ספר כתר התורה
ה„תאג" הגדול
חמשה חומשי תורה
עם חמשים פירושים
ואלה מן החדש

א) תרגום אונקלוס מוגה ומדויק עם נקוד ע"פ כתבי יד עתיקים
ב) תרגום (תפסיר) רבינו סעדיה גאון הפיתומי ז"ל
ג) ספר רבינו יונה בן ג'נאח המכונה רבינו מורינוס ז"ל
ד) פירוש רש"י מאת רבינו שלמה יצחקי עם מראה מקום
ה) פירוש רשב"ם (רבינו שמואל בן מאיר)
ו) פירוש הראב"ע רבינו אברהם בן מאיר בן עזרא
ז) חומת אנ"ך להגאון חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א)
ח) נחל קדומים להגאון חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א)
ט) חלק הדקדוק השלם למהר"ר יחיא צאלח (מהרי"ץ)
עם הוספות מהרה"ג חיים קרח זצ"ל
י) מרפא לשון פירוש לתרגום אונקלוס ודקדוקו למהר"ר יחיא קרח
יא) שפתי חכמים השלם על רש"י
יב) אבי עזר פירוש על הראב"ע
יג) בעל הטורים לר' יעקב זצ"ל
יד) תולדות אהרן מראה מקומות על כל הפסוקים
טו) מסורת הקריאה דקדוק על התורה מהרה"ג יהודא ליב שיסלאוויץ זצ"ל בעהמ"ח ספר אוצר השמות
טז) נוה שלום פירוש ודקדוק לתרגום הרס"ג מאת הרב עמרם קרח
יז) לקוטים מספר רבינו בחיי
יח) לקוטים מרמב"ן
יט) לקוטים משפתי כהן
כ) דעת זקנים
כא) מנין המצות למהר"ם חאגיז
כב) פירוש רשב"ם על הפרשיות בראשית נח לך לך שהיה חסר בכל ההוצאות הראשונות
כג) טעמי הקרבנות בדרך חדש ונפלא
כד) דיני הקרבנות בקצרה
כה) עניני טומאה וטהרה
כו) עניני מקוה ותועלתה וכונותיה
כז) עניני כל מראות נגעים
כח) מצות השם על תרי"ג מצות
כט) מוסרי השל"ה והגהות
ל) הפטרות נוסח תימן עם תרגום מדויק ע"פ כ"י העתיקים
לא) חלק הדקדוק השלם
לב) הפטרות נוסח כל שאר העדות בישראל
לג) פי' הרד"ק על הפטרות
לד) מסורת הקריאה על ההפטרות
לה) חלוקי המברכים גם לפי נוסח תימן
לו) שנוי חסרות ויתרות לפי נוסח תימן
לז) מחברת הכללים להרה"ג יחיא קרח
לח) מאמר ברית הלשון
לט) מחברת התיג'אן בעברית וערבית שיופיע בספר דברים
מ) פירוש מלוקט מאור החיים
מא) פירוש מלוקט מספורנו
מב לקוטים מספר חן טוב
מג לקוטים על כל פרשה ופרשה
מד) כללי דקדוק הקריאה כלומר שני בסת"י יש לומר שני, שלשי וכו' בספרי תימן, וכן גד"ד למנחת שבת ובי"ה יש לומר שלשה פסוקים לכהן, ארבעה ללוי, ארבעה ישראלי, וגם שני וחמישי כלומר ובי"ה.
מה) וכן הוספנו חמש מגלות בכרך נפרד
מו) שיר השירים עם תרגום ותפסיר הרס"ג ורש"י
מז) רות עם תרגום ותפסר הרס"ג ורש"י
מח) קהלת עם תרגום ותפסיר הרס"ג ורש"י
מט) מגלת אסתר
נ) מגלת איכה

מפתח העניניים לספר ויקרא

ספר ויקרא

רבינו יונה אבן גאנח

ההקדמה לספר רבינו יונה אבן ג׳נאח מאת המלקט א. רבינוביץ ז״ל בספר בראשית

פרשת ויקרא

א ב) אדם כי יקריב מכם. סבורו: אדם מכם כי יקריב (ס׳ הרקמה 212).

ג יא) לחם אשה. וכן קרבני לחמי (במדבר כ״ח ב׳) וכן המה כדוי לחמי (איוב ו׳ ז׳) וכן ולחמם כגללים (צפניה א׳ י״ז) — כלם (פרושם) בשר. כמו בל׳ הערבי (בשר בערבית לחם.) ס׳ השרשים 244).

ה יח) לאשם. לכפרה. ודומה לזה מה שאומרים הערב תאת׳ם פלאן, כאשר הוא שב מהחטא. ולפעמים אשם הוא החטא בעצמו, כמו שט בפסוק י״ט. (ס׳ השרשים 48).

כד) בראשו. בכללו יבשלמותו, כלומר בשעור אשר היה. — וחמישיתיו יוסף עליו. כמו וחמשו, והיו״ד נוספת. כמו בעיניו עמד הנתק (ויקרא י״ג ל״ז) במקום „בעינו״ אבל יש בו ענין אחר לרז״ל (ב״ק ק״ח א׳), שלפעמים צריך ליתן כמה חמישיות בפעם אחת. (ספר השרשים 161).

פרשת צו

ו ג) בד־פשתן, והראיה על זה אמרו ביחזקאל מ״ד י״ח: ומכנסי פשתים יהיו על מתניהם. (ספר השרשים 56).

יד) מרבכת. היא הפתותה פתים ובערבי רבך. (ס׳ השרשים 467). וחרבה. כלומר או חרבה.

פרשת שמיני

ט כב) וישא אהרן את ידיו ויברכם וירד מעשות החטאת. ענינו אחר שירד (אז נשא ידיו וברכם) כמו שאמרו רז״ל (מגילה י״ח) ספר הרקמה 22).

י ט) יין ושכר. כל דבר המשכר, להשמר ממה שיקרה מן הטעות בעבודה. (ס׳ השרשים 514).

יא יג) הפרס. שם עוף גדול, ובערבי עקאב. — יהעזניה. הנו״ן בה אצלי תמורת הזי״ן, כמו מעזניה (ישעיה כ״ג י״א) שעקרו מעזיה. ויאמץ סברתנו בשומנו נו״ן עזניה תמורת זיין, ממה שאמרה המשנה (כלים י״ז י״ד): מה נשתנה כנף העוז מכל כנפים, ואמרו בו המפרשים שהוא העזנית (ס׳ השרשים 362).

יד) הדאה. עקרו דאיה. וכבר השיבו האלף הזאת יוד באמרם והדיה (דברים י״ד י״ג), אך שם נקבצו דיות (ישעי׳ ל״ד ט״ו), אבל האלף רפתה ונבלעה ביוד ונדגשה בעבור זה והוא הנקרא ערבי אלחדאה (ס׳ השרשים 103).

טו) בת־היענה. בל׳ הערב נעאמה ונעאם, וכן כיענים במדבר (איכה ד׳ ג׳). (ס׳ השרשים 68). — התחמס. בל׳ ערבי כ׳טאף. (ס׳ השרשים 160). — השחף. בל׳ ערבי סאף (ס׳ השרשים 507).

יז) הכוס. בערבי בום. (ס׳ השרשים 215). — השלך. בערבי זומג (ס׳ השרשים 5180). — הינשוף. פירשו בו בערבי באשק, ואפשר שהוא הנקרא בערבי נאשף, עוף שיש לו פה ארוך (ס׳ השרשים 326).

יח) התנשמת. פירושו בערבי שאהין, והוא ג״כ בערבי סודאניק. הקאת. פירשו בו הקיק, הוא מעופות המים וצווארו ארוך, ואיני סובר שיהיה זה, מפני שאמר הכתוב: דמיתי לקאת מדבר (תהלים ק״ב ז׳), ואם כן הוא עוף אחר מבלעדי הקיק. — הרחם. בערבי רכם (ס׳ השרשים 477).

יט) החסידה. נקרא בערבי צקר. — אנפה. עוף קורין לו בערבי בבגא. — הדוכיפת. רב שרירא גאון ז״ל בפירוש מלות (שבת ע״ח). תרנגולא ברא היא דוכיפת הכתוב בתורה. — והעטלף. בערבי כ׳פאש (ס׳ השרשים 391).

כא) לנתר בהם. כלומר להפוך בהם העפר ולהסירו ממקומו. (ס׳ השרשים 330).

כב) הסלעם. הוא דבי בערבי (ס׳ השרשים 348). — חגב. מין ארבה ובערבי ג׳ינדב. (ס׳ השרשים 142).

יא ל) אנקה. שרץ בדמות הצב. (ס׳ השרשים 40). — כוח. בערבי חרדון, והוא ממין הצב. (ס׳ השרשים 214). — לטאה. בל׳ ערב עט׳איה. והיא על תולדות השרץ הנקרא בערבי סאם אברץ. וראיתי בפירוש מלות המשנה שהוא סאם אברץ. (ס׳ השרשים 245). — והחמט. בל׳ ערבי חרבא. (ס׳ השרשים 159). — והתנשמת. פירשו בו בערב סאם אברץ כמו הלטאה. ועי׳ לעיל פסוק י״ח (ס׳ השרשים 326).

לו) מעין ובור מקוה מים. המעין הוא העין הנובעת אשר יגרו מימיה, והבור הוא באר נובעת ואין מימיה נגרים, אך היא מחלפת תמורת מה ששואבין ממנה. ומקוה מים הוא מלא המים וקבוצו, יתקבצו בו מן המטר או מן השטפים, ונשמט וו החבור ממלת מקוה וכאלו אמר „ומקוה״ (ס׳ השרשים 60).

פרשת תזריע

יג ו) כהה הנגע. פעל כבד חולף (עבר) ולא שם תאר, כי אלו היה שם תאר היה צריך להיות כהה ע״מ גאה (ס׳ השרשים 212 213).

י) והיא הפכה שער לבן. שעורו: ושערה הפך לבן, כאשר נאמר ושערה לא הפך לבן (שם י״ג ד׳).

ז) אחרי הראותו אל הכהן לטהרתו. בעבור טהרתו. והוצרך לאמרו לטהרתו. לפי שכבר ראהו הכהן פעמים קודם הטהרה, ואלו היה אומר אחרי הראותו אל הכהן בלבד, מבלי שיאמר לטהרתו, היה מסתפק לשומע והיה סובר אחרי הראותו אל הכהן אם בפעם הראשונה יאם השניה. ואמר „לטהרתו״ להודיע שהוא אחרי הפעם השלישית אשר טהר בה. (ס׳ השרשים 178).

ל) נתק הוא. פירשו בערבי כלף. והוא כתם שחור (ס׳ השרשים 329).

מו) בדד. הוא שם, לא תאר, הלא תראהו אומר בל׳ נקבה ג״כ ישבה בדד, (איכה א׳ א׳) ובקבוץ: בדד ישכנו (ירמיה מ״ט ל״א) (ס׳ השרשים 57).

פרשת מצורע

יד ג) נרפא נגע הצרעת. עקרו ההפוך בענין נרפא הצרוע מן נגע הצרעת.

י) ולוג. הוא מדה סובלת משקל מאה זוזים, והיא הקטנה שבמדות ישראל.

לז) שקערורות. — בקעים. ויש מי שפירש בו קוים, והבקעים יותר ראוי בו, כי הקוים אשר לא יעברו שטח הגוף אל עומקו, והחפץ בשקערורות הם הקוים המעמיקים בגוף, והראיה ע״ז אמרו: ומראיהן שפל מן הקיר, ומה שעוזר הפירוש הזה התרגום, שאמרו בו פחתין, הנגזר מפחות שהוא החסרון, והדומה לאמרו: לאחת הפחתים (ש״ב י״ז ט׳) (ס׳ השרשים 453).

מא) יקציע. יקלוף (ס׳ השרשים 53מ).

טו כג) ואם על המשכב הוא. אין אמרו הוא כנוי דבר שקרוב אליו, אבל הוא כנוי הדם הנזכר בראש הענין. ואשה כי תהיה זבה דם (שם שם י״ט). והענין: ואם על המשכב הוא הדם וגו׳ ס׳ הרקמה 216).

לג) והדוה. חסר הלמ״ד (ל׳ פעל). וההא לנקבה, ועקרו דויה עמ׳ חכמה (ש״ב י״ד ב׳) וכן הרוה, (דברים כ״ט י״ח) כמו הרויה, כמו כוסי רויה (תהלים כ״ג ה׳) (ס׳ השרשים 68).

פרשת אחרי מות

טז יא) והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט את פר החטאת אשר לו. הסדר הוא: והקריב אהרן — ושחט — וכפר — (ס׳ הרקמה 212).

כב) ארץ גזרה. שנכרתה מן הישוב, ודומה קצת לל׳ הערב שאומרים לארץ שאין בה צמח ארץ מגזורה, והיא הישימון (ס׳ השרשים 90).

כו) איש עתי. חכם ובקי בדינים, יודע מה שיעשה בשעה ההיא, מל׳ יודעי בינה לעתים (דה״א י״ב, ל״ג) וכן יודעי׳ העתים (אסתר א׳ י״ג) (ס׳ השרשים 361).

יז יא) בנפש יכפר. כלומר על הנפש יכפר (ס׳ הרקמה 210).

יד) דמו בנפשו הוא. השעור נפשו בדמו הוא.

פרשת קדושים

יט טז) לא תעמוד על דם רעך. שלא תגרום להמיתו ברכילותך, וזהו הנראה מן הפשט. אבל רז״ל פירשו בו בענינים אחרים (ע׳ סנהדרין ע״ג) (ס׳ השרשים 374).

כ) בקרת תהיה. מלקה, מל׳ רבותינו (כריתות י״א.): בקרוה לי (בקרנוהא) כלומר הלקוה. ויתכן לומר ג״כ שבקרת מל׳ הבקר לעניים (פאה ו׳ א׳). איכלין על המובקר (שביעית ט׳ ד׳) וגם כאן פירושה נטושה ועזובה אחרי המלקות (ס׳ השרשים 74).

כו) וכתבת קעקע. פרושו כתיבה חריתה ופתוח, והוא אצלי נאות לדברי רז״ל: (תענית ט״ז.): אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כלה ומחזיר מריש לבעליו. רוצה לומר סותרה והורסה וחופר עליה ולזה רמז התרגום באמרו: ורשמין חריתין. וממה שיורה על שקעקע חריתה מאמר ר״ל (מ׳ מכות ג׳ ו׳): הכותב כתבת

קעקע, כתב ולא קעקע, קעקע ולא כתב אינו חייב עד שיכתב ויקעקע בדיו ובכוחל ובכל דבר שהוא רושם, כי אנשי המלאכה הזאת ירשמו מה שהם רוצים לציירו בדיו או זולתו ואח"כ יחרתו. (ס' השרשים 460).

כ יב) תבל עשו. הפסד ושינוי והשחתה, ע"מ תמס (תהלים נ"ח ט'), אשר הוא כמו כמסוס נוסס (ישעיה י' י"ח) (כלומר מהכפולים. וגם כאן תבל הוא מן בלל (בראשית י"א ט') זאת דעתי בו. וגם שם פרש ר' יונה השחית ושנה, וכן אפרים בעמים הוא יתבולל (הושע ז' ח') יפכד וישתנה. המלקט.)

וזהו אשר אבחרהו ואגבירהו בתבל עשו. ואני מתפאר בו, כי הוא מכלל מה שחדשנוהו מן הענינים המופלאים והראנוהו מן הסברות הנאות, אשר לא התעורר עליהב זולתנו ולא הרגיש בהם בלעדינו, וזה בחסד אלהים ורב טובו עלינו. עם רב היגיעה וההשתדלות והחפוש יומם ולילה, עד שאנחנו מוציאים בשמן (ללמוד לאורו בלילות) מה שיוציאו זולתי ביין. ואולם מה שנאמר (ישעיה י' כ"ה) ואפי על תבליתם, שם אין התי"ו עקרית, אלא הוא מענין בלה בשרי (איכה ג' ד'), ר"ל עוד מעט ויכלה הזעם והקצף עם בלותם, ר"ל זעמי וקצפי יכלה עליהם בהשמידם והאבידם. (ס' השרשים 64).

פרשת אמור

כא יא) ראשו לא יפרע. פירשו רז"ל (סנהדרין כ"ב:) גוול הראש, כלומר שפסק מלגלה שערו שלשים יום כמו שיעשה האבל.
יח) חרום. אמרו רבותינו (בכורות מ'.) שמיתר חוטמו נכרת. ומיתר החוטם הוא החוצץ בין שני האפים (ס' השרשים 170).
כ) דק. בא מדברי רבותינו שהוא חלי בעפעפים וצרות (?) — מרוח אשך. שאין לו ביצים, וקורין בארמית לצמח שדומה לביצי השועל אשכי דתעלי. (ס' השרשים 48 וע' עוד שם 274).

כב כב) חרוץ. אמרו רבותינו (מ' בכורות ו' ב' (ל"ח). והיא גם נוסחת הערוך חריץ במקום הריס, שהוא חריץ של עין שנקב או שנפגם או נסדק. (ס' השרשים 171). — יבלת. הוא בערבי תאלול, ובמשנה (ערובין י' י"ג): חותכין יבלת, והוא בשר בולט עגול (ס' השרשים 187). — ילפת. בל' ערבי קובא. ובל' רבותינו (בכורות מ"א.) חזזית מצרית (ס' השרשים 196).
כג) שרוע. הוא אשר נשמטה ירכו, ובעבור זה מושך את רגלו. — וקלוט. הוא אשר נקווצו עצביו ונקווצה רגלו; והוא עוד אשר תהיה רגלו עגולה מתקבצת מהארוך כרגל הסוס או החמור (ס' השרשים 448).

כד) ונתוק. פרשו בו קצת הגאונים שהוא שאמתו כרותה מעקרה; וכרות — שמקצת אמתו כרותה. ופירש קצתם שהיא (ונתוק) המוצא, הנעקר. דומה לאמרו: משם אתקנך (ירמיה כ"ב י"ד). וזה דלשון אצל הערב נופל על משיכת הדבר ונעירתו בכח בפעם אחת. ודעת התרגום בנתוק היא העקירה — דשליף. (ס' השרשים 329).

כג יד) וכרמל. בערב פריך. (ס' השרשים 234).

כד ז) לבונה. בערבי לובאן. אבל אמרו כל עצי לבונה (שה"ש ד' י"ד) אין רצונו הלבונה בלבד, אלא כל אשר יקטירו בו מן העצים, כאלו אמר עם כל עצי קטורה, וזה כי הלבונה אשר יקטירו בו הושאלה לכל מה שיוקטר בו (ס' השרשים 239).

לאזכרה. לרצון וקיבול טוב. וכן יזכר כל מנחותיך (תהלים כ' ד') כלומר ירצה אותן וייטבו בעיניו. אבל פירוש המלה הוא: יערב לו ריחה הטוב; וכן אמרו (הושע י"ב ח'): זכרו כיין לבנון, ענינו ריחו, כמ"ש: וריח לו כלבנון (שם). וכן נזכירה דודיך מיין (שה"ש א' ד'). יערבו לנו וייטבו לנו יותר מהיין, וכן מזכיר לבונה (ישעי' ס"ו ג'), מעלה ריחה בעשן. אבל אמרו (אצל כוטה) את אזכרתה הוא זכרון החטא, כמ"ש: מנחת הזכרון מנחת קנאות הוא (במדבר ה' י"ח) (ס' השרשים 131).

פרשת בהר סיני

כה לא) ובתי החצרים. כפרים ועירות. (ס' השרשים 166).

פרשת בחקותי

כו כז) קרי. ענינו קשי ערף ומרי (ס' השרשים 457).

כז י) ואם המר ימיר בהמה. ובדברי רבותינו ז"ל (ספרא בחקותי פרק ט' וע' תוספתא תמורה א' ז' ובבלי תמורה ט') ר' שמעון אומר: בהמה בבהמה ולא בהמה בבהמות. אמרו לו: בהמה אחת קרואה בהמה ובהמות הרבה קרואות בהמה. ואמנם אנו מוצאים כי מלת בהמה נופלת על מין אחד ועל מינים רבים ועל איש אחד מהם, כמ"ש: כי אם הבהמה אשר אני רוכב בה (נחמיה ב' י"ב) ונאמר בקבוץ ובמינים: ומקנה הבהמה אל אדוני (בר' מ"ז י"ח) והוא רומז למה שנאמר: ויתן להם יוסף לחם בסוסים ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר ובחמורים (שם מ"ז י"ז), והפיל עליהם כלם הבהמה. ונאמר: ולא נכרית מהבהמה (מ"א י"ח ה') על כל המינים. ופעמים שיכנס העוף בכלל, באמרו: וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה (ויקרא י"א ל"ט) והוא הדין לעוף. ואמרנו שהעוף נכנס בכלל הבהמה איננו כי אם בדרך הדין לא מן דרך הלשון.

כז טז) חמר שעורים. מדת מכילה משקל שנים ושבעים אלף זוז, והוא הגדול שבמדות בני ישראל (ס' השרשים 160).

תפלות על למוד התורה

פתיחה שנהגו בה מלמדי תינוקות מימי קדם להתפלל עם הילדים קודם הלמוד.

בשם ה׳ אל עולם נעשה ונצליח. והאל עלינו ברחמיו ירויח. וכשושן נפריח. וכבושם נריח. ונחיה ונזכה לביאת אדוננו ומחמד עינינו המלך המשיח. יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשי ידיך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה. הרחמן ברוך הוא יפתח לבנו בתלמוד תורתו. ויתן בלבנו אהבתו ויראתו. לעשות רצונו כרצונו ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה.

תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל.

אל לבי פתח. בתורתך ה׳ תחכמני. גדל יה מעלתי למענך. דברי למודים תלמדני. השיבני ה׳ אליך ואשובה ואקראך ותענני זכה ה׳ נשמתי. חכמה יקרה תחכמני. טוב יש תנחילני. ישרני ולמדני דתך כבוש פשעי. לבי מלא דעת. מכל מכשול נקני והצילני. סמוך מפלתי. כי עליך ה׳ נשענתי. פנה אלי. צדיק דרכיך ישרני. קרבני ומעושק (ומענש) פדני. רועה ישראל שמרני. שמור ה׳ נשמתי. תמיד יומם ולילה תצרני ותענני. טוב להודות לה׳ ולזמר לשמך עליון: תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל.

טוב לומר תפלה זו לאחר קריאת התורה

החייני אלהי הנשמה. וזכני יוצר כל בחכמה. להגות בתורה התמימה בזכות ישראל הסגולה והשלמה. ולכן יזכה אלי אבי. לשמוע קולי וניבי. להגות בתורה אשר למדני רבי. ועל זאת אשבחך ואפארך ואענה בעמנה רך. תורתינו תהיה אמונתינו. ואל שדי יברך אותנו. והוא יהיה בעזרותינו יצלח. אלה חק ותואר־תוה חק אלעדל ללה ולמוסה ולתוארתוה. תברך אלה אלמנזל לנא אתוארת עלא ידי מוסה רסולה.

ב״ה נתן ב״ה לעולם אמן ואמן. י׳ה׳ל׳א׳ ואמן.

פתיחה לפני הקריאה בפרוש רש״י.

בשם ה׳ אל עולם נעשה ונצליח. והאל עלינו ברחמיו ירויח. ירויח לנו בעולם הזה ויצליח לנו לעולם הבא. זה השער לה׳ צדיקים יבאו בו.

„גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך״. ה׳ שפתי תפתח ופי יגיד תהלתיך ברוך אתה ה׳ למדני חוקיך.

אחר סיום קריאת רש״י יאמר

בריך רחמנא דסייען בהדין. הוא ברחמתיה יסייען על מה דמשתאר. בריך הוא ובריך שמיה.

וקוראים פסוק אחד מרש״י של הפרשה הבאה.

תפלה נהוגה בפי יהודי תימן מימי קדם אשר אותיותיה נושאות את סדר פרשיות התורה

העתקתיה ופירשתיה לבקשת המהדיר נ״י.

א) הראשון 1) הנח 2) לך שייראו חיי מצחק, יצא 3) וישלחנו וישב, הקץ 4) הגש ונחיה.

ב) בשמותיך 1) הראה, ובא 2) לשלח יתרו במשפטיך הרמים. ואתה 3) תשא קהל פקודיך.

ג) וקרא 1) צו ביום, לזרע 2) תורתך אחריך יתקדשו. והאמירם 3) בהר חוקיך.

ד) מדברנו 1) נשא והעלינו, ושלח 2) קרח פרה 3) בלקתנו, פנחס 4) מטותינו תסיע.

ה) הדברים 1) אתחנן, עקב 2) ראית שפטינו, ותצא 3) ותביא נציבנו, והוליכנו 4) והאזיננו ברכה.

פירוש

א) 1) ה׳ שנקרא ראשון שנא׳ אני ראשון ואני אחרון. 2) האם נח ורצוי לפניך שתמשך מלכות ישמעאל שנקרא מצחק שנ׳ ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק. 3) שיצא מארצו וישב בה. 4) לכן קרב את הקץ ונחיה.

ב) 1) בכח שמך הגדול התגלה. 2) ובא לשלח שארית ישראל מבין העמים על ידי משפטיך הגדולים שתעשה בעמים משעבדיהם. 3) ואתה תנהל את קהל עדתיך על ידי נביאיך כמו שהיה במדבר.

ג) 1) ושלח נביאים בהקדם. 2) לזרע שומרי תורתיך אשר אחרי מצותיך הם הולכים. ורוממם ובחר בהם על ידי שתעזרם לקיים חקיך.

ד) 1) נשאינו משפלותינו שאנחנו נרמסים כמדבר וגדלינו. 2) והשבת ריב יתחרות מביניו המשולים לקרח. 3) ונקינו מעון העגל בן הפרה שבגללך בולקנו ושוסעה מלכותינו. 4) בזכות המקנאים לשמך אשר פנחס מסמל אותם תסיע את מטותינו שהם שבטינו לארץ הבהירה.

ה) 1) והריני מתחנן לפניך בדברים. 2) כי תחת אשר ראית שפטינו ויסורינו. 3) תתגלה ממרומיך ותביא את משיחנו שהוא נשיאנו ונציבנו. 4) והוליכנו לארצנו והשמיענו ברכה שלוה ושלום.

מאת יוסף קאפח

תרגום אונקלוס

א. וּקְרָא לְמשֶׁה . וּמַלֵּיל יְיָ עִמֵּיהּ . מִמַּשְׁכַּן זִמְנָא

ויקרא א

א א וַיִּקְרָ֖א אֶל־מֹשֶׁ֑ה וַיְדַבֵּ֤ר יְהוָה֙

ת"א ויקרא אל. ע"ז לא יומא ד סנהדרין ק"א: וידבר ס'. יומא שם :

בעל הטורים

(א) א' דויקרא זעירא שמשה לא רצה לכתוב אלא ויקר כדכך שנא' בבלעם כאלו לא נראה לו השם אלא במקרה ואמר לו הקב"ה לכתוב גם באל"ף וכתבה קטנה . ויקרא אל משה ר"ת אמ"ו בעטרה שעטרה לו אמו . הקדים משה לשם כביכול כאחד שמדבר עם חברו ומקדימו דרך מוסר . כתיב לעיל ואם חסיה נילה בו. וסמיך ליה ויקרא אל משה לומר מתוך שקרא לו ודבר עמו היו פניו בוערות כאש: בכל מסעיהם ויקרא אל משה לומר שבכל מסעיהם קרא למשה לומר שיסעו כדכתיב ע"פ ה' יסעו : חמשה אלפין בפסוק כנגד חמשה חומשי תורה וט' תיבות יש בו וכן יש ט' תיבות בפ' אנכי ה' אלהיך לומ' שכל הלומד תורה כאילו מקריב כל הקרבנות . וכן ע' תיבות בפסוק זאת התורה לעולה :

רשב"ם

וזה יסוד רבינו שמואל ב"מ נכדו. ואשר שם לבו לדברי יוצרנו אל יזוז מנמוקי זקני רבינו שלמה ואל ימוש מהם כי רוב הלכות ודרשות שבהם קרובים לפשוטי המקראות והלשון ויש ללמוד כולם וטוב אשר תאחוז בזה אשר פירשתי וגם מזה אל תנח ידיך ספר ויקרא הלכות*ארוכות בו והתבוננו החכמים בפירושי זקני כי לא אאריך אלא במקומות שיש לפרש פשוטי מקראות:
(א) ויקרא אל משה. לפי שכתב למעלה בסוף הספר ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וגו' לכך קראהו הקב"ה מתוך אהל מועד, וכן פי' המקרא

רש"י

(א) ויקרא אל משה. לכל דברות ולכל אמירות ולכל א צווים קדמה קריאה ב לשון חבה לשון שמלאכי השרת משתמשין בו שנ' וקרא זה אל זה אבל לנביאי האומות עכו"ם נגלה עליהן בל' עראי ג וטומאה שנא' ויקר אלהים אל בלעם: ויקרא אל משה. הקול הולך ומגיע לאזניו ד וכל ישראל לא שומעין יכול אף להפסקו' ה היתה קריא' ת"ל וידבר ו לדבור היתה קריא' ולא להפסקות ומה היו הפסקו' משמשו' ז ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרש' ובין ענין לענין ק"ו להדיוט הלומד ח מן ההדיוט: אליו. למעט את אהרן ט ר"י או' י"ג דברו' נאמרו בתורה למשה ולאהרן י וכנגד' נאמרו י"ג מיעוטין ללמדך שלא לאהרן נאמרו אלא למש' שיאמר לאהרן ואלו הן י"ג מיעוטין לדבר אתו מדבר אליו וידבר אליו ונועדתי לך כולן בתורת כהנים יכול שמעו את קול הקריאה ת"ל קול לו קול אליו במשה שמע וכל ישראל לא שמעו (מ"כ בשם הר"ן שדיוקו דרש"י ממה שהתיבה המיוחדת הדבור מורגשת במבטא יותר מאלו הי' כתוב לו שג"כ תורה על יחוד הדבו' אבל אינה מורגשת וכת' אליו שג"כ היא תיבה המיוחדת הדיבו' ואמנם מורגש' במבט' להורו' יחוד יותר והוא שמש' שמע וכל ישראל לא שמעו ודוק

שפתי חכמים

א דקשה לרש"י ל"ל למכתב ויקרא וידבר שהוא כפל ל' ומפרש וכו' פי' שלא היה מדבר עמו פתאום אלא קראו תחלה משה משה ואמר הנני ואח"כ היה מדבר עמו : ב שבאוהל מועד קדמה קריאה כלומר מכאן בנין אב דבכ"מ שנא' וידבר ויאמר לו קודם לכן הי' קריאה. דבור הא דאמרן. אמירה דכתי' בפ' שמות ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר. צווי דכתיב בפ' וישמע יתרו ויקרא ה' למשה אל ראש ההר וגו' ויאמר וגו' רד העד בעם וגו' והוא ל' צווי שלא יהרסו אל ה' לראות אבל קשה למה לא פי' רש"י זה הפי' לעיל בפ' שמות או בפ' וישמע יתרו ולמה הניח עד כאן (עי"ש במ"י ובנח"י) : ג פי' מענין קרי כמו מקרה לילה ואף ע"פ שמלת ויקר נופלת על הקב"ה כביכול נדמה להקב"ה בדברו עם בלעם כאלו קיבל מיאום וטומא' על ידו כמו שמקבל מיאום ע"י הקרי: דר"ל הקול של משה משה כפי מה שהוא עם חתוך אותיות וכולם לריכין ואי זה מבלשתן שנכתב לבדו הוה מוקמינן לי' לישראל לבדו אם נכתב ויקרא אל משה וידבר אליו לבד ה"א קול הכרתו היו שומעים אהרן וכל ישראל ואם נכתב ויקרא אל משה וישמע את הקול לבד ה"א אהרן היה שומע אפי' הדבור עלמו ואם נכתב וידבר ה' אליו וגם וישמע את הקול יחד ה"א שאהרן שמע אפי' הדיבור עלמו וכן ישראל שמעו קריאת משה משה ע"כ תורף דברי של הרא"ם : ה כלו' במקום שיש הפסקת פרשה ואין בהם לא דיבור ולא אמירה ולא צווי כמו הפסקת ואם מן הלאן קרבנו ואם מן העוף עול' קרבנו וגו' ונפש כי תקריב וגו' וכיוצא בזה וא"ם למה לא אמר יכול זה לעיל אחר שסיים ויקר אלהים אל בלעם. וי"ל כשלמ' לעיל ה"א שהכל היו שומעין הקול אפי' ישראל וא"כ לא הי' למשה גדולה יותר מלישראל שהרי גם הם היו שומעין כמו משה ופשיטא שאף להפסקות היתה קריאה כי זה היתה גדולה של משה יותר משל ישראל שאף להפסקות היתה קריאה אבל עכשיו שפי' שמשה לבדו היה שומע קול הקריאה מעתה יש להסתפק אם גדולה זו נמי היתה למשה שגם להפסקות היתה קריאה או לא כיון דכלא"ה היתה לו גדולה יותר מישראל שלא שמעו ישראל אפי' קול הקריאה ת"ל וכו' : ו וא"ת והא בכל התורה כולה דכתיב וידבר ה' אל משה ולמה לא הקשה רש"י זה לעיל י"ל דהכא הקריאה היתה משה משה א"כ למה כתיב אל אלא הקול וכו' והרא"ם פי' דק"ל למה כתיב אל משה הל"ל למשה ומתרץ הקול הולך כו' ודרש כאן יותר מבמקום אל שבתורה לפי שבת"כ דרשו וידבר אליו למעט את אהרן מן הדבור מכ"ל דלמא לא בא רק למעט ישראל אבל אהרן שנתועד בדיבור שמע אלא ע"כ ל"ל דאיכא מיעוט קודם לו שהוא מלת אל משה הממעט שלא שמעו ישראל ואפי' קריאת משה לא שמעו דהא קאי על ויקרא כ"ש דבור של מלו' ונשאר מיעוט דאליו למעט את אהרן מן הדבור עלמו ומיעוט דקול לו למעט את כולם אף מקול הדבור: ז בשלמא אי היה שם קריאה בבואה חדשה מ"ה הפסיק אבל אי לא היה שם קריאה הפסקה זו ל"ל ומשני ליתן ריוח וכו': ח העיקר הוא כדי ללמוד אותנו שאנו עמדים מפי סדיוטים שלריכים אנו בהכרח ליתן ריוח בין ענין לענין כדי להתבונן בהם וק"ל: ט פי' הדבור המיוחד למשה לבדו. ר"ל ולא ישראל א"ל מיעוט שהרי כתיב אל משה שבא למעט את ישראל. אלא אליו בא למעט את אהרן : י (נח"י) כ"ל דל"פ אלא ר"י מפרש דברי הת"ק שלא תפרש אליו למעט את אהרן מדיבור דהכא אם עולה קרבנו דלזה לא אלטריך דהא לא הוזכר כאן אהרן שילטרך מיעוט למעט אותו אלא תנהו ענין להיכא דהוזכר אהרן דהיינו בי"ג מקומות וכן הגירסא בת"כ א"ר יהודה. (ד"ד) הרבה מפריחין עלמם לפרש למה כ' רש"י דבור זה כאן ולא קודם דבור של אליו למעט אהרן והדברים פשוטין לפענ"ד דדברי רש"י כאן תגוים זה בזה דעיקר סטעם לחלק בין קריאה לדבור הוא מכח הי"ג מיעוטים שהם הי"ג דברים שנזכר בהם אהרן ומשה והם בדבור דוקא לא בקול הקריאה ואפשר שבאמת שמעו כל ישראל את הקריאה דהא ע"ז אין מיעוט לגבי אהרן וא"כ כל ישראל הויין כאהרן בזה ואין לאהרן מעלה על כל ישראל בזה כיון דמכח אליו נתמעט אהרן עם כל ישראל וה"א דזה דוקא בדבור אבל לא בקול הקריאה. ת"ל קול לו קול אליו ביאור דבר זה דבפסוק שבסוף פ' נשא כתיב ובבוא משה אל אהל וגו' וישמע את הקול מדבר אליו הים אפשר לכתוב קול מדבר לו וכתב מדבר אליו לדרשא דכל ישראל לא שמעו וממילא גם אהרן לא שמע דבבר הושוו ביחד כמו שזכרנו : כ כלו' היה לו לכתוב קול לו ולמה כתיב קול אליו אלא משה שמע וכל ישראל לא שומעין כלל ישראל פשיטא לא שומעין שהרי אפי' קריאה לא שומעין כאשר ממעטינן מאל משה וכ"ש שלא שמעו הדבור אלא למד על אהרן וקאי על דברי ר"י הסמוך לו שמיעט מאליו את אהרן אפי' במקום דכתיב אל משה ואל אהרן ומקשה יכול ישמע את קול

דעת זקנים מבעלי התוספות

א ויקרא אל משה. מדרש תנחומא לפי שהיה משה עומד בחוץ שהיה מתירא לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן אמר הקב"ה אינו דין שיהא משה עומד בחוץ מיד ויקרא אל משה ופרש"י לכל הדברות ולכל האמירות וגו' ועוד פרש"י יכול שמעו כל ישראל את קול הקריאה ת"ל קול לו קול אליו פי' לפירושו דכתיב בפ' נשא וישמע את הקול מדבר אליו וסי' לו לומר מדבר לו

טעמי הקרבנות

(א) ויקרא אל משה וגו'. הנה קדש הקב"ה את המשכן בקדושת הר סיני, בעת המעמד הנבחר, וכמו שבמעמד הר סיני נאמר ויקרא אליו ה' מן ההר, כן נאמר כאן ויקרא אל משה

חומת אנ"ך

(א) ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב וכו'. ידוע דהשם רומז לנשמה וכמ"ש מהר"ס דילונזאנו ז"ל כמשז"ל שמו של משיח דהיינו נשמתו. וכיוצא בזה כתב הרמ"ז ז"ל. וידוע דמרע"ה נזדכך חומר שבו ונעשה צורה חומ"ר נקדש כמו נשמה. ואפשר שז"ש ויקרא אל משה דכביכול קרא לנשמת משה העליונה אשר בשמים מועל לעורר גופו העומד בארץ שגם הוא זך ונקי כמו הנשמה אשר בקרבו. ואח"כ וידבר ה' אליו לגופו ונשמתו שבתוכו אשר בארץ. וידוע מאמר רז"ל דשאלו לחכמה חוטא מה עונשו ואמרה הנפש החוטאת היא תמות. והנבואה אמרה חטאים תרדף רעה והתורה אמרה יביא קרבן ויתכפר. לז"ה מאהל מועד רמז לתורה. לאמר בשביל אמירה אחת מהחכמה והנבואה שהחוטא ימות. לזה מכח התורה שניתנ' באהל מועד. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם וכתורה יעשה דיביא קרבן ויתכפר: ויקרא. אל"ף זעירא. פירשו כת הקודמין ז"ל דרמז דחמשים שערי בינה הם ומרע"ה השיג מ"ט ולכך אל"ף זעירא. וראיתי להרב עיר וקדיש מהר"ר יעקב נמח ז"ל שהכריח ממאמרי הזהר הקדוש כי בשער הן' יש חמשים שערים ומרע"ה השיג מ"ט שערים כלם ועוד שער אחד משער החמשים עכ"ד ואפשר שזה רמז אל"ף זעירא לרמוז דשער אחד משער

תפסיר הרס"ג

(טו) ת'ם דעא אללה במוסי.

דה"ד למנחת שבת וב"ה

אבן עזרא

(א) ויקרא. מצאנו ברית יחיד בעבור שני דברים גם יתכן להיות מצוה אחת בעבור דברים רבים כמצות העולה והקרבן כי בתת כל חלק בעתו ימלט החלק שיש לו חלק לעולם הבא על כן פירוש לכפר לתת כופר והעד מתחלת כי תשא על כן כתוב פן יפגענו בדבר גם יש בעולות סודות לעתידות גם יתבונן מכל קרבן סוד התולדת והחטאות והמצות להחיות מורי התורה. וטעם ויקרא אל משה. אחר ולא יכול משה שהכבוד קראו מאהל מועד שיבא שם ושם ידבר עמו והכבוד לפנים מהפרכת ושם היה משה נכנס כי כן כתוב וזה טעם ותמונת ה' יביט. וטעם להזכיר הקרבנות קודם המצות כי השכינה תשוב אל מקומה אם לא ישמרו תורת העולה וכן היה וחלילה חלילה להצטרך לעולה וכן כתוב אם ארעב לא אומר לך רק יש

נחל קדומים

א (א) ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור. אמרו בילקוט תהלים מזמור פ"ה אמר ר' יהודה ברבי סימון יום שהוקם המשכן נכנס משה והיה שומע קול הדור קול נאה קול משובח אמר משה אשמעה מה ידבר האל ה' בדין הוא מדבר או ברחמים הוא מדבר אמר ליה הקב"ה שלום אני מדבר להם אין בלבי על בני שנאמר כי ידבר שלום אל עמו וכו' ע"ש ולא נאריך בדקדוקים. אך אפשר במ"ש הרמב"ם פרק כ"א דאשות האשה ששברה כלים בעת שעשתה מלאכותיה בתוך ביתה פטורה ואין זה מן הדין אלא תקנה שאם אין אתה אומר כן אין שלום בתוך הבית. וכתבו האחרונים דאף אם אינו בעת מלאכותיה פטורה. והרב גנת ורדים ח"מ כלל ג' סימן י"ח כתב דלכ"ע אם אבדה תכשיטיה חייבת והכא ע"י התורה נעשינו ישראל עם הקדוש ב"ה כדין אשה ובעלה כידוע. והתורה אמרה שיביא חוטא הקרבן ויתכפר כמ"ש בפסיקתא. ואפשר כיון דעל ידי התורה יש לנו דין אשה ובעלה ומפני התקנה פטורה האשה אם שברה כלים לכן אמרה תורה שיביא החוטא קרבן לעוררו שהוא חייב ומצד התקנה שיהיה שלום פטורה. אך אם ח"ו בלא"ה לא יש שלום אם שברה כלים חייבת. וכתבו המפרשים דמצד רחמיו יתברך להוכיח שטעותם היתה בעגל לאמצעי דוקא ציוה המשכן להשרות השכינה להורות שבינו לבין ישראל אין צורך לאמצעי. ומ"מ אפשר דכביכול הוא עדיין בכעס ח"ו על ישראל על שבאו לכלל זה. ומה גם שאבדו התכשיטין דחייבת לכ"ע וכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדיים. וז"ש יום שהוקם המשכן דבזה נתגלה כי לא חטאו ישראל בע"ז אלא טעו באמצעי נכנס משה ושמע קול הדור וכו' דעידן חדוותא אך נסתפק אם הוא בדין מדבר וח"ו יש כעס ולא יש תקנה לז"א שלום אני מדבר להם ויש תקנה ופטורין. אך על התכשיטין שאבדו חייבין ומ"מ אין בלבי על בני שנאמר כי ידבר שלום. וזה רמז הפסוק ויקרא אל משה שראה שנסתפק אם מדבר בדין או רחמים. לכן וידבר ה' אליו במדת רחמים מאהל מועד שקבלו התורה והוו כאשה כביכול לאמר בעד אמירה אחת שאמרה תורה יביא קרבן ויתכפר להורות שיש שלום ופטורה מפני התקנה לכן אני אומר אדם כי יקריב וכו' ורבינו האר"י ז"ל כתב ויקרא אלף זעירא כי אחר עון העגל כשאמר לו לך רד נתמעטו ממנו תתקצ"ט חלקי אור שהיו בו ולא נשתייר רק חלק אחד מאלף חלקים שהיו לו. וא' רבתי במילואה אלף ולא נשתייר אלא חלק אחד והיא א' זעירא. ובעון שגרמו ישראל למשה שחסרו ממנו אותם אלף חלקים וכשחסרו ממנו נחסרו ג"כ מהם לכן נכנסו ישראל בגלות זה האחרון הנקרא אלף שנים דגלותא כמ"ש בזהר פקודי ע"פ האלף לך שלמה שהם אלף שנין דגלותא עכ"ד ז"ל. ואפשר דזה טעם

אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן

תרגום אונקלוס

לְמֵימַר: ב. מַלֵּיל. עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן. אֱנָשׁ. אֲרֵי יְקָרֵיב מִנְּכוֹן. קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ. מִן

ת"א דבר עירובין לו ר"ה לג חגיגה

פז קידושין לו מנחות לג: אדם כי. סוכה ל' מנחות קד: מכם. עירובין סט חולין ה יג: קרבן לה'. נדרים יב: מן הבהמה נזיר לס
ב"ק מ' זבחים לד מנחות ס:

תפסיר הרס"ג

וכ'אטבה. מן כ'בא אלמחצ'ר קאילא: (ב) כ'אטב בני אסראיל וקל להם, אי אנסאן קרב מנכם קרבאנא ללה.

אבן עזרא

לו סוד: (ב) מכם. מאוחר וכן הוא אדם מכם כ' יקריב קרבן וכמוהו רבים או יהיה מכם מממונכם או יהיה מכם רמז להוציא את הגזול כי כן כתוב שונא גזל בעולה: מן הבהמה. יהיה הקרבן כלל ואחר כן מן הבקר ומן הצאן שהם מין כבש ועז פרט גם

אבי עזר

(ב) מכם (מאוחר) וכן לי יזעקו אלהי ידענוך ישראל. משפטו. לי יזעקו ישראל אלהי ידענוך. וכן את תוקך אשמור אל תעזבני עד מאד את חוקיך אשמור עד

נחל קדומים

שאמרו בזהר חדש כי גאולה זו בזכות משה והוא תבע יקרא דאוריתא כי הגלות בא מסבת חסר"ו של אדם מבחר המין אלף אורות ולכן הוא עצמו ככל צדקותיו מליץ על הגאולה ובזכותו נגאל אך תבע יקרא דאוריתא וזה אפשר רמז הפ' ויקרא אל משה והא' זעירא והיא סבת גלות האחרון וידבר ה' אליו מאהל מועד שהיא התורה בזה תהיה הגאולה וזהו לאמר והוא רמז לאמר לאסורים צאו. ובגליון רש"י כ"י כתב שהקב"ה נגלה כ"י לנביאי א"ה נגלה בלשון ויקר ואצל המלאכים כתיב וקרא זה אל זה. ולמשה רבינו כתיב ויקרא והיא יותר מנביאי א"ה ופחות ממלאכים לפיכך אלף זעירא עכ"ל ואם אין זה מרז"ל יש מקום לומר שהוא יותר ממדרגת מלאכים דיש תוספת יוד על המלאכים וזה ניכר כשאומר ויקרא באלף דאם לאו הוא ויקר ולכך א' זעירא. עוד כתוב בגליון הנז' אליו למעט אהרן והול"ל לו וכתב אליו יתר אלף יוד והם י"א וב' אותיות הם י"ג לרמוז לי"ג מיעוטין ובס' קדמון כ"י מצאתי טעם אלף זעירא כמו שיש ן' שערי בינה בבינה שהוא ה' ראשונה ולא זכה אליהם משה כי משה לא השיג אלא בסוד אתוון זעירן שהם במלכות ולכן אלף דויקרא זעירא ולא השיג לאתוון רברבן שבבינה. האותיות נחלקות י"א דין וי"א רחמים. ידוע שיש ק"ך צרופי אלהים ומשה לא יכול להמתיק אלא קי"ט דכתב ותחסרהו מע"ט בגי' קי"ט מאלהים המתיק ומשה עלה אל האלהים להמתיק ק"ך צרופי אלהים וכתיב ויקרא אל משה מאהל מוע"ד בגימטרי' ק"ך ולכן התפלל בשנת ק"ך מחייו ואמר אתה החלות וכו' שהמתיק קי"ט ורצוני להמתיק ק"ך ואת ידך החזקה חזק"ה גימטריא ק"ך. דע כי כנגד כ"ב אותיות התורה יש כ"ב צנורות שיורד מהם השפע לעולם ועם מנצפך הם ז"ך צנורות וכנגדם הם ז"ך צנורות אחרים שמורידים שפע לעולם. ואלו נחלקים י"ג נגלים י"ד נסתרים והסימן ופי יגי"ד תהלתך ולכן מ"ט שערי בינה הם כ"ב כ"ז שהשיג משה ושער הן' נקרא איתן לא השיגו ולכן כתוב ארוכה מארץ מד"ה בגימטריא מ"ט ורחבה מני י"ב בגימטריא ז'. גל עיני ואביטה במילוי שם בן ובמילוי המילוי הם ג"ל אותיות אביט"ה ז"ך אותיות התורה: ב (ב) אדם כי יקריב. וש"ה אדם ביקר בל ילין כי מאחר שחטא ולא לן ביקר נמשל כבהמה וזהו אדם כי יקרב חסר כתיב אותיות ביקר ועל אשר לן ביקר יקרב אותיות ביקר מן הבהמה אדם כי יקריב ס"ת בים רמז למש"ה ותשליך במצולות ים כל חטאתם. רבינו אפרים ז"ל. ומ"ש הרב בתיבת יקריב כתיב

רשב"ם

ויקרא אל משה מאהל מועד וידבר אליו לאמר: מאהל, מוסב על ויקרא כמו ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר. וישמע את הקול מדבר מאהל. מעל האהל שמע את הקול. *ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה לאמר. כפל לשון של וידבר כמו שפרשתי בפ' נח. כאשר יאמר דבר אל אהרן ואמרת. כן יאמר וידבר למשה לאמר למשה: (ב) כי יקריב. כשיתנדב קרבן שאינו חובה בשביל חטא

רש"י

מלאכי): מאהל מועד. מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל ל יכול מפני שהקול נמוך ת"ל את הקול מהו הקול הוא הקול המתפרש בתהלים קול ה' בכח קול ה' בהדר קול ה' שובר ארזי' א"כ למה נא' מאה"מ מלמד שהיה הקול נפסק כיוצא בו וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצו' יכול מפני שהקול נמוך ת"ל כקול אל שדי בדברו א"כ למה נא' עד החצר החיצונה שכיון שמגיע שם היה נפסק: מאהל מועד לאמר. יכול מכל הבית ת"ל מעל הכפורת יכול מעל הכפורת כולה ת"ל מבין שני הכרובי': לאמר. צא ואמור להם דברי כבושי' בשבילכ' הוא נדבר עמי שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל במדבר מ כמנודי' מן המרגלי' ואילך לא נתייחד הדבור עם משה שנא' ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי לאמר אלי היה הדבו' ד"א צא ואמור להם דברי והשיבני אם יקבלום נ כמו שנ' וישב משה את דברי העם וגו': (ב) אדם כי יקריב מכם. כשיקריב בקרבנות נדבה ם דבר הענין: אדם. למה נא' ע מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל הי' שלו אף אתם לא תקריבו פ מן הגזל: הבהמה. יכול אף חיה בכללצ ת"ל בקר וצאן: מן הבהמה. ולא כולה להוציא את הרובע ר ואת הנרבע:

שפתי חכמים

הדיבור כלא ניסוף אותיות וממעט מאליו אפי' אהרן כך פירש הרא"ם: ל מדלא כתיב ויקרא אל משה מאהל מועד וידבר אליו אלא ודאי לכך כתיב אליו מאהל מועד כלו' אליו למשה נשמע הקול לפי שהיה בתוך אוהל מועד ואינו נשמע חוץ לאהל. (נח"י) וא"ל כלל אלא דייק דאם"ד דקאי על מה שממנו יוצא הקול בלבד הל"ל מבין שני הכרובים כדמסיק בת"כ ומדכתיב מאהל מועד ש"מ דקאי נמי עד היכן מגיע הקול אבל קשה א"כ ל"ל מיעוט דאליו שמשה שמע וכל ישראל לא שמעו והא פשיטא שלא שמעו שהרי ישראל חוץ לאהל היו עומדים ותירץ הרמב"ד שהולרך המיעוט קודם הקמת המשכן. רא"ם: מ דהאי שכן מצינו ל"ח הוא דהא שלוח המרגלים לא היה אלא לאחר ניסן של שנה ב' והקמת המשכן הי' בא' בניסן בשנה ב' ללאת ישראל מא"מ אלא ע"כ צ"ל דהאי שכן מצינו דקאמר אינו אלא לפרש דברי כבושים מה הן. רא"ס: (נח"י) ואני אומר דס"פ הש"י לוה למשה לומר להם בשבילכם הוא נדבר עמי ואלו הן הדברי כבושין ולא יותר ומפני במדרש מביאים ראיות לדבריהם שאין הקב"ה מדבר עם הנביאים אלא בשביל ישראל שכן מלינו וכו' וכמו שהאריך בזה במכילתא:נ וא"ת איך יתכן לומ' שלא ידע הקב"ה אם יקבלו אם לאו וי"ל דלכך מב"א רש"י ראיה כמו שנא' וכו' ושם פרש"י שד"א לדבר כן ולא בא הכתוב אלא ללמדך דרך ארץ וק"ל: ס וא"ת דלמא בעולת חובה ונייירי ורא"ס תי' צ"כ ננ"י כי פי' אם הוא ולא אבל וכאלו אמר עתי שיקריב קרבן לה' שסי' מפני שמזהרתי אתכם להקריב קרבן לה' אני אומר מן הבקר וגו' יקריבנו דאין צייך לו' כן אם לא שהוכרו קודם זה בשום מקום אבל הקרבנו' לא הוזכרו בשום מקומו וקידם לכן מ"ס אאל"פ אלא בל' אם וכו' וע"ש כי האריך וכ"ל מדכתיב תקריבו קרבנכם ל' רבים מנמד שהנים מקריבים עולה בשותפות וזה ע"כ מיירי בקרבן נדבה דאי בקרבן חובה איך שנים יקריבו בשותפות קרבן חובה שכל א' מהם חייב קרבן אלא ע"כ בקרבן נדבה וכו': ע דהל"ל איש ולעיל לא היה קשה מידי דהייתי אומר אדם אתא למעט עו"ג כאשר דרשינן אתם קרואים אדם ולא עו"ג אבל עתה שפירש אדם כי יקריב בקרבן נדב' דבר הענין ונדבה כשרה אפי' מן עו"ג כאשר מרבינן מאיש איש כי יקריב לרבות עו"א שנודבים נדבה קשה אדם ל"ל. (ד"ד) אבל אינו אמת דא"כ בפ' תזריע דכתיב אדם כי יהיה בעור בשרו מאי קאמרת ביה למה לא נאמר איש וכי נפיין כמה שמרשים רש"י אדם כי יקריב מכם והוא ללא לורך אלא תחלה היה להרשים אדם ולפרשו וא"כ כי יקריב מכם ולפרשו אלא כוונת רש"י לתרץ כפל ל' אדם מכם והי' הני לומר אדם כי יקריב מכם לחוד או כי יקריב לחוד וזהו שאמר רש"י אדם למה נאמר פי' לשתוק לגמרי ולא יאמר אלא יקריב מכם וכיון שרש"י רולה לתרץ קושיא שהוא תחלה וסוף דהיינו כפל ניחא ליה לפרש תחלה כי יקריב המוקדם דמיירי בנדבה קודם שיפרש המאוחר תיבת מכם כפל עם אדם דהד מינייהו הוא מיותר ועל כן פי' תחלה כי יקריב שהוא מוקדם ואח"כ אדם שהקושיא מכח מכם שהוא מאוחר והרולה לתלות קושיית אדם לתיבת כי יקריב הוא לפלפול בעלמא ואין בו לורך: פ משום דכתיב שונא גזל בעולה: צ ומשום דחיה בכלל בהמה דכתיב זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה (נח"י) בת"כ שנא' זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה וגו' איל וצבי וגו' והוא פסוק בפ' ראה וזאת הגירסא סובא ג"כ בזבחים דף ל"ד: ק כלו' ל"ל דכתיב מן הבקר ומן הצאן דהא סתם בהמה הוא בקר וצאן אלא למעוטי אתי דוקא בקר וצאן ולא חיה: ר וא"ת למה לריך למעטן והלא נסקלין. וי"ל כגון ע"פ עד אחד או שהודה הבעל מעצמו שאינו נסקל להכי אצטריך למעטם וכן

טעמי הקרבנות

וידבר אליו מאהל מועד לאמר, ויש הפרש בין קריאה לדבור, כי הקריאה הוא מרחוק כדי שיתקרב הנקרא אל הקורא, והדבור הוא בין הקרובים פה אל פה: (ב) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם. לפי שישראל טרחו בעבודת המשכן ומעשהו והיו מלאים שמחה אלא להם מורא ודבר ה' לעבוד עבודתו וישמחו בו לכן קרא ה' לכבדם בלמוד הזה בדבור הראשון שנאמר באהל מועד לצוותם על דברי הקרבנות לפי שכלם יהיו מממונם ומפני כבודם לא צוה בהם ראשונה לאהרן ולבניו ואח"כ לבני ישראל, אבל צוה בעלם ראשונה כל זה אל בני ישראל. ולפיכך הבעל בבית המקריב הקרבן חייב לעשות בעלמו חמשה דברים, הסמיכה והשחיטה וההפשט והנתיחה והרחיצה של הקרב והכרעים, ואפילו שהיה המקריב מלך ישראל היה חייב לעשות בידו חמשה דברים כאלה, ואין ספק שיסייעוהו עבדיו ומשרתיו אבל עכ"פ ידיו יגעו במעשיהם. ונאמר בחטאת על קרנות המזבח, לפי שד' קרנות המזבח רומזים לד' יסודות שבאדם [אש רוח מים עפר] שמהם יבא האדם לחטוא, כי בהתגברות קצתם על קצתם תהיה באדם רתיחת הדם ויתעוררו תאותיו הבהמיים. ובעולה לא צוה שיזרקו הדם על קרנות המזבח, כי תכלית העולה היא לדבק הנשמה השכלית עם יולרה, כמו שהעולה אחרי מותה תעלה כלה כליל לה' ותדבק עם האש האלהי אשר ירדה מן השמים על המזבח ותשמה יתעלה אשה ריח ניחוח לה', כן המקריב הסוף במותו יעלה על מזבח ה' שהוא רמז לעונג עוה"ב וידבק אל הקב"ה כי אש אוכלה הוא ויהיה ריח ניחוח לפניו ית'. אלפי שאין אין בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא בהרהורי לבו אם מעט ואם הרבה ע"כ אמרו חז"ל שהעולה באה על הרהורי הלב, ע"ז נאמר ונרצה לו לכפר עליו. ושמנה דברים נעשים בהקרבן עולה. סמיכה, שחיטה, זריקה, הפשט, נתוח, אש על המזבח, עריכת הנתחים על האש, רחיצת הקרב והכרעים, הנה סמיכת ידי בעל הבית על הקרבן בודוי הוא עיקר הקרבן. וע"י הודוי יפיל עצמו כל אשר היה ראוי לבוא עליו, ויעשה הכל בהקרבן, ומתמת כי היה ראוי שימות בעבור חטאו. כמו שאמרה הנבואה הנפש

דעת זקנים מבעלי התוספות

או עמו ומדכתב אליו משמע מיעוט לו' משה שומע ואין ישראל שומעין: (ב) מן הבהמה בתורת כהנים עסיק למדו מעותנותו של הקב"ה שלא הטריח בניו להביא חיות מן היערות אלא בהמות

חומת אנ"ך

החמשים השיג לגד. ולפי מה שכתבנו ז"ל דאל"ף זעירא רמז לשער חמשים שלא השיגו יש לרמוז כי זעיר"א ר"ת זה רבי עקיבא ישיג אותו כמ"ש רבינו האר"י ז"ל שרבי עקיבא השיג שער החמשים. ולמ"ש הרב מהר"י נחמ ז"ל דמרע"ה השיג קצת משער החמשים גם כן אתי שפיר מ"ש רז"ל הן כל יקר ראתה עינו זה רבי עקיבא ר"ל כל יקר שהוא שער החמשים כלו ראתה עינו כל דייקא. ולפי דברי הרב מהר"י נחמ ז"ל הללו אדרבה וירות לי את אשר אנכי העירותיהו דאמור רבנן דמ"מ שיתה מוכרחת גו בפרק דישראל היו מוטמעים במ"ט שערי טמ"א ואילו היו שוהים עוד משם היו נכנסים בנש"ט והיו נאבדים ח"ו כי מרע"ה לא היה משיג בקדושה אלא מ"ט ולא השיג שער הן'. ולפי זה יש להעיר דגאר הקדוש ותקוניא אמרו בכמה דוכתי דהוזכרו חמשים פעמים יצ"מ לרמוז דינאו בכח חמשים שערי בינה. והרי מרע"ה לא השיג אלא מ"ט והיה אפשר לומר דמאי דמרע"ה לא השיג אלא מ"ט ומטעם זה אם ח"ו ישראל היו נכנסים לחמשים ש"ט היו נאבדים כי לא היה השגה בשער הן' דקדושה. אמנם עכ"ז הגאולה היתה בחמשים ש"ב כמ"ש בזהר הקדוש. אמנם הגאון מהר"ר אלעזר ז"ל בספר מעשה רוקח דייק לשון הזה"ק דקאמרי דנפקי מסטרא דיובלא ר"ל מת"ם שערים ולא משער הן' ולפ"ז צריכין אנו לשמעי' דאנאי נכתבו

מסורת הקריאה

(ב) קרבן, נמסר במס"ג ה' קמצין, וסי' א' אדם כי יקריב, דין, ב' והקריב ממנו (לקמן ד' י"ד) ג' ואל פתח אהל מועד (לקמן י"ז ד') ד' אשר יקריבו (לקמן כ"ז ט') ה' ואם כל בהמה (שם י"א), וסי' בלשון ארמי בר נשא דאקריב בעירא קמי תרעא, בעלי המסורת נתנו סימן דרך הלצה תרגום מלה הסמוכה לכל חד מנהון, בר נשא הוא תרגום של מלת אדם דהכא, דאקריב הוא תרגום של והקריב, בעירא הוא תרגום של בהמה, קמי תרעא תרגום של פתח

הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן
תַּקְרִיבוּ אֶת־קׇרְבַּנְכֶם׃ ג אִם־עֹלָה
קׇרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים
יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃
ד וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה
לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו׃ ה וְשָׁחַט אֶת־בֶּן

תרגום אונקלוס

בְּעִירָא. מִן תּוֹרֵי וּמִן עָנָא. תְּקָרְבוּן יָת קוּרְבָּנְכוֹן׃ ג. אִם עֲלָתָא קוּרְבָּנֵיהּ מִן תּוֹרֵי. דְּכַר שְׁלִים יְקָרְבִנֵּיהּ. לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא יְקָרֵיב יָתֵיהּ. לְרַעֲוָא לֵיהּ קֳדָם יְיָ׃ ד. וְיִסְמוֹךְ יְדֵיהּ. עַל רֵישׁ עֲלָתָא. וְיִתְרְעֵי לֵיהּ. לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי׃ ה. וְיִכּוֹס. יָת בַּר תּוֹרֵי קֳדָם יְיָ. וִיקָרְבוּן. בְּנֵי אַהֲרֹן

ת"א אם עולה מנחות נה: קרבנו. כ"ק סט פז מנחות כד. תמים בכורות מה נב: יקריב אותו ר"ס י יבמות קידושין בתרא מח ערכין כא כריתות קי: לרצונו ערכין כא :לפני ה' זבחים קיט: וסמך עירובין צו יומא ס' כו מגילה יז קידושין לו זבחים בל נג לו קיט חולין כ': ונרצה לו פסחים עב יומא ה זבחים ד פז חולין כ מנחות נג: ושחט יומא כז מגילה כא זבחים לב ולג ומז מנחות יט חולין יג יז:

בעל הטורים

(ס) בן בקר. עולה שנ"ד שצריך לסיום בן שנה:

רשב"ם

חטאו: (ג) אם עלה, שהתנדב בלשון זה, ולפנינו מפרש ואם זבח שלמים: לרצונו, אם זכר תמים יקריבנו ולפתח אהל מועד אז יהיה לו לרצון, אבל בחולה ובעל מום כתיב הירצך או הישא פניך, וכן ומנחה לא ארצה מידכם:

רש"י

מן הבקר. להוציא את ש הנעבד: מן הצאן. להוציא את המו"קצ': ומן הצאן. להוציא את הנוגח שהמית א כשהוא או' למט' מן הענין מן הבק' שאין ת"ל להוצי' את ב הטרפה: תקריבו. מלמד ששנים מתנדבים ג עולה בשותפות: קרבנכם. מלמד שהיא באה נדבת צבור היא עולת קיץ המזבח ד הבאה מן המותרות: (ג) זכר. ולא נקבה כשהוא אומר זכרה למט' שאין ת"ל זכר ולא טומטום ואנדרוגינוס: תמים. ו בלא מום: אל פתח אהל מועד. מטפל בהבאתו עד העזרה ז מהו או' יקריב אפי' נתערב' עולת ראובן בעולת שמעון יקריב כל א' לשם מי שהוא וכן עולה בחולין ימכרו החולין לצרכי עולות והרי הן כולן עולו' ותקרב כל אחת לשם מי שהוא יכול אפי' נתערבה בפסולין ט או בשאינו מינו י ת"ל יקריבנו: יקריב אותו. מלמד שכופין אותו כ יכול בעל כרחו ל ת"ל לרצונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני: לפני ה' וסמך. אין סמיכה מ בבמה: (ד) על ראש העולה. להביא עולת חובה לסמיכה נ ולהביא עול' הלאו: העולה. פרט לעולת העוף: ונרצה לו. על מה הוא מרצה לו א"ת על כריתות ומיתות ב"ד או מיתה בידי שמים או מלקות הרי עונשן אמור הא אינו מרצ' אלא על עשה ועל לאו ם שנתק לעשה: (ה) ושחט

שפתי חכמים

שנעבד או שור שהמית אדם צריך לתרץ כן: ש דגבי רובע כתיב בהמה דכתיב ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה וגו' ובנעבד כתיב וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב ובנעבד שיש בו רוח חיים מיירי דמותר להדיוט ולית ביה משום נעבד לע"א ולא משום מוקצה לע"א כדאיתא בתמורה: ת פי' הוקצה ונבדל לע"א לא יקריבנו ומיירי כשהאכילום כרשיני ע"א אבל באמירה לבדה לא כדאי' בפ' כל הצלמים: א פי' שהמית אדם דוקא ולא כשהמית בהמה: ב זה מדבר כשהיתה כשרה בשעה שהקדישה הבעל ואח"כ נטרפה א"כ הייתי אומר שמותר להקריב על המזבח הואיל והיתה כשרה בשעה שהקדישה להכי צריך כהן למעטו: ג דאל"כ יקריב קרבנו מיבעי לי' פי' לאו דוקא שנים אלא ה"ה עשרה או מאה או אלף כל זמן שלא נשתתפו בו כל ישראל: ד פי' מאכל שמזבח הבא מן המותרות פי' שנותרו מן אלאי שקלים משנה שעברה מאותן מותר אלאי שקלי' היו קונין כבשים לעולו' והקריבו אותן על המזבח בשעה שלא היו קרבנות יחידים להקריב וכדי שלא יהא המזבח פנוי בלא הקרבת קרבנות: ה הא דהביא רש"י הכא מיעוט דזכרים לאפוקי טומטום ואנדרוגינוס ולא שאר המיעוטין דלקמן משום שבא לפרש בתר הכי תמים בלא מום דלא תקשי לי' מנ"ל דתמי' בלא מום דלמא תמי' פי' שיהא תמי' באיכותו דהיינו שלא יהא טומטו' ואנדרוגינו' להכי הביא רש"י זכר דלמעט שממעט מזכר דלמטה טומטו' ואנדרוגינוס ממילא פי' של תמים בלא מום: ו כ' הרא"ם ואע"ג דכתי' במקום אחר כל אשר בו מום לא יקרב וא"כ תמים למה לי כבר פירשו בת"כ ואמרו דהאי תמים דהכא להיקשא הוא דאתא כלו' כשם שאם אינו תמי' אלא בעל מום אינו לרצון כדכתי' כל אשר בו מום וגו' כך אם אינו זכר אלא נקבה או טומטום ואנדרוגינוס אינו לרצון: ז ופי' יקריבנו מכין קורבה שפי' יביאנו והוכחתו אג פתח אהל דא"נ נלתוב זכר תמים יקריב אותו לרצונו לפני ה' ותו לא: ח פי' היה לו לכתוב יקריבנו פתח אהל מועד לרצונו לפני ה' בשלמא בלא פי' דמטפל בה עד העזרה ה"א יקריב יתירה בא ללמד שמחויב לטפל בה עד לפנים מן העזרה אבל מאחר שפי' דאינו מחויב לטפל בה אלא עד פתח העזרה יקריב ל"ל: ט פי' כגון רובע ונרבע וכיוצא בהם: י עם חטאת ואשם ובכור ומעשר ופסח ושלמים: כ ולא מ'קריב מפיק דהוא לרבוי דהם נתערבה עולה בעולה או עולה בחולין הוא דאתא אלא מיתורא דאותו מפיק ליה: ל כלומר יכול אם כופהו שיקנה סוכה להקריב והוא נופק תמיד אינו רוצה לפסוק א"ה עושה בעל כרחו ת"ל לרצונו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני והא הוא מקריב. (ד"ד) א"ל מה מסני אמירה זו כיון דבעל כרחו אומר כן דאמרי' אגב אונסו גמר בלבו להסכים עם מה שאומר בעל פה כי רצונו להפטר מהאונס ואפי' בענין ממון אמרינן בפרק חזקת הבתים אמר רב הונא תלה אותו עד דזבין ליה קנה דאגב אונסיה גמר ומקני ליה כל שכן כאן דמצוה הוא: מ דמקרא נדרש לפניו ולאחריו לפני ה' דהיינו באוהל מועד שבו ארון ושכינה שרויה בו: נ דק"ל העולה ל"ל דהא כבר כתיב דקרא פסי' עולה ופליג קאי אלא לרבות לסמיכ' כל שנקרא עולה לסמיכ' אפי' עולת חובה ומדכתי' העולה בה"א הידיע' ר"ל העול' הנזכרת בן הבקר ומן הצאן למעט עולת עוף לסמיכה ולהביא עולת לאו פי' נ"ל לסמיכה: ס כגון לא תקח האם על הבנים וכתיב שלח

דעת זקנים מבעלי התוספות

שמזויות לשם: (ג) אל פתח אהל מועד יקריב אותו. שלא יאמר אדם לכהן לך וקח בהמה והקרב אותה שאין זה דרך של מעלה אלא בעל הקרבן מדדהו ומביאו עד לפני בית המלך: (ד) לכפר עליו. כי כשאדם אוכל חלב בשוגג מביא חטאת ועל הספק אשם תלוי ולפעמים ספק בודאי שאכל שומן והוא אכל חלב ועליו העולה מכפרת מה שלא ידע לעולם: (ה) ושחט לשון יחיד כי כן דרך

טעמי הקרבנות

שהוצאת תמות, ע"כ ישחט הקרבן ומחמת כי היה רצו שמזרק

מצות השם

(ג) [קפו] (פסם מח) למצות מעשה העולה כמפספס שנא' אם עולה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו:

תפסיר הרס"ג

מן אלבהאים. פמן אלבקר ואלג'נם תקרבונה: (ג) אן כאן קרבאנה צעידה מן אלבקר. פד'כר צחיח יקרבה. פליקדמה אלי באב כ'בא אלמחצ'ר. עלי מא ירתצ'א ענה בין ידי אללה: (ד) ויסנד ידה עלי ראסה. וירצ'א ענה ויג'פר לה: (ה) וידבח אלרת' בין ידי אללה.

נוה שלום

(ג) לרצנו, עלי מא ירתצ'א ענה, אשר יהיה לרצון, לאפוקי שאם לא יהיה תמים לא לרצון יהיה כע"ש הירצך וכו' ומנחה לא ארצה וכו', עיין רשב"ם ז"ל. (ה) את בן הבקר, אלרת', הפר, ביאור למה שאמר אם עלה קרבנו מן הבקר זכר וכו' ובכל המקרא תרגם פר רת', פרים רת'ות', ולא מצאתי בספרי חכמי הלשון זכרון לשם זה, אולי מפני ששם ת'ור בערבי הוא הזכר ממין הבקר משיגדל ויצא מכלל עגל עד שיזקין ובעברי אין נקרא פר אלא עד שלש שנים ולא יותר לפיכך נתן בו סימן וקראו רת', ותרגם בתהלים משור פר, מן תקריב ת'יראן או רת'ות', כלומר שורים או פרים שהם קטנים מהם, ועיין ראב"ע

חלק הדקדוק

ג) אל פתח אהל מועד. תיבת פתח באזלא בכל התיגאן לא בטרס: ד) ונרצה לו. תיבת לו בזקף קטן בתיגאן

אבן עזרא

מלת קרבנכם כלל: (ג) אם עלה קרבנו. פרט ועולה מפורשת: מן הבקר. גדול או קטן אחר שמונת ימים ובעבור היות העולה קרבה כלה לגבוה היא מהנבחרת והזכר נבחר מהנקבה על כן אין בעולה נקבה: תמים. בלא מום. ואחר שאמר יקרבנו פירש אל המקום אשר יקריב איתו כי יכנס בחצר אהל מועד: לפני ה'. דבק בטעם אם אל פתח אהל מועד יקריב אותו: לרצונו לפני ה'. שיקריבנו ברצונו ולא באונס: (ד) וסמך ידו. היה נראה מהפשט שבידו האחת יסמוך כי דרך שעיר המשתלח איננו כדרך כל קרבן על כן שנה הכתוב רק כאשר מצאנו המעתיקים שהעתיקו שכל סמיכה בשתי ידים סמכנו עליהם והגוף הקרב לכפר על העולה על הרוח יקרא עולה גם כן הקרב בעבור חטאת ואשם יקרא חטאת ואשם: ונרצה לו. יפיק רצון מהשם: לכפר עליו. להיות כופר עונש שיש עליו: (ה) לפני ה'. כמו עולת הצאן. על ירך המזבח צפונה. כנגד השלחן. וטעם ושחט. הכהן שישחטנו אחד ויזרקו רבים את הדם וכן כתוב וימציאו בני אהרן: וטעם אשר פתח

אבי עזר

אחד אל תעזבני: (ד) (ונרצה לו) כראין דברי הרב דלא כדברי הגה"ה בפרקי אבות ונוח לרצות מבנין הקל. כי נכון יותר

חומת אנ"ך

שתורה ז' פעמים יג"ת הי"ל לכתוב מ"ט פעמים דוקא. וי"ל דשפיר כתב ז' דמת"מ הם מ"ט' ואינו ר"ל כל החומשים. אמנם על פי דברי הרב מהר"י אזולאי ז"ל יתישב יותר דגם מרע"ה השיג שער אחד מהחמשים ויש לומר דיצ"מ היתה בכח המ"ט שערים ושער אחד מהחומשים שהיה משיג מרע"ה וא"ש דנכתבו חמשים פעמים יצ"מ כי גם היה בכח שער אחד משער החמשים. וא"ש מ"ש בזהר הקדוש מסטרא דיובלא כדדייק מהר"א הנזכר דהעיקר הוי מ"ט שערים אבל לגאולה העתידה במהרה בימינו יהיו כל חמשים שערים כלם כמ"ש הגאון החסיד ז"ל שם בספר הבהיר מעשה רקח ע"ש באורך וזה אפשר רמז הכתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות כ' פלאות כי הגאולה העתידה תהיה מחמשים ש"ב כלם: (ב) אדם כי יקריב מכם וכו'. פירש הרב הגדול מהר"ם בן חביב ז"ל בדרשותיו כ"י דאם נדר להקריב בנו או בתו כיפתח יתן דמיו ויקח בדמיו בהמה לעולה ח"ש אדם כי יקריב מכם כלומר שנדר להקריב מכם בנו או בתו או אחד שהוא ברשותו דע מן הבהמה וכו' תקריבו את קרבנכם כי יתן דמיו ויקנה בהמה ויקריבנה ובזה האופן תקריבו את קרבנכם תוקח. זהו תורף דבריו בקצור והרב ז"ל האריך ודרך רמז אפשר להסמיך מ"ש רינ"ל דמי שדעתו שפלה עליו מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות כלם ואמרו פ"ק דסוטה אדם אפר דם מרה. ונמצא המסתכל בעצם אדם שהוא אפר דם מרה ודאי יכנע ודעתו שפלה עליו. וז"ש אדם כלומר מי שיסתכל מהו אדם אפר דם מרה ונכנע הוי כי יקריב מכם קרבן חשוב כאלו הוא עצמו קרבן ולא קרבן אחר לבד אלא מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן כאלו מכל המינים תקריבו את קרבנכם כל הקרבנות: תקריבו את קרבנכם. ר"ת

מרפא לשון

ג) לרצנו, לרעוא ליה. וכן לרצנכם, לרעוא לכון. תרגמו כן מפני שבמקום אחר (בפ' אמור כב יט) מפורש שהיפך לרצנכם כי לא לרצון יהיה לכם, והכוונה כמ"ש במנחות (קי ע"א) לא אמרתי לכם זבחו כדי שתאמר אעשה רצונו ויעשה רצוני לא לרצני אתם זבחים אלא לרצנכם שנ' לרצנכם תזבחו ע"כ ולא כי"מ דר"ל שאין כופין אותו בעל כרחו אלא עד שיאמר רוצה אני שא"כ הי"ל לרעותיה, לרעותכון, אבל אמרו זה וכן אמרו שהמתעסק בקדשים פסול מדכ'

מסורת הקריאה

אהל מועד: (ה) בן, נמסר עליו כל בן המנוגן בקמץ במ"ז פתחין, ור"ל כל בן שהוא בטעם גגינה הוא בצירי הנקרא קמץ קטן במ"ז שהם בסגול שהוא פתח קטן, ועין מש"כ בראשית א' מ"ד י"ט:

תפסיר הרס"ג

ויקרב בני הרון אלאימה אלדם. וירשוה עלי אלמד'בח מסתדירא. אלד'י ענד באב כ'בא אלמחצ'ר: (ו) ויסלך' אלצעידה. ויעצ'יהא אעצ'אא: (ז) ויגעלון (י"נ וישעלון) בני הרון אלאמאם. נארא עלי

נוה שלום

שם. (ז) ונתח אתה לנתחיה, ויעצ'יהא אעצ'אא (עצ'י, פדק, ואלד'ביחה,

חלק הדקדוק

הישנות: ה) והקריבו. הנגינה ברי"ש (מהריב"ש): וזרקו את הדם על המזבח. תיבת המזבח בפשטא אחת והיא מלרע בכל סת"י: (ב) הכהן, באתי לא במהופך בכל התיגאן. ר"ח):

אבן עזרא

אהל. להוציא מזבח הקטרת: (ו) והפשיט. כהן או הלוי נלוה אליו: (ז) ונתנו בני אהרן. שלא יגשו הלוים וזאת מצוה על הכהנים ולא פחותים

רמב"ן

(ו) והפשיט את העלה. מצוה שיפשיטנה כולה ואחרי כן ינתח אותה ואמר והפשיט ונתח כי בבעל הקרבן ידבר כאשר אמר וסמך ושחט כי ההפשטה והנתוח אינן עבודות וכשרות בזר. ולכך חזר אח"כ ואמר ונתנו בני אהרן וכן רחיצת הקרבים כשרה בזר ולכך אמר וקרבו וכרעיו ירחץ במים בעל הקרבן ואחרי כן והקטיר הכהן ואמר לשון רבים ונתנו וערכו כי בכל מצות הכהונה יאמר כן בעבור שהכהנים רבים יאספו בבית השם לעשות העולה וברב עם הדרת מלך אבל איננו עכוב שהרי למד למטה וערך הכהן אותם והפשיט ונתח ונתנו בני אהרן אש אין זה הסדר שהראוי שיערכו הכהנים המערכה ואחרי כן ינתחו העולה וכך היה סדר המערכה בתמיד וכן מה שאמר וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר על העצים אשר על האש ואחרי כן והקרב והכרעים ירחץ במים אין הצואה שיעשה בסדר הזה כי העריכה היא הקטרת הנתחים שציה למטה והקטיר הכהן את הכל ואם כן אין הסדר שיעלה הנתחים והראש והפדר על האש שבמזבח ואחרי כן ירחץ הקרב והכרעים ויקטירם אבל תחלה ינתח וירחץ ואחרי כן יעלה

ויקרא א

הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
ו וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ׃
ז וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־

תרגום אונקלוס

כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא. וְיִזְרְקוּן יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר. דִּבְתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: ו. וְיַשְׁלַח יָת עֲלָתָא. וִיפַלֵּיג יָתַהּ לְאֵבְרַהָא: ז. וְיִתְּנוּן. בְּנֵי

ת"א לפני ה' זבחים לב מז: והקריבו בני ברכות לג יומא כז חגיגה יא קידושין לו זבחים יג. לה פא מנחות יט: וזרקו את זבחים כו קיט מנחות יט: סביב זבחים לג: והפשיט חולין יא זבחים קג: ונתח אותה בחים פה ונתנו בני. ערובין סג יומא כא כו מה נג זבחים יח: חולין יא:

רשב"ם

(ה) והקריבו. קבלת הדם והולכתו כדי לזרקו על המזבח וגם רבותי כך פירשוהו: אשר פתח אהל מועד. ולא מזבח הזהב שבתוך אהל מועד:

בעל הטורים

וזרקו את הדם. בכן הבקר כתיב את הדם ובלאן כתיב את דמו לפי שדמו של לאן דומה לדם האדם לכך כתיב דמו שמעלה עליו הכ' כאלו הקריב דמו:

שפתי חכמים

תשלם את האם וכן לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו. וכן לא תגזול וכתיב והשיב את הגזילה שלא נכתב בהם שום עונש אבל אלו הנזכרים עונשם אמור בין על מזיד שהוא מיתת ב"ד או מלקות בין על שוגג שהוא חטאת: ם מדכתיב ושחט סתם ואחריו כתיב והקריבו בני אהרן משמע דשחיטה כשרה בזר (נח"י) פי' דהא"ד דקבלה מותרת בזר ומסולכה ואילך מלות כהונה ופי' של והקריב היינו הולכה ה"ל להזכיר קבלה עם השחיטה קודם והקריבו בני אהרן ומדלא הזכיר ש"מ דוהקריבו היינו קבל'. (ג"א) פי' דודאי האי והקריבו הוא קבלה דהולכ' ליכא למימר דודאי ההולכה לא היה מהכלל עבודה שאם היה נשחט אצל המזבח עד שלא הי' צריך להוליכה לא הי' צריך הולכה א"כ צריך לו' דקרא דוהקריבו היינו קבלה שהיא היתה מלוה שא"א בלאדו וא"ל למה כ' ל' והקריבו אלא דמשמע נמי הולכה ולמדנו שניהם שלא יהיו אלא בכהן: ע אבל לא באהל מועד דא"כ ה"ל למיכתב לפני ה' את פני הכפורת או לפני ה' פתח אהל מועד: פ כלו' אע"פ שמשמעות' ל' הולכה למזבח מ"מ כיון שקבל' הדם היא ראשונ' שאחר השחיט' וקודם להולכ' ע"כ לריכין אנו לפרש על הקבלה ולמדנו גם ההולכה במכ"ש: צ וא"ת לשתוק מבני אהרן כבר תירלו בגמ' אוליא חללים ולא אוליא בעלי מומין ת"ל בני אהרן מה אהרן כשר בלא מום אף בניו כשרים ואע"פ שבפ' אמור מרבינן מהכהנים בעלי מומין ועיין התירון במ"י (ג"א) וא"ת ל"ל קרא לפסול בעלי מומין תיפוק ליה מכל איש אשר בו מום וגו' וי"ל דהתם בעבודה במזבח כדכתי' לא יגש להקריב אשי ה' וכאן מרבה קבלה ושאר עבודות כלם. א"כ לו שעובר בעשה ולא תעשה דכך משמעו בני אהרן מה אהרן בלא מום אף כל כה בלא מום מותר בהקרבה ולאו הבא מכלל עשה עשה לאשמועינן דעובר בלאו ועשה: ק פי' במינו דם עולת ראובן בדם עולת שמעון שאינו מינו דם עולה בדם תמורה או בדם אשם או בדם כל הקרבנות שדמם נזרק למטה מחוט הסיקרא כמו דם עולה אין בכך כלום כיון שנזרקים כלם למטה מחוט הסיקרא אע"פ שדם העולה לריך ב' מתנות שהן ארבע ויש מאשר דמים שאין בהם אלא מתנה אחת אין בכך כלום ויתן הכל מתנה אחת אבל לא בהיפך מפני שיש בהם דם שאין טעונה אלא מתנה אחת ויעבור על בל תוסיף: ר שדמו נזרק על הפרוכת הפנימי ועל המזבח הפנימי: ש שדמו נזרק במזבח החילון: ת פי' למעלה מחוט הסיקרא: א פי' למטה שנתערב דמו בדם חטאת הפנימי או החילון וכילד יעשה אם נתערבו ישפכו אל האמה וכן אם נתערב דם הנזרק למעלה מחוט הסיקרא בדם הנזרק למטה ישפכו ג"כ אל האמה: ב פי' על הארן ולא על הכבש: ג פי כל הזריקה היא מן הכלי שבו קבל הדם וזורק בכותל המזבח כנגד חודו של מזבח בזוית מזרחי' לפונית והדם מתפשט לשתי רוחות הזוית והוי כמין ג"ם יוונית והוא ככ"ף פשוט' שלנו הפוכ' ואח"כ בא לקרן מערבי' דרומי' שכנגדה באלכסון וזורק מן הכלי לחודו של זוית כמין ג"ם ונמלא שבשתי מתנות הללו שבקרן מזרחית לפונית ומערבית דרומית הדם הנזרק נראה ד' רוחות המזבח וזהו שנא' סביב: ד דהל"כ פתח אהל מועד ל"ל והא לעיל מיניה ג"כ כתיב פתח אהל מועד: ה פי' דהא בעולה קאי והו"א והפשיטה אלא וכו' ל"ם עולת נשים וגרים ועבדים וה"א דהעולה ממעט אם נשחט' חוץ לזמנה או חוץ למקומה או שאר פסולי' או עלתה על המזבח בלתי הפשטה שלא תרד שמקטיר' עם עורה ואין לריך הפשטה: ו והנתחים מפורשים כילד יהיו בפ' ב' דיומא: ז לאו למימרא שבכל יום יורדת אלא האש שירד בימי משה

רש"י

והקריבו הכהנים. מקבלה ואילך מלות כהונה למד על השחיטה ם שכשרה בזר: לפני ה'. ע בעזרה: והקריבו. זו קבלה שהיא הראשונ' ומשמע' לשון הולכה פ למדנו שתיהן [ס"א שתיהן] בכני אהרן: בני אהרן. יכול חללים צ ת"ל הכהנים: את הדם וזרקו את הדם. מה ת"ל דם דם ב' פעמים להביא את שנתערב במינו ק או בשאינו מינו יכול אף בפסולים או בחטאות ר הפנימיות או בחטאות החילוניות ש שאלו למעל' ת והיא למטה ת"ל במקום אחר א את דמו: וזרקו. עומד למט' ב וזורק מן הכלי לכותל המזבח למטה מחוט הסיקרא כנגד הזויות לכך נאמר סביב שיהא הדם ניתן בד' רוחות המזבח או יכול יקיפנו כחוט ת"ל וזרקו ואי אפשר להקיף בזריקה אי וזרקו יכול בזריקה אחת ת"ל סביב הא כילד נותן שתי מתנות ג שהן ד': אשר פתח אהל מועד. ולא בזמן שהוא ד מפורק: (ו) והפשיט את העולה. מה ת"ל העולה לרבות ה את כל העולות להפשט ונתוח: אתה לנתחיה. ולא נתחיה ו לנתחים: (ז) ונתנו אש. אע"פ שהאש יורד' מן השמי' מצו' ז להביא

טעמי הקרבנות

נשמתו בכף הקלע כמו שאמרה אביגיל ואת נפש איביך יקלענה בתוך כף הקלע, ע"כ יזרק הדם על המזבח. ומחמת שהגוף אשר שוא לבוש הנשמה נמאס עבור חטאו, ע"כ היה ראוי להפשיטו מנשמתו, ע"כ יפשוט עור מקרבן, ומחמת כי היה ראוי לנתחו אבר אבר, ובפרט האבר אשר חטא בו, ע"כ ינתחו העולה לאברים. ומחמת כי היה ראוי להלית עבורו אש הגיהנם, ע"כ יציתו אש על המזבח עבור הקרבן [ויען כי אש הגיהנם לא יכבה כמו שנאמר ואשם לא תכבה, ע"כ אש המזבח תוקד בו לא תכבה] ומחמת כי היה ראוי להשרף בגיהנם, ע"כ ישרפו הנתחים על האש אשר על עצי המזבח, ומחמת כי רוב חטאים נעשים בידים ורגלים או אכילות האסורים או בלא ברכה ע"כ הקרב והכרעים ירחץ במים:

דעת זקנים מבעלי התוספות

שחיטה אבל בהקרבה כתיב והקריבו וזרקו וערכו ונתנו: את בן הבקר. משמע בחור וילד שלא יביא זקן או חולה משום שקריבהו נא לפחתך: בני אהרן. שלא יהו מקריבין כהנים זקנים שמרתתין ידיהם וכן אז"ל במסכת חולין מאימתי כהנים פסולין מעירתת: (ו) והפשיט וגו' לפי שמצינו בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפין שהכל נשרף עור ובשר ופרש הולרך לפרש כאן אע"פ שכולה כליל ונשרפת שטעונה הפשט ואין העור נשרף:

נחל קדומים

חסר בספרינו הוא מלא: ט (ג) וקרבו וכרעיו ירחץ במים. ואח"כ כתיב והקרב והכרעים. רמז למ"ש רז"ל קשט עצמך ואחר כך קשט

חומת אנ"ך

גימטריא עם הכולל תק"ג כנגד שני חיי האבות שכל חייהם היו קרבים לה' ודבוקים בו ובזכותם תזכו לקרבנות שמקרבים העולמות וגורם יחוד:

מרפא לשון

לרצנכם מדרך הדרש. ז) לנתחיה, לאברהא. ה"ג וכן הנתחים אבריא ול"ג כנ"א לאיברהא איבריא דרך קצור לשון שיאות לנגינה. ט) ירחץ במים, יחליל במים. כל לשון רחיצת בשר מתורגם בל' חילול ופי' היא"ר ז"ל שהוא כאדם המנהג דבר אילך ואילך דרך חול וקלות ראש לפיכך קראו בל' חילול עכ"ד וקשה שהרי בורת ג' ורחצת וסכת תרגם המת־גם ותחליל' במיא ולא שייך בזה לשון חול וקלות ראש ואעפ"י שזה מתרגום כתובים ולכן תרגם רחיצה דאדם בל' חילול מ"מ משמעות המלה אחד הוא ועוד אם הוא מל' חול אין משמעו אלא שמחלל במים כמו שמחללין פירות מעשר במעות של חולין ועוד שצריך לפרש ג"כ כל רחיצה שאצל האדם שתר' בל' אסחאה מענין זה ולעד"ן לפרש ב' לשונות הללו כפי הנר' מענינם שכל רחיצה של טבילה נק' בל' ארמי סחייא מל' כי גאו המים מי שחו (יחזקאל יז) אשחה בכל לילה מטתי (תהלים ו) עד שמתכסה במים והמים צפים עליו ושל נקוי טנופת נק' בל' ארמי חלול להורות על השרייה והרפיון במים כמו ותתחלחל המכה, ועוד יש ללמוד פירוש לשון זה מל' ערבי ג"כ כי בספר השרשים לערביים פירש הוראת תכ'לכ'ל שהוא כמו חלחול בל' ארמי על השרייה והפירוד, ול' חלחול נופל על השרייה והפירוד מפני שהוא מכוין לשרות הלכלוך ולהפרידו. אשה ריח ניחח, קרבן דמתקבל ברעוא. תרגם אשה קרבן, כי אשה שם תואר לקרבן, כמו והקרבתם אשה לה' ואעפ"י שהוא מורה על האשים שצריך לערכו ע"ג המזבח עד שיתעכל כמ"ש בזבחים אשה לשם אשים, הוא מלשון כויה ברש"י סנהדרין דף ע' ע"א לאפוקי כבבא דלא פירוש לעשותו חתיכת צלי בלבד ואח"כ ידשנם אלא יניחם ע"ג המערכה עד שישרפו אפשר שזה כפי מה שהיא נכתבת אשה כמו לאש ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחלתה אבל כפי מה שהיא נקראת.

הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ׃
ח וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת
הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדֶר
עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר
עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ ט וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו
יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־
הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ־
נִיחוֹחַ לַיהוָה׃ ס י וְאִם־מִן־
הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־
הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃
יא וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה

תרגום אונקלוס

אַהֲרֹן כָּהֲנָא. אִישָׁתָא עַל מַדְבְּחָא. וִיסַדְּרוּן אָעַיָּא עַל אִישָׁתָא: ח. וִיסַדְּרוּן. בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא. יָת אַבְרַיָּא. יָת רֵישָׁא וְיָת תַּרְבָּא. עַל אָעַיָּא דְּעַל אִישָׁתָא. דְּעַל מַדְבְּחָא: ט. וְגַוֵּיהּ וּכְרָעוֹהִי יְחַלֵּיל בְּמַיָּא. וְיַסֵּיק כָּהֲנָא יָת כּוֹלָּא לְמַדְבְּחָא. עֲלָתָא. קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: י. וְאִם מִן עָנָא קוּרְבָּנֵיהּ מִן אִמְּרַיָּא. אוֹ מִן בְּנֵי עִזַּיָּא לַעֲלָתָא. דְּכַר שְׁלִים יְקָרְבִנֵּיהּ: יא. וְיִכּוֹס יָתֵיהּ. עַל שִׁדָּא דְּמַדְבְּחָא. צִפּוּנָא

ת"א ועָרכו עלים. יומא כו: וערכו בני. יומא כז זבחים יח חולין כז: את הראש. יומא סח: הפדר. חולין כז: על העלים. זבחים כב מנחות ג כ כז תמיד נט: וקרבו. יומא סח: אשה ריח. שבועות טז מנחות קי: ואם מן הלאן. נזיר לה זבחים מז בכורות מא: זכר תמים. בכורות מא ושחט אותו. זבחים מב מז מח נט קיד מנחות כו:

תפסיר הרס"ג

אלמד'בח. וינצ'דון עליהא חטבא (ח) וינצ'ד בני הרון אלאיימה. אלאעצ'א ואלראס ואלקצבה. עלי אלחטב אלד'י עלי אלנאר. אלד'י עלי אלמד'בח: (ט) וגופה ואכארעה יג'סלהא באלמא. ויקתר אלאמאם אלכל עלי אלמד'בח. צעידה קרבאן מקבול מרצ'י ללה: (י) ואן כאן קרבאנה מן אלג'נם. פמן אלצ'אן או מן אלמאעז צעידה. פליקרבה ד'כרא צחיחא: (יא) ויד'בחה עלי גאנב אלמד'בח. שמאליא בין ידי

נוה שלום

גזאהא). (ח) ואת הפדר, ואלקצבה, מבארי הלשון אמרו שכלי הנשימה בריאה, נקרא אלקצבה, ובהגהת ספר השרשים כתב משם הפירחון שהקנה והריאה והכבד והלב נקרא פדר, ואם כי הבחור דחה את דבריו לא מצאתי להסכים מלת אלקצבה לזולת פירושו, ואחר כתבי זה ראיתי בספר השרשים לאבן גנאח שגם הוא תרגם ואת פדרו, וקצבתה, ופירש דהינו הריאה והלב והכבד ע"כ. (ט) ריח ניחוח, מקבול מרצ'י, כת"א. וע"ל בראשית ח כא, ותרגם שם ריח אלקרביןן, מפני הכפל.

בעל הטורים

(ט) בכן בקר כתיב וקרבו וכרעיו ובלאן כתיב והקרב והכרעים ואיתא בתנא דבי אליהו לפי שכשמהלכת בהמה דקה מגבהת כרעיה כמו שתי ועדב אבל בהמה גסה מגבהת כרעיה לגדדיה ולכך בהמה דקה משתנה מאכלה בבטנה ועל כן לואת' ג"כ משונה מבהמה גסה: בכן הבקר לא כתיב אלא והקטיר ובלאן כתיב והקריב והקטיר לפי שלאן הוא מועט ומקריב ומקטיר הכל בפעם אחת. בכן בקר לא כתיב הוא ובלאן וגם בעוף כתיב הוא לפי שעולת העוף באה תחת הכבש בדלות יכול אם עשאו ככבש יהא כשר ת"ל הוא: בכן בקר כתיב לרלונו ולא בלאן ובעוף לפי שמרבה להביא: (יא) לפונה כדי להגין ממה שנא' מלפון תפתח הרעה כתיב לפון בלאן כנגד יצחק שאמרו לפון וכן בעזים כתיב לפון כנגד יעקב

רשב"ם

(ח) הפדר. חלב: (ט) וכרעיו. רגליו:

רש"י

מן ההדיוט: בני אהרן הכהן. כשהוא בכהונו ח הא אם עבד בבגדי כהן הדיוט עבודתו פסולה: (ח) בני אהרן הכהנים. כשהם בכהונם הא כהן הדיוט שעבד בשמונה בגדים עבודתו פסולה: את הנתחים את הראש. לפי שאין הראש בכלל הפשט שכבר הותז בשחיט' ט לפיכך הוצרך למנותו לעצמו: ואת הפדר. למה נא' י ללמדך שמעלהו עם הראש ומכסה בו את בית השחיטה וזהו דרך כבוד של מעלה: אשר על המזבח. שלא יהיו הגזירין כ יוצאין חוץ למערכ': (ט) עולה. לשם עול' ליקטירנו: אשה. כשישחטנו יהא שוחט לשם האש מ וכל אשה לשון אש פוייו"ר בלע"ז: ניחוח. נחת רוח נ לפני שאמרתי ונעשה רצוני: (י) ואם מן הצאן. וי"ו מוסיף על ענין ראשון ס ולמה הפסיק ע ליתן ריוח למשה להתבונן בין פ' לפ': מן הצאן מן הכשבים או מן העזים. הרי אלו ג' מיעוטין פרט לזקן לחולה פ ולמזוהם: (יא) על ירך המזבח. על צד המזבח: צפונה לפני

שפתי חכמים

מאם לא נסתלק מן המזבח עד שבאו לבית עולמים ואז ירד אש מן השמים בבנין שלמה ולא נסתלק עד שנסתלק בימי מנשה וכדתניא בבילהי פ"ק דיומא: ח דאל"כ כהן ל"ל וכן בני אהרן הכהנים ל"ל אי למעוטי חללים השתא דמעטינהו מקבלת דמים דהיא ראשונה לזריקת הדם שאר עבודות שלאחריה לא כל שכן אלא לומ' לך שיהא כל עבודות כ"ג כדרך כ"ג וכהן הדיוט כדרך כהן הדיוט כ"ג בשמונה בגדים וכהן הדיוט בד' בגדים: ט דכיון שנתחכו הסימנים קרי ליה הותז מפני שכל חיותו תלוי בהן וכמונת בדיקולא דמיא ובכלל הפשטה אינו אלא קרב כמות שהוא עם העור: י דבשלמא ראש איצטריך לרבויי משום שכבר הותז ואינו בכלל הפשטה אלא הפדר למה לי: כ פי' גזירים חתיכת עצי' גסי' שלא יצאו חוץ למערכ' מקום שמקטירי' האיברי' של הקרבנו' והיא אמה על אמה והיו הגזרי עבים ג"כ ארכן אמה כדי שלא יצאו חוץ למערכה כדי שלא ימנעו רגלי הכהנים בהליכה סביב המערכה: ל פי' לאפוקי לשם שלמים: מ פי' לשורפו באש לגמרי ולא לצלות שם בלבד כמו החתיכות הצלוים על הגחלים ואח"כ יעלם משם בעת דישון המזבח הרמב"ן ז"ל: נ פי' ולא. שיקבל מנחה מריח הקרבן דהא כתיב אם ארעב לא אומר לך וגו': ס וילמד עליון מתחתון ותחתון מעליון שגם כאן צריך סמיכה הפשט ונתוח וכל הדברים המפורשים לעיל: ע ואם תאמר והא פרש"י לעיל יכול אף להפסקות היתה קריאה וכו' תלמא כלא וי"ו מוסיף לענין ראשון וי"ל דלרבותא בעלמא הוא דקאמר כלו' כיון דכתיב ואם וא"ו מוסיף על ענין ראשון והיה כתלא פרשה א"כ כ"ש למה הפסיק הענין ותי' כדי כו' רא"ם: פ דאי למעט רובע ונרבע ושאר פסולים דמיעט לעיל בראש הפרשה בבר מיעטם הכתוב מקרא דלעיל ובא וי"ו דואם מן הצאן ומוסיף על ענין ראשון וילמד תחתון מן העליון. ואין להקשות ל"ל ג' מיעוטים נילף מחדא בבר תירצו בגמ' דאי נילף מחולה כמה מלינו ה"א דוקא חולה פסול דלאו אורחיה אבל זקן דאורחי' לא לפסיל קמ"ל ואי מזקן ותולה ה"א דוקא הכי דכחישן אבל מזוהם לא קמ"ל ואי ממזוהם ה"א משום דמאים אבל זקן וחולה לא להכי אצטריך ג' מעוטין: צ וקי' הלא ירך מפני שהירך הוא בצד וכן ולירכתי המשכן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) וערכו בני אהרן וגבי לאן כתיב וערך לפי שבקר שהוא גדול צריך שנים אבל לאן שהוא קטן סגי בחד: (ט) וקרבו לפי שזו כאה על שלחן המלך צריכה להעשות בכבוד ונקיות אבל קדשים הנשרפין בחוץ נאמר בהם וקרבו ופרשו וכן ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם:

אבן עזרא

משנים: (ח) הפדר. רבים חכמי הדור פירשוהו הגוף והנכון בעיני שהיה הפדר החלבים וכן הוא וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים שהם נתחי הגוף את הראש ואת הפדר שהם החלבים ויחסר אות וי"ו שהוא כמנהג הלשון אודם פטדה וברקת ונתח אותו לנתחיו ולנתחי הגוף את ראשו ואת פדרו או יהיה פירוש את הראש עם הראש וכמוהו רבים והעד הנאמן ויקטר משה את הראש ואת הנתחים ואת הפדר: וערכו. על בן הבקר כי הוא גדול ועל הכבש וערך: (ט) ירחץ במים. כהן או לוי על כן הוצרך להוסיף עם והקטיר מלת הכהן: אשה. שם התאר וטעמו קרבן אש והוא תאר למלת הכל: ניחוח. מפורש: (יא) על ירך המזבח. מחוץ וכן ירכתי צפון כי רבים טעו ואמרו שמגדל ציון היה

אבי עזר

לרצות מבנין נפעל: (ט) (ירחץ במים) דאם לא כן הוה לנוכתב וקרבו וכרעיו ירחץ במיט והקטיר את הכל המזבחה וגו':

רמב"ן

הכל על האש ויקטיר אבל ענין הכתוב שהקדים זריקת הדם ללמד שהיא קודמת לכל דבר ואחרי כן צוה בהקטרת האברים ואמר שיפשיט וינתח

חומת אנ"ך

(י) מן הכשבים או מן העזים. כיון שאמר מן הצאן פשיטא שהוא מן הכשבים או מן העזים אלא לדרשא קא אתי. מן הצאן אלו ישראל שנקראו צאן שנא' ואתנה צאני צאן מרעיתי. מן הכשבים מן הצדיקים שבהם שאין בהם יצה"ר ככשבים הללו. או מן העזים אלו עזי פנים כלן שוים לאחר ששבו בתשובה שלימה בלב שלם. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י והוא האריך:

מסורת הקריאה

(ט) ירחץ, נמסר עליו ד' פתחין וא' קמץ, וסי' א' והקרב והכרעים (פסוק י"א) ב' וקרבו וכרעיו (דין) ג' ואם לא יכבס (לקמן י"ז ט"ז) דין קמץ לסבת אתנחתא ד' והיה לפנות ערב (דברים כ"ג י"ב) ה' ישמח ציון (תהלים נ"ח י"א): אשה, מס"ג כל ויקרא בטעם תביר תחת אשה במ"ב שהתביר תחת עולה, א' דין, ב' דבכורים כ"ג י"ח, תרויהון בטעם מרכא, וכל במדבר דכותיה בטעם מרכא במ"ב בטעם תביר וסי' ואת חלבם תקטיר (י"ח י"ז) ואת הכבש השני (כ"ח ה'): (יא) על ירך, נמסר במס"ג על ח' בטעם מאריכין בספרא, ור"ל ח' המה בטעם מרכא או מונח או בטעם משרת אחר, ושארא בטעם טפחא או במקף, וסי' א' על ירך (דין) ב' על כל קרבנך (פסוק י"ג) ג' על חטאתו (ד' ג') ד'

נחל קדומים

אחרים. רבינו מהר"א מגרמיזא בכ"י. ויש רמז שיצר מחטיא לאדם בח' אברים כמ"ש הרב ס' חרדים ז"ל ולכן ירחץ אותיות יצר ח' וז"ש וקרבו וכרעיו שהם הרהור הלב והני ברכי דשלהי ירחץ במים אין מים אלא תורה שהיא סגולה לבטל יצר הרע מהח' אברים ובמקום יצר ח' נעשה ירחץ וזה במים בכח התורה, ואחרי כתבי ראיתי בפירוש רבינו אפרים כ"י שפירש וקרבו וכרעיו ירחץ כלומר כל הקרבנות אינם מועילים אם לא ירחץ האדם הקרבים שלו מן העבירה שנאמר ומודה ועוזב ירוחם ירחץ גימטריא ביצרו כלומר יפנה יצרו מכל מחשבות און כמ"ש רז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש עכ"ל וא"ש ירחץ במים רמז לתורה כמ"ש בעניותנו: יוד (ד) מן הצאן מן הכשבים או מן העזים. כיון שאמר מן הצאן פשיטא שהוא מן הכשבים או מן העזים אלא לדרשא קאתי מן הצאן אלו ישראל מן הכשבים מן הצדיקים שאין בהם יצה"ר ככשבים הללו או מן העזים אלו עזי פנים שבהם כלן שוים לאחר שיעשו תשובה עכ"ד רבינו אפרים ז"ל ולפי דרכו אפשר לרמוז מן הכשבים שטבעו טוב ומקיים המצות בנקל או מן העזים שטבעו קשה וכופה את יצרו שנידם

לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים
אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: יב וְנִתַּח
אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ
וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר
עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:
יג וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם
וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה: פ שני יד וְאִם מִן־הָעוֹף עֹלָה
קָרְבָּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב מִן־הַתֹּרִים
אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ:
טו וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק

תרגום אונקלוס

קֳדָם יְיָ. וְיִזְרְקוּן. בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָא יָת דְּמֵיהּ. עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: יב. וִיפַלֵּיג יָתֵיהּ לְאֵבְרוֹהִי. וְיָת רֵישֵׁיהּ וְיָת תַּרְבֵּיהּ. וִיסַדַּר כָּהֲנָא יָתְהוֹן. עַל אָעַיָּא דְּעַל אִישָׁתָא. דְּעַל מַדְבְּחָא: יג. וְגַוָּא וְכְרָעַיָּא יְחַלֵּיל בְּמַיָּא. וִיקָרֵיב כָּהֲנָא יָת כּוֹלָּא וְיַסֵּיק לְמַדְבְּחָא. עֲלָתָא הוּא. קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: יד. וְאִם מִן עוֹפָא. עֲלָתָא קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ. וִיקָרֵיב מִן שַׁפְנִינַיָּא. אוֹ. מִן בְּנֵי יוֹנָה יָת קוּרְבָּנֵיהּ: טו. וִיקָרְבִנֵּיהּ כָּהֲנָא לְמַדְבְּחָא. וְיִמְלוֹק יָת

ת"א וזרקו בני. פסחים סד זבחים פא. ואת ראשו. יומא כה זבחים נא חולין נג: והקרב. זבחים פה: והקרב והכרעים. זבחים כב: והקריב הכהן את. פסחים כה יומא כז חגיגה יא זבחים ד יד כד פה מנחות י' חולין לז: עולה הוא. זבחים יב. ואם מן. קידושין סד: והקריב מן: זבחים סה חולין כב: והקריבו זבחים סה פז חולין כא כריתות ט: ומלק את. קידושין לו זבחים סה חולין כח טב:

תפסיר הרס"ג

אללה. וירש בני הרון אלאיימה דמה. עלי אלמד'בח מסתדירא (יב) ויעצ'יה אעצ'אא. וראסה וקצבתה. וינצ'דהא אלאמאם. עלי אלחטב אלד'י עלי אלנאר. אלד'י עלי אלמד'בח: (יג) ואלגוף (י"נ ואלבטן) ואלאכארע יג'סלהא באלמא. ויקדם אלאמאם אלכל ויקתרה עלי אלמד'בח. הו צעידה קרבאן מקבול מרצ'י ללה: (יד) ואן כאן קרבאנה מן אלטאיר צעידה ללה. פליקרבה מן אלשפאנין. או מן פראך' אלחמאם: (טו) ויקדמה אלאמאם אלי אלמד'בח. ויפצל

נוה שלום

(יד) התרים, אלשפאנין, תרגם בשם הדומה ללא"ר. (טו) ונמצה דמו, וימצ'י דמה, לשון מיצוי שממצה דם הראש

אבן עזרא

בתוך ירושלים: (יד) מן התרים. גדולים ולא קטנים: בני היונה. להוציא את הגדולים על כן לא אמרו יונים: (טו) ומלק. אין לו אח במקרא ומשפט המליקה מדברי הקבלה: ונמצה דמו.

אבי עזר

(א) (רשב"ם מנחה לשון דורן). הנה אף שהפסוק נחה את העם אין לו הוראה כלל על מתנה ומנחה קשה ג"כ מצד הדקדוק שבתן הרד"ק תינת תנחה שהמ"ם הוא מן היסוד. כיון שנשתנה תנועתה שאנו רגילים לומר כל המנחות בשו"א מ"ם. ולא כן כל המנות שהמ"ם נוספת. ולדברי רשב"ס

רמב"ן

להעריך אותם על האש אחרי רחיצת הקרב והכרעים ואז יקטיר הכל כאחת וזהו שאמר את הכל והכונה ששנה הכתוב באברים לומר וערכו על האש והקטיר ללמד שאחר שיסדרם על האש לא יניחם עד שיבער בהם האש ויאכל אותם ותעלה מהם הקטורת וכן מה שהקדים הפשט ונתוח למערכת האש ללמד שאין בעולת הנדבה חובה להקדים לה מערכה כעולת התמיד שנצטוינו ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר והיא קודמת לכל דבר המזבח כמו שמפורש במסכת יומא: (טו) והקריבו הכהן אל המזבח. ההקרבה הזו היא העלאה שיעלה העוף אל המזבח ושם ימלוק אותו שהמליקה אינה אלא בראשו של מזבח ומפני זה דרשו הכהן וכי עולה על הלב

בעל הטורים

שנא' בו ואת עורות גדיי העזים: (טו) ומלק את ראשו. מליקה מן הצואר לפי שהיונה כשהיא פורחת מחזרת הסימנים ע"ג הצואר. ועולת עוף למעלה על שם ילחק שנקרא יונת אלם שהועלה למעלה ע"ג המזבח:

רשב"ם

(טו) ומלק. חכמים פירשו היאך מדכתיב ומלק את ראשו ולא כתיב ומלק אותו כמו שכתוב ושחט אותו. פירש דונ"ש. כי ראיה הוא לדברי רבותינו שראו עבודת בית המקדש כי היא חיתוך בצפורנו שדרה ומפרקת מאחריו עד שמגיע לצואר ויורד וקוצץ עד שמגיע לסימנין וקוצצן:

שפתי חכמים

נירכתים ימה בנדה. ק פי' הט"ס שהעוף בעל מום כשר מ"מ מחוסר אבר פסול אבל לא אמרי' ואם מן העוף וי"י מוסיף ויהא פסול אפי' בעל מום ושיהא זכר א"כ תמים זכר שנאמר בלאן ל"ל ילמד תחתון מעליון אלא למעוטי אחא ר דהל"כ הי' לו לכתוב בני תורים כמ"ש בני יונה שהם דוקא קטנים אלא כו' ולמדינן מבני יונה שאין לו אלא הכשר אחד דוקא קטנים שהרי כתיב בני אף תורים שאין לו אלא הכשר א' יקטנים א"א כדפרישית לעיל א"כ ודאי דוקא גדולים הוא: ש פי' תחלת הצוהוב להתאדם: ת פי' דהל"כ הי"ל לכתוב נמי והקריב הכהן ל"ל דכתיב והקריבו אלא ללמד בא שאם בא להביא פריד' אחת ברבות בידו יהא דכתיב לעיל והקריב מן התורי' וגו' דמשמע שנים למעו' אבל

רש"י

ה'. ואין לפון בבהמה: (יד) מן העוף. ולא כל העוף ק לפי שנאמר תמים זכר בבקר בכבשים ובעזים תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות יכול אף מחוסר אבר ת"ל מן העוף: תורים. גדולים ר ולא קטנים: בני יונה. קטנים ולא גדולים: מן התורים או מן בני היונה. פרט לתחלת הציהוב ש שבזה ושבזה שהוא פסול שגדול הוא אצל בני יונה וקטן אצל תורים: (טו) והקריבו. אפילו פרידה אחת ת יביא: הכהן ומלק. אין מליקה בכלי אלא

טעמי הקרבנות

(יד) ואם מן העוף עולה קרבנו לה'. הנה העשיר אשר כסף לא נחשב אצלו להציל את נפשו מרדת שחת. בהמה יביא קרבנו מן הבקר, ואם הוא אינני עשיר כ"כ יביא קרבנו מן הצאן, ע"כ יבטח על קרבנו אשר הוא לרצון לה' ונרצה לו לכפר עליו, אך מה יעשה הדל כי אין לו בקר וצאן. במה יתרצה אל ה'. ע"כ נשבר לבו בקרבו, אמרה התורה העני הזה אשר מן העוף עולה קרבנו, לה'. קודם שהקרבתו את העוף, הוא כאילו הקריבו לה' כי זבחי אלהים רוח נשברה, וקרבנו כפול, רוחו הנשבר, והקרבן ולהראותו כי קרבנו חשוב לה', ע"כ והקריבו הכהן אל המזבח, תיכף כאשר העני יביא את העוף לעזרה, הכהן יגיש העוף אל המזבח, להראות חביבת קרבנו לה'. וכל הקרבנות נשחטות ע"י זר וע"י סכין, וזה נשחט ע"י כהן וע"י עצמו של כהן בצפרניו ומלקהו. ומחמת כי הדל והנכנע פניו למטה וערפו למעלה ע"כ גם בעוף יעשה כן וימלקהו ממול ערפו [עיין בהלכה]. ומתמם שהבקר והצאן אוכלים מן ההפקר או מאבוס בעליהם, ע"כ ירחץ הקרב ויקריבם על המזבח. והעוף אוכל מאשר ימצא אפילו מן הגזל ע"כ לא יקטיר מעיה על המזבח. וזה יהיה מוסר להעני שלא יקח לחם לאכול ובגד ללבוש רק משלו ומיגיע כפו. ע"כ גם הנוצה שהוא מלבוש העוף יסיר ממנה והמעים והנוצה ישליך בלד המזבח ויבלע בארץ ויהיו כלא היו, להראות להעני שלא יקנא להעשיר במאכלו ובכסותו כי הכל הבל ונבלע בארץ. וכל זה הוא בעני המקריב עוף. ואם הוא דל יותר שאין לו אף תור ובן יונה, ורק מעט סלת אשר לו נמאכלו ומאכל ביתו יפריש לקרבנו עבור פדיון נפשו איש כזה נשבר לבו בקרבו מאד מאד, ע"כ אמרה תורה ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' קרבן כזה אשר העני ממש את נפשו וחייתו הקריב נקרא מנחה ומתנה לה', לא קרבן יקרא. ולא הכהן הוא המקריב, רק נשמת הדל היא המקריבה הקרבן

נחל קדומים

יש להם שכר טוב בעמלם וידוע חקירת הרמב"ם בזה: יד (ה) ואם מן העוף. פירש"י מן העוף ולא כל העוף לפי שנאמר תמים זכר בבקר וכו' יש מי שפירש דכוונת רש"י היינו דכתיב פ' אמור תמים זכר בבקר וכו' דאי לאו האי קרא הו"א דגם בעוף צריך שיהיה תמים ונילף תחתון מעליון. א"נ הו"א דמן העוף למעט מי שאינו תמים אמנם השתא דכתיב פ' אמור תמים בבקר ממעטינן לעוף והו"א ה"ה מחוסר אבר קמ"ל ולהכי אתא מן העוף למעט

מסורת הקריאה

וחברו (ה' ר') ה' על שגגתו (ה' י"ח) ו' על אשי החלבים (י' ט"ו) ז' על המטהר (י"ד ז') ח' על לחם הבכרים (כ"ג כ'): (טו) והקריבו. הב"ת בחולם: (יז) בכנפיו, הב"ת רפה:

רבינו בחיי

(יד) מן התורים או מן בני היונה. על דרך הפשט בחר הכתוב הגדולים בתורים מפני הדבקות. כי הנקבה מהם כשאבד בן זוגה לא תדבק באחר לעולם. וכן ישראל הדבקים בהקב"ה לעולם לא ימירוהו באחר. ולכן פסלן קטנים קודם היותם ראויים לזווג. ומן היונים פסל את הגדולים מפני שהם קנאין לכל אחד ויבואו לידי פירוד ולכך בחר בקטנים קודם היותם ראויים לזווג. ומה שלא הכשירה התורה התרנגולים לגבי מזבח לפי שהם בעלי זמה: וע"ד הקבלה, התורים יסודם מים ולכך הוכשרו גדולים לרמוז כי החסד צורך גדול לעולם בכל דבר. והיונים יסודם אש וכענין שכתוב ביונה (תהלים סח) ואברותיה בירקרק חרוץ. כי הזהב ירוק אדם

אֶת־רֹאשׁ֔וֹ וְהִקְטִ֖יר הַמִּזְבֵּ֑חָה
וְנִמְצָ֣ה דָמ֔וֹ עַ֖ל קִ֥יר הַמִּזְבֵּֽחַ׃
טז וְהֵסִ֥יר אֶת־מֻרְאָת֖וֹ בְּנֹצָתָ֑הּ
וְהִשְׁלִ֨יךְ אֹתָ֜הּ אֵ֤צֶל הַמִּזְבֵּ֙חַ֙ קֵ֔דְמָה
אֶל־מְק֖וֹם הַדָּֽשֶׁן׃ יז וְשִׁסַּ֨ע אֹת֣וֹ
בִכְנָפָיו֮ לֹ֣א יַבְדִּיל֒ וְהִקְטִ֨יר אֹת֤וֹ
הַכֹּהֵן֙ הַמִּזְבֵּ֔חָה עַל־הָעֵצִ֖ים אֲשֶׁ֣ר
עַל־הָאֵ֑שׁ עֹלָ֣ה ה֗וּא אִשֵּׁ֛ה רֵ֥יחַ נִיחֹ֖חַ
שני * לַֽיהוָֽה׃ ס ב א וְנֶ֗פֶשׁ כִּֽי־תַקְרִ֞יב קָרְבַּ֤ן
פסח"ש מִנְחָה֙ לַֽיהוָ֔ה סֹ֖לֶת יִהְיֶ֣ה קָרְבָּנ֑וֹ

תרגום אונקלוס

רֵישֵׁיהּ. וְיַסֵּיק לְמַדְבְּחָא. וְיִתְמְצֵי דְמֵיהּ. עַל כּוֹתֶל מַדְבְּחָא: טז. וְיַעְדֵּי יָת זְפָקֵיהּ בְּאוּכְלֵיהּ. וְיִרְמֵי יָתַהּ. בִּסְטַר מַדְבְּחָא קִדּוּמָא. בְּאַתַר דְּמַקְרִין קִטְמָא: יז. וִיפָרֵיק יָתֵיהּ בְּגַדְפוֹהִי לָא יַפְרֵישׁ. וְיַסֵּיק יָתֵיהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא. עַל אָעַיָּא דְּעַל אִישָׁתָא. עֲלָתָא הוּא. קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: א. וֶאֱנָשׁ. אֲרֵי יְקָרֵיב. קוּרְבַּן מִנְחָתָא קֳדָם יְיָ. סֻלְתָּא יְהֵי קוּרְבָּנֵיהּ. וִירִיק עֲלַהּ

ת"א ונמלה דמו. זבחים עח: והסיר
שם. זבחים סה מעילה יג: ושסע אותו. זבחים סה: בכנפיו. שבת קח: לא יבדיל. זב"ים סה: עולה הוא. זבחים סו: אשה ריח.
שבועות סו מנחות קי: ונפש י. מנחות קד: קרבן מנחה. זבחים לה מנחות כג. וקז וקח:

תפסיר הרס"ג

ראסה. ת'ם יקתרה עלי אלמד'בח. וימצ'י דמה. עלי חאיט אלמד'בח: (טז) וינזע חוצלתה מע קאנצתה. ויטרחהא לזק אלמד'בח שרקייא. פי מוצ'ע מטרח אלרמאד: (יז) ויפצלה מן אגנחתה ולא יפרזה. ת'ם יקתרה אלאמאם עלי אלמד'בח. עלי אלחטב אלד'י עלי אלנאר צעידה. קרבאן מקבול מרצ'י ללה: (א) ואי אנסאן קרב קרבאן הדייה ללה. וכאן קרבאנה סמדא. פליצב

גוה שלום

ודם הגוף על קיר המזבח. (יו) מראתו, חוצלתה, כת"א. בנצתה, מע קאנצתה, עם קרקבנו וכאבא יוסי בן חנן עיין רש"י (אלקאנצה ללטיר כאלמעדה ללאנסאן) והבית במקום עם כמו בית במשבתם, במדבר לא י. (א) לבנה,

רשב"ם

ונמצה, בדבר רך ראוי לומר כך כדכתיב את קובעת כוס התרעלה שתית מצית. אך שמריה ימצו: (טז) מראתו כמו ושכתיך כראי. הוי מוראה ונגאלה. ענין טנוף המוח. ותרגומו זפקיה. והוא כריעי וזבל. בנצתה. גם הנוצה עם הזפק: (א) מנחה. כבר פירשתי ל' דורון בבראשית.

בעל הטורים

(א) ונפש כי תקריב קרבן מנחה. נא' נפש במנחה לפי שבנפשו היא באה שהעני טורח עד שהשיג להביא'. בעוף ובמנחה לא נאמר לפני ה' כמו בבן בקר לפי שעניים מביאים אותם ומתביישים להביאו אותם לפני הכל ולכך אמר לאהרן ולבניו שאינן בפרהסיא והזכיר לאהרן לומ' שאף הכהן הגדול לא יבזה מנחה הדל:

רש"י

בעצמו א של כהן קוצן כלפרנו ממול העורף ב וחותך מפרקת עד שמגיע לסימנין וקוצן: ונמצה דמו. ל' מיץ אפיל כי אפס המץ כובש בית השחיטה על קיר המזבח והדם מתמצה ויורד: ומלק והקטיר ונמצה. אפשר לומר כן ג מאחר שהוא מקטיר הוא מולה אלא מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו וכו' אף מליקה כן ד ופשוטו של מקרא מסורס הוא ה ומלק והקטיר וקודם הקטרה ונמצה דמו כבר: (טז) מוראתו. מקום ו הרעי זה הזפק: בנוצתה. עם בני מעיה ונוצה לשון דבר המאוס כמו כי נצו גם נעו וזהו שת"א באוכלי' וזהו מדרשו של אבא יוסי בן חנן שאמר נוטל את הקורקבן עמה ורז"ל אמרו קודר סביב הזפק בסכין כעין ארובה ונוטלו עם הנוצה שעל העור. בעולת בהמה שאינה אוכלת אלא באבוס בעליה נאמר והקרב והכרעים ירחץ במים והקטיר בעוף שנזון מן הגזל נאמר והשליך את המעים שאכלו מן הגזל: אצל המזבח קדמה. במזרחו של ז כבש: אל מקום הדשן. מקום שנותנין שם תרומת הדשן בכל בוקר ודישון מזבח הפנימי והמנור' וכולם נבלעים ח שם במקומן: (יז) ושסע. אין שיסוע אלא ביד וכן הוא אומר בשמשון וישסעהו כשסע הגדי: בכנפיו. עם כנפיו אינו צריך למרוט כנפי נוצתו: בכנפיו. נוצה ממש והלא אין לך הדיוט שמריח ריח רע של כנפים נשרפים ואין נפשו קצה עליו ולמה אמ' הכתו' והקטי' כדי שיהא המזבח שבע ומהודר בקרבנו של עני: לא יבדיל. אינו מפרקו לגמרי לב' חתיכו' אלא קורעו מגבו. נא' בעוף ריח ניחוח ונא' בבהמה ריח ניחוח לומר לך אחד המרבה וא' הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים: (א) ונפש כי תקריב. לא נא' נפש בכל קרבנו' נדבה אלא במנחה מי דרכו להתנדב מנחה עני אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו: סלת יהיה קרבנו.

שפתי חכמים

לא למיכובא א"כ דמן התורי' קאי המין תורים אפי' אחת: א דאל"כ הכהן ל"ל פשיטא דאין מליקה אלא בכהן דהא אין זר מקריב על גבי המזבח והי לאו קרא ה"א דאין מליקה אלא בסכין מק"ו מבחיטה שכשרה בזר וצריך סכין כ"ש מליקה בכסולה בזר אינו דין דצריך סכין גמ' פ' קדשי קדשי': ב ונלמד מתורי' ובני יונה האמורי' בסוף הפ' והתם כתיב בהדיא ממול מעורף פי' מול הרואה את העורף לא עורף ממש הוא מה שכנגד הפני' מאחריו כדכתי' כי פנו אלי עורף ולא פני': ג פי' והלא מולה בראבונה שהרי אין איברי הקרבן קרבי' אלא לאחר הולאת דמים והי' לו לומר ומלק ונמלה ומה"כ והקטיר הלא נכנס' הקטר' ביניהם נסקים נהם מליקה שבהקטרה גופא כתיב והקטיר אותו המזבח' הוא הגוף וכתי' את ראשו והקטיר אף מליק' הראש בעצמו והגוף בעצמו גמ' פ' קדשי קדשי': ד ואע"פ שהוא מחובר בעור הבדלה חשיבא: ה כאלו כתיב ומלק את ראשו ונמלא דמו ואח"כ והקטיר: ו פי' רעי טינוף כמו ושמתיך כראי וכל' חכמים רעי בעי"ן ואל"ף בעי"ן מתחלפים: ז לא הי"ל לכתוב אלא והשליך אל מקום הדשן ומקו' הדשן נתפרש בפ' לו שהוא אצל המזבח אבל אלא דכתיב הכא דקאי על הכבש ואצל משמע שהכבש הוא אצל המזבח שהמזבח היה ל"ב אמה על ל"ב אמה והכבש נתון לחבו בדרומו של מזבח ורחבו י"ו אמה וארכו ל"ב ובשאר אמו' הנשארו' עד תשלו' הרוח הדרומי של מזבח שהם מזרחו של כבש שם נתנו מוראת העוף ותרומת הדשן וכן שנינו בפ' קמא דתמיד: ח דלא סל"ל אלא הדשן אלא ודאי ננמוד בא שהיו נבלעים שם ולא הי'

דעת זקנים מב עלי התוספות

(טו) ונמלה דמו על קיר המזבח לפי שדמו מועט אינו מקובל

טעמי הקרבנות

הקרבן הזה, ע"כ וילק עליו שמן שהוא משל אל האור שנשפע עליו מלמעלה לקדשו ולטהרו:

לפי

מצות השם

(א) [קטז] (עשה מט) לעשות מעשה המנחה כמשפטה שנאמר ונפש כי תקריב קרבן מנחה:

אבן עזרא

מבנין נפעל מגזרת מצית: (טז) מראתו. ידוע וכמוהו הוי מוראה ונגאלה: בנצתה. עם הנוצה שלו וכן מלא הנוצה: אצל המזבח. מחוץ: קדמה. כי הוא רחוק ממקום הכבוד: אל מקום הדשן. גם שם ישימוהו: (יז) ושסע. מגזרת ושוסעת שסע כטעם בקוע: (א) ונפש כי תקריב. נפש אדם והזכיר הנפש שהמנחה נדבה גם הנפש תקרא נדיבה ורוח נדיבה תסמכני: סלת. קמח חטה נקיה והיא הנקראת בלשון קדר סמי"ד והנה אין ראוי להיות מנחה לגבוה כי אם מהמין

חלק הדקדוק

טו) והשליך אותה אצל המזבח. תיבת המזבח בפשטא אחת והיא מלרע:

אבי עזר

הנו"ס נוספת. ודבריו קשים להבין: (ג) (ומסלתה. מעט ממנה) וכן כתב רש"י מלאת מהמה ומוקלת אחת מהן דדייק הרב מדלא כתיב מן סלתה. וכן כתב הרב בפ' בראשית על פסוק לא תאכל ממנו אפילו מעט ממנו. וכבר הוזכר בספרי המדקדקים הפרש גדול בין מלת מן ובין מ"ם השמושת:

רמב"ן

שהזר קרב לגבי המזבח א"כ למה נאמר הכהן ומלק מלמד שלא תהא המליקה אלא בעצמו של כהן ומלק והקטיר ונמצא אפשר לומר כן מאחר שהוא מקטיר הוא מוצה אלא מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו אף מליקה הראש בעצמו והגוף בעצמו

חומת אנ"ך

(טז) אל מקום הדשן. שהיה נבלע שם נכנס ואין שם אלא מקומו: (א) ונפש כי תקריב. בעל נפש אשר בהקרבת בעל חי הוא ויתור גדול כ"ש מהמוות לזה ראוי סלת יהיה קרבנו. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי

נחל קדומים

מחוסר אבר: א (ו) ונפש כי תקריב. תקריב גימ' תשובה לרמוז שהתשובה גדולה כמו קרבנות רבינו מהר"א מגרמיזא בכ"י. ומ"ש הכתוב על כל קרבנך תקריב מלח הטעם לעורר כי כמו שיש טעם במלח הפך התפל וקיום דטעמא לא בטיל כן יש טעם נכבד בכל הקרבנות לקיים הדעות האמיתיות והקרבנות ממתקין הדעות התוריות הק' רבינו שלמה אסתרוק ז"ל:

רבינו בחיי

האש. וההכפל בירקרק לתוקף הדין ולכך נפסלו הגדולים והוכשרו הקטנים כי המעוט ממנו מספיק:

(א) ונפש כי תקריב קרבן מנחה. הקרבן הזה סולת ושמן ולבונת כענין שכתוב סולת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה,

מרפא לשון

יו) והשליך אותה, וירמי יתיה. ה"ג וכ"ה במסורת התר' אותה, יתיה ב' והכרתי אותה ודין. אל מקום הדשן, לאתר דמקרין קטמא, ה"ג לאתר, ובנ"י באתר ופי' דמקרין כ' היא"ר ז"ל שהוא מלשון אקראי לפי שלא היה נשאר שם אלא נבלע במקומו, א"נ מלשון כבוד מענין מכבדו לאמה. זת"ד ופי' אחרון נר' עיקר ואין להקשות למה לא אמר מיקרין. א) סלת יהיה קרבנו, סלתא. מפני נגינת המפחא יוצאה בת"ג בכוף אבל בפ' ד' סלת חלת סלת קרא ותר' כי הנגינה בסמך

וְיָצַ֤ק עָלֶ֙יהָ֙ שֶׁ֔מֶן וְנָתַ֥ן עָלֶ֖יהָ לְבֹנָֽה׃
ב וֶֽהֱבִיאָ֗הּ אֶל־בְּנֵ֣י אַהֲרֹן֮ הַכֹּהֲנִים֒
וְקָמַ֨ץ מִשָּׁ֜ם מְלֹ֣א קֻמְצ֗וֹ מִסָּלְתָּהּ֙
וּמִשַּׁמְנָ֔הּ עַ֖ל כָּל־לְבֹנָתָ֑הּ וְהִקְטִ֨יר
הַכֹּהֵ֜ן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ֙ הַמִּזְבֵּ֔חָה אִשֵּׁ֛ה
רֵ֥יחַ נִיחֹ֖חַ לַיהוָֽה׃ ג וְהַנּוֹתֶ֙רֶת֙ מִן־
הַמִּנְחָ֔ה לְאַהֲרֹ֖ן וּלְבָנָ֑יו קֹ֥דֶשׁ

תרגום אונקלוס

מִשְׁחָא. וְיִתֵּין עֲלַהּ לְבוֹנְתָא: ב. וְיַיְתֵינַהּ. לְוָת בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא. וְיִקְמוֹץ מִתַּמָּן מְלֵי (בנ"י מְלֹא) קוּמְצֵיהּ. מִסּ ֹלְתַּהּ וּמִמִּשְׁחַהּ. עַל כָּל לְבוֹנְתַּהּ. וְיַסֵּיק כָּהֲנָא יָת אַדְכָּרְתַּהּ לְמַדְבְּחָא. קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: ג. וּדְיִשְׁתְּאַר מִן מִנְחָתָא. לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי. קֹדֶשׁ

ת"א ויצק עליה. פסחים לו סוטה יד מנחות ט יח: והביאה. פסחים סט קידושין לו מנחות ט יח: וקמץ. זבחים סג מנחות ו ח: מלא קמצו. יומא מז מנחות יא יט וכו: מסלתה. סוטה יד מנחות כז מעילה ט בכורות מא תמורה כח כט נדה מא: אשה ריח. שבועות טו: והנותרת. יומא כא סוטה טו מנחות ט מעילה ח ט:

תפסיר הרס"ג

עליהא דהנא. ויגעל עליהא לבאנא: (ב) ויאתי בהא. אלי בעץ' בני הרון אלאימה. ויקבץ' מל קבצ'תה. מן סמדהא ודהנהא. מע גמיע לבאנהא. ויקתר פיחהא עלי אלמד'בח. קרבאן מקבול מרצ'י ללה: (ג) ואלפאצ'ל מנהא. להרון ובניה. מן כ'ואץ אלאקדאס מן

נוה שלום

לבאנא, ע"ל שמות (ל לד). (ב) בני אהרן, בעץ' בני הרון, כלומר אחד מן בני אהרן וכו'. קמצו, קבצ'תה בצ'ם אלקאף כף ידו. אזכרתה, פיחהא (אלפיח אלאנתשאר) ע"ש ריח הקטרתה

חלק הדקדוק

א) והקטיר הכהן את אזכרתה המזבחה. תיבת הכהן בטעם אתי' לא בשופר

אבן עזרא

שאין למעלה הימנו: (ב) וקמץ. מגזרת לקמצים וקדמונינו פירשו קמץ מלא ודבריהם אמת: מסלתה. מעט ממנה וכן מהשמן רק כל הלבונה יקטיר: אזכרתה. האל"ף נוסף והטעם מה שהיה לו לזכרון לפני השם בעבור מנחתו ורבים פירשוהו כריח קטורת כמו זכרו כיין לבנון: (ג) לאהרן ולבניו. ולכל

רמב"ן

ופשוטו של מקרא מסורס הוא ומלק והקטיר וקודם הקטרה ונמצא דמו כבר לשון רש"י ולא יתכן לומר שימלוק את הראש ויקטירנו ואחרי כן ונמצה דם הגוף על קיר המזבח והקטיר אותו לפי שאין מקריבים אברים לעולם בשום קרבן אלא לאחר הוצאת דמים כי הדם הוא בנפש יכפר בכל הקרבנות. ולפי' דרשו כן שלא בא הכתוב אלא להקיש מליקה להקטרה שיהא בשניהם הראש בעצמו והגוף בעצמו. אבל פשוטו של מקרא ומלק את ראשו להקטיר המזבח ילמד על המליקה שתהיה להקטיר הראש כאשר יקטיר הגוף כמו שאמר והקטיר אותו הכהן כי דרך הכתוב בכל הקרבנות לומר כן כמו שפירשתי בנתחי העולה. אבל אמר בכאן והקטיר אותו הכהן ולא אמר והקטיר את הכל כי שתי הקטרות הן יקטיר הראש ויסיר המוראה ושסע אותו ויקטיר הגוף כמו ששנינו בזבחים:

רשב"ם

מגזרת נחה את העם: (ב) מלא קמצו. חכמים פירשו במס' יומא שקומץ בשלש אצבעותיו האמצעיים: אזכרתה. לי' זכר רגיל לומר בלבונה מפני הריח העולה וכן כתוב מזכיר לבונה כן והיתה ללחם לאזכרה. מיני מנחות הכתובות כאן מפורשים במנחות מנין חלותיהם וכמה לבונה וכמה שמן בכל אחת ומהו מחבת ומה היא מרחשת. מרחשת כלי עמוק ומעשיה רוחשין. אבל מחבת אינו עמוק. וכולן באות מצה כמ"ש בצו את אהרן:

דעת זקנים מבעלי התוספות

כמוזרק שאם היה מקבלן בכלי לא יוכל להזות ולכך מולק כראשו של מזבח כדי שימלא מיד על המזבח:

רש"י

האומ' טהרי עלי מנח' סתם מביא מנחת סלת שהיא הראשונ' שבמנחות י ונקמצת כשהיא סלת כמו שמפורש בענין. לפי שנאמרו כאן ה' מיני מנחות וכולן באות אפויות קודם קמיצ' חוץ מזו לכך קרויה מנחת סלת: סלת. אין סלת אלא מן החט' שנא' סלת חטים ואין מנחה פחותה מעשרון שנ' ועשרון סלת למנח' עשרון לכל מנחה: ויצק עליה שמן. על כול': ונתן עליה לבונה. על מקצתה מניח קומץ לבונ' עליה לצד א' ומה ראית לומר כן שאין אחר ריבוי בתורה אלא ב למעט ד"א שמן על כולה מפני שהוא נבלל עמה ונקמץ עמה כמ"ש מסלתה ומשמנה ל ולבונה על מקצתה שאינה נבללת עמה ולא נקמצת עמה שנא' על כל לבונתה שלאחר שקמץ מלקט את הלבונה כולה מעליה ומקטירה: ויצק ונתן והביאה. מלמד שיציק' ובלילה מ כשרים בזר: (ב) הכהנים וקמץ. מקמילה ואילך מצות כהונה: וקמץ משם. ממקום שרגלי הזר עומדות ללמדך שהקמיצה כשרה בכל מקום בעזרה אף בי"א אמה של מקום דריסת רגלי ישראל: מלא קמצו. יכול מבורץ מבלבץ נ ויוצא לכל צד ת"ל במקום אחר והרים ממנו בקמצו לא יהא כשר אלא מה שבתוך הקומץ אי בקמצו יכול חסר ת"ל מלא הא כיצד חופה ג' אצבעותיו על פס ידו ס וזהו קומץ במשמע ע לשון העברית: על כל לבונתה. לבד כל הלבונה יהא הקומץ מלא: לבונתה והקטיר. אף הלבונה פ בהקטרה: מלא קמצו מסלתה ומשמנה. הא אם קמץ ועלה בידו גרגיר מלח או קורט לבונה צ פסולה: אזכרתה. הקומץ העול' לגבוה הוא זכרון המנחה שבו נזכר בעליה לטובה ולנחת רוח: (ג) לאהרן ולבניו. כהן גדול נטל חלק בראש שלא ק במחלוק' והדיוט במחלוק': קדש קדשים

שפתי חכמים

פס אלא המקום: ט דאל"כ הל"ל ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' אם עולה יהיה קרבנו ואח"כ כי תקריב קרבן מנחה וגו' מאפה תנור וגו' כמו גבי קרבן עולה אם עולה קרבנו וגו' ואח"כ ואם מן העוף וגו' אלא ודאי לזה אמר בל' ספק לומ' האומר הרי עלי מנח' סתם מביא מנחת סולת: י אינו ר"ל לפי שהיא הראשונ' דא"כ המתנדב עולה יהיה דוקא בן בקר אלא ה"ק מביא מנחת סולת שהיא הראשונה שבמנחות לא משאר הד' מנחות שגם הם מסולת ונותן טעם למה נקראת הראשו' מנחת סולת יותר משאר מנחות ואמר מפני שהיא נקמצת כשהיא סולת וכל שאר הד' מנחות אינן נקמצו' רק אחר אפייתן ואף דהלכת' כחכמי' שאמרו מחיזה שירצ' יקריב מפני שזה קרוב לפשוטו ודרך הרב לפרש אף שכנגד ההלכה: כ פי' כל עליה שבמקרא רבוי הוא ולפיכך דרשו מרבוי עליה קמא שיתן השמן על הסולת כלה ויבללנה עמה ומרבוי דעליה בתרא דהו"ל רבוי אחר רבוי ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט דרשו בו שמניח הלבונה על מקצתה ואינה טעונה על כולה שאין צריך לבוללה אלא מניח על הסולת במקו' אחד ובשעת הקטרת הקומץ מלקט הלבונה משם ומקטיר' עמה: ל כלו' דכתי' וקמץ משם מלא קמצו מסלת' משמנה ש"מ שהוא נבלל עם הסול' לאפוקי גבי לבונה כתיב על כל לבונתה ש"מ שאינו נקמץ עמה שא"א לקמוץ את כל הלבונה אלא לאחר שקמץ וכו': מ ר"ל יציקה מוכח מדכתיב ויצק עליה שמן והביאה אל בני אהרן א"כ ש"מ קודם שהביאה לכהן מותר ליתן עליה שמן א"כ משמע אפי' זר ובלילה מוכח מדכתיב במנחת מחבת בלולה בשמן וגו' והדר כתי' ויצק עלי' א"כ ש"מ שהיציקה אחר בלילה ויציקה כשרה בזר כדפרישי' וכל שכן בלילה שהיא קודם יציקה שהיא כשרה בזר (ג"א) מה שאמר יציקה ובלילה ולא זכר הנתינה של לבונה וההבאה שנזכרת בכתוב מפני שזכר דבר שהמנחה נעשית על ידה לאפוקי נתינת הלבונה אין המנחה נעשית בזה שהרי אח"כ מלקט הימנ' וכן הבאה אין זה מעשה שהמנחה נעשית על ידה: נ פי' מבלבץ וכו' הוא פי' של מבורץ שרש"י מפרש מהו מבורץ: ס פי' ובשתי אצבעות הנשארי' שהן אגודל והזרת היה משום שהיה מוחק באצבע קטנה מלמטה והאגודל מלמעל' שלא יהא הקומץ מבורץ: ע (ג"א) כי בשאר הלשונו' יקרא קומץ מה שהוא בתוך ג' אצבעות לפי שהאצבע הסמוכ' אל האצבע הקטנה נקרא בל' עברי קמילה לפיכך נקרא קומץ מה שהוא בתוך ג' אצבעות עד אצבע של קמילה: פ דס"ד דהקטר' אינה אלא לקומץ בלבד מכיון שהקומץ חסר פסול שאם עלה בידו גרגיר מלח או קורט לבונה שאז הקומץ חסר מש"ה פסול והא דמהפך רש"י דהיה לו לפרש מלא קמצו וכו' קודם לבונתה והקטיר וכו' משום דה"א דדוקא סלתה ושמנה בהקטרה שהיא בקמילה אבל לבונתה שאינה בקמילה אינה בהקטרה אבל עכשיו שפי' לבונתה שאינה בקמיל' אפי' הכי בהקטרה א"כ אייתר מלא קמצו וגו' ללמדך שאם עלה בידו גרגיר מלח או קורט וכו' ואין להקשות מנ"ל לרש"י דלבונה בהקטרה וי"ל מדסמיך והקטיר ללבונה ש"מ דאף הלבונה בהקטרה (ג"א) בפ"ק דמנחות הקשה לרש"י לתני לבונה וכ"ש מלח י"ל דלא זו אף זו קתני דאי תני מלח ה"א דוקא מלח דלא איקבע לה מקום בהדיא שאין המלח נתון במנחה אלא בראש המזבח אבל לבונה שבתחלת המנחה צריך להביא ג"כ לבונה עמה ה"א שאם עלה בידו קורט לבונה פסכשר קמשמע לן: ק דאל"כ מאי נסברן אלבניו וכי הוא גרוע מבניו אלא ודאי שנוטל חלק

מרפא לשון

והיא בת"ג בראש המלה לא בסופה וכן כל דכותייהו. ג) והנותרת מן

מסורת הקריאה

(ב) והביאה, הה"א בח"ס, והה"א השניה במפיק: והקטיר הכהן, בקדמא ואזלא לא במהפך: (ג) קדשים. הקו"ף בלא מתג: (ו) מנחה הוא, נמסר במס"ג פתות אתה פתים (דין) ונתת עליה (פסוק ט"ו) והביאה אל הכהן (ה' י"ב) ואם לא תשיג (שם י"א) צו את (ו' ב') תאפה (שם י') דבר אל אהרן (שם י"ח) כל זכר בכהנים (שם כ"ב) קחו את המנחה (י' י"ב) ואכלתם אתה (שם י"ג) מדוע לא אכלתם (שם י"ז) ואת הארנבת ב' בו (י"א ו') לכל הבהמה (שם כ"ו)

רבינו בחיי

והיה הכהן קומץ ממנה מלא קומצו והיה נותנו לאש ומקטירו על גבי המזבח והנשאר היה שלו כי כן כתוב והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי ה'. והזכיר כאן מלא קמצו והזכיר במקום אחר בקמצו שלא יעשה מדה לקומץ. מלא קמצו יכול מבורץ תלמוד לומר בקומצו יכול אפילו בראשי אצבעותיו ת"ל מלא קומצו. הא כיצד חופה שלש אצבעותיו על פסת ידו וקומץ במחבת ומרחשת ומוחק בגודלו מלמעלה ובאצבע קטנה מלמטה וזו היא עבודה קשה מהעבודות הקשות שבמקדש ע"כ. ופירש רש"י ז"ל וזהו קומץ במשמע לשון העברית. ופירוש הדבר כי מלת קומץ הוא תרגום של חור וחור הוא לשון עברי תרגום

תרגום אונקלוס

קודשין מקורבניא דיי:
ד. וארי תקריב. קרבן
מנחתא מאפה תנור.
סלת גריצן פטירן דפילן
במשח. ואספוגין פטירין
דמשיחין במשח: ה. ואם
מנחתא על מסריתא קורבנך
סלתא. דפילא במשח
פטיר תהי: ו. בצע יתה
בצוצין. ותריק עלה
משחא. מנחתא היא:
ז. ואם מנחתא רדתא
קורבנך. סלת במשח
תתעביד: ח. ותיתי ית

ויקרא ב ויקרא

קדשים מאשי יהוה: ס
ד וכי
תקרב קרבן מנחה מאפה תנור
סלת חלות מצת בלולת בשמן
ורקיקי מצות משחים בשמן:
ס
ה ואם־מנחה על־המחבת קרבנך
סלת בלולה בשמן מצה תהיה:
ו פתות אתה פתים ויצקת עליה
שמן מנחה הוא: ס שלישי
ז ואם־מנחת
מרחשת קרבנך סלת בשמן
תעשה:
ח והבאת את־המנחה

ת"א וכי תקריב. מנחות סג: מאפה תנור. שם: חלות. שם ע"ה: ורקיקי מצות. שם עב: קרבנך. מנחות עד: סלת בלולה שם עה: מצה תהיה. שם נג פתים שם עה: ואם מנחת. מנחות עד: מרחשת. שם כג: והבאת את. שם ס:

רש"י

קדשים. היא להם: מאשי ה'. אין להם חלק בה אלא לאחר מתנות האישים: (ד) וכי תקריב וגו'. שאמר הרי עלי מנחת מאפה תנור ולימד הכתוב שיביא או חלות או רקיקין את החלות בלולות והרקיקין משוחין ונחלקו רבותינו במשיחתן י"א מושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה כל השמן שבלוג שכל המנחות טעונות לוג שמן וי"א מושחן כמין כף יונית ושאר השמן נאכל בפ"ע לכהנים. מה ת"ל בשמן בשמן ב' פעמים להכשיר שמן שני ושלישי היוצא מן הזיתים ואין צריך שמן ראשון אלא למנורה שנא' בו זך ושנינו במנחות כל המנחות האפויות לפני קמיצתן ונקמצות ע"י פתית' כולן באות עשר חלות והאמור בה רקיקין בא עשר רקיקין: (ה) ואם מנחה על המחבת. שאמר הרי עלי מנחת מחבת וכלי הוא שהיה במקדש שאופין בו מנחה על האור בשמן והכלי אינו עמוק אלא צף ומעש' המנה' שבתוכו קשין שמתוך שהיא צפה האור שורף את השמן וכולן טעונות ג' מתנות שמן יציק' ובלילה ומתן שמן בכלי קודם לעשייתן: סלת בלולה בשמן. מלמד שבוללן בעודן סלת: (ו) פתות אותה פתים. לרבות כל המנחות הנאפות קודם קמיצה לפתיתה: ויצקת עליה שמן מנחה היא. לרבות כל המנחות ליציקה יכול אף מנחת מאפה תנור כן ת"ל עליה אוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקין ת"ל היא: (ז) מרחשת. כלי הוא שהיה במקדש עמוק ומתוך שהיא עמוקה שמנה צבור ואין האור שורפו לפיכך מעשה מנחה העשויין לתוכה רוחשין כל דבר רך על ידי

שפתי חכמים

כראש בלא מחלוקת: ר פי' הנותר מן המנחה אין להם חלק לאהרן ולבניו באכילתו אלא לאחר שהקטירו הקומץ לה' ונשיה אשה לה': ש שאם לא פי' אלא שאמר כתם הרי עלי מנחה מביא מנחת סולת כדלעיל: ת מדכתיב וכי תקריב קרבן משמע קרבן אחד והא דכתיב חלות מצות ורקיקי מצות וי"ו ורקיקי כמו או: א פי' דדוקא בלולות ודוקא משוחים ושב אין לשאול מה בין אלו לאלו עד שנחלקו בהם חכמים אבל מהא דכתיב בקרא חלות בלולות ורקיקים משוחים אין ראי' דס"א היינו בלולי' היינו משוחי' אלא דלגבי חלו' שייך בליל' וגבי רקיקי' שייך משיחה ל"פ וכו' ומה בין בליל' למשיח' שבלילה בעודן סולת והמשיחה אחר אפייתן: ב ואע"ג בפ' תלוה פרש"י כתית למאור אבל למנחות שמן ב' כשר ואח"כ ל"ל שמן שמן וי"ל דהא אמרינן דהא דבא להכשיר שמן ב' ה"א למנחות אבל במנחת נסכים עלמן לבלול בשמן או למשות בשמן פסול מש"ה צריך קרא דשמן שמן (ד"ד) מתרץ נראה דבא להתיר כאן אף השלישי דה"א למאור בענין זו דהיינו ראשון ולגבי מנחות אפתחיה חד דרגא דהיינו אף השני כשר קמ"ל כאן דאף הג' כשר: ג מדכתיב בפ' צו גבי לחמי תודה חלות ורקיקי מצות וכתיב בתריה והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה' וגמרי' תרומה תרומה כתיב הכא תרומ' וכתי' התם תרומת מעשר מה תרומת מעשר דכתיב התם אחד מעשר אף תרומה דהכא א' מעשר שאם היו פחות מעשר או יותר מעשר א"א שיהיה עשירית כל מין אלא פרוס והתורה אמרה א' מכל קרבן שיהא החלה או הרקיק שלם ולא פרוס: ד פי' שאינה עמוק' אלא שולים לפין אלל אוגניה ומתפזר השמן כאוגני הכלי ליכא אחרינא אמלעית קרקעיתה שהוא המקום שמניח בו את המנחה היה מוגבה מלמטה למעלה ובולט כעין כלי זכוכית שלנו שהיא גבוה כעין תל באמלעיתו כשהיו נותנים המנחה ע' אותו מקום היה נראה כאלו היא לפה כיון שהיה המקום גבוה: ה מדכתיב במנחת מחבת בלולה בשמן ויצקת עליה שמן: ו מדכתי' במנחת מרחשת סלת בשמן תעשה דהיינו מתן שמן והיינו קודם לעשייתן מדכתיב סלת בשמן; והא"כ כתיב תעשה וילפי' קרבנך האמור למעלה מקרבנך האמור למטה במנחת מרחשת ונותנין מה שנא' בזה לזה ומה שנא' בזה לזה נמצא כלן צריכים בלילה ויציקה ומתן שמן קודם עשייתן וקודם לעשייתן הכי פירושו קודם שנעשה בו כל העיקר דהא כתיב בלולה בשמן וגו' פתות אותה פתים ואח"כ ויצקת א"כ ש"מ דלאחר עשייתן יצוק עליה שמן אלא פירושו קודם להקרבתן: ז פי' לאו מפתות אותה פתים הוא דקא מרבה כל המנחות דהא הכא ליכא רבוי דלגופיה איצטריך אלא מסיפ' דקרא דכתיב מנחה היא הוא דקא דייק דמנחה היא יתירה הוא לרבות כל המנחות לפתיתה והא דכתיב אותו ומשמע מיעוט דרשי' אותו למעט שתי הלחם ולה"פ לפתיתה: ח ומה שמיעטו יציקה מנחת מאפה תנור ובפתיתה שתי הלחם ולחה"פ מפרש בפ' אלו מנחות משום דיציקה יש בו ב' מיעוטים עליה והיא ממעט מנחת מאפה תנור שיש בה ב' מינים חלות ורקיקים. ופתיתה שאין בה אלא
אחד

תפסיר הרס"ג

קראבין אללה: (ד) ואן קרבת הדייה מן כ'בז אלתנור. פלתכון גראדק סמד פטיר מלתותה בדהן. ורקאק פטיר ממסוחה בדהן: (ה) ואן כאן קרבאנך הדייה עלי אלטאבק. פלתכון פטירא מן סמד מלתותה בדהן: (ו) ואת'רדהא ת'רדא. וצב עליהא דהנא. כד'אך מא יכון הדייה: (ז) ואן כאן קרבאנך הדייה מן צנעה' אלטנגיר. פלתעמל סמד בדהן: (ח) פאית באלהדייה.

נוה שלום

שמתמר ועולה. (ה) על מחבת. עלי טאבק, כלי תבשיל של מתכת. (ו) פתית, ואת'רדהא. אלת'רד בערבי הוא פתיתת הלחם לתוך משקה. (ז) מרחשת. מן צנעה' אלטנגיר, שנותן בצק רך בכלי שיש לו שפה ועל ידי המשקה מרתיח ורוחש וזהו מה שביאר מן צנעה'.

אבן עזרא

הכהנים בשוה: (ד) חלות. עבות ויש אומרים עגולות מל' חלילה בדברי קדמונינו: (ה) מחבת. קערה מכוסה בקערה והתי"ו תחת ה"א כתי"ו ושבת לנשיא: (ז) מרחשת. מעשה מטוגן ויש מפרשים מגזרת רחש לבי והטעם

אבי עזר

(ה) (מחבת מגזרת והוא נחבא אל הכלים). כי תי"ו תחת ה"א כמו ושבת אל נשיא: (ז) (מרחשת מעשה מטוגן) אתיא כדברי רש"י שכתב כל דבר רך על ידי משקה נראה כרוחש ומנענע. ואם אינה ככה לא ידעתי השמעות קול האיך שייך להכא:

רבינו בחיי

(נחום ב) וימלא טרף חוריו בקומצא. ואם כן מלת וקמץ מבוארת שעיקר המצוה בקמיצה והוא מה שבתוך החור. ולא נאמר נפש בכל הקרבנות אלא במנחה מי דרכו להתנדב מנחה עני אמר הקב"ה מעלה אני עליך כאלו הקריב נפשו. והזכיר כאן אשה ריח ניחוח לה' כשם שנאמר בעוף כך נאמר בבהמה ובכולן נאמר כן. ודרשו רבותינו ז"ל לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים:

חומת אנ"ך

בפירושו כ"י: (ד) קרבן מנחה מאפה תנור. ס"ת גימטריא זה אברהם שהפיל עצמו לכבשן האש לקדש שם שמים. מנחה מאפה תנור בגימטריא אלו הם חנניה מישאל ועזריה. מחבת מכפרת על הרהור הלב שהוא

מרפא לשון

המנחה, ודישתאר. ה"ג בל' עתיד. ה) מחבת, מסריתא, מרחשת, רדתא. בגמ' מנחות ס"ג העלו דמחבת ומרחשת ע"ש כליין לא ע"ש מעשיהם ולפ"ז י"ל כי מחבת כמו מאפת בחילוף המוצאות ע"ש שהיא שטוחה ואופין עליה כמו שאופין בתנור ותרגומו מסריתא בחילוף המוצאות ג"כ כמו מצליתא שהאפייה נק' בל' צלייה ג"כ ומרחשת כמו מחרשת ע"ש שהיא עמוקה כאלו היא חרושה ותרגומה רדתא מל' רדייה שפי' חרישה. ח) אשר יעשה מאלה, דתתעביד. ויש עליה מסורת. יעשה, תתעביד ג' ששת ימים דכי תשא והבאת את המנחה וכל אשר יפל עליו. והקריבה אל הכהן, והגשה אל המזבח, ויקריבנה לכהנא, ויקרבינה למדבחא. ה"ג דלא כנ"א לות כהנא לות מדבחא וכ"כ היא"ר ז"ל וקשה מאי שנא מתרגום והביאה אל בני אהרן, דמתר' לות בני אהרן ונר' דגבי הבאה שהיא ממקום

מסורת הקריאה

וכי ימות מן הבהמה (שם ל"ט) הלין כולהו כתיב הוא וקרינן היא, ומן ריש סיפרא עד ואם בהרת (י"ג ד') הוא (ר"ל במלאפום, לבד מן אלו ט"ו דלעיל שהמה בחירק) ומן ואם בהרת עד לא יסגרנו (י"ג י"א) הוא וקרינן היא בחירק, ומן לא יסגרנו עד ובשר כי יהיה (שם י"ח) הוא במלאפום, ומן בשר עד ואיש או אשה (שם כ"ט) הוא וקרינן היא, ומן ואיש עד וכי יהיה בקרחת (שם מ"ב) הוא במלאפום ומן וכי יהיה עד סוף סיפרא הוא במלאפום, בר מן פרחת הוא (י"ג מ"ב ונ"ז) פחתת הוא (שם נ"ה) ממארת הוא (שם נ"ב, וי"ד מ"ד) טמאתו הוא (ט"ו ג') ישבת (שם כ"ג) תהיה טמאה (שם כ"ה) שבת שבתון קדמא (ט"ז ל"א) הלין כולהו קרינן היא בחירק, עכ"ל המס"ג, אבל מה שמוסרת ומן וכי יהיה עד סוף סיפרא הוא, הוא טעות וצ"ל כמו שנמסר במס"ר וז"ל ומן וכי יהיה עד כי נפש הבשר (י"ז י"א) כולהון הוא במ"ז היא, וסי' הני דמנית המס"ג הנ"ל, ומן כי נפש הבשר עד פ' דעריות ד' בעניינא קדמא ובתראה היא, בחירק, ותרין מציעאה הוא במלאפום, וסי' כי נפש הבשר בדם היא, (י"ז י"א) כי נפש כל בשר דמו היא (שם י"ד) וסי' נקבה תסובב גבר, כי הראשון

אשר יעשה מאלה ליהוה
והקריבה אל־הכהן והגישה אל־
המזבח: ט והרים הכהן מן־המנחה
את־אזכרתה והקטיר המזבחה
אשה ריח ניחח ליהוה:
י והנותרת מן־המנחה לאהרן
ולבניו קדש קדשים מאשי יהוה:
יא כל־המנחה אשר תקריבו ליהוה
לא תעשה חמץ כי כל־שאר וכל־
דבש לא־תקטירו ממנו אשה

תרגום אונקלוס

מִנְחָתָא. דְּתִתְעֲבֵיד. מֵאִלֵּין קֳדָם יְיָ. וִיקָרְבִנַּהּ כָּהֲנָא. וִיקָרְבִנַּהּ לְמַדְבְּחָא: ט. וְיַפְרֵישׁ כָּהֲנָא מִן מִנְחָתָא יָת אַדְכָּרְתַהּ. וְיַסֵּיק לְמַדְבְּחָא. קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: י. וּדְיִשְׁתְּאַר מִן מִנְחָתָא. לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי. קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין מִקּוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ: יא. כָּל מִנְחָתָא. דִּתְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ. לָא תִתְעֲבֵיד חֲמִיעַ. אֲרֵי כָּל חֲמִיר וְכָל דְּבַשׁ. לָא תַסְּקוּן מִנֵּיהּ. קוּרְבָּנָא

ת"א והקריבה. סוטה יד מנחות ס: והגישה. סוטה שם זבחים סג מד מנחות סא: והרים הכהן. מנחות ט כה: המנחה. מנחות נז: לא תעשה. שם ה קיא מנחות נה נו: כי כל שאור. פסחים מג יומא מו יבמות ק נזיר לו סוטה כג שבועות יב זבחים עו מנחות נז נח: לא תקטירו. מנחות קז תמורה ו:

תפסיר הרס"ג

אלתי קד עמלת מן אחדי הד'ה ללה. ויקדמהא אלי אלאמאם. יקדמהא אלי אלמד'בח: (ט) וירפע מנהא פיחהא. ויקתרה עלי אלמד'בח. קרבאנא מקבולא מרצ'יא ללה: (י) ואלפאצ'ל מנהא. להרון ובניה. מן כ'ואץ אלאקדאס מן קראבין אללה: (יא) גמיע אלהדאיא. אלתי תקרבוהא ללה. לא תעמל כ'מירא. לאן כל כ'מיר וכל עסל. לא תקרבו מנה. קרבאנא ללה:

נוה שלום

(יא) לא תקטירו, לא תקרבו, תרגם כפי הענין שאינו חייב אלא אם הקטירן

אבן עזרא

בעבור שישמיע קול: (י) לאהרן ולבניו. אחריו. והטעם לכהן המקריב כי כן כתוב על שתי המנחות: (יא) שאור. הוא המחמיץ גם כן הדבש ורבים אמרו שפירושו דבש תמרים וכן כל ארץ זבת חלב ודבש ויש להם

רבינו בחיי

(יא) כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'. כתב הרב ז"ל בספר המורה כי מנהג עובדי עכו"ם שבכל מנחתם היו מקריבין חמץ והיו מערבים הדבש בכל קרבנותיהם ולכן אסרם לגבוה': וכענין זה אמרו רז"ל במצבה שהיתה נבחרת בימי האבות ואח"כ שנאה השם מפני שעשאוה חק לעבודה זרה כמו שנאמר (דברים יז) אשר שנא ה' אלהיך.

וע"ד הפשט כי הקרבן לכפר בו כל עונותינו ולולא המסית והמדיח שהוא יצר הרע לא היה אדם חוטא ולא היה צריך לקרבן כלל והשאור והדבש הן הן יצר הרע עצמו כמו שאמרו רז"ל לענין חמץ ומצה בפסח צריך אדם לפנות לבבו מיצר הרע והוא שאמרו לא תאכל עליו חמץ לענין קרבן פסח וקרבן פסח היה כפרה על ע"ז שעבדו במצרים ולכן הוא מרחיקם מיצר הרע שלא לשוב לעבודה זרה. ודבש ג"כ יצר הרע כי דב"ש בגימט' אשה והאשה היא יצה"ר. כי כן מצינו באדם הראשון כשחטא אמר (בראשית ג) האשה אשר נתתה עמדי. רצה לומר יצר הרע שיצרת בי. והאשה אמרה הנחש השיאני וזה סוד נחש והאשה והאיבה. ולכן הורחקו השאור

רשב"ם

(יא) וכל דבש. פירות האילן תמרים קרויין דבש:

בעל הטורים

(יא) לא תעשה חמץ. לפי שיצר הרע דומה לשאור ומשום זה ג"כ הזהיר על הדבש שיצר הרע מתוק לאדם כדבש:

שפתי חכמים

מלא מיעוט אותה ממעט שתי הלחם ולמה"ש שאין צריכים אלא מלא מיעוטא: ט שאין המנחה טעונה הגשה למזבח רק כשהיא אחד מהמינים הנזכרים שהם מנחת הסלת ומאפה תנור והמחבת והמרחשת וכו': י לא שהמקריב הוא המגיש כמובן דא"כ מאי והקריבה אל הכהן הכהן בהקרבה מאי עבידתיה: כ מדכתי' בפ' צו הקרב אותה וגו' לפני ה' אל פני המזבח ודרשי' מדכתי' לפני משמע שצריכה הגשה במערבו של מזבח שהוא כלפי פתח ההיכל שהוא לפני ה' ומדכתיב אל פני המזבח משמע בדרומה של מזבח שהכבש שם כי מקום שפתח הבית הוא פני הבית והא כיצד ש"מ שהוא מגישה לקרן מערבית דרומית של מזבח: ל מדכתי' לעיל מגישה והרים הכהן מן המנחה וכתיב בתרי' את אזכרתה והקטיר המזבחה וגו': מ ממה שאמר בסמוך

רש"י

משקה נראה כרוחש ומנענע: (ח) אשר יעשה מאלה. מאחד מן המינים ט הללו: והקריבה. בעליה י אל הכהן: והגישה. הכהן: אל המזבח. מגישה לקרן דרומית מערבית כ של מזבח: (ט) את אזכרתה. היא ל הקומץ: (יא) וכל דבש. כל מתיקת פרי מ קרוי דבש:
קרבן

טעמי הקרבנות

(יא—יב) כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגו' קרבן ראשית תקריבו אותם לה' ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח, פירש"י שתי הלחם של עצרת באים מן השאור וביכורים מן הדבש. כתב הכלי יקר בשם הדברים כי כל אדם יש לו תאוה לכל תאוות העוה"ז המשולים בדבש, כי כמו שהדבש מתיק לחיך וריבויו מזיק כך כל תאוות העוה"ז הם ההכרחיים וריבוים מזיק וזאת העצה היעוצה שיסתפק האדם במוכרחות והמותר יתרים. והשאור הוא דוגמא אל היצר הרע כמ"ש רבי אלכסנדרי בתפלתו גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך אלא השאור שבעיסה מעכב. וכ' אלו ההכרחיים למניעת האדם כי"א לא יבחנם בצרכיו ההכרחיים המשולים בדבש ימות ולא יחיה ולא יהיו אבריו חזקים אף בריאים לעשות כמצות ה'. ואלמלא היצר הרע לא היה אדם נושא אשה ולא בונה בית ונמצא העולם חרב. ושתי אלו קודמים בזמן אל עסק התורה והמצוה, כי אם לא יאכל תחלה קמח אין תורה. אבל עסק התורה ראשית במחשבה ובמעלה, ולפי שהשאור והדבש שהזכרנו אין בהם שלמות מצד עצמם לעלות לריח ניחוח לה', אך שהם ראשית והתחלה אל האדם שעל ידם הוא יכול לבוא לידי שלמות הנפש. ע"כ נאמר כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', כי מצד עצמם אין בהם טוב לשלמות אשר יעלה לריח ניחוח לה'. אך קרבן ראשית תקריבו אותם כדי להורות שהם ראשית והתחלה אל האדם להביאו לידי השלמות האמיתי אשר אי אפשר להגיענו בלעדם. ומזה הטעם אין מקריבין מהם כי אם השאור לקרבן ראשית ביום מתן תורה כי התורה כמו תבלין אל היצר הרע, והיו שתי הלחם של עצרת מן החמץ כי התורה נתנה בו ביום ותפלות תבא לשכך. והבכורים באו מן הדבש כי בזמן שיתן אל ה' ראשית פרי אדמתו מכל מאכל אשר יאכל אז יאכל כל ימיו חולין שנעשו על טהרת הקדש כי זה הוראה ש כוונתו על כוונה זו שהשלמות האמתי הוא הראשון הללו במחשבה וכן טעם הבכורים הוא לזכר תאותו כאשר שהאריכו שמה מפרשי התורה: וכל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו. לפי שאמר הקב"ה על כל קרבנך תקריב מלח והללו אין מקבלין מלח:

מצות השם

(יא) [קיז] (לאו סח) שלא להקטיר שאור ודבש שנאמר כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה':

חומת אנ"ך

מנחה. מרחשת מכפרת על ריחוש שפתים כלא ישראל כתיבת יד: (יא) לא תעשה חמץ. הטעם כי כל דבר מחוסר צריך המתנה ועיכוב וכלפי מעלה צריך זריזות ומהירות שנאמר והחיות רצוא ושוב. נמלא ר"ת ברית מילה ליום ח'. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י ושם פירש כל עניני מנחה כנגד דברים עליונים ע"ש באורך. ומה שרמז הרב ז"ל ברית מילה א"ש מש"ס וכל קרבן מנחתך דמקיים מצות ברית מילה הוא כקרבן מנחה כמש"ל דהוא קרבן שלם העושה מילה לבנו. והכל רמוז וכל קרבן מנחתך הוא ברית מילה ליום ח'. וכן אמרו בשוחר טוב מזמור ק"ב וז"ל כשנולד יצחק בן שמונה ימים הגישו למילה והגישו למנחה על גבי המזבח ועשה שמחה ומשתה ומכאן אמרו חכמים חייב אדם לעשות שמחה ומשתה בשעה שזוכה למול את בנו כאבינו אברהם שנאמר ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק עכ"ל. הרי דרז"ל נקטי על מילה הגישו למנחה ע"ג המזבח וא"ש רמז רבינו אפרים ז"ל וכל קרבן מנחתך ברית מילה ליום ח' כמו שאמר. ואפשר להסמיך תמלא ר"ת תכין משתה ליום ח' כמ"ש השוחר טוב לאפוקי מי שנהג לעשות הסעודה ליל תשיעי אחר יום המילה כמו שראיתי מנהג זה. ואמרתי שצריך לעשותה ביום ח' כמ"ש בשוחר טוב וכתיב ביום הגמל ודרשו חז"ל ה"נ מל. ובפרקי רבי אליעזר פרק כ"ט אמרו כזבחי מדרש

מסורת הקריאה

והאחרון בלשון נקבה ובאמצע לשון זכר: (יא) תקטירו. בדרגא: אשה. מס"ק כל דסמיך ללמ"ד פתח. ר"ל כל אשה דכתיב אחריו מלה המתחלת בלמ"ד הוא בסגול הנקרא פתח קטן. ושארא בצירי: (יג) תמלח. הלמ"ד בקמץ בסגולתא, ונמסר במס"ג חד מן כ"ב מלין קמצין אחר זרקא וסי' א' ומפרי העץ (בראשית ג' ג') ב' במלח תמלח (דין), את כליהם בר (בראשית מ"ב כ"ה) ד' חמשים ללאת (שמות כ"ו ה') ה' וחברו (שם ל"ו י"ב) ו' ויקרא משה ליהושע (דברים ל"א ז') ז' וישכימו בבקר ממחרת (ש"א ה' ד') ח' עוד העם רב (שופטים ז' ד') ט' ויאמר עלי לשמואל לך שכב (ש"א ג' ט') י' ויצו את יהושע (דברים ל"א כ"ג) י"א נתן. הכוונה על ויאמר נתן (מ"א א' כ"ד) ומלת תנו יתיר, י"ב ואת עצומים יחלק שלל (ישעיה נ"ג י"ב) י"ג חרש עצים נטה קו (שם מ"ד י"ג) י"ד ותשכח ה' עשך. ויסד ארץ (שם נ"א י"ג) ט"ו וקבצתים מירכתי ארץ (ירמיה ל"א ז') ט"ז שלמה בני נער ורך (דה"א כ"ב ה') י"ז וישלח לו. יודעי ים (דה"ב ח' י"ח) י"ח עלה עליו חיל ארם (שם כ"ד כ"ג) י"ט ויתנהו ה' אלהיו ביד מלך ארם (שם כ"ח ה') כ' הטה אלהי אזנך ושמע (דניאל ט' י"ח) כ"א וירדת לפני הגלגל

תרגום אונקלוס

קֳדָם יְיָ: יב. קוּרְבַּן קַדְמַאי, תְּקָרְבוּן יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ, וּלְמַדְבְּחָא לָא יִתַּסְּקוּן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא: יג. וְכָל קוּרְבַּן מִנְחָתָךְ בְּמִלְחָא תִּמְלַח. וְלָא תְבַטֵּיל. מְלַח קְיָם אֱלָהָךְ. מֵעַל מִנְחָתָךְ. עַל כָּל קוּרְבָּנָךְ תְּקָרֵיב מִלְחָא: יד. וְאִם תְּקָרֵיב.

לַיהוָה׃ יב קׇרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ
אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ
לְרֵיחַ נִיחֹחַ׃ יג וְכׇל־קׇרְבַּן מִנְחָתְךָ
בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח
בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כׇּל־
קׇרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח׃ ס יד וְאִם־
תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה אָבִיב

ת"א קרבן ראשית. זבחים סז מנחות נז נח פד: ואל המזבח. זבחים סו מנחות נז: לריח ניחוח. יומא מז סוטה כג זבחים עז מנחות קו: וכל קרבן. סוטה טו מנחות כ כא: ולא תשבית. ברכות ה מנחות כ: על כל קרבנך. מנחות כ: ואם תקריב. מנחות עב פח: אביב. מנחות סו סח עא פד:

בעל הטורים

(יג) וכל קרבן מנחתך במלח תמלח. ג' פעמים הזכיר מלח בפרשה משום דבג' מקומות המלח נתון בלשכת המלח ועל הכבש ועל המזבח: תקריב מלח. בגי' זה יביא מלח משל ציבור: המזבח: (יד) ואם תקריב. לכשתקריב מנחת העומר:

רשב"ם

(יב) קרבן ראשית. שתי הלחם של עצרת הקרויין מנחה חדשה ובכורי פירות המפורשים בכי תבא: תקריבו אותם לה'. בעזרה תביאו אותם לתנופה ולא לקרבן: גרש

רש"י

(יב) קרבן ראשית תקריבו. מה יש לך להביא מן השאור ומן הדבש קרבן ראשית שתי הלחם של עצרת הבאים מן השאור שנא' חמץ תאפינה ובכורים מן הדבש כמו בכורי תאנים ותמרים: (יג) מלח ברית. שהברית כרות' למלח מששת ימי בראשי' שהובטחו המים התחתונים ליקרב במזבח במלח ב וניסוך המים בחג: על כל קרבנך. על עולת בהמה ועוף ואימורי כל הקדשים כולן: (יד) ואם תקריב. הרי אם משמש בל' כי ם שהרי אין זה רשות שהרי במנחת העומר הכתו' מדבר שהיא חובה וכן ואם יהיה ע היובל וגו': מנחת בכורים. במנחת העומר הכתו' מדבר פ שהיא באה אביב בשעת ביכור התבואה ומן השעורים היא באה נאמר כאן אביב ונא' להלן כי השעורה

שפתי חכמים

שמביאים ביכורים מתמרים ותאנים ואלו היה כל דבש לא תקטירו פירושו דבש דבורים מהו שנאמר אחר כך קרבן ראשית תקריבו כלומר אפילו מן הדבש והא ביכורים אינן באים מדבש דבורים אלא ודאי כל מתיקת פרי קרוי דבש: נ פי' ע"י מלח המים נקרבים במזבח כי המלח מתולדות המים: ס ואז אני יכול לפרשו חובה: ע והא דכסוף פ' יתרו לא הביא כי אם ג' ולא הביא זה י"ל דבפ' יתרו פי' אליבא דר"י יהכא פי' אליבא דר"ש דפי' התי ואם יהיה היובל חובה: פ פי' שנתן בו סימנים האחד שבאה אביב שפירושו בשעת ביכול הסבואות דהיינו בתחלת הקציר השני שהיא באה מן השעורים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) ולא תשבית מלח. לפי שהוא דבר המקיים להודיע כי הקרבנות ברית לעולם לכפרה ולא לצורך הקב"ה שהרי אין לפניו לא אכילה ולא שתיה אלא לזכות בהם את ישראל כי כשהאדם חוטא ומקריב קרבן ומתכפר לו ויודע שהוא נקי מחטאו הוא נזהר אחרי כן מלחטוא ומלהיות עוד מלוכלך בעבירות אבל אם לא היה מתכפר היה מוסיף לחטוא כמו שאחז"ל כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו ס"ד אלא נעשית לו כהיתר. משל לאדם שבגדיו צואים אינו מקפיד מן הטיט אבל אדם שבגדיו נקיים ויפים מקפיד מכל טינוף ועל זה אמר שלמה בכל עת יהיו בגדיך לבנים וכן אז"ל רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות ולא יטנפו בחטא וגם לזה הרבה מצות שמן הדין אדם מקפיד מעצמו ולזה אותה הקב"ה כדי להרבות בשכרן של ישראל:

טעמי הקרבנות

(יג) וכל קרבן מנחתך במלח תמלח וגו'. כי המלח יש בטבעו שני הפכים, כי יש בו כח האש והחמימות, והוא תולדות המים, כאשר במים יוצא ונמס והיה למים, ומתמת כי בזמן לאת בני ישראל ממצרים ועוד זמן רב אחר זה לא האמינו בני אדם כי ה' שולט על ההפכים, והוא הכל, ע"כ צוה הקב"ה כל קרבנך במלח תמלח, ולא תשבית מלח ברית אלהיך, להראות כי ב"י מאמינים שהכל לה' וכל ההפכים הם בכונת אחד בידו של הקב"ה: (יד) ואם תקריב מנחת בכורים לה' וגו'. כתב הרמב"ם ז"ל חכמי הרפואה כתבו כי האביב מתעורר הדם בעורקי האדם מהתחימות, וכאשר יתעורר הדם באדם יתעורר היצר הרע, ולכן נצטוו להקריב בזמן האביב מנחת בכורים לה'. והמנחה תהיה גרש כרמל קלוי באש, לרמז כאשר יתחמם יצרו ויבער בו כמו אש להחטיאו, אז יגרשהו וישברהו, בעוד היצר בקרבו ככרמל, רך כהתחלתו וכות לשברו, ומתמת כי בחורף אין האדם פנוי כ"כ לחטוא מתמת קרירות דמו, וכאשר יתחיל הימים לבוא ודמו יתחמם בקרבו אז יתעורר טבעו ויצרו לחטוא. ע"כ בכל שנה בזמן האביב צריך להקריב קרבן זה להזכיר את האדם ביזהר לעמוד על נפשו ולכבוש יצרו, וכן יעשה האדם בכל ימי בחרותו:

מצות השם

(יג) [קיח] (לאו כט) שלא להשבית מלח מעל הקרבנות שנאמר ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך: (סס) [קיט] (עשה כ) למלוח כל קרבן שנאמר על כל קרבנך תקריב מלח:

תפסיר חרס"ג

(יב) לכן קרבאן אוול. תקרבוהא ללה, ואלי אלמד'בח לא תצעד לקבול מרצ'י: (יג) וגמיע קרבאן הדאיאך אמלחה במלח. ולא תעטל (וי"נ תבטל) אלמלח. לאנה עהד רבך מן הדייתך. ומע סאיר קראבינך תקרב מלחא: (יד) ואן קרבת הדייה' בכור ללה. פפריך מקלי

נוה שלום

עם קרבן או לשם קרבן. (יב) קרבן ראשית לכן קרבאן אוול, אבל קרבן ראשית דהינו שתי הלחם בעצרת הבאה מן השאור שנ' חמץ תאפינה, והבכורים מן הדבש כמו בכורי תאנים ותמרים עיין רש"י ז"ל. (יג) ולא תשבית מלח, ולא תעטל, וי"ג תבטל אלמלח לאנה עהד רבך מן הדייתך, שהמלח מעכב בקומץ המנחה. על כל קרבנך, ומע סאיר קראבינך וכו', וגם עם שאר קרבנותיך תקריב מלח, אבל אינו מעכב שאם הקריב בלא מלח אעפ"י שלוקה מ"מ הקרבן כפר והורצה, עיין רמב"ם פ"ה מהל' אמ"ז. (יד) כרמל, מן אלהרף, תבואה הממהרת לבוא, ותרגם כבכורה בטרם קיץ. כת'מרה הרפת קבל אלציף, (הרפת אלנכ'לה, עגלת ת'מרהא).

אבן עזרא

כדמות ראיה בספר עזרא: (יב) קרבן ראשית תקריבו אתם לה'. כטעם שתים שני עשרונים המונפים לפני השם בחג השבועות וזה פירוש לה' אע"פ שהם קדש לה' הם למאכל הכהן: (יג) ברית אלהיך. הכנסתיך בברית והשבעתיך שלא תקריב תפל ולא יאכל כי הוא דרך בזיון: (יד) ואם תקרי' מנחת בכורים. רבים אמרו שמלת אם חייב ולפי דעתי כי אין צורך כי החיוב הוא ראשית בכורים ולא הבכורים והרוצה להביא מנחה מבכורים נדבה יביא: אביב. נקרא כן בעבור שהוא ראשון והוא מגזרת אב: גרש. טעמו ידוע וקרוב מגזרת גרסה נפשי ואם הוא בסמ"ך: כרמל. כמו וכרמל

רבינו בחיי

והדבש מהקרבן כי לא יתכן שני הפכים בנושא אחד. ועוד כי היה נמצא טובל ושרץ בידו ודי למבין.

(יג) במלח תמלח. היה מספיק שיאמר ובכל קרבן מנחתך תתן מלח או תמלח,' ואמר במלח תמלח לבאר שצריך להיות המלח בינונית לא גסה ביותר שלא תהיה שואבת הדם ולא דקה יותר מדאי כי תהיה נמחית בלחות הבשר. והנה מליחת הבשר שלנו עכשיו הנה היא כדמיון מליחת בשר הקרבן.

חומת אנ"ך

שוחר טוב הנזכר וכן מרן בש"ע י"ד סימן רס"ה כתב נוהגים לעשות סעודה ליום המילה. ועוד יש טעמים אחרים ואין כאן מקום להאריך: (יג) ולא תשבית מלח. לדעת ת"כ פר' י"ד התיו הוא כינוי לנקבה נסתרת וירצה במלח תמלח ואותו המלח יהיה ממלח שלא תשבית דהיינו ממלח סדומית שאינה שובתת שתמיד היא מצויה ואינה נפסקת שהים תמיד מוציא גליו לחוץ ונעשה מלח. ומ"מ אם לא מצא מלח סדומית יביא מלח אסתרוקנית דתקריב מלח ריבה. דברי אמת להרב מהר"ר שלמה עדני ז"ל כ"י והכי אתמר בש"ס פרק הקומץ דף כ"א והרמב"ם השמיט ברייתא זו וכבר העיר על זה הרב משנה למלך ז"ל פ"ה דאסורי מזבח ע"ש ואכמ"ל: (יד) ואם תקריב מנחת בכורים. בסדר אליהו זוטא דריש ליה על המקריב דורון לת"ח כאלו הקריב בכורים ומכפר עליו והביאוהו התוספות בכתובות סוף דף ק"ה ואפשר לרמוז מנחת ר"ת מנחת נדבת תלמיד חכם ור"ת ואם

מסורת הקריאה

(ש"א ידי"ד ח'), ונשמט פסוק אחד, וכבר כתבתי (בראשית מ"ב כ"ח) שצריך למנות אל תשפכו דם (בראשית ל"ז כ"ב), והנה

נחל קדומים

יג (ז) ואם כל עדת ישראל ישגו. פירש"י עדת ישראל אלו סנהדרין. ולאו דוקא סתם סנהדרין של כ"ג אלא בעי סנהדרי גדולה כמו שמפורש בת"כ וכן הוא במשנה וגמרא בהוריות והוא דבר פשוט אמנם רש"י לא חש לפרש דהוא הלכתא למשיחא והוא מדקדק באותיות כידוע. שוב ראיתי להרב נחלת יעקב שתמה על רש"י

מרפא לשון

רחוק נופל בו לות. יב) ואל המזבח לא יעלו, לא יתסקון. ה"ג דלא כב"א יסקון כצורתו וכ"כ היא"ר ז"ל ופי' שאינם עולים מאליהם אלא ע"י אחרים לפי' תרגמו כמו לא ייעלו וכן עד שובך אל האדמה דתתתב. יג) ברית מלח, מלח קים, תקריב מלח, מלחא. ה"ג וכ' היא"ר ז"ל הא' מלח והב' מלחא וכן בהרבה מקומות ישתנה לפי הטעמים, עכ"ל. וביאור הדבר כשנגינת הטעם לפי זמר קריאת התר' בתנועה אחרונה של מלה יוצאה בתנועה גדולה שיש אחריה נח נסתר כמו סלתא מלוא, וכשנגינת הטעם בתנועה ראשונה יוצאה בת"ג בראש המלה וסופה ת"ק כמו סלת סלתא, יד) גרש כרמל,

קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֵת
מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ׃ טו וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן
וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה מִנְחָה הִוא׃
טז וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ
מִגִּרְשָׂהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ
אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ רביעי ג א * וְאִם־זֶבַח
שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא
מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים
יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ ב וְסָמַךְ יָדוֹ
עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־
הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ ג וְהִקְרִיב
מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־
הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת

* שלישי בספ״

תרגום אונקלוס

מִנְחַת בִּכּוּרִין קֳדָם יְיָ. אָבִיב. קְלֵי בְנוּר פֵּירוּכָן רַכִּיכָן. תְּקָרֵיב. יָת מִנְחַת בִּכּוּרָךְ: טו. וְתִתֵּין עֲלַהּ מִשְׁחָא. וּתְשַׁוֵּי עֲלַהּ לְבוֹנְתָא. מִנְחָתָא הִיא: טז. וְיַסֵּיק כָּהֲנָא יָת אַדְכָּרְתַהּ. מִגַּרְסַהּ וּמִמִּשְׁחַהּ. עַל כָּל לְבוֹנְתַהּ. קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: א. וְאִם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קוּרְבָּנֵיהּ. אִם מִן תּוֹרֵי הוּא מְקָרֵיב. אִם דְּכַר אִם נוּקְבָּא. שְׁלִים יְקָרְבִנֵּיהּ קֳדָם יְיָ: ב. וְיִסְמוֹךְ יְדֵיהּ עַל רֵישׁ קוּרְבָּנֵיהּ. וְיִכְּסִנֵּיהּ. בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא. וְיִזְרְקוּן. בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא. עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: ג. וִיקָרֵיב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא. קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ. יָת. תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא. וְיָת כָּל

תפסיר הרס״ג

באלנאר. גריש מן אלהרף קרבהא: (טו) ואגעל עליהא דהנא. וציר עליהא לבאנא. כ׳דאך מא תכון הדייה: (טז) ויקתר אלאמאם פיההא. מן גרישהא ודהנהא. מע גמיע לבאנהא. קרבאנא ללה: (א) ואן כאן קרבאנה ד׳בח סלאמה מן אלבקר. ד׳כר או אנת׳י. פליקרבה צחיחא בין ידי אללה: (ב) ויסנד ידה עלי ראס קרבאנה. ויד׳בחה. ענד באב כ׳בא אלמחצ׳ר. וירשו. בני הרון אלאימה אלדם. עלי אלמד׳בח מסתדירא: (ג) ויקרב מן ד׳בח אלסלאמה קרבאנא ללה. אלת׳רב אלמג׳טי אלגוף. וסאיר

אבן עזרא

בצקלונו: (א) שלמים. מפורש: (ד) על

רבינו בחיי

וע״ד הפשט טעם המלח בקרבנות לפי שלא יהיה דרך כבוד בקרבן השם שיהיה תפל מבלי מלח ולמדה תורה דרך ארץ דמלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא. וכדרך (מלאכי א) הקריבהו נא לפחתך.
ודעת הרב רבינו משה ז״ל בטעם המלח כי מנהג עובדי עכו״ם להרחיק המלח מן הקרבנות ומואסים בו ולא יקריבוהו כלל מפני שהמלח בולע הדם והרחיקוהו כדי שלא ילך אפילו טפה מן הדם לאבוד כל כך היו נמשכין אחר מאדים וכחותיו וכדי להרוס כוונתם תצוה התורה לא תשבית מלח.
וע״ד המדרש יש בו באור לדרך הקבלה ברית כרותה למלח מששת ימי בראשית שהובטחו מים התחתונים ליקרב במלח ונסוך המים בחג. וכן אמרו במדרש מים התחתונים נקראו מים בוכים ולמה נקראו מים בוכים כי בשעה שחלק הקב״ה את המים נתן אלו למעלה ואלו למטה התחילו מים התחתונים בוכים וזהו שכתוב (איוב כח) מבכי נהרות חבש. אמר רבי אבא בבכי נתפרשו המים התחתונים מן העליונים אמרו אוי לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו מה עשו העיזו פניהם ובקעו תהומות ובקשו לעלות עד שגער בהן הקב״ה שנאמר (ישעיה מג) הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה. (נחום א) גוער בים ויבשהו אמר להם הקב״ה הואיל

ת״א כרמל. שבת קמ מנחות סד סו: תקריב את. מנחות עג עד: ונתת עליה. מנחות כט: והקטיר. סוטה טו: מגרשה. מנחות יט כז: על כל. מנחות כז: ואם זבח. זבחים ד תמורה יח: שלמים קרבנו. זבחים כט: קרבנו. מנחות לב ערכין ב תמורה ב: אם מן הבקר. בכורות כח: אם זכר. בכורות טו כו תמורה יז ח: יקריבנו. ערכין תמורה ב: ושחטו. עירובין ב יומא ב מא כב נזיר מה קידושין כז. זבחים נה נו. מנחות ח: את החלב. חולין מט: ואת. בכורות לט

רשב״ם

גרש. כמו ויגרם בחצץ שיני. טחון בריחים של גרוסות: (א)* שלמים מאחר שאינו לשון עולה אינו כליל אלא לשון שלמים. שמשמע לשון נדר וצריך לשלם את נדריו שהוא לשון תשלומים אז יהא דינו כמו שמפרש והולך. ורבותינו פירשו לשון שלום שהכל זכין בו אימורין לגבוה חזה ושוק לכהנים בשרו נאכל לבעלי׳:

בעל הטורים

(ב) וסמך ידו. כתיב בבקר. ובאן וכצו כתיב את ידו לפי שהבקר חוק יכול לסבול הסמיכה בצריך לסמוך עליו בכל כחו משא״כ באאן וכצו ולכך נא׳ את דמשמע ברפיון. בבקר כתיב אם זכר אם נקבה ובאאן כתיב זכר או נקבה לפי שהולכך או לרבות הפלגס ואם לא משמע רבוי ובעז לא הזכיר כלל זכר ונקבה לפי שהעז מנהגו לעולם להוליד זכר ונקבה יחד ומסתמא ישחוט הזכר וישאיר הנקבה לפרנסת ביתו. בבן בקר כתיב והקטירו אותו בני אהרן ל׳ רבים ובאאן כתיב והקטירו הכהן לפי שבן בקר צריך הרבה כהנים: (ג) את החלב המכסה את הקרב. לפי שבא לכפר על החטא שעבה מחמת רוב שומנו כדכתיב שמנת עבית כשית וכתיב וישמן ישורון ויבעט לכך מביא החלב ובאלו הקריב חלבו:

שפתי חכמים

מג״ש דאביב אביב: צ פי׳ שמלת כרמל מלה מורכבת כר מלא:

רש״י

השעור׳ אביב: קלוי באש. שמיבשין אותו על האור באבוב של קלאים [פרש״י במנחות שם הכלי של מוכרי קליות] שאלולי כן אינה נטחנת בריחי׳ לפי שהיא לחה: גרש כרמל. גרוס׳ בעודה לחה: גרש. ל׳ שביר׳ וטחינ׳ גרסה בריחים של גרוסו׳ כמו ויגרם בחצץ וכן גרסה נפשי: כרמל. בעוד הכר מלא צ שהתבוא׳ לחה ומלא׳ בקשין שלה ועל כן נקראים המלילות כרמל וכן כרמל בצקלונו: (א) שלמים. שמטילים שלום בעולם ד״א שלמי׳ שיש בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים:

טעמי הקרבנות

(א) ואם זבח שלמים קרבנו וגו׳, כתב האברבנאל הרבה טעמים למה בחר השם בחלב ודם להקריב על מזבחו ולמה אסר אכילתם לישראל. המקובלים אמרו על פסוק דודי צח ואדום, כי הקב״ה הוא הדין והוא הרחמים, שאדום הוא מדת הדין והצח הוא מדה״ר, ולכך גזה יתב׳ להקריב לפניו מה שיורה על מדת הרחמים והוא החלב ומה שיורה על מדת הדין והוא הדם לרמוז שגם את זה לעומת זה עשה האלהים, ועל מה שאסר החלב והדם לישראל לאכלם הוא מחמת שהבריאות והיופי המה סבות התאוים, וסבות הבריאות הוא הדם, וסבות היופי הוא השומן, ומי שדמו לותת הוא תועה כמו הבחורים. וכן השומן סבת החטא כמו שאמר הכתו׳

חומת אנ״ך

תקריב מנחת בכורים לה׳ תוחל בגימטריא: (א) ואם זבח שלמים. למה נקראו שלמים שמשימים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים החלב המכסה את הקרב יצא חלב המכסה את הקרב שהוא מלא פרש ויכסה עון האיש המלא בחטא ונחנה. ואת שתי הכליות לפי שהכליות יועצות יבואו ויכפרו על כליות יועצות און ומרמה. ואת יתרת הכבד תבא יותרת הכבד ותכפר על אשר כבד לבו וכבדה אזנו. לחם אשה עיקר הקרבן כמו שכל הסעודה

מרפא לשון

פירוכן רכיכן. פירוכן הוא תרגום כרמל לא תרגום גרש שכן לקמן (כג יד) ולחם וקלי וכרמל בצקלונו ת״י ופירוכן בלבשיה. גם מלת רכיכן היא תוספת למלאת מקום מלת גרש שאין לה תרגום ויש לה רמז במלת כרמל עפ״י מ״ש רז״ל כרמל רך מל כי פירוש רך רכיכן ופירוש מל פירוכן ומה שלא תר׳ גרש הוא לפי שכבר נכלל עניגה בל׳ פירוכן. א) ואם זבח שלמים, נכסת קדשין. צ״ל למה תרגמו כמו שחיטת קדשים ואפשר שטעמו להשוות שם קרבן זה לשאר קרבנות כי קרבן חטאת לא נק׳ קרבן כפרה ע״ש שהוא בא לתועלת החוטא להתכפר אלא נק׳ חטאת ע״ש שמכפרת על החטא שחטא וכן העולה אינה נק׳ דורון ע״ש שהיא באה לרצות אלא נק׳ עולה ע״ש שעולה כולה כליל, ולפי׳ קראו התר׳ נכסת קדשין ע״ש הקרבן עצמו שהוא נשחט לשם קדשים שמטילים שלום בין הבעלים והמזבח והכהנים. ד) הכסלים, גססיא. פי׳ מל׳

מסורת הקריאה

מלות בקמץ ובסגולתא רבים הם על פני המקרא עד אין מספר. ובע״כ צ״ל דכוונת המסורה דווקא על המלות שנשתנו מחמת ההפסק בקמץ. כמו באתנחתא וסוף פסוק וזקף. ונמצא ג״כ שנשתנו בעבור טעם הסגול שגם הוא הפסק. וע״ז קא מסרו שהמה כ״ב שנשתנו בעבור טעם סגול לקמץ. אבל המלות שהמה בקמץ אף שלא בהפסק זה לא נמנה במסורה. וא״כ לא צריך למחשב וירדת לפני הגלגל. שמלת הגלגל כתיב בקמץ אף שלא בהפסק. ואפשר דיותר טוב למנות. משם נסעו (במדבר כ״א י״ג) שהוא בקמץ בעבור טעם הסגולתא: קרבנך. הבי״ת במתג: (יד) גרש, בשי״ן שמאלית: (טז) מגרשה. בשי״ן שמאלית:
(ב) וזרקו. מס״ג כל היכא דאיכא הכהנים בתר וזרקו בני אהרן. פזר וזרקו ודחסר הכהנים תלשא גדולה וזרקו: (ג) המכסה, המ״ם רפה וההי״א במתג, וכן כולם: (ה) והקטירו, הרי״ש במלאפום כי

כל-החלב אשר על-הקרב: ד ואת
שתי הכלית ואת-החלב אשר
עלהן אשר על-הכסלים ואת-
היתרת על-הכבד על-הכליות
יסירנה: ה והקטירו אתו בני-אהרן
המזבחה על-העלה אשר על-
העצים אשר על-האש אשה ריח
ניחח ליהוה: פ ו ואם-מן-הצאן
קרבנו לזבח שלמים ליהוה זכר או
נקבה תמים יקריבנו: ז אם-כשב
הוא-מקריב את-קרבנו והקריב
אתו לפני יהוה: ח וסמך את-ידו
על-ראש קרבנו ושחט אתו לפני
אהל מועד וזרקו בני אהרן את-
דמו על-המזבח סביב: ט והקריב

תרגום אונקלוס

תרבא . דעל גווא : ד. וית תרתין כוליין . וית תרבא דעליהון . דעל גססיא . וית חצרא דעל כבדא . על כוליתא יעדינה : ה. ויסקון יתיה בני אהרן למדבחא . על עלתא . דעל אעיא דעל אישתא . קורבן דמתקבל ברעוא קדם יי : ו. ואם מן ענא קורבניה . לנכסת קודשיא קדם יי . דכר או נוקבא . שלים יקרבניה : ז. אם אמר . הוא מקריב ית קורבניה . ויקריב יתיה קדם יי : ח. ויסמוך ית ידיה על ריש קורבניה . ויכוס יתיה . קדם משכן זמנא . ויזרקון . בני אהרן ית דמיה . על מדבחא סחור סחור : ט. ויקריב

ת"א יסירנה . שם : והקטירו. פסחים סד : והקטירו אותו. קידושין לו מנחות ס : ואם מן . זבחים ח ט מנחות סג תמורה ב : אם כשב. פסחים כז לו לז זבחים ט לז מנחות סג תמורה יח כריתות כח : ושחט אותו. קידושין כז כח זבחים כה : וזרקו בני . ערובין כז :

תפסיר הרס"ג

אלשחם. אלד'י עלי אלגוף: (ד) ואלכלותין. ואלשחם אלד'י עליהמא. אלד'י עלי אלאחשא. וזיאדה' אלכבד. מע אלכלי ינזעהא: (ה) ויקתרו ד'אלך בני הרון עלי אלמד'בח. עלי אלצעידה. אלתי עלי אלחטב אלד'י עלי אלנאר. קרבאן מקבול מרצ'י ללה: (ו) ואן כאן קרבאנה מן אלג'נם. ד'בה סלאמה ללה. ד'כר או אנת'י. פליקרבה צחיחא: (ז) פאן כאן קרבאנה חמלא. פליקרבה בין ידי אללה: (ח) ויסנד ידה על ראס קרבאנה. ויד'בחה. בין ידי כ'בא אלמחצ'ר. וירשו בני הרון דמה. עלי אלמד'בח מסתדירא:

נוה שלום

(ד) על הכסלים, עלי אלאחשא (מא פי אלבטן מן אלכרש ואלאמעא) ותרגם כסלי, בואטני. (ז) כשב, חמלא, שם מיוחד לכבשים שעדיין לא יצאה שנתם וכן כ'רופ'א, והגאון משתמש בשני השמות. (ט) חלבו האליה, אלת'רב ואלאליה, כמו החלב והאליה שכן כתוב לעיל בפ' תצוה ולקחת מן האיל החלב והאליה ולקמן ויקח את החלב ואת האליה, ומה שטען הראב"ע מדרך הדקדוק כבר השיב עליו הרמב"ן ז"ל. העצה, אלעצעץ, עיקר הזנב מאחור. ואת החלב, ואלת'רב, (אלת'רב, שחם

אבן עזרא

הכסלים. ידוע והוא מגזרת כוכבי השמים וכסיליהם: על הכליות. כמו ויבואו האנשים על הנשים וטעמו עם. ונקראו כליות בעבור כח תאות המשגל והיא מגזרת נכספה וגם כלתה נפשי:

רבינו בחיי

ולכבודי עשיתן כל כך אין להן רשות למים העליונים לומר שירה עד שיטלו רשות מכם שנאמר (תהלים צג) מקולות מים רבים אדירים משברי ים ומה הם אומרים אדיר במרום ה' ולא עוד אלא שעתידין אתם ליקרב על גבי המזבח במלח ונסוך המים. ועוד דרשו במקום אחר העולם כלו שלישו מדבר שלישו ישוב שלישו ים עמד יב לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע במדבר נתנה תורה בישוב נבנה ביהמ"ק אני מה תהא עלי. אמר לו עתידין ישראל שיקריבו מלה על גבי המזבח:

ועל"ד הקבלה יש במלח שני כחות

רשב"ם

(ד) היתרת שמייתר וגדל על הכבד:

בעל הטורים

(ז) אם כשב והוא יותר גדול מן הלאן כדכתיב והכשבים הפריד יעקב. כש"ב בא"ת ב"ש לצ"ם על שם לבשו כרים הלאן:

רש"י

(ג) ואת כל החלב וגו'. להביא חלב שעל הקבה ק דברי ר"י ר"ע אומר להביא חלב שעל הדקין: (ד) הכסלים. [פלנקי"ן בלעז] שהחלב שעל הכליות כשהבהמה חיה הוא בגובה הכסלי' והם מלמט' וזהו החלב שתח' המתני' שקורין בלעז לונבילו"ש לובן הנרא' למעל' בגוב' הכסלי' ובתחתיתו הבשר חופהו: היותרת. הוא דופן המסך ר שקורין איברי"ש ובל' ארמי חצרא דכבדא: על הכבד. שיטול מן הכבד עמה מעט ש ובמקום אחר הוא ת אומ' ואת היותרת מן הכבד: על הכבד על הכליות. לבד מן הכבד ולבד מן הכליות א יסירנה לזו: (ה) על העולה. מלבד העולה למדנו שתקדים עולת תמיד ב לכל קרבן על המערכה: (ז) אם כשב. לפי שיש באימורי הכשב מה שאין באימורי העז שהכשב אליתו קריבה לכך נחלקו לשתי ג פרשיות: (ח) וזרקו. שתי מתנות שהן ד' וע"י הכלי הוא זורק ואינו

שפתי חכמים

ק פי' וכ"ש שעל הדקין שיש בה ב' סימנים של איסור שהן תותב וקרום ונקלף ולר"ע דוקא דקין שיש בה סימנים תותב וגם קרום ונקלף אבל שעל הקיב' אינו תותב אלא חתיכות חתיכות חלב יש ופי' תותב שגלה כמו היא שמלהו מתרגמינן היא תותביה: ר פי' המסך המבדיל בין אברי הנשימה ובין הדקין ונקרא חלר הכבד: ש ויהיה פי' על עם קלת מן הכבד דא"ל כל הכבד א"כ יסירם מיבעי ליה: ת פי' והרא"י ע"ז שעל הכבד הוא מן הכבד וכו': א ומה שהקשה הרא"ם דלמעלה פי' על עם וכאן פי' על לבד י"ל דמלת על יש לו ב' פירושים עם ולבד וגבי כליות ע"כ לריך לפרש לבד מן הכליות דהא כל הכליות מקטירים לגבי מזבח והא דפירש על הכבד לבד מן הכבד לאו למימרא דעל דגבי הכבד פי' לבד אלא בא לפרש שלא נטע' לומ' שלא נקחו מן היותר' הדבוק בכבד אלא מה שדבוק עם מקלת הכבד שמקטירים המזבחה לכך פי' לבד מן הכבד כלו' שכל היותרת היו מקטירים עם אותו מקלת שדבק בכבד: ב לאו מעל העולה דייק שתקדים דהא לא משמע מעל שפי' לבד אם להקדים אם לאחר אלא מדכתיב בתריה אשר על העלים אשר על האש משמע שכבר ערכו העולה על העלים אשר על האש: ג פירש ולא בפ' אחת כמו בעולת נדבה דכתיב ביה ואם מן הלאן קרבנו

טעמי הקרבנות

ויפתן ישוכן ויבעט, ע"כ צוה ה' שלא לאכול החלב והדם, המנביאים המזבח . להראות להאדם כי כאו יקדים לה' לתורתי ולמלופיו את האדם לתעות, רק ישרפו החלב על המזבח והדם יזרק על כמאמר הז"ל מילך לאורייתא:

מרפא לשון

צדדים כמו שת"י על צד תנשאו על גססין וצ"ע עם מה שת"י שלשה שבטיב דיואב תלתא גססין, ט) לעמת העצה, שזרתא.

רמב"ן

(א) **ואם** זבח שלמים קרבנו אם זכר אם נקבה. עד והקטירו אותו הטעם בעולה שיהיה זכר ובשלמים שיהיו אם זכר אם נקבה ובחטאת שתהיה נקבה דבר ברור הוא כי העולה כשמה והשלמים מל' וכל חפצי ישלים אבנים שלימות והחטאת לכפר פניו במנחה ההולכת לפניו וכבר כתבתי זה והאשם זכר בעבור כי החטאת בחייבי הכריתות שתשוב הנפש אל האלהים אשר נתנה והאשם לא יבא על חיוב כרת וכאלו הוא לריח ניחח בעולה ושעיר הנשיא בעבור כי הוא המולך אשר לו המשפט והלוחם מלחמות השם ועל חרבו יהיה כדרך שעירי עבודת כוכבים:

(ה) **והקטירו** אותו בני אהרן. עד והקריב מזבח השלמים אשה לה' והוא שוה עם מה שאמר למטה והקטירם כי שם ירמוז לכל האמורין ומדרשו והקטירו והקטירם מה ת"ל והקטירו אותו הכשר ולא הפסול והקטירו שלא יערב חלבים בחלבים והקטירם כלם אחת:

מזבח השלמים אשה ליהוה חלבו
האליה תמימה לעמת העצה
יסירנה ואת־החלב המכסה את־
הקרב ואת כל־החלב אשר על־
הקרב: י ואת שתי הכלית ואת־
החלב אשר עלהן אשר על־
הכסלים ואת־היתרת על־הכבד
על־הכלית יסירנה: יא והקטירו
הכהן המזבחה לחם אשה ליהוה:
פ יב ואם־עז קרבנו והקריבו לפני
יהוה: יג וסמך את־ידו על־ראשו
ושחט אתו לפני אהל מועד וזרקו
בני אהרן את־דמו על־המזבח
סביב: יד והקריב ממנו קרבנו אשה
ליהוה את־החלב המכסה את־
הקרב ואת כל־החלב אשר על־
הקרב: טו ואת שתי הכלית ואת־
החלב אשר עלהן אשר על־
הכסלים ואת־היתרת על־הכבד
על־הכלית יסירנה: טז והקטירם
הכהן המזבחה לחם אשה לריח

תפסיר הרס"ג

(ט) ויקרב מן ד'בח אלסלאמה קרבאנא ללה. אלת'רב ואלאליה צחיחה. אמאם אלעצעץ ינזעהא. ואלת'רב אלמג'טי אלגוף. וסאיר אלשחם. אלד'י עלי אלגוף: (י) ואלכלותין. ואלשחם אלד'י עליהמא. אלד'י עלי אלאחשא, וזיאדה' אלכבד. מע אלכלי ינזעהא: (יא) ויקתר ד'אלך אלאמאם עלי אלמד'בח. קרבאן מקבול ללה: (יב) ואן כאן קרבאנה מן אלמאעז. פליקרבה בין ידי אללה: (יג) ויסנד ידה עלי ראסה. וידבחה. בין ידי כ'בא אלמחצ'ר. וירשון. בני הרון דמה. עלי אלמד'בח מסתדירא: (יד) ויקרב מנה קרבאנא ללה. אלת'רב אלמג'טי אלגוף. וסאיר אלשחם. אלד'י עלי אלגוף: (טו) ואלכלותין. ואלשחם אלד'י עליהמא. אלד'י עלי אלאחשא. וזיאדה' אלכבד. מע אלכלי ינזעהא: (טז) ויקתרהא אלאמאם עלי אלמד'בח. קרבאנא מחרקא מרצ'י

נוה שלום

דקיק יג'טי אלכרש ואלאמעא). (יא) לחם אשה, קרבאן מחרק, תרגם לחם קרבאן ואשה כמשמעו ובמקום שנ' אשה ריח ניחח מתרגם אשה קרבאן כלומר קרבן

אבן עזרא

(ט) חלבו האליה תמימה. טעמו כאשר היא שהאליה תקרא חלב ותעו הצדוקים כאשר אפרש לך בפרשה השנית גם תעה הגאון שאמר כי הוא חלבו והאליה כי מדקדוק הלשון לא יתכן כי יהיה ראוי להיות חלבו ואליתו או החלב והאליה: העצה. ידוע ממקומו ואין לו אח ויש מי שהוציא מגזרת עץ בדרך רחוקה: (יא) לחם אשה. כבר פירשתי לחם שהוא מאכל וימצא על הפרי ועל הבשר: (יב) ואם עז. ממין העז זכר או נקבה כמשפט הכבש ובבן הבקר לא הזכיר האליה כי אם בכבש כי האליה בעז ובשור קטנה ועוד כי הכבשים שהן בארץ ישראל יש להם אליה גדולה וזה דבר ידוע: (טז) כל חלב לה'. זה הכלל ואחר שהחלב והדם לגבוה הם אסורים לכם ובפרשה השניה

רבינו בחיי

משתנים זה הפך זה והם המים והאש ובכח חמימות האש המיבשו והמגלידו חוזר מלח, ואם כן יש בעצם המלח כח המים והאש שהם כנגד שתי המדות שבהם קיום העולם והם מדת רחמים ומדת הדין, ומטעם זה אמר ולא תשבית מלח ברית אלהיך קרא

תרגום אונקלוס

מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ . תַּרְבֵּיהּ אֲלִיְתָא שְׁלֶמְתָא . לָקֳבֵיל שׁוּרְתָא יַעְדֵּינַהּ . וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא . וְיָת כָּל תַּרְבָּא . דְּעַל גַּוָּא : י. וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן . וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן, דְּעַל גִּסְסַיָּא . וְיָת חֲצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא . עַל כּוֹלְיָתָא יַעְדֵּינַהּ: יא. וְיַסְּקִנֵּיהּ כָּהֲנָא לְמַדְבְּחָא . לְחֵים קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ : יב. וְאִם מִן בְּנֵי עִזַּיָּא קוּרְבָּנֵיהּ . וִיקָרְבִנֵּיהּ קֳדָם יְיָ : יג. וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵיהּ עַל רֵישֵׁיהּ . וְיִכּוֹס יָתֵיהּ . קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא . וְיִזְרְקוּן . בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵיהּ . עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר : יד. וִיקָרֵיב מִנֵּיהּ קוּרְבָּנֵיהּ . קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ . יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא . וְיָת כָּל תַּרְבָּא . דְּעַל גַּוָּא : טו. וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן . וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן, דְּעַל גִּסְסַיָּא . וְיָת חֲצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא . עַל כּוֹלְיָתָא יַעְדֵּינַהּ : טז. וְיַסְּקִנּוּן כָּהֲנָא לְמַדְבְּחָא . לְחֵים קוּרְבָּנָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא.

ת"א חלבו. זבחים כח חולין יא ים קיז: לעומת. חולין יא: אשם לה'. כריתות כג: ואם עז. פסחים לו לז זבחים ח מנחות סג תמורה כ כריתות כח: ושחט אותו. קידושין נו נח:

רשב"ם

(י) הכליות. חכמים פירשו בשחיטת חולין היאך מסירין אותה:

שפתי חכמים

מן הכבשים א: מן העזים וגו': ד שהרי בחטאת הפנימי כתיב וטבל הכהן את אצבעו בדם והזה מן הדם ובחטאת חיצונה כתיב ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות המזבח: ה כי עשקל פעל בשם נקודות שזה בכמוץ וכמופרד ואינו כשאר המוכים סגקודי' במט"ף: ו כי פי' לה' לשם ה' לא שיתנכו לו כי ככר כתיב

רש"י

נותן באצבע ד אלא בחטאת: (ט) חלבו. המובחר שבו ומהו זה האליה תמימה: לעמת העצה. למעלה מן הכליות היועצות: (יא) לחם אשה לה'. לחמו של אש ה לשם ו גבוה: לחם. ל' מאכל וכן נשחיתה עץ בלחמו

מסורת הקריאה

קאי על רבים נסתרים על בני אהרן: (יא) והקטירו. הרי"ש בחולם דקאי על החלב: (יב) והקריבו, הבי"ת בחולם, כי הוא כינוי ליחיד: (יג) וזרקו, הנגינה בקו"ף, ועין פסוק ב':

רמב"ן

(ט) חלבו האליה. עד ואם עז קרבנו שם חלב בלשון הקדש השומן הנפרד שאינו עם הבשר בדבר אחד כי השומן המתערב בבשר שאינו נפרד ממנו יקרא שומן כענין שאמר הכתוב וישמן ישורון ויאכלו וישבעו וישמינו השמן לב העם הזה ובשרי כחש משמן והיה דשן ושמן כמו חלב ודשן תשבע נפשי וכן בכל מקום והחלב הוא הנפרד עליו קרום ונקלף לא יתערב הלשון בהן בשום מקום כאמרנו בשר שמן לא בשר חלב וכן בשאר לשונות הגוים שמותיהן חלוקין ויאמר דרך השאלה ככתוב בהרימכם את חלבו ממנו כי הטוב אשר יורם מן התבואה יכנה אותו בחלב כאשר החלב מורם בקרבנות חלב כליות חטה ידמה החטה לכליות ואת החלב אשר בם כאשר יאמר ודם ענב תשתה חמר ואין היין דם ואכלו את חלב הארץ שיאכלו כל חלב שור וכשב ועז וכל החיה דרך משל זה והנה אין באליה חלב כלל אבל יש בה שומן שאינו נפרד כמו שיש בכל נתח טוב ירך וכתף וכן ידעו הרופאים בטבעיהם.

ניחח כל־חלב ליהוה: יז חקת עולם
לדרתיכם בכל מושבתיכם כל־
חלב וכל־דם לא תאכלו: פ חמישי
ד א וידבר יהוה אל־משה
לאמר: ב דבר אל־בני ישראל
לאמר נפש כי־תחטא בשגגה
מכל מצות יהוה אשר לא
תעשינה ועשה מאחת מהנה:

תרגום אונקלוס

כָּל תַּרְבָּא קֳדָם יְיָ: יז. קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן. בְּכָל מוֹתְבָנֵיכוֹן. כָּל תַּרְבָּא וְכָל דְּמָא לָא תֵיכְלוּן: א. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. מַלֵּיל. עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר. אֱנָשׁ. אֲרֵי יֵחוֹב בְּשָׁלוּ מִכֹּל פִּקּוֹדַיָּא דַּייָ. דְּלָא כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא. וְיַעֲבֵיד. (נ"י מֵחֲדָא) מִן

ת"א כל חלב. חולין קיז תמורה לג מעילה טו: חקת עולם. כריתות ד: כל חלב. שם כה: נפש כי. יומא לו: מאחת. שבת ע קג:

תפסיר הרס"ג

מקבול. כל שחם כד'אך ללה ; (יז) רסם אלדהר עלי מר אגיאלכם. פי גמיע מסאכנכם. כל שחם וכל דם לא תאכלו: (א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא ; (ב) מר בני אסראיל קאילא. אי אנסאן אכ'טא בסהו מן פראיץ' אללה. אלתי לא תעמל.

נוה שלום

אש. (יז) כל חלב, כל שחם כד'אך, כל חלב כמו זה, דהינו שלשה חלבים שישנן בקרבן העז לה' הם בכל הקרבנות, ועוד נראה בכוונת הגאון שעל חלבים אלו הסמיך הכתוב איסור אכילת החלב בחולין בכל המושבות, אבל שתי הכליות ויתרת הכבד וכן האליה במין הכבשים אעפ"י שהם חלק גבוה בקדשים כחלבים אינם מין חלב

אבן עזרא

אאריך לבאר חוקת עולם: (ב) נפש כי תחטא לעשות בשגגה אחת ממצות לא תעשה שיש עליהם כרת או מלקות. ומלת נפש כלל לישראל ולגר כי כן כתוב. ואחר כן פרט והחל מהכהן

רבינו בחיי

ברית אלהיך מלח לפי שבו יתקיים ויכרת העולם וכמו שאמרז ראה שאינו יכול להתקיים בדין שתף עמו מדת רחמים. וכן המלח מקיים ומכרית כי הוא מקיים ומעמיד הבשר זמן מרובה ונותן טעם בכל המאכלים. והוא מכרית גם כן כי המקום המלוח לא יעלה בו כל עשב. וכענין שכתוב (ירמיה יז) ארץ מלחה ולא תשב. וכתיב (דברים כט) גפרית ומלח שרפה כל ארצה:

(ב) נפש כי תחטא בשגגה. מלת נפש הוא חבור הנפש עם הגוף יחדו. כי תמצא במעשה בראשית שכתוב (בראשית ב) וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה. וכשהתחברו שניהם הגוף והנפש קראם נפש. הוא שאמר (שם) ויהי האדם לנפש חיה. כי מלת אדם הוא חבור הגוף והנפש וכן מלת הנפש ענינה חבור הגוף והנפש כי הזכות והחטא לשניהם ביחד וכל אחד לבדו אין לו פעולה לא שיזכה ולא שיענש בה. וזהו שכתוב (ויקרא יז) ונתתי פני בנפש האוכלת את הדם. ואנחנו רואים הגוף כי הוא האוכל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) נפש כי תחטא. הכי כי יחטא אין כתיב כאן אלא נפש וכן הנפש החוטאת היא תמות להודיע שעיקר החטאת תלוי בנפש משל לשני בני אדם שחטאו למלך אחד נכרי ואחד מבני פלטרין שלו העלו שניהם לבימה לדון ורוה המלך לפטור את הנכרי ואת בן הפלטרין לדון ביסורין אמרו לו בני פלטרין שלו והלא גם זה חטא לך אמר להם זה נכרי ואינו מכיר בטובי אבל זה שהוא מבני ביתי ומכיר בטובי ופשע בי ילא דין זה עליו. כך הגוף הוא נכרי שנברא מן התחתונים אבל הנשמה שהיא מן העליונים ודינה להיות טהורה ואפ"ה חטאה לפיכך הגוף הופלך בקבר והנשמה תקבל היסורין.

רשב"ם

(יז) בכל מושבתיכם כל חלב וכל דם לא תאכלו. אפי' בכל מושבותיכם שנאכלין חולין ואין שם קרבן וחלב ודם למזבח ; (ב) אשר לא תעשינה. בכל חייבי כריתות שהם בלא תעשה פירשו חכמים בכריתות ובהוריות חוץ

רש"י

שבל להם רב לשחוק עושים להם: (יז) חקת עולם. יפה מפורש בת"כ וכל הפסוק הזה: (ב) מכל מצות ה'. פי' רבותינו אין חטאת באה אלא על דבר שזדונו לאו וכרת ושגגתו חטאת: מאחת מהנה. ממקצ' א' מהן כגון הכותב יהיה לכם לעושה בשגגה וכתיב והנפש אשר תעשה ביד רמה הוקשה שגגת כל התורה לשגגת עכו"ם שמחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו

שפתי חכמים

אם אדעך לא אומר לך: ז למדו מזה דאיסור הלב אף בבית עולמים ובזמן הבית ושלא בזמנו כאכרן ובח"ל: ח לאפוקי מילה ופסח דאין בו אלא כרת ולא על דבר שיש בו לאו ומיתת ב"ד ולא כרת כגון מכה אביו ואמו וגונב נפש מישראל וזקן ממרא ולא על שזדונו לאו וכרת ואין בו מעשה כמו מקלל אביו ואמו ועדים זוממים ומגדף ומכשף והמסית ומדיח ונביא שקר ולמדו כל זה מדכתיב תורה אחת

טעמי הקרבנות

(ב) דבר אל בני ישראל נפש כי תחטא בשגגה וגו'. כתב האלשיך הנה כונת התורה בזה באם יחטא האדם בשוגג אל יאמר מה פשיתי ובמה נחשב הוא העאתי שלא לא נתכונתי לחטוא ולמרוד בה' חלילה, ע"כ ידע האדם כי גם בלא דעת נפש לא טוב, ר"ל מה שחטא האדם בלא דעת, הוא סימן כי הנפש לא טוב, מאיזה עון אשר חטא תחלה [או מאיזה מחשבה זרה אשר חשב בלבו], ואותה עבירה הקדומה גרמה לו זאת שיחטא כעת בשגגה, כי מי אשר אין בידו עון אשר חטא, אין שוגג בא על ידו, כי אפי' בהמתם של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם לצדיקים עצמן לא כל שכן. וזהו שאמר הכתוב ונפש כי תחטא בשגגה, מהיכן נמשכה לו תקלה זו, שלא הוא מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, ועשה מאחת מהנה, מחמת כי כבר עשה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה, זאת גרם לו כי עוד יחטא בשגגה. כלל הדברים כי אם לא נטמאה נפשו בפעם הזאת נטמאה בראשונה, ואותה הטומאה גרמה לו החטא הזה כי עבירה גוררת עבירה:
הנה האברבנאל בהקדמתו לספר ויקרא אמר עם הספר וז"ל הקב"ה רצה להזהיר את ישראל שלא יחטאו לפניו ולא יעברו על מצותיו לפי שפעמים ישגו בני אדם ויעשו מה שלא היתה כונתם לעשות רצה ית' להענישם בדבר ממונם כדי שיתפעל רוחם ונפשם בו וישארו נזהרים ולא ישגו עוד, ולזה חייב לחוטא בשגגה שיביא קרבן חטאת שהוא עונש ממון כדי שיכין דרכיו ויזהר בכל כחו שלא יפול בשגגה עוד, וגם קרבנות הטמאים לזה התכלית היו, רוצה לומר להזהירם מהטומאות כי רובם יבואו לאדם בסבת עצמו ולא יחוקה לצדיק כל און ונגע לא יקרב באהלו. והצדיק הוא הזהיר והזריז, ולכן הנזיר היה מביא קרבן על טומאתו מאשר חטא על הנפש, ר"ל שלא שמר נפשו כראוי, וע"ז אמרו רבותינו ז"ל זריזות מביא לידי זהירות, זהירות מביא לידי טהרה, וטהרה מביאה לידי קדושה, והיה ג"כ לזה התכלית קרבן הזב והמצורע ובועל נדה וטמא מת ואוכלי בשר החזיר השקץ והעכבר וכ"ש שהיה ראוי להזהיר בשוגגות ממצות לא תעשה שזדונם כרת כדי שלא יבא האדם לעשותם ואמר שלא שוגג אני, ובייחוד הכ"ג שאם שגג בהוראה והתיר לעם דבר האסור אם למיעוט ידיעתו או לקוצר עיונו גדול עונו מנשוא יען וביען ששפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, והוא בהוראתו מלבד שחטא בעצמו החטיא את הרבים, ולכן זכרה תורה ראשונה חטאתו כי הוא הגדול שבחטאות, ומפני שכפי שורת הדין היה ראוי שיהיה ענשו במיתה ותשרף גופו ואבריו אשר חטאו והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, כיון שלא חטא במתכוין אלא בשגגה לכן חייבתהו התורה שיביא פר בן בקר תחת עצמו וסמך ידיו עליו לרמוז שהוא תמורתו, ויזה נדמו על פני פרוכת הקדש ועל מזבח הקטרת לבקש סליחה וכפרה לפני האלהים והיה גוף הפר נשרף מחוץ למחנה כפגר מובס כנגד גופו אשר חטא החטא ההוא. הנה א"כ לא היה קרבן החטאת הזה שוה לקרבן העולה, כי העולה היה רמז לשכר ולדבוק רוחני ולכן היתה העולה כלה נשרפת על מזבח העולה, אמנם חטאת הכ"ג היה רמז לעונש שהיה ראוי לו כפי שגגתו כי שגגת תלמוד עולה זדון ולכן היה המעט ממנו נשרף על המזבח ורובו נשרף מחוץ למחנה. והיתה חטאת השוגג מעם הארץ שעירת עזים נקבה לא זכר, לרמוז שלהיותם המריים הדיוטים וגסים בטבעם נפלו בזאת השגגה כי הנקבה רומז אל החומר, הנה הכ"ג והסנהדרין והנשיא מפני כבודם לא רצה הכתוב לחייבם בקרבן נקבה כדי שלא לפרסם שהיו חמריים וגסים בטבעם, ומטעם זה לא היה נכנס דם חטאת ההדיוט פנימה מפני מיעוט ענינו, כי לא היה נכנס שמה אלא דם חטאת הכהן גדול והקהל מפני גודל ערכם, ולזה בעצמו לא היתה נשרפת חטאת ההדיוט כלה, לפי ששגגתו לא נערכה לחטא גדול כי ההדיוט לא היה מחטיא את אחרים. והנה המחטאת הוא בערך אדם המלווה, שכל מי שעבר עליה בשגגה הוא חוטא בעבור שלא נשמר כראוי מהעבירה ההיא, כי אם היה נזהר לא היה עובר בשוגג על העבירה, ובערך השם יתברך יקרא אשם, כלו' שאינו פטור מפני היותו שוגג כי עכ"פ יאשם, ולכך אמר ונעלם ממנו והוא ידע ואשם, ובמקום הזה האשם הוא במקום החטאת [וזה הוא כאשם גזלות אשם שפחה חרופה ואשם מן ושמעה קול

מסורת הקריאה

(ב) תחטא, החי"ת בחטף סגול: (ג) אם, במונח לא במקף: יחטא, החי"ת בחטף סגול: על, במונח, והוא חד מן ח' מאריכין בטעמא.

רמב"ן

שאין החלב נעשה לעולם סמוך לעור ולא באבר שינוע תמיד ואמרו כי טבע השומן שאינו נפרד מן הבשר בצלעות ובצדדין ובאליה הוא חם ולח והנפרד מן הבשר כמו אשר על הכליות קר ולח וגס ועבה וקשה להתבשל באסטומכה וממהר לכלות ויוליד לחה לבנה וסותם וא"כ הכתוב שאמר כל חלב וכל דם לא תאכלו אין שומן שעל גבי האליה בכלל כי איננו חלב בשמו ובטבעו ואם היה כל שומן חלב א"כ יאסר כל שומן שבבהמה בכתפות ובצדדין כי הכתוב לא אמר כל חלב אשר יקריבו לה' לא תאכלו אבל אמר כי כל בהמה אשר תקרב על המזבח יאסר כל חלב שבה ולא יתכן שנאמר שאסר מה שנקריב מן הבהמה שאם כן יהיו הכליות והיותרת על הכבד אסורים אבל כל הנקרא חלב נאסר אע"פ שאינו קרב למזבח כגון החלב אשר על הטחול ושאינו נקרא חלב מותר אעפ"י שהוא קרב כגון הכליות והיותרת מן הכבד וכן האליה וכן אמר הכתוב במלואים בצווי ולקחת מן האיל החלב והאליה ובמעשה ויקח את החלב ואת

ג אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא
לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים
לַיהוָה לְחַטָּאת׃ ד וְהֵבִיא אֶת־הַפָּר
אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה
וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט
אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה׃ ה וְלָקַח הַכֹּהֵן
הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא אֹתוֹ אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד׃ ו וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־
אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע
פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת

תרגום אונקלוס

חַד מִנְּהוֹן: ג. אִם כָּהֲנָא רַבָּא. יְחוּב לְחוֹבַת עַמָּא. וִיקָרֵיב עַל חוֹבְתֵיהּ דְּחָב. תּוֹר בַּר תּוֹרֵי שְׁלִים. קֳדָם יְיָ לְחַטָּתָא: ד. וְיַיְתֵי יָת תּוֹרָא. לִתְרַע. מַשְׁכַּן זִמְנָא לִקֳדָם יְיָ. וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵיהּ עַל רֵישׁ תּוֹרָא. וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ: ה. וְיִסַּב. כָּהֲנָא. רַבָּא מִדְּמָא דְּתוֹרָא. וְיַעֵיל יָתֵיהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא: ו. וְיִטְבּוֹל כָּהֲנָא. יָת אֶצְבְּעֵיהּ בִּדְמָא. וְיַדֵּי מִן דְּמָא. שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ. קֳדָם פָּרוּכְתָּא דְקוּדְשָׁא:

ת"א אם הכהן. מגילה ט: לאשמת העם. יבמות ע:

תפסיר הרס"ג

פעמל וחדה מנהם: (ג) אן אכ'טא אלאמאם אלממסוח. עלי סביל כ'טא אלנאס. פליקרב. עלי כ'טייתה אלתי אכ'טא. רת'א מן אלבקר צחיחא. ללה ד'כוה: (ד) ויאתי באלרת'. אלי באב כ'בא אלמחצ'ר בין ידי אללה. ויסנד ידה עלי ראסה. וידבחה בין ידי אללה: (ה) ויאכ'ד'. אלאמאם אלממסוח מן דמה. וידכ'לה אלי כ'בא אלמחצ'ר: (ו) וינצ'ח מנה. סבע מראר בין ידי אללה.

נוה שלום

ובחולין מותרים באכילה. (ג) לאשמת העם, עלי סביל כ'טא אלנאס, ששגג בדבר שההדיוט מביא עליו חטאת קבועה כשבה או שעירה פליקרב וכו'.

אבן עזרא

הגדול והוא הכהן המשיח: (ג) לאשמת העם. שהורה שלא הוגן ואשם העם וכלם שוגגים או פירוש לאשמת העם באשמת כל בני אדם ונזכר כן בעבור שהכהן הוא נושא התורה והוא עצמו נשמר וקדוש לשם: על חטאתו. בעבור חטאתו וכאשר הוא גדול יקריב הפר שהוא הגדול מכל הקרבים על גבי המזבח: (ו) וטבל הכהן. הוא המשיח בעצמו. וטעם שבע פעמים. תמצאנו בפרשת וירא בלק ובעבור גודל מעלת הכהן הגדול יזה מדם חטאתו על פרכת הקדש ועל קרנות מזבח הקטרת וכל הפר חוץ מהחלבים ישרוף בחוץ כי

רשב"ם

מפסח ומילה שהם מצות עשה: מאחת מהנה. פירשו חכמים מקצת של אחת מהנה כגון שם משמעון:*(ג) אם הכהן המשיח יחטא, בהוראתו גם להחטיא את העם עמו: לאשמת העם, חכמים דרשו הרי משיח כציבור במס' הוריות, אך לפי הפשט משמע לפי שבכהנים נאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל וכל שבן כהן גדול שהוא מומחה לרבים: והקריב על חטאתו וגו' אל שפך הדשן דכתיב בצו את אהרן והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה:*(ו) את פני פרוכת, לפי הפשט את פני פרכת הקודש, פרוכת המבדיל בין הקדש ובין קדשי הקדשים, ומה שמפרש שם פרכת הקדש משמע שיהיו ההזאות כנגד אמצעית הפרוכת מבחוץ שכנגד ארון:

שפתי חכמים

חטאת: ט מדכתיב מאחת משמע אפי' מקצת וא"ל אפי' אות אחת דדרשינן ג"כ אחת כלומר כאלו כתיב אחת דמשמע שם כולו לכן אמרינן דאינו חייב אלא עד שיכתוב שם משמעון שהוא שם שלם והוא מקצת השם: י כלו' שמתחלה נעלם ממנו הדין והורה שלא כהלכה ועשה הוא עצמו ע"פ שקול דעתו אבל אם הורה הכהן לאחרי' ועשה ע"פ הוראתו פטור הכהן מדכתיב על חטאתו אשר חטא: כ פי' אלו לא כתיב אלא פר ה"א אפי' בן ד' וה' שנה קמ"ל בן דכ"מ שנא' בן בן שתי שנים הוא כדכתיב קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה תמימים אף בשנים וכמו שאיל הוא בן שתי שני' כך עגל בן בקר הוא בן שתי שנים ואלו נאמ' בן וכו' ופי' והשתא דכתיב פר וגם בן בקר על כרחך צריך לפרש פר הסמוך לבן דהיינו בן שלש שנים וא"ת והא פי' רש"י לעיל ומן הצאן פרט לזקן וכו' וי"ל דה"א דמיעט קרא זקן גבי עולה אבל חטאת ה"א אפי' זקן כשר ת"ל בן ולא זקן. (ד"ד) קשה הא לעיל גבי עולה פרש"י מן הכבשים ומן העזים דהם מיעוטים לחולה וזקן ומזוהם וצ"ל כאן מיעוט אחר לזקן וכ"ת דהתם גבי עולה וכאן גבי חטאת צריך מיעוט אחר א"כ קשה דה"ל למיכתב כאן עוד מיעוט לחולה ולמזוהם וי"ל דלענין פסול דחול' ומזוהם שהוא מאום שפיר ילפינן חטא' מעולה דמסתבר הוא לפוסלו משום הקריבהו נא לפחתך אבל לענין פסול זקן דהיינו יותר מג' שנים אינו מסתבר אלא דגזרת הכ' לפסול ה"א היכא דגלי גלי דוקא קמ"ל דגם גבי חטאת כן הוא: ל דלאו דוקא משכן אלא הוא הדין במקדש דכתיב בפ' חקת את משכן ה' טמא וכתיב בתר הכי את מקדש ה' טמא ודרשו רז"ל אם נאמ' משכן למה נא' מקדש ואם נאמר מקדש למה נאמ' משכן אלא ליתן של זה בזה ושל זה בזה ש"מ שאין הפרש ביניהם אלא שתפס הכ' בלשונו המשכן שהיה באותה שעה והאי דלא פי' זה לעיל גבי ואל פתח אהל מועד וגו' משום דהתם קאי על העזרה ושם העזרה אחד הוא הן במשכן הן בבית עולמים אבל גבי אהל מועד דלא שייך שם אהל מועד אלא במשכן וקדושת משכן מתחלף בקדושת בית עולמים דזה קדושתו לפי שעה וזה קדושתו קדושת עולמים: מ דאל"כ הקודש ל"ל אלא שאין הזיה כשרה בכל רוחב הפרוכת רק במקום שהוא נגד בין

רש"י

שבת שם משמעון ט נח מנחור דן מדניאל: (ג) אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם. מדרשו אינו חייב אלא בהעל' דבר עם שגגת י מעשה כמ"ש לאשמת העם ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו ופשוטו לפי אגדה כשכה"ג חוטא אשמת העם הוא זה שהן תלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם ונעשה מקולקל: פר. יכול זקן כ ת"ל בן אי בן יכול קטן ת"ל פר הא כיצד זה פר בן ג': (ה) אל אהל מועד. למשכן ובבית עולמים ל להיכל: (ו) את פני פרכת הקדש. כנגד מקום קדושת' מכוון מ כנגד בין הבדים

טעמי הקרבנות

אלה, אבל אשם מעילות אע"פ שהוא כשוגג במכור שהוא בקדש, השם יקרא הקרבן אשם], ואם יהיה המקריב דל ולא תשיג ידו להביא כבשה או שעירה שאז יביא שתי תורים או שני בני יונה, ויהיה אחד חטאת ואחד עולה, כי אם היה מקריב כבשה או שעירת עזים, היה חלק ממנה נשרף על המזבח, והם האמורים. וחלק היה נאכל לכהנים, ע"כ כשהקריבו שתי תורים או שני בני יונה, יחלקם לשתים, אחד חטאת ויקריבנה לאשים,

דעת זקנים מבעלי התוספות

ולעתיד לבא הקב"ה מביא גוף ונשמה ודן אותם וכו': (ו) את פני פרכת הקדש. וגבי חטא הקהל כתיב את פני הפרוכת ולא כתיב הקדש לומר לך דבשביל חטא כהן משיח לא נסתלקה שכינה אבל כשצבור חוטאין נסתלקה שכינה:

רבינו בחיי

והשותה וכל עניני שאר החושים, ואמר בנפש האוכלת, וזהו ראיה כי חבור הגוף והנפש קורא הכתוב נפש, וזהו שסיים הכתוב והכרתי אותו מקרב עמו אחר שהזכיר לשון נקבה חזר אל הגוף לשון זכר. וכן אמר בכאן נפש כי תחטא בשגגה ועשה הזכיר ועשה שהוא לשון זכר. והזכיר מיד אם הכהן המשיח יחטא. כי הוא מחובר מנפש וגוף. וכיון שמצינו במעשה בראשית שהזכיר חבור הגוף והנפש בלשון נפש לכך הזכיר במקצת המצות נפש ואין הכוונה על הנפש בלתי הגוף אלא גוף האדם עם נפשו. ולפעמים תמצא בכתוב אדם והענין הנפש עם הגוף ביחד. ואולם מצינו לפעמים הגוף לבדו נזכר בלשון נפש והוא שכתוב

מרפא לשון

ת"ג וי"ג שדרתא והיא היא. ו) את פני פרכת הקדש, את בלא

מסורת הקריאה

ועין לעיל א' י"א: (ד) את הפר, ברביע: אל פתח, בתביר לא

רמב"ן

האליה כי אין האליה חלב והכתוב הזה שאמר חלבו האליה תמימה פי' שיקריב ממנו חלבו באליה תמימה כי כאשר יסיר האליה תמימה עד העצה יוסר עמה חלב רב אשר הוא מחובר בה בצד הפנימי וכן אמרו בת"כ להביא את החלב הסמוך לאליה וזהו חלב שבין הפקוקלות ועל דעתי עוד שיעור הכתוב הזה כמו הכתוב האחר ואת כל חלבו יקריב ממנו את האליה אף כאן יאמר והקריב מזבח השלמים אשה לה' כל חלבו בשני הפסוקים יכלול תחלה שיקריב כל חלבו ואחרי כן פרט והזכיר כל מה שיקריב ממנו ואין כל הנפרטים חלב כי שתי הכליות והיותרת על הכבד אינן בכלל חלב. כלל וכך אמרו בפרשה ביום השמיני ואת החלב ואת הכליות ואת היותרת מן הכבד הזכיר החלב לבדו ושאר הקרבים לבדו כאשר אמר מן האיל החלב והאליה א"כ אף האליה אינה קריבה בכלל חלבו אבל אמר שיקריב מזבח השלמים כל חלבו ואח"כ פי' כל הקרבים אשר הם חלב ואשר אינם חלב והכתוב שאמר בחטאת ואת

ויקרא ד

הקדש: ז ונתן הכהן מן־הדם על־
קרנות מזבח קטרת הסמים לפני
יהוה אשר באהל מועד ואת ׀ כל־
דם הפר ישפך אל־יסוד מזבח
העלה אשר־פתח אהל מועד:
ח ואת־כל־חלב פר החטאת ירים
ממנו את־החלב המכסה על־הקרב
ואת כל־החלב אשר על־הקרב:
ט ואת שתי הכלית ואת־החלב
אשר עליהן אשר על־הכסלים
ואת־היתרת על־הכבד על־
הכליות יסירנה: י כאשר יורם
משור זבח השלמים והקטירם
הכהן על מזבח העלה: יא ואת־עור
הפר ואת־כל־בשרו על־ראשו ועל־

תרגום אונקלוס

ז. וְיִתֵּין כָּהֲנָא מִן דְּמָא עַל קַרְנָת מַדְבַּח קְטוֹרֶת בֻּסְמַיָּא קֳדָם יְיָ. דְּבְמַשְׁכַּן זִמְנָא. וְיָת כָּל דְּמָא דְּתוֹרָא. יִשְׁפּוֹךְ לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא. דִּבְתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: ח. וְיָת כָּל תְּרַב. תּוֹרָא דְּחַטָּתָא יַפְרֵישׁ מִנֵּיהּ. יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי עַל גַּוָּא. וְיָת כָּל תַּרְבָּא. דְּעַל גַּוָּא: ט. וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן. וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן. דְּעַל גִּסְסַיָּא. וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא. עַל כּוֹלְיָתָא יַעְדֵּינַהּ: י. כְּמָא דְּמִתַּפְרַשׁ. מִתּוֹר נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא. וְיַסֵּיקִנּוּן כָּהֲנָא. עַל מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא: יא. וְיָת מְשַׁךְ תּוֹרָא וְיָת כָּל בִּסְרֵיהּ. עַל רֵישֵׁיהּ וְעַל

ת"א מזבח קטורת. יומא כח: ואת עור. יומא כז: לאשו ועל כרעיו. שם עח:

תפסיר הרס"ג

קבאלה' סגף אלקדס: (ז) ת'ם יצ'ע אלאמאם מן אלדם. עלי ארכאן מד'בח בכ'ור אלצמוג' בין ידי אללה. אלד'י פי כ'בא אלמחצ'ר. ובאקי אלדם. יצבה ענד אסאס מד'בח אלצעידה. אלד'י ענד באב כ'בא אלמחצ'ר: (ח) וגמיע שחם רת' אלד'כוה ינזעה מנה. אלת'רב אלמג'טי אלגוף. וסאיר אלשחם. אלד'י עלי אלגוף: (ט) ואלכלותין. ואלשחם אלד'י עליהמא. אלד'י עלי אלאחשא. וזיאדה' אלכבד. מע אלכלי ינזעהא: (י) כמא ירפע. מן ת'ור ד'בח אלסלאמה. ויקתרה עלי מד'בח אלצעידה: (יא) וגלד אלת'ור וגמיע לחמה. מע ראסה

רבינו בחיי

אולי יחיה את נפשך. וכן (במדבר כג) תמות נפשי מות ישרים. כי אין מיתה לנפש. ודרשו רז"ל נפש כי תחטא לרבות הגרים והעבדים:

(ג) אם הכהן המשיח יחטא, סדר החוטאים המביאים קרבן שבפרשה הם כהן גדול והסנהדרין ומלך ישראל ואח"כ המון העם, ורצה להתחיל מן הכהן שהוא האדם הגדול ומלאך ה' צבאות הוא וממנו יראו וכן יעשו כל ישראל שיזהרו לשוב בתשובה, כי מתוך שיראוהו שהמזהיר שבהם הכהן הוא הראש מביא קרבן על חטאו הכל יראו ויקחו מוסר וילמדו ממנו ק"ו אם הקב"ה מכפר לפי שהוא קרוב אליו שלא היה ראוי לחטוא אף כי יכפר בעד שאר העם. כי מהידוע כי לפי מעלת האדם יכבד פשעו, ועל זה אמר שלמה ע"ה (קהלת ט) כי ברוב חכמה רב כעס. לפי מה שהוא יותר חכם וצדיק יכבד כעס חטאו ושגיאתו אצל הקב"ה והראיה ממשה רבינו ע"ה: לאשמת העם. לפי מנהג העם ודרכם שהם אשמים ועל כן הוסיף לאשמת העם כדי להזהיר על התשובה ושלא יבוש החוטא לשוב מחטאו, וכן פירש הכתוב על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטוא בהנה, כלומר ממה שהוא למוד לעשות ועלול אצל החטא ובא לומר שיקריב קרבנו ויתכפר לו כי הוא אם רגיל לחטוא ודרכו בכך, וכן דרך העם באשמה ועון דרך הש"י לכפר לו חטאו כי כן מדתו:

בעל הטורים

(ז) מזבח קטרת הסמים. בפרשת כהן משיח כתיב קטרת הסמים ובפרשה שאחריה לא כתיב הסמים לפי שכ"ג מתעסק בקטורת סופיף לו סמים. בכל הכפרות כתיב כפרה וסליחה חוץ מכ"ג לפי ששגגת תלמוד עולה זדון:

רש"י

ולא היו נוגעים למים בפרוכת נ ואם נגעו נגעו: (ז) ואת כל דם. שירי ס הדם: (ח) ואת כל חלב פר. חלבו הי"ל מה ת"ל פר לרבות פר של יוה"כ לכליות ע ולהלבי' ויותרת: החטאת. להביא שעירי ע"א לכליות פ ולהלבים ויותרת: ירים ממנו. מן המחובר צ שלא ינתחנו קודם הסרת חלבו [ת"כ]: (י) כאשר יורם. מאותן אימורין המפורשין בשור זבח השלמי' וכי מה פי' בזבח השלמי' שלא פירש ק כאן אלא להקישו לשלמים מה שלמים לשמן ר אף זה לשמו ומה שלמים שלום לעולם אף זה שלום לעולם ובזבחים מצריכו ללמוד הימנו שאין למדין למד מן

שפתי חכמים

בדי ארון הקודש: נ מדלא כתיב על הפרוכת משמע אף לזה לא יגע: ס ואע"פ שכבר הזה ממנו קרי ליה כל הדם ללמד שהשוחט צריך שיקבל כל דמו של פר וכאלו אמר ואת כל דם הפר יקבל ואח"כ יזה ואחר הזיה ישפוך הנותר: ע כ' הרא"ם כך שנו ג"כ גבי ואת כל דם הפר ישפוך דמו הל"ל וכו' אלא לרבות פר יום כפור לשפיכה ורש"י ז"ל לא הביא רק מה שדרשו בפסוק ואת כל חלב פר ולא ידעתי למה ונראה משום דפלוגתא דר"ע ור' ישמעאל היא: (ג"א) רש"י לא הביא זה מפני שבת"כ דזבחים דרש הך קרא למילתא אחריתי שהשוחט צריך לקבל כל דם הפר: פ כך היא הגירסא בת"כ אבל בנוסח שלנו לרבות שעירי ע"א לכל האמור בענין ואע"פ שאין בע"א אלא שעיר א' בלבד הבא עם פר העולה שהרי הכהן המשיח בשגגת ע"א שעיר הוא מביא כהדיוט י"ל מפני שהשבטים כולם מביאין כל אחד פר לעולה ושעיר לחטאת בשגגת הוראה ב"ד בע"א וא"כ היו י"ב שעירים: צ ופירש ממנו בעודו שלם: ק פי' והלא כי היכי דפירש בזבח השלמים לכולהו חלבים בפרט ה"נ פי' להו הכא גבי פר כהן משיח: ר מדכתיב ואם זבח שלמים וגו' ש"מ דקפיד רחמנא שיהא הזבח לשם שלמים: פי'

טעמי הקרבנות

ושאחרת עולה ויקריבנה אחריה. מלך השוגג אשר שגג לזה היה אחד חטאת, ומלך כונתו שהיתה רצויה ונקיה ולהורות על נקיון נפשו נעשה האחד עולה, שאחרי כפרת חטאו דבקה נשמתו באלהים. ואם לא תשיג יד המקריב גם לשתי תורים או לשני בני יונה יביא את קרבנו עשירית האיפה, וכדי לעשות הבדל בקרבנו זה וקמץ הכהן ממנו מלא קומצו את אזכרתה והקטיר המזבחה, באופן שיהיה חלק נשרף ממנה על המזבח והנותר יאכלו הכהנים [ככבשה ושעירה שהאמורים נשרפים והבשר נאכל לכהנים]:

מסורת הקריאה

במקף: (ז) קרנות, הנגינה בגר"ן: (ח) ואת כל חלב, מלת ואת במקף והאל"ף בסגול: (י) יורם, נמסר עליו ל', ר"ל לית בקמץ

רמב"ן

כל חלבה יסיר כאשר הוסר חלב מעל זבח השלמים אין ענינו בחלב לבדו שאם כן לא יהיו הכליות והיותרת על הכבד קרבים בחטאת. אבל ענינו שיסיר החלב עם כל המוסרים עמו בזבח השלמים. וכן ואת כל חלבה יסיר כאשר יוסר חלב הכשב מזבח השלמים שיסירנו בהסרתו בזבח השלמים עם כל המוסרים שם לרבות האליה בחלבה וכן וישימו את החלבים על החזות ויקטר את החלבים המזבחה עם כל המוסרים עמהם והוצרכתי להאריך בזה לסתום פיהם של צדוקים ימחה שמם כי בדברי תורה נאמר ענה כסיל כאולתו ואמרו הוי שקוד ללמוד תורה כדי שתשיב לאפיקורוס והגאון רב סעדיה ברח להם שאמר כי חלבו האליה יחסר וי"ו והאליה ור"א השיב שהיה ראוי להיות חלבו אליתו או החלב והאליה ואינה תשובה כי מצינו וכל ישראל וזקניו ושופטיו ושוטריו ועוד אזכיר טעות גדולה שטעה ר"א בטענותיו עמהם הרע לומר מהם אבל פירוש הגאון איננו נכון וכ"ש שאיננו מוכרח להתיר בו והמדרש שעשו רבותינו כל חלב שור וכשב ועז שלא אסר אלא חלב השוה בכלם מדרש הגון הוא אבל שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק הוצרכנו לראיות וטענות שכתבנו:

כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ׃ יב וְהוֹצִיא אֶת־
כָּל־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־
מָקוֹם טָהוֹר אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף
אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן
יִשָּׂרֵף׃ פ יג וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל
יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ
אַחַת מִכָּל־מִצְוֺת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־
תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁמוּ׃ יד וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת
אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל
פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ
לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד׃ טו וְסָמְכוּ זִקְנֵי

תרגום אונקלוס

כְּרָעוֹהִי . וְגַוֵּיהּ וְאֻכְלֵיהּ :
יב. וְיַפֵּיק יָת כָּל תּוֹרָא .
לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא . לַאֲתַר
דְּכֵי לַאֲתַר בֵּית מֵישַׁד
קִטְמָא . וְיוֹקֵיד יָתֵיהּ . עַל
אָעַיָּא בְּאִישָׁתָא . עַל אֲתַר
בֵּית מֵישַׁד קִטְמָא יִתּוֹקַד :
יג. וְאִם כָּל כְּנִשְׁתָּא
דְיִשְׂרָאֵל יִשְׁתְּלוּן . וִיהֵא
מְכוּסָּא פִּתְגָמָא . מֵעֵינֵי
קְהָלָא . וְיַעְבְּדוּן . חַד מִכָּל
פִּקּוֹדַיָּא דַּיְיָ . דְּלָא כָשְׁרִין
לְאִתְעֲבָדָא וִיחוּבוּן : יד.
וְתִתְיְדַע חוֹבְתָא . דְּחָבוּ
עֲלַהּ . וִיקָרְבוּן קְהָלָא .
תּוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּתָא .
וְיַיְתוּן יָתֵיהּ . לִקְדָם מַשְׁכַּן
זִמְנָא : טו. וְיִסְמְכוּן . סָבֵי

תפסיר הרס"ג

ואכארעה. ובטנה ופרת'ה: (יב) ויכ'רג גמיע ד'אלך. אלי כ'ארג אלעסכר. אלי מוצ'ע טאהר אלי מטרח אלרמאד. ויחרקה עלי חטב באלנאר. פי מוצ'ע מטרח אלרמאד יחרק: (יג) ואן סהי גמיע גמע אל אסראיל. וג'בי אמר מן עיון אלג'וק. פעמלו. ואחדה מן פראיץ' אללה. אלתי לא תעמל פאת'מו: (יד) ת'ם ערפת אלכ'טיה. אלתי אכ'טו בהא. פליקרב אלגוק. רת'א מן אלבקר לאלד'כוה. ויאתו בה. אלי באב

ת"א וקרבו. שם מח: ושרף אותו.
פסחים עט: אל שפך. שם יומא סח: אל שפך. שם כח: מעיני. יבמות ט: זקני העדה. סוטה מד:

בעל הטורים

על שפך הדשן ישרף. לומר תורה לשרוף קרבנו של כהן משיח בפרהסי' כהון על שפך הדשן שלא יתבייש אדם להתודות על חטאו שהרי כ"ג חטא והתודה והביא קרבן על חטאו: (יג) ישגו. שנים במסו' ואם כל עדת בני ישראל ישגו. ישגו לאני ביחזקאל על רועי ישראל המתעים את הצאן הכא נמי איירי בצבור שסגגו ע"פ ב"ד שטעו בהוראה: מעיני ד'. ונעלם דבר מעיני הקהל ואידך בההיא מניינא אם מעיני העדה. ונעלם מעיני אישה. ונעלמה מעיני כל חי איירי בתורה דכתיב לעיל מיניה והחכמה מאין תמצא ה"נ נעלמה החכמה מעיני הב"ד שטעו בהוראה ונעלם מעיני אישה זהו שאמרו אפי' שמע מעוף הפורח שנטמאת טוב אין המים בודקין אותה זה הוא ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים שאפי' שמע מעוף השמים והעלים עלמו כאלו לא ידע טוב אין המים בודקין אותה: (יד) ונודעה. ב'. ונודעה החטאת ונודעה יד ה' את עבדיו וזעם את אויביו שאפי' על השוגג שיש לו להביא חטאת

שפתי חכמים

ר פי' משום דבעי לאגמירי פר העלם של צבור לשעירי ע"א איותרת הכבד ושתי כליות מדאיתקש להדדי לענין הקטרת אימורים ופר העלם צבור לא כתיב ביה כליות ויותרת אלא מהיקשא דפר כהן משיח דכתיב ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת ותניא לפר זה פר העלם צבור לפר החטאת זה פר כהן משיח מה פר כהן משיח יש באימוריו ב' כליות והיותרת אף פר העלם צבור כן ואין למדין למד מן הלמד הוצרך הכתוב לכתוב הכא כאשר יורם בפר כהן אע"פ שאין צריך ליה לגופיה לו' אם אינו ענין לגופיה תנהו ענין לפר העלם דבר של צבור ולמדנו מזה שאם לא היה כתוב בו בפי' לא היו יכולים שעירי ע"א ללמוד מפר העלם דבר משום דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש: ש מדכתיב כאן מחנה ולקמן בפ' א כתיב כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו ובתר הכי כתיב והוציא את הפר מחוץ למחנה ל"ל אלא ודאי מיותר הוא כדי לדרוש ממנו עוד מחנה אחת ומחנה ג' מוכח מדכתיב בפ' צו והוציא את הדשן מחוץ למחנה דלא הל"ל רק והוציא את הדשן ואנא ידענא שחוץ למחנה הוא כדכתיב בפ' זו אל מחוץ למחנה כו' אל שפך הדשן הרי שפך הדשן היא מחוץ למחנה אלא ודאי מיותר הוא לדרוש ממנו עוד מחנה אחת דהיינו חוץ לג' מחנות וג' מחנות הן מחנה שכינה הוא מפתח העזרה ולפנים ומפתח העזרה עד פתח הר הבית היא מחנ' לויה ומפתח הר הבית עד שער העיר הוא מחנה ג' ומשער העיר ולחוץ הוא חוץ לג' מחנות: ת (כמ"י) תמיה לי והלא אין חילוק בין בית עולמים ובין שילה ושאר מקומות ובכ"מ היכן שהיה הארון שם היו ג' מחנות. ותירץ ואולי הוא ט"ס וצ"ל בירושלים. (ג"א) מה שמהפך רש"י לפרש תחלה אל מקום טהור ואח"כ אל מחוץ למחנה חוץ לג' מחנות י"ל מכ"ל שפי' חוץ למחנה הוא חוץ לג' מחנות לכן פי' אל מקום טהור מפני שיש מקום טמא ששם משליכים אבנים המנוגעות. וזה בוודאי חוץ לשלשה מחנות שהרי תוך העיר הי' הבית המנוגע וצריך להוציאן חוץ א"כ מחוץ דכתיב הוא חוץ לג' מחנות שהוא חוץ לעיר: א כלו' לא הדשן המסולק מן המאוכלות הפנימיות שהוא הדשן אשר תאכל האש את העולה באותו יום כי אותו דשן אין שופכין אותו מחוץ למחנה אלא שיש חותה ממנו מלא המחתה בכל יום ונותנו בעזרה במזרחו של כבש כדכתיב והרים את הדשן וגו': ב וא"ת מנ"ל דלמא הא דכפליה לעכובא הוא שאם אין שם דשן פסול. י"ל דלא הל"ל אלא על הדשן ישרף מאי על שפך הדשן אלא ודאי על מקום הדשן אע"פ שאין שם דשן כלל: ג משום שנאמר כאן עדה ונא' להלן עדה ושפטו העדה והצילו העדה מה עדה האמורה להלן ב"ד אף עדה האמורה כאן ב"ד מדכתיב עדת ישראל ש"מ העדה המיוחדת שבישראל ואיזו זו

רש"י

הלמד ר בקדשים פ' א"מ: על הכבד על הכליות על ראשו ועל כרעיו. כולן לשון תוספת הן כמו מלבד: (יב) אל מקום טהור. לפי שיש מחוץ לעיר מקום מוכן לטומאה להשליך אבנים מנוגעות ולבית הקברות הוצרך לו' מחוץ למחנה זה שהוא חוץ לעיר שיהא המקום טהור: מחוץ למחנה. חוץ לג' מחנות ש ובבית עולמים חוץ לעיר ת כמ"ש ביומא ובסנהדרין: אל שפך הדשן. מקום ששופכין בו הדשן א המסולק מן המזבח כמ"ש והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה: על שפך הדשן ישרף. שאין ת"ל אלא ללמד שאפילו אין ב שם דשן: (יג) עדת ישראל. אלו ג סנהדרין: ונעלם דבר. טעו להורות באחת מכל כריתות שבתורה שהוא מותר: הקהל ועשו.

מצות השם

(יג) [קכ] (עשה נא) להקריב ב"ד קרבן אם הורו שלא כהלכה שנאמר ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' והקריבו הקהל פר בקר לחטאת: ק

נוה שלום

(יג) ואם כל עדת וכו', ואן סהי גמיע גמע אל אסראיל, ששגגו ב"ד הגדול הורו היתר בדבר שחייבין על שגגתו חטאת קבועה חוץ מע"ז ושגגו העם ועשו עפ"י הוראתם. מעיני הקהל, מן עיון אלגוק, כמו שהשמות עדה וקהל ענינם אחד בעברי כמו כן גוק וגמאעה בערבי. אלא שהגאון מיחד גוק לתרגום קהל. (יד) ונודעה, ת'ם ערפת, ואח"כ נודע לב"ד שטעו, והקריבו הקהל, כל שבט ושבט, עיין רמב"ם פי"ב מהלכות

אבן עזרא

איננה עולה: (יב) על שפך הדשן. שיהיה נשרף במקום שיש שם דשן המזבח: (יד) ונודעה החטאת. וכן משפט הכהן הגדול ואם איננו נזכר כי אם לא הודע אליו חטאתו לא יקריב פר החטאת. ויש אומרים כי בכל שנה יקריב כן שמא חטא. והזכיר עם כל עדת ישראל ונודעה החטאת שהכהן יתכן שיודיעם ואין מי שיודיע לכהן רק מעצמו. וחטאת הקהל כחטאת הכהן הגדול בכל משפטיה. והנה הכהן הגדול שקול כנגד כל ישראל: (טו) זקני העדה. הם המנהיגים והם יסמכו את ידיהם בעדם ובעד כל ישראל כי

רבינו בחיי

(יד) והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת והביאו אותו לפני אהל מועד. חטאו של אדם הראשון וחטא של ישראל במדבר דומין זה לזה. לפיכך אמרו חכמי האמת כי אדם הראשון הקריב שור, ומפני זה נתעוררו במדרשב ואמרו מפני מה נאמר אל פתח אהל מועד בפר מה שלא נאמר בקרבנות. משל לאוהבו של מלך שהביא דורון נאה למלך אמר המלך תלו אותו בפתח פלטרין כדי שידעו

חומת אנ"ך

נקראת לאס. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י: (יג) ונעלם דבר מעיני הקהל. אם מעיני העדה ונעלמה מעיני כל חי ונעלם מעיני אישה. כך הוא במסרה ואפשר לרמוז מה שפסק הרמב"ם פי"ג דשגגות דצריך שיהיו כל הסנהדרין ואם אחד חלק ורבו המתירין לענין זה לא שמה הוראה שיביאו ב"ד קרבן וכו' אבל אם היה אחד שידע שטעו ושתק הואיל ולא היה שם חולק היית הוראה ע"ש באורך. וזה רמז ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל שכלן שגו וגם כלן ראויים להוראה כמ"ש אם מעיני העדה כמ"ש שם הרמב"ם וצריך שלא יהיה שם חולק וזהו ונעלמה מעיני כל חי שיהא נראה שכלן מסכימין ולא תימא דאם אחד חלק בטל במיעוטו אלא צריך שכלן מסכימין ואע"פ שידע שטעו כיון ששתק נראה שכלן הסכימו. אבל אם אחד גילה דעתו נתבטל דין הוראה זו דומה לסוטה דכתיב ונעלם מעיני אישה דאפילו בא עד פסול וא"ל שנטמאה אשתו לא היתה שותה גם כאן אפילו אחד שחלק וביטלו דבריו בטל דין הוראה לענין זה. ורבינו בעל

מרפא לשון

תרגום, וכן פסוק יד את פני הפרכת אין בתר' ית, יב) על עצים באש, באישתא. הי"ג דלא כנ"א בנורא, ולפי משכ"ת בפ' בא (יב' א') ששם אישא בתרגום מורה על חומר האש ושם נורא מורה על צורתה נמצא טוב טעם לתרגום זה שכן דרשו בת"כ באש ולא בסיד ולא ברמץ שטעמם בזה לומר שהכתוב מדבר על חומר האש דוקא לפי שלא אמר ושרף אתו באש על עצים אלא על עצים באש דהיינו עצים שנעשו חומר אש ועמשי"ת לקמן כ"א ט'.

מסורת הקריאה

זולת זה: (יב) הפר, הנגינה בפ"א: שפך, ב' בפסוק ושניהם השי"ן בסגול: (יג) ישגו, השי"ן ימנית כי הוא לשון שגגה: ונעלם, העי"ן בשוא נח: ועשו, הנגינה בשי"ן: (טו) וסמכו, הנגינה בכ"ף:

הָעֵדָה אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר
לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי
יְהוָה: טז וְהֵבִיא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם
הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: יז וְטָבַל הַכֹּהֵן
אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים
לִפְנֵי יְהוָה אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת: יח וּמִן־
הַדָּם יִתֵּן עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר
לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת
כָּל־הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח
הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
יט וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחָה: כ וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לּוֹ וְכִפֶּר
עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם: כא וְהוֹצִיא
אֶת־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרַף

תרגום אונקלוס

דִּכְנִשְׁתָּא יָת יְדֵיהוֹן. עַל רֵישׁ תּוֹרָא קֳדָם יְיָ. וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ: טז. וְיַעֵיל כַּהֲנָא. רַבָּא מִדְּמָא דְתוֹרָא. לְמַשְׁכַּן זִמְנָא: יז. וְיִטְבּוֹל כַּהֲנָא. אֶצְבְּעֵיהּ מִן דְּמָא. וְיַדֵּי. שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ. קֳדָם פָּרוֹכְתָּא: יח. וּמִן דְּמָא. יִתֵּין עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא. דִּקְדָם יְיָ. דִּבְמַשְׁכַּן זִמְנָא. וְיָת כָּל דְּמָא. יִשְׁפּוֹךְ לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא דַעֲלָתָא. דִּבְתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: יט. וְיָת כָּל תַּרְבֵּיהּ יַפְרֵישׁ מִנֵּיהּ. וְיַסֵּיק לְמַדְבְּחָא: כ. וְיַעְבֵּיד לְתוֹרָא. כְּמָא דַעֲבַד לְתוֹרָא דְחַטָּתָא. כֵּן יַעְבֵּיד לֵיהּ. וִיכַפַּר עֲלֵיהוֹן. כַּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵיק לְהוֹן: כא. וְיַפֵּיק יָת תּוֹרָא. לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא.

ת"א ואת כל דם. יומא מח נו כס: אל יסוד. פסחים כה: אל מחוץ. סנהדרין כג: ושרף אותו יומא כה. סנהדרין שם:

תפסיר הרס"ג

כ'בא אלמחצ'ר: (טו) ויסנד. שיוך' אלגמאעה אידיהם. עלי ראס אלת'ור בין ידי אללה. ויד'בחה בין ידי אללה: (טז) וידכ'ל. אלאמאם אלממסוח מן דמה. אלי כ'בא אלמחצ'ר: (יז) ויג'מס אצבעה פיה. וינצ'ח מנה. סבע מראר בין ידי אללה. קבאלה' אלסגף: (יח) ומנה. יצ'ע עלי ארכאן אלמד'בח. אלד'י בין ידי אללה. אלד'י פי כ'בא אלמחצ'ר. ובאקיה. יצבה ענד אסאס מד'בח אלצעידה. אלד'י ענד באב כ'בא אלמחצ'ר: (יט) וגמיע שחמה ירפעה מנה. ויקתרה עלי אלמד'בח: (כ) ויעמל בה. כמא עמל ברת' אלד'כוה. כד'אך יעמל בה ויסתג'פר ענהם. אלאמאם ויג'פר להם: (כא) ויכ'רג גמיע אלת'ור אלי כ'ארג אלעסכר. ויחרקה. כמא

חלק הדקדוק

מהופך וכ"ה בכל התיגאן: (טז) והביא הכהן המשיח מדם הפר. תיבת והביא בדרגא, ותיבת הכהן בתביר, לחבר ההבאה לכהן:

אבן עזרא

לא יתכן שיסמכו כל ישראל: (כא) חטאת הקהל הוא. הפר ואם ישגו

רבינו בחיי

תכל מה דורון נאה הביא לי אוהבי: והרב הגדול מורי רבי שלמה ז"ל פירש כי הדורון הנאה הזה היא התשובה שהרי מי שנטה אחר לבו וחטא בדבר, אין דבר נאה לו כשובו בתשובה עם אותו דבר שנטה אחריו כי אז יראה לכל שהוא מודה ועוזב וחוזר בתשובה שלמה. וזה שהזכיר למעלה והביא את הפר אל פתח אהל מועד ואמר ושחט את הפר לפני ה' ואמר והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה' ע"כ. וכבר הזכרתי מזה בבראשית בפסוק ויכל:

(יז) והזה שבע פעמים לפני ה' את פני הפרוכת. ולמעלה בכהן משיח הזכיר את פני פרוכת הקודש. משל למלך שסרחה עליו מדינה אם מעוטה סרחה פמליה שלו מתקימת ואם כולה סרחה אין פמליה שלו מתקיימת אף

בעל הטורים

ולא סגיא הקב"ה נפרע ממנו וזהו ונודעה יד ה' את עבדיו מי שחטא ומביא קרבן וזעם את אי שאינו מביא: והביאו אותו לפני אהל מועד. ד' במסו' הכא ואידך והביאו הבני' אחרות גבי מצורע והביאו בניך בחולן והביאו את כל אחיכם לומר מי שמחוייב קרבן לה' ואינו מביאו לכהן סוף שצריך לכהן שיבא לראות נגעי ביתו ואם הוא מביאו זוכה מה שנא' והביאו בניך בחולן והביאו את כל

רש"י

שעשו לגבור ד על פיהם: (יז) את פני הפרכת. ולמעלה הוא אומר את פני פרכת הקדש מ"ל שסרחה עליו מדינה אם מיעוטה סרחה פמליא שלו מתקיימת ואם כולה סרחה אין פמליא שלו מתקיימת אף כאן כשחטא כהן משיח עדיין שם קדושת המקום על המקדש משחטאו כולם ח"ו נסתלקה הקדושה: (יח) יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד. זה יסוד מערבי שהוא כנגד הפתח ה: (יט) ואת כל חלבו ירים. ואע"פ שלא פירש כאן יותרת ושתי כליות למדין הם מועשה לפר כאשר עשה וגו' ומפני מה לא נתפרשו בו תנא דבי ר"י מ"ל שזעם על אוהבו ומיעט בסרחונו מפני חיבתו: (כ) ועשה לפר. זה כאשר עשה לפר החטאת ו כמו שמפורש בפר כהן משיח להביא יותרת ושתי כליות ז שפירש שם מה שלא פירש כאן ולכפול במצות העבודות ח ללמד שאם חסר אחת מכל המתנות פסול לפי שמצינו בניתנין על המזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כפר הוצרך לומר כאן שמתנה אחת מהן מעכבת:

שמוד למדין ממנו פירוש מופשט לפר וגו' שיזרוק הדם כמו שיזרוק לכפול אות' שני פעמים שאם חסר וכו': ט כפר אפי' בנתנה אחת

שפתי חכמים

סנהדרי גדולה היושבת בלשכת הגזית: ד ומלת הקהל נדרש לפניו ולאחריו ונעלם מעיני הקהל שהם סנהדרי גדולה והורו שלא כהלכה ואמרו לעם מותרים אתם. הקהל ועשו שעשו הקהל מעשה על פיהם ואז מביאי' סנהדרי גדולה פר בן בקר וגו': ה דאל"כ אשר פתח אהל מועד ל"ל. וא"ת למה לא פירש רש"י זה לעיל בפר כהן משיח. וי"ל דהא דפי' רש"י הכא אל יסוד מערבי ר"ל היינו לעכובא דלא תימא משום הכי שופך אל יסוד מערבי משום שפוגע תחלה כאותו רוח כשהוא יוצא מאהל מועד אחר שהשלים ההזיה של פנים ומשום דאין מעבירין על המצות הוא לכן בא הכתוב השני ללמוד שהמצוה בהכי הוא דוקא ולא משום אין מעבירין: ו הוסיף מלת זה על מלת לפר (החטאת) משום דאלו היה הראשון שעיר או כבש היה נכון לו' ועשה לפר כאשר עשה לשעיר או לכבש אבל אינו נכון לו' ועשה לפר כאשר עשה לפר מ"ה הוסיף מלת זה ואינו נכון כמו לו' ועשה לפר זה כאשר עשה לפר החטאת כ"א בתוספת מלת לאשון משום הכי הוצרך לו' כמו במפורש בפר כהן משיח וכו' דלא נטעה לו' דלמא בפר אחר קמיירי דהיינו בפר יום כיפור אע"פ שלא הוזכר עדיין לכן הוסיף מלת לאשון: ז ומה שאמר להביא כליות ויותרת ולא הזכיר החלבים שכולם נכללים במאמר ואת כל חלבו יקטיר זה היא אליבא דרבי יוסי וכבר פרשתיו לעיל במה שפי' רש"י בשחיטת קדשים וכו' דאין למדין למד מן הלמד. ומה שאמרו לכפול הוא אליבא דת"ק בת"כ ולא אליב' דרבי ישמעאל: ח וה"פ גבי פר המשיח וכ"ת והכא נהדיא כתיב ביה שיזרוק הדם נ"פ פי' בזריקה אחת נעשית לו כפרה ואינו מעכב הכפרה אבל במזבח

נחל קדומים

דאמאי לא פירש דבריו ואמר סנהדרין של ע"א: כא (ח) חטאת הקהל הוא אשר נשיא יחטא. סמיכית הכתובים אפשר במ"ש רז"ל אי רישא דעמא זכאה כולי עמא זכאה וכו' וזה רמז חטאת הקהל הוא אם ראה תראה שיש חטאת הצבור אל תתמה על החפץ דהתירוץ אשר נשיא יחטא דרישא דעמא לאו זכאה. א"נ רמז דכל שיש בידו למחות ולא מיחה מעה"כ כאלו הוא החוטא. וז"ש חטאת הקהל הוא כשיש חטא בקהל והנשיא אינו מוחה בידם מעה"כ אשר נשיא יחטא ועון תלוי בקולרו. ועוד אפשר בסגנון אחר דע"י שהנשיא חוטא אינו יכול להוכיח לעם שיאמרו טול קורה וז"ש חטאת הקהל הוא כי אין מי שיוכיחם מטעם אשר נשיא יחטא ונמנע להוכיחם. ואפשר עוד לרמוז מ"ש ראוי שתשרה עלינ שכינה אלא שאין דורו דומה יפה וז"ש חטאת הקהל הוא שאין הדור דומה יפה ועי"ז אשר נשיא יחטא מלשון והיינו אני ובני שלמה חטאים שיחסר הנשיא ממעלתו הראויה. א"נ אפשר לפרש ע"ד רז"ל אשרי הדור שהנשיא יחטא דוקא חטא דאם הי"ל גאוה ומשתרר היה פושע ועבירה גוררת עבירה ועתה שאין לו כי אם חטא אשרי העם שככה לו. ורבינו אפרים בפירושו כ"י רמז דקרבנו

חומת אנ"ך

הטורים ז"ל בפרפראותיו פי' מסרה זו לדעת רבי אליעזר שאינה הלכה. והכי רגילי לפרש לחד מ"ד כל שיש סברא זו בעולם כמ"ש במ"א ויש עוד לדקדק על דברי רבינו בעה"ט ז"ל שם ואכמ"ל: (יד) ונודעה החטאת אשר חטאו עליה. ונודעה יד ה' אל עבדיו כן הוא במסרה. ואפשר לרמוז במה שחקרו הראשונים דהכתוב פירש למי שחטא בשוגג שיביא קרבן ולא כתב תקנת עובר במזיד. ופירשו הראשונים דדוקא חוטא בשוגג שהחוטא סובר שלא עשה כלום וקל הוא בעיניו כי שוגג היה. על כן בא הכתוב והודיע כי חטא גמור הוא וטעון קרבן וידוי ותשובה. אבל בחטא במזיד כבר יודע שעבר ע"פ ה' ובמרירות יאכל ושב ורפא לו. וזה רמז ונודעה החטאת. וכ"ת כל זה לחוטא בשוגג ואמאי לא פי' לחוטא במזיד. לז"א ונודעה יד ה' אל עבדיו וזעב את אויביו כלומר זה גלוי וידוע דה' עם עבדיו ואל זועם לאויביו א"כ העובר במזיד מכיר ויודע בעונו וישב אל ה'

מסורת הקריאה

(יט) ואת כל חלבו, מלת ואת במרכא והאל"ף בצירי: (כ) לפר. נמסר עליו ל', ר"ל לית הלמ"ד בשוא זולת דין ושארא הלמ"ד בפתח: (כא) חטאת, הטי"ת בפתח כדין סמוך, והוא חד מן ד'

אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֵת הַפָּר הָרִאשׁוֹן
חַטַּאת הַקָּהָל הוּא: פ
כב אֲשֶׁר נָשִׂיא
יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל־מִצְוֺת יְהוָה
אֱלֹהָיו אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה
וְאָשֵׁם:
כג אוֹ־הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ
שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים:
כד וְסָמַךְ יָדוֹ
עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ
בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה
לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת הוּא:
כה וְלָקַח
הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן
עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ
יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה:
כו וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה
כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְכִפֶּר עָלָיו

תרגום אונקלוס

וְיוֹקֵיד יָתֵיהּ. כְּמָא דְאוֹקֵיד. יָת תּוֹרָא קַדְמָאָה. חַטַּאת קְהָלָא הוּא: כב. אִם רַבָּא יְחוּב. וְיַעֲבֵיד. חַד מִכָּל פִּקּוֹדַיָּא דַּיְיָ אֱלָהֵיהּ. דְּלָא כַשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא. בְּשָׁלוּ וִיחוּב: כג. אוֹ אִתְיְדַע לֵיהּ חוֹבְתֵיהּ. דְּחָב בַּהּ. וְיַיְתֵי יָת קוּרְבָּנֵיהּ. צְפִיר בַּר עִזִּין דְּכַר שְׁלִים: כד. וְיִסְמוֹךְ יְדֵיהּ עַל רֵישׁ צְפִירָא. וְיִכּוֹס יָתֵיהּ. בְּאַתְרָא. דְּיִכּוֹס יָת עֲלָתָא קֳדָם יְיָ. חַטָּתָא הוּא: כה. וְיִסַּב כָּהֲנָא, מִדְּמָא דְחַטָּתָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ. וְיִתֵּין. עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא. וְיָת דְּמֵיהּ יִשְׁפּוֹךְ. לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא דַעֲלָתָא: כו. וְיָת כָּל תַּרְבֵּיהּ יַסֵּיק לְמַדְבְּחָא. כְּתַרַב נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא.

ת"א ועשה אחת. הוריות ט יא. כריתות כו: אשר לא. שבת ס. יומא יט. הוריות ג יא. חולין ה: או הודע, כריתות כו: או הודע אליו. יבמות פז. שבועות יח. כריתות יג: אשר חטא. כריתות יט: וסמך ידו. זבחים מט. מנחות כה: ושחט אותו. זבחים נב עט: חטאת הוא. זבחים ו: ולקח הכהן. זבחים ח יד כד מט מנחות יג: קרנות. זבחים לו: וכפר. סנהדרין מד. זבחים ח:

תפסיר הרס"ג

אחרק אלת'ור אלאול. הו ד'כוה' אלגוק: (כה) ואן אכ'טא שריף. ועמל ואחדה מן פראיץ' אללה רבה. אלתי לא תעמל. סהוא פאת'ם: (כג) ת'ם עלם בכ'טיתה אלד'י אכ'טא. פליאת בקרבאנה. עתוד מן אלמאעז ד'כר צחיח: (כד) ויסנד ידה עלי ראסה. וידבחה. פי מוצ'ע יד'בח אלצעידה בין ידי אללה. כד'אך מא יכון ד'כוה: (כה) ויאכ'ד' אלאמאם מן דמה באצבעה. ויגעל. עלי ארכאן מד'בח אלצעידה. וסאיר דמה. יצבה ענד אסאסה: (כו) וגמיע שחמה יקתרה עלי אלמד'בח. כשחם ד'בח אלסלאמה ויסתג'פר ענה אלאמאם. מן כ'טיתה אלד'י

נוה שלום

שגגות. (כג) או הודע, ת'ם עלם, ואח"כ נודע לו החטא שחטא בו, וכן או הודע דלקמן, ותיבת או במקום ויו ע"ל במדבר (טו ו), שעיר עזים, עתוד מן אלמאעז, כל שיצאה שנתו נקרא בערבי עתוד, וכן מבואר ברמב"ם פ"א מהל' מעה"ק שכל שנה שנייה נקרא שעיר או שעיר עזים עפ"י נסחת תימן בכת"י, גם בעברי נקרא עתודים, ותרגם הגאון עתודים דפ' וישלח תיוס כתרגום תישים, ועתודים דפ' נשא עתדאן שהכל אחד. (כד) חטאת הוא, כד'אך מא יכון ד'כוה, כמו כן כל מין קרבן חטאת שחיטתו בצפון במקום שחיטת העלה,

אבן עזרא

ישראל ולא יעשו אחת ממצות עשה יקריבו פר לעולה ושעיר לחטאת: (כב) אשר נשיא יחטא. הפוך וכן הוא אשר יחטא הנשיא והוא דבק באשר למעלה ואם כל עדת ישראל כאילו אמר ואם אשר יחטא הוא נשיא שבט או נשיא בית אב: (כג) או הודע אליו. אחז הכתוב דרך קצרה כמו לכהן והטעם שידע הנשיא מעצמו שחטא או הודיעו אדם אחר שראהו. דקדוק הודע אליו פועל עבר כמו והצר לך ויחסר המודיע כמו אשר ילדה אותה ללוי ויאמר רבי משה הכהן כי הוא מהבנין שלא נקרא שם פועלו כי החולם והשורק יתחלפו והוא על משקל ויוסף הורד מצרימה והנשיא יקריב

אבי עזר

(כג) (מטעם זרזיר מתנים) הנה כל המפרשים לא ראו דברי הגאון. לכן הלכו לפרש בחקירות רחוקות. ואני אפרש כפשוטו. דר' יונה פירש כמו תיש. ואפשר דגאון פרשו זרזיר מתנים והוא תיש דהיינו זכר תמים שלא סרסו. וכן בלשון עמים

רבינו בחיי

באן כשחטא הכהן המשיח עדין קדושת המקום על המקדש וכשחטאו כולם ח"ו נסתלקה הקדושה:

רשב"ם

הקודש שמבפנים: (כב) אשר נשיא יחטא. כמו ואשר ניתן כתר מלכות בראשו. כמו וכתר מלכות אשר ניתן בראשו: מצות ה' אלהיו. כלומר אם ירא שמים הוא ולא במזיד אלא בשיגג: (כג) או הודע. כמו אם הודע. כך רגילין לפרש. ואני אומר ואשם או הודע אליו על ידי אחרים: (כה) מזבח העולה. החיצון ולא הפנימי

בעל הטורים

אמיכם מכל וגו': (כא) חטאת הקהל הוא. וסמיך ליה אשר נשיא יחטא. לומר כל שבידו למחות ואינו מוחה מעלה עליו כאלו הוא חטא: (כג) את קרבנו. נאמר בקרבן נשיא רבוי את לו' שיביא קרבן שמן וגדול לפי שבכל יום אוכל פטומות שלא יבא שלחנו מלא ושלחן רבו ליקם. בעז כתיב שעיר עזים זכר שעירת עזים נקבה לפי שאין בשמו חילוק לזכר ולנקבה שהכל נקרא עז לכך צריך לפרש זכר או נקבה אבל כבש יש חילוק בשמו כבש לזכר

רש"י

(כב) אשר נשיא יחטא. לשון אשרי. אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב להביא כפרה על שגגתו ק"ו שמתחרט על זדונותיו: (כג) או הודע. כמו אם הודע הדבר הרבה או יש שמשמשין בלשון אם ואם במקום או וכן או נודע כי שור נגח הוא: הודע אליו. כשחטא הי' סבור שהוא היתר לאחר מכאן נודע לו שאיסור היה: (כד) במקום אשר ישחט את העולה. בצפון ז שהוא מפורש בעולה: חטאת הוא. לשמו כשר ח שלא לשמו פסול: (כה) ואת דמו. שירי ט הדם: (כו) כחלב זבח השלמים. כאותן אימורין

שפתי חכמים

ספנימי לא נעשי' לו כפרה: ו פי' משום דשני קרא ולא כתב אם נשיא כמו דכתיב אם הכהן המשיח ואם כל עדת וכו': ז וא"ת והלא כבר נאמר כפ' לו במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת וי"ל לקבוע חובה שלא תהא שחיטתו אלא בצפון ואם לא נשחט בצפון יהא פסול: ח פי' מדכתיב הוא דרשינן הכי דהוא משמע בהווייתו כלו' להביאו תחלה לשם חטאת אבל אם אינו בהווייתו דכששחטו שחטו לשם עולה פסולה לגמרי: ט לא כל דמו שכבר נתן ממנו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) או הודע אליו כתיב כאן ביחיד ובנשיא חוטא וי"מ אותו כמו אם הודע. אבל הרב בכור שור ז"ל כתב לפי שנשיא ויחיד מביאין אשם תלוי דכתיב בנשיא ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו כלומר שאין יודע אלא ה' אלהיו שהוא ספק ואשם מביא אשם תלוי או הודע אליו או מביא חטאת וכן אתה דורשו גבי יחיד דכתיב ביה ממצות ס' ורואיה עמ"כ דדרים ואשם מלמד שמביא אשם תלוי שבג

נחל קדומים

שעיר שמכפר על שבטי"ם גימטריא נשיא דכתיב וישחטו שעיר עזים:

מרפא לשון

כב) אשר נשיא, אם רבה. טעמו שהוא כמו אם הכהן המשיח ורבה הוא המלך ופשוט. כה) ואת דמו ישפוך, ישפוך קרא ותר' וכן כל דכוותיה ולא כנ"א יישוד שהוא מלשון או יורה יירה, או אשתדאה ישתדי ואין לשון זה נופל אלא על שפיכת מים שהוא בהשלכה וכמו שתר' על הארץ תשפכנו על ארעא תישדוניה, וכן

מסורת הקריאה

פתחין נמסר שמות למ"ד יו"ד: (כד) חטאת הוא. נמסר עליו ד', (ר"ל ד' פעמים כתיב חטאת הוא בלשון זכר, ועין שמות כ"ט י"ד) כל פרשת ויקרא הוא (במלאפום) במ"ב היא בחירק, והם לקמן ה' י"א וי"ב: (כו) כחלב, נמסר עליו לית וחד כחלב, ר"ל לית הכ"ף בשוא וחד בפתח, ומשמש א"ב, ר"ל מצינו לפי סדר האלפא

חומת אנ"ך

וירחמהו: (כב) אשר נשיא יחטא. הפסוק מתחיל בחטא ומסיים באשם כלומר אפילו עושה בשגגה נחשב לו כמזיד לפי שמחטיא רבים אחריו. רבינו אפרים ז"ל בפי' כ"י. ויש לרמוז דר"ת אשר נשיא יחטא אני. כלומר אני באמת מוכן ליפרע ולתת שכר אם ישוב: (כד) ושחט אותו במקום אשר ישחט את העולה. שלא להלבין פניו ברבים שאם היו שוחטים אותו במקום אחר היו הכל יודעים שחטא. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י: (ז) אחד לחטאת ואחד לעולה. ר"ת אלול כי בעוד שהיה בית המקדש קיים כיון שהגיע אלול היה כל אחד מישראל חרד ושב מן העבירות שבידו שנאמר אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו ועכשיו שאין לנו קרבנות ראוי לכל ירא וחרד לשוב ולחדש מעשיו מר"ה אלול ואילך רבינו אפרים ז"ל בפירושו. ויש לרמוז אחד לחטאת ואחד לעולה מוסר מעי"ר דחדש אלול מוכן הוא בין לשוב מחטאתו. בין לקנות קדושה ולעלות במעלות תוכיות שכליות. וזהו אחד לחטאת לתקן אשר חטא. ואחד לעולה עליו"ת ורווחים ניסים ופרקים כמעלות אמ"ז בשערי קדושה ושערי תורה להוסיף תוספת

הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ: פ　שש
כו וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִשְׁגָגָה
מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת
יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם:
כח אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר
חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים
תְּמִימָה נְקֵבָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר
חָטָא: כט וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ
הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת
בִּמְקוֹם הָעֹלָה: ל וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ
בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח
הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־
יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: לא וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ
יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח
הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה
לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
וְנִסְלַח לוֹ: פ לב וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא

תרגום אונקלוס

מֵחוֹבְתֵיהּ וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ: כז. וְאִם אֱנָשׁ חַד. יְחוֹב בְּשָׁלוּ מֵעַמָּא דְאַרְעָא. בְּמֶעְבְּדֵיהּ. חַד מִפִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ. דְּלָא כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וִיחוֹב: כח. אוֹ אִתְיְדַע לֵיהּ. חוֹבְתֵיהּ דְּחָב. וְיַיְתֵי קוּרְבָּנֵיהּ. צְפִירַת עִזֵּי שַׁלְמָא נוּקְבָּא. עַל חוֹבְתֵיהּ דְּחָב: כט. וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵיהּ. עַל רֵישׁ חַטָּאתָא. וְיִכּוֹס יָת חַטָּאתָא. בְּאַתְרָא דַעֲלָתָא. ל. וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמַהּ בְּאֶצְבְּעֵיהּ. וְיִתֵּין. עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא. וְיָת כָּל דְּמַהּ יִשְׁפּוֹךְ. לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא: לא. וְיָת כָּל תַּרְבַּהּ יַעְדֵּי. כְּמָא דְאִתְעֲדָא תְּרַב מֵעַל נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא. וְיַסֵּיק כָּהֲנָא לְמַדְבְּחָא. לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי. כָּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ: לב. וְאִם

ת"א מחטאתו. שבת עא. זבחים מ: אם נפש. שבת לג. הוריות ב יא: מעם הארץ. שבת סט. הוריות ב יא. חולין ה: בעשותה. שבת ג נב. הוריות ח: ממצות ה'. הוריות ח. כריתות כז: ואשם. הוריות ח: והביא. שבת עח. נזיר כז. כח: על חטאתו. נזיר כח. כריתות כז: ושחט את. זבחים מט: קרנות. זבחים נז לד: ואת כל. יומא כ. זבחים נז: וכפר עליו. סנהדרין ד. זבחים לח: ואם כבש. פסחים ק. תמורה ע. כריתות נח:

תפסיר הרס"ג

אכ'טא ויג'פר לה: (כו) ואן אכ'טא אנסאן ואחד מן עואם אלבלד סהוא. פעמל. ואחדה מן פראיץ' אללה. אלתי לא תעמל פאת'ם: (כח) ת'ם ערף. בכ'טייתה אלד'י אכ'טא. פליאת בקרבאנה. שאה מן אלמאעז צחיחה אנת'י. עלי כ'טייתה אלד'י אכ'טא: (כט) ויסנד ידה עלי ראסהא. וידבחהא. פי מוצ'ע אלציעדה: (ל) ויאכד' אלאמאם מן דמהא באצבעה. ויגעל. עלי ארכאן מד'בח אלצעידה. וסאיר דמהא יצבה. ענד אסאס אלמד'בח: (לא) וגמיע שחמהא ינזעה. כמא נזע שחם אלמאעז מן ד'בח אלסלאמה. ויקתרה אלאמאם עלי אלמד'בח. עלי קראבין אללה. ויסתג'פר ענה. אלאמאם ויג'פר לה: (לב) ואן הו

נוה שלום

וזהו הוראת חטאת הוא. (כח) שעירת, שאה, שם שאה בערבי כמו שם שה בעברי כולל לזכר ולנקבה מן הכבשים ומן העזים, וכבר ביאר הכתוב שהיא נקבה. (לא) חלב, שחם אלמאעז, ביאר הנסתר בכתוב עיין רש"י ז"ל. (לב) ואם כבש, מן אלצ'אן, שם צ'אן בערבית מיוחד למין הכבשים. לחטאת, ללד'כוה, כל מבארי לע"ר אמרו שהשם אלד'כוה הוראתו השחיטה או שריפת אש בלהב חזק, ואם על שם כך תרגם כן הרי כל הקרבנות בשחיטה ושריפת אימורים ולמה נתיחד שם זה לחטאת, ולא עוד אלא אפילו במקום שאין שייך קרבן ולא שריפת אש כמו וחטאו ביום השביעי תרגם וידכיה, אף בתהלים תרגם תחטאני באזוב פאנך ד'כיתני באזאב, והנה אונקלוס הבדיל ביניהם שכל שהוא קרבן חטאת תרגם כמשמעו והאחרים כפי ענינם, הוא יתחטא בו ידי עלוהי, ויחטא את המזבח ורבי, ויתחטאו הלוים ואדכיאו, שהוא לשון טהרה בלא"ר, וקרוב לומר שהגאון

אבן עזרא

שעיר מטעם זרזיר מתנים או תיש כפירוש הגאון בספר משלי והוא זכר למעלת הנשיא רק לא יובא את דמה לפנים מהקדש והכהנים יאכלו חטאת הנשיא לכפר בעדו כי כן כתוב ולא יאכל הכהן הגדול חטאתו: (כז) מעם הארץ. והם כל ישראל והכהנים ההדיוטים וכל הלוים: ואשם. פעל עבר כמו כי זקן יצחק: (כח) שעירת עזים נקבה. כי מעלתו נקלה ממעלת הנשיא: וטעם ונסלח לו בפרשת שלח לך: (לב) ואם כבש. ואם הביא ממין הכבש לחטאת יביא נקבה כמו שעירת

אבי עזר

יש שם מיוחד בכל מיני זכרים שלא נסרסו. וזה שמדייק הרב שעיר עזים זכר תמים

בעל הטורים

כבשה לנקבה: (כז) בעשתה. בג' את כולם ולא במקלתה: (לא) הוסר ב'. כאשר הוסר חלב ומעת הוסר התמיד לו' שמעת הוסר התמיד והוסר כל חלב שבזכותו נשתלח ברכה בכל:

רש"י

אימורין המפורשים בעז האמור אצל שלמי': (לה) כאשר הוסר חלב מעל זבח השלמים. כאימורי עז האמורים

שפתי חכמים

על קרנות המזבח: י אמר כאותן אימורים במקום כאותו חלב המוכן ממלא כהלב מפני שאין כוונת הכ' לפרש החלב כי מאמר ואת כל חלבו כולל כל החלבים רק כוונת הפסוק הוא להוסיף היותרת והכליות שאינן נכללים במאמר כל חלבו ואמר המפורשים בעז האמור אצל שלמים לפי שזבח שלמים של כבש נכלל בו גם האליה בכלל אימורים וחטאת של נשיא הוא עז ואין לו אליה: פי'

דעת זקנים מבעלי התוספות

לצבור וכהן משיח אין מביאין אשם תלוי. לצבור דכתי' הכא נפש אחת תחטא דמשמע אחת ולא לצבור. כהן משיח דכתיב ביה לאשמת העם כהן עשים כלצבור הלכך לא כתיב בהו או הודע: (לא) והקטיר הכהן המזבחה לא נאמר כאן ריח ניחוח רק בקרבן לפי שהקב"ה מקפיד יותר על הגדולים כשהן סוטאין: ושמעה

מצות השם

(מ) [קכא] (עשה נב) להביא היחיד קרבן קבוע על שגגת חיוב כרת שנאמר ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ וגו' והביא קרבנו שעירת עזים:

מרפא לשון

על שפיכות דמים שהוא דרך בזיון לא כן בשפיכת דמים שע"ג המזבח שהוא דרך עבודה צריך להיות קרא ותרגום. כח) תמימה נקבה, שלמא נוקבא. ה"ג וכן נקבה תמימה, נוקבא שלמא ולא כנ"א שלמתא נוקבתא שריבוי התנועות נטל"ף בזמר הקריאה.

מסורת הקריאה

ביתא א' כ"ף השימוש בשוא וא' בפתח, מגוים במס"ר: (כז) בעשתה, הנגינה בתי"ו ומפיק ה"א: (כט) וסמך, נמסר עליו כל וסמך דעניינא הפוך (ר"ל במהפך) בר מן ב' וסמך את ידו על ראש החטאת דין, ולקמן פסוק ל"ג, שהם בטעם פשטא: (לא) הוסר, כתב המ"ש ובספר אחד ספרדי כתוב הוסר חלב הטעם בה"א ונמסר עליו ב' מלא א' מלעיל וא' מלרע וגם במ"ג סוף דניאל נמסר ב' חד מלעיל עכ"ל, והמ"כ כתב שהוא מלרע ואינו נסג"א לפי שהוא אחר קדמא שנקרא משרת: חלב, הנגינה בחי"ת: (לב) תמימה, התי"ו רפה:

רמב"ן

(כה) ואת דמו ישפוך אל יסוד מזבח העלה. הוא הנזכר אבל דרך ושחט את הפר ולרבותינו בהם מדרשים כי תורת ה' תמימה אין בה הלשון להזכיר השם במקום הידועה וכן וסמך את ידו על ראש הפר חסר ויתור:

קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְמִימָה יְבִיאֶנָּה׃ לג וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה׃ לד וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ לה וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ׃ פ ה א וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע

* שישי בפסח"ל

תרגום אונקלוס

אִמַּר. יַיְתֵי קוּרְבָּנֵיהּ לְחַטָּתָא. נוּקְבָא שַׁלְמָא יַיְתִינַהּ: לג. וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵיהּ. עַל רֵישׁ חַטָּתָא. וְיִכּוֹס יָתַהּ לְחַטָּתָא. בְּאַתְרָא. דְּיִכּוֹס יָת עֲלָתָא: לד. וְיִסַּב כָּהֲנָא. מִדְּמָא דְחַטָּתָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ. וְיִתֵּין. עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא. וְיָת כָּל דְּמַהּ יִשְׁפּוֹךְ. לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא: לה. וְיָת כָּל תַּרְבַּהּ יַעְדֵּי. כְּמָא דְּמִתַּעְדָּא תְּרַב אִמַּר מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא. וְיַסֵּיק כָּהֲנָא יָתְהוֹן לְמַדְבְּחָא. עַל קוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא. עַל חוֹבְתֵיהּ דְּחָב וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ: א. וַאֲנָשׁ אֲרֵי יְחוּב. וְיִשְׁמַע קָל מוֹמֵי. וְהוּא סָהִיד. אוֹ חֲזָא אוֹ יְדַע. אִם לָא

ת"א ושחט אותה. זבחים ד ס ו מ ס. מנחות ג ד נה: קרנת. זבחים לו: ואת כל. יומא כז. זבחים ל: וכפר עליו. סנהדרין ד. זבחים ד לה: ונפש כי. סוטה לג. שבועות לד לה לו. זבחים נח. כריתות ט: והוא עד. סנהדרין ל לו. שבועות נס. מנחות ד. ערכין יח:

תפסיר הרס"ג

גאב קרבאנא מן אלצ'אן לאלד'כוה: פליאת בה אנת'י צחיחה: (לג) ויסנד ידה עלי ראסהא. ויד'בחהא לאלד'כוה. פי מוצ'ע אלצעידה: (לד) ויאכ'ד' מן דמהא באצבעה. ויצ'ע עלי ארכאן מד'בח אלצעידה. וסאיר דמהא. יצבה ענד אסאסה: (לה) וגמיע שחמהא ינזעה. כמא ינזע שחם אלצ'אן מן ד'בח אלסלאמה. ויקתרהא אלאמאם עלי אלמד'בח. עלי קראבין אללה. ויסתג'פר ענה אלאמאם. ען כ'טיתה אלד'י אכ'טא פיג'פר לה: (א) ואי אנסאן אכ'טא. באן סמע צות חרג. והו שאהד. או ראי ד'אלך או עלם בה. ולם יכ'בר פקד חמל

נוה שלום

לא רצה לתרגם חטאת שם הקרבן מלשון חטא, לפי שהתכלית הנרצה בשם חטאת היא הכפרה שענינה טהרה ולפיכך תפס לשון המתאים לכל הפנים שבאו בלשון חטאת וחיטוי, ובחר בשם ד'כוה משרש ד'כי, והרצון בו כפרה או טהרה שענינם אחד, ומשרש זה תרגם באיוב זך אני בלי פשע אן אנא ד'כי בלא גרם, כלומר זך וטהור בלי פשע. (א) אלה, חרג, שבועה.

אבן עזרא

עזים. וטעם כאשר יוסר חלב הכשב. להביא האליה כי אין עם השעירה אליה: (א) ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה. הוא החרם וכן ואת אלית והכתוב אחז דרך קצרה והזהיר שחייב העד להגיד כי אם לא יגיד יש עליו עונש שישא עונו ואם שכח ולא הגיד

אבי עזר

שהוא כפל רק לדייק שיהיה זכר תמים והיינו שלא סרסו. וכן דרשו רבותינו בלא מום וגם שעירת עזים תמימה נקבה בלא מום ושלא נטלה האם שלה וזו נקראת נקבה תמימה. ודברי הרב נדרשים כפשוטו:

מסורת הקריאה

(לה) יוסר, מלרע: הכשב, הנגינה בכ"ף:

רבינו בחיי

(א) ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה. אמרו במדרש בא וראה כי

רש"י

בשלמים: (לג) ושחט אותה לחטאת. שתהא שחיטתה לשם חטאת: (לה) כאשר יוסר חלב הכשב. שנתרבו אימוריו והאליה אף חטאת כשהיא באה כבשה טעונה אליה עם האימורין: על אשי ה'. על מדורת האש ב העשויות לשם פואיל"ש בלעז: (א) ושמעה קול אלה. בדבר שהוא עד בו ל שהשביעוהו שבועה שאם יודע לו בעדות

שפתי חכמים

כ פי' ולא על האש היורדת מן השמים שהוא אש ה' ממש דאותה אש אחרת היא ובקרא כתיב אשי לה' שהם עשויות לשם ה': ל מוהוא עד יתירא יליף לאפוקי כעד מפי עד או קרוב או פסול אע"פ ששמע קול אלה פטור וללמד עוד והוא עד עתה בשעת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ושמעה קול אלה. בא וראה שבכל הפרשיות כתיב שגגה וכאן ובשבועת בטוי לא כתיב שגגה לומר לך שגדול עונש השבועה שאפי' שגגתה עולה זדון וכן אמר שלמה אל תתן את פיך להטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא וגם כשיבא הקב"ה לדון את הבריות ידין אותם עם מכשפים ומנאפים שנא' והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים בשמי לשקר:

טעמי הקרבנות

(א) ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה וגו'. אם לאובן תובע את שמעון לבית דין שחייב לו ממון או איזה דבר, ושמעון כופר ואומר שאין חייב לו כלום, ולאובן או שמעון אומרים כי לוי עד בדבר, והשביעו את לוי שיבא ויגיד מה שראה או יודע בדבר זה, והאמת כן הוא כי יודע, אם לוי לא יכלה להגיד, ונשא פושע על עבירה זו כפלים, א' כי על ידו נעשה היזק ממון, לראובן או לשמעון, ב' יכול להיות כי הבית דין יטעו בדבר הלכה לחייב את הזכאי ולזכאי את החייב, והוא שגורם לעוות הדין הזה, ג' עון השבועה שעבר עליה. וכל זה בא ללוי מחמת שנשמתו של לוי איננה טהורה מעבירות שבידו, כי האיש שנשמתו טהורה לא יוכל לסבול להזיק לחברו בממון, ובשם יירא משבועה, ואף אם אחר השביעו, כדי שהשבועה לא תהיה לחנם, ומחמת כי עבירה גוררת עבירה, וכל עבירה ועבירה מוספת טומאה על האדם, ע"כ יקרהו עוד עבירה אחרת כי יטמא באיזה טומאה וישכחנה, ויכנס למקדש או יאכל מן הקדשים בעוד טומאתו עליו, וזה הוא או נפש אשר תגע וגו'. ועוד עבירה גדולה מזו יקרהו שיבא לעבור על שבועת עצמו, וזה הוא או נפש כי תשבע וגו'. ואוי לו למי שנתרחק מה' בחטאו וצריך קרבן מן הבהמה לקרבו לפני ה', כי מי יתן ולא חטא והיה קרוב אליו יתברך בלי אשר הבהמה יקרבנו. על אלה שלשה עבירות יביא אשמו [והוא חטאת ונקרא אשם יען נאשם אל ה'] כשבה או שעירת עזים, ואף אם הוא דל ג"כ לא יוכל להפטר מקרבן זה, רק יביא שתי תורים או שני בני יונה. ואם הוא דל יותר יביא עשירית האיפה, וכפר עליו הכהן ונסלח לו:

רמב"ן

(א) והוא עד או ראה או ידע. אינם שלשה ענינים כי אין עד בלא ראיה ובלא ידיעה אבל יאמר אם שמע קול אלה שנשאו עליו להאלותו בדבר שהוא עד בין בראיה בין בידיעה אם לא יגיד יש עליו עון והנה לא יתחייב בקרבן הזה אלא אם כן יודע עדות שיזכה ממנו המשביע בדינו. ולכך פירשו רבותינו כי יש עדות שמועיל בראיה בלא ידיעה ויש שמועיל בידיעה בלא ראיה כיצד מנה הלויתי לך בפני פלוני ופלוני וטוען לא היו דברים מעולם יבואו ויעידו זה היא ראיה בלא ידיעה. מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני יבואו ויעידו זה היא ידיעה בלא ראיה ועל דרך הפשט אין צריך לראיה בלא ידיעה אבל או ראה שהוא ראה ההלואה או המכה לגמרי או ידע ששמע אותם מודים במעשה ההוא בפני עדים ולא ראה המעשה: ולא אמר כאן ונעלם ממנו כי הוא חייב במזיד או בשגגת השבועה עם זדון העדות אבל אם היה שכח בעדות בשעת שבועה אין עליו כלום:

(ב) ונעלם ממנו והוא טמא. עד והיה כי יאשם וכו' והתודה שנעלמה ממנו הטומאה ואשם באכילת קדשים או ביאת מקדש לשון רש"י. ואין הכונה שיהיו אכילת קדשים וביאת מקדש נלמדים מן ואשם כי

תרגום אונקלוס

יְסַנֵי וִיקַבֵּל חוֹבֵיהּ: ב. אוֹ אֱנָשׁ. דְּיִקְרַב בְּכָל מִדָּעַם מְסָאַב. אוֹ בְנִבְלַת חַיְתָא מְסָאַבְתָּא. אוֹ בְנִבְלַת בְּעִירָא מְסָאֲבָא. אוֹ. בְּנִבְלַת רְחֵישׁ מְסָאַב. וִיהֵי מְכוּסַּא מִנֵּהּ. וְהוּא מְסָאַב וְחָב: ג. אוֹ אֲרֵי יִקְרַב בְּסוֹאֲבַת אֱנָשָׁא. לְכֹל סָאוֹבְתֵיהּ. דְּיִסְתָּאַב בַּהּ. וִיהֵי מְכוּסַּא מִנֵּיהּ. וְהוּא יְדַע וְחָב: ד. אוֹ אֱנָשׁ. אֲרֵי יְקַיֵּים לְפָרָשָׁא בְשִׂפְוָן. לְאַבְאָשָׁא אוֹ לְאֵיטָבָא. לְכֹל. דִּיפָרֵישׁ אֱנָשָׁא. בְּקִיּוּם וִיהֵי מְכוּסַּא מִנֵּיהּ. וְהוּא יְדַע וְחָב לַחֲדָא

ויקרא ה

אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֺנוֹ׃ ב אוֹ נֶפֶשׁ
אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא אוֹ
בְנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת
בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת שֶׁרֶץ
טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא
וְאָשֵׁם׃ ג אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם
לְכֹל טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ
וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם׃ ד אוֹ
נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם
לְהָרַע ׀ אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא
הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־

תפסיר הרס״ג

חרה: (ב) ואי אנסאן. דנא בשי מן אלאמור אלנגסה. או בנבילה' וחש נגס. או בנבילה' בהימה נגסה. או בנבילה' שי מן אלדביב אלנגס. וג׳בי ד׳אלך ענה. והו נגס פאת׳ם (ג) או דנא בנגאסה' אנסאן. בשי מן נגאסתה. ממא סבילה אן ינגס בהא. פג׳בי ענה. פאת׳ם והו עאלם במא פעל: (ד) ואי אנסאן. חלף בלפץ' שפתיה. לאסאה או אחסאן. עלי גמיע מא ילפץ' אלאנסאן. בימין וג׳בי ד׳אלך ענה. ת׳ם עלם

ת״א ונשא עונו. הוריות ח: בכל דבר. שבועות יח: חיה טמאה. שבועות ז: או בנבלת. שבועות יד יח: ונעלם. שבועות ד ה. כריתות יט. נדה כח: או כי יגע. שבועות ד: לכל טומאתו. שבועות כד ה כה: ונעלם ממנו. שבועות ד ה. כריתות יט: או נפש כי. מליעה נה. שבועות כ כו: להרע או. נדרים יז. נזיר כ״ק נא. שבועות כה כ כב כו כז: לכל אשר. שבועות כ כו כב: ונעלם. שם כו לא:

בעל הטורים

(א) אם ליא יגיד ונשא עונו. אם לא מלא ו' קרי ביה אם לו יגיד בוא״ו פי' שהגיד לו ככר שוב אינו חוזר ומגיד:

רשב״ם

במשיח וציבור: ממנו והוא טמא ואשם. על ששכח שהוא טמא ונכנס למקדש או אכל קודש ששניהם במזיד בכרת: (ג) והוא ידע ואשם. שנודע לו עכשיו שהוא טמא

רש״י

שימיד לו: (ב) או נפש אשר תגע וגו'. ולאחר הטומאה הזו יאכל קדשים מ או יכנס למקדש שהוא דבר שזדונו כרת במס' שבועות נדרש כן: ונעלם ממנו. נ הטומאה: ואשם. באכילת קודש או בביאת מקדש: (ג) בטומאת אדם. זו טומאת מת: לכל טומאתו. לרבות טומאת מגע זבין וזבות: אשר יטמא. לרבות הנוגע בבועל נדה: בה. לרבות בולע נבלת ם עוף טהור: ונעלם. ולא ידע שנטמא ע הטומאה: ואשם. באכילת קדש או פ בביאת מקדש: (ד) בשפתים. ולא צ בלב: להרע. לעצמו ק: או להיטיב. לעצמו כגון אוכל ולא אוכל אישן ולא אישן: לכל אשר יבטא. לרבות לשעבר: ונעלם ממנו ועבר ר על שבועתו כל אלה בקרבן עולה ויורד ש כמפורש כאן ת אבל שבועה שיש בה כפירת ממון אינה

שפתי חכמים

השבועה שהוא עד בדבר וכו': מ שלא תטעה לו' שמפני נגיעה בטומאה לבדה שנעלמה ממנו ואח״כ נודעה לו הוא מביא קרבן ולפיכך אמר ולאחר הטומאה אכל קדשים וכו' והוכחתו מדכתיב ואשם כלו' באכילת קדשים או בביאת מקדש פי' לאחר טומאה זו דאל״כ אמאי ואשם לפי שהיא נטמא יביא קרבן. ואין לו' מנא ליה לרש״י שיאכל קדשים או יכנס למקדש דלמא כשעוש' עבירה אחרת חייב י״ל דהוכחת רש״י מדכתיב כאן לכל טומאתו וכפ' אחרת כתיב כ״ד טומאתו בו מה להלן מיירי בטומאת מקדש אף הכא מיירי בטומאת מקדש כלו' שנכנס למקדש וכתי' כאן בטומא' אדם וכתי' בפ' לו בטומאת אדם מה התם אכילת קדשים אף הכא אכילת קדשים: נ פי' ולא המקדש וקדשיו נעלם ממנו מדכתיב והוא טמא על העלם טומאה הוא חייב ולא על העלם מקדש: ם שמטמא בבית הבליעה אדם לטמא בגדים שאם אכלה ונכנס למקדש חייב. וא״ת והא מלא בה מיעוט הוא. כבר אילו בגמ' משום דההוא מיעוטא מיותר דהא כתיב בפ' עולה ויורד או כי יגע בטומאת אדם הלמא דבר נגיעה אין דלאו בר נגיעה לא ונבילת עוף טהור אינה מטמא' בנגיעה א״כ בה דכתב רחמנא ל״ל והוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: ע (נח״י) כ״ל שהוא טעות סופר ונ״ל והוא ידע שכח הטומאה והוא דבר בפני עצמו וה״ם והוא ידע ר״ל עכשיו נודע לו ששכח הטומאה כשאכל הקדש או נכנס למקדש וע״ש: פ מג״ש דלעיל אך קשה בשלמא התם א״ש דכתיב ונעלם ואשם שמפני שנעלם ממנו הטומא' נכנס למקדש אבל הכא כתיב והוא ידע ואשם וכי מפני שידע שהוא טמא אכל קודש או נכנס למקדש. ושמא י״ל דמקרא מסורס הוא וה״ק ונעלם ממנו ואשם מפני שנעלם ממנו הטומאה נכנס למקדש ואח״כ נודע לו שהוא טמא ברא״ם. ועוד י״ל דואשם ואשם לג״ש וילמד התחתון מעליון: צ כלו' אם גמר בלבו בשבועה שלא לאכול ולא הוציא בשפתיו השבוע' ואוכל חייב קרבן: ק לאפוקי אם נשבע להרע לאחרים כגון אכה את פלוני ושכה ולא הכה אינו חייב בקרבן והוכחתו מדכתיב להרע או להיטיב מקשינן להדדי מה הטבה רשות אף הרעה רשות לאפוקי הרעה לאחרים אין לו רשות דכתיב מרעים יכנו לא יוסיף אבל הטבה אף לאחרים חייב והא דכתב רש״י הטבה לעצמו איידי דקאמר הרעה לעצמו קאמר נמי הטבה לעצמו ובאמת אפי' הטבה לאחרים נמי חייב: ר ומקרא קצר הוא שהיה לו לכתוב ונעלם ממנו ועבר דאל״כ על מה הוא מביא קרבן וכי אם נעלם ממנו יביא קרבן. והא דלא פיר' כאן ואשם בעבר על שבועתו כדפירש לעיל גבי ואשם דטומאה. י״ל שמלת ואשם שכתובה פה כתיב אחריו לאחת מאלה דמשמע דאכולהו קאי הלכך ע״כ צ״ל דקרא ונעלם ממנו מקרא קצר הוא כאלו אמר ונעלם ממנו ועבר על שבועתו. והוא ידע פי' ואח״כ נודע לו ואח״כ הזכ ואשם לאחת מאלה וכו' והביא את אשמו וכו' ברא״ם: ש פי' אם עשיר הוא מביא כשבה או שעירת עזים ואם דל הוא מביא שתי תורים או שני בני יונה ואם דלי דלות מביא עשירית האיפה לכן נקרא קרבן זה עולה ויורד: ת אע״פ שאין צריך לכל זה דמקרא מלא הוא כאן שמפורש בפרשה מ״מ אמר זה כדי שיאמר אבל

מצות השם (א) [קכב] (עשה נג) להעיד כל מי שיודע עדות לחבירו בב״ד שנא' אם לא יגיד ונשא עונו:

נוה שלום

(ג) והוא ידע ואשם, פאת׳ם והו עאלם במא פעל, והוא יודע עצמו של חטא. (ד) ונעלם ממנו, וג׳בי ד׳לך ענה, שנעלם ממנו על מה היתה השבועה. והוא ידע, ת׳ם עלם וכו׳, והרי הוא זוכר החפץ שנשבע עליו, עיין רמב״ם

אבן עזרא

ואחר כן נזכר לו: (ב) או נפש אשר תגע. בנבלת הארבעה הנזכרות והם חזיר וחביריו: או בנבלת בהמה טמאה. למאכל כסוס וחמור ושרץ טמא מהשמונה הנזכרים: ונעלם ממנו. ואחר כך ידע או נגע בזב וטמא מת וזבה ונדה: (ד) לבטא בשפתים. דבור שפה: להרע. למי שהוא חייב או לפ׳ הגאון להתענות. וטעם להזכיר אלה שהוא חייב להודות ועל האחרות שהן מצות לא תעשה לא יתודה לפני הכהן והקרבן

רבינו בחיי

כשנבראו העליונים והתחתונים בחצי השם נבראו שנאמר (ישעיה כו) כי ביה ה׳ צור עולמים. אל תקרי צור אלא צר, ולמה לא נבראו בכל השם כלו כדי שלא להזכיר בו את השם שלם אוי להם לרשעים שמחרפין שמו של הקב״ה ומזכירין אותו תמיד חינם. ראה מה כתיב בקרבנות אדם כי יקריב מכם קרבן לה׳ אינו אומר לה׳ קרבן לה׳ עולה, ובני אדם מחרפין שמו חנם זהו שאמר שלמה ע״ה (קהלת ב) אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים. שנו רז״ל לא יהא אדם בישראל פרוץ בנדרים ואין לו להתמיד בשבועות אפי׳ על האמת, ומעשה בהר המלך שהיו שם שני אלפים עיירות וכלן חרבו על שבועת

מסורת הקריאה

(ב) או נפש, נמסר עליו קדמא רביע (דין) תנינא פזר, לקמן פסוק ד׳: או בנבלת בהמה, נמסר במס״ג י״א בטעמא לאחור, פי׳ בטעמא פשטא ולפניו יתיב, כי התמיד אחר היתיב בא מונח רק באחד עשר מקומות יבא פשטא אחריו שאינו רגיל לבוא אחריו וזה פירוש לאחור טעמא שאינו רגיל לבוא יבא בי״א מקומות אחריו, וסי׳ א׳ בנבלת בהמה טמאה (דין) ב׳ אחרי הכתו (דברים א׳ ד׳) ג׳ יהיה כל מעבר (ישעיה ל׳ ל״ב) ד׳ איש ישב על כסא דוד (ירמיה כ״ב ל׳) ה׳ איש ישב בתוך העם (ירמיה כ״ט ל״ב) (אבל בפסוק הזה ליכא לא יתיב ולא פשטא אמנם בדניאל ב׳ נמסר נמי הך מסורה ומונח שם כי מאסו את תורת (ישעיה ה׳ כ״ד) ו׳ איש אחרי שררות (שם ט״ז י״ב) ז׳ שקר הנבאים הנבאים בשמי (שם י״ד י״ד) ח׳ די מלכות תחות כל שמיא (דניאל ז׳ כ״ז) ט׳ די כל מלך רב ושליט (שם ב׳ י׳) י׳ די מדת עבר נהרה (עזרא ד׳ ח׳) י״א כל זורד בדברי (שם ט׳ ד׳): בנבלת, הבי״ת דגושה: (ג) כי יגע, כי רפה ובמהפך: (ד) או נפש, עין פסוק ב׳: להרע, נמסר במס״ג ו׳ פתחין וסי׳ א׳ ולא נתנו אלהים להרע (בראשית ל״א ז׳) ב׳ או נפש, דין, ג׳ חכמים המה להרע (ירמיה ד׳ כ״ב) ד׳ אנכי מחל להרע (שם כ״ה כ״ט) ה׳ נשבע להרע (תהלים ט״ו

רמב״ן

בכל הקרבנות למעלה נאמר כן אבל הפרשה הזו תקצר בדבר המובן כי מפני שאין בנגיעת נבלה ושרץ חטא ולא הוזהרו ממנה אפילו

יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה: ה וְהָיָה
כִי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה
אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ: ו וְהֵבִיא אֶת־
אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר
חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה אוֹ־
שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו
הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ: ז וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ
דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר
חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה
לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה:
ח וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב
אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק
אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל:
ט וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר
הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֵה אֶל־
יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הוּא: י וְאֶת־

תרגום אונקלוס

מֵאִלֵּין: ה. וִיהֵי אֲרֵי יְחוּב לַחֲדָא מֵאִלֵּין. וִיוַדֵּי. דְּחָב עֲלַהּ: ו. וְיַיְתֵי יָת אֲשָׁמֵיהּ לִקְדָם יְיָ. עַל חוֹבְתֵיהּ דְּחָב. נוּקְבָּא מִן עָנָא אִמַּרְתָּא. אוֹ צְפִירַת עִזֵּי לְחַטָּתָא. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי. כָּהֲנָא מֵחוֹבְתֵיהּ: ז. וְאִם לָא תִמְטֵי יְדֵיהּ כְּמִסַּת (נ"י אִמְּרָא) סִיתָא. וְיַיְתֵי יָת חוֹבְתֵיהּ דְּחָב. תְּרֵין שַׁפְנִינִין. אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה לִקְדָם יְיָ. חַד לְחַטָּתָא וְחַד לַעֲלָתָא: ח. וְיַיְתֵי יָתְהוֹן לְוָת כָּהֲנָא וִיקָרֵיב. יָת דִּלְחַטָּתָא קַדְמֵיתָא. וְיִמְלוֹק יָת רֵישֵׁיהּ. מִקֳּבֵיל קְדָלֵיהּ וְלָא יַפְרֵישׁ: ט. וְיַדֵּי. מִדְּמָא דְחַטָּתָא עַל כּוֹתֶל מַדְבְּחָא. וּדְיִשְׁתְּאַר בִּדְמָא. יִתְמְצֵי לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא. חַטָּתָא הוּא: י. וְיָת תִּנְיָנָא. יַעֲבֵיד

ת"א והיה כי. שם לד: והתודה. כריתות יג: מחטאתו אשר. שם כו: ואם לא תגיע. הוריות ט: והקריב את. פסחים נט. הוריות יג זבחים ב: ומלק את. זבחים סח. חולין יז: והזה מדם. זבחים סד: והנשאר. שם ז נב סד. מעילה מ:

תפסיר הרס"ג

במא פעל. ואת'ם בואחדה מן הד'ה: (ה) פאד'א את'ם בואחדה מן הד'ה. ת'ם אקר במא אכ'טא: (ו) פליאת בקרבאנה ללה. עלי כ'טאה אלד'י אכ'טאה. אנת'י מן אלג'נם נעגה. או שאה מן אלמאעז לאלד'כוה. ויסתג'פר עליה. אלאמאם מן כ'טאיה: (ז) ואן לם תנאל ידה מקדאר שאה. פליאת בקרבאנה עלי מא אכ'טא. שפנינין או פרכ'י חמאם ללה. אחדהמא לאלד'כוה ואלאכ'ר לאלצעידה: (ח) פאד'י אתי בהמא אלי אלאמאם. פליקרב. אלד'י לאלד'כוה אוולא. ויפצל ראסה. ממא ילי קפאה ולא יפרזה: (ט) וינצ'ח מן דמה עלי חאיט אלמד'בח. ואלפאצ'ל מן אלדם. ימצ'יה עלי אסאסה. כד'אך מא יכון ד'כוה: (י) ואלת'אני. יעמלה צעידה

נוה שלום

פ"ג משבועות. (ו) אשמו, קרבאנה, זכן תרגם לאשם, באיל האשם, בכל הסדר, והלך אחר כוונת הכתוב כדרך שכתבתי בתרגום חטאת, ואונקלוס תרגם בשני פנים, כשבה, נעגה, שם

אבן עזרא

אחד: (ז) ואם לא תגיע ידו. כי היד היא העושה כל מלאכה והיא הקונה רמז למי שאין לו: אחד לחטאת ואחד לעולה. ויאמר רב יצחק כי טעם אחד עולה בעבור שלא תגיע ידו אולי עלה על רוחו מחשבה והקרוב אלי שהא' כנגד האמורים והשני חטאת כמשפט:

אבי עזר

(ז) (תגיע ידו) וכן יש לאל ידי, רמה ידך. כניר מלאה ידי. ונוכל לפרש על זה

רבינו בחיי

האמת כיצד היה אדם אומר לחברו בשבועה שאני הולך למקום פלוני ואוכל ואשתה והולכין ועושין ומקיימים שבועתן ומה הנשבע באמת כך הנשבע לשקר עאכ"ו. כשיבא הקב"ה לדון את הבריות הרי הוא דן הנשבעים בשקר עם המכשפים והמנאפים הוא שכתוב (מלאכי ג) וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים

רשב"ם

טמא ויודע שהוא אשם: (ח) ולא יבדיל. סימן אחד מולק ולא שנים: (ט) והזה מדם החטאת אותו* בכף ומזה מרחוק והנשאר ימצה אבל עולת העוף אין בו הזייה

רש"י

בקרבן זו אלא באשם: (ח) והקריב את אשר לחטאת ראשונה. חטאת קודמת לעולה (זבחים ז) למה"ד לפרקליט שנכנס לרצות ריצה פרקליט נכנס דורון אחריו: ולא יבדיל. אינו מולק אלא ת סימן אחד: עורף. הוא גובה הראש המשופע לצד הצואר: מול עורף. מול הרואה את העורף והוא אורך כל אחורי הצואר: (ט) והזה מדם החטאת. בעולה לא הטעין אלא מצוי ובחטאת הזאה ומצוי אוחז בעורף ומתיז והדם ניתז והולך למזבח: חטאת הוא. לשמה כשרה א שלא לשמה פסולה:

שפתי חכמים

שבועה וכו' כדכתיב בסוף הפרשה ונפש כי תחטא ומעלה מעל וגו': ת וכפ"ק דחולין פרש"י משום דכתיב ולא יבדיל ועוף הכשרו בסי' א' וכל מה דעביד טפי מהכשר הבדלה הוא וכל הסי' הזה מלות שחיטה בעוף לכתחלה הלכך מליקה כי מלק לכולי' סי' לאו הבדלה הוא אבל סי' שני אפי' לכתחלה ליכא כדתניא לחייבו בשני סימנים א"א שכבר הוקשו לדגים עכ"ל: א מפורש הוא לעיל בחטא' דנשיא והא דחזר וכתב לפי שזה מיירי בחטאת העוף ולעיל מיירי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) ואם לא תגיע. לפי שטמא הנכנס למקדש ושבועת בטוי אינן נהנין מן החטא הקל עליהם הכתוב בקרבן עולה ויורד אבל אוכל חלב ודם ואוכל ביום הכפורים ועושה מלאכה בשבת והבא על הערוה שנהנין מן החטא הם בקרבן קבוע וכ"ש עובד ע"ז בשוגג שפשט ידו בעיקר. ונהנה מן ההקדש דאיכא תרתי שנהנה ושפשט

מצות השם

(ו) [קכג] (עשה כד) להביא קרבן על עבירות ידועות כל א' כפי אשר תשיג ידו שנאמר והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא נקבה מן הצאן: (ח) [קכד] (לאו ע) שלא להבדיל חטאת העוף שנאמר ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל:

מרפא לשון

ו) והביא את אשמו, ית חובתיה, נ"א אשמיה, נ"א קורבניה, וצ"ע איזו היא הנוסחא העיקרית, דלמאן דגריס חובתיה קשיא מפני הכפל שאומר ית חובתיה על חובתיה ולמאן דגריס אשמיה קשיא שאינו ל' קרבן אשם אלא חטאת וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בפ' טו וגם היא"ר ז"ל בפ' נשא (ה' חי) הביא משם המסורת כל היכא דאיכא איל אשמיה תרגום והכא ליכא איל אלא כשבה או שעירה ולמאן דגריס קרבניה. ז) די שה, כמיסת אמרא. אבל בנוס' הקדמוניות כמסת סיתא ונר' שכן עיקר לפי ששה דהכא כולל כשבה ושעירה ודיא שם המין וכדלקמן (כב כז) שהר' ושור או שה, או סיתא אבל לקמן (יב ח) ואם לא תמצא ידה די שה, תר' כמסת אימרא לכ"ע דקאי על כבש לבד. ח) את אשר לחטאת ראשונה, קדמותא. ה"ג. ממול ערפו, מקביל. ה"ג ול"ג מלקביל דהעורף ומקום המליקה

מסורת הקריאה

ד') ו' כאשר זממתי (זכריה ח' י"ד): (ה) יאשם, האל"ף בשוא נח: (ו) על, במונח ולא במקף, והוא חד מן ח' מאריכין בספרא, עין לעיל א' י"א: (ח) לחטאת, הלמ"ד בפתח, ונמסר עליו ל', ר"ל לית פתח הלמ"ד זולת דין: (ט) והזה, הזי"ן דגושה: חטאת

רמב"ן

הכהנים אי אפשר שיחייב הכתוב בנגיעתם קרבן אבל אמר כי כאשר יטמא האדם ונעלם ממנו הטומאה או כאשר ישבע ונעלם

הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר
עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא
וְנִסְלַח לוֹ׃ ס שביעי יא וְאִם־לֹא תַשִּׂיג
יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה
וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא
עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא־
יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ
לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הִוא׃ יב וֶהֱבִיאָהּ
אֶל־הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן ׀ מִמֶּנָּה מְלוֹא
קֻמְצוֹ אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת
הִוא׃ יג וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־
חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה
וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה׃ ס

תרגום אונקלוס

עֲלָתָא כִּדְחָזֵי. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא. מֵחוֹבְתֵיהּ דְּחָב וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ: יא. וְאִם לָא תַדְבֵּיק יְדֵיהּ (נ"י לְתַרְתֵּין) לְתְרֵין שַׁפְנִינִין. אוֹ לִתְרֵין בְּנֵי יוֹנָה. וְיַיְתֵי יָת קוּרְבָּנֵיהּ דְּחָב. חַד מִן עַסְרָא בִּתְלָת סְאִין. סֻלְתָּא לְחַטָּתָא. לָא יְשַׁוֵּי עֲלַהּ מִשְׁחָא. וְלָא יִתֵּין עֲלַהּ לְבוֹנְתָא. אֲרֵי חַטָּתָא הִיא: יב. וְיַיְתֵינַהּ לְוָת כָּהֲנָא. וְיִקְמוֹץ כָּהֲנָא מִנַּהּ. מְלֵי קֻמְצֵיהּ. יָת אַדְכָּרְתַהּ וְיַסֵּיק לְמַדְבְּחָא. עַל קוּרְבָּנַיָּא דַּייָ. חַטָּתָא הִיא: יג. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא. עַל חוֹבְתֵיהּ דְּחָב. מֵחֲדָא מֵאִלֵּין וְיִשְׁתְּבֵיק

ת"א ואת השני. פסחים נט. הוריות ט יג. זבחים ב. חולין כא כב: וכפר. כריתות כו: מחטאתו. מנחות קא. כריתות כ: ואם לא. הוריות ח: לא ישים. סוטה י. זבחים סג. מנחות ד נב נט קח: וכפר עליו. הוריות ט. מנחות קא. כריתות כז: והיתה לכהן. מנחות עג:

רשב"ם

הזויה אלא נמצה: (יג) מאחת מאלה. על אחת מג' עבירות אלה, ושמעה קול אלה, ושבועת ביטוי, וטומאת

רש"י

במשפט. כדת האמור בעולת העוף של נדבה ב בראש הפרשה: (יא) כי חטאת היא. ואין בדין שיהא קרבנה מהודר: (יב) חטאת היא. נקמצ' ונקטר' לשמה כשרה שלא לשמה ג פסולה: (יג) על חטאתו אשר חטא. כאן שנה הכתוב שהרי בעשירות ובדלות נאמר מחטאתו וכאן בדלי דלות נא' על חטאתו דקדקו רבותינו (כריתות כז) מכאן שאם חטא כשהוא עשיר והפריש מעות לכשבה או שעירה והעני יביא ממקצתן שתי תורים הפריש מעות לשתי תורי' והעני יביא ממקצתן עשירית האיפ' [לכך נאמר מחטאתו] הפריש מעות לעשירית האיפה והעשיר יוסיף עליהן ויביא קרבן עשיר לכך נא' כאן על חטאתו: מאחת מאלה. מאחת משלש כפרות האמורות בענין ד או בעשירות או בדלות או בדלי דלות [ת"כ] ומה ת"ל שיכול החמורים שבהם יהיו בכשבה או שעירה ה והקלין יהיו בעוף והקלין שבקלין יהיו בעשירית האיפ' ת"ל מאחת מאלה להשוות קלין לחמורין לכשבה ושעירה אם השיגה ידו ואת החמורי' לקלין לעשירית האיפה בדלי דלות: והיתה לכהן כמנחה. ללמד על מנחת חוטא שיהיו שירים נאכלין ו זהו לפי פשוטו ורבותינו דרשו [ת"כ] והיתה לכהן ואם חוטא זה כהן הוא תהא כשאר מנחת נדבת כהן ז שהוא בכליל תהיה לא תאכל

שפתי חכמים

בהטאת בהמה ונא' דאי זה כדאי זה ונע"ש חזר ופי' כאן: ב פי' שהיא נמלקת בשני סימנים וכלל התורות המפורשים בה ואמר כדת במקום כמשפטם משום דלא שייך בקרבן שום דין ומשפט: ג פי' כגון שאם הביאו מתחלה לשם מנחת מחבת ובעת הקמיצה קמצה לשם מנחת מרחשת או להיפך ומה שחזר וכתבו פה מפני שזו היא מנחה ואותן דלעיל הן בהמה ועוף ולא דאי זה כדאי זה: ד האחת כשבה או שעירה השנית שתי תורים או שני בני יונה שלישית עשירית האיפה סולת: ה פי' החמורים דהיינו טומאת מקדש וקדשיו שהם בכרת וקלה הוא שבועות העדות שאין זדונו כרת אבל השוה בה הכ' המזיד לשוגג משום דבכלן כתיב ונעלם וכאן לא נכתב ונעלם לחייב על המזיד כשוגג וקלי קלות הוא שבועת ביטוי שאין זדונו כרת ולא השוה בה המזיד לשוגג. והא דכתיב אם לא תגיע ידו במעל קאמר כלו' שלא נגע ידו במעל שחייב בעבורה כשבה רק בעון יותר קל יביא שני תורים ואם לא תגיע ידו במעל זה מה שיתחייב בעבורו שתי תורי' אלא במעל קל ממנו יביא עשירית האפה לפיכך כ' מאחת מאלה להשוו' קלות לחמורות: ו ופי' כמנחה כמנחת נדב' דלעיל שכל מנחות נדבה שיריהן נאכלין לכהנים: ז לכהן נדרש לפניו ולאחריו כלו' אם תהיה מנחה של חוטא לכהן תהי' לכהן כמנחת נדבתו וכל מנחת נדבתו אין שיריהן

מצות השם

(יא) [קכה] (לאו עא) שלא יתן שמן במנחת חוטא שנאמר לא ישים עליה שמן: (שם) [קכו] (לאו עב) שלא יתן לבונה במנחת חוטא שנא' ולא יתן עליה לבונה

תפסיר הרס"ג

כאלסירה. ויסתג'פר ענה אלאמאם. מן כ'טייתה אלד'י אכ'טא ויג'פר לה: (יא) ואן לם תנאל ידה ת'מן שפנינין. או פרכ'י חמאם. פליאת בקרבאנה עלי מא אכ'טא. עשר אלויבה סמד לאלד'כוה. לא יצב עליהא דהנא. ולא יגעל עליהא לבאנא. לאנהא ד'כוה: (יב) פיאתי בהא אלי אלאמאם. פיקבץ' מנהא אלאמאם. מל קבצ'תה. מן פיחהא עלי אלמד'בח. מע קראבין אללה. כד'אך מא תציר ד'כוה: (יג) יסתג'פר ענה אלאמאם. ען כ'טייתה אלד'י אכ'טא. בואחדה מן הד'ה פיג'פר לה. ותציר לאלאמאם כסאיר

אבן עזרא

(יא) עשירת האיפה. מאכל לאיש אחד

רבינו בחיי

ובמנאפים ובנשבעים לשקר, אמר הקדוש ב"ה פה שנתתי לכם להיות מהללים ומשבחים אותי בו אתם מחרפים ומגדפים ונשבעים בשמי לשקר שכל הבריות לקלוסי בראתי שנאמר (משלי טז) כל פעל ה' למענהו, ולא די לכם שאין אתם מקלסים אותי אלא שאתם מחרפים אותי וזהו שכתוב (ישעיה נז) והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטיט, מה הים הזה הגלים שבתוכו מתגאים ועולין וכיון שהגיע כל אחד מהם לחול הוא נשבר וחברו רואה אותו שנשבר ונתגאה גם הוא ועולה ואינו חוזר בו, כך הרשעים רואין אלו את אלו מתגאין ואינן חוזרים לפיכך נמשלו לים ואין להם נוח בעולם כי השקט לא יוכל, אבל הצדיקים יש להם השקט שנאמר (ירמיה ל) ושב יעקוב ושקט ושאנן ואין מחריד:

(ה) והתודה אשר חטא עליה. שנתן אל לבו וזכר החטא אחר שנעלם ממנו והיה מסופק בו וחוזר לודאי, וזהו והתודה מלשון ודאי. ורז"ל דרשו שהכתוב הזה יורה כי כל חטאת טעונה ודוי. וכן דרשו בספרי בפסוק (במדבר ה) ואשמה הנפש ההיא בנין אב לכל המתים שיטענו ודוי:

רמב"ן

ממנו השבועה ויחטא בהעלמה של אחת מאלה יתחייב להביא קרבן ובידוע שאין בהעלמת הטומאה חטא זולתי שיאכל קדשים או יבא למקדש אין בהעלמת השבועה חטא זולתי שיעבור עליה וזה ישוב פשוטו של מקראות בפרשה זו ולרבותינו בה עוד מדרשים לחזק הענין הזה:

מרפא לשון

הכל גוף אחד ולא יפול בו לשון מלנגד. טו) נפש כי תמעל מעל. תשקר שקר. עניינו כל' בגידה שכן בשמואל א' י"ד בפ' ויגידו לשאול לאמר הנה העם חטאים לה' לאכול על הדם ויאמר בגדתם ת"י ואמר שקרתון כי הוא כמו ויאמר מעלתם וכבר נת' בפ' ויצא לא ז' דל' שקר זה בתרגום אינו כפישוטו אבל הוא כינוי

מסורת הקריאה

הוא, הקרי הוא במלאפום, והוא חד מן ד' דכתיב בל"ז עין לעיל ד' כ"ד: (יא) חטאת הוא, בחירק עין לעיל ד' כ"ד: (יב) והביאה, הה"א במפיק, ונמסר ב' מפיק ה"א וסי' והביאה אל בני אהרן (לעיל ב' ב') ודין: ממנה, הנגינה במ"ם שניה: הוא, בחירק:

ויקרא ה

יד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
טו נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה
בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־
אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן
בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־
הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם׃ טז וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא
מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ
יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן
יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ׃
פ יז וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה
אַחַת מִכָּל־מִצְוֺת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא
תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא

ת"א נפש כי. תמורה ג לג. כריתות ח. מעילה סו יח יט: וחטאה. פסחים לב. זבחים מה: איל תמים. כריתות י כב: ואת אשר. מעילה נב. הוריות כריתות כו: באיל. זבחים מט: ואם נפש. כריתות ט כב: מכל מצות. הוריות ח. זבחים מח. כריתות יז כח: ולא ידע. נזיר כג. קידושין כט. הוריות ח. כריתות יט:

תרגום אונקלוס

לֵיהּ. וּתְהֵי לְכָהֲנָא כְּמִנְחָתָא: יד. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: טו. אֱנָשׁ אֲרֵי יְשַׁקַּר שְׁקַר. וְיֵחוֹב בְּשָׁלוּ. מִקּוּדְשַׁיָּא דַּיְיָ. וְיַיְתֵי יָת אֲשָׁמֵיהּ לִקְדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא. בְּפוּרְסָנֵיהּ. כְּסַף סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא לַאֲשָׁמָא: טז. וְיָת דְּחָב מִן קוּדְשָׁא יְשַׁלֵּים. וְיָת חוּמְשֵׁיהּ יוֹסֵיף עֲלוֹהִי. וְיִתֵּין יָתֵיהּ לְכָהֲנָא. וְכָהֲנָא יְכַפַּר עֲלוֹהִי. בְּדִכְרָא דַּאֲשָׁמָא וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ: יז. וְאִם אֱנָשׁ אֲרֵי יֵחוֹב. וְיַעֲבֵיד. חַד מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַּיְיָ. דְּלָא

תפסיר הרס"ג

אלהדאיא: (יד) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (טו) אי אנסאן נכת' נכת'א. ואכ'טא סהוא. בשי מן אקדאס אללה. פליאת בקרבאנה ללה כבש צחיח מן אלג'נם. בקימתה. מת'אקיל פצ'ה במת'קאל אלקדס לאלקרבאן: (טז) ואלד'י אכ'טא פיה מן אלקדס יסלם מת'לה. ויזיד עליה כ'מסה. ויעטיה לאלאמאם. ויסתג'פר ענה. בכבש אלקרבאן ויג'פר לה: (יז) ואי אנסאן אכ'טא. פעמל. ואחדה מן פראיץ' אללה. אלתי לא תעמל. ולם יעלם באנה

* עיין פסחי"י

נוה שלום

מיוחד לנקבה מן הכבשים. (טו) נפש, אי אנסאן, שם אנסאן בערבי כולל האיש והאשה. תמעל מעל, נכת' נכת'א, אלנכ'ת הפרת ברית, וכן תרגם ולא

אבן עזרא

ביום אחד: (טו) תמעל מעל. דבר שנתכסה עליו מגזרת מעיל והטעם כי חטאת הוא בקדשי השם יביא איל שהוא שוה כסף שקלים ומעוט רבים שנים: (טז) וישלם אשר חטא מן הקדש עם תוספת חמישתו וזה היא אשם בשגגה בתחלה ואחר כך ידע: (יז) ואם נפש כי תחטא. ועשה אחת ממצות לא תעשה ולא ידע אם הוא אסור יביא איל ודעת רבים שזה אשם תלוי לא ידע אם עשה אם לא עשה והחטאת שבתחלה לא ידע ואחר כן ידע והנה החטאת שלא ידע שהוא אסור עד שהודע והאשם ידע שהוא אסור ושכח ואחר כן נזכר או אשם

רבינו בחיי

(יז) ולא ידע ואשם ונשא עונו. פרשה זו במי שבא ספק כרת לידו ולא ידע אם עבר עליו אם לאו כגון שהיה לפניו חלב ושומן וכסבור ששניהם היתר ואכל אחת מהן אמרו לו חתיכה אחת של חלב היתה ולא ידע אם אכל של חלב או של שומן הרי זה מביא אשם תלוי ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו שודאי חטא ואם נודע לו מביא חטאת. אי נמי כגון אשה במטה ספק אשתו ספק אחותו. ודרשו רז"ל בפירוש הריני נזיר ולא ידע ואשם ונשא עונו על דבר זה ידוו כל הדווים.

רשב"ם

מקדש וקדשיו: (טו) מקדשי ה', נהנה מן ההקדש וזהו אשם מעילות: (טז) ונתן אותו לכהן, את איל אשם יתן לכהן לכפר בו: (יז) ולא ידע ואשם, באשם תלוי מדבר

רש"י

(ויקרא ו):(טו) כי תמעל מעל. (ת"כ) אין מעילה בכל מקום אלא שינוי וכה"א [דה"א ה] וימעלו באלהי אבותיהם ויזנו אחרי אלהי עמי הארץ וכה"א בסוטה [במדבר ה] ומעלה בו מעל: וחטאה בשגגה מקדשי ה'. שנהנה מן ההקדש ט והיכן הוזהר נאמר כאן חטא ונאמר להלן חטא בתרומה [ויקרא כב] ולא ישאו עליו חטא מה להלן הזהיר אף כאן הזהיר אי מה להלן לא הזהיר אלא על האוכל אף כאן לא הזהיר אלא על האוכל ת"ל תמעול מעל ב ריבה: מקדשי ה'. המיוחדים לשם יצאו ל קדשים קלים: איל. ל' קשה כמו (יחזקאל יז) ואת אילי הארץ לקח אף כאן קשה בן שתי מ שנים: בערכך כסף שקלים. שיהא שוה נ שתי סלעים: (טז) ואת אשר חטא מן הקדש ישלם. (כריתות כו) קרן וחומש ס להקדש: (יז) ולא ידע ואשם והביא. הענין הזה מדבר במי שבא ספק כרת לידו ולא ידע אם עבר עליו אם לאו כגון חלב ושומן לפניו וכסבור

שפתי חכמים

נאכלין לכהנים: ח כלו' שינה אותו מקודש לחול אע"פ שלא נשנה ממנו כגון אם נתן גזבר מעות של הקדש לחבירו והלך חבירו והוציאן מרשות הקדש הגזבר מעל. והגי' הנכונה אין מעילה אלא שינוי ול"ג בכ"מ ופירושו אין מעילה זו יכו': ט פי' דילפינן חטא חטא מתרומה בג"ש כא' כאן וחטאה בשגגה ונאמר בתרומה ולא ישאו עליו חטא וגו' מה חטא האמור' בתרומה שנהנה בה כדכתי' ואיש כי יאכל קדש בשגגה שהוא נהנה באכילתה אף חטא הנא' כאן שנהנה מן ההקדש ואפילו לא שינהו מרשות הקדש לרשות הדיוט ולא פגם בו כגון ששתה בכוס של זהב או שנהן טבעת של הקדש בידו ופי' וחטאה או הטאה כלו' שינהו מרשות לרשות ולא נהנית או נהנית ולא שינתה מעל והביא אשמו וגו': י פי' כיולא בזה משאר הנאות הכוללות אכילה ולא קפיד רחמנא אפגימה אף כאן כיון שלא הזהיר רחמנא אלא על האוכל וכיולא בזה ולא על ספגימה שאם לבש כסות של הקדש ונהנה בו שוה פרוטה אע"פ שלא פגם שוה פרוטה יהא מעל ת"ל תמעול מעל ריבה כלו' אם הוא דבר שדרכו לקבל פגם אע"פ שנהנה לא מעל עד שיפגום כדתנן הנהנה מן ההקדש אע"פ שלא פגם ש"פ מעל דברי ר"ע ומכ"א דבר שיש בו פגם לא מעל עד שיפגום וכל דבר שאין בו פגם כיון שנהנה מעל כילד היתה קטלא בצוארה וטבעת בידה ושתה בכוס של זהב מעל: כ לאו דוקא ריבה דהא לאו מרבויא דרשינן אלא מדאקשיה לע"א דכתיב ביה מעילה וימעלו באלהי אבותם ומה בע"א דאית ביה בינוי דעד עכשיו קודם שהשתחוה לה היתה ברשותו ומותרת בהנאה ועכשיו נשתנה לשוחה ונכנסה ברשות עכו"ם ונאסרה בהנאה שזו היא פגימה והיינו ריבה שהכתוב ריבה לה ע"י היקשא זו אף כאן אם הוא דבר שדרכו לקבל פגם אף אם נהנה לא מעל עד שיפגום כא"ס: ל פי' שהבשר קדשים קלים בין לפני זריקה בין לאחר זריקה אין להם מעילה אפיי שאינ' מיוחדים לשם לבדו רק שאינן נאכלים אלא לפנים מן החומה והותרו להדיוט לאוכלן וכן בשר חטאות ואשמות קודם זריקה מועלין בהן אבל לאחר זריקה אין מועלין בהן כיון שהותרו לאוכלן לכהנים: מ ע"ל בפ' ויצא על פסוק ואילי צאנך וגו': נ הודיענו בזה שפירש בערכך הוא שווין ולא הערכה ממש. שאינו נופל פה ל' הערכה ושומא אלא שווין: ס הודיענו בזה שפי' את אשר חטא הוא הקרן כאלו אמר ואת הקרן אשר חטא עליו ישלם לה' את

טעמי הקרבנות

(טו) נפש כי תמעול מעל וגו'. לומר מאחר שימעול באדם מזה יומשך שימעול גם בה', שהוא למעול בקדשים לאכל מקדשי קדשים, וזה כפל אומרו ומעלה מעל: (יז—יט—יט) ואם נפש כי תחטא וגו'. אשם הוא אשם אשם לה'

מצות השם

(טז) [קכז] (עשה כה) להוסיף חמשה במעילה מן הקדש חומש על הקרן ויהזירנו שנאמר ואת חמישיתו יוסף עליו:

נחל קדומים

טו (ט) נפש כי תמעול מע"ל ר"ת מאבד עצמו לדעת כי אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות. ואפשר לרמוז מעל ר"ת מעור עינים לשון שהם ג' בריתות והם גופי עבירות. א"נ מאכלות עריות לשון ורמז למ"ש רובן בגזל ומיעוטן בעריות והכל בלה"ר וזה רמז נפש כי תמעול במועלת בחיים שנותן לו הקב"ה להתעסק בהני עיקרי העבירות מאכלות ומתאוה המאכלות נכשל בגזל וע"י רוב המאכל בא לעריות שנלכדים המיעוט ואצ"ל בלשון הרע:

מרפא לשון

לחטא ופגם גדול מפני שהשקר הוא כלל כל המדות הרעות כמו שהאמת הוא כלל כל המדות הטובות וכענין זה תרגום את בריתי הפר אשני. בערכך, בפורסניה. פי' לשון קצבה והוא מל' פריס פריסת מלכותך ובל' חז"ל נוטל פרס ובל"ע נק' קטעה. כ"מ לא' קדוש שפירש ס' נביאים בל"ע שפירש כן במלכים ב' סי' יב' והוא פירוש יקר למי שיבנהו וזה כי כל שכר שהוא קצוב או מס קצוב לעולם בין על רב בין על מעט נק' בל"ע קטעה וזה כמו

חומת אנ"ך

טובה והנא ליטהר מסייעין אותו: (טו) נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה. יש מי שאומר דאין אדם חוטא בשוגג אלא אם כן כבר עבר במזיד מקודם ולכן סירכיה נקיט וחטא בשוגג. וזהו שאמר נפש כי תמעול מעל במזיד והמזיד יצא לשוגג וחטאה בשגגה. ויש מי שאומר דבתחילה אדם חוטא בשוגג ואם לא שב עובד במזיד. וז"ש תמעול מעל במזיד מסיבה וחטאה בשגגה מקודם. והעיקר הוא דאיכא הכי ואיכא הכי זמנין מזיד קודם ואחר כך שוגג. ולפעמים שוג ואחר כך מזיד כמ"ש מורנו הרב בתי כהונה בסוף ח"ב. וכדבריו דייקי קראי דהכא כתיב נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה. ובסמוך כתיב נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכתש נעמיתו. ואשמעינן קרא אגב אורחיה דאיכא הכי ואיכא הכי:

מסורת הקריאה

(טו) נפש, מס"ג ג' ריש פסוק בטעם, ר"ל ג' ר"פ המתחילים במלת נפש ובטעם יתיב, וסי' א' דין, ב' נפש כי תחטא (לקמן פסוק כ"א) ג' נפש אשר תגע בו (לקמן כ"ב ו'): כסף, הכ"ף במתג ובגעיא בסקף:

תרגום אונקלוס

כְּשָׁרִין לְאִתְעֲבָדָא. וְלָא
יְדַע וְחָב וִיקַבֵּיל חוֹבֵיהּ:
יח. וְיַיְתֵי. דְּכַר שְׁלִים מִן
עָנָא. בְּפֻרְסָנֵיהּ לַאֲשָׁמָא
לְוָת כָּהֲנָא. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי
כָּהֲנָא. עַל שָׁלוּתֵיהּ
דְּאִשְׁתְּלִי. וְהוּא לָא יְדַע
וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ: יט. אֲשָׁמָא
הוּא. עַל חוֹבְתֵיהּ דְּחָב
אֲשָׁמָא יְקָרֵיב קֳדָם יְיָ:
כ. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימַר: כא. אֱנָשׁ אֲרֵי

ויקרא ה

עֲוֺנוֹ: יח וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן
בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר
עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁגָג
וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ: יט אָשָׁם
הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַיהוָה: פ כ וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כא נֶפֶשׁ כִּי

ת"א בערכך. זבחים מח: על שגגתו. כריתות יט: וכפר עליו. הוריות ז ח: והוא לא. כריתות כד: אשם הוא. שקלים ט. זבחים יב קב. תמורה יז יח: נפש כי תחטא. סוטה לג

רשב"ם

מדבר כמו שנאמר על שגגתו אשר שגג: (יח) והוא לא ידע. בשנתחלף לו חלב בשומן ואכלו ולא ידע שיש כאן חלב. אבל לבסוף כשהוא שומע שספק חלב ספק שומן אכל. ואשם והביא איל תמים מן הצאן לאשם

רש"י

שתיהן היתר ואכל את האחת אמרו לו אחת של חלב היתה ולא ידע אם זו של חלב אכל הרי זה מביא אשם תלוי ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו שבודאי חטא ואם יודע לו לאחר זמן יביא חטאת: ולא ידע ואשם ונשא עונו. [ת"כ] ר"י הגלילי אומר הרי הכתוב ענש את מי שלא ידע עאכ"ו שיענש את שידע רבי יוסי אומר אם נפשך לידע מתן שכרן של צדיקים צא ולמד מאדם הראשון שלא נצטוה אלא על מצות לא תעשה ועבר עליה ראה כמה מיתות נקנסו עליו ולדורותיו וכי איזו מדה מרובה של טובה או של פורעניות הוי אומר מדה טובה אם מדת פורעניות מעוטה ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו מדה טובה המרובה היושב לו מן הפיגולין והנותרות והמתענה ביוה"כ עאכ"ו שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות רע"א הרי הוא אומר (דברים יז) ע"פ ב' עדים או ג' עדים וגו' אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט לך הכתוב ג' אלא להביא שלישי להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו לענין עונש והזמ' אם כן ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה עאכ"ו שישלם שכר לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה ראב"ע אומר כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה הרי הוא אומר (דברים כד) למען יברכך וגו' קבע הכתוב ברכה למי שבאת על ידו מצוה בלא ידע אמור מעתה היתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה הימנו ומצאה העני ונתפרנס בה הרי הקב"ה קובע לו ברכה: (יח) בערכך לאשם. בערך האמור ע למעלה: אשר שגג והוא לא ידע. [ת"כ] הא אם ידע לאחר זמן לא נתכפר לו באשם זה עד שיביא חטאת הא למה זה דומה לעגלה ערופה שנתערפה ואח"כ נמצא ההורג הרי זה יהרג: (יט) אשם הוא אשם אשם. הראשון כולו קמץ שהוא שם דבר והאחרון הליו קמץ וחציו פתח שהוא לשון פעל. וא"ת מקרא שלא לצורך הוא כבר נדרש הוא בת"כ: אשם. להביא אשם שפחה חרופה שיהא איל (בן שתי שנים) יכול שאני מרבה אשם נזיר פ ואשם מצורע ת"ל הוא: (כא) נפש כי תחטא. [ת"כ] אר"ע מה ת"ל ומעלה מעל בה' צ לפי שכל המלוה והלוה והנושא והנותן אינו עושה אלא

שפתי חכמים

החטא אשר חטא כמובן מן הכ' שהחטא לא יפול בו תשלומין וכ"ש שיתכנסו לכהן: (נח"י) לפי שמצינו גבי תרומ' שמשלם קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה לפיכך הולרך לפרש שהקרן והחומש ניתן ליד כהן: ע שהוא שוה שתי סלעים של כסף משלעי הקודש: פ וא"ת שימא איפכא אשם נזיר ואשם מצורע בן שתי סלעים ואשם שפחה חרופה אפי' בן סלע אחד ככר תירלו בת"כ מרבה אני אשם שפחה חרופה שהוא איל דומיא דאשם תלוי ומוליא אני אשם נזיר ואשם מצורע שהוא כבש ולא איל. כודאי ע"ש הוא דלמה הולרך קרא לכתוב שיהא אשם של שפחה חרופה של שתי שנים דהא איל כתיב ביה כמו כאן ומאי אולמא איל דהכא מאיל דשפחה חרופה ועוד דאמר יכול אפי' אשם נזיר ומצורע והיאך תיסק אדעתין לו' שיהא אשם נזיר ומצורע איל בן שתי שנים דהא כבש כתיב גבייהו. וכ"מ דכתיב עגל וכבש בני שנה הם. אלא נ"ל שיהא איל שוה שתי סלעים דלא כתיב אלא שפחה חרופה בערכך שקלים אשמעינן כאן דבעינן שתי סלעים: צ (נח"י) בת"כ וה"פ והכא בפ' מעילות

דעת זקנים מבעלי התוספות

לשקל כמו כן מביא אשם בכסף שקלים: (יט) אשם אשם. פרש"י ז"ל להביא אשם שפחה חרופה שמביא איל בן שתי שנים. ותימה דודאי כל איל הנזכר בתור' הוא בן שתי שנים אלא אימא להביא אשם שפחה חרופה שמביא אשם בכסף שקלים והכי איתא בת"כ:

טעמי הקרבנות

לה'. הנה החילוק בין חטאת לאשם, הוא זה. דהיינו אם היה לפניו חתיכה אחת, ולא נודע לו מה היה החתיכה הזאת. שומן או חלב, ואכלה, ואח"כ נודע לו שהיתה של חלב, והלב אכל, מביא קרבן חטאת. וכל זמן שלא נודע לו אינו מביא כלום, ואם היו לפניו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת, ולא נודע לו מה שאכל, מביא קרבן אשם, וכאשר יתודע לו שזו שאכל היתה ודאי חלב, צריך להביא עוד קרבן חטאת. וקשה הלא הסברא הוא להיפוך, יותר היה לו להזהר בחתיכה אחת אשר עליה הוא מספק איסור, משתי חתיכות אשר אחת בודאי כשרה. ע"כ אמרה התורה סברא אחרת, אם היה לפניו רק חתיכה אחת. לא היה לו אל מה לדמותה, לידע אם שומן הוא או חלב הוא, ע"כ נקל היה לו לטעות בזה. אבל אם היה לפניו שתי חתיכות אשר אחת בודאי שומן והאחרת בודאי חלב, אם היה באמת רלונו ליזהר מן האיסור, כאשר היה מדמה החתיכות אחת אל אחת היה יכול להכיר בטוב איזהו השומן ואיזהו החלב, ואם לא עשה כן רק אכל מן הבא בידו, סימן הוא שאיכנו ירא וחרד כ"כ מהאיסור, ע"כ יביא אשם תלוי על הספק, שיגין עליו מן היסורין, וכשיתודע לו אז יביא ג"כ חטאת על חטאתו אשר חטא ונסלח לו: (כא) נפש כי תחטא ומעלה מעל בה'. כתב האלפיך התורה באה ולמדך כאן שאל ימעט בעיניך החוטא בממון חבירו, כי דיני ממונות חמור מאד בעיני ה' ית', כי זה נקרא ג"כ ומעלה מעל בה', [כי הדבר דומה למלך בו"ד שנתן מתנה לאחד מעבדיו על אשר מצא חן בעיניו, ובא אחד והטף המתנה בפני המלך

מצות השם

(יח) [קכח] (עשה נו) להביא היחיד אשם על עון אם נסתפק לו אם חטא אם לא חטא בחטאים שחייבים על זדונם כרת ועל שגגתם חטאת שנ' והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם: להביא

תפסיר הרס"ג

קד את'ם וחמל וזרה: (יח) פליאת בכבש צחיח מן אלג'נם. בקימתה לאלקרבאן אלי אלאמאם. ויסתג'פר ענה אלאמאם. ען סהותה אלד'י סהא. והו לם יעלם ויג'פר לה: (יט) והו קרבאן אלאת'ם. ען את'מה אלד'י את'ם ללה: (כ) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (כא) אי

אבן עזרא

תלוי: (יט) אשם אשם לה'. הוא פירושו אשם הוא: (כ) ומעלה מעל בה'. שעבר על מצות לא תעשה מדבר שהוא בינו

אבי עזר

הדרך שיש לא ידך תחת ירכי: (יט) (אשם הוא) בתחלה נאמר שם הקרבן נקרא אשם. ואחר כך מפרש הכתוב למה נקרא אשם שאשם לה' בחטאו וכן כתב הרב כמה

רבינו בחיי

ויש לשאול שהרי בפרשה של מעלה כשהודע אליו חטאתו חייבו הכתוב קרבן וקרא שם הקרבן חטאת וכאן שחטא בשוגג ג"כ ולא נודע לו חטאו יחייבנו הכתוב קרבן ויקראנו בשם אשם.

וידוע כי לשון חטאת מלשון שגגה ולשון אשם מלשון שממה להורות שהחוטא חטא בדבר שהוא ראוי שיהיה שמם בו. ואם כך איך יחמיר הכתוב בלא הודע יותר מהודע שהוא קורא קרבן הודע חטאת וקרבן של לא הודע אשם. ועוד שקרבן הודע שעיר עזים וקרבן לא הודע איל שדמיו מרובים יותר.

אבל הטעם בזה מפני שהחטא הנודע לו הוא דואג ומצטער עליו והדאגה על החטא הוא מזבח כפרה ומין אחד ממיני התשובה וכענין שכתוב (תהלים לח) כי עוני אגיד אדאג מחטאתי. אבל זה שחטא ולא נודע לו לא דאג ולא נצטער ולא התודה בו לפיכך ראוי שתחמיר עליו התורה יותר. ומזה קרא החוטא אשם הוא שכתוב ולא ידע ואשם וקרא קרבנו אשם הוא שכתוב אשם הוא אשום אשם לה' כלומר אשם הוא קרבנו של זה אשום אשם. כשלא נודע חטאו שלא

מסורת הקריאה

(יח) והביא, הנגינה בבי"ת: על שגגתו, על במונח ולא במקף והוא חד מן ח' מאריכין, עין לעיל א' י"א: שגגתו, הגימ"ל בשוא נע: שגג, השי"ן והגימ"ל בקמץ: (יט) אשם אשם, הראשון השי"ן בחולם, והשני השי"ן בפתח, ונמסר עליו ב', ר"ל ב' כתיב האל"ף בקמץ והשי"ן בפתח, א' דין, ב' לאשר אשם (במדבר ה' ז'): (כא) נפש, עין פסוק ט"ו: וכחש, החי"ת בצירי והוא מלרע, ונמסר עליו ג' ב' מלעיל וא' מלרע, זה הוא מלרע ונקוד צירי והב' מלעיל הם וכחש בה (לקמן פסוק כ"ב) וכחש בו (איוב ח' י"ח) תרויהון מלעיל והחי"ת בסגול: בתשומת, הבי"ת רפה והמ"ם

מרפא לשון

מה שנוהגים הערביים אצלנו ליתן לספר שלהם או ליהודי התופר להם מנעליהם וגודותיהם או לנפח המתקן להם המחרישות וכלי הברזל מדה קצובה מתבואת השנה בין אם יסתפר באותה שנה פעמים הרבה או פעם א' בין שיהיה לו גוד בלוי ומתקלקל בכל שעה בין שיהיה חדש שלא יצטרך תיקון כ"כ בין שיחרוש הרבה ותצטרך המחרישה ברזל הרבה או לא יחרוש אלא מעט לעולם יתן בכל שנה הפרס הקצוב ואין להם אונאה זה על זה וקורין לפרס זה קטעה וכן מנהג המלכות ג"כ ליתן לשריהם איזה עיירות ליקח מעשרותיהם אם מעט ואם הרבה וקורין להם קטעה וכן שם פורסנא שבתרגום דומה לו וטעמם שוה שכן כל הערכים שבתורה קצוצים שהוא נותן איל בערך ב' סלעים לעולם בין יוקירו ולא

תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ׃ כב אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֶשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֵנָּה׃ כג וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא׃ מפטיר כד אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשֶּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם

תרגום אונקלוס

יְחוּב. וִישַׁקַּר שְׁקַר קֳדָם יְיָ. וִיכַדֵּיב בְּחַבְרֵיהּ בְּפִקְדוֹנָא. (ינ"י בְּפִקְדָנָא) אוֹ בְּשׁוּתָּפוּת יְדָא אוֹ בִגְזֵילָא. אוֹ עֲשַׁק יָת חַבְרֵיהּ: כב. אוֹ אַשְׁכַּח אֲבֵידְתָא. וִיכַדֵּיב בַּהּ וְאִשְׁתְּבַע עַל שִׁקְרָא. עַל חֲדָא. מִכֹּל דְּיַעֲבֵיד אֱנָשָׁא לְמֶחֱב בְּהוֹן: כג. וִיהֵי אֲרֵי יֶחֱטֵי וִיחוּב. וְיָתֵיב יָת גְּזֵילָא דִּגְזַל. אוֹ יָת עוּשְׁקָא דַּעֲשַׁק. אוֹ יָת פִּקְדוֹנָא. דְּאִתַּפְקַד לְוָתֵיהּ. אוֹ יָת אֲבֵידְתָא דְּאַשְׁכַּח: כד. אוֹ. מִכּוֹלָא. דְּיִשְׁתְּבַע עֲלוֹהִי לְשִׁקְרָא. וִישַׁלֵּים יָתֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ. וְחֻמְשׁוֹהִי יוֹסֵיף עֲלוֹהִי. לִדְהוּא דִּילֵיהּ.

ת"א שבועות לד. כריתות ט לס: מעל. כתובות מב. קידושין נג. ב"ק יב יג. בתרא קכג. זבחים קיד. בכורות נג. תמורה מ: וכחש בעמיתו. כתובות מב קז. מציעא מח נח. שבועות לב לג: בפקדון. ב"ק קג. מציעא מח: או מצא. כתובות מב. ב"ק קג קה: והיה כי. מציעא מח: והשיב את. ב"ק סו לד לא קד. מכות יז חולין קמא. תמורה ו: או מכל. מציעא מח: בראשו. ב"ק סה: וחמשיתיו. שם קג. מנחות עו: לאשר הוא. ב"ק קג. מציעא מג:

תפסיר הרס"ג

אנסאן אכ'טא. ונכת' נכת'א באללה פגחד צאחבה ודיעה או מעאמלה. או ג'צב או ג'שם צאחבה: (כב) או וגד צ'אלה. פגחדהא וחלף עלי באטל. עלי אי כ'לה. מן גמיע מא יעמל אלאנסאן פיכ'טי בהא: (כג) פאד'א הו אכ'טא ואת'ם. פלירד אלג'צב אלד'י ג'צבה. או אלג'שם אלד'י ג'שמה. או אלודיעה. אלד'י אודעת ענדה. או אלצ'אלה אלתי וגדהא: (כד) או מא סוי ד'אלך. ממא סבילה אן יחלף עליה באטלא. פלירדה בראסה. ויזיד עליה אכ'מאסה. ויעטי אלד'י הו לה. פי

נוה שלום

תשקרו. (כא) בתשומת יד, מעאמלה, שותפות או התעסקות במקח וממכר וזולתו. (כד) ביום אשמתו, פי יום אעתראפה בד'נבה, בעת שישוב ויודה על אשמתו.

חלק הדקדוק

כא) בתשומת יד. כתב רד"ק המם בסגול שלא כמנהג בפתח כי משקלו תמונה ובנסמך תמונת כל. ובהללי

אבן עזרא

ובין אדם: (כא) או בתשומת יד. שותפות ששם ידו עמו: בגזל. בחזקה כמו ויגזול את החנית: עשק. בסתר: ועמיתו. רעהו. ויתכן שהוא בעומתו. וה"א בהנה נוסף: (כב) ונשבע על שקר. פירושו או נשבע על ממון שיבקש אדם ממנו והעד או מכל אשר ישבע עליו לשקר: (כד) בראשו. בעצמו או מה שהוא שוה. וחמישתיו. מיעוט רבים שנים והנה הם שני חמישיות ועוד אפרשנו: ביום אשמתו. טעמו ביום שובו מאשמתו יביא איל:

אבי עזר

פעמים במקרא: (כא) (ועמיתו רעהו) דעת הרב ששם עמיתו נגזר מן מלת עומת כמו לעומת העגלה. ונקרא כן כיון שהוא ממינו. והקרוב אלי לפרש כן אעשה לו עזר כנגדו כמו עמיתו לפי דברי הרב: (כב) (ונשבע על שקר) היינו שנשבע על דבר שאמר שקר. דהיינו ממון או חפץ. ושפיר מניא ראיה מכל אשר ישבע עליו לשקר:

רבינו בחיי

דאג ולא נצטער עליו, לה' ליודע הנסתרות. ולפי שאין לו ידיעה בחטאו

רשב"ם

עד שיוודע שודאי חלב אכל ויביא חטאת: (כא) וכחש בעמיתו וגו'. אשם גזלות בפרשה זו: (כד) ביום אשמתו

בעל הטורים

(כא) בה' וכחש בעמיתו. הואיל וכחש בין בה' בין בעמיתו שמכחש בדבר שאינו יודע בו אלא הקב"ה וחבירו: (כד) לאשר ב' במסורה לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו ואידך לאשר שלא

רש"י

בעדים ובשטר לפיכך בזמן שהוא מכחישו מכחיש בעדים ובשטר אבל המפקיד אצל חבירו ואינו רוצה שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם ק לפיכך כשהוא מכחיש מכחיש שלישי שביניהם: בתשומת יד. ששם בידו ממון להתעסק או במלוה: או בגזל. שגזל מידו ר כלום: או עשק. הוא שכר שכיר: (כב) וכחש בה. שכפר על אחת מכל אלה אשר יעשה האדם לחטוא ש ולהשבע על שקר לכפירת ממון: (כג) כי יחטא ואשם. (שבועות לז) כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה ת ולדעת ולהתודות כי יחטא (גי' ש"א ובדעתו להתודות כי חטא) ואשם: (כד) בראשו. הוא הקרן א ראש הממון: וחמשתיו. (ב"ק קג) רבתה תורה חמשיות הרבה לקרן אחת שאם כפר בחומש ונשבע והודה חוזר ומביא חומש על אותו חומש וכן מוסיף והולך עד שיתמעט הקרן שנשבע עליו פחות משוה פרוטה: לאשר הוא לו.

שפתי חכמים

כתיב נפש כי תמעול מעל ולא כתיב בה': ק פי' הקב"ה שהוא השלישי שביניהם ומ"ש אחר כן או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או כחש בעמיתו להודיע קאי ולא אמעל בה'. (ד"ד) קשה מאי הכחשה שייך כאן בעדים ושטר ונשבע על שקר דהא כשיש עדים אין נותנין לו שבועה אלא צריך לשלם. ונראה דנתכוין בזה במה דאיתא בב"מ דתני ר"ח באומר לחבירו יש לי בידך מאה זוזים והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שיש לו בידו נ' דנותן לו נ' ונשבע על השאר כדין מודה במקצת שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים וכן הדין כשמראה אח"כ השטר על נ': ר פי' דהאי או בגזל לא קאי ואכחש בעמיתו דלימא דלאו בגזל דומיא דפקדון כלו' שנתן לו חבירו פקדון ששם בידו ממון להתעסק בו וכימא או בגזל כמי פי' ככי שנתן חבירו בידו הגזילה אשר גזל וכחש בחבירו באותו פקדון דא"כ הייני או בגזל או בפקדון. ש הוסיף מלת אלה לו' דאשר יעשה וגו' אינו יכול למלת מכל אשר לפניו אלא מכל אלה אשר נזכרים לעיל ומקרא קצר וחסר הוא ואשר יעשה וגו' הוא מלתא באפי נפשיה שהכ' רוצה להודיע שאין זה שיכפור האדם בממון חבירו אע"פ דחזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כי זה הוא ענין נהוג לשבע לשקר לכפירת ממון חבירו: ת דאל"כ מי יכריח אותו להשיב את הגזילה כיון שאין כאן עדים ואם מעצמו א"כ מתחלה מאי קא סבר שכחש ונשבע לשקר אלא ודאי כשהכיר בעצמו לשוב בתשובה וכו' והוא מקרא קצר וכאלו אמר והיה כי יודה שחטא ואשם והשיב את הגזילה וגו': א פי' ונקרא הקרן ראש מפני שהוא ראש הממון שהוא עיקר

טעמי הקרבנות

ואומר כי המתנה שייך לו, שאם לא יקלוף עליו המלך קלף גדול. כן הוא בענין זה, הקב"ה נתן מתנה המעט מעות לאיש אשר עלא תן בעיניו וכא זה ומטף ממנו מתנתו, בפני הקב"ה, כי מבטו בכל, ועיניו משוטטות בכל, ע"כ נחשב שחטא הזה כמועל

מצות השם

(כג) [קכט] (עשה נז) להשיב את הגזילה שנא' והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה אשר גזל:

מרפא לשון

ימצא בשני סלעים אלא כחוש בין יוזלו ולא יגיע לב' סלעים אלא אם הוא גדול וכן בערכים של אדם הכתובים בפ' בחקתי שגזירת הב' שיתן אותו ערך הקצוב בין יהיה שוה יותר או פחות שכבר נעשה זה הערך כמו אלקטעה לעולם ומזה אתה למד שמטעם זה נק' ערכך מפני שהולך תמיד על סדר אחד לעולם לא פחות ולא יותר ומלשון זה ארז"ל, מסדרין לבעל חוב, גם מטעם זה אנו למדים טעם כל הערכין שבתורה שהוא מדרך היראה והכבוד שכן דרך העבד עם רבו ליטול פרס קצוב בין בזמן הזול או היוקר לפי שאין עבד תובע את רבו לחשב עמו כפי היוקר ואין מכבוד האדון לפחות מפני הזול וכמו כן נתגה התורה בקצת דברים ערך קצוב לעולם שכן הוא מדרך היראה והכבוד לשי"ת שלא יהיה אדם מחשב עם ההקדש כפי היוקר והזול ומצוה הוא ליתן כפי ערך הקצוב אפי' דבר קצוב פחות יותר ממה שיתן דבר חשוב ביותר שבזה מורה שאין השי"ת צריך אלא לעשות רצונו. יט) אשם הוא, וגו' אשמא הוא על חובתיה דחב אשמא יקריב קיי'. לפי התר' ולפי המדרש שדרשו יהוידע הכהן במס' שקלים (פו מו) ראוי להיות נקודותיו וטעמיו כך אשם הוא אשם אשם לה' שפירושו אשם הוא נק' על שאשם ר"ל חטא לכן יקריב אשם לה' ובעל ס' נל"ג נשתבש בזה ולכן כתב שתיבת אשמא מיותרת וידיעתו היא הנעדרת ואין להקשות משינוי הטעמים שכבר ידענו מדרז"ל ע"פ וקראו בספר וגו' שהתרגום קודם הטעמים. כד) וחמישיתיו, וחמשוהי. ה"ג וכצ"ל כמ"ש רש"י ז"ל.

אַשְׁמָתוֹ׃ כה וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה
אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם
אֶל־הַכֹּהֵן׃ כו וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי
יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־
יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָהּ׃ פ פ פ

תרגום אונקלוס

יִתְּנִנֵּיהּ בְּיוֹמָא דְחוֹבְתֵיהּ׃ כה. וְיָת אֲשָׁמֵיהּ יַיְתֵי לִקְדָם יְיָ. דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא. בְּפֻרְסָנֵיהּ לַאֲשָׁמָא לְוָת כָּהֲנָא׃ כו. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא. קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ. עַל חֲדָא. מִכֹּל דְּיַעֲבֵיד לְמֵחַב בַּהּ׃
פ פ פ

ת"א ואת אשמו. ב"ק סח. ערכין ד: בערכך. זבחים מח כריתות כב:

בעל הטורים

עמל בו יתננו חלקו והיינו כדתנן בב"ק הגוזל את חבירו ונשבע לו אפילו שוה פרוטה יוליכנו אחריו אפי' למדי:

רשב"ם

בשיתודה לשוב מחטאתו על אחד מכל האמורים למעלה פקדון או גזל או עושק או אבדה:

רש"י

[לאפוקי בנו ושלוחו. ת"כ] למי ב שהממון שלו (ב"ק קי):
חסלת פרשת ויקרא

שפתי חכמים

והשרש של כל הריוח היוצא ממנו ודומה זה לראש שבעל חי שהוא עיקר והשרש לכל האברים: ב לאפוקי למי שהוא קרובו או אוהבו של מי שהוא שלו דומיא דאיש את קדשיו לו יהיו שדרשו רז"ל שבידו ליתנם לאיזה כהן שירצה כי טובת הנאה לבעלים וע"ל בפ' נשא:

טעמי הקרבנות

מעל בה'] ומה גם כי מחטא הממון ממילא ובקל יבא למעול בה', כי בעת יבא ג"כ לשבע לשקר, נוסף על חטא עכבו ממון חברו אצלו. ע"כ לעומת הדרגת חטאו תהיה הדרגת תשובתו, כי תחלה יתקן מה שהיה עושק את עמיתו, ושלם את הקרן וחמשיתו ואח"כ ואת אשמו יביא לה', כי השב ממה שבידו לחברו ישוב גם כמה שבידו למקום, ותפן ה' יתברך הוא שבשל חבירו יתחיל האדם לתקן ואח"כ ואת אשמו יביא לה'. ואעפ"כ אם לא יתקן מה שנוגע לה' לא נגמר התיקון. ע"כ אם שני אלה יעשה ישיב ממון חבירו ויביא קרבנו לה' ונסלח לו:

מצות השם

(כה) [קל] (עשה נח) להקריב קרבן על כל עבירות ידועו' השוגג במעילו' או בגזל' או בשפח' חרופ' או כופר בפקדון ונשבע על שקר שנאמר ואת אשמו יביא לה' איל תמים מן הצאן:

הפטרת ויקרא בישעיה סימן מג מד

כא עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ׃ כב וְלֹא־אֹתִי קָרָאתָ
יַעֲקֹב כִּי־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל׃ כג לֹא־הֵבֵיאתָ לִּי שֵׂה
עֹלֹתֶיךָ וּזְבָחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה
וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה׃ כד לֹא־קָנִיתָ לִּי בַכֶּסֶף
קָנֶה וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי
בְּחַטֹּאותֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֺנֹתֶיךָ׃ כה אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא
מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׃
כו הַזְכִּירֵנִי נִשָּׁפְטָה יָחַד סַפֵּר אַתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק׃
כז אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן חָטָא וּמְלִיצֶיךָ פָּשְׁעוּ בִי׃ כח וַאֲחַלֵּל
יתיר וא"ו

רד"ק

(כא) עם זו יצרתי לי. יצרתי להיות לי לעם והם יספרו תהלתי על הנסים שאעשה להם בהוציאי אותם מהגלות ועתה החל בפרשה אחרת להוכיח את ישראל שבאותו הדור אמר כי כל הטוב שאני עתיד להטיב לבניכם אחריכם שיהיו בגלות לא במעשיכם הטובים ולא למענכם אעשה ואמר: (כב) ולא אותי קראת יעקב. אפי' לא קראת לי בעת צרתך כ"ש שלא יגעת בי ישראל. פי' כי יגעת כי תאמר שיגעת בי לא עשית כי אפילו לא קראת לי בי ר"ל בעבודתי כלומר לא קראתני ולא יגע' לעבוד אותי. ויש לפרש לא די שלא קראתני אלא הוגעתני לעבוד ע"ז שהוא עלי לטורח: (כג) לא הבאת לי. וזה היה בימי אחז שבטל עבודת בהמ"ק כמו שכתוב עליו ויסגור את דלתות בית ה' ויעש לו מזבחות בכל פנה בירושלי' ובכל עיר ועיר בנה במות לקטר לאלהים אחרים וכן התודה עליו חזקיהו בנו ואמר כי מעלו אבותינו ויסבו פניהם ממשכן ה' ויתנו עורף גם סגרו דלתות האולם ויכבו הנרות וקטרת לא הקטירו ועולה לא העלו בקדש לאלהי ישראל: וזבחיך. כמו ובזבחיך חסר בי"ת השמוש וכמוהו רבים לא העבדתיך כי אם עבדתני ויגעת בעבורי אני הייתי המעביד והמוגע וכיון שלא יגעת ולא עבדתני איככי מעביד ומיגע בלבונה כי לבונה זכה היתה בקטר' והם לא הקטירו: (כד) לא קנית לי קנה. קנה הוא קנה בשם שהיה בקטרת ואמר בקנה לא קנית לפי שלא היה הקנה בארץ ישראל כי אם על ידי קנין כי מארץ רחוקה היה בא להם כמו שכתוב וקנה הטוב מארץ מרחק. הרויתני. על דרך משל. אך העבדתני והנה הדבר הזה להפך כי אני לא העבדתיך ואתה העבדתני והטעם שהייתי סובל כעבד סובל טרחו וכן אמר היו עלי לטורח נלאתי נשוא כי החטאים והעונות היו עלי למשא כבד וזה על דרך משל ואני סבלתי משאכם כעבד שאין לו יכול' להקל טרחו והי' מדרך המשפט שאכלה אתכם כרגע על רוב חטאתיכם אך סבלתי שלא כליתי אתכם וזה למעני כי לא למענכם ועל חטאתיכם אני נפרע מעט מעט מכם: (כה) אנכי אנכי הוא. הכפל לחזק ר"ל אנכי הוא שסלחתי פשעם לדור המדבר ואנכי הוא הסולח ומוחה פשעיכם בכל דור ודור: למעני, שלא יחולל שמי בכם אם אכלה אתכם: (כו) הזכירני. ואם תאמר שאני שכחתי צדקותיך ואינם רבות מחטאתיך כאשר אני אומר הזכירני כאדם המזכיר לחברו דבר ששכח: נשפטה יחד. אני ואתם אם הכיתיך כפי פשעיך או אם מחיתי אותם לך: ספר אתה למען תצדק. ספר אתה תחל' עונותיך למען תצדק בדין כמו שאמר צדיק הראשון בריבו ר"ל שאפי' תספר אתה אם תספר האמת לא תצדק ואפי' לא תספר כל חטאתיך ולא תספר כל צדקותי שעשיתי עמך: (כז) אביך הראשון חטא. ואיך תאמר לא חטאת אתה והנה אביך הראשון חטא והוא אדם הראשון כי האדם מוטבע בחטא כי יצר לב האדם רע מנעוריו: ומליציך פשעו בי. פירוש שריך וגדוליך וכן במליצי שרי בבל כי הענין אחד במ"ם כמו את מספר מפקד העם וזכר השרים שהם היו ראוים להוכיח העם ולהשיב אותם לדרך הטובה והם עשו: כי וי"א אביך מלכך כמו והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם ומפרשים אותו על ירבעם ויותר נכון להיות פירושו על שאול כי הוא מלך ראשונה על כל ישראל: (כח) ואחלל. הוי"ו פתוחה כי אין הענין עבר אלא פירושו בכל דור ודור אני מחלל

תפסיר הרס"ג

יום אעתראפה בד'נבה: (כה) פליאת בקרבאנה ללה. כבש צחיח מן אלג'נם. בקימתה לאלקרבאן אלי אלאמאם: (כו) ויסתג'פר ענה אלאמאם. בין ידי אללה ויג'פר לה. עלי איית כלה. מן גמיע מא יעמל פיאת'ם בהא:

חלק הדקדוק

בפתח: (כה) אשמו, בטפחא, יביא במארכה, ר"ת):

אבן עזרא

(כה) בערכך. כראשון והוסיף חומשים בעבור שזה האשם הוא בזדון ודברי יחיד הם שגם זה האשם תלוי: לאשמה בה. שם מהבנין הקל תחת שם הפועל:
חסלת פרשת ויקרא

רבינו בחיי

זה כי אם לה' לכך הזכיר בו אשום אשם לה' וכענין שדרש בשעיר של ראש חדש שנאמר בו (במדבר כח) חטאת לה' חטאת שאין מכיר בו אלא ה':

(כא) **או** בגזל או עשק את עמיתו. הפרש יש בין גזל ועושק וזהו שכתוב (ויקרא יט) לא תעשק את רעך ולא תגזול פרט כל אחד בלאו בפני עצמו כי שני דברים הם. גזל המודה לו שיש בידו הגזלה אבל אינו רוצה להשיבה אליו. עשק הוא שמכחיש ואמר כבר החזרתיו לך וכבר פרעתי לך שכירותך. וזהו שאמר בבבא מציעא איזהו גזל ואיזהו עשק יש לך בידי ואיני נותן לך זהו גזל נתתיו לך זהו עשק.

מסורת הקריאה

הפטרת ויקרא

(כב) בי, הבית בדגש: (כג) שה, השי"ן בצירי, ונמסר עליו ד', ר"ל ד' בצירי ושארא בסגול, וסי' עי' בדברים י"ד ד': (כו) תצדק, נמסר ג') ג' תרשיעני למען תצדק (שם ב' החפץ לשדי כי תצדק (איוב כ"ב ג') ג' תרשיענו למען תצדק (שם מ' ח') ד' למען תצדק בדבריך (תהלים נ"א ו'): (כז) פשעו, מלעיל כי הוא נסוג אחור: (כח) שרי, מלעיל:

מסורת הקריאה

בסגול והטעם מלעיל בשי"ן: (כב) וכחש, עין פסוק כ"א: (כג) גזל, הגימ"ל והזי"ן בקמץ, ונמסר עליו ב' קמץ, א' דין, ב' גזלות גזל (יחזקאל י"ח י"ב) ושארא הזי"ן בפתח: עשק, השי"ן בקמץ בזקף: הפקד, הה"א בקמץ קטן והפ"א בשוא נח: (כד) לשקר, הנגינה בשי"ן: ושלם, הלמ"ד בפתח: (כז) לאשמה, הה"א נחה: בה, הבי"ת רפה:

נחל קדומים

כה (י) איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן. ר"ת הבל לאה רמז דמשה הבל אתדבק בלאה גם ירמוז מ"ש בתקון ס"ת כי גם הבל נתגלגל בג' אבות ואיל תמים רמז לאילו של יצחק. רבינו האר"י זצ"ל ולי הפעוט אפשר לרמוז לפי אמרי קדוש כי ר"ת והביא איל תמים מן הוא ואמת בחי' יעקב הכהן בחי' חסד רמז לאברהם וא"כ נרמזו ג' אבות והבל ודוק:

שרי קדש ואתנה לחרם יעקב וישראל לגדופים:
א ועתה שמע יעקב עבדי וישראל בחרתי בו:
ב כה־אמר יהוה עשך ויצרך מבטן יעזרך
אל־תירא עבדי יעקב וישרון בחרתי בו:
ג כי אצק־מים על־צמא ונזלים על־יבשה אצק
רוחי על־זרעך וברכתי על־צאצאיך: ד וצמחו בבין
חציר כערבים על־יבלי־מים: ה זה יאמר ליהוה אני
וזה יקרא בשם־יעקב וזה יכתב ידו ליהוה ובשם
ישראל יכנה: ו כה־אמר יהוה מלך־ישראל וגאלו
יהוה צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין
אלהים: ז ומי־כמוני יקרא ויגידה ויערכה לי
משומי עם־עולם ואתיות ואשר תבאנה יגידו למו:
ח אל־תפחדו ואל־תרהו הלוא מאז השמעתיך
והגדתי ואתם עדי היש אלוה מבלעדי ואין צור בל־
ידעתי: ט יצרי־פסל כלם תהו וחמודיהם בל־יועילו
ועדיהם המה בל־יראו ובל־ידעו למען יבשו:
י מי־יצר אל ופסל נסך לבלתי הועיל: יא הן כל־

נקוד עליו

רד"ק

שרי קדש ואני נותן לחרם יעקב וישראל לגדופים בעונותיהם אבל איני מכלה אותם מכל וכל וזכר שרי קדש לפי שאמר ומליציך פשעו בי אמר כי שרי קדש שיש בישראל הם מחוללים ביד האויב ונספים בעון השרים הפושעים והעם כי הטובים הם נספים בעון הרעים כשהם רבים וכן אמר פן תספה בעון העיר כי לא ימלט האחד בין הרבים אלא על ידי נס וכן אמר נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ הנה היו עבדי האל וחסידיו ונספו בעון הרבים ועל זה אמר כי עד צדק ישוב משפט. ופי' לחרם להרג. כמו ואת כל הנשמה החרים: לגדופים. שהם לחרפה וגדופה בין העכו"ם. ובדרש ואחלל שרי קדש אלו הלוים: (א) ועתה שמע. אע"פ שאני מחלל אתכם ומכה אתכם בעונותיכם עוד איטיב לכם טובה גדולה ועתה שמע הנחמה הטובה כי אתה עבדי בין שאר העכו"ם ובך בחרתי מכולם והעבד הטוב אע"פ שיחטא לפעמים לא ירגשהו אדוניו אלא מיסרו ובאחרונה אחר שיהיה נוסר כמה פעמים ויכנע העבד וישוב לעבוד את אדוניו בישרת לבב וייטב לו אדוניו טובה רבה: (ב) כה אמר ה'. עושך כמו אשר עשה את משה ואת אהרן שפירושו אשר הגדילום ולגדם או יהיה פירוש עושך כמו בוראך: יוצרך מבטן פי' החכם רבי אברהם אבן עזרא כי רמז ליעקב כמו שאמר בבטן עקב את אחיו כלו' מי שילד יעקב בבטן בכח שאחזה ידו בעקב עשו אחיו שלא כדרך שאר העוברים כי אין העובר מוציא ידו מן השליא כל שכן שיתפוש בידו וזה היה מעשה נס ומי שהיה עם אביכם בבטן יהיה עמכם בגלות שהוא מקום צר לכם כמו הבטן לעובר ויתכן לפרש ויוצרך מבטן כמו שפי' בוראך וטעם מבטן כי בעת צאת הבן מן הבטן יכניסהו בברית האל וימול אותו לשמונת ימים: יעזרך. שיעזרך והוא אומר לך אל תירא: וישורון. ידוע שהוא ישראל ונקרא כן לפי שהוא ישר בין העמים: (ג) כי אצק. כי כמו שאני יוצק מים על מקום צמא כן אצק רוחי על זרעך וכן אמר יואל אשפוך רוחי על כל בשר וכל בשר אינו ר"ל אלא ישראל לבד כמו שאמר ונבאו בניכם ובנותיכם וכן אצק עליהם ברכתי ובאמרו על זרעך ועל צאצאיך כי הנביא הי' מתנבא כנגד דורו והיה מבטיח הישועה על בניהם שתבא הגאולה בימיהם והמשיל דבר המים לשני ענינים לרוחי ולברכתי האחד לענין הנפש שישראל צמאים בגלות לדבר הנבואה שפסקה זה כמה שנים וכן אמר לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה' והבטיח לרוות את הצמאה כמו שהמים מרווים המקום הצמא והיבש ואמר אצק רוחי על זרעך ולענין הגוף שישראל צמאים בגלות לישועה ולכל הטוב שהבטיחם האל בשובם לארצם ועל זה אמר וברכתי על צאצאיך ובאמרו על יבשה ר"ל יבשה ולמה כי כל הארץ נקראת יבשה על דרך כלל כמו שאמר ויקרא אלהים ליבשה ארץ אבל זהו פרט למקום הצמא והיבש מן הארץ: (ד) וצמחו בבין חציר. בי"ת בבין המשמשת הוא לתוספת באור כי מספיק היה אם אמר בין חציר וכמוהו בי"ת בתוך אמר ישמחו ישראל בטובה כאלו היו נזרעים בין חציר וזה על דרך משל והחציר הוא צומח במהרה ולזה המשילם לחציר לרוב מהירות צמיחתם לא לעמידה כי החציר לא יעמוד כמו שאמר כי כחציר מהרה ימלו לפיכך אמר אחר כך כערבים על יבלי מים שעומדים בלחותם כל הימים: (ה) זה יאמר. כי הנשארים בישראל כולם יהיו קדושים וכולם יקראו שם לה' ושהם מזרע יעקב כמו שאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו וגו' וכן אמר והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט: יכתוב ידו לה'. יאמר בפיו ויכתוב בידו לה' ר"ל כי הוא לה'. וי"ת יקרב קרבנים ובאמרו זה וזה לפי שיבא מזה אחד ומזה אחד כמו שכתוב ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל: יכנה. יכנה עצמו בשם ישראל כי לא יזכיר שם עצמו אלא יאמר ישראל אני: (ו) כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו. כי כשיגאלנו יהיה הוא מלך ישראל לבדו שלא יהיו ברשות מלכי העכו"ם והוא אדון לצבאות מטה ומעלה ובידו הכל והיכולת בידו להוציאם מהגלות אני ראשון אף לצבאות מעלה העומדים שלא ישתנו אף להם אני ראשון ואני בראתים ואני אחרון הם יכלו ואני קיים ומבלעדי אין אלהים לבטל אמונת העובדים לשמש ולירח ולכוכבים אין באחד מהם שהוא אלהים אלא במלותי וברשותי הם מנהיגים מה שמנהיגים: (ז) ומי כמוני. ומי שהוא אלהים כמוני יקרא העוברות והעתידות ויגידם ויערכה לי מה שהיה משומי עם עולם כלומר מבריאת העולם והנה יאמר משומי כלו' כי אני שמתי הנבראים בעת שבראתים כל אחד ואחד בגבולו העליונים למעלה והתחתונים למטה וכן יאמר לי האותיות אשר תבאנה ואינו כפל ל' אלא פי' האותיות העתידות לבא בזמן קרוב ואשר עתידות לבא בזמן רחוק ולמו תרגם יונתן כמו לנו ויש לפרשו כמשמעו ופי' בעבורם כלומר יגידו כדי לצדק עצמם ויש מפרשים ואותיות דברי מופת וה"א יגידה ויערכה על ההוה שעבר מבריאת העולם עד הנה: (ח) אל תפחדו. אמר לישראל אל תפחדו מאלהים אחרים ואל תיראו מהם וכן אמר ירמיהו אל תיראו מהם כי לא ירעו וגם היטב אין אותם: ואל תרהו. פי' לפי מקומו כמו אל תפחדו וי"ת לא תדחלון ולא תתברון כמו לא תירא ולא תחת הלא מאז שהשמעתיך והגדתי העתידות לבא ובאו ואתם עדי כי לכם שלחתי נביאי ועמכם עשיתי נסים ונפלאות ואתם יודעים אם יש אלוה מבלעדי כמו שאמר משה רבינו או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות וגו' לעיניכם כמו שאמר הנה ואתם עדי: ואין צור בל ידעתי. כי אין למעלה ממני ידוע כי כל הידועים כולם אצלי או פי' אין צור שלא ידעתי והם אינם יודעים אותם על האמת כי אינם אלוה ואמר זה על המלאכים ועל הגלגלים וי"ת ולית דתקיף אלהן דמן קדמי מתיהב ליה תקוף: (ט) יוצרי פסל. האומנים שעושים ויוצרים הפסל כולם תהו כי מעשיהם תהו והפסילים שהם חמודיהם שהם חומדים ואוהבים אותם והם לא יועילו להם למה חומדים אותם: ועדיהם המה. ואם תאמרו אין אנו יודעים שלא יועילו עדיהם המה הפסילים הם עדים בעצמם שלא יועילו כי לא יראו ולא ידעו וכיון שאינם רואים ואינם שומעים ויודעים איך יועילו לאחרים: למען יבושו. יזכרו זה למען יבושו מעבודתם אותם וי"ת ועדיהם המה ר"ל הם מעידים על עצמם כי אין להם כח כי אם תפס לא יוכלו למלט עצמם כל שכן אחרים: (י) מי יצר אל. מי יעשה מעשה תהו כזה שיטרח לתהו ויפיס כספו להבל שיש בגעון כזה: נסך. כספו או לשון יציקה: (יא) הן כל חבריו. המתחברים אליו לעשותו או לעבדו או פי' חבריו כמשמעו שהפסל תהו והמתעסקים בו הם תהו כמוהו כמ"ש יולדי פסל כולם תהו הנה הם חברים לפסל כבבל תהו: וחרשים המה מאדם. אינם מלאכים ושרפים שעושים זה האל אלא אומנים מבני אדם שעושים שאר מלאכות ועושים

מסורת הקריאה

(ב) יעזרך, הכ"ף בדגש: (ג) כי אצק, הצדי"ק בקמץ בעבור המקף: (ז) ויערכה, העי"ן בשוא נח: (ט) המה, ברביע, וס"א בז"ק: (י) יצר, מלרע:

נחל שורק

(א) ועתה שמע יעקב עבדי וגו'. אין ועתה אלא תשובה שמע יעקב עבדי, א"נ במשז"ל למלך שקדש מטרונא בשתי מרגליות אבדה האחת א"ל שמרי השנית כך ישראל אמרו נעשה ונשמע אבדו נעשה העגל שמרו נשמע הוי שמע ישראל והבאתי מאמר זה בקונטרס פני דוד פ' עקב וע"ש מה שפירשתי וז"ש ועתה שמע יעקב עבדי עתה כי אבדתם נעשה שמרי שמע':

(ב) כה אמר ה' עושך. שבראתי אנשמה ונשמות הקדושה הם באוצר טוב בפני עצמו. ויוצרך מבטן שבאה שם נשמה קדושה ומלמדים לו כל התורה. יעזרך. אל תירא עבדי יעקב וישורון בחרתי בו וכו'. א"נ דכביכול אמר ואשר הרעותי שברא היצה"ר וגם כי החומר והיות האדם בשר ודם דין גרמא לחטוא וז"ש כה אמר אמירה רכה ה' מדת רחמים עושך כי הוא הבורא והוא שם היצה"ר בקרב איש ויוצרך מבטן בשר ודם וחומר. ולזה יעזרך. והנה צורף מה שבחסדיו אוהב אותנו ואנחנו עמו ובחר בנו וגם זה סיבות להחזירנו בתשובה ולעזרנו על דבר כבוד שמו וז"ש אל תירא עבדי יעקב שאתם עבדי וזה יספיק לרחם ועוד וישורון בחרתי בו ומצד שאני בחרתיך אני מרחם עליך:

(ה) זה יאמר לה' אני וגו'. אפשר דהכונה שהוא צדיק גמור ומכוין ליחד אני קב"ה ושכינתיה וז"ש יאמר מלשון ראוה מדברת דהיינו שיכוין ליחד שהיא השכינה עם ה' קב"ה. וזה יקרא בשם יעקב שאינו סומך על מעשיו כי הכל עושה לש"ש שלא ע"מ לקבל פרס ולזה בוטח בזכות

מוסרי של"ה והגהות

אדם כי יקריב מכם. כבר כתבתי התעוררות אדם בקרבנו יהיה כמקריב את עצמו ויחשוב זאת תורת העולה זאת תורת החטאת זאת תורת האשם. כלומר זאת שעושה בבהמה היא התורה שהיתה ראויה להיות נעשית בה עולה. על רוחו בהרהור חטא. וכן בחטאת וכן באשם וכשהוא מרגיש בעצמו שהוא דבוק בהש"י זאת תורת זבח השלמים שלום למזבח שלום לכהנים שלום לבעלים ואז מקיים בו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש כי גם הבעלים אוכלים כמו הכהנים. ועתה בעונותינו שאין לנו מזבח ולא כהן יאמר תורת העולה ותורת החטאת ותורת האשם וכן כולם יעסוק בתורתם בשברון לב ויצטער שלא יוכל לעשות בפועל ויתודה ויהיה לבו נשבר בקרבו ויתקיים בו זבחי אלהים רוח נשברה (אח"י ומפורש

חֲבֵרָיו֙ יֵבֹ֔שׁוּ וְחָרָשִׁ֥ים הֵ֖מָּה מֵאָדָ֑ם יִתְקַבְּצ֤וּ כֻלָּם֙
יַֽעֲמֹ֔דוּ יִפְחֲד֖וּ יֵבֹ֥שׁוּ יָֽחַד׃ יב חָרַ֤שׁ בַּרְזֶל֙ מַֽעֲצָ֔ד וּפָעַל֙
בַּפֶּחָ֔ם וּבַמַּקָּב֖וֹת יִצְּרֵ֑הוּ וַֽיִּפְעָלֵ֙הוּ֙ בִּזְר֣וֹעַ כֹּח֔וֹ גַּם־רָעֵב֙
וְאֵ֣ין כֹּ֔חַ לֹא־שָׁ֥תָה מַ֖יִם וַיִּיעָֽף׃ יג חָרַ֨שׁ עֵצִ֜ים נָ֣טָה קָ֗ו
יְתָאֳרֵ֣הוּ בַשֶּׂ֔רֶד יַעֲשֵׂ֙הוּ֙ בַּמַּקְצֻע֔וֹת וּבַמְּחוּגָ֖ה יְתָאֳרֵ֑הוּ
וַֽיַּעֲשֵׂ֙הוּ֙ כְּתַבְנִ֣ית אִ֔ישׁ כְּתִפְאֶ֥רֶת אָדָ֖ם לָשֶׁ֥בֶת בָּֽיִת׃
יד לִכְרָת־ל֣וֹ אֲרָזִ֔ים וַיִּקַּ֤ח תִּרְזָה֙ וְאַלּ֔וֹן וַיְאַמֶּץ־ל֖וֹ בַּעֲצֵי־
יָ֑עַר נָטַ֥ע אֹ֖רֶן וְגֶ֥שֶׁם יְגַדֵּֽל׃ טו וְהָיָ֤ה לְאָדָם֙ לְבָעֵ֔ר וַיִּקַּ֥ח
מֵהֶ֖ם וַיָּ֑חָם אַף־יַשִּׂ֖יק וְאָ֣פָה לָ֑חֶם אַף־יִפְעַל־אֵל֙
וַיִּשְׁתָּ֔חוּ עָשָׂ֥הוּ פֶ֖סֶל וַיִּסְגָּד־לָֽמוֹ׃ טז חֶצְיוֹ֙ שָׂרַ֣ף בְּמוֹ־
אֵ֔שׁ עַל־חֶצְיוֹ֙ בָּשָׂ֣ר יֹאכֵ֔ל יִצְלֶ֥ה צָלִ֖י וְיִשְׂבָּ֑ע אַף־
יָחֹם֙ וְיֹאמַ֣ר הֶאָ֔ח חַמּוֹתִ֖י רָאִ֥יתִי אֽוּר׃ יז וּשְׁאֵ֣רִית֔וֹ
לְאֵ֥ל עָשָׂ֖ה לְפִסְל֑וֹ יִסְגָּוד־ל֤וֹ וְיִשְׁתַּ֙חוּ֙ וְיִתְפַּלֵּ֣ל אֵלָ֔יו
וְיֹאמַר֙ הַצִּילֵ֔נִי כִּ֥י אֵלִ֖י אָֽתָּה׃ יח לֹ֥א יָדְע֖וּ וְלֹ֣א
יָבִ֑ינוּ כִּ֣י טַ֤ח מֵֽרְאוֹת֙ עֵֽינֵיהֶ֔ם מֵהַשְׂכִּ֖יל לִבֹּתָֽם׃
יט וְלֹא־יָשִׁ֣יב אֶל־לִבּ֗וֹ וְלֹ֨א דַ֥עַת וְלֹֽא־תְבוּנָה֮ לֵאמֹר֒
חֶצְי֞וֹ שָׂרַ֣פְתִּי בְמוֹ־אֵ֗שׁ וְ֠אַף אָפִ֤יתִי עַל־גֶּחָלָיו֙ לֶ֔חֶם
אֶצְלֶ֥ה בָשָׂ֖ר וְאֹכֵ֑ל וְיִתְר֙וֹ֙ לְתוֹעֵבָ֣ה אֶעֱשֶׂ֔ה לְב֥וּל עֵ֖ץ
אֶסְגּֽוֹד׃ כ רֹעֶ֣ה אֵ֔פֶר לֵ֥ב הוּתַ֖ל הִטָּ֑הוּ וְלֹֽא־יַצִּ֤יל אֶת־
נַפְשׁוֹ֙ וְלֹ֣א יֹאמַ֔ר הֲל֥וֹא שֶׁ֖קֶר בִּימִינִֽי׃ כא זְכָר־אֵ֣לֶּה

ין זעירא יתיר וא"ו

רד"ק

אומו אל זה דבר תימה : יתקבצו כולם . פירוש כל עובדי הפסל יתקבצו ויבאו ויתנו במעשיהם מהו יוסכלו בו אם יעשו זה יש להם שיפחדו מהאל על מה שעשו ויבשו מעלמם ממעשיהם שהוא תהו שיתבוננו בו : (יב) חרש. סמוך לברזל כי הרי"ש פתוחה ספר עתה במעשה הפסל איך טורחים להבל מי שהוא אומן ברזל יעשה מעצד ויעשה המקבת כי כל אומן צריך לכלי ברזל יעשה הפסל מעץ או מאבן או מברזל או בדיל או כסף או שאר מתכות בכלי ברזל יעשו אותם : מעצד. כלי ברזל שחותך בו חרש עצים והוא שקורין דולודירה בלע"ז או איים"א : ופעל בפחם ובמקבות . אותו החרש פעל בפחם שנופח בו לחמם הברזל שיעשה ממנו הכלי ופעל במקבות שיעשה אותם שילוך בהם הפסל וזהו שאמר יצרהו ופעל במקבות שיצרהו בהם , יצרהו פרשו יצר ופ"א הפעל בלעות בדגש : ויפעלהו בזרוע כחו . בכל כחו הוא פועל בו כי יקוה בפעולתו שכר טוב ועניינו בזרוע כחו וכי"ת בזרוע משמשת במקום שנים או פי' כמו ספוך בכח זרועו וכן מקום שם קבר : גם רעב ואין כח . עד שמרוב חשקו במלאכה כשיגיע עת האכילה לא ירצה לקום מהמלאכה והוא רעב ופועל עד שלא ישאר בו כח וכן צמא ולא יקום אפי' לשתות והנה הוא עיף וצמא ורעב ועם כל זה פועל מרוב חשקו במלאכה : (יג) חרש עצים. גם כן סמוך והרי"ש פתוחה : נטה קו. המדה : יתארהו. יגבלהו כלומר ישים גבול בעץ בשרד והוא חוט הצבע שמסמן בו הנגר מה שרוצה לכרות מן העץ וכן ותאר הגבול והצבע הוא יקרא שרד והקו שאמר הוא החוט שצובע אותו בשרד: יעשהו במקצעות. ואחר שסמן אותו יתקנהו במקצעות ומקלעות הם שני כלים דומין במלאכתם לאחד קורין לו פלאנ"ה ולאחר סימנ"ע שמקלף בהם הנגר פני העץ ומחליקו ותרגום ואת הבית יקלע יקלף ות"י במקלעות באזמילא ואלו הכלים שויין כמו אזמלים : ובמחוגה יתארהו. מחוגה קומפא"ש בלע"ז ובו יעשו העגולות ואמר הדברים המצויירים יתארהו בראשון אל"ף בכסף פתח והשני האל"ף בחטף קמץ : כתפארת אדם. כי צורתו נאה ומפוארת משאר בעלי חיים ות"י כתפארת אדם כתושבחת אתתא למיתב בביתא כלומר כמו שהוא תפארת האשה שתשב בבית שלא תצא לחוץ כן הוא הפסל יושב בבית וכנויהו וכפס מן הנשים וא"א ז"ל פי' כמשמעו והענין כפול ואמר ויעשהו כתבנית איש כתפארת אדם ולמה לשבת בית לא לצורך אחר כי הוא ממקומו לא ימיש : (יד) לכרת לו ארזים. עד הנה ספר מעשה הפסל מעץ הטוב עתה אומר כי עוד יטריח עושה הפסל שהולך אל היער לכרות לו ארזים לעשות מהם פסל. ועוד טורח יותר מזה שנוטע נטיעה ויגדל אותה עד שתבא להויה לכרות ממנה ארזים לעשות פסל ראו עד היכן הגיע כח עבודתם והכל נקל בעיניהם בחשבם לקבל שכר טוב על זה והם טורחים לתהו והבל לא יתבוננו במעשיהם ובאמרו ארזים מבקש המשובח שבהם לכרותו: תרזה. אילן מאילני סרק. ופירשו בו שהוא שקורין לו בערבי סנאב"ר : אלון. הוא ערמון : ויאמץ לו בעצי יער. לבקש מהם הטוב : נטע ארן. גם אילן גם כן טוב למלאכה. ובדרז"ל עלי ארזים ארנים וברושים : וגשם יגדל. יש מפרשים גשם גוף כ"ל גוף עץ וכן באחרי גשמי ילטבע והנכון לפרשו כמשמעו וכן ת"י ומטרא ירבי ובכ"ל וגשם יגדל כי ידוע הוא כי כל צומח יגדל אותו הגשם אלא אמר שאעפ"י שהוא נוטע העץ ואם עכו"ם הגשם יגדל אותו והרי הגשם בשליחות האל יתברך בא ואעפ"כ עולם כמנהגו נוהג כמו שאמרו רבותינו ז"ל בזה הענין משל סאה של חטין וזרעה דין הוא שלא תצמח אלא עולם כמנהגו נוהג ושוטים שקלקלו עתידים ליתן את הדין : (טו) והיה. כי לכשכרת העץ והושב אותו לפסל החתיכות הנפסלות יהיו לו לבער ולהחם ולאפות באותם בשילי פעליה: ויחם. החי"ת נקרא בקמץ חטף והזקף ביו"ד : ישיק. כמו יבעיר כלומר ישיק בהם את התנור : ואפה לחם. כמו וטחני הקמח : למו. כמו לו או כמשמעו לבם ופי' לפסיליו' אעפ"פ שלא זכר אלא אחד רבים הם: (טז) חציו. ר"ל מקצתו אמר כי בחציו שמבער יחמם בשני פנים שיצלה בו צלי ויאכל עד שישבע ועוד שיחם בשרו באש : על חציו בשר יאכל. פי' יצלה צלי שיאכל בשר על חציו שיצלה בו צלי : ויאמר האח. שמחה וכן האח האח לאתה עינינו יאמר הסכל הזה מתפתה בדבר הפסל וישמח בו לסכלותו בשני פנים בהנאת הגוף ובחשבו כי יהיה לו שכר טוב בעבודתו יאמר מה טוב לי זה הפסל כי אני נהנה ממקצתו בהנאת גופי ומקצתו אעבדנו ויצילני בעת צרתי, חמותי מלרע : (יז) ושאריתו לאל. פי' לפסילו זהו האל שלו : יסגוד לו. ישתחוה כפל ענין במ"ש כי יסגוד כמו ישתחוה כתרגומו או פי' יסגוד לו כריעה : וישתחו. פשוט ידים ורגלים כמו שפירשו רז"ל וי"ת סגיד ליה ואשתעביד ליה : (יח) לא ידעו ולא יבינו. טח מנחי העי"ן ואם הוא פתח והוא פעל יוצא בחבירו והטח הוא האל על דרך השמן לב העם הזה כמו שפירשנו או יהיה הטח יצר הרע הגובר על שכלם : (יט) ולא ישיב. וי"ו ולא דעת כוי"ו וישא אברהם את עיניו או כוה כפל ענין אמר ולא ישיב אל לבו אלה הדברים שזכר כי הם דברי תימה ואין בלבו לא דעת ולא תבונה לאמר זה כלומר להשיב בלבו חציו שרפתי במו אש ואף אפיתי על גחליו. למעלה אמר אף ישיק כי שניהם יעשה אדם בעצי' או ישיק בהם את התנור ויאפה לחם ע"י הדבקם או יאפה הלחם על הגחלים : ויתרו. שנותר ממנו והוא שם מן יתר הגזם : לתועבה. לדבר שתעב האל ומנע מעבוד אותם : לבול עץ. לענף עץ. וכן כי בול הרים ישאו לו יעקרו בול : (כ) רועה אפר. אמר זה שעושה הפסל לעבדו רועה אפר הוא כלו' מתעסק בדבר שלא יועיל לו והוא על דרך אפרים רועה רוח דחלתה וי"ת הא פלגא קטמא: לב הותל הטהו. הותל אמר ואם הוא פתוח ומבפסו והדגש אלא בא קל כמו התל בי אמר יצר הרע שמהתל בו הטהו לדרך רעה והוא לא יבין ולא יציל את נפשו טרם אבדם : ולא יאמר הלא שקר בימיני. מה שפעלתי ועשיתי בימיני שקר הוא וכה"י בלא שקרא עבדים בימיני : (כא) זכור אלה יעקב. אם העמים

מסורת הקריאה

(יב) חרש, נמסר ג' פתחין, ר"ל הריש בפתח, וסי' עי' בפ' תצוה כ"ח י"א : מעצד, העי"ן בח"פ והצד"י בקמץ, ונמסר עליו ל', ר"ל לית בקמץ, זולת זה : יצרהו, הצדי' דגש : (יג) חרש, נמסר ג', ר"ל ג' בפתח. עי' פסוק י"ב : נטה, מלעיל. יתארהו. ב' בפסוק הראשון האל"ף בח"פ, ונמסר עליו ל', ר"ל לית עוד האל"ף בח"פ. והשני האל"ף בחטף קמץ ונמסר עליו ל', ר"ל לית עוד שהאל"ף בחטף קמץ : לשבת. הלמ"ד בקמץ : (יד) ארזים, בז"ק, ובכ"י ישן ברביע ומסתבר רוו"ה : נטע. מלרע שלא כמנהג מכלול : (טו) לאדם. הלמ"ד בשוא, ויחם, מלעיל : ואפה, מלעיל : אף. במהפך. ובכ"י ישן במקף: וישתחו, התי"ו בקמץ. ונמסר עליו ב' זקפין קמצין יהושע, ר"ל קמץ בזקף א' דין ב' יהושע. ויפל יהושע אל פניו ארצה וישתחו (יהושע ה' י"ד) וכן נמסר שם במס"ק ומסיים שם וכל אתנחתא וסוף פסוק דכוותיה : (טז) ויאמר. נמסר עליו ז' רפין ע' חמותי, מלרע רד"ק : (יז) וישתחו, נמסר עליו לית רפי ר"ל לית עוד הוי"ו בשו"א : ויתפלל. נמסר עליו ג' רפין בקריאה, ר"ל ג' שהתי"ו בשוא והיו"ד רפי, ועי' בראשית כ' ז' : ויאמר. מן ו' רפין עי' בפסוק ט"ז וצ"ל ו' רפין. כי כן נמסר במ"ב ט' י"ז במס"ק ובמס"ג ו' רפין, וכן במס"ק ישעיה נ"ח ט'. וסי' א' במ"ב שם, ב' דין, ג' בפסוק הסמוך י"ז ד' תשוע ויאמר הנני (ישעי' נ"ח ט') ה' הוי המרבה (חבקוק ב' ו') ו' ויאמר אך פרי (תהלים נ"ח י"ב) : (כ) רעה, מלרע : (כא) לי אתה

נחל שורק

אבות דוקא וז"ש וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתוב ידו לה' שהוא כותב ספרים תפלין ומזוזות ליחד קבה"ו בשם כל ישראל וז"ש בשם ישראל יכנה דכל מה שעושה אינו מכוין לטובת עצמו אלא בשם כל ישראל ולזכות את הרבים :

מוסרי של"ה והגהות

בהרמב"ם שצריך להתודות על הקרבן ובהא תריץ יתיב חקירה גדולה הרב כתונת אור. מאי"ן) :

אשר נשיא יחטא. אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב וכו' ואז מכ"ש יתעוררו יותר העם עוד יש רמז מוסר בסמיכות חטאת הקהל הוא אשר נשיא יחטא כלומר אם חוטאים הקהל אז הנשיא חוטא כשבידו למחות ואינו מוחה (אח"י עיין לעיל תוך הנחל. מאי"ן) :

ומעלה מעל בה'. פירש"י לפי שכל המלוה והלוה והנושא והנותן אינו עושה אלא בעדים ובשטר לפיכך בזמן שהוא מכחש מכחש בעדים ובשטר אבל המפקיד אצל חבירו ואינו רוצה שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם לפיכך כשהוא מכחש מכחש בשלישי שביניהם עכ"ל. ראה והביטה עד היכן מגיע עון הכופר בממון אעפ"י שאינו אלא דבר שבממון הוא כופר בהשי"ת :

מסורת הקריאה

מלעיל: (כב) שובה מלרע. ונמסר ה' מלרע, ועי' במדבר יו"ד ל"ו: (כג) רנו. מלרע: ארץ. האל"ף בקמץ. ונמסר עליו י"ד קמץ, ר"ל בי"ד מקומות כתיב מלת ארץ האל"ף בקמץ בז"ק. ועי' בפ' האזינו ל"ב י"ג:

יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל כִּי עַבְדִּי־אָתָּה יְצַרְתִּיךָ עֶבֶד־לִי אַתָּה
יִשְׂרָאֵל לֹא תִנָּשֵׁנִי׃ כב מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן
חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׃ כג רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־
עָשָׂה יְהוָה הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר
וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְהוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר׃

רד"ק

עובדי פסילים לא יבינו אתה זכור הדברים האלה ולא תפותה לעובדי הפסילי': כי עבדי אתה. מאז עבדי אתה ולא עבד הפסילי' ועל כן ילרתיך להיות לי עבד. וטעם ילרתיך כמו שפירש בוראך ויולרך או עת שלקח ישראל לעם והוליאם מבית עבדים הוא עת ילירתם וי"א אתקנתיך למהוי עבד פלח קדמי: וישראל לא תנשני. לא תנשה ממני זכרני אתה ואזכרך: (כב) מחיתי כעב פשעיך. כמו העב שנמחה במים כן מחיתי פשעיך: שובה אלי. ומה שמעלת עד הנה מחיתי. והחלם רבי אברהם בן עזרא כתב כעת השעוברת בלאת השמש. וכפל העניין במ"ש: שובה. מלרע: גאלתיך. עתה אגאלך מגלות בבל: (כג) רנו שמים. על דרך משל כאלו כל העולם ישמח בלאת ישראל מהגלות: כי עשה ה'. טובה עם עמו וגאלם: תחתיות ארץ. היא הנקודה האמלעית אשר בארץ והנה זכר העגולה והנקודה וזכר הדומם והלומח והחיים לא זכר כי לא ישמחו כלם כי בכל שאכל: פלחו. ענינו הרמת קול וזכר הרים לפי שעיקר בריאת הארץ ההרים שבה: יתפאר. כי תפארת האל יהיה בהוליא עמו מהגלות והעמים יפארוהו בזה וכן אמר כרש כל ממלכות הארץ נתן לי ה':

גג"ה למנחת שבת וב"ה

ויקרא ו צו

ו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב צַו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו
לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא
הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־

ים ועירא

תרגום אונקלוס

א. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. פַּקֵּיד יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי לְמֵימַר. דָּא אוֹרָיְתָא דַּעֲלָתָא. הִיא עֲלָתָא. דְּמִתּוֹקְדָא עַל

ת"א זאת תורת. זבחים כז סא סס עד לב מנחות ו כז מט נדה תז סוף העולה. יומא לג מה סנהדרין לד הוריות ג. זבחים כג כו. תמורה יד:

תפסיר הרס"ג

(א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר הרון ובניה קאילא. הד'ה שריעה' אלצעידה. תוצ'ע עלי וקיד עלי אלמד'בח טול אלליל אלי

אבן עזרא

(ב) הוא העלה. נקראת כן בעבור שהיא עולה כלה על המזבח ובכאן רמז שלא יעלה עולה בלילה רק היא תהיה על מוקדה כל הלילה. וה"א מוקדה נוסף או מוקד ומוקדה הם שנים שמות: ואש המזבח תוקד

רשב"ם

(ב) צו את אהרן. זאת תורת העולה. כל הקרבנות האמורים בפרשת ויקרא חוזר וגומר כל דיניהם: הוא העולה. הנקטרת ביום. כדכתיב ביום זבחכם ביום

בעל הטורים

(ב) לו את אהרן. מה כתיב לעיל מניה לאשמה בה לו את אהרן לומר שיהיו זריזים בתורה ומלות שגגת תלמוד עולה זדון: מפה לאמר לו את. מ"ת תורה לוה אות' שיעסקו בתור': זאת תור' העול' הוא העול'. לו' כל העוסק בתורת עול' כאלו הקרי' עול'. סקרבנו

שפתי חכמים

א פי' רש"י בגמרא שיהא מהיר וזריז. וא"ת ולמה לא פי' רש"י לעיל אקרא דפרשת תלוה. די"ל דהזירוז בא משום שלריך אומנות יתירה לגרגרו בראש הזית ולכותשו במכתשת שיהיה בלא שמרים: ב מדכתי' לו את יהושע וחזקהו ואמלהו זהו זירוז ולדורות כתיב בפ' אמור לו את בני ישראל ויקחו אליך שמן וגו' מערב עד בקר לפני ה' תמיד חקת עולם לדורותיכם הרי לדורות מיד כתיב בפ' בהעלותך ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר לוה ה' וגו' וזהו מיד: ג כלומר דוקא במקום שיש חסרון כיס לריך לכתוב לו לזירוז אבל במקום שאין בו חסרון כיס אינו לריך לכתוב לו אפי' אם הוא זירוז מיד ולדורות ור"ש פליג. והא דכתיב הכא לו אע"פ שאין כאן ח"כ י"ל כיון שאין הכהנים נהנים מן העולה אלא מעור העולה והיא גם היא אינה נלקחת אלא לכהן המקריב אותה מ"ה נקראת ג"כ ח"כ. והרא"ם כתב שר"ש לא בא לחלוק על דברי ת"ק אלא להוסיף בא ואמר שהסבה היותר גדולה שאמר הכ' לו לווי אינה אלא מפני שיש בה ח"כ אבל כשאין בה ח"כ לא תבא עליו מלת לו וה"ה אם אין בה זירוז מיד ולדורות אף ע"פ שיש שם ח"כ לא תבא עליו מלת לו וכו' ע"ש כי האריך. והא דכתיב לו את בני ישראל גבי חילוק של א"י אע"פ שאין שם ח"כ י"ל דכיון דכל ישראל לא היו שוין לענין כיבוש הארץ ושבט אחד להא חלק גדול יותר משל חבירו יש שלקח חלקו בהרים ויש שלקח במישור נקרא נמי בלד מה ח"כ ודו"ק: ד פי' הוכחתו מסיפא דקרא דכתיב ביה כל הלילה עד הבקר הוא דקדייק: ה משום שהמזבח מקדש אותן וכתיב בתריה היא העולה למעט דמשמע היא ולא אחרת ופרש"י הוא העולה מיעט את הרובע ואת הנרבע וכיולא בהן שלא היו פסולן בקדש ר"ל שיכולין להיות שכיא פסולים קודם שקדש אבל שאר פסולים כגון שנטמאו או שאר דברים א"א אלא לאמר שקדש ובת"כ משיב לכלהו. כתב הרא"ם

רש"י

(ב) צו את אהרן. [ת"כ] אין צו אלא א' זרוז מיד ולדורו' ב א"ר ש ביותר לריך הכתוב לזרז במקום ג שיש בו חסרון כיס: זאת תורת העולה וגו'. הרי הענין הזה בא ללמד על הקטר חלבים ואיברי' שיהא כשר ד כל הליל' וללמד על הפסולין איזה אם עלה ירד ואיזה אם עלה לא ירד שכל תורה לרבות הוא בא לו' תורה א' לכל העולים ואפי' פסולין שאם עלו ה לא ירדו: הוא העולה. למעט את הרובע ואת הנרבע וכיולא בהן שלא הי' פסולן בקדש שנפסלו קוד' שבאו

טעמי הקרבנות

(ב) לו את אהרן ואת בניו וגו'. לריך להבין מדוע בסדר ויקרא בכל הקרבנות לא נזכר שם אהרן, רק בני אהרן, והקריבו בני אהרן, ונתנו בני אהרן, ועוד כמה פעמים עד כאן בקרבן תמיד, נזכר אהרן ג"כ, אך ידוע כי כל זמן היות ישראל במדבר ארבעים שנה, לא היו מקריבין שום קרבן נדר ונדבה וחטאת אשם ושלמים רק תמידים ומוספים וקרבנות לבור הקבועה להם זמן, ומתאמת שכל הסדרה ויקרא אינה מדברת רק מקרבנות יחיד וזאת לא הקריב אהרן אלא בניו, וכל דיני הקרבנות האמורים בסדר

רבינו בחיי

(ג) ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן. הודיענו בכאן שאף הרמת הדשן שהיא עבודה קלה צריכה בגדי כהונה כי מדו בד הוא הכתונת ואמר לשון מדו שתהא כמדתו. על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בין הכתונת לבשרו ולא בין המכנסים לבשרו וגם אם היו מכנסיו קצרים ולא היו מגיעים עד רגליו ועבד בהן עבודתו פסולה. ומה שהזכיר אלה השנים בלבד כתונת ומכנסים הוא הדין לשאר בגדים כי כיון שהודיענו שהרמת הדשן צריכה בגדים למדנו בודאי שצריכה ד' בגדים בכהן הדיוט ושמונה בכהן גדול. וכן אמר בספרי ילבש להביא את המצנפת ואת האבנט. ויש לפרש עוד מדו בגדיו כמו (ש"א יז) מעל למדיו וכן (תהלים קלג) על פי מדותיו וא"כ יכלול לכל בגדי כהונה וזהו שתרגם אונקלוס

נחל קדומים

ב (א) צו את אהרן וגו'. כתב רבינו אפרים ז"ל זש"ה טובים השנים מן האחד טובים השנים זה משה ואהרן מן האחד זה קרח אשר יש להם שכר טוב י"ש עולמות בעולמ"ם היינו בעמל"ם כי אם יפלו כלומר כשהאחד ח"ו חוטא האחד מקים את חבירו שיתפלל עליו כמ"ש ואתפלל בעד אהרן ואלו האחד שיפול זה קרח שירד לשאול תחתית ואין שני להקימו להעלותו משם ואין שני עתה אבל יהיה לעתיד עכ"ל. ואפשר דדריש מדכת' ואין שני אין עיין כמו שדרז"ל ובן אין לו עיין לו גם כאן עיין לו שלעתיד יהיה מי שיקימנו. ויש לרמוז שני ר"ת שמואל נביא יעלהו דבזכות שמואל הע"ה יעלה כאשר נתנבאת אמו מוריד שאול ויעל. ומצאתי בס' קדמון כ"י צו את אהרן דע כי שם אדני יש לו כ"ד צרופים והם צ"ו אותיות כי ד"פ כ"ד הם צ"ו כמספר אל אדני ושם זה הוא בעשיה וכל מצוה נכרתו עליה צ"ו בריתות ללמוד וללמד צ"ו בריתות לשמור ולעשות וכתיב כי צו לצו קו לקו. תמצא כל מצוה נכרתו עליה ב' צו כמספר נצבים דכתיב אתם נצבים היום כלכם ולכן צו את אהרן זהת"ד: (ב) זאת תורת העולה וגו'. במדרש זאת תורת העולה אמר רבי לוי נימוס היה וקלוסין היא

חומת אנ"ך

(ב) צו את אהרן. בספרא לריך ליזהר כל מקום שיש בו חסרון כיס. וא"ת הא כתיב בפ' מסעי צו את בני ישראל זאת הארץ אשר תפול. בספרי מפיק לה מכללא או אפשר דשם נמי יש חסרון כיס שלא ירשו ארץ אדום עמון ומואב. או כל ירושת אחים ומתקנאים זה על זה. זבולון עם חרף וכו' הרב הגדול מהר"ר וידאל לרפתי זלה"ה בפירושו כ"י (ג) רז"ל במדרש דרשו על המתגאה שנדון באש שנאמר היא העולה על מוקדה ע"ש ולפי דרכם אפשר לרמוז במ"ש פ"ק דסוטה כל המתגאה כאלו עע"ז וכאלו בא על כל העריות. וזה רמז צו שהוא ע"ז את אהרן ואת בניו. לאמר ג"ע כמ"ש בסנהדרין כלומר ע"ז וג"ע זאת תורת העולה כלומר המתגאה כמ"ש רז"ל דהוא ע"ז וג"ע (ג) א"נ כמ"ש דעולה מכפרת על עשה וכתב הרב כתנות אור דעל הרוב אדם עובר על עשה של דברים בטלים כי המדבר דברים בטלים עובר על עשה ע"ש באורך

מרפא לשון

א) על מוקדה, דמתוקדא. נר' דמלת על בלא תרגום מפני שאינה

מסורת הקריאה

(ב) מוקדה, הה"א נחה בלא מפיק: תוקד, הנגינה בתי"ו לפי שהוא

הלילה עד־הבקר ואש המזבח
תוקד בו: ג ולבש הכהן מדו בד
ומכנסי־בד ילבש על־בשרו והרים
את־הדשן אשר תאכל האש את־
העלה על־המזבח ושמו אצל
המזבח: ד ופשט את־בגדיו ולבש
בגדים אחרים והוציא את־הדשן

ת״א כל הלילה. יומא כ מה זבחים פז: כל הלילה עד הבקר. מגילה כא חגיגה י זבחים פו פז: מדו בד. פסחים סה יומא כג: ומכנסי בד. יומא כג. ערכין ג: והרים. יומא כ כד זבחים פז: ושמו. פסחים כו כז זבחים מו חולין קיז תמורה לד כריתות ו. מעילה יא יב: ופשט את. שבת קיד יומא כג: והוציא את. יומא כח סנהדרין מב זבחים קה מעילה יב:

תרגום אונקלוס

מדבחא כל ליליא עד צפרא. ואישתא דמדבחא תהי יקדא ביה: ג. וילבש כהנא לבושין דבוץ. ומכנסין דבוץ ילבש על בסריה. ויפריש ית דשנא. דתיכול אישתא. ית עלתא על מדבחא. וישויניה. בסטר מדבחא: ד. וישלח ית לבושוהי. וילבש לבושין אחרנין. ויפיק ית דשנא

בעל הטורים

נקראים אש והתורה נקראת אש שנ׳ הלא כה דברי כאש. מימינו אש דת למו. אותיות תלמוד. הקרבנות נקראים לחם את קרבני לחמי והתורה נקראת לחם לכו לחמו בלחמי כשם שאי אפשר לעולם בלא לחם כך א״א לעולם בלא תורה: (ג) מדו בד. ב׳ הכא ואידך ויואב חגור מדו לבושו שבגדי כהונה היו כעין בגדי מלחמה וכן המעיל כפי תחרא בזכותם היו מתגברים במלחמה: ושמו. בגימ׳ ונבלע במקומו: אהרים והוציא. בגימ׳ הכהנים בעני

רשב״ם

הקריבו את זבחו: כל הלילה. תמור הקטירה: ואש המזבח תוקד בו. בלילה כמו ביום: (ג) מדו. *כמו בגדיו, ומדיו קרועים לשון בגדים: והרים את הדשן.* זהו מצותה בכל יום לתמיד של שחר אבל והוציא את הדשן הוא לזמן מרובה לפנות את המזבח מרוב דשן שעליו: בחצר

רש״י

לעזרה [כל הענין בת״כ וזבחים פ״ג ופ״ד]: (ג) מדו בד. היא הכתונת ו ומה ת״ל מדו שתהא ז כמדתו: על בשרו. שלא יהא דבר חוצץ בנתיים [ת״כ ערכין ג]: והרים את הדשן. היה חותה מלא המחתה ח מן המאוכלות הפנימיות ט ונותנן במזרחו י של כבש (תמיד כד): הדשן אשר תאכל האש את העולה. ועשתה דשן מאותו דשן ירים כ תרומ׳ ושמו אצל המזבח: (על המזבח. מלא איברי׳ שעדיין לא נתאכלו מחזירן על המזבח לאחר שחתה גחלי׳ אילך ואילך ונטל מן הפנימיות שנאמר את העולה על המזבח. בר״י): (ד) ופשט את בגדיו. (יומא כג) אין זו חובה אלא ד״א שלא ילכלך בהוצאת הדשן בגדים שהוא משמש בהן תמיד ל בגדים שבשל בהן קדרה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו לכך ולבש בגדים אחרים פחותין מהן: והוציא את הדשן. (תמיד כח) הצבור בתפוח מ שהוא רבה ואין מקום למערכה מוציא משם ואין זה חובה בכל יום אבל התרומה חובה בכל

שפתי חכמים

וא״ת נ״ל שאי מיעוטא דהיא העולה למעט רובע ונרבע שאם עלו ירדו והלא כבר מיעטן הכ׳ מן הקרא דמן הבהמה וגו׳ בפרשת ויקרא וכיון דמיעטן מהתם דלא קדשו נ״ל למעוטי הכא דאם עלו ירדו פשיטא כיון דלא קדשי חולין נינהו ופשיט׳ דירדו כבר תירצו בגמ׳ פרק יוצא דופן דאיצטריך קרא לבהמת קדשים אע״ג דקדש להו מעיקרא אם עלו ירדו. עכ״ל: ו דק״ל למה כתיב ולבש הכהן מדו בד שהרי אינו כתיב לעיל גבי בגדיו של אהרן. ומתרץ היא הכתונת והוזכר בבגדי כהונה שהוא הסמוך לבשרו ועל בשרו דכתי׳ בקרא קאי אחרוייהו דאי על מכנסים לבד היה לכתוב ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד על בשרו ילבש נ״ל הלא דקאי נמי אמדו שהוא הכתונת: ז פי׳ לא ארוכה ולא קצרה מגופו דה״א כיון שהוא על גופו ויש לו בגדים אחרים למעלה ממנו אם היתה קצרה מגופו לית לן בה קמ״ל. דאל״כ למה לא קראו הכתוב כתונת כמו בשאר מקומות: ח משום דכתי׳ והרים את הדשן שהוא ל׳ תרומ׳ שמפרים מן הדשן ואם היה חותה כלה אין זה הפרשה: ט משום שהוא סברא מה שעוכב באמצע האש נשרף מאד לכך היו נוטלים הדשן הפנימית: י משום דכתיב אצל המזבח הכבש היא אצל המזבח מנלן שהיה במזרחו של כבש מוכח משום דכתיב אצל המזבח קדמם בפרשת ויקרא וגם שם משמע אצל הכבש וכתי׳ בהדיא קדמה א״כ שמע מינה שמקום הדשן היה במזרחה דהיינו קדמה: כ תיקן בזה דפשוטו של קרא משמע שהדשן היא אכלה האש לכן פי׳ ועשאתה דשן כלו׳ האש שב אל העולה ופי׳ עוד מאותו דשן ירים שלא תאמר כל הדשן אשר יעשה מן העולה והרא״ם פי׳ דאל״כ פתח בדשן וסיים באכילה את העולה ויהיה פי׳ והרים את הדשן ואיזה דשן אותה שאכלה האש: ל אם היה כתיב ופשט את בגדיו ולבש אחרים הייתי אומר שהוא חובה אם היה לבוש עתה בגדי כהונה ילבש עתה בגדי חול או להיפך אבל עתה שכתיב ולבש בגדים אחרי׳ נשמע בגדים כמו ראשונים כלומ׳ אם היו הראשונים חולין ילבש גם עתה בגדי חולין א״כ מ״פ בין ראשונים לאחרונים לכך פי׳ רש״י בגדים אחרים פחותים מהם אבל אלו ואלו בגדי קדש הם א״כ למה ופשט אלא ע״כ ד״א וכו׳ ואין זה אלא ד״א: מ דק״ל והא לעיל כתיב והרים והכא כתיב והוציא ועוד הכא כתיב אל

טעמי הקרבנות

ויקרא הוא כשיבואו לארץ כנען, ומאחר כי ידע הקב״ה שאהרן לא יבא לארץ כנען, ע״כ לא הזכיר שם אהרן בקרבנות אלו, רק את בניו הזכיר. וכשהגיע לקרבן תמיד אשר הקריבוהו במדבר, הזכיר גם את אהרן, כי את התמידים גם הוא הקריב [אהבת יונתן]: [צו את אהרן וגו׳. פי׳ רש״י אין צו אלא זירוז מיד ולדורות אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס. רבו הפירושים על מאמר ר״ש, איזה חסרון כיס יש כאן. ונוכל לומר מאחר כי כל הקרבנות קריבין מן אחר תמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים, ואם לא נזרק דמן על המזבח קודם תמיד של בין הערבים נפסלו. ואם הכהן לא יהיה זריז להקריב תמיד של שחר בעתו וזאנו רק יתאחרסו, אזי יהיה זמן קצר לשאר הקרבנות להקריבם ויבואו לידי פסול ויהי׳ חסרון כיס להבעלים שיצטרכו להביא קרבנות אחרים להקריבן למחר. ע״כ צוה הקב״ה להכהנים שיהיו זריזין להקריב קרבנות התמידי שחרית בעתם וזמנם שלא יהיה חסרון כיס לשום אדם, וזהו אמאר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס]: זאת תורת העולה וגו׳. איתא בגמ׳ ברכות (דף כו) תפלות כנגד תמידים תקנום, כמו שבעניני הגוף דרך בני אדם לסעוד בבקר סעודת שחרית, ומסעודה זו ממתין עד סעודת הצהרי׳, ומסעודת הצהרים ממתין עד סעודת הלילה, ומסעודת הלילה ממתין כל

מצות השם

(ג) [קלא] (עשה נט) להרים הדשן מעל המזבח שנאמר והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה:

אלג׳דאה. ונאר אלמד׳בח תתוקד עליה: (ג) וילבס אלאמאם קמיץ מן עשר. וסראויל מן עשר ילבס עלי בדנה. וירפע אלרמאד. אלתי תאכל נאר אלצעידה עלי אלמד׳בח. ויגעלה לזק אלמד׳בח: (ד) ת׳ם יסלך׳ ת׳יאבה. וילבס ת׳יאב אכ׳ר. ויכ׳רג אלרמאד אלי כ׳ארג

נוה שלום

(ג) מדו בד, קמיץ מן עשר, אלקמיץ

אבן עזרא

בו. ולא חוץ ממנו: (ג) מדו. חלוק וחכמים אמרו שהוא חלוק כנגד מדתו: על בשרו. כנוי לערוה וכן זב מבשרו. אשר תאכל האש: הנשאר מאכילת האש: אצל המזבח. מחוץ לפאת מזרח:

רבינו בחיי

לבושין. ולמדנו מזה כי גם במצות הרמת הדשן שהיא עבודה קלה צוה הקב״ה שיתהדר בה הכהן לפניו שילבש בגדי כהונה ובהם ירים את הדשן. וכל זה הערה ודרך חיים לכל מי שמתקרב להקב״ה באחת מהעבודות או מי שמתעסק באחת ממצותיה של תורה שיתהדר לפניו יתברך בעשותו אחת מכל מצות ה׳ שישפיל כבוד עצמו לכבוד הש״י אפילו בעבודה קלה שבהן. וכן דוד ע״ה אמר (תהלים נז) עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר. עורה כבודי אין כבודך חשוב כלום אצל כבוד קוני וכתיב (ש״ב ו) ודוד מכרכר בכל עז לפני ה׳, וכתיב (שם) ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני וגו׳.

וידוע מדרך חכמת ההגיון כי האדם אינו נקרא עבד עד שיהיה לו אדון ואין שם אדון ראוי אלא למי שיש לו עבד. והנה הם שני שמות אין אחד מהם קודם לחברו. וכיון שהאדם עבד להקב״ה ונתחייב לעבוד אותו אי אפשר שתהיה העבודה שלמה עד שיקבל העבד עליו כל מדות העבודות והם ההכנעה והשפלות לפניו לא שיתנהג לפניו במדת אדנות ושררה כי יהיה מבזה כבוד אדוניו. ואמר שלמה ע״ה (משלי כה) אל תתהדר

חומת אנ״ך

וז״ש צו את אהרן ואת בניו לאמר בשביל אמירה כלומר שהוא מדבר דברים בטלים זאת תורת העולה צריך להקריב עולה לכפר עשה (ד) א״כ דעולה באה לכפר על הרהורים ואמרו רז״ל בסנהדרין לאמר זו ג״ע כלומר בשביל ג״ע שהאדם מהרהר זאת תורת העולה צריך עולה לכפר על הרהור הלב (ה) א״כ אפשר כמ״ש האי מאן דיהיר חכמתו׳ מסתלקת ממנו ודרך דרש ומוסר אפשר לו׳ טעם לזה דע״י הגאוה נעשה גופו כלי משוקץ ומוסרח כמ״ש באגדה דאליהו זכור לטוב אמר לריב״ל דאדם שיש לו גאוה הוא סר״ת העודף מנבילה מוסרחת ואם כן התורה צריכה להיות במקום נקי וטהור וקי״ל דמבואות המטונפות אסור להרהר בדברי תורה. ולכן מי שיש לו גאוה שהוא מוסרח יותר מנבילה חכמתו מסתלקת ממנו דהתורה צריכה מקום נקי וטהור. וזה רמז זאת תורת העולה פי׳ תורה עם גאוה כלומר החכם שעוסק תורה ויש לו גאוה. אז היא העולה היא התורה עולה ומסתלקת ממנו והוא נשאר בגאותו (ו) עוד יש לרמוז זאת תורת העלה ר״ת גימטריא בית שם רמז דמוסיבת דישראל הם כמשל אשה ובעלה עם השי״ת כביכול לכן הותרו לנו הקרבנות דהבעל חייב בכפרת אשתו כמ״ש הרמב״ם פ״י דשגגות וכביכול ניחא ליה בכפרתנו. (ז) עוד ראיתי בספר קדמון כ״י שכתב וז״ל צו את אהרן דע כי שם אדני יש לו כ״ד צרופים

נחל קדומים

שכל המתגאה אינו נדון אלא באש שנאמר היא העולה על מוקדה עכ״ל ויש לדקדק מה הלשון אומרת נימוס היה וקלוסין היא ועוד להבין השינוי דבנימוס אמר היה לשעבר וקלוסין אמר היא ועוד אומרו אינו נדון אלא באש. ואפשר במה שכתב מהרח״ו זצ״ל דהגאוה נמשכת מיסוד האש והוא ניכר החוש״ה אל העי״ן גם אמרו רז״ל אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל וא״כ הגאה מעכב המשיח וראוי הוא להענישו באש כי בעבורו בטל המזבח ואנו בגלות וזהו שאמר רבי לוי נימוס היה מקדם קדמתה

מרפא לשון

אלא כפל על שאחריה ומלאת מקומה תרגמו כמו המוקדה. ג) והרים את הדשן, ית דשנא. ה״ג וכן בפ׳ ד׳ והוציא את הדשן מתר׳ דשנא ולא כנ״א קטמא וצ״ע מאי שנא הכא דמתר׳ דשן דשנא ובכ״מ מתר׳ קטמא ואפשר שהטעם על פי מ״ש בזבחים (פו) דאיברים שנתאכלו באש אעפ״י שלא נעשו אפר ועדיין הם קשים כשרים לתרומה ויכול ג״כ להוציאם אל מחוץ למחנה וכן אם פקעו מעל המזבח א״צ להחזירם דכ׳ והרים את הדשן והוציא את הדשן ולא את האפר, ולזה לא מתר׳ ית קטמא מפני שהוא תרגום אפר.

אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר׃ ה וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים׃ ו אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה׃ ס ז וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ

תמיד. יומא סס ו מד: וזאת תורס. סוטס יד קידושין לו זבחים ס מנחות ג ד יט נג:

תרגום אונקלוס

לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא. לַאֲתַר דְּכֵי: ה. וְאִישָׁתָא עַל מַדְבְּחָא תְּהֵי יָקְדָא בֵיהּ לָא תִטְפֵי. וִיבָעַר עֲלַהּ כָּהֲנָא. אָעִין בִּצְפַר בִּצְפַר. וְיִסְדַּר עֲלַהּ עֲלָתָא. וְיַסֵּיק עֲלַהּ תַּרְבֵּי נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא: ו. אִישָׁתָא. תְּדִירָא. תְּהֵי יָקְדָא עַל מַדְבְּחָא לָא תִטְפֵי: ז. וְדָא אוֹרָיְתָא דְּמִנְחָתָא. דִּיקָרְבוּן יָתַהּ בְּנֵי אַהֲרֹן

ת״א והאש על. יומא סס: ובער עליס. זבחים כט יומא כז נג: וערך עליס. פסחים כה יומא לד כ״ק קיא מנחות מט תמיד כח: וסקטיר עליס. פסחים נט. יומא לג: אש

תפסיר הרס״ג

אלעסכר. אלי מוצ׳ע טאהר׃ (ה) ואלנאר אלד׳י עלי אלמד׳בח תקד פיה לא תטפא. וישעל עליהא אלאמאם. חטבא פי כל ג׳דאה. וינצ׳ד עליהא אלצעידה. ויקתר עליהא שחום ד׳בח אלסלאמה׃ (ו) כ׳דאך אלנאר דאימא. תקד עלי אלמד׳בח לא תטפא׃ (ז) והד׳ה שריעה׳ אלהדייה. אן יקדמהא בני הרון בין

אבן עזרא

(ה) והאש על המזבח תוקד בו. פעם שנית להוסיף. לא תכבה. ביום. וטעם בבקר בבקר. בכל בקר ובקר. ובתחלה יעלה העולה ואחר כן אימורי השלמים: (ו) אש תמיד תוקד. טעם זה הפסוק להוסיף תמיד: (ז) הקרב אותה. שם הפועל וטעם הקרב יקריבו אותה בני אהרן וטעמו אחד מבני אהרן על כן והרים ממנו והוספה זאת הפרשה על הכתובה בפרשת ויקרא. מצות תאכל במקום קדוש. והנה שתים מצות. וכל זכר שלישית. וטעם לא תאפה. הוא

אבי עזר

(ז) הקרב אותה שם הפועל) הרב גלה דעתו בשני דברים. חדא דתיבת הקרב הוא מקור. וגם בני אהרן פירש אחד מבני אהרן. דלא נוכל לפרש תיבת הקרב בצווי. והפסוק מדבר כן עם בני אהרן. אתם בני אהרן הקרב אותה לפני ה׳. כאשר מפרש הרב כמה פעמים במקרא. כיון שכתב אח״כ בלשון נסתר והרים ממנו. לכן מפרש דתיבת הקרב מקור ובני אהרן פירש אחד מבני אהרן. ושייך שפיר אח״כ והרים ממנו בלשון יחיד. ונאנס דחק הרב לפרש הקרב יקריבו בלשון רבים. כי לפי דבריו נוכל לפרש שפיר הקריב יקריב

רבינו בחיי

לפני מלך וכל שכן לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה לפי שהגאוה היא לבושו וכענין שכתוב (תהלים צג) ה׳ מלך גאות לבש והעוטה לבוש המלך הרי הוא מבזה את המלך ומפני זה הכהן העובד המיוחד לעבודת המקדש צוה לו הכתוב שירים את הדשן בכל יום שהיא עבודה קלה שבעבודות כדי שישפל ויכנע לפני הש״י. וכן מצינו בהלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה היה מרקד ואומר אם אני כאן הכל כאן אם אין אני כאן

בעל הטורים

צומין שבטל מוס כשר להוליא סדשן: (ס) והאש. ג׳. והאש על סמזבח. והאש ירדס מן סשמים. והאש תאכלס. רמז למ״ד שמתו נדב ואביהוא על שהורו סלכס לפני רבן ואמרו אע״פ שסאש יורדת מן סשמים מלוס לסביא מן סהדיוט. וזהו וסאש ירדס מן סשמים אעפ״כ וסאש כו׳ תוקד בו שלריך לסביא מן סהדיוט. על כן מסאש ילאו שסורו באש וסאש תאכלס: וסאש על סמזבח תוקד בו. שסוא רמז סולס למלאכים לעלות כסכין שנאמר ויעל מלאך ס׳ בלסב סמזבח וכן ביחזקאל וסנס ו׳ אנשים וגו׳ ויעמדו אלל מזבח סנחושת וע״כ סיס נחושת מ״ש וגוללים כעין נחושת קלל. אבל מזבח ספנימי כנגד שכינס דכתיב ידיו גלילי זסב לכן כל דם אם נכנס בפנים לא תאכל אותס סחטאת שאין אכילס למעלס: כסלר

שפתי חכמים

מחוץ למחנס וסתס כתיב אלל סמזבח וע״ז פירש שלבור בתפוח וזס סוא ססרש שבין וסרים וכין וסוליא וגו׳: ג וסמנין סגדול שבכולן בכל יום סיו ד׳ מערכות אחת סמערכס גדול׳ שסי׳ מקבל כל סעולות ואח״כ סיו מסדר עוד על אותס מערכס גדולס שני גזרי עלים וסיא מערכס של קיום סאש מפני שאש לא סיתס מערכס גדולס מתגברת זאת סמערכס של שני גזרי עלים שסיו מוסיפים עליס סיס מקיימת אותס ומגברת ואח״כ סיס מסדר עוד עליס מערכס אחרת כדי לסקטיר עליס סאיברים שלא נתעכלו. וקודם סמערכס של שני גזרי עלים סיס מסדר מערכס שניס של קטורת בלד סמערכס סגדולס בקרן מערבית דרומית ומשוך מן סקרן ד׳ אמות ללד לפון וקורין אותס של קטורת מפני שממנס חותין גחלים לסכניס למזבח ספנימי שחרית וערבית לסקטיר עליסם קטורת: ס דק״ל בשלמא עולס סי׳ בכל יום עולת סתמיד אבל זס שמא אינו לכך פי׳ אם יביאו שם שלמים יקטירו אותס אחר סתמיד של שחר: עדסוקשס לרבותינו א״כ חלבי שלמים מיבעי ליס מאי סשלמים בס״א. ל״פ וסוליאו ממשמעו ופי׳ אותו מענין סשלמס: פ סרי לעיל סוא פי׳ ריבס כאן יקידות סרבס שכולן נדרשו במסכת יומא וגם אש תמיד סובא לעיל. וי״ל דסכי פירושו לעיל ריבס כאן יקידות סרבס ול״ל בשלמא אש תמיד לריך אני לנדרש מזס אש שנאמר בס תמיד אבל ססאר למס לי. ועל זס פירש רש״י כולן נדרשו כו׳: צ דכתיב שני פעמים לא תכבס: ק פי׳ שכל מלת תורס דכתיב בקרא לרבות בא כמו שפרש״י לעיל: ר ולא סקטרס כמשמעס שסרי לא סיס מקטיר אלא אותו סקומץ בלבד ולא את כולס כדכתיב וסרים ממנו בקמלו וסקטיר סמזבחס וגו׳: ש ומפרש רש״י עלמו שסרי כתיב לפני ס׳ סוא מערב כו׳ אל

רש״י

יוס: (ה) והאש על המזבח תוקד בו. ריבס כאן יקידות סרבס על מוקדס ואש סמזבח תוקד בו וסאש על סמזבח תוקד בו אש תמיד תוקד על סמזבח כולן נדרשו במס׳ יומא (ד׳ כח) שנחלקו רבותינו במנין סמערכות נ שסיו שם: וערך עליה העולה. עולת תמיד סיא תקדים (פסחים נח) (בר״י ומנין שלא יסא דבר קודם על סמערכס לתמיד של שחר ת״ל סעול׳ עולס ראשונס): חלבי השלמים. אם יביאו שם ס שלמים ורבותינו (שם) למדו מכאן ע עליס על עולת סבוקר סשלם כל סקרבנות כולם מכאן שלא יסא דבר מאוחר לתמיד של בין סערבים: (ו) אש תמיד. (יומא מד) אש שנאמר בס תמיד סיא שמדליקין בס את סנרות שנאמר בס (שמות כז) לסעלות נר תמיד פ אף סיא מעל סמזבח סחילון תוקד: לא תכבה. סמכבס אש על סמזבח עובר צ בשני לאוין: (ז) וזאת תורת המנחה. תורס אחת לכולן ק לסטעינן שמן ולבונס סאמורין בענין שיכול אין לי טעונות שמן ולבונס אלא מנחת ישראל שסיא נקמלת מנחת כסנים שסיא כליל מנין ת״ל תורת: הקרב אותה. סיא סגשס ר בקרן ש דרומית

טעמי הקרבנות

סלילס עד מחרתו, ולפי סגמרא מסעודס לסעודס סוא שש שעות, ומסעודת ערבית עד סבקר סוא בערך י״ב שעות, כן סוא ענין סנשמס בתפלותיס, תפלת שחרית זמנס בבקר כותיקין סוא כא״ש סיום וסלילס שוין שעס שסיא [וכפי מורס שעות שלסם סוא שעס א] אח״כ עוד בשסס שעות ומחלס [למורס שעות שלנו סוא סאלב איינס] זמן מנחס, בשקיעת סחמס ולאת סכוכבים זמן ערבית, ומן אז עד סבקר אין שום תפלס, כמו שסגוף שבע כל סלילס מסג׳ סעודות של יוס, כך סנשמס שבע כל סלילס מסג׳ תפלות של יוס, וכן סוא בסקרבן תמיד כל סלילס נשכת עבודת סקרבנות, וסמזבח מעכל סקרבנות של כל סיוס וממנו שבע כל סלילס, וכן אמר סכתוב סיא סעולס על מוקדס על סמזבח כל סלילס עד סבקר: זאת תורת סעולס סיא סעולס. ספר כלי יקר כתב שספסוק בא לרמז שכל סעוסק בתורת סקרבנות כאלו סקריב סקרבנות. זאת תורת סעולס. סתורס של סעולס סיא סעולס, נחשב כאלו סקריב סעולס [וכן סוא בכל סקרבנות וסמנחות]: זה

מצות השם

(ה) [קלב] (עשס ם) לסדליק אש על סמזבח תמיד שנא׳ וסאש על סמזבח תוקד בו לא תכבס ובער וגו׳: (ו) [קלג] (לאו עג) שלא לכבות אש מעל סמזבח שנ׳ לא תכבס. לאכול

נחל קדומים

שהגאה משפטו באש מדה כנגד מדה שהוא נמשך אחר יסוד האש וכך גאה לו ומשפטו חרוץ לשעבר וזהו נימוס היה לשעבר. ונוסף כי קלוסין היא עתה שנבנה המשכן יש עונש חדש לגאה שבטל התמיד והמזבח שגורם הגלות ובטלו הקרבנות. שכל המתגאה אינו נדון אלא באש של גיהנם וזאת הגזרה מחדש שיש קרבנות. וז״ש הכתוב זאת תורת העולה כלומר נימוס היה במשפט העולה רמז לגאה שמשלו נתנו לו גיהנם. היא העולה רמז כי עתה מעותד לדין אחר לישרף על המזבח בעבור המזבח שבגאותו מעכב המשיח ובטל המזבח כל הלילה כל הגלות הדומה ללילה והכתוב מכוון זאת תורת העולה נימוס היה. היא העולה קלוסין היא ודוק: ה (ג) והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר. פירש הרב מהר״ר יעקב מולכו ז״ל דאעפ״י שיש אש גבוה רבוץ כארי על המזבח מצוה להביא מן ההדיוט וזהו שאמר והאש על המזבח תוקד בו והיא הבטחה שלא תכבה האש ותוקד מעצמה דהיינו אש של מעלה והבטחה שלא תכבה ועם כל זה ובִיער עליה הכהן מצוה שיבעיר הכהן עצים בבקר בבקר דמצוה להביא מן ההדיוט:

חומת אנ״ך

והם נ״ו אותיות כי ד׳ כ״ד הם נ״ו כמספר אל אדני וכנגדן בבית המקדש נ״ו חלונות. ואמרו במסכת סוטה כי כל מצוה נכרתו עליה נ״ו בריתות ללמוד וללמד. נ״ו בריתות לשמור ולעשות ולכן כתיב כי נו לנו קו לקו. נמלא כי כל מצוה נכרתו עליה ב׳ נ״ו כמספר נצבי״ם וזהו אתם נצבים היום כלכם וזהו נו את אהרן עכ״ל. וכבר נכתב בקצור בספר נחל קדומים ועיין מ״ש רבינו האר״י ז״ל בכונות פ׳ התמיד נ״ו את בני ישראל ויאמרו

מרפא לשון

ד) והאש, ואישתא. לשון זה דומה לל״ר וכן תרגום מנחה, מנחתא, מפני שהם על משקל ל׳ רבים בב׳ קמצין כתרגום אשות, מנחות, והיה ראוי להנקד אישתא השי״ן בשו״א וכן מנחתא, החי״ת בשו״א וטעם שנקדו בקמ״ץ והם ל״י מפני שכשהם מהבנין האמצעי הם אישא, מנחא, בקמ״ץ השי״ן והחי״ת ולכן כשנתוסף בהם התיו ועלו אל השלישים נעשו בשני קמצין ודומה לזה בל׳ ערבי שכשהוא בל׳ קצר אומר נאר וכשהוא בל׳ רחב אומר נארא שהוא בתאר לה״ק נר נרא. ז) הקרב אתה, דיקרבון יתה. ה״ג ואינון ג׳ בסדרא ויש עליהם מסורת הקרב יקריב דיקרבון ג׳ וזאת תורת המנחה.

בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פְּנֵי
הַמִּזְבֵּחַ׃ ח וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ
מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־
הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה׃
ט וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו
מַצּוֹת תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר
אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ׃ י לֹא תֵאָפֶה
חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים הוּא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם׃
יא כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק־
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל
אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃ פ שני

תרגום אונקלוס

קֳדָם יְיָ. לִקְדָם מַדְבְּחָא: ח. וְיַפְרֵישׁ מִנַּהּ בִּקְמְצֵיהּ. מִסֻּלְתָּא דְמִנְחָתָא וּמִמִּשְׁחַהּ. וְיָת כָּל לְבוֹנְתָא. דְּעַל מִנְחָתָא. וְיַסֵּיק לְמַדְבְּחָא. לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא. אַדְכָּרְתַהּ קֳדָם יְיָ: ט. וּדְיִשְׁתְּאַר מִנַּהּ. יֵיכְלוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי. פַּטִּיר תִּתְאֲכִיל בַּאֲתַר קַדִּישׁ. בְּדָרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא יֵיכְלוּנַּהּ: י. לָא תִתְאֲפֵי חֲמִיעַ. חוּלָקְהוֹן. יַהֲבִית יָתַהּ מִקֻּרְבָּנָי. קֹדֶשׁ קֻדְשִׁין הִיא. כְּחַטָּתָא וְכַאֲשָׁמָא: יא. כָּל דְּכוּרָא. בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֵיכְלִנַּהּ. קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן. מִקּוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ. כֹּל. דְּיִקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדַּשׁ:

ת"א בני אהרן. קידושין לו זבחים קיס: לפני ה'. זבחים יא כז סג. מנחות יט: והרים. יומא כד מז זבחים כג מנחות יא יט כא כד קו: ואת כל הלבונה. סוטה יד מנחות יא כו: והנותרת ממנה. מנחות כ עב: מצות תאכל. יבמות לט מ: במקום קדוש. זבחים נז סג מנחות ט: לא תאפה. שבת קיא יכמות ע. סוטה מו שבועות טו. מנחות נג נה: קדש קדשים. זבחים יב מנחות כט כל זכר. סוטה כג זבחים כב: יקדש. זבחים לו:

תפסיר הרס"ג

ידי אללה. בין ידי אלמד'בח; (ח) וירפע מנהא בקבצ'תה. מן סמדהא ודהנהא. וגמיע אללבאן אלד'י עליהא. ויקתר פיהחא עלי אלמד'בח. קבול מרצ'י ללה: (ט) ואלפאצ'ל מנהא. יאכלה הרון ובניה. פטירא תוכל פי מוצ'ע מקדס. פי צחן כ'בא אלמחצ'ר יאכלוהא; (י) לא תכ'בז כ'מירא. געלתהא קסמהם מן קראביני. מן כ'ואץ אלאקדאס הי. כאלד'כוה וקרבאן אלאת'ם: (יא) כל ד'כר מן בני הרון יאכלהא. רסם אלדהר לאגיאלכם. מן קראבין אללה. כל

חלק הדקדוק

י) לא תאפה חמץ. כתב הר"ר יעקב בן אלעזר כי בספר הללי אשר בטוליטולא מצאה צירי וכתב רד"ק ולא מצאנוהו אנחנו כן בספרים המדוייקים (הריב"ש) וחרבה. קמץ תחת הבי"ת. (שם):

אבן עזרא

העיקר במצות פסח: (י) כחטאת וכאשם. כן המנחה: (יא) כל אשר יגע. במנחה ובחטאת ובאשם הוא

רבינו בחיי

מי כאן, וגם רבן גמליאל וגדולי החכמים היו מרקדים שם בבהמ"ק והיו נוהגין בעצמן קלות ראש לכבוד שמים:

(ז) זאת תורת המנחה. כבר היא אמורה בסדר ויקרא ונפש כי תקריב קרבן מנחה אבל נזכרה בכאן בשביל ארבע מצות שנתוספו בה. האחת שתהא נאכלת מצות שנאמר מצות תאכל, והשנית שתהא נאכלת בחצר אהל מועד שנאמר בחצר אהל מועד יאכליה. והשלישית שיאכל אותה כל זכר בבני אהרן, והרביעית שיקדש כל אשר יגע בה אם יגע בה קדשים קלים או חולין יקדשו להיות כמוה שאם היתה פסולה יפסלו ואם כשרה יאכל כחומר המנחה:

בעל הטורים

(ט) בחצר בגי' זו העזרה: (י) תאפה חמץ חלקם ס"ת מלם שלא תאפה אלא מלה:

רשב"ם

(ט) בחצר אהל מועד. בעזרה ולא בירושלים: (יא) יקדש, קודם הנגיעה יהיה טהור:

רש"י

מערבי: לפני ה'. הוא מערב שהוא לצד אהל מועד: אל פני המזבח. הוא הדרום שהוא פניו של מזבח שהכבש נתון לאותו הרוח: (ח) והרים ממנו. מהמחובר שיהא עשרון שלם [בבת אחת בשעת קמיצ' בר"י]: בקמצו. שלא יעשה ת מדה לקומץ (יומא מו): מסלת המנחה ומשמנה. מכאן שקומץ ממקום א שנתרבה שמנה (סוטה יד): המנחה. (ת"כ) שלא תהא מתערבת באחרים: ואת כל הלבונה אשר על המנח' והקטיר. (ת"כ) שמלקט את לבונתה לאחר קמיצ' ומקטירו ב ולפי שלא פירש כן אלא באחת מן המנחות בויקרא הוצרך לשנות פרשה זו לכלול כל המנחות כמשפטן: (ט) במקום קדוש. ואיזהו בחצר נ אהל מועד: (י) לא תאפה חמץ חלקם. (מנחות נה) אף השירים ד אסורים בחמץ: כחטאת וכאשם. (שם ב) מנחת חוטא הרי היא כחטאת ה לפיכך קמצה שלא לשמה פסולה מנחת נדבה הרי היא כאשם לפיכך קמצה שלא לשמה כשרה (יא) כל זכר. אפי' בעל מום למה נא' אם לאכילה הרי כבר אמור (ויקרא כא) לחם אלהיו בקדשי הקדשי' וגו' אלא לרבות בעלי מומין ו למחלוקת (זבחים קב): כל אשר יגע וגו'. (ת"כ) קדשי' קלי' או חולין שיגעו בהן ויבלעו ממנה: יקדש. (ת"כ) להיות כמוה שאם פסול' יפסלו ח ואם כשרה יאכלו כחומר

שפתי חכמים

פני המזבח הוא דרום כו': ת פי' שלא יעשה כלי שמחזיק קומץ וימדוד בו והוכחתו מדכתיב בקמצו ולא כתיב מלא קמצו: א דאם ל"כ ומשמנה ל"ל הא כבר כתיב בפ' ויקרא שכל הסולת היא מעורבת עם השמן וכיון שקומץ מסלת ודאי גם השמן בכלל ויהיה וא"ו משמנה וא"ו הביאור כאלו אמר ובאיזה מקום הוא קומץ ומשמנה שיש בו רוב השמן: ב כדכתיב והרים ממנו בקמצו ואח"כ כתיב ואת כל הלבונה משמע שאין הלבונה בכלל הקמיצה: ג וא"ת במקום קדוש ל"ל. וי"ל לרבות לשכות הבנויות בחול ופתוחות לחצר אהל מועד שהן כשרין לאכילה המנחו' (ע' זבחים נו): ד וכ"ש מה שעולה לאישי' דלתי' ביה בהדי' בפ' ויקרא והוכחתו מדסמוך לא תאפה המן חלקם: ה מדכתיב חטאת היא בהוייתה תהא שישחטנו לשם חטאת אבל באשם לא נאמר אשם היא אלא אחר הקטרת אימורים והוא עצמו שלא הקטירו אימוריו כשר: ו פי' שחולקים את המנחה בהדי תמימים חלק כחלק דה"א דוקא לאכילה הוא דשרי בקדשים דכתיב לחם אלהיו מקדשי הקדשים יאכל אבל לחלק עם התמימים כיון דלאו בני הקרבה נינהו לא קמ"ל: ז מדכתיב אשר יגע בהם ל"ל. אלא לומר לך יגע ויכנס בהם שיבלע בתוכו: ח דהיינו מקום נגיעתו ולא כולו:

מצות השם

(ט) [קלד] (עשה פא) לאכול כהנים שירי מנחות שנא' והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו: (י) [קלה] (לאו עד) שלא לעשות שירי מנחות חמץ שנאמר לא תאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי:

מסורת הקריאה

צסוג אחור: (ג) ומכנסי בד, במקף: (ח) חלבי, הבי"ת רפה: (י) מאשי, נמסר עליו ל', ר"ל לית בקמץ זולת דין: קדשים,

רמב"ן

(ז) וזאת תורת המנחה עד וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרן ואל בניו לאמר זאת תורת החטאת הוסיפה הפרשה הזו כפי פשוטה ארבע מצות במנחה שתהא נאכלת מצות ושתהא נאכלת בחצר אהל מועד ושיאכל אותה כל זכר בבני אהרן ושיקדש כל אשר יגע בהן וכפי מדרשו דברים הרבה מחודשים בהן שאפילו מנחת כהנים נקמצת ושיגיש אותה לפני ה' שהוא קרן מערבית ואל פני המזבח שהוא קרן דרומית ונמצא שטעונה הגשה לקרן מערבית דרומית והרים ממנו מן המחובר שלא יביא עשרון אחד בשני כלים ושלא יעשה מדה לקומץ ואמר לא תאפה שאף לישתה ועריכתה וכל מעשה ומעשה שבה עובר בלאו ולוקה עליו בפני עצמו:

יב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
יג זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב׃
יד עַל־מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃
טו וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק־עוֹלָם לַיהוָה כָּלִיל תָּקְטָר׃

ת״א זה קרבן. יומא ה סוטה ה מנחות כב עח: מנחה תמיד. שם נא נב: מחליתה. שם: על מחבת. שם כ: תעשה. שם נ: תפיני. סוטה יח יב מנחות נא כריתות ה: חק עולם. מנחות מ כח עז:

תרגום אונקלוס

יב. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: יג. דֵּין. קוּרְבָּנָא דְאַהֲרֹן וּבְנוֹהִי דִּיקָרְבוּן קֳדָם יְיָ. בְּיוֹמָא דִּירַבּוֹן יָתֵיהּ. חַד מִן עַסְרָא בִּתְלָת סְאִין סֻלְתָּא. מִנְחָתָא תְּדִירָא. פַּלְגוּתַהּ בְּצַפְרָא. וּפַלְגוּתַהּ בְּרַמְשָׁא: יד. עַל מַסְרֵיתָא. בִּמְשַׁח. תִּתְעֲבֵיד רְבִיכָא תַּיְתֵינַהּ. תּוּפִינֵי מִנְחַת בִּצּוּעִין. תְּקָרֵיב לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: טו. וְכָהֲנָא דְיִתְרַבָּא תְּחוֹתוֹהִי. מִבְּנוֹהִי יַעֲבֵיד יָתַהּ. קְיָם עָלַם. קֳדָם יְיָ גְּמִיר תִּתַּסַּק:

תפסיר הרס״ג

מן לאמסהא תקדס: (יב) ת׳ם כלם אללה מוסי תכלימא: (יג) הד׳א קרבאן הרון ובניה אלד׳י יקרבה ללה, מן (י״נ פי) יום מסח. עשר׳ אלויבה סמד. הדייה דאימא. נצפהא באלג׳דאה. ונצפהא באלעשא: (יד) עלי טאבק בדהן תעמל. סתותייה תאתי בהא רפכה (י״נ רביכה ת׳רדא) תכון. תקרבהא מקבולא מרצ׳ייא ללה: (טו) וכד׳אך אלאמאם אלמסתכ׳לף בעדה. מן בניה יצנעהא. רסם אלדהר. ללה גמלה

שני בסת״י

נוה שלום

חלוק כמדת הגוף. (יג) ביום המשח, מן יום, הבית במקום מים עיין ראב״ע. (יד) מרבכת, (סתותיה) רפכה תאתי בהא ת׳רדא תכון תקרבהא וכו׳, תיבת סתותיה אין לה מקום כי תרגם מרבכת רפכ׳ה (בכף רפויה) כמו שתרגם לקמן וסלת מרבכת, וסמד רפך׳, ובספרי חכמי הלשון אשר לפני לא מצאתי שרש למלת טתותיה, והלחם וכל מזון מובחר ומעולה נקרא בערבי עיש ראפך׳, וזהו פי׳ מרבכת שבחר בו ראב״ע ז״ל, גם רז״ל אמרו מרבכת מלמד שתהא חלוטה ברותחין, וידוע בדרז״ל טעם החליטה שהוא לחשיבות, ומה שאין בספרים נקודת הרפיון השמטה מהמעתיקים, ובלי רפיון אין לתיבה זו פתרון, ותרגם תופיני מנחת פתים ת׳רדא תכון, יען המלות כפולות. (טו) המשיח תחתיו, אלמסתכ׳לף בעדה,

אבן עזרא

קדש לשם: (יב) זה קרבן אהרן. או אחד מבניו תחתיו: (יג) ביום המשח אותו. אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ורבים אמרו כי זה בי״ת תחת מ״ם והטעם כי מיום המשח אותו הנה זה חייב להקריב תמיד מנחתו: (יד) מרבכת. אין לו אח ויש מי שאומרים רכה ויש מי שאומרים במהֵרה. ותי״ו תביאנה סימן לאהרן וכן תי״ו תקריב. ועל דעתי כי כן הוא תי״ו תפיני וטעמו תקון ואין ריע לו והקדמונים אמרו שהיא שתי מלות תאפה נא. ויאמר רבי יונה המדקדק שהוא על משקל דוכיפת וזה המשקל מעקל: (טו) כליל. כמו כלה כליל

אבי עזר

בלשון יחיד נסתר: (יג) (המשח אותו וגו׳) ורבים אמרו כי בי״ת תחת מ״ם. וכן עם נושע בה׳. ועיין ערוגת הבושם בשימושי הבי״ת: (יד) (מורבכת אין לו אח) והנכון לדעתי שהוא לשון מעורבת. כמו שהורגל בפי המדקדקים לומר תיבה זו מורכבת משני שרשים או שני בניינים. וכן כאן מורבכת בהיפוך אותיות. כמו מתלעות עול ומלתעות כפירים עולה עלוה. ומה שכתב הרב ועל דעתי כי כן הוא תי״ו תופיני וכו׳. כי רבים אוורים שתיבת

רשב״ם

(יג) זה קרבן אהרן ובניו. לפי הפשט בני אהרן הכהנים הגדולים העומדים תחתיו. וחכמים דרשו על כהן הדיוט כשעושה עבודה ראשונה צריך חינוך במנחה: (יד) מרבכת. לפי ענינו רכה בשמן לפי שהיה מאפה תנור צריך* לרככה בשמן: תפיני. לשון אפייה. א׳ חסרה. והרבה יש. לא יהל שם ערבי. ולא יאהל. וימש חשך כמו ויאמש:

בעל הטורים

(יג) זה קרבן אהרן ובניו. בגי׳ זהו מנחל׳ לאהרן ומחל׳ לבניו: עשירית. בגימ׳ עשרון שלם שהיה מביא עשרון שלם והולכו מחלה בבקר ומחלה בערב: מחליתה. בגי׳ מחלה משלם: (יד) מורבכת (תביאנה). בגימטריא רתחין שחולטין אותה ברותחין כל צרכה:

רש״י

כחומר ט המנחה: (יג) זה קרבן אהרן ובניו. (מנחות עח) אף ההדיוטות מקריבין עשירית האיפה י ביום שהן מתחנכין לעבוד׳ אבל כהן גדול בכל יום שנ׳ מנחה תמיד וגו׳ והכהן ב המשיח תחתיו מבניו חקת עול׳ וגו׳: (יד) מרבכת. (ת״כ) חלוטה ברותחין כל צרכה: תפיני. אפויה אפיות הרבה שאחר חליטת׳ אופה בתנור ל וחוזר ומטגנה במחבת: מנחת פתי׳. מלמד שטעונה מ פתיתה [בר״י ולא פתית׳ ממש בלוטין ופרורין לפי שאינה נקמצת אלא כופלה לב׳ וחוזר וכופלה לד׳ שתי וערב ואינו מבדיל וכן מקטיר לאשים בת״כ מפרש לה]: (טו) המשיח תחתיו מבניו. המשיח מבניו נ תחתיו: כליל תקטר. אין נקמצת להיות שיריה נאכלין אלא כולה ם כליל וכן כל מנחת כהן ע של נדבה כליל תהי׳:

שפתי חכמים

ט ר״ל שיאכל לפני׳ מן הקלעי׳ ליום ולילי׳ עד הלו׳: י דמה ת״ל ובניו הרי כהנים גדולים אמורים לשהוא אומר והכהן המשיח וגו׳: כפי׳ שמנח׳ תמיד דבוק עם כהן שמשיח לא עם בניו וא״כ מנחת׳ אינו תמיד רק ביום חינוכן דומיא דביום המשח שכהן גדול שהוא חנוכו לכ״ג ונכתב ביום המשח ולא מיום המשח לכלול גם לחנוך הכהנים הדיוטים דאל״כ מיום מיבעי ליה שמאותו היום ואילך תמיד יקריב: ל מדכתיב תפיני שהוא תיבות תפי נא משמע שהיא היה למדנו שכשיאפה תהא חי׳ ולא מטוגנת לכך פרש״י שהיא אפוי׳ מתחלה ואח״כ מטגנה: מ אע״ג דמקרא מלא הוא זה בא לאפוקי מדל״ם דאמר מנחת כהנים ומנחת כהן משיח אין בהם פתיתה כלומר שלא יכפול אחד לשנים ושנים לארבעה כו׳ כיון שאין בהם קמילה ולא כתיב הכא אלא פתים ולא פתות אותו פתים כמו במנחת ישראל: נ לכך פרש״י כן ושינה הקרא לפי שמלינו לפרש המשיח תחתיו המשיחות יהיו תחתיו או מלינו לפרש המשיח תחתיו מבניו יעשה אותם קרבנכלו׳ הבן יעשה קרבן לכך פרש״י כן ושינה הקרא כדי שיהא תחתיו דבוק עם מבניו ולא עםהמשיח שתחתיו לא יהמ׳ אלא במקום אחר: ס לאפוקי שלא תפרש כליל כל המנחות ופירושו כל המנחות תקטיר הקומץ ופירוש כליל כולה נשרפת וכן כל מנחת כהן של נדבה כלומר לא שמנחת כהן נתחלפת ממנחת כהן משיח לכך הוסיף וכן וכו׳ שגם הוא כליל והוסיף של נדבה שלולא זה נשמע וכן מנחת כהן שהיא חובה דומיא דשל כהן המשיח אבל נדבה לא קמ״ל שאפילו כליל: ע הוכחת רש״י מדכתי׳ וכל מנחת כהן וגו׳:

טעמי הקרבנות

(יג) זה קרבן אהרן ובניו וגו׳. הנה אברבנאל כתב טעמים רבי׳ על מנחת כהן גדול שהקריבה בכל יום בבקר ובערב (א) יען כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ראוי למי שעיני כל ישראל עליו לכפר בעדם שיהיה נקי מכל חטא וזה ע״י הקרבן. והב׳ כדי להייביר את החוטאים שיפשפשו במעשיהם לשוב אל ה׳ ולהקריב קרבנותיהם לפניו כי יאמרו הנה הכ״ג מכפר בעד נפשו בקר וערב מה נעשה אנחנו. והג׳ כדי שלא יתביישו החוטאים בקרבנותיהם באומרם שהכ״ג מביא בעד נפשו שתי כפרות בכל יום ערב ובקר. והד׳ כדי שלא יתביישו העניי׳ והאביוני׳ בעשירית האפה סלת כי יאמרו והרי הכ״ג אינו מקריב קרבן יותר חשוב מזה כל יום. והה׳ כדי לכנוס לפני ה׳ בענוה ובסימני דלות כעני ואביון הנלב לפני אדון כל הארץ. ועוד טעמים הביא אברבנאל עד סוף כל הענין:

מצות השם

(יג) [קלו] (עשה סב) להקריב כהן גדול מנחה בכל יום שנאמר זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה׳:

מרפא לשון

כי כל אכל חלב זאת משחת אהרן. יד) תופיני, קרא ותר׳ אפשר שהטעם מפני שהיא מלה נוטריקון כמ״ש במנחות דף ב׳ תופיני תאפה נא רבי אומר תאפה נאה, א״נ שהיא ל׳ רבים כמ״ש רש״י ז״ל תופיני תאפה אפיות הרבה עם שלשון אפייה הוא קרא ותר׳

מסורת הקריאה

אין בקו״ף מתג: חק, החי״ת בקמץ לבד: (יב) לאמר, הלמ״ד דגושה: (יג) קרבן, הבי״ת בפתח לפי שהוא סמוך: (יד) תביאנה, הנו״ן דגושה, ונמסר עליו לית דגש, ר״ל לית עוד בדגש זולת דין, כי תביאינה לקמן ז׳ למ״ד הנו״ן רפויה, והוא חד מן ח׳ מלין יחידאין (ר״ל דכל חד וחד לית דכותיה) דגשין וסי׳ א׳ תחתנה (בראשית ב׳ כ״א) ב׳ דין, ג׳ תכלנה (בראשית ו׳ ט״ז) ד׳ תעגנה (יחזקאל ד׳ י״ב), (אבל המ״ש כתב שם בכל המדויקים הנו״ן בלא דגש וכ״כ רבי יונה ורד״ק, עכ״ל. אולם במס״ג בראשית ו׳ ט״ז כתוב שם תעננה חכמות שרותיה תעננה (שופטים ה׳ כ״ט) והוא דגוש, וכ״כ שם המ״ש שבא הנו״ן בדגש, ואי״כ גם כאן צ״ל תעננה) ה׳ תראינה, (מיכה ז׳ יו״ד) ו׳ תשבנה, (יחזקאל ט״ז נ״ח) (גם זה טעות דשם הנו״ן רפי, וצ״ל תשכנה, כמו שנמסר בבראשית שם תשכנה דבהר מרום ישראל (יחזקאל י״ז כ״ג) ז׳ שמענה (איוב ה׳ כ״ז) ח׳ קחנו בידך (ירמיה ל״ו י״ד): (טו) תקטר,

טז וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא
תֵאָכֵל: פ יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר: יח דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם
אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט
הַחַטָּאת לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
הִוא: יט הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ
יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֵּאָכֵל
בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד: כ כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע
בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ
עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס
בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: כא וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר
תְּבֻשַּׁל־בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם־בִּכְלִי
נְחֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם:

תרגום אונקלוס

טז. וְכָל מִנְחָתָא דְּכָהֲנָא. גְּמִיר תְּהֵי לָא תִתְאֲכִיל: יז. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: יח. מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי לְמֵימַר. דָּא אוֹרָיְתָא דְּחַטָּתָא. בְּאַתְרָא. דְּתִתְנְכֵיס עֲלָתָא. תִּתְנְכֵיס חַטָּתָא קֳדָם יְיָ. קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא: יט. כָּהֲנָא. דִּמְכַפַּר בִּדְמַהּ יֵיכְלִנַּהּ. בַּאֲתַר קַדִּישׁ תִּתְאֲכִיל. בְּדָרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא: כ. כֹּל. דְּיִקְרַב בִּבְשָׂרַהּ יִתְקַדַּשׁ. וְדִיַּדֵּי מִדְּמַהּ עַל לְבוּשָׁא. דְּיַדֵּי עֲלַהּ. תְּחַוַּר בַּאֲתַר קַדִּישׁ: כא. וּמָן דַּחֲסַף. דְּתִתְבַּשַּׁל בֵּיהּ יִתְּבַר. וְאִם בְּמָנָא דִּנְחָשָׁא תִּתְבַּשַּׁל. וְיִתְמְרֵיק וְיִשְׁתְּטִיף בְּמַיָּא: כב. כָּל

ת"א וכל מנחה. שקלים ב סוטה כג. מנחות עז לח פג. חולין קלא קלב ערכין ד: זאת תורת. זבחים ט לב מנחות ג יג קי: במקום. זבחים מט מנחות נה: תשחט. זבחים כב: קדש קדשים. שם כ נא לט: הכהן. שם י כב לב לג קב: במקום קדוש. שם לב: כל אשר. נזיר לו זבחים לז חולין לט: אשר יזה. זבחים לב לג לח מעילה ה: מדמה. זבחים לב לג: על הבגד זבחים לג לד: אשר יזה. שם לג לד: תכבס. שם לד: וכלי חרש. שם לה: ישבר. שם לו: ואם בכלי. שם לד לו לג:

רשב"ם

(כ) תכבס, שלא יהא נאסר בנותר שבשרפה:

רש"י

(טז) כליל. כולה שוה פ לגבוה: (יט) המחטא אותה. העוסק עבודתה שהיא נעשית חטאת על ידו: המחטא אותה יאכלנה. (זבחים קב) הראוי לעבודה יצא טמא בשעת זריקת דמים צ שאינו חולק בבשר וא"א לומר שאוסר שאר כהנים באכילתה חוץ מן הזורק דמה שהרי נאמר למטה כל זכר בכהנים יאכל אותה: (כ) כל אשר יגע בבשר'. (שם לז) כל דבר אוכל אשר יגע ק ויבלע ממנה: יקדש להיות כמוה אם פסול' תפסל ואם היא כשרה תאכל כחומר שבה: ואשר יזה מדמה על הבגד. ואם הוזה מדמה על הבגד (ת"כ) אותו מקום דם (הבגד ר אשר יזה עליה) תכבס בתוך ש העזרה: אשר יזה. יהא נזה כמו (איוב טו) ולא יטה לארץ מנלם יהא נטוי: (כא) ישבר. לפי שהבליעה שנבלעת בו נעשה נותר ת והוא הדין לכל הקדשים: ומרק. לשון תמרוקי הנשים (אסתר ב) אשקורי"ר בלע"ז: ומרק ושטף. לפלוט את בליעתו אבל כלי חרס למדך הכתוב כאן שאינו יוצא מידי דפיו לעולם:

שפתי חכמים

פ כלו' מפני שאמר כליל תהיה ולא אמר אם לגבוה אם להדיוט מ"ה פירש כולה לגבוה כלו' לשרפה: צ והא דלא פי' קרא כפשוטו המחטא יאכל דהא כתיב כל זכר בבני אהרן יאכלנה. ואין להקשות דלמא הראוי לעבודה יאכלנה לאפוקי בעל מום שאינו ראוי דהא כתיב כל זכר לרבות בעל מום אלא ע"כ בא לאפוקי טבול יום שאין לו חלק וא"ל איפכא ע"י יאכל נאורתא ובע"מ לא יאכל כלל מסתברא בע"מ יאכל שהוא באכילה לאחר נאפוקי טבול יום אינו באכילה עד הערב שמש: ק (נח"י) בת"כ יכול אע"פ שלא בלע ת"ל בבשרה עד שיבלע כו': ר דמשמעות הקרא דלריך להזות על הבגד וזה אי אפשר לכן פירש ואשר יהא נזה כמו שפרש"י בסמוך. (בת"כ) יכול יהא בגד כולו טעון כבוס ת"ל אשר יזה עליה תכבס מקום הדם טעון כבוס ואין הבגד כולו טעון כבוס: ש דכתיב במקום קדוש בחצר אהל מועד ש"מ דחצר אהל מ"מ מקום קדוש הוא: ת לאחר יום ולילה הבא אחריו. וא"ת ולשמייה לאחר עמוד השחר דלמחר דליהוי כותן טעם לפגם ולא ליהוי בשבירה ומריקה. ויש לומר כיון שבעמוד השחר דלמחר מיד חל עליהם חיוב שבירה ומריקה תו לא פקע אפילו לאחר מכזהרא"כ:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) וכל מנחת כהן. דאם לא היתה כליל אומר לא אוכל השירים דמאי דוכון יש לפני המקום במלא קומלו שאינו אלא דבר

טעמי הקרבנות

(יח) זאת תורת החטאת וגו'. לוה הקב"ה שבמקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת, כי אם הי' מקום אחר לשחיטת החטאת

מצות השם

(טז) [קלו] (לאו עה) שלא תאכל מנחת כהן שנאמר וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל: (יח) [קלח] (עשה סג) לעשות מעשה החטאת כמשפטה שנא' זאת תורת החטאת:

תפסיר הרס"ג

תקתר: (טז) וסאיר הדאיא אלאמאם. תקתר גמלה ולא תוכל: (יז) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (יח) קל להרון ובניה קאילא. הד'ה שריעה' אלד'כוה. פי מוצ'ע תד'בח אלצעידה. תד'בח אלד'כוה בין ידי אללה. מן כ'ואץ אלאקדאס: (יט) אלאמאם אלמד'כי בהא יאכלהא. ופי מוצ'ע מקדס תוכל. פי צחן כ'בא אלמחצ'ר: (כ) כל מן דנא בלחמהא תקדס. ואן אנתצ'ח מן דמהא. אלד'י ינצ'ח מנה עלי ת'וב. פליג'סל פי מוצ'ע מקדס: (כא) ואנא אלכ'זף. אלד'י תטבך' פיה יכסר. ואן טבכ'ת פי אנא נחאס.

נוה שלום

הממונה במקומו אחריו. (יו) כליל תהיה, תקתר גמלה, כמו כליל תקטר, ומלת תקטר דלעיל נמשכת. (יט) בחצר, פי צחן, תוך אוהל מועד דהינו תוך העזרה, ושלא יאכל מבשרה חוץ לחומת העזרה, עיין רמב"ם פ"א מהל' מעה"ק (צחן אלדאר, וסטהא). (כא) וכלי חרס, ואנא אלכ'זף, תרגם בשם הקרוב לת"א.

אבן עזרא

תהיה לשם: (טז) לא תאכל. ככל המנחות כי איך יאכל הכהן מנחתו או חטאתו. מקום שחיטת כל חטאת צפונה: (יח) קדש קדשים. כי הוא כאחד הקדשים: (יט) הכהן המחטא. טעמו הזורק דם כאילו אמר המסיר חטא החוטא ורבים המפרשים אמרו כי טעם המחטא רוחץ או מטהר וכן תחטאני באזוב ואטהר: (כ) כל אשר יגע. בבשר החטאת יהיה קדש לשם והכהן יאכלנו לכן חלק הזורק כחלק כל אחיו: יזה. א"ר משה הכהן שהוא כמו יטה מבנין קל ובפתחות היו"ד מהכבד והאות המובלע נו"ן וכן ויז מדמה על הקיר בחיר"ק עם ויז בפתח רק במלת נטה מראה על הקיר בחיר"ק עם ויז הוא בצר"י בבנין הקל וכן מצאנו ויז נצחם מבנין הקל ויפה דקדק ובעבור שהחטאת קדש צוה השם לכבס המקום שנפל מדמה על הבגד במקום קדוש הוא חצר אהל מועד כי יש הפרש בין קדוש וטהור: אשר יזה עליה. ויחסר מקום או. והטעם או אם יזה אחר עליה שהוא הבשר יכבס הבשר הכהן ואחר כן יאכלנו או פירושו המקום אשר יזה מהדם תכבס ויהיה בגד לשון נקבה וזכר וכמוהו אשר תשיג ידו ותי"ו תכבס לכהן: (כא) תבשל בו. גם בשלה ומורק ושוטף מבנין שלא נקרא שם פועלו ובא ומורק בחול"ם בעבור הרי"ש

אבי עזר

תופיני הוא שם על מעשה אופה ודעת ר' יונה שהוא על משקל דוכיפת ולדקו דבריו.

חומת אנ"ך

עייך ואין כאן מקום להאריך: (טז) וכל מנחת כהן כליל תהיה. מה שאינה נקמצת ויאכלו הכהנים המותר. היינו דבשאר מנחות ישראל כהנים משלחן גבוה קא זכו. אבל הכא הוא נראה גנאי שהוא מנחת כהן ויאכלו הכהנים פענח רזא ושם האריך עוד: (יח) זאת תורת החטאת. ששה תורות כתיבי בקרבנות נגד ששה סדרי משנה והקרבנות נקראו לחם לחמי לאישי והתורה נקראת לחם לכו לחמו בלחמי. התלמוד נקרא אש הלא כה דברי כאש והקרבנות נקראו אשה. וכשם שאי אפשר לעולם בלא לחם ואש כך אי אפשר לעולם בלא תורה. פענח רזא. ומה טוב מספר ששה תורה כי התורה עץ החיים בסוד ווי העמודים. ויען המשנה סוד ה' לכך הם ששה סדרי משנה ליחד קבה"ו והתורה סוד ו' ויש חמשה חומשים סוד ה' ליחדא קבה"ו כמ"ש בעניותנו במ"א והתורה נקראת לחם שהוא כינוי לאשה והוא יחוד קבה"ו. וגם שהתורה אשה רומזית לת"ח כמו שהאריך הרב ספר תרדים ז"ל וכמ"ש בעניותנו בקונטרים חסדי אבות פרק קנין

מרפא לשון

כמו ומצות אפה דמתר' ופטיר אפא להון. יט) המחטא אתה, דמכפר בדמה. ה"ג ופשוט שלא יתכן לתרגמו כצורתו דמדכי יתה ופירושו הכהן המכפר לבעלים בדמה דהיינו הזורק את הדם יאכלנה ועיין עוד מה שפירש הרא"ם ז"ל ודכוותיה לקמן ט' טו' וישחטהו ויחטאו, ונכסיה וכפר בדמיה. כ) ואשר יזה מדמה, ודידי. ה"ג היוד בפת"ח ואינו מדוקדק שהוא ל' פועל יוצא ול' הכ' יזה בחירק היוד ל' נפעל כמו שפירש"י והיה ראוי לתרגם ודינדי כמו שת"י במלכים ב' י' ויז מדמה אל הקיר ונדא אלא שדרך נון זו לפול כמשנ"ת בפ' בא בתר' וערפתו, ותקפיה, וכן דרך חיר"ק זה להתחלף בפת"ח

מסורת הקריאה

התי"ו בקמץ לבד והקו"ף בשוא נח: (יח) קדשים, אין בקו"ף מתג: (כ) יזה, ב' בפסוק והמה היו"ד בחירק: (כא) בשלה, הטעם

כב כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים הִוא: כג וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר
יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר
בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: פ
ז א* וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
הוּא: ב בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת־
הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָאָשָׁם וְאֶת־
דָּמוֹ יִזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ג וְאֵת
כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאַלְיָה
וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב:

* שלישי

תרגום אונקלוס

דְּכוּרָא בְכָהֲנַיָּא יֵיכוֹל יָתַהּ. קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא: כג. וְכָל חַטָּתָא. דְּיִתָּעַל מִדְּמַהּ. לְמַשְׁכַּן זִמְנָא. לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא לָא תִתְאֲכִיל. בְּנוּרָא תִּתּוֹקַד: א. וְדָא אוֹרָיְתָא דַּאֲשָׁמָא. קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא: ב. בְּאַתְרָא דְּיִכְּסוּן יָת עֲלָתָא. יִכְּסוּן יָת אֲשָׁמָא. וְיָת דְּמֵיהּ. יִזְרוֹק עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: ג. וְיָת כָּל תַּרְבֵּיהּ יְקָרֵיב מִנֵּיהּ. יָת אַלְיְתָא. וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא:

ת"א כל זכר. שם לו לז לט קא: וכל חטאת. פסחים יג זבחים פב: לכפר. שם פג: בקדש. פסחים כד זבחים לא: וזאת תורה. שם מח מנחות קי כריתות כב: קדש קדשים. זבחים כ תמורה יח: במקום. שם מט: ואת דמו. שם:

תפסיר הרס"ג

פלידלך ויג'סל באלמא: (כב) כל ד'כר מן אלאיימה יאכלהא. אד' הי מן כ'ואץ אלאקדאס: (כג) וכל ד'כוה. ידכ'ל מן דמהא. אלי כ'בא אלמחצ'ר. ליסתג'פר פי אלקדס פלא תוכל. בל תחרק באלנאר: (א) והד'ה שריעה' קרבאן אלאת'ם. הו איצ'א מן כ'ואץ אלאקדאס: (ב) פי מוצ'ע תד'בח אלצעידה. יד'בח קרבאן אלאת'ם. ודמה ירש עלי אלמד'בח מסתדירא: (ג) וגמיע שחמה ירפע מנה. אלאליה ואלת'רב

נוה שלום

(ג) יקריב ממנו, ירפע מנה, ירים ממנו.

אבן עזרא

שלא תדגש כי אם במקומות מועטים במשקל לא זורק עליו מגזרת מרקו הרמחים כי המ"ם שרש. וטעם קדש קדשים. היא עם כל זכר שאין ראוי לאכול החטאת שהקריבו ממנה והובא לכפר כי אם התמימים והזכר תמים מהנקבה ואפילו קטן יקרא זכר והזכר שהוא בן שלש עשרה שנה כאשר העתיקו אבותינו: (כג) וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו' לכפר בקדש. והנה מקום הפרכת יקרא קדש כי החצר ואם היא קדש כנגד אהל מועד חול הנה גם יקרא לפנים הפרכת קדש כנגד אהל מועד כמו בזאת יבא אהרן אל הקדש וזאת החטאת היא חטאת כהן הגדול או הקהל: (א) וזאת תורת האשם. כבר הודעתיך ההפרש בין חטאת ואשם אע"פ שהכתוב יאמר בחטאת אשם ובאשם חטאת. וטעם להזכיר זאת הפרשה להזכיר החלבים

אבי עזר

אולם דברי הרב עולים על כולם. כי נכון ואחד בהמשך הפסוק. ודרש רבותינו ז"ל בפ' התכלת ידוע. ולקמן כתב הרב על מורבכת. הנבחר בפרושים בעיני שהיא מונחרת עכ"ל. והבוחר יבחר יותר בהפוך אותיות. כדאמרן מהפוכה ומהשתנות אותיותם. ומ"ש הרב לקמן אלא המורבכת אינה כן. הן הן דברי רש"י בפ' תלוה ג"כ בד"ה ולחם מצות. וכן שנוי' במנחות בהדיא: (יח) (קדש קדשים) דיוקא דרש מדלא כתיב קדש הקדשים. ועיין פ' נח בפסוק עבד עבדים יהיה לאחיו: (יט) (הכהן המחטא וגו') וכן מצינו שתיבה אחת משמש הדבר והפוכו כמו ודשנו את המזבח. ערו עד היסוד מתערה כאזרח רענן תשרש שרשיה וכמוהו הרבה במקרא: (כ) (זה אמר ר' משה) המעיין יראה כי נפל טעות בדפוס בדברי הרב וזה שכתב נטה יראה על הקיר ותימא על המפרשים שלא דברו מאומה. ועיקר דברי הרב שפרשו נזה כמו נטה ודומה בכל לד בנקודתם בקל ובכבד אבל כשתנו במיר"ק נאמר ויז בלא ה"א ובשורש נטה רק ויט בציר"י או בפת"ח: שם (אשר יזה עליה) דוקק

רשב"ם

(כג) וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו'. חטאות הפנימיות. פר כהן המשיח ופר העלם דבר של צבור ופר ושעיר של יום הכפורים ושעירי עבודת כוכבים *כל אלו כתיב בהם מתנות לפנים בהיכל, על הפרוכת ומזבח הזהב. וזהו פשוטו:

בעל הטורים

(א) וזאת תורת האשם. ה' פעמים כתיב אשם בפרשה כנגד ה' אשמות ודאים:

שפתי חכמים

א פי' אינה קריבה היא בעצמה ומ"מ קדושה חל עליה ולא נפקא לחולין ותרעה עד שיפול בה מום ואז תמכר ויפלו דמיה לנדבה: ב דק"ל למה לא כתיב ואם כבש הוא מקריב וגו' ואם עז הוא מקריב וגו':

רש"י

(כב) כל זכר בכהנים יאכל אותה. הא למדת שהמחטא אותה האמור למעלה לא להוציא שאר הכהנים אלא להוציא את שאינו ראוי לחטוי: (כג) וכל חטאת וגו'. (זבחים פב) שאם הכניס מדם חטאת החיצונה לפנים פסולה. וכל לרבות שאר קדשים: (א) קדש קדשים הוא. (תמורה יח ת"כ) הוא קרב ואין א תמורתו קרבה: (ב) ישחטו. ריבה לנו שחיטות הרבה לפי שמצינו אשם בצבור נאמר ישחטו רבים ותלאו בעולה להביא עולת צבור לצפון: (ג) ואת כל חלבו וגו'. עד כאן לא נתפרשו אימורין באשם לכך הוצרך לפרשם כאן אבל חטאת כבר נתפרשו בה בפרשת ויקרא: את האליה. לפי שאשם אינו בא אלא איל או כבש ב ואיל וכבש נתרבו באליה:

טעמי הקרבנות

היה המביא את החטאת מתבייש, כי הכל היו יודעים כי זה האיש חטא והביא את קרבנו, ואולי על ידי זה היה נמנע להביא חטאתו, ע"כ אמרה תורה במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת, וכאשר יביא בהמה לקרבן ותשחט לחטאת לא ידע מזה רק השוחט, וכל העומדים שם יאמרו אולי עולת נדר או נדבה הביא: קדש קדשים הוא. כתב האלשיך מאמת שלא יעלה על לב איש כי העולה שהיא כלה כליל חשובה יותר לפני הקב"ה מהחטאת שהיא נאכלת, ע"כ אמרה תורה במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת, לומר ששקולים הם, כי אף החטאת שנאכלת קדש קדשים הוא. ואפילו אם אוכל אשר יגע בו יקדש לאכלו בקדושת החטאת. גם דמה אם יזה ממנה על הבגד תכבס במקום קדוש, ואסור להוציא הבגד חוצה בדם שעליו. הנה כי הבשר והדם קדושים המה לה' עם היותה נאכלת ואינה כליל. ולאו דוקא הנוגע בבשר בעוד הבשר בעין או הדם היתז על הבגד עודנו בעין על הבגד ונראה בו. כי אפילו הבלוע תוך דפנות הכלי ואינו נראה יחשב להקרא נותר. וחייב לשברו אם הוא של חרס או להגעילו אם הוא של מתכת, הרי כי גדול קדושת הנאכל כאשר הוא מה שהוא כליל: (א) וזאת תורת האשם וגו'. וזאת התורה שאמרתי להשוות החטאת שחטא שוגג אל העולה, זאת היא ג"כ תורת האשם עם שהוא מזיד כענין אשם גזלות, שגם הוא כשובו מרשעו ידמה לאשר לא חטא, כי במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם. כי ע"י מה שהוא מכיר אשר אשם לה' ושב ומתקן בעלם חטאו, טוב יותר ממקריב עולה, כי בעולה יוכל היות שאינו מכיר בחטאו, ואיננו שב בכל לבו, ע"כ האשם עם שהוא נאכל פכ"ז קדש קדשים הוא לפי:

דעת זקנים מבעלי התוספות

מועט דבשלמא ישראל המביא מנחה מביא עשרון והקומץ נקטר והשירים נאכלים לכהנים והכהנים משלחן גבוה קא זכו ונמצא כולו דורון אבל של כהן אם היה אוכל השירים אין זה דורון ולא דמי לחטאת' ואשמו' של כהני' דהתם החלב והאימורין נקטרי' והבשר עם העורות לאנשי משמר:

מצות השם

(כג) [קלט] (לאו עו) שלא יאכל מבשר חטאות הנעשות בפנים שנאמר וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף: (א) [קמ] (עשה סד) לעשות האשם שנאמר וזאת תורת האשם קדש קדשים הוא:

רמב"ן

(כג) וכל חטאת אשר יובא מדמה עד והכהן המקריב. שאם הכניס מדם חטאת החיצונה לפנים פסולה לשון רש"י. וכפי הדעת הזו מה שאמר לכפר בקדש איננו כמשמעו שזו אינה מכפרת שהרי נפסלה בהבאה זו ומפני זה הפסול שלה היא נשרפת אבל אמר לכפר שאם הכניסה לפנים על דעת לכפר שיזה ממנה שם כמעשה חטאת פנימית אע"פ שלא כפר בה כלומר שלא הזה מדמה כלום נפסלה משעת כניסה ותשרף ואפשר שאם הכניסה על דעת שלא להזות ממנה כלל שתהא כשרה וכדברי ר' שמעון אינה פסולה אא"כ כפר בדמה שעשה בה הזיות כמעשה חטאת פנימית ולכך אמר

חומת אנ"ך

תורה נס"ד: (א) וזאת תורת האשם. וזאת ר' זאת יחוד קנה"ו שזהו הכונה בקרבן על חטאו להתודות וליחד קנה"ו גם האשם בגימטריא עם ו' יחוד קנה"ו. גם אשם גימטריא שלוה אם יעשה המצוה כתקונה

מסורת הקריאה

בשי"ן: (כב) קדשים, אין מתג בקו"ף, ועין שמות כ"ט ל"ז: (א) קדשים, אין בקו"ף מתג: הוא, במלאפום, ונמסר עליו ה' ושארא היא, ר"ל ו' כתיב קדש קדשים הוא במלאפום ושארא בחירק, וסי' נמסר במס"ג (שמות כ"ט יו"ד) ואלו הן, א' וכפר אהרן (שמות כ"ט י') ב' וזאת תורת (דין) ג' כל זכר בכהנים יאכלנו (לקמן פסוק ו') ד' ושחט את הכבש (לקמן י"ד י"ג) ה' והיתה לאהרן (לקמן כ"ד ט') ו' אך כל חרם (לקמן כ"ז כ"ח):

ד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־
הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת
יְסִירֶנָּה׃ ה וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן
הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה לַיהוָה אָשָׁם הוּא׃
ו כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם
קָדוֹשׁ יֵאָכֵל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא׃
ז כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם
הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ לוֹ יִהְיֶה׃
ח וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת־עֹלַת אִישׁ
עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ
יִהְיֶה׃ ט וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה
בַּתַּנּוּר וְכָל־נַעֲשָׂה בַמַּרְחֶשֶׁת וְעַל־
מַחֲבַת לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ
תִהְיֶה׃ י וְכָל־מִנְחָה בְלוּלָה־בַשֶּׁמֶן

תרגום אונקלוס

ד. וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן. וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן. דְּעַל גִּסְסַיָּא. וְיָת חַצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא. עַל כּוֹלְיָתָא יַעְדֵּינַהּ: ה. וְיַסֵּיק יָתְהוֹן כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא. קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ. אֲשָׁמָא הוּא: ו. כָּל דְּכוּרָא בְּכַהֲנַיָּא יֵיכְלִנֵּיהּ. בַּאֲתַר קַדִּישׁ יִתְאֲכִיל. קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא: ז. כְּחַטָּתָא כֵּן אֲשָׁמָא. אוֹרָיְתָא חֲדָא לְהוֹן. כַּהֲנָא. דִּיכַפַּר בֵּיהּ דִּילֵיהּ יְהֵי: ח. וְכַהֲנָא. דִּמְקָרֵיב יָת עֲלַת גְּבַר. מְשַׁךְ עֲלָתָא דִּיקָרֵיב. לְכַהֲנָא דִּילֵיהּ יְהֵי: ט. וְכָל מִנְחָתָא. דְּתִתְאֲפֵי בְּתַנּוּרָא. וְכָל דְּתִתְעֲבֵיד בְּרָדְתָא וְעַל מַסְרֵיתָא. לְכַהֲנָא. דִּמְקָרֵיב יָתַהּ דִּילֵיהּ תְּהֵי: י. וְכָל

ת"א אשם הוא. נזיר כה זבחים י יב: כל זכר. שם לז קג: קודש קדשים. שם יא כה: כחטאת. שם יא כה: לו יהיה. שם פז: עולת איש. שם פג: עור העולה. שם קג: אשר הקריב. שם קג: לכהן לו. שם פו קב: וכל מנחה. קידושין נג מנחות סג עג עד: וכל מנחה. קידושין שם מנחות עג עד קב:

תפסיר הרס"ג

אלמג'טי אלגוף: (ד) ואלכלותין. ואלשחם אלד'י עליהמא. אלד'י עלי אלאחשא. וזיאדה' אלכבד. מע אלכלי ינזעהא: (ה) ויקתרהא אלאמאם עלי אלמד'בח. קרבאנא ללה. כד'אך מא יציר קרבאן אלאת'ם: (ו) כל ד'כר מן אלאיימה יאכלה. פי מוצ'ע מקדס יוכל. לאנה מן כ'ואץ אלאקדאס: (ז) קרבאן אלאת'ם כאלד'כוה. שריעה ואחדה להמא. אלאמאם. אלד'י יכפר בה לה יכון: (ח) ואלאמאם. אלמקרב צעידה ען אמר. פגלדהא בעד תקריבהא יכון לה: (ט) וכל הדיה. ממא יכ'בז פי אלתנור. או יעמל פי טנגיר או עלי טאבק. אלאמאם אלמקרבהא תכון לה: (י) וכל הדיה

אבן עזרא

שאין להם זכר בתורת החטאת: (ח) עלת איש. מלעיל בעבור היות הטעם בראשית המלה האחרונה כמשפט. וטעם לו. אחר שאמר לכהן תוספת ביאור שלא ינתן העור לכהן אחר: (ט) וכל נעשה. שם התאר לשון נקבה כמו אין אבן נראה כי לשון זכר ואשר היה נעשה ליום אחד: (י) וחרבה.

אבי עזר

הרב לאוקמי תיבת עליה על הבגד ולשנות את טעמו בלשון נקבה לכן מפרש שתיבת עליה קאי על הבשר ואו או קתני. ואח"כ מפרש דאפשר לאוקמי שפיר גם עליה על הבגד ואלינו במקרא לשון נקבה וזכר כמו אשר תשיג ידו אולם רש"י ז"ל הלך בדרך אחר בתיבת יזה: (כא) (ובא מורק בחול"ם) כי מלינו ז' פעמים שהרי"ש כדגשת ע"פ המסורת גם הודיע לנו הרב שהמ"ם הוא מן היסוד דלא תטעי לומר שהוא בינוני פעול מבנין פיעל שנוסף בהם המ"ם רק הוא מבנין פועל הדגש והמ"ם עיקר וכנ"ל: (ח) (עולת איש מלעיל) כי משפט הנגינה בעי"ן הפעל אולם נשתנה בעלילות כסוג אחור: (ט) (נעשה שם התואר) ועיין פ' בראשית בפסוק נעשה אדם מה שכתבתי שם:

רבינו בחיי

(ח) **הכהן** המקריב את עולת איש. אין לפרש דוקא הכהן המקריב ולהוציא שאר הכהנים שלא יהיה להם בה חלק, כי הלשון הזה הוא כלשון הכתוב למעלה הכהן

רש"י

(ה) **אשם הוא**. עד שינתק שמו ממנו לימד על אשם שמתו בעליו ג או שנתכפרו בעליו ד אע"פ שעומד להיו' דמיו עולה לקיץ המזבח אם שחטו סת' אינו כשר לעול' קודם שנתק לרעיי' ואינו בא ללמ' על האשם שיהא פ זול שלא לשמו כמו שדרשו הוא הכתוב בהעלאת לפי שאשם לא נא' בו אשם הוא אלא לאחר הקטרת אימורין והוא עצמו שלא הקטירו ה אימוריו כשר (זבחים דף ד'. וע"ש ברש"י): (ו) **קדש קדשים הוא**. בתורת כהנים הוא נדרש: (ז) **תורה אחת להם**. בדבר זה: **הכהן אשר יכפר בו**. הראוי לכפר' ו חולק בו פרט לטבול יום ז ומחוסר כפורים ח ואונן: (ח) **עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה**. פרט לטבול יום ומחוסר כפורים ואונן שאין ט חולקים בעורות (זבחים קג): (ט) **לכהן המקריב אותה וגו'**. (ת"כ) יכול לו לבדו ת"ל לכל בני אהרן תהיה יכול לכולן ת"ל לכהן המקריב הא כיצד לבית אב של אותו יום י שמקריבין אותה: (י) **בלולה בשמן**. זו מנחת כ נדבה:

שפתי חכמים

ג דהיינו עד שלא הקריב את האשם דפוב א"ל להקריב לפי שהמיתה מכפרת: ד פגון שהפרים אשם ואבד ממנו והקריב אשם אחר ואח"כ נמלא אשם ראשון א"כ כבר נתכפרו בעליו וצריך לרעות אשם זה עד שיסתאב ואח"כ מוכרים אותו וקונים בדמיו עולה. ופרש"י דוקא בא להודיענו אע"פ שעומד להיות דמיו עולה לקיץ המזבח אם שחטו סתם אינו כשר לעולה קודם שניתק לרעייה אבל משניתק לרעייה אם שחטו סתם כשר. מדכתיב אשם הוא משמע אבל לא עולה ופשיטא שהוא אשם ולא עולה אלא משמע שפעמים יכול הוא להיות עולה כגון שניתק לרעייה ושחטו סתם כשר לעולה: ה כלומר ומכיון שלא הוקטרו אימוריו כשר תו לא צריך לומר לשמו כשר שלא לשמו פסול שהת"כ יהא אשם לריך הקטרת אימוריו לשמו מאחר שאשם הוא כתיב אחריו והרי אם לא הוקטרו אימוריו כשר דאין כפרה אלא בדם: ו פי' תורה אחת להם דבוק עם הכהן אשר יכפר וגו' הבא אחריו שאם לאשוות חטאת ואשם הא כבר כתיב כחטאת כאשם שהושוו זה לזה: ז פי' ואין לו הערב שמש: ח פי' פעמים יש טמא שלריך להקריב קרבן למחר: ט פרט לט"י וכו' ואע"פ שמיעטן הכתוב מלחלוק בבשר כדלעיל ה"א דוקא בשר דקאי לאכילה והם אינם ראויין לאכילה עכשיו לכך מיעטן הכ' אבל עורות כיון דלא קאי לאכילה ה"א אע"ג דלא חזיין לעבודה חולקין בעורות קמ"ל וכו' למעטן מעורו: י הכהנים היו נחלקים לכ"ד משמרות כל משמר לשבת וכל משמר נחלקת לששה בתי אבות לששת הימים לכל יום בית אב אחד וביום שבת שמשו כל הששה בתי אבות כיחד: כ פי' זו מנחת סלת של נדבה המפורש בפרשת ויקרא דהא שאר מינים כבר חשב כדכתי' גבי

מסורת הקריאה

(ג) ואת כל חלבו, מלת ואת במרכא והאל"ף בצירי: (ו) קדשים, אין בקו"ף מתג: הוא, עין פסוק א': (ח) עלת, מלעיל שהטעם בעי"ן: (ט) נעשה, השי"ן בקמץ, ונמסר במס"ג ח' קמצין וסי' א' וכל נעשה במרחשת, דין, ב' אם אסור יאסרוני (שופטים ט"ז י"א) ג' ושנים עשר אריים (מ"א י' כ') ד' חברו דדה"ב (ט' י"ט) ה' ולא נעשה פסח (שם ל"ה י"ח) ו' כי אם בשמונה עשרה (מ"ב כ"ג כ"ג) ז' כי לא נעשה כפסה (שם כ"ג כ"ב) ח' בשמנה עשרה דדה"ב (ל"ה י"ט) וכל חמש מגילות דכותיה (בקמץ) בר מן ב' וסי' תורי זהב נעשה לך (ש"ה א' י"א) אחות לנו קטנה (שם ח' ט') וסי' בלשון תרגום תורתא דאחתי: במרחשת, הבי"ת רפה:

מרפא לשון

כמשי"ת לקמן בפ' אמור. ח) את עלת איש, ית עלת גבר. בס' נל"ג הקשה למה לא תר' אנש דבת"כ מרבה עולת אשה ואני אומר דלפי פשט הכ' לא יתכן לתר' אנש משום דמשמעו פרט לעולת איש ואדרבה צריך לרבות עולת האיש דקס"ד דהואיל והוא איש ויכול להקריב לעצמו לא יזכה הכהן בעור ועוד נר' דאדרבה מפני שמשמעו לרבותא אמרו בת"כ עלת איש פרט לעולת הקודש א"נ עולה שעלתה לאיש פרט לשנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה. י) וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה, דפילא במשה ודלא פילא. לא יתכן לתרגם וחרבה ומנוגבא כתר' חרבו המים מפני שמשמעותו שאחר שנמשחה נתנגבה משמנה שאין ל' ניגוב אלא מליחות ולכן

תפסיר הרס"ג

מלתותה בדהן או גאפה. לגמיע בני הרון תכון. אלואחד כאלאכ'ר: (יא) והד'ה שריעה' ד'בח אלסלאמה. אלד'י יקרבה ללה: (יב) אן קרבה עלי שכר. פיקרב מעה. גראדק פטיר מלתותה בדהן. ורקאק פטיר ממסוחה בדהן. וסמד רפד. גראדק מלתותה בדהן: (יג) מע גראדק

ויקרא ז צו

וַחֲרֵבָה לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו׃ פ שלישי יא* וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב לַיהוָה׃

יב אִם עַל־תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וְסֹלֶת מֻרְבֶּכֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן׃

יג עַל־חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב

* רביעי בספ"י

תרגום אונקלוס

מִנְחָתָא דְּפִילָא בִמְשַׁח וּדְלָא פִּילָא. לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן. תְּהֵי גְּבַר כַּאֲחוּהִי:
יא. וְדָא אוֹרָיְתָא דְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא. דִּיקָרֵיב קֳדָם יְיָ:
יב. אִם עַל תּוֹדְתָא יְקָרְבִנֵּיהּ. וִיקָרֵיב עַל נִכְסַת תּוֹדְתָא. גְּרִיצָן פַּטִּירָן דְּפִילָן בִּמְשַׁח. וְאַסְפּוֹגִין פַּטִּירִין דִּמְשִׁיחִין בִּמְשַׁח. וְסוֹלֶת רְבִיכָא. גְּרִיצָן דְּפִילָן בִּמְשַׁח:
יג. עַל גְּרִיצָן דִּלְחֵים חֲמִיעַ.

ת"א וחרבה. שם ג עג: לכל בני. קידושין שם מנחות עג: איש כאחיו. קידושין שם מנחות שם ו: וזאת תורת. זבחים כ קג: אם על תודה. קידושין שם זבחים נ מנחות עז עט פ תמורה יח: והקריב. מנחות עט פ: מצות. שם עז עח: וסלת. זבחים נא: על חלות. שם נו מנחות עה עו עח:

אבן עזרא

כמנחת היורד ומנחת הקנאות: (יב) אם על תודה. טעמו שיתן תודה לשם שנמלט מצרה: חלות מצות. כרצונו אך לא פחותים משנים וכן רקיקי מצות: מרבכת. הנבחר בפירושים בעיני שהיא מובחרת. וחלות מצות ורקיקים אפויים וחלת המרבכת אינה כן: (יג) על חלת. כמו ויבאו האנשים

רשב"ם

(י) וחרבה. מנחת חוטא ומנחת סוטת: (יב) אם על תודה. שנדר בלשון תודה. ולא הזכיר לשון שלמים.

בעל הטורים

(י) לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו. וסמיך ליה וזאת תורה לומר שהניס שעוסקים בתורה נעשו כאחים ואף אם מקנטרין

וסתם תודה מביא קרבן על שניצל מצרותיו כמו שאמרו חכמים ד' צריכין להודות. ורבותינו פי' שכל החלות מ'

רבינו בחיי

המחטא אותה יאכלנה אין הכונה להוציא שאר הכהנים, אבל אמר הכהן המקריב לומר כי כל הראוי להקריב יש לו חלק בעור להוציא את הטמא שאינו ראוי להקריב שאין לו בה חלק. ומה שהוסיף הכתוב לומר אשר הקריב פירוש שכבר הקריב אותה ובא לבאר כי כשהכתוב מזכה לכהן עור העולה זהו לאחר שנתקרב ע"ג המזבח ובעליה יצאו ידי חובתן בהקרבה אבל אם נשחטה ונמצאת טרפה או נשפך דמה ולא נזרק כראוי אין הכתוב מזכה לו העור. ורז"ל דרשו כי כל הקרבנות היו בודקין אותן קודם הקרבתן כדי שלא יקריבו טרפה על גבי המזבח. שהיו הכהנים בודקין את הטרפה בדוקין שבעין ובשאר סימנין קודם שחיטתן ולזה הוסיף אשר הקריב כלומר שכבר עלתה לו בחשבון קרבן. לכהן המקריב אותה, יכול לו לבדו ת"ל לכל בני אהרן תהיה, יכול לכלן ת"ל לכהן המקריב אותה הא כיצד לבית אב של יום המקריבין אותה כלומר אנשי משמר שהרי הכהנים היו נחלקין לעשרים וד' משמרות והיו מתחלפין בכל שבת ושבת וכמאמר יהוידע (דה"ב כג) באי השבת עם יוצאי השבת וכל מה שיזדמן להם מן הקרבנות בכל שבת ושבת היו חולקים אותו ביניהם בשוה הוא שאה"כ (דברים יח) חלק כחלק יאכלו. והזכיר הכתוב כל

שפתי חכמים

וכל מנחה אשר תאפה בתנור וכל נעשה במרחשת ועל מחבת וגו' וא"כ נאמר וכל מנחה בלולה בשמן בהכרח על מנחת סלת: ל כא' כאן תרומה לה' ונאמר בתרומת מעשר תרומה לה' מה להלן א' מעשרה אף כאן א' מעשר' ולמדנו שכל מין ומין היו עשר' חלות שאם היו פחות מעשרה או יותר על עשרה א"א שיהא עשירית מכל מין אלא חתיכה מן החלה אחת או חצי החלה והתור' אמר' א' מכל קרבן שפירושו אחד שלם מכל מין ושלא יטול פחות: מ מדכתי' כאן לחם חמץ וכתיב גבי לחמי עצרת לחם תנופה שתים שני עשרונים וא"כ גמרינן לחם לחם מה לחם האמור גבי עצרת שהם כל לחם ולחם היה עשרון אחד וכאן היה י' ככרות של חמץ דכל מין היה עשר עשרונים וא"כ שיעור הלחם היה י' עשרונים וכל שאר ג' מינים בכללן לא היו כי אם עשר עשרונים ונמצא דלמא כל מין היה עשר עשרונים. דא"כ היה לו לכתוב ולחם חמץ וגו'. מאי ל"מ דכתיב על חלות לחם וגו' הרי כבר אמור לעיל הג' מיני חלות אלא לומר לך שיהיו החלות דומות ללחם כלו' כל החלות לא יהיו אלא י' עשרונים כמו לחם בלבד: נ אינו ר"ל שהלוש כותשים ואין אופים אותן א"כ בתנור אלא צריכים אנו לאפוסם

רש"י

וחרבה. זו מנחת חוטא ומנחת קנאות שאין בהן שמן: (יב) אם על תודה יקריבנו. אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו כגון יורדי הים והולכי מדבריות וחבושי בית האסורים וחולה שנתרפא שהם צריכין להודות שכתוב בהן (תהלים קז) יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה אם על אחת מאלה נדר שלמים הללו. שלמי תודה הן וטעונות לחם האמור בענין ואין נאכלין אלא ליום ולילה כמו שמפורש כאן: והקריב על זבח התודה. ד' מיני לחם חלות ורקיקין ורבוכה ג' מיני מצה וכתי' על חלות לחם חמץ וגו' וכל מין ומין י' חלות ל כך מפורש במנחות (דף נז) ושיעורן ה' סאין ירושלמיות שהן ו' מדבריות מ כ' עשרון: מרבכת. לחם חלוט ברותחין נ כל צרכו: (יג) יקריב קרבנו

טעמי הקרבנות

(יא) וזאת תורת זבח השלמים וגו'. שני מיני שלמים יש, שלמי תודה ושלמי נדבה, הנה שלמי תודה באים על נס והצ' שבאה לאדם מאתו ית' כענין הולכי מדברות, והולה שנתרפא, והבוש שיוצא מבית האסורים, ויורדי הים. וכנגד ארבעה דברים אלו באה הקרבן תודה עם ארבעים חלות, והם נחלקים לארבעה מינים, עשר חלות ועשר רקיקים, ועשר רבוכה, ועשר חלות לחם חמץ. כי מלבד הקרבן שצריך כל אחד להביא, חייב עוד להודות לה' בפני עשרה אנשים, וכנגד זה עשרה עשרה חלות מכל מין. והג' מהם שהם בריאים, דהיינו יורדי הים, והיוצא מבית האסורים, והולכי מדברות. השלשה מינין חלות שלהן, הן מצה, שלא נכנס בהם שום שאור שבעיסה [היינו היצר הרע] שיפסד אותו ונפל בחליו על מכבו שניכר טיפושו בעצמו ממש כשאור המחמץ העיס' ומעפשה, נגדו באו עשר חלות חמץ, וכנגד יורדי מדברות שהיו רעבים גם צמאים, והגיעם ה' והשביע נפש שוקקה, ע"כ נרמז במנחת הודאה שלהם עשר חלות. ולעומת אשר נתיסר בבית האסורים, והיה שם בדוחק, נגדם הם העשר רקיקים דקות, ולעומת יורדי הים, שהיו כטבועים בשפלת הים, נגדם הם עשר חלות מורבכים במים, ולהיות כי הג' לא הגיעו עד שערי מות, כי אם עודם בריאים והצילם ה' מצרה, ע"כ היו באים משוחים בשמן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) זבח השלמים. למה נקרא שמם שלמים שמשימים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים וכן כתיב זובח תודה יכבדנני בשני גונין בעולם הזה ובעולם הבא:

מצות השם

(יא) [קמא] (עשה סה) לעשות זבח השלמים כמשפטו שנאמר וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב לה': שלא

נחל קדומים

יא (ד) וזאת תורת זבח השלמים. כלומר זאת תורת זובחי יצרם להיות שלמים בדרכיו של מקום על תודה יקריבנו עיקר התשובה הוידוי חלות מצות בלולות יעסוק בתורה נביאים וכתובים בלולות בשמן בלולות בו' סדרי משנה ובתוספתות ובאגדה ורקיקי מצות אלו אכין ורקין שבתורה שהם משוחים בתורתו ונדרשים במדרש רבותינו סולת מורבכת זה שיר השירים שהוא מסולת ומנופה כמשז"ל שהוא קדש קדשים ועוד אלמלא לא ניתנה תורה כדי כל העולם לעמוד בשיר השירים על חלות לחם חמץ מה חלה בלולה כך התורה בלולה בטעמים וסודות וגימטריאות ואגדות ומשניות וגמרא מה חלה פוטרת העיסה כך התורה פוטרת מגיהנם מה חלה באה לכפר עון האשה שגרמה לאדה"ר חלתו של עולם למות כך התורה מכפרת עון ישראל. ובשר זבח תודת שלמיו כמו ובשר עונו של האיש הזובח יצרו ומתודה עונו ביום קרבנו יאכל ביום עצמו יתכפר לו לא יניח ממנו עד בקר לא לן אדם בירושלם ובידו עון. רבינו

מסורת הקריאה

מחבת, הבי"ת בפתח באתנחתא: (י) וחרבה, הבי"ת בקמץ: (יב) אם. במונח ולא במקף: (יד) קרבן, חד מן ה' קמצין ונמנו לעיל א' ב':

קָרְבָּנוֹ עַל־זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו׃
יד וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל־קָרְבָּן
תְּרוּמָה לַיהוָה לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת־דַּם
הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה׃ טו וּבְשַׂר זֶבַח
תּוֹדַת שְׁלָמָיו בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל
לֹא־יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר׃ טז וְאִם־נֶדֶר
אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ
אֶת־זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר
מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל׃ יז וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזָּבַח

תרגום אונקלוס

יְקָרֵיב קוּרְבָּנֵיהּ . עַל נִכְסַת תּוֹדַת קוּדְשׁוֹהִי : יד. וִיקָרֵיב מִנֵּיהּ חַד מִכָּל קוּרְבָּנָא . אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ . לְכָהֲנָא . דְּיִזְרוֹק . יָת דַּם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּילֵיהּ יְהֵי : טו. וּבְשַׂר . נִכְסַת תּוֹדַת קוּדְשׁוֹהִי . בְּיוֹם קוּרְבָּנֵיהּ יִתְאֲכִיל . לָא יַצְנַע מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא : טז. וְאִם נִדְרָא אוֹ נְדַבְתָּא. נִכְסַת קוּרְבָּנֵיהּ . בְּיוֹמָא . דִּיקָרֵיב יָת נִכְסְתֵיהּ יִתְאֲכִיל, וּבְיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי. וּדְיִשְׁתְּאַר מִנֵּיהּ יִתְאֲכִיל : יז. וּדְיִשְׁתְּאַר מִבְּשַׂר נִכְסְתָא . בְּיוֹמָא

ת"א על זבח. שם יט כז עו עח : והקריב . פסחים לז מנחות עז עח : הזורק את. זבחים כ קד : ובשר זבח. שם ד ז לו לח : יניח. שם לו : ואם נדר או. פסחים עא כ"ס ס : ביום הקריבו. זבחים נו : והנותר. פסחים ג זבחים כח פב :

רשב"ם

תם ופירשו שמנן כמה וכמה עשרונים : (טז) ואם נדר או נדבה. שאמר הרי עלי שלמים שזהו לשון נדר ותשלומים כמו שפירשתי למעלה . כלומר שאינו תודה אלא נדר : ביום הקריבו . ביום שהקריב הוא כבר את

רש"י

קרבנו על זבח. (שם דף עו ת"כ) ם מגיד שאין הלח' קדוש קדוש' הגוף ליפסל ביוצא וטבול יום ומלאכ' להוליך בפדיון עד שישחט הזבח: (יד) אחד מכל קרבן. לחם אחד מכל מין ומין ע יטול תרומה לכהן העובד עבודתה והשאר נאכל לבעלים ובשרה לבעלים חוץ מחזה ושוק שבה כמו שמפורש למטה תנופת חזה ושוק בשלמים והתודה קרויה שלמים: (טו) ובשר זבח תודת שלמיו. (זבחים נו ת"כ) יש כאן רבויין הרבה לרבות חטאת ואשם ואיל נזיר וחגיגת י"ד פ שיהיו נאכלין ליום ולילה: ביום קרבנו יאכל. וכזמן צ בשרה זמן לחמה: לא יניח ממנו עד בוקר. אבל אוכל הוא כל הלילה אם כן למה אמרו ק עד חצות כדי להרחיק האדם מן העבירה' (ריש ברכות): (טז) ואם נדר או נדבה. ר שלא הביאה על הודאה של נס אינה טעונה לחם ונאכלת לב' ימים כמו שמפורש בענין: וממחרת והנותר ממנו. בראשון ש יאכל. (ס"א והנותר ממנו יאכל) וא"ו זו יתירה היא ויש כמוה הרבה במקרא כגון ואלה בני צבעון ואיה וענה

שפתי חכמים

אחר חליטתה כמו במנח' שכ' בה בהדיא תופיני וילפינן מורבכת מורבכת לג"ש : ם דאל"כ יקריב קרבנו על זבח תודת שלמיו ל"ל הא לעיל מיניה כתיב והקריב על זבח התודה חלות מצות וגו' אלא ש"מ אינו אלא לדרשא שאין לחם קדוש וכו' ויהיה אלא לחם חמץ נדרש לפניו ולאחריו לפניו חלות מצות בלולות בשמן וגו'. וסלת מרבכת בלולות בשמן על חלת לחם וגו'. ולאחריו על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו לזבח תודת שלמיו: ע דק"ל והלא לא היה אלא קרבן אחד שלמי תודה. ל"פ לחם אחד וגו' דכל מין ומין נקרא קרבן: פ ואע"ג שרש"י פי' בפרשת ראה גבי ולא ילין מן הבשר לחגיגת י"ד הכ' מדבר ולימד עליה שנאכלת לשני ימים ולילי' אחד י"ל שרש"י ז"ל פי' הכא אליבא דבן תימא דאמר דחגיגה שבאה עם הפסח נאכלת ליום ולילה כמו הפסח והא דקאמר לשני ימים וגו' הוא אליבא דרבנן דפליגי עליה דבן תימא וס"ל דהא דשלמים שבאים מחמת הפסח אינן נאכלים אלא ליום ולילה היינו אותן שלמים שבאים ממותר הפסח כגון שהפרים מעות לפסחו וקנה בהן פסחו ונותרו מן המעות שמאותן מעות יביא שלמים וליון דמכח פסח קאתי דינן כפסח לאכול ליום ולילי': צ מדכתי' קרבנו ולא כתיב ביומו יאכל אלא לומר לך שיהיו החלות כמו הקרבן עצמו לענין אכילתן דהחלות כמו כן נקראו קרבן דכתיב והקריב ממנו אחד מכל קרבן: ק ר"ל למה אמרו חכמים שיאכל אותו עד חצות ולא יותר וכו' : ר פי' הא דכתיב ואם נדר או נדבה לא לומר דלעיל לא מיירי בנדבות דהכי לעיל מניה מיירי ג"כ בנדבה. ל"פ רש"י שלא הביאה על הודאה כו' אבל עד השתא איירי דהביא על הודאה של נס: ש יאכל ביום שני שלא תפרש יאכל ביום א' וממחרת ג"כ יאכל והנותר ממנו פי' ביום שני יאכל ביום ג' אלא כך פי' וממחרת והנותר ממנו בראשון יאכל פי' מה שנותר ביום ראשון יאכל ביום שני ולפ"ז יהיה הוי"ו מוהנותר יתירה והוכחתו מדכתי' בסמוך ואם האכל יאכל וגו' ביו' השלישי וגו' והא דלא פי' רש"י וא"ו והנותר כמו וא"ו ומשמעה דפי' מאי"ז מקו' יהי' הקומץ ממקו' שנתרבה שמנה אף כאן פירושו ומתי הותר לאכול למחרת כשנותר מיום ראשון אבל לכתחלה מצותו ביום ראשון לבדו כמו שרוצה הרא"ם לפר' משום דא"כ היה לו לכתו' יאכל והנותר ממנו ממחר' דלא נטעה לפרש והנותר מיום שני דעליה קאי משנפרש דקאי על יום א' אלא ודאי הוא"ו יתירה אבל לעיל אין מקום לטעות והכא בלא וא"ו אין מקום לטעות ע"ש פירש וא"ו זו יתירה ודו"ק .

טעמי הקרבנות

בשמן , כי שמן על ראשם לא חסר , מה שאין כן הסולה , כי מת היה לולא ריחם ה' עליו והחייהו ע"כ אין בחלתו שמן:

מצות השם

(טו) [קמב] (לאו פז) שלא להותיר מקרבן התודה עד מחרת יום זביחתו שנאמר ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר :

(יז) [קמג] (עשה סו) לשרוף הנותר מבשר הקדשים אחר עבור זמן אכילתן המוגבל לכל אחד ואחד שנאמר. והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף:

תפסיר הרס"ג

כ'בז כ'מיר. יקרב קרבאנה. מע ד'בח שכר סלאמתה: (יד) פליקרב מן ד'אלך רג'יפא ואחדא מן כל קרבאן. רפיעה ללה. לאלאמאם. אלד'י ינצ'ח מן דם ד'בח אלסלאמה לה יכון: (טו) ולחם ד'בח שכר אלסלאמה. פי יום קרבאנה יוכל. לא יבקי מנה אלי אלג'דאה: (טז) ואן כאן ד'בח קרבאנה. נד'רא או תברעא. פליוכל פי יום תקריבה לה. ומן ג'ד. מא פצ'ל מנה יוכל: (יז) ואלפאצ'ל מן לחם אלד'בח.

נוה שלום

תרגם כהוראת הענין. (יז) והנותר ממנו, מא פצ'ל מנה, ויו והנותר נוסף ועניננו וגם ממחרת יאכל הנותר ממנו ועיין

אבן עזרא

על הנשים והטעם עם חלות: (יד) והקריב ממנו אחד מכל קרבן. הנה ארבע חלות בפחותים והאמת שהם עשרה: (טו) ביום קרבנו יאכל. שיאכלנו המקריב אותו וביתו ומי שהוא טהור כי גם השלמים קדש ואם הם קדשים קלים: (טז) ואם נדר. שבטא בשפתיו בצר לו: ונדבה. שנדבה רוחו אותו להביא זבח לשם לא לנדר ולא לתודה: ביום הקריבו. שם הפעל מהבנין הכבד הנוסף וממחרת אותו היום: וי"ו והנותר ממנו. כפ"א רפ"ה בלשון ישמעאל וכמוהו ויעזוב את עבדיו גם והארץ היתה תהו ובהו: (יז) באש ישרף. כאשר נשרפו האימורים רק לא ישרף על גבי

רבינו בחיי

המנחות בשמותם מאפה תנור ומרחשת ומחבת ואח"כ חזר וכלל לומר איש כאחיו שלא יהא לזה אלא ממה שיש לזה ואפילו מנחת הסולת בה יחלוקו, ואמר הכתוב הדין הזה במנחות וכ"ש בשאר הקרבנות שדמיהן מרובין שראוי להם לחלוק בשוה כי שכר ההקרבה לכהנים הטהורים הנמצאים שם שכלם הם מקריבים ביד או בצווי כי היחיד מהם או הב' והג' המקריבים בשליחות כולן הם עושים ובשליחות כולן עומדים על הקרבן (ש"א ל) כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו, לשון הרמב"ן ז"ל:

חומת אנ"ך

במקום אשם יהיה שלוה כי זדונות נעשות לו כזכיות: (טו) זבח תודת שלמיו. רמז על המילה כאלו הקריב זבח תודה והוא חתום בחותם קדש.

מסורת הקריאה

(טו) יניח, היו"ד בפתח והנו"ן בדגש: (טז) הקריבו, הה"א בפתח והבי"ת בחולם, ונמסר עליו ל', ר"ל לית עוד בפתח: וממחרת,

רמב"ן

הכתוב לכפר לא שכפרה אלא שהוא הביא מדמה לכפר בה וכפר כפי מחשבתו ופי' לפנים שהכניס הדם להיכל וכן הכניס מדם פר כהן משיח והעלם דבר ושעירי עבודת כוכבים לפני ולפנים שכולן לפנים ממקומן הכניסן ופסולין ואמר מדמה שאפילו מקצת דמה פוסל שאם קבל דמה בשני כוסות והכניס אחת מהן לפנים פסולה.

ועל דרך הפשט אין הכתוב מדבר אלא בחטאות הפנימיות שצוה כבר בשריפתן ובא כאן ליתן לא תעשה על אכילתן כי הפרשה להשלים דיני החטאות וזהו מדרשו של ר' יוסי הגלילי בתורת כהנים ובזבחים:

(טו) ובשר זבח תודת שלמיו. יש כאן רבויין הרבה לרבות

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף׃ יח וְאִם
הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה הַמַּקְרִיב
אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ
הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֺנָהּ תִּשָּׂא׃ יט וְהַבָּשָׂר
אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ
יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל־טָהוֹר יֹאכַל
בָּשָׂר׃ כ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בָּשָׂר
מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה

תרגום אונקלוס

תְּלִיתָאָה. בְּנוּרָא יִתּוֹקַד: יח. וְאִם אִתְאֲכָלָא יִתְאֲכִיל. מִבְּשַׂר נִכְסַת קוּדְשׁוֹהִי. בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה לָא יְהֵי לְרַעֲוָא. דִּמְקָרֵיב יָתֵיהּ. לָא יִתְחֲשֵׁיב. לֵיהּ מְרַחַק יְהֵי. וֶאֱנָשׁ. דְּיֵיכוֹל מִנֵּיהּ חוֹבֵיהּ יְקַבֵּיל: יט. וּבְשַׂר קוּדְשָׁא. דְּיִקְרַב בְּכָל מְסָאַב לָא יִתְאֲכֵיל. בְּנוּרָא יִתּוֹקַד. וּבְשַׂר קוּדְשָׁא. כָּל דִּדְכֵי לְקוּדְשָׁא יֵיכוֹל בְּשַׂר קוּדְשָׁא: כ. וֶאֱנָשׁ דְּיֵיכוֹל בִּשְׂרָא. מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּקְדָם יְיָ. וְסָאוֹבְתֵיהּ

תפסיר הרס״ג

פי אליום אלת׳אלת. פליחרק באלנאר: (יח) ואן אכל אכלא. מן לחם ד׳בח אלסלאמה. פי אליום אלת׳לאת׳ פלא ירתצ׳א. ואלמקרב לה. לא יחסב לה בל יכון כאלאכ׳ס. ואי אנסאן. אכל מנה פקד חמל וזרה: (יט) ולחם אלאקדאס. אן דנא בשי מן אלנגאסאת פלא יוכל. בל יחרק באלנאר. ואלטאהר מנה. פלא יאכלה אלא טאהר: (כ) ואי אנסאן אכל לחמא. מן ד׳בח אלסלאמה אלד׳י

נוה שלום

רש״י. (יח) פגול, כאלאכ׳ס, בפתח אלאלף וסכון אלכ׳א כדבר מאוס ומתועב. (יט) והבשר, ואלטאהר מנה וכו׳, והטהור מבשר הקדש לא יאכלנו

אבן עזרא

המזבח: (יח) וטעם המקריב אותו לא יחשב. אחר שיהיו האימורים קרבים לגבוה הנה כל הנשאר קדש וכן אבני המזבח שאחר שהם קדושים אין ראוי שישאר ממנו לחול על כן אבנים שלמות: פגול. כדברי המתרגם ארמים וכן ומרק פגולים כליהם. ויש שואלים אחר שעלה ריח ניחוח איך לא יחשב והטעם על המחשבה כי משפט השלמים להיות קדש והפגול איננו קדש ועוד בעבור שלא שמר את המצוה יצא שכרו בהפסדו אם הוא שלמים ואם נדר תתחדש עליו עון כנגד הראשון אם לא ישלם נדרו: עונה תשא. עונש ולא הזכירו הכתוב. וכרת על טמא שיאכל בשר קדש: (כ) וטעם וטומאתו. להיותו טמא מעצמו כזב ומצורע גם בעבור מקרה לילה כי כן כתב כי אמר מקרה הוא או שיהיה טמא בעבור אחר כטומאת אדם מת או חי והוא זב ומצורע או בבהמה טמאה שאינה נאכלת ושקץ טמא מהעוף והשרץ. ופעם אחת בא אלי צדוקי אחד ושאלני אם האליה אסורה מן התורה ואען ואומר אמת כי האליה תקרא חלב כי כן כתוב חלבו האליה תמימה רק קדמונינו התירוה ואסרו כל חלב אז ענה הלא כל חלב אסור מן התורה כי כן כתוב כל חלב וכל דם לא תאכלו ובתחלה כתיב חקת עולם לדורותיכם גם אני עניתיו כי זה הפסוק דבק עם זבח השלמים ואין מלת חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם ראיה גמורה כי הנה כתוב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם ושם כתוב חקת עולם וא״כ לא נאכל לחם בגלות כי לא הקרבנו

אבי עזר

(יח) (פגול כדברי המתרגם וכו׳) כי איכו דומה ממש לשוררת יום לכן קאמר דהוה אמינא דתיבת לא יחשב לא קאי על הקרבן אלא על מחשבתו שהיה לו שקרבן

ת״א ואם האכל. שם יג כז כח כט עד מנחות יז חולין פא: לא ירלה. זבחים כג כה: המקריב. ר״ה ו זבחים יג: לא יחשב. פסחים ז יומא ז נדרים לו זבחים כג כט מנחות כה: פגול יהיה. זבחים כח: והנפש. מנחות יג תמורה יג כריתות ה: והבשר. פסחים פז כד עט פב חגיגה כד יבמות עד סוטה כח זבחים לד חולין לו: והבשר. פסחים כד לה מט סוטה כט מנחות כה: והנפש. פסחים כד לה יבמות ז מכות יד מנחות כה כריתות ב: אשר לה׳. פסחים לב זבחים לו מנחות כה:

רשב״ם

זבחו יאכל לאחר הקרבה: (יח) ואם האכל יאכל. חכמים עקרוהו מפשוטו. ופירשוהו במחשב לאכול מזבחו ביום השלישי באחת מד׳ עבודות שחישב בשחיטה או בהולכת הדם או בקבלה או בזריקה: (יט) כל טהור

בעל הטורים

זה את זה כדדרשי׳ את וכה בסופה: (יט) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל. הפ׳ מתחיל בבשר ומסיים בבשר לומר שאם נטמא

שפתי חכמים

א פי׳ אם חשב עליו בשעה שהכהן זורק את דמו מחשבת פסול דהיינו לאוכלו ביום ג׳ שהוא חוץ לזמנו אז הוא פסול הכל לאחר הקרבתו שנעשה כל עבודתו בכשרות אין שום מחשבה ולא שום פועל פוסל בו: א ואין לתמוה כיון שהקרבן נעשה בהכשרו א״כ איך אח״כ באכילתו יפסל ככר תירלו בת״כ אם מלינו בזב וכזבה ושומרת יום כנגד יום שהיו בחזקת טהרה וכשראו סתרו היום מהזקת טהרה אף זה כן: ב פי׳ להכי אסקיה קרא בלשון לא יחשב לומר לך דבמחשבה הוא נפסל וה״ק המקריב אותו דהיינו בשעת הקרבת הזבח לא יחשב לו פי׳ לא תעלה לו זאת המחשבה של האכל יאכל ביום הג׳ האמור למעלה: ג פי׳ אם עבר וחשב הרי שתיקן בזה כמה ענינים שפירש המקריב אותו בשעת הקרבת הזבח כדלעיל ולא הכהן המקריב כפי המובן גם פי׳ לא יחשב לו מענין מחשבה לא מענין חשיבות גם הוסיף מלת זאת להורות שהמחשב׳ שהוא מוזהר שלא תעלה לו היא זאת המחשבה של האכל יאכל ביום ג׳ שהוא מחשבת אכילת חוץ לזמנו אבל מחשב׳ אכילת חוץ למקומו הוא נדרש מפסוק ואם האכל יאכל ביום הג׳ שבפ׳ קדושים בהם איכו ענין לחוץ לזמנו כדפרש״י שם גם הוסיף ואם חשב קודם פיגול יהיה מפני שבזולת זה היה המובן ממנו שכאשר לא יעלה במחשבתו שיאכל חוץ לזמנו פגול יהיה: ד דהכי בתוך הזמן ג״כ פיגול הוא כיון שפסול במחשבה בשעת שחיטה או זריק׳ לכן מגיה הפי׳ בתוך הזמן: ה לאפוקי של פיגול הסמוך לו שהוא איכו נאכל אף בלא נגיעת טומאה: ו פי׳ שילא חוץ לעזרה או ק״ק חוץ לחומת ירושלים דהיולא אסור באכילה משום בשר בשדה טרפה לא תאכלו והפנימי מותר אע״פ שנוגע בחילון ולא אמרינן הנוגע בטמא טמא וכן לנפסל דהאי והבשר השני לרבות בא דהל״ל כל טהור יאכל בשר ותו לא מאי והבשר אלא לרבות שזה מותר: ז ואת״ל קרא תיפוק ליה מדאיצטריך למכתב גבי פסח דאינו נאכל אלא למנוייו דהיינו בעלים מכלל דשלמים הנאכלים לשני ימים ולילה אחד נאכלי׳ לכל אדם דאל״כ שאינן נאכלי׳ אלא לבעלי׳ פסח דכתב כתמנא דאינו נאכל אלא לבעלים ל״ל השתא כילף משלמים שהם קלים שנאכלים לשני ימים ובכל מאכל אפ״ה אינו נאכל אלא לבעלים פסח החמור שאינו נאכל אלא ליום ולילה ואינו נאכל אלא ללי לכ״ש. י״ל דאי לאו קרא ה״א באחר שלמים אינן נאכלים אלא לבעלים וקרא דפסח לריכא לגופיה דאין נקראים בעלי׳ אלא שנמנו עליו קוד׳ שחיטתו אבל אחר שחיטתו לא לאפוקי באחר שלמים אפי׳ אם נשתתפו בו אפי׳ אחר שחיטתו מותרים לאוכלן אבל בלא שיתוף לא מ״ה איצטריך קרא כ״ל. והרא״ם תירץ דאי לאו קרא דכל טהור וגו׳ הוי קשה קראי אהדדי כתיב בפסח תכוסו על השה מלמד שאין הפסח נאכל אלא לבעלים הא שלמים נאכלים אף שאינן בעלים ואי לבעלים דוקא מיתי פסח מק״ו דשלמים כדלעיל וכתי׳ דם זבחיך ישפך והבשר תאכל דמשמע דשלמים אינן נאכלים אלא לבעלים מ״ה כתב רחמנא קרא דכל טהור וגו׳ ללמד דקרא דוהבשר וגו׳ לאו דוקא בעלים אלא כל

רש״י

(כראקית לו) תת וקדש ולבא מרמס (דניאל ח): (יח) ואם האכל יאכל וגו׳. (ת״כ) במחשב בשחיט׳ לאכלו בשלישי הכתוב מדבר ת יכול אם אכל ממנו בשלישי יפסל למפרע א ת״ל המקריב אותו לא יחשב בשעת הקרבה הוא נפסל ואינו נפסל בשלישי וכן פירושו בשעת הקרבתו לא תעלה זאת במחשב׳ ב ואם חשב פגול ג יהי׳: והנפש האוכלת ממנו. אפי׳ בתוך הזמן ד עונה תשא: (יט) והבשר. של קדש שלמי׳ ה אשר יגע בכל טמא לא יאכל: והבשר. לרבות אבר שיצא מקצתו ו שהפנימי מותר: כל טהור יאכל בשר. (פסחים עט) מה ת״ל לפי שנא׳ (דברים יב) ודם זבחיך ישפך והבשר תאכל יכול לא יאכלו שלמי׳ אלא הבעלי׳ ז לכך נאמ׳ כל טהור יאכל בשר: (והבשר כל טהור יאכל בשר. כלומר כל מה שאסרתי לך בחטאת ואשם שאם יצאו חוץ לקלעי׳ אסורה כמו שכתוב בחצר אהל מועד יאכלוה בבשר זה אני אומר לך

מצות השם

(יח) [קמד] (לאו עח) שלא לאכול פיגול שנאמר לא יחשב לו פיגול יהיה:
(יט) [קמה] (לאו עט) שלא לאכול בשר הקדשים שנטמא שנא׳ והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל:
(שם) [קמו] (עשה פז) לשרוף קדשים שנטמאו שנאמר והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף:

רמב״ן

חטאת ואשם ואיל נזיר וחגיגת ארבע עשר שהיו נאכלין ליום ולילה לשון רש״י. ואין זה נכון שחגיגת ארבעה עשר נאכלת לשני ימים ולילה אחד כשאר שלמים וכן שנינו במסכת פסחים אשר תזבח בערב ביום הראשון בחגיגת ארבעה עשר הכתוב מדבר שנאכלת לשני ימים ולילה אחד שכשהוא אומר ביום הראשון עד בקר הרי בקר שני אמור. ורש״י עצמו כתב זה בסדר ראה אנכי אבל בכאן סבר הרב כדברי בן תימא דאמר חגיגת ארבעה עשר שהיא באה עם הפסח הרי היא כפסח ונאכלת ליום ולילה ואינה נאכלת

חומת אנ״ך

זבח תודת שלמיו ביום ס״ת חתום. ביום קרבנו. ק״ך בו קורח את נש׳

מרפא לשון

תר׳ בל׳ שלילה שאינה בלולה. יט) והבשר, ובסר קדשא. ה״ג ועוד

מסורת הקריאה

המ״ם שניה במתג לא במונח: (יח) ואם, במונח לא במ[...]: יאכל, הנגינה בכ״ף: (יט) אשר יגע, במקף לא בקדמא [...] אשר

תרגום אונקלוס

צְלוֹהִי. וְיִשְׁתֵּיצֵי. אֱנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ; כא. וֶאֱנָשׁ אֲרֵי יִקְרַב בְּכָל מְסָאַב. בְּסוֹאֲבַת אֱנָשָׁא אוֹ בִבְעִירָא מְסָאֲבָא. אוֹ בְכָל שְׁקַץ מְסָאַב. וְיֵיכוֹל. מִבְּשַׂר נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּקֳדָם יְיָ. וְיִשְׁתֵּיצֵי. אֱנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ: כב. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: כג. מַלֵּיל. עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר. כָּל תְּרַב תּוֹר וְאִמַּר. וְעֵז לָא תֵיכְלוּן: כד. וּתְרַב נְבִילָא וּתְרַב תְּבִירָא. יִתְעֲבֵיד לְכָל עֲבִידָא. וּמֵיכַל לָא תֵיכְלוּנֵּיהּ; כה. אֲרֵי כָּל דְּיֵיכוֹל תַּרְבָּא. מִן בְּעִירָא. דִּיקָרֵב מִנַּהּ. קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ. וְיִשְׁתֵּיצֵי. אֱנָשָׁא דְּיֵיכוֹל מֵעַמֵּיהּ; כו. וְכָל דְּמָא לָא תֵיכְלוּן. בְּכֹל

ויקרא ז צו

וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא

מעמיה: כא ונפש כי־תגע בכל־טמא

בטמאת אדם או בבהמה טמאה

או בכל־שקץ טמא ואכל מבשר־

זבח השלמים אשר ליהוה ונכרתה

הנפש ההוא מעמיה: כב * וידבר

יהוה אל־משה לאמר: כג דבר אל־

בני ישראל לאמר כל־חלב שור

וכשב ועז לא תאכלו: כד וחלב נבלה

וחלב טרפה יעשה לכל־מלאכה

ואכל לא תאכלהו: כה כי כל־אכל

חלב מן־הבהמה אשר יקריב

ממנה אשה ליהוה ונכרתה הנפש

האכלת מעמיה: כו וכל־דם לא

* חמישי בספה"י. וידבר. פרשה פתוחה בכל ספרי תימן

ת"א וטומאתו. מכות יד זבחים לג לד מג מו: בבהמה. שבועות ז חולין עא: ואכל. זבחים מג מד: כל חלב. יומא עד זבחים ע חולין קיז כריתות ד: וחלב נבלה. זבחים סט חולין לז: יעשה לכל. פסחים כג: ואכל לא. זבחים ע: כי כל. פסחים מג בכורות טו כריתות ד: ונכרתה. שם יז קב: וכל דם. כריתות ד נא כב:

רשב"ם

יאכל בשר. טהור: (כה) מן הבהמה אשר יקריב. ממין אותה הבהמה:* אשה לה'. ואפי' חולין:

רש"י

כל טהור יאכל בשר אפי' בכל העיר): וטמאתו עליו. (זבחים מג ת"כ) בטומאת הגוף הכתוב מדבר א אבל טהור שאכל את הטמא אינו ענוש כרת אלא אזהר' והבשר אשר יגע בכל טמא וגו' ואזהרת טמא שאכל את הטהור אינה מפורשת ב בתורה אלא חכמי' למדוה בגזיר' שוה (ת"כ) י"ג' כריתות אמורות באוכלי קדשים בטומאת הגוף ב ודרשוהו רבותינו בשבועו' (דף ו) אחת לכלל ואחת לפרט ואחת ללמד על קרבן עולה ויורד ל שלא נאמר אלא על טומאת מקדש וקדשיו: (כד) יעשה לכל מלאכה. (פסחי' כ"ג ת"כ) בא ולמד על החלב שאינו מטמא ט טומאת נבלות: ואכל לא תאכלהו.

שפתי חכמים

פסול אף שאינו בעלים: ח דילפי' וטומאתו וטומאתו: ג"ם כתיב הכא וטומאתו עליו וכו' התם בפ' פרה עוד טומאתו בו מה להלן טומאת הגוף דבהדיא כתיב ביה וכל נפש אשר יגע בטומאת מת אף הכא מיירי בטומאת הגוף: ט רלונו בזה שלא תקשה והלא אין עונשין אא"כ מזהירין. ל"פ אינה מפורשת וכו': י ג"ש כתיב בפרשת חקת כו' כדלעיל טומאתו בו וכתיב ביה כרת ואזהרתו בפ' נשא דכתיב ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם דהיינו אזהרה שלא יבא בטומאת הגוף למקדש וילפינן טומאתו דהכא מטומאתו דהתם מה טומאתו דהת' יש בו אזהר' אף טומאתו דהכא יש בו אזהרה: כ אחת באמור אל הכהנים. כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים וגו'. ואמרינן בזבחים פרק ד' דהאי יקרב אכילה היא ומהו יקרב בראוי להקריב בטוקדש ככלי כלומר שיהא ראוי להקריב ה"ד שיהא ככר מקודש בכלי ועוד שתי כריתות בפ' לו והנפש אשר תאכל בשר מבשר זבח השלמים ומסיך ליה ונפש כי תגע בכל טמא ואכל וגו' ונכרתה אחת לכלל ר"ל ההוא דאל הקדשי' שכלל את הכל ואחת משתים שבלו הכתובי' בפרשת לו לפרט ומדה א נדרשת בת"כ בתחלת הספר דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא כילד והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים וגו' והלא השלמים בכלל כל הקדשים היו ולמה יצאו להקיש אליהם מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח יצאו קדשי בדק הבית שאין חייבים עליהם משום טומאה: ל דכתיב לעיל בפ' ויקרא ונעלם ממנו והוא טמא ואשם ולא ידענו אמאי ואשם וכי מפני שהוא טמא יהא אשם להביא קרבן עולה ויורד לפיכך הוסכם כרת זה ללמדך שלכפר על כרת זה הוא בא שהוא טומאת קודש ואם אינו ענין לטומאת קודש דנפקא לן מג"ש דבקרבן עולה ויורד כתיב או בנבלת בהמה טמאה ונאמר באוכל קדשים בטומאת הגוף בפרשת לו ונפש כי תגע וגו' בבהמה טמאה וגו' ואכל מבשר וגו' מה להלן טומאת קודש אף כאן טומאת קודש תנהו ענין לטומאת מקדש: מ פי' דאי להתיר שלא כיון דנבלה טוהרה מדכתיב לגר אשר בשעריך וגו' חלב נמי בכלל ע"כ בא שאינו מטמא טומאת נבלות ואפי' למעוט בו עורות קדשי בדק הבית מש"ה כתיב יעשה

מצות השם

(כג) [קמז] (לאו ס) שלא לאכול כל חלב בהמה טהורה שנאמר כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו:

תפסיר הרס"ג

ללה. ונגאסתה עליה. פינקטע ד'אלך אלאנסאן מן בין קומה: (כא) ואי אנסאן לאמס שייא מן אלנגאסאת. בנגאסה' אנסאן או בבהימה נגסה או בשי מן אלדביב אלנגס. ואכל מן לחם ד'בח אלסלאמה אלד'י ללה. פינקטע ד'אלך אלאנסאן מן קומה: (כב) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (כג) מר בני אסראיל קאילא. כל שחם בקר וצ'אן. ומאעז לא תאכלו: (כד) ושחם אלנבילה ואלסקימה. אסתעמלוה פי כל צנעה. ואכל לא תאכלוה: (כה) פאן כל מן יאכל שחמא. מן אלבהאים. אלתי יקרב מנהא. קרבאנא ללה. ינקטע ד'אלך אלאנסאן מן בין קומה: (כו) וכל דם לא תאכלו. פי גמיע

נוה שלום

אלא טהור'. (כד) וחלב טרפה, ואלסקימה, כל טרפה שבת"כ תרגם אלסקימה דהינו שטרפה היא מחמת חולי שנמצא בה מכה המטרפ' אותה, אבל טרפ' שטרפתה

חלק הדקדוק

(כב) כתב מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק שבכל התיגאן וספרי תורה פרשה זו פתוחה ווידבר דהמקריב אינה פרשה וס"ת שנמצא בהיפך פסול לקרו'

אבן עזרא

קרבן העומר וגם הוא השיב כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו גם אני השיבותי כי גם זה הפסוק דבק עם זבח השלמים והעד כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה להוציא חלב כל בשר שאיננו קרב לשלמים והכלל בשר חול על כן הזכיר בפרשה הזאת וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו וידוע כי בשר הנבלה והטרפה אסורות והאסור הוא הבשר ובעבור שאין החלב קרב לגבי המזבח שמא יחשוב אדם שהוא מותר על כן הזהיר ואכול לא תאכלוהו ובעבור זה לא הזכיר הדם ובאה זאת הפ' לבאר עונש האוכל חלב בשר קדש וכן כל דם הוסיף לעוף על כן חלב העוף מותר והראיה הגמורה שאמר בספר אלה הדברים בבשר תאוה שהוא חול שיאכלנו כלו ולא הוציא רק את דמו לבדו בשלשה מקומות ואין זכר לחלב כלל אז פקח הצדוקי עיניו ופצה בשפתיו שבועה שלא יסמוך על דעתו בפירוש המצות רק ישען על העתקת

אבי עזר

יהיה קודש ונאמת הוא פגול וכו' וקים לי' או שנעלם מרב דברי חכמינו בנוכחות או שמפרש לפי סלקא דעתיה ואין נפתל נדבריו:

מרפא לשון

בו ג' קדושות בסופו. כג) שור וכשב ועז, ועז, קרא ותר' ול"ג ועיזא אעפ"י שהיא בטפחא מפני שצ"ל כל' תור ואימר דלעיל

מסורת הקריאה

(כא) בבהמה, הבי"ת בחירק, ונמסר עליו ד' רפין, עין בראשית ט' יו"ד: (כג) דבר, נמסר עליו ד' בטעם תביר ר"פ בספרא, ר"ל דכולהו בספר ויקרא, א' דין, ב' לקמן פסוק כ"ט, ג' בחדש השביעי (כ"ג כ"ד) ד' בחמשה עשר יום (שם ל"ד): ועז, הוי"ו בקמץ,

רמב"ן

אלא צלי עד חצות ואינה נאכלת אלא בלילה אבל לדברי בן תימא אינה באה בריבויין הללו אלא שהיא כפסח לכל דבר ואינה באה אלא מן הצאן וזכר ובן שנה מדכתיב ולא ילין לבקר זבח חג הפסח וגו' כדאיתא התם אבל כתב הרב זה מברייתא השנויה בתורת כהנים דקתני ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל הרי זה בא ללמד על הנאכלין ליום אחד שיהיו נאכלין ליום אחד אין לי אלא תודה ומנין לרבות את הלחם תלמוד לומר קרבני ומנין ומנין לרבות את הוולדות ואת התמורות תלמוד לומר ובשר ומנין

תֹּאכְלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לָעוֹף
וְלַבְּהֵמָה׃ כז כָּל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל
כָּל־דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֵעַמֶּיהָ׃ פ כח *וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כט דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַמַּקְרִיב אֶת־
זֶבַח שְׁלָמָיו לַיהוָה יָבִיא אֶת־
קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִזֶּבַח שְׁלָמָיו׃
ל יָדָיו תְּבִיאֶינָה אֵת אִשֵּׁי יְהוָה אֶת־
הַחֵלֶב עַל־הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֵת הֶחָזֶה
לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃

* וידבר, אין כאן פרשה בכל ספרי תימן

תרגום אונקלוס

מוֹתְבָנֵיכוֹן . דְּעוֹפָא וְדִבְעִירָא : כז. כָּל אֱנָשׁ דְּיֵיכוֹל כָּל דַּם . וְיִשְׁתֵּיצֵי. אֱנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ : כח. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : כט. מַלֵּיל. עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר . דִּיקָרֵיב . יָת נִכְסַת קוּדְשׁוֹהִי קֳדָם יְיָ . יַיְתֵי יָת קוּרְבָּנֵיהּ . לִקְדָם יְיָ מִנִּכְסַת קוּדְשׁוֹהִי : ל. יְדוֹהִי יַיְתְיָן . יָת קוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ . יָת תַּרְבָּא עַל חַדְיָא יַיְתֵינֵיהּ . יָת חַדְיָא. לַאֲרָמָא יָתֵיהּ . אֲרָמָא קֳדָם יְיָ :

ת"א דבר אל. קידושין לו מנחו' סא: ידיו תביאנה. סוכה עז סוטה יט קידושין לו מכות יב מנחות כא נג: את החלב. מנחות שם : להניף. קידושין לו : לפני ה'. מנחות סא חולין קל :

תפסיר הרס"ג

מסאכנכם. מן אלטאיר ואלבהאים: (כז) אי אנסאן אכל שייא מן אלדם. ינקטע ד'אלך אלאנסאן מן בין קומה: (כח) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (כט) כ'אטב בני אסראיל וקל להם. אלמקרב ד'בח אלסלאמה ללה. הו אלד'י יאתי בקרבאנה. ללה מן ד'בח סלאמתה: (ל) ידאה תחמל קראבין אללה. אלשחם מע אלקץ יאתי מעה. פיחרכה תחריכא בין

רבינו בחיי

(כו) וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה, פרט לדם דגים וחגבים ודם ביצים, וידוע כי דם ביצים אין איסורו אלא מדרבנן ודוקא כשנמצא בחלמון אבל בחלבון זורק את הדם ואוכל את השאר. וזהו דעת הרב אלפס ז"ל.

אבל דעת בעלי התוספות ז"ל כי שנמצא הדם בקשר בין בקשר החלמון בין בקשר החלבון אסור. וטעם האסור מדרבנן כשנמצא הדם בחלמון שאסור לדברי הכל היינו משום חשש מקום שיש לחוש כי מאותו מקום שנמצא הדם משם התחילה הביצה להתרקם ונמצא שהאוכל ביצה זו עובר משום השרץ השורץ על הארץ:

(ל) את החזה להניף אותו תנופה לפני ה', לפי הפשט היה מניף החזה על החלבים ולא השוק שהרי בשוק נאמר ואת שוק הימין תתנו תרומה לכהן ולא הזכיר בו תנופה.

ואמנם מצינו כתוב מפורש שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים שנראה מזה שהשוק והחזה על החלבים היה מניף ביחד ואחר התנופה היה מקטיר החלבים כענין שכתוב והקטיר הכהן את החלב המזבחה והשוק והחזה היו נתנים לכהנים הוא שכתוב והיה החזה לאהרן ולבניו וכתיב ואת שוק הימין תתנו תרומה לכהן, וכך היתה תנופה זו היה נותן החלבים ע"י הבעלים וחזה ושוק למעלה מהם ומניף אותם לפני המזבח ותנופה זו בחזה ושוק כענין תנועת הלולב מוליך ומביא מעלה ומוריד, מוליך ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו. ונראה לי בטעם שני אברים הללו שהם חזה ושוק שנתיחדו לתנופה

רשב"ם

(כו) בכל מושבותיכם. אע"פ שודאי הן חולין בגבולין:

בעל הטורים

שבשר מקלתו נטמא כלו: (ל) להניף אותו. בגימט' מוליך ומביא

רש"י

(חולין פ' ג"ה) אמרה תורה יבוא איסור נבילה וטרפ' ויחול על איסור חלב שאם אכלו יתחייב אף על לאו של נבלה ב ולא תאמר אין איסור חל על איסור: (כו) לעוף ולבהמה. (שם ה) פרט לדם דגים ם וחגבים: בכל מושבותיכם. לפי שהיא חובת הגוף ואינה חובת קרקע נוהגת בכל מושבות ע ובמסכת קידושין בפ"א (דף לז) מפר' למה הוצרך לומר: (ל) ידיו תביאינה וגו'. (מנחות סא) שתהא יד הבעלים מלמעל' והחלב והחזות נתונין בה ויד כהן פ מלמטה ומניפן: את אשי ה'. ומה הן האשים את החלב על החזה: יביאנו. כשמביאו מבית המטבחים נותן חלב על החזה וכשנותנו ליד הכהן המניף נמצא החזה למעלה והחלב למטה וזהו האמור במקום אחר (ויקרא י) שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבי' יביאו להניף וגו' ולאחר התנופ' נותנו לכהן המקטיר ונמצא החזה למטה וזהו שנאמר (שם ט) וישימו את החלבים על החזות ויקטר החלבים המזבח' למדנו שג' כהנים זקוקין לה צ כך מפורש במנחות (דף סב): את החלב על החזה יביאנו. ואת החזה למה מביא להניף אותו הוא מביאו ולא שיהא הוא מן האשים ק לפי שנא' את אשי ה' את החלב על

שפתי חכמים

לכל מלאכה: נ דה"ה לאו של טרפה ולריכי לכתוב תרווייהו חלב נבלה וחלב טרפה דאי אשמעינן נבלה ה"א נבלה הוא דאיסור חל על איסור משום דמטמא טומאה חמורה אבל טרפה לא ואי אשמעינן טרפה ה"א טרפה הוא דאיסור חל איסור משום דאסור מחיים אבל נבלה לא מ"ה לריכי תרווייהו: ס דאל"כ לעוף ולבהמה ל"ל אבל אין לומר דממעט דם חיה זה אינו דחיה בכלל בהמה ולאו דוקא דגים וחגבים ה"ה דם אדם משום דהוי כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט עוף ובהמה אין אבל שאר דם שאינו דם עוף ובהמה לא: ע וא"ת למה מהפך רש"י ולא מפ' על סדר הקרא וי"ל בלא זאת ה"א בכל מושבותיכ' בא לרבו' כל מה שבמושבותיכ' יהא אסו' אפי' דגי' וחגבי' אבל השתא דכתי' לעוף ולבהמ' דממעט' דגי' וחגבי' א"כ קשה ל"ל בכל מושבותיכם אלא בא ללמדנו שאף בח"ל יהא נהוג לפי שהו' חוב' הגוף. וא"ת פשיט' כיון דחוב' הגו' הוא נוהג בארץ וכו' ל"פ רש"י ובמס' קדוש' וכו' ושם מפו' הכי אי לא כתיב בכל מושבותיכ' סד"א הואיל ובעניןהקרבנו' כתיבי בזמן דאיכא קרבן נאסר חלב ודם בזמן דליכא קרבן לא קמ"ל: פ מדכתיב ולקח הכהן הטנא מידך מה התם יד הכהן אף הכא מיירי בידו של כהן וכתיב ידיו תביאנה דמיירי בבעלים הא כילד שתהא יד בעלים כו': צ ואע"פ שדי באחד משום דכתוב עם הדרת מלך: ק פי' כיון דכתיב את החלב על החזה יביאנו לא היה לריך לכתוב עוד את החזה לכך פירש דהאי את החזה בתרא אלהניף אותו קאי כאלו אמר שאת החזה שמביא עם החלב אינו מביא אלא כדי להניף אותו בלבד שלולא זה ה"א דאת אשי ה' דלעיל

טעמי הקרבנות

(כט) דבר אל בני ישראל לאמר המקריב את זבח שלמיו לה' וגו'. כתב הברבנאל שר"ל שאיש מבני ישראל המקריב את זבח שלמיו לה' לא יחשוב בלבו שיביא דבר מהם לכהן מפני החזה והשוק אשר יאכל מהם, אבל המקריב המתנדב ההוא יביא את קרבנו לה' ויגמור בלבו שכל קרבנו הוא נגש אל האלהים וההוא יתברך מעל שלחנו נותן אל הכהנים משרתיו עושי רלונו מה שיאכלו, ומפני זה ידיו של מקריב תביאנה את אשי ה' שהם החלב על החזה להניף אותם תנופה לפני ה' להורות שאליו נקרב הכל. והיה החלב על החזה לקטרו וליפותו ואז הכהן יקריב את החלב על המזבח ויקח החזה לעצמו וכן יתנו לו את שוק הימין שיהיה תרומה לה' מזבחי שלמיהם. ויחד ה' יתברך בשלמים ליתן החזה והשוק לכהן לפי שיסוד האמונה ופינות הדעת האלהית אשר עליהם תסוב הם שנים, הא' שהוא יתברך יודע בכלל ובפרט כל עניני העולם השפל בכל לדדיו וכל ילר מחשבות מבין. והב' שהוא יתברך משגיח לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. והנה החזה היה רמז לידיעה האלהית כי הוא מלשון ראיה וחזיה, כמו

מצות השם

(כו) [קמח] (לאו סא) שלא לאכול דם בהמה חיה ועוף שנאמר וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה:

נחל קדומים

אפרים ז"ל בקצור: כט (ה) המקריב את זבח שלמיו לה' יביא וגו'. פירשו המפרשים כי חטאת ואשם באים על חטא ועולה על הרהור שלא כהוגן והמקריבם אין לומר לו כן תעשה להבא ח"ו אבל השלמים באים נדבה לשם ה' לעשות רצונו והם מרבים שלום כמשז"ל לכן הכתוב אומר המקריב את זבח שלמיו לה' הכתוב מבשרו שלעתיד יביא את קרבנו לה' מזבח שלמיו כי הוא קרבן חביב לה'. ולזה ידיו תביאנה הוא עצמו מביא הדורון למלך משא"כ חטאת ואשם ועולה שבאים' על חטא או הרהור כתיב ידיו תביאנה עד"ש אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני ואחרי כן אראה פניו

מרפא לשון

מניה. כו) לעוף ולבהמה, דעופא ודבעירא, ה"ג וטעמו להוציא דם דגים וחגבים. ל) ידיו תביאנה, ידוהי יתיין, ה"ג וכמו כן מתר'

מסורת הקריאה

ונמסר עליו ל'. ר"ל לית עוד בקמץ: (כו) לעוף, נמסר עליו ל'. ר"ל לית עוד הלמ"ד בקמץ: ולבהמה, נמסר עליו ג' דגשין, ר"ל הלמ"ד בפתח והבי"ת בדגש, וסי' א' דין, ב' ולא היה מים למחנה (מ"ב ג' ט') ג' היו עצביהם לחיה (ישעיה מ"ו א'): (כט) דבר, בתביר, עין לעיל פסוק כ"ג: (ל) תביאינה, הנו"ן רפי, מס"ק, עין לעיל

לא וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֵלֶב
הַמִּזְבֵּחָה וְהָיָה הֶחָזֶה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו׃ לב וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין תִּתְּנוּ
תְרוּמָה לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם׃
לג הַמַּקְרִיב אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת־
הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק
הַיָּמִין לְמָנָה׃ לד כִּי אֶת־חֲזֵה הַתְּנוּפָה
וְאֵת ׀ שׁוֹק הַתְּרוּמָה לָקַחְתִּי מֵאֵת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם וָאֶתֵּן
אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחָק־
עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ לה זֹאת
מִשְׁחַת אַהֲרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו מֵאִשֵּׁי
יְהוָה בְּיוֹם הִקְרִיב אֹתָם לְכַהֵן
לַיהוָה׃ לו אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת
לָהֶם בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם׃ לז וְזֹאת

תרגום אונקלוס

לא. וְיַסֵּיק כָּהֲנָא. יָת תַּרְבָּא לְמַדְבְּחָא. וִיהֵי חַדְיָא. לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי: לב. וְיָת שָׁקָא דְּיַמִּינָא. תִּתְּנוּן אַפְרָשׁוּתָא לְכָהֲנָא. מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן: לג. דִּמְקָרֵיב. יָת דַּם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא. וְיָת תַּרְבָּא מִבְּנֵי אַהֲרֹן. דִּילֵיהּ תְּהֵי. שָׁקָא דְּיַמִּינָא לַחֲלָק: לד. אֲרֵי יָת חַדְיָא דַּאֲרָמוּתָא. וְיָת שָׁקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא. נְסֵיבִית מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיהוֹן. וִיהַבִית יָתְהוֹן. לְאַהֲרֹן כָּהֲנָא וְלִבְנוֹהִי לִקְיָם עָלַם. מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לה. דָּא רְבוּת אַהֲרֹן וּרְבוּת בְּנוֹהִי. מִקּוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ. בְּיוֹמָא דִּיקָרְבוּן יָתְהוֹן. לְשַׁמָּשָׁא קֳדָם יְיָ: לו. דְּפַקֵּיד יְיָ לְמִתַּן לְהוֹן. בְּיוֹמָא דִּרַבּוּן יָתְהוֹן. מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. קְיָם עָלַם לְדָרֵיהוֹן: לז. דָּא אוֹרָיְתָא.

ת"א והקטיר. פסחים כט: המקריב. זבחים ד לה קב מנחות ב ג חולין קלב בכורות ל: מבני אהרן. חולין קלג: שוק הימין. שם קלד: כי את חזה. יבמות פז: שלמיכם. מנחות סב: ואתן אותם. חולין קל:

בעל הטורים

מעלה ומוריד לכן בפ' ג"פ תנופה ואחד מהם התנופה והה"א אתי לרבויי עוד אחד ויהיה ד' שמוליך ומביא לארבע רוחות וכ'

רשב"ם

(לה) זאת משחת אהרן ובניו. שכר משחת אהרן ובניו כמו שנא' בצו את אהרן עור העולה בשר חטאת ואשם לחמי תודה וחזה ושוק של שלמים הנותרת מן המנחה:

רש"י

החזה יכול שיהא אף החזה לאשים לכך נאמ' את החזה להניף וגו': (לא) והקטיר הכהן את החלב. ואח"כ והי' החזה לאהרן (ת"כ) למדנו שאין הבשר נאכל בעוד שהאימורים למטה מן המזבח: (לב) שוק. מן הפרק של ארכובה הנמכרת עם הראש עד הפרק האמצעי שהוא סובך של ירך: (לג) המקריב את דם וגו'. (פסחים כט) מי שהוא ראוי לזריקתו ולהקטיר חלביו יצא טמא בשעת זריק' דמי' או בשעת הקטר חלבי' שאינו חולק בבשר: (לד) התנופ' התרומ'.

שפתי חכמים

כולל החלב והחזה הבאים אחריו. וא"ת הא בהדיא כתיב אחר זה והקטיר הכהן המזבחה את החלב והיה החזה לאהרן ולבניו והיכי תיסק אדעתין שיהא אף החזה לאישים. י"ל דאי לאו קרא דאת החזה להניף ה"א דקרא והקטיר הכהן את החלב המזבחה והיה החזה לאהרן ולבניו בא ללמד שלא תאמר דהא דכתיב את החלב על החזה ללמד שאף החזה לאישים אבל לא ללמד שאין הבשר נאכל בעוד שאימורים למטה מן המזבח שהא דכתיב את החזה

טעמי הקרבנות

חזה ליון קרית מועדנו, ותחז בליון עינינו, ועליו יתברך נאמר עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם, ולזה נתיחדה התנופה לחזה כי התנופה היתה לכל ד' רוחות לרמוז שעיניו יחזו כל הנעשה בעולם ממזרח וממערב לצפון ודרום, והיה בא החלב על החזה, לפי שחלב הקרבים רומז למחשבות, ויורה בזה שהוא רואה ויודע ומוזה ממחשבות הלב, והנה השוק רמז להשגחה לפי השוק התרומה היה הכהן מעלה ומוריד וזהו מעשה ההשגחה מגביה שפלים ומשפיל גבוהים מוריד שאול ויעל וכן אחז"ל תנופה בחזה מוליך ומביא ותרומה בשוק מעלה ומוריד. ולא יחשוב האיש המקריב את זבח השלמים שהכהנים גוזלים את קרבנו ואוכלים בשר שלמיו שלא מדעתו, כי הנה הקב"ה לקח החזה והשוק ההוא לעצמו מהשלמים והוא ברחמיו וברוב חסדיו נתנם לפרנסת הכהנים. וא"כ לה' הם ואליו שוגשו והוא נתנם למשרתיו זאת

ידי אללה: (לא) ויקתר אלאמאם. אלשחם עלי אלמד'בח. ויציר אלקץ. להרון ובניה: (לב) ואלסאק אלאימן. אעטוה רפיעה לאלאמאם. מן ד'באיח סלאמתכם: (לג) אלמקרב דם אלסלאמה. ואלשחם מן בני הרון. לה יכון. סאק אלאימן נציבא: (לד) לאן קץ אלתחריך וסאק אלרפיעה. אכ'ד'תהא מן בני אסראיל. מן ד'באיח סלאמתהם. ואעטיתהא להרון אלאמאם ובניה. רסם אלדהר מן בני אסראיל: (לה) הד'ה חצה' הרון ובניה. מן קראבין אללה. פי יום קדמו. ליאמו ללה: (לו) אלד'י אמר אללה בהא אן יעטוהא. פי יום מסחהם. מן בני אסראיל. רסם אלדהר לאגיאלהם:

נוה שלום

חית השדה בכלל נבלה היא. (לה) משחת אהרן, חצה' הרון, חלק אהרן כהוראת

אבן עזרא

הפירושים: (לג) שוק הימין. לזורק הדם והחזה לכל הכהנים: (לה) זאת. זאת שכר משחת אהרן או משחת בניו נגידות: (לו) ביום משחו. מיום וכן

רבינו בחיי

על גבי המזבח לפי שהם סבת התנועה באדם גם בשאר בעלי חיים כי הלב המתנועע הוא במקום החזה וכן תנועת כל בעל חי בשוקים היא ולפיכך באה המצוה הזאת בקרבנות שיגיע לפני המזבח שני אברים הללו שהם בעלי התנועה להודות ולשבח בזה לאדון הכל המעמיד כל העולם כולו בכח תנועת הגלגלים וזהו שאמרו למי שארבע רוחות העולם שלו ולמי שהשמים והארץ שלו.

ועוד י"ל בענין מוליך ומביא מעלה ומוריד בין בתנועת חזה ושוק בין בתנועת הלולב שבזה רמז לגלות ולגאולה. מוליך על שם (איכה א) וילכו בלא כח לפני רודף, ומביא על שם (ירמיה לא) הנני מביא אותם מארץ צפון. מעלה למי שהעלה שכינתו מקרב ישראל שנאמר (יחזקאל יא) ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר ומוריד למי שעתיד להורידה ולהשרותה

חומת אנ"ך

שיעשה קורת רוח להקב"ה כבנו ספר נאת ישראל כ"י: (לז) זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם. ר"ת עולה מנחה חטאת אשם עומ"א ר"ת עון משחית מימה אף שהקרבנות מבטלות אותם. ובא ורמזה שמע אחד ש"ד ראש וסוף כי בק"ש מבטל שד. ונשארו משמע אחד אותיות מעא"ת שמבטל

מסורת הקריאה

ו' י"ד: (לג) לו תהיה, בדרגא תביר, ועין לקמן בפ' שמיני י"א י"ב: (לד) אתם הנגינה בתי"ן: (לז) לעלה, נמסר במס"ג ו' קמץ, ר"ל שהלמ"ד הראשונה בקמץ, וסי' א' דין, ב' כל הבקר לעלה (במדבר ז' פ"ז) ג' יגם עלה לרוב (דה"ב כ"ט ל"ה) ד' ויאמר ארונה למלך (ש"ב כ"ד כ"ב) ה' חסר כאן ממס"ג והוא וארבעה שלחנות לעולה (יחזקאל מ' מ"ב) והוא נמנה במס"ג במדבר ז' פ"ז, ושם נמסר ה', וכן נמסר בדה"ב שם ה' בקריאה ומונה שם כל הה' דאמרן, וכן בש"ב שם נמסר במס"ק ובמס"ג ה' קמצין,

רמב"ן

לרבות חטאות ואשמות ת"ל זבח ומנין לרבות שלמי נזיר ושלמים הבאים מחמת הפסח תלמוד לומר שלמיו זו היא הברייתא הזו ופי' הרב בשלמים הבאים מחמת הפסח שהיא חגיגת ארבעה עשר שהיא באה עם הפסח וכן מצאתי במסכת פסחים בפרק מי שהיה שפי'

הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה וְלַחַטָּאת
וְלָאָשָׁם וְלַמִּלּוּאִים וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים:
לח אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר
סִינָי בְּיוֹם צַוֺּתוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְהַקְרִיב אֶת־קָרְבְּנֵיהֶם לַיהוָה
בְּמִדְבַּר סִינָי: פ רביעי ח א וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב קַח אֶת־
אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וְאֵת הַבְּגָדִים
וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת ׀ פַּר
הַחַטָּאת וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִים וְאֵת סַל
הַמַּצּוֹת: ג וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הַקְהֵל
אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ד וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַתִּקָּהֵל
הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעֵדָה זֶה הַדָּבָר
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת: ו וַיַּקְרֵב
מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו וַיִּרְחַץ
אֹתָם בַּמָּיִם: ז וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הַכֻּתֹּנֶת

* שישי בספ"י

תפסיר הרס"ג

(לז) הד'ה אלשריעה. לאלצעידה ואלהדייה. ואלד'כוה וקרבאן אלאת'ם. וללכמאל. ולד'בח אלסלאמה: (לח) אלתי אמר אללה בהא מוסי פי גבל סיני. פי וקת אמר בני אסראיל. אן יקרבו קראבינהם. ללה פי ברייה' סיני: (א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) קדם הרון ובניה מעה. ואלת'יאב ודהן אלמסותיה. ורת' אלד'כוה. ואלכבשין וסל אלפטיר: (ג) וגווק אלגמע. אלי באב כ'בא אלמחצ'ר: (ד) פעמל מוסי. כמא אמרה אללה. פתגווק אלגמע. אלי באב כ'בא אלמחצ'ר: (ה) פקאל מוסי להם. הד'א אלאמר. אלד'י אמר אללה אן תעמלו (י"ב יעמל): (ו) פקדם מוסי הרון ובניה. וג'סלהם באלמא: (ז) וגעל עליה אלתוניה. וקלדה

תרגום אונקלוס

לַעֲלָתָא לְמִנְחָתָא. וּלְחַטָּתָא וְלַאֲשָׁמָא. וּלְקוּרְבָּנַיָּא. וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא: לח. דְּפַקִּיד יְיָ. יָת מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינָי. בְּיוֹמָא דְּפַקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְקָרָבָא יָת קוּרְבָּנֵיהוֹן. קֳדָם יְיָ בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי: א. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. קָרֵיב יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּיהּ. וְיָת לְבוּשַׁיָּא. וְיָת מִשְׁחָא דִרְבוּתָא. וְיָת תּוֹרָא דְחַטָּתָא. וְיָת תְּרֵין דִּכְרִין. וְיָת סַלָּא דְפַטִּירַיָּא: ג. וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא כְּנוֹשׁ. לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: ד. וַעֲבַד מֹשֶׁה. כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָתֵיהּ. וְאִתְכְּנֵישַׁת כְּנִשְׁתָּא. לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: ה. וַאֲמַר מֹשֶׁה לִכְנִשְׁתָּא. דֵּין פִּתְגָּמָא. דְּפַקֵּיד יְיָ לְמֶעְבַּד: ו. וְקָרֵיב מֹשֶׁה. יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי. וְאַסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא: ז. וִיהַב עֲלוֹהִי יָת

ת"א זאת התורה. זבחים ד ה ס לו מנחות כב פג קי: ביום צותו. שבת קלב מגילה כ זבחים ז לה מנחות עג: ויאמר משה. יומא ס:

אבן עזרא

בבשר ובלחם: (לז) ולמלואים. ככתוב בפרשת ואתה תצוה: (לח) להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני. כי לא הקריבו קרבן עד שבאו אל הר סיני וכבר הראיתיך שהמזבח שבנה משה על חלושת עמלק הוא בחורב והוא הר סיני ושם ישבו ישראל שנה פחות עשרה ימים כי כן כתוב ובמדבר לא הקריבו עולות כי כן אמר הנביא הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל גם לא עשו פסח כי אם במצרים ושנית בהר סיני כי במדבר לא היו להם מקנה ואחר שנסעו מהר סיני לא מלו בדרך והנה רובם ערלים ובעבור אכילת פסח מל אותם יהושע: (ב) ואת פר החטאת. בה"א כי כבר הזכירו וכן האלים וכן המצות: (ג) ואת כל העדה. ראשי השבטים והזקנים: ויאפד. כמו ויחגור וכאשר ציץ הזהב איננו המצנפת כן האורים והתומים אינם אבני החושן וכן הלוחות בארון על כן כתוב ויתן אל החשן: (ו) ויקרב משה את אהרן.

רבינו בחיי

בישראל שנאמר (ישעיה לא) כן ירד ה' צבאות לצבוא על הר ציון. ויש בו עוד רמז לתחיית המתים מוליך על שם שכתוב (תהלים עח) רוח הולך. ומביא על שם שכתוב (יחזקאל לז) ותבא הרוח בהם ויחיו. מעלה על שם שכתוב (קהלת יב) והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה. ומוריד על

רש"י

(סוכה לז) מוליך ומביא ר מעלה ומוריד: (לז) ולמלואים. ליום חינוך ש הכהונה: (ב) קח את אהרן. פרשה זו נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן ת שאין מוקדם ומאוחר בתורה: קח את אהרן. קחנו א בדברים ומשכהו: ואת פר החטאת וגו'. אלו האמורים בענין צוואת המלואי' בואתה תצוה (שמות כז) ועכשיו ביום ראשון למלואים חזר וזרזו בשעת מעשה: (ג) הקהל אל פתח אהל מועד. זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה: זה הדבר. דברים שתראו ב שאני עושה לפניכם צוני הקב"ה ג לעשות ואל תאמרו לכבודי ולכבוד אחי אני עושה. כל העניין הזה דפרשת המלואים פירשתי בואתה תצוה (שם): את

שפתי חכמים

להניף שלמדנו מזה שאין החזה מן האשים כשאר קרא דוהיה החזה לאהרן ולבניו ללמד שאין הבשר נאכל בעוד האימורי' למטה מן המזבח. הרא"ם. (ג"א) דאי לאו האי קרא דאת החזה להניף ה"א דמקלת החזה לאשים ומקלתה לאהרן: ד מדכתיב ואשר הונף ואשר הורם דפי' תנופה מל' הנפה אילך ואילך ופי' תרומה לשון הרמה למעלה וממילא מוריד: ש שכל מלוי יד בכ"מ אינה אלא ל' חינוך: ת דהקמת המשכן היה בר"ח ניסן וזה היה בכ"ג באדר. ופי' ופתח אהל מועד תשבו שבעת ימים ר"ל במקום פתח אהל מועד לפי שכל ז' הימים היה מעמידו ומפרקו ובר"ח הוקם המשכן ולא נפרק כי אם בעת המסעות: א אלא מל' לקיחה: ב כאן לא נזכר למעלה שום דבר שיאמר עליו זה הדבר ל"פ דברים שתראו: ג כי בכתוב לא הוזכר את צוה לכן הולרך לפרש אותי צוה וגו':

טעמי הקרבנות

(לז) זאת התורה לעולה ולמנחה וגו'. אחרי כל הקרבנות באה התורה ללמדנו כי למוד התורה חשוב מכל הקרבנות, ועוד יותר מהם. והראיה שהתורה צוה ה' את משה בהר סיני, וביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני. לאחר עשיית העגל, נמצא התורה קדמה לקרבנות, ע"כ התורה חשובה יותר מכל הקרבנות, ובלמוד תורת קרבנות כאלו הקריב הקרבנות כלם לרצון לה'!

נחל קדומים

ודוק: לז (ו) זאת התורה לעולה למנחה וגו'. בסוף מנחות אמרו אמר ר"ל כל העוסק בתורה כאלו הקריב עולה וכו' אמר רבא האי לעולה למנחה עולה ומנחה מיבעי ליה אלא אמר רבא כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה וכו' ואפשר לפרש במ"ש המפרשים דודאי הפרש יש בין הקורא בתורה למקריב קרבן דאי לא אמאי רבי יהודה כתב בפנקסו לכשיבנה בה"מ אקריב חטאת יהיה שונה בתורה פ' חטאת ודיו ולכן ריש לקיש אמר כל העוסק בתורה כאלו הקריב ולא הקריב ממש דכשיבנה בה"מ יקריב חטאת שמנה. ורבא ס"ל דלענין הדין אינו צריך כמ"ש בקמא דף ע"ח דגנב עולה פטר נפשיה בכבש לרבנן או בעולת העוף לראב"ע ועמ"ש המש"ל ומהר"ץ ומורי הרב על התשובה מהר"ם מינץ. וא"כ הגם דקורא בתורה לא הוי כמו עולה וכו' מ"מ לענין הדין אינו צריך אלא דכתב כל פנקסיה למצוה מן המובחר ודוק כי קצרתי. הן אמת דקשה על זה ממ"ש ביומא דף פ' א"ר אלעזר האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב לו שיעור ופירש"י שמא יבנה בית המקדש בימיו ויתחדש ב"ד ויתחדש הלכה וכו' ע"ש ועמ"ש בעניותי בקונטריס פני דוד דף קמ"ג ע"ג ע"ש ויש לדחות:

חומת אנ"ך

משחית עון אף חימה כקרבנות מנחה עולה אשם חטאת ארץ החיים מזמור ד': (לח) להקריב את קרבניהם במדבר סיני. אפשר לרמוז מ"ש ריצ"ל דמי שדעתו שפלה עליו מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל קרבנות. וזה רמז ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם סגולה שיקריבו כל הקרבנות כלם בענוה שילמדו ממדבר סיני שניתנה תורה על הר סיני שהוא נמוך וזהו במדבר לשון דיבור סיני שניתנה עליו תורה גם סיני גימטריא ענוה עם הכולל ובענוה יהא חשוב כאלו הקריבו כל הקרבנות: (ב) קח את אהרן. ס"ת חתן קחנו בתופים ומחולות ובשמחה גדולה כמו שעושין לחתן. ספר גנה ישראל כת"י: (ג) ואת כל העדה הקהל. כדי לגדל עטרה לאהרן ולהראות לכל ישראל שבחר בו הקב"ה ללבוש בגדי קודש:

מסורת הקריאה

וכן ביחזקאל שם נמסר ה', וא"כ גם כאן צ"ל ה', אמנם נ"ל מאן דמסר ו' קמצין ימנה גמי לעולה לפתח השער (יחזקאל מ' מ') שהלמ"ד הראשון בקמץ באינך. אבל משום שהלמ"ד השני בסגול לכן לא נמנה במס"ג האחרות: (לח) קרבניהם. הבי"ת בשוא: (ז) הכתנת. הכ"ף בשורק והתי"ו בדגש כדין נפרד: ויאפד. האל"ף

ויחגר אתו באבנט וילבש אתו את־
המעיל ויתן עליו את־האפד ויחגר
אתו בחשב האפד ויאפד לו בו:
חצי התורה בפסוקים ח וישם עליו את־החשן
ויתן אל־החשן את־האורים ואת־
התמים: ט וישם את־המצנפת על־
ראשו וישם על־המצנפת אל־מול
פניו את ציץ הזהב נזר הקדש
כאשר צוה יהוה את־משה: י ויקח
משה את־שמן המשחה וימשח
את־המשכן ואת־כל־אשר־בו
ויקדש אתם: יא ויז ממנו על־המזבח
שבע פעמים וימשח את־המזבח
ואת־כל־כליו ואת־הכיר ואת־כנו
לקדשם: יב ויצק משמן המשחה
על ראש אהרן וימשח אתו לקדשו:
יג ויקרב משה את־בני אהרן
וילבשם כתנת ויחגר אתם אבנט
ויחבש להם מגבעות כאשר צוה
יהוה את־משה: חמישי יד ויגש את פר
החטאת ויסמך אהרן ובניו את־
ידיהם על־ראש פר החטאת:

תרגום אונקלוס

כתונא. וזריז יתיה בהמינא. ואלביש יתיה ית מעילא. ויהב עלוהי ית איפודא. וזריז יתיה. בהמין איפודא. ואתקין ליה ביה: ח. ושוי עלוהי ית חושנא. ויהב בחושנא. ית אוריא וית תומיא: ט. ושוי ית מצנפתא על רישיה. ושוי על מצנפתא לקביל אפוהי. ית ציצא דדהבא כלילא דקודשא. כמא דפקיד יי ית משה: י. ונסיב משה ית משחא דרבותא. ורבי ית משכנא וית כל דביה. וקדיש יתהון: יא. ואדי מניה. על מדבחא שבע זמנין. ורבי ית מדבחא וית כל מנוהי. וית כיו־א. וית בסיסיה לקדשותהון: יב. ואריק ממשחא דרבותא. על רישא דאהרן. ורבי יתיה לקדשותיה: יג. וקריב משה ית בני אהרן. ואלבישינון כתונין וזריז יתהון המינין. ואתקין להון קובעין. כמא. דפקיד יי ית משה: יד. וקריב. ית תורא דחטאתא. וסמך אהרן ובנוהי ית ידיהון. על ריש תורא דחטאתא:

ת"א ויחגור. סם ו: ויקח משה. כריתות ה: וילך משמן. סוכיות יט יג כריתות כ: ויקרב. יומא כ:

תפסיר הרס"ג

באלזנאר. ואלבסה אלממטר. וגעל עליה אלצדרה. ושדדה בהמיאנהא. וצדרה בהא: (ח) וצייר עליה אלבדנה. וגעל פיהא. אלאנואר ואלצחאיח: (ט) וצייר אלעמאמה עלי ראסה. וגעל דונהא ממא ילי וגהה. עצאבה' אלד'הב תאג אלקדס. כמא אמר אללה מוסי: (י) ואכ'ד' מוסי דהן אלמסוחייה. ומסח מנה אלמסכן וגמיע מא פיה. וקדסהם: (יא) ונצ'ח מנה. עלי אלמד'בח סבע מראר. ומסח אלמד'בח וגמיע מא פיה. ואלחוץ' ומקעדה וקדסהם: (יב) וצב מן דהן אלמסוחייה. עלי ראס הרון. ומסחה וקדסה: (יג). וקרב מוסי בני הרון. ואלבסהם תואניא וקלדהם בזנאניר. וצ'מדהם בקלאנס. כמא אמר אללה מוסי: (יד) ת'ם קדם רת' אלד'כוה. ואסנד הרון

נוה שלום

הענין. (ט) על המצנפת, דונהא ממא ילי וגהה, נתן למטה מן המצנפת אל למול פניו את ציץ וכו' ע"ל שמות כח

חלק הדקדוק

בו. יק"א): ז) ויאפד לו בו. הפ"א דגושה בכל התיגאן וכן צריך להיות כפי הדקדוק, ויש הרבה במקרא דומות לה. נאדרי בכח. נאדר בקדש. אם יאדימו כתולע. יגדיל תורה ויאדיר.

אבן עזרא

אל הכיור: וירחץ אותם. בצווי: (י) ויקח משה את שמן המשחה טעמו וכבר לקח קודם משיחת אהרן: (יג) ויקרב משה את בני אהרן. פעם שנית בעבור שארכו הדברים או טעמו כאשר הקריב משה את בני אהרן הלבישם כתנות. ומלת וילבישם. יוצאה לשנים

רבינו בחיי

שם שכתוב (יחזקאל לז) ופחי בהרוגים האלה ויחיו:

רמב"ן

(י) ויקח משה את שמן המשחה. כשמשח את המשכן ויצוק משמן המשחה על ראש אהרן. גם זה עשה

רש"י

(ח) את האורים. כתב של שם המפורש: וישם על המצנפת. פתילי תכלת הקבועים בציץ נתן על המצנפת נמצא הציץ תלוי במצנפת: (יא) ויז ממנו על המזבח. לא ידעתי היכן נצטווה בהזאות הללו: (יב) ויצק. וימשח. בתחלה יוצק על ראשו ואח"כ נותן בין ריסי עיניו ומושך באצבעו מזה לזה: (יג) ויחבש. לשון קשירה:

שפתי חכמים

ד ע' לעיל פרשת תצוה:

ויחטא

מסורת הקריאה

בשוא נח והפ"א בדגש: (ט) נזר הנו"ן בצירי: (יג) כתנת, הכ"ף בשורק והתי"ו בחטף קמץ: (יד) ויגש, נמסר עליו ה', ר"ל ה'

רמב"ן

לשם שני לשונות בשלמים הבאים מחמת הפסח וכתב לשון אחר חגיגת ארבעה עשר וזו שמעתי וסמך הרב בכאן על שמועתו ואין הדבר כן אלא שלמים הבאים מחמת הפסח היינו מותר הפסח כגון תמורתו ופסח שנתכפרו בעליו באחר דכיון שמתחלתו אינו נאכל אלא ליום ולילה אין סופו כן אבל חגיגת ארבעה עשר נאכלת היא לשני ימים כדברי חכמים וכן שנינו בתורת כהנים באותה ברייתא גופה דקתני סופה וממחרת הרי זה בא ללמד על הנאכלים לשני ימים שיהיו נאכלים לשני ימים אין לי אלא שלמים מנין לרבות את החגיגה שבאה בזמנה ארבה את החגיגה שבאה בזמנה מנין לתגיגה הבאה עם הפסח וכו':

טו וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם
וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב
בְּאֶצְבָּעוֹ וַיְחַטֵּא אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־
הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיְקַדְּשֵׁהוּ
לְכַפֵּר עָלָיו: טז וַיִּקַּח אֶת־כָּל־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד
וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן
וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה הַמִּזְבֵּחָה: יז וְאֶת־הַפָּר
וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־בְּשָׂרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ
שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: יח וַיַּקְרֵב אֵת * שביעי בפסח״ש
אֵיל הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־
יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל: יט וַיִּשְׁחָט
וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב: כ וְאֶת־הָאַיִל נִתַּח לִנְתָחָיו
וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־
הַנְּתָחִים וְאֶת־הַפָּדֶר: כא וְאֶת־הַקֶּרֶב
וְאֶת־הַכְּרָעַיִם רָחַץ בַּמָּיִם וַיַּקְטֵר
מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה
הוּא לְרֵיחַ־נִיחֹחַ אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ששי
כב וַיַּקְרֵב אֶת־הָאַיִל הַשֵּׁנִי אֵיל

ת״א סביב. זבחים ס:

תרגום אונקלוס

טו. וּנְכַס. וּנְסֵיב מֹשֶׁה יָת דְּמָא וִיהַב. עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר בְּאֶצְבְּעֵיהּ. וְדַכִּי יָת מַדְבְּחָא. וְיָת דְּמָא. אֲרֵיק לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא. וְקַדְּשֵׁיהּ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי: טז. וּנְסֵיב. יָת כָּל תַּרְבָּא דְּעַל גַּוָּא. וְיָת חֲצַר כַּבְדָּא. וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבְּהוֹן. וְאַסֵּק מֹשֶׁה לְמַדְבְּחָא: יז. וְיָת תּוֹרָא וְיָת מַשְׁכֵּיהּ וְיָת בִּשְׂרֵיהּ וְיָת אוּכְלֵיהּ. אוֹקֵיד בְּנוּרָא. מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא. כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: יח. וְקָרֵיב. יָת דִּכְרָא דַּעֲלָתָא. וּסְמַכוּ. אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי. יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּכְרָא: יט. וּנְכַס וּזְרַק מֹשֶׁה יָת דְּמָא. עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: כ. וְיָת דִּכְרָא. פַּלֵּיג לְאֵבְרוֹהִי. וְאַסֵּיק מֹשֶׁה יָת רֵישָׁא. וְיָת אַבְרַיָּא וְיָת תַּרְבָּא: כא. וְיָת גַּוָּא וְיָת כְּרָעַיָּא חַלֵּיל בְּמַיָּא. וְאַסֵּיק מֹשֶׁה יָת כָּל דִּכְרָא לְמַדְבְּחָא. עֲלָתָא הוּא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ. כְּמָא. דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: כב. וְקָרֵיב יָת דִּכְרָא תִּנְיָנָא. דְּכַר קוּרְבָּנַיָּא.

תפסיר הרס״ג

ובניה. אידיהם עלי ראסה: (טו) פד׳בחה ואכ׳ד׳ מוסי מן דמה וגעל. עלי ארכאן אלמד׳בח מסתדירא באצבעה. וד׳כאה. ובאקי אלדם. צבה ענד אסאסה. וקדסה ואסתג׳פר ענה: (טז) ואכ׳ד׳ גמיע אלת׳רב אלד׳י עלי אלגוף. וזיאדה׳ אלכבד. ואלכלותין ושחמהמא. וקתרה עלי אלמד׳בח: (יז) ואלרת׳ מע גלדה ולחמה מע פרת׳ה. אחרקה באלנאר. כ׳ארג אלעסכר. כמא אמר אללה מוסי: (יח) ת׳ם קדם כבש אלצעידה. פאסנד הרון ובניה. אידיהם עלי ראסה: (יט) פד׳בחה. ונצ׳ח מוסי אלדם. עלי אלמד׳בח מסתדירא: (כ) ועצ׳א מוסי אלכבש אעצ׳אא. וקתר אלראס. ואלאעצ׳א ואלקצבה: (כא) ואלבטן ואלאכארע ג׳סלהא באלמא. וקתר מוסי גמיע אלכבש עלי אלמד׳בח. הו צעידה מקבול מרצ׳י קרבאן הו ללה. כמא אמר אללה מוסי: (כב) ת׳ם קדם אלכבש אלת׳אני. כבש אלכמאל. ואסנד הרון

נוה שלום

לו. (כ) ואת הפדר, ואלקצבה, ע״ל א ח. (כב) איל המלאים, כבש אלכמאל, כתב רמב״ן שנקרא כן בעבור שהוא סוף קרבנות הללו ובו תמלא ידם.

חלק הדקדוק

ויעוין בספר יסוד הניקוד: (טו) וישחט, קדמא רביע, תניגא אתנח) בתרא שלשלת, וסי׳ רא״ש, ר״ח): כא) לריח ניחח, תיבת ניחח בפשטא אחת בכל ס״ת והיא מלרע:

אבן עזרא

פועלים: (טו) ויחטא. כבר פירשתיו: ויקדשהו. לכפר עליו כל העונות: (טז) ויקח את כל החלב אשר על הקרב. וכתוב בתחלה המכסה את הקרב וכתוב אחר אומר המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב דע כי החלב המכסה הוא רב מאד ואת כל החלב אשר על הקרב הוא מעט מפה ומפה גם המכסה הוא על הקרב לכן הכתוב אחז דרך קצרה: (יז) שרף באש. יש אומרים הוא בעצמו ויש אומרים בצווי וראייתם כאשר צוה ה׳ את משה ואיננה ראיה כי כן דרך לשון הקדש: (כב) ויקרב את האיל השני איל המלואים. ויסמכו אהרן ובניו. ובכתוב הראשון וסמך אהרן ובניו והנה אין הפרש בין וסמך אהרן ובניו ובין ויסמכו אהרן ובניו כי מדקדק גדול טעה שאמר כי טעם

רמב״ן

משה בסדר נכון כי נצטוה במעשה

רש״י

(טו) ויחטא את המזבח. חטאו וטהרו מזרות ה ליכנס לקדוש: ויקדשהו. ו בעבוד׳ זו: לכפר עליו. מעת׳ ז כל הכפרו׳: (טז) ואת יותרת הכבד. לבד הכבד. שהיה נוטל מעט מן הכבד עמה: (כב) איל המלואים. איל השלמי׳ שמלואי׳ ל׳ שלמים ח שממלאים ומשלימים את הכהני׳ בכהונתם:

שפתי חכמים

ה כלו׳ מי עמא את המזבח שלריך לטהרו ועל זה פירש מזרות כו׳: ו דאל״כ במאי קדשו: ז כאלו אמר ויקדשהו להיות מכפר עליו שפירושו מכאן ואילך: ח שמלואים דכתיב

מסורת הקריאה

כתיב בצירי. וכן נמסר במס״ג ה׳ קמצין. ר״ל בצירי שהוא קמץ קטן. ועין בראשית כ״ז כ״ה: (טו) וישחט. נמסר עליו במס״ק ג׳ קמצין ובענין וסי׳ ישן. ולקמן בפסוק י״ט נמסר נמי ג׳ קמצין בענין וסי׳ יושב, ובפסוק כ״ג נמסר סי׳ עומד, וכן נמסר במס״ג וישחט ג׳ קמצין ובענין וסי׳ וכו׳ ומשתנין בטעמא קדמא רביע תניינא אתנחתא תליתאה שלשלת, וסי׳ ישן יושב עומד, פי׳ קדמא רביע לשון שכיבה ושינה לכן הסי׳ ישן, תניין אתנחתא לשון מנוחה לזה נתנו סימן יושב כל היושב הוא נח, תלתאה הוא בשלשלת נתנו סי׳ עומד לומר שהוא עומד, והוא חד מן י״א זוגין מתחלפין מן ב׳ ב׳ בענין קדמא רביע תניין זקף, כוונתם שני מלות דומין נמצאים בענין אחד, ונגינת טעמם מתחלף הראשון מהם בטעם רביע והשני בטעם זקף, וסי׳ א׳ הוא הסובב דחוילה (בראשית ב׳ י״א) ברביע, הוא הסובב דכוש (שם י״ג) בזקף, ב׳ וישחט ויקח משה את הדם (דין) ברביע, וישחט ויקח משה מדמו (לקמן פסוק כ״ג) בשלשלת שיש לו כח זקף, ג׳ ויהושע בן נון (במדבר י״ד ו׳) ברביע, ויהושע בן נון (שם ל״ח) בזקף, ד׳ ויהיו המתים (שם י״ז י״ד) ברביע, ויהיו המתים (שם כ״ה ט׳) בז״ג, ה׳ ויען בלעם (שם כ״ב י״ח) ברביע, ויען בלעם (שם כ״ג כ״ו) בזקף, ו׳ ואבדתם מהרה דאוריתא (דברים י״א י״ז) ברביע, ואבדתם מהרה דיהושע (כ״ג ט״ז) בזקף, ז׳ אמר אל רחבעם (מ״א י״ב כ״ג) ברביע, וחברו (דדה״ב י״א ג׳) בז״ג, ח׳ ויאמר ישעיהו (מ״ב כ׳ ט׳) ברביע, וחברו (שם ז׳) בזקף, ט׳ בן אדם כל דברי, ר״ל ויאמר אלי בן אדם (יחזקאל ג׳ ד׳) ברביע, בן אדם את כל דברי (שם י׳) בז״ג, י׳ ותבא בי רוח (שם ב׳ ב׳) ברביע, וחסר מלת

הַמִּלֻּאִים וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־
יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃ כג וַיִּשְׁחָט
וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִדָּמוֹ וַיִּתֵּן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־
אַהֲרֹן הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית
וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית׃ כד וַיַּקְרֵב
אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וַיִּתֵּן מֹשֶׁה מִן־הַדָּם
עַל־תְּנוּךְ אָזְנָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן
יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית
וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב׃ כה וַיִּקַּח אֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־
הָאַלְיָה וְאֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־
הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי
הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן וְאֵת שׁוֹק
הַיָּמִין׃ כו וּמִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי
יְהוָה לָקַח חַלַּת מַצָּה אַחַת וְחַלַּת
לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד וַיָּשֶׂם
עַל־הַחֲלָבִים וְעַל שׁוֹק הַיָּמִין׃ כז וַיִּתֵּן
אֶת־הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי
בָנָיו וַיָּנֶף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃
כח וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֹתָם מֵעַל כַּפֵּיהֶם
וַיַּקְטֵר הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה מִלֻּאִים

תרגום אונקלוס

וּסְמַכוּ . אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי . יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּכְרָא: כג. וּנְכַס וּנְסֵיב משֶׁה מִדְּמֵיהּ . וִיהַב . עַל רוּם אוּדְנָא דְאַהֲרֹן דְּיַמִּינָא . וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהּ דְּיַמִּינָא . וְעַל אִלְיוֹן רִגְלֵיהּ דְּיַמִּינָא : כד. וְקָרִיב יָת בְּנֵי אַהֲרֹן . וִיהַב משֶׁה מִן דְּמָא עַל רוּם אוּדְנֵיהוֹן דְּיַמִּינָא . וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהוֹן דְּיַמִּינָא . וְעַל אִלְיוֹן רִגְלֵיהוֹן דְּיַמִּינָא . וּזְרַק משֶׁה יָת דְּמָא . עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר : כה. וּנְסֵיב יָת תַּרְבָּא וְיָת אֲלִיתָא . וְיָת כָּל תַּרְבָּא דְּעַל גַּוָּא . וְיָת חֲצַר כַּבְדָּא . וְיָת תַּרְתֵּין כּוֹלְיָן וְיָת תַּרְבְּהוֹן . וְיָת שׁוֹקָא דְּיַמִּינָא : כו. וּמִסַּלָּא דְּפַטִּירַיָּא . דִּקְדָם יְיָ. נְסֵיב. גְּרִיצְתָּא פַּטִּירְתָּא חֲדָא וּגְרִיצְתָּא דִּלְחֵים מְשַׁח . חֲדָא וְאֶסְפּוֹג חַד. וְשַׁוִּי עַל תַּרְבַּיָּא . וְעַל שׁוֹקָא דְּיַמִּינָא : כז. וִיהַב יָת כּוֹלָּא . עַל יְדֵי אַהֲרֹן. וְעַל יְדֵי בְנוֹהִי . וַאֲרִים יָתְהוֹן . אֲרָמָא קֳדָם יְיָ: כח. וּנְסֵיב משֶׁה יָתְהוֹן מֵעַל יְדֵיהוֹן (י"נ יְדֵיהוֹן) . וְאַסֵּיק לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא . קוּרְבָּנַיָּא אִנּוּן לְאִתְקַבָּלָא

תפסיר הרס"ג

ובניה. אידיהם עלי ראסה : (כג) פד'בחה מוסי. ואכ'ד' מן דמה וגעל. עלי שחמה' אד'ן הרון אלימני. ועלי אבהאם ידה אלימני. ואבהאם רגלה אלימני : (כד) ת'ם קדם בני הרון. וגעל מן אלדם עלי שחמאת אד'אנהם אלאימן. ועלי אבהאם אידיהם אלאימן. ואבהאם ארגלהם אלאימן. ורש מוסי אלדם. עלי אלמד'בח מסתדירא : (כה) ואכ'ד' אלת'רב ואלאליה. וגמיע אלשחם אלד'י עלי אלגוף. וזיאדה' אלכבד. ואלכלותין ושחמהמא. ואלסאק אלאימן : (כו) ומן סל אלפטיר. אלד'י בין ידי אללה. אכ'ד' גרדקה פטיר וגרדקה כ'בז מדהון. ורקאקה ואחדה. וציר ד'אלך עלי אלשחום. ואלסאק אלאימן : (כז) וגעל אלכל. עלי ידי הרון. ועלי ידי בניה. וחרכהא תחריכא בין ידי אללה : (כח) ת'ם אכ'ד'הא מוסי מן פוק ידיהם. וקתרהא עלי אלמד'בח מע

אבן עזרא

וסמך הוא לבדו ואחר כן בניו וסמכו כלם יחד : (כג) הימנית כמו הפנימית. וטעם על תנוך. ובהן בפרשה זאת תהיה והנה הדם יכפר על נפש אהרן וכן כי הדם הוא בנפש יכפר וטעמו בנפש שיש בו לכפר והנה נפש תחת נפש וקרוב מזה הטעם ותגע לרגליו : (כו) חלת מצה אחת. היא ככר לחם אחת ויתכן היות ככר משקל ואיננו כמשקל הכסף והזהב : וישם על החלבים. ולא הזכיר יותרת הכבד והכליות כי היותרת היא קטנה ופירוש כמו מה יתרון לאדם והכליות הם עם חלביהן כי לא יתכן שיקראו הכליות חלב רק האליה היא חלב : (כז) וינף אותם. הניף אהרן ובניו

רמב"ן

השמן ומשחת בו את אהל וגו' ואת אהרן ואת בניו תמשח על כן לא רצה למשוח המשכן עד שהלביש אהרן ומשח אותו כאחד כדי שיהיה המקריב כמזומן לעבוד לבא אל הקדש והיה די באהרן שהוא קדוש ה' אע"פ שכתוב במצות הקמת המשכן ומשחת את המשכן ואת כל אשר בו ואח"כ והקרבת את אהרן ואת בניו ורחצת אותם והלבשת את אהרן כי שם הסדיר כל הנעשה לאהרן ולבניו כאחת :

בעל הטורים

פעמים תרומה שמעלה ומוריד: (כח) מלאים. חסר כתיב כי נהפך להם לתוגה [שמתו נדב ואביהוא]:

רש"י

(כו) וחלת לחם שמן. היא רבוכה שהי' מרבה בה שמן ט כנגד החלות והרקיקין כך מפורש במנחות: (כח) ויקטר המזבחה. משה שמש כל שבעת י ימי המלואי' בחלוק לבן: על

שפתי חכמים

שלא אינו ל' מיוך אלא ל' שלמים שממלאים ומשלימים וכו': ט דק"ל למה לא כתיב וחלת מלה שמן כריסא דקלא או כסיפא דקלא ורקיק שמן והוה כמי קאי אכל מה דכתיב לעיל מניכה ומפרש וכו': י כתב הרא"ם לא ידעתי פירוש כאן ולא כויפה משה את הדם וגו' וכל ההמשכים אחריו שכל השימושים היו על ידי משה. ושמא י"ל שהמתין עד סוף כל שימושו של משה

חומת אנ"ך

(כד) על תנוך אזנם הימנית וכו'. שלא יוכלו שדים ומזיקים ומלאך חבלה להזיקן. פענח רזא. אונ"ה נקס"ל והרואה בסוד הסימנים שמסר

מסורת הקריאה

וחברו, והוא שם (ג' כ"ד) בזקף, י"א אמר נא אל זרבבל (חגי ב' ב') ברביע, וחברו (שם כ"א) בז"ג: ויתן, הנגינה בתי"ו: (טז) החלב, הנגינה בחי"ת: הקרב, הנגינה בקו"ף: (יח) ויסמכו, עין פסוק כ"ב: (יט) וישחט, עין פסוק ט"ו: (כא) אשה, נמסר במס"ג ה' פתחין, ר"ל בסגול. וסי' א' ולקחת אתם מידם (שמות כ"ט כ"ה) ב' ואת הקרב (דין) ג' ויקח משה (לקמן פסוק כ"ח) ד' והקרבתם אשה עלה (במדבר כ"ח י"ט) וכל דסמיך ללמ"ד דכותיה, בסגול ישארא בצירי, וא"כ צ"ל ד' פתחין: ויען פסוק כ"ח: נאחה, נגינת הפשטא בחי"ת הראשון: (כב) ויסמכו, קדמא ויסמך אהרן ובניו ויסמך בפשטא תניין ותליתאה ויסמכו אהרן ובניו ויסמכו בני גרישין וסימן אחד יחיד רבים שנים, פי' קדמא כתיב ויסמך בפסוק י"ד שהוא לשון יחיד, אחד פי' חד טעם, תניין הוא בפסוק י"ח ותליתאה הוא דין כתיבי ויסמכו לשון רבים, שנים בב' גרישין ר"ל בגרשיים: (כג) וישחט, ג' קמצין, עין פסוק ט"ו, והוא חד מן ז' בטעם מרעימין ומפסיקין, פי' מלין בטעם שלשלת ופסיק אחריו, עין בראשית כ"ד י"ב, וס' א' ויתמהמה (בראשית י"ט ט"ז) ב' ויאמר (שם כ"ד י"ב) ג' וימאן (שם ל"ט ח') ד' וישחט, (דין) ה' ונבהלו (ישעיה י"ג ח') ו' ויאמר ה' מציון (עמוס א' ב') ז' ואמר לה (עזרא ה' ט"ו): (כה) החלב, הנגינה בחי"ת: הקרב, הנגינה בקו"ף: (כו) חלת

הם לריח ניחח אשה הוא ליהוה׃
כט ויקח משה את־החזה ויניפהו
תנופה לפני יהוה מאיל המלאים
למשה היה למנה כאשר צוה יהוה
את־משה׃ שביעי ל ויקח משה משמן
המשחה ומן־הדם אשר על־המזבח
ויז על־אהרן על־בגדיו ועל־בניו
ועל־בגדי בניו אתו ויקדש את־
אהרן את־בגדיו ואת־בניו ואת־
בגדי בניו אתו׃ לא ויאמר משה
אל־אהרן ואל־בניו בשלו את־
הבשר פתח אהל מועד ושם
תאכלו אתו ואת־הלחם אשר בסל
המלאים כאשר צויתי לאמר אהרן
ובניו יאכלהו׃ לב והנותר בבשר
ובלחם באש תשרפו׃ מפטיר לג ומפתח
אהל מועד לא תצאו שבעת ימים
עד יום מלאת ימי מלאיכם כי
שבעת ימים ימלא את־ידכם׃
לד כאשר עשה ביום הזה צוה יהוה

תרגום אונקלוס

בְּרַעֲוָא. קוּרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ: כט. וּנְסֵיב מֹשֶׁה יָת חַדְיָא. וַאֲרִימֵיהּ אֲרָמָא קֳדָם יְיָ. מִדְּכַר קוּרְבָּנַיָּא. לְמֹשֶׁה הֲוָה לְחֻלָק. כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: ל. וּנְסֵיב מֹשֶׁה מִמִּשְׁחָא דִרְבוּתָא. וּמִן דְּמָא דְעַל מַדְבְּחָא. וְאַדִּי עַל אַהֲרֹן עַל לְבוּשׁוֹהִי. וְעַל בְּנוֹהִי. וְעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּיהּ. וְקַדֵּישׁ יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשׁוֹהִי. וְיָת בְּנוֹהִי. וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּיהּ: לא. וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי. בַּשִּׁילוּ יָת בִּשְׂרָא בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא. וְתַמָּן תֵּיכְלוּן יָתֵיהּ. וְיָת לַחְמָא דִּבְסַל קוּרְבָּנַיָּא. כְּמָא דְפַקֵּידִית (נ"י דְאִתְפַּקְּדִית) לְמֵימַר. אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יֵיכְלוּנֵיהּ: לב. וּדְיִשְׁתְּאַר בְּבִשְׂרָא וּבְלַחְמָא. בְּנוּרָא תֵּיקְדוּן: לג. וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא. לָא תִפְּקוּן שִׁבְעָא יוֹמִין. עַד יוֹם מִשְׁלַם. יוֹמֵי קוּרְבָּנְכוֹן. אֲרֵי שִׁבְעָא יוֹמִין. יְקָרֵיב (נ"י יִתְקָרַב) קוּרְבָּנְכוֹן: לד. כְּמָא דַעֲבַד בְּיוֹמָא הָדֵין. פַּקֵּיד יְיָ. לְמֶעְבַּד לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן:

ת"א בשלו את. זבחים כו: כאשר. יומא ב ג ד:

תפסיר הרס"ג

אלצעידה. לאנהא קרבאן כמאל ללה מקבול מרצ'י: (כט) ת'ם אכ'ד' מוסי אלקץ. וחרכה תחריכא בין ידי אללה. וכאן למוסי נציבא. מן בבש אלכמאל. כמא אמרה אללה: (ל) ת'ם אכ'ד' מוסי מן דהן אלמסוחייה. ומן אלדם אלד'י עלי אלמד'בח. פנצ'ח עלי הרון ות'יאבה. ובניה. ות'יאב בניה מעה. פקדסה ות'יאבה. ובניה. ות'יאב בני מעה: (לא) וקאל מוסי להרון ובניה. אטבכ'ו הד'י אללחם ענד באב כ'בא אלמחצ'ר. ות'ם איצ'א פכלוה. מע אלכ'בז אלד'י פי סל אלכמאל. כמא אמרת וקלת. הרון ובניה יאכלונה: (לב) ומא פצ'ל מן אללחם ואלכ'בז. אחרקוה באלנאר: (לג) ומן באב כ'בא אלמחצ'ר. לא תכ'רגו סבעה' איאם. אלי יום פראג'. איאם כמאלכם. פאן סבעה' איאם. תכמל ואגבתכם: (לד) כמא עמל בכם אליום. כד'אך אמר אללה. אן יעמל

נוה שלום

(ל) ויקדש, וקדסהם אגמעין, כללם, אהרן ובניו ובגדיהם. (לב) בבשר, מן אללחם, הבית במקום מן, ע"ל שמות לח ח. (לג) ימלא את ידכם, תכמל ואגבתכם, תושלם חובתכם לקיים מצות ה' ע"ל שמות לב כט.

אבן עזרא

כאשר יניף אהרן את הלוים: (לא) בשלו את הבשר. הם בעצמם כי ובשלת את בשרו בצווי: (לב) והנותר בבשר ובלחם. עד בקר כי כן כתוב: (לג) ימלא את ידכם. תחסר מלת קץ כאילו אמר כי קץ שבעת ימים או זמן. יש אומרים לא תצאו שבעת ימים ובלילה היו יוצאים לצרכם והנכון בעיני שיצאו בשעת הצורך ביום ובלילה וחכם גדול אמר כי חפרו מקום בחצר אהל מועד וזהו רחוק והכתוב אמר ויבכו בני ישראל את משה שלשים יום כאילו אין שם רגע שלא היו בוכים רק הכתוב דבר שישבו פתח אהל מועד יום ולילה והטעם שלא יתעסקו בדבר ולא ילכו אל מקום אחר וכן ומן המקדש לא יצא כאשר אפרש: (לד) כאשר עשה ביום הזה. פי' וכאשר עשה ביום הזה משה כן צוה ה' לעשות שבעת ימי המלואים והיה ראוי להיות כאשר עשיתי אלא כי כן דרך לשון הקדש כמו והיה יחזקאל לכם. ואת יפתח ואת שמואל והעד שפירש צוה ה' לעשות כן ועשית לאהרן ולבניו ככה ככל אשר צויתי אותכה שבעת ימים ועוד ופר חטאת תעשה ליום כמו שנים ליום עולה תמיד וכתוב שם וחטאת על המזבח ומשחת אותו

רש"י

העולה. אחר העולה ב ולא מלינו שוק של שלמים קרב בכל מקום חוץ מזה: (לד) צוה ה' לעשות. כל שבעת ל הימים ורז"ל דרשו לעשות זה מעשה פרה לכפר זה מעשה יום הכפורים וללמד שכהן גדול טעון פרישה קודם יוה"כ

שפתי חכמים

פב"ל. ועי"ל דק' לרש"י למה הקטירו השוק על המזבח כי לא מלינו בשום שוק של שלמים שהקטירו וכמ"ש רש"י בס:גוף. ומתרץ בשה היה משמש וכו' וגבי חזה ושוק כתיב לאהרן ולבניו יהיו למנ' מ"ה הקטיר המזבחה ולא נתנה לו למנה אלא החזה כדי לעשות היכר בינו ובין אהרן ובניו כי הם היו כהנים והוא היה לוי ולא שמש אלא בז' ימי המלואים והיכר זה עשה הקב"ה בינו ובין הכהנים בני אהרן: ב ולא על ממש דהא ככר הקטיר את העולה קודם שחיטתו של זה האיל: ל פי' מקרא קצר הוא והיה לריך להיות כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות כל ז' הימים ואם היה כאשר עשה ביום הזה דבוק למעלה עם שבעת ימים ימלא את ידכם כאשר עשה ביום הזה א"נ כאשר צוה ה' לעשות ישאר לבדו ואין לו טעם. אבל רז"ל פירשו לעשות זה נעשה פרה לכפר זה מעשה יום הכפורים וא"כ לפי מדרשם צ"ל שהם נדובקים כאשר עשה ביום הזה עם הקודם לו ומאמר צוה ה' לעשות מאמר בפ"ע הוא שהכהם צוה לעשות מעשה הפרה ולכ"ג לכפר עליכם ביה"כ

מרפא לשון

תהיין, יהויין בכ"מ. לא) כאשר צויתי לאמר, כמא דפקדית. ה"ג כדקרינן צויתי בחירק הצד"י. אמנם בקצת נוסחאות ישנות הגי' כמא דאתפקדית וכ"כ היא"ר ושיש עליה מסורת יפה ופירש דאפשר שהוא חילוף שיש ספרים צויתי בקבוץ או שאע"פ שהכ' צויתי בחירק לא ראה לתרגמו אחר ל' המקרא שלא לתלות משה הצואה בעצמו כי הכל היה מפי הגבורה ע"כ. ומחלוקת זו ישנה ג"כ לקמן י' י"ט. לג) ימלא את ידכם, יתקרב קרבנכון. ה"ג וכ"כ היא"ר שאין בו ' ית כי הוא פעול.

חומת אנ"ך

יעקב יגוא לו: (לד) כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות. כמו שהופרשו אהרן ובניו שבעת ימים כן יפרישו כהן גדול שבעת ימים מביתו קודם יוה"כ וזאו לכפר עליכם וכן היו מפרישין כהן השורף את הפרה שבעת ימים. לעשות לכפר נתמדרין זה מעשה פרה ויוה"כ. נאה ישראל כ"י:

מסורת הקריאה

וחלת, שניהם מלרע: (כח) אשה, השי"ן בסגול, ונמסר עליו כל דסמיך להל"ע פתחין, כוונתו כל מלת אשה דסמיך למלה אשר ראשיתה ה"א או למ"ד או עי"ן אזי מלת אשה בסגול הנקרא פתח קטן ושארא כולהון אשה בצירי, ולעיל פסוק כ"א במס"ג נמסר ד' פתחין וכל דסמיך ללמ"ד דכותיה, היינו הך מה שנמסר הכא. כי סמיך לה"א ליכא כ"א ג', וא' סמיך לעי"ן, ושארא סמיך ללמ"ד: (ל) המזבח, הנגינה בבי"ת: (לא) בשלו, השי"ן בדגש, ונמסר עליו לית ודגש: צויתי, הצד"י בחירק והוי"ו בצירי, ונמסר סימן צו צויתי, צויתי, ויציצו סימן שמיני צויתי, צויתי רצוצי סימן, סימן לארבעתם צמתותוני, פי' בפ' צו כתיב הראשון צויתי הוא דין, ואח"כ צויתי לקמן פסוק ל"ה, ונתנו סימן ויציצו, ברישא צי ואח"כ צו, בפ' שמיני כתיב בראשון צויתי (יו"ד י"ג) ואח"כ צויתי (שם י"ח) רצוצי סימן, ברישא צו ואח"כ צי, סימן לארבעתם

תרגום אונקלוס

לה. וּבִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא. תִּתְּבוּן יֵימָם וְלֵילֵי שִׁבְעָא יוֹמִין. וְתִטְּרוּן. יָת מַטְּרַת מֵימְרָא דַּיְיָ וְלָא תְמוּתוּן. אֲרֵי כֵן אִתְפַּקְּדִית: לו. וַעֲבַד אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי. יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא. דְּפַקֵּיד יְיָ בִּידָא דְמשֶׁה:

ת"א ששבו. סוכה מג:

ויקרא ח צו

לַעֲשֹׂת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: לה וּפֶתַח אֹהֶל
מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת
יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה
וְלֹא תָמוּתוּ כִּי־כֵן צֻוֵּיתִי: לו וַיַּעַשׂ
אַהֲרֹן וּבָנָיו אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: ס ס ס

בעל הטורים

(ע) לעשת. חסר ו' דאמרינן בפ"ק דיומא לעשות זו מעשה פרה שהיו מזין עליו כל ז' ימים ולא היו מזין עליו בשבת:

רש"י

הכפורים מ שבעת ימים וכן הכהן השורף את הפרה: (לה) ולא תמותו. הא אם לא תעשו כן הרי נ אתם חייבים ם מיתה: (לו) ויעש אהרן ובניו. להגיד שבחן ע שלא הטו ימין ושמאל: חסלת פרשת צו

שפתי חכמים

על ידי פרישת שבעת ימים: מ כמו שצריך אלו דיניס בכאן כך צריך התם: נ דאל"כ שנכתב לדיוקא ל"ל למכתב כלל ולא תמותו ודאי לא ימותו כשישמרו מלות ה' אלא ודאי נכתב לדיוקא: ס פי' שמכלל לאו אתה שומע הן ומפני שכוונת המקרא הזה אינו רק להשגיח למי שלא יעשה כן ולא לומר שאם יעשה כן לא ימות כיון דעיקר הגיזום היא המיתה הולכך רש"י לומר כאן שמכלל לאו אתה שומע הן וכאלו אמר שאם לא תעשו כן תמותו: ע דאל"כ ל"ל למילתב ויעש פשיטא לדיק כמותו מ"ו לא יעשה מה שלוה לו הקב"ה. כתב הרא"ם גבי דבר אל בני ישראל וישובו גו' ויעשו כן ובפרשת אחרי גבי ויעש כאשר לוה ה' את משה וגו' ובפרשת בא אל פרעה גבי וילכו ויעשו בני ישראל וגו' ובפרשת בהעלותך גבי כאשר לוה ה' את משה וגו' אבל בפרשת בהעלותך גבי ויעשו את הפסח וגו' לא פירשו כלום. ושמא מפני שסמכו על מה שדרשו בפסח עלמו בפ' בא עכ"ל. ול"כ מה שלא פירשו בפ' בהעלותך גבי ויעשו את הפסח וגו' מפני שכל אותה פרשה מדברת בגנותן של ישראל כמו שפירש רש"י שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא עשו פסח אלא זה וכו' מ"ס לא דרשו גבי אותו ויעשו וגו' כמו בשאר וק"ל. ועוד כתב הרא"ם אך בפ' קרח גבי ויעש משה כענין שמפות שלא דרשו כלום לא ידעתי למה עכ"ל. ול"כ משום דלא שייך בו לדרוש התם להגיד שבחו וכו' כיון שהוא שלוחו של מקום דחזקה שליח עושה שליחותו ואין זה שבח לשליח כשעושה' שליחות המשלחו אבל ישראל ואהרן ובניו עשו ע"פ דבורו של משה ולא שיט מכל אשר לוה להם והאמינו לשליחותו על זה שייך למדרש להגיד שבחו כנ"ל. וק"ל:

רד"ק

(א) כה אמר ה' לבאות. זכר המולו' שהן כליל וזכר הזבחים שהם השלמים שמהם יאכלו הבעלים בשר ולא זכר חטא' ואשם' כי לא היו מתודי' מחטאתם ולא שבי' ועוד כי במזיד היו חוטאים ואין על המזיד קרבן אלא היו מביאים עולות לסראות עלמם שהם עובדים את ה' בנראה והשלמים היו מביאין לאכול בשר עם הראות במעשיה' עבודת האל ואמר מה לכם להביא זבחיכם ולהוסיף עוד עליהם עולות ותחשבו כי יהיה לרלון בהם ונרלה לו לכפר עליו וזה לא יהיה כי אם אין מעשיכם רלוין לפני עולות וזבחים ג"כ לא יהיו לרלון: (ב) כי לא דברתי. ביום הוליאי אותם מארץ מלרים. כי עקר המלוה לא היתה על דברי עולה וזבח אלא שמעו בקולי והייתם לי לעם ובזה התנאי נתן להם התורה ואין בכל עשרת הדברי' שהם כלל התורה כלם זכר עולה וזבח ואף כשידבר על הקרבנות לא לוה להם שיקריבו קרבן אלא אדם כי יקריב מכם קרבן אם יעשה מדעתו יהיה כך וכך והתמידים שלוה בהם הוא לכבוד הבית והיו באין לצבור אבל ליחידים לא לוה להקריב קרבן כמו שלוה ליחידים לעשות משפט ושאר המלות ולא לוה ליחיד לעשות קרבן אלא א"כ יחטא בשוגג ולוה בפרשת האימורין להסיר החוטא אל לבו לכוף התאות הבהמיות לפי שתולדת' מחלב ודם ויהיה נזהר שלא יהיה שוגג במלו' כ"ש מזיד והתמידים גם בנין הבית לעבודה אפשר שהוא כמ"ש הרמב"ם להעתיק הדעות הזרות ובנין ההיכלו' שהיו להם עכו"ם רלה להעתיקם לעבוד' האל ושימחה שם עכו"ם משם: (ג) כי אם. מבואר הוא: (ד) ולא שמעו. במועלות. פירוש בעלה שלהם לא בעלתי כמו שפירש בשרירות לבם הרע ושרירות פירוש הבטת לבם למה שלבם פונה אליו וי"מ חוקף לבם וי"ת הכסור לבהון: ויהיו לאחור. ומה הי' עונשם שהיו לאחור ולא לפנים כלומר שהי' מאחרה במעשי' ידיהם ולא בברכה עיין תרגום: (ה) למן היום. כי בכל דור ודור היו בהם פושעי' ורוב הדורות היו רובם פושעים ואף על פי שהיו מזהירים תמיד ע"י הנביאים: השכם ושלוח. בכל בקר ובקר כי רוב ההזהרה תהיה בבקר קודם שילך אדם למלאכתו. ושלוח הייתי שולח בהשכמה הנביאים להזהירם: (ו) ולא הטו את אזנם

הפטרת צו בירמיה סימן ז

א כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹלוֹתֵיכֶם
סְפוּ עַל־זִבְחֵיכֶם וְאִכְלוּ בָשָׂר: ב כִּי לֹא־דִבַּרְתִּי אֶת־
אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאִי הוציאי קרי אוֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־דִּבְרֵי עוֹלָה וָזָבַח: ג כִּי אִם־אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְקוֹלִי וְהָיִיתִי
לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם וַהֲלַכְתֶּם בְּכָל־
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֶתְכֶם לְמַעַן יִיטַב לָכֶם: ד וְלֹא
שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיֵּלְכוּ בְּמֹעֵצוֹת
בִּשְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע וַיִּהְיוּ לְאָחוֹר וְלֹא לְפָנִים:
ה לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר יָצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
עַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי
הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ: ו וְלוֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְלֹא
הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם הֵרֵעוּ מֵאֲבוֹתָם:

תפסיר הרס"ג

ויסתג'פר ענכם: (לה) ועגד באב כ'בא אלמח'צר. תג'לסו לילא ונהארא סבעה' אייאם. ותחפצ'ו חפץ' אללה ולא תהלכו. לאן כד'א אמרת: (לו) ועמל הרון ובניה. בגמיע אלאמור. אלתי אמר אללה מוסי:

אבן עזרא

בכל יום עד סוף המלואים ועוד שבעת ימים תכפר על המזבח ולא הזכיר את שני האילים כי אחז דרך קצרה ודעת רבים כי פר חטאת לבדו יעשה בכל יום ולפי דעתי שטעם להזכיר הפר בעבור שינתן מדם איל העולה על אהרן ובניו והאיל השני יאכל בשרו רק פר החטאת הוא לכפר על המזבח וכן כתוב על הכפורים וטעמו בעבור כפורים: (לה) ופתח אהל מועד תשבו. להזכיר ולא תמותו: צויתי. פועל שלא נקרא פועלו ויש אומרים כי כן צויתי זהו ככל אשר צויתי אותכה ואם לא פירש שם לשבת פתח אהל מועד:

חסלת פרשת צו

מוסרי של"ה והגהות

היא העולה על מוקדה. ארז"ל כל המתגאה נידון באש. זהו הרמז העולה הגאה ניתן על מוקדה במנחת חוטא לא יצוק עליה שמן ולא יתן עליה לבונה כמ"ש במנחות תניא אמר רבי שמעון בדין שתהיה מנחת חוטא עני טעונה שמן ולבונה ונסכים כדי שלא יהא חוטא נשכר ומפני מה אינה טעונה שלא יהא קרבנו מהודר. והגאון אמר חיסר הנוי והריח מן החוטא כילו יעיריהו זה לתשובה כמו שאומר לגנות מעשיך. היה קרבנך חסר בכולם עכ"ל. כי לא נאה לכסיל כבוד שהשמן עולה על כל המשקים לפיכך העני החוטא שנתייסר בעונו אין לו עלייה ולא אמר בה דהא אפילו לתוכה אסור ליתן שמן אלא לשמועינן שאין לה עלייה לא ליצוק עליה שמן ולא ליתן עליה לבונה (אח"י וסי' על השל אלא ירידה לכך אמר לא יצוק עליה הסר שמן לבונה ר"ת השל. מאי"ן):

מסורת הקריאה

הפטרת צו

(כא) כה אמר, נמסר במס"ק ובמס"ג ו' בטעם בסיפרא, ר"ל בששה מקומות כתיב כה אמר בטעם מרכא תביר בספר זה דירמיה, וסי' א' דין, ב' לא יכרת איש ליונדב (ל"ה י"ט) ג' על הכלים הנותרים (כ"ז כ"א) ד' אנוש לשברך (ל' י"ב) ה' עוד יקנו בתים (ל"ב ט"ו) ו' לכל הגולה אשר הגליתי (כ"ט ד'): (כג) הזה, הנגינה

מסורת הקריאה

צמתותוני, ציתו תוצי כך הוא סדר ארבעתם: (לב) ובלחם, נמסר עליו ל', ר"ל לית עוד הלמ"ד בקמץ: (לג) ומפתח, הנגינה בפ"א, ונמסר עליו ב' ר"פ בטעמא בסיפרא. פי' ב' ראשי פסוקים ומפתח שהם בטעם תלישא קטנה ושניהם בספר זה. א' דין. ב' לקמן יו"ד ד': מלאת, הלמ"ד בחולם והאל"ף נחה: (לה) ופתח, הנגינה בפ"א: צויתי, דין הצד"י בשורק והוי"ו בצירי, ועין פסוק ל"א:

נחל קדומים

לו (ז) ויעש אהרן ובניו רש"י להגיד שבחן שלא הטו ימין ושמאל. הרצון בזה שאף על פי שהי' מקודשין בבגדיהם ומשה לבדו הוא המכהן והם לא נהגו כל שבעת ימי המילואים עם כל זה הם עשו כמצותו ועמדו שם כל ימי המילואים ולא הטו ממצותו דכתיב ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה וגם לא נכנסו לפנים ולא נטו ימין ושמאל. הקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז"ל:

הפטרת צו

ז ודברת אליהם את־כל־הדברים האלה ולא
ישמעו אליך וקראת אליהם ולא יענוכה:
ח ואמרת אליהם זה הגוי אשר לוא־שמעו בקול
יהוה אלהיו ולא לקחו מוסר אבדה האמונה
ונכרתה מפיהם: ט גזי נזרך והשליכי ושאי על־
שפים קינה כי מאס יהוה ויטש את־דור עברתו:
י כי־עשו בני־יהודה הרע בעיני נאם־יהוה שמו
שקוציהם בבית אשר־נקרא־שמי עליו לטמאו:
יא ובנו במות התפת אשר בגיא בן־הנם לשרף
את־בניהם ואת־בנתיהם באש אשר לא צויתי
ולא עלתה על־לבי: יב לכן הנה ימים באים נאם־
יהוה ולא־יאמר עוד התפת וגיא בן־הנם כי אם־
גיא ההרגה וקברו בתפת מאין מקום: יג והיתה
נבלת העם הזה למאכל לעוף השמים ולבהמת
הארץ ואין מחריד: יד והשבתי ׀ מערי יהודה
ומחצות ירושלם קול ששון וקול שמחה קול חתן
וקול כלה כי לחרבה תהיה הארץ: טו בעת ההיא
נאם־יהוה ויוציאו את־עצמות מלכי־יהודה ואת־
עצמות־שריו ואת־עצמות הכהנים ואת ׀ עצמות
הנביאים ואת עצמות יושבי־ירושלם מקבריהם:
טז ושטחום לשמש ולירח ולכל ׀ צבא השמים
אשר אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם
ואשר דרשום ואשר השתחוו להם לא יאספו
ולא יקברו לדמן על־פני האדמה יהיו: יז ונבחר
מות מחיים לכל השארית הנשארים מן־
המשפחה הרעה הזאת בכל־המקמות הנשארים
אשר הדחתים שם נאם יהוה צבאות:
יח כה ׀ אמר יהוה אל־יתהלל חכם בחכמתו ואל־
יתהלל הגבור בגבורתו אל־יתהלל עשיר בעשרו:
יט כי אם־בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי
כי אני יהוה עשה חסד משפט וצדקה בארץ כי־
באלה חפצתי נאם־יהוה:

יוציאו קרי

מסורת הקריאה

בזי"ן: (כו) ולא שמעו אלי. ולא במהפך שמעו בפשטא, ובכ"י ישן גם בשל נ"ד ולא שמעו במקף ובטעם מונח. רוו"ה: (כז) ודברת אליהם. במהפך פשטא, אבל בכ"י ישן במונח רביע. את ביתיב: (כח) לוא שמעו, בטעם רביע בשני כ"י גם במ"ג רע"ה ורפ"ו ואחרים. רוו"ה: (כט) גזי, הגימל בקמץ קטן והזי"ן בדגש: (ל) שמו. מלעיל: (לב) לכן. בטעם גרשיים. ונמסר עליו י"ד בטעם בספרא, וסי' א' כל אכליך יאכלו (ל' ט"ז) ב' הנני פקד על שמעיה (כ"ט ל"ב) ג' הנה אפי וחמתי נתכת (ז' כ') ד' ולא יאמר עוד התפת (ז' ל"ב) ה' על הנביאים (י"ד ט"ו) ו' אם תשוב ואשיבך לפני (ט"ו י"ט) ז' ולא יקרא למקום הזה (י"ט ו') ח' אל יהויקים (כ"ב י"ח) ט' על הנביאים הנני (כ"ג ט"ו) י' על יהויקים אל קרינא (ב' מלות אל קרינא יתיר) (ל"ו ל') י"א ושלחתי לו צעים (מ"ח י"ב) י"ב שמעו עצת ה' (מ"ט כ') י"ג וחברו (ג' מ"ה) י"ד ופקדתי על פסיליה (נ"א נ"ב): (לג) והיתה, בקדמא ואזלא, עי' מש"כ בהפטרת שמות כ"ח ד': (לד) והשבתי. במונח, אבל בכ"י ישן בגרשיים רוו"ה:

(א) ואת עצמות שריו, במקף במ"ג רפ"ו וס"ם ובעדות בן בלעם. רוו"ה: ירושלם. הלמ"ד בקמץ. ונמסר עליו ח', ר"ל בח' מקומות כתיב ירושלם בקמץ בלא אתנחתא וסוף פסוק, וסי' נמסר במס"ג תלים ע"ט. וזה לשונם שם. ירושלם ח' קמצין בקריאה וסי' א' את יום ירושלם (תהלים קל"ז ז') ב' אם אשכחך ירושלים (שם קל"ז ה') ג' שפכו דמם כמים (שם ע"ט ג') ד' בתוככי ירושלים שם קט"ז י"ט) ה' בעת ההיא נאם ה' (ישעיה ח' א'), ואמרת אליהם הנני ממלא (ירמיה י"ג י"ג) ז' ויליגו הרכלים (נחמיה י"ג כ') ח' ברוך ה' מציון (תהלים קל"ה כ"א) וכל אתנחתא וסוף פסוק דכוותיה בקמץ ברמן אחד תדבק לשוני לחכי (תהלים קל"ג ו'). דשם כתיב ירושלם באתנחתא ואפ"ה הוא בפתח:

(כב) כה אמר. נמסר י"ח בטעם, עי' בהפטרת תשעה באב על פסוק זה מש"כ שם: (כג) עשה, מלעיל והשי"ן בסגול:

רד"ק

אנשים הרעו מאבותם. בכל דור ודור בניהם הרעו מאבותם כמו מנשה ואמון שהיו אחרונים הרבו אשמה מן הראשונים: (ז) ודברת. ולא ישמעו. ידעתי כי לא ישמעו אליך ואפילו לא יענוכה כשתקרא להם אעפ"כ הזהיר. יענוכה כמו ואשיתך יברכוכה: (ח) ואמרת. מפיהם. כ"ש בלבבם הפך מי שנא' עליו ודובר אמת בלבבו אבל אלה אפי' בפיהם אין אמת: (ט) גזי נזרך. גדול השער נקרא נזר לפי שהנזיר היה מגדל שערו השליכי הנזר שהיה לך לפאר גזי אותו והשליכי בעפר לאבל עיין תרגום: את דור עברתו. הדור הזה ששפך עליהם עברתו וחמתו עיין תרגום: (י) כי עשו. שמו שקוציהם. אחז ומנשה עשו זה כמו שכתוב ובני יהודה עמה': (יא) ובנו. אשר לא צויתי ולא עלתה על לבי. לא היה רצוני בזה ולא צויתי להם שישרפו לי בניהם ובנותיה' ואם צויתי על בשר בהמה לשרוף לפני לא צויתי להם שישרפו בניהם ובנותיהם והם שורפים אותם לאל אחר ואינם מרחמי' עליה' לרוב אהבת' העכו"ם וי"ת דלא פקידית באוריתי ולא רעוא קדמי ורז"ל פירשו אשר לא צויתי זה יפתח ולא עלתה על לבי זה מישע מלך מואב שנאמר ויקח את בנו הבכור ויעלהו לעולה ודעת' שעלהו לשמים: (יב) לכן וקברו בתופת מאין מקום. כי לא היה לפני זה מקום לקבורה: (יג) והיתה. אותם שלא יוכלו לקבור מאין מקום או שילאו הקוברים מרוב הרוגים: (יד) השבתי. לחרבה תהי' הארץ. ובמקום קול שמחה יהיה קול יללה קול בכי וצעקה: (טו) בעת ההיא וגו'. וזה הענין לא ספר הכתו' בחרבן ירושלים בספר מלכי' שהוציאו הכשדי' עצמות המלכים והשרים והכהנים והנביאים מיושבי ירושלים מקבריהם אלא הנביא שנבא עליהם שיהיה כך והיה כך ואע"פ שלא ספר הכתוב וזה יהיה העונש להם אחר מיתתם: (טז) אשר אהבום ואשר עבדום. וכן אמר על יהויקים כשהתנבא עליו עונשו לא יהיה לו יושב על כסא דוד ונבלתו תהיה מושלכת לחורב ביום ולקרח בלילה בגיהנם: לדומן. לזבל יהיו כלומר כי לעולם יהיו על פני האדמה כי לא יקברו ולרוב עמידתם על פני האדמה ירקבו וישובו עפר וזבל: (יז) ונבחר מות מחיים. יבחרו מות מחיים כי יהיו ביד גוי נבל עבדי' לעם אכזרים שלא ירחמו עליהם וטוב מותם מחיים: בכל המקומו' הנשארי'. בכל מקום שיהיו נשארים כמו הפוך הנשארים בכל המקומו' אשר הדחתי' שם כמו וכל הארץ באו מצרימה לשבר אל יוסף באו מצרימה אל יוסף לשבר: (יח) כה אמר ה' אם יש בכם חכמים אל יתהללו בחכמתם כי לא תועילם כיון שלא ידעו את ה' ולא הלכו בדרכיו חכמת מה להם וכמו שאמר חכמים המה להרע וכן אם יש בכם גבורים אל יתהללו בגבורתם כי לא תועילם להציל מן המות או מן השבי וכן אם יש בכם עשיר אל יתהלל בעשרו כי לא יפדהו מן החרב כי הוא ועושרו יאבדו זכר אלו התכונות השלש כי החכם יהלל פעמים רבות בתחבולותיו ובערמתו וכן הגבור יהלל בגבורתו ובכחו וכן העשיר יפדה נפשו מיד האויב בעשרו כן מנהג העולם ברוב ואמר להם הנביא כי לא יהללו באלה השלש שדרך העולם להלל בהם אלא במה יהללו אותם שיהללו השכל וידוע אותי. פי' בהשכל אותי וידוע אותי והשכל הוא שישכיל כי הוא אחד קדמון ואינו גוף והוא בורא הכל ומשגיח על הכל ומנהיג כל העולם בחכמתו עליונים ותחתונים וידיעת האל הוא ללכת בדרכיו לעשות חסד משפט וצדקה כי כן עושה אותם הוא, בארץ. כלומר עם בני העולם וההולך בדרכיו הוא יודע אותו כמו שאמר אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו כי דן דין עני ואביון אז טוב לו הלא הוא הדעת אותי נאם ה' הנה כי מעשה המשפט והצדקה הוא ידיעת האל: (יט) כי אם בזאת. בזאת התכונה שתהי' לו תכונה נפשית להשכיל ולדעת אותי, ומה שאמר כי אני ה' טעם למה שאמר וידוע אותי כי בכלל וידוע אותי עשות חסד ומשפ' וצדקה כמו שפירשנו לפיכך פי' ואמר כי אני ה' עושה חסד אלה הם דרכי ומדותי שאני מתנהג בהם בעולמי: באלה חפצתי. שיעשה אותם האדם ומי שהם ואמר בארץ לפי שחסדו וצדקתו בארץ גלויים לבני אדם כלם:

נחל

(ד) ולא שמעו ולא הטו את אזנם וילכו במועצות בשרירות לבם הרע ויהיו לאחור ולא לפנים. אפשר במ"ש פ"ט ושבה ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית אמר רב אחא ור' עקיבא מכאן מודעא רבא לאוריתא. והקשה מהרד"ך בתשובה דהרי גבי נודרין להרגין שאומר יאסרו כל פירות העולם אמרו בגמ' והוא שאומר בלבו היום ותי' דהכא שאני דהקב"ה יודע מחשבות ונתיראו לומר היום עכ"ד והתינח אם אינם חושבים בלבם מחשבות רעות כי הקב"ה בוחן לבות אבל אם לבם להרע

שורק

אפסדתן לקמיתא שלא אמרו היום ואינה מודעה ורז"ש ולא שמעו ולא הטו אזנם וילכו במועצות שיש להם מודעא אבל הבל יפצו פיהם בשרירות לבם הרע שחושבים רעות וא"כ למה לא אמרו היום וילכו לאחור ולא לפנים דמגבירין הדינים הקשים וכן אחור ג"י גבורה עם הכולל ולא לפנים מדת רחמים א"נ וילכו לאחור דמה תקנו בגלגול שעבר עתה קלקלוהו וזהו וילכו לאחור. ושמא תאמר אפילו בדבר אחר תקנו עתה מיהא ויצא הפסדו בשכרו לז"א ולא לפנים לא הרויחו שום ריוח בתקון הנפש:

תרגום אונקלוס

א. וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה .
קְרָא מֹשֶׁה . לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי .
וּלְסָבֵי יִשְׂרָאֵל : ב. וַאֲמַר
לְאַהֲרֹן . סַב לָךְ . עֵיגַל
בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּתָא . וּדְכַר
לַעֲלָתָא שַׁלְמִין . וְקָרֵיב
קֳדָם יְיָ : ג. וְעִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּיל לְמֵימַר .
סַבוּ צְפִיר בַּר עִזִּין לְחַטָּתָא .
וְעֵיגַל וְאִמַּר בְּנֵי שְׁנָא .
שַׁלְמִין לַעֲלָתָא : ד. וְתוֹר
וּדְכַר לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא .
לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ . וּמִנְחָתָא
דְּפִילָא בִּמְשַׁח . אֲרֵי יוֹמָא
דֵין : יְקָרָא דַיְיָ מִתְגְּלֵי

ויקרא ט

ט א וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ב וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־
בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם
וְהַקְרֵב לִפְנֵי יְהוָה׃ ג וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים
לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה
תְּמִימִם לְעֹלָה׃ ד וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים
לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה בְּלוּלָה
בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם׃

ת"א ויהי ביום. מגילה י: קח לך. יומא ג:

בעל הטורים

(א) ויהי ביום. השמיני קרא משה. בגי' היה ביום ר"ח ניסן אמר משה לפי שסרבתי ז' ימים בסנה לא זכיתי לשמש אלא ז': (ב) עגל בן בקר. בגימ' לכפר חטא העגל: (ג) ועגל וכבש. כבש לכבוש מעשה עגל ואיל שהיה מרקד לפניהם כאיל והיינו

רש"י

(א) ויהי ביום השמיני. שמיני למלואים א הוא ר"ח ניסן שהוקם המשכן בו ביום ב ונטל י' עטרות השנויות ג בסדר עולם: ולזקני ישראל. להשמיעם שע"פ הדבור אהרן נכנס ד ומשמש בכהונ' גדול' ולא יאמרו מאליו נכנס: (ב) קח לך עגל. להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה: (ד) כי היום ה' וגו'. להשרו' שכינתו

רשב"ם

(א) ויהי ביום השמיני. למלואים שהוקם המשכן ונתחנכו כבר אהרן ובניו לעבודה: (ד) כי היום ה' נראה. ויוציא אש מן השמים להקטיר קרבנות:

שפתי חכמים

א מדכתיב בסוף פ' צו ופתח אהל מועד תשבו שבעת ימים וגו' ויעש אהרן ובניו וגו' ואח"כ כתיב ויהי ביום השמיני ודאי קאי אמה שלפניו אותן שבעת ימים דדרשינן סמוכות. ועי"ל דלא בא הכ' לסתום אלא לפרש ולמה לא פירש איזה יום היה אלא ודאי ש' למילואים הוא ולא צריך לפרש כיון דסמיך ליה: ב דק"ל כיון שהפסוק בא להגיד לנו באיזה זמן היה ענין זה באמרו ויהי ביום השמיני עדיין אין אנו יודעים באיזה חודש היה שמיני למילואים או בכמה לחודש וע"ז פירש הוא ר"ח ניסן ור"ל דהפסוק לא צריך להגיד דודאי הוא ר"ח ניסן דהא הוקם המשכן בו ביו' כמו שמפו' בואלה פקודי וכיון שמצינו דהיה קדושה בר"ח ניסן ודאי זה היה ג"כ בר"ח ניסן דתלינן קדושה ביום קדוש וע"ז סמך הפסוק לכך סתם זמנו. ותו קשה לרש"י מנ"ל דסברא הוא דתלינן קדושה ביום קדוש דהפסוק סמך על זו הסברא וע"ז פירש ונטל עשר עטרות השנויות בס"ע ר"ל דהא אמרינן בס"ע דאותו היום נטל עשר עטרות ולמה הניח הקב"ה לו כל המעלות יותר מאחר ימים קדושים אלא לאו ש"מ מדזה היום היה מקודש כבר בהקמת המשכן תלינן קדושות ביום קדוש: ג ומ"ה קאמר בס"ע הידיעה השמיני המיוחד משום העשר עטרו' שנטל ואלו הן ראשון למעש' בראשית ראשון להקדשים ראשון לנשיאים ראשון לכהונה לעבודה לירידת האש לאכילת קדשים לאיסור הבמות לשכון שכינה בישראל לברך את ישראל: ד דקשה לרש"י למה קרא זקני ישראל אין לו' שרצה לדבר להן שיאמרו לישראל להקריב קרבנם דהא כתיב אחריו ואל בני ישראל תדבר לאמר וגו' אבל להם לא היה משה מדבר כלום וע"ז פירש להשמיעם וכו' ואע"פ דלעיל בפרשה הקודמת כתיב ויאמר משה אל העדה זה הדבר אשר צוה ה' ופי' רש"י שלא תאמרו לכבודי ולכבוד אחי אני עושה א"כ למה צריך להשמיעם שנית שע"פ הדבור נכנס לשמש. י"ל דהכא בא לאשמעינן שע"פ הדבור נכנס לשמש אף בכהונה גדולה שהיא עבודה אחרת מעבודת כהן הדיוט. (נח"י) י"ל דהתם מיירי במה שעשה תוך ז' ימי מלואים והכא מיירי במה שעשה בשמיני וזהו דנקט לעיל לכבודי וכאן מדבר בעד אהרן לבדו: ה וא"ת הא אין קטיגור נעשה סניגור. וי"ל דדוקא בעבודת פנים כמו בבגדי כהונה כשהיה כ"ג נכנס לפני ולפנים לא נכנס בבגדים שהיה בהן זהב משום אין קטיגור וכו' ובעבודת חוץ לא היה הקפדה על זה. ואין להקשות כיון שאהרן היה חוטא בעגל איכא למימר אין קטיגור נעשה סניגור כמו בפ"ק דר"ה דשאני התם דהפרה היתה מכפרת על כל ישראל ואי היה אהרן המכפר איכא למימר אין קטיגור נעשה סניגור אבל הכא לא היה מכפר אלא על עצמו אין שייך טעם זה. ל' הרא"ם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויהי ביום השמיני. מצינו קריאה לטובה שנא' וקראתי את הדגן והרביתי אותו. קריאה לרעה שנא' כי קרא ה' לרעב. קריאה לגדולה שנא' קרא משה לאהרן ולבניו ואמר לו משה כך אמר לי הקב"ה למנות אותך כהן גדול ואני שמח עמך בגדולתך כמו ששמחת בגדולתי שנא' וראך ושמח בלבו: ולזקני ישראל. כדי לגדלו בפניהם: (ב) קח לך עגל. ולא אמר פר לפי שע"י העגל נתגלגלה הכהונה וע"י העגל החזיר' לו קחו שעיר עזים כדי שידעו שנתכפר להם מעשה העגל שמלוה להם להקריב עגל:

(ד) כי היום ה' נראה אליכם. כתב הרמב"ן ז"ל אלו הן עצמן הדברים אשר אמר אליהם משה וירא אליכם כבוד ה'. ר"ל שירד

טעמי הקרבנות

(א) ויהי ביום השמיני וגו' קח לך עגל וגו'. השתנות הקרבנות של אהרן מהקרבנות של ישראל, הוא מחמת שעיקר הקרבנות האלו באו לכפר על מעשה העגל, וקרבן חטאת בא על עבירה שנעשה בלי מחשבה רעה, דהיינו שוגג. ועולה באה על מחשבה רעה בלי מעשה. ואהרן עשה העגל בלי מחשבה רעה, ע"כ התחייב להביא עגל לחטאת, ואיל הביא לעולה, מדורון לפני ה', ובחר באיל לזכור עקדת יצחק. וישראל לא עשו העגל דפועלי ידים, רק מחשבתם היה לרעה, וחטאתם היה כפועל ממעשה השבטים ממכירת יוסף ושחטו שעיר עזים במכירתו ע"כ הוצרכו להביא שעיר עזים לחטאת לכפר על מכירת יוסף. ועגל לעולה לכפר על מחשבת מעשה העגל. ומחמת שישראל נמשלו לצאן. שנאמר (יחזקאל לו) אדם לבית ישראל ארבה אותם כצאן אדם, ע"כ הביאו גם כבש לעולה. ועוד הביאו שור ואיל לשלמים. שור לזכור להם זכות אברהם, ואיל לזכר עקדת יצחק:

חומת אנ"ך

(א) ולזקני ישראל. אך לא לכל ישראל כי רצה לגלות מעשה העגל לכך לא רצה לפרסם אלא לצנועים ולזקנים ומה שלא אמר לו בינו לבין עצמו שרצה שיתבייש בפניהם כדי שיתכפר לו. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י: (ב) קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה. בזהר הקדוש פירשו כנגד אילו של יצחק. ובזה אפשר לרמוז בפ' וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו. הכונה וישא אברהם את עיניו וירא ברוח הקדש, והנה לשון שמחה כמשז"ל איל אח"ר גימטריא יצחק דקבל האיל נשמת יצחק הנוקבית ונכנסה באיל ונשחט והוא כיוין באיל שיהיה תמורת בנו על גוף יצחק כמשז"ל על פסוק תחת בנו. וזה נאחז בסבך אותיות הקודמות לאותיות עגל הם אותיות סבך ורמז דעתה קודם עגל וזהו סבך קודם העגל דחטא ישראל ונעשה כגל גימטריא סבך יועיל לכפר. ועם כל זה תמיד הקרן קיימת בין מנשמת יצחק בין מגוף האיל וז"ש בקרניו תרתי: (ג) קחו שעיר עזים. הרמב"ם ז"ל בה' מעשה הקרבנות כתב שעיר עזים הוא בן שתי שנים והקשה עליו בכסף

מסורת הקריאה

(ב) אהרן. ברביע: (ד) לזבח. ניגון הפשטא בבי"ת: נראה. האל"ף בקמץ

נחל קדומים

א (א) קרא משה לאהרן. ר"ת מקל בגי' ניסן כי בניסן נגאלו וכן אברהם יצחק וישראל ס"ת מקל עכ"ל רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י. ויש להרחיב הדברים כי הגם דאהרן הכהן הי"ל ליהרג בעגל שהיתה כפרה לאדה"ר בזה ולא עשה כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל מ"מ אהניא להו זכות אבותינו הקדושים אברהם יצחק וישראל שתקנו הם לאדה"ר שיבחר בו הקב"ה לכהן לו וזה רמז בר"ת קרא משה לאהרן שהם ס"ת אברהם יצחק וישראל. והיא שעמדה לאבותינו כי בזכותם של אבות העולם נגאלנו ממצרים בחדש ניס"ן שהיא גימטריא ס"ת אברהם יצחק וישראל מקל. וזה טעם משז"ל כי בניסן עתידין ליגאל לרמוז דלעתיד בגאולתנו תעמוד לנו זכותם ולכך מקל הוא ס"ת אברהם יצחק וישראל לומר שאפילו בסופי הדברים לא תמה זכות אבות ומתחילה

מרפא לשון

ד) כי היום ה' נראה אליכם, יקרא דה' מתגלי לכון. ה"ג דלא כנ"א אתגלי וכן עיקר שכן מפורש לקמן בפ' ו' וירא אליכם כבוד

תפסיר הרס"ג

(א) פלמא כאן פי אליום אלת'מאן. דעא מוסי בהרון ובניה. ואשיאך' בני אסראיל: (ב) וקאל להרון. כד' עגלא מן אלבקר לאלד'כוה. וכבשא לאלצעידה צחיחאן. וקרבהמא בין ידי אללה: (ג) ומר בני אסראיל קאילא. כ'ד'ו עתודא מן אלמאעז לאלד'כוה. ועגלא וכ'רופא אבני סנה. צחיחאן לאלצעידה: (ד) ות'ורא וכבשא לאלסלאמה. יד'בחאן בין ידי אללה. והדייה מלתותה בדהן.

דג"ג למנחת שבת וב"ה

נוה שלום

(ב) עגל, עגלא, (ולד אלבקרה אול סנה). בן בקר, מן אלבקר, ממין הבקר וכן תרגם בן בקר, בני בקר, בכל

חלק הדקדוק

ד) תיבת לזבח בפשטא אחת בכל

אבן עזרא

(א) ויהי ביום השמיני. היה נראה לנו כי ביום השמיני שמיני לניסן כי המשכן הוקם באחד לחדש רק המעתיקים אמרו שהיה ראש חדש ניסן ובשבעת ימי המלואים היה משה מקים את המשכן בכל יום וסותרו כדי להרגיל בו וללמד: קרא משה לאהרן ולבניו. ויצאו מפתח אהל מועד או העדה נכנסה על החצר: (ב) עגל בן בקר. בשבעת ימי המלואים היה פר חטאת גם איל לעולה ולא הזכיר עם עגל בן בקר אם הוא בן שנה והקרוב אלי שפר כמו עגל בלא זכר שנה: (ג) תמימים. על העגל ועל האיל ופרי המלואים לחטא את המזבח וזה העגל לכפר על אהרן וכבר פירשתי זאת המלה: שעיר עזים לחטאת. על הקהל ועגל שאין לו שנה תמימה וכן כבש לעולה: (ד) ושור ואיל. גדולים. ומנחה. היא סלת לכל אחד ואחד:

רבינו בחיי

(א) ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל. חנוך כהונה גדולה ביום שמיני כולל עוד טעם אחר והוא שמצינו שרוב עניני המשכן והמקדש סובבים על חשבון שמונה. שהרי בגדי כהן גדול היו שמונה ואלו הן ציץ וחשן ואפוד

ה וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה׃ ז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם

תרגום אונקלוס

לְכוֹן: ה. וְקָרִיבוּ. יָת דְּפַקֵּיד מֹשֶׁה. לִקְדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא. וְקָרִיבוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא. וְקָמוּ קֳדָם יְיָ: ו. וַאֲמַר מֹשֶׁה. דֵּין פִּתְגָמָא. דְּפַקֵּיד יְיָ תַּעְבְּדוּן. וְיִתְגְּלֵי לְכוֹן יְקָרָא דַּיְיָ: ז. וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן. קְרַב לְמַדְבְּחָא וַעֲבֵיד. יָת חַטָּתָךְ וְיָת עֲלָתָךְ. וְכַפַּר עֲלָךְ וְעַל עַמָּא. וַעֲבֵיד. יָת קוּרְבַּן עַמָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן. כְּמָא

ת"א ויקרבו. מ"ק כח:

תפסיר הרס"ג

לאן אליום. אללה יתגלא לכם: (ה) פקדמו מא אמר בה מוסי. אלי באב כ'בא אלמחצ'ר. ותקדם גמיע אלגמע. ווקפו בין ידי אללה: (ו) וקאל מוסי. הד'י אלאמר. אלד'י אמרכם אללה בה אעמלוה. ויתגלא לכם כרם אללה: (ז) וקאל להרון. תקדם אלי אלמד'בח ואעמל. ד'כותך וצעידהך. ואסתג'פר ענך וען אלקום. ואעמל קרבאנהם ואסתג'פר ענהם. כמא אמר אללה:

חלק הדקדוק

התיגאן, והיא מלרע׳ ז) קרב אל המזבח. תיבת המזבח בפשטא אחת והיא מלרע:

אבן עזרא

(ו) וטעם ויאמר משה כאשר הראיתיך ואשאל אותה וטעמו כבר אמר להם משה זה הדבר עשו שיתנו שעיר ועגל וכבש ושור ואיל אז יראה לכם כבוד ה' והטעם על האש שיצא: (ז) וכפר בעדך ובעד העם. שהיא מצוה שתכפר על נפשך ועל כל הקהל ובפר החטאת תכפר בעדך ואח"כ תעשה קרבן העם וכפר בעדם כי לא יוכל אדם לכפר על אחר עד היותו טהור מכל חטא:

אבי עזר

(ו) ויאמר משה כאשר הראיתיך) דהיינו שמשה כבר אמר זאת לישראל ודוגמתו לקמן בפרשת וירד מעשות החטאת. ויהו דברי הרב אינם מוכרחים כי פסוק ויאמר משה וגו' אינו קאי על הלקיחה שכבר לקחו אבל הזהירם שיקריבו כראוי בכל פרטי המצוה למען יראה להם כבוד ה': (ז) (וכפר בעדך) כיון שנאמר וכפר בעדך ובעד העם למה נאמר שנית ועשה את קרבן העם הלא כבר כפר בחטאת ועולה המוזכר בקרא. לכן מפרש הרב שתיבת וכפר אינו בלשון צווי רק הכתוב מודיע לו הדרך הנכון שתכפר עליך ועל כל הקהל. גם נכון לכפר עצמו קודם שיכפר על העם. לכן תעשה תחלה חטאתך ועולתך לכפר בעדך ואח"כ תעשה

רבינו בחיי

ומעיל וכתונת תשבץ מצנפת ואבנט ומכנסי בד. בשמי שמן המשחה והקטרת היו ג"כ שמונה. בשמן המשחה ארבעה מור וקנמון וקנה וקדה. ובקטורת ארבעה נטף ושחלת וחלבנה

בעל הטורים

דכתיב ויקרידם כמו עגל: (ז) קרב אל המזבח. ב' תגין על ר"ם שהיה אהרן מתביים וא"ל משה אהריך שתבחר ותקרב קרב כי לכך נבחר ה'. ועוד שנראה לו ה. זכח דקרני השור בשביל חטא העגל: וכפר. ג'. הכא ואידך וכפר על העם גבי קטרת. וכפר על הטאתינו לומר כמו שקרבן מכפר על חטא כן הקטרת מכפר על הטא:

רש"י

במעשה ידיכם ו לכך קרבנות הללו באין חובה ליום זה: (ז) קרב אל המזבח. (ת"כ) שהיה אהרן בוש וירא לגשת ז א"ל משה למה אתה בוש לכך נבחרת: את חטאתך. עגל בן בקר: ואת עולתך. איל: קרבן העם. שעיר עזים ועגל וכבש ח כ"מ שנא' עגל בן שנה הוא ט ומכאן אתה למד:

שפתי חכמים

אבל מה שאמר להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל לא ידעתי איך הודיע זה אם בעבור שנראה להם כבוד ה' ע"י קרבנות אלו שמורה שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעש' העגל א"ה אפי' בלא עגל נמי ידענו שמכיון שנראה להם כבוד ה' ע"י הקרבתו שהקריב ידענו שכבר נתכפר עונו וכו' ולי נראה דדיוקא דרש"י הוא מדכתיב קח לך עגל וגו' לך ל"ל לא הל"ל אלא קח עגל כמו גבי העם דכתי' קחו שעיר עזי' וגו' אלא ע"כ מדכתי' קח לך עגל בן בקר לחטא' פי' הקית' היא לך כלו' לטובתך היא להודיע וכו' א"נ דהוכחתו הוא מה שלוה לו עגל לחטאת והלא חטאת של כהן משיח הוא פר ולמה לוה כאן עגל לחטאת אלא להודיע שמכפ' לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעש' העגל אשר עש': י (נח"י) להשרות שכינתו וכו' כדכתיב ותלא אש ותאכל וגו' וזהו במעשה ידיכם לפי שזהו חנם יתירים שנתקבלו הקרבנות אבל לא כמה דכתיב וירא כבוד ה' אל כל העם דהא כ"פ נראה כבוד ה' ולא נלטוו על הבאת קרבנות ואפי' נראה נראה לפעמים כבוד ה': מדלא כתיב ויאמר משה אל אהרן עשה חטאתך וגו' ולמה היה לריך משה לאמר לו קרב אל המזבח ועוד הרי כבר נאמר והקרב לפני ה' אלא וכו': ח כתב הרא"ם הולרך לפרש קרבן העם שעיר עזים ועגל וכבש לאפוקי מוספי ר"ח שגם הם קרואים קרבן העם ואגבן פי' חטאתך ועולתך וכו' וע"ש. וא"ת מה לריך רש"י לפרש זה דמילתא דפשיטא הוא דודאי קאי אשלמעלה וע"ק מה שפירש כ"מ וכו' למה לא פיר' זה לעיל בפסוק שכתו' בו עגל וכמו שהקש' הרא"ם. וע"ק דבכם נמי נלמד מכאן ולמה לא נקט כ"מ שנאמר עגל או כבש. וי"ל דהייתי אומר מדמשנה הפסוק בלשונו וכתב גבי אהרן חטאתך ועולתך דרך פרט וגבי העם כתיב קרבן העם דרך כלל ולא כתיב חטאתם ועולתם אלא ודאי לא איירי בקרבנות דלעיל לכך הולרך רש"י לפרש דהא"ס איירי בקרבנות דלעיל ומה שמשנה הפסוק בלשונו סבר רש"י דלא קשה מידי דגבי אהרן אינו יכול לכתוב קרבנך דרך כלל דהייתי אומר דאיירי בשאר חטאת שמביא כ"ג שהוא פר כגון פר כהן משיח או פר יוה"כ לכך לריך לפרש חטאתך עגל בן בקר וכו' אבל בעם ליכא טעות דמטאתם היה שעיר עזים וגם חטאה לבור סתם היא שעיר עזים: ט הולרך לפרש שלא תאמר כיון דכתיב גבי אהרן עגל בן בקר ולא פסס מגל היינו עגל בן בקר היינו פר דעגל בן בקר הוא נמי בן ג' שנה משום דסתם עגל בתורה הוא בן ב' שנים לבד היכא דמפורש בהדיא בן שנה וממילא הכא דכתיב עגל בן בקר הוא בן ג' שנה א"כ הקושיא דלעיל במקומה עומדת למה שינה גבי אהרן ולא כתב סתם קרבנך. וע"ז פי' כ"מ שנא' עגל סתם הוא בן שנה וממילא אתה למד דהיכא דכתיב בן בקר הוא בן שתי שנים וא"ס לא היה יכול לכתוב גבי אהרן קרבנך סתם שלא נבא לידי טעות לו' היינו עגל בן בקר היינו פר אלא כ"מ שנא' פר הוא בן ג' שנה ועגל בן בקר הוא בן שתי שנים ועגל סתם הוא בן שנה אף אם אינו מפורש בהדיא בן שנה ומכאן אתה למד וכו' כלומר כיון דשני הכתוב גבי אהרן וכו' כדפרישית ודו"ק. ובזה יתורלו כל קושיות הרא"ם שהקשה למה לא כתב אותו בפסוק ועגל וכבש בני שנה אבל המתין עד כאן וכן למה לא אמר כ"מ שנא' עגל בן בקר הוא בן שתי שנים דהא תרווייהו דברי ר"ם הם וגם מה שהקשה עכ"ל דבכין אב הוא דלמא כל מקום שנאמר סתם הוא בן שתי שנים לבד היכא שמפרש קרא בהדיא ודו"ק נ"ל:

טעמי הקרבנות

אש מן השמים לאכול הקרבנות, כמ"ש ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר. וכמ"ש להלן וירא כבוד ה' אל כל העם ותלא אש מלפני ה' וגו'. שהאש שירד על הקרבנות זה הכבוד ה' שנראה אליהם, והכבוד הזה נאמר תמיד על המשכן, ולכך וירא כל העם את האש האלהי ההוא ולא פחדו ולא ברחו מן האוכלת האש הגדולה אבל נשאו קולם ברנה ותפל' ויפלו על פניה' כורעי' ומשתחוים לאל הנורא אותם ומקבל קרבנותיהם. והנה שתי ברכות נתברכו ישראל ביום ההוא, אחת מפי אהרן לבדו. ואחת ממשה ומאהרן יחדו, והברכה היתה ברכת כהנים כמ"ש רש"י ז"ל. ומחמת שהשכל האנושי כפי מחשבותיו יסופק אולי ההשגחה האלהית בפרטים נבטלה המשגיח ובשפלות האישים הנפסדים ולהיותו יתברך בלתי גשמי ולא בעל חושים להשיג הדברי' הפרטי', ומפני זה כדי להסרים הקב"ה אמתת השגחתו בכל עבדיו עם כל רוממות

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) קרב אל המזבח. שהיה השטן מראה לפניו דמות עגל והיה ירא שלא יהא ראוי לעבודה אמר לו משה קרב אל המזבח ואל תירא כי לכך נבחר ה': וכפר בעדך ובעד העם. נ"ש שהרי קרבן זה לא בא אלא בשביל אהרן וקרבן העם נאמר בסמוך כדכתיב ועשה את קרבן העם וכפר בעדם וא"כ למה נ"כ ובעד העם וי"ל שבא ליתן טעם מפני מה יקריב תחלה קרבנו קודם הלבור אלא כדי שיהא זכאי ויכפר על החייב וה"ק לו משה וכפר בעדך ואז משתהי' זכאי תוכל לכפר קרבן העם:

מסורת הקריאה

כי הוא עבר במקום עתיד: (ו) וירא. נמסר עליו לית וחד אל ירא. פי' לית עוד הוי"ו בשוא כי כל שארא הוי"ו בפתח, וחד כתיב אל ירא בלי וי"ו בתחלתו (שמות ל"ד ג'): (ז) עלתך, מונח בעי"ן: (ח) ויקרב, מס"ק ה', ר"ל ה' כתיב הרי"ש בפתח, ונמנו במס"ג א' דין, ב' ותקרא אשה חכמה, צ"ל ותאמר האשה (ש"ב כ' י"ז) ג' ויקרב אל הפלשתי, צ"ל ויקרב לקראת דוד (ש"א י"ז מ"ח)

חומת אנ"ך

משנה והגיה שעיר בן שנה שעיר עזים בן שתי שנים. ולא כן דעת רא"ע סוף פ' שלח שהשעיר עזים הוא קטן וההפך השעיר עתודי און. ונספ"ק דפרה שעירי חטאות כשרים ביום שלשים וביום השמיני והיינו בשנה ראשונה וכ"כ המפרשים. וכ"ל כי אין נד לשים חילוק בין שעיר לשעיר עזים כי בתנ הסיכות בג' כתוב שעיר עזים ובג' שעיר ובודאי שוים וכ"ע ויפורש ל' על השנה הב' שלריך ל' גם כן. הרב הגדול מהר"ר וידאל גרפתי ז"ל

מרפא לשון

ה' בל' עתיד ואמרו בת"כ שאמרו ישראל למשה וכי היאך המדינה מקלסת את המלך ואינה רואה פני המלך אמר להם על מנת כן בן היום ה' נראה אליכם ע"כ מוכח מזה שהוא ל' עתיד דלא כפי' הרע"ו ספורנו ז"ל וכמו שפי' הגאון ורש"י ז"ל. ה) ויקחו את אשר צוה משה, וקריבו. דלא כנ"א ונסיבו ואעפ"י שהוא תשובת מ"ש קחו שעיר עזים וגו' ותר' סבו. לא יאות לומר ונסיבו וכו'

תרגום אונקלוס

דְּפַקֵּיד יְיָ: ח. וּקְרֵיב
אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא . וּנְכַס .
יָת עִגְלָא דְּחַטָּתָא דִּילֵיהּ:
ט. וְקָרִיבוּ . בְּנֵי אַהֲרֹן יָת
דְּמָא לֵיהּ . וּטְבַל אֶצְבְּעֵיהּ
בִּדְמָא . וִיהַב עַל קַרְנָת
מַדְבְּחָא . וְיָת דְּמָא אֲרֵיק .
לִי ־ וְדָא דְּמַדְבְּחָא : י. וְיָת
תַּרְבָּא מִן כּוֹלְיָתָא . וְיָת
חַצְרָא מִן כַּבְדָּא מִן חַטָּתָא.
אַסֵּיק לְמַדְבְּחָא . כְּמָא.
דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: יא.
וְיָת בִּשְׂרָא וְיָת מַשְׁכָּא.
אוֹקֵיד בְּנוּרָא . מִבָּרָא
לְמַשְׁרִיתָא : יב. וּנְכַס יָת
עֲלָתָא . וְאַמְטִיאוּ . בְּנֵי
אַהֲרֹן לֵיהּ יָת דְּמָא .
וּזְרָקֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר
סְחוֹר : יג. וְיָת עֲלָתָא .
אַמְטִיאוּ לֵיהּ . לְאַבְרַהָא
וְיָת רֵישָׁא. וְאַסֵּיק עַל
מַדְבְּחָא: יד. וְחַלֵּיל יָת
גַּוָּא וְיָת כְּרָעַיָּא . וְאַסֵּיק
עַל עֲלָתָא לְמַדְבְּחָא: טו.
וְקָרִיב. יָת קוּרְבַּן עַמָּא .
וּנְסֵיב . יָת צְפִירָא דְּחַטָּתָא

ויקרא ט שמיני

כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ח וַיִּקְרַב אַהֲרֹן
אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל
הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ: ט וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי
אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ
בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־
הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: י וְאֶת־
הַחֵלֶב וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־
הַכָּבֵד מִן־הַחַטָּאת הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:
יא וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף
בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: יב וַיִּשְׁחַט אֶת־
הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת־
הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
יג וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ
וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:
יד וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעָיִם
וַיַּקְטֵר עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה:
טו וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח

ת"א ויקריבו . מ"ק כח :

תפסיר הרס"ג

(ח) פתקדם הרון אלי אלמד'בח. פד'בח עגל אלדכ'וה אלד'י לה (ט) פקדם בני הרון אליה אלדם. פג'מס אצבעה פיה. וגעל עלי ארכאן אלמד'בח. ובאקי אלדם. צבה ענד אסאסה: (י) ואלת'רב ואלכלי. וזיאדה' אלכבד מן אלדכ'וה. קתר ד'אלך עלי אלמד'בח. כמא אמר אללה מוסי: (יא) ולחמה וגלדה. אחרקה באלנאר. כ'ארג אלעסכר: (יב) ת'ם ד'בח אלצעידה. ובלג' בני הרון אלדם אליה. ורשה עלי אלמד'בח מסתדירא: (יג) ובלג'ו אליה. אעצ'א אלצעידה מע אלראס. וקתר ד'אלך עלי אלמד'בח: (יד) וג'סל אלגוף ואלאכארע. וקתר ד'אלך עלי אלמד'בח: (טו) ת'ם קדם קרבאן אלקום. ואכ'ד' עתוד

אבן עזרא

(ח) אשר לו. משלו היה וכן פר יום הכפורים: (ט) ואת הדם. הנשאר יצק: (י) ואת החלב. המכסה ואשר על הקרב ועל הכליות: (יב) וימציאו. מגזרת מצא שמצאו בשעת הצורך: (טו) ויקרב את קרבן העם. על המזבח: ויחטאהו כראשון. הוא עגל החטאת

רבינו בחיי

ולבונה. גם הבדים היו שמונה שני בדי הארון ושנים לשלחן ושנים למזבח הזהב ושנים למזבח העולה, גם הקרבנות שהיו מקריבים לא הוכשרו ליקרב כי אם אחר שמונה ימים הוא שכתוב (ויקרא כב) ומיום השמיני והלאה ירצה. גם השיר שהיו הלוים אומרים על הקרבנות היו שמונה לחניך (ר"ל ח' מיני כלי זמר) למנצח על נגינות, על מחלת, על עלמות, על הנחילות, על השושנים, על הגתית, על השמינית. היום השמיני הזה ר"ח ניסן היה שבו הוקם המשכן ונטל עשרה עטרות כלומר עשר מיני כבוד ומעלה נתקבצו באותו יום היה ראשון לשנת צאתם ממצרים, ראשון לכהונת אהרן שבו נתחנך ובו היה תחלת כהונתו. ראשון לקרבנות. ראשון שנתברכו ישראל ברכת כהנים. ראשון לירידת אש מן השמים על מזבח הנחשת. ראשון לשעיר ראש חדש. ראשון לשחוטי חוץ שבו נאסרו

רש"י

(יא) ואת הבשר ואת העור וגו'. לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו ושל מלואים י וכולן ע"פ הדבור:
(יב) וימציאו. לשון הושטה והזמנה:

שפתי חכמים

י דק"ל הא חטאת נאכלת א"נ דקשה לרש"י כיון דהכל הוא עבודת עגל החטאת עד ויבתח את העולה היה לו לכתוב כאשר צוה ה' את משה אחר קרא דואת הבשר וגו' דהא היה קאי אכל הפרשה. ומתרץ דשרפה זו לא נצטווה למשה קודם לכן אלא עכשיו
דלא מצינו וכו' אלא זו ושל מילואים מ"ם לא כתיב לכסיף וק"ל. והא דפרש"י לעיל בפ' תצוה לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו צ"ל לאו דוקא זו אלא זו וכל כיוצא בו דהא כמי של מלואים נקרא אלא שאותו של ז' ימי המילואים היתה לחינוך הכהונה' במאז אל פניהם שם כהונה אע"פ שלא התחילו בעבודה עד יום שמיני למילואים ושל ח' למילואים היתה לחינוך העבודה וגם פר שני של לוים שבפרשת בהעלותך שפרש"י שני לעולה מה עולה אינה נאכלת אף חטאת אינה נאכלת וכו' שגם היא של מילואים היא שבה

טעמי הקרבנות

רוממות מעלתו, ע"כ הוריד האש מן השמים על המזבח להראותו בעיניהם כי עם היות האש קל בטבעו הוא יורד למטה על דרך הפלא וככה היא ההשגחה האלהות שעם היותה מתיחסת אל העליונים הנה ע"ד הפלא והרצון האלהי היתה יורדת למטה להשגיח בהם. ועוד טעם שהתורה האלהית נמשלה לאש כמ"ש אש דת למו והנביא אמר הלא כה דברי כאש, ומפני זה בהיות המשכן בשלמותו וישראל בקרבנותיהן ירד האש מן השמים לומר שהשלמות האמיתי הוא בשמירת התורה הנמשלת לאש שניתנה מן השמים ועוד טעמים נאותים כתב הרקנאטי ע"ש:

מסורת הקריאה

ד' ויקרב המלך על המזבח (מ"ב ט"ז י"ב) ה' אליו רב החובל (יונה א' ו'): (ט) ויקרבו, הנגינה ברי"ש: (יב) וימצאו, הנגינה

רמב"ן

(ז) וטעם קרב אל המזבח ויקרב אהרן אל המזבח וישחט. ועל דעתי בדרך הפשט יאמר קרב אל צפון המזבח ועשה שם החטאת והעולה כי הם שחיטתן בצפון. ואמר משה כן בדרך קצרה שכבר ידע אהרן זה. אבל בת"כ נתעוררו רבותינו בזה ומשלו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שנשא אשה והיתה מתביישת מלפניו נכנסה אצלה אחותה אמרה לה אחותי למה נכנסת לדבר זה לא שתשמשי את המלך הגיסי דעתך ובואי שמשי את המלך כך אמר לו משה לאהרן אחי למה נבחרת להיות כהן גדול לא שתשרת לפני המקום הגס דעתך ובוא ועבוד עבודתך. ויש אומרים היה אהרן רואה את המזבח כתבנית שור והיה מתירא ממנו נכנס משה אצלו אמר לו אהרן אחי לא תירא ממה שאתה מתירא הגס דעתך ובא קרב אליו לכך אמר קרב אל המזבח ויקרב אל המזבח בזריזות. וטעם זה כי בעבור שהיה אהרן קדוש ה' ואין בנפשו חטא זולתי מעשה העגל היה החטא ההוא קבוע לו במחשבתו

את־שעיר החטאת אשר לעם
וישחטהו ויחטאהו כראשון׃
טז ויקרב את־העלה ויעשה
כמשפט׃ שני יז ויקרב את־המנחה
וימלא כפו ממנה ויקטר על־
המזבח מלבד עלת הבקר׃
יח וישחט את־השור ואת־האיל זבח
השלמים אשר לעם וימצאו בני
אהרן את־הדם אליו ויזרקהו על־
המזבח סביב׃ יט ואת־החלבים מן־
השור ומן־האיל האליה והמכסה
והכלית ויתרת הכבד׃ כ וישימו
את־החלבים על־החזות ויקטר

תרגום אונקלוס

דִלְעַמָּא. וְנַכְסֵיהּ וְכַפַּר בִּדְמֵיהּ כְּקַדְמָאָה: טז. וְקָרֵיב יָת עֲלָתָא. וַעֲבַדַהּ כִּדְחָזֵי: יז. וְקָרֵיב יָת מִנְחָתָא. וּמְלָא יְדֵיהּ מִנַּהּ. וְאַסֵּיק עַל מַדְבְּחָא. בָּר מֵעֲלַת צַפְרָא: יח. וּנְכַס יָת תּוֹרָא וְיָת דִּכְרָא. נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּלְעַמָּא. וְאַמְטִיאוּ. בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵיהּ. וּזְרָקֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: יט. וְיָת תַּרְבַּיָּא מִן תּוֹרָא. וּמִן דִּכְרָא. אַלְיְתָא וְחָפֵי גַוָּא וְכוֹלְיָתָא. וַחֲצַר כַּבְדָּא: כ. וְשַׁוִּיאוּ יָת תַּרְבַּיָּא עַל חַדְוָתָא (י"נ חֲדָוָתָא). וְאַסֵּיק

ת"א ויקרב את המנחה. מנחות ס יט: וישימו את. מנחות סב.

תפסיר הרס"ג

אלד'כוה אלד'י להם. פד'בחה וד'כא בה כאלאול: (טז) ת'ם קדם אלצעידה, ועמלהא כאלסירה: (יז) ת'ם קדם אלהדייה. ומלא כפה מנהא. וקתר ד'אלך עלי אלמד'בח. מא כ'לא צעידה' אלג'דאה: (יח) וד'בח אלת'ור ואלכבש. ד'בח אלסלאמה אלד'י לאלקום. ובלג' בני הרון אלדם אליה. ורשה עלי אלמד'בח מסתדירא: (יט) ואלשחום מן אלת'ור. ומן אלכבש. אלאליה ואלמג'טי אלגוף ואלכלותין. וזיאדה' אלכבד: (כ) וציירו אלשחם מע אלקצץ. וקתר אלשחום עלי

אבן עזרא

וטעם ויחטאהו. כפר בו החטאת: (כ) וישימו את החלבים. עם הכליות

רבינו בחיי

הקרבנות להקריב אלא א"כ הביאום תחלה אל פתח אהל מועד. ראשון להשראת שכינה. ראשון לקרבנות הנשיאים שבו הקריב נחשון בן עמינדב את קרבנו. ראשון לשלוח טמאים ממחנה ישראל. וכן לשון ת"כ אותו היום נטל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית ראשון לנשיאים ראשון לכהונה ראשון לעבודה ראשון לירידת האש ראשון לאכילת קדשים ראשון לראשי חדשים ראשון לשכון שכינה בישראל ראשון לברך את ישראל: (כב) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. שעור אל העם לצורך העם ולתועלתם, וי"א בכאן כי אהרן היה נושא את ידו ומרמז בהן את העם לכאן ולכאן כשם שהם נוהגים על אומתם בתנועת יד ימינם והביאו ראיה ממאמר רז"ל ידיו ידו כתיב ותשובתנו להם לסכור פיהם הדובר עתק כי ידיו קרי ושתי הידים היה מרים. והנה טענתם בטלה בתנועת יד אחת הוא הימין. ומה שאמרו רז"ל ידו כתיב לפי שהיה הימין יותר נכבד מן השמאל לענין נסתר נגלה אצל היחידים וע"כ אמרו מקבלי האמת ידו כתיב ואז תתקיים המקרא והמסורה ידיו ידו. וכן תמצא בנשיאת כפים שעשה משה שהזכיר שם הכתוב ידיו וידו (שמות יז) והיה כאשר ירים משה ידו ויהי ידיו אמונה. ולא הזכיר השמים כי אין צריך שהרי בידוע כי ההרמה לשמים היתה והוא הדין בלשון וישא ואם היה כדברי בעלי

רשב"ם

(יז) ויקטר על המזבח. שם אותם על המזבח ובבא אש מעלה נקטר:

בעל הטורים

(טז) ויעשה. ב׳. הכא ואידך ויעשה לאיש הכל אשר גבי דוד בענין ולרש אין כל כי אם כבשה. פירוש ויעשה כמשפט שהוא

רש"י

(טו) ויחטאהו. עשהו כמשפט חטאת: כראשון. כעגל שלו: (טז) ויעשה במשפט. המפורש בעולת נדבה ל בויקרא: (יז) וימלא כפו. היא מ קמיצה: מלבד עלת הבקר. כל אלה עשה אחר נ עולת התמיד: (יט) והמכסה. חלב המכסה ס את הקרב: (כ) וישימו את החלבים על החזות. לאחר התנופה נתנן כהן המניף לכהן אחר להקטירם ע נמצאו העליונים למטה:

שפתי חכמים

מתחנכו הלוים לעבודת לויה. הרא"ם: ב דקשה לרש"י כיון שקאי על חטאת שהיא לשון נקבה היה לו לכתוב כלאשונה. ומתרץ דראשון קאי על עגל שהוא נמי ל' זכר לכך לא נקט רש"י כחטאת שלו. א"נ י"ל דהכי ק"ל דל"של ראשון משמע שקאי אמה שכ' לפניו ולפניו כ' עול' ואיך אמר שיעש' דינחטאת כעול'. ל"פ כעגל שלו ר"ל לא קאי אשלפניו אלא אשלפני פניו דהוא חטא' דהיינו עגל שלו. הרא"ם: ל כתב הרא"ם במנחות פ"ט ובבילה פ"ב תני תנא קמיה דר"י ויקרב וגו' ויעשה כמשפט עולת נדב' למד על עולת חוב' שטעונה סמיכה וכו' ואין לסקשות והא בפ' ויקרא פרש"י גבי על ראש העולה לרבות עולת חובה לסמיכה וא"כ ל"ל כמשפט ללמד על עולת חוב' לסמיכ'. וי"ל דעולת חובה דהכא הוא שלא אהרן שהקריב ביום השמיני שהטיל הכ' עליו חובה ליום ולעיל בויקרא בא הכ' ללמד על עולת חובה של יחיד לדורות שטעונה סמיכה והכלא עיילי בעולת הובה לשעה ואין לילף קדשי שעה מקדשי דורות. וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא קאי נמי אעולה שכ' כאן לענין צריקת דמים ע"ג המזבח סביב ולענין נתוח איברים ורמילת קרבו וכרעיו כמו חטאת שקאי אחטאת דכאן. וי"ל מדשני הכ' בלשונו וכאיד בחטאת כראשון וכאן כמשפט ע"כ ל"ל ויעשה כמשפט כמשפט הנהוג בעולה וזה אינו אלא בעולה דפרשת ויקרא שהם נתפרש משפט העולה: מ דאל"כ למה נשתנה מנחה זו ממנחת דורות שבפ' ויקרא יותר מעולה דעולת שעה היא שוה לעולת נדב' שהיא לדורות ומנחת שעה אינה שוה למנחת דורות: נ פירוש נולבד עולת הבקר דאי הוה פי' כל אלה עשה בלא עולת הבקר היה לו לכתוב בסוף הפרשה אחר שהקריב שלמים שגם שלמים הקריב בלא עולת הבקר או היה לו לכתוב בתחלת הקרבה ואז היה משמע אכל הפ' מ"ש שכתב כאן בשלמא אי פי' כל אלה עש' אחר עולת הבקר א"ש דכתיב דוקא כאן דבא ללמד דקרבנו' שלא נקרבים אחר עולת הבקר ואי הוה כתיב בסוף היה משמע שגם שלמים דוקא אחר עולת הבקר וז"א די"ל דאין נהם סדר לשלמים איזה מהן קודם. והרא"ם פירש דאם כן ומלבד עולת התמיד מיבעי ליה כמו במוספי שבתות וחדשים ומועדות: ס תקן בזה שהמכסה הזה אף על פי שהוא סתם אינו רק החלב המכסה את הקרב מפני שלא מצינו שיקרא בשם מכסה רק החלב המכסה את הקרב לא זולתו: ע דק"ל הא במ"א כ' שוק התרומה ומזה שהנופה על אפי החלבים משמע שהחזה למעלה והחלב למט' יבפ' לו בפרש"י מפורש היטב בפסוק המתחיל ידיו תביאינה:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) ויקרב את המנחה. ואח"כ וישחט את השור ואת האיל לשלמים. ול"ע כי אין זה כסדר שצווין בתחלה נאמר ושור ואיל לשלמים והדר ומנחה בלולה בשמן:

מסורת הקריאה

בצד"י: (טז) ויעשה, העי"ן בחטף פתח: (יז) וימלא, ט׳ דגש ר"ל שהמ"ם בפתח והלמ"ד בדגש, ונמסר בפ׳ שלח י"ד כ"ד:

רמב"ן

בענין שנאמר וחטאתי נגדי תמיד והיה נדמה לו כאלו צורת העגל שם מעכב בכפרותיו ולכך אמר לו הגס דעתך שלא יהיה שפל רוח כל כך שכבר רצה אלהים את מעשיו. ואחרים מפרשים שהיה השטן מראה לו כן כמו שאמרו שם אהרן אחי אף על פי שנתרצה המקום לכפר עונותיך צריך יאתה ליתן לתוך פיו של שטן שמא ישטינך בביאתך למקדש וכו׳ בתורת כהנים: וטעם וכפר בעדך ובעד העם יאמר קרב אל המזבח לעשות כל הקרבנות ועשה תחלה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך תחלה בקרבנותיך. ובעד העם אחרי כן שתעשה קרבן העם וכפר בעדם בקרבנם לימד אותו שיבא זכאי ויכפר על החייב:

(יט) והמכסה. חלב המכסה את הקרב לשון רש"י ואיננו נכון בעיני כי למה יזכיר החלב הזה ולא יזכיר החלבים האחרים. אבל על דעתי המכסה שם לכלם. כי כל חלב שיקרב לגבי המזבח

הַחֲלָבִ֖ים הַמִּזְבֵּֽחָה׃ כא וְאֵ֣ת הֶחָז֗וֹת
וְאֵת֙ שׁ֣וֹק הַיָּמִ֔ין הֵנִ֧יף אַהֲרֹ֛ן תְּנוּפָ֖ה
לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה כַּאֲשֶׁ֖ר צִוָּ֥ה מֹשֶֽׁה׃
כב וַיִּשָּׂ֨א אַהֲרֹ֧ן אֶת־יָדָ֛ו אֶל־הָעָ֖ם
וַֽיְבָרְכֵ֑ם וַיֵּ֗רֶד מֵעֲשֹׂ֧ת הַֽחַטָּ֛את
וְהָעֹלָ֖ה וְהַשְּׁלָמִֽים׃ כג* וַיָּבֹ֨א מֹשֶׁ֤ה
וְאַהֲרֹן֙ אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד וַיֵּ֣צְא֔וּ וַֽיְבָרְכ֖וּ
אֶת־הָעָ֑ם וַיֵּרָ֥א כְבוֹד־יְהוָ֖ה אֶל־כָּל־
הָעָֽם׃ שלישי כד וַתֵּ֤צֵא אֵשׁ֙ מִלִּפְנֵ֣י יְהוָ֔ה
וַתֹּ֙אכַל֙ עַל־הַמִּזְבֵּ֔חַ אֶת־הָעֹלָ֖ה
וְאֶת־הַחֲלָבִ֑ים וַיַּ֤רְא כָּל־הָעָם֙ וַיָּרֹ֔נּוּ
וַֽיִּפְּל֖וּ עַל־פְּנֵיהֶֽם׃ י א וַיִּקְחוּ בְנֵי־

* שני בפסוק א"י

תַּרְבַּיָּא לְמַדְבְּחָא: כא. וְיָת חַדְוָתָא (י"נ חֲדָוָתָא). וְיָת שׁוֹקָא דְּיַמִּינָא. אֲרֵים אַהֲרֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ, כְּמָא דְּפַקִּיד מֹשֶׁה: כב. וַאֲרֵים אַהֲרֹן יָת יְדוֹהִי. בְּעַמָּא (י"נ עַמָּא) וּבָרֵיכִנּוּן. וּנְחַת. מִלְּמֶעְבַּד חַטָּתָא וַעֲלָתָא וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא: כג. וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא. וּנְפַקוּ. וּבָרִיכוּ יָת עַמָּא. וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַּיְיָ לְכָל עַמָּא: כד. וּנְפַקַת אִישָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ. וַאֲכַלַת עַל מַדְבְּחָא. יָת עֲלָתָא וְיָת תַּרְבַּיָּא. וַחֲזָא כָּל עַמָּא וְשַׁבַּחוּ. וּנְפַלוּ עַל אַפֵּיהוֹן: א.

ת"א וישא אהרן. מגילה יח סוטה לח תמיד לג: וירד מעשות. סוטה לח: ותאכל. סנהדרין נב:

תפסיר הרס"ג

אלמד'בח: (כא) ואלקצוץ. ואלסאק אלאימן. חרכהא הרון. תחריכא בין ידי אללה. כמא אמר מוסי: (כב) ת'ם של הרון ידיה. אלי אלקום ובארך עליהם. בעד אן נזל מן עמל אלד'כוה. ואלצעידה וד'בח אלסלאמה: (כג) פדכ'ל מוסי והרון אלי כ'בא אלמחצ'ר. וכ'רגא. ובארכא עלי אלקום. פתגלא להם כרם אללה: (כד) באן כ'רגת נארא מן ענד אללה. פאכלת עלי אלמד'בח. אלצעידה ואלשחום. פנצ'ר ד'אלך אלקום ורנו. ווקעו עלי וגוההם: (א) ת'ם אכ'ד' בני

נוה שלום

הסדר. (כא) ואת החזות, ואלקצוץ, אלקץ עצם החזה התקועים בו ראשי הצלעות הרכים. (כב) ויברכם, ובארך עליהם, ברך אותם. וירד, בעד אן נזל, אחר שירד מעשות וכו', וכן פי' ראב"ע. (כד) ותצא אש, באן כ'רגת, דבק אל וירא כבוד ה', כלומר שכבוד ה'

אבן עזרא

ויותרת הכבד כאשר הראיתיך: (כא) ואת החזות. חזה השור גם חזה האיל: ואת שוק הימין. מזה ומזה ושוק סמוך אל הפאה או הצד. (כב) וישא אהרן את ידיו אל העם. אל פי' רא"ע נכחם וקדמונינו העתיקו מכאן צורת נשיאות כפים: וירד. כאשר הראיתיך רבים וכבר ירד מעשות חטאת העם ועולתם והשלמים: וטעם וירד. בעבור המזבח שהיה שלש אמות קומתו ואחר כן באו משה ואהרן אל אהל מועד ויתכן שבאו להתפלל על האש שתצא ובצאתם ברכו שניהם את העם: (כד) את העולה. עולת אהרן ועולת העם ועולת תמיד כי כן כתוב מלבד עולת הבקר: ואת החלבים. מהעגל ואיל אהרן והשעיר והשור והאיל: וירנו. הרמת קול וכן ותעבור הרנה במחנה:

רבינו בחיי

הדין כי אהרן היה פורש את ידיו כלפי העם והיה מברכם היה ראוי לומר וישלח אהרן את ידיו אל העם כי כן דרך האב כשרוצה לברך את בנו לשום ידו על ראשו כדרך שעשה יעקב אל יוסף שכתוב (בראשית מח) וישלח ישראל את ימינו אבל אמר וישא להורות כי היו ידיו זקופות למעלה כלשון הכתוב הנאמר בשלמה (מ"א ח) ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה והתחנה הזאת וכפיו פרושות השמים ויעמוד ויברך את כל קהל ישראל. באר הכתוב כי היו ידיו זקופות למעלה וברך את ישראל:

בעל הטורים

בעלמו חרן משפטו ואת הכבשה ישלם ארבעתים: (כא) תנופה. וסמיך ליה וישא ידיו שסנושא כפיו לריך להניף בידיו: (כב) וישא אהרן את ידיו. זכה במתנות לסונה: ויברכם. ג' ברכות כנגד ג' מיני קרבנות ברכה א' כנגד החטאת. ויסמלך מן החטא שנאמר רגלי חסידיו ישמור. יאר כנגד עולה שנאמר

רשב"ם

ידיו ק'

(כג) ויבא משה ואהרן אל אהל מועד, להתפלל שתרד האש: וירא כבוד ה' אל כל העם. כיצד: (כד) ותצא אש מלפני ה', מבית קודש הקדשים דרך מזבח הזהב להקטיר קטורת שהוא קודם להקטרת תמיד כדאמר במס' יומא. ושם מצא בני אהרן אצל מזבח הזהב ושרפם ואח"כ יצא ובא לו על המזבח ותאכל על המזבח את העולה ואת* השלמים: (א) ויקחו בני אהרן נדב

רש"י

(כב) ויברכם. ברכת כהנים יברכך פ יאר ישא: וירד. מעל צ המזבח: (כג) ויבא משה ואהרן וגו'. למה נכנסו מלאתי בפ' מלואים בברייתא הנוספת על ת"כ שלנו למה נכנס משה עם אהרן ללמדו מעשה הקטורת ק או לא נכנס אלא לד"א הריני דן ירידה וביאה טעונות ברכה מה ירידה מעין עבודה אף ביאה מעין עבודה הא למדת למה נכנס משה עם אהרן ללמדו על מעשה הקטרת ד"א כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה מצטער ואמר יודע אני שכועס הקב"ה עלי ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל אמר לו למשה משה אחי כך עשית לי שנכנסתי ונתביישתי מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל: ויצאו ויברכו את העם. אמרו ויהי נועם ה' אלהינו עלינו (תהלים צ) ר ויהי רלון שתשרה שכינה במעשה ידיכם לפי שכל ז' ימי המלואים שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום לא שרתה בו שכינה והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה משה רבינו כל הטורח שטרחנו שתשרה שכינ' בינינו ונדע שנתכפר לנו עון העגל לכך אמר להם זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכ'

שפתי חכמים

פ וא"ת מה לריך רש"י לנקוט יברכך יאר ישא כיון שנקט ברכת כהנים ודאי הוה יברכך יאר ישא וי"ל שלא תקשי מנ"ל דברכת ב"כ כלל דלמא בברכה אחרת כמו ברכת שלמה שנא' בו ויפרוש כפיו וגו' לכך נקט יברכך יאר ישא ר"ל משום מה ברכם משום שהקריבו חטאת ועולה ושלמים שאלו כרמוזים בו ע"ש: צ (נח"י) לא שירד ממקום נשיאת כפים ולפ"ז יהיה הכתוב מהופך ואפשר לפרש וירד שכבר ירד וע' שמות ד' כ' בש"א וירד מעשות החטא' העולה והשלמים וישא אהרן את ידיו ויברכם וגו' (וכ"א בת"כ ובמגילה יח): ק וא"ת היאך נתעכבה הקטורת אחר כל הקרבנות הללו הא תנן (יומא פ"ג) קטורת של שחר היה' קריב' בין זריקת דם להקטרת איברים ועוד מה לריך ללמדו וכי בכל שבעת ימי המילואים לא הקטיר משה קטורת כדי ללמדו. וי"ל בכל שבעת ימי המילואים לא התיר להם הכתוב לכנוס לפנים מן הפתח כלל כדכתיב ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה ולהיות שהקטורת היא מעבודות הפנימיות לכן לא היה יכול ללמדו בשבעת ימי המילואי' והולרך ללמדו ביום שמיני למילואים שבכל הוקם המשכן והותרו כל עבודות הפנימיות והחילונות מפני שאין מחנכים את מזבח הזהב אלא בקטורת של בין הערבים כדתנן (מנחות פ"ד) א"כ הקטורת שהקטירו בבקר שעדיין לא חנכו את מזבח הזהב לא הקטיר אותן אלא כדי ללמד את אהרן כדי שידע להקטירו בין הערבים מפני זה לא חשש להקטירו בזמנו והקטירו אותם אחר כל מעשה הקרבנות. הרא"ם: ר וא"ת א"כ הכי בירך אותם

טעמי הקרבנות

(א) ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא וגו'. בענין שרפת בני אהרן רבו הפירושים, הנה האברבנאל כתב עוד טעם על ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח וגו'. מחמת שהיו ישראל מסופקים תמד בענין הקרבנות איך יהיו ריח ניחוח לפני ה' בהיותו מסולק

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) וישימו עליהם קטרת. פי' על האש: אש זרה אשר לא צוה אותם. כלומר כבר הזהיר עליהם שלא לעלות כדכתיב ולא תעלו אש זרה וגם לא צוה אותם שלא התירה עתה להם לפי שעה כי לפעמים הקב"ה אוסר דבר ומתירו

רמב"ן

הוא מכסה כי האחד חלב המכסה את הקרב והשני כל החלב אשר על הקרב וגם הוא מכסה והחלב אשר על הכליות יכסה עליהן. וכן אשר על הכסלים. וכמו שאמרו חלב שהבשר חופה אותו מותר שעל הכסלים אמר רחמנא ולא שבתוך הכסלים והנה הכתוב הזה נמשך למעלה וימציאו בני אהרן אליו את הדם של שור ואיל הנזכרים ואת החלבים מן השור. אבל מן האיל המציאו אליו האליה והחלב ומשניהם הכליות ויותרת הכבד ואמר וישימו את החלבים על החזות כי האליה והכליות ויותרת הכבד יתנו למטה והחלבים עליהן והכל על החזות והנה החלבים לבדם יראו למעלה והוא דרך כבוד בהקטרה ויקטר החלבים המזבחה עם שאר הנזכרים. אבל בעבור היות ההקטרה גדולה בחלבים יזכירם וכן ותאכל על המזבח ואת העולה ואת החלבים:

מרפא לשון

לקדם משכן זמנא אלא מן קדם ודוק. כב) וישא אהרן את ידיו, אל העם, לעמא, ובנ"י בעמא, וכן לקמן (יד מב) והביאו אל תחת האבנים, באתר, ובמפרשים ז"ל יש מחלוקת בפירושו ג"כ שהגאון ז"ל פירש אל העם ר"ל נכחם וכן תר' הירושלמי לקביל עמא, ורבינו בחיי ז"ל פירש בשביל העם ולתועלתם יעוש"ד דלפירושו א"ש לתר' בעמא. כד) וירנו ושבחו. וכן אז"ל בת"כ שאמרו שירה ועל אותה שעה נאמר רננו צדיקים בה' וכמו שמצינו בימי שלמה שנפלו על פניהם ואמרו שירה שנא' (בד"ה ב' סי' יז) וכל בני ישראל רואים ברדת האש ויכרעו אפים ארצה וישתחוו והודות לה' כי

מסורת הקריאה

(יח) וימצאו. הנגינה בצד"י: (כב) ויברכם, הרי"ש בשוא לבדו: (כג) ויברכו, הרי"ש בשוא לבדו: (כד) ותצא, מלעיל: כל העם, הכ"ף בדגש שהאל"ף של וירא לא נכתב אלא לסי' הבנין ואין בו דין אות אהו"י: וירנו, הנו"ן בדגש:

אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם׃ ב וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי יְהוָה׃

ת"א וימותו. סס:

תרגום אונקלוס

וּנְסִיבוּ בְנֵי אַהֲרֹן. נָדָב וַאֲבִיהוּא גְּבַר מַחְתִּיתֵיהּ. וִיהַבוּ בְהוֹן אִישָׁתָא. וְשַׁוִּיאוּ עֲלַהּ קְטֹרֶת בֻּסְמִין. וְקָרִיבוּ קֳדָם יְיָ אִישָׁתָא נוּכְרֵיתָא. דְּלָא פַקֵּיד יָתְהוֹן: ב. וּנְפַקַת אִישָׁתָא. מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכַלַת יָתְהוֹן. וּמִיתוּ קֳדָם יְיָ: ג. וַאֲמַר מֹשֶׁה

תפסיר הרס"ג

הרון. נדב ואביהוא כל ואחד מגמרה. וגעלא פיהמא נארא. וציירא עליהמא בכ'ורא. וקרבא בין ידי אללה נארא ג'ריבא. מא לם יאמרהם בהא: (ב) פכ'רגת נאר מן ענד אללה פאכלתהמא. ומאתא בין ידי אללה:

חלק הדקדוק

(א) בהן, בצירי, ר"ח) ויקריבו לפני ה', תיבת ויקריבו באזלא בכל התיגאן:

אבן עזרא

(א) איש מחתתו. כל איש לקח מחתתו ולפי דעתי שזה הדבר היה גם ביום השמיני והעד הן היום הקריבו את חטאתם: ויתנו בהן אש. לא מהאש שיצאה וזה טעם אש זרה: וטעם אשר לא צוה אותם. שמדעתם עשו ולא בצווי להקטיר קטורת גם באש זרה: (ב) וימותו לפני ה'. כי חשבו שעשו

אבי עזר

את קרבן העם ועיין פ' אחרי: (ב) (וימותו לפני ה') הנה רבים יתמהו אם כוונתם לשמים למה נענשו. אבל תדע כי עונש אדם לפי מדרגתו כטעם וסביבו נשערה מאד כי כאשר יגביר השכל על אדם וכאשר ירבה השפע כן ירבה ענשו. לכן ירא יעקב על נפשו באמרו קטונתי מכל החסדים כי חשב היותו בקדושה עליונה ובמהרה ישגה בדבר קל מה שהוא חשב להיות רצוי לפני הבורא ואין. וכן ראינו באנשים אשר סביב מלך בשר ודם כמו שנענש שר האופים על דבר קל. לכן אל תתמה על החפץ אם מצינו פעם אחת במקרא עונש וחטא בעבור שאמר לא אשאל ולא אנסה את ה' ופעם אחרת מצינו עונש עבור שאמר תן לי אות ומופת. כי אדם אשר יחזיק ומעוזו בשכל צריך לבחון בשכל בטרם שיעשה הדבר אם יהא הדבר רצוי או לאו. ואם שגה בו עונו ישא. ופעמים רוצה הקב"ה ליתן אות ופעמים רצונו להפוך. ואם השכל והקדושה יחדיו ידובקו לא ישגו לעשות דבר הפך רצון הבורא ואם ישגו ונעלם מהם אז פסלו אותם במחשבת חוץ מבלי הזריזות על האיש ההוא ידיעה שלימה. הלא אין רחוק בעיניך אם תראה כלי מורה שעות ורגעים אשר עשה אומן חכם באופנים שונים ורתוקות משולבים יחדיו ויתדותם איש אל אחיו נדבקו למען ההולכים יחדיו הולכים וסובבים להראות זמני היום אף בלילה לא ינוחו הלא תאמין מבלי אפשר שהאופנים יעמדו כל ימי אשר הכל מתוקן על נכון. אולם אם ינתק ציר קטן בפנים אז יעמודו ולא יסבו בלכתן. כן דרכי איש אם נכונים בשכל וביראה ובקדושה יודעים לרצות הבורא ולא יעבטון אורחותם. אולם כי משקלות ומורה שעות ברוב ימים פנים קלקל ונתקו יסודותיה באשר מבשר ודם הוכנו דלתיה. לא כן השכל והשפעה לעולם לא ימושו כי ה' עשם ויכוננם בלתי אם האדם מעקל דרכו ולא שמרם כראוי או אז יעלו חלודה ויבוש מקורם. כן הקרבים אל ה' נענשו אשר קלקלו שכלם הזך בדבר מה וע"כ לא הזריזו

רשב"ם

ואביהוא, קודם שיצא האש מלפני ה' כבר לקחו איש מחתתו להקטיר קטורת לפנים על מזבח הזהב שהרי קטורת של שחר קודמת לאיברים ונתנו בהן אש זרה אשר לא צוה אותם משה ביום היה שאע"פ שבשאר ימים כתיב ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח היום לא צוה. ולא רצה משה שיביאו אש של הדיוט לפי שהיו מצפים לירידת אש גבוה ולא טוב היום להביא* את זה כדי להתקדש שם שמים שידעו הכל כי אש בא מן השמים. כמו שאמר אליהו ואש לא תשימו לפי שהיה רוצה לקדש ש"ש בירידת האש* מלמעלה: (ב) ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם. והוא ותצא אש של פסוק ראשון כמו שפירשתי אצל וישב משה את דברי העם, וכן וישב את הכסף לאמו, שכתוב שני פעמים בפסל מיכה ששניהם אחד הם. אף כאן שני הפסוקים אחד הם. כשיצא האש ותאכל את השלמים של מזבח החיצון כשלקחו בני אהרן והקריבו אש זרה על המזבח הפנימי* להקטיר קטורת לפנים תחלה ותצא אש מלפני ה' ופגעה בני אהרן שם ומתו ואח"כ יצאה משם ובאה אל מזבח החיצון ותאכל את העולה: וימותו לפני ה', ומיד כששמע אהרן היה רוצה להניח העבודה ולהתאבל על בניו:

בעל הטורים

בעלותך לראות. שלום כנגד שבטים: (א) אשר לא צוה. אין לוי לא צוה להביא אש זרה וגם לא צוה שלא להביאו אלא פירוש אשר צווי של לא צוה אותם וכן לכל לכה הסמים אשר לא צויתי: (ב) (ותאכל) אותם בגימ' זה הנפש. אותם אלא וי"ו שחטאו בששה דברים אש זרה. הורו בפני רבם. שתויי יין. בנים לא היו להם. נכנסו מיוחסים בפרכסות. לא נטלו עצה:

שפתי חכמים

אהרן. ועוד ושא משה לוי היה והיאך יברך כ"כ: ש מה שקשה ע"ז והא אין עונש בלא אזהרה אפרשנו בסמוך: ת ופי' אשר לא צוה אותם אינו סיבת מיתתם אלא להודיע שמעולם התנדבו בו ולא שלוה אותם כמו שלוה את אהרן קח לך עגל וגו' ופי' בקרבתם בעת קרבתם ולא שבעבור אש זרה מתו אלא עיקר מיתתם היתה מפני שתויי יין ולולא שרצה הקב"ה להתקדש על ידם לא היתה מיתתם עכשיו אע"פ שכבר נגזרה עליהם מיתה בשע' שהלילו וכן לא היו מתים ביום זה שהיה שמחה לישראל אם לא הורו הלכה ביום זה. (ועיין בקל"מ) כי שם הביא עוד דעת ריה"ג שאמר על הקריבה שנכנסו לפני ולפנים מתו ור"ע שאמר שמפני שגיסם מתו ודברי בר קפרא שאמר בשם רבי ירמיה בן אלעזר בשביל ד' דברי' מתו על הקריבה ועל ההקרבה שהקריבו קרבן שלא נצטוו על אש זרה מבית הכירים הכניסו ועל שלא נטלו עצה זה מזה:

רש"י

כבוד ה' אהרן אחי כדאי והשוב ממני שע"י קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם ותדעו שהמקום בחר בו: (ב) ותצא אש. ר"א אומר לא מתו בני אהרן ש אלא ע"י שהורו הלכה בפני משה רבן רבי ישמעאל אומר שתויי יין נכנסו למקדש תדע ת שאחר מיתתן הזהיר הנותרים שלא יכנסו שתויי יין למקדש משל למלך וכו' כדאי' בויקרא רבה:

דעת זקנים מבעלי התוספות

לפי שעה לגדל שמו בגוי' כמו שמצינו באליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה: (ב) ותצא. לפי שלא עשו כהוגן דתנ"ג דמצוה להביא אש מן ההדיוט כדכתיב ונתנו בני אהרן אש וגו' היינו לאחר שירדה מן השמים פעם אחת אבל קודם לכן לא היה להביא מן ההדיוט שממעטים בכבוד שמים שיאמרו באש של הדיוט נאכל הקרבן ולפי' כשהביאו אותה פגעה בהן האש היורדת מן השמים. ואע"פ שקודם לכן כתיב ותצא אש מלפני ה' אך זה הי' לקרבנות ולא לקטרת · וימותו לפני ה'. פלוגתא איכא בת"כ שמתו בחוץ במקום שהלוים מותרים ליכנס שנא' ויקרבו וישאום בכתנותם וא"כ מאי לפני ה' שנגפן המלאך והוציאן לחוץ ר"ע אומר לא מתו אלא בפנים שנא' לפני ה' ומאי ויקרבו וישאום בכתנותם מלמד שנתנו חכה של ברזל לתוך פיהם וגררום והוציאום לחוץ. ותימא לדברי ר"ע א"כ נטמא המשכן דאיקרי אוהל מטומאת מת וצריך הזאה שלישי ושביעי ולא מצינו שפסקו מעבודתם כלל וכן כתיב בפירוש ומפתח אהל מועד לא תצאו דבשלמא לת"ק א"ל שדחפן המלאך לחוץ קודם יציאת נשמה אלא לר' עקיבא קשיא וצ"ע:

טעמי הקרבנות

מכל גשמות ולכן הולרך ית' להוריד אש מן השמים שתאכל את העולה ואת החלבים כדי שכל העם יראו בעיניהם שרצה האלהים את מעשיהם ושהיו קרבנותיהם לרצון לפניו כיון שהוא שלח מלאכו ואש מפיו תאכל את זבחיה' ולכן היו העם מרננים ונותני' הודאות לפניו יתברך על אשר קבל ברצון את עבודתם ברדת האש האלהי עליה. נראה מזה כי רצון הקב"ה היה שביום זה לא יביאו הכהנים אש מן ההדיוט. רק אש מן השמים תאכל הקרבנו', למען יהיה לאות לבני ישראל שהקב"ה בחר במקדש ובקרבנות, וכאשר נדב ואביהוא הביאו איש מחתתו עם הקטרת היה להם להביא הקטרת בלא אש, והיה אש מן השמים שורף גם הקטרת, ואז ראו כל ישראל כי גם את הקטרת ירצה ה', והם לא המתינו על האש מן השמים, רק קודם שמו הקטרת במחתה נתנו אש במחתה, כמו שאמר הכתוב ויתנו בהן אש וישימו עליה קטרת. ע"כ אמרה תורה ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם. כי לא צוה הקב"ה שיביאו ביום זה אש זרה, רק באש מן השמים ישתמשו ביום זה, ע"כ ענש הקב"ה אותם מדה במדה, הם לא נתנו לאש מן השמים שישרוף הקטרת, ע"כ הותה אש מן השמים שהיה נריך לבוא על הקטרת, בא עליהם ושרף אותם כמ"ש ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם, ומאמת כי האש שרף אותם שרפת נשמה וגוף קיים, ע"כ היה זה כעין מיתה. ומאמת כי נבהל אהרן מענין פתאומי הזה אשר לא עלה על לבו, ובא משה לנחמו מיגונו ועלבונו ויאמר אליו אלי אין זה דבר חדש, זכור אזכור כי כבר אמר לי ה' כי ביום זה יקרה איזה מקרה אשר אקדש ע"י זה, והמקרה יהי' באנשים המקורבים אלי ביותר, ועל פני כל העם אכבד, מאמת כי ענש הקב"ה את נדב ואביהוא מדה במדה. ידעו כל ישראל כי רצון הקב"ה היה שהאש מן השמים ישרוף גם את הקטרת, וכי גם על הקטרת היה מוכן להיות כבוד ה'. ומאמת כי ראה אהרן כי באמת חטאו בניו בזה, ע"כ וידום אהרן. והרב אברבנאל פי' וידום אהרן הוא שנהפך לבו והיה כאבן דומם ולא נשא קולו בבכי ובמספד כאבל אב על בנים, גם לא קבל תנחומים ממשה כי לא נותרה בו נשמה והדבור אין בו ולכן אמר וידום אהרן שהוא מל' דומם ושותק. אחר זה צוה משה למישאל ואלצפן שיתעסקו בקבורת המתים נדב ואביהוא, ויאמר לאהרן ולבניו שלא יתאבלו ולא ינהגו מנהג אבלים, רק כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה'. וצוה משה לאחר זה יין ושכר אל תשת. כתב אברבנאל לפי שהי' לב אהרן ובניו כלב אשה מלרה על שרפת בניו ומפני אזהרת משה לא היו יכולים לבכות ולספוד, כראוי ומפני זה אולי ישתו יין כדי לשכח לרתם כמו שאמר תנו שכר לאובד ויין למרי נפש ישתה וישכח ריש, מפני זה בא הדבור לאהרן יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך. ובאו לו בזה שתי סבות מונעות אליהם שתייתם. האחת בשמלו בבואכם אל אהל מועד, הב' בבואכם הוא לשון בעבור

חומת אנ"ך

בכ"י: (א) אש זרה אשר לא צוה אותם. שמעתי כי בתיבות אש זרה רמוזים החטאים שאמרו רז"ל בש"ס ובמדרשים והם ראשי תיבות אש זרה באופן זה. אש. שתויים. זרע. רחוצים. הוראה: (ב) ותצא אש וכו'. יש לחקור דנדב ואביהוא לא היו בני ד' שנה ומן השווים אינם מעניישין עד שיהיו בני עשרים שנה. ולפי מ"ש הראשונים דער ואונן היו קטנים אך היה להם שכל כבן עשרים ומשו"ה נענשו. לק"מ. אמנם הרב זרע ברך ח"ג סדר ויקרא תירץ במ"ש רז"ל כיון שהשכינה יורדת למטה לארץ ניתן רשות למחבלים לחבל והוא תמוה. ואחז"ל תנא איסי בן יהודה אומר לא מתו נדב ואביהוא אלא בשביל שאמרו ישראל לא ירדה השכינה למטה כיון שמתו נדב ואביהוא ידעו ששרתה השכינה למטה והוא תמוה. ופירש כמ"ש הרב עשרה מאמרות ז"ל דכשהשכינה למעלה אינו מעניש עד בן עשרים. כשהיא למטה היו כב"ד של מטה ונענש מבן י"ג. ונדב ואביהוא לא היו בני כ' כמו שאחז"ל ומזה ידעו שירדה שכינה וז"ש כיון שהשכינה יורדת ניתן רשות למחבלים אף בן י"ג. זהו תורף דבריו ז"ל. ובהכי אשכחנא פתרי דרך דרש ליישב קושיית הגאון מהר"ל מפראג ז"ל איך בין י"ג. עד בן עשרים מביא חטאת והרי אינו חייב כרת והא בעינן שיהא זדונו כרת והרב מהר"ר צבי אשכנזי ז"ל בתשובותיו סימן מ"ט כתב על קושיא זו ואני עני כתבתי בשערי על זה דף ע"ב ועיין בספר חוות יאיר סימן קס"ו ובהשמטות. ולפי

מסורת הקריאה

(א) אהרן, הנגינה ברי"ש: בהן, הה"א בצירי ועין מש"כ בראשית י"ט כ"א: אשר לא, מלת לא במרכא כפולה, ונמסר עלין י"ד

תרגום אונקלוס

לְאַהֲרֹן. הוּא דְמַלֵּיל יְיָ לְמֵימַר בְּקָרִיבַי אֶתְקַדַּשׁ. וְעַל אַפֵּי כָל עַמָּא אֶתְיְקַר. וְשַׁבַּח (בנ״י וּשְׁתִיק) אַהֲרֹן: ד. וּקְרָא מֹשֶׁה. לְמִישָׁאֵל וּלְאֶלְצָפָן. בְּנֵי עֻזִּיאֵל אַחְבּוּהִי דְאַהֲרֹן. וַאֲמַר לְהוֹן. קְרוּבוּ. טוּלוּ יָת אֲחֵיכוֹן מִן קֳדָם קוּדְשָׁא. לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא: ה. וּקְרִיבוּ. וּנְטַלוּנוּן בְּכִתּוּנֵיהוֹן. לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא. כְּמָא

ת״א הוא אשר. זבחים ק טו: וידום. שם:

ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה ׀ לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן: ד וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל דֹּד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קִרְבוּ* שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: ה וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֻם בְּכֻתֳּנֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר

*הקורא יטעים הגרוש קודם התלישא

תפסיר הרס״ג

(ג) פקאל מוסי להרון. הו מא קאל אללה אני אתעצ׳ם באלמקרבין אליי ובחצ׳רה׳ גמיע אלקום אתקדס (י״ב אתכרם) פסכת הרון: (ד) ת׳ם דעא מוסי. במישאל ואלצפן. בני עזיאל עם הרון. פקאל להמא. תקדמא אחמלא אכ׳ותכמא מן בין ידי אלקדס. אלי כ׳ארג אלעסכר: (ה) פתקדמא. וחמלאהמא בתואניהמא. אלי כ׳ארג אלעסכר. כמא אמר

נוה שלום

הנראה הוא שיצאה אש וכו׳. (ג) בקרבי, באלמקרבין אלי, בכהנים הקרובים אלי לשרתני. אקדש, אתעט׳ם, לשון גדול ורוממות כע״ש והתגדלתי והתקדשתי וכן תרגם ויקדש בם. אכבד, אתכרם, וכן תרגם כל לשון כבוד. וידם אהרן, פסכת הרון, כת״א ושתיק אהרן מלשון קול דממה דקה, וזהו התרגום שהעתיק רמב״ם בפ׳ המשנה. וכתב בספר נור אלט׳לאם שבתרגום ירושלמי ושבח.

חלק הדקדוק

ה) וישאם בכתנתם. בכל התיגאן התיו בשוא קמץ דלא כמהריב״ש ז״ל:

אבן עזרא

דבר רצוי לפניו: (ג) הוא אשר דבר ה׳. כבר אמר לי השם שהיא יראה קדושתו בקרובים אליו כטעם רק אתכם ידעתי וכאשר אראה בם קדושתי אז אהיה נכבד ועל פני כל העם אכבד וייראו ממני: (ד) שאו את אחיכם מאת פני הקדש. יש אומרים כי הקטורת היתה לפני מזבח העולה והלוים נכנסים שם ויש אומרים שהיתה על מזבח הקטורת ומשה הוציאם מאהל מועד: פני הקדש. הוא החצר

אבי עזר

עליהם כדת וזה היה עונש בני אהרן וכן תמצא עונשים רבים בתורה על אופן זה לא אוכל לפורטם. וזה מדוקדק מאד בפסוק שאמר משה הוא אשר דבר ה׳ לאמר בקרובי אקדש ומפני שנענש על דבר קטן ושגגה תוכח שהמה גדולים מאד בעיני המקום כטעם סביביו נשערה. גם הפסוק גלה לדקתם באמרו לפני ה׳ כדברי הרב שכונתם היה לשמים. אתה הקורא הבט לדברים האלה כי נהוה תשמן חלקך.

רבינו בחיי

(ג) הוא אשר דבר ה׳ לאמר בקרובי אקדש. והיכן דבר אלא בשני מקומות דבר האחד במעמד הר סיני שהזהיר הכהנים שלא יסתכלו יותר מדאי הוא שכתוב (שמות יט) וגם הכהנים הנגשים

בעל הטורים

(ג) וידום ב׳. וידום אהרן וידום השמש רמז למה שאמרו מאורות לוקין על אב ב״ד שמת ובני אהרן היו אב ב״ד: (ד) קרבו. יש בו ב׳ טעמים מלמד שלא קרבו אליהם להיכל אלא הטילו בהם חנית של ברזל וגררום וסולאו אותם לחוץ: (ה) וישאום. ב׳. וישאום בכתנותם. וישאום בני קים אחיהם. שנושא אדם חייב לשלבישה כדכתיב וכסותה לא יגרע והנו וישאום בני קים וישאום

רשב״ם

(ג) ויאמר משה אל אהרן. אל תתאבל ואל תבכה ואל תחדל מן העבודה. כי הדבר הזה אשר אני אומר לך הוא אשר דבר ה׳: בקרובי אקדש. בכהנים גדולים הקרובים אלי לשרתני אני רוצה להתקדש ולא שיתחלל שמי ועבודתי שכן אמר לי הקב״ה והכהן הגדול מאחיו וגו׳ את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו. הא אם יצא לא קידש. ואין מוקדם ומאוחר בתורה. ולכך אל תניח העבודה שאתה כהן גדול ולא תצא ולא תחלל אלא יתקדש הקב״ה ועבודתו על ידך: ועל פני כל העם אכבד. זהו כבוד השכינה שרואה בניו מתים ומניח אבלו בעבודת בוראו. וידום אהרן. מאבלותו ולא בכה ולא התאבל שכן כתיב ביחזקאל בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה וגו׳ האנק דום מתים אבל לא תעשה. אף כאן וידום ממה שהיה רוצה להתאבל ולבכות. וזה מוסר ואמיתת פשוטו. אבל האגד׳ שאומר שהיה מנחמו משה לאהרן על שאמר לו הקב״ה ונקדש בכבודי וסבור הייתי או אני או אתה עכשיו תדע שהם גדולים ממני וממך אין זה לפי הפשט וכי היה מבשר הקב״ה למשה עשולי משכן ובו ביום ימותו הגדולים

רש״י

(ג) הוא אשר דבר ה׳ וגו׳. היכן דיבר ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי (שמו׳ כט) א״ת בכבודי אלא במכובדי א״ל משה לאהרן אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או בי או בך עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך: וידם אהרן. קבל שכר על שתיקתו א ומה שכר קבל שנתייחד עמו הדבור שנאמרה לו לבדו ב פרשת שתויי יין: בקרובי. בבחירי: ועל פני כל העם אכבד. כשהקב״ה עושה דין בצדיקים מתיירא ומתעלה ומתקלס ג אם כן באלו כ״ש ברשעי׳ וכה״א [תהלים סח] נורא אלהים ממקדשיך אל תקרא ממקדשיך אלא ממקודשיך: (ד) דד אהרן. עוזיאל אחיו עמרם היה שנא׳ (שמות ו) ובני קהת וגו׳: שאו את אחיכם וגו׳. כאדם האומר לחברו העבר את המת מלפני הכלה ה שלא לערבב את השמחה: (ה) בכתנתם. של מתים ו מלמד שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמתם כמין שני חוטין של אש נכנסו לתוך

שפתי חכמים

א ר״ל למה כתיב וידום אהרן מה היה לו לומר על גזירת השם הטעם ה׳ יריב. ועו״ז פי׳ קיבל שכר על שתיקתו כלו׳ ומנ״ה כתיב וידום משום שקיבל שכר על שתיקתו: (ג״א) ומה שהסף לפרש וידום אהרן קודם בקרובי כדי להודיע למה שתק אהרן לפי שהיה שומע שבניו היו יראי שמים וקרובי׳ ומיודעי׳ להקב״ה לכך שתק: ב כלו׳ תרתי קאמר מפני שתיקתו זכה ששמע מפי השם מה שלא זכה עד עתה שי״ג דברי׳ נאמרו למשה ולאהרן יכנגדן י״ג מיעוטי׳ ללמדך שלא לאהרן נאמרו אלא למשה שיאמר לאהרן. ועוד זכה שנאמרה לו לבדו ולא נשתתף עם משה עד שירלה מפני זכותו של משה זכה לשמוע הוא מפי הגבורה ועפ״י ריש ויקרא: ג והא דלא פי׳ רש״י זה על בקרובי אקדש כיון שבשלא רחיה מורא אלהים ממקדשך. (עי׳ בקל״מ): ד נאפוקי שלא תפרש דוד הוא אים של דודתו דבפרשת אחרי מות אל ט כנני דודתך והיא אשת דודך א״כ דלא נטעה לומר דוד אהרן מישאל והלכן קאי לכן פי׳ עוזיאל אחי עמרם היה. וק״ל. ה דאל״כ קרבו שאו את אחיכם וקברום מיבעי ליה מאי מאת פני הקודש אלא כשכירו וכו׳: ו מדכתיב בכתנותם וכל כתונת דכתי׳ בת״כ מיירי בכתונת של בגדי כהונה ומישאל ואלצפן לא היו כהנים אלא לוים ומאין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ג) בקרובי אקדש. ע״י מיתת קרובין הללו אתקדש ואתגדל לפני כל העם שיאמרו ק״ו בעלמא מאלו ויאמרו עלינו מלעשות כן ויירא ממני: (ד) ויקרא משה אל מישאל. איתמר בת״כ מכאן שאין הכהנים מטמאין למתים שהרי אלעזר ואיתמר לא נטמאו להם. והימם הרי מלינו בפי׳ שהכהנים מוהרין על ט״מ דכתיב לנפש לא יטמא בעמיו. ועוד אלעזר ואיתמר כהנים הדיוטים היו ולמה לא נטמאו לאחיהם וי״ל דהא דקאמר מכאן שהכהנים אין מטמאין למתים היינו כהנים הדיוטים ביום מבחתם שאין מטמאין לקריבים שיש להם דין כהנים גדולים וכן פי׳ הרב בכול שור גבי לאחיכי׳ אל תפרעו דאע״ג דכהנים הדיוטים לא הוזהרו על פריעה ופרימה דמטמאין

טעמי הקרבנות

בעבור. כלומר אין ראוי לכם לשתות יין ושכר בעבור שאתם צריכים לבא אל אהל מועד, להדליק הנרו׳ ולערוך שלחן ולהקטיר קטרת ולעשות שאר עבודות שנסיכל שבהיותכם שכורים תחטאו בעבודתכם שמה ותמותו, והדבר הזה יהיה לכם חקת עולם לדורותיכ׳. ר״ל שבזמן ביאתם אל אהל מועד או הגשה אל המזבח אל תשתו יין ושכר. והסבה השנית שיעבורה אין ראוי שתשתו יין ושכר מפני שאתה מורה התורה לעם ועל פיך יעשו הבדל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור וכן בשאר דינים וכמ״ש (מלאכי ג׳) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, ואיך יהיה אדם שכור מורה הלכה לאמתה של תורה, ע״כ אל תשתו יין ושכר:

חומת אנ״ך

האמור לק״ט דבזמן שבית המקדש קיים היתה השראת שכינה וגם בן י״ג איתיה בכרת וכל זה דרך דרש: (ג) וידום אהרן. וידום השמש כן הוא במסר׳. ואפשר כוונתו״ל דהירח קטרגה אך השמש שתק ופירשו המפרשים דזה שאמרו הנעלבים ואינם עולבים וכו׳ עליהם הכתיב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו דהשמש היה עלוב ושתק והוא מאיר בתוקף וכן יהיו הנעלבים וזה רמז וידום אהרן ונטל שכר שתיקתו מעין דוגמא דהשמש שתק

נחל קדומים

וע״ס הם למגן לנו ויקח לו יעקב מק״ל: ג (ב) הוא אשר דבר ה׳ לאמר. פי׳ שהוא יתברך רוצה שיהיו הקרובים אליו והמכירים מציאותו יותר נזהרים ממי׳ שהוא רחוק בהכרתו ית׳ ועל כן היה מן הראוי שיענשו בניו הקרובים אליו בעברם על מצותו יותר מן הרחוקים ממנו ולהודיע לאהרן שמצד אהבתו אותם ענשם תכף כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח וז״ש וידום אהרן שנתן תודה לה׳ ית׳ על זה וזה נרמז בפ׳ ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי והזהיר שיהיה נקדש בכבידו ית׳ ר״ל שיתקדש עצמו בעבודתו כראוי כדי שיהא השם מקודש לפי כבודו והביאני לפרש זה כי רחוק בעיני שיהיה הפי׳ שיאמר ה׳ שאז יתקדש שמו במיתת בניו בתחלת החינוך רק שהזהירם שיתקדשו אז בעבודה עד שיהא מקודש ה׳ בכבודו ר״ל במקום כבודו. זה תורף דברי הקדוש רבינו שלמה אסתרוק בפי׳ כ״י: (ג) וידם אהרן. וידום השמש

מסורת הקריאה

בטעם דרגא ובשתי מרכות. ונמנו במדבר ל״ב מ״ב: (ב) ותצא, מלעיל: ותאכל, מלעיל: (ד) קרבו. ה׳ מלין בתרי טעמי, ונמנו בראשית ה׳ כ״ט, וכאן במס״ג, ומה שמסיים כאן וסי׳ כי תכלה לעשר, הוא סימן על מה שהקורא יטעים הגריש קודם התלישא, ונתנו סימן הפסוק כי תכלה לעשר (דברים כ״ו י״ב) דשם על תכלה גרשיים ועל לעשר תלשא, א״כ הגרשיים קודם התלשא כן על החמשה מלות צריך לנגן הגרשיים קודם התלשא, ועין

מרפא לשון

טוב כל״ח. ד) וידם אהרן, ושתיק. וכן תר׳ והחריש יעקב ושתיק. ידמו כאבן ישתקון כאבנא. ונר׳ דאעפ״כ לא יתחייב שיהיה ענינם

תפסיר הרס״ג

מוסי: (ו) וקאל מוסי להרון. ולאלעזר ולאיתמר בניה. רוסכם לא תשעת׳ו ות׳יאבכם לא תמזקו ולא תהלכו. ועלי גמיע אלגמע יכון סכ׳ט. ואכ׳ותכם גמיע בני אסראיל. יבכון עלי אלחריק. אלד׳י אחרקה אללה: (ז) ומן באב כ׳בא אלמחצ׳ר. לא תכ׳רגו ללא תהלכו. לאן דהן מסותיה׳ אללה עליכם. פעמלו (י״נ פצנעו) כמא אמר מוסי: (ח) ת׳ם

חלק הדקדוק

ד) ולאלעזר ולאיתמר בניו. אין כאן פסיק בין תיבת ולאיתמר לתיבת בניו בכל התיגאן: אשר שרף ה׳, הטפחא בתיבת אשר בכל התיגאן גם בדפוסים הקדמונים כולם ואין לחוש למשמעות אהר ח״ו, דזה אינו דומה להנהו דאזהירו בהו רבנן דוק ותשכח כי הפעלים ישתנו לפי פעליהם ומקומותיה׳ ועיין בפ׳ כי תבוא בפסוק יתנך ה׳

אבן עזרא

כנגד המחנה כאשר פירשתי: (ו) ראשיכם אל תפרעו. יש אומרים לגדל פרע: תפרומו. תקרעו והנכון שהוא מן בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיו פרוע ורבים אמרו מכוסה ואחרים אמרו מגולה והאמת דברי הקבלה: ולא תמותו. מלת ולא מושכת עצמה כמו ולא למדתי חכמה וכן הוא ולא על כל העדה יקצוף כי אתם תכפרו בעדם. וטעם ואחיכם כל בית ישראל. תמצאנו רמוז בפרשת ראה אנכי: (ח) וידבר ה׳ אל אהרן. כי נביא היה וי״א ע״י משה כמו דבר אל אחז והזהירו שישמר הוא ובניו שלא ימותו כאשר מתו בניו הגדולים:

אבי עזר

להבין כמה ענינים במקרא: (ו) (אל תפרעו) על דרך ויגז את ראשו בציונ:

רבינו בחיי

אל ה׳ יתקדשו פן יפרץ בהם ה׳ כשם שמצינו בנדב ואביהוא שפרץ בהם וזהו שאמר בכאן בקרובי אקדש ושם אמר הנגשים אל ה׳. ושתי לשונות אלו מצאנום סמוכים ביחד בפסוק (ירמיה ל) והקרבתיו ונגש אלי והשני באהל מועד שאמר (שמות כט) ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי וזה רמז לגלוי שכינה לבני אהרן באמרו ונקדש בכבודי. הזכיר ונקדש לרמוז בקרובי אקדש, והזכיר בכבודי לרמוז ועל פני כל העם אכבד.

* שלישי

מֹשֶׁה: ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן
וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר ׀ בָּנָיו רָאשֵׁיכֶם
אַל־תִּפְרָעוּ ׀ וּבִגְדֵיכֶם לֹא־תִפְרֹמוּ
וְלֹא תָמֻתוּ וְעַל כָּל־הָעֵדָה יִקְצֹף
וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת־
הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה: ז וּמִפֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ פֶּן־תָּמֻתוּ כִּי־
שֶׁמֶן מִשְׁחַת יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ
כִּדְבַר מֹשֶׁה: פ ח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־

ת״א לאשיכם. מ״ק יד יט: ובגדיכם. שם טו:

תרגום אונקלוס

דְּמַלֵּיל מֹשֶׁה: ו. וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן. וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בְּנוֹהִי. רֵישֵׁיכוֹן לָא תְרַבּוֹן פֵּירוּעַ וּלְבוּשֵׁיכוֹן לָא תְבַזְּעוּן וְלָא תְמוּתוּן. וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רוּגְזָא. וַאֲחֵיכוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל. יִבְכּוֹן יָת יְקֵידְתָא. דְּאוֹקֵיד יְיָ: ז. וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא. לָא תִפְּקוּן דִּלְמָא תְמוּתוּן. אֲרֵי מְשַׁח. רְבוּתָא דַּיְיָ עֲלֵיכוֹן. וַעֲבַדוּ כְּפִתְגָמָא דְמֹשֶׁה: ח. וּמַלֵּיל יְיָ. לְאַהֲרֹן לְמֵימַר:

רשב״ם

שבכם: (ו) ראשיכם אל תפרעו וגו׳. כך אמר לאלעזר ולאיתמר אע״פ שכהנים הדיוטים אתם ואין אתם מצווים בפריעת ראש ובפרימת בגדים כי בכהן גדול כן ולא בהדיוט הרי אתם היום ככהן גדול לדורות, למה: (ז) כי שמן משחת ה׳ עליכם, אתם נמשחים מחדש עם אביכם ובכהן גדול כתיב טעם זה ראשו לא יפרע וגו׳ ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו. כי

בעל הטורים

בכתונתם שכיון שנשאום יתחייבו בכתונתם: (ו) ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר. הפך פניו כנגד אהרן ודבר עמו פה אל פה ולכך כתיב אל אהרן אבל לא הפך פניו כנגד אלעזר ואיתמר ולכך לא נאמר בהם אל: ולאיתמר בניו. פסיק לומר שאף הם היו ראוים אלא שפסקה מהם הגזירה וזה הוא שנאמר בסיני וגם הכהנים ה׳ כהנים אלו אהרן וד׳ בניו אלא שבזכות אהרן ניצולו: תפרעו ב׳. אל תפרעו ואידך ושמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו בשביל שלא שמעו מוסר ופרעו שסורו בפני רבם או שהכניסו את זרה גרמו לנשארים שנלטוו באל תפרעו: ועל כל העדה יקצוף. לפי שהיו שלוחי לבור וש״ל שטעה סימן רע לשולחיו: ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה. שת״ח שמת הכל נעשים קרוביו:

שפתי חכמים

היה להם כתונת אלא ודאי קאי אמתים: ז פי׳ שהוא שער ראשו כלו׳ מי שמערותיו גדולים מתחלקים השערות אלו מאלו ונעשה פרע. והא דפירש רש״י לקמן בפרשת סוטה ופרע ראש האשה פי׳ סותר קליעת שערה וכו׳ והכא פירש פרע ל׳ גידול. י״ל כי סתירת קליעת שערה הוא גידול שערה במראית עין כי עד עתה היה קלוע ונראה כאילו אין לה שער ובסתירת שערה נראה כאלו נתגדל שערה: ח כתב הרא״ם במ״ק פ״ג פרש״י מדאיצטריך קרא למשרי לבני אהרן מכלל דאחרים אסורים דס״ל לרש״י ז״ל דקרא דראשיכם אל תפרעו למשרי להו לבני אהרן הוא דאתא דאי לאזהורי הוא דאתא שלא יורשו לפרוע היכי מצי למידק מיני׳ דאחרי׳ אסורים שלא לפרוע וחייבי׳ לפרוע הא ליכא למידק מיני׳ אלא מדאסר להו לפרוע מכלל לכ״ע שרי לפרוע. אך קשה דאי למשרי הוא דאתא שאינם חייבים לפרוע מאי ולא ימותו דכתיב בתריה דמשמע שאם תפרעו תמותו כמו שפרש״י בעצמו הא אם תעשו כן תמותו וא״כ דברי רש״י סותרים זא״ז ול״ע. ואפשר שרש״י הרגיש בקושיא זו לכן פירש בפי׳ החומש מכאן שאבל אסור בתספורת וכו׳: ט הרא״ם פירש הא דפיר׳ זה כאן אע״פ שפשוט הוא מכלל לאו אתה שומע הן וכל התורה נדרשת כן. להורות שכוונת הכתוב הוא ההן היוצא ממנו לא הלאו עצמו שהרי אף בכל שאר דברי הרשות שאין בהם חיוב מיתה נופל בהם לומר אתם לא יעשה לא ימות וכן יש לפרש ולא תמותו דיין ושכר והכל סמך על א ולא פירשו ומיתולא דלא תמותו דרש כן כיון שהתיר להם לספר ש״מ שלא ימותו עכ״ל. ונראה׳ דרש״י דייק מכלל דכ״ע אסירי דאי כ״ע שרי ולא בא הכתוב אלא לאזהורי שלא יפרעו א״כ היה קשיא ל״ל לקרא לאזהורי להו כיון דלכ״ע שרי מהיכא תיתי שיגדלו פרע ולמה להו להחמיר ולערבב שמחתו של מקום ועוד ל״ל לומר ולא תמותו הא אם תעשו כן תמותו למה לי׳ אזהר׳ אחר אזהרה כולי האי הניחא אי דלכ״ע אסירי מ״ה לריך אזהר׳ אחר אזהרה שלא תאמרו אע״פ שהורשו לגלח שערותיהם מ״מ יחמירו על עצמ׳ ויעשו מדת חסידות כיון דלכ״ע אסירי מ״ה לריך קרא להזהיר אותן ולכתוב ולא תמותו הא אם תעשו כן תמותו. ובזה נתיישבו כל תמיהות הרא״ם. ככ״ל ודו״ק: י ר״ל דהכל מחויידים להתאבל אם ת״ח מלער עלמו כגון הכא שאהרן היה מלער עלמו. אבל אין לו׳ דלמ׳ מכאן משמע שאם ת״ח מת מוטל על הכל להתאבל עליו מדכתיב כל בית ישראל יבכו וגו׳ דא״כ הו׳ לו לכתוב ואחיהם ר״ל אחיהם של נתים דהיינו כ״י יבכו את השרפה ומדכתיב ואחיכם משמע אחיכם של אהרן ואלעזר ואיתמר אותן שהיה משה מדבר עמהם:

רש״י

הוטמיהן: (ו) אל תפרעו. אל תגדלו ז שער מכאן שאבל אסור בתספורת ח אבל אתם אל תערבבו שמחתו של מקום: ולא תמותו. הא אם תעשו ט כן תמותו: ואחיכם כל בית ישראל. מכאן שצרתן של י ת״ח מוטלת על הכל להתאבל

דעת זקנים מבעלי התוספות

דמטמאין הן נקרוביהן כיום משתה הרי הן ככהנים גדולים. וכ״ל דהיינו האי דקאמר סיפי׳ דקר׳ כי שמן משח׳ קדש עליה׳: (ז) ועל כל העדה יקצוף. הקב״ה יקצוף אם תתאבלו לפי שיהא נראה שלא נתקבלו לרצון הקרבנות שהקרבתם בעד העם. וא״ת א״כ אחינו יהיו מחוללין באין איש חם על מיתתן לכך נאמר כל בית ישראל וגו׳.

מצות השם

(ו) [קמט] (לאו סב) שלא יכנסו הכהנים למקדש פרועי ראש דהיינו מגודלי שער כאבלים שנא׳ ראשיכם אל תפרעו: (שם) [קנ] (לאו סג) שלא יכנסו שם הכהנים קרועי בגדים שנא׳ ובגדיכם לא תפרומו: (ז) [קנא] (לאו סד) שלא יצאו הכהנים מן המקדש בשעת עבודה שנאמר ומפתח אהל מועד לא תצאו:

נחל קדומים

כן הוא במסרה. ואפשר במ״ש בזהר הקדוש פ׳ ויקהל דהקב״ה התנה במעשה בראשית שתעמוד חמה ליהושע, והנה נודע דלפעמים מרוב הצער האדם אינו יכול לדבר ולא לבכות. והכא דפתע פתאום היה גזרה זו וכתיב וידום אהרן היה אפשר כי מרוב צערו פתאום לא יוכל לדבר. לז״א וידום השמש דכשם דהשמש שתק לקיים גזרת הבורא עליו ושמח לקיים תנאו, כן אהרן שתק לעשות נ״ר לפניו יתברך וקבל היסורין מאהבה. א״נ אפשר לומר דכתבו המפרשים בפ׳ מ״ש בברייתא דהנעלבים וכו׳ עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו והשמש דהשמש היה עלוב מהלבנה שאמרה אי אפשר לב׳ מלכים שישתמשו בכתר א׳ ושמע ושתק. והכא אהרן מסיבת חסידותו וענותנותו לא הרהר ח״ו וידום אהרן ועז״א וידום השמש ששתק לקטרוג הלבנה ולא אמר שום אמירה כלל ונשאר בתקפו וגבורתו כן אהרן הכהן קבל היסורין מאהבה ויאיר כשמש

מסורת הקריאה

מש״כ בראשית ה׳ כ״ט: (ה) בכתנתם, התי״ו בחטף קמץ: (ז) ומפתח,

מרפא לשון

אחד מכל צד וג׳ מיני שתיקה הם, כי והחריש מגזרת חרש מורה שעשה עצמו כחרש דרך חכמה לאיזה צורך שתיקה זו חכמה אמרו בירושלמי פ׳ ערבי פסחים יפה שתיקה לחכמים ק״ו לטפשים שנא׳ גם אויל מחריש חכם יחשב דשתיקה זו חכמה, וכן ידום כאבן עניינו אפיסת ההרגש ושתיקה זו מיתה לגמרי כי דמו מגזרת דומם אבל שתיקה זו היא מפני שאין בו יכולת לדבר מאיזה סיבה אם מפני היראה אם מפני שלא ידע עוד לדבר, אמנם זהו לפי הנוסחא המפורסמת ושתיק אבל יש עוד נ״א ושבח והיא היתה גי׳ הרמב״ם ז״ל כמ״ש בפירושו על המשנה במס׳ אבות פ״ג משנה ב׳ וכן מצאנו שהיתה בני״ש אלא שאח״כ הגיהו ושתיק. ולפי גי׳ זו יהיה פירוש וידם אהרן כמו ישב בדד וידום שפרשוהו רז״ל במס׳ אבות מל׳ קול דממה דקה שת״י קל דמשתבחין בחשאי ועניינו כמו שארז״ל שכיוון ששמע אהרן כך הצדיק עליו את הדין ויש צורך גדול בפירוש זה שאם הוא כפישוטו ששתק ממש מה שבח יש לאהרן בזה וכי היה לו לחרף ולגדף ח״ו ועוד וכי זוהי

אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ט יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ ׀
אַתָּה ׀ וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תָמֻתוּ חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם: י וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ
וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר:
יא וּלְהוֹרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־
הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם
בְּיַד־מֹשֶׁה: פ רביעי יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל־אִיתָמָר
בָּנָיו הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת־הַמִּנְחָה

* חצי הספר בפסוקים

תרגום אונקלוס

ט. חֲמַר וּמְרַוֵי. לָא תִשְׁתֵּי אַתְּ וּבְנָךְ עִמָּךְ. בְּמֵיעַלְכוֹן. לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְלָא תְמוּתוּן. קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן: י. וּלְאַפְרָשָׁא. בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין חוּלָא. וּבֵין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא (י״נ דָּכְיָא): יא. וּלְאַלָּפָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. יָת כָּל קְיָמַיָּא. דְּמַלֵּיל יְיָ. לְהוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה: יב. וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן. וְעִם אֶלְעָזָר. וְעִם אִיתָמָר בְּנוֹהִי דְּאִשְׁתְּאַרוּ. סַבוּ יָת מִנְחָתָא.

ת״א יין ושכר. תענית יז נזיר ד מליעא ל סנהדרין פב פג זבחים יז כריתות יג: חקת עולם. זבחים יח: ולהבדיל. מליעא ל שבועות יח כריתות יג: ולהורות. שבועות יח זבחים יז יח כריתות יג: וידבר משה. ברכות סא יומא פז תענית יז:

בעל הטורים

(ט) יין ושכר. ואם שתה כדי רביעית יין אסור להורות. תשת פטריקון תפל״ת שכו״ר תועב״ה: אתה ובניך. בגי' ילאו החללים ובעלי מומין: יין ושכר. אין פסוק מתחיל יין אלא זה שהביא יללה בעולם כמ״ד שתויי יין היו ולכך מתו: (י) החול. ב'. הכא והידך בורר האבן ונטל החול כיון שהבדל בין קודש לחול במוצ״ש בשביל נשמה שאבדה: יין ושכר. וסמיך ליה ולהבדיל שמבדילין על היין: (יא) ולהורת. אותיות ולתורה: אליהם. בגימטרי' זהו ההלכה: ביד משה. בגימ' זה הוא המקרא:

רשב״ם

נזר שמן משחת אלהיו עליו אני ה': (י) ולהבדיל ולהורות

רש״י

בה: (ט) יין ושכר. יין כ דרך שכרות: בבואכם אל אהל מועד. אין לי אלא בבואם להיכל בגשתם למזבח מנין נאמ' כאן ביאת אהל מועד ונא' בקידוש ידים ורגלים ביאת אהל מועד מה להלן עשה גישת מזבח כביאת אהל מועד אף כאן עשה גישת מזבח כביאת אהל מועד: (י) ולהבדיל. כדי שתבדילו בין עבודה קדושה למחוללת ל הא למדת שאם עבד עבודתו פסולה: (יא) ולהורות. למד שאסור שיכור בהוראה יכול יהא חייב מיתה מ ת״ל אתה ובניך אתך ולא תמותו (במדבר יח) נ כהנים בעבודתם במיתה ואין חכמי' בהוראתם במיתה: (יב) הנותרים. מן המיתה מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל ם הוא שנא' (דברים ט) ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו ואין השמד' אלא כלוי בנים שנא' (עמוס ב) ואשמיד פריו ממעל ותפלתו של משה בטלה מחצה שנא' (דברים ט) ואתפלל גם בעד אהרן ע בעת ההיא: קחו את המנחה. אע״פ שאתם אוננין פ וקדשים אסורים לאונן: את המנחה. זו מנחת שמיני צ ומנחת נחשון:

שפתי חכמים

כ פי' אם הפסיק בו או שנתן בו מים כל שהוא פטור. וקא דכ' רש״י סתם דביאת או״מ יש בו מיתה ובת״כ משמע דוקא אם היה שיכור ועבד עבודה הוא במיתה. י״ל כיון דיליף מג״ש ובקידוש ידים כפ' כי תשא כתיב בהדיא או בגשתם אל המזבח לשרת והוא דוקא בשעת עבודה לא הוצרך כאן לפרש וק״ל: ל כלו' שיהא הבדל בין עבודת הקודש למחוללת כי כל העבודות שהם בשכרות כלן מחוללות והיינו דפרש״י הא למדת שאם עבד פסול כיון דכ' בבואכם אל אהל מועד ולא תמותו וילפי' גזרה שוה מקידוש ידים ורגלים והתם דוקא כשיעבוד עבודה כדפרישית ומ״מ דעבודה שהיא בשכרות חייב מיתה עליהם א״כ כל עבודות שהם בשכרות הם מחוללות וא״כ מאי האי דכתיב ולהבדיל אלא ע״כ צ״ל כדי שיהא הבדל וכו' ואף דגבי ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור לא שייך לפרש כן שנא' שאם תשתו לא יהיה הבדל בין טהורה לטמאה שכולן יהיו טמאות וכי שתוי שעבד עבוד' תהא טמא' הא מחוללי' היא וע״כ צ״ל ולהבדיל בין הטמא וגו' שתדעו להבדיל ולא כדי שתבדיל וכו' אפ״ה הוכרח רש״י לפרש כן גבי עבוד' ויפי' פירושו דמלת ולהבדיל פעם כדי שתבדילו וכו' לגבי עבוד' ופעם שתדעו לגבי טמאה וטהורה. ובזה נ״ל לתרץ קושיות הרא״ם שהקשה והא גבי להבדי' בין טמא ובין הטהור לא שייך לפרש כן: מ פירוש ותהיה וא״ו להבדיל והוא״ו של ולהורות מוסיף על ענין ראשון שגם הם במית': נ דלא היה לו לכתוב אלא אתה ובניך אלא מדכתי' אתך הוי כאלו אמר אתך יהיו בניך נ״ל והלא ככר כתיב אתה ובניך אלא ללמד כהנים בעבודתן וכו'. ובזה יתורץ קושיית הרא״ם מנא ליה למדרש הכי הא אתה ובניך לגופיה איצטריך דאף הבנים בכלל האזהרה. ואין לו' דמלת אתה קדרים דאתי למעוטי דא״כ אתה במיתה מיבעי ליה עכ״ל וק״ל: ם וא״ת והא לעיל מבי' רש״י פלוגתא דתנאים דלחד משום שהורו הוראה בפני רבן ולחד מפני שנכנסו למקדש שתויי יין. וי״ל דהא והא גרמא אי הוה מעשה עגל לחוד למה המתין עד עכשיו. א״כ למה המית נדב ואביהוא ולא אלעזר ואיתמר אלא ודאי תלוי נמי בעון אחר למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ואי הוי טעם אחרון לחוד הייתי אומר הא אין שנגים בלא אזהרה לכך לריך נמי עון העגל דיש בו אזהרה: ע גם לרבות הבנים: פ דאל״כ למה הוצרך לו' להם זה הרי כבר נאמר בפ' צו והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו. רא״ם: צ הי״ב נשיאים שהתחילו להקריב קרבנם ונחשון היה הראשון אע״ג דסים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ט) יין ושכר אל תשת לפי שע״י שתיתו יותר מדאי בושות והרפות באות עליו. וגם שלמה המע״ה צווח למי אוי למי אבוי וגו'

מצות השם

(ט) [קיב] (לאו סה) שלא ליכנס למקדש כשסוא שתוי יין ולא שאר דברים המשכרים שנאמר יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אהל מועד:

תפסיר הרס״ג

כלם אללה הרון תכלימא: (ט) כ׳מר ומסכר. לא תשרב אנת ובניך מעך. פי דכ׳ולכם אלי כ׳בא אלמחצ׳ר ולא תהלכו. רסם אלדהר עלי מר אגיאלכם: (י) ולתפצלו. בין אלקדס ואלבד׳ל. ואלטאהר ואלנגס: (יא) ולתפתון בני אסראיל. בגמיע אלרסום. אלד׳י אמר אללה בהא עלי יד מוסי: (יב) ת׳ם קאל מוסי להרון. ולאלעזר ואיתמר ולדיה אלבאקיון. כ׳ד׳ו אלהדייה. אלפאצ׳לה מן

נוה שלום

(ט) ושכר, ומסכר, וכל דבר משכר, ולשון ספרא יין אין לי אלא יין מנין לרבות כל המשכרים ת״ל שכר, א״כ למה נאמר יין, על היין במיתה ועל שאר המשכרים באזהרה, ע״כ. הרי שמלת שכר כולל יין וכל המשכרים ולא פירט הכתוב אלא על היין וכו', וזהו שתרגם הגאון בכל המקרא שכר מסכר בשם הכולל, וכ״כ בספר השרשים לאבן גנאח, גם היין לבדו נקרא שכר כדלקמן במדבר כח ז. (י) ובין החל, ואלבד׳ל, הפחות ונבזה, וכן תרגם כל לשון חילול. (יא) ולהורות, ולתפתון, תשיבו על שאלותיהם ותתירו ספיקותיהם׳

חלק הדקדוק

ודוק: יב) ואל אלעזר ואל איתמר בניו. אין כאן פסיק בין תיבת איתמר לתיבת בניו בכל סת״י:

אבן עזרא

(ט) ושכר. העשוי ממין חטה או דבש או תמרים כי היין משחית הדעת לשותיו ויתערבו לו הדברים: (י) על כן ולהבדיל כי אתה כהן גדול ותבדיל בין מקום הקדש ובין החול והוא מלשון חלול גם יתכן בין יום קודש לחול: בין הטמא ובין הטהור. בבהמה ובשרץ המים ובעוף על כן נכתבה אחרי זאת הפרשה פרשת זאת החיה ואחר כן טומאת היולדת וצרעת אדם ובגד ובית ובעל קרי וזב וזבה ונדה וזה טעם ובין הטמא ובין הטהור· (יא) ולהורות את בני ישראל. שאר המצות וכן ככל אשר יורו אתכם

רבינו בחיי

ומלת בקרובי לשון רבים שהקב״ה מתקדש בקרוביו כלומר ע״י הדברים הקרובים לו. אבל בספר תורה שאינה נקוד אפשר לקרוא בקרבי לשון יחיד והוא המלאך הקרוב לו, יהיה בקרבי אקדש כמו ונקדש בכבודי, ותמצא המלה חסרה וא״ו בקרבי כתיב כענין (הושע יא) בקרבך קדוש וכן (דברים לא) על כי אין אלהי בקרבי וזה לפי

מרפא לשון

תשובתו של משה שאמר הוא אשר דבר ה' לאמר בקרבי אקדש ויאמר וידום אהרן, אלא ודאי שר״ל שהצדיק עליו את הדין וזהו טעם הנ״א ושבח ולזה צריך לקיימה. ו) ראשיכם אל תפרעו, לא תרבון פירוע. עיקם התר' ולא אמר לא תפרעון מפני שמשמעו ל' פורענות וגם לא יתכן להדגיש הרי״ש. ח) וידבר ה' אל אהרן, לאהרן. ואינו כמו כל אל שאצל דבור דמתר' עם ויש עליו מסורת בפ' וירא (כא ב) וי״ג עם אהרן, ואולי שטפא דלישנא הוא דבכ״מ שנ' וידבר ה' אל משה מתר' עם משה ולא למשה ומחלוקת זו ישנה ג״כ בפ' וידבר ה' אל אהרן דבפר' קרח (יח ח). ט) יין ושכר, חמר ומרוי. פי' יין וכן דבר המשכר, וכמו שפסק הרמב״ם ז״ל בפ״א מהל' ביאת מקדש ולא יתכן שיהיה כוונתו יין דרך שכרותו כמו שפירש״י ז״ל שא״כ הי״ל חמר דמרוי שאין בתרגום וי״ו הביאור וטעמו שכוונת הכ' לאסור כל דבר שהוא מבלבל השכל ומפסיד הכוונה שלכן כלל באיסור זה גם איסור ההוראה כמ״ש ולהורות את בני ישראל וגו' ולמדו ז״ל מזה שיכור אל יורה שנא' ולהורות, משא״כ בפ' נזיר ובכ״מ מתר' יין ושכר, חמר חדת ועתיק שהטעם בהם מפני שהוא משמח ואין שמחה אלא ביין

נחל קדומים

ודוק: ט (ד) יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבאכם אל אהל מועד. יש לדקדק מה פי' תיבת אתך ועוד מהו שאמר בבואכם והלא דוקא בשעת עבודה הוא. ופירש מז״ה מהו״א אזולאי ז״ל בשם הרב הגדול מהר״ר סלימאן ז״ל במ״ש אנשי משמר אסורים לשתות יין בימים שמא תכבד העבודה על בית אב ויצטרכו לסייעם כמ״ש פ״ד דתעניות. וז״ש ובניך אתך אף שבניך אינם עובדים

מסורת הקריאה

מס״ק ב' ר״פ בטעם בסיפרא, עין לעיל ח' ל״ג: (י) ולהבדיל, הוי״ו במתג והלמ״ד בשוא לבדו והוא נע, ובמס״ג נמסר ב' בטעמא בתורה, בזקף קטן לבד. א' דין ב' בין האור (בראשית א' י״ח) ועי״ש: (יב) ואל אלעזר, ואל במונח ולא במקף, אלעזר הנגינה בזי״ן: איתמר, הקדמא באל״ף והמ״ם במונח, מ״ש, אבל עפ״י המסורה המ״ם במרכא דנמסר במס״ג כאן, ובבראשית למ״ד ט״ז בג' מקומות משרתים אזלא ומרכא בתיבה אחת לזרקא וסי' א' ואל איתמר דין, ב' אם יצאו בנות שילו (שופטים כ״א כ״א) ג' לאוצרות (נחמיה י״ב מ״ד) ובכל הספרים כתיבי הני ג' במרכא:

הנותרת מאשי יהוה ואכלוה
מצות אצל המזבח כי קדש
קדשים הוא: יג ואכלתם אתה
במקום קדוש כי חקך וחק בניך
הוא מאשי יהוה כי כן צויתי:
יד ואת חזה התנופה ואת ׀ שוק
התרומה תאכלו במקום טהור
אתה ובניך ובנתיך אתך כי חקך
וחק בניך נתנו מזבחי שלמי בני
ישראל: טו שוק התרומה וחזה
התנופה על אשי החלבים יביאו
להניף תנופה לפני יהוה והיה לך
ולבניך אתך לחק עולם כאשר

תרגום אונקלוס

דאשתארת מקורבניא דיי. ואכלוהא פטיר בסטר מדבחא. ארי קודש קודשין היא: יג. ותיכלון יתה באתר קדיש. ארי חולקך וחולק בנך היא. מקורבניא דיי. ארי כן אתפקדית: יד. וית חדיא דארמותא. וית שוקא דאפרשותא. תיכלון באתר דכי. את. ובנך ובנתך עמך. ארי חולקך וחולק בנך אתיהיבו. מנכסת קודשיא דבני ישראל: טו. שקא דאפרשותא וחדיא דארמותא. על קורבני תרביא יתיתון. לארמא ארמא קדם יי. ויהי לך. ולבנך עמך לקים עלם.

ת"א ואכלוה. זבחים ה: ואכלתם. שם כח: כי כן. יומא ה זבחים קא: ואת חזה. זבחים נה: שוק. מנחות ח: כאשר לוה. יומא ה זבחים קא:

תפסיר הרס"ג

קראבין אללה. וכלוהא פטירא לזק אלמד'בח. לאנהא מן כ'ואץ אלאקדאס: (יג) וגאיז אן תאכ'והא פי מוצ'ע מקדס. אד' הי רזקך ורזק בניך. מן קראבין אללה. לאן כד'א אמו"ת: (יד) ואמא קץ אלתחריך וסאק אלרפיעה. פכלוהמא פי מוצ'ע טאהר. אנת ובניך ובנאתך מעך. פאנהא רזקך ורזק בניך קד אעטיתמוהא. מן ד'באיו. סלאמה' בני אסראיל: (טו) סאק אלרפיעה וקץ אלתחריך. מע קראבין אלשחום יאתו בהא. פיחרכהא תחריכא בין ידי אללה. פתכון לך. ולבניך מעך רסם אלדהר. כמא אמר אללה:

נוה שלום

בהוראותיכם. (יג) ואכלתם אתה, וגאיז אן תאכלוהא, לפי שכבר נאמר ואכלוה מצות אצל המזבח ביאר הגאון שזה שחזר הכתוב לומר ואכלתם אתה במקום קדוש הינו שיכולים לאכול אותה במקום קדוש יותר ממנו כדין אכילת שירי מנחות עיין רמב"ם רפ"י מעה"ק. (טו) שוק התרומה, כד'אך סאק וכו', כמו כן שוק התרומה וחזה התנופה עם אשי החלבים תביאו אותם להניף

אבן עזרא

הכהנים: (יג) קחו את המנחה. אחר שהקטירו ממנה לגבוה אין ראוי לאכול הנשאר כי אם מקודשים ועתה תחלו לאכול החוק שנתן לכם השם שתקחו תמיד מאשי ה' ופירושו כל מנחה שהקטירו ממנה לשם במקום טהור ואם הוא חוץ החצר והחזה והשוק תאכלו זכרים ונקבות כי כן כתוב כל טהור בביתך יאכל אותו וכן קנין כסף ויליד בית ואלמנה ששבה וכאשר תאכלו עתה השוק והחזה יהיה לכם החק לקחתו מכל זבחי השלמים:

רבינו בחיי

שמדת הדין פגעה בהם על שלא כוונו אל הוי"ו וכמו שהזכיר למעלה:

(יב) **וידבר** משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים. וכבר הזכיר למעלה ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר בניו והיה ראוי שיהיו פסוקים אלו סמוכים זה לזה כי הכל דבר משה לאהרן ולשני בניו שלו בשוה ומה שהפסיק ביניהם בפרשת יין ושכר אל תשת כדי ללמדך דרך ארץ שחייב אדם לנחם אבלים כי אהרן היה מתאבל כאן על שני בניו נדב ואביהוא ובא הקב"ה לנחם אותו כמו שדרשו רז"ל בפסו' (בראשי'

רש"י

ואכלוה מצות. מה ת"ל לפי שהיא מנחת צבור ומנחת שעה ואין כיוצא בה לדורות הוצרך לפרש בה דין שאר מנחות: (יג) וחק בניך. אין לבנות חק בקדשים: כי כן צויתי. באנינות יאכלוה: (יד) ואת חזה התנופה. של שלמי צבור: תאכלו במקום טהור. וכי את הראשונים אכלו במקום טמא אלא הראשונים שהם קדשי קדשים הוזקקו אכילתם במקום קדוש אבל אלו אין צריכים תוך הקלעים אבל צריכים הם להאכל תוך מחנה ישראל שהוא טהור מליכנס שם מצורעים מכאן שקדשים קלים נאכלין בכל העיר: אתה ובניך ובנותיך. אתה ובניך בחלק אבל בנותיך לא בחלק אלא אם תתנו להם מתנות רשאות הן לאכול בחזה ושוק או אינו אלא אף הבנות בחלק ת"ל כי חקך וחק בניך נתנו חק לבנים ואין חק לבנות: (טו) על אשי החלבים. מכאן שהחלבים למטה בשעת תנופה ויישוב המקראות שלא יכחישו

שפתי חכמים

כמי שעיר ר"ח והיו ג' שעירים. מ"מ לא רצה רש"י לפרש שעיר ר"ח לפי שעל אותה מנחה לא צוה לו משה לאכול כמו שמשמע בסוף שאהרן אמר למשה אם שמעת בקדשי שעה וכו' ומשה הודה לדבריו ומשמע שלא אמר בתחלה בהדיא לאכלו: ק וא"ת לעיל נמי למה לא מפרש קחו את המנחה מה ת"ל לפי שהיא וכו'. ולמה הוצרך לפרש אע"פ שאתם אוננים וקדשים אסורין לאונן. ועוד קשה בסמוך שמפרש כי כן צויתי באנינות יאכלוה דלמא כי כן צויתי שיאכלו את המנחה מצות. וי"ל כי כן צויתי משמע חידוש אע"פ שאין הדין כן בשאר מנחות ואי קאי אמה שאכלו את המנח' מצות זה פשיטא הוא דכל מנחה אוכלים אותה מצות. לכך הוצרך לפרש באנינות יאכלוה ולכך הוצרך נמי לפרש לעיל קחו את המנחה ואע"פ שאתם אוננים וכו' משום דכי כן צויתי קאי עליו אבל אי הוה מפרש לעיל לפי שהיא מנחת צבור וכו' לא שייך לכתוב כי כן צויתי משום דבציווי לחודיה שצוה להם במנחה שגם בזו המנחה תנהוג בה כמנהג המנחה היה די למה חזר ואמר כי כן צויתי אלא ע"כ בעד אנינות צוה שהוא מותר מה שקדם שאונן אסור לאכול קדשים: ר כתב הרא"ם לא ידעתי למה לא כלל בזה גם החזה של שלמי נחשון שהיו באותו יום כמו שכלל מנחתו של נחשון עם מנחה שמיני של צבור וכו': (נ"א) דגבי מנחה שבא להתיר להם אנינות הוצרך לרבות מנחת נחשון שלא תאמר מנחת צבור דגלי קרא גלי מנחת נחשון דלא גלי לא גלי ואסור' באנינות אבל גבי חזה התנופה שלא למדנו בו חידוש שאינו כשאר שלמים למה צריך לרבות מנחת נחשון דמ"מ שלמי נחשון משלמים אלו: ש פי' ואע"פ שטמאי מתים וכל שאר טמאי' הולכי' שם. והוכחתו

דעת זקנים מבעלי התוספות

למאחרים על היין. ועוד כתיב אל תרא יין כי יתאדם פירוש אל תחמוד יין כי אחריתו דם. ועוד כתיב כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים כלו' לסוף ימכור כל אשר לו ויהיה הולך בביתו במישור כי לא יהיה בו דבר שיכשל בו. אחריתו כנחש ישך שכשם שנתקללה האדמה בשביל הנחש כך נתקלל שלישו דסייעו שם ע"י יין ששתה נח. ולפי שנקנסה מיתה על האדם בשביל אותו יין כמ"ד עץ שדעת יין היה נהגו העולם כשהמלך בצבור אומר סברי מרנן והם עונים לחיים. ועיניך יראו זרות שע"י היין האדם מתיר עצמו לעבירה ולאשה זרה ולגזול שם. ולא עוד אלא שעובד ע"ז שנאמר לא יהיה בך אל זר. ולבך ידבר תהפוכות שגורם לארבע' דברים ע"ז וגלוי עריות וש"ד ולשון הרע. ועוד אמרו ז"ל כל שדעתו מיושבת עליו ביינו יש בו מדעת שבעים זקני' שכן יין נתן בשבעי' ואמר רבי חנינא כל המתפת' ביינו פי' שאע"פ ששות' הוא מתרצה לעולם יש בו מדעת קונו שנא' וירח ה' את ריח הניחוח וגו' ולית' בשתיה. ועוד אמרו ז"ל יין נתן בשבעים וסוד נתן בשבעים נכנס יין יצא סוד. וגם עשר' השבטי' גלו ע"י יין שנא' השותי' במזרקי יין וגו' וכתיב בתריה לכן עתה יגלו בראש גולים וכן אתה מוצא ביונדב בן רכב שצוה את בניו אל תשתו יין וכתוב מבחן כדכתי'

מרפא לשון

ולכן יין ושכר הוא כפל לשון והכפל יותר חזק ור"ל יין ישן שמשמח ומבשם יותר. טו) על אשי החלבים יביאו, יתיתון. ה"ג כתר' ייבאו ונר' טעמו כמ"ש רז"ל והביאו רש"י ז"ל למעלה בפ' צו (ז ל) שזה הכתוב מדבר בכהן שני שמקבל מיד הכהן הא' המביא החזה ושוק והחלבים מבית המטבחים והחלבים מלמעלה ועכשיו שנותנם לכהן ב' המניף יהיו החלבים מלמטה וחזה ושוק מלמעלה מאליהן ולכן תר' יביאו כמו יובאו דמאליהן יובאו לידו כך השוק והחזה על אשי החלבים ומה שלמדו חז"ל מכח ג' מקראות רמוז בכתוב הזה עפ"י

מסורת הקריאה

קדשים, אין בקו"ף מתג: (יג) צויתי, הצד"י בשורק והוי"ו בצירי,

רמב"ן

(טז) **שעיר** החטאת. שעיר מוספי ר"ח. ושלשה שעירים קרבו בו ביום קחו שעיר עזים לחטאת ושעיר נחשון ושעיר ר"ח ומכלם לא נשרף אלא זה. ונחלקו בדבר חכמי ישראל י"א מפני טומאה שנגעה בו נשרף. ויש אומרים מפני אנינות נשרף לשון רש"י. ועל דעת האומר מפני טומאה נשרף כתב הרב בפסוק ואכלתי חטאת היום היום אסור אבל אנינות לילה מותר שאין אונן אלא יום קבורה כי לפי זה אם מפני אנינות היה להם לאכלו בערב אלא קסבר אנינות לילה דאורייתא:

צִוָּה יְהוָה׃ חמישי טז וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת
דָּרֹשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שֹׂרָף
וַיִּקְצֹף עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר בְּנֵי
אַהֲרֹן הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר׃ יז מַדּוּעַ לֹא־
אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם
הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא
וְאֹתָהּ ׀ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֺן
הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃
יח הֵן לֹא־הוּבָא אֶת־דָּמָהּ אֶל־

°בראש שטה, חצי התורה בתבות

תרגום אונקלוס

כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ׃ טז. וְיָת צְפִירָא דְחַטָּתָא. מִתְבָּע תַּבְעֵיהּ. משֶׁה וְהָא אִתּוֹקַד. וּרְגֵיז. עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן. דְּאִשְׁתְּאַרוּ לְמֵימַר׃ יז. מְדֵין. לָא אֲכַלְתּוּן יָת חַטָּתָא בַּאֲתַר קַדִּישׁ. אֲרֵי. קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא. וְיָתַהּ יְהַב לְכוֹן. לְסַלָּחָא עַל חוֹבֵי כְּנִשְׁתָּא. לְכַפָּרָא עֲלֵיהוֹן קֳדָם יְיָ׃ יח. הָא לָא אִתָּעַל מִדְּמַהּ. לְבֵית

ת"א ואת שעיר. זבחים קא: והנה שורף. פסחים כד: מדוע לא. פסחים פב זבחים קא: ואותה נתן. שבועות יט זבחים קא מנחות ד: הן לא. פסחים פב כג זבחים פב קא:

רשב"ם

זלהורות כמו שאמרו חכמים שכור אל יורה: (טז) ואת שעיר החטאת, חכמים פירשו בשעיר של ר"ח שהוא קרשי דורות אבל שעיר העדה ושעיר נחשון נאכלו: (יז) לשאת את עון העדה. טומאת מקדש וקדשיו. כמפורש בשבועות: (יח) הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה. בהיכל. שכל חטאות הפנימיות נשרפין כמו שכתוב וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף. אבל זו

רש"י

זה את זה ככר פירשתי שלשתן בלו את אהרן: (טז) שעיר החטאת. שעיר מוספי ר"ח ושלשה שעירי חטאות קרבו בו ביום שעיר עזים ושעיר נחשון ושעי' ר"ח ומכולן לא נשרף אלא זה ונחלקו בדבר חכמי ישראל (בת"כ) י"א מפני טומא' שנגעה בו נשרף וי"א מפני אנינות נשרף לפי שהוא קדשי דורות אבל בקדשי שעה סמכו על משה שאמר להם במנחה ואכלוה מצות: דרש דרש. שתי דרישות הללו מפני מה נשרף זה ומפני מה נאכלו אלו א כך הוא בת"כ [וע' זבחים קי"א הגי' לא נאכלו אלו וכן גרס הרא"ם הכא ומפני מה לא נאכלו]: על אלעזר ועל איתמר. בשביל כבודו של אהרן ב הפך פניו כנגד הבנים וכעס: לאמר. אמר להם ג השיבוני על דברי: (יז) מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש. וכי חוץ למקדש אכלוה והלא שרפוה ד ומהו אומר במקום הקדש אלא אמר להם שמא חוץ לקלעים יצא' ונפסל': כי קדש קדשים הוא. ונפסלת ביוצא והם אמרו לו לאו אמר להם הואיל ובמקו' הקדש הית' מדוע לא אכלתם אותה: ואותה נתן לכם לשאת וגו'. שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים: לשאת את עון העדה. מכאן למדנו שעיר ר"ח היה שהוא מכפר על עון טומאת מקדש וקדשיו שחטאת שמיני וחטאת נחשון ה לא לכפרה באו: הן לא הובא וגו'. שאילו הובא היה לכם לשרפה כמ"ש (ויקרא ו)

שפתי חכמים

מדלא כתב במקום קדוש ש"מ שהוא במקלת קאמר ומדכתי' לעיל גבי מנחה ואכלו אותה במקו' קדוש אותה ולא אחרת אפקה ממקו' שכינה ואוקמוה אמחנה לויה ומדכתי' אח"כ במקום טהור משמע להקל עוד עליו ואכלו במחנה ישראל והלא מלתא דפשיטא הוא דלא יאכלום בטומאה: ת שעיר מוספי ר"ח שבא בשביל חטאת הלבור דכתיב ביה ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה איזה שעיר נושא את עון העדה הוי אומר זה שעיר של ר"ח: א פי' הרא"ם מפני מה נשרף זה ומפני מה לא נאכלו אלו כלומר שלא אכלו ביום מפני אנינות אלא הניחו לאוכלן עד בין השמשות שאז כלה זמן אנינות כר' יודא ור"ש שאמרו לא הותר אלא בליל' ואותו שנשרף לא הניחוהו לאכלו משום טומאה שנגעה בה ואליבא דר"נ משום שהוא קדשי דורות והאוננים אסורין לאכלו ביום ובלילה מדאורייתא מ"ה שרפו מיד. רא"ם. אבל אי גרסי' מפני מה נאכל זה אז הכל דרישה אחת מפני מה נשרף זה וזה נאכל היה להם או שניהם לשרוף או שניהם לאכול וזה דרישה אחת היא ולכן גרסי' מפני מה לא נאכלו: ב דאל"כ למה קלף עליהם והלא אף אהרן הוא בכלל הכעס והולך להשיב ותקראנה אותי כאלה: ג הולרך לפרש כן דכל לאמר שבתורה לאמר לאחרים א"נ וידבר כלל לאמר פרט אבל הכא ליכא לפרש כל הפירושים הנ"ל וע"כ צ"ל השיבוני על דברי: ד פי' דקס"ד דשאלת מדוע דבוקה עם במקום קדוש כאילו אמר מדוע לא היתה אכילתכם אותה במקום קדוש ומש"ה ק"ל וכי חוץ לקודש אכלוה והשיב ששאלת מדוע דבוק' עם לא אכלתם אותה ופירוש במקום הקודש מאחר שהיתה במקו' הקודש שלא יצאה להפסל ומפני שא"א לו' זה אם לא שאל קודם אם יצאה והשיבו לו לאו הוסיף הרב לו' שמא חוץ לקלעי' יצאתה ומאמר כי קדש קדשים הוא טעם על מאמר שמא חוץ לקלעי' וכו': ה וא"ת הא בתחלת הפרשה כתיב וכפר בעדך דהיינו חטאת שמיני

דעת זקנים מבעלי התוספות

בוקס דבר יודע כן רכל אמר הקב"ה הואיל וכך היין גורם דין הוא שאלוה כהני שלא ישתו יין בבואם לשמש לפני. ועוד כשאדם מרבה לשתות יין יוצא מדעתו וכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת. ועוד אז"ל שכור אל יורה שנאמר יין ושכר אל תשת וסמיך ליה ולהורות את בני ישראל. ואמר רבי אלעאי בשלשה דברים אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו. ועוד יין נקרא בלשון ארמי חמר לו' שנכנס ברמ"ח אברים. ד"א יין ושכר אל תשת לא תהיה כשאר אבלים שנותנין להם יין כדאמרינן בעירובין. אמר רב חנן לא נברא יין אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים שנא' תנו שכר לאובד ויין למרי נפש: (טז) ואת שעיר. פרש"י דלא תלינו חטאת מילואים נשרפת אלא א ושר חטאת דמלואים וע"פ הדבור היה אכל חטאות הפנימיות תלינו הרב' פרים הנשרפים ושעירי הנשרפי'. וק' מפר החטאת דפ' בהעלותך דלוים וגם פרש"י שאותו חטאת אינו נאכל אע"ג דחטאת החיצון היה. וי"ל דרש"י ר"ל דלא תלינו חטאת חיצונה נשרף עור ובשר מחוץ למחנה אלא אותם שנים ואלו היאך לא נשרף העור ולא מחוץ למחנה מדמדמינן ליה לפר העולה אלא כל הבשר נשרפת על גבי המזב' כליל כמו פר העול' ואין קרוי שרפה אלא הקרבה. וי"א מפני טומאה נשרפה. ותימה

תפסיר הרס"ג

(טז) ואלתמס מוסי. עתוד אלד'כוה פאד'אה קד אחרק. פסכ'ט. עלי אלעזר ואיתמר בני הרון. אלבאקיון קאילא: (יז) מא באלכם לם תאכלו אלד'כוה פי מוצ'ע מקדס. לאנהא מן כ'ואץ אלאקדאס. ואללה קד אעטאכם איאהא. לתחמלו וזר אלגמע. ותסתג'פרו ענהם בין ידי אללה: (יח) ואיצ'א הוד'א לם ידכ'ל

נוה שלום

וכו'. (יז) לכפר, ותסתג'פרו, ע"ל שמות ל יט. (יח) אכל תאכלו, פקד כאן יגב וכו', היה ראוי שתאכלו אותה וכו',

אבן עזרא

(טז) שורף. מהבנין שלא נקרא שם פועלו כמו ומורק ושוטף: (יז) במקום הקדש. פתח אהל מועד כי כן כתוב ואותה נתן השם לכם כי כאשר תאכלו אתם את החטאת השם ישא את עון העדה או פירושו אתם תשאו את החטאת והטעם כי על ידכם יכופר עונם על כן לכפר: (יח) הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה. כפר הבא על כל המצות שהוא לכהן ולקהל. ואם ישאל שואל הנה פר חטאת שורף ולא הובא את דמו לפנים בקדש והטעם הפרכת ומזבח הזהב דע שפר חטאת הוא לחטאת על המזבח ושעיר החטאת הוא לעם ובשר החטאת לכהן: אכול תאכלו. היה ראוי שתאכלו אותה:

רבינו בחיי

יח) וירא אליו לבקר את החולה וזהו שתמצא הדבור לאהרן לבדו באמר: וידבר ה' אל אהרן לאמר. וכן דרשו רז"ל מה הוא רחום אף אתה היה רחום מה הוא חנון אף אתה היה חנון מה הוא מנחם אבלים אף אתה היה מנחם אבלים מה הוא מבקר חולים אף אתה היה מבקר חולים מה הוא קובר מתים אף אתה קבור מתים. וכן אמרו במדרש קהלת (קהלת ז) טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה מוטב שילך האדם במדה שנוהגת בחיים ובמתים ממדה שאינה נוהגת אלא בחיים אמר הקב"ה למד ממני שהנחתי שמחת בני במשכן ונגליתי לאבל נדב ואביהוא. אבל רז"ל הוכיחו ממקום אחר שהוא יתברך מנחם אבלים ממה שכתוב (בראשית כה) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו. וכוונתם בברכה זו תנחומי אבלים היתה:

חומת אנ"ך

יכשדברה הירח ונטל שכר לאלת בגבורתו כן אלהים תשבה לטובה לאהרן: (יז) ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. פירש"י בשעיר שמיני ושעיר נחשון לא לכפרה באו וקשה דהכתיב ועשה את קרבן העם וכפר בעדם. ותירץ הרב הגדול משה בירדוגו ז"ל בס' ראש משביר כ"י דרש"י ז"ל דייק לומר לא לכפרה באו פי' אעפ"י שמכפרין לא באו לכפרה אלא לחיבה בשביל השראת שכינה כמש"כ רש"י ז"ל בפ' כי ה' נראה אליכם ע"ש והכא כתיב

מרפא לשון

דקדוק התר', חי) את דמה, מדמה. ה"ג ויש עליה מסורת כתבתיה

מסורת הקריאה

עין לעיל ח' ל"א: (טז) ויקצף, הנגינה בצד"י: (יז) קדשים, הקו"ף בלי מתג: (יח) צויתי, הצד"י בחירק והוי"ו בצירי ועין לעיל

נחל קדומים

רק הם אתך כאנשי משמר וזהו בבואכם אפי' שלא יעבדו כאנשי משמר וק"ל: טז (ה) דרש דרש. חצי התורה דרוש מכאן דרש מכאן אף על פי שדרשו התורה ודרשו עליה טעמים וסודות אותן דורות שעמדו לפניך. גם אתה דרוש וקבל שכר ועל זה סלסלה ותרוממך. רבינו אפרים ז"ל. ולקיים דבריו אני אדרוש בה עצמו דיש לפרש באדם עצמו דהגם כי מקדם קדמתה דרש בענין בפסוקים עצמן. עוד יכול לדרוש הוא עצמו חידושים אחרים וזה על דרך בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידיך. אחר זמן מצאתי בס' קדמון כ"י כי דרש דרש בספר תורה דרש בסוף שיטה דרש בתחילת שיטה כי התורה ארוכה מארץ מדה ואם יחשוב אשר דרש בסוף יש לו לדעת כי עדיין לא דרש ההתחלה שהוא בראש שיטה. והנה שר"ף ר"ת ששים רבוא פנים וכן זה ספר ר"ת ששים רבוא

הַקֹּ֑דֶשׁ פְּנִ֑ימָה אָכ֨וֹל תֹּאכְל֥וּ אֹתָ֛הּ
בַּקֹּ֖דֶשׁ כַּאֲשֶׁ֥ר צִוֵּֽיתִי׃ יט וַיְדַבֵּ֨ר
אַהֲרֹ֜ן אֶל־מֹשֶׁ֗ה הֵ֣ן הַ֠יּוֹם הִקְרִ֨יבוּ
אֶת־חַטָּאתָ֤ם וְאֶת־עֹֽלָתָם֙ לִפְנֵ֣י
יְהוָ֔ה וַתִּקְרֶ֥אנָה אֹתִ֖י כָּאֵ֑לֶּה
וְאָכַ֤לְתִּי חַטָּאת֙ הַיּ֔וֹם הַיִּיטַ֖ב בְּעֵינֵ֥י
יְהוָֽה׃ כ וַיִּשְׁמַ֣ע מֹשֶׁ֔ה וַיִּיטַ֖ב בְּעֵינָֽיו׃
פ ששי יא א וַיְדַבֵּ֧ר יְהוָ֛ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה וְאֶֽל־
אַהֲרֹ֖ן לֵאמֹ֥ר אֲלֵהֶֽם׃ ב דַּבְּר֛וּ אֶל־

* חמישי בספה"י

תרגום אונקלוס

קוּדְשָׁא גַּוָּאָה . מֵיכָל תֵּיכְלוּן יָתַהּ. בְּקוּדְשָׁא כְּמָא דְּפַקֵּידִית (נ"י דְּאִתְפַּקְּדִית): יט. וּמַלֵּיל אַהֲרֹן עִם מֹשֶׁה. הָא יוֹמָא דֵין . קָרִיבוּ יָת חַטָּוָתְהוֹן וְיָת עֲלָוָתְהוֹן קֳדָם יְיָ . וַעֲרָעָא יָתִי עָקָן כְּאִלֵּין . אִלּוּ פוֹן אֲכַלִית חַטָּתָא יוֹמָא דֵין . הֲתָקֵין קֳדָם יְיָ: כ. וּשְׁמַע מֹשֶׁה . וּשְׁפַר בְּעֵינוֹהִי : א. וּמַלֵּיל יְיָ . עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר לְהוֹן: ב. מַלִּילוּ .

תפסיר הרס"ג

מן דמהא. אלי אלקדס אלגוואני. פקד כאן יגב אן תאכלוהא. פי אלקדס כמא אמרתכם ; (יט) פקאל לה הרון. הוד'א אליום. קרבו פיה ד'כותהם וצעידתהם בין ידי אללה. וואפתני מת'ל הד'ה אלמצאיב. פלו אכלת אלד'כוה אליום. הל כאן ד'אלך חסנא ענד אללה ; (כ) פלמא סמע ד'אלך מוסי. חסן ענדה ; (א) פכלם אללה מוסי והרון וקאל להמא ; (ב) כלמא בני אסראיל

נוה שלום

עיין רש"י וראב"ע ז"ל. (יט) ותקראנה, וואפתני וכו', כת"א, ואכלתי, פלו אכלת, ואלו אכלתי וכת"א וכל המפרשים, וכמו ואם אכלתי ומלת אם נסתרת. (א) לאמר אלהם, פקאל להמא, כתב רשב"ם מזה יש להוכיח על כל לאמר הכתוב וידבר ה' אל משה כי פירושו לאמר למשה עמש"ל שמות ו י, ולקמן באשר דברת לאמר תרגם כמא קלת

אבן עזרא

(יט) יש מדקדקים שאמרו שהה"א של התימה לא יהיה אחריו דגש עם אחד מהז' מלכים כי אם עם השוא הנע ימצא והה"א פחות בעבור שלא יתכן להתחבר שני שוא"ן נעים ובעבור שמצאו יו"ד הייטב דגוש אמרו כי זה הה"א לידיעה כה"א השבה עם נעמי הנמצאו פה העיר ההוללה ואלה ההי"ן במקום אשר הנה כן פירוש הייטב ועוד אמרו כי ואכלתי פועל עבר ואילו היה עתיד היה מלרע כמו ודברתי אל הנביאים ודברתי אתך והטעם כי בני הנשרפים היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם כי העגל והאיל בעד אהרן ובניו : ותקראנה אותי כאלה. פירושו צרות או דאגות על מות הבנים ובעבור זה לא יכולתי לאכול כל חטאת רק אכלתי ממנה מה שייטב בעיני השם והטעם מה שיוציאני לידי חובה על דעת המעתיקי' שה"א הייטב לתימה והוא מלה זרה גם על הפירוש שהזכרתי היא זרה כי לא מצאנו בכל המקרא ה"א הדעת עם פיעל עתיד. ומלת ואכלתי חטאת. כאילו אמר ואילו אכלתי חטאת גם מצאנו מלות לעתיד והן מלעיל פן אורש וגנבתי והטעם כי הייתי אונן ואין אונן אוכל חטאת כטעם לא אכלתי באוני : (א) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. בעבור שהוא הכהן המורה

אבי עזר

(יט) (שמלאו יו"ד היטב דגש) ולפי דברי נ"ס ניחא שפיר שבא אחרי' דגש כי תנועת הפת"ח תנועה קלה היא במקום קט"ף וכאשר נח מתג תשוב למדרגת ת"ק

רשב"ם

חטאת חיצונה היא ; (יט) הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם. היא העולה והחטאת של אהרן ובניו שכתוב למעלה קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה תמימים והבנים סייעו לאהרן בקבלת הדם כאמור למעלה. וכן אמר אהרן למה קצפת על בני הלא היום הזה הקריבו אני ובני קרבנותינו שנתחנכנו בהם לעבודה ובתוך הגדולה הזאת באה לנו צרה גדולה ותקראנה אותי כאלה יהיאך אוכל חטאת של קדשי קדשים ביום הזה שנתקלקלה ונתערבה שמחתנו דוגמת עלובה כלה שזינתה*תוך חופתה ; (א) לאמר אליהם. למשה ולאהרן. ומזה יש להוכיח על כל לאמר הכתוב בוידבר ה' אל משה כי פירושו לאמר למשה ולפי שלמעלה נתייחד הדבור לאהרן לבדו נאמר כאן לאמר אליהם

שפתי חכמים

ס"מ שגם אלו באו לכפרה. וי"ל דמה שכתוב וכפר בעדך לאו דוקא שהוא כפרה ממש אלא ל' קיום והכשר בעלמא וכמו זה מצינו גבי מצורע שכתוב וכפר עליו הכהן וכי מה חטא שצריך כפרה אלא ודאי גם התם ל' הכשר הוא: ו לא שיאכלו אותה עתה כמובן ממנו שהרי כבר נשרפה: ז שהיא קדש קדשים ואכילתה בקודש כמוה אבל א"ל כאשר צויתי לכם בחזה התנופה ושוק התרומה שאמר להם ג"כ שיאכלו אותן די"ל מפני שהן ק"ק ואכילתן במקום טהור מ"ה אין ללמוד קדשי קדשים מק"ק: ח פי' היכא דלא כתי' אחריו לאמר כמו שפרש"י בפ' ויקרא. א"נ כשיבוא הדבור במקו' פרטי כמו וידבר העם באלהים ובמש' למה העליתנו וגו' שיה צריך לומר ויאמר מאחר שהוא דבור פרטי אף כאן היה לו לומר ויאמר אהרן וגו' כיון שהוא דבור פרטי. הרא"ם : ט פי' נאיזה צורך שוצרך לומר הן היום הקריבו וגו' היה די בותקראנה אותי כאלה ואכלתי היום וגו' אלא ה"ק א"ל משה שמא זרקתם דמם אוננים אחר מיתת אחיכם והאונן שעבד חילל ולפיכך לא אכלתם שמשה לא ראה מעשיהם מטלדתו עם השכינה באותו יום וחשש שמא עלאו דם שעיר הזה שלא נזרק עדיין וצרקוהו. והשיב אהרן וכי הם הקריבו שהם הדיוטות עד שיחשבו שנפסלה אני שהקרבתי שעלי מוטל דכתיב קרב אל המזבח וכ"ג מקריב אונן וכו"ן של הן היום במקום מ"ם כמו הלהן תשברנה : י וא"ת הא תשובה זו אינה אלא למ"ד משום טומאה שנגעה בו נשרף דאי משום אנינות כ"ש קשה למה שרפו אותו היה להם להמתין עד הלילה וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל א"כ מאי כ"מ שהשיב לו אנינות היום אסור ולא לילה כיון שנשרף משום טומאה שנגעה בה מה תשובה השיב בזה. י"ל בדוחק כי משה לא היה יודע ע"ז דלמא טומאה נגע' בה כי לפי סברתו שהיה להם לאכול מיד א"כ בודאי היה נשמר מליגע בטומאה בשעה קלה שהיא מזריקת הדם עד שעת אכילה כי מסתמא מיד יאכלוהו אותה כי זריזים מקדימין למצות והשיב לו אהרן היום כלו' אנינות היום אסור והוכרחנו להניחו עד הלילה ואפשר נגעה בו הטומאה ונשרף : כ אלא כך שמעתי ושכחתי : ל די"ג דברות נאמרו בתורה אל משה ואל אהרן וכנגדן כתיב י"ג מיעוטי' למעט שלא דבר הקב"ה עם אהרן אלא

רש"י

וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו': אבל תאכלו אתה. היה לכם לאכלה ו אע"פ שאתם אוננים : כאשר צויתי. לכם ז במנחה:(יט)וידבר אהרן. אין ל' דבור אלא ל' ח עז שנאמר (במדבר כא) וידבר העם וגו'. אפשר משה קצף על אלעזר ואיתמר ואהרן מדבר הא ידעת שלא היה' אלא מדרך כבוד אמרו אינו בדין שיהא אבינו יושב ואנו מדברים לפניו ואינו בדין שיהא תלמיד משיב את רבו יכול מפני שלא היה באלעזר להשיב ת"ל (שם לא) ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו' הרי כשרצה דבר לפני משה ולפני הנשיאים : הן היום הקריבו. מהו אומר ט אלא אמר להם משה שמא זרקתם דמה אוננים שהאונן שעבד חילל אמר לו אהרן וכי הם הקריבו שהם הדיוטות אני הקרבתי שאני כהן גדול ומקריב אונן : ותקראנה אותי כאלה. אפי' לא היו המתי' בני אלא שאר קרובים שאני חייב להיות אונן עליהם כאלו כגון כל האמורים בפרשת כהנים שהכהן מטמא להם : ואכלתי חטאת. ואם אכלתי הייטב וגו' : היום. אבל אנינות לילה מותר י שאין אונן אלא ביום קבורה : הייטב בעיני ה'. אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות : (כ) וייטב בעיניו. הודה ולא בוש לומר כ לא שמעתי : (א) אל משה ואל אהרן. למשה אמר ל שיאמר לאהרן : לאמר אליהם. אמר שיאמר לאלעזר ולאיתמר או אינו אלא לאמר לישראל כשהוא אומר דברו אל בני ישראל הרי דבור אמור לישראל הא מה אני מקיים לאמר אליהם לבניו לאלעזר ולאיתמר : (ב) דברו אל בני ישראל. את כולם השוה להיות שלוחים בדבר זה לפי שנ.ג.וו בדמימ'

דעת זקנים מבעלי התוספות

דכיון דשעיר של ר"ח היה סי"ל ליקרב בטומאה דכל קרבנות צבור קרבין בטומאה דכתיב במועדו ודרשי' אף בטומאה ול"ש :

מרפא לשון

לעיל בפ' הירא את דבר ה', כאשר צויתי, עמש"ל (ח לא). יט) הייטב, התקין. תר' כמו הטוב ואולי זהו טעם דגש היו"ד ולא ידעתי למה כתב היא"ר שמשמעותו להבא והלא הוא שם התאר בין להבא בין לשעבר. ג) כל מפרסת פרסה, כל דסדיקא פרסתה. ה"ג פרסתה מפיק ה"א ושיעורו כמו כל שפרוסה פרסתה ונראה שכוונתו בשם פרסה על כף הרגל ומפרסת מל' פריסה כמו הלא פרס לרעב לחמך סדיקא שהיא פרודה לגמרי עד שנעשית לשתים דלא כמ"ש הרא"ם ולא שנגזר מל' פרסה שא"כ היל"ל כל דמפרסא פרסתא ופירוש ז"ל וזה מטעם שתר' ושסעת שסע, ומטלפא טלפין וכמו שית' בסמוך וטעם כל מפרסת פרסה שיש פריסת פרסה דהיינו שכל פרסותיה חתוכות לשתים באופן שנקראת ממהלכי שמונה לא כמו החמור שנק' הולך על כפיו או הולך על ארבע כדאי' בחולין דף ע' דלכך נק' פרסה ע"ש שהיא פרוסה לשתים. ואמנם בענין קלוט שנמצא במעי בהמה שנק' פרסתו פרסה כדאי' בחולין שם וכן אדם שנמצא במעי בהמה כדאי' בנדה (דף כ"ג ע"ב) הוא בדרך השאלה. ושסעת שסע פרסת, ומטלפן טלפין פרסתה. ה"ג במפיק דלא כנ"א פרסתא ופת"ח מטלפן הוא במקום שור"ק שהיא מל' נפעל לא מפעיל והנה בעל ס' נל"ג נשתבש בפירוש התר' מפני שהוא קורא תרגום פרסות כתר' פרסה ולא ידע שבב"ל גרמה לו ואמנם רבים תמהו היאך תרגם ושסעת שסע ומטלפן טלפין והיל"ל כמו שתרגם הירושל' מפרסת פרסה, מטלפן טלפין, ושסעת שסע וסדיקן סדוק. ולעד"ן שטעמו ישר ונאמן והוא כי מפרסת ושסעת

נחל קדומים

פנים ועוד האריך : ג (ו) ושסעת שסע פרסת מעלת גרה וגו'. סימני טהרה רמז לישראל שתי פרסות שנוחלים העולם הזה והעוה"ב מעלת גרה כמו שהבהמה לאחר גמר אכילתה הוזרת המאכל לפיה ואוכלת כבתחילה כך ישראל לאחר גמר אכילתן הפירות בעולם הזה הקרן קיימת לעולם הבא אבל החזיר שבו נמשלו מ"ה כתיב והוא גרה לא יגר כלומר אוכלים בעוה"ז ואין להם חלק לעוה"ב. רבינו אפרים ז"ל. ואפשר לומר רמז אחר דישראל הם מוציאים שתי מיני הוצאות ומפריס ממעותיו האחת

מסורת הקריאה

ה' ל"א : (יט) היום, הניגון ביו"ד : ואכלתי, מלעיל, כי הוא וי"ו החיבור : הייטב, הה"א בפתח לבד והיו"ד דגושה והטי"ת רפויה, ונמסר עליו לית ודגש, ור"ל דגש ביו"ד :

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר
תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־
הָאָרֶץ׃ ג כֹּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה
וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת מַעֲלַת גֵּרָה
בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ׃ ד אַךְ אֶת־
זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה
וּמִמַּפְרִסֵי הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־
מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ

תרגום אונקלוס

עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר. דָּא חַיְתָא דְּתֵיכְלוּן. מִכָּל בְּעִירָא דְּעַל אַרְעָא:
ג. כֹּל דִּסְדִיקָא פַּרְסְתַהּ. וּמַטְלְפָן טִלְפִין פַּרְסָתַהּ. מַסְקָא פִשְׁרָא בִּבְעִירָא. יָתַהּ תֵּיכְלוּן:
ד. בְּרַם יָת דֵּין לָא תֵיכְלוּן. מִמַּסְּקֵי פִשְׁרָא. וּמִסְּדִיקֵי פַרְסְתָא. יָת גַּמְלָא. אֲרֵי

ת"א זאת החיה. חולין מב עא: מכל הבהמה. מכות יח חולין סט: אותה. זבחים לד: אך את זה. בכורות ו ז עז: וממפריסי. בכורות עז: את הגמל. חולין נט בכורות ו ז:

בעל הטורים

(ב) אשר תאכלו. בגימט' היא הכול שאינה חיה לא תאכל: אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ. למעוטי שור הים תורא דימא אסור: (ד) ממעלי הגרה. מלא יו"ד י' מינין מעלה גרה. שור כבש ועז וז' מיני חיות:

כל הבהמות והחיות והעופות והדגים ומיני ארבה ושרצים שאסר הקב"ה לישראל מאוסים הם ומקלקלים ומחממים את הגוף ולפיכך נקראו טמאים*. ואף בתלמוד עכו"ם שאוכלים שקצים ורמשים חביל גופייהו: מעלת

רשב"ם

אליהם לשניהם: (ב) מפרסת פרסה, ציפורן אחד כעין מנעל ולא צפרנים בכל אצבע כארנבת ושפן: ושסעת שסע, מובדלת הפרסה לשנים ולא פרסה אחת שלמה כסוס וחמור. ולפי פשוטו של מקרא ותשובת המינים

רש"י

וקבלו עליהם גזירת המקום באהבה: זאת החיה. לשון חיים מ לפי שישראל דבוקים במקום וראויין להיות חיים לפיכך הבדילם מן הטומאה וגזר עליהם מצות ולאו"ה לא אסר כלום משל לרופא שנכנס לבקר את החולה וכו' כדאי' במדרש: זאת החיה. מלמד שהיה משה אוחז בחיה נ ומראה אותה לישראל זאת תאכלו וזאת לא תאכלו: את זה תאכלו וגו'. אף בשרצי המי' אחז מכל מין ומין והרא' להם וכן בעוף ואת אלה תשקצו מן העוף וכן בשרצים וזה לכם הטמא: זאת החיה מכל הבהמה. מלמד שהבהמה ם בכלל חיה: (ג) מפרסת. כתרגומו ע סדיקא: פרסה. פלאנט"ה בלע"ז: ושסעת שסע. שמובדל' מלמעל' ולמטה בשתי צפרנין כתרגומו ומטלפא טלפין שיש שפרסותיו סדוקו' מלמעלה ואינן שסועות ומובדלות לגמרי שלמטה מחוברות: מעלת גרה. מעלה ומקיאה האוכל ממעיה ומחזרת אותו לתוך פיה לכתשו ולטחנו הדק: גרה. כך שמו ויתכן להיות מגזר' מים הנגרים (ש"ב יד) שהוא נגרר אחר הפה ותרגומו פשרא שע"י הגרה האוכל נפשר ונמוח: בבהמה. תיבה זו יתירה פ היא לדרשה להתיר את השליל הנמצא במעי אמו: אותה תאכלו. ולא בהמה טמאה והלא באזהרה היא אלא

שפתי חכמים

עם משה לבדו: מ דאל"כ זאת חיה אשר תאכלו מכל הבהמה מבעי ליה: נ פי' משום דמלת זאת מורה באצבע על הרמוז אליו וכשדבר עמו ה' לא הי' שם שום טמא: ם דלא הל"ל רק זאת החיה וגו' אע"ג דמפיק ממלת החיה ל' חיים י"ל דדייק מה"א יתירה דבתיבת החיה אלא דבא ללמד כו': ע ר"ל שאינו מגזרת פרסה אלא ל' סדוקה היא. והוכחת התרגום הוא מדכתיב ואת השפן כי מעלה גרה הוא ופרסה לא יפרים והלא לכולם יש פרסה שדורסי' בה על הארץ אלא ע"כ מפרסת ל' סדיקה הוא: פ דהא בכך כתיב אשר תאכלו מכל הבהמ' אלא תיב' זו יתירה כו' ודומה כאלו כתיב אשר תאכלו מכל הבהמה אשר בבהמה היינו השליל שנמצא בבהמה דאשר תאכלו מכל הבהמה קאי אכולה פרשה:

טעמי איסורי אכילות

(ב) זאת החיה אשר תאכלו וגו'. הנה הבהמות והחיות והעופות והדגים שהתירה התורה לנו לאכלם, הם נזונים מהעשבים והלחמים, ואינם חכמים, ואינם יודעים לטרוף טרף, ולהשיג מאכלם ע"פ תחבולות ועלות, כי אם לא ימלאו מה לאכול מגידולי הארץ ימותו ברעב. וכאשר בשרם יבואו לבטן האדם, ויהי' מבשרם בשר אדם, לא ירעו ולא ישחיתו את האדם. אבל אם יאכל האדם מאחת מאלה הבהמות והחיות והעופות והדגים הטורפים. כאשר יבואו בשרם בבטן האדם, ויעשה מבשרם בשר אדם, הבשר הזה יוליד באדם טבעו טבע הרליהה שבו, וישמית את טבע האדם ויהיה האדם לחיה טורפת ע"כ מנעה התורה את בני ישראל מאכילת אותן החיות והעופות והדגים הרעים, ונתן לנו סימנים להכיר ולהבדיל אלה מאלה שלא נכשל מאכילתן, ובעל העקדה כתב המנס מה שנאסרו להם הוא לענין אולאי הנפש וכריאותם כי הם מתועבים ומשיקלים ומזיקים אל הנפש המשכלת ומולידים בה האטימות ורוע המזג וקלקול התאות אשר מהם פתחה רוח הטומאה המטמאה הדעות והמעשים והמגרש רוח הטהרה והקדושה ממנה, וזהו טעם וכטמאתם בם כי האטימות והטומאה נמשכים זה מזה. ולזה נקראו בתורה המאכלות האסורות והמותרות בשם טומאה וטהרה, כדכתיב וזה לכם הטמא מן הבהמה, וכל שרץ העוף טמא הוא לכם, כל צפור טהורה, מן הבהמה הטהורה. ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור. להורות כי טעם איסורם הוא מצד רוח הטומא' כוח רעה כוח זנונים הנמשכי' לאוכליהם והשומר עצמו ירחק מהם כמו שיזהר מן הדברים וכל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ג) כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע. פירש רש"י למעוטי גמל שפרסותיו סדוקות מלמעלה ולמטה הם מחוברות ול"ע דאם כן היה לו למעט גמל מדין שסועה ולכתוב ופסת אינכו שוסע:

מצות השם

(ב) [קנג] (עשה סח) לבדוק סימני בהמה וחיה כשנרצה לאוכלם שיהיו מעלה גרה ושוסעת שסע שנאמר זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו:

(ד) [קנד] (לאו פו) שלא לאכול מבהמה וחיה טמאה שנא' אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל וגו'.

תפסיר הרס"ג

וקולא להם. הד'א אלחיואן אלד'י יגוז אן תאכלוה. מן גמיע אלבהאים אלתי עלי אלארץ': (ג) כל מצ'לפה בצ'לף. ומפרק צ'לפהא תפריקא. ומצעדה אגתראר מן אלבהאים. פכלוהא: (ד) ואמא הד'ה פלא תאכלוהא מן אלמצעדי אלאגתראר. ואלמפרק אלצ'לף. אלגמל. פאנה מצעד אגתראר. ג'יר

נוה שלום

לא במדבר יד יז. (ב) הבהמה. מן גמיע אלבהאים, שם בהאים בערבי כולל לכל הולך על ארבע מבעלי חיים כמו בעברי. (ג) מפרסת פרסה, מט'לפה ט'לף (אלט'לף ללבקרה ואלשאה ונחוהא כאלט'פר ללאנסאן). ושסעת, מפרק וכו', מובדלת הפרסה לשתיים שלא כת"א.

אבן עזרא

המבדיל בין הטמא ובין הטהור: (ג) מפרסת. שם התואר וכן מקרין מפריס והטעם כל שהיא מתוארת שהיא בעלת פרסה: ושוסעת שסע. שם התאר והטעם שפרסותיה שסועות: מעלת גרה. מגזרת גרון ומעלת פועל. והזכיר הגמל והשפן והארנבת והחזיר בעבור שיש לכל אחד הסימן האחד ודרך לשון הקדש להזכיר הזכר מכל מין כי הנקבה בכלל הזכר היא והזכיר ארנבת יש אומרים לפי שלא ימצא הזכר מהם וי"א שהזכר ישוב נקבה והפך הדבר

מרפא לשון

עניין אחד וסימן אחד הוא, ולכן לא תרגם ושסעת שסע כלל מפני שהוא כפל מפרסת פרסה וכבר נכלל תרגומו במה שאמר כל דסדיקא פרסותה, והוסיף ומטלפן טלפין למלאת מקום ושסעת שסע כדרכו בכ"מ ויתכן שיהיה זה ג"כ טעם הכפל דלא נאמר אלא לרבותא שכל פרס ופרס יש לו ג"כ עור ומכסה כדרך כל הנפרד בטבעו לא שיהיה פרוד בלא מסה הטבע שא"כ אם יסדקו פרסות החזיר יטהר, ומזה הטעם יהיו הצפרנים סימני טהרה כמ"ש בספרי פ' ראה עד שיהיה בה ג' סימנים הללו מעלת גרה ומפרסת פרסה ויש לה טלפין אינה מותרת באכילה וזה דבלא סימן הטלפים יתכן שימצא אדם חיה מפרסת פרסה ומעלת גרה ויסבור שהיא טהורה והיא טמאה מפני שאינה מפרסת פרסה מברייתה אם אין לה טלפים ג"כ ואת"ל שזה דבור רחוק ואין צריך לרבות הטלפים שאין פרסה בלא טלפים י"ל דאעפ"י כן ריבה אותם משום יגדיל תורה ויאדיר כמ"ש חז"ל בסימני הדגים כל שיש לו סנפיר יש לו קשקשת והקשו א"כ למה נאמר קשקשת ותירצו משום יגדיל תורה ויאדיר. והנה עם פירוש התר' כן מצאנו טוב טעם ודעת למה פתח הכ' בל' פרסה וסיים בפרסות היל"ל כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסה או יאמר פרסות בשתיהן, וכן במשנה תורה שנאמר ושסעת שסע ב' פרסות היל"ל ארבע אם היתה הכוונה בשם פרסה על סתם רגל בכלל ועוד שאם הכוונה בשסעת שסע הייא העיקר ללמד שפרסותיה חלוקות למה לא אמר בגמל וארנבת ושפן ושסע איננו שסע ועם מה שנת' מטעם התרגום יבא הכל על נכון והכי דייקי קראי שבתחלה אמר כנגד הפרסה הכללית כל מפרסת פרסה דהיינו שפרסתה פרוסה לשתים, ואח"כ אמר כנגד ב' חלקיה ושסעת שסע פרסות. ובמשנה תורה פירש יותר ואמר שתי פרסות דהיינו שהם שסועים מעיקר ברייתן עד שיש להם טלפים כל אחד בפע"צ ומפני שלא נאמר עוד ושסעת שסע אלא לרבות גם הצפרנים לכן לא נאמר אצל גמל וארנבת ושפן דכיון שאין להם הפרסת פרסה אצ"ל שאינם שסועים והלוקים בצפרנים. עוד בזה יתבאר טעם הכ' במשנה תורה אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה, ופי' רז"ל השסועה בריה שיש לה ב' גבין וב' שדראות דקשה למה הוציאו הכ' מפישוטו והלא מוכח מפשטיותו שהוא כמו השסעת שסע דהיינו שפרסותיה חלוקות לשתים, אבל טעמם כמו שנת' דלשון ושסעת שסע הוא מיותר דכבר לימד על חלוקת הפרסות במ"ש מפרסות פרסה ולא נאמר אלא לרבות הטלפים, והכא בא

נחל קדומים

לכבד שבתות ויו"ט והכנסת אורחים והשגית לצדקה לעניים ולת"ח ויהיו לרצון לפני ה'. מעלת גרה שדברי תורה נרמזו לאכילה ושתיה כמשז"ל שכל אכילה ושתיה שבקהלת הוא דברי תורה. וישראל אעפ"י שלמד תנ"ך ומשנה וגמרא חוזר עליהם ויהיו בפיו כדבש

חומת אנ"ך

ואותה נתן לכם לשאת עון העדה משמע דעיקרן לכפרה: (ד) את הגמל וכו'. כל מינים טמאים נאחזים בסט"א וסוד גמל וחזיר ביאר הרב עיר וקדיש מהר"ר יעקב צמח ז"ל בספר משיבת נפש כ"י ועל פי דבריו פירשתי לפי בעניי מ"ש בש"ס אין אומרים נקרו גמל נקרו חזיר ובלקוטי הארכתי בס"ד: (ח) מבשרם לא תאכלו. ובנבלתם לא תגעו. הקשה בספר אמרי נועם אם הזהיר על הנגיעה למה הזהיר על האכילה. ויש ליישב דמשכחת לה שתתקע לו אחר בפיו. ושוב ראיתי שכן כתב בס' פענח רזא. ועוד י"ל

מסורת הקריאה

(א) וידבר ה', נמסר עליו ז' בטעם דרגא תביר, וכן במס"ג ועין מש"כ בשמות ו' כ"ט: (ג) בבהמה, נמסר ו' דגושים ועין בראשית

מַפְרִ֖יס טָמֵ֥א ה֖וּא לָכֶֽם׃ ה וְאֶת־
הַשָּׁפָ֗ן כִּֽי־מַעֲלֵ֤ה גֵרָה֙ ה֔וּא וּפַרְסָ֖ה
לֹ֣א יַפְרִ֑יס טָמֵ֥א ה֖וּא לָכֶֽם׃ ו וְאֶת־
הָֽאַרְנֶ֗בֶת כִּֽי־מַעֲלַ֤ת גֵּרָה֙ הִ֔וא
וּפַרְסָ֖ה לֹ֣א הִפְרִ֑יסָה טְמֵאָ֥ה הִ֖וא
לָכֶֽם׃ ז וְאֶת־הַ֠חֲזִיר כִּֽי־מַפְרִ֨יס
פַּרְסָ֜ה ה֗וּא וְשֹׁסַ֥ע שֶׁ֨סַע֙ פַּרְסָ֔ה וְה֖וּא
גֵּרָ֣ה לֹֽא־יִגָּ֑ר טָמֵ֥א ה֖וּא לָכֶֽם׃
ח מִבְּשָׂרָם֙ לֹ֣א תֹאכֵ֔לוּ וּבְנִבְלָתָ֖ם
לֹ֣א תִגָּ֑עוּ טְמֵאִ֥ים הֵ֖ם לָכֶֽם׃ ט אֶת־
זֶה֙ תֹּֽאכְל֔וּ מִכֹּ֖ל אֲשֶׁ֣ר בַּמָּ֑יִם כֹּ֣ל
אֲשֶׁר־לוֹ֩ סְנַפִּ֨יר וְקַשְׂקֶ֜שֶׂת בַּמַּ֗יִם
בַּיַּמִּ֛ים וּבַנְּחָלִ֖ים אֹתָ֥ם תֹּאכֵֽלוּ׃
י וְכֹל֩ אֲשֶׁ֨ר אֵֽין־ל֜וֹ סְנַפִּ֣יר וְקַשְׂקֶ֗שֶׂת

תפסיר הרס״ג

מצ׳לף בצ׳לף. והו נגס לכם: (ה) ואלובר. פאנה מצעד אגתראר. ג׳יר מצ׳לף בצ׳לף. והו נגס לכם: (ו) ואלארנב. פאנהא מצעדה אגתראר. והי ג׳יר מצ׳לפה. והי נגסה לכם: (ז) ואלכ׳נזיר. פאנה מצ׳לף בצ׳לף. וצ׳לפה מפרק תפריקא. והו אגתראר לא יגתר. פהו נגס לכם: (ח) מן לחומהא לא תאכלו. ובבנבאילהא לא תדנו. כד׳אך הי נגסה לכם: (ט) הד׳א מא יגוז אן תאכלוה. מן גמיע מא פי אלמא. כל מא לה אגנחה ופלוס פי אלמא. פי אלבחאר ואלאודיה פכלוה: (י) וכל מא ליס לה אגנחה ופלוס.

נוה שלום

(ה) ואת השפן, ואלובר, (דויבה כאלסנור). (ח) ובנבלתם, ובנבאילהא, עיין רש״י ז״ל ועיין לקמן דברים יד ח. (י) שקץ, רגס, מאוס ומרוחק.

אבן עזרא

והראשון קרוב אלי: (ח) ובנבלתם לא תגעו. והכתוב לא הזכיר הנוגע שיטמא עד הערב רק מדברי קבלה ידענו זה והנה הנוגע בזדון יש עליו מלקות כי הוא עבר על לא תעשה: (ט) ואם רדפנו אחר הכתוב לבדו בלי העתקה הנה לא הותר הדג שהוא באגמים כי הכתוב פרט בימים ובנחלים: סנפיר וקשקשת. כדברי המתרגם ארמית: (י) שרץ המים. הם הקטנים שיבראו מן המים ובמים נפש חיה מזכר ונקבה. ואחר שאמר שקץ הם לכם אמר ושקץ יהיו לכם לפרש מה שהוא שקץ והוא מבשרם לא תאכלו והנה הדג יקרא בשר רק מה שאמרו חז״ל בנדרים הוא על מנהג דברי אלה הדורות והוסיף כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת להיות כלל לכל מים כי לא הזכיר בתחלה רק הימים והנחלים. (יג) הנשר. ידוע גם זה עוף שיקרא כן בלשון ישמעאל יש כדמות ראיה שהוא כן בעבור היות שתי הלשונות קרובות: העזניה. אף על פי שיש דברי יחיד שאיננה ביישוב טעה הגאון שתרגם אותה אלענקא כי זה השם בלשון ישמעאל על דבר שלא נמצא בעולם ולא היה ולא נברא אלא למשל וכן יודו חכמי לשונם אם כן לא יתכן שיאסר השם הדבר שלא חיה: (יד) הדאה. שם כלל לשני מינים והם דאה ודיה כמו ואת הצפור לא בתר עם תור וגוזל והנה צדקו המעתיקים שאמרו כי ראה היא דאה וסרה טענת רבי יונה שאמר איך יתכן לאמר השמר לך מהאריה והליש. ויש אומרים שנשר מן אשורנו ופרס מן הלא פרס לרעב. ועזניה מן עוז והנו״ן נוסף והוא הנקרא עקב״א ודאה מן כאשר ידאה הנשר

תרגום אונקלוס

מַפֵּיק פַּשְׁרָא הוּא, וּפַרְסְתֵיהּ לָא סְדִיקָא. מְסָאַב הוּא לְכוֹן: ה. וְיָת טַבְזָא. אֲרֵי מַסֵּיק פַּשְׁרָא הוּא. וּפַרְסְתֵיהּ לָא סְדִיקָא. מְסָאַב הוּא לְכוֹן: ו. וְיָת אַרְנְבָא. אֲרֵי מַסְּקָא פַּשְׁרָא הִיא. וּפַרְסְתַהּ לָא סְדִיקָא. מְסָאֲבָא הִיא לְכוֹן: ז. וְיָת חֲזִירָא. אֲרֵי סְדִיק פַּרְסְתָא הוּא. וּמַטְלְפָן טִלְפִין פַּרְסָתֵיהּ. וְהוּא פַּשְׁרָא לָא פָשַׁר. מְסָאַב הוּא לְכוֹן: ח. מִבִּשְׂרְהוֹן לָא תֵיכְלוּן. וּבִנְבִילַתְהוֹן לָא תִקְרְבוּן. מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן: ט. יָת דֵּין תֵּיכְלוּן. מִכֹּל דְּבְמַיָּא. כָּל דְּלֵיהּ צִיצִין וְקַלְפִין בְּמַיָּא. בְּיַמְמַיָּא. וּבְנַחֲלַיָּא יָתְהוֹן תֵּיכְלוּן: י. וְכֹל דְּלֵית לֵיהּ צִיצִין וְקַלְפִין.

ת״א ואת השפן. בכורות ו: ואת הארנבת. שם: ואת החזיר. חולין שם בכורות שם: תאכלו. חולין סו סז: ובנבלתם. ר״ה טז: מכל אשר. שבועות ה: סנפיר. חולין כג נדה כא:

רשב״ם

גרה. מעלת את מאכלה בגרגרת לאחר אכילתה: (ח) ובנבלתם לא תגעו. בשעה שאתם צריכים ליגע בקודש או לאכול קודש כדכתיב כל הנוגע בהם יקדש. יקדש את עצמו. גם בכלי שרת גם במזבח גם בבשר חטאת בכולם כתיב כל הנוגע בהם יקדש ויטהר תחלה שאם נגע בנבלה או בשאר טומאות הכתובות בתורה יקדש ויטהר ויטבול תחלה קודם נגיעתו בקודש:

בעל הטורים

(ח) טמאים הם לכם. וסמיך ליה את זה תאכלו רמז חמרא דימא שרי. לא הזכיר בדגים שמות לפי שמכוסים מבני אדם אין להם

שפתי חכמים

צ דלאו הכא מכלל עשה עשה הוא ולא תעש׳ כתיב בהדיא בסמוך את זה לא תאכלו וגו׳ אבל לא בא ללמד כפשוטו שמותר לאוכלו דהא כבר אמר אשר תאכלו מכל הבהמה וגו׳: קוא״ת והא אין מזהירין מן הדין וי״ל דשאני הכא דיש בו עשה אותה תאכלו פי׳ רש״י ולא בהמה טמאה וזה קאי על כל בהמה טמאה דהא כתיב אותה תאכלו משמע הם שכתובים בפרשה מותר לאכול אבל שאר בהמות שאין בהם סימנים אף שלא כתובי׳ בפרשה אסיר לאוכלם א״כ יש עשה אף על בהמות שאין בהם סי׳ טהרה מזהירין נמ מן הדין שיהא בו נמי ל״ת אבל היכא דאין עשה אין מזהירין מן הדין. לא״ס: ר ברגל פי׳ ביו״ט כלו׳ שכל ישראל חייבין ליטהר עלמן ברגל מפני עולת ראייה שמייב להביא לעזרה משא״כ בשאר לא תגעו ר ברגל וזהו שאמרו חייב אדם לטהר עלמו ברגל:

רש״י

נעבור עליה בעשה צ ול״ת: (ח) מבשרם לא תאכלו. אין לי אלא אלו שאר בהמה טמאה שאין לה שום סי׳ טהרה מנין. אמרת ק״ו ק ומה אלו שיש בהן קצת סימני טהרה אסורות וכו׳ (כל הענין בת״כ): מבשרם. על בשרם באזהרה ולא על עצמות וגידין וקרנים וטלפים: ובנבלתם לא תגעו. יכול יהו ישראל מוזהרים על מגע נבלה ת״ל אמור אל הכהנים וגו׳ (ויקרא כא) כהנים מוזהרין ואין ישראל מוזהרין ק״ו מעתה ומה טומאת המת חמורה לא הזהיר בה אלא כהנים טומאת נבלה קלה לא כ״ש ומה ת״ל לא תגעו ר ברגל: (י) סנפיר. אלו שטש בהם: קשקשת. אלו קליפין הקבועין

טעמי איסורי אכילות

הממיתים. וזה טעם מה שאמרו במדרש [ויק״ר פי״ג] אמר ר״ת ב״מ לרופא שנכנס לבקר שני חולים אחד יש בו כדי לחיים ואחד אין בו כדי לחיים, זה שיש בו כדי לחיים אמר לו הרופא מה יאכל ומה לא יאכל, גזה שאין בו כדי לחיים אמר הרופא כל דבעי

מצות השם

(ט) [קנה] (עשה סט) נבדוק סימני הדגים כשנרצה לאוכלם שיהיה להם סנפיר וקשקשת שנאמר את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אתם תאכלו:

נחל קדומים

למתוק וזה רמז מעלת גרה: ז (ז) ואת החזיר וגו׳. וסמיך ליה את זה תאכלו מכל אשר במים ללמד האסור בחיה מותר במים תורא דימא אסור חמרא דימא מותר. לקוטי גאוני קמאי בס׳ רבינו אפרים ז״ל:

חומת אנ״ך

לעבור עליו בשני לאוין: (י) כל אשר לו סנפיר וקשקשת. אין שמות לדגים

מרפא לשון

לרבות בריה שיש לה ב׳ גבין וב׳ שדראות שאל״כ אצ״ל השסועה ואעפ״י שי״ל שאמר כן כנגד החזיר שנ׳ בו ושסע שסע פרסה, ולכך מתר׳ מטלפי טלפיא, מ״מ לא היל״ל כאן השסועה בסתם אלא אח״כ בפ׳ ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא יאמר ושסע איננו שסע ולפי שאמר השסועה בתחלה בסתם הוא מיותר וצ״ל שבא לרבות דבר אחר והוא שפי׳ רז״ל שהיא בריה שיש לה ב׳ גבין וב׳ שדראות, והנה נת׳ מכמה פנים שכצ״ל תרגום מפרסת פרסה, דסדיקן פרסתה ושסעת שסע ומטלפן טלפין כתר׳ אונקלוס ולא בהיפך כמ״ש הירו׳ וגם הגאון ז״ל בתרגומו הערבי אלא שכפי התר׳ הירוש׳ ותרגום

מסורת הקריאה

ט׳ יו״ד: (ד) הגמל, הנגינה במ״ם: (ז) החזיר, הנגינה בזי״ן: יגר, נמסר עליו ל׳, פי׳ לית בקמץ׳ (ט) בימים, נמסר עליו ה׳ דגושים. ועין בראשית א׳ כ״ב: תאכלו, במס״ק, כל דקודמו זה זאת תאכלו, ודקודמו ב תאכלו, וכתב בעל סייג לתורה וז״ל צ״ל וכל דקודמו ב״ם ר״ל בשר או מ״ם הכינוי דהיינו אתם מהם, תאכלו אף שאינו באס״ף, ותימה כיון שלא נזכר בכל הפרשה אלא מבשרם הל״ל וכל דקודמו מ״ם תאכלו עכ״ל, ותימה עליו שלא ראה הלוא כתיב בפסוק ג׳ אתה תאכלו, דלא קדים ליה לא מ״ם ולא בשר וכתיב תאכלו בצירי. והמבין חידות כתב דכוונתה דבעלי המסורת נתנו סימן למלת תאכלו תאכלו בפרשה זאת ואמרו כל מקום דקדים זה או מלה זאת למלת תאכלו במאמר אחד אזי הכ״ף תאכלו בשוא, וכל מקום דקדים ב׳ כלומר ב׳ הוא שנים לשון רבים כגון מבשרם שהוא לשון רבים או מלת מהם שהוא לשון רבים אזי תאכלו תנועת הכ״ף בצירי, וזה מורה הצירי אשר תחת אות ב׳ במסורת, אמנם במה דברים אמורים במלת תאכלו או תאכלו שאינם באתנחתא וסוף פסוק, אבל אם הם באתנחתא וסוף פסוק תשתנה תמיד השוא לצירי אזי בטל הסימן אשר נתנו

ויקרא יא שמיני

בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים מִכֹּל שֶׁרֶץ הַמַּיִם
וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמָּיִם שֶׁקֶץ
הֵם לָכֶם: יא וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם
לֹא תֹאכֵלוּ וְאֶת־נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ:
יב כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת
בַּמָּיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: יג וְאֶת־אֵלֶּה
תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ שֶׁקֶץ
הֵם אֶת־הַנֶּשֶׁר וְאֶת־הַפֶּרֶס וְאֵת
הָעָזְנִיָּה: יד וְאֶת־הַדָּאָה וְאֶת־הָאַיָּה
לְמִינָהּ: טו אֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ: טז וְאֵת
בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס וְאֶת־
הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ: יז וְאֶת־
הַכּוֹס וְאֶת־הַשָּׁלָךְ וְאֶת־הַיַּנְשׁוּף:
יח וְאֶת־הַתִּנְשֶׁמֶת וְאֶת־הַקָּאָת וְאֶת־

תרגום אונקלוס

בְּיַמְמַיָּא וּבְנַחֲלַיָּא. מִכֹּל רַחְשָׁא דְמַיָּא. וּמִכֹּל. נַפְשָׁא חַיְתָא דִבְמַיָּא. שִׁקְצָא אִנּוּן לְכוֹן: יא. וְשִׁקְצָא יְהוֹן לְכוֹן. מִבִּשְׂרְהוֹן לָא תֵיכְלוּן. וְיָת נְבִילַתְהוֹן תְּשַׁקְּצוּן: יב. כֹּל דְּלֵית לֵיהּ. צִיצִין וְקַלְפִין בְּמַיָּא. שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן: יג. וְיָת אִלֵּין תְּשַׁקְּצוּן מִן עוֹפָא, לָא יִתְאַכְלוּן שִׁקְצָא אִנּוּן. נִשְׁרָא וְעָר וְעַזְיָא: יד. וְדַיְתָא. וְטָרְפִיתָא לִזְנַהּ: טו. יָת כָּל עוֹרְבָא לִזְנֵהּ: טז. וְיָת בַּת נַעֲמִיתָא, וְצִיצָא וְצִפַּר שַׁחְפָא. וְנֵצָא לִזְנוֹהִי: יז. וְקַדְיָא וְשָׁלֵינוּנָא וְקִפּוּפָא: יח. וּבָוְתָא וְקָתָא וְיַרְקְרֵיקָא:

ת"א כמים בימים. שבועות ה: ואת נבלתם. חולין סו: הנשר. חולין סא: ואת הפרס. חולין ו סב: ואת הדאה. שם סג: ואת בת. שם סד: הנץ. שם סג: למינה. שם: השלך. שם: תנשמת. שם:

תפסיר הרס"ג

פי אלבחאר ואלאודיה. מן גמיע דביב אלמא. וגמיע אלחיואן אלד'י פי אלמא. פהו רגס לכם: (יא) וכונהא ארגאס לכם. מן לחומהא לא תאכלו. ונבאילהא תרגסו: (יב) כד'אך כל מא ליס לה. אגנחה ופלוס פי אלמא. פהו רגס לכם: (יג) והד'א מא תרגסו מן אלטאיר. לא יוכלו אנהא ארגאס. אלנסר ואלעקאב ואלענקא: (יד) ואלחדא. ואלצדא באצנאפהא: (טו) וגמיע אלג'ראביב באצנאפהא: (טז) ואלנעאמה. ואלכ'טאף ואלסאף. ואלבאז לאצנאפה: (יז) ואלבום ואלזמג ואלבאשק: (יח) ואלשאהין

נוה שלום

(יא) ושקץ, וסביל כונהא ארגאס לכם הו מן לחומהא וכו', כ"ה הנוסחא המדוייקת, וביאור היותם שקץ לכם האמור בפסוק הקודם הוא שמבשרם לא תאכלו, וכ"כ ראב"ע, וכמו כן כל אשר לו סנפיר וכו'. וקשקשת, ופלוס, בצ'מתין, קליפי הדג. (יג) את הנשר, אלנסר וכו' כל מיני עופות הטמאים נזכרו שמותיהן בספרי חכמי הלשון וצורת כל אחד וסימניו בתנועותיו וטבעו זולת העזניה שתרגם אלענקא ואמרו חכמי לע"ר שאין ידוע אלא שמה בלבד, וכן אמרו בתלמוד שהעזניה אינו נמצא בישוב, וכתב רמב"ם בפ"א מהל' מ"א שאינו מצוי כי אם במדברות איי הים הרחוקות עד מאד שהן סוף הישוב ע"כ, וא"כ זהו טעם שנעלמה מציאותו ודמות צורתו אצל חכמי לע"ר ובזה סרה תלונת ראב"ע. (יד) ואת הדאה, ואלחדא, וכן תרגם והדיה בפרשת ראה, שהאלף והיוד מתחלפים באותיות אהוי, וכפי עיקר הלשון צ"ל ואלחדאה וכן העתיק אבן גנאח. (טז) התחמס, אלכ'טאף, (טאיר אסוד). השלך, אלזמג, (טאיר יצאד בה). (יח) הרחם, אלרכ'ם, (טאיר

אבן עזרא

ואיה שמנהגה לשבת באיים ידועים. ועורב מלשון ערב בעבור שחרותו: (טז) בת היענה. יש אומרים שהוא מין שלא ימצאו זכרים כמו הארנבת ואין מלת כיענים טענה כי אינם זכרים רק הם נקבות כמו יעלים ורחלים: ואת התחמס. מגזרת חמס: ואת השחף. מוליד השחפת: והנץ. יש לו נוצה רבה והקרוב שהוא הידוע הפורש כנפיו תמיד לפאת דרום כי יבקש מקום חם: (יז) הכוס. ככוס חרבות וי"א שהוא נכסה מעין אדם על כן ישכון במקום שאין שם יישוב: השלך. י"א עוף מנהג תולדתו להשליך ילדיו: ינשוף. עוף יעופף בנשף כי לא יראה ביום מפני להט אור השמש: (יח) התנשמת. כל רואהו ישום גם זה השם נמצא בשרצים: הקאת. י"א שיש עוף מנהג

בעל הטורים

שמות: (יג) את הנשר. פתח בנשר שהוא מלך לעופות. נשר נוטר גולגו דכתיב תתחדש כנשר נעוריכי: (טז) התחמס. חומס ואוכל: הנץ. בעל נוצה הרבה ומגלה שאר עופות ותופסם: (יז) הכוס. ככוס חרבות ונכסה מן העין: השלך. שמולה דגים מן הים: הינשוף. עף בנשף ואינו נראה ביום מפני אור השמש: (יח) התנשמת. כל הרואה אותה ישום: הקאת דרכו להקיא מאכלו: הרחם.

רש"י

מ כמו שנא' (ש"א יז) ושריון קשקשים הוא לבוש: (י) שרץ. בכ"מ משמעו דבר נמוך שרוחש ונד על הארץ: (יא) ושקץ יהיו. לאסור את עירוביהן אם יש בו בנותן ת טעם: מבשרם. אינו מוזהר על הסנפירים ועל העצמות: ואת נבלתם כו'. לרבות יבחושין א שסיננן והם זבובים קטנים: (יב) כל אשר אין לו וגו'. מה ת"ל ב שיכול ג אין לי שיהא מותר אלא המעלה סימנין שלו ליבשה השירן במים מנין ת"ל כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים הא אם היו לו במים אע"פ שהשירן ד בעלייתו מותר: (יג) לא יאכלו. לחייב את המאכילן לקטנים שכך משמעו לא יהיו נאכלים על ידך או אינו אלא לאסרן בהנאה ת"ל (דברים יד) לא תאכלו באכילה אסורין ה בהנאה מותרין. כל עוף שנא' בו למינה למינו למינהו יש באותו המין שאין דומין זה לזה לא במראיהם ולא בשמותם ו וכולן מין אחד: (טז) הנץ. אישפרוי"ר: (יז) שלך. פירשו רבותינו זה השולה (פירש מגביה) דגים מן הים וזהו שת"א ושלינונא: כוס וינשוף. הם הצועקים בלילה ויש להם לסתות כאדם: (יח) תנשמת.

שפתי חכמים

יעות השנה: ש משום דקרא יתירה היא דהא כתיב לעיל מיניה שקץ הם: ת היינו מין במאינו מינו אבל מין במינו טמא אחד במאתים טהור מותר: א אפי' דבר שמתגדל במים שבכלים אין בו לד איסור ואת נבלתם תשקצו בא לרבות מיד שנתפרשו מן המים כגון שסיגן מן המים אסורין הן כיון שפרשו ממקום רביתייהו: ב דקרא יתירה הוא שכ' לעיל וכל אשר אין לו סנפיר וגו': ג כלו' אלו לא כתב מקרא זה ה"א אין לי וכו': ד אבל מקרא קמא ליכא למשמע דא"כ במים מבעי ליה ולא בימים ובנחלים אלא ללמד בימים ובנחלים שהם מושכין ונובעין הוא דאסירי אי לית ליה סימנים הא בכלי' שיחין ומערות אע"פ דלית בהו סימנין אכול פ"ש: ה מדשני משה רע"ה במ"ת וכתב לא תאכלו ולא כתב לא יאכלו דמשמע אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע כמו שמשמע הדבור מפי הקב"ה אלא ודאי כך קבל מסיני דהאי לא יאכלו דכתיב גבי עופות טמאי' לאו לאוסרן בהנא' הוא דאתא וע"כ לחייב על המאכילו לקטנים: ו וא"ת היאך מוסב זה על מין שפרש"י לפניו וי"ל השתא דפי' לפניו העופות הטמאים

טעמי איסורי אכילות

שכו ליס כך הטעו"ס וכו'. אבל ישראל שהם לחיי העוה"ב ואת הבהמה אשר תאכלו אך את זה לא תאכלו וגו'. הנה מבואר יפה שאין סכנה לחיי העולם הזה יי אלו ואלו כלם חיים אמנם הכונה היא לחיי הנפש וכריאותה כי מי שחלקו בחיים בעולם הבא יהיה לו טבע אחר ממנה שיאום לגולתו שאין חלקו בחיים עכ"ל:

מצות השם

(יא) [קטו] (לאו פז) שלא לאכול דג טמא שנא' ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו ואת נבלתם תשקצו: (יג) [קטז] (לאו פח) שלא לאכול עוף טמא שנא' ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו שקץ הם:

חומת אנ"ך

בלשון הקדש. מפרשים: (יב) כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים. פירש"י דאם היו לו במים ונשרו מותר ע"ש. וגם אם עתידים לגדל אח"כ ומפיק לה מדכתיב אין לו. עיין לו. מפרשים:

מסורת הקריאה

במלות זה (זאת) עכ"ל: (י) בימים, ה' דגשים עין בראשית א' כ"ב: (יב) אשר אין לו, נמסר במס"ג ו' זוגין מתחלפין בטעמא חד בדרגא וחד בתביר, פי' דמשפט הדרגא הוא להיות בין דרגא לתביר ב' תנועות או שוא בראש התיבה ותנועה הוא דרגא, אבל אם אין ביניהם כ"א תנועה אחד או תנועה עם שוא נח אז הוא מרכא בר מן י"ג מקומות יוצאים מכלל זה שהמשרת דרגא אע"פ שאין בין המשרת לתביר רק תנועה אחד, וסי' נמסר בראשית י"ח י"ח עי"ש, ומהני י"ג פסוקים נמצא ג"כ ו' זוגין, היינו ב' פסוקים דמיין נקרא זוג, ומתחלפין בטעמא ר"ל דבמקום אחד כתיב בדרגא ובמקום השני שהוא זוג שלו הוא במרכא כדינו, וסי' א' ואברהם היו יהיה (בראשית י"ח י"ח) בדרגא מלת היו ומלת יהיה בתביר אף שאין ביניהם כ"א תנועה ושוא נח, וזוג שלו הוא מה שהובא שם במסורה, יהיה שלום. והוא כי יהיה שלום (ישעיה ל"ט ח') כי במרכא, יהיה בתביר כדינו, ונקרא זוג כי בשניהם הוא קדים למלת יהיה, ב' וכי יגף שור איש (שמות כ"א ל"ה) דמלת יגף בדרגא ומלת איש בתביר אף שאין ביניהם רק תנועה א' מלת שור, וזוג שלו הוא וכי יגח שור את איש (שם כ"ה) מלת שור

מרפא לשון

הגאון ז"ל בא סדר הלשון כפי הנאות לשכל האדם שבתחלה מצייר טלפי הבהמה ואח"כ מצייר שהם מחולקים ולכן תרגמו מפרסת פרסה על הטלפים, ושסעת שסע על חלוקתם ואינו אלא היפך סדר העיקרי סדרי הבריאה שהוא כפי ת"א ולפי דעת נותן התורה ית'. ה) ואת השפן, וית טבזא, ה"ג וי"ג טפזא וכ"ה גי' הערוך ופי' שהיא מלשון תר' לנתר בהן על הארץ לטפזא שכן דרך השפן לקפוץ. ט) סנפיר וקשקשת, ציצין וקלפין, פי' ציצין כמו ציצין המעכבין את המילה וקלפין כמו קליפי אגוז, וכן הסנפירין ששט בהם הם דומין לציצין והקשקשים כמו קלפות. ז) ואת הכוס, וקדיא. ה"ג בדל"ת לא ברי"ש וכ"ה גי' הערוך והמתורגמן ונ"א וקריא אפ' שהגיהו כן עפ"י הטעם שכ' רש"י ז"ל שהוא עוף הצועק

הָרָחָם: יט וְאֵת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה
לְמִינָהּ וְאֶת־הַדּוּכִיפַת וְאֶת־
הָעֲטַלֵּף: כ כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ
עַל־אַרְבַּע שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: כא אַךְ
אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף
הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע אֲשֶׁר־לֹא כְרָעַיִם
מִמַּעַל לְרַגְלָיו לְנַתֵּר בָּהֵן עַל־
הָאָרֶץ: כב אֶת־אֵלֶּה מֵהֶם תֹּאכֵלוּ
אֶת־הָאַרְבֶּה לְמִינוֹ וְאֶת־הַסָּלְעָם
לְמִינֵהוּ וְאֶת־הַחַרְגֹּל לְמִינֵהוּ וְאֶת־
הֶחָגָב לְמִינֵהוּ: כג וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף
אֲשֶׁר־לוֹ אַרְבַּע רַגְלָיִם שֶׁקֶץ הוּא
לָכֶם: כד וּלְאֵלֶּה תִּטַּמָּאוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ
בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: כה וְכָל־
הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא

*לו ק'

תרגום אונקלוס

יט. וְחַוָרִיתָא. וְאִבּוֹ לִזְנַהּ. וְנַגַּר טוּרָא וַעֲטַלֵּיפָא: כ. כֹּל רִחְשָׁא דְעוֹפָא. דִּמְהַלֵּיךְ עַל אַרְבַּע. שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן: כא. בְּרַם יָת דֵּין תֵּיכְלוּן. מִכֹּל רִחְשָׁא דְעוֹפָא. דִּמְהַלֵּיךְ עַל אַרְבַּע. דְּלֵיהּ קַרְסוּלִין מֵעִלָּוֵי רַגְלוֹהִי. לְקַפָּצָא בְהוֹן עַל אַרְעָא: כב. יָת אִלֵּין מִנְּהוֹן תֵּיכְלוּן. יָת גּוֹבָא לִזְנֵיהּ. וְיָת רָשׁוֹנָא לִזְנוֹהִי. וְיָת חַרְגְּלָא לִזְנוֹהִי. וְיָת חַגְבָּא לִזְנוֹהִי: כג. וְכֹל רִחְשָׁא דְעוֹפָא. דְּלֵיהּ אַרְבַּע רַגְלִין. שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן: כד. וּלְאִלֵּין תִּסְתָּאֲבוּן. כָּל דְּיִקְרַב בְּנִבְלַתְהוֹן יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: כה. וְכָל דְּיִטּוֹל מִנִּבְלַתְהוֹן. יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי

ת"א סרחס. שם: חסידה. שם: האנפה. שם: למינהו. שם: הדוכיפת. שם: אשר לו. שם שם סו: לנתר בהן. ב"ק לח: את אלה. חולין סה: החרגבת. שם סו: הסלעם. שם: למינהו. שם:

תפסיר הרס"ג

ואלקוק ואלרכ'ם: (יט) ואלצקר ואלבג'בג'ה באצנאפהא. ואלהדהד ואלכ'פאש: (כ) וגמיע דביב אלטאיר. אלסאלך עלי ארבע. רגס הו לכם: (כא) והד'א מא יגוז אן תאכלוה. מן גמיע דביב אלטאיר. אלסאלך עלי ארבע. מא לה כראעין פוק רגליה. ליתב בהמא עלי אלארץ׳: (כב) הד'א מא תאכלוה מנהא. אלגראד וצנופה. ואלדבא וצנופה. ואלחרגל וצנופה. ואלגנדב וצנופה: (כג) וסאיר דביב אלטאיר. אלד'י לה ארבע ארגל. פהו רגס לכם: (כד) ומן הד'ה פאנגסו. כל מן דנא בנבאילהם. יג'סל ת'יאבה וינגס

נוה שלום

ישבה אלנסר). (יט) והעטלף, ואלכ'פאש, (מן טיור אלליל). (כא) לנתר, ליתב, לשון דלוג וקפיצה ותרגם אדלג שור את'ב אלי׳ אלאסואר. (כב) את הארבה, אלגראד, והוא מין חגב, שכן תרגם ונהי בעינינו כחגבים. כאלגראד, וכן תרגם בישעיה וישביה כחגבים, ולפי שהוא עולה ברבוי עצום נקרא ארבה, ובערבי גראד על שמחליק פני השדה בהשחיתו את כל יבולה תרגום איש חלק, רגל אגרד, ובכל מושבות תימן מדורות קדומים ועד עתה יאכלוהו כל מאספיו עפ"י מסורת שזה המין המפור׳ הוא שהתירה תורה עיין יו"ד סימן פ"ה בספר ראשי בשמים להה"ר דוד משרקי ז"ל סעיף קטן ג׳ ושו"ת מהרי"ץ ז"ל ח"ב סימן ל"ט וח"ג סימן ר"כ, וא"א ז"ל בפירושו לת"א האריך לבאר סימני מין זה בראיות מהתלמוד וחדושי הגאונים לקיים קבלת הראשונים. ואת הסלעם, ואלדבי (צג'יר אלגראד קבל אן יטיר) וכן תרגם וילק ואין מספר. החרגל, אלחרגל, החגב, אלגנדב, מיני

אבן עזרא

תולדתו להקיא מאכלו: הרחם. אמר הגאון שהוא בלשון קדר בחלוף חי"ת בכ"ף כי בכתב׳ אות אחד להם והאחרים אמרו שהוא עוף מרחם על בניו: (יט) החסידה. היא הנראית למועדים ידועים בשנה וי"א שהיא מפזרת חסד בדרך רחוקה: האנפה. שיתאנף מהרה: הדוכפית. אמרו הצדוקים שהיא התרנגולת ואלה טפשי עולם כי מי הגיד להם: העטלף. עוף קטן יעוף בלילה והוא מלה מרובה. ר"ל בת ד׳ אותיות: (כ) ודע כי מלת תשקצו מן העוף. בדקדוק הטעם היא מעט רחוקה ממלת אל תשקצו את נפשותיכם כי הנפשות פעולים ובעוף טעמו שתדעו שהם שקץ ויהיו נחשבים לכם לשקץ וכל שרץ קטן שיעוף פעם ופעם הולך על ארבע שקץ: (כא) אשר לא כרעים. העיקר להיות לו עם

אבי עזר

גמורה ונא להריס דג"ש: (כ) (מלת

רשב"ם

(כא) ההולך על ארבע. כעין רבמיים: לנתר. כתרגום ויתר גוים. כמו ויפל מנפלו *על כפיו. כגון הדוב והכלב: (כד) ולאלה תטמאו. *כל הנוגע בנבלתם ומפרש והולך בהמות טמאות. *הבהמה אע"פ שהיא

רש"י

היא *דומה לעטלף ופורח בלילה ותנשמת האמורה בשרצים היא דומ׳ לה ואין לה עיני׳ וקורין לה טלפ"א: (יט) החסידה. זו דיה לבנה ולמה נקרא שמה חסידה שעושה חסידות עם חברותיה במזונות: האנפה. היא דיה רגזנית: הדוכיפת. תרנגול הבר וכרבלתו כפולה ולמ׳ נקרא שמו דוכיפת שהודו כפות וזו היא כרבלתו ונגר טורא נקרא על שם מעשיו כמ"ש רבותינו במס׳ גיטין (דף סח): (כ) שרץ העוף. הם הדקים הנמוכים הרוחשין על הארץ כגון זבובים וצרעין ויתושין וחגבים: (כא) על ארבע. על ד׳ רגלים: ממעל לרגליו. סמוך לצוארו יש לו כמין שתי רגלים לבד ד׳ רגליו וכשרוצה לעוף ולקפוץ מן הארץ מתחזק באותן שתי כרעי׳ ופורח ויש מהן הרבה אבל אין אנו בקיאין בהן שד׳ סימני טהרה נאמרו בהם ארבע רגלים וד׳ כנפים והרסולין אלו כרעים הכתובים כאן וכנפיו חופין את רובו וכל סימנים הללו מצויין באותן שבינותינו אבל יש שראשן ארוך ויש שאין להם זנב וצריך שיהא שמו חגב ובזה אין אנו יודעים להבדי׳ ביניהם: (כג) וכל שרץ העוף וגו׳. בא ללמד שאם יש לו ז חמש טהור: (כד) ולאלה. העתידין להאמר למטה בענין: תטמאו. ח כלו׳ ט בנגיעת׳ יש טומא׳: (כה) וכל

שפתי חכמים

שכתובין בתורה בהדיא דמותר בהנאה מדכתי׳ לא תאכלום מלים לפרש היכא דכתיב למינה למינו למינהו אף שאין דומין זל"ז לא במראיהן ולא בשמותיהן הכל מין אחד הוא אבל אם היו אותן שכתובין בהדיא בתורה אסורין בהנאה מדכתיב לא יאכל היה מפרשין היכא דכתיב למינה למינו למינהו לא ללמד בא שמינם ממש הוא אלא אלו שדומין במראיהן ובשמותיהן אסורין כמו אלו שכתובין בתורה אבל אלו שאין דומין להם במראיהן ובשמותיהן אותן אינן מינן ואינן אסורים כאותן שכתובין בהדיא שהן אסורי׳ בהנאה ואין בהם אלא איסור אכילה אבל השתא דאמרי׳ אפילו אותן שכתובי׳ בהדיא אין בהם איסור הנאה א"כ איך יכולים לו׳ אותן שאין כתובי׳ בהדי׳ חמור יותר ע"כ להורו׳ בא שמין א׳ הוא וק"ל: ז דאל"כ ל"ל האי הא לעיל כתי׳ אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההולך על ארבע וגו׳ משמע דהני ארבע מיני׳ דוקא אבל שאר שרצי העוף שיש להם ד׳ רגלים אסורי׳ לאכול אלא ודאי ללמד בא וכו׳: ח ולא אדלעיל קאי אבהמה וחיה ועופות דגים וחגבים · ט כלו׳ לא שנגלה אותם לטמאות אלא ה"פ שאם תגעו

מצות השם

(כא) [קנח] (עשה ע) לבדוק בסימני החגבים כשנרצה לאוכלם שיהיה להם כרעים ממעל לרגליו שנא׳ אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההולך על ארבע אשר לו כרעים ממעל לרגליו וגו׳.

מרפא לשון

בלילה. חי) ואת התנשמת, ובותא. ה"ג בבי"ת לא בכ"ף. כא) אשר לו כרעים, קרסולין. פי׳ ארכובות כמו שת"י ולא מעדו קרסולי, ולא אזדעזעא רכובתי. וקראם הכ׳ כרעים ע"ש שכורעין בהם וגם מקום חבור הפרסה של אדם נק׳ קרסול כדאי׳ במשנה פ"א דאהלות, וכן הבהונות נק׳ קרסולין כמו שת"י בשפטים א׳ ויקצצו את בהנות ידיו ורגליו, וקציצו את קרסולי ידוהי ורגלוהי מפני שכל שהוא מקום חיבור ב׳ פרקים דומה לארכובה ונק׳ קרסול וזה דלא כפרש"י ז"ל שפירש שהם ב׳ רגלים סמוך לצוארו אלא כפי הקבלה אצלינו שזה הארבה המפורסם בעולם הוא שהתירה התורה ולא שמענו בזה המין שיש לו כמין ב׳ רגלים סמוך לצוארו, והיא הקבלה המפורסמת מעולם מימות הנביאים עד סוף הגאונים כמו שידוע מדבריהם שהרי הנביא יואל פירש סימניו ואינו אלא הארבה המקובל אצלינו וכן הגאונים ז"ל פרשוהו שהוא הנק׳ בל"ע אלגראד כמו שפי׳ רבינו ס"ג ז"ל בתרגומו על פסוק זה וכן הגאון ר׳ האיי בס׳ המפתח פירש ל׳ הגמרא שבת רב כהנא הוה קאי קמיה דרב הוא מעבר שושיבא אפומיה (גנס מן אלגראד) כמ"ש

מסורת הקריאה

במרכא ומלת איש בתביר וגב יש ביניהם מלת את תנועה אחת. ונקרא זוג לפי ששניהם קדים למלת איש. ג׳ לא תהיה משכלה (שם כ"ג כ"ו) במרכא מלת לא, לו תהיה שוק הימין (ויקרא ז׳ ל"ג) מלת לו בדרגא, ד׳ וכל אשר אין לו דמשנה תורה (י"ד י׳) מלת אשר בדרגא, כל אשר אין לו דויקרא (דין) במרכא, ה׳ כי לא יוכלו להראות (ש"ב י"ז י"ז) מלת לא בדרגא יוכלו בתביר, כי לא יכלו לעשותו (דה"ב ל׳ ג׳) מלת לא בדרגא, כ"ה בספרים שלנו, אבל עפ"י המסורה הך דש"ב הוא במרכא דמונה אותו בין הזוגים חד במרכא, ואלו הך דד"ה הוא נמנה בין הי"ג שהם בדרגא בראשית י"ח י"ח, ו׳ הפך ידך (דמלכים א׳ כ"ב ל"ד) הפך ידך דד"ה (ב׳ י"ח ל"ג) גם אלו תרוויהו בדרגא תביר בספרים שלנו אבל עפ"י המסורה אחד במרכא, והוא דין דד"ה, דאילו הך דמ"א נמנה במסורת שם בין הי"ג שהם בדרגא, ז׳ תהי נא ידך (ש"ב כ"ד י"ז), כל אשר תמצא ידך (קהלת ט׳ י׳) ושניהם בספרים שלנו בדרגא תביר, אבל עפ"י המסורה הך דש"ב צ"ל מלת נא במרכא, דאילו הך דקהלת נמנה שם בין הי"ג שבדרגא.

עַד־הָעָרֶב׃ כו לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר
הִוא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֶׁסַע ׀ אֵינֶנָּה
שֹׁסַעַת וְגֵרָה אֵינֶנָּה מַעֲלָה טְמֵאִים
הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא׃
כז וְכֹל ׀ הוֹלֵךְ עַל־כַּפָּיו בְּכָל־הַחַיָּה
הַהֹלֶכֶת עַל־אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם
לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־
הָעָרֶב׃ כח וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָם יְכַבֵּס
בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב טְמֵאִים
הֵמָּה לָכֶם׃ ס כט* וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא
בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֶד
וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ׃ ל וְהָאֲנָקָה
וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט וְהַתִּנְשָׁמֶת׃

* שביעי

תרגום אונקלוס

וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃ כו. לְכָל בְּעִירָא. דְּהִיא סְדִיקָא פַּרְסְתָא. וְטִלְפִין לֵיתַהָא מְטַלְפָא. וּפִשְׁרָא לֵיתַהָא מַסְקָא. מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן. כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאַב׃ כז. וְכֹל דִּמְהַלֵּיךְ עַל יְדוֹהִי. בְּכָל חַיְתָא דִּמְהַלְּכָא עַל אַרְבַּע. מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן. כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבֵילַתְהוֹן יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃ כח. וּדְיִטּוֹל יָת נְבֵילַתְהוֹן. יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא. מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן׃ כט. וְדֵין לְכוֹן דִּמְסָאַב. בְּרִחְשָׁא דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא. חוּלְדָּא וְעַכְבְּרָא וְצַבָּא לִזְנוֹהִי׃ ל. וְיַלָּא וְכוֹחָא וְהַלְטָתָא. (נ״י וְהַלְּטָאתָא) וְחוּמְטָא וְאָשׁוּתָא׃

ה״א וכל הולך. חולין ט: וזה לכם. מנחות כט כריתות ד כב מעילה יז: בשרץ. חולין קכז: והעכבר. שם:

בעל הטורים

שמרמם על בניו: סורב למינו. בגימ׳ זרזר ובטליס לא התיר בהם כלום בשביל הכחם שהוא מהם: (כז) הנוגע בנבלתם יטמא. בגימ׳ זה הנוגע אפי׳ בכעדשה: (כט) הטורן. בגימט׳ כשעורה שחורה כתיב לפנינו וכי ימות מן הבהמה אשר היא טרפה: (כח) והנושא *ומסיט ממקומה אע״פ שלא זז ממקומו אינו טמא, וכן שנינו במסכת זבחים, ואפילו מת

רשב״ם

מפרסת פרסה, אבל שסע איננה סדוקה כגון סוס וחמור: (כו) וגרה איננה מעלה. כל הנוגע בהן, בין מתים בין שחוטים וכאן לא פירש במותם, אבל בבהמה לכם לאכלה וגו׳ דוקא מתה אבל שחוטה טהור׳ ואפי׳ נגע. אבל אם טענוהו נבלה על כתפו ולא נגע ולא מוטל על המטה ומתחתיו נייר המפסיק בין המת

רש״י

הנשא מנבלתם. כ״מ שנאמרה טומאת משא המורה מטומאת מגע י שהיא טעונה כבוס בגדים: (כו) מפרסת פרסה ושסע איננה שוסעת. כגון גמל שפרסתו סדוקה למעלה אבל למטה היא מחוברת כאן למדך שנבלת בהמה טמאה מטמאה ובענין שבסוף הפרשה ב פירש על בהמה טהורה: (כז) על כפיו. כגון כלב ודוב ל וחתול: טמאים הם לכם. למגע: (כט) וזה לכם הטמא. כל טומאות הללו אינן לאיסור אכילה אלא לטומאה ממש להיות טמא במגען ונאסר לאכול תרומ׳ וקדשי׳ וליכנס במקדש: והצב. דומה

שפתי חכמים

בם תהיו טמאים: י כ׳ הרא״ם לא שמעתי טעם נכון ע״ז מה בא להשמיענו בזה הכלל הרי בהדיא כתיב פה שבטומאת מגע אינו טעון כיבוס בגדים ובטומאת משא טעון כיבוס בגדי׳ ואם להודיע שבכ״מ הוא כמ״ש פה למאי כפ״מ ושמא י״ל שבא להשמיענו בזה שאין טומאת מגע לאדם מק״ו מבומאת משא להטעינה כיבוס בגדים ומה משא שאינה נוהגת בשרצים טעון כיבוס בגדים מגע שנוהג בכל מיני טומאות אינו דין שטעון כיבוס בגדים וע״ז פרש״י כ״מ שנא׳ טומאות משא חמורות מטומאת מגע ולא תמצא בשום מקום טומאות מגע שחייב בה הכתוב כיבוס בגדים ואלו היתה טומאות מגע טעונה כיבוס בגדים מק״ו לא לישתמיט קרא בשום דוכתא דלכתיב בטומאת מגע יכבס בגדיו: כ כלו׳ חילקן הכתוב לשנים לו׳ שמיתת בהמה טהורה אם היא׳ טרפ׳ ושחטה שחיטתה מטהרתה מידי נבילה ומ״ה כתיב התם וכי ימות וגו׳ דוקא מתה ממאה טומאת נבלה אבל טרפה אע״פ שסופ׳ למות אם שחטה טהורה מטומאות נבלה אבל בהמה טמאה בין מתה בין שחוטה אין שחיטתה מטהרתה מידי נבילה ולכן נכתב בה בנבלתה סתם בין ע״י מיתה בין ע״י שחיטה. הרא״ם: ל פי׳

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כז) וכל הולך על כפיו. פרש״י כגון דוב וכלב וחתול דודאי מפרים פרסות ושוסע ניכהו אך נאסרין מטעם הולך על כפיו וא״כ צריך עיון גבי שפן והרנבת למה אסרן הכתו׳ מטעם שאין מפריסין פרסה היה לאוסרן מטעם שהולכים על כפם: (כט) וזה לכם טמא. משמע לכם ולא לעכו״ם וזה שאמר הכתוב ראה ויתר גוים שהתיר להם שקצים ורמשים. משל לשני חולים שנכנס רופא לבקרם וכו׳ כדאי׳ בפרשת משפטים:

מצות השם

(כט) [קנט] (עשה עא) להיות הטמאה שרצים הכתובים בתורה טמאים ומטמאים שנא׳ וזה לכם הטמא בשרץ השורץ על הארץ החלד והעכבר וגו׳:

תפסיר הרס״ג

אלי אלמג׳יב׃ (כו) מן גמיע אלבהאים. אלתי הי מצ׳לפה בצ׳לף, ותפריק ליסהא מפרקה. ואגתראר ליסהא מצעדה. פהי נגסה לכם. כל מן דנא בהא ינגס׃ (כז) וכל סאלך עלי כפיה. מן גמיע אלוחש אלסאלך עלי ארבע. פהו נגס לכם. כל מן דנא בנבאילהם ינגס אלי אלמג׳יב׃ (כח) ומן חמל מן נבאילהם. יג׳סל ת׳יאבה וינגס אלי אלמג׳יב. כד׳אך הי׳ אנגאס לכם׃ (כט) והד׳א לכם אלנגס. מן אלדביב אלדאב עלי אלארץ׳. אלכ׳לד ואלפאר ואלצ׳ב

נוה שלום

ארבה. (כט) החלד, אלכ׳לד (חיואן כאלפארה יעיש תחת אלארץ׳ וליס לה עינאן ולא אד׳נאן) ובלשון משנה נקרא אישות. והצב, אלצ׳ב (חיואן שביה כאלחרד׳ון ד׳נבה כת׳יר אלעקד). (ל) והאנקה, ואלורל, (דויבה עלי כ׳לקה׳ אלצ׳ב אלא אנה אעט׳ם מנה טויל אלד׳נב ויכון פי אלרמאל ואלצחארי) והכח. ואלחרד׳ון בכסר אלחא ופתח אלד׳אל, (דויבה מן אלזחאפאת תשאבה אלצ׳ב). והלטאה, ואלעט׳איה, בפתח אלעין או כסרהא, (דויבה מלסא מנקטה באלסואד אצג׳ר מן אלחרד׳ון תמשי משיא סריעא ת׳ם תקף, והי אנואע כת׳ירה). והחמט, ואלחרבא, בריש וכסר אלחא (דויבה עלי שכל סאם אברץ מכ׳טטה אלט׳הר תסתקבל אלשמס ותתלון אלואן מכ׳תלפה). והתנשמת, ואלסמברץ, והו סאם אברץ (וסמית וזגה לחפתהא וסרעה׳ חרכתהא), וכתב בספר השרשים לאבן גנאח שראה מי שפירש הלטאה סאם אברץ, וכן רגילים אצלנו לכנות שרץ זה בעברי ונזכר בתשו״ת מהרי״ץ ז״ל ח״ב סימן

אבן עזרא

וי״ו: לנתר. אין לו אח והמתרגם אמר לקפצא בהון כמו מקפץ וטעם דולג ואמת תרגם: (כב) נקרא ארבה. מלשון ריבוי: הסלעם. מין יעלה בסלעים: החרגול. אם היא מרובעת אין לו אח ואם היא שתי מלות כמלת לפלמוני המדבר תהיה תולדתו הפך תולדת הסלעם: החגב. ידוע מלשון ישמעאל: (כג) וטעם אשר לו ארבע רגלים. וכבר נכתב ההולך על ארבע שיתכן שיש שרץ יש לו ד׳ רגלים ולא ילך בהן רק יעוף לבדו: (כד) ולאלה תטמאו. לכל שרץ העוף בעל ד׳ רגלים ואת אלה תשקצו מן העוף ודעת אחרים שפי׳ אלה לכל הבהמה וכל הולך על כפיו ולפי דעתי שמלת אלה על כל הנזכרים למעלה: תטמאו. מבנין התפעל ודגשות הטי״ת להתבלע התי״ו וכן וישמע את הקול מדבר אליו וכבס המטהר: יטמא עד הערב. אחז הכתוב דרך קצרה כי הוא צריך שירחץ במים: (כה) והנושא.

מרפא לשון

בגמ׳ ע״ז פ׳ אין מעמידין מאי איל קמצא רב פפא אמר שושיבא ופי׳ איל קמצא (אלקוי אלשדיד פי אלגראד) כי קמצא הוא תר׳ חגב הרי מפורש שהיו אוכלים מזה הארבה המפורסם בעולם ואף מזה השושיבא שהוא המזיק הגדול ואעפ״י שאין לו ב׳ רגלים סמוך לצוארו מפני שאינם סימני טהרה שאמר הכ׳ אלא הארכובות כמו שנת׳ ואדרבה נר׳ שאם ימצא אצלינו זה המין הוא אסור לנו כיון שלא קבלנו בו שהוא מותר וגם שאין לו כרעים כפי פירוש הכ׳ אצלינו אעפ״י שהתורה רבתה גם מי שיש לו יותר מד׳ רגלים כיוון שהוא מנתר בשתי הרגלים הסמוכים לצוארו ולא ברגלים של מטה שיש בהם הארכובות האלו הוא כח הקפיצה כמו שהוא באדם שכשרוצה לקפוץ צריך להוציא כח הקפיצה מארכבותיו ובהם תהיה כח הקפיצה ולזה הם נק׳ קפיצין פי׳ שאין להם פרק הארכובות הנק׳ קפיצין כמו האדם הרי מכל זה מבואר בפשיטות שהכרעים הם הקרסולין של רגלים התחתונים בין לפי פשט הכ׳ ותר׳ בין לפי קבלת הראשונים וחכמינו ז״ל ועוד פירוש זה מוכרח גם ע״ד הסוד כמ״ש בס׳ טעמי המצות הנק׳ עץ החיים מצוה ס״ב. הנה סימני הדגים הם סנפיר וקשקשת וסימני החגבים הם ד׳ כנפים וד׳ רגלים וקרסולין וכנפיו חופין את רובו והנה הסנפיר בדגים דוגמת הקרסולין בחגבים שזה קופץ בהם וזה שט בהם על פני המים והקשקשת בדגים כדוגמת הכנפים בחגבים שהם כדמות מלבוש בזה ובזה (שלז״א וכנפיו חופין את רובו) וביאור זה דע כי כחות החיצונים הם מלבוש וקליפה לקדושה כמו הקליפה לפרי אבל אותם הקלי׳ ערום הלכו בלי לבוש והמלך שלהם ערום וסי׳ והנחש היה ערום וארז״ל השקר אין לו רגלים אמת יש לו רגלים. אם כן מי

מסורת הקריאה

וקרי להו זוג לפי ששניהם קדים למלת ידך, הרי ז׳ זוגין מתחלפין בטעמא, וא״כ צ״ל במסורה ז׳ זוגין, וכן נמסר בכמה מקומות במס״ק, ועין עוד בשמות כ״א ל״ה: (יג) תשקצו, הקו״ף דגושה: העזניה, העי״ן בקמץ לבד והיו״ד בדגש: (כא) בהן, הה״א בצירי, ועין בראשית כ״ט י״ט: (כב) הסלעם, הסמ״ך בקמץ קטן והלמ״ד בשוא נח: (כו) מעלה, הלמ״ד בקמץ לסימן נקבה: (לב) יפל.

לא אֵ֣לֶּה הַטְּמֵאִ֥ים לָכֶ֖ם בְּכָל־הַשָּׁ֑רֶץ כָּל־הַנֹּגֵ֧עַ בָּהֶ֛ם בְּמֹתָ֖ם יִטְמָ֥א עַד־הָעָֽרֶב׃ לב וְכֹ֣ל אֲשֶׁר־יִפֹּל־עָלָיו֩ מֵהֶ֨ם ׀ בְּמֹתָ֜ם יִטְמָ֗א מִכָּל־כְּלִי־עֵץ֙ א֣וֹ בֶ֔גֶד אוֹ־ע֣וֹר א֣וֹ שָׂ֔ק כָּל־כְּלִ֕י אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂ֥ה מְלָאכָ֖ה בָּהֶ֑ם בַּמַּ֧יִם יוּבָ֛א וְטָמֵ֥א עַד־הָעֶ֖רֶב וְטָהֵֽר׃ שביעי לג וְכָל־כְּלִי־חֶ֕רֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּ֥ל מֵהֶ֖ם אֶל־תּוֹכ֑וֹ כֹּ֣ל אֲשֶׁ֧ר בְּתוֹכ֛וֹ יִטְמָ֖א וְאֹת֥וֹ תִשְׁבֹּֽרוּ׃ לד מִכָּל־הָאֹ֜כֶל אֲשֶׁ֣ר יֵאָכֵ֗ל אֲשֶׁ֨ר

תרגום אונקלוס

לא. אִלֵּין. דִּמְסָאֲבִין לְכוֹן בְּכָל רִחְשָׁא. כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן. בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: לב. וְכֹל דְּיִפּוֹל עֲלוֹהִי מִנְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאַב. מִכָּל מָן דְּאָע אוֹ לְבוּשׁ אוֹ מְשַׁךְ אוֹ שָׂק. כָּל מָן. דְּיִתְעֲבֵיד עֲבִידָא בְּהוֹן. בְּמַיָּא יִתָּעַל. וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי: לג. וְכָל מָן דַּחֲסַף. דְּיִפּוֹל מִנְּהוֹן לְגַוֵּיהּ. כָּל דִּבְגַוֵּיהּ. יִסְתָּאַב וְיָתֵיהּ תְּתַבְּרוּן: לד. מִכָּל מֵיכַל דְּמִתְאֲכִיל.

תפסיר הרס"ג

ואצנאפה: (לא) הד'ה אלנגסה לכם מן גמיע אלדביב. כל מן דנא בהא. פי חאל מותהא ינגס אלי אלמג'יב: (לב) וכל מן וקע עליה מנהא בעד מותהא ינגס. מן גמיע אניה' אלכ'שב או ת'וב או גלד או מסח. וכל אניה יעמל בהא צנאעה. ידכ'ל פי אלמא. וינגס אלי אלמג'יב ויטהר: (לג) וכל אנא כ'זף. יקע מנהא שיא אלי דאכ'לה. כל מא פי דאכ'לה. ינגס ואייאה פאכסרו: (לד) מן גמיע אלטעאם אלד'י יוכל.

חלק הדקדוק

לב) וכל אשר יפל עליו מהם במותם. בדפוסים יש כאן פסיק וכ"ה בכ"ד גדול בפסיקתא ובכל התיגאן אין כאן

אבן עזרא

חמור מהנוגע על כן יכבס בגדיו אף כי גופו יכן משפט כל בהמה גם פה אחז דרך קצרה וכן הוא ושסע שוסעת וגרה איננו מעלה או גרה מעלה ושסע איננו שוסעת וכבר אמר ובנבלתם לא תגעו טמאים הם לכם: (כו) וטעם כל הנוגע בהם. והם הנבלות הנזכרות למעלה יטמא כמשפט הנזכרי' שהוא עד הערב ויש מין ממין הצדוקים שאמרו כי כל הנוגע בהם והם חיים יטמא ואין צורך להשיב על דברי שגעון כי הכתוב לא אסר כי אם בשרם ואמר ובנבלתם לא תגעו: (כז) וכל הולך על כפיו. בתחלה המשפט אחד וכן הנושא את נבלתב וזה הפסוק יישר פירושי במלת ולאלה תטמאו כי שם כתוב וכל הנושא מנבלתם ושניהם בפרשה אחת. וטעם טמאים המה לכם. להכניס כל ישראל אנשים ונשים וטף משפט אחד להם: (כט) וזה לכם הטמא. במגע גם אלה השמנה לא נוכל לדעתם באמת גם העופות כי אם מדברי קבלה: (לא) וטעם אלה הטמאים לכם בכל השרץ אלה לבדם הם הטמאים שיטמאו במותם: וטעם יטמא עד הערב. אחר שירחץ: (לב) במים יובא. הבגד או השק או הכלי שהיא מקבל טומאה וצריכין אנו למסורת: (לג) אשר יפול מהם אל תוכו. מאחד מהם כמו ויקבר בערי גלעד: (לד) וכל משקה. שם

אבי עזר

תשקצו וגו') ולדעתי נראה פשוט דהוראת שרץ הוא מיאוס ותועבה וזה אל תשקצו את נפשותיכם אל תגעלו נפשיכם. וכן אלה תשקצו תגעלו. ותמאסו אלה העופות הנזכרים כמלא אין ענינם רחוקה:

ת"א כל הנוגע. חגיגה יא נזיר נא נדה כו: במותם. חולין עד קיח נדה לו: יפול עליו. חגיגה יא נזיר נא חולין עד נדה כו: או בגד. שבת סג: או בגד או עור. שם כד מנחות לט: או שק. שבת סד: כל כלי. שם: במים יובא. יבמות עה: בתוכו. נדה מב: כל אשר. פסחים כ סוטה כז חולין לג נד: מכל האוכל. שבת קלא פסחים יח כ יומא פ מנחות קא חולין לו קטע בכורות טו:

רשב"ם

לכלים שתחתיו טהורים הם שמת אינו מטמא אלא במשא שהוא היסט וכן שנינו שם. ובתרגום ירושלמי מתורגם נושא מסיט: (לב) מכל כלי עץ. ולא כלי אבנים ולא כלי אדמה: שק. טלית של נוצת עזים: אשר יעשה מלאכה בהם. ולא תשמיש כיסוי שאין עושין בתוכם כלום: (לד) אשר יבא עליו מים יטמא.

רש"י

דומה לצפרדע: (לב) במים יובא. ואף לאחר טבילתו טמא הוא מ לתרומ': עד הערב. ואח"כ: וטהר. בהערב השמש: (לג) אל תוכו. אין כלי חרס מטמא ב אלא מאוירו: כל אשר בתוכו יטמא. הכלי חוזר ומטמא ם מה שבאוירו (ס"א נ"ל שבתוכו): ואתו תשברו. למד שאין לו טהרה ע במקוה: (לד) מכל האכל אשר יאכל. מוסב על מקרא פ העליון כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל

שפתי חכמים

שאין כסות רגליהם מכוסות בטלפים: מ כלו' שלא תאמר שמפני שיובא במים דהיינו שטבל יטמא עד הערב כפי מה שיובן מכמים יובא וטמא עד הערב לפיכך הוסיף אף לאחר טבילתו אינו מועיל לו לצאת מטומאתו עד שיעריב שמשו: נ כלו' אם הגיע טומאה לאוירו ולא נגעה בו טמא ומגבו טהור אפי' נגע בו טומאה ויליף לה מכל אשר בתוכו יטמא מה תוכו כשהכלי מטמא אוכלים שבתוכו אפי' אינו נוגע בהן הטומאה טמאים דהא אפי' אם היה הכלי מלא חרדל הכל טמא אע"פ שאין הכלי נוגע בכולם אלא מה שסמוך לדפנות שאי אתה יכול לו' שזה מטמא את זה שהרי אין אוכל מטמא אוכל ועוד א"כ זה שני וזה שלישי ואין שלישי מטמא רביעי אלא ע"כ מאויר כלי חרס הם נטמאי' אף תוכו האמור באוכל' טומאה לכלי אע"פ שלא נגע טומאה בכלי אלא תלויה בו טמא הכלי: ס מדלא כתיב כל אשר יגע בתוכו אלא אפי' לא נגע אלא שבא לאוירו טמא א"כ לא שהכלי הוא כאילו מלא טומאה ומה שבתוכו נוגע בו דא"כ למה נתמעטו כלים מליטמא מאויר כלי חרס כדלקמן ברש"י אלא ודאי הכלי עצמו קבל טומאה מהשרץ שבאויר והכלי נעשה ראשון וחוזר ומטמא מה שבתוכו לעשותו שני ונתמעטו כלים שאין כלי ראשון מטמא כלי. הרא"ם: ע כלו' אם אתה רוצה לטהרו מידי טומאתו שברהו עד שלא יהא ראוי לתשמישו הראשון שאם עשוי לאוכלין ינקבהו עד שיוציא זתים ואם למשקה עד שיינקב ככונס משקה: פ מפני שאין לו דבקות עם ואותו תשבורו הסמוך

עניני טומאה וטהרה

(לא) ואחר זה מדבר הכתוב מעניני הטומאה והטהרה, כאמור אלה הטמאים לכם בכל השרץ וגו'. כי הבהמות וכל החיות וכל השרצים והן האנקה והכח והלטאה והחומט והתנשמת החלד והעכבר והצב, הן עצמן אב הטומאה במותן, ויטמאו במותן כל מה שיגעו, ע"כ אמרה תורה כל הנוגע בהם במותם יטמא עד הערב [ובהמות הטמאות מטמאים בין שמתו מעצמן בין שנשחטו, ובהמות טהורות אין מטמאין אלא א"כ מתו מעצמן]:

(לב) וכל אשר יפול עליו מהם במותם וגו'. לאו דוקא בהמה שלמה או שרץ שלם מטמא, אלא אף כזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ מטמא, ומה הן מטמאים כל כלי עץ או בגדי צמר או פשתים או משי או קנבוס, או עור של בהמה וחית הארץ, אבל עור של חיות הים אינו טמא. או שק, טלית מנוצה של עזים. כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם, ולא תשמיש כסוי שאין עושה בתוכם כלום. במים יובא, זו היא הטבילה המטהרתו מטומאתו. וטמא עד הערב וטהר. אע"פ שיובא במים עדיין טמא כל יום הטבילה עד הערב ואז טהר. ורז"ל דרשו וטמא וטהר כאחד, שהוא טהור לאחר טבילה לחולין ולמעשר וטמא לתרומה עד שיעריב שמשו: (לג) וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו. כלי חרש הוא כלי עפר שעושין אותו באור. אל תוכו, אין כלי חרש מטמא אלא מאוירו, בין נגע בדופנו בין לא נגע, בין שנפל לאוירו בין שכפה הכלי על הטומאה. ואשר יפול דבר בטוס, וכן וכל אשר יפול עליו מהם במותם בין נפל שרץ עליו בין נגעו הן בשרץ: כל אשר בתוכו יטמא, כלומר מה שבתוכו נטמא מן הכלי עצמו, לא מאוירו, אלא הכלי ראשון והאוכלין שבתוכו שני לטומאה, וכמו שהכלי חרס נעשה ראשון אע"פ שלא נגע בטומאה, כן הכלי חוזר ומטמא אוכלין שבו אע"פ שאינו נוגע בהן, כגון שמונחים האוכלין בכלי, ואין כלים מקבלין טומאה מאויר כלי חרס, והרי האוכלין אינן נוגעין בכלי חרס הטמא ואעפ"כ הם טמאים, וכן אם הכלי מלא חרדל, שהכלי אינו נוגע בכלו אלא במה שסמוך לדפנות, ואעפ"כ הכל טמא שהרי אמר כל אשר בתוכו יטמא. ואי אתה יכול לומר שכל אחד מטמא חבירו שהרי אין כבילה בכל אחד, ועוד שאין אוכל מטמא אוכל, ועוד א"כ זה שני וזה שלישי והשלישי לא יעשה רביעי. ומתוכו שני למדו רז"ל לתוכו ראשון שמדבר על אוירו אע"פ שלא נגע: ואותו תשבורו. אינו יוצא מטומאתו עד שישבר שלא יהא ראוי עוד למלאכתו הראשונה, אבל אין לו טהרה במקוה:

מרפא לשון

שיש לו ב' סימנים אלו שיש לו לבוש מכסה אתו ויש לו רגלים בין בדגים שהם הסנפיר והקשקשת בין בחגבים שהם הכנפים והקרסולין בידוע שהוא מסט' דקדושה דאית לה מלבושא ומוחא לגו וקליפה לבר ואית לה קיומא דירכין ושוקין לקיימא עלייהו עכתד"ק. הרי מבואר עד"ה שהכרעים שהם הקרסולין הם דוגמת ירכין ושוקין ואין זה אלא כפי מה שנת' מהתרגום והקבלה לא כמ"ש רש"י ז"ל שהם כמין ב' רגלים סמוך לצואר, וכבר הארכתי בביאור זה כדי לקיים בכל עוז קבלת אבותינו כי מקרוב הכחישוה רבים כמו שכ' הפוסקים ז"ל ובראשם הר"ח בן עט"ר ז"ל בפירושו על התורה ובחיבורו יפה תואר על ש"ע י"ד סי' פ"ה שהוא הרבה להכחיש קבלה זו ואסר אכילת הארבה המפורסם שהוא מותר בקצת אמתלאות והוכחות לא מכה שום טענה אמתית והרואה יראה דבריו שאינם מוכרחים לפי טעמיו כ"ש וכ"ש נגד בעלי הקבלה ופי' התרגום ודברי הגאונים ז"ל שדבריהם דבר קבלה ואני אומר שלא כתב מה שכתב אלא מפני שראה כל גויי הארץ אצלם נמנעים מלאכלם מפני שאינם מאכל טוב ולכך סבר שהם ג"כ אסורים מן התורה ואלו ידע שדברם הם נגד התר' ודברי הגאונים והקבלה האמתית לא היה כותב כן וגם משום דאכשור דרי בהצלחת המלכיות ברוב העולם בחלקי רוסי"א ואירופ"א קיימו וקבלו את דבריו ואין מי שחלק על דבריו אלא כולם נהגו איסור בכל שרץ העוף לעולם זולתי אנחנו גולי תימן שלא ראינו טובה ולכן לא עזבנו מקבלת אבותינו מקטנה ועד גדולה וגם על זה אני אומר דלית מלתא דלא רמיזא באוריתא שכן במשנה תורה נאמר וכל שרץ העוף טמא הוא לכם ולא נאמר עוד את אלה מהם תאכלו ולא נתפרשו עוד סימני החגבים הטהורים לרמוז שעתידים להשתכח ולהיות נוהגים איסור בכל שרץ העוף אעפ"י שבאמת יש מהם מותרים

מסורת הקריאה

במונח ולא במקף: מכל כלי, מכל במקף ולא במהפך והכ"ף בקמץ לא בחולם: כלי, הלמ"ד בחירק, (עין שמות ל"ה כ"ב): שק, נמסר עליו ד' קמץ וסי' א' וכל אשר יפל, דין, ב' ואני בחלתם לבושי שק (תהלים ל"ה י"ג) ג' בת עמי חגרי שק (ירמיה ו' כ"ו) ד' על כל מתנים שק (עמוס ח' י') וכל השק, בשק, ואתנחתא וסוף פסוק דכותיה, בקמץ: (לד) משקה, נמסר עליו כולם פתחין (ר"ל בסגול)

יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא וְכָל־מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא׃ לה וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם ׀ עָלָיו יִטְמָא תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם׃ לו אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ

תרגום אונקלוס

דְיֵיעוֹל עֲלוֹהִי. מַיָא יְהֵי מְסָאַב. וְכָל מַשְׁקְיָא דְיִשְׁתְּתֵי. בְּכָל מָן יְהֵי מְסָאַב: לה. וְכֹל דְיִפּוֹל מִנְּבִילַתְהוֹן עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאַב. תַּנּוּר וְכִירַיִם. יִתְּרְעוּן מְסָאֲבִין אִנּוּן. וּמְסָאֲבִין יְהוֹן לְכוֹן: לו. בְּרַם מַעְיָן וְגוּב. בֵּית

ת"א וכל משקה. שבת יד פסחים יז יח: וכל אשר. חולין קכו: תנור וכירים. שבת קלה חולין קיח: וטמאים יהיו. שבת קכה: אך מעין. פסחים יח נזיר כד זבחים כה חולין פד:

רשב"ם

מי שרוצה לתת טעם במצות לפי דרך ארץ ולתשובת המינין לא הוזקק הקב"ה טומאה למיני אוכלים ומשקין עד שתיקנם לצורך מאכל ונתינת מים הוא תחלת תיקונם ועיקר חשיבותם לצורך אכילה: (לו) אך מעין ובור. לפי הפשט אין מקבלים טומאה מים המכונסים בקרקע אלא כמו שפירש למעלה וכל משקה אשר ישתה

רש"י

אשר יאכל אשר יבא עליו מים והוא בתוך כלי חרס הטמא יטמא וכן כל משקה אשר ישתה בכל כלי והוא בתוך כלי חרס הטמא יטמא למדנו מכאן דברים הרבה למדנו שאין אוכל מוכשר ומתוקן לקבל טומאה עד שיבאו עליו מים פעם אחת ומשבאו עליו מים פעם אחת מקבל טומאה לעולם ואפי' נגוב צ והיין והשמן וכל הנקרא משקה מכשיר זרעים לטומאה כמים שכך יש לדרוש המקרא אשר יבא עליו מים או כל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא האוכל ועוד למדו רבותינו מכאן שאין ולד הטומאה מטמא כלים שכך שנינו יכול יהו כל הכלים מיטמאין מאויר כלי חרס ת"ל כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אוכל ומשקה מיטמא ק מאויר כלי חרס ואין כל הכלים מיטמאין מאויר כלי חרס לפי שהשרץ אב הטומאה והכלי שנטמא ממנו ולד הטומאה לפיכך אינו חוזר ומטמא כלים שבתוכו ולמדנו עוד שהשרץ שנפל לאויר תנור והפת בתוכו ולא נגע השרץ בפת התנור ראשון והפת שנייה ולא נא' רואין את התנו' כאלו מלא טומא' ותהא הפת תחלה שאם אתה אומר כן לא נתמעטו כל הכלים מליטמא מאויר כלי חרס שהרי טומא' עצמה נגעה בהן מגבן ולמדנו עוד על ביאת מים שאינה מכשרת זרעים אא"כ נפלו עליהן משנתלשו ר שאם אתה אומר מקבלין הכשר במחובר אין לך שלא באו עליו מים ומהו אומר אשר יבא עליו מים ולמדנו עוד שאין אוכל מטמא אחרים ש אא"כ יש בו כביצה שנא' אשר יאכל אוכל הנאכל בבת אחת ושיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת: (לה) תנור וכירי'. כלים המיטלטלין הם והם של חרס ויש להן תוך ת ושופת את הקדרה על נקב החלל ושניהם פיהם למעלה: יתץ. שאין לכלי חרס טהרה בטבילה: וטמאים יהיו לכם. שלא תאמר מצווה אני לנותצם ת"ל וטמאים יהיו לכם אם רצה לקיימן בטומאתן רשאי: (לו) אך מעין ובור מקוה מים.

שפתי חכמים

לו ופי' אשר יבא עליו מים אבל באו עליו מפני שאשר יובא מורה אחר שהיה בתוך כלי חרס שטמא אם יבא עליו מים יטמא ואין הדבר כן שהרי התורה אמרה וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו ואז הוא טמא והוסיף עוד הרב לומר והוא בתוך כלי חרס שלא תאמר שכיון שנכנס לתוך כלי הטמא ואחר שילא מן הכלי אם בא עליו מים יטמא דנאמר שחוזר הטומאה ונעור אחר שיבא עליו מים לכן אמר והוא בתוך הכלי: צ שהרי (לא) תלה הכ' את טומאתו אלא אחר ביאת המים ססם לא שנא ניגב לא שנא לא: ק כ' הרא"ם נראה לי דהאי ומשקה משבשת' היא וצריך לגרוס אוכל מיטמא מאויר כלי חרס לא אוכל ומשקה שהרי המשקה דכתיב בקרא כבר כתב רש"י לעיל שהוא בא להכשיר ואליבא דר"א ולא ליטמא כר"י וכר"י וא"כ איך יתכן לו' אח"כ ועוד למדו רבותינו וכו' ועוד בת"כ שלפנינו ובפסחים (ד"כ) אינו כתוב רק אוכלין מיטמאין מאויר כלי חרס ואין כלים מיטמאין מאויר כלי חרס: ר פי' משנתלשו האוכלים מן הקרקע דאל"כ אין לך שלא באו עליו מים ומהו אשר יבא עליו מים: ש ר"ל בני אדם האוכלי' אכילה שאין בה שיעור אינן טמאים. אבל אין פירושו שאין אוכל מטמא דברים אחרים כשאין בו שיעור שהרי אפי' אם יש בו שיעור טומאה אין מטמא דברים אחרים שאין אוכל מטמא אוכל מן התורה. מצאתי. והא דלא מטמא את אחרים ילפי' מדלא כתיב טמא אלא יטמא וסוי כאלו אמר טמא הוא ולא לטמא אחרים: ת דאי לאו כלים המטלטלים הם אלא מחוברים בקרקע אז לא מקבלים טומאה דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ומדכתיב יותן דמשמע דאין להם טהר' במקוה משמע דשל חרס הם והואיל והוא כלי חרס צריך לו' שיש להם תוך דאין כלי חרס מטמא אלא מאוירו ולאו דוקא חרס שהרי אין שורפים אותו באש אלא כיון

ענייני טומאה וטהרה

(לד) מכל האוכל. פירש הכתוב ענין הראשון כל אשר בתוכו יטמא, שמא תאמר גם כלים ובגדים שבתוכו טמאין אלא מכל האוכל, לא אמרתי לך אלא אוכלין ומשקין, ולמדנו שאין ולד הטומאה מטמא כלים: אשר יאכל. לאדם, פרט לאוכלי בהמה, ונפרע לסרוח: אשר יבא עליו מים יטמא. לריך שיהי' מוכשר לקבל טומאה ע"י מים שבאו עליו, אבל אם לא באו עליו מים אינו מוכשר לקבל טומאה, ואע"פ שכבר נאמר בענין וכי יותן מים על זרע וגו' (פסוק לח), זהו בטומאת מגע אבל בנטמא מאויר כלי הרס שהוא חדוש בפני עצמו, הייתי אומר אפי' אינו מוכשר יטמא, לכן כתיב אשר יבא עליו מים, ומלת יבא הוא עתיד במקום עבר, אם לא בא עליו מים במעט שהיה בכלי חרס ובא עליו כאשר ילא אינו טמא: וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא. מים יין ושמן וכיולא שהיו בכלי חרס שנטמא גם הם טמאין מאוירו, וטעם שתי חלוקות, לפי שהולרך לומר אלל אוכל אשר יבא עליו מים, אבל משקין מוכשרים ועומדים: בכל כלי. להוליא מי בורות שיחין ומערות שאינן מקבלים טומאה, וכן אם כפה כלי חרס על מי בור, אין המים הנכנסים באוירו טמאים בעודם מחוברים. ורז"ל דרשו פסוק זה לענין הכשר, שכל דבר הנקרא משקה אשר יפול על האוכל מכשיר את האוכל שיקבל טומאה אם יגע אח"כ באחת מכל הטומאות, אבל אין למשקין טומאה מן התורה כל עיקר: (לה) וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא. עד כאן דבר מכלי עץ שלריכין תוך, ועל כלי חרס שלא יטמא מגבו, ועתה ידבר על שאר כלים ממתכות שהן מטמאין מגבן, שכל אשר יפול מהן עליו יטמא, ואינן לריכין שבירה אלא טבילה כמו כלי עץ, אבל

מצות השם

(לד) [קס] (עשה עב) להיות כל האוכלין אחר שנתלשו ובא עליהן מים או כל דבר הנקרא משקה מכשיר זרעים לטומאה שנא' מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא: (המסומנים י"ד סמ"ע ד"ס)

מסורת הקריאה

במ"ד, שהמה בצירי, וסי' בראשית מ' א': (לה) מנבלתם, במרכא עפ"י מס"ג בראשית ל' ט"ז דנמסר שם וכל פסיקתא דכותיה, ר"ל כל היכא דכתיב פסיק קדים לזרקא הוא במרכא, ועין מש"כ שם ועין עוד בראשית ג' י"ד: יתץ. התי"ו בקמץ: (לו) מעין, היו"ד בקמץ, ונמסר במס"ג ה' קמצין בקריאה וסי' א' אך מעין ובור. דין. ב' אתה בקעת (תהלים ע"ד ט"ו) ג' עברי בעמק הבכא (שם פ"ד ז') ד' מעין נרפש (משלי כ"ה כ"ו) ה' גל נעול מעין (ש"ה ד' י"ב) וחד ומעין מבית ה' יצא (יואל ד' י"ח) יד' פתחין, ר"ל היו"ד בפתח, וסי' א' אל מעין מי נפתוח (יהושע ט"ו ט') ב' וחברו (שם י"ח ט"ו) ג' וכל מעין מים (מ"ב ג' כ"ה) ד' מעין

מרפא לשון

כמו שנא' אח"כ כל עוף טהור תאכלו ופי' חז"ל אלו חגבים טהורים. כב) ואת הסלעם, רשונא. ה"ג ברי"ש לא כנ"א בדל"ת וכ"ה בתר' ירוש' ועיין במפרש שם ובערוך, ונ"ל לפרשו מל' רשות ומלכות ע"ש מלך אין לארבה שכולם ראשים ולכן נק' רשונא ודכוותיה בארך אפים יפתה קצין תר' המתרגם רשונא וכן סלעם פי' הראב"ע ז"ל מלשון סלעים. ל) והלטאה, וחלטתא. ה"ג ובנ"י והלטתא והיא היא שהה"א והחי"ת ממוצא אחד. לג) כל אשר בתוכו יטמא, יהי מסאב. כ"ה בנוס' דווקני וכ"כ היא"ר משם המסורת ודלא כנ"א יסתאב. ואפשר דמפני שכלי חרס מטמא מאוירו אמר כן כלו' אף שלא נגעה בו טומאה במה שבתוכו יתטמא ממילא או אפשר

תפסיר הרס"ג

ממא ידכ'לה אלמא ינגס. וגמיע אלשראב אלד'י ישרב. פי כל אנא ינגס: (לה) וכל מא וקע מן נבאילהם עליה ינגס. מן תנור ומסתוקד. פאנקצ'והמא לאנהא נגסה. וכד'אך הי לכם אנגאס: (לו) אמא אלמעין ואלביר. ומלאם אלמא פיכון טאהרא. ומן דנא בנבאילהא פיהא ינגס:

נוה שלום

רל"א. (לו) ובור, ואלביר, ע"ל במדבר כא כב. מקוה, ומלאם, מקום כינוס מים עיין ראב"ע בשם י"א. בנבלתם, יטמא, בנבאילהא פיהא ינגס, אפילו הוא בתוך מעין בור ונגע בנבלתם

אבן עזרא

ואני הייתי משקה פועל והנה התנור ללחם לאפות והכירים לבשל הבשר יותצו כי טמאים הם וזאת גזרת מלך: (לו) באר בלשון הקדש לשון נקבה והיא הנובעת וכן כהקיר ביר מימיה ובור קרוי או חפור למטר השמים אם כן תהיה הבאר כמו מעיין ואין צורך להזכיר הנחל ויהיה מקוה מים סמוך אל בור כי יש בור אין בו מים ויש אומרים כי הוא חסר וי"ו כמו ראובן שמעון שמש ירח: ונוגע בנבלתם המים הנוגעים בנבלתם יהיר

רבינו בחיי

(לט) וכי ימות מן הבהמה. היה ראוי שיאמר וכי תמות, אבל אילו אמר כן היה במשמע שאין הנבלה מטמאה במגע אלא כשהיא שלמה כולה, אבל חלק ממנה אינו מטמא וכשאמר וכי ימות יורה שאף חלק ממנה מטמא במגע. ועל כן הזכיר וכי ימות מן הבהמה בלשון זכר, והנה הוא כלשון וכי יפול מנבלתם שהרי נבלה לשון נקבה הוא והזכיר יפול בלשון זכר על החלק ממנה. ודרשו רז"ל הנוגע בנבלתה והאוכל מנבלתה להוציא הקרנים והטלפים והעור והשער והעצמות, וכן מצינו בישראל שהביאו כמה כלים של עור ממחנה מדין והכתוב הכשירם בהזאת מי נדה ואלו היה עור נבלה מטמא כבשר נבלה עצמה לא היה מספיק להם שום הכשר שהרי נבלה אין לה הכשר. וכן מצינו בשלמה ע"ה שעשה כסא של עצמות הוא שכתוב (מלכים א י) ויעש המלך כסא שן גדול והוא עצב הפיל:

בנבלתם יטמא: לז וכי יפל מנבלתם
על־כל־זרע זרוע אשר יזרע טהור
הוא: לח וכי יתן־מים על־זרע ונפל
מנבלתם עליו טמא הוא לכם: ס
לט וכי ימות מן־הבהמה אשר־היא
לכם לאכלה הנגע בנבלתה יטמא
עד־הערב: מ והאכל מנבלתה
יכבס בגדיו וטמא עד־הערב
והנשא את־נבלתה יכבס בגדיו

שביעי בסח"ל

תרגום אונקלוס

כְּנִישַׁת מַיָּא יְהֵי דְּכֵי. וּדְיִקְרַב בִּנְבֵילַתְהוֹן יְהֵי מְסָאַב: לז. וַאֲרֵי יִפּוֹל מִנְּבֵילַתְהוֹן. (נ"י מִנְּבֵילַתְהוֹן) עַל כָּל בַּר זְרַע זֵירוּעַ דְּיִזְדְּרַע. דְּכֵי הוּא: לח. וַאֲרֵי יִתְיְהֲבוּן מַיָּא עַל בַּר זַרְעָא. וְיִפּוֹל מִנְּבֵילַתְהוֹן עֲלוֹהִי. מְסָאַב הוּא לְכוֹן: לט. וַאֲרֵי יְמוּת מִן בְּעִירָא. דְּהִיא לְכוֹן לְמֵיכַל. דְּיִקְרַב בִּנְבֵילְתַהּ יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: מ. וּדְיֵיכוֹל מִנְּבֵילְתַהּ. יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא. וּדְיִטּוֹל יָת

ת"א על כל זרע. שבת לה זבחים
קח מנחות ע חולין קיז קיח קיט כריתות כא נדה כא: וכי יותן. שבת יא עירובין פז פסחים יד יח חגיגה יט קידושין נח מליעה כב חולין עז קיח קכא כריתות מז מכשירין סו סז סח: וכי ימות. שבת קלז זבחים סט חולין לז קיח קכה נדה קו: הנגע. שם פה קיז קכד קכה קכו: והאוכל. שם עא כ"ה לג: והנושא. חולין קכד קכה:

תפסיר הרס"ג

(לז) ואן וקע מן נבאילהא. עלי שי מן אלנבאת ואלחב אלד'י יזרע. פהו טאהר: (לח) פאן געל מא עליהא. ווקע מן נבאילהא עליה. פהו נגס לכם: (לט) ואד'א מאת מן אלחיואן. אלד'י הו טלק לכם אן תאכלוה. מן דנא בנבילתה פינגס אלי אלמג'יב: (מ) ומן אכל מנהא. יג'סל ת'יאבה וינגס אלי אלמג'יב. ומן חמל מנהא. יג'סל ת'איבה וינגס

נוה שלום

יטמא עיין רש"י ז"ל. (לט) אשר היא לכם, אלד'י הו טלק לכם וכו', המותרת לכם באכילה מטמאה דוקא אם מתה הא אם נשחטה שחיטתה מטהרתה ואפי' נמצאת טרפה, משא"כ בהמה טמאה אפילו אם נשחטה נבלה היא ומטמאה,

אבן עזרא

טמאים: (לז) זרוע. שם התאר כמו פעול או הם ב' שמות והעד ונתן להם זרעונים: (לח) וכי יותן מים. שישקו את השדה ונפל מנבלתם על הזרע וי"א על המים ובא במלת יותן שהוא לשון יחיד עם מים וכן מי נדה לא זורק עליו ומלת יותן כמו יוקח נא מעט מים מהבנין הכבד הנוסף: (לט) אשר היא לכם. מותרת לאכול: יטמא עד הערב. אחר שירחץ במים והאוכל חמור כמו הנושא כי שניהם נושאים זה בחוץ וזה בפנים. וטעם כל השרץ השורץ על הארץ. כל שרץ הארץ ובכלל שמונה שרצים

רבינו בחיי

(מג) בכל השרץ השורץ. לא אמר על הארץ כמו בראשונים, שאלו אמר כן היה במשמע שלא יהיה משקץ נפשו כי אם בשרץ הארץ דוקא, ודבר ידוע כי עכבר שני מינין אחד ביבשה ואחד בים, וכן בשאר השרצים שלא ידענו, ועל כן אמר בכל השרץ השורץ לומר אפילו בשרץ הים כי האוכלו הוא משקץ נפשו ומטמא עצמו ולכך הזהיר שלא ישקץ נפשו ולא יטמא בהם:

ולא תטמאו בהם ונטמתם בם. יאמר ולא תטמאו בהם באכילתן בגוף שאם תעשו כן ונטמתם בם בנפש. והמלה חסרה אל"ף שהוא לשון טמטום והטעם שהלב מטמטם באכילת הדברים האסורים ואין רוח הקדש שורה בו,

רשב"ם

בכל כלי יטמא: (לז) אשר יזרע טהור. כל המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה: זרע זרוע. זרע של זרעונים, וכמו ויתנו לנו מן הזרעונים בדניאל לשון רבים, זרוע לשון יחיד: (לט) וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה וגו'. אבל אם נשחטה אינה נבלה ואפי' נמצאת טרפה אבל בנבלת בהמה טמאת לא הזכיר בה מיתה לפי שאפי' אם נשחטה היא נבלה ומטמאה וחכמים דרשו מן הבהמה מקצת בהמה מטמא ומקצתה אינה מטמאה. זו טרפה ששחטה טהורה מידי נבלה: (מ) והאוכל מנבלתה. פירשו חכמים שיעור הוא שאם נושא שיעור אכילה או נוגע טמא, וזהו כזית. ולפי

בעל הטורים

ששעורו כשעורה: (לז) זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא. בגימ'

רש"י

המחוברים לקרקע אין מקבלין טומאה א ועוד יש לך ללמוד. יהיה טהור. הטובל בהם מטומאתו: ונוגע בנבלתם יטמא. אפי' הוא בתוך מעין ובור ב ונוגע בנבלתם יטמא שלא תאמר ק"ו ג אם מטהר את הטמאים מטומאתם ק"ו שיציל את הטהור מליטמא לכך נאמר ונוגע בנבלת' יטמא: (לז) זרע זרוע. זריעה של מיני זרעונין. זרוע שם דבר הוא כמו (דניאל א) ויתנו לנו מן הזרעונים: טהור הוא. למדך הכתוב שלא הוכשר ונתקן לקרות ד אוכל לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים: (לח) וכי יתן מים על זרע. לאחר שנתלש שאם תאמר יש הכשר במחובר אין לך זרע שלא הוכשר: מים על זרע. בין מים בין שאר משקין ה בין הם על הזרע בין הזרע נפל לתוכן ו: ונפל מנבלתם עליו. אף משנגב מן המים שלא הקפידה תורה אלא להיות עליו שם אוכל ומשירד עליו הכשר קבלת טומאה פעם אחת שוב אינו נעקר הימנו: (לט) בנבלתה. ולא בעצמות וגידים ז ולא בקרנים וטלפים ולא בעור: (מ) והנושא את נבלתה. חמורה טומאת משא מטומאת מגע ח שהנושא מטמא בגדים והנוגע אין בגדיו טמאין שלא נאמר בו יכבס בגדיו: והאוכל מנבלת'. יכול תטמאנו אכילתו ט כשהוא

שפתי חכמים

שטופים אותו מטיט ומיבשין אותו בחמה קורין אותו חרס ויש לו כל דין כלי חרס: א וא"ת והא לעיל דרש רש"י וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא קאי אהכשר טומאה ולא על טומאת עצמם משום דס"ל דאין טומאת משקה מדאורייתא וזה אליבא דר"א דס"ל הכי והכא פי' דוקא המחוברים לקרקע אינן מקבלין טומאה ש"מ טומאת משקים דאורייתא וזה אליבא דר"י דס"ל הכי. י"ל זהו שפי' רש"י ועוד יש ללמוד וכו' ואליבא דר"א והא דלא קאמר וי"א י"ל דאף ר"י ס"ל נמי הכי דס"ל דתרווייהו יש ללמוד מזה דשקולים הם ויבאו שניהן. הרא"ם: ב כלו' אם נגע בנבלה והוא בתוך מעין או בור יטמא דקרא יתירא הוא למדרש הכי והכי דרשינן ליה אך מעין ובור ומקוה מים הטמא הטובל בהן טהור אבל הטהור העומד בתוכן אם נגע בשרץ טמא: ג כתב הרא"ם אבל בת"כ שנו הואיל והארץ מעלה את הטמאים מטומאתם שאם זרעו זרעים טמאים ונשרשו בארץ הם טהורי' והמקוה נמי מטהרת את הטמאים מה הארץ מצלת את הטהורים כלו' הזרעי' השרשים בארץ מלטמא אף מים כך לכך נאמר והנוגע בנבלתם יטמא שאין המים מצילים מלטמא: ד פי' מדכתיב בתריה וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלת' עליו טמא הוא מכלל דקרא דלעיל מיירי' דכתי' טהור הוא כשנפל מנבלתם עליו טרם שיבא עליו המים קמיירי עיין בהרא"ם מה שהקשה הקושיות שהקשו בת"כ ובתלמוד דל"ל קרא תיפוק מדלעיל והביא התירוצים שתירצו שם: ה דילפי' מים לג"ש ממים דלעיל דגבי כלי חרס ששם עשה כהן שאר משקים כמים: ו דכתיב וכי יותן מים על זרע וכתיב בסמוך ונפל וגו' קרי ביה נמי ונפל על מה שכתוב לפניו ונפל זרע על מים: ז פי' כשפירשו ממקום חבורן אבל כשהן מחוברים בבשר הנוגע בהן כנוגע בבשר אי משום יד אי משום שומר: ח פירשתי לעיל. והא דפרש"י בכא ובא כבר פי' זה לעיל. י"ל דעדכתי' שפה והאוכל מנבלתה ליתן שיעור אוכל לנושא ולנוגע ה"א כיון דהשוה אותן הכ' לשיעור טומאם ס"ה נמי לענין כיבוס בגדים מ"ה לריך רש"י לחזור ולפרש פה. וא"ל מנ"ל לרש"י כבר תי' הרא"ם כיון דלא מישתמיט קרא בשום דוכתא דלכתוב בטומאת מגע יכבס בגדיו: ט מה שפי' אותו אחר והנושא את נבלתם שלא כסדר כדי שידבק הנושא עם הנוגע להודיע ההבדל שביניהם שטומאת משא

עניני טומאה וטהרה

בת"כ דרשוהו על אבר מן החי: תנור וכיריים יתץ. שתיהן של חרס ומטמאין מאוירן, ואין לנתוץ שהכתוב גוזר כן גם על תנור

מצות השם

(לט) [קסא] (עשה עג) להיות הנבלה טמאה ומטמאה במגע ובמשא שנא' וכי ימות מן הבהמ' אשר היא לכם לאכל' וגו':

מרפא לשון

דמפני שאמר ויתיה תתברון לא רצה לומר יהי מסאב מפני שהוא ל' מצוה ומשמע דגם ויתיה תתברון מצוה ואינו אלא רשות.

רמב"ן

(לז) ואמר והנוגע בנבלתם יטמא. שיעורו ומים אשר נוגע בנבלתם יטמא כי המים התלושים אשר יגעו בהם בנבלתם יטמאו כי במקוה לא יגעו המים בנבלתם אבל נבלתם יפול אל תוכו. והזכיר המים בלשון יחיד כדרך מי נדה לא זורק עליו, או שיאמר הכתוב וכל נוגע בנבלתם יטמא. והכונה לרבות המים והמשקים הנזכרים, ועל הכלל כי בא זה ללמד על המים שהם מקבלין טומאה בתלוש ולא במחובר שלא הוזכר זה עד עתה. ובת"כ רבי יוסי הגלילי אומר הנוגע בנבלתם יטמא במגע הן מטמאין ולא במשא וגם זה יתכן שיחזור אל כל הענינים הנזכרים ויאמר שאין לשרצים רק טומאת מגע. ועוד לרבותינו בכתוב הזה מדרשים ביתור הלשון וכלם הלכה למשה מסיני. והזכיר טהרת המקוה והמים המחוברים בשרצים והוא הדין הנבלות אך המתין עד שהשלים להזכיר כל מיני המטמאין. או בעבור שדרך השרצים למות במעין ובור וכבר הזכרתי דעתי:

וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ מא וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל׃ מב כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן וְכֹל הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד כָּל־מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם׃ מג אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם

ו׳ רבתי והיא חצי התורה באותיות

תרגום אונקלוס

יָת נְבִילְתַהּ. יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃ מא. וְכָל רִחְשָׁא דְרָחֵישׁ עַל אַרְעָא. שִׁקְצָא הוּא לָא יִתְאֲכִיל׃ מב. כֹּל דִּמְהַלֵּיךְ עַל מְעוֹהִי. וְכֹל דִּמְהַלֵּיךְ עַל אַרְבַּע. עַד כָּל סַגִּיוּת רַגְלִין. בְּכָל רִחְשָׁא דְרָחֵישׁ עַל אַרְעָא. לָא תֵיכְלוּנּוּן אֲרֵי שִׁקְצָא אִנּוּן׃ מג. לָא תְשַׁקְּצוּן יָת נַפְשָׁתְכוֹן. בְּכָל רִחְשָׁא

ת״א וכל השרץ. בילה ו כזיל סד חולין ד סו זבחים כג: גחון. חולין סז: לא תאכלום. יבמות קיד: אל תשקלו. שבת ל מכות יז: בכל השרץ. מכות יז: ולא תטמאו. יומא כט:

רש״י

אומר בנבלת עוף טהור (ויקרא כב) נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה אותה מטמא׳ בגדים באכילתה ואין נבלת בהמה מטמאה בגדים באכילתה בלא משאוי כגון אם תחבה לו חבירו בבית הבליע׳ א״כ מה ת״ל האוכל ליתן שיעור לנושא ולנוגע כדי אכילה י והוא כזית: וטמא עד הערב. אע״פ שטבל צריך ב הערב שמש: (מא) השורץ על הארץ. להוציא את היתושין שבכליסין ושבכפולין ואת הזיזין שבעדשי׳ שהרי לא שרצו על הארץ אלא בתוך האוכל אבל משילאו לאויר ושרצו הרי נאסרו: לא יאכל. לחייב על המאכיל כאוכל ואין קרוי שרץ אלא דבר נמוך קצר רגלים ל שאינו נראה אלא כרוחש ונד: (מב) הולך על גחון. זה נחש ולשון גחון שחייה שהולך שח ונופל על מעיו: כל הולך. להביא השלשולין מ ואת הדומ׳ נ לדומ׳: הולך על ארבע. זה עקרב: כל להביא את החפושית ואת הדומה לדומה: מרבה רגלים. זה נדל שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו לכאן ולכאן: (מג) אל תשקצו. באכילתן שהרי כתי׳ נפשותיכם ואין שקוץ נפש במגע וכן אל תטמאו באכילת׳:

שפתי חכמים

חמור׳ מטומא׳מגע וכדפי׳לעיל דאל״כ מה בא להשמיענו:י דהיינו חצי בילה. והא דפרש״י לעיל אוכל הנאכל בבת אחת ושיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מבילת תרנגולת דהיינו בילה שלמה זה מיירי ע״י הדחק והכא מיירי שלא ע״י הדחק: כ כבר פי׳ לעיל גבי במים יובא וטמא עד הערב עיין עליו וכן פי׳ כאן והרא״ם פי׳ בענין אחר שפי׳ אע״פ שטבל צריך הערב שמש דאל״כ ואחר ירחץ במים וטהר מבעי ליה והערב שמש רוצה לומר ביאת אורו דהיינו ל״ה דוטהר יומא הוא דאל״כ ויטהר מבעי ליה ופי׳ זה בכאן ולא באחריני לפי שזה לא בא ללמד על שיטמא עד הערב כאחריני אלא ללמד שיעור לנושא ולנוגע פי׳ אע״פ שכ׳ כפ׳ אמור וכא השמש וטהר ההוא בשאר טומאות והאי בנבילת בהמה וכתביה בהאי ובהאי עכ״ל: ל וא״ת היאך מוסב זה על מה שפרש״י לפניו היה לו לפרש על הקרא וי״ל כדי שלא תאמר דלנמא לא יאכל אתי לאסור שרצים דבהמה ולא תאכלום דשרצים אתי לאסור באכילה דבר נמוך וקצור רגלים אע״ג דלאו שרצים הוא וע״ז פי׳ ואין קרוי שרץ וא״כ דבר נמוך היינו שרצים האמורים בתורה א״כ לא תאכלו ולא אתי אלא לשרצים ומסתמא ע״כ לא יאכל לא אתי לאיסור הנאה דהא כתיב לא תאכלום וכן הא דפי׳ לעיל כל עוף שנא׳ בו למינו צריך לפרש בענין זה. מלאתי: מ הם התולעים הארוכים היוצאים מן הארץ שאין להם רגלים והם הנמצאים באספות וביותר נמצאים בימות החמה אחר שיפסוק הגשם: נ כלו׳ שיש להם סימני רגלים מעט אלא שהם

עניני טומאה וטהרה ומקוה

וכירים של מתכות, שהרי נאמר יותץ, ואין למתכות נתיצה, וכן אמרו בת״כ אע״פ שנתיצה נאמר על הריסת מחובר וגם תנור מתכות אפשר לחברו בארץ, אבל כולל הנתיצה גם שבר חלקיו, וזה אינו במתכות, אבל אין דינן ככלי חרס, שצריכין להיות מתטלטלין, ואם קבועים בקרקע אינן מקבלין טומאה, שאין טומאה במחובר, ותנור וכירים אע״פ שקבועין בקרקע מקבלין טומאה וגזרת הכתוב הוא, ולכך חלקן משאר כלי חרס [ועיין במסכת שבת קכה ע״א בגמרא וברש״י ע״ש היטב]: יתץ. לא שחייב לנתצו, אלא ר״ל שאין לו טהרה בטבילה, ורמב״ן ז״ל כתב שיותן אין במשמעו שישברו לחלקים דקים מאד, אלא יהרסם שלא יוכלו עוד לעשות מלאכתם: טמאים הם. כ״ז שהן שלמים הרי הן בטומאתן לעולם: וטמאים יהיו לכם. עיין רש״י:

ומתמת כי פרשה זו מדברת מענין טבילת המקוה, שכל הכלים יטהרו במקוה מטומאתן. ע״כ ראינו לדבר פה מעט מעניני המקוה לטהרת האדם. הנה השל״ה הקדוש בשער האותיות כתב כי סגולת הטבילה היא להחזיר הנשמה למקומה כי מי שהוא טמא אין לו נשמה ובפרט מי שפגם בברית קדש נשמתו מסתלק׳ ממנו ואף אם ישוב אין הנשמה חוזרת אליו עד שיטבול במקוה כשרה. וכל אדם צריך טבילה בכל ערב שבת כמבואר בזוהר ויקהל כדי לפשוט לבוש רוח חול וללבוש רוח קדושת שבת שהוא רוח הטוב מעתיקא יגו׳. עוד כתב השל״ה הקדוש שמלא בספר כנפי יונה סוד הטבילה ערב שבת דוקא אחר חצות. ובספר כנפי יונה ה״ג (סי׳ מה) מלאתי שם בזה הלשון הטובל ע״ש מן המנחה ולמעלה כשהוא בתוך המים ישתחוה למערב ואם אינו יודע איזהו מערב ספונס יליל כדעתו ד׳ רוחות וישוב למערב ויאמר פעם ראשונה הריני טובל בפישוט מלבושי חול. ואם הוא מזכי הראות יראה כעין עשן מעלה פרלופים קטנים רבים מלפרני ידיו. ואחר כך יחזור וישחה שנית ויאמר הריני טובל כדי לקבל הארת שבת זכור ושמור במבורך חדא. אח״כ יחזור וישחה ויאמר הריני טובל עבור לקבל נשמה יתירה, וכשיולא מהמקוה פוסע לאחוריו כמו שיוצא מבהכ״נ וכשילבש בגדיו דהיינו כשום נקייה יאמר ג״כ כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי. הרי בכל ע״ש ג׳ טבילות. ומי שטובל לשם תשובה באיזה יום מסיימים צריך י״ד טבילות, וטעמם מבוארים בכתבי הקדש של האר״י ז״ל. ובספר תיקון שבת כתוב אם הוא בריא ויכול לסבול יטבול י״ד טבילות לשלוט על י״ד עתים הרעים ולהפוך אותם לטובה: ובספר יסוד ושרש העבודה כתב אחר נפילת לפנים ילך לטהר במקוה לכבוד שבת קדש ובודאי אדם שבלבו טהור הוא מטומאת קרי ר״ל או מזווג של טבילה מלוה בודאי חיוב גדול הוא לטבול א״ע בעש״ק שלא יכנוס בקדש וטומאתו עליו טומאת הגוף

מצות השם

(מא) [קסב] (לאו פט) שלא לאכול שרץ הארץ שנאמר וכל שרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל:

(מב) [קסג] (לאו צ) שלא לאכול מיני שרצים הנולדים בפירות ובזרעים שנא׳ וכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום וגו׳:

(מג) [קסד] (לאו צא) שלא לאכול משרץ המים שנא׳ אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ וגו׳:

תפסיר הרס״ג

אלי אלמג׳יב: (מא) וגמיע אלדביב אלדאב עלי אלארץ׳. פהו רגס לא יוכל: (מב) וכל סאלך עלי צדרה. וכל סאלך עלי ארבע. למא כת׳רה׳ ארגלה. מן גמיע אלדביב אלדאב עלי אלארץ׳. לא תאכלונהם פאנהם ארגאס: (מג) ולא תרגסו אנפסכם. בשי מן אלדביב אלדאב. ולא תתנגסו בהם. פתעצוני בד׳אלך:

נוה שלום

עיין רשב״ם. (מג) ונטמתם בם, פתעצוני בד׳לך, תמרו את דברי שאמרתי שתהיו קדשים. וכן תרגם טמאות מעאצי במקומות רבים, והטעם שלכלוכי

חלק הדקדוק

פסיק: מב) עד כל מרבה רגלים. בינוני מהפעול דבסמוך בצירי (מהריב״ש ז״ל):

אבן עזרא

הנזכרים והזכיר שלא יאכלו: (מב) גחון. כמו על גחונך תלך: וכל הולך על ארבע. בשרץ שהוא הקטן כאשר פירשתי בשרץ מים: מרבה רגלים. שם התאר והוא סמוך: (מג) אל תשקצו את נפשותיכם. להיותם מטונפות ומגואלות. ולא תטמאו בהם כי ידוע כי הגוף הנאכל ישוב בשר בגוף האוכל: ונטמתם בם. חסר אל״ף כמו מרשית השנה וי״א שהם שני שרשים והעד נטמינו בעיניכם וטעמו כאדם

רבינו בחיי

ויתכן שנאמר כי מפני שאות אל״ף הוא מורה על היחוד והקדמות ועל כן יחסר האל״ף מהמלה לפי שהשכינה מסתלקת ממקום הטומאה והחטא וכענין שכתוב (דברים כג) כי ה׳ אלהיך מתהלך בקרב מחנך וגו׳ ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך וזהו חסרון האל״ף במלת מחטו לי. והטעם הזה בעצמו נוכל לומר במה שנקרא קדוש בלשוננו מי שהוא מיוחד ונבדל בעבודת הש״י. והמיוחד למעשה הזנות יקרא קדש בחסרון יא״ו. כי הוא״ו היא מאותיות השם הקדוש ולכך נחסרה הוא״ו משמו כי אין קדושה במקום הטומאה. ומזה תוכל להבין כח לשוננו הקדוש כי במעט שנוי לשון שיש בין תיבה לתיבה תלוים כמה הרי הרים. ודרשו רז״ל ולא תטמאו

מרפא לשון

מב) לא תאכלום, לא תיכלונונון. ה״ג וכן אל מחוץ למחנה תשלחום, תשלחונונון. וכן יערפו טל, ישמשונונון בטלא וכמ״ש היא״ר ז״ל וע״ע מש״ש. ולא תטמאו בהם ור״ל אם תטמאו בהם אז לפי טמאתם תטמאו בהם ואינו דבור בפע״צ ודכוותיה בסוף שפטים בענין גזל המחללות אמר הכ׳ כי לא אתם נתתם להם כעת תאשמו ות״י כעדן פון תחובון.

מסורת הקריאה

גבנים (ש״ה ד׳ ט״ו): מקוה, הוי״ו בצירי כדין סמוך: (לח) יתן. היו״ד בשורק: (מב) מרבה. נמסר עליו דין לחוד. פי׳ לא מצינו עוד מלת מרבה הבי״ת בצירי זולתו, והוא חד מן כ״ח מלין מיחדין קמץ, וסי׳ נמסר במס״ר ערך קמץ: (מג) תטמאו, התי״ו בחירק

נחל קדומים

מב (ח) כל הולך על גחון וגו׳. וי״ו רבתי אמצע התורה באותיות רמז לתורה שנתנה ו׳ סיון וכו׳. ו׳ ארוכה שש קצוות ו׳ ששת ימי בראשית ששה אלפים העולם והכל בזכות וי״ו העמודים שבתורה וכן וי״ו אריכא. כנגד תורת עדות פקודי מצות יראת משפטי. וכן פ׳ שמע ישראל ששה תיבות בשכמל״ו ו׳ תיבות. רבינו אפרים ז״ל ועוד האריך. ויראה כי תורה שבכתב היא כנגד ו׳ של שם המיוחד וז״ס לכתוב ס״ת ווי העמודים כידוע והוא כלול בהעלם בדברי רבינו אפרים ז״ל האמורים. וזאת לפנים פירשתי בעניותי דרך רמז ועתה אוסיף קצת והוא שכתב רבינו האר״י ז״ל שכל האוכל יותר על צרכו בחול הולך לסט״א ומגדיל בשרו בסט״א וק״ו לעושים משתאות וימיהם כחגים בזה להם לעגה להם כי המשתה למשטה והכרס לקרץ והגוף נגוף והריעים לרעים והאהבה לאיבה והרצון לרזון ויין חמר כלו מר והענג לנגע

וְנִטְמֵתֶם בָּם: מד כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם
קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ
אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ
עַל־הָאָרֶץ: מפטיר מה כִּי | אֲנִי יְהוָה
הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לִהְיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים וִהְיִיתֶם
קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי: מו זֹאת תּוֹרַת
הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה
הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם וּלְכָל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת
עַל־הָאָרֶץ: מז לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא
וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת

*חסר א'

תפסיר הרס"ג

(מד) לאני אללה רבכם. פתקדסו וכונו מקדסין. פאני קדוס. ולא תנגסו אנפסכם. בשי מן אלדביב אלדאב עלי אלארץ׳: (מה) לאני אללה. אלמצעדכם מן בלד מצר. לאכון לכם אלאהא. פכונו מקדסין. לאני אלקדוס: (מו) הד'ה שריעה' אלבהאים ואלטאיר. וגמיע נפוס אלחיה. אלדאבה פי אלמא. וסאיר אלנפוס אלדאבה עלי אלארץ׳: (מז) תפרז. בין אלנגס ואלטאהר.

תרגום אונקלוס

דְּרָחֵישׁ. וְלָא תִסְתָּאֲבוּן בְּהוֹן. וְתִסְתָּאֲבוּן פּוֹן בְּהוֹן: מד. אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן. וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין. אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא. וְלָא תְסָאֲבוּן יָת נַפְשָׁתְכוֹן. בְּכָל רִחְשָׁא דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא: מה. אֲרֵי אֲנָא יְיָ. דְּאַסֵּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם. לְמִהְוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהָא. וּתְהוֹן קַדִּישִׁין. אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא: מו. דָּא אוֹרָיְתָא דִּבְעִירָא וּדְעוֹפָא. וְדְכָל נַפְשָׁא חַיְתָא. דְּרָחֲשָׁא בְּמַיָּא. וּדְכָל נַפְשָׁא דְּרָחֲשָׁא עַל אַרְעָא: מז. לְאַפְרָשָׁא. בֵּין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא. וּבֵין חַיְתָא דְּמִתְאַכְלָא.

ת"א והתקדשתם. שבועות יח: זאת תורת. פסחים מט זבחים סט חולין כז מט: להבדיל בין. שבועות יח:

נוה שלום

העברות הם טמאת הנפש. (מז) להבדיל, תפרז, דבק אל זאת תורת הבהמה וכו׳.

אבן עזרא

שאין לו דעת: (מה) והייתם קדושים כי קדוש אני. על כן אמרתי לכם ולא תטמאו והוי"ו כפ"א רפה בלשון ישמעאל וכן ויעזוב את עבדיו ורבים כמוהו. וטעם כי אני ה׳. כי לא העליתי אתכם מארץ מצרים כי אם להיות לכם לאלהים ואם לא תהיו קדושים לא אהיה לכם לאלהים על כן אם רצונכם שאהיה לכם לאלהים תהיו קדושים: (מז) להבדיל בין הטמא. בעוף ובשרץ כמים: הנאכלת. המותרות לאכילה: אשר לא תאכל. ע"פ התורה:

חסלת פרשת שמיני

בעל הטורים

ארעים שזלען טהורות: (מז) להבדיל. הפסוק מתחיל בלמ"ד ומסיים בלמ"ד רמז לרוב איסורין שיעורן כס׳: ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל. בגי׳ זה שמנה עשר טרפות:

רשב"ם

הפשט אוכל טמא אע"פ שלא נגע בידיו כמו שכתוב. נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה:

שפתי חכמים

מתגלגלים על הבטן כמו סרטן: ס פי׳ משום דכל כי הוא כתיבת טעם אשלמעלה ומ"ה פי׳ כשם וכו׳: ע דקלא יתירא הוא שהיה די לו׳ והתקדשתם כי קדוש אני אלא להכי אייתר למדרש הכי: פ דאל"כ הא ככר כ׳ לעיל ולא תטמאו וגו׳: צ פי׳ הא דהזהיר להבדיל לא בלבד שילמוד וידע הלכותיהן אלא לריך ג"כ להטריח עלמו להכירן איזהו טמא ואיזהו טהור: ק פי׳ והלא ככר נתפרשו סימניהן איזהו טמא ואיזהו טהור וא"כ למה נא׳ להבדיל: ר פי׳ טמאה לך ע"י פעולתך וטהורה לך ע"י פעולתך: ש כלומר אם נחסת בבהמה כל הוסט ומליו של קנה בלבד טמאה אותה באכילה אע"פ שהיא טהורה בין נשחט רובו של קנה טהרת אותה באכיל׳. (נח"י) אע"פ שהיתה עד הנה אסורה באכילה משום אבר מן החי: ת כגון נקבה הגרגרת או נפסחה הגלגולת ולא ניקב קרום של מוח וכיולא בהן שהיא כשרה: א ואן כל י"ח טרפות שמנו חכמים. (לד"ל) כ׳ החזקוני וז"ל בין שנולדו לו סימני טרפה וכשר׳ כגון ששחט הקנה ונקבה הריאה קודם שחיטת הוושט וסיים סימני טרפה וכשרה משום דחיי ריאה תלויין בקנה בין שנולדו לו סימני טרפה ופסולה כגון שניקבה הריאה קודם שחיטת הקנה ואני אומר לא זו הטעיר ולא זו הדרך כיון שרש"י ז"ל לא מפי עלמו אמר דברים הללו אלא בריתא הוא בת"כ וככר הסכימו רוב מנין ורוב בנין דליתא הלכתא כר"ל ע"ש:

רש"י

ונטמתם בם. אם אתם מטמאין בהן בארץ אף אני מטמא אתכם בעולם הבא ובישיבה של מעלה: (מד) כי אני ה׳ אלהיכ׳. כשם שאני קדוש שאני ה׳ אלהיכ׳ כך והתקדשת׳ קדשו את ע עלמכם למטה: והייתם קדושים. לפי שאני אקדש אתכם למעלה ובעולם הבא: ולא תטמאו וגו׳. פ לעבור עליהם בלאוין הרבה וכל לאו מלקות וזהו שאמרו בגמ׳ אכל פוטיתא לוקה ארבע נמלה לוקה חמש צרע׳ לוקה שש: (מה) כי אני ה׳ המעלה אתכם. ע"מ שתקבלו מלותי העליתי אתכם (ד"א כי אני ה׳ המעלה אתכם בכולן כתיב והולאתי וכאן כתיב המעלה תנא דר"י אלמלא לא העליתי את ישראל ממלרים אלא בשביל שאין מטמאין בשרלים כשאר אומות דיים ומעליותא הוא גבייהו והוא ל׳ מעלה): (מז) להבדיל. צ לא בלבד השונה אלא שתהא יודע ומכיר ובקי בהן: בין הטמא ובין הטהור. אצ"ל בין חמור לפרה ק והלא ככר מפורשים הם אלא בין טמאה לך ר לטהורה לך בין נשחט חליו של קנה ש לנשחט רובו: ובין החיה הנאכלת. אצ"ל בין צבי לערוד והלא ככר מפורשים הם אלא בין שנולדו בה סימני טרפה ת כשרה לנולדו בה סימני א טרפה פסולה: חסלת פרשת שמיני

דעת זקנים מבעלי התוספות

(מה) והייתם קדושים כי קדוש אני. ורלאי שכיון שהוא קדוש ומשרתיו קדושים. וכן יפה הפייט כאמר לקדוש פאר מסקדושים:

עניני מקוה

ח"ו אלא אף מי שעומד בחזקת טהרה מלוה גדולה לטבול במע"ק כי הטבילה במע"ק מועיל לקבל נשמה יתרה בשבת ובלתי טהרת המקוה בודאי לא ישיגנה. וז"ל הזה"ק פ׳ ויקהל (דף רד ע"א) כד אתי שבתא אלפריכו אינון עמא קדישא לאסחאה גרמייהו משימושא דחול מ"ט בגין דבחול רוחא אחרא אזלא ושטיא ושרא

מצות השם

(מד) [קסה] (לאו לב) שלא לאכול מן השרלים המתהוים מן הפסוק שנאמר ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ:

רבינו בחיי

בהם ונטמתם בם אדם מטמא עצמו מלמטה מטמאין אותו מלמעלה, אדם מטמא עצמו בעוה"ז מטמאין אותו לעוה"ב. ולכך סמך והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני. והתקדשתם בגוף והייתם קדושים בנפ׳ לעולם הבא כי קדוש אני. והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני הקדושה הזאת לישראל יותר משאר עו"ג אינה אלא במעשה התורה והמצות כי עם התורה והמצות יתחזק כח השכל ויחלוש כח התאוות. וידוע כי התאוה חזקה בטבעה והנה היא באדם קודמת לשכלו כי התאוה מוטבעת בו מתחלת נעוריו שהוא נמשך אחר ההנאות הגשמיות ועמהן הוא הולך וגדל עד שהיא מתגברת על השכל אשר בשבילו נוצר האדם. ועוד שהתאוה מחוברת מכחות הטבעים ומן היסודות ויש לה מחזיקים ועוזרים הרבה והם המאכלים

נחל קדומים

והאוכל למאכלת ושמחה לתוגה ומזה יבא לעריות ויהא נאחז בד׳ יסודות הסט"א ויפגום בגופו נר"ן נרג"ן מפריד אלוף אל רחמים מפ"ר גימ׳ אלהים וישאר דין לבד כמ"ש מהרא"ג ז"ל ועוד כשחוטא נכנס הגוף בתוך נר"ן כי הגוף חומר וטמאו ונעשה נרג"ן ונ"ר מסתלקים ותשאר הנפש תחת הגוף ועשה הצור חומר פוגם ונפגם ואיבה מקלקלת הצור"ה ואף אם יוליד בהתר למראה עינים זרעו בו למינהו במחשבת פגול טמא יטמאנו. וז"ש כל הולך על גחון גימטריא בטנ"ו כי כל מאויו למלא בטנ"ו והוא הולך למיתה כמשז"ל על ונערותיה הולכות על גחון בעבור בטנו ונעשה חלל גימט׳ גחון והוא מסטרא דנחש שנאמר בו על גחונך תלך וכל הולך על ארבע מחנות סט"א וד׳ יסודות טמאים עד כל מרבה רגלים כינוי לנשים כמ"ש בזהר הקדוש ח"א דף קי"ב ע"ב ווריש דף קי"ג דרגל כינוי לאשה ויכשל בעריות. לכל שרץ בניו ובנותיו לא תאכלום לא תזדווגו עמהם אפילו כדת ודין כי שקץ הם מהסט"א רחמנא ליצלן ונפשם לא מטוהרה דמיה"ם בם למקור שממנו חוצבו חוצ"ב לאבו"ת לאמותם יאמרו ומאבות יצאו תולדות יעל הרוב נמשכים בציר של פגעים זרע מרעים ולכן לא תאכלום כי שקץ הם ושומר נפשו ירחק מהם:

מסורת הקריאה

והטי"ת בדגש: (מד) תטמאו. התי"ו בשוא והטי"ת רפי: (מה) המעלה. מתג בה"א ולא במ"ם. מ"ש: (מז) להבדיל. נמסר עליו ב׳ בטעמא בתורה. ר"ל בזקף גדול, א׳ בין היום (בראשית א׳ י"ד) ב׳ דין:

וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל׃ פ פ פ

תרגום אונקלוס

וּבֵין חַיְתָא. דְּלָא מִתְאַכְלָא׃
פ פ פ

ת"א ובין החיה. חולין מב:

תפסיר הרס"ג

ובין אלחיואן אלד'י יוכל. ואלד'י לא יוכל׃

רבינו בחיי

ושאר התאוות הגשמיות, והשכל שהוא עצם רוחני והוא נגזר מן העולם העליון הוא נכרי בעולם הגופות העבים והגסים ומפני שהוא נכרי אין לו מחזיק ועוזר אלא הכל כנגדו ובדין הוא שיחליש השכל ותתגבר התאוה עליו בסבת שני ענינים, האחד מפני שהתאוה באדם קודמת לשכל, והשני מפני שהתאוה יש לה מחזיקים ולא כן השכל ולפיכך הוצרך האדם אל התורה והמצות לחזק כח השכל ולהחליש כח התאוות, ומפני זה נצטוינו במצות המאכלים האסורים ובמצות העריות ובמצות התפלה והתענית והצדקה וגמילות חסדים שכולן להחליש כח התאוה, וזהו שאמרו רז"ל בספרי והתקדשתם זו קדושת מצוה ואחר כך והייתם קדושים, והכוונה במאמר הזה כי על ידי המצות יחליש כח התאוות ויתגבר כח השכל שבשבילו נברא האדם. ויש לפרש עוד והתקדשתם מלשון פרישות כי הפרוש והנבדל מתאוות העולם נקרא קדוש. וכן דרשו רז"ל בתורת כהנים והתקדשתם והייתם קדושים כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים כשם שאני פריש כך אתם תהיו פרושים, והענין שיפרוש האדם מן התאוות ולא ישתמש בהם רק במוכרח שאם ימשך האדם אחר המאכל והמשתה והמשגל יותר מדאי יחריב נפשו וגופו, והוא הנקרא בלשון תורה כסיל ואויל וכל הממעט אף בדבר ההכרחי ופורש עצמו מן המותר הגמור הוא הנקרא קדוש כי אם הוא ממלא נפשו בתאוות מן המותר יהיה בסובאי יין וזוללי בשר ויהיה נבל ועובר על התורה. ועל כן הוצרך הכתוב הזה לומר והתקדשתם להזהיר על הפרישות וזה שיגדור האדם את עצמו ויפרוש מרבוי המאכל והמשתה והמותר ויפרוש גם כן מן הדבור שאינו ראוי כענין שכתוב (משלי כב) שומר פיו ולשונו וגו', וזה כתב הרמב"ן ז"ל. וכן מצינו שלמה ע"ה שהזהיר על הדבור האסור הוא שאמר (שם טו) לשון חכמים תיטיב דעת ופי כסילים יביע אולת, וסמיך ליה בכל מקום עיני ה' צופות

עניני מקוה

על עמא, וכד בעי בר נש לנפקא מן הסוא רוחא ולאעלא ברוח אחרא קדישא עלאה בעי לאסחאה גרמיה למשרי עליה ההוא רוחא עלאה קדישא עכ"ל. ויטבול עכ"פ לא פחות מג' טבילות, האריז"ל. ורוב העולם נוהגין לטבול ד' טבילות כנגד ד' אותיות הוי"ה ב"ה, ונכון הוא. גם ראיתי נוהגין שטובלין י"ד טבילות ואשרי חלקם כי כל המרבה בטבילה הרי זה משובח שבכל טבילה שאדם טובל את עצמו יותר ממשיך עליו קדושה ביותר הן בחול והן בשבת, ואדם מקדש א"ע מלמטה מקדשין אותו מלמעלה יותר ויותר. ואחר הטבילה דוקא ישתדל אחר מים חמין לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו על סדר זה דוקא. ומי שאפשר לו ס' עיני שכלו לעיין בכתבי האריז"ל שם יראה התקון הגדול והפלא מה שנעשה בעולמות העליונים ע"י רחיצת פניו ידיו ורגליו במים חמין בערב ש"ק. ומה טוב אם היה יכול לרחוץ כל הגוף בהם ואז ירחץ ראשו תחלה ויאמר בשעת רחיצה לכבוד שבת קדש ויכוון לתת בזה נחת רוח להבורא ית"ש. ובבואו מן הטבילה ילבש בגדי שבת ויאמר שיר השירים בקול נעים ובמתון, וגודל מעלת אמירתה סובא בזוה"ק בכמה מקומות׃

הפטרת שמיני (שמואל ב ו)

א וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים
אָלֶף׃ ב וַיָּקָם ׀ וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי
יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־
נִקְרָא שֵׁם שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו׃
ג וַיַּרְכִּבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה
וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ
בְּנֵי אֲבִינָדָב נֹהֲגִים אֶת־הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה׃ ד וַיִּשָּׂאֻהוּ
מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
וְאַחְיוֹ הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן׃ ה וְדָוִד ׀ וְכָל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכֹל עֲצֵי
בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְנַעַנְעִים
וּבְצֶלְצֶלִים׃ ו וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּה
אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר׃
ז וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־
הַשַּׁל וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים׃ ח וַיִּחַר לְדָוִד
עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם
הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ט וַיִּרָא דָוִד אֶת־
יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אֲרוֹן יְהוָה׃
י וְלֹא־אָבָה דָוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה עַל־
עִיר דָּוִד וַיַּטֵּהוּ דָוִד בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם הַגִּתִּי׃
יא וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן יְהוָה בֵּית עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי שְׁלֹשָׁה
חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ׃

רד"ק

(א) ויוסף עוד דוד. כמו ויאסוף שרשו אסף ויש לפרשו כמשמעו מענין הוספה כלומר סוסיף לקבץ עוד וכת"י ואוסיף עוד ופי' עוד כי היו עמו רבים מישראל כשהמליכוהו וכן במלחמה הזאת כי באותו הפרק היתה מלחמת פלשתים: (ב) מבעלי יהודה. ונקראת ג"כ קרית יערים כמו שאומר בספר יהושע בעלה היא קרית יערים ובקרית יערים היה הארון כי שם העלוהו מבית שמש והוא מקרא קצר. וכן פי' הפסוק וילך דוד וכל העם אשר אתו מבעלי יהודה שבאו שם להעלות משם את ארון האלהים: אשר נקרא שם. ואח"כ פירש שם ה' לבאו' יושב הכרובי' עליו נקרא הארון שם ומה שנזכר שם הארון בזה השם במקום זה מה שלא נזכר כן במקום אחר לפי שנתקדש שמו של הקב"ה עליו בהיותו בשדה פלשתים: (ג) אל עגלה חדשה. כמו על ובעבור עגלה חדשה שלא נשתמש בה הדיוט ועשו זה לקדושת הארון: נוהגים את העגלה חדשה. פי' היו נוהגים את הבקר שהיו מושכים העגלה: (ד) עם ארון האלהים. דבק הוא עם עגלה חדשה כאילו אמר נוהגים את העגלה חדשה עם ארון האלהים וכאמרו פעם אחרת וישאוהו לפי שאמר בעוזא ואחיו נוהגי' פי' האיך היו נוהגים אותו כשנשאוהו מבית אבינדב כי אחיו היה הולך לפני הארון ועוזא עם הארון וי"מ כן עם ארון האלהים כי על עוזא אמר שהיה הולך עם ארון האלהים ואחיו לפניו לפיכך אחז בו עוזא כי הוא היה עם הארון וכן אמר וימת שם עם ארון האלהים וי"מ וישאוהו עם הארגז שהשיבו פלשתים אמר כי נשאוהו עם ארון האלהים וזהו שאמר פעם שנית וישאוהו כי הראשון אמר על הארון והאחרון אמר על הארגז: (ה) בכל עצי ברושים. כלל כלים אחרים לבד מזכרים: ובמנענעים. שהוא כלי נגון יניע אדם גופו בנגנו בו או הוא אשר בו יתדות ינועו בעת הנגון וי"ת וברביעין והם לוחו' דקות ינגנו בהם: ובצלצלים. כמו בצלצלי שמע והם שני כלי נחשת שמקישין אותן זה בזה ומשמיעים קול: (ו) וישלח עוזה. פי' וישלח ידו: כי שמטו הבקר. שמטו פועל עומד כאלו נשמטו הבקר כלו' נתפרקו איבריהם מקדושת הארון שלא היה ראוי שיהיה נשא בעגלה שימשכוהו הבקר אלא בכתפי הלוים היה ראוי להיות נשא. ולדעת יונתן שמטו יוצא שתרגם ארי מרגוהי תוריא פי' שמטוהו והורידו. ואע"פ שבא הארון משדה פלשתים בזה הענין ולא שמטו הבקר, פלשתים לא היו יודעים מנהג משא הארון וכיונו במשאו במיטב אשר יכלו והרי לקחו עגלה חדשה ופרות אשר לא עלה עליהן עול אבל ישראל שהיו יודעים משא הארון כמו שכתוב בתורה ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו חטאו בזה לפיכך הראה להם הקב"ה קדושת הארון בשני פנים בשמיטת הבקר ובמות עוזא. והענין אשר שגג דוד בזה הדבר מקרא מפו' חשב כי לא יהיה חטא בזה אם ישאוהו בעגלה אע"פ שכתוב בכתף ישאו כי אמר באותו זמן במדבר לוה האל כי לפי שהיה המשכן נשא בעגלות לוה לשאת את הארון בכתף להראות כי קדושת הארון גדולה מקדושת המשכן אבל בזמן שלא היה שם משכן חשב שאין חטא אם ישאוהו בעגלה ועוד כי בעגלה בא משדה פלשתים ובזה שגה: (ז) על השל. על השגגה תרגום שגגה שלו. ורז"ל דרשו בו כי חטא עזא באחזו בו לפי שחשב שיפול הארון לארץ כי שמטו הבקר והנה מיעט לפי משכתו בקדושת הארון שלא היה יכול לעמוד בעצמו בלא נושא ואמרו על דבר זה כענש עזא ואמר הקב"ה נושאין נושא עצמו לא כ"ש: (יא) בית עובד אדום על עיר דוד. כמו אל עיר, ועיר דוד היא ציון:

רמב"ן

(מז) להבדיל בין הטמא ובין הטהור. שנבדיל מכל הנזכרים בין הטמאים לטהורים לענין הטומאה ובין החיה הנאכלת ויאמר שנבדיל לענין אכילה בנפש החיה הנאכלת על פי התורה במים ועל הארץ ובין החיה אשר לא תאכל בהם ובתורת כהנים אמרו חכמים אומרים בין החיה אשר לא תאכל ליתן אזהרה לחיה ואם כן הוא לאו: ולשון רש"י בין הטמא ובין הטהור צריך לומר בין פרה לערוד והלא כבר מפורשין הן אלא בין טמאה לך לטהורה לך בין שנשחט חציו של קנה לנשחט רובו וקתני התם וכמה הוא בין רובו לחציו כמלא שערה ולא תחוש בזה ממה שאמרו בגמ' רוב הנראה לעינים בעינן שאין פירושו אלא להוציא מדברי האומר מחצה על מחצה כרוב. ולכך אמרו דבעי' שיהא השוחט רוב ממש כדי שיראה לעינים לא המחצה שנחשוב אותו בלבנו כרוב ונאמר רוב הוא השחוט מאחר שאין במה שלא נשחט יותר ממנו. אבל כל שישחטו ממנו יותר מן החצי כשר הוא ואפי' כמלא חוט השערה כדמפורש בזו הברייתא ואף בגמ' כך הוא עולה:

יב ויגד למלך דוד לאמר ברך יהוה את־בית עבד
אדם ואת־כל־אשר־לו בעבור ארון האלהים וילך
דוד ויעל את־ארון האלהים מבית עבד אדם עיר
דוד בשמחה: יג ויהי כי צעדו נשאי ארון־יהוה ששה
צעדים ויזבח שור ומריא: יד ודוד מכרכר בכל־עז
לפני יהוה ודוד חגור אפוד בד: טו ודוד וכל־בית
ישראל מעלים את־ארון יהוה בתרועה ובקול שופר:
טז והיה ארון יהוה בא עיר דוד ומיכל בת־שאול
נשקפה | בעד החלון ותרא את־המלך דוד מפזז
ומכרכר לפני יהוה ותבז לו בלבה: יז ויבאו את־
ארון יהוה ויצגו אתו במקומו בתוך האהל אשר
נטה־לו דוד ויעל דוד עלות לפני יהוה ושלמים:
יח ויכל דוד מהעלות העולה והשלמים ויברך את־
העם בשם יהוה צבאות: יט ויחלק לכל־העם לכל־
המון ישראל למאיש ועד־אשה לאיש חלת לחם
אחת ואשפר אחד ואשישה אחת וילך כל־העם איש
לביתו: °כ וישב דוד לברך את־ביתו ותצא מיכל
בת־שאול לקראת דוד ותאמר מה־נכבד היום מלך
ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות
נגלות אחד הרקים: כא ויאמר דוד אל־מיכל לפני
יהוה אשר בחר־בי מאביך ומכל־ביתו לצות אתי
נגיד על־עם יהוה על־ישראל ושחקתי לפני יהוה:
כב ונקלתי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ועם־
האמהות אשר אמרת עמם אכבדה: כג ולמיכל
בת־שאול לא־היה לה ילד עד יום מותה:
א ויהי כי־ישב המלך בביתו ויהוה הניח־לו

°כאן מסיימים הספרדים

רד"ק

אדום הגתי. לוי היה ומן השוערים היה וקראו גתי לפי שהתגורר בגת: (יב) ואת כל ביתו. בניו ובנותיו וכל אשר לו היתה להם ברכה בבני' ובעושר ובתום' טובה בכל דבר מעת שהיה הארון בביתו ורז"ל דרשו את כל ביתו זה אשתו ושמנה כלותיה שילדו ששה ששה בכרס אחד: (יג) נושאי ארון ה'. הם הלוים כמ"ש בד"ה וישאו בני הלוים את ארון האלהים כאשר צוה משה בכתפם במוטות עליהם: ששה צעדי' ויזבח שור ומריא. כשהלכו נושאי הארון ששה צעדים הכירו כי אלהים עוזרם במשא הארון ותפן בם כי לא נכשלו כמו שנכשל עוזא, וטעם ששה צעדים נראה כי בשיעור הזה הלך עוזא כשאחז בארון והכהו השם וכיון שראו אלה נושאי הארון כי הלכו ששה צעדים ולא היה להם פגע רע שמחו והורידו הארון וזבחו זבחים. ורז"ל דרשו מכאן שהארון נושא את עצמו כלומר כיון שנשאוהו בכתפים במוטות ולא הרגישו בו כאלו אין משא בכתפים ידעו כי אלהים עוזרם במשא בכתפים הארון, ומה שאמר הנה שור ומריא ובד"ה אומר ז' פרים וז' אילים והנה אומר ויזבח כלומר דוד הוא שזבח שור ומריא ושם אומר ויזבחו כלו' הלוים זבחו שבעה פרים ושבעה אילים כנגד שבעה צעדים בלעד הז' הורידו הארון וזבחו. ורז"ל אמרו על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא על כל שש פסיעות שבעה אילים וכו' ע"ש. ופי' ומריא כתרגומו ופטים: (יד) מכרכר בכל עוז. מרקד בכל כחו וכוונתו וי"ת משבח: אפוד בד. חגור באפוד בד נראה כי זה המלבוש לכבוד היו לובשים אותו וכן אמר הכתוב שמנים וחמשה נושאי אפוד בד ולא היו מבגדי כהונה לפיכך היה מותר כל אדם ללבשו ואע"פ שאינו כהן אבל אפוד ומעיל הכתובים בתורה הם כל אחד בפני עצמו ואין זה כמו זה שמבואר בתורה: (טז) מפזז ומכרכר. מפזז גם כן כמו מרקד אלא שהם בעניינים שונים זה מזה או יהיה הכל בענין אחד והכפל לרוב הרקוד: ותבז לו בלבה. כראותה אותו מן החלון בזתה אותו בלבה כי חשבה כי אין כבוד המלך להתנהג כמנהג הדיו' אפי' לפני הארון ואח"כ כשהלך לביתו אמרה בפיה מה נכבד היום וגו': (יז) אשר נטה לו דוד. יריעה נטה לו מלמעלה אע"פ שבבית אבינדב ובבית עובד אדום היה בבית מקורה כמו שנאמר בהם בית ולא נאמר שם אהל לפי שלא היתה עמידתו בהם אלא דרך עראי אבל עתה שהעלהו דוד לירושלים וידעו כי שם ישכון עדי עד כי קבלה היתה בידם כי ירושלים עיר הקדש ושם יבנה בית המקדש וחשב כי בימיו יהיה זה והוא יבנה בית המקדש לפיכך אחר שהביא הארון לירושלים שאל לנתן הנביא אם יבנה בית לה' ונתן אמר לו כל אשר בלבבך עשה ומלבו אמר לו נתן זה לא בנבואה כי חשב בלבו כמו שחשב דוד כי הוא יבנה הבית: (יט) ואשפר אחד. חלק אחד מבשר כמו שמנהג לחלוק הבקר או הצאן לחלקים ידועים ונתן לכל אחד חלק לחם וחלק בשר ואשישה אחת מלאה יין: (כ) לברך את ביתו. לתת שלום לפי שבא מן הדרך: מה נכבד היום. נפעל עבר כי הוא פתוח ודרך לעג אמרה לו מה נכבד כלומר כי לא נכבד היום הזה שאתה נגלית בו משחק כאחד הרקים וההדיוטים: לעיני אמהות עבדיו. אין צריך לומר לפני נשי עבדיך אלא אפי' לעיני אמהות עבדיך נתבזית היום: כהגלות נגלות. שניהם ממקור מבנין נפעל האחד שלם כמו השלמים נשאול נשאל דוד והאחד חסר נו"ן נפעל כמנהג וכפל פעמים המקור לרוב התגלותו בשחוק. ובדרש אמרה לו של בית אבא היתה מלכות נאה מושלך חלילה להם אם נראה לאחד מהם פסת יד או פסת רגל מגולה כולהון היו מכובדין ממך מה אמר לה דוד לפני ה' אשר בחר בי מאביך אמר לה של בית אביך היו מניחין כבוד שמים ומתעסקין בכבוד עצמן אבל אני מניח כבוד עצמי ומתעסק בכבוד קוני, ומן האמהות אשר אמרת מ"ו מן האמהות את נקראת אין את נקראת מן האמהות אלא מן האמהות: (כא) לפני ה'. מה שרקדתי וכרכרתי לפני ה' עשיתי לפי שכבדני ובחר בי מאביך וראוי לו שאקל עצמי לכבודו: ושחקתי לפני ה'. עלרע לפי שהוא עתיד כלו' עוד יותר ממה שעשיתי אעשה ואשחק לפניו וז"ש ונקלותי עוד מזאת יותר מזאת השמחה והרקידות שעשיתי יותר אעשה לבזות עצמי ולהקל: (כב) והייתי שפל בעיני. לפניו לכל דבר ואין זה קלון אלא כבוד: עמם אכבדה. בעיניהן אני נכבד במה שעשיתי כי אם אקל עצמי לכבוד האל אהי' נכבד בעיני הכל לא כמו בעיניך: (כג) לא היה לה ולד. ופי' רז"ל מהיום ההוא ואילך לא היה לה לעולם מה שאמרה אבל לפני היום הזה היה לה כמ"ש יתרעם לעגלה אשת דוד ואמרו עגלה זו מיכל: עד יום מותה. ובדרש אבל ביום המיתה היה לה ואמרו כי שלשה נשים מתו חיות רחל וכלתו של עלי ומיכל בת שאול: (א) כי ישב המלך בביתו. שלא היה צריך לצאת למלחמה כמו שאמר וה' הניח לו אז חשב לבנות בית המקדש כי מלוה היא על ישראל לבנות ביהמ"ק אחר שינוחו מן המלחמות שנאמר והניח לכם מכל אויביכם מסביב וגו' והיה המקום אשר וגו' לשכנו תדרשו

מסורת הקריאה

הפטרת שמיני

(ה) ובמנענעים, הנו"ן בפתח והעי"ן בפתח והנו"ן שניה בשוא נח: ובצלצלים, הצד"י הראשון בסגול והצד"י השניה בחטף סגול: (ז) חשל, השי"ן בפתח באתנחתא: (יא) וישב, הנגינה ביו"ד: (יב) ויגד, בגרשיים, ויעל, הנגינה ביו"ד: (יז) ויעל דוד, במרכא לא בדרגא כ"ה בכ"י ובמ"ג רע"ח וכן עיקר כי אין בינו ובין התביר כ"א תנועה אחת: (כ) אחד, בפתח. ונמסר עליו כ"ה, ר"ל כ"ה פעמים כתיב בפתח ונמסר במס"ר: (כג) ילד, ביו"ד כן קרי וכתיב: מותה, המ"ם בחולם:

(ז) בבית, נמסר עליו ו' רפין, ר"ל שהבי"ת בשוא והבית שניה רפה. עין שמות י"ב מ"ו. למיום. הנגינה ביו"ד. (ז) התהלכתי, הנגינה בלמד. אחד נמסר כ"ה פתחין. וסי' במס"ר: (ח) ועתה. הנגינה בתי"ו: (י) מקום. הנגינה בקו"ף: (טז) ונאמן. האל"ף בשוא נח והמ"ם בפתח:

רבינו בחיי

וגו', באר כי השגחת ה' בכל מקום והוא משלם גמול על האולת ועל הדבור הנמאס, והוא שאמר הנביא (ישעיה ט) על כן על בחוריו לא ישמח ה' וכל פה דובר נבלה. הזכיר הבחורים לפי שדרכם בכך. ודרשו ז"ל כל המנבל פיו מעמיקים לו גיהנם שנאמר (משלי כב) שוחה עמוקה פי זרה זעום ה' יפל שם, וכן מצינו יחזקאל הנביא שהתנבא עונש ופורענות על הדבור שאינו ראוי והודיענו שהקב"ה משגיח על זה, והוא שאמר בפורענות הרשעים (יחזקאל לה) יען אמרך את שני הגוים ואת שתי הארצות לי תהיינה וירשנוה וה' שם היה. יגיד הכתוב כי הוא יתעלה היה שם משגיח על הדבור לשלם גמול. והזכיר בו עוד לשון וה' שהכוונה בכל מקום הוא ובית דינו. ודעת רז"ל במדרשם בכתוב הזה שהוא אזהרה לאדם שיהיה נקי בגופו ובידיו כי כל זה בגדר הפרישות, הוא שאמרו והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים, כי קדוש אני זה שמן ערב, אני ה' אלהיכם זו ברכה. והכוונה בזה שצריך האדם בעת המאכל והמשתה שהוא סבה להשכיח העקר שיתקדש בשלש קדושות השתים לטהרת הגוף והשלישית לעורר כח הנפש בריח טוב אז תהיה ראויה לברך הש"י, וכן הוא אומר (תהלים קלד) שאו ידיכם קדש וברכו את ה':

מוסרי של"ה והגהות

וידום אהרן קיבל שכר על השתיקה וכו' מזה ילמוד כל אדם לבל ימאס במוסר ה' ויקבל באהבה:

ובגדיכם לא תפרומו. טעם מצוה זו דרך כבוד והזכרה אם ללבוש הגוף כך כ"ש ללבוש הנפש הנעשה ע"י המצוה שצריך

נחל שורק

הפטרת שמיני

(יא) ויברך ה' את עובד אדום. פירש הרב מהר"י בס' אהבת יהונתן וז"ל ויברך ה' את עובד אדום שהיו יולדות ששה בכרס אחד ואת כל ביתו בירך ה' בעושר והצלחה אך קשה איך כתיב ויוגד למלך דוד לאמר בירך ה' את עובד אדום הא זה עדיין לא היו יודעים שיהיו יולדות ששה בכרס אחד שהרי לא היה שם הארון אלא ג' חדשים אכן באמת שם לא כתיב אלא בית עובד אדום והיינו בעושר והצלחה וזאת ידעו לאלתר תוך ג' חדשים אבל מה שילדו ששה בכרס אחד באמת לא היו יודעים ולא הגידו לדוד מזה כלום עכ"ל. ולי ההדיוט נראה דפשטן של דברים שהגידו לו לדהע"ה מפרשת

הפטרת שמיני

1. מסביב מכל-איביו: ב ויאמר המלך אל-נתן
2. הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון
3. האלהים ישב בתוך היריעה: ג ויאמר נתן אל-
4. המלך כל אשר בלבבך לך עשה כי יהוה עמך:
5. ד ויהי בלילה ההוא ויהי דבר-יהוה אל-נתן לאמר:
6. הלך ואמרת אל-עבדי אל-דוד כה אמר יהוה האתה
7. תבנה-לי בית לשבתי: ו כי לא ישבתי בבית למיום
8. העלתי את-בני ישראל ממצרים ועד היום הזה
9. ואהיה מתהלך באהל ובמשכן: ז בכל אשר-
10. התהלכתי בכל-בני ישראל הדבר דברתי את-אחד
11. שבטי ישראל אשר צויתי לרעות את-עמי את-
12. ישראל לאמר למה לא-בניתם לי בית ארזים: ח ועתה
13. כה-תאמר לעבדי לדוד כה אמר יהוה צבאות אני
14. לקחתיך מן-הנוה מאחר הצאן להיות נגיד על-
15. עמי על-ישראל: ט ואהיה עמך בכל אשר הלכת
16. ואכרתה את-כל-איביך מפניך ועשתי לך שם
17. גדול כשם הגדלים אשר בארץ: י ושמתי מקום
18. לעמי לישראל ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגז עוד
19. ולא-יסיפו בני-עולה לענותו כאשר בראשונה:
20. יא ולמן-היום אשר צויתי שפטים על-עמי ישראל
21. והניחתי לך מכל-איביך והגיד לך יהוה כי-בית
22. יעשה-לך יהוה: יב כי ימלאו ימיך ושכבת את-
23. אבתיך והקימתי את-זרעך אחריך אשר יצא ממעיך
24. והכינתי את-ממלכתו: יג הוא יבנה-בית לשמי
25. וכננתי את-כסא ממלכתו עד-עולם: יד אני אהיה-
26. לו לאב והוא יהיה-לי לבן אשר בהעותו והכחתיו
27. בשבט אנשים ובנגעי בני אדם: טו וחסדי לא-יסור
28. ממנו כאשר הסרתי מעם שאול אשר הסרתי
29. מלפניך: טז ונאמן ביתך וממלכתך עד-עולם לפניך
30. כסאך יהיה נכון עד-עולם: יז ככל הדברים האלה
31. וככל החזיון הזה כן דבר נתן אל-דוד:

*כאן מסיימים האיטליאנים

רד"ק

ואל המלך מוטל לעשות ולצוות את ישראל לעשות לפיכך ויאמר המלך אל נתן הנביא כלומר שישאל את פי ה' על בנין הבית ובאיזה מקום יבנה: (ב) בבית ארזים. בבית מקורה בעצי ארזים ואמר לעצמי בניתי בית ארזים וארון ה' כמיתי יריעות לא יכשר אליך שאבנה לו בית ואמר לו נתן כל אשר בלבבך לך עשה ומדעתו אמר זה נתן כי ראה כי ה' עמו והיה מלך הגון וכשר אמר כי הוא יבנה הבית שעתיד להבנות: (ד) ויהי בלילה ההוא. אולי נבואתו היתה בחלום חזיון לילה. ובדרש למה בלילה ההוא א"ר סימון אמר הקב"ה לנתן האיש הזה נדרן הוא כענין שנא' אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי וגו' שמא יאמר איני אוכל ואיני שותה עד שאבנה בית ה' נשאר אמור לו לא אתה תבנה: (ז) את אחד שבטי ישראל. שופטי ישראל ומלכם כמו שאמר אשר צויתי לרעות את עמי ישראל והשופט או המלך הוא הרועה: (ח) מן הנוה. גדרות הצאן נקרא נוה: (ט) כשם הגדולים. המלכים הגדולים כמו שנא' ויצא שם דוד בכל הארצות ורז"ל דרשו זה שאומרים מגן דוד כמו שאומרים מגן אברהם: (י) ושמתי מקום. והרי כבר נתן להם מקום ובה"י היו אלא פירושו כתרגומו ואשוי אתר מתקן כלומר שיהי' מקומם כגן וטוב השמים יתנו טלם והארץ תתן יבולה ותהיה ארץ ברכה וכן ונטעתיו כתרגומו ואקימנון כלו' אם שהכנתי אותם בארץ יהיו נטועין בה שלא יגלו ממנה כמו שאומר לעתיד ונטעתים על אדמתם כמו שהנטע קיים במקומו וכן פי' אחריו ושכן תחתיו כלומר במקומו כמו שכן איש תחתיו: ולא ירגז עוד. שלא יגלה ממקומו כי הרוגז הפך המנוחה. ובדרש א"ר שמואל בר ינחק משיבנה בית המקדש ינתנו יסודות לעולם שנאמר ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיו וגומר. בתחלה כשנבנה ביהמ"ק אמר שלא יענה אותם אויב ולבסוף כשחטאו משנבנה ביהמ"ק אמר שלא יכלם אותם מכל וכל אבל יענה אותם אויב בעונם השאתם: כאשר בראשונה. טרם שהקמותי להם שופטים ואף מן היום אשר צויתי עליהם שופטים היו מענים אותם בני עולה אבל מעתה משבאת המלוכה עליהם לא יוסיפו בני עולה לענותם והניחותי לך מכל אויביך: כי בית יעשה לך ה'. בית מלכות: (יב) כי ימלאו. אינו לשון ברכה אלא פירושו כאשר ימלאו ימיך ותשכב את אבותיך אקיים את זרעך אחריך ויתכן לפרשו ל' ברכה בשרו שימות זקן מלא ימים והם ימי האדם הארוכים ברוב שהם שבעים שנה כמו שכתב ימי שנותינו בהם שבעים שנה ודוד חיה שבעים שנה: אשר יצא ממעיך. מכאן שאבשלום ואדניהו לא היו כי כבר נולדו בחברון ומאשר יולדו עדיין אמר שיהיה מלך ועדיין לא ידע דוד מי הוא עד שנולד שלמה ושלח לו ביד נתן הנביא שיקרא שמו ידידיה אז ידע דוד כי שלמה ימלוך וזה שאמר לבת שבע כי שלמה בנך ימלוך אחרי: (יד) בשבט אנשים ובנגעי בני אדם. מכות שמיסרין בני אדם בניהם בשבט ויגעו אותם בשבט מוסר לא נמיתם לפיכך אמר אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן ואוכיחנו בהעוותו כמו שמיסר האב את בנו ושלא אסיר חסדי ממנו כמו שעשיתי לשאול שלקחתי ממנו המלכות אלא המלכות יהיה לבניו עד עולם ועל כל זרע דוד אמר לא על שלמה לבד אלא על רחבעם ועל היוצאים ממנו בניהם ובני בניהם: (טז) ונאמן ביתך. נפעל עבר כמו ויתקיים מן ותקעתיו יתד במקום נאמן. ותרגום וקיים ביתך. לפניך. כמו שהוא לפניך היום לפאר נכון כן יהיה עד עולם:

צוארי שלל

הפטרת שמיני

(ה) בכל עצי ברושים וכו' אפשר דהיו ששה כל ניגון נגד אות ו' משם המיוחד אשר התורה רומזת אליו עץ חיים וזה רמז דעל ששה צעדים זבח שור ומריא:

(יד) ודוד מכרכר בכל עז לפני ה' שמעתי רמז דדוד היה מכרכר להכניע פ' כי מכרכר גי' ת"פ במספר לי' עכ"ד. ואני אבא ומלאתי את דבריו כי כתבו המקובלים דלי' מיללת כשמה ומחלת משוררת במחולות ולהכניע הראשונה צריך לשמוח שמחה של מצוה ולשורר לפני ה' ולהכניע השנית צריך להתענות עכ"ד. וכד הוינא טליא רמזתי בזה פ' למנצח על מחלת לענות כלומר לנצח למחלת היא השנית לענות כי כשיתענה תכנע. וכן דוד הע"ה כשהיה מעונה רעב וצמא והלך בצערו"ת היה משורר שירות ותשבחות. ואפ' שכונתו לבטל הראשונה ע"י השירות והתשבחות לשמו ית' בקדושה ולבטל השנית ע"י העינוי שהיה בו וכתבנו בעניותנו בספרי הקטן פני דוד פ' נשא כי זה רמז בכת"ף ישאו דע"י התורה שנתנה בכ"ב אותיות יכניעו לי' שגי' ת"פ ואפשר דעתה דוד הע"ה שקיים בכת"ף ישאו גם הוא היה מכוין והיה מכרכ"ר גי' ת"פ להכניעה בכח התורה וזהו הרמז מכרכ"ר בכל ע"ז היא התורה. ורז"ל אמרו מכרכר שהיה אומר כירי רם ואפשר בהקדמת מהר"א גלאנטי זצ"ל דדהע"ה היה מתקן ע"י השירות הירך וכמ"ש בזהר ע"פ נעימות בימינך נצח והארכנו בזה במ"א וזהו כירי רם אותיות ירכי רם שהיה מכוין לתקן הירך ולהשפיל עמלק גימטרי' מר ולהוציא את בלעו מפיו והוא מרומים וזהו ירכי רם:

נחל שורק

העבו"ר דתכף נתעברו כלן ובג' חדשים הוכרו עובריהן שהיו יותר מתאומים פשוטים וזו ברכה מרובה ועוד דנביאים היו וידעי שילדו ששה כל א' אך בירושלמי פ' החולץ מפורש דהוה ילדה תרי בירחא

כל חדא ובתלתא ירחי יבא החשבון ע"ש. ואם נאמר דלשיטת גמרין סוף ברכות ילדה כל א' לסוף תלת ירחי ששה בכרס אחד א"ש טפי אמנם כל כי הא הוה צריך להודיעי לש"ס או לראשונים ודוק:

מוסרי של"ה והגהות

שיהיה שלם בלי קרעים כי עלבון לנפש הוא כאשר הגוף בלתי שלם והוא צריך לעמוד על משמרתו שלא יחסר אחד מכל סימני

המצוה עד שלא יישן קרעים תלביש נומה ולבוש הנפש בקרע מעיד על חסרון הנפש לכך בגדיכם לא תפרומו:

יב א וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃
ב דַּבֵּ֞ר אֶל־בְּנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ לֵאמֹ֔ר
אִשָּׁה֙ כִּ֣י תַזְרִ֔יעַ וְיָלְדָ֖ה זָכָ֑ר וְטָֽמְאָה֙
שִׁבְעַ֣ת יָמִ֔ים כִּימֵ֛י נִדַּ֥ת דְּוֺתָ֖הּ
תִּטְמָֽא׃ ג וּבַיּ֖וֹם הַשְּׁמִינִ֑י יִמּ֖וֹל בְּשַׂ֥ר
עָרְלָתֽוֹ׃ ד וּשְׁלֹשִׁ֥ים יוֹם֙ וּשְׁלֹ֣שֶׁת
יָמִ֔ים תֵּשֵׁ֖ב בִּדְמֵ֣י טָהֳרָ֑ה בְּכָל־קֹ֣דֶשׁ
לֹֽא־תִגָּ֗ע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ֙ לֹ֣א תָבֹ֔א

תרגום אונקלוס

א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. מַלֵּיל. עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר. אִתְּתָא אֲרֵי תְעַדֵּי. וּתְלִיד דְּכַר. וּתְהֵי מְסָאֲבָא שִׁבְעָא יוֹמִין. כְּיוֹמֵי. רִיחוּק סְאוֹבְתַהּ תְּהֵי מְסָאֲבָא: ג. וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה. יִתְגְּזַר בְּשַׂר עָרְלְתֵיהּ: ד. וּתְלָתִין וּתְלָתָא יוֹמִין. תְּתֵיב (נ"י תְּתִיב) בְּדַם דְּכוּ. בְּכָל קוּדְשָׁא לָא תִקְרַב. וּלְמַקְדְּשָׁא לָא תֵיעוֹל. עַד מִשְׁלַם

אשה כי. ברכות ס שבת קלה שבועות יח כריתות ז נדה כד: וילדה זכר. נדה מ: כימי נדת. נדה לה לז: וביום. שבת קלב קלג קלה פסחים ד יומא נח מגילה כ יבמות ב בתרא קכז סנהדרין נט נדה כד: ערלתו. שבת קח: יום. כריתות ג: תשב. בתרא קכז נדה לג לח מ: בכל קדש. יבמות עה מכות יד שבועות ז זבחים לב לג לד: ואל המקדש. שבועות: ת"א דבר אל. יבמות עד כריתות ז:

תפסיר הרס"ג

(א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר בני אסראיל קאילא. איה' אמראה עלקת. פולדת ד'כרא. פלתנגס סבעה' איאם. כאיאם בעד חיצ'תהא יכון חכם נגאסתהא: (ג) ופי אליום אלת'אמן. תכ'תן קלפה' אחלילה: (ד) ות'לאת'ה ות'לאת'ין יומא. תקים פי דם אלטהר. ולא תלאמס שיא מן אלאקדאס. ולא תדכ'ל אלי אלקדס.

גה"ד למנחת שבת ובה"ה

נוה שלום

(ב) תזריע, עלקת, מפתוחה מכ'ספה, הרתה, וכת"א. נדת דותה, בעד חיצ'תהא, כת"א. (ג) בשר ערלתו, קלפה' אחלילה, כמו ערלת בשרו והוא מן התיבות ההפוכים שכן כתוב וערל בשר, ותרגם בשרו אחלילה והוא אבר הזרע המתכנה בשם בשר בלשון המקרא.

חלק הדקדוק

ד) בדמי טהרה, שם, וההא אינו במפיק, ואינו סימן הנקבה הנסתרת אך הוא שם לבדו. ימי טהרה, במפיק ההא, והוא סימן לנקבה הנסתרת כי השם

אבן עזרא

(ב) אשה כי תזריע. אחר שהשלים תורת הטהור והטמא במאכלין הזכיר טמא אדם והחל מן האשה היולדת כי הלידה היא תחלה ורבים אמרו שהאשה מזרעת תחלה יולדת זכר על כן וילדה זכר ועל כן דעת חכמי יון שהזרע לאשה וזרע הזכר מקפיא וכל הבן מדם האשה והנה פי' תזריע תתן זרע כי הוא כמו הארץ. וי"ו וטמאה, כפ"א רפה בלשון ישמעאל: וסבת טומאתה שבעת ימים עד שובה אל המרובע וכן ימצא בימי החולי כי השנוי יראה עד סוף כל ז': נדת. שם במשקל בזת והם שניהם מפעלי הכפל: דותה. טעמו כמו חולי כמו מדוה מצרים כי הדם היוצא הוא חולי בבשר האשה: (ג) וביום השמיני. אמרו חז"ל ביום ולא בלילה והנה הנולד חצי שעה קודם שקיעת החמה יהיה נמול לששה ימים וחצי יום כי יום התורה אינו מעת לעת: ימול. מבנין נפעל כמו לא יכון והיה מגזרת מולים היו ויתכן להיותו חסר נו"ן מגזרת ונמלתם. כמו איש כי ידור נדר ויחסר המל כמו אביו או בית דין: ערלתו. ידועה כי היא בערוה ואין כאן ערלת לב ושפה ואזן כי כלם סמוכים: (ד) ה"א טהרה. נח נעלם והיה ראוי להראות כה"א ויקרא לה נבח: וטעם דמי טהרה. שהוא דם טוהר

אבי עזר

(ג) ימול מבנין נפעל) כבר כתב הרב דקדוקו בפסוק וערל זכר אשר לא ימול ובפסוק ימול לכם כי יש לה שני

רשב"ם

(ב) אשה כי תזריע. כי תתעבר בין זכר בין נקבה. אם זכר תלד יהא דינו כך. ואם נקבה תלד כך וכך דינה. כולל ואחר כך מפרש: שבעת ימים. אפילו לא ראתה דם: כימי נדת דותה. כימי ריחוק חלייה המפורש לפנינו ע"י ראיית דם טמא לראיית דם לידה. *נדת. לשון נדוד ומרוחק מבעלה: דותה. לשון חולי כמו לבי דוי: (ד) בדמי טהרה. שאינו דם נדות. פשוטו כמאן דאמר שני מעינות הן. זה של ל"ג ימים מעין טהור הוא:

בעל הטורים

(ב) אשה כי תזריע סמך והתקדשתם לאשה כי תזריע שצריך לקדש עצמו בשעת תשמיש. וכתיב לעיל אל תשקצו את נפשותיכם. ודרשי' מיכים שלא ישהה את נקביו רמז לבא מבה"כ אל ישמש מטתו מיד: להבדיל בין הטמא ובין הטהור. וסמך אשה כי תזריע שצריך להמתין ג' חדשים להבחין בין זרע לזרע ולפרוש ממנה סמוך לוסתה: תזריע וילדה. בגי' צורת אדם: זכר. בגי' ברכה: וטמאה שבעת ימים. וכן ז' ימי אבלות כל טומאת שבא כן ילך: (ג) וביום כו'. פסוק זה יש בו תיבות ואותיות כמו שבפ' ויכלו לומר שמילה דוחה שבת: וביום השמיני ימול בשר. בגימ'

ריב"א

(ב) אשה כי תזריע. א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית אכך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף: כי תזריע. לרבות שאפי' ילדתו ב מחוי שנמחה ונעשה כעין זרע ג אמו טמאה לידה: כימי נדת דותה תטמא. כסדר כל טומאה' האמורה בנדה ד מטמאה בטומאת לידה ואפי' נפתח הקבר בלא דם: דותה. לשון דבר הזב ה מגופה. לשון אחר ל' מדוה והולי שאין אשה רואה דם שלא תחלה ראשה ואבריה כבדין עליה: (ד) תשב. אין תשב אלא ל' עכבה כמו (דברים א') ותשבו בקדש (בראשית יג) וישב באלוני ממרא: בדמי טהרה. אע"פ שרואה טהורה: בדמי טהרה. לא מפיק ה"א והוא שם דבר כמו טוהר: ימי טהרה. מפיק ה"א ימי טוהר שלה: לא תגע. אזהרה לאוכל ז וכו': בכל קדש.

עיטורי חכמים

א וא"ת והתם גופא מ"ט יצירתן של בהמה וחיה קודם ליצירתו של אדם. ככל תירלו בגמ' (בסנהדרין לח) מפני מה נברא אדם בע"ש כדי שלא יהו אומרים שותף היה להקב"ה במע"ב ד"א שאם תזוח דעתו עליו אומרים לו יתוש קדמך ד"א כדי שיכנס למצוה מיד ד"א כדי שיכנס לסעודה מיד. וא"ת ואם נתפרשה התורה כסדר הבריאה היה לו להקדים סדר מצורע לפרשת כי תזריע דשא מצורע מדבר בחיים ותזריע מדבר בהאשה ואדם נברא קודם מזה. י"ל דיותר הדיר שאשה תלד ממה שאים להיות מצורע. ועי"ל מש"ה הקדים תזריע למצורע דעיקר הנגעת בא כשנשמש עם הבתו נדה כדאמרי' בגמ' ועי"ל דאשה היא כמו קרקע עולם שמצמחת מה שזורעים בה והאדם מקרקע עולם נברא לכן כתב בהאשה כי תזריע וילדה זכר כלו' שהזכר נברא מן האשה שהיא קרקע עולם וק"ל: ב דלא הל"ל רק אשה כי תלד זכר אלא לרבות שאפי' ילדתו מחוי וא"ל דללמד אשה מזרעת תחלה וכו' הוא דאתא דא"כ כי תזריע שאשה וילדה זכר מבעי ליה אלא סמך הזריעה ללידה יכ' וילדה זכר בוא"ו שמורה על הודאי ולא כ' אם דומיא דאם נקבה תלד ש"מ תרתי והא דפרש"י בפ' ויגש אלה בני לאה וגו' ואת דינה בתו תלה הכתוב הבנים בלאה ואת הבנות ביעקב ללמדך אשה מזרעת תחלה יולדת זכר וכו' ל"ל והא מהכא נפקא וי"ל דמהכא ליכא למילף אלא אשה כי תזריע וילדה זכר אבל לא שנא אם איש מזריע תחלה או שהזריעו שניהם בב"א יולדת נקבה קמ"ל. ואת דינה בתו דאם הוה עו שניהם בב"א בא זה ואיבד את זה ומהתם לחודא ליכא למילף דאיכא למימר דהא דתלה הזכרים בלאה לפי שלא היה יכול לתנות ביעקב שהיו לו זכרים אחרים ותלה הנקבה בו לפי שלא היה לו בת זולתה ומתרווייהו ילפינן שפיר. ג מפי' רש"י משמע במתחלה קודם שנולד היה מקלת ולד ואח"כ נעשה מחוי מדכתיב כי תזריע דמשמע אפי' אם לא ילדה אלא דבר שהוא כעין זרע וכתיב וילדה זכר משמע שהוא ולד גמור הא כיצד אלא ע"כ ל"ל דמתחלה היה ולד גמור ואח"כ נמחה ונעשה כעין זרע: ד שמטמאה במשכב ומושב כנדה וכל שאר דיני נדה נוהג בה. וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא ה"פ של קרא כימי נדת ימים כך שיעור טומאה של לידה ז' ימים. וי"ל דלזה ל"צ קרא שהרי בהדיא כתיב וטמאה שבעת ימים א"כ כימי נדת דותה ל"ל אלא בא ללמד על שאר טומאה. וא"ת פשיטא הרי נדה היא שהרי בשעת קישויה לאחה דם. ל"ס אפי' נפתח הקבר בלא דם: ה לפי שוי"ן מתחלפת בדל"ת שהרי מתרגמי' זב דב וא"כ הוי כאלו נכתב זובתה: ו דאל"כ בדמי ל"ל א"כ דה"פ וכי לא סגי שלא תרהם דכ דכתב ל' תשב בדמי וע"ן פי' אע"פ: ז מדכתיב

עניני טומאת יולדות וטהרתה

(ב) אשה כי תזריע וילדה זכר וגו'. הנה הפרשה הזו הקדמה לפרשת הנגעים האמור' להלן, ע"כ התחילה הפרשה מתחלת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) אשה כי תזריע. תחלה. או: וילדה זכר. ואם נקבה תלד. כלומר ואם יזריע האיש תחלה או נקבה תלד. וזהו לשון ואם

מצות השם

(ב) [קסו] (עשה עד) לטמא היולדת שנאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים וגו': (ד) [קסז] (לאו לג) שלא יאכל הטמא מן הקדשים עד שיטבול ויעריב שמשו ואם צריך כפרה עד שיביאם שנאמר בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא וגו':

נחל קדומים

ב (א) כי תזריע וילדה זכר. ר"ת זכות כי בזכות אשה תלד זכר שהיא מזרעת תחילה. גאוני קדמאי אשכנז בס' פי' רבינו אפרים. ואפשר לומר דקי"ל אתתא לא מפקדא אפריה ורביה וס"ד שלא תהיה לה זכות ליגשא לזה רמז זכות דודאי מצוה עושה דעל ידה מקיים האיש מצותו כמ"ש הר"ן ז"ל פ"ב דקדושין. א"נ אפשר בהקדמת המפרשים שאדה"ר מעשה ידי יוצ"ר כביכול והטעם שאח"כ גזר ה' שיולדו ע"י איש ואשה היינו כדי שיקל עונשה שאלו הכל נבראו כמו אדה"ר היה ענשם גדול יתר מאד והיה נענש בחטא ראשון כאדה"ר ובזה פירש הרב מדש"ן ז"ל פ' אדם ילוד אשה וכו' ותבא במשפט אותי שכתב הרמב"ן בשער הגמול דאיוב לא חטא בגלגול זה זולת ששתק בעצת פרעה וז"ש אדם ילוד אשה שאינו יציר כפיו ית' כאדה"ר ועכ"ז ותבא במשפט אותי על חטא ראשון והלא על זה עשית שיהיה האדם ילוד אשה להקל מעליו עכ"ד וזה רמז אשה כי תזריע וילדה ואינו יציר כפיו וזהו זכות להקל מעליו העונש ושלא יהיה נלכד בחטא ראשון ודוק: (ב) וילדה. גימט' והד"ם רמז שאשה שדמיה מרובים בניה מרובים. רבינו אפרים ז"ל: ג (ג) וביום השמיני ימול. זריזים

חומת אנ"ך

(ב) כי תזריע וילדה זכר. ר"ת זכות. דלדקת הבנים על הרוב תלוי באשה הלא תראה דיעקב אע"ה היה חושב ברחל ויהיה נעקר והנה היא לאה. וא"כ ראובן ה"ו נתהוה במחשבת רחל וכן ישי כסבור

מרפא לשון

ב) אשה כי תזריע, ארי תעדי. פי' תתעבר ולשון תעדי היה ראוי להיות תתעדי, ע"מ תתעבר וכו' היא"ר צ"ע מה הפרש יש בין ל' הסרה ללשון הריון ואצלינו הוא ידוע של' הסרה תעדי בל' קל כל' תעבור ול' הריון תעדי בל' כבד כלשון תתעבר וזה כי מלת עדא בל' ארמי כנגד מלת עבר בלה"ק בין בל' קל בין בל' כבד ול' עובר ומתעבר נר' שהוא סוקל ומסקל חוטא ומחטא שהלשון הכבד היפך הקל וכן זה כי עיבור ל' עמידה ועיכוב היפך ל' העברה וצא"ל שכל ל' הריון מתורגם בל' עבור כי אין בל' ארמי לשון אחר כנגדו וכענין מ"ש ברי"ש פ' ויקהל בענין תר' כנש. ד) תשב בדמי טהרה, תתיב. וכן תשב הנערה אתנו תתיב. וכו'

מסורת הקריאה

(ד) בדמי טהרה. סימן טהרה דסמיך לדמי לא מפיק ה"א דסמיך

תרגום אונקלוס

יוֹמֵי דְכוּתַהּ: ה. וְאִם בּוּקְבְּתָא תְלִיד . וּתְהֵי מְסָאֲבָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר כְּרִיחוּקַהּ . וְשִׁתִּין וְשִׁתָּא יוֹמִין . תְּתֵיב (נ"י תְּתִיב) עַל דַּם דְּכוּ: ו. וּבְמִשְׁלַם יוֹמֵי דְכוּתַהּ . לִבְרָא אוֹ לִבְרַתָּא . תַּיְתֵי . אִמַּר בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא . וּבַר יוֹנָה אוֹ שַׁפְנִינָא לְחַטָּתָא. לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת כָּהֲנָא: ז. וִיקָרְבִינֵּיהּ. לִקֳדָם יְיָ וִיכַפַּר עֲלַהּ . וְתִדְכֵּי מִסּוֹאֲבַת דְּמַהָא . דָּא אוֹרָיְתָא

ויקרא יב

עַד־מְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ: ה וְאִם־נְקֵבָה תֵלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל־דְּמֵי טָהֳרָה: ו וּבִמְלֹאת ׀ יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן: ז וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת

ת"א עד מלאת. יבמות עד סהנזיר סד: ואם נקבה. בכורות מז כריתות ז נדה ל: וטמאה. זבחים לז לת נדה לז לח: וששים יום. כריתות י: וששת ימים. שם כב: ובמלאת נזיר סד: לבן. נדה יז :או לבת. כריתות ח: כבש בן. שם כו: ובן יונה. כריתות כח: והקריבו. זבחים יט סנהדרין סג: וטהרה. נדה יט נח: זאת תורת. נדרים לה כריתות ט נדה מ:

בעל הטורים

שכל היום יהיה כשר למול: (ד) ושלשים בגימ' כלם שמיכים ולא טמאים: (ו) ובן יונה או תור בכ"מ מקדים תורים לבני יונה חוץ מכאן לפי שאינו מביא אלא אחד באם ימצא יונה לא יקח תור לפי שבן זוגו מתאבל עליו ואינו מזדווג לאחר: (ז) ממקר חסר אותיות עקרם וסמיך ליה וטהרה כמו כתמים כלאים עקרם טהורים: וטהרה ממקר דמיה. בגימ' ממשה מיני דמים טמאים הם: ממקר. ב'. הכא. ואידך ס' ממקור ישראל. דורש מכאן שברכת התנים בעשרה משום דכתיב וטהרה ממקר דמיה איזו דמים טהורים הוי אומר דם בתולים אלמא דאיירי בחתן: דמיה. ג'. ממקור דמיה. והיא גלתה מקור דמיה. ונלתם הסכן את דמיה ולא תכסה עוד על הרוגיה דאיתקש ג"ע לש"ד כדכתיב כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה:

רש"י

לרבות את התרומה לפי שזו טבולת יום ארוך ח שטבלה לסוף שבעה ואין שמשה מעריב לטהרתה עד שקיעת החמה של יום ארבעים שלמחר תביא את כפרת טהרתה: (ז) והקריבו. ללמדך שאין מעכבה לאכול בקדשים אלא אחד מהם ואי זה הוא זה חטאת שנא' וכפר עליה הכהן וטהרה מי שהוא בא לכפר י בו הטהרה תלויה: וטהרה.

שפתי חכמים

בסמוך ואל המקדש לא תבא והכא אל המקדש בטומאה בכרת הוא וגמרי' בכל קדש לא תגע מביאת בית המקדש מה ביאת בית המקדש בכרת אף מה דכתיב בכל קדש לא תגע בכרת הוא וא"כ ע"כ צ"ל לא תגע אזהרה לאוכל הוא דאכילת קדשים בטומאה במיתה הוא כדכתיב ומתו בו כי יחללוהו אבל מגע קדשים בטומא' אין בו כרת. רא"ם. ועי"ל דרש"י פי' בסמוך בכל קדש לרבות וכו' וע"כ לא פי' זה על סקרא דהא בכל קדש כתיב לפני לא תגע ולמה מהפך רש"י אלא דמוסב על פירושו שפירש לפני בכל קדש אך פירש לא תגע הוסרה לאוכל ומנלן דהוסרה לאוכל הוא ומפרש דהא בכל קדש לרבות את התרומה לא תגע נמי קאי עליו א"כ ע"ל שפאי לא תגע אזהרה לנגיעה מנום דהא מותר ליגע בתרומה מיד אחר טבילה דהא היא טבלה מיד אחר ז' ימים וט"י מותר ליגע בתרומה אלא הוסרה לאכילה הוא: ח פי' אין להקשות דהא תרומה מותר באכילה בהערב שמש ולמה תהא אסורה באכילה מסוף ז' ואילך. ומתרץ לפי שזו ט"י ארוך וכו' עד יום מ' שמקריבים בו קרבנות של לידה דבשקיעת החמה שלפני יום המ' מותרת לאכול בתרומה: ט דקל"ל דהיה לו לכתוב והקריב בם דהא ב' קרבנות יש ללידה כבש בן שנתו ובן יונה או תור אלא ללמדך כו': י שבכ"מ כתיב אלא חטאת וכפר עליו הכהן נטלת לו והא דהביא רש"י קרא זה שבסוף הפרשה ולא הביא קרא שנאמר קודם לכן וכפר עליה וטהרה.

עניני טומאת יולדת וטהרתה

לידת האדם, להראות כי נגעי איש הישראלי אינו דומה לנגעי אנשי או"ה, כי לאו"ה הנגעים באים עליהם כטבע לידתם, ע"כ רפואת נגעיהם באה ג"כ ע"י הרופאה המרפאה כטבע הלנאחים. אבל בני ישראל נגעיהם לא בא להם מצד הטבע, כי מצד הטבע לחוקי' הם מגעים, ונגעיהם המה תוכחות על עון, ע"כ רפואתם נ"כ שלא ע"פ רופא טבעי, רק ע"פ כהן, המורה לו דרכי התשובה ע"י הכהן, והנה החולי המכילה את האדם לנגעים תחלתה הוא ע"י האלו והאם המתעסים מעתם בעת נדותם וזיבתם, והולד הטולד מהדם הפוה, אשר טפת הזרע מתערבת עם דם נדתה או ידם זהבתם, תיכף מתקשר הולד בבטן אמו כחולי הדם הפוה, כן הוא באומות שאינם נזהרים בזה. אבל לבני ישראל מוהירה התורה שישמרו עלמם מנדה ומזיבה ומלידה. גם פרשת תורת הבהמה וחיה והעוף הוא הקדמה לפרשת הנגעים כי עוד דבר אחד הוא ס.נחליא ומזהם את גוף האדם, להביא עליו נגעים בטבע, אם הדברים אשר הוא אוכל הוא מהדברים הנבזים והנמאסים כמ"ש חז"ל (שבת קמה) מפני מה בבליים מזוהמים מפני שאוכלים שקצים ורמשים וכמו שלא יזיק המאכל הגם ויהשן את האיש הכפרי ועובד את האדמה, אבל יזיק להעדנים ורך המזג, כן לא יזיקו המאכלים ההם לאו"ה, אבל לישראל לוה הקב"ה שלא יאכלו כי אם אשר התיר להם לאכול ע"כ גופם נקי מנגעים. ואם עכ"ז יקרה להם איזה נגע, ע"ז באה התורה ללמוד תנאי ודיני והנהגות הנגעים ההם בכלל ובפרט כאשר יבוארו אי"ה: (ז) וטהרה ממקור דמיה. מאי קאמר והלא אפי' רואה כל ימי עטרתם דמים טהורין ואפי' את"ל דמי טומאה קא' מ"מ לא היה לו להזכיר דמיה כי אין הדבר תלוי בדמים דאפי' בלידה יבשתא טמאה. וי"ל דה"ק וטהרה מגין מקור דמים שדינם להיות טמאים ואע"ג דקי"ל בדמי טהרה שייך לומר בו לשון וטהרה לפי שהיתה

דעת זקנים מבעלי התוספות

ומכאן אמרו ז"ל אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה. וי"א שמצאו בספר הטבע שיש באשה ז' נקבים ג' מימין וג' משמאל וא' באמצע אם נכנס הזרע באותן של ימין תלד זכר. ואם בשל שמאל תלד נקבה. ואם באמצע תלד טומטום או אנדרוגינוס. כשהיא שוכבת על ימין נכנס הזרע באותו של ימין ותלד זכר וממהרת הטומאה לצאת ולפיכך אינה טמאה כי אם ז' וטהרתה ל"ג. וכשהיא שוכבת על שמאל יולדת נקבה ואין הטומאה ממהרת לצאת ולכך טמאה שבועים:

מצות השם

(ו) [קסה] (עשה מס) שתקריב היולדת קרבן כשישלימו ימי טהרה על שנה שנאמר ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת וגו'.

חומת אנ"ך

בנה על שפתחו והיתה אשתו ונולד דוד הע"ה וחד מרבוותא קמאי כתב שהכל תלוי בצדקת האשה ובטהרת רעיוניה. ולאה אמנו ואם דוד הע"ה זככו מחשבתם והגדילו טהרת רעיוניהן ולזה היו הבנים קדושים כמ"ש במ"א. וזהו מ"ש רז"ל כי הוא אמר ויהי זו אשה הוא נוה ויעמוד אלו הבנים כי אשר זכה בבת זוו. נאה דלפי זכותו הקנו לו מן השמים. משם נמשך הוא לזה ויעמוד אלו הבנים דאיש ואשה שזכו היא כגפן פוריה והבנים בני עליה זרעה מעליא. וזה רמז ר"ת זכות דהתורה באשה זכות תולה לדקת הבן. ור"ת כי תזריע וילדה זכר בגימטריא תגל רמז תגל האשה בצדקי בטנה שזכתה להוליד זכר. שהקב"ה בוחר בזכרים כמ"ש במדבר רבה פ"ג כבודו של הקב"ה עולה מן הזכרים. וכתבנו בעניותנו במ"א שהזכרים עוסקים בתורה ומקיימים כל המצות. עוד בה שעל ידם הוא תיקון השכינה ויחוד עליון והדברים עתיקים. ולכן תגל האשה שעל ידה בא זכר לעולם כי שיש ושיג לו לתקן השכינה וכל נשי ישראל אחידן בשכינתא כמ"ש ר"ת. גם תזריע גימטריא פורת ואין כאן מקום להאריך והמ"י. ולפי הפשט תגל האשה דבאתנעותה מקיים האיש מצוה כמ"ש הר"ן ז"ל ריש פ"ב דקידושין משום דאיתתא לא מפקדא בפו"ר מ"מ עושה מצוה ע"ש: וילדה זכר. ז' כ"ר ז' דורונות שולח הקב"ה למי שנולד לו בן זכר.

תפסיר הרס"ג

אלי כמאל איאם טהרהא: (ה) פאן ולדת אנת'י. פלתנגס אסבועין כחכם חיצ'תהא. וסתה וסתין יומא. תקים עלי דם אלטהר: (ו) וענד תמאם איאם טהרהא. לאבן כאן או אבנה. תאתי בכ'רוף אבן סנתה לאלצעידה. ופרד' חמאם או שפנינא לאלד'כוה. אלי באב כ'בא אלמחצ'ר אלי אלאמם: (ז) ויקרבה בין ידי אללה ויסתג'פר ענהא. ותטהר מן נביע דמהא. הד'ה שריעה' אלואלדה.

אבן עזרא

כנגד דם נדה ואיננו מטמא והשם גזר על הזכר כמספר הזכר אשר תשלים צורתו בבטן והנקבה כפלים וזה דבר ברור ומנוסה: (ד) בכל קדש לא תגע. כמו המעשר והתרומה ובשר שלמים: ואל המקדש. אל חצר אהל מועד או אל העזרה בבית המקדש: (ו) בדמי טהרה. או על דמי טהרה אחד הוא: בן שנתו. לולי הקבלה מי היה מפרש לנו בן שנתו אם הוא בן שנה תמימה לא יותר או פחות או תוספות וי"א שטעם הכבש לעולה שמא עלתה שום מחשבה על רוחה בשעת לדתה מרוב הצער חטאת שמא דברה בפי': (ז) והקריבו. זה וזה הכבש והתור או בן יונה והכתוב אחז דרך קצרה וכן לא הזכיר מליקת חטאת העוף כי הכהן איננו אוכל חטאת עוף: וכפר עליה. כאשר פירשתי: וטהרה ממקור דמיה.

אבי עזר

שרשים מול נמול. וכן כאן דעת הרב שהיא ניכוי נפעל מגזרת מול או בניינה קל

מרפא לשון

היא"ר צ"ע כי בודאי היה צריך הפרש בין אלו ובין תשב שהוא לנכח לזכר ולדידי נמי קשיא דבנוס' ישנות מצאתי הגי' תתיב בל' קל וערבה לי ג"כ לפי דקדוק הלשון כי תיב בל' ארמי כמו שב בלה"ק וכן מצאנו ג"כ בל' ערבי הקדמון הנק' ל' חמייר שאומרים ת'ב כלומר שב ולכן בתוספת תי"ו איתן צ"ל תתיב ואפשר שהקושיא האחת מתרצת חברתה של' תשב לנקבה דהכי ראוי להיות תתיב כגי' הקדמונים ול' תשב שהוא לנכח לזכר ראוי להיות תתיב כגירסתינו הכא מפני שהיה יכול לומר שב ואמרו תשב ר"ל תתישב בל' התפעל ובל' ארמי הוא ג"כ תתיב כמו תתיתב ודו"ק. (ז) וטהרה ממקר דמיה, מסואבת דמהא. וכן גלתה את מקור דמיה תרגם סואבת דמהא, ויש מקשים למה לא תר' כמשמעו ממבוע דמהא וכמו שתר' הירוש' ונר' שטעמו שאין נק' מעין ומבוע אלא המעיין שאינו פוסק וזה אינו אלא מקרה מזמן לזמן גם אינו מעיקר בריאת הגוף כמו הריר שהוא מעיין הפה אלא חולי מחולשת הגוף של אשה ולכן יתמעט כפי חוזק בריאותה ועוד שלדברי האו' מעין אחד הוא והתורה פעמים טהרתו ופעמים טמאתו לא יצדק לומר בו ותדכי ממבוע דמהא אלא וידכי מבוע דמהא ועל כרחין דלשון מקור זה כינוי לטומאה הגורמת מוצא דם זה ועד"ה היא

נחל קדומים

מקדימים למצות שהם ז' ימים ולילה א' שיש בהם ק"פ שעות והם בגימט' ע"ב ס"ג מ"ה ויצחק אבינו ע"ה הראשון שנימול לח' ח"י ק"פ שנה. ברי"ת מילה להכניע פ' ופ' גימט' ברית. ס' קדמון כ"י: ה (ד) ואם נקב"ה תלד. נקבה ר"ת נערה קטנה בוגרת ואות ה' משנשאת כמ"ש בזהר הקדוש מדקבילת דכר נקרא נערה בה'. ס' קדמון כ"י: (ה) ואם נקבה תלד. וא"ם ר"ת ואם איש מזריע נקבה

מסורת הקריאה

לימי מפיק ה"א וסי' יהודה. פי' הה"א שאחר היו"ד של יהודה היא נעה. והה"א שאחר הדל"ת נחה כן ה"א של טהרה הסמוכה אצל ימי נעה הסמוכה אצל דמי נחה. סימן אחר וכסינו את דמו. דמים מכוסים ימים מגולים. כך המפיק הוא מגלה את האות: תגע, הגימ"ל בקמץ, ונמסר עליו לית קמץ: מלאת, הלמ"ד בחולם והאל"ף נחה: טהרה, נמסר לו ב' מפיק ה"א ובענין, א' דין, ב' בפסוק ו': (ו) ובמלאת, האל"ף נחה: (ז) והקריבו, הבי"ת בחולם: וטהרה,

הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ לַנְּקֵבָה: ח וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה: פ יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵּאמֹר: ב אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת אוֹ בַהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרָעַת וְהוּבָא אֶל־אַהֲרֹן

* שני בסת"י

תרגום אונקלוס

דִּילֵידְתָּא לִדְכַר אוֹ לְנוּקְבָא: ח. וְאִם לָא תַשְׁכַּח יְדַהּ כְּמִסַּת אִמְּרָא . וְתִסַּב תְּרֵין שַׁפְנִינִין . אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה . חַד לַעֲלָתָא וְחַד לְחַטָּתָא . וִיכַפַּר עֲלַהּ כָּהֲנָא וְתִדְכֵּי: א. וּמַלִּיל יְיָ . עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר: ב. אֱנָשׁ . אֲרֵי יְהֵי בִמְשַׁךְ בִּשְׂרֵיהּ עֲמָקָא אוֹ עֲדְיָא אוֹ בַהֲרָא . וִיהֵי בִמְשַׁךְ בִּשְׂרֵיהּ לְמַכְתָּשׁ סְגִירוּ . וְיִתֵּיתֵי לְוָת אַהֲרֹן

תפסיר הרס"ג

ד'כר או אנת'י: (ח) ואן לם תנאל ידהא מקדאר שאה. פלתאכ'ד' שפנינין. או פרכ'י חמאם. אחדהמא לאלצעידה ואלאכ'ר לאלד'כוה. ויסתג'פר ענהא. אלאמאם ותטהר: (א) ת'ם כלם אללה. מוסי והרון תכלימא: (ב) אי אנסאן כאן פי גלד בדנה שאמה או עארצ'ה או בקעה. או צאר פי גלד בדנה בלא ברץ. פליותא בה אלי הרון אלאמאם.

נוה שלום

(ז) ממקר, מן נביע, וכן תיב"ע. (ב) שאת, שאמה, (עלאמה תכ'אלף אלבדן אלד'י הי פיה). ספחת, עארצ'ה (אלערץ' מא יקום כג'לידה באללון). בהרת, בקעה, (לון סואד וביאץ'). והיה, או צאר וכו', או שהיה בעור וכו' כמו שיבאר

חלק הדקדוק

הנפרד ממנו טוהר. (מהרי"ב): ב) או אל אחד מבניו הכהנים. בא כולו בפתח גם בלא סמיכות כי אין על המ"ם סמיכות (מהרי"ב). וראה הכהן את הנגע בעור הבשר, אין כאן פסיק בין תיבת הכהן לתיבת את בכל התיגאן. ושער בנגע הפך לבן.(תיבת ושער אזלא בנגע אתי.) הפך לבן, פסיק אחר תיבת הפך בכל התיגאן וז"ל מהריב"ש ס"א בלי פסיק

אבן עזרא

זה אות כי לא תטהר בתולדתה עד הימים הספורים: (ח) תמצא ידה. כטעם ואין ידו משגת: וכפר עליה הכהן וטהרה. זה יורה אם לא יכפר עליה הכהן לא תטהר וזה תלוי בארץ: (א) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. וטעם אהרן. כי על פיו יהיו כל נגעי אדם מי שיטהר ומי שיטמא: (ב) אדם. ולא אמר איש איש מבית ישראל להכניס הגרים וכן אדם כי יקריב מכם כי תורה אחת לאזרח ולגר בקרבנות גם כן והכניס הגר שלא יטמא אחר כי הצרעת היא מהחליים הנדבקים מהחולה אל השלם: והובא. ברצונו ושלא ברצונו כי הרואה בו אחד מסימנים אלו יכריחנו שיבא: או אל אחד מבניו הכהנים. טעם אהרן הוא הכהן המשיח תחתיו וטעם אחד מבניו הכהנים ההדיוטים שימצאו חוץ למקדש ככהני ענתות: וטעם הכהנים. שלא יהיו מהפסולים: ומלת שאת. כמו שרפה וכן והמשאת החלה וישאם דוד ויתכן שנקרא כן בעבור שהאש תולדתה לינשא למעלה: ספחת. מגזרת

ת"א ולקחה. כריתות כח: וכפר. יבמות עד סנהדרין פג זבחים יט: אדם כי. הוריות ו ערכין ג נדה מד:

רשב"ם

(ח) וטהרה. לאכול קדשים. כך פירשו חכמים. כי מחוסר כפורים הוא אוכל תרומה מבערב כשהעריב שמשו. אבל בקדשים אינו אוכל עד לאחר כפרה: (ב) אדם כי יהיה בעור בשרו. כל פרשיות נגעי אדם נגעי בגדים ונגעי בתים ומראותיהן וחשבון הסגרים ושערות לבנות ושער שחור וצהוב אין לנו אחר פשוטו של מקרא כלום ולא על בקיאות דרך ארץ של בני אדם אלא המדרש של חכמים וחקותיהן וקבלותיהן מפי החכמים הראשונים הוא העיקר: כי יהיה בעור בשרו. לפי שלפנינו יאמר כי יהיה בו נגע בראש או בזקן הוצרך כאן לומר בעור בשרו: שאת. לשון גובה. שאינה לבנה כל כך כבהרת. אבל הבהרת לבנה היא כדכתיב בהיר הוא בשחקים ונראית עמוקה יותר מבהרת [צ"ל מעור] כמראה חמה עמוקה מן הצל: ספחת. טפלה לשאת. או טפלה לבהרת, תולדת שאת. וגם יש תולדות לבהרת להצטרף עמה כדכתיב ספחני נא אל אחת הכהונות. לשון טפלה וצירוף. כך פירשו חכמים:

רש"י

מכלל שעד כאן כ קרויה טמאה: (ח) אחד לעולה ואחד לחטאת. לא הקדימה הכתו' אלא למקרא' ל אבל להקרב' חטאת קודם לעולה: (ב) שאת או ספחת וגו'. שמות נגעים הם ולבנות זו מזו: בהרת. חברבורות וכן (איוב לז) בהיר הוא בשחקים: אל אהרן וגו'. גזירת הכתוב הוא שאין טומאת נגעים וטהרתן מ אלא ע"פ כהן (ת"כ):

שפתי חכמים

י"ל דמקרא זה לאו הוכחה דחטאת בא לכפרה דלמא העולה בא לכפרה אבל מקרא זה מוכח שפיר שהרי כתיב וא' לחטאת וגו' משמע דחטאת בא לכפרה וי"ל משום שהקדים עולה לחטאת ולא הקדים אלא למקראה. וקשה למה"מ הקדים אלא להסמיך וכפר לחטאת ללמד שהכפרה תלויה בחטאת: כ דעת רש"י בזה שאל תקשה לו ע"מ דפי' שאין מעכבה לאכול בקדשים אלא אחד מהם וכו' א"כ משמע דוקא קדשים אסורים ולא תרומה ולעיל פי' בכל קדש לרבות תרומה שגם היא אסורה באכילה ל"פ וטהרה מכלל שעד כאן קרויה טמאה ומ"כ טומאה זו לענין לאסור בקדשים מיירי שהרי תרומה מותרת לאכול מהערב שמש של יום ארבעים ואילך מכלל דבקדשים אסור' עד אחר כפרתה ל"פ לאכול בקדשי: ל כ"ל לענין קריאת התורה שהקורא בתורה יקרא מלת עולה תחלה אבל להקרבה וכו' והא דלא פי' זה לעיל דכתיב תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת משום דלעיל דין הוא שתקדים לפי שמדבר בעשיר שמביא כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת (ואפי' להקרבה עולה קודמת דכבש חשוב יותר) אבל כאן בעני שמביא שתי תורים או שני בני יונה ששניהם שוין ה"א שגם להקרבה עולה קודמת הואיל והקדימה וכו' ל"פ לא הקדימה הכ' וכו': מ דעת רש"י הכי לפי שכ' בסמוך והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים ל"ל למכתב אחד וגם מבניו הכהנים לא היה לו למכתב רק ואל בניו אלא אחד בא לרבות אף שאר אדם שאם היה הכהן עם הארץ מראה לאדם שהוא יודע סימני טומאה אף על פי שאינו כהן ומה דכתיב בתר הכי מבניו הכהנים ללמד אע"פ שהכהן לא ידע סימני הטומאה אלא צריך להראות לת"ח אף שאינו כהן מ"מ אינו רשאי הת"ח לאמר זה סימן טומאה וזה סי' טהר' אלא הוא ילמד לכהן דין טומא' ועכשיו כדי שהכהן יאמר לאדם שהנגע בו טהור אתה או טמא וע"ז פרש"י גזירת הכ' כו':

דעת זקנים מבעלי התוספות

אוכלת בתרומה ובקדשים: (ח) וכפר עליה הכהן. יש לפרשו לי נקיון כמו ההוא דכפר ידיה בגלימא דחברי' וכן וכפר על המטהר דמלורע וכן וכפר על הבית דנגעים וכן וכפר עליו דגבי זב דבכל אלו לאו כפרה ממש דחטא לא שייך בהו אע"ג דעל עבירות נגעי' באין מ"מ הא איכפר בנגעי' ויולדת אע"פ שאמרו ז"ל שחוטאת בשעה שכורעת לילד נודרת שלא תזקק עוד לבעלה מ"מ לפי פשטיה דקרא לא משמע שיהא קרבנה בא על חטא ואין וכפר אלא נקיות כמו ומטאת את הבית:

עניני הנגעים וטעמיהם

(ב) אדם כי יהיה בעור בשרו וגו'. כתב רשב"ם ז"ל כל פרשיות נגעי אדם ונגעי בגדי' ונגעי בתים ומראותיהן וחשבון הסגרים ושערות לבנות ושער שחור וצהוב אין לנו אחר פשוטו של מקרא כלום, ולא ע"פ בקיאת דרך ארץ של בני אדם, אלא המדרש של חכמי' וחקותיהם וקבלותיהם מפי החכמי' הראשונים הוא העיקר, ודבריו אמונה, ע"כ נייסר הכתובים ע"פ דרך קבלת חכמים ז"ל. כתב הספר דרכי יוסף הנה בהתחלה מנה שלשה מיני לרעת שאת או ספחת או בהרת ויתם הנגעים שאלו לתואר אדם כי יהיה

מצות השם

(ב) [קסס] (עשה פו) שכל מי שיהיה מצורע יבא אל הכהן לשאול את פיו לטהרו או לטמאו שנאמר אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת וגו' ובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו וגו':

אבי עזר

מגזרת כמו: (ח) (תמצא ידו) עיין מה שכתב הרב פ' ויקרא ואם לא תגיע ידו:

נחל קדומים

תלד. שמעתי: ב (ו) אדם כי יהיה בעור בשרו וגו'. אע"ג דאמרו בויקרא רבה פ' י"ז אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה והכתוב הפך הסדר נגעי גופו ובגדיו וביתו. כתבו המפרשים דהקב"ה מתרה במכה הגדולה בתחלה כמו שעשה לפרעה דבתחלה א"ל על מכת בכורות. ומיהו משמע דדוקא במדת רחמים אינו פוגע בנפשות תחילה אבל במדה"ד פוגע. ואפשר דזה כונת ירמיה שהיה מקלל בעת אפך עשה בה"ם דייקא תחילה בנפשותם כי

מרפא לשון

זוהמת הנחש שהטיל בחוה. ב) שאת, עמקא. ל' שאת הוא ל' גובה והתרגום עמקא בהיפך, וכן תר' ספחת, עדיא ל' ספחת הוא ל'

מסורת הקריאה

הה"א בחטף פתח: (ח) וטהרה, דין הה"א בצירי כדין הפסק מאמר: (ב) אחד, בפתח, כי הוא חד מן כ"ה פתחין: (ג) הבשר, הנגינה בשי"ן: ושער, בסי"ן: ומראה, נמסר עליו ז', ר"ל ז' כתיב בצירי. וסי' נמסר שמות כ"ד י"ז: צרעת הוא, נמסר ד', ר"ל ד' כתיב צרעת הוא במלאפום ושארא בחירק, וסי' א' דין, ב' וראה הכהן את הבשר החי (לקמן פסוק ט"ו) ג' צרעת הראש או (פסוק למ"ד)

חומת אנ"ך

נולד מקיים מצות מילה. גדל מעט מקיים מצות פדיון הבן. התחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו. גדל מעט יותר מלמדו ספר. גדל מעט הגיע לחינוך ומחנכו במצות. גדל יותר מלמדו אומנות. גדל יותר משיאו אשה. רבינו אפרים בפירושו כ"י: (ד) ושלשים יום וכו'. כשתמנה ל"ג לזכר וס"ו לנקבה הרי הם מאה פחות אחד ז"ש רומזות בצל"ג רמז למקוה שבו ארבעים סאה גימטריא אלב יושבות ע"ל מלאת ע"ל ימים יושבות למלאת ימי טהרה. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י: (ח) אחד לעולה ואחד לחטאת. פירש"י ז"ל לא הקדימה הכתוב אלא למקראה אבל להקרבה חטאת קודמת לעולה. יש מי שהקשה דאמאי לא פירש"י ז"ל זה בפסוק הקודם. ומצאתי כתוב משם הרב הגדול מהר"ר שמואל גארמיזאן ז"ל מזקני רבני עיר קדשנו ירושלם ת"ו הקדמונים שפירש דזה נמשך למ"ש רש"י ז"ל מקודם דאינו מעכבה אלא החטאת ועל זה יקשה כיון דחטאת היא אחרונה א"כ שניהם מעכבים לז"א לא הקדימה הכתוב אלא למקראה ואם כן אינה מעכבת אלא אחר והוא החטאת עכ"ד הרב ז"ל ועדיין יש לדין ולצדד בזה לא ע"ט האסף. ודרך דרש אפשר לומר בזה אמאי אצטריך להקדים עולה למקראה. והוא כי הנה אמרו רז"ל בנדה שלשה שותפין באדם אביו ואמו והקב"ה. הבשר והגידים והעצמות וכו' הם מאביו ואמו

הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים:
ג וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ לָבָן וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא

תרגום אונקלוס

כָּהֲנָא. אוֹ לְוָת חַד מִבְּנוֹהִי כָהֲנַיָּא: ג. וְיִחְזֵי כָהֲנָא יָת מַכְתָּשָׁא בִּמְשַׁךְ בִּשְׂרֵיהּ. וְשַׂעֲרָא בְמַכְתָּשָׁא אִתְהֲפֵיךְ לְמִחְוַר. וּמִחְזֵי מַכְתָּשָׁא עֲמִיק מִמְּשַׁךְ בִּשְׂרֵיהּ. מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הוּא. וְיִחְזֵינֵיהּ כָּהֲנָא וִיסָאֵיב

ת"א והובא אל. סנהדרין לד כדה נ:

תפסיר הרס"ג

או אלי אחד מן בניה אלאימה: (ג) פינצ'ר אלאמאם אלבלא פי גלד אלבדן. פאן כאן פיה שער קד אנקלב אביצ'א. ומנצ'ר אלבלא עמיק מן גלד בדנה. פהו בלא ברץ.

רשב"ם

(ג) ומראה הנגע עמוק. לבן:(ד) ועמוק אין מראה, שאינו לבן מאחד ממראות נגעים המפורש במסכת נגעים:

רש"י

(ג) ושער בנגע הפך לבן. מתחלה שחור והפך ללבן בתוך הנגע נ ומיעוט שער ס שנים (ת"כ): עמוק מעור בשרו. (ת"כ) כל מראה לבן עמוק הוא ע כמראה חמה עמוקה מן הצל: וטמא אתו. יאמר לו טמא אתה פ שהשער

שפתי חכמים

נ מל' שפרש"י בתוך הנגע לומר לך אל תסבור לומר הפך לבן אם כשיש שער לבן סמוך לנגע סי' טומאה הוא. ל"פ לך דוקא כשהן בתוך הנגע וגם שלא תאמר אם נהפכו ללבן קודם שהיה בו נגע סימן טומאה הוא ל"פ בתוך הנגע. ותו קשה לרש"י כיון דכתיב קרא בתוך הנגע לומר דוקא שקדם הנגע לשער לבן אבל קדם שער לבן לנגע טהור ש"מ דלפעמים אף בלא נגע השער נהפך ללבן וא"כ כשנהפך השער ללבן בתוך הנגע לא יהא טמא דלמא שלא מחמת הנגע נהפך ללבן ודלמא קרה לו שום מקרה שנהפך. ועז"פ ומיעוט שער שנים וכיון ששני שערות נהפכו ללבן בודאי אין זה מקרה כי אם מחמת הנגע הוא דכל דבר שהוא הרבה אינו מקרה. ודו"ק נ"ל: ס (הרא"ם) לא ידעתי מנ"ל לרז"ל שהשער מורה על רובי שערות וכו': ע דהא כתיב ומראה הנגע וגו' משמע דנראה נראה שעמוק מבשרו ולא שהנגע ממש עמוק מבשרו ולמה נראה מראה לבן עמוק י"ל משום שעיקר ראיית של אדם בשחור שבעין ובשראיה על דבר שיש בו שחור ולבן כגון חמה שהיא לבנה ועל שחור נראה לו שהשחור קרוב לו יותר מהלבן משום דשחור שבעין מקבל הראות מדבר שחור יותר מדבר לבן: פ כלומר ולא שיטמא אותו בידים בשום טומאה מאבות הטומאה וז"ש רש"י שהשער לבן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ג) ושער בנגע. פי' שער שחור שהיה בו קודם שנולד בו הנגע נהפך ללבן טמא הוא שהשער שנתלבן סימן הוא שנחלש הבשר ומה שהנגע עמוק הבשר כדכתיב גבי מרים אל נא תהי כמת ואם הזקנים שנתלבנים שער שלהם מתלבן אבל אם השער לבן קדמה לנגע לא היה סי' טומאה שהרי לא נתלבן מחמת הנגע וכן אז"ל בהרת קודמת לשער לבן טמא שער לבן קודם לבהרת טהור:

עניני הנגעים וטעמיהם

בעור בשרו שאת וגו'. ואח"כ מנה שחין ומכוה, וייחס אותם לבשר, ובשר כי יהיה בו בעורו שחין וגו' או מכוה וגו'. ואח"כ מנה נגע הנתק וקרחת וגבחת, וייחס להמנוגע הזה תואר איש ואשה. וגם בסימני טו"ט יש בהם כמה שנויין, זה טמא בשער לבן ופשיון, וזה גם במחיה, וזה בשער צהוב. ומדוע מעת אשר גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. אין לנו לא נגעי אדם ולא נגעי בגדים ולא נגעי בתים המבוארים בתורה. והרמב"ן ז"ל כתב הכוונה העקרית מהנגעים הבאים בעור בשרו או בבגדו או בביתו, הוא רק לראות מזה כי ה' סר מעליו, ואינו נוהג אלא בארץ שהיא נחלת ה' והשם הנכבד שוכן בתוכה. הרי מבואר מזה שכל מקום שהקדושה יש לה מקום לחול בתוכה, אז סביביו נשערה מאד. אוי גם שהחטא הקל עושה רושם שם למען יבין כי ה' סר מעליו. ויפעל מזה להטיב מעשיו וייטיב ה' ולא יוסיף ליסרה, אולם במקום שטומאה אין החטא עושה רושם, כמו שלא יזיק המאכל הגס והישן להכפרי. עתה נבוא אל באור הכתובים ונאמר שהבדל בין אדם לאיש, כי שם איש הונח על האיש המעולה והמצוין מכל מין האנושי, כמ"ש והאיש משה, וילך איש מבית לוי, המורה על עמרם שאמרו עליו חז"ל שמת בעטיו של נחש. וילך איש מבית לחם יהודה. זה אלימלך, כמ"ש חז"ל שאמר אלי מלכות. וכן בדברי חז"ל איטי כ"ג. וכן שם אשה שמיוחד לנקבה כמ"ש לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת. אבל שם אדם גרוע מבחינת איש. הוא שם שכולל לכל מין האנושי, זכר או נקבה, נעלה ובלתי נעלה. כי שם זה מורה על ראשיתו כי לוקח מן האדמה, ונראה כן מהכתובים שתחלה נקרא האדם ואשתו בשם איש ואשה כמ"ש לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת, וזה היה קודם החטא. ואחר שחטאו ואכלו מעץ הדעת, אז שוב נקראו שניהם בשם אדם, ע"כ נאמר שם זכר ונקבה בראם ויקרא שמם אדם ביום הבראם, כמאמר חז"ל שבאותו יום חטאו, וחז"ל אמרו כי שם אדם אינו מיוחס אלא לישראל, כמ"ש אתם קרויים אדם וכו'. אבל איש שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים הוא נקרא בשם בשר, ואף אם הוא מבני ישראל. נמצא כי שם איש הוא הגדול במעלה, שם אדם הוא הבינוני, ושם בשר הוא הגרוע מכלן, ועפ"ז נשכיל להבין שמייחסת השמות שייחסה תורה בשמות מחולקים, והוא אליליאת היתרונות שיוצא ונאגוף הבא מצד הטבע שהטביע היוצר בראשית כמו זב וזבה דם נדה ודם לידה, שאינם באים על חטא ועון דוקא, רק הם באים בעתים מזומנים כמו שאחז"ל הורת בזמנו בא, ע"כ יחסה התורה לשם אשה ואיש. כמ"ש איש או אשה כי יהיה זב מבשרו וגו'. וכן בטומאת לידה נאמר אשה כי תזריע וגו'. ואיש כי תצא ממנו ש"ז. וכן נדה נאמר ואשה כי תהיה זבה וגו'. להורות כי כל אלה המקרים הבלתי טהורים יוכל להקרות גם לאיש ואשה החשובים המנוקים מחטא ועון, ומכ"ש תואר אדם יקרים ואהו. או מצד הטבע או ע"פ סבות הקודמות וגם מביאים טומאה להאומה הנבחרת שהם דקי החומר ופסקה זוהמתן של הר סיני, ע"כ הדברים המותריים שיוצא מגופם שבהירי עושה רושם בגופם ויטמאו עד אשר יטהרו כ"א לפי דינו המבואר בו, ודייקו חז"ל מאמר שנאמר בכל אלה דבר אל בני ישראל, בני ישראל דוקא מטמאים בכל אלה, אבל נכרים לא מטמאין, כי להם לא יזיקו כל אלה, כי לא יזיק המאכל הגס והישן להכפרי ויזיק לבן מלך כנ"ל, אבל הנגעים הבאים ע"פ עונש על חטא ועון כמ"ש חז"ל על שבעה דברים נגעים באים, ייחסה התורה הנגעים לשם אדם, והוא הבינוני, שהוא עלול לחטוא אחת מהנה, ועכ"ז גופו עוד מזוכך, כי עמד על הר סיני ופסקה זוהמתו, ע"כ חטא קל עשה הרגש בגופו. וישלח ה' בו הנגע למען ידע כי חטא וה' סר מעליו, וישוב אל ה' ורפא לו. לזאת דייקה התורה לומר אדם כי יהיה בעור בשרו, כי בהתחלה יתהוה בעור בשרו כתמי' אלים הנקראי' בשמם שאת או ספחת או בהרת, החלוקים במראותיהן ובלבנינותם כמ"ש חז"ל בהרת עזה כשלג שניה לה כסיד ההיכל, וכקרום ביצה. והיה בעור בשרו לנגע צרעת, נגיעה מצרעת, ולא לצרעת ממש, ובעור בשרו ולא בבשרו ממש. ומחמת שאין זה חולי, כי אם היה חולי, היתה הצרעת מתחלת תחלה בבשר, ומהבשר תגלה בהעור, והיה נחלה הבשר כולו. וכאן אין שום חולי רק כתם לבן בעור, ע"כ לא יובא הנגע אל רופא רק והובא אל אהרן הכהן, ולאו דוקא אהרן, אלא אפי' אחד מבניו הכהנים יוכל לרפא הכתם הזה, כי אינו עושה שום רפואה בחכמתו רק עושה את אשר צוה ה': (ג) וראה הכהן את הנגע בעור הבשר ושער בנגע הפך לבן. כלומר זאת תהיה לסי' שהאדם הלז הוא מלוכלך בעון. והוא ממה שיראה הכהן אשר השער בנגע שראוי להיות מטבעו שחור או לסוף הוא נהפך ללבן ע"י הנגע. זאת מורה על אפיסת הכחות של המנוגע הזה [כמו שאנו רואים זאת בחוש שכל מיני זרעים ועשבים ואילנות נכל מראיהם שיש להם בקיץ, כשיבוא סוף הקיץ ... האדמה, ונתייבש הלחות ממנה, כל מראה ירוק נעשה געל סמוך למראה לבן, והעלים אין להם עוד תוקף להאחז באילן, והם נופלים לארץ, כן הוא האדם כשבא לזקנ' ושיב' ונתייבש הליחה והרטיבות שבגוף, אז השערות השחורות והצהובות יתהפכו ללבן, ע"כ אמרה תורה אם גם באים אשר הוא יודעו עול ימים. אשר הדם שלו עוד חם ובשרו אדום ופתאום יתהוה באיזה מקום כתם לבן, וסימן הוא אשר במקום זה נתקרר הדם והוא כמקום מת, ונחממת כי נתייבש הלחות ממקום זה, ע"כ השערות השחורות

אבן עזרא

ספחני נא ונספחו על בית יעקב חולי

מרפא לשון

התחברות והתדבקות כמו ספחני נא אל אחד הכהונות (שמואל א ב) ונספחו על בית יעקב, ולשון עדיא הוא בהיפך מל' הסרה כמו הסר משם, אעדי מתמן. וצריך לפרש למה הוא בהיפך ונראה שטעמו מפני שאמר הכ' שאת לבנה ואלו היתה כוונתו בשאת מל' גובה הי"ל שאת כהה לא שאת לבנה שהם ב' הפכים בנושא אחד שאם היא גבוהה איננה לבנה ואם היא לבנה איננה גבוהה שכל מראה לבן עמוק הוא כמראה חמה עמוקה מן הצל, ולכן תר' שאת עמקא, כנגד ההיפך ולא נוכל לומר שתאר לבנה הוא שאינו כמשמעו שהרי הוא אומר והיא הפכה שער לבן, ומה שקראה הכ' שאת נר' הטעם מפני שבערך הבהרת שהיא עזה כשלג היא כהה וגבוהה ממנה, וכן הענין בספחת שתר' בלשון הסרה מפני שנא' וטהרו הכהן מספחת היא דמשמע שכוונתו בשם מספחת אל ההיפך שמפני שהיא עוברת יטהרנו לא מפני שהיא דביקה ועומדת ובכלל שהכ' הזכיר מראות נגעים אלו בתארים זה למעלה מזה בדרך לא זו אף זו שאת שאינה בהירה וכ"ש ספחת שהיא חזקה יותר וכ"ש בהרת שהיא למעלה מכולם והתר' הזכירם בתארים הנאותים לפי דיניהם ולפי ערך עצמם כמו שנת'. צרעת סגירותא. תר' צרעת ע"ש המתחייב ממנה שצריך המצורע להיות מוסגר שלא יטמא אחרים באהל ובזוהר פירשו סגירותא ע"ש סגירו דנהורא עלאה סגירו דטיבו עלאה שממנו באה הצרעת, ולפ"ז י"ל כי צרעת ג"כ מלשון עצירות בחילוף אותיות מורה שנעצר ממנו האור והטוב והעליון א"נ צד"י צרעת מתחלף במוצא השינים והעיין בגימ"ל רפויה ע"ד משנ"ת בפ' שמות ע"כ תפריעו את העם והרי צרעת כמו סגרת. ג) הפך לבן, אתהפך למחור. ה"ג דלא כנ"א לחיוור. וכל חביריו דכוותיה וטעמו כי הפך הוא פועל עומד לא יוצא, ולכן תר' בל' נפעל, ותאר לבן הוא במקום נפעל כי איננו קנין עצמי אלא מקרי וכן בהרת לבנה תר' חורא ולא חיורא מט"ז.

נחל קדומים

דוקא מדת הרחמים אינו פוגע בנפשות תחילה. וכתבו המפרשים דכשהם יסורין של אהבה באים בגופו תחילה. וכשהם לכפרה מתחילים מנכסיו. ובזה אפשר פ' ריש וקלון פורע מוסר ושומר תוכחת יכובד. ונקדים מ"ש רבינו מהר"ם אלשיך דהיסורין למרק נקראים מוסר. ויסורי אהבה תוכחת שהם להוכיח לכל שהוא צדיק גמור וזש"ה מוסר ה' בני אל תמאס שהם יסורי למרק ואל תקוץ בתוכחתו ביסורי אהבה עכ"ד. וז"ש ריש וקלון פורע מוסר דכשחטא ובאים יסורין למרק הוא ריש וקלון פורע מוסר דכיון שהוא חייב צריך לקבל. ושומר תוכחת שממתין יסורי אהבה הנק' תוכחת כר"א ברבי שמעון פ' הפועלים שהיה אומר בואו אחי בואו ריעי יכובד וכר"א שנדרו לו ממון הרבה כמבואר שם. ודרך רמז ואסמכתא אפשר לומר אדם כי יהיה בעור בשרו וכו' והיה בעור בשרו לנגע צרעת במ"ש פ"ז דנגעים אלו בהרות טהרות שהיו בו קודם מתן תורה ודרשינן אדם כי יהיה מן הדבור ואילך ומהכא הקשה הרב המוסמך מהר"ח אבואלעפיא ז"ל זקנו של מופת הדור הרב עץ החיים למ"ש התוספות והר"ן פ"ק דנדרים דף ז' ודף ס"ד והרא"ש שם והתוספות פ"ק דע"ז דף ה' שדתן

חומת אנ"ך

והידיעה והשכל וכו' הם מהקב"ה. ולפ"ז כשאדם חוטא במחשבה חוטא בחלק הקב"ה וכשהוא חוטא במעשה הוא חוטא בחלק אביו ואמו. ואם כן גזרת הדין דחוטא במחשבה יהיה לו עונש כמעשה או יותר דחוטא בחלק הקב"ה. אמנם גברו רחמיו יתברך דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה וזהו מרוב ענותנותו יתברך דמי שחוטא בחלקו יתברך אינו נענש. ודוקא החוטא במעשה שחטא בחלק אביו ואמו נענש. והנה העולה באה לכפר על הרהור הלב. והחטאת על החטא שחטא במעשה. ומן הדין היה שיהא חמור החוטא במחשבה יותר מחוטא במעשה שהמחשבה רוחנית והוא חלק ה'. אך מענותנותו יתברך לא רצה להעניש על המחשבה. ותיהו להעיר לב האדם להקדים את העולה בכתוב לומר דמן הדין זה יצא דראשונה להעניש על המחשבה אמנם אל רחום הוא ואין עונש אלא על המעשה ולכן ההקרבה חטאת קודמת לעולה: (ב) אדם כי יהיה בעור בשרו וכו'. כל הפרשה נדרשת על העבירה ועל קבול הפורענות. שאת היא גאות הלב וכתיב תועבת ה' כל גבה לב. ספחת זה הכעס כי הוא עון פלילי כע"ז. בהרת הוא השקר. והיה בעור בשרו לנגע צרעת כלומר גופי עבירות הן. והובא אל אהרן הכהן כלומר הובא הדבר לפני חכמים. ושער בנגע הפך לבן שנתערב בחטא עד שהזקין ונעשו שערותיו לבנות.

אֹתוֹ׃ ד וְאִם־בַּהֶרֶת לְבָנָה הִוא
בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶהָ מִן־
הָעוֹר וּשְׂעָרָה לֹא־הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר
הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים׃
ה וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה
הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע
בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים
שֵׁנִית׃ שני ו וְרָאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ בַּיּוֹם

ת"א ואם בהרת. שבועות ז: ס לא מפיק ה"א

תרגום אונקלוס

יָתֵיהּ: ד. וְאִם בַּהֲרָא חִוָּרָא הִיא בִּמְשַׁךְ בִּשְׂרֵיהּ. וְעַמִּיק לֵית מֶחֱזַהָא מִן מַשְׁכָּא. וְשַׂעֲרַהּ לָא אִתְהֲפֵיךְ לְמִחְוַר. וְיַסְגַּר כָּהֲנָא. יָת מַכְתָּשָׁא שִׁבְעָא יוֹמִין: ה. וְיִחְזֵינֵיהּ כָּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה. וְהָא מַכְתָּשָׁא קָם כַּד הֲוָה. לָא אוֹסֵיף מַכְתָּשָׁא בְּמַשְׁכָּא. וְיַסְגְּרִנֵּיהּ כָּהֲנָא. שִׁבְעָא יוֹמִין תִּנְיָנוּת: ו. וְיִחְזֵי כָּהֲנָא יָתֵיהּ. בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה

תפסיר הרס"ג

פאד'י ראה כד'אך פלינגסה: (ד) ואן כאנת בקעה ביצ'א פי גלד בדנה. וליס מנצ'רהא עמיק מן אלגלד. ושערהא לם ינקלב אביצ'א. פליוקפה סבעה' איאם: (ה) ת'ם ינצ'רה פי אליום אלסאבע. פאן וקף אלבלא בעינה. ולם יתפש פי אלגלד. פליוקפה סבעה' איאם ת'אניה: (ו) ת'ם ינצ'רה פי אליום אלסאבע

חלק הדקדוק

והמדוייקים פסיק עכ"ל: ד) ושערה לא הפך לבן. קדמא לא מפיק ותנינא מפיק וכ"כ רד"ק ומהר"י ן' מלך. וז"ל מהריב"ש ה"א הכינוי נחה והיתה ראויה במפיק. והתוי"ט פ"ד דנגעים בשם מהר"ם פי' דשמא חז"ל ילפי מיעוט שער שנים ממאי דכתיב ושערה לא מפיק ה"א ואי בשער א' סגי

אבן עזרא

שיתחבר אל מקום אחד: (ד) בהרת. מגזרת בהיר הוא בשחקים והוא נודע שיעשה כדמות אות וסימן: הפך לבן. טעמו נהפך ללבן: עמוק. יותר יש בעמקו מעומק העור ואיננו כמו שפל: וטמא אותו. בדבור שיאמר שהוא טמא: והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים. האדם יהיה נסגר והוא ייחל עד שבעת ימים כי רובי החליים ישתנו ביום השביעי: (ה) עמד בעיניו. הטעם במראהו כי המראה הוא בעין וכל המפרשים אמרו שטעמו בעצמו והטעם כאשר היה: פשה. כענין נפוש: (ו) שנית. פעם שנית: כהה הנגע. רבים החכמים אמרו כי כמו חשך ועדותם ותכהין עיניו מראות ואמרו כי כהות לבנות פירושו כמו לבנה אדמדמת שיהיו בו שניהם ולפי דעתי שמלת כהה הפך פשה ומגזרת ותכהין עיניו והקרוב אליו ולא כהה בם וטעם לא פשה הנגע במקום אחר והנה הם שני סימנים שכהה המקום הנגוע ולא פשה בשלם: וטהרו. יאמר שהוא טהור כי מספחת היתה ואם פשתה אחר כן

אבי עזר

(ד) (הפך לבן) בא הרב להגיד לנו כי תיבת הפך מפעלים העומדים וזה שכתב טעמו נהפך מעצמו ללבן ולא כן הפך לבם הפך את מראיהם לדם הפך מחורש הרים: (ה) (עמד בעיניו הטעם במראהו כי המראה הוא בעין) ומכאן יש כדמות ראיה מה שכתבתי לעיל בענין דעות מחולקים אם המראה נופל בעין או שגלגלי עינים סובבים אל המראה: (ו) (כהה הנגע) כי דעת רבים כהה כמו חושך. וכהות לבנות פירושו לפי דברי החכמים מעורב בשחרות ולבנות כמו לבנה אדמדמות מעורבת מלבן ואודם. אבל הרב מפרש כהה לשון מעוט שהנגע נתקטנה וגם לא עברה חק לפרוץ גדר במקום אחר וזו והנה כהה ולא פשה.

רש"י

לבן סימן טומאה הוא גזירת הכתוב: (ד) ועמוק אין מראה. לא ידעתי צ פירושו: והסגיר. יסגירנו בבית אחד ק ולא יראה עד סוף השבוע ויוכיחו סימנים עליו: (ה) בעיניו. במראהו ר ובשיעורו הראשון: והסגירו שנית הא אם פשה בשבוע ראשון ש טמא מוחלט:

שפתי חכמים

פי' טומאה וכו': צ משום דק"ל כיון דבהרת לבנה היא למה אינה עמוקה מן העור דהא כל מראה לבנה עמוקה מן השחור כש"פ ומשום קושיא זו לא ידע רש"י לפרש טעמא דקרא כן פי' הרמב"ן ז"ל. והרמב"ן ז"ל תיקן קושיא זו לפי פירושו שפירש דעת רש"י ז"ל: ק פי' שיסגיר את בעל הנגע וכמלא שגם הנגע נסגר לא שיכסה הנגע כל שבעה: ר ומה דפרש"י עוד ובשיעורו הראשון לא שפי' זה על בעיניו אלא מה דכ' בקרא לא פשה הנגע אלא שעדיין כשיעורו הראשון הוא. וא"ת מה לריך לפרש זה הא כתיב בהדיא לא פשה הנגע ועוד על הקרא היה לו לפרש לא פשה ובשיעורו הראשון ועו"ק מה דפרש"י והסגירו שנית הא אם פשה וכו' פשיט' מדכתיב והנה לא פשה והסגירו וגו' משמע הא אם פשה טמא מוחלט הוא. וי"ל דדעת רש"י בזה לומר כך לריך לדייק שהוא במראה הראשון וגם בשיעורו הראשון שלא פשה הנגע אז לריך להסגיר שנית ועדיין לא טמא מוחלט הא אם פשה טמא מוחלט הוא אבל לא תדייק בעיניו דוקא שהוא במראה הראשון אז לריך להסגיר אבל לא עמד במראה ראשון כגון שהוא מלבן ביותר טמא מוחלט הוא דאין זה שייך דהא כבר לבן הוא ואין שייך שיהיה מתלבן יותר אלא לדייק דוקא אם עמד במראה הראשון דהיינו בליבון ראשון וגם לא פשה היינו כשיעור ראשון אז לריך להסגיר אבל אם היה פשה הנגע ועומד בליבון ראשון אז טמא מוחלט הוא אבל אם לא עמד בעיניו כגון שנתמעט בליבון אע"פ דפשה הנגע עדיין לא טמא מוחלט מדלא כתיב או לא פשה דמשמע או זה או זה כך הוא כללא דפירושו של הרא"ם. אך מה שהקשה שם למה שנו ג' סימני טומאה הם שער לבן ומחיה ופשיון הא ד' הם ועמד במראיתן ראשון מפא"כ שעמד במראיתן דשבוע שניה. וי"ל דלא שנו במשנה אלא אותן סימני טומא' דשבוע ודוק כ"ל: ש אע"פ שכל התורה כולה כללות היא שמכלל לאו אתה שומע הן. מפני שהדיוקים היוצאים מזה הם שנים הא אם פשה והא אם העז הולך נומר שהדיוקא פה אינו אלא אחת הא אם פשה לא הא אם העז

עניני נגעים וטהרתם

אשר במקום זה נתחפכו ללבן]. ומראה לו הקב"ה כי מן הראוי היה כי הנפש החוטאת היא תמות, וה' ברחמיו המית מקום אחד בגופו למען עי"ז יתעורר האדם לשוב אל ה' בתשובה שלמה, ע"כ מראה הנגע עמק מעור בשרו, כפי' רש"י. כי עור בשרו כהה נוטה מעט לשחרות מחמת אדמימות הדם שבבשרו תחת העור, ומראה הכתם הוא לבן, ע"כ המקום הזה נראה עמק מהעור אשר סביבותיו: נגע צרעת הוא. לא צרעת, רק נגיעה מעט מצרעת, כי אם לא ישוב יתהוה מזה צרעת, כי הכתם הזה ירד עמוק בהבשר, ע"כ יטמאנו הכהן:

(ד) ואם בהרת לבנה היא וגו' ועמק אין מראה מן העור. כלומר לבנה היא אך לא נבנה כל כך שע"י לבנונית תהיה נראית עמוק מהעור אשר סביבותיה, שעדיין יש במקום זה מעט לחות וחמימות דם אשר ע"כ ושערה לא הפך לבן. ע"כ יסגיר הכהן את האיש בחדר מיוחד על שבעת ימים: (ה) וראהו הכהן ביום השביעי והנה הנגע עמד בעיניו. במראהו הראשון, לא נתלבן יותר, ולא הוכהה. וגם לא פשה הנגע, לא נתפשטה ולא נתגדלה יותר משהיתה, ע"כ והסגירו הכהן שבעת ימים שנית, לראות מה יהא בסופה. וענין ההסגר הזה כי כאשר יהיה האדם לבדו פרוש ונבדל מכל עניני העולם, יתן יותר אל לבו להתבונן על כל מעשיו אשר עשה עד כה וישוב אל ה' וירפאהו [שאת והבהרת הם עקרי שמות הנגעים, והספחת הכתוב באמצע הוא תולדה לשאת או תולדה לבהרת, בלי שם משמות הנגעים, רק בשם תולדה יקרא לה. וכאשר מתחלה היה נגע השאת או נגע הבהרת, והוכהה הנגע, ולא פשה, לא הרחיבה עצמה על העור מאשר היה עד עתה, אז נקראת הנגע מספחת, תולדה להנגע שהיה עד עכשיו, ע"כ יטהרנו הכהן, כמ"ש הכתוב מספחת היא וכבס בגדיו וטהר, ומה שאמרה תורה לעיל (פסוק ג) ומראה הנגע עמק מעור בשרו, זה קאי על נגע הבהרת, אבל נגע השאת איננה עמוקה, אלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) והסגיר. כי אז יכיר הפשיון כי אדם הרואה דבר תדיר בכל יום והוא גדל מעט מעט אינו מבחין בגדולו וגם נח המתין שבעת ימים בשליחות היונה כדי להבחין בחסרון המים ול"נ הכא שיטשה פי' כהיב הנגע ויבחין בפשיון דשמא בעל הנגע ימחוק הסימן ויעשני כמחוק כדי שיראה שלא פשה ויטהרנו אבל בנתק מוגה פי' מן השער דכתיב והתגלח לפי שהוא פי' שאינו יכול להזדייף: ועמוק. כמלא בת"כ דלכך נאמר ועמוק אין מראה מן העור לגלות על קרא דלעיל שלא תאמר דהא כתיב לעיל עמוק מן העור אז הוא טמא אבל אם הנגע נשוה לבשר לא לכך נאמר ועמוק אין מראה דאפי' אין עמוק נשוה לבשר ונראה בעמוק שהוא כמו לבן גורם טומאה ולריך הסגר. וכן יש לפרש גבי שאין דכתיב מתחלה והנה אין מראה שפל מן העור וגו' וטמאו הכהן וכתיב בתריה ושפלה איננה מן העור דמשמע דגורם טומאה ולריך הסגר. וכן יש ליישב כל המקראות שבסדר הזה. אבל לפרש"י עמוק כמראה חמה עמוקה מן הצל לא ניחא כל כך מיהו משכחת ליה באדם גרומני שהוא לבן ביותר ואז אין מראה הנגע עמוק מן העור כי העור יותר לבן מן הנגע. ולההירס דוחק הוא דהא א"ל בהרת עזה כשלג וא"כ האיך יוכל למלוא אדם לבן יותר משלג: (ה) עמד בעיניו. פי' בעיניו של כהן שלפי ראות עיניו של כהן עמד ולא פשה אך לפרש"י דפי' דקאי אנגע היה לו לכתוב עומד בעיניו. ושער שחור סי' אחר של טהרה. ויש לשאול אם בא זה בלא זה מהו. ואומר הרב בכור שור שזה תלוי בפלוגתא דר"נ ורבי יאשיה למ"ד משמע זה בלא זה ומשמע שניהם כאחד בשני שני סימנים. ולמ"ד משמע כל אחד בפ"ע סגי בחד סימן: (ו) ביום השביעי שנית. משמע שלא יטהר הנגע אא"כ ימעט וכן פרש"י כהה שהוכהה ממראיתו הא אם עומד במראיתו או פשה טמא והלכה כוותה היא כי עמד בעינו בשבוע שנייה אם לא פשה בסוף השבוע והכי תנן במס' נגעים ד' מראות מלטרפות זע"ז להסגר ולפטור

נחל קדומים

ואבירם מצורעין לא היו שבקרב ישראל היו יושבין דהרי טהורים. ויש מי שאמר דחזרו למומן בעגל ופנים חדשות הוו ומטמאין ואין דבריו נראים דהרי קודם מ"ת לא היו טמאים דעדין לא נאמרה פ' טמאים ולא היו כהנים ובודאי שקודם מ"ת טהורים ובמ"ת נתרפאו ואמאי איצטריך כי יהיה ומוכרח דאלו בהרות שהיו קודם שנתרפאו וחזרו הם עצמן בעגל טהורות ולהכי אתא קרא גם יש מי שתירץ לש"ס דלא אפשר דהיו מצורעין ומשו"ה אמר כי מתו דאינן נקראים מתים אם טהרו דכ"כ רש"י פ' בהעלותך מה מת מטמא בביאה וכו'. ולא נהירא דנק' מת משום שהוא מאוס ואין לו רפואה והראיה וימת מלך מצרים ולש"ס ל"ק דהא כתב הרא"ש דאם היו עשירים גם מצורעין יכולין להרע ע"י עשרם ולקו' הרב הנז' יש לישב דהיו מרחיקין מהם משום נזק כמ"ש ס"פ המדיר ועיין אמרי נועם סוף בהעלותך ושערי דף צ"ב. וזה רמז הכתוב אדם כי יהיה מהדיבור ואילך לאפוקי קודם מתן תורה והכונה והיה בעור בשרו שהיה קודם מתן תורה אף שנתרפא כיון שחזר מה שהיה קודם מ"ת הם עצמן טהורות ולז"א כי יהיה

חומת אנ"ך

וראהו הכהן וטמא אותו כיון ששנה ושלש אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ואם בהרת לבנה שלא האדים העון כל כך. והסגיר הכהן יוכיחנו בסתר. ואם בעיניו עמד שלא הועילה תוכחתו. והעמידו שבעת ימים שנית עוד יכיחנו. וראה הכהן והנה כהה הנגע שנתכרכמו פניו וקבל מרדות. לא פשה הנגע לא הוסיף לחטוא וטיהרו הכהן יסדר לפניו דרכי התשובה ויטהרנו. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י וזהו בקונר כמדן. והוא ז"ל האריך לנותק הדברים במת"ק ודש"ן עדי"ו. ואני הבל קלרתי מאד. ומלבד

מרפא לשון

ד) ושערה, וסערה. התר' במפיק וכן ויקרא לה נבח בשמו מתר'

מסורת הקריאה

ד' והיה הנגע ירקרק (פסוק מ"ט): (ד) בהרת, הנגינה בה"א: מראה, הה"א בקמץ: ושערה, לא מפיק ה"א, ונמסר עליו לית רפי. וחד מפיק, ר"ל לית עוד רפי זולת זה. וחד במפיק. והוא לקמן פסוק כ', ועי"ש והוא מן י"א זוגין חד מפיק וחד לא מפיק:

השביעי שנית והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור וטהרו הכהן מספחת הוא וכבס בגדיו וטהר:
ז ואם פשה תפשה המספחת בעור אחרי הראתו אל הכהן לטהרתו ונראה שנית אל הכהן:
ח וראה הכהן והנה פשתה המספחת בעור וטמאו הכהן צרעת הוא: פ
ט נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן:

תרגום אונקלוס

תִּנְיָנוּת. וְהָא עֲמָא מַכְתָּשָׁא. וְלָא אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בְּמַשְׁכָּא. וִידַכֵּינֵיהּ כָּהֲנָא עֲדִיתָא הִיא. וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִדְכֵּי: ז. וְאִם אוֹסָפָא תוֹסִיף עֲדִיתָא בְּמַשְׁכָּא. בָּתַר דְּאִתַּחְזִי (נ"י דְּיִתַּחְזֵי). לְכָהֲנָא לְדַכּוּתֵיהּ. וְיִתַּחְזֵי תִּנְיָנוּת לְכָהֲנָא: ח. וְיִחְזֵי כָּהֲנָא. וְהָא. אוֹסִיפַת עֲדִיתָא בְּמַשְׁכָּא. וִיסַאֲבִנֵּיהּ כָּהֲנָא סְגִירוּתָא הִיא: ט. מַכְתָּשׁ סְגִירוּ. אֲרֵי תְהֵי בַּאֲנָשָׁא. וְיִתֵּיתֵי לְוָת כָּהֲנָא:

ת"א כסס. כתובות עט: וטהרו. מגילה ח:

תפסיר הרס"ג

ת'אניה. פאן כבא ולם יתפש פי אלגלד. פליטהרה פאנהא עארצ'ה. ויג'סל ת'יאבה ויטהר: (ז) ואן תפשת אלעארצ'ה פי אלגלד. בעד מא אורי לאלאמאם פטהרה. פליורא לה ת'אניה: (ח) פאד'א ראהא אלאמאם. קד תפשת פי גלדה. פלינגסה פאנהא ברץ: (ט) פאד'א כאן באנסאן בלא ברץ. פיותא בה

אבן עזרא

הנו טמא: (ט) והובא. האדם כחברו:

אבי עזר

ודברי הרב נכונים למבין: (ט) (והובא האדם כחבריו) דעת הרב כחביריו העומדים בבנינו שמקבלין פעולתם על ידי שלישי כן כאן והובא וכמו שפירש הרב לעיל בפסוק והובא אל אהרן הכהן. ועיין לקמן בפ'

בעל הטורים

(ח) והנה פשתה. ג' והנה נופל על דבר שלא נודע קודם לכן כמו בכאן שהיה סגור עד עתה וכן והנה היא לאה: (ט) באדם. ד'. שלט האדם באדם ונוגדים באדם תוסיף אשר יסמך לו ובוגדים באדם תוסיף אשר האדם עד שיסמע לה וזהו אשר שלט האדם באדם שהיא שולטת בו ואם ישמע לה סוף שילקה בצרעת ויטמא כמת. סמוך נגעים ליולד' לו' שכל מי שאינו שומר נדות הולד מצורע (ד"א) והקב"ה אומר לולד אם תטיב מעשיך כאם מה בראתי למעלם ממך בהמה

רשב"ם

(ח) צרעת היא. ומוחלט הוא וישב בדד עד שיתרפא ויביא צפרים: (ט) נגע צרעת. שיהיה מקום הנגע בשר לבן כדכתיב מצורעת כשלג. כך נקרא הנגע כשהוא

רש"י

(ו) כהה. הוכהה ממראיתו הא אם עמד במראיתו או פשה טמא: מספחת. שם נגע טהור: וכבס בגדיו וטהר. הואיל ונזקק להסגר נקרא טמא וצריך טבילה: (ח) וטמאו הכהן. ומשטמאו הרי הוא מוחלט וזקוק לצפרים ולתגלחת ולקרבן א האמור בפ' זאת תהיה: צרעת היא. המספחת ב הזאת: צרעת. ל' נקבה: נגע. ל' ג זכר:

שפתי חכמים

שאף אם העז מראיתו כיון שהמראה הראשון ואחרון שניהם מראה טומאה הן עמד בעיניו קרינן בה. רא"ם: ת כלומר אל תדייק הוכהה ממראיתו אע"פ דפשה הנגע או לא פשה אע"ג דעמד בעיניו א"צ להסגיר וטהור הוא אלא כך תדייק הוכהה וגם לא פשה אז א"צ להסגיר וטהור הוא כדמשמע כהה ולא פשה וגו' הא אם עמד במראיתו אף על גב דלא פשה או פשה אף על גב דהוכהה צריך להסגיר וטמא הוא כדמשמע בסמוך ואם פשה פשה וגומר ולא כתיב ועמד בעיניו משמע או זה או זה: א כלו' משא"כ במצורע מוסגר שאין בו אחד מכל אלו ומפני שכאן הוזכרו טומאה דבמוסגר כתיב וכבס בגדיו מכלל שהיה טמא וגבי הוזכרו טומאת מצורע מוסגר וטומאת מצורע מוחלט דבשניהם המוחלט כתי' וטמאו הכהן וגו' הודיענו כאן ג"כ ההבדל שביניה': ב הולך לפרש זה מפני שמספחת הוא שם פרטי לנגע טהור הוכרח לפרש שמלת היא שבה אל המספחת הזאת ופירושו שהנגע שהיינו חושבים שהוא מספחת שהוא טהור אינו אלא צרעת שהוא טמא אבל לעיל גבי מספחת היא בודאי אהברת דלעיל קאי והברת הוא שם כולל לכל נגע בהיר א"ש לו' מספחת היא כלו' הבהרת דלעיל זא"ל לפי' רש"י כלום לעיל. הרא"ם: ג ק"ל דלעיל כתיב נגע צרעת הוא ש"מ דצרעת ל' זכר וכאן כתיב נגע צרעת כי תהיה שהוא ל' נקבה. ומז"ס צרעת ל' נקבה ונגע הוא ל' זכר צ"ה לעיל דכתיב נגע צרעת הוא מלת הוא שב אל הנגע שהוא לשון זכר:

דעת זקנים מבעלי התוספות

ולהכלם פי' להסגיר את העומד בשבוע ראשונה לפטור העומד בשבוע שנייה בסוף וה"ה דאם היה כשלג תהלה ובסוף השבוע כמיד השיכל דלא חשיב כהה אלא עומד עד שיתמעט ממראות נגעים. וי"ל דלהכי נקט הכא והנה כהה הא אם עמד במראיתו ממש דפטור אלא לרבותא נקטיה שלא תאמר שאם נשתנה לסיד או מסיד לשלג דכנגע חדש הוא ובעי הסגר כבתחלה קמ"ל דכעומד הוי ופטור. ד"א דלהכי נקט והנה כהה אם נשתנה אפי' שוב פשה לא יטמא לכך נא' אם כהה הנגע ולא פשה לו' הא אם פשה טמא אפי' כהה שהרי אם פשה תפשה דבתרי' אכה' דלעיל קאי: (ז) ונרא' שנית. מן הדין היה לו לכתוב שלישית דלגבי ראיות היא שלישית: (ח) צרעת היא. גבי צרעת כתיב היא ל' נקבה אך כשהוא כתיב גבי נגע הוא ל' זכר צרעת נוטנת כאן לא דקדק רש"י ז"ל כל הלורך וכמ"כ מפיק שער לבן סימן טומאה ומחיה סימן טומאה

עניני טומאת נגעים וטהרתם

אדרבה השאת נראית גבוה, כמ"ש חז"ל (שבועות ו) ואין שאת אלא גבוה, וכן אמרו בת"כ (פ"א ד) מה ל' שאת מוגבהת במראה הכל שהוא גבוה מהחמה, ע"כ המראה תורה בפסוק י] וראה הכהן והנה שאת לבנה בעור והיא הפכה שער לבן, ולא כתוב כאן ומראה עמוק מן העור. כי אדרבה השאת הוא גבוה מן העור, ואעפ"כ היא הפכה שער לבן, מחמת לריית הדם ועפוש הלחות שתחת העור. ע"כ נתקלקל מראה השער ללבן, כי נפסקה חיות השער במקום זה. והרמב"ן ז"ל פי' והיא הפכה שער לבן ומחית בשר חי, ר"ל שער לבן או מחית בשר חי, כי אחד לבד די לסי' טומאה, והוא"ו ומחית, הוא וא"ו המחלק, כמו מכה אביו ואמו (וע' ת"כ פ"ג ח) ובשר חי הוא הנקרא (ווילד פלייש), שאינו מרגיש בהיזמל, ואין לך הפסקת הלחות והרטיבות יותר מזה שזה הוא התחלת המיתה ומוכח מזה שהוא הוטא גדול מכבר, ע"כ החליטה התורה לכנות הנגע הזה בשם לרעת נושנת היא בעור בשרו. כי עיכר שזה זמן ארוך שנתקלקל הדם במקום זה ונתעפש עד שנהפך הבשר הבריא לבשר חי ונפסק לחותו ובטיבתו, ע"כ יטמאנו תיכף ולא יסגירנו כי אין לך סימן טומאה יותר גדול מזה:

אור החיים

(ו) והנה כהה פרש"י הא אם עמד במראיתו או פשה טמא ורמב"ם בפ"א מהלכות טומאת צרעת כתב זה שנאמר בתורה והנה כהה הנגע וגו' שאם כהה מד' מראות נגעים טהור וכן אם לא כהה ולא פשה ולא נולד בו שער לבן וכו' טהור ע"כ הנה לדברי רש"י הכיהוי הוא מהאודם ולא ממראה הצרעת שאז תתחייב לומר שאין כאן מראה צרעת ואין הכתוב מדבר אלא במי שהיתה בו מין צרעת מג' מראות כמו שתאמר בהרת ונעשית שניה לה או שאת ונעשית שניה לה וכדומה אבל אם היתה קרום ביצה שוב אין לה הדרגה אחרת. או אפשר שגם בכל אחת מד' מראות יש במין עצמי כיהוי כמו שתאמר הבהרת עצמה תוכל להיות בב' הדרגות א' קודם כיהוי וא' אחר כיהוי וכן כל אחד מהד' ותמצא שאמרו במסכת נגעים ר"ד אומר מראות נגעים י"ו רבי דוסא וכו' אומר ל"ו עקביא ב"מ אומר ע"ב ומן הסתם אין חולקין בטהרה וטומאה אלא במספר המינים וכן פי' רמב"ם בפי' המשנה הא למדת שהרבה מינים הם והנה ישתנה הדין בין ב' הדרכים כיון שהכיהוי הוא המטהר אם צריך כיהוי ממדרגה למדרגה או אפילו

רמב"ן

(ו) והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע. כתב רש"י כהה שהוכהה ממראיתו הא אם עמד במראיתו ולא פשה טמא הוא והוא באמת משמעות הכתוב. אבל לפי מדרש רבותינו אינו כן שהרי שנינו להסגיר את העומד בסוף שבוע ראשון ולפטור את העומד בסוף שבוע שניה ובביאור אמרו בת"כ שבבגדים עומדים בראשון מסגיר ובשני שורף ובאדם עומד בראשון מסגיר ובשני פוטרו ועוד אמרו במגלה יצא מצורע מוסגר שאין צרעתו תלויה בגופו אלא בימים ואלו היה צריך שתהיה כהה היתה טהרתו תלויה בגופו ורש"י עצמו פי' שם כלשון הזה שאין תלויה בגופו שאם לא ימצא בשביעי סימן

נחל קדומים

מהדיבור ואילך ודוק הטב כי קצרתי. ואחר זמן רב בא לידי ספר שאלת שלום ובדף מ"ח ע"ב עמד על זה ומאי דמסיק לא שמיע לי:

מסורת הקריאה

(ז) פשה. השי"ן בחולם כדין מקור: ונראה. האל"ף בקמץ, ונמסר עליו ה' קמץ, וסי' א' דין, ב' והיה במקום השחין (פסוק י"ט) ג' הביאתיו ונראה את פני ה' (ש"א א' כ"ב) ד' אני חשפתי שוליך (ירמיה י"ג כ"ו) ה' גלה חציר ונראה דשא (משלי כ"ז כ"ה):

י וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־לְבָנָה
בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת
בָּשָׂר חַי בַּשְׂאֵת: יא צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת
הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן לֹא
יַסְגִּרֶנּוּ כִּי טָמֵא הוּא: יב וְאִם־פָּרוֹחַ
תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה
הַצָּרַעַת אֵת כָּל־עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ
וְעַד־רַגְלָיו לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן:
יג וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת
אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנָּגַע
כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הוּא:
יד וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא:

תרגום אונקלוס

י. וְיִחְזֵי כָּהֲנָא. וְהָא עֲמָקָא חִוָּרָא בְּמַשְׁכָּא. וְהִיא הֲפַכַת שַׂעֲרָא לְמִחֲוַר. וְרוֹשֶׁם. בְּשַׂר חַי בְּעַמִּיקְתָא: יא. סְגִירוּת עַתִּיקָא הִיא בִּמְשַׁךְ בִּשְׂרֵיהּ. וִיסַאֲבִנֵּיהּ כָּהֲנָא. לָא יַסְגְּרִנֵּיהּ. אֲרֵי מְסָאַב הוּא: יב. וְאִם מִסְגָּא תִסְגֵּי סְגִירוּתָא בְּמַשְׁכָּא. וְתַחְפֵּי סְגִירוּתָא. יָת כָּל מְשַׁךְ מַכְתָּשָׁא. מֵרֵישֵׁיהּ וְעַד רַגְלוֹהִי. לְכָל חֵיזוּ. עֵינֵי כָהֲנָא: יג. וְיִחְזֵי כָהֲנָא. וְהָא חֲפָת סְגִירוּתָא יָת כָּל בִּשְׂרֵיהּ. וִידַכֵּי יָת מַכְתָּשָׁא. כֻּלֵּיהּ. אִתְהֲפֵיךְ לְמִחֲוַר דְּכֵי הוּא: יד. וּבְיוֹמָא דְּיִתַּחְזֵי בֵיהּ. בִּשְׂרָא חַיָּא (י"נ חַיָּא)

תפסיר הרס"ג

אלי אלאמאם: (י) פינצ'ר אלאמאם. פאד'א בשאמה ביצ'א פי גלדה. וקד אקלבת אלשער אביצ'א. או גז מן אללחם נקי פי אלשאמה: (יא) ברץ עתיק הו פי גלד בדנה. פלינגסה אלאמאם. ולא יוקפה. אד' הו נגס: (יב) ואן אנתשר אלברץ פי אלבדן. חתי ג'טא גמיע גלד אלמבתלא. מן ראסה אלי רגליה. גמיע מנצ'ר עיני אלאמאם: (יג) פלינצ'ר אלאמאם. פאד'א קד ג'טא אלברץ גמיע בדנה. פליטהרה. אד' קד אנקלב כלה אביצ'א פהו טאהר: (יד) ואי יום צ'הר פיה לחם נקי

נוה שלום

בפסוק שאחריו. (י) ומחיה, או גזו מן לחם נקי פי אלשאמה, תרגם ומחית או מחית לפי ששער לבן והמחיה כל אחד לבדו סימן טומאה ואין צריך לשניהם והויו יבא במקום או בפסוקים רבים, ורצה במלת גזו שעור המחיה המפורש בקבלת חז"ל, ותרגם בשר חי לחם נקי כלומר נקי במראהו שלא יהיה מארבעה מראות נגעים, ומטמאה המחיה בכל מראה בין שהיה מראה המחיה אדום או שחור או לבן והוא שלא יהיה הלובן מארבע מראות הצרעת, והנוסחא המדוייקת לחם נקי כלשון הכתוב בלי אות הידיעה שהמחיה סימן טומאה לעולם בין שקדמה מחיה לבהרת או שקדמה בהרת את המחיה עיין

חלק הדקדוק

הי"ל להיות מפיק ה"א ע"ש: י) ומחית. המם מועמדת בגעיא בכל סת"י:

אבן עזרא

(י) והיא הפכה. השער השחור ללבן: ומחית. פירוש בשר חי והנה הבשר שלא ירגיש איננו כן: (יא) נושנת. קדמונית. מלת יסגירנו. יוצאה לשנים פעולים והטעם שיצוה שיסגר: (יג) וטהר את הנגע. כי כבר יצא הנגע כולו לחוץ. והוא סר ממנו. וטעם: וטהר את הנגע. בדבור שאותו הנגע

אור החיים

במדרגה עצמה ויש צדדין לכאן ולכאן וראשון מוטה קצת ולדרכו ז"ל פירוש כהה הנגע הוא אחר הכיהוי קורהו הכתוב נגע שלא נעקר ממנו שם נגע

ע"א מראשו. זבחים כ ערכין יח: לכל מראה. מ"ק ח סנהדרין לד: כלו הפך. סנהדרין לו נדה יט: וביום הראות. מ"ק ז ס סנהדרין לד נדה ל:

רשב"ם

לבן: (י) ומחית בשר חי. לא כמו בשר מבושל כי אם חי שגדלה חתיכת בשר בתוך הנגע:

בעל הטורים

ומיס למאלכן ואס הלעות מעשיך הרי נגעים כלדך: עוזה כגימ' לבן: (יב) פרוח תפרח. ב'. דין. ואידך פרוח תפרח ותגל לומר כשפרוח תפרח הלרעת בכולו יגיל כי אז יטהר:

שפתי חכמים

ד דלקמן בפרשה זו כתיב וביום הראות בו בשר חי יטמא משמע אם יש בשר חי טמא הוא אף כשאין הפך שער לבן א"כ מה דכתיב הכא והיא הפכה שער לבן ומחית פירושו הפך שער לבן בלא מחיה או מחיה בלא הפך שער לבן: ה דמרבינן ממה דכתיב נגע לרעת ל"ל למיכתב נגע לא היה לו לכתוב רק לרעת וגו'. אלא לרבות לכל מראה נגע אם היו בו הסימנים דמפרש ואזיל סימן טומאה הוא: ו כתב הרא"ם תימה דמסכא משמע דסמחיה סימן טהרה הוא ולפיכך אמר אע"פ שעלתה בו מחית בשר מטהרנו ולעיל כתב ומחית בשר אף הוא סי' טומאה וכו'. וכ"ל פרש"י בא לתרץ ל"ל לכתוב לרעת נושנת היא וגו' לא היה לו לכתוב אלא מחית בשר חי בשאת וטמאו הכהן ומתרץ שהכתוב עלמו בא ליתן טעם למה מטמאין אותו כשיש בו בשר חי אדרבה היה לו לסבר דהא התחיל הנגע להתרפאות כיון שיש בו בשר חי ועז"פ הכתוב כי לרעת נושנת היא. וק"ל כ"ל: ז לא מראשו של נגע ועד רגליו דל"ם בו ראש ורגל:

רש"י

(י) ומחית. שנהפך מקלת הלובן שבתוך השאת למראה בשר אף הוא סי' טומאה שער לבן בלא מחיה ומחיה בלא שער לבן ד ואע"פ שלא נאמרה מחיה אלא בשאת אף בכל המראות ותולדותיהן ה הוה סימן טומאה: צרעת נושנת היא. מכה ישנה היא תחת המחיה וחבורה זו נראית בריאה מלמעלה ותחתיה מלאה לחה שלא תאמר הואיל ועלתה מחיה ו אטהרנה: (יב) מראשו. של אדם ז ועד רגליו: לכל מראה עיני הכהן. פרט לכהן שחשך מאורו: (יד) וביום הראות בו בשר חי. אם צמחה בו מחיה הרי כבר פי' שהמחיה סי' טומאה (ת"כ) אלא הרי שהיה הנגע באחד מכ"ד ראשי איברים שאין מטמאין משום מחיה לפי שאין נראה הנגע כולו כאחד שמשפע אילך ואילך וחוזר רא

עניני טומאת נגעים וטהרתם

(יב) ואם פרוח תפרח הלרעת בעור וגו'. כ"ל אם השאת התפשט בכל הגוף, טהור הוא, כי זה ראיה ודאית שאין זה קלקול הדם בהגוף, כי אם היה זאת נגע ממשיי ע"י קלקול הדם בכולו לא היה באפשרי שיהיה המנוגע הזה אם יופסק לאותו בכל בשרו (ועיין פ"ח דנגעים מ"ב), אבל וביום הראות בו בשר חי יטמא, ובפלא התורה עוד קרא לאמר וראה הכהן את הבשר החי וטמאו הבשר החי טמא הוא וגו'. ומרומז בהכפלתו שרק בשר חי סימן טומאה בהפיכת כלו ללבן, כי זה הוא מורה בפשיטות על הפסקת הלאות שבחי כי זה הוא בשר המת שאינו מרגיש באיזמל, אבל שאר סי' טומאה כמו שער לבן שהוא בפריחה כולו אינו מטמא. וכן כתב הרמב"ם בה' טו"ל (פ"ז ה"ב) ואם אח"כ פרחה בכלו הרי זה טהור ואפי' נולד לו שער לבן, רק כשנולדה בו מחיה טמא. וכן היתה בו בהרת ובו שער לבן והוחלט ואח"כ פרחה בכלו אע"פ שער לבן במקומה עומדת טהור שנאמר וביום הראות בו בבשר חי דוקא הוא טמא. כי שער לבן אינו ראיה על הפסקת הלאות כי אולי מראה הלובן זה ספכו לשער השחור ללבן. שנראה כך מפני הלבנות שנהפך כלו למראה לובן ואין בו נגע ממש. ככ"ל:

דעת זקנים מבעלי התוספות

מלמד שמטמאה מחיה בלא הפכה והא דרשינן מדכתיב היא: (יד) וביום הראות. פרש"י אע"פ שמפורש בקידושין שאין נגע ולא מחיה מטמאין בכ"ד ראשי איבריה משום דבעי לכל מראה עיני הכהן ואפא קרא למימר שאם פרח בהם נגע עד שנתגלה

חומת אנ"ך

זה עוד האריך על דרך זה בשאר הפרשה: (יב) ואם פרוח תפרח וכו' מראשו ועד רגליו וכו': התוספות כתבו פרק כל היד דאפשר לפרש מראשו ועד רגליו של נגע והנכון דשניהם אמת וזה יובן כפל או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן וטיהר כי אז הלכה המחיה וטיהר הבהרת בא כלו לבן בתחילה יסגיר אם יולד לו שער לבן יוחלט הפך לבן ומתוך החלט טהור ומתוך הפטור טמא וכן בנגד או ברחש או בזקן אם פרח בכלו טהור. פירוש הפך לבן אינו לבד משחור ללבן אלא אפילו נולד לבן מיד וכל שכן הוא אלא נקט לבן להורות קדימת הבהרת לשער אבל מחיה בין מקודמת בין מאוחרת. ומסופקני שער הפך בגרמניה כן באיש זקן בעל שיבה לבנה מהו. ונראה שיראה בו אז לבן כהה, הרב הגדול

מרפא לשון

לה במפיק. י) ומחית בשר חי, ה"ג ופי' שאינו בשר חי ממש אלא מראהו כמראה בשר חי ומתחתיו הוא נגע ולכן הוא סימן טומאה ובס' נל"ג כ' צ"ע למה תר' מחית וצרבת במלה אחת אף שמשמעותם רחוקות זו מזו ולא קשיא שהתר' הולך אחר הענין לא אחר משמעות המלה. והנה מחית בשר חי, וצרבת השחין ומחית המכוה ענין כולם רושם בעור מבשר חי או משחין ומכוה למראה עיני הכהן ולז"א הכ' ומחית בשר חי ולא ומחיה סתם או ובשר חי סתם שאלו היתה המחיה בשר חי ממש הי"ל ומחיה

מסורת הקריאה

(ט) באדם, הבי"ת בשוא, ונמסר במס"ג ד' חטפין, ר"ל שהבי"ת בשוא ולא בקמץ, וסי' א' דין. ב' או איש אשר יגע (לקמן כ"ב ה') ג' ובוגדים באדם תוסיף (משלי כ"ג כ"ח) ד' עת אשר שלט (קהלת ח' ט') וחד ובאדם מבין יודע (משלי כ"ח ב'), וכל לאדם דכותיה חטפין במ"ה וסי' נמסר בשמות ד' י"א, וכל חמש מגילות דכותיה (ר"ל בקמץ) במ"ב (צ"ל במ"א) וסי' כי לאדם שטוב (קהלת ב' כ"ו), וכן נמסר בשמות שם: (י) בשאת, השי"ן רפה והוא בשוא נח, ועין שמות כ"ז ז': (יב) מראה, האל"ף בצירי.

טו וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַבָּשָׂר הַחַי וְטִמְּאוֹ הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא צָרַעַת הוּא׃ טז אוֹ כִי יָשׁוּב הַבָּשָׂר הַחַי וְנֶהְפַּךְ לְלָבָן וּבָא אֶל־הַכֹּהֵן׃ יז וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ הַנֶּגַע לְלָבָן וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע

תרגום אונקלוס

יְהֵי מְסָאַב: טו. וְיִחְזֵי כָּהֲנָא. יָת בִּשְׂרָא חַיָּא וִיסַאֲבְנֵיהּ. בִּשְׂרָא חַיָּא. מְסָאַב הוּא סְגִירוּתָא הוּא: טז. אוֹ אֲרֵי יְתוּב. בִּשְׂרָא חַיָּא (י"נ חַיָּא) וְיִתְהֲפֵיךְ לְמִחְוַר. וְיֵיתֵי (י"נ וְיִתֵּיתֵי) לְוָת כָּהֲנָא: יז. וְיִחְזֵינֵיהּ כָּהֲנָא. וְהָא. אִתְהֲפֵיךְ מַכְתָּשָׁא לְמִחְוַר. וִידַכֵּי כָּהֲנָא. יָת מַכְתָּשָׁא דְּכֵי

תפסיר הרס"ג

פלינגסה: (טו) באן ירא אלאמאם, אללחם אלנקי פינגסה. לאן גז מן אללחם אלנקי מע אלברץ נגס הו: (טז) ואן רגע אללחם אלנקי ואנקלב אביצ'א. פליגי אלי אלאמאם: (יז) פאד'א נצ'ר אלאמאם. אן אלבלא קד אנקלב אביצ'א. פליטהרה אנה

דעת זקנים מבעלי התוספות

ונראה להדיא כגון שהבריא בשומן ונעשה ראש האבר רחב שהוא טמא, ולא דקדק דלכאורה לאו בהתגלה איירי אלא מחיה או נגע מטמאין בראשי איברים בלבד גזירת מלך הוא שהוא סי' טומאה כמו בשער שראויה לטמא בנגעים שאם נתגלה בו שחוזר לטומאה

רש"י

האבר ונתגלה שפועו ע"י שומן כגון שהבריא ונעשה רחב ונראית בו המחיה למדנו ח הכתוב שתטמא: וביום. מה ת"ל ללמד יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאין אתה רואה בו ט מכאן אמרו חתן נותנין לו כל שבעת ימי המשתה לו ולאיצטליתו י ולכסותו ולביתו וכן ברגל כ נותנין לו כל ימי הרגל: (טו) צרעת הוא. הבשר ההוא. בשר

שפתי חכמים

ח פי' וביום הראות לא בא ללמד שהמחיה סי' טומאה שהרי כבר פי' ומחית בשר חי בשאת לרעת נושנת היא אלא ללמד על ראשי איברים שהנגע אינו נראה בהם כאחת שמשפעין אילך ואילך דכתי' ורואהו כולו וה"א מפני שבראשונה לא היה נראה כולו השאת כמי שנשמן ונתרחב ונראה כולו לא תהא המחיה סי' טומא' לו קמ"ל: ט דבהראות מיבעי ליה: י פירוש לבושו דתרגום של חמש חליפות חמש אצטלוון: כ פי' לשאר אינשי ברגל נים ליה רשות לכהן

עניני טומאת נגעים וטהרתם

(טז) או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן וגו' וטהר הכהן את הנגע. כי ז"ל בשר טמאה הנ"ל כאשר שב הבשר החי שהיה נראה כבשר הגם שהוא אינו לובן בהירי, כי לא היה יכול לקבל עד הנה איזה גוון בהירי אמנם אח"כ שב ללבן בהירי כמראה שאת הקדום, נראה מזה ששב הבשר החי לבריאותו ופ"כ הוא מקבל גוון מראה בהירות ע"כ וטהר הכהן את הנגע, וכפל עוד לומר טהור הוא, ר"ל וטהר את הנגע כי אין בזה הפסקת הלחות וגם טהור הוא האדם המנוגע, כי נראה מזה ששב אל ה' בתשובה שלמה וטהור הוא ע"כ ריחם ה' עליו וריפא אותו ושב הבשר החי לבריאותו וכנ"ל: ומעט נרגיש בפסוקים אלה מדוע נשתנו שחין ומכוה שייחסם קודם לבשר ואח"כ לעור, לא כן לעיל יש מקראות שהנגע הוא מיוחס רק לעור, ויש מהם שנאמר לעור בשרו. נאמר בזה כי עד הנה דבר הכתוב בכתם לבד, או בנגע ממשיית, לזאת כאשר הכתם יגיע גם עד הבשר נאמר אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת וגו' ואם בהרת לבנה היא בעור בשרו וגו'. ומכ"ש אח"כ כשהיה לנגע לרעת המורה על נגע ממשיית למליאת רעתו נאמר והיה בעור בשרו לנגע לרעת, כי נרירת הדם המקולקל הגיע גם עד הבשר, ומשם והלאה כאשר הוא מדבר בנגע ממש. נאמר בכ"מ בעור בשרו כי הגיע גם עד הבשר, ובפשיון לא נאמר רק בעור כי אף אם יפשה רק בעור ויביישו הקב"ה בעיני הכהן בפרסום שיפשה בעיניו ויכיר מזה כי הוא חוטא ע"כ יטמאנו, אולם בכתם השאת נאמר שם והנה שאת לבנה בעור לבד, ולא הגיע עד הבשר, אמנם מחית בשר חי בשאת, לא יסגירנו כי טמא הוא, כי מח"ה הוא סימן על הפסקת הלחות גם בבשר לזה סיים שם לרעת נושנת היא בעור בשרו, כי המחיה נגעה גם עד הבשר. וכן בפריחה בכלו נאמר בהתחלה תפרח הצרעת בעור לבד, וכסתה הצרעת את כל עור הנגע, ואח"כ נאמר וכסתה הצרעת גם את כל בשרו, ר"ל שנראית שכסתה גם את הבשר, אבל לא הגיע הכאב עד הבשר כי אם היה מגיע הפריחה גם להכאיב בבשר כולו לא היה באפשרו לחיות כנ"ל ע"כ הוא טהור כי ניכר מזה שרק המראה הגיע עד הבשר ולא הכאב, אמנם בכאן פסוק יח וגם לקמן פסוק כד שמדבר בשחין ומכוה לזאת ייחסם התורה מלא ובשר כי יהיה בעורו שחין או מכוה, כי השחין ומכוה בלתי ספק יגיעו גם לבשר, רק שיתחילו מהעור שהיא קודם ואח"כ יגיעו גם לבשר, ונרפא השחין, ואח"כ והיה במקום השחין שאת לבנה או בהרת לבנה אדמדמת, ר"ל שהוא פתוך ומעורב בשתי מראות, לבן ואדום, אז וראה הכהן והנה מראה שפל מן העור ושערה הפך לבן, כלומר הכהן יראה בזה השתנות כי אף במראה השאת שגלוים גבוה או במראה הבהרת שהיא עזה ודרכה לפזר הלחות ולהרחיק את העין מלשלוט בו, ע"כ אין מראיהן בכ"מ עמוק מן העור. אמנם במקום שהיה קודם שחין. ע"כ ללקת מקום השחין היא מכסה את המראות שעל גבה. וע"כ מראה השאת אינה מראה גבוה שם וגם הבהרת אינה עזה בהירי אבל נראית פחותה מעט באודם, ע"כ הם נראים שפלים מן העור כי הכהוי מהשחין שתחתיה הוא מלמלם הראיה ונראין עמוק מן העור, וגם ושערה הפך לבן, אז וטמאו הכהן כי ניכר מזה שנגע לרעת היא ממשיית אשר בשחין פרחה, ונראה מכל אלה שזה הוא בא למליאות רעתו בקהל כי המנוגע הזה הוא נכתם בעון, ע"כ ענשו ה' בתרתי לריעותא, נגע לרעת בשחין, ואין לתלות כאן שהיפוך שער לבן במראה השאת הנראית גבוה בכ"מ ע"כ נראה השער כמו לבן, כי בכאן המראה השאת נראה עמוקה כנ"ל. וא"כ מצד המראה לא הי"ל לש"ל להתהפך, א"כ נראה מזה וגם ממה שענשו הש"י בתרי לקותות מכל זה מוכח שהוא נגע ממשיית בצירת הדם ונתהפך השער ללבן מצד הפסקת הלחות שבחי הזה, ובכגון זה הש"ל סימן טומאה גם במראה השאת כשהיא במקום נגע ממשיית כנ"ל במאמר ושער בנגע הפך לבן. אבל ואם יראנה הכהן והנה אין בה ש"ל ושפלה איננה מן העור וא"כ אין בזה יבשות הלחות, והיא כהה, רמז במאמר והיא כהה, אף שהיא כהה, ומבואר לעיל (פסוק ו) במראה הבהרת אם היא כהה אחר הסגר אזי יטהרנו, אמנם בכאן יסגירנו אף שהיא כהה. כי פה יען שהמראה באה במקום לקות השחין, א"כ אין ראיה מזה הכהוי שבא לחותו ובריאותו ע"כ הוכהה המראה, כי אולי ללקת השחין הכהה מראהו ובאמת אינו שב לקדמותו, אולם במקום הבריא הנ"ל אם הוכהה מראיתו זאת היא לאות על חזרת הלחות ויטהרנו כנ"ל. ואם פשה תפשה בעור אחר הסגרו. נראה שהקב"ה ביישו בעיני הכהן לענוש אותו בשני לקותות, פשיון במקום השחין, נראה מזה שהוא נכתם בעון. וטמאו הכהן כי נגע ממשיית היא בהפסקת הלחות שבו. אמנם ואם תחתיה תעמוד הבהרת ולא פשתה, צרבת השחין היא וטהרו הכהן, הוסיף פה חדשה שאף במקום שני לקותות שהוא חמור כנ"ל. עכ"ז אם לא יפשה אחר ההסגר הראשון, יטהרנו תיכף ולא יסגירנו שנית, כי יען שאין בזה סימן טומאה ש"ל או פשיון יש פה מקום לתלות הצרעת שהיא רק צרבת השחין הקדומה. כתרגומו רושם שיחנא, ואין בזה לקותא חדשה בצירת הדם. לא כן לעיל (פסוק ו) אם הבהרת היא במקום בריא אשר אין לתלות הצרעת ברושם הקדום. ע"כ לא יטהרנו אחר ההסגר הראשון אף אם לא פשה. רק יסגירנו שנית ואחר הסגר השני אם לא פשה וגם היא כהה אז יטהרנו:

ובשר

נוה שלום

רמב"ם פ"ג מהל' טמ"צ. (טו) הבשר החי, לאן אלגזו וכו', לפי שהמחיה בכל מראות הצרעת סימן טומאה. (יו) או כי ישוב, ואן רגע, וכי ישוב ימלת או במקום ויו הלווי ע"ל במדבר

אבן עזרא

לא יטמא אחרים: (טו) או כי ישוב.

אור החיים

הגם שכהה אלא שכהה מראה ראשון. ודברי רמב"ם הכיהוי הוא ממראה הנגע שלא נשאר מראית הנגע ופירוש כהה הנגע שאמר הכתוב של הקודם משמע שהוכהה מהיות נגע ופשט הכ' יעיד כפי' רש"י כי אם כהה הנגע ממראות ד' נגעים פשיטא שטהור שהרי אין כאן נגע אבל אם נאמר כי פי' כהה היא ממראית ראשון ועודנו במראית טמא כדברי רש"י יש חידוש לומר שאינו טהור אלא אם כהה ויש ליישב דעת רמב"ם שבא לומר שהגם שהוכהה מראות נגעים ואין כאן רושם נגע אף על פי כן טעון כיבוס בגדים. ויש לדעת לסברת רש"י למה התנה הכתוב באם חזר הנגע למראית הראשון כמו שהתנה באם פשה וגו' בשלמא לדעת רמב"ם בין לא פשה ופשה שאמר הכתוב בשלא כהה מדבר אלא לרש"י נעלם דבר זה מה יהיה דינו ויש לפנינו ב' דרכים אחד הוא שניהם היו בתנאי טהרה ויצא א' מהם ולמד על עצמו שבחזרתו יטמא האיש לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכל יצא שגם הכיהוי אם חזר הנגע למראי' ראשון טמא הגם שלא פשה. ודרך ב' כי דוקא הפשיון אם חזר ופשה הוא שטמא כיון שפשיון זה לא היה בו כלל פי' שלא פשה נגע זה ממה שנראה קודם הסגר עכשו שישנו טמא משא"כ חזרת הגוון למה

מסורת הקריאה

כי הוא חד מן ז' דכתיב בצירי: עין שמות כ"ד י"ז: (טו) צרעת הוא, במלאפום. עין פסוק ג': (טז) כי ישוב. כי במרכא לא במקף:

רמב"ן

טומאה שער לבן או פשיון יטהרנו אע"פ שנגעו עומד בעיניו כגון בסוף שבוע שניה. אבל כך אמרו חכמים שבסוף שבוע שניה בין שכהה הנגע ממראה השלג לסיד ההיכל או שידמה לקרום ביצה ואפילו העזה שהיתה כסיד וחזרה לשלג וכ"ש עמדה במראיתה כל שלא פשה מטהרה וא"כ פי' הכתוב והנה כהה הנגע שחזר למראה נגע אחר כגון משלג לסיד הואיל ולא פשה מספחת היא שלא תאמר כיון שנשתנית הנגע למראה נגע אחר תראה כתחלה בא הכתוב ולמד שהוא טהור והוא הדין אם העזה שכבר למדך הכתוב שאין השנוי ממראה למראה סימן טומאה אלא בעומד בעיניו הוא וכל שלא פשה טהור הוא ואם תשאל ולמה לא הזכיר הכתוב העזה וכל שכן כהה בא ללמדך שאע"פ שכהה אם פשה טמא ופי' כהה שהוכהה לא' ממראות נגעים כגון משלג ועד קרום ביצה שעדיין נגע הוא אבל למטה ממראות נגעים כבר נתרפא ואין כאן נגע ואין פסיון בזה מטמאו כלל וכענין זה הוא מתבאר בתורת כהנים:

(יב) ואם פרוח תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור

טאהר: (יח) ואי אנסאן. כאן פי גלד בדנה קרח. פברא: (יט) וצאר פי מוצ'עה שאמה ביצ'א. או בקעה ביצ'א מחמרה. פליורא לאלאמאם: (כ) פאד'א ראי אלאמאם. מנצ'רהא מתספל (י"נ מסתספל) מן אלגלד. ושערהא קד אנקלב אביצ'א. פלינגסה. לאנהא בלא ברץ קד אנתשר פי אלקרח: (כא) ואן הו ינצ'רהא. ולם יכון פיהא שער אביץ'. וליסת מתספלה (י"נ מסתספלה) מן אלגלד. בל כאביה. פליוקפה סבעה' איאם: (כב) ואן הי תפשת פי אלגלד. פלינגסה פאנהא בלא: (כג) פאן וקפת מכאנהא ולם תתפש. פהי מן את'ר

חלק הדקדוק

כ) והנה מראה. תיבת מראה בפשטא

טָהוֹר הוּא: פ שלישי יח *וּבָשָׂר כִּי־
יִהְיֶה בוֹ־בְעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא:
יט וְהָיָה בִּמְקוֹם הַשְּׁחִין שְׂאֵת לְבָנָה
אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדָּמֶת וְנִרְאָה
אֶל־הַכֹּהֵן: כ וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה
מַרְאֶהָ שָׁפָל מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָהּ הָפַךְ
לָבָן וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע־צָרַעַת הִוא
בַּשְּׁחִין פָּרָחָה: כא וְאִם ׀ יִרְאֶנָּה
הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בָּהּ שֵׂעָר לָבָן
וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִיא כֵהָה
וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים: כב וְאִם־
פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן
אֹתוֹ נֶגַע הִוא: כג וְאִם־תַּחְתֶּיהָ
תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא פָשָׂתָה צָרֶבֶת
הַשְּׁחִין הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן: ס רביעי

* שלישי' בספרד"י (שני כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

הוּא: יח. וֶאֱנָשׁ. אֲרֵי יְהֵי בֵיהּ בְּמַשְׁכֵּיהּ שִׁחְנָא. וְיִתַּסֵּי: יט. וִיהֵי. בַּאֲתַר שִׁחְנָא עָמְקָא חִוָּרָא. אוֹ בַהֲרָא חִוָּרָא סָמְקָא. וְיִתַּחְזֵי לְכָהֲנָא: כ. וְיִחְזֵי כָּהֲנָא. וְהָא מַחְזֵהָא מַכִּיךְ מִן מַשְׁכָּא. וְשַׂעֲרַהּ אִתְהֲפֵיךְ לְמִחְוַר. וִיסָאֲבִנֵּיהּ כָּהֲנָא. מַכְתָּשׁ סְגִירוּתָא הִיא בְּשִׁחְנָא סְגִיאַת: כא. וְאִם יִחְזֵינַהּ כָּהֲנָא. וְהָא לֵית בַּהּ שְׂעַר חִיוָּר (י"נ חִיוָּר). וּמַכִּיכָא לֵיתָהָא. מִן מַשְׁכָּא וְהִיא עַמְיָא. וְיַסְגְּרִנֵּיהּ כָּהֲנָא שִׁבְעָא יוֹמִין: כב. וְאִם אוֹסָפָא תוֹסֵיף בְּמַשְׁכָּא. וִיסָאֵב כָּהֲנָא. יָתֵיהּ מַכְתָּשָׁא הִיא: כג. וְאִם בְּאַתְרַהּ. קָמַת בַּהַרְתָּא לָא אוֹסֵיפַת. רוֹשֵׁם שִׁחְנָא הִיא. וִידַכֵּינֵיהּ כָּהֲנָא:

ת"א ונרפא. סוטה ה: שאת לבנה. שבועות ו: ואם תחתיה. תמורה טו: מכות אש. שם כב:

אבן עזרא

שיתכן שישוב: (יט) לבנה אדמדמת. מעורבת משני העינים או קצתם כן. מלת: צרעת. מחלה וכן ושלחתי את הצרעה ואין מלת ושלחתי טענה כי הנה ישלח דברו אני שולח את כל מגפותי ישלח בם חרון אפו: (כ) והנה מראה. לא יתכן בדקדוק מראה בקמץ גדול תחת האל"ף והה"א במפיק כמו ידה רגלה כי לא נמצא כן בבעלי הה"א הנח הנעלם בסוף המלה ודגשות נו"ן יראנה כמו יסגירנה לחסרון הה"א הנוסף וכן מלת ממנה וממנו: (כג) ואם תחתיה. אם עמדה במקומה כי יש נגע שיסע ממקום אל מקום: צרבת.

אור החיים

שהיה קודם כיהוי יש לומר כיון שגוון זה היה ב' בתחילה ולא הוחלט לטומאה גם עכשו יראה כבתחילה ולא תקשה הלא גם פשיון יש מציאות שיהיה קודם הסגר וטהור ואף על פי כן אמר הכתוב אם פשה אחר טהרה שהוא טמא ואין אנו אומרים יראה כבתחילה לא קשה כי שאני פשיון שמחליט אחר הסגר ראשון תאמר בכיהוי שהגם שלא כהה בהסגר ראשון שאינו מוחלט דכתיב והנה הנגע עמד בעיניו ולא פשה וגו' והסגירו ואולי שסובר רש"י שדרך ב' מוכרע הו בסברא ולא הוצרך הכתוב לאומרו וזה דוחק בדברי רש"י:

רשב"ם

(יח) שחין פירשו רבותינו שבא על ידי חמימות מלקות שהכוהו אבל שהין של מכות אש הוא שבא על ידי חמימות אש:

רש"י

לשון זכר: (יח) שחין. לשון חמום שנתחמם הבשר בלקוי הבא לו מחמת מכה שלא מחמת האור: ונרפא. השחין העלה ארוכה מ ובמקומו העלה נגע אחר: (יט) או בהרת לבנה אדמדמת. שאין הנגע לבן חלק אלא נ פתוך ומעורב בשתי מראות לובן ואודם: (כ) מראה שפל. ואין ממשה שפל אלא מתוך לבנינותו הוא נראה שפל ועמוק כמראה חמה עמוקה מן הצל: (כב) נגע היא. השאת הזאת או הבהרת: (כג) תחתיה. במקומה: צרבת השחין. כתרגומו רושם שיחנא אינו אלא רושם החמום הניכר בבשר. כל צרבת ל' רגיעה עור הנרגע מחמת חימום

שפתי חכמים

לטמויינהו עד שיעבור הרגל: ל (נח"י) ונראה כוונתו דכ"ש בשחין שעלה מאליו שלא מחמת מכה ולא בא אלא למעט הבא מחמת האש לפי שזה נקרא מכוה: מ לא שהבשר שהיה בו השחין שלא יאמר נרפא כל עוד שיש בו שאת אלא נרפא השחין והבשר עדיין חולה: נ פירש"י בשבועות דף ו' פתוך מעורב:

עניני טומאת נגעים וטהרתם

(יח) ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא. הנה נשתנה הנגע הזה מהנגעים שקדם זכרם. כי הנגעים האמורים למעלה המה רק כתמים בעור. והמתיה בשרו אינו מרגיש צער וכאב, יען כי נאמר בהם אדם והוא אדם בינוני, אשר חטאיו לא היו אלא בשגגה, מבחוץ ולא מבפנים, ע"כ הנגעים באים עליו ג"כ מבחוץ לא מבפנים. והאדם הזה יכונה בשם בשר כי רק בשר ודם הוא ההולך אחר תאות לבו, וכל חטאיו המה ברצון פנימי ג"כ, ע"כ הענישו ה' בהעור החילוני בשחין, כי הוא מין דלקת ביסורים, ואחר זה ירדה החולי לפנים לקלקל הבשר להכאיבו, מדה כמדה, ואח"ז אמר ג"כ הכתוב או בשר כי יהיה בעורו מכות אש וגו' הוא ג"כ לצער ויסורין מבחוץ ומבפנים, מדה כמדה. והלכותיהן עיין בנגעים:

דעת זקנים מבעלי התוספות

וכן משמע בת"כ: (יח) ונרפא. ל"ע תיבה זו למאי אתא. אמנם בת"כ דריש פרט וזהו שחין יכול וכו' ת"ל ונרפא. פי' שאם הוכה בדבר שמביא לידי שחין כגון לקה בעץ או באבן ותפח הבשר במקום ההכאה ואחרי כן פרח בו שחין שלא יהא טמא אלא א"כ נרפא ומזל הבשר במקום ההכאה ופרח בו השחין: (יט) או בהרת לבנה אדמדמת. בת"כ דריש מלמד שמטמא בפתוך פי' מעורב בלובן ואודם לא פשתה בעור והיא כהה הא

מרפא לשון

בשאת, או ובשר חי בשאת. כג) ואם תחתיה, ואם באתרה. ה"ג דלא כנ"א באחרהא וכ' היא"ר כי באתרהא ל"ר ויותר נר' שהוא כן לפי הנגינה ואלו היה בטעם מפסיק היה מתר' באתרהא כדמתר' פ' כה ומראה ומחזהא. כד) מכות אש, כואה דנור. טעמו כמ"ש

מסורת הקריאה

(יח) יהיה בו, נמסר עליו כל פ' תזריע יהיה בו רפי, שאין בהם דין דחיק: (יט) ונראה, האל"ף בקמץ, עין פסוק ז': (כ) ושערה. דין הה"א במפיק עין פסוק ד'. וכאן נמסר סי' קדמא לא מפיק ה"א ותניין מפיק. וסי' כאמה בתה, ולשכה ופתחה, ב' סימנים נתנו הכא. א' כאמה בתה. פסוק הוא יחזקאל ט"ז מ"ד. מלת כאמה הה"א בלא מפיק ומלת בתה הה"א במפיק, וכן סימן השני ולשכה ופתחה. פסוק הוא יחזקאל מ' ל"ח. מלת ולשכה הה"א בלא מפיק ומלת ופתחה: צרעת הוא. בחירק עין פסוק ג': (כא) ואם יראנה. כמו מלת כאמה ומלת ולשכה. ותניין מפיק ה"א כמו מלת בתה ומלת ופתחה: צרעת הוא. בחירק עין פסוק ג': (כא) ואם יראנה. מס"ג ב' בטעמא ובענין ר"ל ב' בטעם מונח מונח רביע ושניהם בענין זה, א' דין, ב' פסוק כ"ו: (כב) פשה, השי"ן בחולם:

תרגום אונקלוס

כד. או אֱנָשׁ . אֲרֵי יְהֵי בְמַשְׁכֵּיהּ כְּוָאָה דְנוּר. וִיהֵי רוֹשֶׁם כְּוָאָה. בַּהֲרָא . חִוְרָא סָמְקָא או חִוְרָא : כה. וְיִחְזֵי יָתֵהּ כָּהֲנָא . וְהָא אִתְהֲפֵיךְ שַׂעֲרָא לְמִחְוַר בְּבַהַרְתָּא . וּמֶחֱזָהָא עֲמִיק מִן מַשְׁכָּא . סְגִירוּתָא הִיא. בִּכְוָאָה סְגִיאַת . וִיסַאֵיב יָתֵיהּ כָּהֲנָא . מַכְתָּשׁ סְגִירוּתָא הִיא : כו. וְאִם יַחְזֵינַהּ כָּהֲנָא . וְהָא לֵית בְּבַהַרְתָּא שְׂעַר חִוָּר . וּמַכִּיכָא לֵיתָהָא . מִן מַשְׁכָּא וְהִיא עֲמְיָא. וְיַסְגְּרִנֵּיהּ כָּהֲנָא שִׁבְעָא יוֹמִין : כז. וְיִחְזֵינֵיהּ כָּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה . אִם אוֹסָפָא תוֹסֵיף בְּמַשְׁכָּא . וִיסַאֵיב כָּהֲנָא יָתֵיהּ . מַכְתָּשׁ סְגִירוּתָא הִיא : כח. וְאִם בְּאַתְרַהּ קָמַת בַּהַרְתָּא . לָא

ת"א המכוה. פסחים עה : מראה. כתרא מד שבועות ו חולין סג בכורות מא :

ויקרא יג

שני כשהן מחוברין
כד אוֹ בָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בְעֹרוֹ
מִכְוַת־אֵשׁ וְהָיְתָה מִחְיַת הַמִּכְוָה
בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אוֹ לְבָנָה:
כה וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ
שֵׂעָר לָבָן בַּבַּהֶרֶת וּמַרְאֶהָ עָמֹק
מִן־הָעוֹר צָרַעַת הִוא בַּמִּכְוָה פָּרָחָה
וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת הִוא:
כו וְאִם ׀ יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־
בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה
מִן־הָעוֹר וְהִוא כֵהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן
שִׁבְעַת יָמִים: כז וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי אִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר
וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע צָרַעַת הִוא:
כח וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַעֲמֹד הַבַּהֶרֶת

תפסיר הרס"ג

אלקרח. פליטהרה אלאמאם ; (כד) אי אנסאן כאן פי גלדה כי נאר. ת'ם צאר גז אלכי. בקעה ביצ'א מחמרה או ביצ'א פקט ; (כה) פלינצ'רהא אלאמאם. פאן אנקלב אלשער אביצ'א. וכאן מנצ'רהא עמיק מן אלגלד. פהו ברץ אנתשר פי אלכי. פלינגסה אלאמאם ; (כו) פאן ראהא אלאמאם. וליס פיה שער אביץ'. וליסת מתספלה (י"נ מסתספלה) מן אלגלד. בל כאביה. פליוקפה סבעה' אייאם ; (כז) פינצ'רהא פי אליום אלסאבע. פאן תפשת פי אלגלד. פלינגסה פאנהא בלא ברץ ; (כח) ואן וקפת מכאנהא.

חלק הדקדוק

בכל התיגאן והיא מלרע : כד) והיתה. הוי"ו בגעיא. מחית. מאריך במ"ם : כה) ומראה עמוק מן העור. תיבת ומראה בפשטא אחת בכל התיגאן

אבן עזרא

כמו ונצרבה בו כל פנים כטעם מוקד וחום ולהבת : (כד) או לבנה. לבדה : (כח) ואם תחתיה תעמוד הבהרת והיא כהה. כאשר פירשתי ולא הזכיר כן בפסוק ואם תחתיה תעמד הבהרת הראשון בעבור שעמדה הבהרת כאשר

רש"י

כמו (יחזקאל כא) ונצרבו בה כל פנים: (כד) מחית המכוה. כשחיתה המכוה נהפכה לבהרת פתוכה או לבנה חלקה וסימני מכוה וסימני שחין שוין הם ולמה חלקן הכתוב לו' שאין מצטרפין זע"ז נולד חצי גריס בשחין וחצי גריס במכוה

עניני טומאת נגעים וטהרתם

(כד) או בשר כי יהיה בעורו מכות אש והיתה מחית המכוה וגו'. ר"ל כפי' רש"י כשחיתה המכוה נראה בה בהרת לבנה אדמדמת או לבנה וגו'. אז דינו שוה בכל הפרטים לשחין לטמא בש"ל ופסיון ולטהרו בשלילות הפסיון כי זה שני לקותות כמו שחין. וכבר אמרו חז"ל בת"כ סימני שחין ומכוה שוין, ולמה חלקן הכתוב, לומר שאין מצטרפין, וגם במראה השאת ללמוד משחין הקדום. אמנם עכ"ז שבנו וראינו שלא נשנית דין המכוה אלא בשביל דבר שנתחדש בה, הוא מה שנאמר פה או לבנה, שלא נאמר בשחין. וגם בפסוק כח בשלילת הפסיון הוסיפה התורה פה תארים, הוא מאמר והיא כהה שאת המכוה היא, ובשחין לא נאמר זה. כי רמזה בזה להוסיף אשר פה במכות אש שהבשר נכוה באש שטבעה להכהות את הבשר כמו בשר שרוף נראה כהוי מאד, ע"כ אם בא אח"ז על המקום הזה אף בהרת לבנה (ולא פתוכה) בהירית ועזה ביותר אשר בכ"מ היא מפזרת הראות, ועמוק אין מראה מן העור, עכ"ז יכול להיות פה ש"ל לסימן טומאה. כי שהכהוי מהמכוה, שהבשר השרוף במקום הזה תכסה גם את המראה הבהירית שהיא עזה (מה שכהוי השחין לא יעשה זאת) עד שע"י הכהוי מהמכוה תלמלם את הראיה שישלוט בה העין יותר ותראה עמוקה ושפלה מן העור וגם ושערה הפך לבן, ובמקום שמראה נראה עמוקה שם הש"ל הוא סי' טומאה ויכר מזה שנזרעת היא במכוה פרחה למען להמליא רעתו בקהל יען שהוא נכהם בעון. ומ"כ שלא הש"י הסי' טומאה והמראה הזאת במקום המכוה בשני לקותות למען שתתייבש שם הלחות, ונשתנה המראה לגרא. ע"כ היא עמוקה והיבשות הלחות הפכה השער השחור ללבן. והלקותא בתר לקותא מעלה זאת, ע"כ יטמאנו כנ"ל עד אשר ישוב אל ה'.

ולענין זה הוצרכה התורה להוסיף מאמר והיא כהה שאת המכוה היא (פסוק כח) בשלילות הפסיון אחר ההסגר (ולא נאמר כן לעיל (פסוק כג) בלקוי השחין) כי פה במכוה המדובר בו גם במרא' לבנ' בהירית עזה ביותר הבא במקום המכוה. א"כ התמיה גדולה בזה כאשר יעמוד הבהרת ולא יפשה אחר ההסגר ואין בה פסיון לטומאה יעורר מזה שאין זה נגע ממשיות בלבירת הדם שישנה המרא' לשיב (שקורין גרא) שילמלם הראות ויראה עמוקה, א"כ מאיזה לד נראה פה עמוקה גם הבהרת העזה ביותר ובכ"מ היא מפזרת הראות ואינה נראה עמוקה כנ"ל. לזאת פרטה התור' תשובה לזה והיא כהה, ר"ל מה שנראית כהה ומלמלמת הראות ונראה עמוקה פה, הוא יען שאת המכוה היא, ר"ל המכוה שהיא כהויה מאד, היא עשתה ושפלה הכהוי הזה גם בבהרת שהיא לבנה ביותר, והיא נשאה את המראה והקריבה אל העין שיהיה שולט בו. ולא תפזר העזות את הראות ע"כ נראית עמוקה מן העור, ולא מטעם הפסקת הלחות שנוטה לגרא נראית עמוקה, כי אין זה נגע ממשות. ע"כ וטהרו הכהן כי צרבת המכוה היא, ר"ל כל המראה הזאת הוא רק רושם המכוה הקדומה, ולא לקותא חדשה היא זו. אולם לעיל בלקות השחין אשר שם לא נאמר רק מראה השאת, אשר היא אינה עזה בהירית כ"כ, ומכ"ש בהרת הפתוכה באודם, ועזות כמו אלו אינם מפזרים הראות כ"כ. ע"כ אף בשלילות הפסיון אין לתמוה כ"כ על כהויתה הגורם עמיקתה, כי זאת מובן ממילא יען שאין עזותם בהירי כ"כ. ע"כ אף לכהוי קטן הבא מחמת מלקות השחין גורם ללמלם הראיה שתהיה עמוקה, ע"כ לא נאמר שם לטעם ותבלין מאמר והיא כהה כי שאת השחין היא והבן:

אור החיים

ולי נראה לפרש הכתוב עז"ה והנה כהה הנגע פי' שהוכהה ממראהו ראשון אלא שעדיין מראהו מראה נגע כדברי רש"י אלא שכוונת הכתוב הוא לומר שהגם שכהה אין לטהר אלא אם לא פשה אבל אם פשה הגם שכהה אין לו' פנים חדשות באו לכאן ויראה בתחלה אלא שקשה לי על מי סמך עליו הכתוב להכריע בו פי' זה: שוב ראיתי דברי רז"ל בת"כ וז"ל והנה כהה יכול למטה מד' מראות ת"ל הנגע אי הנגע יכול במראיו ת"ל והנה כהה הא כיצד כהה ממראיו ולא למטה מד' מראות והנה כהה שאם העז וכהה כאלו לא העז הנגע שעם כהה והעז כאילו לא כהה ע"כ הנה תנא דת"כ מפרש כהה שלא נעקר ממנו מראית הנגע כדרכו של רש"י אלא מאומרו כאלו לא העז וכאלו

רמב"ן

הנגע. הנה הפריחה אינה סימן טהרה עד שתפרח בכל הגוף חוץ מן המקומות שמנו חכמים במשנה שאין מעכבין את ההופך כולו לבן אם כן מהו את כל עור הנגע אבל פירושו וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו יאמר שהפך לבן מקום הנגע וכל הגוף הא אם הפך לבן כל הגוף ומראה הנגע חזר לבהק או נתרפא טמא הוא :

מרפא לשון

בת"כ אין לי אלא בזמן שנכוה באור נכוה בגחלת או ברמץ או בסיד רותח או בגפסיס רותח וכל שהוא מחמת האש מנין שזו היא מכוה ת"ל מכות אש, מכות ריבה. ע"כ. וזהו שתר' אש נור דהיינו כל דבר השורף שיש לו צורת האש. והיתה מחית המכוה. ויהי רושם כואה. כצ"ל דלא כנ"א ותהי משום ולא ילבש גבר שמלת אשה וגם יש עליו מסורת ב' והיתה בריתי והיתה גאלתו.

מסורת הקריאה

יהוא, בחירק : (כג) פשתה, השי"ן בקמץ : (כה) נהפך הה"א בשוא נח : (כו) ואם, ב' ר"פ בטעם בענין עין פסוק כ"א : (כח) תחתיה,

לֹא־פָשְׂתָ֤ה בָעוֹר֙ וְהִ֣וא כֵהָ֔ה שְׂאֵ֥ת הַמִּכְוָ֖ה ה֑וּא וְטִֽהֲרוֹ֙ הַכֹּהֵ֔ן כִּֽי־צָרֶ֥בֶת הַמִּכְוָ֖ה הִֽוא׃ פ חמישי כט וְאִישׁ֙ א֣וֹ אִשָּׁ֔ה כִּֽי־יִהְיֶ֥ה ב֖וֹ נָ֑גַע בְּרֹ֖אשׁ א֥וֹ בְזָקָֽן׃ ל וְרָאָ֨ה הַכֹּהֵ֜ן אֶת־הַנֶּ֗גַע וְהִנֵּ֤ה מַרְאֵ֙הוּ֙ עָמֹ֣ק מִן־הָע֔וֹר וּב֛וֹ שֵׂעָ֥ר צָהֹ֖ב דָּ֑ק וְטִמֵּ֨א אֹת֤וֹ הַכֹּהֵן֙ נֶ֣תֶק ה֔וּא צָרַ֧עַת הָרֹ֛אשׁ א֥וֹ הַזָּקָ֖ן הֽוּא׃
לא וְכִֽי־יִרְאֶ֨ה הַכֹּהֵ֜ן אֶת־נֶ֣גַע הַנֶּ֗תֶק וְהִנֵּ֤ה אֵין־מַרְאֵ֙הוּ֙ עָמֹ֣ק מִן־הָע֔וֹר

* חמישי בסת״י (שלישי כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

אוֹסֵיפַת בְּמַשְׁכָּא וְהִיא עֲמְיָא. עוֹמֶק כְּוָאָה הִיא, וִידַכֵּינֵיהּ כָּהֲנָא. אֲרֵי רוֹשַׁם כְּוָאָה הִיא: כט. וּגְבַר אוֹ אִתָּא. אֲרֵי יְהֵי בֵיהּ מַכְתָּשָׁא. בְּרֵישׁ אוֹ בְדִקְן: ל. וְיִחְזֵי כָּהֲנָא יָת מַכְתָּשָׁא. וְהָא מֶחֱזוֹהִי עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא. וּבֵיהּ. שְׂעַר. סוּמָּק דַּעְדַּק. וִיסָאֵיב יָתֵיהּ כָּהֲנָא נִתְקָא הוּא. סְגִירוּת רֵישָׁא. אוֹ דִקְנָא הוּא: לא. וַאֲרֵי יִחְזֵי כָּהֲנָא יָת מַכְתָּשׁ נִתְקָא. וְהָא לֵית מֶחֱזוֹהִי עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא. וּשְׂעַר אוּכָּם

הו״א ואיש או. קידושין לה:

תפסיר הרס״ג

לם תתפש פי אלגלד והי כאביה. פהי מן את׳ר אלכי. פליטהרה אלאמאם. פאנה תשייט אלכי: (כט) ואי רגל או אמרה. כאן בה בלא ברץ. פי ראסה או פי לחיתה: (ל) פלינצ׳רה אלאמאם. פאן כאן מנצ׳רה עמיק מן אלגלד. ופיה שער אצהב דקיק. פלינגסה אלאמאם פאנה כלף. והו ברץ אלראס או אללחיה: (לא) ואד׳א ראה. וליס מנצ׳רה עמיק מן אלגלד. וליס פיה

נוה שלום

טו ו. (כח) שאת המכוה, מן את׳ר אלכי, מרושם המכוה. צרבת המכוה, תשיט אלכי, מכח שריפת המכוה. (ל) צהב, אצהב, אדום פתוך נוטה אל הלובן קרוב לגון הזהב, וי״א שלזה נקרא צהב שהצדי והזין מתחלפים. נתק, כ׳לף, (לון בין אלסואד ואלחמרה

אבן עזרא

היתה: (כט) וטעם להזכיר ואיש או אשה. בעבור הזקן ועוד כי הוא צריך לאמר על הקרח והגבח איש ולא אדם כלל הוציא האשה והנה פי׳ (פי׳ מ״ח ואיש או אשה ר״ל אחר שלקח לשון איש שאינו כולל לאשה כמו מלת אדם. הוצרך לומר אשה בעבור הראש לא בעבור הזקן כי הזקן שב לאיש ולא לאשה ובקרח ובגבח אמר כמו שאמר ואיש כי ימרט ראשו ולא הזכיר בו אשה כי לא תמצא קרחה וגבחת באשה מפני הלחות שבה כמו שמפרש למטה. ומה שאמר ולא אדם. ר״ל ולא אמר אדם שהוא כלל לאיש ולאשה ע״כ) כי יהיה בו נגע בראש או בזקן לאיש: (לא) צהוב. בלשון ישמעאל קרוב מעין הלובן: נתק הוא. מגזרת כאשר ינתק פתיל הנעורת

אור החיים

לא כהה יגיד כפירושינו שכוונת הכתו׳ הוא לומר שלא יראה בתחילה ואפילו כהה מתחילה והעז אח״כ כאלו מתחלה עז היה וטהור אם לא פשה ומעתה מדברי הברייתא זו נסתרו דברי רש״י ורמב״ם ועדיין גם לדרך המבוא׳ נשאר קושי׳ על מי סמך עליו לפרש בדבריו כן ודלמא תנאי היא אם כהה דוקא לטהר ומצאתי בת״כ באותה פרשה עצמה הל׳ ט׳ וז״ל מספחת אע״פ שלא נשתנו מראי׳ ע״כ הרי שהג׳ שלא כהה השמיענו הכ׳ שהוא טהור א״כ

רשב״ם

(ל) נתק. צרעת מקום שער קורא נתק שעל כך מתנתק

בעל הטורים

(ל) הזקן ג׳. הראש או הזקן. הזקן זקן אהרן. וגם את הזקן תספה במפלת סנחריב מלמד שלקו בצרעת ובשביל שאהרן

שפתי חכמים

ם מדכתיב וראה הכהן את נגע הנתק היינו נגע לנתק מה נגע שער לבן שבו אינו מטמא אלא הפוך אף נתק שער צהוב אינו מטמא אלא הפוך וכאלו כתי׳ ושער בנגע הפך לצהוב:

רש״י

לא ידועו כגרים: (כט) בראש או בזקן. בא הכ׳ לחלק בין נגע שבמקום שער לנגע שבמקום בשר שזה סימנו בשער לבן וזה סימנו בשער צהוב: (ל) ובו שער צהוב. שנהפך שער שחור ם שבו לצהוב: נתק הוא. כך שמו של הנגע

עניני טומאת נגעים וטהרתם

(כט) ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן וגו׳. שינתה התורה פה ליחס נגעי הראש והזקן לתואר איש ואשה, ולא לשם אדם, כאשר ייחס עד הנה לנגעי עור בשר, כי התורה רמזה פה להודיע אשר תואר איש ואשה המורים על אנשי׳ חשובים ויקרים אשר הם אינם עלולים לחטוא כ״כ עד שיגעו בנגעי עור בשר. אמנם אם יארע איזה חטא ועון באיש הנעלה וחשוב אז יען שסביביו נשערה מאד, אזי יענישהו הש״י יותר בגלוי, ואז יהיה בו נגע ר״ל נגיעת יד ה׳ בו לעונש יהיה דוקא בראש או בזקן, הם מקומות הגלוים לעיני כל, להורות לבני אדם שאין תוכו כברו, ואף שהוא נראה לאיש חשוב ויקר וקדוש יאמר לו, אבל באמת לא כן הוא, אבל הוא נאלח בעון, ע״כ פרסמוהו ה׳ בעונש גלוי למען שלא ילמדו ממעשיו, והכ׳ שימורק תוכו ע״י חרפתו הגדולה בנגעים שבגלוי שאי אפשר להסתירם ושב ורפא לו. והודיעה התורה אף שענשו הש״י בעונש גלוי כזה עכ״ז לא יטמאנו הכהן עד שיראה בו סימני טומאה המבוארים, כי אם לא יהיה סימני טומאה יכול להיות שימורק תוכו בפרסום כלימתו זו בגלוי ואז וראה הכהן את הנגע והנה מראהו עמוק מן העור ובו שער צהוב דק, כמ״ש הראב״ע שבלה״ין ישמעאל מלת צהוב הוא קרוב ללובן, לזאת הודיע הכתוב אשר אצל איש הנעלה אף הפסקת הלחות המעוטה אשר השער הבהיר נשתנה רק לשער צהוב דק שיא לבנונית קלושה, ג״כ הוא סי׳ טומאה בו, שיבחין הכהן עיניו שלא די לפניו מה שענשו הש״י בנגע במקום גלוי ופרסום חטאו אבל הוסיף עוד לו עונש בהפסקות הלחות מעוטה עכ״פ, ע״כ וטמאו הכהן נתק הוא [מלשון נתקו כפות רגלי הכהנים, אפגערוקט] שמורה על העתקה חדשה והשתנות, ר״ל אף שלא נענש כמו האדם ההמוני בנגע מגבית שיתהפך השער ללבן ממש המורה על הפסקת הלחות גדולה אבל עכ״פ נתק הוא, ר״ל העתקה והשתנות מעוטה היא זו. השחור לשער צהוב, שמורה עכ״פ על הפסקות הלחות המעוטה והתחלת אפיסת הכחות המקרב המיתה אשר באיש הנעלה עושה גם זאת רושם גדול להודיע שהוא מגורש מאת הש״י עבור חטאו והכ׳ נקרא לרעת זאת בשם נתק על העתקת הנגע מכל הגוף ומבית הסתרים שלו רק על המקום הגלוי הזה אל הראש ואל הזקן. ניכר מזה אשר לרעת הראש או הזקן הוא אשר כוונת הש״י להפליא רעתו בפרסום ובגלוי, ע״כ יטמאנו הכהן וישב בדד וטמא יקרא וגו׳ אבל וכי יראה הכהן את נגע הנתק והנה אין מראהו עמוק ר״ל זהו לסי׳ שאין בו הפסקת הלחות, אבל גם ושער שחור אין בו כמ״ש רש״י ז״ל שער שחור הוא סי׳ טהרה כמ״ש ושער שחור צמח בו וגו׳. והוא מתבאר ג״כ לפי דרכנו הנ״ל. כי במקום הראש או הזקן אשר מטבעם יצמח בהמקומות הללו שערות שחורים, וזה מורה על בריאות הבשר במקום ההוא שיש בו כח הצמיחה כראוי, ע״כ זה הוא סימן טהרה שהבריאה הבשר [אבל באחר הגוף אין דרכו לצמיחת השערות שמה, ע״כ לא הוזכרה לעיל בנגעי עור בשר לצמיחת שערות לסי׳ טהרה, או שלילותם לסימן טומאה], ע״כ אם במקום נגע הנתק שניתק לראש או לזקן אין בו שער שחור מורה עדיין שאין למקום הזה כח הצמיחה כראוי כי הופסק לחותו, ושלילות מראה עמוק מורה שאין בזה הפסקת הלחות וא״כ אינו מבורר עדיין להכהן אם הוא ראוי להפליא רעתו יותר בקהל לטמאו או שדי לפניו וקבל [illegible] כמה שביישו הש״י בנתקו את נגעיו למקום גלוי, אז והסגיר הכהן את נגע הנתק שבעת ימים. וראה הכהן את הנגע ביום השביעי והנה לא פשה הנתק ולא היה בו שער צהוב ומראה הנתק אין עמוק מן העור ואין בו שום ענין שיהיה מורה על הפסקת הלחות. אז והתגלח ואת הנתק לא יגלח. ר״ל הוסיף פה יען שהם מקומות שהשערות צומחות שם, ע״כ קשה להכיר איזה שנוי מראה או פשיון מצד השערות שסביבות הנתק והם מפסיקים הראיה בבירור כזה, ע״כ והתגלח כל סביבות הנתק ואת הנתק לא יגלח כפי׳ רש״י: וכתם

מסורת הקריאה

הנגינה בתי״ו שניה: (כט) או אשה, מלת או במונח לא במקף, ונמסר עליו סי׳ לא תקיפו פאת ראשכם. פסוק הוא לקמן י״ט כ״ז, ונתנו הכא לסימן שלא נטעה לומר במלת או שהוא במקף כמו או אשה דלקמן פסוק ל״ח, לכן נתנו סימן לא תקיפו כלומר לא יהיה מקף פאת ראשכם, כלומר במלת או הסמוך למלה בראש רק יהיה במונח, והמבין חידות לא הבין החידה וסבר שהסימן

רמב״ן

(כט - ל) בראש או בזקן. בא הכתוב לחלק בין נגע שבמקום שער לנגע שבמקום בשר שזה סימנו בשער לבן וזה סימנו בשער צהוב שנהפך שער שחור שבו לצהוב נתק הוא כך שמו של נגע שבמקום שער לשון רש״י. והנראה מן הלשון הזה שהפרש שבין נגע הראש והזקן לנגע עור הבשר הוא זה שהזכיר כגון השער הלבן והצהוב כי הנגע בארבע מראותיו כשהוא בתוך שער הראש והזקן אם נצהב בו שער טמא כאשר הוא טמא בעור הבשר אם הוא לבן וכי האיך אפשר לומר כן והלא הוא עצמו כתב כמראה צרעת עור בשר שמטמא בארבע מראות ולא כמראה נתקים של מקום שער שאין מטמאים בארבע מראות שאת ותולדתה בהרת ותולדתה ואם בארבע מראות אין מטמא באיזה מראה ובאיזה ענין הוא מטמא ולא הזכיר בו הכתוב אלא בסימני החליטה שבסוף שער צהוב ופשיון אבל חשב הר שנגע הראש והזקן הודיעו הכתוב בשמו שאמר נתק הוא והוא השם הידוע לו ובשם הזה הוא נכר והזכיר בנגעים שמותם ומראיהן בהרת לבנה שאת לבנה ובראש הזכיר שמו ובשמו הוא נודע וכל השם הזה הוא טמא הכתוב חזר ופירש סימני החליטה בסוף. זו היא סברת הרב בנתק וכן נראה עוד מדבריו כי טעם הפרשה השניה:

וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן
אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים׃
לב וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק
וְלֹא־הָיָה בוֹ שֵׂעָר צָהֹב וּמַרְאֵה
הַנֶּתֶק אֵין עָמֹק מִן־הָעוֹר׃
לג וְהִתְגַּלָּח וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ
וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק שִׁבְעַת
יָמִים שֵׁנִית׃ לד וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־
הַנֶּתֶק בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־
פָשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר וּמַרְאֵהוּ אֵינֶנּוּ
עָמֹק מִן־הָעוֹר וְטִהַר אֹתוֹ הַכֹּהֵן

תרגום אונקלוס

לֵית בֵּיהּ. וְיַסְגַּר כָּהֲנָא. יָת מַכְתָּשׁ נִתְקָא שִׁבְעָא יוֹמִין: לב. וְיִחְזֵי כָהֲנָא יָת מַכְתָּשָׁא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה. וְהָא לָא אוֹסֵיף נִתְקָא. וְלָא הֲוָה בֵיהּ שְׂעַר סוּמָּק. וּמִחְזֵי נִתְקָא. לֵית עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא: לג. וִיגַלַּח סַחְרָנֵי נִתְקָא. וּדְעִם נִתְקָא לָא יְגַלַּח. וְיַסְגַּר כָּהֲנָא יָת נִתְקָא. שִׁבְעָא יוֹמִין תִּנְיָנוּת: לד. וְיִחְזֵי כָהֲנָא יָת נִתְקָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה. וְהָא לָא אוֹסֵיף נִתְקָא בְּמַשְׁכָּא. וּמִחְזוֹהִי. לֵיתוֹהִי עַמִּיק מִן מַשְׁכָּא. וִידַכֵּי יָתֵיהּ כָּהֲנָא.

ת"א וסתגלח. שם:

תפסיר הרס"ג

שער אסוד. פליוקפה סבעה' איאם: (לב) ת'ם ינצ'רה פי אליום אלסאבע. פהו אן לם יתפש. ולם יציר פיה שער אצהב. ומנצ'רה ליס עמיק מן אלגלד: (לג) פיחלק שערה. סוא מוצ'ע אלכלף. ויוקפה סבעה' איאם ת'אניה: (לד) ת'ם ינצ'רה פי אליום אלסאבע. פאן הו לם יתפש פי אלגלד. ומנצ'רה מע ד'אך ליס עמיק מן אלגלד. פליטהרה אלאמאם. ויג'סל ת'יאבה

אבן עזרא

והטעם על השער: (לג) והתגלח. הראש או הזקן ומקום הנתק לא יגלח: (לד) וכבס בגדיו. ואין צורך לאמר שירחץ

אור החיים

נחזור לפרש טעם אומר כהה לו' שלא יראה בתחילה אם כהה ואומרו הנגע שלא יראה בתחילה אם העז וצ"ע לדברי רש"י ורמב"ם ויש ליישב בדוחק גדול:

מספחת היא. פי' אין לו צרעת כדרך שאמר בוהק הוא ואף ע"פ כן צוה ה' לכבס בגדיו שגם בחינה זו היא ענף מענפי הטומאה אלא שטומאת' קלה ואולי שזה ירמוז לאבק לשון הרע כרמוז בדבריהם ז"ל שאפילו לומר נורא בבית פלוני הוא אבק לשון הרע:

עוד ירצה באו' מספחת היא לומר שהוא שם מין נגע שצריך שיכבס בגדיו בשבילו והוא מה שסמך לאומרו מספחת היא וכבס בגדיו גם בזה מצאנו נחת רוח במה שקדם לומר וטהרו הכהן שנראה שצריך שיאמר הכהן טהור אתה וק' בשלמא אומ' וטמאו הכהן ירצה לו' שאין טומאה יורדת עליו אלא עד שיאמר הכהן טמא אבל טהרה הרי בחזקת טהור הוא האיש והנגע טהור הוא א"כ מה צורך לומר וטהרו הכהן שמשמע שאינו טהור עד שיאמר לו הכהן טהור והגם שאמרו ז"ל לצד שנסגר אין זה מספיק ולדברינו ישנו לטעם הדבר כי מין נגע זה שמזקיקו לכיבוס בגדים אינו לטהר ממנו אלא במאמר הכהן כשאומר לו טהור זו היא טהרתו

בעל הטורים

דומה את הנגעים ומטהרם בלוג שמן זכה לשמן הטוב של שמן המשחה שיורד על זקנו: (לג) והתגלח. גימ"ל גדולה שג' לריכים

*ג רבתי

רשב"ם

השער: (לא) ושער שחור אין בו והסגיר, שאם היה בו שער שחור הרי הוא טהור לגמרי ואין צריך הסגר שכך כתוב לפנינו ושער שחור צמח בו נרפא הנתק טהור הוא וטהרו הכהן:

רש"י

(ת"כ) ע שבמקום שער: (לא) ושער שחור אין בו. הא אם היה בו שער שחור טהור פ וא"ל להסגר ששער שחור סי' טהרה הוא בנתקים כמו שנא' ושער שחור צמח בו וגו': (לב) והנה לא פשה וגו'. הא אם פשה או אם היה בו שער צ להוב טמא: (לג) והתגלח. סביבות הנתק: ואת הנתק לא יגלח. (ת"כ) מניח שתי שערות סמוך לו סביב כדי שיהא ניכר אם פשה שאם יפשה יעברו השערות ויצאו למקום הגילוח: (לד) אחרי טהרתו. אין לי אלא פושה לאחר הפטור מנין אף בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני

שפתי חכמים

ע דאל"כ למה סיכה שם נגע טמא זה כאן משמו של נגע הטמא דלעיל דכתיב נגע לרעת הוא. רא"ם: פ כדי שלא תפרש והנה אין מראהו עמוק מן העור אפי' יש בו שער שחור והוה אמינא דשער שחור הוא סימן טומאה או אין בו שער שחור אפילו מראהו עמוק מן העור לריך הסגר והוי וא"ו דושער שחור כמו או לכך פירש שהכל תלוי בשער שחור כמו ושער שחור וגו': צ שאל תדייק והנה לא פשה אע"פ שיש בו שער להוב או אין בו שער להוב אע"פ שפשה לריך הסגר והוי הוא"ו דולא היה בו שער להוב במקום או אבל אם היו שני סימנים טמא מוחלט אלא כך תדייק והנה לא פשה וגם שער להוב אין בו או אז לריך הסגר כדמשמע והנה לא פשה ולא היה בו שער להוב וא"ו מוסיף על ענין ראשון אבל אם פשה אע"פ שאין בו שער להוב או שיש בו שער להוב אע"פ שלא פשה טמא הוא כדלקמן בפרשה זו דכתיב בהדיא וראהו הכהן והנה פשה הנתק בעור לא יבקר וגו' משמע

עניני טומאת נגעים וטהרתם

(לד) וראה הכהן את הנתק ביום השביעי והנה לא פשה הנתק בעור וגו'. הוסיף מלת בעור מה שלא נאמר בהסגר הראשון כי קודם גילוח לא נגלה העור, אולם אחר גילוח כבר נגלה העור במקום פנוי משער סביבות הנתק ויכיר שאין שם פשיון בעור ספנוי. וגם מראהו איננו עמוק אז וטהר הכהן אותו וכבס בגדיו וטהר: (לה) ואם פשה יפשה הנתק בעור אחרי טהרתו. ר"ל אף אחרי טהרתו. אז וראהו הכהן והנה פשה הנתק בעור לא יבקר הכהן לשער הלהוב טמא הוא. הוסיף פה לומר מאמר לא יבקר וגו'. ולא נאמר כן לעיל פסוק ח' בפשיון המספחת וטמאו, ולא אמר שם לא יבקר לשער הלבן, וכן לעיל (פסוק ה) בשלילות הפשיון אחר הסגר ראשון לא התנה שם ולא היה בו שער לבן כמו שהתנה פה בנתק בשלילות הפשיון ג"כ ולא היה בו שער להוב אז יסגירו שנית. מכל זה נתבונן כי בזה הובדלו נתקי הראש והזקן יען שהם מקומות שמכוסים בשערו' ע"כ לא יסמוך להסגיר בשלילות הפשיון לבד כי אולי לא ניכר הפשיון מצד השערות המקיפין פה, ע"כ התנה (בפסוק לב) גם ולא היה בו שער להוב ומראהו איננו עמוק, כ"ז הוא לסי' שאין בו ספקת הלחות לכ"ל אז יסגירהו שנית, וזהו קודם הגילוח. אמנם ההסגר השני שבא אחר הגילוח דייקה התורה לו' פה ואם פשה וגו'. שוב לא יבקר לשער הלהוב כמו שביקר קודם הגילוח אבל בפשיון לבד יטמאהו כנ"ל. אולם לעיל בנגעי עור בשר הבאים שלא במקום השערות, אזי בשלילות הפשיון לבד מסגירו או מטהרו, וגם בפשיון יטמאו ולא הזכיר שם לא יבקר לשער לבן כי מעולם לא ביקר שם לשער בענין הפשיון, כי אין שם מקום שערות. כנ"ל:

מצות השם

(לג) [קע] (לאו לד) שלא לגלח שער שעל מקום הנתק שנאמר ואת הנתק לא יגלח:

חומת אנ"ך

מהר"ר ידידיה לרפתי ז"ל בפירושו כ"י: (לג) והתגלח. כתב רבינו אליעזר מגרמיזא ז"ל ג' דוהתגלח גדולה רומזת לגמילות חסדים לומר גדולה גמילות חסדים ששקולה ככל התורה שכן ג' דוהתגלח היא אמצע התורה בפסוקים. ודרש הוא אמצע בתיבות זהו ג' ד' גמול דלים ושקול ככל התורה שלפניה ושלאחריה והא דכתיב בפרשת נגעים משום דנגעים באים על צרות עין. ועין רעה וזה לא רצה לגמול חסד בכליו לפיכך ופנו את הבית וכו' עכ"ל. ואפשר שנרמז בפסוקים ותיבות דקרא איירי בנגעים שבאו על שהיה צר עין ועינו רעה. ואם פסק וגמל חסדים הוי כמקיים כל התורה ולכן נרמז בפסוקים כלומר אם פסק ממדותיו הרעות. ודרש דרש בתיבות רמז שצריך לפייס לעני בדברים כמ"ש פ"ק דבתרא. ור"ת ג"ד הס

מסורת הקריאה

קאי על מלת בו שבפסוק: (ל) הוא, ב' בפסוק ושניהם במלאפום: (לב) את הנגע, נמסר עליו לית בטעם בענין, ר"ל לית עוד בטעם זרקא בזה הענין: והנה לא פשה, נמסר בגליון. אן דאית והנה פשה והנה לא פשה והנה במלך (פי' בטעם מפסיק כמו הכא והנה בפשטא) והנה שאת, והנה אין. והנה מראהו משרת הפוך. פי' מלת והנה בטעם משרת מהפך: ולא היה. הטעם מלעיל בה"א:

נחל קדומים

לג (ז) והתגלח וגו'. כתב רבינו מהר"א גרמיזא ז"ל ג' דוהתגלח גדולה אמצע פסוקי תורה דרוש דרש אמצעה בתיבות. ג"ד גמול דלים ושקול ככל התורה וכו' עכ"ד. ואפשר לצרף כי ויו דכל הולך על גחון אמצע התורה באותיות. והוא רמז ג' גמילות חסדים ובזה מיחד ד"ו שהיא דלת דרש חצי התורה בתיבות וי"ו דגחון אמצע אותיות ורומז ליחוד קבה"ו והמ' באמצע ת"ת ורמז כי' על ידי גמילות כמשמעות גימל מיחד הדודים ד"ו ודוק כי

מרפא לשון

ודין. לג) והתגלח, ויגלח סחרני נתקא, תר' והתגלח כמו וגלח מפני שהוצרך לפרש דהיינו סביבות הנתק אבל בת"כ אמרו והתגלח בכל דבר שמגלח שא"צ דוקא בתער וזה לפי שלא אמר וגלח ואמנם לפי פשט הכ' והתגלח כמו וגלח שכן אמר ואת הנתק לא יגלח ולא אמר לא יתגלח. ואת הנתק, ודעם נתקא, לא יתכן לתר' וית נתקא, מפני שאין הנתק מקום שער' ועל כרחין את זה ל' עם כמו את כדרלעומר, והנני משחיתם את הארץ, ופירושו כמ"ש רש"י ז"ל ע"ש. מא) ואם מפאת פניו. מקביל. ואין לומר מלקביל אלא

וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר׃ לה וְאִם־פָּשֹׂה
יִפְשֶׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר אַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ׃
לו וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּתֶק
בָּעוֹר לֹא־יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר
הַצָּהֹב טָמֵא הוּא׃ לז וְאִם־בְּעֵינָיו
עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׂעָר שָׁחֹר צָמַח־בּוֹ
נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ
הַכֹּהֵן׃ ס לח וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה
בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת בֶּהָרֹת לְבָנֹת׃
לט וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה בְעוֹר־בְּשָׂרָם
בֶּהָרֹת כֵּהוֹת לְבָנֹת בֹּהַק הוּא פָּרַח
בָּעוֹר טָהוֹר הוּא׃ ס ששי שלישי כשהן מחוברין

* שישי בס"ת (רביעי כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

ויצבע לבושוהי וידכי: לה. ואם אוספא יוסף נתקא במשכא. בתר דכותיה: לו. ויחזיניה כהנא. והא אוסיף נתקא במשכא. לא יבקר כהנא. לשער סומק מסאב הוא: לז. ואם כד הוה קם נתקא. ושער אוכם צמח ביה. אתסי נתקא דכי הוא. וידכיניה כהנא: לח. וגבר או אתא. ארי יהי במשך בשרהון בהרן. בהרן חורן: לט. ויחזי כהנא. והא במשך בשרהון. בהרן עמין חורן. בהקא (ינ"י בהקא) הוא. סגי במשכא דכי הוא: מ. וגבר. ארי

תפסיר הרס"ג

ליטהר: (לה) ואן תפשא אלכלף פי בדנה. בעד טהרה: (לו) פינצ'רה אלאמאם. קד תפשא פי אלגלד. פלא יפחץ ען אלשער אלאצהב. בברהאן אנה נגס: (לז) ואן הו וקף בעינה. ונבת פיה שער אסוד. פקד ברא והו טאהר. פליטהרה אלאמאם: (לח) ואי רגל או אמראה. כאן פי גלד בדנה בקע בקע ביץ': (לט) פינצ'ר אלאמאם. פאד'א פי גלוד אבדאנהם. בקע כאביה פי ביאצ'הא. פהו בהק. אנתשר פי אלגלד והו

נוה שלום

והמרה כדרה). (לו) לא יבקר, פלא יפחץ בכת'ראן, ביאור, כלומר שלא יבקר על השער הצהב במתון ודקדוק שכבר הוא טמא בפשיון לבדו, וי"ג בברהאן במקום בכת'ראן ואינו מיושב. (לט) בהק, בהק, לובן דק וקלוש יקרה

אבן עזרא

במים: (לו) לא יבקר הכהן. הטעם יבקש וכן ובקרתם וקרוב מלשון הבדלה וכן לא יבקר בין טוב לרע: (לט) בהק הוא. זאת המלה ידועה בלשון חז"ל ואין ריע לו במקרא:

אור החיים

ויכבס בגדיו על מה שקדם קודם שיאמר הכהן טהור והבן:

(מד) **צרוע** הוא טמא הוא. נראה לפרש הפסוק ודרך שפי׳ הלל בפסוק טהור הוא לגיפה ואעפ"כ צריך שיטמאהו הכהן ואם לא טמאו הכהן אין לו טומאה וכפל לומר טמא הוא למעט אם אמר על הטהור טמא כי דוקא מה שטמא הוא כפי האמת הוא שיטמאנו הכהן אבל אם היה טהור ואמר לו טמא אין זה טמא אלא טהור וטעם שכפל טמא יטמאנו דרשו בתורת כהנים לרבות כל הטומאות שצריכין מפי כהן:

(מו) **כל** ימי. פי׳ כל זמן שנגעו בו שהוא עונו כמו כן ישאר בטומאת צרעתו והוא אומרו יטמא פי׳ יעמוד בטומאתו ואמרו טמא הוא פי׳ ע"ד אומרו תיסרך רעתך שאין ה׳ ב"ה מטמאו אלא טמא הוא מעצמו לצד פעולתו ואין ה׳ עושה לו דבר וכן

בעל הטורים

גילות גדול בכ"מ שיש בו שער נזיר ומצורע ולוים: (לו) לא יבקר. ב׳. לא יבקר לשער הצהב טמא הוא. לא יבקר בין טוב לרע בשביל לא יבקר בין טוב לרע ע"כ לא יבקר הכהן ויטמאנו שמל׳

שפתי חכמים

טמא מיד שפשה אע"פ שאין בו שער צהוב ממילא אמרינן כמי לספק אם יש בו שער צהוב אע"פ שלא פשה. רא"ם: ק (דב"ע) מה שפירש"י זה כאן ולא למעלה בפסוק וכו שער צהוב מפני שלמעלה יוכל לפרש כל מה שאינו שחור נקרא צהוב אבל מאחר שפירש שאדום וירוק נתרבה במלא ושער שהוא בכלל שחור א"כ קשה א"כ מהו צהוב ל"פ וכו׳: ר דלא תימא כיון דגזירת הכתוב הוא שאין טומאה וטהרת נגעים אלא ע"פ כהן אע"פ שכל סימני טומאה יש בנגע אינו טמא כל זמן שלא יאמר הכהן טמא הוא ה"ה אם יש בו סימני טומאה וטיהרו הכהן יהא טהור קמ"ל

רש"י

ת"ל פשה יפשה: (לז) **ושער שחור**. מנין אף הירוק והאדום שאינו צהוב ת"ל ושער. ול׳ צהוב דומה לתבנית הזהב ק. צהוב כמו זהוב: **טהור הוא וטהרו הכהן**. הא טמא שטהרו הכהן לא טהור: (לח) **בהרות**. חברבורות: (לט) **כהות לבנות**. שאין לובן שלהן עז אלא כהה: **בהק**. כמין לובן הנראה בבשר אדם אדום שקורין רוס"ו בין חברבורות אדמימותו קרוי בהק כאיש עדשן שבין עדשה

עניני טומאת נגעים וטהרתם

(לז) ואם בעיניו עמד הנתק ושער שחור צמח בו נרפא הנתק טהור הוא. המאמר כולו אינו מובן מה הוסיפה התורה שלא כבר נאמר (בפסוק לד) לא פשה אחר ההסגר טהור הוא. ואדרבה נראה מזה סתירה להקודמו, שאם לא התנה אשר ילמה בו שער שחור לפי׳ טהרה רק בשלילות הפסיון לבד טיהרו וכאן לא טיהר בעמידתו בעיניו בלבד. רק באופן שגם שער שחור לגמ בו. גם מדוע חזרה התורה לפרוט פה מאמר ואם בעיניו וגו׳ יותר מבכל נגעים שלא נאמר זאת. לזאת נאמר בכל הנגעים שהם שלא במקום גידול שער אין מקום להודעה זאת. וגם לא הוזכרם, כי נכלל זאת להלן (פסוק מז מח) מעשה המוחלט שעד כמה ישב שם בדד עד אשר יתרפא מנגעי כמ"ש שם והצרוע אשר בו הנגע וגו׳ כל ימי אשר הנגע בו יטמא וגו׳ בדד ישב וגו׳. אולם בכאן פרטה התורה ענין חדש בענין הנתק שהוא במקום שדרך לגדל שער, ע"כ אם בעיניו עמד הנתק כלומר מלא בעיניו קאי על עיני הכהן, והוא אחר שע"י הפסיון הוחלט בטומאה, עכ"ז אינו צריך להמתין לטהרו עד שיתרפא מנגעו. אבל אם רק בעיני הכהן נראה שעומד הנתק על עמדו הראשון בעת הפסיון ואינו מגדיל והולך בעת טומאתו וגם עוד שער שחור צמח בו מחדש כדרך מקום הראש והזקן לצמוח בכל עת שערות שמה וניכר מזה שהבריא הבשר מתחתיו וחזר לו כח הצמיחה, נראה מזה כי נרפא הנתק ושב הבריאות לקדמותו. ע"כ טהור הוא. וטיהרו הכהן אף קודם הסתלקות הנגע מכל וכל. וזהו שרמזה התורה בכפלות הלשון טהור הוא. וגם וטהרו הכהן. כי רמז במלת טהור הוא על האיש ההוא שניכר מזה שהוא מנוקה מעון, ע"כ הבריא הבשר ונרפא הנתק וחזר לו כח הצמיחה ע"כ יטהרו הכהן אף קודם הסתלקות הנגע מהעור. לא כן שאר הנגעים שלא במקום צמיחת שער לא יטהרנו מהחלטו עד אשר יתרפא ויסתלק הנגע מהעור כנ"ל. כל ימי אשר הנגע בו יטמא: (לח) ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם בהרות וגו׳. כלו׳ הודיעה התורה אשר באיש ואשה המורה על אנשים החוטאים אזי סביבם נשערה מאד ויענשו אף על מחשבה רעה, ע"כ יארע בהם בהרות בהרות לבנות: (לט) וראה הכהן והנה בעור בשרם בהרות כהות לבנות. ר"ל שאינם עזים כשלג אשר הוא מראה טמאה אבל הם לבנות וגם כהות, זהו לסימן שזה רק בהק הוא שהבשר מבהיק (ובל"א עם גלימלערם) כלוב, ובאמת אינו לובן. שיבוא לזה מידי נגע טמאיות. אבל בהק הוא פרח בעור לשעתו. למען לעורר אף האיש שנעלם שיש בו איזה

דעת זקנים מבעלי התוספות

אם פשתה אפילו נשתנה טמא: (לו) והנה פשה הנתק בעור טמא. תימה האי קרא למה לי והלא כבר נאמר והנה לא פשה הנתק וטהר אותו ומשמע יש לומר דהאי לאו האי קרא הייתי מפרש קרא דוהנה לא פשה הנתק הכי קאמר אם לא פשה וגם שער שחור אין בו טמא אבל מפשיון בלבד לא יטמא ת"ל והנה פשה דמפשיון בלבד טמא: (לז) ואם בעיניו ול"ע מה בא זה ללמדנו והלא כבר נאמר אם לא פשה טהור ומאי דין דשער שחור לגמ׳ בו

חומת אנ"ך

ז׳ דע"י זה מתקן בשכינה מדה שביעי׳. ויש עוד רמז בתיבת והתגלח כי ו"ה בראשה שמיחד קבה"ו ושאר האותיות בגימטריא אמת שהיא צדקה כמ"ש בתנא דבי אליהו ואמרו רז"ל אין הצדקה משתלמת אלא לפי גמילות חסדים שבה לפיכך ג׳ גדולה הרוממת לגמילות חסדים:

מסורת הקריאה

ומראה, האל"ף בצירי. עין פסוק ג׳: (לו) לשער. נמסר עליו לית דגש, ר"ל לית עוד הלמ"ד בפתח והשי"ן בדגש: (לה) **או אשה**.

כלי יקר

(מח) **והצרוע** אשר בו הנגע וגו׳. מה תלמוד לומר אשר בו הנגע פשיטא כי אם אין בו נגע איננו צרוע. מכאן ראיה שצרעת שם המכה כמבואר למעלה וכן יתבאר בסמוך פרשת מצורע. ונגע כנוי אל העון כי החוטא נוגע בכבוד שמים או בכבוד הבריות וזה דעת המדרש האומר כנגע נראה לי בבית זה עבודה זרה וכו׳. ע"כ אמר כאן על הצרוע שנלקה בצרעת על שספר לשון הרע לפגום הבריות וקבלת רז"ל שכל הפוסל במומו פוסל לכך נאמר אשר בו הנגע כי בו נמצא בעצם וראשונה כל נגע וקלון שרצה לפגום

מ ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא
טהור הוא: מא ואם מפאת פניו
ימרט ראשו גבח הוא טהור הוא:
מב וכי־יהיה בקרחת או בגבחת
נגע לבן אדמדם צרעת פרחת
הוא בקרחתו או בגבחתו:
מג וראה אתו הכהן והנה שאת־
הנגע לבנה אדמדמת בקרחתו
או בגבחתו כמראה צרעת עור
בשר: מד איש־צרוע הוא טמא הוא
טמא יטמאנו הכהן בראשו נגעו:

תרגום אונקלוס

מ. יתר שער רישיה. קריח (ינ"י קריח) הוא דכי הוא: מא. ואם מקביל אפוהי. יתר שער רישיה. גליש הוא דכי הוא: מב. וארי יהי בקרחותא או בגלישותא. מכתש חיור סמוק. סגירות סגיא היא. בקרחותיה או בגלישותיה: מג. ויחזי יתיה כהנא. והא עומק מכתשא חיור סמוק. בקרחותיה או בגלישותיה. כמחזי סגירות משך בשרא: מד. גבר סגיר הוא מסאב הוא. סאבא יסאבניה. כהנא ברישיה מכתשיה:

ת"א בקרחתו. זבחים כ נדה יט: סים לרוע. ערכין ג כריתות ה:

בעל הטורים

ז' דברים נגעים באים: (מד) טמא. ב'. דין ואידך למען טמא את מקדשי רמז לזר שהיתה שלוקה בצרעת פי' למען טמא מקדשי זור שנכנס בו לעבוד טמא יטמאנו והיינו דכתיב בעזיהו ובידו מקטרת להקטיר והצרעת זרחה במצחו: נגעו. ב'. דין. ואידך

רש"י

לעדשה מבהיק הבשר בלובן לא: (מ) קרח הוא. טהור מטומאת נתקין שאינו נדון בסימני ראש וזקן שהם מקום שער אלא בסימני נגעי עור בשר בשער לבן ומחיה ופשיון: (מא) ואם מפאת פניו. משפוע קדקד כלפי פניו קרוי גבחת ואף הצדעין שמכאן ומכאן בכלל ומשפוע קדקד כלפי אחוריו קרוי קרחת: (מב) נגע לבן אדמדם. פתוך מכין שאר המראות ת"ל כמראה צרעת עור בשר כמראה הצרעת האמור בפרשת עור בשר אדם כי יהיה בעור בשרו ומהו אמור בו שמטמא בד' מראות ונדון בב' שבועות ולא כמראה צרעת האמור בשחין ומכוה שהוא נדון בשבוע א' ולא כמראה נתקין של מקום שער שאין מטמאין בארבע מראות שאת ותולדתה בהרת ותולדתה: (מד) בראשו נגעו. אין לי

דעת זקנים מבעלי התוספות

בו אלא ללמדנו כפי': (מב) בקרחתו בין במקום שאין בו שער

עניני טומאת נגעים וטהרתם

הרהור רע אל התשובה ודי לו בהערה הזאת וכעת טהור הוא: (מ) ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא. ר"ל אף כי מריטת ראשו הוא בגלוי עכ"ז יען שאין בזה נגע ממשיות, אין רצונו ית' לביישו יותר ולטמאו. רק טהור הוא ומנוקה מכל עון ודי לו בהערה זו לשוב מהרהורי עבירה שבידו: (מא) ואם מפאת פניו ימרט ראשו. ניכר יותר שהוא מנוזף מאת ה' שהוא במקום גלוי ביותר, ע"כ נקרא גבח הוא, שהוא מגובה [קרוע] מאת ה'. ועכ"ז יען שאין בזה נגע ממשיות טהור הוא, כי אין בזה הוראה על עון בפועל רק הוא בא על הרהור רע ודי לפניו הביוש הזה. ורש"י ז"ל פי' טהור מטומאת נתקין. שאינו נדון בסימני הראש והזקן שהם מקום שער אלא בסימני נגעי עור ובשר, היינו אם יארע נגעים במקום הזה. אבל בלא נגעים טהורים הם. וזהו שאמר הה"ז וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם לצרעת היא. ר"ל ניכר שזהו למליאות רעתו בקהל הוא שמכוון: פרחת היא. שפרח בקרחתו או בגבחתו: (מג) וראה אותו הכהן והנה שאת הנגע לבנה אדמדמת וגו' כמראה צרעת עור בשר. ופרש"י כמראה הצרעה האמור בפרשת עור בשר וגו'. שמטמא בד' מראות ונידון בב' שבועות הסגר, ולא כמראה השחין ומכוה שנידון בשבוע אחד ולא כמראה נתקין של מקום שער שאין מטמאין בד' מראות. אולם מה שפרט הכתוב פה והנה שאת הנגע לבנה וגו'. ובאמת הוא מטמא בכל הד' מראות. נאמר בזה שאין הכונה במאמר והנה שאת הנגע וגו' על מראה השאת לבד שאם כן היה לו לומר והנה שאת לבנה וגו' אלא ר"ל מה שהנגע נראה פה לממשיות נשואה למעלה בגבשושית זה הוא מגלה נראיתה, לבנה אדמדמת בקרחתו או בגבחתו, ר"ל מראיהו פתיכה והיא כמראה לצרעת עור בשר. אשר למדו מזה שהיא מטמאה באחת מד' מראות, כמ"ש בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת ובסימנים מחיה או פשיון ובשני שבועות הסגר, אז ניכר מזה אשר איש לרוע הוא וגו'. ר"ל הוסיף פה מלות מה שלא נאמר קודם, הוא מאמר איש לרוע הוא טמא הוא טמא יטמאנו. וגם מאמר בראשו נגעו מה שלא נאמר כן בנתק, שגם שם הוא נגעי הראש. אולם לפי דרכנו נבין שמדויק פה המאמרים אלו כי רמזה התורה שיען שיראה הכהן נגע ממשיות נשואה באחד מד' מראות בקרחתו או בגבחתו שהם חרי לקותות במקום א' ובגלוי בראש שהוא פרסום גדול, אזי יכיר מזה שאף שעד הנה היה מתואר בשם איש חשוב ונעלה, אבל עכשיו פרסמו הש"י שהיא איש לרוע ר"ל נמלא בתוכו רע ואין תוכו כברו. ע"כ טמא הוא ר"ל יאמר לו טמא וישב בדד. אבל עוד טמא יטמאנו. ר"ל יטמאנו לפני כל וידים לרבים שהוא איש טמא ושבע תועבות בלבו. למען שלא ילמדו ממנו בני אדם, ומוסף לזה אשר בראשו נגעו זה, אשר ענשו הש"י בנגע ממשיות, במקום לקותא אחרת, הוא בקרחת או בגבחת ובגלוי ראש ובסימן טומאה, ניכר מזה שגדול עונו מנשוא. ע"כ יטמאנו בפני כל בהודעה בפרסום כנ"ל. אולם לעיל בנתק אף ששם ג"כ הנגע בראשו בגלוי עכ"ז יען שאין שם רק לקותא אחת נגע בראש או בזקן. אמנם תחתית הנגע

מצות השם

(מז) [קעב] (מצה עז) שיתנהג המצורע כמשפט הכתוב בפרשה שנא' והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וגו':

תפסיר הרס"ג

טאהר: (מ) ואי אנסאן אנתתף שערה. פהו אלאצלע והו טאהר (מא) ואן אנתתף מן גהה' וגהה. פהו אלאגלח והו טאהר: (מב) פאן כאן פי אלצלעה או פי אלגלחה. בלא ביאץ' מחמר. פימכן אן יכון ברץ. קד אנתשר פי צלעתה או פי גלחתה: (מג) פלינצ'ר אלאמאם. אן כאנת שאמה' אלבלא ביצ'א מחמרה. פי צלעתה או פי גלחתה. עלי סביל מנאצ'ר ברץ סאיר גלד אלבדן ואחכאמהא: (מד) פהו רגל אברץ והו נגס. פלינגסה אלאמאם

נוה שלום

בעור הבשר ואינו בסוג צרעת. (מ) ראשו, שער ראסה, כ"ה הנוסחא הנכונה. קרח, פהו אלאצלע. (מא) גבח, פהו אלאגלח, כל מבארי לע"ר כתבו בהיפך ואמרו שמי שנמרט שער ראשו משני צדדיו הוא הנקרא אגלח, ומי שנמרט שער ראשו מפאת פניו לבד נקרא אצלע, והואיל והשמות העברים מפורשים בכתוב וגם אין הפרש בדיניה' לפיכך אין לחוש לשגגת ההעתק בחילוף השמות הערביים ודי בהערה לבד. (מב) צרעת פרחת, פימכן אן יכון וכו', אפשר שתהיה צרעת שפרחה בקרחתו או בגבחתו. (מג) וראה אתו, פלינט'ר אלאמאם וכו'. ולכן יראה הכהן אם היתה שאת הנגע וכו' כמראה צרעת האמור בפרשת עור בשר ופרטי דיניו אז הוא איש צרוע וטמא הוא וכו'

חלק הדקדוק

היא מלרע: מב) נגע לבן. בתיגאן שראיתי מהם הרבה נגע במאריכה לבן

אבן עזרא

(מ) ימרט. כמו ולחיי למורטים בעבור השער שהוא סביב הלחיים: קרח. מגזרת לא תשימו קרחה. וטעם: ראשו. כלו: (מא) גבח. אין לו חבר חוץ מהפרשה הזאת והוא שם התאר ולפי דעתי שקרח הוא במעלה של הראש ולא הזכיר האשה בעבור הלחה הרבה שיש בה לא יקרח ראשה כי השער הוא כדמות עשב: (מג) כמראה צרעת

אור החיים

הוא אומר מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו ודרשו ז"ל יעש"ד ועיין מה שכתבתי בפסוק הלא אם תטיב שאת:

מרפא לשון

בשני גופים שזה לעמת זה כמש"ל ה' ח'. מג) לבנה אדמדמת, חיור

כלי יקר

בו את חבירו. ראשו יהיה פרוע לכפר על גסות רוחו שרצה להיות לראש על כל אדם. ובגדיו יהיו פרומים לכפר על צרות העין כי כל צר עין מסתמא גם בגדיו קרועים ומטולאים ועל שפם יעטה לכפר על חטא הלשון שבשפתיו. וטמא טמא יקרא כי המטמא בניב שפתיו אחרים אז טמא יקרא גם הוא כי וודאי במומו פוסל. וכל ימי אשר הנגע בו דהיינו העון אז יטמא לפי שטמא הוא מצד מעשיו:

מסורת הקריאה

במקף עין מש"כ בפסוק כ"ט: (מד) טמא, נמסר עליו ב' דגש.

רבינו בחיי

(מד) טמא הוא טמא יטמאנו הכהן. וכן הזכיר למעלה טהור הוא וטהרו הכהן גזרת הכתוב הוא להיות הטומאה והטהרה על פי הכהן ולמדך אע"פ שהכהן ראה בנגע סימני טהרה או טומאה צריך הוא להוציא מפיו טהור או טמא ודרשו רז"ל זה אחד מהדברים שעליהם עלה הלל מבבל פירוש עלה לחכמי ארץ ישראל לידע טעם הדבר:

מה והצרוע אשר־בו הנגע בגדיו יהיו
פרמים וראשו יהיה פרוע ועל־
שפם יעטה וטמא טמא יקרא:
מו כל־ימי אשר הנגע בו יטמא
טמא הוא בדד ישב מחוץ למחנה
מושבו: ס מז* והבגד כי־יהיה בו
נגע צרעת בבגד צמר או בבגד
פשתים: מח או בשתי או בערב
לפשתים ולצמר או בעור או בכל־
מלאכת עור: מט והיה הנגע ירקרק
או אדמדם בבגד או בעור או־

* שביעי בפטה"י

תרגום אונקלוס

מה. וסגירא דביה מכתשא. לבושוהי. יהון מבזעין (י"נ מבזעין) ורישיה יהי פריע. ועל שפם כאבילא יתעטף. ולא תסתאבו ולא תסתאבו יקרי: מו. כל יומין. דמכתשא ביה. יהי מסאב מסאב הוא. בלחודוהי יתיב. מברא למשריתא מותביה: מז. ולבושא. ארי יהי ביה מכתש סגירו. בלבוש עמר. או בלבוש כתן: מח. או בשתיא או בערבא. לכתנא ולעמרא. או במשכא. או בכל עבידת משך: מט. ויהי מכתשא. ירוק או סמוק. בלבושא או

תפסיר הרס"ג

תנגיסא פאן בלאה פי ראסה: (מה) ואלאברץ אלד'י בה אלבלא. יגב אן תכון ת'יאבה ממזקה וראסה יכון שעת'א. ויתלת'ם עלי שארבה. וינאדי אלנגס אלנגס: (מו) טול מא אקאם פיה אלבלא. ינגס פאנה נגס. פליגלס פרדא. כ'ארג אלעסכר יכון מקאמה: (מז) ואי ת'וב כאן פיה בלא ברץ. מן ת'וב צוף או כתאן: (מח) או סדא או לחמה. מן כתאן וצוף. או פי גלד. או ממא צנע מנה: (מט) וכאן אלבלא. אכ'צ'רא או אחמרא. פי אלת'וב או אלגלד.

נוה שלום

עיין רש"י ז"ל. (מה) פרוע, שעת'א, (אלשער תלבד ואג'בר לקלה' תעהדה באלדהן). ועל שפם יעטה, ויתלת'ם, אלת'ם בערבי כיסוי החוטם וכל סביביו. (מח) בשתי, סדי (מא מד מן כ'יוט אלת'וב פי אלנסג). בערב, לחמה, (מא נסג פי אלת'וב ערצ'א כ'לאף אלסדי). (מט) ירקרק או אדמדם. אכ'צ'רא או אחמרא, כאלו כתוב ירוק או אדום. ילדעת הגאון שאין מן הכפל הוראת יתרון במראה או חסרון שנחלקו בו

חלק הדקדוק

בטפחא: מה) וטמא טמא. אין כאן פסיק בכל סת"י: מח) או בשתי. בלא פתח השוא (מהרי"ב):

אבן עזרא

עור בשר. שאר הגוף: (מה) בגדיו יהיו פרומים. כמו קרועים להכירו ללכת במנהג משונה או טעמו כענין אבל על כן בגדיו יהיו פרומים וראשו פרוע והטעם שיתאבל על רוע מעשיו כי בעבור מעשיו בא לו זה הנגע: ועל שפם. למעלה מהשפה והמ"ם מהשרש והעד ולא עשה שפמו: יעטה. בבגדיו מגזרת עוטה אור והטעם שלא יזיק ברוח פיו: וטמא. פעמים שיאמר כן תמיד בעברו במסלה שיש שם ישוב שישמרו בני אדם ולא יגעו בו: (מו) כל ימי אשר הנגע בו יטמא. כי טמא הוא באמת מלת בדד מפורשת במגלת איכה: (מח) או בשתי או בערב. ידועים ויתכן להיות גזרת בשתי מגזרת וחשופי שת שהוא יסוד והעד כי השתות יהרסון וטעם ערב שיתערב עם השתי: או בעור. כאשר הוא: בכל מלאכת עור. כמו מכבר ונאד: (מט) ירקרק. מגזרת ירק כי העין כמוהו וזה כפול לחסרון וכן שחרחרת

אבי עזר

מצורע והובא אל הכהן: (מט) (ירקרק מגזרת ירק) כיון שהעי"ן והלמ"ד כפולים וזה כי העי"ן כמוהו בקוצר לשונו ומראה על דיהה ואינו אדום ממש ויש אומרים שכפול להגיד על אדום ביותר ודברי מקור חיים בפירוש דברי הרב כי העי"ן כמוהו

עין משפט

ת"א והצרוע. מגילה יח סוטה כג ערכין ג כריתות ח: בגדיו יהיו. מ"ק ח טו כריתות ח: ועל שפם. מ"ק טו סנהדרין לז: וטמא טמא. שבת סז מ"ק ה סוטה לב ב"ק לח חולין עח נדה סו: כל ימי. מגילה ח: בדד ישב. ברכות לה פסחים סז זבחים קיז ערכין יז: בגד צמר. שבת כו כט מנחות לט בכורות י: או בעור. שבת כח:

בעל הטורים

אשר ידע איש את נגעו בענין תפלת שלמה פי' כראשו נגעו בתחלת הענין צריך שידע נגעו ויטהר ממנו בתשובה קודם שיתפלל: (מה) וראשו. ד' דין. ואידך וראשו בשמים. וראשו מגיע השמימה. וראשו לעב יגיע, בשביל שהגיע ראשו עד לשמים ע"כ נגעים באים עליו וראשו יהיה פרוע: (מו) בדד ישב. לפי שהוא מבדיל בין איש לאחיו בל' הרע וגרם ליבשׁ לכן לבד ולזה לבד:

שפתי חכמים

פסול הוא וטיהרו הכהן וכו': ש פי' אין לי אלא נתקין שצריך שיהיו בגדיו פרומים וראשו וגו'. וא"ת היה לו לרש"י לפרש כל זה על בגדיו יהיו פרומים וי"ל דדעת רש"י הכי אל תסבור לומר דהא כראשו נגעו יתירא הוא דכולה פרשה מדברת בראש ע"כ בא לרבות שאר נגעים. זה אין לומר דלא למדנו מראשו נגעו אלא שאר המנוגעים שהם מנגעי הנתקים דהא דומיא דקרחת וגבחת שמתיסם בראשו שיהיו בגדיו פרומים וכל שאר דיני טומאה קרחת וגבחת ושיטמאנו הכהן מניין לרבות אף שאר המנוגעים שהן מנגעי לרעת עור בשר שיהיו המנוגעין שבהם בבגדים פרומים ופרועי ראש ושאר האמורים כשיטמאנו הכהן ת"ל טמא יטמאנו ב"פ לרבות את כולן והיינו דמסיים בסיפא שעל כולן הוא אומר בגדיו יהיו פרומים. הרא"ם: ת לא שיקרא את אחרים טמאים כפי המובן מן המקרא: א ולכך נקרא מצורע מוציא רע: ב פי' מדכתיב בדד ישב דמשמע אף שאר טמאין זב וטמא מת לא ישבו עמו. א"כ ע"כ מחוץ למחנה הוא חוץ לג' מחנות דהא טמא מת מותר במחנה לויה ואסור במחנה שכינה וזב אסור במחנה לויה ומותר במחנה ישראל מדכתיב ולא יטמאו את מחניהם ולא כתיב את מחנם דמשמע תן מחנה לזה ומחנה לזה לטמא מת מחנה אחת ולזב מחנה אחת: ג והלמ"ד כלמ"ד למי אתה

רש"י

אלא נתקין ש מנין לרבות שאר המנוגעים ת"ל טמא יטמאנו לרבו' את כולן. ועל כולן הוא אומ' בגדיו יהיו פרומי' וגו': (מה) פרומים. קרועים: פרוע. מגודל שער: ועל שפם יעטה. כאבל: שפם. שער השפתים: וטמא טמא יקרא. משמיע שהוא טמא ת ויפרשו ממנו: (מו) בדד ישב. שלא יהיו שאר טמאים יושבים עמו ואמרו רבותינו מה נשתנה משאר טמאים לישב בדד הואיל והוא הבדיל בלה"ר א בין איש לאשתו ובין איש לרעהו אף הוא יבדל: מחוץ למחנה. חוץ לג' ב מחנות: (מח) לפשתים ולצמר. של פשתים ג או של צמר: או בעור. זה עור שלא נעשה בו מלאכה: או בכל מלאכת עור. זה עור שנעשה בו מלאכה: (מט) ירקרק. ירוק שבירוקין: אדמדם.

עניני טומאת נגעים וטהרתם

הנגע הוא בליא. ע"כ לא תארו הכתוב שם לאיש לרוע שכל תוכו כמלא רע. וגם לא נאמר שם טמא יטמאנו המורה על פרסום טומאתו כנ"ל. כי אין מלקותא אחת הוכחה כ"כ שטומאה בקרבו בלב עמוק רק נאמר שם פעם אחת וטמא אותו הכהן כי לרעת הראש וגו' שימלא רעתו בקהל ע"י ישיבת בדד וטמא יקרא ככל המצורעים המוחלטים בסימני טומאה, והדרכה נשמע מזה שאיש חשוב הוא וסביביו נשערה מאד. ע"כ ביישו הקב"ה בגלוי שימורק עונו עי"ז כנ"ל. לא כן בתרי לקותות הנמצא באדם המוחזק לאיש נעלה ובגלוי הוסיף בו הכתוב המלות האלו איש לרוע הוא וגם טמא יטמאנו כנ"ל: (מה) והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וגו' וטמא טמא יקרא. להודיע לעברו לרבים שהוא נזוף מה': (מו) כל ימי אשר הנגע בו יטמא. כי נראה מזה שלא שב עדיין בתשובה שלמה, ע"כ בדד ישב וגו'. עד אשר ישוב אל ה' ויאספו מצרעתו ויתרפא מנגעו מכל וכל ואז יוכל כי הוא נקי מעונו. ויטהר כדינו המפורש בתורת המצורע ביום טהרתו. ויתר הדברים על המעיין לעיין במפרשים ובפוסקים כי הדברים האלו לא נאמרו בה בדרך אפשר לפרש המקראות: (מז) והבגד

דעת זקנים מבעלי התוספות

בין במקום שיש בו שער: (מו) בדד ישב לפי שאותו חולי מתפשט בבני אדם הרגילין אצלו וגם אסור בתשמיש המטה לפי שהוא

מצות השם

(מז) [קטב] (עשה עח) לעשות בנגעי בגדים כמשפט הכתוב בפרשה שנאמר והבגד כי יהיה בו נגע צרעת וגו':

מרפא לשון

סמוך, ה"ג התר' ל"ז. מה) ועל שפם יעטה, ועל ספם כאבילא יתעטף. הוסיף מלת כאבילא ליתן משל לדבר שממנו יבן איך ולמה הוא ואין ראיה מזה שעטיפת ראש באבל דאוריתא וכ"ש שכבר היתה האבילות נוהגת קודם מתן תורה כמ"ש ביוסף ויעש לאביו אבל ז' ימים ולא המשיל אלא בדבר הנהוג ודלא כמ"ש הנל"ג ואמנם ממילא שמעינן דעל ספם לאו דווקא אלא למעלה מן החוטם שלא יראה כחושש בשניו אלא כאבל כמ"ש הב"י בי"ד סי' שכ"ו. וטמא טמא יקרא, ולא תסתאבו ולא תסתאבו יקרי, ה"ג דלא כנ"א תסתאבון וכ"כ היא"ר ז"ל ואעפ"י שאין חילוק ביניהם כמו תשמעו ותשמעון, אפ' שהוא לפי הנגינה בפסיק וטפחא מלעיל כמו תשברו. מז) בבגד צמר, בלבוש עמר. בכל ספרי תימן העי"ן בפת"ח והמי"ם דגש גם בס' דניאל ישן נושן מצאתי שניקדו וסער רישיה כעמר נקי וי"ל דל"ג העי"ן בחטף מפני שהכוונה על צמר המיוחד שהוא צמר רחלים לא צמר גמלים וארנבים וכיוצא שיש לו שם לוי כי עמר בחטף ל' סמוך כמו חמר מדינה או אפ' שהם מפרשים צמר זה כמו מצמרת הארז (יחזקאל יז) ובין עבותים היתה צמרתו (שם לא) שהוא בל' כבד ופירושו ענף וסעיף גדול וכמו כן צמר הרחלים שהוא נעשה סעיפים סעיפים גדולים ולכך ראוי לקרותו ג"כ עמר בל' כבד ובאמת גי' זו מעידה על השתרשות קבלת תורה שבע"פ אצל האומה הישראלית מעולם אף אצל קדמונינו שלא היו עם

מסורת הקריאה

הסי"ת בפתח והמ"ם בדגש א' דין, ב' את מקדשי (לקמן כ' ג'): (מח) בשתי, הבי"ת בחירק ובמתג והשי"ן רפי ובשוא נע: (מט) אדמדם, הדל"ת שניה דגושה ובקמץ: בערב. נמסר בגליון כל לשון רמשא ואומה בסגול וכל לשון ערוב ומטוה בצירי פ"י כל לשון ערב שהוא לשון ערבית ולילה או שם אומה העי"ן בסגול. וכל לשון ערוב ובלבול ולשון מטוה כמו הב דהכא בצירי

תרגום אונקלוס

במשכא. או בשתיא או
בערבא או בכל מן דמשך.
מכתש סגירותא הוא.
ויתחזי לכהנא: נ. ויחזי
כהנא ית מכתשא. ויסגר
ית מכתשא שבעא יומין:
נא. ויחזי ית מכתשא
ביומא שביעאה. ארי
אוסיף מכתשא בלבושא.
או בשתיא או בערבא
או במשכא. לכל. דיתעביד
משכא לעבידתא. סגירות
מחסרא. מכתשא מסאב
הוא: נב. ויוקיד ית
לבושא. או ית שתיא או
ית ערבא. בעמרא או
בכתנא. או ית כל מן
דמשך. דיהי ביה מכתשא.
ארי סגירות מחסרא היא.
בנורא תתוקד: נג. ואם
יחזי כהנא. והא לא אוסיף
מכתשא. בלבושא. או
בשתיא או בערבא. או
בכל מן דמשך: נד.
ויפקיד כהנא. ויחורון.
ית דביה מכתשא.
ויסגרניה שבעא יומין

ויקרא יג תזריע

בשתי או־בערב או בכל־כלי־עור
נגע צרעת הוא והראה את־הכהן:
נ וראה הכהן את־הנגע והסגיר
את־הנגע שבעת ימים: נא וראה
את־הנגע ביום השביעי כי־פשה
הנגע בבגד או־בשתי או־בערב או
בעור לכל אשר־יעשה העור
למלאכה צרעת ממארת הנגע
טמא הוא: נב ושרף את־הבגד או
את־השתי | או את־הערב בצמר
או בפשתים או את־כל־כלי העור
אשר־יהיה בו הנגע כי־צרעת
ממארת הוא באש תשרף: נג ואם
יראה הכהן והנה לא־פשה הנגע
בבגד או בשתי או בערב או בכל־
כלי־עור: נד וצוה הכהן וכבסו את
אשר־בו הנגע והסגירו שבעת־

תפסיר הרס"ג

או אלסדא או אלחמה או פי שי מן אנא אלגלוד. פד'אלך הו בלא ברץ. פליורא לאלאמאם: (נ) פאד'א ראה. אוקפה סבעה' אייאם: (נא) ת'ם ינצ'רה פי אליום אלסאבע. פאן תפשא אלבלא. פי אלת'וב או אלסדא או אלחמה או פי אלגלד. וסאיר מא יעמל מן אלגלוד מצנועא. פד'אך בלא ברץ מאחק והו נגס: (נב) פליחרק אלת'וב. או אלסדא או אללחמה. כאן מן צוף או כתאן. או גמיע אניה' אלגלוד. אלד'י יכון פיהא אלבלא. פאנה ברץ מאחק. לד'אלך יחרק באלנאר: (נג) ואן ראה אלאמאם. פאד'אה לם יתפש פי אלת'וב. או אלסדא או אללחמה. או גמיע אניה' אלגלוד: (נד) פליאמר בג'סלה. ויוקפה סבעה'

ת"א ושרף את. יבמות קפז:

בעל הטורים

(נב) ושרף את הבגד. הפסוק מתחיל ומסיים בהלפה לו' שכל האסורים בהנאה טעונין שרפה: (נד) וכבסו. בגימ' כל אדם.

רשב"ם

(נא) צרעת ממארת. כמו סילון ממאיר וקוץ מכאיב, וכן המארה והמהומה לשון קללה וחסרון:

רש"י

אדום שבאדומים: צרעת ממארת. לשון סלון ד ממאיר (יחזקאל כח). ומדרשו תן בו מארה שלא תהנה הימנו: (נב) בצמר או בפשתים. של צמר או של פשתים ה זהו פשוטו ומדרשו יכול יביא גיזי צמר ואניצי פשתן וישרפם עמו ת"ל היא באש תשרף אינה צריכה דבר אחר עמה א"כ מה ת"ל בצמר או בפשתים להוציא את האימריות שבו ו שהן ממין אחר. אימריות ל' שפה כמו אימרא: (נד) את אשר בו הנגע. יכול מקום הנגע בלבד ז ת"ל את אשר בו הנגע יכול כל הבגד כולו טעון כבוס ת"ל הנגע ח הא כיצד יכבס

שפתי חכמים

אתה שפירושו של מי אתה: ד פירש"י ל' סילון ממאיר ופירושו קוץ מכאיב: ה ולא שהבי"ת במקום של רק במקום מ"ם כמו והנותר בבשר ובלחם: ו והבי"ת כמשמעו ודבוק עם ושרף: ז פי' לא צריך לכבס אלא מקום הנגע ולא הבגד שיש עליה הנגע ת"ל אשר בו הנגע וכו': ח פירוש לקמן בפרשה זו כתי' גבי כבוס

עניני טומאת נגעים וטהרתם

כי יהיה בו נגע צרעת וגו'. הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות טומאת צרעת כתב שהיה אות ופלא בישראל להזהירן מלה"ר. שהמספר לה"ר משתנות קירות ביתו. ואם אינו חוזר משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוכב עליהן, אם לא חזר בו משתנין הבגדים שעליו, ואם עדיין עומד ברשעו משתנה עורו וילטרע. ויהיה מובדל ומפורסם לבדו, ועוד האריך שם. ובעת אכתוב רק שמות הנגעים האלו, דהיינו השתי הם החוטים הארוכים הנארגים בבגדים, והערב הם החוטים הנארגים לרוחב הבגד: (נא) לרעת ממארת.

דעת זקנים מבעלי התוספות

קשה לו: (נב) לרעת ממארת היא כשתראה הלרעת מאירה

נוה שלום

המפרשים וכת"א. (נב) ממארת, מאחק, כת"א. (נה) בקרחתו, סחקתה, במקום הבלוי, בגבחתו, זיברתה, פאת ריקומו.

אבן עזרא

וי"א הפך הדבר: (נא) ממארת. כמו סלון ממאיר ואחר שסלון כמו קוץ יהי' ממאיר כמו מכאיב והמ"ם הב' במלת ממארת שורש ואינה מגזרת מארה: וטעם שלא הזכיר משי וצמר גפן יתכן שדבר הכתוב על ההוה הנמצא כטעם כי תראה חמור שונאך וכן משפט הסוס והפרד או יתכן שלא יארע הנגע כי אם לצמר פשתים:

אבי עזר

גדולים למראה: (נא) (ממארת כמו סלון ממאיר) קשה לומר שהוראתו על מארת שהוא לשון מגרעת כמו שכתב הרב בכמה מקומות שהברכה תוספת טובה והמארה מגרעת שקשה בדקדוק שיהיה שני ממי"ן נוספים על השורש. ואף שנקודתו מעיד עליו שאינו מלשון מארה לכן כתבו כל המפרשים שהוא מלשון מכאוב ומארה תורה בלשון הזה כדי שתדרש בו גם כן תן בו מארה. אבל לפי פשוטו הוראתו מכאוב:

אור החיים

והבגד וגו'. אמרו וא"ו החיבור דרש ר"י הגלילי וז"ל מחוץ למחנה מושבו והבגד למד על הבגדים שהם טעונים שלוח חוץ לשלשה מחנות

מסורת הקריאה

ועין שמות י"ב ל"ח: צרעת הוא, במלאפום, ועין פסוק ג': והראה, הה"א בקמץ והרי"ש בשוא נח: (נא) למלאכה, הלמ"ד בחירק ונמסר עליו לית וכל יחזקאל דכותיה, ר"ל לית בכל קריה הלמ"ד בחירק זולת זה, רק בכל ספר יחזקאל דכותיה בחירק: (נג) ואם יראה, נמסר עליו ב' בטעם זרקא ובענין, וכן במס"ג וסי' ואם יראנה הכהן. צ"ל ואם יראה הכהן. דין, ואם ראה הכהן

רבינו בחיי

(מה) והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה. אמרו במדרש והצרוע זה בהמ"ק. אשר בו הנגע זו ע"ז שמטמאה כנגע. בגדיו יהיו פרומים אלו בגדי כהונה. וראשו יהיה פרוע זו שכינה שנסתלקה משם. ועל שפם יעטה שבטלו את התורה. וטמא טמא יקרא זה חורבן ראשון וחורבן שני:
(מז) בבגד צמר או בבגד פשתים. דרשו רז"ל אין בגדי צמר מטמאין בנגעים אלא צמר בהמה טהורה אבל לא צמר בהמה טמאה. היה הבגד מעורב מצמר בהמה טמאה וצמר בהמה טהורה אם רובו של בהמה טהורה מטמא בנגעים ואם רובו של בהמה טמאה אינו מטמא בנגעים:
(מט) או בכל כלי עור, דרשו רז"ל להוציא את הצבועים, שהרי הזכיר או בעור או בכל מלאכת עור:

יָמִים שֵׁנִית׃ שביעי רביעי כשהן מחוברין נה וְרָאָה הַכֹּהֵן אַחֲרֵי ׀ הֻכַּבֵּס אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה לֹא־הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת־עֵינוֹ וְהַנֶּגַע לֹא־פָשָׂה טָמֵא הוּא בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ פְּחֶתֶת הִוא בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ׃
נו וְאִם רָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס אֹתוֹ וְקָרַע אֹתוֹ מִן־הַבֶּגֶד אוֹ מִן־הָעוֹר אוֹ מִן־הַשְּׁתִי אוֹ מִן־הָעֵרֶב׃ מפטיר נז
וְאִם־תֵּרָאֶה עוֹד בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְּׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר פֹּרַחַת הִוא בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע׃
נח וְהַבֶּגֶד אוֹ־הַשְּׁתִי אוֹ־הָעֵרֶב אוֹ־כָל־כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר תְּכַבֵּס וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע וְכֻבַּס שֵׁנִית וְטָהֵר׃

ת"א בקרחתו או. זבחים צ נדה ט י: והבגד. זבחים לד: וכבס שנית. חולין לא:

תפסיר הרס"ג

אייאם ת'אניה: (נה) ת'ם ינצ'רה בעד מא ג'סל. פאן כאן לם ינקלב לונה ולם יתפש. פהו נגס. פליחרק באלנאר. והי מהלכה כאנת פי סהקתה או פי זיברתה: (נו) ואן ראה קד כבי בעד מא ג'סל. פליכ'רקה מן אלת'וב או אלגלד. ויקטעה מן אלסדא או אללחמה: (נז) ואן צ'הרת זיאדה פי אלת'וב. או אלסדא או אללחמה או גמיע אניה' אלגלוד. פהי אלמנתשרה. פלתחרק באלנאר. אלת'וב אלד'י פיה אלבלא: (נח) ואלת'וב. או אלסדא או אללחמה או גמיע אנא אלגלוד אן ג'סלת. וזאל ענהא אלבלא. פלתג'סל ת'אניה

תרגום אונקלוס

תִּנְיָנוּת: נה. וְיִחְזֵי כָהֲנָא. בָּתַר דְּחַוַּרוּ יָת מַכְתָּשָׁא. וְהָא. לָא שְׁנָא מַכְתָּשָׁא מִן כַּד הֲוָה וּמַכְתָּשָׁא לָא אוֹסֵיף. מְסָאַב הוּא. בְּנוּרָא תֵּיקְדִנֵּיהּ. תַּבְרָא הִיא. בִּשְׁחִיקוּתֵיהּ אוֹ בְחַדְתּוּתֵיהּ. נו. וְאִם חֲזָא כָהֲנָא. וְהָא עֲמָא מַכְתָּשָׁא. בָּתַר דְּחַוַּרוּ יָתֵיהּ. וְיִבְזַע יָתֵיהּ. מִן לְבוּשָׁא אוֹ מִן מַשְׁכָּא. אוֹ מִן שִׁתְיָא אוֹ מִן עִרְבָא: נז. וְאִם תִּתַּחְזֵי עוֹד. בִּלְבוּשָׁא. אוֹ בְשִׁתְיָא אוֹ בְעִרְבָא אוֹ בְכָל מָן דִּמְשַׁךְ. סָגְיָא הִיא. בְּנוּרָא תֵּיקְדִנֵּיהּ. יָת דְּבֵיהּ מַכְתָּשָׁא: נח. וּלְבוּשָׁא. אוֹ שִׁתְיָא אוֹ עִרְבָא. אוֹ כָל מָן דִּמְשַׁךְ דְּתִתְחַוַּר. וְיִעְדֵּי מִנְּהוֹן מַכְתָּשָׁא. וְיִצְטַבַּע תִּנְיָנוּת וְיִדְכֵּי:

אבן עזרא

(נה) הכבס את הנגע. שם הפעל שלא נקרא שם פועלו מהבנין הכבד הנוסף: פחתת. אין לה אח במקרא והיא ידועה בלשון חז"ל וטעמו חסרון הוא שאירע בקרחת הבגד או בגבחתו והגאון אמר שפירש בקרחת הפאה האחרת כי בגבחת היא מפאת פני הבגד אם כן יהיה קרח מאחור הראש ויפה פירש: (נז) ואם תראה עוד. הפחתת וכן פורחת היא ואחר שאמר תשרפנו באר כי מקום הנגע לבדו ישרף: (נח) וכבס שנית. מצוה לכבסו פעמים: וסר מהם הנגע. וכבר סר מהם הנגע וכבר הראיתיך רבים כמוהו ומלת וכבס פעל שלא נקרא שם פועלו:

אור החיים

ואמרו עוד שם אין לי אלא צמר ופשתים המיוחדים מנין לרבות הכלאים ת"ל והבגד וגו' וקשה דלמא לא בא רבוי וא"ו והבגד אלא או להסמיכו לדין שילוח חוץ לשלשה מחנות או לרבות כלאים ואולי כי דרשת ר"י הגלילי היא מוא"ו ודרשת ריבוי כלאים מה"א של והבגד ממה שלא אמר ובגד:

בבגד צמר או בבגד וגו'. צל"ד למה אמר או ולא הספיק לומר בבגד צמר ובבגד פשתים ומה גם לדברי הרב בעל קרבן אהרן שפי' שטעם שהוצרך לרבות כלאים לצד שאמר הכתוב או שחלקם כל אחד לבדו תגדל הקושיא שלא היה צריך לכתוב לא או ולא ריבוי והבגד ועוד תגדל הקושיא שאמרו שם בתורת כהנים

רשב"ם

(נה) פחתת, לשון מארה שמפחית ומחסר:

בעל הטורים

הליווי בכהן והכיבוס בכל אדם: (נה) בקרחתו. אלו השחקים שכשנשחק הבגד נושר השער ונעשה כמו קרח: בגבחתו. אלו

שפתי חכמים

שנגע והנה כהה הנגע אחרי הכבס אותו היינו הנגע: ט ותידוק מיניה הא כהה טהור לא שלא השנו ותידוק הא השנו טהור או מוסגר שהרי זה יותר קשה מלא הפך עינו שהוא טמא: י שפשה יותר קשה מלא פשה שהוא טמא: כ שלא כמלא בשום מקום אם הפך יותר קשה מלא הפך אם לא: ל לא שיקרענו בלבד אלא ישרפנו ג"כ ואף שלא נזכרה שרפה בכל הוזכר לעיל וכאן מוזר לפרש אופן השרפה איך הוא:

רש"י

מן הבגד עמו: (נה) אחרי הכבס. ל' העשות: לא הפך הנגע את עינו. ט לא הוכהה ממראיתו: והנגע לא פשה. שמענו שאם לא הפך ולא פשה טמא ואין צ"ל לא הפך ופשה י הפך ולא פשה איני יודע מה יעשה לו כ ת"ל והסגיר את הנגע מ"מ דברי ר"י וחכ"א וכו' כדאי' בת"כ ורמזתיה כאן ליישב המקרא על אופניו: פחתת היא. ל' גומא כמו (ש"ב יז) באחת הפחתים כלומר שפלה היא נגע שמראיו שוקעין: בקרחתו או בגבחתו. כתרגומו בשחיקותיה או בחדתותיה: קרחתו. שחקים ישנים ומפני הדרש שהוצרך לגז"ש מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה נאמרה קרחת וגבחת באדם ונאמרה קרחת וגבחת בבגדים מה להלן פרח בכולו טהור אף כאן פרח בכולו טהור לכך אחז הכתוב ל' קרחת וגבחת. ולענין פירושו ותרגומו זהו משמעו קרחת לשון ישנים וגבחת ל' חדשים כאלו נכתב באחריתו או בקדמותו שהקרחת ל' אחוריים והגבחת לשון פנים כמו שכתוב ואם מפאת פניו וגו' והקרחת כל ששופע ויורד מן הקדקד ולאחריו. כך מפורש בת"כ: (נו) וקרע אותו. יקרע מקום הנגע מן הבגד ל וישרפנו: (נז) פרחת היא. דבר החוזר ולומח: באש תשרפנו. את כל הבגד: (נח) וסר מהם הנגע. אם כשכבסוהו בתחלה ע"פ כהן סר ממנו הנגע לגמרי: וכבס שנית. ל' טבילה תרגום של כבוסין שבפרשה זו לשון לבון ויתחוור חוץ מזה שאינו ללבון אלא לטבול לכך תרגומו ויצטבע וכן כל כבוסי בגדים שהן לטבילה מתורגמין ויצטבע: חסלת פרשת תזריע

עניני טומאת נגעים וטהרתם

(נה) פחתת הוא מלשון מארה, הארסה מקללת ומכלה את הבגד: היא בקרחתו או בגבחתו. היזק והפסד הוא, וההפסד בלד עליונו של הבגד (אויבערלייג), או בלד תחתונו של הבגד (אונטערלייג)

דעת זקנים מבעלי התוספות

(נה) פחתת היא פוחת והולך שרפתו סופו שתפשוט הנגע: הוא ולכך באש תשרפנו ולא סגי לקרוע מקום הנגעת מן הבגד:

מרפא לשון

אנשי כנה"ג ובלי חילוף ושינויי שפת אמת תכון לעד. נח) וכבס שנית, ויצטבע. ה"ג בל' קל וכן חבירו שבפ' בעל קרי. ול"ג ויצטבע בל' כבד כמו שנא' בדניאל על נבוכדנצר ומטל שמיא גשמיה יצטבע, דמשמע כמה פעמים ואינו אלא טבילה כדינה דווקא וכמ"ש רש"י ז"ל.

מסורת הקריאה

(לקמן פסוק נ"ו): (נח) הערב, נמסר עליו כולהו קמץ (ר"ל צירי) וכל למשא פתחין (ר"ל סגול) ועין פסוק מ"ח:

רמב"ן

(נא) **צרעת** ממארת היא, לשון סלון ממאיר. ומדרשו תן לו מארה שלא תהנה ממנו לשון רש"י. ואונקלוס תרגם סגירות מחזרא שעשאו כן מן סלון ממאיר שכן קורין בארמית לקוצים המכאיבים חזרי כחזרא בגבבא דעמרא שקלי טיבותך ושדי אחזרי והאמת שהוא לשון מארה כלומר שהיא קללת אלהים בבגד ובבית כאשר הזכרתי. והמדרש שאמר שהוא אסור בהנאה מיתור הלשון וכן הדין בבית המנוגע ונלמד מונתק את הבית וכך מצאתי במסכת ערלה ירושלמי אבנים המנוגעות שעשאן סיד אית תניי תני עלו מידי טומאתן ואית תניי תני לא עלו מידי טומאתן מאן דאמר עלו מותרות ומאן דאמר לא עלו אסורות דכתיב צרעת ממארת היא תן בו מארה ואל תהנה בו. רבי אבהו אמר בשם רבי יוחנן כל הנשרפין אפרן מותר חוץ מעפר עבודת כוכבים איתיב רבי חייא בר יוסי קמי רבי יוחנן הרי אפר הבית אינו בא מחמת עבודת כוכבים ותימר אסור אמר ליה שניה היא דכתיב ביה נתיצה:

תרגום אונקלוס

נט. דָּא אוֹרָיְתָא דְּמַכְתַּשׁ סְגִירוּ. לְבוּשׁ עֲמַר אוֹ כִתָּנָא. אוֹ שִׁתְיָא אוֹ עִרְבָא. אוֹ כָל מָן דִּמְשַׁךְ. לְדַכָּאוּתֵיהּ אוֹ לְסַאָבוּתֵיהּ:

נט זֹאת תּוֹרַת נֶגַע-צָרַעַת בֶּגֶד הַצֶּמֶר | אוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב אוֹ כָּל-כְּלִי-עוֹר לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ: פ פ פ

ת"א לטהרו. נזיר סה:

בעל הטורים

החדשים שכשהוא חדש שערותיו בולטות. ז"פ כתיב נגע לרעת בכי תזריע ובפ' זאת תהיה שע"י ז' דברים נגעים באים: (נט) זאת תורת נגע. תורת המצורע. תורת אשר בו. זאת התורה. תורת הצרעת. ה"פ כנגד ה' חומשים לו' שהמספר ל' הרע כאלו עובר על ה' חומשי תורה. י' פרשיות של נגעים הם בין נגעי בגדים ונגעי בתים שאם יקיימו י' דברות יגללו מאלו עשרה:

רד"ק

(א) מבעל שלשה. הם מקום הנזכר בספר שמואל ויעבר בארץ שלישה וי"ת זה וזה ארע דרומא: לחם בכורים. מן השעורים הראשונים שקצרו כי זמן קציר שעורים היה: וכרמל בצקלונו. בקליפתו כתרגומו ופירוכן בלבושיה: (ד) כי בו. כתרגומו ארי על ידיה עבד ה' נצחנא לארם ובדרש היה מושך את הקשת לתומו והרג את אחאב ועוד בדרש בשעה שגמלו חסד עם יעקב כמו שכתוב ויאסוף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה אמר להם הקב"ה גמלתם חסד עם יעקב אני אתן שכרכם לבניכם בשביל שלא יהיה שכר לרשעים בעוה"ב שנא' בו נתן ה' תשועה לארם: גבור חיל מצורע. כי היה גבור חיל והי' מצורע: (ה) נערה קטנה מן השבי ששבו היתה זאת הנערה ואמר קטנה כי יש נערה גדולה ובדברי רבותינו ז"ל קרי לה נערה וקרי לה קטנה אלא קטנה היתה והיתה ממקום ששמו נערן: ותהי לפני. היתה משמשת לפניה: (ו) אחלי אדוני. תחנו' אדוני ובקשותיו יהיו לפני הנביא אשר בשומרון: אז יאסוף אותו מצרעתו. כי הנביא יתב' עושה נסים על ידו ואחלי שם בפלם אחרי ות"י טובי רבוני: יאסוף אותו מצרעתו. כתרגומו יאסי יתי' מסגירותי' ונקראת רפואת הצרעת אסיפה מפני שהמצורע ישב בדד ובהרפאו יאסף בין בני אדם: (ז) ויבא ויגד. נעמן הגיד למלך ארם אדוניו דברי הנערה אחר שספרה לו אשתו: (ח) וששת אלפים זהב. כתרגומו ושיתא אלפין דינרין דדהב: (ט) ויבא הספר אל מלך ישראל לאמר. הביא הספר אל מלך ישראל ודברי הספר היו ועתה כבוא הספר הזה אליך והיו בתחלת הספר דברים אחרים אלא שדברים הצריכין ספר הכתוב: (י) האלהים אני. ולא נתן אל לבו דבר הנביא אע"פ שהיה יודע כי הקב"ה עושה נסים על ידו כי בוש לבא לפניו ולאמר לו להתחנן לאל בעבורו לפי שהוא לא היה שומע אליו להניח עבודת העגלים: מתאנה הוא לי. מתעולל עלי עלילות ומבקש ממני דבר שלא אוכל לעשותו כדי שילחם עמי כי בשלום הי' אז עמו: (יב) בסוסו. כן כתיב וקרי בסוסיו ל' רבים הכתו' אומר על עצמו שהיה הוא רוכב בסוסו יסקרי

הפטרת תזריע במלכים ב סימן ד ה

א וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים
לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים-לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ
וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ: ב וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן
זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי
כֹה אָמַר יְהוָה אָכֹל וְהוֹתֵר: ג וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם
וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתִרוּ כִּדְבַר יְהוָה: ד וְנַעֲמָן שַׂר-צְבָא
מֶלֶךְ-אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לִפְנֵי אֲדֹנָיו וּנְשֻׂא
פָנִים כִּי-בוֹ נָתַן-יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ
הָיָה גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע: ה וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים
וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי
אֵשֶׁת נַעֲמָן: ו וַתֹּאמֶר אֶל-גְּבִרְתָּהּ אַחֲלֵי אֲדֹנִי
לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז יֶאֱסֹף אֹתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ:
ז וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לַאדֹנָיו לֵאמֹר כָּזֹאת וְכָזֹאת דִּבְּרָה
הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: ח וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-אֲרָם לֶךְ
בֹּא וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר אֶל-מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ
עֶשֶׂר כִּכְּרֵי-כֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת
בְּגָדִים: ט וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל-מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלֶיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ אֶת-
נַעֲמָן עַבְדִּי וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ: י וַיְהִי כִּקְרֹא מֶלֶךְ-
יִשְׂרָאֵל אֶת-הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר הַאֱלֹהִים אָנִי
לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת כִּי-זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱסֹף אִישׁ
מִצָּרַעְתּוֹ כִּי אַךְ-דְּעוּ-נָא וּרְאוּ כִּי-מִתְאַנֶּה הוּא לִי:
יא וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ | אֱלִישָׁע אִישׁ-הָאֱלֹהִים כִּי-קָרַע
מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל-הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר
לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יָבֹא-נָא אֵלַי וְיֵדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא
בְּיִשְׂרָאֵל: יב וַיָּבֹא נַעֲמָן בְּסוּסָו וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֹד פֶּתַח-

יבסוסו קרי

תפסיר הרס"ג

ותטהר: (נט) הד'ה שריעה' בלא אלברץ. אלכאין פי ת'וב צוף או כתאן. או סדא או לחמה. או שי מן אנא אלגלוד. ליטהר או ינגס:

נוה שלום

(נט) בגד הצמר, אלכאין פי ת'וב וכו', שהיה הנגע בבגד צמר או פשתים או בשתי או בערב, ב"א אלכ'אץ, ואין לה טעם ואולי נדבקה היוד להנון פשוטה ונדמה להמעתיק שהיא צאד פשוטה.

אבן עזרא

(נט) זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר. ארבע סמוכים ויש במקרא חמש גבירי חיל מלאכת עבודת בית ה' וכלם סמוכים אל השם שהוא סומך לכל הנופלים:

חסלת פרשת תזריע

אור החיים

יכול יהיו מטמאין בין צבועים בין שאינם צבועים תלמוד לומר בבגד צמר או בבגד פשתים מה פשתים כברייתו אף צמר כברייתו ע"כ קשה הלא הכ' אדרבא הכחיש זה ממה שאמר או חלקם לומר שאין ללמוד צמר מפשתים:

מסורת הקריאה

הפטרת תזריע

(מב) ויאכלו. נמסר ג' רפין. ר"ל שהוי"ו בשוא והיו"ד רפי. וסי' א' ויאמר וקחו קמח (בפסוק שלפני זה) ב' דין, ג' ויאמר משרתו (בפסוק שלאחר זה): (מג) מאה. מלעיל: ויאכלו. נמסר ג' רפין, עין פסוק מ"ב:

(א) ונעמן. הנגינה במ"ם: היה. מלרע: כי בו. בשני כ"י כי בו במונח רביע. נתן ה'. בדרגא תביר. ומסתבר. רוו"ה: (ד) לדניו. האל"ף נחה:

נחל קדומים

קצרתי וא"ש ההי"ב: נט (ח) זאת תורת נגע צרעת וגו' לטהרו או לטמאו. אפשר לרמוז במ"ש רבינו בעה"ט ברמזיו שנאמר ה' פעמים זאת תורת וזה ראשון לומר שמדבר לה"ר כאלו עובר על ה' חומשי תורה ע"ש ריש פ' טהרה. אך הרב כלי יקר שם כתב דה"פ תורת דעל ידי שעוסק בה' חומשי תורה ניצול מהצרעת הבא על לשון הרע ע"ש בסוף הסדר. ואפשר דזה רמז בזאת תורת הראשון לומר זה שנזכר ה' פעמים תורת ה"ט לומר אם חטא ודיבר לה"ר הוי כעובר על ה' חומשי תורה. ואם חזר בו ועוסק בתורה ניצול. והיינו דכתיב זאת תורת וכו' לטהרו כשעסק בה' חומשי תורה או לטמאו כשדיבר לה"ר ועבר וסמיך ליה זאת תהיה תורת לומר דאף אם נטמא ודיבר לשון הרע תקנתו זאת תורת שיעסוק בתורה ויתרפא. ובס' כ"י קדמון מצאתי שאת ספחת בהרת צרעת. ר"ת שסב"ץ והוא רמז לארבע אבות נגעים ששנינו במשנתנו בהרת עזה כשלג שניה לה כסיד ההיכל והשאת כקרום ביצה שניה לה כצמר לבן. שלג סיד ביצה שניה צמר ר"ת שסב"ץ. ומחי"ת בגימטריא מחיה בכעדשה:

הפטרת תזריע

הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע: יג וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישָׁע מַלְאָךְ
לֵאמֹר הָלוֹךְ וְרָחַצְתָּ שֶׁבַע־פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן וְיָשֹׁב
בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר: יד וַיִּקְצֹף נַעֲמָן וַיֵּלַךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה
אָמַרְתִּי אֵלַי | יֵצֵא יָצוֹא וְעָמַד וְקָרָא בְּשֵׁם־יְהֹוָה
אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם וְאָסַף הַמְּצֹרָע: טו הֲלֹא
טוֹב אֲבָנָה וּפַרְפַּר נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק מִכֹּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל
הֲלֹא־אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהָרְתִּי וַיִּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה:
טז וַיִּגְּשׁוּ עֲבָדָיו וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי דָּבָר גָּדוֹל
הַנָּבִיא דִּבֶּר אֵלֶיךָ הֲלוֹא תַעֲשֶׂה וְאַף כִּי־אָמַר
אֵלֶיךָ רְחַץ וּטְהָר: יז וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע
פְּעָמִים כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ כִּבְשַׂר
נַעַר קָטֹן וַיִּטְהָר: יח וַיָּשָׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא
וְכָל־מַחֲנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא
יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי אִם־בְּיִשְׂרָאֵל
וְעַתָּה קַח־נָא בְרָכָה מֵאֵת עַבְדֶּךָ: יט וַיֹּאמֶר חַי־
יְהֹוָה אֲשֶׁר־עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם־אֶקָּח וַיִּפְצַר־בּוֹ לָקַחַת
וַיְמָאֵן: כ וַיֹּאמֶר נַעֲמָן וָלֹא יֻתַּן־נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא
צֶמֶד־פְּרָדִים אֲדָמָה כִּי לוֹא־יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ עֹלָה
וָזֶבַח לֵאלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם־לַיהֹוָה: כא לַדָּבָר הַזֶּה
יִסְלַח יְהֹוָה לְעַבְדֶּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית־רִמּוֹן
לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא | נִשְׁעָן עַל־יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי
בֵּית רִמֹּן בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח־נָא יְהֹוָה
לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה: וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ
מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ:

*אמנה קרי *נא כתיב ולא קרי

(כא) בהשתחויתי. מלעיל בשני ספרין והוא שם יאמר ממנו השתחויה ובמשנ' שלש עשרה השתחויות היו במקדש: יסלח ה' לעבדך. נא כתיב ולא קרי כמו כן יסלח ה' לעבדך והכתיב נא ר"ל מעתה יסלח ה' לעבדך כלו' שאל מאל שיסלח לו: (כב) כברת ארץ. הוא שיעור מיל:

מסורת הקריאה

(ה) וילך. הנגינה ביו"ד: (ח) ויהי. בגרשיים. ונמסר עליו ט' בטעם בספרא. ר"ל ט' בטעם גרשיים בספר זה דמלכים. וסי' א' ויהי ביום השלישי (מ"א ג' י"ח) ב' כשמע חירם (שם ה' כ"א) ג' כשמע ירבעם (י"ב ב') ד' כשמע כל ישראל (י"ב כ') ה' כראות זמרי (ט"ז י"ח) ו' כשמע אלישע (מ"ב ה' ח') ז' כראותי יהורם (ט' כ"ב) ח' ככלותו (י' כ"ה) ט' הם קברים איש (י"ג כ"א) והנה מצאתי עוד אחד בגרשיים ויהי בשנה הרביעית (מ"ב י"ח ט') ונמסר עליו ט' בטעמא בספרא. וא"כ אחד יתיר ולא ידעתי להכריע על איזה הוא הטעות שצריך להיות בטעם אחר: (י) וטהר, נמסר ג' קמצין, ג' כתיב וטהר וכולם הה"א בקמץ, וסי' א' דין, ב' בפסוק דלקמן י"ג, ג' ויאחז צדיק דרכו (איוב י"ז ט'), וא' טהר לב חן שפתיו (משלי כ"ב י"א): (יא) ויאמר, הנגינה ביו"ד. (יב) אבנה אמנה קרי: (יג) גדול, בטעם רביע ברפ"ו וס"מ גם בב' כ"י ובעדות בן בלעם רוו"ה: וטהר, ג' קמץ, עין פסוק יו"ד: (טו) וישב. הנגינה ביו"ד: ועתה נמסר עליו י"ה בטעם תביר, וסי' עין בפרשת בהעלתך י"א וי"ו: (יז) ויאמר נעמן, חד מן יו"ד ויאמר פלוני ר"פ בטעם זרקא, וסי' עין בראשית ב' כ"ג: (יח) נשען, העי"ן, בקמץ כי לשון הוה הוא: בהשתחויתי, הטעם מלעיל ביו"ד ישלח נא, מלת ישלח בדרגא בכ"י לא במקף והשם הוי' בתביר ומלת נא כתיב ולא קרי: (יט) כברת ארץ, במקף בס"מ וכ"י:

רד"ק

והקרי הוא על הבאים עמו: (יד) והניף ידו אל המקו'. ת"י ויריס ידיו על אתר בית מחתא ותיתסי סגירותיה ופי' ואסף המצורע בשר המצורע כלו' מקו' הצרעת: (טו) אבנה ופרפר. כתי' בבי"ת וקרי במ"ס והיה הנהר נקרא אבנה ואמנה עם בי"ת ועם מ"ם: הלא ארחץ בהם וטהרתי. אם בטבילה אטהר ארחץ בהם ואטהר. ואדוני אבי ז"ל פי' הלא בכל יום אני רוחץ: וטהרתי. בתמיה וכי אני טהור בעבור זה. וכן פי' ר' יונה המדקדק: (טז) אבי. כמו אדוני וכת"י מרי וכן אבי ראה גם ראה: דבר גדול כו'. אם דבר גדול דבר אליך הנביא לעשות כדי שתרפא הלא תעשה כ"ש שדבר קטן דבר אליך שיש לך לעשותו שאמר אליך רחץ וטהר וכת"י אילו פתגמא רבא נביא מליל עמך: וטהרתי. ת"י ואתסי ר"ל כי רפואתו היא טהרתו: (יח) ברכה. מנחה וכן קח נא את ברכתי: (יט) אשר עמדתי לפניו. שאני רגיל לעמוד ולהתפלל לפניו ולעבדו בלבי ושבועה זו למד מרבו אליהו וי"מ אשר עמדתי לפניו על אליהו חי ה' וחי אליהו אשר עמדתי לפניו: (כ) ולא יתן נא לעבדך. שאלה וכן ולא ילך אתנו אמנון אחי: אדמה. לעשות מזבח בארצו וכי לא היה יכול הוא לקחתה בלא רשות אלא אמר שלא יעשה המזבח לה' בגזלה אם לא מרצון הנביא והמלך: *) ולא יתן. הוי"ו בקמ"ץ לפי שהיא לשאלה. והנה בקש עפר מאדמת א"י לבנות ממנו מזבח לה'. אם בעבור קדושת הארץ (כמו שאמרו המפרשים) כי יען ראה ממי נהרותיה יפליאו לעשות, אמר שגם לעפר הארץ יש קדושה מיוחדת. או נאמר שהיתה מראית אדמת א"י נבדלת מאדמת ארץ ארם (כי נודע הוא שהמראה משתנה כפי מזג הארץ) וחפץ לזה בעפר הארץ הזאת למען יזכיר עי"ז הנס הגדול אשר נעשה לו בארץ ההיא: *) יסלח ה'. כי אני נוכרת לזה, והנה לא נתברר במקרא אם מלא הנביא את שאלתו אם לא. ולדעת הרלב"ג עשה רצונו, וזה שאמר לך לשלום, ורק הכתוב קיצר בלשונו, ויותר נראה שאלישע לא היה חפץ למלאות שאלתו, ולדחותו אמר לך לשלום, כלומר לך עתה לשלום, ואם תוסיף לראות פני עוד נדבר מזה, כי הבין הנביא שאין לבבו שלם עם ה':

הד"ד למנחת שבת וב"ה

ויקרא יד מצורע

* (חמישי כשהן מחוברין)

יד א וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
ב זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע

תרגום אונקלוס

א. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. דָּא תְּהֵי אוֹרָיְתָא דִּסְגִירָא. בְּיוֹמָא

ת"א זאת. יומא מא כריתות כח: זאת תהיה. מגילה כא נדרים לג מנחות ה יע כו ערכין טו כריתות ט:

תפסיר הרס"ג

(א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) הד'ה תכון שריעה' אלאברץ.

אבן עזרא

(א) אמר וידבר ה' כי יחל תורת המטהר ואמר ר' יונה הספרדי המדקדק כי נרפא נגע הצרעת מן הצרוע הוא הפוך היה ראוי להיותו נרפא הצרוע מנגע הצרעת ולמה נהפוך דברי אלהים חיים בעבור חוסר דעתנו והלא שם כתוב כי נרפא הנתק טהור הוא ועוד כי נרפא הנגע: וטעם והובא. כמו חביריו כי אחר שיסור נגע

בעל הטורים

(ב) זאת תהיה תורת המצורע. שתי צפרים ע"ש כצפור נודדת מקנה כן איש נודד ממקומו דכתיב בדד ישב לכך טהרתו

עניני טהרת המצורע

(ב) זאת תהיה תורת המצורע וגו'. כתב אברבנאל רמזי הטהרה של המצורע ביום טהרתו, וז"ל והנראה לי בזה הוא שהמצורע יהיה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) זאת תהיה. ומכאן סמכו רז"ל לומר דעל לשון הרע נגעים באים המצורע קרי ביה המוציא ש"ר וגם מצינו ד' שנטרדו מן העולם ע"י לשונם בלעם דואג ואחיתופל וגחזי וכו' כדאי'

מצות השם (ב) [קעג] (עשה עט) לעשות טהרת המצורע כמשפט הכתוב בפרשה שנא' זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו:

רמב"ן

(ב) והובא אל הכהן. יאמר שתהיה זאת תורת המצורע בהם שירצה להטהר שיובא אל הכהן כי אין לו טהרה לעולם אלא על פיו. ואח"כ פי' כי הכהן יצא אל מקום מושבו מחוץ למחנה והוא לא יבא אליו אע"פ שנתרפא. ומדרשו בתורת כהנים והובא אל הכהן שלא ישהה ואם כן יאמר כי ביום שיטהר שיתרפא מנגעו יובא על כרחו אל הכהן וכן וכי יטהר הזב מזובו ואם טהרה מזובה כשיפסקו ויהיו מנוקים ממנו כאשר פירשתי והוא הנכון: (ד) חיות. פרט לטרפות טהורות פרט לעוף טמא לפי שהנגעים באים על לשון הרע שהוא מעשה פטפוט לפי' הוצרכו בטהרתו צפרים שמפטפטין תמיד בצפצוף קול ל' רש"י. ומפני שאמר טהורות פרט לעוף טמא נלמד שאין הצפרים מין ידוע אבל הוא שם כולל

חומת אנ"ך

(ב) זאת תהיה תורת המצורע. פירש הרב הגדול מהר"ר משה בירדוגו ז"ל בספר ראש משביר כ"י וזאת תהיה תורת המצורע שידבר לשון הרע והתורה היא תקון ללשון הרע כמשז"ל וז"ש זאת תהיה תורת המצורע. וצריך להשפיל גאותו שהיא הסיבה לספור לה"ר כמשז"ל בשני התולעת ואזוב להשפיל גאותו. ולהשפילו ולהכניעו לא ילך הכהן אצלו רק יאמרו לו הכהן קורא אותך והובא אל הכהן עד מקום שיוכל לבא. ואחר שהוא שם מצטווק ורע ויצא הכהן על דרך שעשה אלישע לנעמן שיצא אצלו. וכשבא לא יצא אליו אלא שלח לו שליח להשפיל גאותו וזה כיונה התורה להכניע המצורע לתקון נפשו עכ"ד. ועוד האריך הרב ז"ל ביתר הפסוקים. ואפשר לרמוז כי תיבת והובא אותיות ואהוב רמז למ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ז מהלכות תשובה. דבעל התשובה קודם היה שנאוי ומרוחק מה'. ואחרי שובו הוא אהוב ונחמד וזה רמז בכתוב פה ביום טהרתו ואהוב אל הכהן כלומר כששב בתשובה אז נולד הטהרה ואהוב הוא אהוב לפני ה' כמו

בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן׃
ג וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע־
הַצָּרַעַת מִן־הַצָּרוּעַ׃ ד וְצִוָּה הַכֹּהֵן
וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת
טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת
וְאֵזֹב׃ ה וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת־

תרגום אונקלוס

דְּדָכוּתֵיהּ . וְיִתֵּיתֵי לְוָת
כָּהֲנָא : ג. וְיִפּוֹק כָּהֲנָא .
לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא . וְיֶחֱזֵי
כָּהֲנָא . וְהָא. אִתַּסִּי מַכְתָּשׁ
סְגִירוּתָא מִן סְגִירָא :
ד. וִיפַקֵּיד כָּהֲנָא . וְיִסַּב
לְדִמְדַּכֵּי . תַּרְתֵּין צִפְּרִין
חַיִּין (נ"א חַיָּין) דָּכְיָן .
וְאָעָא דְאַרְזָא . וּצְבַע זְהוֹרִי
וְאֵיזוֹבָא : ה. וִיפַקֵּיד

ת"א וילא הכהן . מגילה ח :
ושחט את. סוטה טו טז :

רש"י

(ב) זאת תהיה תורת המצורע. מלמד שאין מטהרין אותו א בלילה: (ג) אל מחוץ למחנה. חוץ לשלש מחנות ב שנשתלח שם בימי חלוטו: (ד) חיות. פרט ג לטרפות: טהורות. פרט לעוף טמא ד לפי שהנגעים באים על לשה"ר שהוא מעשה פטפוטי דברים לפיכך הוזקקו לטהרתו צפרים שמפטפטים תמיד בצפצוף קול: ועץ ארז. לפי שהנגעים באין ה על גסות הרוח: ושני תולעת ואזב. מה תקנתו ויתרפא ישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזוב: עץ ארז. מקל ו של ארז: ושני תולעת. לשון של צמר ז צבוע זהורית:

שפתי חכמים

א וא"ת למה לו למכתב ביום טהרתו הא כתיב במקום אחר ביום לותו ביום אבל לא בלילה וי"ל אי לא כתב ביום טהרתו ה"א הואיל וקרבן שלו משונה מכל קרבן שצריך תנופה מחיים אף דינו משונה לכך איצטריך ביום טהרתו: ב וא"ל ל"ל לרש"י לפרש זה והא כבר פי' זה לעיל גבי מחוץ למחנה בפ' תזריע. וי"ל דמ"ה פי' הכא שנית דלא תימא מדכתיב והובא אל הכהן דמשמע שיבא המצורע אל אחת המחנות ושם ילאנו הכהן לכך הוכרח לפרש כן דהא כתיב וילא אל מחוץ למחנה והא דכתיב והובא לאו אמצורע קאי אלא על טהרת המצורע כלו' והובא אל הכהן איך שהמצורע נטהר מצרעתו. וקי"ל: ג ר"ל ל"ל חיות הא צפור לאו חיה הוא דאין לו' דחיות ר"ל שתהא חיה ולא מתה דהא אח"כ כתיב ושחט את הצפור האחת וכתיב ושלח את הצפור החיה על פני השדה. ומתרץ פרט לטרפות ר"ל דבעינן ראויה להיות חיה ולא טרפה דטרפה אינה יכולה לחיות ואיצטריך מיעוטא לטרפות שלא תימא כיון דלאו קרבן הוא אלא מחוץ למחנה שחטוה ויתכשרו טרפות לטהרת מצורע קמ"ל : ד ר' הרא"ם דמשמע דס"ל שאין שם צפרים מורה על עוף טהור אבל הוא מורה על הטמא ועל הטהור . וקשה בפ' שלוח הקן שנו דעוף טמא פטור משלוח. מנה"מ אמר ר"י דכתיב בקרא כי יקרא קן צפור לפניך עוף בין טמא בין טהור משמע צפור טהור אשכחן דאיקרי טמא לא אשכחן דאיקרי וכו'. אלמא צפרים דקרא בטהורים קמיירי ולא בטמאים וכו' עכ"ל. וכ"ל דרש"י הרגיש בקושיא זו ותרלה במ"ש לפי שהנגעים באין כו' וקשה ל"ל פי' זה על שתי הצפרים והמתין עד כה אלא ודאי רש"י בא לתרץ ל"ל טהורות הא צפרים דקרא בטהורות קמיירי. ומתרץ לפי וכו' א"כ ס"מ משום פטפוט קול מביא צפרי' ולא בהמות א"כ ה"א דכ"ש שיביא עופות טמאים שהם מצפצפים ומשמיעים קול יותר מעופות טהורים והא דכתיב בקרא צפרים לאו למעוטי טמאים הוא דאתא אלא לרבות אפי' עופות טהורים וכ"ש טמאים מ"ה כתב קרא טהורות. א"כ מ"ה כתיב צפרים שהוא מורה על הצפצוף שהם מצפצפים מצפרא וצפור מל' צפרא כמ"ש הרמב"ן ז"ל. וקי"ל: ה מ"ה צריך ליקח עץ ארז שהוא גבוה ויפה מאד מכל אילנות. וא"ת גבי צרעת בתים ג"כ הוצרך הכתוב ליקח עץ ארז ומה גסות רוח יש בבית. וי"ל דהצרעת שנתן הקב"ה על הבתים משום שהטמינו האמוריים אוצרות בקירות הבתים לכך נתן הקב"ה צרעה על הבתים כדי שיהיו צריכים לנתוץ הבית וימצאו האוצרות כדפי' רש"י לקמן ומי שיש לו ממון הרבה נעשה גס רוח כמו שנא' בפ' עקב ובקרך וצאנך ירביון וגו' וכתיב אחריו ורם לבבך ושכחת וגו' לכך הוצרך הכתוב ליקח עץ ארז כלו' אל תהא גס הרוח מחמת רוב הממון שנתתי לך בקירות הבית: ו לאו אילן של ארז כמלת עץ בכ"מ דהשתא יכול ליקח כל האילן : ז כלו' הצמר היה צבוע כמו

דעת זקנים מבעלי התוספות

בחלק וגם אלו אין להם חלק לעוה"ב וגם כתיב אל תתן את פיך לחטיא את בשרך במאי בצרעת ועוד כתיב מות וחיים ביד לשון מות אם ספר לשה"ר וחיים אם עסק בתורה והתור' הוא רפואתו של לשון הרע שנא' מרפא לשון עץ חיים שפי' שהוא עוסק בתור' הוא נמנע מל' הרע וקשה לשון הרע מע"ד שהרוצח הורג נפש אחת והמספר לשון הרע הורג שלשה האומרו והמקבלו והנאמר עליו כמו שמצינו בדואג שנהרגו אנשי נוב עיר הכהנים שנאמר עליהם לשון הרע שאול שקבל נהרג באותו עון שנאמר עמוד נא ומותתני כי אחזני השבץ ואין שבץ אלא בגדי כהונה שנאמר ושבצת הכתנת שש ודואג שאמר נטרד מן העוה"ז ומן העולם הבא שנא' גם אל יתצך לנצח וגו'. ועוד מצינו שקשה לשה"ר מע"ז וג"ע וש"ד : והובא אל הכהן. קרי ביה והוא בא שאין לו מי יביאנו שהכל בדלים ומתרחקים ממנו שנא' בדד ישב מחוץ למחנה מושבו: (ד) ולקח שתי צפרים. הוא עשה מעשה פטיט וגו': (ה) ושחט את הצפור האחת. למה שוחט אחת ומשלח אחת לומר שאם יעשה תשובה אין הצרעת חוזרת עליו:

עניני טהרת המצורע

ישי'ספסדו בד' דברים. הא' בהעדר החום מבשרו שהוא נרדם. הב' בלחותיו שיש בהם עפוש ורוע מזג. הג' במראהו שאור פניו אין אתו על שלמותו לפי שהכבד לא יוליד הדם והלחות בשלמות'ופ"י הפסד הדם ולבניותו ישתנה מראה פניו של המצורע ויהיה נוטה אל הלובן המופלג כמו שאמר מצורעת כשלג. והד' הוא בריח שיש למצורע ריח מוסרח מפני עפוש לחותיו והפסדם . והנה שהמצורע הזה היה מרוחק בשתי הרחקות אחת מאת עמו שהיה יושב בדד מחוץ למחנה מושבו . והשני ממקדש ה' ומשכנו , ולכך היה צריך שתי טהרות אחת שיתפרסם שהוא בריא ויכול לבוא אל המחנה ויתחבר לכל אים מהעם, והטהרה השנית היא בהקריבו קרבן לפני ה' שיכפר לו ואז בכל קדש יגע ואל המקדש יבא. ובעבור זה ביום טהרתו הראשונה צוה יתברך שיביא ד' דברים האלו שנזכרו בכתוב להורות שהוא בריא בכל אחד מהד' דברים הרעים שהיו בו בחליו כי הנה הביא שתי צפרים חיות להורות שהוא כבר חי ואינו נעדר החום כמצורע , ועץ ארז שאמרו הטבעיים ונתאמת בנסיון שלא יתעפש כלל ויתמיד זמן ארוך להורות שהוא כבר נצול מעפוש לחותיו . ושני תולעת שהוא ממראה אדום להורות על שלמות דמו שממנו יבוא שלמות מראהו . ואזוב להורות על שלמות ריחו שטוב שככר אין בו סרחון כלל , והיו א"כ ארבעת הדברים האלה מורים על הד' תקונים שנתקן מזגו וטבעו ממה שהיה בצרעתו. והנה צוה שישחטו את הצפור החיה אל כלי חרש אל מים חיים , ואת הצפור שאחרת עם עץ הארז ושני תולעת והאזוב יטבול בדם הצפור השחוטה . לרמוז ששתי הצפרים האלו היו חיות קודם לכן ובמצות ה' ודברו מתה אחת מהן. כן הם בני אדם שאם אחד מהם יחלה או ימות ואשר חיה יחיה הכל הוא בגזרת ה'. ולכן צוה שישחטוה על כלי חרש לרמוז שהאדם ככלי חרש מעשה ידי יוצר יתב' וכלם לפניו כחומר ביד היוצר . ושהטה על מים חיים שבכלי לרמוז אל התורה אשר היא בלב האדם כי בסבת התורה שלא נשמרה כראוי מתה הצפור השחוטה , וצוה שיטבול הצפור החיה עם שאר הדברים בדם הצפור השחוטה להודיע שאין הצרעת חולי עמדבק מפאת טבעו כדברי חכמי הרופאים אבל הוא ברצון ה' וגזרתו על הפים

חומת אנ"ך

הכהן כי תכף כשבא נעשה אהוב למקום כמדובר: (ה) אל כלי חרש על מים חיים הראשונים ז"ל אמרו שהוא רמז שישפול עצמו שהאדם דומה לכלי חרש שנשבר ואין לו תקנה. על מים רמז שיעסוק בתורה הקדושה שהוא באר מים חיים עכ"ד והם שני דברים נצרכים מאד לבעל תשובה ולבטל היצה"ר. זה יצא ראשונה מדת הענוה כמקריב כל הקרבנות ואין הס' שולט בו. והתורה היא סם חיים והיא תבלין ליצה"ר. והתורה והענוה צריכות זו לזו כי אי אפשר לזכות בתורה אם לא יהיה לו שלום כמש"ל פרשת ויקהל ואי אפשר שיהיה לו שלום כי אם שיהיה לו ענוה. ונמצא שהתורה צריכה ענוה והענוה צריכה תורה ודאי דתיובתא רמיא ללמוד ולקיים וענוה בלי תורה ומנן שוייא. ואגב נחקור במאי דאמרו פ"ק דקדושין אמר הקב"ה בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין דלכאורה דאין ביטול ליצה"ר אלא בתורה. והרי מי שהוא עניו באמת אין הס' שולט בו. וכן מי שזכה למדרגת יראת ה' ומקיים שויתי ה' לנגדי תמיד אין שולט בו יצה"ר כמו שביארנו בדרושים בס"ד. ונראה דבענוה או יראה וכיוצא אין יצה"ר שולט בו אבל לא מהני לעשות היצה"ר טוב. אבל ע"י התורה נעשה היצה"ר טוב וז"ש בראתי יצה"ר בראתי לו דייקא תורה תבלין דייקא כמו שהתבלין מכשירין

מרפא לשון

ד) ולקח למטהר, לדמדכי. ה"ג דלא כנ"א למדכי שהוא תרגום למטהר בשבא הלמ"ד וכן בסוף סדרא והדוה בנדתה, ולדסאובתא.

תפסיר הרס"ג

פי וקת טהרה. אן יותא בכ'ברה אלי אלאמאם : (ג) ויכ'רג אלאמאם אלי כ'רג אלעסכר. פאד'א ראי אן אלאברץ קד אשפא מן בלא אלברץ. אמר פיה במא יגב : (ד) פיאמר אלאמאם. ויאכ'ד' לאלמתטהר. עצפורין טאהרין, ועוד ארז. וחריר קרמז וצעתר: (ה) ת'ם יאמר

נוה שלום

(ב) והובא אל הכהן, אן יותא בכ'ברה וכו', יודיעו טהרתו לכהן לא שיביאוהו לפי שעדיין משולח הוא חוץ למחנה עד לאחר כיבוס וטבילה. (ג) נרפא נגע וכו', אן אלאברץ וכו', כאלו כתוב והנה הצרוע נרפא מנגע הצרעת וכפי' ר' יונה אבן גנאח שהביא ראב"ע, וכן מנה אותו בעל המחברת מן התיבות ההפוכים, אמר פיה כמא יגב, ביאור. כלומר אעפ"י שנרפא מצרעתו בטומאתו הוא עומד עד שיצוה הכהן ויעשה כסדר הכתוב בפסוקים הבאים ואח"כ יטהר. (ד) שתי צפרים, עצפורין, כל מין עוף זולת היונים יקרא בערבי עצפור וכן שם צפור בעברי, ולכך ביאר הכתוב שיהיו אלו הצפרים ממין הטהור. ושני תולעת, וחריר קרמז, תרגם ושני בסדר זה וחריר, כי"מ שהשני הוא המשי, ותרגם ותולעת שני במעשה המשכן וצבג' קרמז, ותרגם אם יהיו חטאיכם כשנים, כאלחמרה, ותרגם כי כל ביתה לבוש שנים, קרמזא, ותרגם כחוט השני, ככ'יוט אלקרמז, ותרגם אם יאדימו כתולע אחמרה כאלקרמז, ומבארי הלשון אמרו שהקרמז צבע אדום יוצא מסחיטת תולעים המתהוים בתחלת הקיץ בארצות רומניה על מין אילן הנקרא בלוט, והנה הגאון מתרגם שני בשלשה פנים צבע אדום או קרמז או משי שהוא גם כן ממין תולעת המשי הידועה, ותיבת תולע בשני פנים או שם הצבע או קרמז.

אבן עזרא

הצרעת לא ירצה להביא מה שמחויב: (ג) ויצא הכהן אל מחוץ למחנה. אע"פ שטהרו הכהן לא יכנס אל המחנה או במדינה עד שיתן טהרתו וישלם כל אשר צוה: ויצא הכהן. איננו כהן גדול והנה נתברר פי' או אל אחד מבניו הכהנים: (ד) ולקח למטהר. הכהן יקח משלו ויש אומר המצורע יתנם ותי"ו התפעל מובלע בדגשות הטי"ת והוא על משקל איש מתהלל: שתי צפרים. כל עוף יקרא צפור והנה יקח כל עוף שימצא: חיות. ולא מתות: טהורות. שלא יקח מהטמאות: ועץ ארז ואזוב. הוא הגדול והקטן במיני

אבי עזר

(ג) והובא כמו תביריו) עיין פ' תזריע והובא אל הכהן שפירש הרב שם ברצונו וכן פירש בפסוק והובא אל אהרן הכהן לכן כתב הרב כחביריו: (ג) (ויצא הכהן וגו') עיין לעיל פ' תזריע

הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־
מַיִם חַיִּים: ו אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה יִקַּח
אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנִי
הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזֹב וְטָבַל אוֹתָם
וְאֵת ׀ הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם הַצִּפֹּר
הַשְּׁחֻטָה עַל הַמַּיִם הַחַיִּים:
ז וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן־הַצָּרַעַת שֶׁבַע
פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר
הַחַיָּה עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה: ח וְכִבֶּס
הַמִּטַּהֵר אֶת־בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת־כָּל־
שְׂעָרוֹ וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר וְאַחַר
יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְיָשַׁב מִחוּץ
לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים: ט וְהָיָה בַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ אֶת־
רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו

תרגום אונקלוס

כַּהֲנָא . וְיִכּוֹס יָת צִפְּרָא חֲדָא . לְמָאן דַּחֲסַף עַל מֵי מַבּוּעַ : ו. יָת צִפְּרָא חַיְתָא יִסַּב יָתַהּ . וְיָת אָעָא דְּאַרְזָא . וְיָת צְבַע זְהוֹרִי וְיָת אֵיזוֹבָא . וְיִטְבּוֹל יָתְהוֹן . וְיָת צִפְּרָא חַיְתָא . בִּדְמָא דְּצִפְּרָא דְּנִכִיסְתָא . עַל מֵי מַבּוּעַ : ז. וְיַדֵּי . עַל דְּמִדַּכֵּי . מִן סְגִירוּתָא שְׁבַע זִמְנִין . וִידַכֵּינֵיהּ . וִישַׁלַּח . יָת צִפְּרָא חַיְתָא עַל אַפֵּי חַקְלָא : ח. וִיצַבַּע דְּמִדַּכֵּי יָת לְבוּשׁוֹהִי וִיגַלַּח יָת כָּל שַׂעֲרֵיהּ . וְיִסְחֵי בְּמַיָּא וְיִדְכֵּי . וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא . וְיִתֵּיב . מִבָּרָא לְמַשְׁכְּנֵיהּ שִׁבְעָא יוֹמִין : ט. וִיהֵא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְגַלַּח יָת כָּל שַׂעֲרֵיהּ . יָת רֵישֵׁיהּ וְיָת דִּקְנֵיהּ וְיָת גְּבִינֵי עֵינוֹהִי .

ת"א וטבל אותם. סוטה יז: ושלח את. קידושין כז: וישב מחוץ. חולין קמא כריתות ח: והיה ביום. סוטה יז: את ראשו. יבמות ה נזיר מא נח: ואת זקנו. יבמות ה נזיר מ נא נח:

תפסיר הרס"ג

אלאמאם בד'בח אחדהמא. פי אנא מן כ'זף עלי מא מן נביע: (ו) וליאכ'ד' אלעצפור אלחי. ואלעוד אלארז. וחריר אלקרמז ואלצעתר. ויג'מס ד'אלך מע אלעצפור אלחי. בדם אלעצפור אלמד'בוח. עלי אלמא אלד'י מן נביע: (ז) וינצ'ח עלי אלמתטהר. מן אלברץ סבע מראר. ויטהרה. ויטלק אלעצפור אלחי עלי וגה אלצחרי: (ח) ת'ם יג'סל אלמתטהר ת'יאבה ויחלק גמיע שערה. וירחץ' באלמא ויטהר. ובעד ד'אלך ידכ'ל אלי אלעסכר. ויקים כ'ארג מנזלה סבעה איאם: (ט) פאד'א כאן פי אליום אלסאבע יחלק גמיע שערה. ראסה ולחיתה

נוה שלום

(ז) והזה, וינצ'ח, (אלנצ'ח, אלרש ואלבל). (ח) ורחץ, וירחץ', הוא כמו

אבן עזרא

הצמחים והעד מדברי חכמת שלמה ואין צורך לחפש על האזוב כי הוא ידוע בקבלה. והנה המצורע יהבית המנוגע וטומאת המת קרובים והנה גם הם כדמות פסח מצרים: (ה) וצוה הכהן ושחט. כהן אחר או ישראל וי"א המצורע והוא רחוק: אל כלי חרש. כמו על וכן אל הנער הזה התפללתי: מים חיים. לקוחים ממקום נובע: (ו) וטבל אותם. הארז והשני והאזוב: על המים. שהדם מעורב עמם: (ז) והזה. מהדם המעורב אחר טבול גם הצפור החיה והנזכרים: על פני השדה. מקום שאין שם יישוב שלא תדבק הצרעת. וההזיה בשלשתן או באזוב לבדו כטומאת המת: (ח) וכבס וגלח את כל שערו. כלל: ורחץ במים וטהר. בערב כמשפט ואחר כן שב לפרש כי זה יהיה אחר ימים שבעה וכן היה משפט שבעה של מרים ופרט כי יגלח את כל שערו ביום השביעי וביאר כל שערו את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו וזאת המלה קרובה מגזרת גב: (ט) ואת כל שערו. שער הרגלים וי"א אף זרועיו ושוקיו והחזה:

רשב"ם

(ז) והזה שבע פעמים. על אותו המטהר מצרעתו:

בעל הטורים

בצפרים: (ה) מים חיים. כמו שמצינו בנעמן שנתרפא מצרעתו במים חיים ולכך זה צריך טבילה במים חיים מה שאין כן בשאר טמאים שאינן צריכים להתרפאות על ידי מים חיים: על מים חיים. בגימטריא לא דמים מלוחים: (ז) והזה על המטהר ז' פעמים. כנגד ז' דברים שנגעים באים עליהם מזה עליו שבעה פעמים: ושלח את הצפור רמז שתפרח ממנו הצרעת. וצפור אחת שחוטה כן לא תבא עוד הצרעת ואחת משולחת לומר שאם יוסיף להרע תחזור הצרעת כמו הצפור השלוחה:

רש"י

(ה) על מים חיים. נותן אותם תחלה בכלי [ח] כדי שיהא דם הצפור ניכר בהם וכמה הם [ט] רביעית: (ו) את הצפר החיה יקח אותה. מלמד שאינו אוגדה עמהם [י] אלא מפרישה לעצמה אבל העץ והאזוב כרוכים יחד בלשון הזהורית [כ] כענין שנאמר ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב קיחה אחת לשלשתן יכול כשם שאינה בכלל אגודה כן לא תהא בכלל טבילה ת"ל וטבל אותם ואת הצפור החיה החזיר את הצפור לכלל טבילה: (ח) וישב מחוץ לאהלו. מלמד שאסור בתשמיש [ל] המטה:

שפתי חכמים

ל' ולבוש זהורית: ח דבתחלה כתיב אל כלי חרש ואח"כ כתיב על מים חיים הא כיצד ומתרץ דהא והא איתא נותן אותו וכו': ט מדכ' אחריו וטבל אותם ואת הצפור החיה בדם השחוטה וגו' משמע שצריך שיהא הדם ניכר במים: י דק"ל דהיה לו לכתוב קיחה אחת אכולן את הצפור וגו' ואת האזוב יקח אותם: כ כלו' שעץ ארז ואזוב וגם הש' זהורית כרוכים יחד באגודה אבל אין הלשון זהורית כרוך סבי' השני אלא כרוך עמהן באגוד' ולא הזכי' בקרא כמה הן כרוכין: ל דגמרינן אהלו מאהליכם דכתיב גבי מ"ת לך אמור להם שובו

עניני טהרת המצורע

החוטא. ולכך היו טובלים עמה עץ הארז ושני התולעת והאזוב. לרמוז שההבלים בחיותם והלאות והמרמה והכיס אשר ירמזו בהם אותם הדברים לא יפסדו באותו דבוק כי עם היותם נטבלים בדם השחוטה שרומז אל המצורע הגמור שאין בו מיום שלם ולא בריאות הנה לא ידבק בהם החולי וההפסד כלון השם. ועוד שצריך בזה הרב ז"ל כפי דרכו והלוכו בקדש:

מצות השם

יח) [קעד] (עשה פ) שיגלח המצורע את כל שערו שנא' וגלח את כל שערו וגו'.

אבי עזר

כתב הרב או אל אחד ומבניו הכהנים הדיוטים שימצא חוץ למקדש כבני ענתות

נחל קדומים

ו (א) ואת עץ הארז. רמז לחוטא אשר לבו גבוה ומתגאה כארז. ואת שני התולעת היא העבירה שבידו שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. ואת האזוב זה יצר הטוב ששפל כאזוב וכו'. רבינו אפרים ז"ל. ואפשר במה שאמרו ז"ל המתגאה כאלו בא על העריות וזהו עץ ארז גאוה חשיב עבירה ואת שני התולעת כמ"ש הרב הנזכר. א"נ שדבק בדינין וגבורות וזה רמז עץ הוא האדם עץ השדה ארז דבק בדינין כי ארז גימט' יצחק רומז לגבורה ולדין. ואת שני התולעת במ"ש הרב זכרון יוסף שאמר פלוסוף שאנו אוכלים הבהמות ומפני זה מושלים עליהם לשעבדם לישא משאות ולחרוש. והשיבו אחר א"כ התולעת ימשול באדם שאוכלו בקבר ע"ש וז"ש אם יהיה לו גאוה הוא שני לתולעת כי התולעת ראשון שאוכלו בקבר כמו שפירש הרב הנז' מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה ע"ש א"נ כי המתגאה הלך אחר החומר ואז יתוש קדמו במעשה בראשית

חומת אנ"ך

המאכל כך התורה מכשרת יצה"ר ונעשה טוב: (ו) את הצפור החיה וכו'. טעם לב' צפרים כי האדם יש לו שני מיני דיבור. אחד אסור ואחד מצוה בו. והאסור דהיינו הלה"ר ודוגמתו זהו הצפור שעושה מעשה פטיט השחוטה על כלי חרס שאין לו תקנה אלא בשבירה לרמוז דאם עם הארץ הוא יהיה לו רוח נשברה. ואם ת"ח הוא יעסוק בתורה וז"ש על מים חיים תורה שנמשלה למים חיים וצריך לצרף בדיבור התורה עץ ארז ושני תולעת

מרפא לשון

והזב, ולדדאיב. ו) השחוטה, דנכיסתא. ה"ג דלא כנ"א דנכיסא

מסורת הקריאה

(ז) על המטהר, חד מן ח' מאריכין בסיפרא נמסר בסדר ויקרא (א' י"א), ועין מש"כ בפסוק ל"א: (ט) ואת גבת, ואת בפשטא

וְאֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלַּח וְכִבֶּס אֶת־
בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר׃
י וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כְבָשִׂים
תְּמִימִם וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ
תְּמִימָה וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן׃
יא וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֵת
הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר וְאֹתָם לִפְנֵי יְהוָה
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ יב וְלָקַח הַכֹּהֵן
אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ
לְאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ שני יג וְשָׁחַט אֶת־
הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־
הַחַטָּאת וְאֶת־הָעֹלָה בִּמְקוֹם

תרגום אונקלוס

וְיָת כָּל שַׂעֲרֵיהּ יְגַלַּח. וִיצַבַּע יָת לְבוּשׁוֹהִי. וְיַסְחֵי יָת בִּשְׂרֵיהּ. בְּמַיָּא וְיִדְכֵּי:
י. וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה. יִסַּב תְּרֵין אִמְּרִין שַׁלְמִין. וְאִמַּרְתָּא חֲדָא. בַּת שַׁתַּהּ שַׁלְמְתָא. וּתְלָתָא עֶשְׂרוֹנִין, סוּלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בִמְשַׁח. וְלוֹגָא חַד דִּמְשַׁח:
יא. וִיקִים כַּהֲנָא דִּמְדַכֵּי. יָת. גּוּבְרָא דְּמִדַּכֵּי וְיָתְהוֹן. קֳדָם יְיָ. בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:
יב. וְיִסַּב כַּהֲנָא יָת אִמְּרָא חֲדָא. וִיקָרֵיב יָתֵיהּ, לַאֲשָׁמָא וְיָת לוֹגָא דִּמְשָׁחָא. וִירִים יָתְהוֹן. אֲרָמָא קֳדָם יְיָ:
יג. וְיִכּוֹס יָת אִמְּרָא. בְּאַתְרָא. דְּיִכּוֹס יָת חַטָּתָא. וְיָת עֲלָתָא בַּאֲתַר קוּדְשָׁא.

ת"א ורחץ את. סוכה ו חגיגה י קדושין כג קמא כב: וביום. שבת קלג: יקח שני. יומא סב: ושלשה. מנחות נא: והעמיד. סוטה מ: והקריב אותו. יומא כ מנחות סא: ושחט את. יבמות ו זבחים כו:

רש"י

(ט) ואת כל שערו וגו'. כלל ופרט וכלל להביא מ כל מקום כנוס שער ונראה: (י) וכבשה אחת. נ לחטאת: ושלשה עשרונים. לנסכי שלשה כבשים הללו שחטאתו ואשמו של מצורע ס טעונין נסכים: ולוג אחד שמן. להזות עליו שבע וליתן ממנו על תנוך אזנו ומתן ע בהונות: (יא) לפני ה'. בשער נקנור פ ולא בעזרה עצמה לפי שהוא מחוסר כפורים: (יב) והקריב אותו לאשם. יקריבנו לתוך העזרה צ לשם אשם: להניף. שהוא טעון תנופה חי: והניף אותם. את האשם ק ואת הלוג: (יג) במקום אשר ישחט וגו'. על ירך המזבח בצפון. ומה ת"ל והלא כבר נאמר בתורת אשם בפרשת צו את אהרן שהאשם טעון שחיט'

שפתי חכמים

לכם לאהליכם שהתיר להם תשמיש המטה: מ יגלח את כל שערו כלל את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו פרט ואת כל שערו יגלח חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש מקום כנוס שער ונראה אף כל מקום כנוס שער ונראה כגון שפמו לאפוקי שער של בית השחי ושל בית הערוה אע"פ שכנוס שער אינו נראה ולאפוקי שער שעל גבי הידים אע"פ שנראה אינו כנוס שער כמו הפרט: נ וכבש אחד בא לאשם דכתיב ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם אבל בכבש האחד וכבשה אחת לא פי' כלום רק סתם ואמר האחד לעולה ואחד לחטאת וכבש השני ע"כ בא לעולה דאין מביאין נקבה לעולה כדכתי' בפ' ויקרא וע"כ כבשה לחטאת: ס כלו' אע"פ שאר חטאות ואשמות אינן טעונים נסכים וילפינן להו מקרא דלפלא נדר או נדבה הבא בנדר ובנדבה טעונין נסכים שאינו בא בנדר ובנדבה אינן טעונין נסכים אפ"ה ה"א דהני ג' עשרונים דהכא במנחה הבאה בפני עצמה קמיירי ולא במנחת נסכים דא"כ לא היה צריך אלא עשרון אחד לעולה לכך הוצרך לפרש שהן באין לג' כבשים הללו: ע רש"י רוצה לתת טעם על הלוג הזה למה לא נזכר בשום אחד מן נסכי הבהמות וע"ז פי' להזות וכו' הרא"ם ונראה דיוכל לפרש דרש"י בא לפרש דלא נטעה לו' שהוא השמן למנחת נסכים ומה שהקשה הרא"ם איך נטעה לו' וכו' י"ל דה"ק קרא מנח' בלול' בשמן וכמה שמן הוא בולל את המנחה בלוג א' שמן לכך הוצרך לפרש להזות וכו': פ נקנור שהוא למזרח העזרה וכי עומד שם אדם ופניו למערב הוא רואה פתח ההיכל והיינו לפני ה' כו' ולא נתקדש אלא שער נקנור בקדושת עזרה כדי שיוכל המצורע שהוא מח"כ לעמוד שם כדי שיוכל להכניס ידו לפנים להזות עליו ומח"כ שנכנס בעזרה חייב כרת לכך לא קדשוהו בקדושת עזרה. עי' בהרא"ם: צ מדכתי' אח"כ ושחט את הכבש משמע דעדיין חי והיאך מקריבין אותו אלא יקריבנו לתוך עזרה ונתן טעם בזה כדי להניף אותו חי לפי שהוא טעון תנופה חי לא כמו אימורי שלמים וכו': ק כלומר ולא שני כבשים וכבשה וג' עשרונים דרישא דקרא או נא' שאין הכבש בכלל תנופה לפי שהקריבה מיוחד לכבש והניף ללוג ומאי אותם שהוא ל' רבים לכלול הלוג והעשרונים אבל הכבש לא מ"מ כיון שכתב ואת לוג השמן אחריו והוה כאלו אמר והקריב אותו וגם את לוג השמן שמניפם בהקרבה זו וכשחזר ואמר והניף אותם הכבש ולוג קאי וכן כ' בהדיא גבי ואם דל הוא ולקח הכהן את הכבש וגו'.

מצות השם

(ט) [קעה] (עשה פא) שנטבול עצמינו במי מקוה של מ' סאה כדי להטהר מכל טומאה ונוכל אז לאכול בקדשים וליכנס למקדש שנא' ורחץ את בשרו במים וטהר וגו': (י) [קעו] (עשה סב) שיקריב המצורע קרבן כשיתרפא שנאמר וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים וגו':

תפסיר הרס"ג

וחואגב עיניה. מע סאיר שערה. ויג'סל ת'יאבה. ויר'חץ' בדנה באלמא ויטהר: (י) ויוקף אלאמאם אלמטהר. אלרג'ל אלמתטהר והם. בין ידי אללה. ענד באב כ'בא אלמחצ'ר: (יב) ויאכ'ד' אלאמאם אחד אלכ'רופין. ליקרבה ען אלאת'ם ואלג אלדהן. ויחרכהא תחריכא בין ידי אללה: (יג) ת'ם יד'בחה. פי אלמוצ'ע אלד'י יד'בח אלד'כוה. ואלצעידה פי מוצ'ע אלקדס. לאן קרבאן אלאת'ם. הו כאלד'כוה

נוה שלום

יג'סל, אלא שזה קרוב לעברי. (י) ולג, ולג, כ"ה גיר' הספרים ולא מצאתי למלה זו בספרי חכמי לע"ר הוראה לשם כלי או מדה, ואולי הניחו כצורתו ורגילים בקריאתו להדגיש הגימל להבדילו מהעברי, ובדרז"ל שהוא ממדות הלח מכיל שבעים זוז, ובספר השרשים לאבן גנאח כתב שהיא סובלת מאה זוזים והיא הקטנה שבמדות ישראל ע"כ. (יג) כחטאת האשם הוא, קרבאן אלאת'ם הוא כאלד'כוה, תיקון ליפוי

אבן עזרא

(י) שני כבשים וכבשה אחת. בעבור היות נגע הצרעת מוסר על מעשה הלשון על כן יקריב כבש אחד לעולה כמשפט כל העולה על הרוח ואחד אשם כמשפט כל אשם ונקבה לחטאת כמשפט כל חטאת ושלשה עשרונים כמשפט עשרון לכבש: ולוג אחד. מדה ואין לו אח וטעם ואותם הכבשים והכבשה גם זה האשם גם זאת החטאת

רבינו בחיי

(ז) על פני השדה. על דרך הפשט לפי שהצרעת הוא חולי דבק על כן יש לשלחה במקום שאין בו ישוב כדי שלא תדבק הצרעת, וזה טעם טומאת מצורע מפני רווי הטומאה שפרחה עליו מכחות כחות הטומאה הנאצלות מן הנחש הקדמוני אבי אבות הטומאה שהוציא שם רע על בוראו ומצורע זה נענש על שהלך בדרכו והוציא שם רע ונתדמה לו, ועל כן הקיש המצורע למת שהוא אבי אבות

נחל קדומים

והוא שני להולעת. ולכן ידבק באזוב שהוא יצה"ט כמ"ש הרב הנז' וכן אזוב עם הכולל גי' טוב ודבק בנשמה והוא קודם לכל

מסורת הקריאה

והאל"ף בצירי: (י) וכבשה, כל קרי' כבשה (ר"ל בפתח) וכל שמואל כבשה, בחירק: (יב) ולקח הכהן, קדמא (הוא דין) ולקח הכהן בקדמא ואזלא, תניין (בפסוק י"ד) ולקח במונח הכהן בזרקא: לאשם, הלמ"ד בשוא ולא בקמץ: (יג) כי, כ"ד ...ם פזר, וסי'

רמב"ן

כל העופות אם כן מהו הפטפוט הזה שמצאו להם כי עופות רבים אין בהם פוצה פה ומצפצף. ועוד כי מדרש חיות פרט לטרפות יבא במחלוקת ולמאן דאמר טרפה חיה אינו כן ובתורת כהנים חיות לא שחוטות טהורות לא טמאות טהורות לא טרפות. ובעלי הפשט אומרים כי כל עוף יקרא צפור ממה שאמר צפור שמים ודגי הים כל צפור כל כנף בן אדם אמור לצפור כל כנף וכן ואת הצפור לא בתר על תורים ובני יונה והנכון בעיני ששם צפור כלל לעופות הקטנים המשכימים בבקר לצפצף ילשורש מלשון

הַקֹּדֶשׁ כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא
לַכֹּהֵן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא׃ יד וְלָקַח
הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל־
תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־
בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ
הַיְמָנִית׃ טו וְלָקַח הַכֹּהֵן מִלֹּג הַשָּׁמֶן
וְיָצַק עַל־כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמָאלִית׃
טז וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית
מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמָאלִית
וְהִזָּה מִן־הַשֶּׁמֶן בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע
פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה׃ יז וּמִיֶּתֶר הַשֶּׁמֶן
אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ יִתֵּן הַכֹּהֵן עַל־תְּנוּךְ
אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל
דַּם הָאָשָׁם׃ יח וְהַנּוֹתָר בַּשֶּׁמֶן אֲשֶׁר
עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה׃ יט וְעָשָׂה
הַכֹּהֵן אֶת־הַחַטָּאת וְכִפֶּר עַל־

ת"א כחטאת. יומא כא יבמות סס: זבחים מז ל מנחות עג: ולקח הכהן. יומא סא זבחים מז: ולקח הכהן. מנחות ט: וטבל הכהן. מנחות ו י: ומיתר. קדושין ס: תנוך אזן. יומא סא: רגל. יבמות קד: ועל דם. מנחות י: ועשה הכהן. זבחים ח: וכפר. שם:

תרגום אונקלוס

אֲרֵי . כְּחַטָּתָא . אֲשָׁמָא הוּא לְכָהֲנָא . קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא: יד. וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמָא דַּאֲשָׁמָא . וְיִתֵּין כָּהֲנָא עַל רוּם . אוּדְנָא דְּמִדַּכֵּי דְּיַמִּינָא . וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהּ דְּיַמִּינָא . וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהּ דְּיַמִּינָא : טו. וְיִסַּב כָּהֲנָא מִלּוֹגָא דִּמְשְׁחָא . וְירִיק עַל יְדָא דְּכָהֲנָא דִּשְׂמָאלָא: טז. וְיִטְבּוֹל כָּהֲנָא יָת אֶצְבְּעֵיהּ דְּיַמִּינָא . מִן מִשְׁחָא . דְּעַל יְדֵי דִּשְׂמָאלָא. וְיַדֵּי מִן מִשְׁחָא בְּאַצְבְּעֵיהּ שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ : יז. וּמִשְׁאָר מִשְׁחָא דְּעַל יְדֵיהּ יִתֵּין כָּהֲנָא עַל רוּם . אוּדְנָא דְּמִדַּכֵּי דְּיַמִּינָא . וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהּ דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהּ דְּיַמִּינָא עַל דְּמָא דַּאֲשָׁמָא : יח. וּדְיִשְׁתְּאַר . בִּמְשְׁחָא דְּעַל יְדָא דְּכָהֲנָא . יִתֵּין עַל רֵישָׁא דְּמִדַּכֵּי . וִיכַפַּר עֲלוֹהִי . כָּהֲנָא קֳדָם יְיָ: יט. וְיַעֲבֵיד כָּהֲנָא יָת חַטָּתָא . וִיכַפַּר. עַל דְּמִדַּכֵּי

תפסיר הרס"ג

לאלאמאם. מן כ'ואץ אלאקדאס (יד) ת'ם יאכ'ד' מן דמה. ויגעל עלי שחמה' אד'ן אלמתטהר אלימני ועלי אבהאם ידה אלימני. ואבהאם רגלה אלימני: (טו) ויאכ'ד' אלאמאם מן לג לדהן. ויצב עלי כפה אליסרי: (טז) ויג'מס אצבעה אלימני. מן אלדהן אלד'י עלי ידה אליסרי. וינצ'ח מנה באצבעה. סבע מראר בין ידי אללה: (יז) ת'ם יצ'ע מן באקיה. עלי שחמה' אד'ן אלמתטהר אלימני. ועלי אבהאם ידה אלימני. ואבהאם רגלה אלימני. עלי דם קרבאן אלאת'ם: (יח) ואלפאצ'ל מנה. יצ'עה עלי ראס אלמתטהר. ויסתג'פר ענה בין ידי אללה: (יט) ת'ם יעמל אלאמאם אלד'כוה.

אבן עזרא

לכהן חוץ מהאמורים: (יד) על תנוך. טעמו ידוע ממקומו והנה המטהר מהצרעת שהוא בגוף כמו הכהן שימלא ידו כי העון כמו הצרעת בנפש והבהן מקום חבור והוא עקר כל המעשים והימנית בעבור כח הצד הימין והתנוך זכר לשמוע אשר צוה: (טו) על כף הכהן השמאלית. היא כף הכהן המטהר רק כן דרך צחות בלשון הקדש והעד בפסוק הבא אחריו: (טז) לפני ה'. אל פתח אהל מועד: (יז) אל מקום דם האשם. שהוא תנוך ובבוהנות: (יט) ועשה הכהן את החטאת. היא

אבי עזר

ונזה מחזק פרושו: (טו) (על כף הכהן) הרב מתרץ כיון דנאמר שתי פעמים כהן נפסוק. והוא תלאות המליצה והפסוק הנא

רבינו בחיי

הטומאה. ועוד ירמוז על פני השדה הכוונה לפורחות השדה כי הצפור החיה טבולה בדם הצפור השחוטה היה משלח לפורחות השדה והם כת המשחיתים למטה ממדרגת שר המדבר המקבל שוחד ביום הכפורים והיא נושאת עונות המצורע כענין השעיר המשתלח לעזאזל המדברה ולא היה רשאי לשלחה לא למדבר ולא לים, וזהו שדרשו רז"ל בתורת כהנים על פני השדה שלא יעמוד ביפו וישלחנה לים שלא יעמוד בגבת וישלחנה למדבר

רש"י

בצפון לפי שיצא זה מכלל אשמות לידון בהעמדה יכול תהא שחיטתו במקום העמדתו לכך נא' ושחט במקום אשר ישחט וגו': כי כחטאת. כי ככל החטאות: האשם. הזה: הוא לכהן. בכל עבודות התלויות בכהן ש השוה אשם זה לחטאת שלא תאמר הואיל ויצא דמו מכלל שאר אשמות להנתן על תנוך ובהונות לא יהא טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח לכך נאמר כי כחטאת האשם הוא לכהן יכול יהא דמו ניתן למעלה כחטאת ת"ל וכו': (יד) תנוך. גדר אמצעי שבאוזן ול' תנוך לא נודע לי והפותרי' קורין לו טנדרו"ס: בהן. גודל: (טז) לפני ה'. כנגד בית ב קדשי הקדשים:

שפתי חכמים

הרא"ם: ר וא"ת גבי חטאת ועולה נמי למה לא גילה הקרא שטעון שחיט' בצפון דהא הם נמי יצאו מכלל חטאות ועולה לידון בהעמדה כדכתי' והעמיד הכהן וגו' דקאי על כל הקרבנות שצריך המטהר. וי"ל דמהיכא תיתי שלא יהו צריכין שחיטה בצפון בשלמא גבי אשם דצריך לגלות משום דשאני אשם דצריך ליתן מדמו על בהן ועל תנוך איש המטהר ה"א דמותר נ"כ לשחוט אשם במקו' העמדת איש המטהר כיון שמוליך הדם לשם ליתן על הבהונות ועל תנוך אוזן אבל גבי חטאת ועולה לא צריך שם לדם כלל: ש פי' בכל העבודות התלויות בכהן ומה חטאת בהמה מן החולין וביום וביד ימנית וטעונה כלי אף אשם כן לא כחטאת להנתן לכהן: ת פי' שכבר ידוע שגובה המזבח עשר אמות ובאמצע גובה היה חוט של סיקרא חוגרו סביב המזבח להבדיל בין דמים העליונים לתחתונים ובחטאת כתיב על קרנות המזבח ש"מ מן החוטים למעלה הוא ובאשם לא כתיב קרנות ש"מ למטה היא: א ת"ל זאת תורת האשם שכל תורה לרבות שיהא כאשם מצורע מתן דמים שלו שהוא למטה מחוט הסיקרא אע"פ שהוקש לחטאת בשאר דברים: ב דהא השתא לאו מחוסר כפורים הוא ומותר לו לילך לעזר' ולפנים

מרפא לשון

מפני שצ"ל על משקל חיתא שכנגדה. חי) והנותר בשמן, מן משחא. ה"ג תר' בשמן כמו מן השמן ודכוותיה, כי לא אעלה בקרבך תר'

מסורת הקריאה

במס"ר: כחטאת, הנגינה בטי"ת: קדשים, הקו"ף בלי מתג: הוא, במלאפום, עין לעיל ז' א': (יט) ועשה, נמסר עליו כל ועשה

רמב"ן

ארמית לצפרא, וכן ישוב ויצפור ישכים בבקר. אמר צפור שמים עליהם כי הם לרובם יגביהו לעוף בשמים וכל צפור כל כנף שני מינין כל הקטנים וכל הגדולים כי יקרא קן צפור לפניך הם הקטנים שהן רבים שאפילו בקטניהם יחוס וכן אשר שם צפרים יקננו כי הם השוכנים בענפי ארזי הלבנון. אמור לצפור כל כנף שיתאספו אפי' הקטנים עליהם כי הטורפים יבאו מעצמם. וכן התשחק בו כצפור ותקשרנו לנערותיך כי דרך הנערים לשחק בעוף הקטן. ולשון חכמים כך הוא כל שיש בידו מקל או צפור. האורג משער הנזיר כמלא הסיט בבגד כצפורתא ואמרו צפירת כרמים ואמרו בשר צפרים מחזירין החולה לחליו. ואמר בכתוב כל צפור טהורה

תרגום אונקלוס

מִסְּאוֹבְתֵיהּ . וּבָתַר כֵּן יִכּוֹס יָת עֲלָתָא : כ. וְיַסֵּיק כָּהֲנָא . יָת עֲלָתָא וְיָת מִנְחָתָא לְמַדְבְּחָא . וִיכַפַּר עֲלוֹהִי . כָּהֲנָא וְיִדְכֵּי : כא. וְאִם מִסְכֵּין הוּא . וְלֵית יְדֵיהּ מַדְבְּקָא . וְיִסַּב . אִמַּר חַד אֲשָׁמָא . לַאֲרָמָא לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי . וְעֶשְׂרוֹנָא סֻלְתָּא . חַד דְּפִיל בִּמְשַׁח . לְמִנְחָתָא וְלוֹגָא דְמִשְׁחָא : כב. וְתַרְתֵּין שַׁפְנִינִין . אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה . דְּתַדְבֵּיק יְדֵיהּ . וִיהֵי חַד חַטָּתָא . וְחַד עֲלָתָא : כג. וְיַיְתֵי יָתְהוֹן . בְּיוֹמָא תְמִינָאָה . לְדִכוּתֵיהּ לְוָת כָּהֲנָא . לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לִקְדָם יְיָ : כד. וְיִסַּב כָּהֲנָא . יָת אִמְּרָא דַאֲשָׁמָא וְיָת לוֹגָא דְמִשְׁחָא . וִירִים יָתְהוֹן כָּהֲנָא . אֲרָמָא קֳדָם יְיָ : כה. וְיִכּוֹס יָת אִמְּרָא דַאֲשָׁמָא . וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמָא דַאֲשָׁמָא . וְיִתֵּין .

ויקרא יד מצורע

הַמִּטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ וְאַחַר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה׃
כ וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר׃ ס שלישי
חמישי כשהן מחוברין כא* וְאִם־דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לִתְנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן׃
כב וּשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְהָיָה אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה׃
כג וְהֵבִיא אֹתָם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה׃
כד וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃
כה וְשָׁחַט אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם

* שני בסת"י

תפסיר הרס"ג

ויסתג'פר ען אלמתטהר מן נגאסתה, ובעד ד'אלך יד'בח אלצעידה: (כ) ת'ם יצעד אלצעידה ואלהדייה עלי אלמד'בח. ויסתג'פר ענה אלאמאם ויטהר: (כא) ואן כאן פקירא. לם תנאל ידה ד'אלך. פליקרב כ'רופא ואחדא קרבאן אלאת'ם. לאלתחריך ליסתג'פר ענה. ועשר מן סמד מלתות בדהן. הדייה ולג דהן: (כב) ושפנינין. או פרכ'י חמאם. עלי מא תנאל ידה. פיכון אחדהמא ד'כוה. ואלאכ'ר צעידה: (כג) פליאת בהמא. פי אליום אלת'אמן. מן אול טהרה אלי אלאמאם. אלי באב כ'בא אלמחצ'ר בין ידי אללה: (כד) ויאכ'ד' אלאמאם. כ'רוף קרבאן אלאת'ם ואללג אלדהן. ויחרכהא אלאמאם תחריכא בין ידי אללה: (כה) ת'ם יד'בחה. ויאכ'ד' מן דמה

תורה אור

ת"א והעלה. פסחים כח מנחות כה: ואם דל. יומא מא ערכין י כריתות כח: ואין ידו. ערכין ז: לתנופה. יומא ה מנחות לג לד: ועשרון. מנחות כט פז:

אבן עזרא

הכבשה כתורת כל חטאת: (כ) והעלה את העולה. היא הכבש ומנחתו שהוא עשרון ויש אומרים שכל המנחה יקריב לעולה ובתחלה האשם שהוא החמור: וטהר. אז היה טהור ככל הטהורים: (כא) דל. יש בגוף כמו דלות ורעות אשרי משכיל אל דל ככה דל בן המלך

אבי עזר

אחריו יורה דמיירי בכהן אחד: (כא) (ואם דל הוא) וכן שמש הכתוב בלשון

רש"י

(כ) ואת המנחה. מנחת נסכים ג' של בהמה: (כא) ועשרון סלת אחד. לכבש זה שהוא אחד יביא עשרון א' לנסכיו: ולוג שמן. לתת ממנו על הבהונות ושמן של נסכי המנחה לא הוזקק ה הכתוב לפרש: (כג) ביום השמיני לטהרתו. שמיני לצפרים ולהזאת עץ ארז ו ואזוב ושני תולעת:

ספורנו

(יב) והקריב אותו לאשם. כבר התבאר שענין האשם הוא על מעל בקדש כמו החטאת על חיוב כרת וכבר אמרו שהצרעת היא על לשון הרע ועל גסות ששניהם מעילה בקדש. כי אמנם לשון הרע עקרו בסתר כמעמיק מה' לסתיר עצה כאמרם (בברכות) העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה ועל המתגאה נאמר גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל. אמר הקב"ה זה גונב מלבושי אין אני והוא יכולים לעמוד בעולם אחד וכבר ספר הכתוב על עזיהו באמרו ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעול מעל באלהי אבותיו והצרעת זרחה במצחו:

שפתי חכמים

ועוד דאין הזאה בשער נקנור וע"כ האי לפני ה' כנגד בית קדשי קדשים: ג כלו' הבאה עם הבהמה שהיא מנחת נסכים לא מנחה הבאה בפני עצמה שהמנחה הבאה בפני עצמה היא נקמצת והנותר נאכל לכהנים ומנחה זו הוקשה לעולה שכולה כליל: ד (ג"א) דלא הל"ל אחד בשלמא הא דכתיב וכבש אחד שפיר לפי שהעשיר מביא ג' בהמות אמר בעני אחד אבל גבי עשרון ליכא למימר הכי דכיון שהעשרון הזה טפל לבהמה לא הל"ל אלא ועשרון סולת לפיכך צ"ל שפירש הכתוב ועשרון סולת אחד לכבש זה שהוא אחד דהשתא הוא מחובר לכבש ועל אחד דכתיב גבי כבש קאי: ה וא"ת למה לא פי' רש"י זה לעיל גבי ג' חטאות שצריך התם ג' עשרונים לג' המנחות וסתם נמי לא כתיב כמה שמן צריך לנסכי המנחות. וי"ל דמה שפרש"י ועשרון סלת לכבש זה וכו' מזה ללה להוכיח מה שפירש למעלה שחטאתו ואשמו של מצורע טעונין נסכים שלא תקשה מנליה דלמא ג' עשרונים לנסכי עולה לחוד אבל חטאת ואשם של מצורע כשאר חטאות ואשמות שאין טעונין נסכים ומפרש שהרי בדל כא' ועשרון סלת לכבש זה שהוא מביא אחד לא יביא אלא עשרון אחד ומהשתא א"א לומר דגבי עשיר שלשה עשרונים לעולה לחוד ולחטאת ולאשם לא כלום דא"כ דל למה לא מביא רק עשרון אחד כיון דבעשיר תלוי הכל בבהמה וצריך לבהמה אחת ג' עשרונים גבי דל ג"כ יהיו שלשה עשרונים אלא כדפירש' חטאתו ואשמו של מצורע טעונין נסכים וא"כ שאר הכבשים א' לחטאת וא' לאשם: ו דק"ל דמשמע שזה יום שמיני להבאת הצפרים שהוא טהור זה אינו דהא ביום שמיני מביא הקרבנות ועל כרחך אינו טהור קודם לכן ועל זה פירש שמיני לצפרים כו' שזה ג"כ נקרא טהרה מלמטה מטבל ומושב. ואין לאקשויי מנ"ל שהוא שמיני להזאה דלמא קאי איום הבאת עולתו וחטאתו ואשמו. דיש לומר דכתיב לעיל והיה ביום השביעי יגלח ודאי השמיני קאי על השביעי ואף על גב דלעיל גם כן כתיב וביום השמיני יקח שני כבשים וגו' ושם לא פי' כלום משום דלעיל כתי' וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים וכתי' והיה ביום השביעי ומיד אח"כ וביום השמיני ודאי קאי על שלפניו:

מסורת הקריאה

דפרשה הפוך, פי' בטעם מהפך: (כא) ואם דל, חד מן י"ב פתחין נמסר שמות למ"ד ט"ו: משגת, הנגינה בשי"ן: ולקח, הנגינה

רמב"ן

תאכלו על המינין הרבים ההם ונתרבה של מצורע מכל. ואמר וזה אשר לא תאכלו מהם כאומר ואלה אשר לא תאכלו מבשרם. ולכך דרשו טהורות לא טמאות. ומכל מקום כלם בעלי פטפוט הם. וכן ג"כ גב צפור מצאה בית ודרור קן לה כך נראה שאינו שם כולל העופות כולם. וכן אשר שם צפרים יקננו חסידה ברושים ביתה. והנראה מדברי רבותינו שכל עופות טהורים נקראים צפור אבל מצותו של מצורע בצפרי דרור דתניא בתורת כהנים ושלח את הצפור החיה אל מחוץ לעיר אל פני השדה רבי יוסי הגלילי אומר צפור שהיא חוץ לכל עיר ואי זו זה דרור. ומן המדרש הזה הזכירו הפטפוט ויתכן שאינו אלא למצוה ודיעבד כלם כשרין בו. ולפיכך הוצרכו בת"כ למעט טמאות וכן שנינו במסכת נגעים ומביא שתי צפרים דרור ושנו עוד שם שתי צפרים מצותן שיהיו שוות במראה בקומה ובדמים ולקיחתן כאחת אע"פ שאינן שוות כשרות שחט אחת מהן ונמצאת שלא דרור יקח זוג לשניה. והטעם בזה שאף

ונתן על־תנוך אזן־המטהר
הימנית ועל־בהן ידו הימנית ועל־
בהן רגלו הימנית: כו ומן־השמן יצק
הכהן על־כף הכהן השמאלית:
כז והזה הכהן באצבעו הימנית מן־
השמן אשר על־כפו השמאלית
שבע פעמים לפני יהוה: כח ונתן
הכהן מן־השמן | אשר על־כפו על־
תנוך אזן המטהר הימנית ועל־בהן
ידו הימנית ועל־בהן רגלו הימנית
על־מקום דם האשם: כט והנותר
מן־השמן אשר על־כף הכהן יתן
על־ראש המטהר לכפר עליו לפני
יהוה: ל ועשה את־האחד מן־
התרים או מן־בני היונה מאשר
תשיג ידו: לא את אשר־תשיג ידו
את־האחד חטאת ואת־האחד
עלה על־המנחה וכפר הכהן על
המטהר לפני יהוה: לב זאת תורת
אשר־בו נגע צרעת אשר לא־תשיג
ידו בטהרתו: פ רביעי ששי כשהן מחוברין
לג* וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן

ת"א על תנוך. יבמות קד: ועל בהן. מנחות ח: כמלבשו. זבחים כד: על מקום. מנחות י נגעים מה. והנותר מן. יומא סא: אשר לא. ערכין יז כלימוס מ'

* שלישי כשה' (שישי כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

על רום אודנא דמדכי דימינא. ועל אליון ידיה דימינא. ועל אליון רגליה דימינא: כו. ומן משחא יריק כהנא. על ידא דכהנא דשמאלא: כז. וידי כהנא באצבעיה דימינא. מן משחא. דעל ידיה דשמאלא. שבע זמנין קדם יי: כח. ויתין כהנא. מן משחא דעל ידיה. על רום. אודנא דמדכי דימינא. ועל אליון ידיה דימינא. ועל אליון רגליה דימינא, על אתר דמא דאשמא: כט. ודישתאר. מן משחא דעל ידא דכהנא. יתין על רישא דמדכי. לכפרא עלוהי קדם יי: ל. ויעביד ית חד מן שפנינייא. או מן בני יונה. מדתדביק ידיה: לא. ית דתדביק ידיה. ית חד חטאתא. וית חד עלתא על מנחתא. ויכפר כהנא. על דמדכי קדם יי: לב. דא אורייתא. דביה מכתש סגירו. דלא תדביק ידיה בדכותיה: לג. ומליל יי. עם משה

תפסיר הרס"ג

ויצ'ע. עלי שחמה' אד'ן אלמתטהר אלימני. ועלי אבהאם רגלה אלימני: (כו) ומן אלדהן יצב (י"נ אלאמאם). פי כפה אליסרי: (כז) וינצ'ח באצבעה אלימני. מן ד'אלך אלדהן. אלד'י עלי כפה אליסרי. סבע מראר בין ידי אללה: (כח) ת'ם יצ'ע מן אלדהן אלד'י פי כפה. עלי שחמה' אד'ן אלמתטהר אלימני. ועלי אבהאם ידה אלימני. ועלי אבהאם רגלה אלימני. עלי מוצ'ע דם קרבאן אלאת'ם: (כט) ובאקיה יצבה עלי ראס אלמתטהר. ויסתג'פר ענה בין ידי אללה: (ל) ת'ם יעמל ואחד מן אלשפאנין. או מן פרכ'י אלחמאם. עלי מא תנאל ידה: (לא) מע מא תנאל ידה. אחדהמא ד'כוה. ואלאכ'ר צעידה מע אלהדייה. ויסתג'פר ענה בין ידי אללה: (לב) הד'ה שריעה' מן כאן בה בלא ברץ. ולם תנאל ידה פי זקת טהרה: (לג) ת'ם כלם

חלק הדקדוק

ל) מאשר תשיג ידו, תיבת מאשר בטפחא בכל התיגאן. ומראיהן, בטפחא

אבן עזרא

ויש דל שאין לו ממון: (לג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. החל לבאר צרעת הבית: וטעם כי תבאו אל ארץ כנען. כי זה נוהג בארץ לבדה בעבור גודל מעלת הארץ כי המקדש בתוכם והכבוד

רבינו בחיי

(לה) ובא אשר לו הבית. דרשו רז"ל בפ"ק דיומא מי שמיוחד ביתו לו כלומר שאינו רוצה להשאיל כלים או שאינו מכניס אורחים לביתו שהנגעים באים על צרות העין, וזהו שאמר ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית.

ובמדרש ובא אשר לו הבית זה הקב"ה, והגיד לכהן זה ירמיה, כנגע נראה לי בבית זה צלם שהעמיד מנשה בהיכל:

רש"י

(כח) על מקום דם האשם. אפי' נתקנח הדם למד שאין

מסורת הקריאה

בקו"ף: (כג) אל פתח, במרכא לא בתביר: (כו) השמאלית, השי"ן בדגש: (כז) השמאלית. השי"ן בדגש: (לא) על המטהר, נמסר עליו לית בטעם ואינון ג' דסמיך, ר"ל מלת על לית בטעם בענין דהכא ואינון ג' דסמיך ב' מלות אלו על המטהר, א' בפסוק ז', ב' בפסוק י"ט, ג' דין, משמע מזה דרק דין הוא בטעם ואינך ב' במקף, ובכל הספרים גם הך דפסוק ז' הוא בטעם דרגא, ונמסר שם במס"ג על ח' בטעם מאריכין בסיפרא, משמע שהוא מן הח' שבטעם. ודין שבפסוק ל"א צ"ל במקף, וסי' נמסר לעיל א' י"א במס"ג ח' בטעם מאריכין ומונה שם על המטהר, ואינו מסיים איזו הוא, אך כיון שהמס"ק הוא העיקר בכ"מ לכן נראה יותר לומר שדין דבפסוק ל"א הוא בטעם מרכא כהמס"ק, ובפסוק ז'

רמב"ן

על פי שבדיעבד כלן כשרות כשהן שני מינים פסולות. ובפרק אלו טרפות אמרו עוף המסרט כשר לטהר בו את המצורע וזו היא סנונית לבנה שנחלקו בה רבי אליעזר וחכמים ומכאן שאין צפרי המצורע מין אחד בלבד ושאין מטהרין בכל עוף טהור אבל מצותו בכל עוף דרור כלומר שדרה בבית כבשדה. ולפיכך אמרו בסנונית דכיון שהיא טהורה לדעת חכמים כשרה לטהר בה שהיא בכלל דרור. ומכל מקום כל הטהורין כשרים בדיעבד שכלן בכלל שתי צפרים טהורות. ושנו בסיפרי אמר ר' יאשיה כל מקום שנאמר צפור בטהורה הכתוב מדבר ואמר רבי יצחק עוף טהור נקרא עוף ונקרא צפור וטמא לא נקרא אלא עוף וכך הזכירו בגמרא בפרק שלוח הקן ושם העלו כי חיות שחיין ראשי אברים שלהם למעוטי

תרגום אונקלוס

ולאהרן למימר: לד. ארי תיעלון לארעא דכנען. דאנא יהיב לכון לאחסנא. ואתין מכתש סגירו בבית ארע אחסנתכון: לה. וייתי דדיליה ביתא. ויחוי לכהנא למימר. כמכתשא. אתחזי לי בביתא: לו. ויפקיד כהנא ויפנון ית ביתא. עד לא ייעול כהנא למחזי ית מכתשא. ולא יסתאב כל דבביתא. ובתר כן:

לאמר:
לד כי תבאו אל־ארץ כנען
אשר אני נתן לכם לאחזה ונתתי
נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם:
לה ובא אשר־לו הבית והגיד לכהן
לאמר כנגע נראה לי בבית: לו וצוה
הכהן ופנו את־הבית בטרם יבא
הכהן לראות את־הנגע ולא יטמא
כל־אשר בבית ואחר כן יבא הכהן

ת"א לאחזה. יומא יב: ונתתי נגע. סוכיות י: בבית ארץ. יומא יא יב מגילה כו נדרים כו גיטין פב ב"ק סג: ובא אשר. יומא יא יב ערכין טז: כנגע נראה. נגעים מד: ופנו הכהן. ערכין יז נגעים עד: ולא יטמא. שבועות יז:

תפסיר הרס"ג

אללה מוסי והרון תכלימא: (לד) אד'א דכ'לתם אלי בלד כנעאן. אלד'י אנא מעטיכמוהא חוזא. פאחללת בלא ברץ. פי בעץ' ביות ארץ' חוזכם: (לה) פליאת אלד'י לה אלבית. ויכ'בר אלאמאם קאילא. קד צ'הר לי פי אלבית שבה בלא: (לו) פיאמר אלאמאם וינגלו אלבית. קבל אן ידכ'ל לינצ'ר אלבלא. ולא ינגס גמיע מא פיה. ובעד ד'אלך

נוה שלום

הלשון עיין רש"י ז"ל. (לד) בבית ארץ. פי בעץ' ביות, בקצת בתים, כלומר באותם בתים שיש בהם מטמוניות כדרז"ל או בבית מי שנכשל בחטא לה"ר שאין הנגעים באים אלא על עון לה"ר, עיין רמב"ם סוף הל' טמ"צ. (לו) שקערורות, כ'טוט, קוים כמו חוטים, ירקרקת כמו ירוקות או אדומות ע"ר

בעל הטורים

(לה) נראה לי. ב'. דין. ואידך מרחוק ה' נראה לי שאחז"ל באפי' ת"ח וקי בנגעים לא יאמר נגע אלא כנגע וזהו מרחוק נראה שיקח הדבר מרחוק ולא יפסיק לו' נגע: (לו) ואחר כן. ב'. דין. ואידך ואחר כן תבא אליה ובעלתה כמו הכא שנכנס

רש"י

הדם גורם אלא המקום גורם: (לד) ונתתי נגע צרעת. בשורה היא להם ז שהנגעים באים עליהם לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר וע"י הנגע נותץ הבית ומוצאן: (לה) כנגע נראה לי בבית. אפי' ת"ח שיודע שהוא נגע ודאי לא יפסוק דבר ברור לו' ח נגע נראה לי אלא כנגע נראה לי: (לו) בטרם יבא הכהן וגו'. שכל זמן שאין כהן נזקק לו אין שם תורת טומאה: ולא יטמא כל אשר בבית. (ת"כ) שאם לא יפנהו ויבא הכהן ויראה ט הנגע נזקק להסגר וכל מה שבתוכו יטמא ועל מה חסה תורה אם על כלי שטף יטבילם ויטהרו ואם על אוכלין ומשקין יאכלם

שפתי חכמים

ז דאל"כ כי תהיה מבעי ליה מאי ונתתי. וא"ת תינח מנגעים של בתים אבל נגעים של בגדים למה הם באים. וי"ל לפי שלא ידעו איזה בגדים היו תשמישי ע"א וכאותן בגדים באו הנגעים וצריך לשורפם. מלאתי: ח דלמדה תורה ד"א שיאמר ל' ספק כמו שאחז"ל למד לשונך לו' איני יודע: ט כלו' מיד שיראה הנגע מיד יטמא כל אשר בבית אפי' לא שהה בבית בכדי אכילת פרס דאל"כ מה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לד) ונתתי. א"ל הקב"ה לישראל כאו מה ביניכ' לאו"ה או"ה כשהן חוטאין אני מלקה בהם תחלה ואח"כ בבתיהם שנא' וינגע ה' את פרעה וגו' אבל אתם אם תחטאו בתיכם אני מלקה תחלה שנא' ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם. וכי מה חטאו העצים והאבנים אלא כדי שיראו ויקחו מוסר וכן אתה מוצא כשחטאו ישראל ורצה הקב"ה להגלות' הביא את סנחריב על כל האומו' כדי שיראו ישראל ויעשו תשובה שנא' הכרתי גוים וגו' כך הקב"ה מראה לאדם ומלקה ביתו תחלה אם חזר בו מוטב ואם לאו בגדיו לוקים שנא' אחר כן ולצרעת הבגד ועדיין אם חזר בו מוטב ואם לאו לוקה בגופו שנא' לבסוף איש כי יהיה זב וגם לוקה בג' מינין הללו לשאת ולספחת ולבהרת זש"ה נכונו ללצים שפטים אמר הקב"ה עד שלא בראתיו תקנתי לו את אלו. משל לעבד רע שנמכר בשוק והלך אדם לקנותו והכיר בו שהוא רע ולקח עמו כבלים ומקל לרדותו בהם אם יברח כיון שברח אסרו בכבלים והכהו במקל:

עניני טהרת הבתים המנוגעים

בנגעי בתי' כתי' לאמ' (לד) כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם. (מדרש פ' יז) ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם, הה"ד אך טוב לישראל אלהים, יכול לכל, ת"ל לברי לבב, אלו שלבם בריא במצות. ביאור הדברים כי הש"י התקין יסורים לברואיו לטובתם למען שיתפעלו עי"ז להטיב מעשיהם וינחלו חיי העוה"ב כמ"ש בילקוט משלי אמר הקב"ה עד שלא בראתי את האדם התקנתי לו יסורים, לפי שאני יודע את יצרו כי יצר לב האדם רע מנעוריו, משל לעבד רע שהיה נמכר הלך רבו לקנותו והיה יודע בו שהוא רע לוקח עמו כבלים ומגלבים שאם יברח יהא רודה אותו בהם כיון שברח הביא הכבלים וכבלו והגלבים והכהו אמר לו העבד לא היית יודע שאני רע למה לקחת אותי. אמר לו לפי שהייתי יודע שאתה רע התקנתי לך כבלים ומגלבים שאם תברח אני ארדה אותך. אך אימתי היסורים הוא תיקון להברואים בזמן שיאמינו שהם באים לטובתם כאשר ייסר איש את בנו אשר כונת האב הוא רק לקוות הטוב ממנו שיטיב מעשיו עי"ז, כן ה' אלהיך מיסרך לטוב לך. כמ"ש במדרש עה"פ והיה זרעך כעפר הארץ, מה עפר עשוי דיש לכל כך בניך יהיו עשוים דיש לכל וכו' אעפ"כ לטובתך מסקסקין וממרקין לך מן חובך וכו'. הרי לפניך שכל העונשים שהש"י מביא על עמו ישראל, הכל לטובתם מכוון ולא להרע ולהזיק, ומי שהוא מאמין כך אז כשיבוא עליו איזה עונש יחרד לקראת בוראו ויאמר לא חשיד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא ובלתי ספק מעשי מקולקלים, ע"כ ישתדל לפשפש במעשיו ויתקנם ושב ורפא לו. אמנם מי שאינו מאמין שהקב"ה מכוון טובתו, רק הוא חושב שכונתו ית' רק להרע ולהזיק אז לא יתפעל מהעונש להטבת המעשים, ואז לא יהיו היסורים לתועלת עבורו, כמ"ש הנביא ירמיה לשוא הכיתי את בניכם, אחר אשר מוסר לא לקחו מזה. וא"כ היה ההכאה לשוא ולמגן ללא תועלת, ויען שהיה גלוי וידוע לפני הקב"ה שהשרשת אמונה הזאת היא הכרחית לישראל למען שיהיו העונשים הבאים עליהם לתועלת כנ"ל, ע"כ אמר הקב"ה כי תבואו אל ארץ כנען וגו' ונתתי נגע צרעת וגו'. וחז"ל הרגישו על לשון נתינה שכתוב כאן, ונתתי נגע צרעת משמע שהיא מתנה טובה לישראל ואינו מפולש מהות הטובה בזה, ומדוע רק לישראל. לזה אמרו הה"ד אך טוב לישראל וגו'. ר"ל הנגעים האלו הם נחשבים למתנה טובה רק לישראל בהיותם שוכנים בבית ארץ אחוזתם, למען שיבחין שה' בר מעליו, כמ"ש הרמב"ן כי הנגע יהי' לו להתראה שייטיב מעשיו, וכן הוא מבואר בילקוט סוף פ' תזריע כשבא להזהיר על הנגעים אמר אדם כי יהיה בעור בשרו וגו' קשה לפני הקב"ה לפשוט ידו באדם, אלא מתרה אותו ומלקה ביתו שנאמר ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם וגו'. חזר בו יפה. ואם לאו מלקהו בבגדו שנא' והבגד כי יהיה בו נגע צרעת.

מצות השם

(לה) [קטז] (עשה פג) לטמא בית המנוגע שנאמ' ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית:

אבן עזרא

בתוך המקדש: (לד) ונתתי. הדבר תלוי בנתינת ה'. ובא אשר לו הבית. מצוה שיבא אל הכהן: (לו) ופנו את הבית. בעל הבית וכל אנשי ביתו. וטעם לשון רבים לפנותו מהרה: בטרם יבא הכהן. כי עוד יסגיר הבית בעבור

רבינו בחיי

(לו) וצוה הכהן ופנו את הבית. התורה חסה על ממונן של ישראל ואפילו על כלי חרס שהרי כלים הללו שהזכיר בהן ופנו את הבית ולא יטמא כל אשר בבית בכלי חרס הוא מדבר שאם היו כלי שטף יטבילם והם טהורים ואם היו שם אוכלין ומשקין יאכלם בימי טומאתו הא ודאי איני מדבר אלא בכלי חרס לפי שאין להן טהרה במקוה:

(לז) והנה הנגע בקירות הבית. עד כאן הזכיר עשרה נגעים ששה בגופו של אדם והם שאת ספחת בהרת שחין נתק מריטת הראש. ד' חוץ לגופו בבגד פשתים בכל כלי עור בקירות הבית.

ותמצא הפרשיות מסודרות בסדר הזה והיו הנגעים עשרה כנגד עשרת הדברות בזמן שהיו ישראל מקיימין

חומת אנ"ך

ואזוב המורה על ההכנעה: (לד) כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזה. יש להעיר אומאי אנגעי בתים קפיד לומר ארץ כנען. ותו אשר אני נותן לכם לאחוזה נר' מ"ו יתר. גם אומרו בבית ארץ אחוזתכם הול"ל בבתיכם. ונראה שעיקר הטעם בעבור צרות עין כמו שאמרו רבותינו ז"ל בפסוק ובא אשר לו הבית שייחד ביתו לו לעצמו ולא הוה מהנה ממונו לאחרים כי בעבור זה נתן ה' לאחוזה בית מלא כל טוב לנכותו אם ייטיב מביתו גם לאחרים וכל מה שהאדם נותן לאחרים לא משלו הוא נותן כי אם משולחן גבוה קא זכי ליה. לכן אמר כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזה כי לא בחרבם ירשו ארץ ואין מקום לצרי עין לומר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה שה' נתן לך כח ואחוזה ודין הוא שתתנו משלו לעניי עמו ואם תהיו צרי עין המיחסים האחוזה אל עצמם אז ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם רוצה לומר במקום שאתם מיחסים האחוזה לכם: (לה) ובא אשר לו הבית. זה שייחד לו הבית לעצמו

מסורת הקריאה

במקף: (לה) נראה, האל"ף בקמץ, כי הוא עבר מבנין נפעל:

נחל קדומים

כי נשמות נבראו ביום ראשון ודוק: לד (ב) ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם וגו'. כתב רבינו אפרים ז"ל בפרישתו כ"י כל פרשה זו נדרשת על בית ראשון ובית שני. ובא אשר לו הבית זה הקדוש ברוך הוא והגיד לכהן זה ירמיה הנביא כנגע נראה לי בבית זו ע"ז וצוה הכהן ופנו את הבית וצוה ירמיה לפנות הבית מע"ז בטרם יבא הכהן זה הקדוש ברוך הוא. כהן גימט' דיין כלומר בטרם שישב עליהן בדין ולא יטמא כל אשר בבית כי ע"ז מטמאה באהל ואחר שהוכיחן ירמיה ולא הועיל ובא הכהן ישב הקב"ה עליהם בב"ד והנה הנגע בקירות הבית שנאמר מחוקה על הקיר שקערורות שערורית עשתה מאד ירקרקות או אדמדמות מראות גוונ' ע"ז. ויצא הכהן מן הבית עשר מסעות נסעה שכי' והסגיר את הבית ז' ימים ע' שנה של גלות בבל וראה הכהן והנה פשה הנגע ראה הקב"ה שהוסיפו חטא על חטא וצוה הכהן וחלצו צוה הקב"ה לשרוף ביתו ולהחריב היכלו. ושפכו את העפר אלו כלי שרת של זהב שנק' עפר שנאמר ועפרות זהב לו אל מקום טמא זו בבל ולקחו אבנים אחרות לסוף ע' שנה של גלות בבל נבנה

לִרְאוֹת אֶת־הַבָּיִת: לז וְרָאָה אֶת־
הַנֶּגַע וְהִנֵּה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבַּיִת
שְׁקַעֲרוּרֹת יְרַקְרַקֹּת אוֹ אֲדַמְדַּמֹּת
וּמַרְאֵיהֶן שָׁפָל מִן־הַקִּיר: לח וְיָצָא
הַכֹּהֵן מִן־הַבַּיִת אֶל־פֶּתַח הַבָּיִת
וְהִסְגִּיר אֶת־הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים:
לט וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה
וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבָּיִת:
מ וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְּצוּ אֶת־הָאֲבָנִים
אֲשֶׁר בָּהֵן הַנָּגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֶתְהֶן
אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא:
מא וְאֶת־הַבַּיִת יַקְצִעַ מִבַּיִת סָבִיב
וְשָׁפְכוּ אֶת־הֶעָפָר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל־
מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא:

תרגום אונקלוס

יֵיעוֹל כָּהֲנָא לְמִחְזֵי יָת בֵּיתָא: לז. וְיִחְזֵי יָת מַכְתָּשָׁא. וְהָא מַכְתָּשָׁא בְּכוּתְלֵי בֵיתָא. פַּחְתִּין יָרְקָן. אוֹ סָמְקָן. וּמִחְזֵיהוֹן מַכִּיךְ מִן כּוּתְלָא: לח. וְיִפּוֹק כָּהֲנָא. מִן בֵּיתָא לִתְרַע בֵּיתָא. וְיַסְגַּר יָת בֵּיתָא שִׁבְעָא יוֹמִין: לט. וִיתוּב כָּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה. וְיִחְזֵי. וְהָא. אוֹסֵיף מַכְתָּשָׁא בְּכוּתְלֵי בֵיתָא: מ. וִיפַקֵּיד כָּהֲנָא וְיִשְׁלְפוּן (ינ"י וִישַׁלְּפוּן) יָת אַבְנַיָּא. דִּבְהוֹן מַכְתָּשָׁא. וְיִרְמוֹן יָתְהוֹן לְמִבַּרָא לְקַרְתָּא. לַאֲתַר מְסָאַב: מא. וְיָת בֵּיתָא. יְקַלְּפוּן מִגָּיו סְחוֹר סְחוֹר. וְיִרְמוֹן. יָת עַפְרָא דְּקַלִּיפוּ. לְמִבָּרָא לְקַרְתָּא

ת"א בקירות. ב"ב קסד סנהדרין עא פז נדה ט: ומראיהן. סנהדרין עא פז נדה יט: ויצא הכהן. נדרים כו חולין ו נגעים מד: והסגיר את. נדרים כז: ושב הכהן. ערכין לא יומא ב יבמות יז נזיר ה מכות יג הוריות טז מנחות ד מה חולין סה בכורות לב נדה כב: וחלצו את. יבמות קב נגעים מד:

תפסיר הרס"ג

ידכ'ל וינצ'ר אליה: (לז) פאן ראי אלבלא. פאד'אה פי חיטאן אלבית. כ'טוט מכ'צ'רה. או מחמרה. ומנצ'רהן מסתפל (י"נ מסתספל) פי אלחאיט: (לח) פליכ'רג מן אלבית אלי באבה. ויוקפה סבעה' אייאם: (לט) ת'ם ירגע פי אליום אלסאבע. פאן ראי אלבלא קד תפשא פי חיטאן אלבית: (מ) פליאמר אלאמאם. ותכ'לע אלחגארה. אלד'י פיהן אלבלא. וירמון אלי כ'ארג אלקריה. אלי מוצ'ע נגס: (מא) ויקשר אלבית מן דאכ'ל מסתדירא. וירמו אלתראב אלד'י קשרוה. כ'ארג אלקריה פי מוצ'ע נגס.

אבן עזרא

הספק וטרם בואו ספקו: (לז) שקערורות. אין אחות למלה הזאת ולא נדע אם היא מרובעת כפול' האות האחרון או מחמשת אותיות ופירושיה לפי טעם המקום י"א כדמות סימנין או חוטין וי"א שהיא מלה מורכבת מטעם ותשקע האש ורורות מגזרת דר בשרו וזה רחוק: ומראיהן. ומראה כל אחד מהם שפל: (מ) וחלצו את האבנים. יסירו וכן חלצנו ה' מאדם רע: אל מקום טמא. שלא יקחם משם אדם שיהיו נכרים שהם טמאים: (מא) ואת הבית יקציע. מגזרת מקצעות וכן מר ואהלות קציעות וטעמו פצולות וי"א שיפצלו המקצוע ואין זה נכון כי כבר פשה הנגע בבית רק יקציע כל הבית: וטעם מבית. מבפנים: הקצו. מגזרת קצה כי קצתו ההוה למעלה

רשב"ם

(לז) שקערורות. מין אחד מן המראות הוא שחבריו מוכיחים עליו ירקרקות אדמדמות כמו שמצינו אמוצים ברודים בתרי עשר בזכריה, מיני מראות: (מא) יקציע. יקליף כמו יעשהו במקצעות ובתלמוד המקצע מכולן טפח: אשר הקצו. הקצות את הבית מחטופי פעל למ"ד הה"א הוא. מן קצה יאמר הקצו. וי"ל שפתרונו לשון קיצוע מדכתיב ואחרי הקצות את הבית נמצא שהקיצוע קרוי הקצות שהרי הלשון כתוב למעלה ואת הבית יקציע:

בעל הטורים

כלים נאים שלא יטמאו אף השם נמי צריכם להסיר כלים סנאים

רבינו בחיי

התורה והמצות בארץ היו נצולין מהן ואם לאו היו לוקין בהן:

שקערורות, דרשו רז"ל שהיו מראיהן שקועין ומה שבא לשון הפרשה בלשון רבים וחלצו את האבנים והשליכו ושרפו ולקחו והביאו לפי שהוא ושכנו שניהם חייבים בהוצאה ושותפים בבנין כי על זה אמרו אוי לרשע אוי לשכנו אבל אחר כן חזר לדבר בלשון יחיד יקציע את הבית וכן יקח וטח לבאר שהוא לבדו מי שהנגע בכותלו חייב בהוצאות ההקצעה שהוא הקלוף ובקיחת העפר לטיט ובטיחה:

שפתי חכמים

בא רש"י ז"ל להשמיענו דז"ל קרי בי רב הוא: י וא"ת נימא לישתמש בו בשעת טומאתו כמו אוכלין טמאין דאמרי' דאוכל אותן בימי טומאתו. וי"ל דשאני אוכלין שהן נאכלין לזמן מועט ולא חיישי' לתקלה אבל כלי שקיומו לזמן מרובה חיישינן דלמא אתי בו לידי תקלה שישתמש בו בימי טהרתו או יגע בתרומה וקדשים: כ כ' הלא"ס וקשה בעיני מאד שא"כ מה זה שכתב אחר זה ומראיהן שפל מן הקיר. ונראה י"ל דהכתוב מפרש בעצמו מהו ל' שקערורות: ל כלו' ומה פי' של וישלפון ומפרש יטלום משם ואח"כ מפ' מנ"ל לתרגום שפי' כן ומפרש כמו וחלצה נעלו אבל רש"י לא מצי לפ' על הקרא יטלום משם דמנין לו: מ לא מן הבית כי יחסר ה"א. גם אין טעם לו' שיקליע הבית מן הבית: נ דא"ל סביבות הבית מארבע כותלים א"כ סביב ל"ל הא כבר כתיב ואת הבית יקליע

רש"י

בימי טומאתו הא לא חסה התורה אלא על כלי חרס שאין להם טהרה במקוה: (לז) שקערורות. (ת"כ) שוקעות במראיהן: (מ) וחלצו את האבנים. כתרגומו וישלפון יטלום משם כמו (דברים כה) וחלצה נעלו ל' הסרה: אל מקום טמא. (ת"כ) מקום שאין טהרות משתמשות שם למדך הכתוב שהאבנים הללו מטמאות מקומן בעודן בו: (מא) יקציע. (דריל"ר בלע"ז) ובל' משנה יש הרבה: מבית. (ת"כ) מבפנים: סביב. סביבות הנגע בת"כ נדרש כן שיקלוף הטיח שסביב אבני הנגע: הקצו. ל' קצה

עניני טהרת הבתים המנוגעים

חזר בו יפה. ואם לאו, באין לגופו של אדם שנא' אדם כי יהיה בו נגע לרעת, וזהו שאמרו חז"ל הה"ד אך טוב לישראל אלהים, ר"ל רק לישראל בהיותם שלמים לה', אז גם מדת הדין אשר שם אלהים מורה על דין [כידוע מחכמי אמת] ונראה לרע בהשקפה. עכ"ז הוא אך טוב להם, והרע הבא עליהם הוא הכנה לטוב, וע"כ אמרה התורה את הנגע בבית בשם מתנה טובה, שע"י התראה זו ינצל מעונש גופו. יכול לכל, ר"ל יכול לכל היא הרע הכנה להטוב הנמשך ממנו. ת"ל אלהים לברי לבב אלו שלבם ברי במלותיו ומפלים לעשות רלונו ית' והם נולרי בריתו ועדותיו כנ"ל. ופנימיותיהם הוא טוב והם שלמים לה'. אז כשיחטאו לפעמים יחוס הש"י עליהם ויתן להם מתנה טובה הוא הנגע בבית או בבגד להתראה שיבחין שה' סר מעליו וייטיב מעשיו וינצל מעונש גופו כנ"ל. אמנ' הבלתי ברי לבב במלו', ואינ' מפלי' קרבת אלהי'. אבל הם הולכים אחר שרירות לבם ומתמידים ברעתם ע"כ הם שנואים לפניו ית', אזי לא יתרה אותם בנגעי בתים ובגדים עד שיהיה הרע הזה הכנה להטוב שינצל עי"ז מעונש גופו, אבל יבוא עליהם

נחל קדומים

בית המקדש בשניה. ואם ישוב הנגע ופרח זה חרבן בית שני שחזרו וחטאו צרעת ממארת היא שנאמר במארה אתם נארים. והבא אל הבית כל ימי הסגיר אותו יטמא כלומר כל הימים שהסגיר הקדוש ברוך הוא ביד אומה הבא לשם עובר בלאו בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם. ואם בא יבא הכהן שנאמר אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא. והנה לא פשה הנגע שנאמר וברותי מכם המורדים וכתיב ואסירה כל בדיליך. וטהר הבית שנאמר וחטאת את הבית וכפרתהו. ולקח לחטא את הבית שתי צפרים שנאמר ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה: ד"א שתי צפרים שני משיחים משיח בן יוסף ומשיח בן דוד ועץ ארז אלו ת"ח כמ"ש בשבת ונטעתי חמשה ארזים בישראל ושני תולעת אלו ישראל שנאמר אל תיראי תולעת יעקב ואזוב אלו קטני ישראל ושחט את הצפור האחת זה משיח בן יוסף שנהרג אל כלי חרס כלומר שיפול ביד אומה שנמשלה לחרס ואחר כך ולקח עץ הארז כי בו יקבץ הקב"ה נדחי ישראל והפליטה הנשארה וטבל אותה שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים ושלח את הצפור החיה על פני השדה זה משיח בן דוד שישלחנו הקב"ה לציון

חומת אנ"ך

כי נכחו ועולם ידו סבר שהיה לו ואינו והנה לעניים ומה שלוה לחטא את הבית בצפורים רמז כי העושר עשה יעשה לו כנפים כצפורים עפות ולכן אז יסיר מלבו חמדת הממון והכיליות. מפרשים: והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית. פי"ב דנגעים תנן אפילו הוא ת"ח לא יגזור ויאמר נגע אלא כנגע. והקשה הרא"ם ז"ל דאם לא יאמר הכהן טמא אין כאן טומאה. ותירץ הרב גור אריה ז"ל משום דובר שקרים. והקשה עליו הרב קרבן אהרן דהרי הוא נגע ודאי רק שהכהן מטמאו ותי' הרב תוספת יום טוב דכשיאמר נגע המכוון ממנו נגע טמא ואיכא דובר

מרפא לשון

כמו מקרבך כמשנת"ל בפ' כי תשא. לג) שקערורות ירקרקת, פחתין ירקן. ה"ג וכ' היא"ר כי פחתין הוא ל"ז ואינו מוכרח שהוא כמו עיינין ידין רגלין ופירושו כמ"ש רש"י ז"ל שקעות במראיהן כמו שת"י כי כרו שוחה ללכדני, ארי כרו פחת למקטלי (ירמיה חי).

מסורת הקריאה

(לו) ופנו, מלרע: ואחר, מלעיל: (מ) בהן, הה"א בצירי, והוא חד מן ט"ו דכתיב בצירי, ועין בראשית י"ט כ"ט: והשליכו.

מב וְלָֽקְחוּ֙ אֲבָנִ֣ים אֲחֵר֔וֹת וְהֵבִ֖יאוּ אֶל־תַּ֣חַת הָאֲבָנִ֑ים וְעָפָ֥ר אַחֵ֛ר יִקַּ֖ח וְטָ֥ח אֶת־הַבָּֽיִת׃ מג וְאִם־יָשׁ֤וּב הַנֶּ֙גַע֙ וּפָרַ֣ח בַּבַּ֔יִת אַחַ֖ר חִלֵּ֣ץ אֶת־הָאֲבָנִ֑ים וְאַחֲרֵ֛י הִקְצ֥וֹת אֶת־הַבַּ֖יִת וְאַחֲרֵ֥י הִטּֽוֹחַ׃ מד וּבָא֙ הַכֹּהֵ֔ן וְרָאָ֕ה וְהִנֵּ֛ה פָּשָׂ֥ה הַנֶּ֖גַע בַּבָּ֑יִת צָרַ֨עַת מַמְאֶ֥רֶת הִ֛וא בַּבַּ֖יִת טָמֵ֥א הֽוּא׃ מה וְנָתַ֣ץ אֶת־הַבַּ֗יִת אֶת־אֲבָנָיו֙ וְאֶת־עֵצָ֔יו וְאֵ֖ת כָּל־עֲפַ֣ר הַבָּ֑יִת וְהוֹצִיא֙ אֶל־מִח֣וּץ לָעִ֔יר אֶל־מָק֖וֹם טָמֵֽא׃

תרגום אונקלוס

לַאֲתַר מְסָאַב: מב. וְיִסְּבוּן אַבְנִין אָחֳרָנִין. וְיַעֲלוּן בַּאֲתַר אַבְנַיָּא. וַעֲפַר אָחֳרָן. יִסַּב וִישׁוּעַ יָת בֵּיתָא: מג. וְאִם יְתוּב מַכְתָּשָׁא וְיִסְגֵּי בְּבֵיתָא. בָּתַר דְּשַׁלִּיפוּ יָת אַבְנַיָּא. וּבָתַר דְּקַלִּיפוּ יָת בֵּיתָא וּבָתַר דְּאִתְּשַׁע: מד. וְיֵעוֹל כַּהֲנָא. וְיִחֱזֵי. וְהָא אוֹסֵיף מַכְתָּשָׁא בְּבֵיתָא. סְגִירוּת מְחַסְּרָא הִיא. בְּבֵיתָא מְסָאַב הוּא: מה. וְיִתְרַע יָת בֵּיתָא. יָת אַבְנוֹהִי וְיָת אָעוֹהִי. וְיָת כָּל עֲפַר בֵּיתָא. וְיַפֵּיק לְמִבָּרָא

ת"א ולקחו. נגעים מד: ועפר אחר. שם: ובא הכהן. נזיר ה מכות יג הוריות ח מנחות ד מה חולין סה בכורות לב נדה כג ערכין גם יומא ב יבמות יז: ונתץ את. יבמות קג נגעים מד:

רש"י

אשר קלעו בקלוע ם הנגע סביב: (מג) הקצות. ל' העשות זכן הטוח ע אבל חלץ את האבנים מוסב הל' אל האדם שחלצן והוא משקל ל' כבד פ כמו כפר דבר: ואם ישוב הנגע וגו'. (ת"כ) יכול חזר בו ביום יהא טמא ת"ל ושב הכהן ואם ישוב מה שיבה האמורה להלן בסוף שבוע אף שיבה האמורה כאן בסוף שבוע: (מד) ובא הכהן וראה והנה פשה. (ת"כ) יכול לא יהא החוזר טמא אא"כ פשה נאמר צרעת ממארת בבתים ונאמר צרעת ממארת בבגדים מה להלן טמא את החוזר אע"פ שאינו פושה אף כאן טמא את החוזר אע"פ שאינו פושה א"כ מה ת"ל והנה פשה אין כאן מקומו של מקרא זה אלא ונתץ את הבית היה לו לכתוב אחר ואם ישוב הנגע צ וראה והנה פשה הא לא בא ללמד אלא על נגע העומד בעיניו בשבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני ומצאו שפשה ק שלא פירש בו הכתו' למעלה כלום בעומד בעיניו בשבוע ראשון ולמדך כאן בפשיון זה שאינו מדבר אלא בעומד בראשון ופשה בשני ומה יעשה לו יכול יתלנו כמו שסמך לו ונתץ את הבית ת"ל ושב הכהן ובא הכהן נלמד ביאה משיבה מה שיבה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע אף ביאה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע ואם חזר נותץ לא חזר טהור (ת"כ) ומנין שאם עמד בזה ובזה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע ר ת"ל (ובא) ואם בא יבא במה הכתו' מדבר ש אם בפושה בראשון הרי כבר אמור אם בפושה בשני הרי כבר אמור הא אינו אומר (ובא) ואם בא יבא ת אלא את שבא בסוף שבוע א' ובא בסוף שבוע שני וראה והנה לא פשה. זה העומד מה יעשה לו יכול יפטר וילך כמ"ש כאן וטהר את הבית ת"ל כי נרפא הנגע לא טהרתי אלא את הרפוי מה יעשה לו ביאה אמורה למעלה וביאה אמורה למטה מה

שפתי חכמים

מבפנים: ס מפני שמלת הקלו על משקל המרו את רוחו והמכוון פה היא הקליעה לא הקלה. לכן אמר שהכוונה היא אשר קלעו בקלות הנגע סביב ואם היה אומר אשר קלעו לא ידענו אותה קליפה היכן היא: ע פי' מבנין נפעל וכן הטוח משום דנקוד הה"א במירו"ק ל' התפעל הוא כלו' שהבית קבל הקליעה בקלות הנגע אבל חלץ את האבנים וגו': פ כלו' שהוא מן אותיות הדגושים לכן הוא נקוד כחיר"ק כמו דבר כפר: צ פי' האי צרעת ממארת לא קאי אובא הכהן אלא אואם ישוב הנגע כאלו אמר ואם ישוב הנגע וגו' עד ואחרי הטוח צרעת ממארת היא בבית טמא הוא ונתן את הבית וגו' עד והבא אל הבית וגו' עד והאוכל בבית יכבס את בגדיו ואח"כ ובא הכהן וראה והנה פשה חולץ וקוצה וטח כמו ושב הכהן דלעיל: ק פי' האי וראה והנה פשה לאו אחוזר ופורח קאי דהא גמרינן ממארת לג"ש דלעיל דאפי' אם לא פשה טמא וא"כ במה הכתוב מדבר אי בפושה בראשון הרי כבר אמור ושב הכהן ביום השביעי והנה פשה אלא בבא בסוף שבוע ראשון ומצאו עומד בעיניו ופשה בשנים גמרינן ביאה משיבה בג"ש מה להלן קוצה וטח ונותן לו שבוע אף כאן וקרא דונתץ את הבית וגו' אואם ישוב ופרח קאי שלא דבר כלום הכתוב בו פי' כאן שהוא בתחילה אבל עומד בשבוע ראשון ופשה בשבוע שניה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע: ר פי' אין לי שהוא קוצה וטח ונותן שבוע ואם חזר ופרח נותץ אלא שפשה בסוף שבוע ראשון שיש בה פשיון ואף שעמד בעיניו בשניה או שעמד בראשון ופושה בשניה חולץ וקוצה וטח דגמרינן ביאה משיבה כדלעיל אבל היכא שעמד בעיניו בשבוע ראשונה ושניה מנין שאף בזה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע כמו כשיש שם פשיון ת"ל ואם בא יבא פי' שהיה לו לו' ובא ומאי אם בא יבא שני פעמי' אלא לאקושי ביאות להדדי מה ביאה ראשונה חולץ וכו': ש כלומר שעדיין לא שמענו מזה הפסוק דבעומד בזה ובזה קמיירי מפני זה אמר במה הכתוב מדבר אם בפושה בראשון ולא חלץ ובסוף שבא בשני לחלון פשה הרי חולץ וקוצה וטח אע"פ שלא פשה בשני שהרי הוא אומר ושב הכהן ביום השביעי וגו' דמשמע כיון שפשה חולץ אע"ג דעמד בתר הכי ואם פשה בשני ולא חלץ ועמד בשלישי ובסוף שלישי מצאו שהוא עומד בפשיון הראשון כלו' בפשיון שבשבוע שני' כיון שפשה חולץ וכו' שהרי הוא אומר ובא הכהן וראה והנה פשה ואוקמינן בפשה בשני ומשמע שחולץ וכו' אע"ג דעמד בשלישי: ת לא גרסי' הכא ובא ואם בא יבא וגו' אלא ה"ג הא אינו אמור

עניני טהרת הבתים המנוגעים

תיכף יסורי הגוף בכלה ונחלה. ולא יהיה להם אלהים הוא מדת הדין אך טוב להם, אבל יהיה להם הרע רעה מוחלטת שלא יומשך מזה טוב כנ"ל. ומתנת כי נגעי בתים אחוזים ודבוקים עם נגעי הגוף ע"כ טהרת הבית הוא כמו טהרת הגוף, בצפרים ועץ ארז ואזב ושני תולעת. ונגעי בגדים אינם צריכים כ"ז בטהרתם יען כי הבגד אשר בו הנגע ישרף:

תפסיר הרס"ג

(מב) ויאכ'ד'ו חגאר אכ'ר. וידכ'לוהא מוצ'ע תלך אלחגארה. ותראב אכ'ר. יוכ'ד' ויטיין אלבית: (מג) ואן עאד אלבלא ואנתשר פי אלבית. בעד מא כ'לעת אלחגארה. ובעד מא קשר אלבית וטיין: (מד) פדכ'ל אלאמאם. פנצ'ר. פאד'א קד תפשא אלבלא פי אלבית. פהו ברץ מאחק. פי אלבית והו נגס: (מה) פלינקצ'ה. מן חגארה וכ'שבה וגמיע תראבה. וירמי ד'אלך אלי כ'ארג אלקריה. אלי

חלק הדקדוק

בכל התיגאן: מא) אל מחוץ לעיר אל מקום טמא. תיבת לעיר בטפחא. ותיבת מקום במארכה וכ"ה בכל התיגאן:

אבן עזרא

הסירו לבדו: (מב) וטח. הפך יקציע והוא מגזרת טחים אותו טפל: (מג) אחר חלץ. אחר שחלץ ואחרי הקצות את הבית בתחלה: ומלת ולקחו והביאו. רבים במהרה: ועפר אחר יקח. בעל הבית שירצה לדור בו ואם הנגע ישוב יבא הכהן: (מה) ונתץ את הבית. בצווי וכן והוציא והקרוב שסגור יהיה שבעת ימים רק הכתוב אחז דרך קצרה והעד והבא אל הבית כל ימי הסגיר

אבי עזר

מלת נאמרו מי מלא כסף מלא: (מג) (ומלת ולקחו והביאו) כמו שכתב הרב לעיל בפסוק ופנו את הבית בדבר שהציווי לעשות מהר כזה הכתוב בלשון הרבים למהר המלאכה

רבינו בחיי

(מו) והבא אל הבית. דרשו רז"ל בית מוסגר אינו מטמא הבא אליו שנאמר והבא אל הבית דרך פניו אם שהה בו שעור אכילת חצי פרס הוא טמא ובגדיו וכל מה שעליו שאף הם בכלל והבא אל הבית ואם לא שהה שעור זה אינו טמא אלא הוא לבדו:

חומת אנ"ך

שקרים ומשום הכי יאמר כנגע עכ"ד ואפשר שרמוז בתורה והגיד לכהן אין הגדה אלא חכמה ומה היא החכמה לאמר. בשביל המורה אחת

נחל קדומים

שנקראת שדה שנאמר ציון שדה תחרש צפר גימט' זה משיח עכ"ל בקיצור:

מסורת הקריאה

מלעיל: (מב) וטח, הטי"ת בקמץ: (מח) והנה, הנגינה בנו"ן:

מרפא לשון

מב) והביאו אל תחת האבנים, לאתר. נ"א באתר, והכי דייקא.

רמב"ן

מחוסרות אבר וכן הטרפות פסולות בהן ודרשו טהורות למעט אסורות כגון צפרי עיר הנדחת ועוף שהרג את הנפש והחליפן בעבודה זרה ומדרשם זה שם מן הלשון עצמו שאין צפור אלא עוף טהור ומשמע מכאן שכל עוף טהור בכלל צפור. וראיתי עוד בירושלמי במסכת נזיר שאמרו וכי נזיר טמא צפרים הוא מביא תורים ובני יונה הוא מביא אית תניי תני כל עוף טהור קרוי צפרים אית תניי תני כל העופות בין טמא ובין טהור קרוי צפרים והנה נשאר בידינו ממנו מחלוקת ומכל מקום יתכן שיהיה השם בקטנים

מו וְהַבָּא אֶל־הַבַּיִת כָּל־יְמֵי הִסְגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ מז וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו׃ מח וְאִם־בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת אַחֲרֵי הִטֹּחַ אֶת־הַבָּיִת וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַבַּיִת כִּי נִרְפָּא הַנָּגַע׃ מט וְלָקַח לְחַטֵּא אֶת־הַבַּיִת שְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב׃ נ וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפֹּר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים׃ נא וְלָקַח אֶת־עֵץ־הָאֶרֶז וְאֶת־הָאֵזֹב וְאֵת ׀ שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֵת הַצִּפֹּר הַחַיָּה וְטָבַל אֹתָם בְּדַם

ת"א והבא אל. יבמות קג:

תרגום אונקלוס

לְקַרְתָּא . לַאֲתַר מְסָאַב : מו. וּדְיֵיעוֹל לְבֵיתָא . כָּל יוֹמִין דְּיַסְגַּר יָתֵיהּ . יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא : מז. וּדְיִשְׁכּוּב בְּבֵיתָא . יְצַבַּע יָת לְבוּשׁוֹהִי . וּדְיֵיכוּל בְּבֵיתָא. יְצַבַּע יָת לְבוּשׁוֹהִי: מח. וְאִם מֵיעַל יֵיעוֹל כָּהֲנָא . וְיִחְזֵי וְהָא . לָא אוֹסֵיף מַכְתָּשָׁא בְּבֵיתָא . בָּתַר דְּאִתְּשַׁע יָת בֵּיתָא . וִידַכֵּי כָּהֲנָא יָת בֵּיתָא . אֲרֵי אִתַּסִּי מַכְתָּשָׁא : מט. וְיִסַּב . לְדַכָּאָה יָת בֵּיתָא תַּרְתֵּין צִפְּרִין . וְאָעָא דְאַרְזָא . וּצְבַע זְהוֹרִי וְאֵיזוֹבָא : נ. וְיִכּוֹס יָת יָת צִפְּרָא חֲדָא . לְמָן דַּחֲסַף עַל מֵי מַבּוּעַ : נא. וְיִסַּב יָת אָעָא דְאַרְזָא . וְיָת אֵיזוֹבָא . וְיָת צִפְּרָא חַיְתָא . וְיִטְבּוֹל יָתְהוֹן .

תפסיר הרס"ג

מוצ'ע נגס: (מו) ומן דכ'ל אלי אלבית. טול אלאייאם אלד'י אוקף פיהא. פליגגס אלי אלמג'יב: (מז) ומן אנצ'גע פיה. פליג'סל ת'יאבה. וכד'לך כל מן אכל פיה. פליג'סל ת'יאבה: (מח) פאן דכ'ל אלאמאם פנצ'ר. פאד'י לם יתפש אלבלא פי אלבית בעד מא טיין. פליטהרה. פאן אלבלא קד ברא: (מט) ויאכ'ד' לתד'כיתה עצפורין. ועוד ארז. וחריר קרמז וצעתר: (נ) וידבח אחדהמא. פי אנא כ'זף מע מא מן נביע: (נא) ויאכ'ד' עוד אלארז ואלצעתר. וחריר (י"נ וצבג') אלקרמז ואלעצפור אלחי. ויג'מסהא

אבן עזרא

אותו בראשונה ובשניה: (מו) יטמא עד הערב. אחר שירחץ בשרו כמשפט: (מז) והשוכב. חמור על כן יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב ולא הזכירו הכתוב כי כל שוכב ואוכל הוא בא בבית: (מט) ולקח. בחבירו: ביום הטמא. ביום שיהיה האדם או הבגד

אבי עזר

ע"י עוזרים: (יג) (ולקח כחבירו) היינו כמו ונתץ את הבית והוציא הכל בציווי

רבינו בחיי

(נג) וכפר על הבית וטהר. פירש הרמב"ן ז"ל כי בעבור שאין עונש הנגע הנראה בביתו של אדם כעונש הנראה בגופו לא הצריכו הכתוב לאשם וחטאת כי די לו בכפרה שיביא המצורע לטהרתו שהן הצפורים ועץ הארז ואזוב:

(נד־נה־נו) זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית ולשאת ולספחת ולבהרת. אע"פ שקבלת רז"ל היא האמת והיא המעידה על עניני הצרעת שבתחלה מלקה אותו בביתו כדי שיכניע לבבו ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה הזר בו מוטב ואם לאו מלקהו בבגדו חזר בו מוטב ואם לאו מלקהו בגופו ממש. אין סדור הענין כן בפרשיות כי פרשת נגע צרעת כי תהיה באדם היא הקודמת ואחריה פרשת והבגד כי

שפתי חכמים

ואם בא יבא כו' אלא שבא בסו' שבוע א' אע"פ שלא פשה אינו טהו' והסגירו ובא בסוף שניה ולא פשה אף שלא פשה חולץ וכו': א פי' דכל ימי הסגירו ירדה עליו טומאה בהכרח ולפיכך הנכנס בו טמא אבל ימים שחולץ וקולה וטח אינו מטמא בביא' שהטומא' הלכה לה עד שיתחיל למנות שבועות הסגר: ב שהוא הבית שחזר ופרח בו הנגע אחר שחלץ וקולה וטח וחזר הנגע ופרח וקלף נגעו והוציא האבנים שבהן הנגע שלא יטמא בביאה ת"ל כל ימי דהי"ל למיכתב בימי הסגיר אותו מאי כל לרבות המוחלט אף שקלף נגעי מטמא כיון דלנתיצה קאי הוי כל הבית טמא ומטמא את האדם בביאה: ג דאל"כ הי"ל לכתוב וכבס בגדיו וטמא עד הערב: ד פי' ד' בילי'. פי' לא יטמא בגדים דהא סתמא כתיב והבא אל הבית יטמא עד הערב דמשמע אפי' שהה כל היום כולו אינו מטמא בגדים ומפרש ואזיל ת"ל והאוכל כלו' כי היכי דהאוכל שהה בו ומטמא בגדים ה"ה נמי הבא אל הבית דכתב קרא אם שהה כדי אכילה דמטמא בגדים אע"פ שלא אכל דא"ל אכילה דוקא אבל שוכב דאין בו אלא שהייה לא הוי ת"ל והשוכב דמשמעי' מיניה דטעמא דאוכל לאו משום אכילה אלא משום שהייה הוא וה"ה ביאה נמי אם שהה כדי אכילה טמא דא"ל דוקא אם אכל או שכב קאמר דמטמא אבל לא שכב ולא אכל כגון ביאה לחוד אע"ג ששהה אינו מטמא בגדים. א"כ מה ת"ל יכבס תרי זמני דה"ל למיכתב והאוכל בבית והשוכב בבית יכבס בגדיו אלא ע"כ לרבות מי שבא ושהה אע"פ שלא אכל ולא שכב אלא ששה מטמא הבגדים והדר בעי א"כ כיון דבשהייה תליא מלתא א"כ שוכב ל"ל בשלמא אוכל מיבעי לן לשיעור שהייה כשיעור אוכל ואי משום יכבס יתירה דמרבה אפי' בשהייה לחודים בלא אכילה ושכיבה לכתוב קרא במקום והשוכב והבא מכיון דביאה בכלל שכיבה הוא מה ת"ל והאוכל והשוכב אלא ליתן שיעור לשוכב ופי' הכ' הזה אחר ואם בא יבא שלא על הסדר כדי

רש"י

בעליונה חולץ וקולה וטח ונותן לו שבוע לגמר לה וזהו שיבה זהו ביאה אף בתחתונה כן וכו' כדאי' בת"כ. גמרו של דבר אין נתיצה אלא בנגע החוזר אחר חליצה וקצוי וטיחה ואין החוזר צריך פשיון וסדר המקראות כך הוא ואם ישוב ונתץ. והבא אל הבית. והאוכל בבית. ובא הכהן וראה והנה פשה. ודבר הכתוב בעומד בראשון שנותן לו שבוע שני להסגרו ובסוף שבוע שני להסגרו בא וראה שפשה ומה יעשה לו חולץ וקולה וטח ונותן לו שבוע הזר נותן לא חזר טעון לפרים שאין בנגעים יותר מג' שבועות: (מח) ואם בא יבא. לסוף שבוע שני: וראה והנה לא פשה. מקרא זה בא ללמד בעומד בעיניו בראשון ובשני מה יעשה לו יכול יטהרנו כמשמעו של מקרא וטהר הכהן את הבית ת"ל כי נרפא הנגע לא טהרתי אלא את הרפוי ואין רפוי אלא הבית שהוקצה והוטח ולא חזר הנגע אבל זה טעון חליצה וקצוי וטיחה ושבוע שלישי וכן המקרא נדרש ואם בא יבא בשני וראה והנה לא פשה יטיחנו ואין טיחה בלא חלוץ וקצוי ואחרי הטוח את הבית וטהר הכהן את הבית אם לא חזר לסוף השבוע כי נרפא הנגע ואם חזר כבר פי' על החוזר שטעון נתיצה: (מו) כל ימי הסגיר אותו. (ת"כ) ולא ימים שקלף את נגעו א יכול שאני מוציא המוחלט שקלף את נגעו ב ת"ל כל ימי: יטמא עד הערב. (ת"כ) מלמד שאין מטמא בגדים ג יכול אפי' שהה בכדי אכילת ד פרס ת"ל והאוכל בבית יכבס את בגדיו אין לי אלא אוכל שוכב מנין ת"ל והשוכב אין לי אלא אוכל ושוכב לא אוכל ולא שוכב מנין ת"ל יכבס

חומת אנ"ד

בעלמא שנוהגים לומר נגע על נגע טמא. הגם שאינו כן כי שם נגע כולל לטהור ולומי שאינו טהור צריך ליזהר ואני אומר כנגע ולא נגע:

רמב"ן

בלבד ובגמרא כך הוא נראה ממה שאמרו במסכת סוטה הבא מים שדם צפור נכר בהם וכמה הם רביעית ושאלו גדולה שדוחה את המים קטנה ונדחת מפני המים מהו ופירשו כל שיעורי חכמים כך הם בצפור דרור שערו חכמים אין לך גדולה שדוחה את המים ואין לך קטנה שנדחית מפני המים ואלו היה כל עוף טהור כשר בו היה מהם מי שדמו דוחה כמה לוגין. ואולי אמרו כן בצפור דרור שהוא מצוה לכתחלה ממדרשו של ר' יוסי הגלילי. וכבר הזכירו בגמרא ודילמא צפורא רבא חזא ואסיק שמיה גמל. והנכון שיעלה מכל זה הוא שנאמר שכל צפור שאינו דרור פסול אפילו בדיעבד מן המדרש הזה. שלא שנו במשנתו מצותן שיהיו דרור אע"פ שאינן דרור כשרות כמו ששנינו בשוות וכל הדרורים בעלי פטפוט הם ומה שאמרו בת"כ לא טמאות מפני שיש אף בטמאין מינין שהם דרור כגון הסנונית לרבי אלעזר או יהיה פירושו למעט טמאות לך שהן האסורות והטרפות כמו שהעלו בגמרא בפרק שלוח הקן:

ויקרא יד טו מצורע

הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים
וְהִזָּה אֶל־הַבַּיִת שֶׁבַע פְּעָמִים׃
נב וְחִטֵּא אֶת־הַבַּיִת בְּדַם הַצִּפּוֹר
וּבַמַּיִם הַחַיִּים וּבַצִּפֹּר הַחַיָּה וּבְעֵץ
הָאֶרֶז וּבָאֵזֹב וּבִשְׁנִי הַתּוֹלָעַת׃
נג וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה אֶל־מִחוּץ
לָעִיר אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְכִפֶּר עַל־
הַבַּיִת וְטָהֵר׃ חמישי נד זֹאת הַתּוֹרָה
לְכָל־נֶגַע הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק׃
נה וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת׃ נו וְלַשְׂאֵת
וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת׃ נז לְהוֹרֹת בְּיוֹם
הַטָּמֵא וּבְיוֹם הַטָּהֹר זֹאת תּוֹרַת
הַצָּרָעַת׃ פ טו א *וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ ב דַּבְּרוּ
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם
אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ

* רביעי בס"א (שביעי) כשהן מחוברין

תרגום אונקלוס

בִּדְמָא דְצִפְּרָא דִנְכִיסְתָּא וּבְמֵי מַבּוּעַ. וְיַדֵּי לְבֵיתָא שְׁבַע זִמְנִין: נב. וִידַכֵּי יָת בֵּיתָא. בִּדְמָא דְצִפְּרָא וּבְמֵי מַבּוּעַ. וּבְצִפְּרָא חַיְתָא. וּבְאָעָא דְאַרְזָא. וּבְאֵיזוֹבָא וּבִצְבַע זְהוֹרִי: נג. וִישַׁלַּח יָת צִפְּרָא חַיְתָא. לְמִבָּרָא לְקַרְתָּא לְאַפֵּי חַקְלָא. וִיכַפַּר עַל בֵּיתָא וְיִדְכֵּי: נד. דָּא אוֹרָיְתָא. לְכָל מַכְתָּשׁ סְגִירוּתָא וּלְנִתְקָא: נה. וּלְסְגִירוּת לְבוּשָׁא וּלְבֵיתָא: נו. וּלְעַמְקָא וּלְעָדָא וּלְבַהֲקָא: נז. לְאַלָּפָא. בְּיוֹם מְסָאֲבָא וּבְיוֹם דַּכְיָא. דָּא אוֹרָיְתָא דִסְגִירוּתָא: א. וּמַלֵּיל יְיָ. עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר: ב. מַלִּילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְתֵימְרוּן לְהוֹן. גְּבַר גְּבַר. אֲרֵי יְהֵי דָּאִיב (י"נ דָּאֵיב) מִבִּשְׂרֵיהּ.

ת"א וחטא את. חולין כז נדה כח: ושלח את. נגעים עה: לשאת. שבת עב סוטה ד קידושין ע שבועות ו: דברו אל. שבת פג: איש איש. ערכין ג כריתות ח נדה לד עג עד: מבשרו. חולין כא נדה לד לו: זובו טמא. נדה לד נה נו:

תפסיר הרס"ג

פי דם אלעצפור אלמד'בוח. ואלמא אלד'י מן נביע, וינצ'חה עלי אלבית סבע מראר: (נב) וידכיה בדם אלעצפור. ואלמא אלנביע. ואלעצפור אלחי. ואלעוד אלארז. ואלצעתר וחריר אלקרמז: (נג) ויטלק אלעצפור אלחי. כ'ארג אלקריה אלי וגה אלצחרי. ויסתג'פר ען מא פי אלבית ויטהר: (נד) הד'ה שריעה' גמיע בלא אלברץ ואלכלף: (נה) וברץ אלת'יאב ואלביות: (נו) ואלשאמה ואלעארצ'ה ואלבקעה: (נז) תדל עלי וקת אלתנגיס ווקת אלתטהיר. וכלהא שראיע אלברץ: (א) ת'ם כלם אללה מוסי והרון תכלימא: (ב) כלמא בני אסראיל. וקולא להמא. אי רגל כאן ד'איבא מן אחלילה. פד'ובה ד'אך הו נגס:

נוה שלום

זג מט. (ב) בשרו, אחלילה, ע"ל יג ג.

אבן עזרא

או הבית טמא או טהור: (א) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. כי הכהנים יפרישו בין זבה לנדה כאשר אחז"ל בין דם לדם ועתה יחל לבאר הטמאים מדבר נסתר כי הצרעת נגע גלוי: (ב) זב. כמו זבת חלב כדמות טפות נוטפות: מבשרו. כנוי לערות הזכר:

רבינו בחיי

יהיה בו נגע צרעת ואחריה פרשת ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם. ואחזה התורה הדרך הזה כי הזכירו תחלה צרעת הגופות ואחר כך צרעת הבגדים ואח"כ צרעת הבתים לפי שהתורה כל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וכדי שלא יהא הסדור מסודר בפורענות הולך וגדל וכמו שהיה הענין אלא הולך ומתמעט כנתבאר לנו בסדר הפרשיות:

(ב) **איש** איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא. פי' רש"י ז"ל זובו טמא למד על הטפה שמטמאה. זוב דומה למי בצק של שעורים ודומה ללובן ביצה המוזרת, שכבת זרע קשור כלובן ביצה שאינה מוזרת. ואמר רב:

בעל הטורים

מעלים כדי שתתגנה בעיניו ולא יטמאו בה: (ב) דברו אל בני ישראל. ובפרשת נגעים לא אמר דברו לפי שע"י הסגל שעשה אהרן באו נגעים על ישראל וסמך פרשת זב למצורע לפי שעל ידי

רשב"ם

(נו) ולבהרת. ה"א אחה"ע גורמת להפוך את התיבה באתנחתא וסוף הפסוק. בהרת בהרת. השעיר החי באתנחתא השעיר החי. כזה וכזה תאכל החרב: וכבסו בגדיהם והטהרו. והטהרו בלא אתנחתא: (ב) זב מבשרו. רבותינו

רש"י

יככם ריבה א"כ למה נא' אוכל ושוכב ליתן שיעור לשוכב כדי אכילת פרס: (נז) להורות ביום וגו'. איזה יום מטהרו ואיזה יום מטמאו: (ב) כי יהיה זב. יכול זב מ"מ יהא טמא ת"ל מבשרו ולא כל בשרו אחר שחלק הכ' בין בשר לבשר זכיתי לדין טמא בזב וטמא בזבה מה זבה

שפתי חכמים

שידבק אם לא יבא עם ובא הכהן וראה שמכיהם מענין א': ה וכי"א ביום טהרתו הוי כבי"ת ובחרושת אבן למלאות ובחרושת עץ שפירושו בענין חרושת אבן ה"ס ה"נ להורות בענין ביום הטמא וביום הטהור דהיינו ביום ולא בלילה שאין מטמאין ולא מטהרין בלילה: ו פי' אפי' הזב מפיו או מחוטמו או מאזנו יהא טמא: ז ומי לא חילק הכ' ס"א לעולם מ"מ שזב ממנו טמא הוא אפי' זב מפיו או מאזנו או מן החוטם ואין לדון בג"ש מאשה דאיכא למיפרך

מה אשה שכן אינה מטמאה בזבה אלא בג' ראיות שהם בג' ימים רצופים להזקיק ז' נקיים וקרבן אבל ג' ראיות ביום א' אין בה דין זבה אבל בזב אפי' בג' ראיות ביום א' יש לו דין זב א"כ ס"א שהוא טמא מ"מ שילא זיבה ממנו אבל השתא דגלי קרא מבשרו ולא כל בשרו דזב אינו טמא מ"מ שילא זיבה ממנו אלא דעדיין לא ידענו מאיזה בשר שזב ממנו שהוא טמא ומאיזה בשר שזב ממנו שהוא

עניני טומאת זב וזבה

(ב) דברו אל בני ישראל וגו' איש איש כי יהיה זב מבשרו וגו'. מבשרו ר"ל מערותו, שזב משם כעין זרע בלי רצונו והוא חולי בא מחלושי מתנים מחולשת הכח המחזיק, טמא הוא, ר"ל הזוב בעצמו הוא טמא. ויציאתו שלא ברצונו לאויר העולם, טמא הוא. ונקרא הזב אב הטומאה כשרץ וכנבלה לטמא בגדים וכלים ואדם במשא ובמגע ובהסט ובמשכב ובמושב. וש"ז נקרא המוציא זרע לבטלה או כשישכב עם אשה. ולפי שבהיות האדם שוכב עם אשתו אין בו עון אבל חטא בהיותו בזמנים שהם אסורים עליו. לכן לא

חומת אנ"ך

(ב) **דברו** אל בני ישראל וכו' איש איש כי יהיה זב וכו'. בני ישראל מטמאין בזיבה ולא הגוים. וא"ת היא הנותנת שלא הי"ל לטמא אלא הגוים עע"ז שאינן קדושים ולא לישראל וי"ל דלפי אנשים הרבה טומאתם כדי שלא יהיו רגילים בשום טומאה כי הזיבות מחמת חולי וניוול ורצה המקום שיטהרו עצמם וכי האי גוונא תנן במסכת ידים לפי חבתן וכו' מפרשים: **איש** איש כי יהיה זב וכו'. למה נסמכה פרשת זב למצורע לפי שעל ידי כחש נתקללה האשה בזיבה והנחש בצרעת. וכן כתיב וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב. והקדים מצורע כי הנחש נתקלל תחילה. וגבי דוד בקללו ליואב כתיב לא יכרת מבית יואב זב ומצורע הקדים זיבה שהוא דם ממש בעין ונענש לפי שכל הקללה היא על ששפך דם אבנר. ונתקיים

מרפא לשון

נז) להורות ביום הטמא וביום הטהור, לאלפא ביום מסאבא וביום דכיא. ה"ג ביום קרא ותר' דלא כנ"א ביומא. והטעם כי להורות פירושו ללמד האדם לעצמו באיזה יום מטמאו ובאיזה יום מטהרו כמ"ש רש"י ז"ל לא שילמד לאחרים איזהו היום הטמא ואיזהו היום הטהור כמו שתרגם הירושלמי למלכא כהנא לעמא וכו'.

מסורת הקריאה

(נא) הארז, הנגינה באל"ף: (נו) ולשאת, הלמ"ד בלי מתג והשי"ן רפה ובשוא נח:

טָמֵא הוּא׃ ג וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ
בְּזוֹבוֹ רָר בְּשָׂרוֹ אֶת־זוֹבוֹ אוֹ־
הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ טֻמְאָתוֹ הִוא׃
ד כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו
הַזָּב יִטְמָא וְכָל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב
עָלָיו יִטְמָא׃ ה וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע
בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ ו וְהַיֹּשֵׁב עַל־
הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב יְכַבֵּס
בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־

תרגום אונקלוס

דּוֹבֵיהּ מְסָאַב הוּא : ג. וְדָא. תְּהֵי סָאוֹבְתֵיהּ בְּדוֹבֵיהּ, רִיר בִּשְׂרֵיהּ יָת דּוֹבֵיהּ. אוֹ חָתִים בִּשְׂרֵיהּ מִדּוֹבֵיהּ. סְאוֹבְתֵיהּ הִיא ; ד. כָּל מִשְׁכְּבָא. דְּיִשְׁכּוֹב עֲלוֹהִי. דּוֹבָנָא יְהֵי מְסָאַב. וְכָל מָנָא. דְּיִתֵּיב עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאַב : ה. וּגְבַר. דְּיִקְרַב בְּמִשְׁכְּבֵיהּ. יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי. וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא : ו. וּדְיִתֵּיב עַל מָנָא. דְּיִתֵּיב עֲלוֹהִי דּוֹבָנָא. יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי. וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא : ז. וּדְיִקְרַב

ת"א וזאת תהיה. ב"ק פד נדה נו: טומאתו. נדה מג: רר בשרו. נדה מג כז: או החתים. שם מג: וכל המשכב. נדה כד לג: הזב. נדה כד: אשר ישכב. שבת נט: ואיש אשר. שבת פד ב"ק סו נדה לג: והיושב. חגיגה כד נדה מט:

תפסיר הרס"ג

(ג) והד'ה צפה' ד'ובה אלד'י תכון בה נגאסתה. אמא אן יגעל אחלילה אלד'וב כאלריאל. או ינכ'תם מנה. פתלך נגאסתה: (ד) וחכמה אן יכון כל מצ'גע ינצ'גע עליה ינגס. וכל אנא יגלס עליה ינגס: (ה) ואי אנסאן דנא מן מצ'געה. פליג'סל ת'יאבה. וירחץ' באלמא וינגס אלי אלמג'יב: (ו) ומן גלס עלי אלאנא. אלד'י יגלס עליה אלד'איב. פליג'סל ת'יאבה. וירחץ' באלמא

נוה שלום

(ג) רר, כאלריאל, כמו רוק או ריר.

אבן עזרא

זובו. שם: (ג) זאת תהיה טומאתו. הטעם כי הזוב הוא על ב' דרכים: רר בשרו. מגזרת ויורד רירו על זקנו: או החתים. כמו נסגר מגזרת כי חתום הוא והטעם שהתחבר הזוב ונקרש ולא יצא הקרי בשכבו עם האשה וגזרה אחת למשכב ולמושב וכן הנוגע בא'

רשב"ם

רבותינו פירשו מראה זוב ומראה קרי: (ג) רר בשרו את זובו, כמו ויורד רירו על זקנו, כלומר אם מריר ומטפטף בשרו את זובו, שהזוב קלוש כעין קרי: או החתים,*שהוא מודבק על הבשר: (ד) אשר ישכב עליו,

בעל הטורים

הנחש נתקללה האשה בזיבה והנחש בצרעת: (ג) החתים בשרו מזובו. בגימ' זה בנחימת פי האמה: (ד) ישכב עליו. בגי' זה מיוחד לשכיבה: וכל הכלי. בגימ' אבל לא האבן: (ה) ורחץ במים. בגימ' ובארבעים סאה ד"א במים במי מ' פי' ארבעים סאה:

רש"י

ממקום שהיא מטמאה טומאה קלה נדה ח מטמאה טומאה חמורה זיבה אף הזב ממקום שמטמא טומאה קלה קרי מטמא טומאה חמורה זיבה: זובו טמא. (ת"כ) למד על הטפה ט שהיא מטמאה. זוב דומה למי בצק של שעורין ודחוי י ודומה ללובן ביצה המוזרת כ שכבת זרע קשור כלובן ביצה שאינה מוזרת: (ג) רר. ל' ריר שזב את בשרו: את זובו. כמו ריר שיוצא צלול: או החתים. שיוצא עב וסותם את פי האמה ונסתם בשרו מטפת זובו זהו פשוטו ומדרשו מנה הכתו' הראשון ראיות שתים וקראו טמא שנא' זב מבשרו זובו טמא הוא ומנה הכתו' השני ראיות שלש וקראו טמא שנ' טומאתו בזובו רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו טומאתו היא הא כיצד שתים לטומאה והשלישית ל מזקיקתו לקרבן: (ד) כל המשכב. הראוי למשכב יכול אפי' מיוחד למלאכה אחרת מ ת"ל אשר ישכב אשר שכב לא נאמר אלא אשר ישכב המיוחד תמיד לכך יצא זה שאומרים לו נ עמוד ונעשה מלאכתנו: אשר ישב. ישב לא נאמר אלא אשר ישב עליו הזב במיוחד תמיד לכך: (ה) ואיש אשר יגע במשכבו. לימד על המשכב שחמור מן המגע שזה נעשה אב הטומאה לטמא אדם לטמא בגדים והמגע שאינו משכב אינו אלא ולד הטומאה ס ואינו מטמא אלא אוכלין ומשקין: (ו) והישב על הכלי. (ת"כ) אפילו לא נגע אפי' עשרה כלים זע"ז כולן ע מטמאין משום מושב פ וכן במשכב:

שפתי חכמים

טהור זכיתי לדין כו': ח מה שקולה נדה טומאה קלה משום שאין צריכה ז' נקיים וקרבן מה"כ זבה גדול' שצריכה ז' נקיים וקרבן: ט וא"ת פשיטא והלא הזב נטמא מחמת טיפה טומאה חמורה שמטמא אדם וכלים טיפה לכ"ש שתטמא. וי"ל דאי פי' כן הייתי אומר דטיפה אינה מטמאה דילפי' משעיר המשתלח שהמתעסק בו טמא ומטמא את האחרים והוא עצמו אינו טמא ה"ה דכמו כן גבי זיבה לכן פרש"י לימד על הטיפה וכו': י ודחוי פי' דק: כ ר"ל דספנא מהרעא ולא בא מזכר. פי' אל תתמה הואיל וטומאתו המור' דהפי' טיפה אחת של זוב טמא היכי ידעינן אם יוצא ממנו טיפה אחת דלמא טיפת קרי היא וטהור או זוב וטמא וע"ז פירש זוב דומה למי בצק כו': ל פי' אם ראה ראייה ראשונה הוא כרואה ש"ז שאינו נטמא רק במגע ובראי' שניה מטמא אף במשא ומטמא משכב ומושב וטעון ספירת ז' נקיים ובשלישית אף לקרבן: מ פי' כגון דף של נהתומים או עריבה גדולה: נ כלו' שא"א בעת שהיא משתמש בו למלאכה אחרת שיהא שוכב עליו: ס כלומר שהמשכב שנגע בו הזב הוא אב הטומאה ומטמא אדם לטמא בגדים שעליו דכתי' ביה יכבס בגדיו ורחץ במים אבל ד"א שאינו מיוחד לשכיבה ונגע בו הזב אינו אב הטומאה אלא ולד הטומאה והוא ראשון בלבד ובשעת חיבורו מטמא כלי שטף במגעו ולא אדם וכלי חרס. ולאחר פרישתו אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין. ופי' חמור מן המגע ר"ל שאינו של משכב: ע מדכתי' והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב מקיש ישיבה של טהור לישיבה של זב מה ישיבה של זב אף בשלא יושב הוא על הכלי נטמאין הכלי' ממנו כגון אבן מסמא כך ישיבה של טהור שהוא נטמא מהכלי שנטמא מהזב אף בשלא נגע בו. אבן מסמא אבן שסמוה ע"ג יתדות וכלים תחתיה ונדה או זב יושבין עליה אע"פ שלא הכבידו על הכלים טמאים הכלים דכתי' כל אשר יהיה תחתיו: פ דילפינן במה מצינו ממושב פי' שאם שכב טהור על אבן מסמא והיה תחת האבן משכבו של זב

עניני טומאת זב וזבה

חייבתו התורה שיטמא שבעה ימים ולא בהבאת קרבן, ואינו נטמא אלא עד הערב. ובאשה הזיבה אשר כל מגבלה הוא דם, ושני מיני דמים יש באשה, דם נדות, היוצא ממנה בזמן קבוע. והמעין הזה פתוח שבעה ימים, כגון אם תראה דם נדה ביום א' טמאה עד מוצאי שבת וכל הדמים שתראה מיום א' עד שבת לעת ערב. המה דם נדה. והדם שתראה למחרתו ליום השמיני ולהלן הוא דם זיבה, ומחמת שאין זה המקום לבאר דיני נדה בפרטות. ע"כ לא כתבתי מאומה מזה:

מצות השם (ג) [קעח] (עשה פד) להיות הזב בשתי ראיות טמא ומטמא שנא' וזאת תהיה טומאתו בזובו רר בשרו את זובו:

רבינו בחיי

בשרו את זובו לומר שזובו כמו הריר שיוצא צלול או החתים בשרו שיוצא עב וסותם פי האמה ונחתם בשרו מהמת זובו. וטעם טומאת הזוב באיש מפני היותו חולי כבד מן החלאים הנדבקים, והצריכו הכתוב קרבן שתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה הצריכו חטאת לכפר על חטאו שלא יגרום לו עוד חולי. וקרבן עולה כדי לתת הודאה להקב"ה שרפא אותו וטהרו:

(יא) וידיו לא שטף במים. כוונת הכתוב טבילת הגוף והיה ראוי לומר וידיו לא רחץ במים אבל כנה הטבילה בלשון שטיפה לפי שהטבילה צריכה שלא יהא בה דבר חוצץ אלא שישטוף גופו בידים במים כלשון (ויקרא ו) ומורק ושוטף במים (ירמיה מז) לנחל שוטף. בלשון שטיפת ידים ללמדך שאין בית הסתרים טעון ביאת מים אלא אבר גלוי כמו הידים:

מרפא לשון

(ג) או החתים, או חתים. תר' בל' קל ודכוותיה והממעיט לא החסיר

מסורת הקריאה

(ג) רר, הרי"ש בקמץ, והוא חד מן א"ב מן חד חד מן ב' ב'

רמב"ן

וזהו ההגון בעיני. ובהגדה דרבה אמר רבי יהודה בר' סימון אילין צפריא קולנין זה האומר לשון הרע אמר הקב"ה יבא קול ויכפר על קול. ור' יהושע בן לוי אמר צפרים צפרי דרור שאכלה מפתו ושתה מן מימיו והלא דברים קל וחומר וכו':

ועץ ארז ושני תולעת ואזוב. אמר ר' אלעזר הוא הגדול והקטן במיני הצמחים והעד מדברי חכמת שלמה והנה המצורע ותורת הבית המנוגע וטומאת המת קרובים והנה הם כדמות פסח מצרים. וטעם על פני השדה מקום אשר אין שם ישוב שלא תדבק הצרעת. ובת"כ אמרו אל פני השדה שלא יעמוד ביפו וישלחנה לים שלא יעמוד בגיבת וישלחנה למדבר. ואם כן יהיה הטעם כסוד השעיר המשתלח ושם ישתלח לעזאזל המדברה וכאן לפורחות השדה ועוד אפרש זה בע"ה:

הָעָרֶב׃ חצי הספר ז וְהַנֹּגֵעַ בִּבְשַׂר הַזָּב
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב׃ ח וְכִי־יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר
וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב׃ ט וְכָל־הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב
עָלָיו הַזָּב יִטְמָא׃ י וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכֹל
אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו יִטְמָא עַד־
הָעָרֶב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ יא וְכֹל
אֲשֶׁר יִגַּע־בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא־שָׁטַף
בַּמַּיִם וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ יב וּכְלִי־חֶרֶשׂ
אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַזָּב יִשָּׁבֵר וְכָל־כְּלִי־

תרגום אונקלוס

בִּבְשַׂר דּוֹבָנָא . יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי . וְיַסְחֵי בְמַיָא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃
ח. וַאֲרֵי יָרוֹק דּוֹבָנָא בְּדַכְיָא . וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי . וְיַסְחֵי בְמַיָא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃
ט. וְכָל מֶרְכְּבָא. דְּיִרְכּוֹב עֲלוֹהִי . דּוֹבָנָא יְהֵי מְסָאַב׃
י. וְכָל דְּיִקְרַב. בְּכֹל דִּיהֵי תְּחוֹתוֹהִי . יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא . וּדְיִטּוֹל יָתְהוֹן . יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי . וְיַסְחֵי בְמַיָא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃
יא. וְכָל דְּיִקְרַב בֵּיהּ דּוֹבָנָא . וִידוֹהִי לָא שְׁטֵיף בְּמַיָא . וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי . וְיַסְחֵי בְמַיָא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃
יב. וּמָן דַּחֲסַף . דְּיִקְרַב בֵּיהּ דּוֹבָנָא יִתְּבַר . וְכָל מָן דְּאָע . יִשְׁתְּטֵיף בְּמַיָא׃

תפסיר הרס"ג

וינגס אלי אלמג׳יב: (ז) ומן דנא בגסמה. פליג׳סל ת׳יאבה. וירחץ׳ באלמא וינגס אלי אלמג׳יב: (ח) ואד׳א בצק אלד׳איב עלי אלטאהר. פליג׳סל ת׳יאבה. וירחץ׳ באלמא וינגס אלי אלמג׳יב: (ט) וכל מרכוב. אלד׳י ירכב עליה אלד׳איב ינגס: (י) ומן דנא בשי מן מא יכון תחתה. ינגס אלי אלמג׳יב. ומן חמל שי מנהא. יג׳סל ת׳יאבה. וירחץ׳ באלמא וינגס אלי אלמג׳יב: (יא) וכל מן (י"נ מא) דנא בה אלד׳איב. וד׳אתה לם יג׳סל באלמא. פליג׳סל ת׳יאבה. וירחץ׳ באלמא וינגס אלי אלמג׳יב: (יב) ואי אנא כ׳זף. דנא בה אלד׳איב פליכסר. ואי אנא כ׳שב. פליג׳סל באלמא:

ת"א וכי ירק. שבת עו נה נו: בטהור. נדה נה: כל הנוגע. שם נה: והנושא. שם לג נה: כל אשר. קידושין כה חולין קו נדה מג:

בעל הטורים

(יא) שטף. ב׳. דין. ואידך וחלף כיהודה שטף ועבר עזב לריך מים חיים: (יב) יגע. בגימ׳ היסטו. איזה מגע במקלתו שהוא ככולו

רשב"ם

אפי׳ הוא תחת האבן שלא נגע בו כלל. כללו של דבר זב וזבה ונדה כולן מטמאין מה שתחתיהם טומאה חמורה לטמא אדם ובגדים אם הכלים שתחתיו מיוחדין לישיבה אע"פ שלא נגע בהם כלל: (יא) וידיו לא שטף במים. הזב לא טבל. כך דרשו חכמים. ולי נראה לפי פשוטו לפי שאמר למעלה רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו שהוגלד ונדבק על בשרו לכך דבר לשון נקיה וידיו לא שטף במים שאם לא שפשף יפה את בשרו וגם פי האמה שהחתים כמפורש במס׳ נדה אע"פ שטבל עדיין טמא הוא הואיל ולא שפשף יפה קודם טבילה וכל הנוגע בו יטמא. ולפי שדרך פי האמה הזב יוצא וצריך "שישפשף דיבר ל׳ שטיפת ידיו למשל כעין מה שכתוב אצל זונה אכלה ומחתה פיה. ואמרה לא פעלתי און וכן אך מסיך הוא את רגליו. לפי שמדבר על יציאת חוץ. אף כאן שטיפת ידים על מקום יציאת הזוב מאותו מקום. וגם לשון שטף מוכיח שהוא להעביר לכלוך שום דבר ממקומו. כמו ומורק ושוטף במים. להעביר שומן של חטאת שבכלי, וכן מים כבירים שוטפים, וכן תשטף ספיחיה עפר הארץ, אף כאן להעביר את הזוב שעל

רש"י

(ח) וכי ירק הזב בטהור. ונגע בו או נשאו שהרוק מטמא במשא: (ט) וכל המרכב. אע"פ שלא ישב עליו כגון התפוס של סרגא שקורין ארצו"ן טמא משום מרכב והאוכף שקורין אליו"ש טמא טומאת מושב: (י) וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו. (ת"כ) של זב בא ולימד על המורכב שיהא הנוגע בו טמא ואין טעון כבוס בגדים והוא חומר במשכב מבמרכב: והנושא אותם. כל האמור בענין הזב זובו ורירו וש"ז ומימי רגליו והמשכב והמרכב משאן מטמא אדם לטמא בגדים: (יא) וידיו לא שטף במים. בעוד שלא טבל מטומאתו ואפי׳ פסק מזובו וספר שבעה ומחוסר טבילה מטמא בכל טומאותיו וזה שהוציא הכתוב טבילת גופו של זב בל׳ שטיפת ידי׳ ללמדך שאין בית הסתרים טעון ביאת מים אלא אבר הגלוי כמו הידים: (יב) וכלי חרש אשר יגע בו הזב. יכול אפי׳ נגע בו מאחוריו וכו׳. כדאי׳ בת"כ עד איזהו מגעו שהוא ככולו הוי אומר זה היסטו

שפתי חכמים

הרי הוא טמא אף שמפסיק ביניהם האבן והאבן אינו מקבל טומאה אפ"ה הוא טמא ואע"ג דגבי משכב לבד הוא דכתי׳ ילפינן מיניה אף למושב כיון דשוו משכב ומושב בחומר מגען לטמא בגדים הדא מילתא היא: צ דהכי דרשינן ליה וכי ירוק הזב בטהור כלו׳ במה שביד הטהור היינו כשירוק על המקל שביד טהור והוא נשאו הוא טמא: ק ר"ל לא שיושב ממש עליה היינו מושב דכתי׳ בקרא אבל לד האוכף שהוא עץ שלפניו ולאחריו שאינו יושב עליו אלא שהרוכב מחזיק בו שלא יחלוק מלפניו או לאחריו ולכך נקרא תפוס ע"ש שתופס בו: ר כלו׳ ולא תחתיו של מרכב הסמוך לו אלא אזב קאי כלומר שנגע במרכב שהיה תחתיו של זב טמא ואינו טעון כבוס בגדים: ש והזב קאי ולא אנוגע בו לו׳ שקודם שטבל הרי הוא טמא וטעון כבוס בגדים דאל"כ לא ה"ל למיכתב אלא וכל אשר יגע בו הזב וכבס בגדיו ורחץ במים וידיו לא שטף ל"ל: ת כגון תוך פיו ופי האמה דלמטה ותוך הקמטי׳ דאע"ג דלא עלו בהן מים טהור

נוה שלום

(ז) בבשר הזב, בגסמה, בגופו באיזה אבר שיהיה. (יא) וידיו לא שטף, וד׳אתה וכו׳, וכל גופו לא הטביל במים

אבן עזרא

מהם משפט אחד לו: (ז) והנוגע בבשר הזב. באיזה אבר שיהיה: (ח) ירק. ידוע מפעלי הכפל והעד דגשות קו"ף רקי הנה גם רוקו יזיק כי הזוב מהחליים הנדבקים ואין מנהג האדם שירוק בפני חברו רק איננו בכוונה כי הזב זרק רוקו ונפל על הטהור: (ט) וכל המרכב. שהוא מקבל טומאה כדברי המעתיקים: (י) בכל אשר יהיה תחתיו. תחת המרכב יטמא טומאה קלה וטומאת הנושא אותם יותר חמורה: (יא) וידיו לא שטף במים. היה נראה לנו כי כל מאכל והדומה לו שיגע בו הזב והנגיעה היא בידים וידיו שטופות איננו טמא בעבור שלא נגע במקום הזוב רק כאשר ראינו כל אבותינו פי׳ וידיו כגופו קבלנו דבריהם ועל דרך הפשט כי כל טהור שיגע בו הזב וידיו שטופות הוא יטמא ולא בגדיו ואם לא היו שטופות יטמאו בגדיו וזה כמו הנוגע בכל אשר יהיה

אבי עזר

כן ולקח בלווי: (ח) (ירק מפעלי הכפל) עיין ברא׳שית בפסוק כירק עשב נתתי וגו׳ הנה אף כי הוראת רוק ומפעלי כפל כמו בלעי רוקי באיוב אבל ואביה ירק מנחי פ"א יו"ד וכן מנוים בשרשים לרד"ק בתוך נחים. ועתה ראה תראה שלשה תיבות דומים בנקודתם וכל אחת פונה להוראה אחרת. ואחר כל ירוק ידרוש שם דבר. ואביה ירוק מקור מקל מנחים וכי ירוק

מסורת הקריאה

אתין דלוג קמץ וסי׳ במס"ר: (ט) המרכב, הכ"ף בפתח: (י) תחתיו.

מרפא לשון

תר׳ לא חסר. ח) וכי ירוק, ירוק, ה"ג בדג"ש הרי"ש וכמ"ש היא"ר

אור החיים

(יח) ורחצו במים. טעם זכרון רחיצתו אז"ל להשוות לה משפט רחיצת׳ לכל התנאים הרמוזים בדין רחיצתו וא"ת אם לזה נתכוון הפסוק לא היה צריך והיינו לומדים כן מאו׳ ואשה בתוספות ו׳ מוסיף על ענין ראשון להשוות משפט שניהם וליתן את האמור העליון בתחתון כמו שדרשו בת"כ בפ׳ ויקרא כל אותם דינים שכתוב בהם וא"ו בתחלה ולפי מה שדרשו רז"ל בת"כ וא"ו ואשה לרבות קטנה בת ג׳ שנים ויום אחד לפ"ז אם לא אמר ורחצו היינו דורשים הוא"ו למשפטי הרחיצה ולא ידיעה טומאת קטנה בת ג׳ שנים ויום אחד וזולת דבריהם היה נראה לומר לפי מה שאמרו בפסוק אשר תצא ממנו ש"ז עד שתצא טומאתו חוץ לבשרו אבל אם לא יצתה הגם שהרגיש אוחז באמה ובולע התרומה משא"כ האשה שטמאה אפילו בנגיעת ש"ז במסתריה לז"א ורחצו לומר שאין משוה ביניהם אלא ברחיצה לא במשפט הטומאה ומעתה אנו מפרשים אומרו ואשה בוא"ו כי גם האשה לפעמים יש בה משפט שוה לאיש שאינה טמאה במסתריה לרבנן אם בא עליה שלא כדרכה ולרבי יהודה ביאה ראשונה של כלה ודייקו לה מתיבת אותה

עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם׃ יג וְכִי־יִטְהַר הַזָּב
מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים
לְטׇהֳרָתוֹ וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ
בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר׃ יד וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי
יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה
וּבָא ׀ לִפְנֵי יְהֹוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וּנְתָנָם אֶל־הַכֹּהֵן׃ טו וְעָשָׂה
אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד
עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהֹוָה
מִזּוֹבוֹ׃ ס ששי שביעי כשהן מחוברין טז * וְאִישׁ
כִּי־תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחַץ
בַּמַּיִם אֶת־כׇּל־בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב׃ יז וְכׇל־בֶּגֶד וְכׇל־עוֹר אֲשֶׁר־
יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת־זָרַע וְכֻבַּס בַּמַּיִם
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ יח וְאִשָּׁה אֲשֶׁר
יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת־זָרַע
וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד־הָעָרֶב׃ פ

* חמישי בספ״י

ת״א כי יטהר. מגילה ח נדה לו: ובא לפני. שם לג: לטהרתו. חזיר מד: וכבס בגדיו. מגילה ח: ורחץ בשרו. ערכין יד: ועשה אותם. יומא מח: וכפר עליו. מגילה ב: ואיש כי. ב״ק פב ע״ז סח נדה מג. ורחץ במים. ערכין ד: וכל בגד. שבת סד סג ב״ק כה: אותה שכבת. יבמות לד: ורחצו במים. נדה מא מב:

תרגום אונקלוס

יג. וַאֲרֵי יִדְכֵּי דוֹבָנָא מִדּוֹבֵיהּ. וְיִמְנֵי לֵיהּ. שִׁבְעָא יוֹמִין. לִדְכוּתֵיהּ וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי. וְיַסְחֵי בִּשְׂרֵיהּ. בְּמֵי מַבּוּעַ וְיִדְכֵּי: יד. וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה. יִסַּב לֵיהּ תְּרֵין שַׁפְנִינִין. אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה. וְיֵיתֵי לִקְדָם יְיָ. לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא. וְיִתְּנִנּוּן לְכָהֲנָא: טו. וְיַעֲבֵיד יָתְהוֹן כָּהֲנָא. חַד חַטָּתָא. וְחַד עֲלָתָא. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא. קֳדָם יְיָ מִדּוֹבֵיהּ: טז. וּגְבַר. אֲרֵי תִפּוֹק מִנֵּיהּ שִׁכְבַת זַרְעָא. וְיַסְחֵי בְמַיָּא. יָת כָּל בִּשְׂרֵיהּ וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: יז. וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מְשַׁךְ. דִּיהֵי עֲלוֹהִי שִׁכְבַת זַרְעָא. וְיִצְטַבַּע בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: יח. וְאִתְּתָא. דְּיִשְׁכּוֹב גְּבַר יָתַהּ שִׁכְבַת זַרְעָא. וְיַסְחוּן בְּמַיָּא. וִיהוֹן מְסָאֲבִין עַד רַמְשָׁא:

תפסיר הרס״ג

(יג) פאד׳א הו טהר מן ד׳ובה. פליחץ סבעה׳ איאם לטהרה ויג׳סל ת׳יאבה. וירחץ בדנה. במא מן נביע ויטהר: (יד) ופי אליום אלת׳אמן. יאתי בשפנינין. או פרכ׳י חמאם. ויאתי בין ידי אללה. אלי באב כ׳בא אלמחצ׳ר. ויסלמהא אלי אלאמאם: (טו) ויעמל אלאמאם אחדהמא ד׳כוה. ואלאכ׳ר צעידה. ויסתג׳פר ענה בין ידי אללה מן ד׳ובה: (טז) ואיי רגל כ׳רגת מנה נטפה׳ אנסאל. פליג׳סל גמיע בדנה באלמא. וינגס אלי אלמג׳יב: (יז) ואיי ת׳וב או גלד. צאר עליה מנה שי. פליג׳סל באלמא וינגס אלי אלמג׳יב: (יח) ואיה׳ אמראה צ׳אגעהא רגל בנטפה. פלירחצ׳א באלמא. וינגסא אלי אלמג׳יב:

אבן עזרא

תחתיו: (יג) לטהרתו. מיום טהרתו והקרבן עולה וחטאת בעבור כי הזוב מוסר על עון: (טז) כי תצא ממנו. שלא ברצונו: שכבת זרע. כמו שכבת הטל מגזרת מי ישכיב. היה נראה לנו שצריך רחיצה הבגד או העור אם היה בו זרע לח או יבש והאמת כדברי הקבלה והשלים דבר הזכר ועתה יחל בנקבה. ופי׳ ואם על המשכב הוא שב אל הכלי אשר תשב עליו והנה הכלי על המשכב או כלי על כלי על כן הטומאה קלה ולא הזכיר לאשה מרכב כי (בהמה) (ס״א בהווה) דבר הכתוב

אבי עזר

הזב נכפולים בלותיות לית״ן: (טז) (כי תלא ממנו שלא נרלונו) דיוקא דרב מדלא נכתב ולא כי יוליא ושפיר דברי הרב

רבינו בחיי

(יט) ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה. פי׳ דם הזוב שלה ולא לובן כאיש. שבעת ימים תהיה בנדתה. אפילו לא ראתה אלא ראיה אחת שבעת ימים תהיה בנדתה:

והנה פרשה זו מדברת בענין הנדה והמקראות סתומות בענינה שהרי אין בה זכרון טבילה כלל אלא במי שנוגע במשכבה שהצריכו הכתוב טבילה זהוא שאמר הנוגע במשכבה יכבס בגדיו ורחץ במים. ונמצא כתוב בתשובת שאלה למר יהודאי גאון טבילת הנדה

בעל הטורים

זהו היסטו: (יד) ובא לפני ה׳ אל פתח. בגי׳ הנה מלמד שהזב הוא עובל מבעו״י: (טז) תלא ממנו. בגי׳ זה זרע יוכה כהן: כי תלא ממנו. בגי׳ זרע לח לא יבש: ורחץ במים את כל בשרו. בגימ׳ ולא

רש״י

א היסטו: (יג) וכי יטהר. ב כשיפסוק: שבעת ימים לטהרתו. שבעת ימים טהורים מטומאת זיבה ג שלא יראה זוב וכולן רצופין. (יח) ורחצו במים. גזיר׳ מלך היא שתטמא האשה בביאה ואין הטעם משום נוגע בש״ז שהרי מגע בית

שפתי חכמים

לק לאוי לביאת מים בעינן: א פי׳ שנתנדנד והוסט כלו מכח הזב שאין היסט למקלתו אלא בכולו והא דהפסיקו קרא להיסט בכ׳ מגע למימרא דהיסטו דומיא דמגעו מה מגעו בידיו מאכראי אף היסטו בידיו מאכראי לאפוקי קנה בקומטו דזב דאם היה קנה בקומטו והסיט בה את הטהור טהור כיון שהיסטו לא בא אלא מכח בית סתתיים שלו: ב היינו טהרת דמים לא טהרת טומאה דהא כתיב אחריו ורחץ במים חיים וטהר: ג פי׳ אלו ז׳ ימים צריכים להיות טהורים מטומאה. זיבה דאל״כ מאי וכ׳ יטהר וספר לו וגו׳ דמשמע אם לא פסק אינו סופר ואי לא יהיו טהורים מזיבה הא לא פסק ופיל; עוד כולם רלופים מדכתיב לטהרתו שתהא טהרתו אחת

מצות השם

(יד) [קעט] (עשה פה) שיקריב הזב קרבן כשיתרפא שנא׳ וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה: (טז) [קס] (עשה פו) להיות ש״ז של אדם טמא בכל ההוא וטמא בכעדשה שנא׳ ואיש כי תלא ממנו שכבת זרע ורחץ במים את כל בשרו וטמא עד הערב:

נחל קדומים

טז (ג) ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע וגו׳. הקשה הרב ברכת הזבח בסוף הס׳ מי שהיה אוכל חולין על טהרת הקדש איך היה מקיים ב׳ סעודות בשבת דעונתן של ת״ח בשבת והוי טבול יום. ואפשר דאחר מנחה גדולה וסעודה ג׳ היה מקיים מצוה עונה דת״ח מאפיל בטלתו ושרי׳ והיה טבול יום עד הערב. ובהכי ניחא מ״ש גבי יצחק אבינו ע״ה מצינו גדול ששמש מטתו ביום והוא דבר קשה על יצחק אבינו ע״ה עולה תמימה דאע״ג דשרי לאיש קדוש כמוהו לא יכון. וע״פ האמור ניחא דמרוב קדושתו היה אוכל על טהרת הקדש ומוכרח היה בדבר. וכיוצא בזה כתב הריטב״א בחי׳ יומא על דף ו׳ מהש״ס במה שפירש ר״י דמ״ש מביתו למה פורש דהכונה יהיה מותר באשתו כדי שיהא פת בסלו ולא יראה בליל יוה״כ וא״ת והלא ב״ק אסור לעבוד עד שיעריב שמשו והוא היה עובד כל ז׳ וי״ל דאחר תמיד של בין הערבים יכול לטבול ולהעריב שמשו ולעבוד למחר עכ״ל. ובילדותי שמעתי משם הרב הגדול מהרח״א ז״ל דהזהר אמר דבחיי אהרן לא אשתמש ב״נ בקטרת

חומת אנ״ך

בבכיו זיגה ברחבעם תחילה ואחר כך לרעת בעזיה. מפרשים: (יח) ואשה אשר ישכב איש אותה. ואם תאמר אמאי לא כתיב בהם כבוס בגדים. וי״ל דמוסתמא לא נטמאו בגדים כדאמרינן פ׳ נערה היא בנגדה וכו׳ יוליא.

מרפא לשון

וכן וירקה בפניו מתר׳ ותרוק בדג״ש הרי״ש ודייקא ואעפ״י שאין הרי״ש מקבלת דג״ש אין זה אלא במקרא שניקדוהו אנשי כנה״ב

מסורת הקריאה

התי״ו ראשונה רפה: (יג) וספר, מלעיל שהוא נסוג אחור: במים, נמסר עליו ז׳ רפין, ר״ל שהבי״ת בשוא והמ״ם רפי, וסי׳ נמסר במס״ג, א׳ נשפת ברוחך (שמות ט״ו יו״ד) ב׳ וכי יטהר (דין) ג׳ יזל מים מדליו (במדבר כ״ד ז׳) ד׳ במים רבים הביאוך (יחזקאל כ״ז כ״ו) ה׳ בים דרכך (תהלים ע״ז כ׳) ו׳ יורדי הים באניות

ויקרא טו מצורע

יט וְאִשָּׁה כִּי־תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה
זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה
בְנִדָּתָהּ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד־
הָעָרֶב׃ כ וְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו
בְּנִדָּתָהּ יִטְמָא וְכֹל אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב
עָלָיו יִטְמָא׃ כא וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּמִשְׁכָּבָהּ
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב׃ כב וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכָל־כְּלִי
אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב עָלָיו יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ כג וְאִם עַל־
הַמִּשְׁכָּב הוּא אוֹ עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־
הִוא יֹשֶׁבֶת־עָלָיו בְּנָגְעוֹ־בוֹ יִטְמָא
עַד־הָעָרֶב׃ כד וְאִם שָׁכֹב יִשְׁכַּב אִישׁ

תרגום אונקלוס

יט וְאִתְּתָא אֲרֵי תְהֵי דָּיְבָא דְּמָא יְהֵי דּוֹבַהּ בִּבְשָׂרַהּ שִׁבְעָא יוֹמִין תְּהֵי בְּרִיחוּקַהּ וְכָל דְּיִקְרַב בַּהּ יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃ כ וְכֹל דְּתִשְׁכּוּב עֲלוֹהִי בְּרִיחוּקַהּ יְהֵי מְסָאַב וְכֹל דְּתִתֵּיב עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאַב׃ כא וְכָל דְּיִקְרַב בְּמִשְׁכְּבַהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃ כב וְכָל דְּיִקְרַב בְּכָל מָנָא דְּתִתֵּיב עֲלוֹהִי יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃ כג וְאִם עַל מִשְׁכְּבָא הוּא אוֹ עַל מָנָא דְּהִיא יָתְבָא עֲלוֹהִי בְּמִקְרְבֵיהּ בֵּיהּ יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃ כד וְאִם מִשְׁכַּב יִשְׁכּוּב גְּבַר יָתַהּ

תפסיר הרס"ג

(יט) ואימא אמראה פאנת דאיבה, והו אן יכון אלדם יבחל מן פרגהא, פלתקים סבעה' איאם פי חיצ'תהא. וכל מן דנא בהא ינגס אלי אלמג'יב: (כ) וגמיע מא תנצ'גע עליה פי חיצ'תהא ינגס. וגמיע אלאנא אלד'י תגלס עליה ינגס: (כא) וכל מן דנא במצ'געהא. יג'סל ת'יאבה. וירחץ' באלמא וינגס אלי אלמג'יב: (כב) וכל מן דנא בשי מן אלאניה אלד'י תגלס עליה. יג'סל ת'יאבה, וירחץ' באלמא וינגס אלי אלמג'יב: (כג) ואן כאן עלי מצ'געהא. או עלי אלאנא. אלתי הי גאלסה עליה קמאסה לה. פלינגס אלי אלמג'יב: (כד) ואן צ'אגעהא רג'ל. פקד צאר

ת"א ואתתא. פס לב מד: ואשה כי. פס גן ענו: דם יהיה. פס נד נה: בבשרה. פס כה: שבעת ימים. פסחים ל: אסל היא. נדה כד:

בעל הטורים

ויהא בו חלילה בבשרו ושערו: (יט) דם יהיה זובה בבשרה. בגימ' הן דם נדה מטמא לה ויכם: תהיה בנדתה. (עם האותיות) בגימ' המשכב הוא וגו'. השוכב או היושב על מדרס שלו אף ע"פ שאינו נוגע בהם יטמא עד הערב, לטמא אוכלין ומשקין כמ"ש בנגעו בו יטמא עד הערב כמו ששנינו במס' נדה שעליונו של זב מטמא אדם לטמא אוכלין ומשקין: בנגעו בו יטמא עד הערב. כלו' אין אפי' נגע במרכב יטמא עד הערב. ולא יטמא לטמא בגדי' שהמרכב חלק מגעו ממשאו. שהנושאו מטמא אדם לטמא בגדיו ולא הנוגע מטמא אלא האדם ולא בגדים: אשר היא

רשב"ם

שעל בשרו: (יט) דם יהיה זובה. אדמימות מטמא בה ולא לובן בזוב ושכבת זרע שהם לבנים: (כג) ואם על

רש"י

ד הסתרים היא: (יט) כי תהיה זבה. (ת"כ) יכול מאחת מכל איבריה ת"ל (ויקרא כ) והיא גלתה את מקור דמיה אין דם מטמא אלא הבא מן המקור: דם יהיה זובה בבשרה. אין זובה קרוי זוב לטמא אלא א"כ הוא אדום: בנדתה. כמו (איוב יח) ומתבל ינדוהו שהיא מנודה ממגע כל אדם: תהיה בנדתה. אפי' לא ראתה אלא ראיה ראשונה: (כג) ואם על המשכב הוא. (ת"כ) השוכב או היושב על משכבה או על מושבה אפי' לא נגע בה אף הוא בכלל טומאה האמורה במקרת העליון שטעון כבוס בגדים: על הכלי. לרבות את המרכב: בנגעו בו יטמא. אינו מדבר אלא על המרכב שנתרבה מעל הכלי: בנגעו בו יטמא. ואינו טעון כבוס בגדים שהמרכב אין מגעו מטמא אדם לטמא בגדים:

שפתי חכמים

פי' דלא חזי זיבה לחמשה ולא חזי להו כשלשה ספק ליומי קמאי ומונה שבעה ימים שהולין מלילם ... ומגע בית הסתרים טהור אסי' בזב ומיניה ילפי' דכל מגע בית הסתרי' אינו מטמא מדאפקיה להיסטו של זב בל' נגיעה ילפינן לכל נגיעות דמגע בית סתרי' אינן מטמאין דנגיעה במגע היא: ה דמשמע יתירה וה"ק ואשה כי תראה דם אפי' פעם אחת שבעת ימים תהא בנדתה: ו כמו שפרש"י לעיל גבי והיושב על הכלי אפי' לא נגע ולאו מיתי פירשתי לעיל במשכב ומושב מטמא אע"פ שלא נגע בו ודעת רש"י ספי אל המבול ... דכתי' אחר ואם על המשכב וגו' בנגעו בו יטמא עד הערב משמע אף בשנגעו בו למשכב ומושב נתרבה ת"ל לכבס בגדים ויהיה פי' בו בכל אחד מהם זה אינו דהא כתי' גבי ואם על המשכב וגו' דהא אפי' לא נגע טעון לכבס בגדים. ואין להקשות על מה קאי בנגעו בו יטמא עד הערב לכן פרש"י על הכלי לרבות וכו' כלומר למה ליה לכתוב על הכלי לא לכתוב אשר היא יושבת עליו אלא לרבות את המרכב א"כ מה דכתיב בנגעו בו

מצות השם

(יט) [קפח] (עשה פז) להיות הנדה טמאה ומטמאה שנא' ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה שבעת ימים תהיה בנדתה וכל הנוגע בה יטמא עד הערב: (כ) [קפט] (עשה פח) להיות הזבה טמאה ומטמאה שנא' ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה וגו':

במה שלום

כפו מה שבא הקבלה. (יט) בבשרה, מן פרגהא, נוטף וזב מערותה, והבית

חלק הדקדוק

כג) אשר היא יושבת עליו. כ"ה בכל התיגאן באריך לא בתביר:

אבן עזרא

והמשפט אחד: (יט) בבשרה. ערות האשה וטעו המפרשים בבעל קרי את כל בשרו האבר לבדו והעד כל: (כד) ואם שכב ישכב איש אתה. בלא זדון רק שוכב עמה בשוגג והנה באה נדתה והיתה עמו וזה טעם עליו כי כרת יש על השוכב עם נדה בזדון וכן הוא משפט הזבה ואם לא נזכר: וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא. כי הוא טמא טומאת שבעה וגם יטמא אחרים

רבינו בחיי

מן התורה ק"ו מנוגע במשכבה וכ"ש לנוגע בעצמה וק"ו לנדה עצמה שהיא בטומאתה עד שתבא במים. וכך קבלו רז"ל שבעת ימים תהיה בנדתה, בנדתה תהא עד שתבא במים שהרי בימים וטבילה תליא רחמנא.

ויש מתגאונים שלמדו זה מן הכתוב ורחצו במים זה בנין אב לכל הטמאים שיהיו בטומאתן עד שיטבלו. ואמרו ז"ל כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו מזיגת הכוס הרגל הוא לעבירה ואם שנתה בו לחיברא מותר כדאמרינן

חומת אנ"ך

מפרשים ועיין בתקוני זוהר הקדוש ובאחרונים: (יט) תהיה בנדתה. גימטריא ועד שתבא במים. ונגמרת דרוש לה מקרא. ומפרשים:

מסורת הקריאה

(שם כ"ז כ"ג) ז' והים בקעת לפניהם (נחמיה ט' י"א): (יט) בנדתה. הבי"ת רפה: (כב) יכל הנגע, בלי קדמא: (כד) ותהי, נמסר י"ד

נחל קדומים

וחקשה דאיך מקיים מצות עונה ותירץ עפ"ז דאחר קטרת של בין הערבים היה מקיים ע"ב שמעתי והיינו כדברי הריטב"א האמורים, ובהכי ניחא מה שפירש"י פ' בהעלותך בפ' צאו שלשתכם שהיו עסוקים בדרך ארץ והיו צועקים מים מים ורש"י פי' פ' בא פ' החדש הזה שלא היה נדבר במקום אלא ביום וא"כ איך היו עסוקים בדרך ארץ. והגם שיש לומר שהיה בסוף הלילה והדיבור בא בתחילת היום ואכתי לא נטהרו מ"מ הוא דוחק. אבל ע"פ האמור ניחא:

אור החיים

ומעתה אם לא אמר ורחצו הייתי בא לדון משפטי הרחיצה שבאיש לאשה מוא"ו ואשה הייתי דן נמי שמטמא באיש אפילו לא יצתה ש"ז חוץ ויגמור מהאשה והייתי מפרש או' תצא כי עקירתה ממקומו נקראת יציאה. או עז"ה כי תצא לעתיד פי' כל שראוי לצאת הגם שלא יצאתה טמא וכמו שמצינו באשה לז"א ורחצו לגלות לך שלא נתקו בוא"ו של ואשה ליתן האמו' של זו בזה ואם היה אר'

אֹתָהּ וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמֵא
שִׁבְעַת יָמִים וְכָל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־
יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא׃ ס כה *וְאִשָּׁה כִּי־
יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֶת־
נִדָּתָהּ אוֹ כִי־תָזוּב עַל־נִדָּתָהּ כָּל־
יְמֵי זוֹב טֻמְאָתָהּ כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה
טְמֵאָה הִוא׃ כו כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־
תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל־יְמֵי זוֹבָהּ כְּמִשְׁכַּב
נִדָּתָהּ יִהְיֶה־לָּהּ וְכָל־הַכְּלִי אֲשֶׁר
תֵּשֵׁב עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה כְּטֻמְאַת
נִדָּתָהּ׃ כז וְכָל־הַנּוֹגֵעַ בָּם יִטְמָא

* שביעי בספ"י

תרגום אונקלוס

וִיהֵי (י"נ וּתְהֵי) רִיחוּקַהּ עֲלוֹהִי. וִיהֵי מְסָאַב שִׁבְעָא יוֹמִין. וְכָל מִשְׁכְּבָא. דְּיִשְׁכּוּב עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאַב: כה. וְאִתְּתָא. אֲרֵי יְדוּב דּוֹב דְּמַהּ יוֹמִין סַגִּיאִין. בְּלָא עִדָּן רִיחוּקַהּ. אוֹ אֲרֵי תְּדוּב עַל רִיחוּקַהּ. כָּל יוֹמֵי דוֹב סְאוֹבְתַהּ. כְּיוֹמֵי רִיחוּקַהּ. תְּהֵי מְסָאֲבָא הִיא: כו. כָּל מִשְׁכְּבָא. דְּתִשְׁכּוּב עֲלוֹהִי כָּל יוֹמֵי דוֹבַהּ. כְּמִשְׁכַּב רִיחוּקַהּ יְהֵי לַהּ. וְכָל מָנָא דְּתִתֵּיב עֲלוֹהִי. מְסָאַב יְהֵי. כְּסוֹאֲבַת רִיחוּקַהּ: כז. וְכָל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאַב. וִיצַבַּע

ת"א ותהי נדתה. יבמות מט קידושין סח שבועות יח נדה לג: וטמא. נדה סט: ואשה. סס מד: כי יזוב. סס כב לו לח: בלא עת. סס עג: או כי. סס סב: כל ימי זובה. מגילה כ הוריות ד: כמשכב. שבת פד נדה עג:

תפסיר הרס"ג

חכם חיצ'תהא עליה. וינגס סבעה' איאם. וכל מצ'גע. ינצ'גע עליה ינגס: (כה) ואיה' אמראה פאץ' דמהא איאמא כת'ירה. פי ג'יר וקת חיצ'תהא או בעקבה. פגמיע איאם פיץ' נגאסתהא. פלתכון פיהא כאיאם חיצ'תהא נגסה: (כו) וגמיע אלמצ'גע. אלד'י תנצ'גע עליה טול איאם פיצ'הא. פלתכון להא כמצ'גע חיצ'תהא. וגמיע אלאנא אלד'י תגלס עליה. פליכון נגסא. כנגאסתהא פי חיצ'תהא: (כז) וכל מן דנא בשי

נוה שלום

במקום מים. (כה) או כי תזוב, או בעקבה או בסמוך לאחר שבעת ימי

אבן עזרא

ואם לא נכתב: (כה) ימים רבים בלא עת נדתה. לכל אשה עתים ידועות

רבינו בחיי

דביתהו דשמואל מחלפא ליה בידא דשמאלא ולא להושיטו מיד שמאלה לידו קאמר שזו אפילו בכלים דעלמא אסור אלא שמוזגת ומנחת לו על השלחן ביד שמאלה להיכרא, דביתהו דאביי מנחא ליה אפומא דכובא, דביתהו דרבא אבי סדיא. הצעת המטה בפניו אסור שלא בפניו מותר. הרחצת פניו ידיו ורגליו אין צ"ל בחמין אלא אפילו בצונן אסור ואצ"ל אם היא נוגעת ורוחצת בידיה דהא איכא קרוב בשר ואסור ליגע בה ואפילו באצבע קטנה אלא אפילו היא מוצקת והוא רוחץ אסור לפי שיש בדבר קרוב הדעת. ויצטרך האדם שיתרחק ביותר ושינהוג חומרא במגע הנדה. וכן פירשו רז"ל (ויקרא יח) לא תקרבו לגלות ערוה שום קורבה המביאה לידי גלוי ערוה, כי מפני שבאשה כלי היצירה צריך שיתנהג האדם עמה בטהרה כדי שתהיה היצירה טהורה וראויה לקבל הנפש הטהורה. ומן הידוע כי כל מדות הנפש נמשכות אחר עקר היצירה. ושנו רז"ל הבא על הנדה חייב כרת ואפי' שתישן בבגדיה עם בעלה במטה אחת אסור שנאמר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב שהרי הקב"ה הזהיר את ישראל על הטהרה ועל הקדושה שלא יעשו כמעשה העו"ג:

רשב"ם

ישבת עליו. פירשו חכמים במרכב: (כד) אשר ישכב עליו יטמא. *אוכלין ומשקין. תחתונו של בועל נדה כעליונו של זב. בפרק בנות כותים: (כה) בלא עת נדתה. לאחר ימי נדתה. כמפורש במס' נדה אין אשה קרויה

בעל הטורים

עד שהיא תבא במים (עם התיבות): (כו) כטומאת. ב'. כטומאת נדתה. כטומאת הנדה היתה וגו'. כדאי' במדרש שמדמה אותם לטומאת נדה מה נדה יש לה טהרה במים אף ישראל יש להן טהרה שנא' וזרקתי עליכ' מים וגו' א"נ מה נדה כהן נכנ' עמה בבית אף

רש"י

(כד) ותהי נדתה עליו. יכול יעלה לרגלה ז שאם בא עליה בחמישי לנדתה לא יטמא אלא ג' ימים כמותה ת"ל וטמא שבעת ימים ומה ת"ל ותהי נדתה עליו מה היא מטמא' אדם וכלי חרס אף הוא מטמא אדם וכלי חרס: (כה) ימים רבים. שלשה ח ימים: בלא עת נדתה. אחר שיצאו שבעת ט ימי נדתה: או כי תזוב. את ג' הימים י הללו: על נדתה. מופלג מנדתה יום א' ב זו היא זבה ומשפטה חרוץ בפרשה זו ולא כדת הנדה שזו טעונה ספירת ז' נקיים וקרבן והנדה אינה טעונה ספירת ז' נקיים אלא שבעת ימים תהיה בנדתה בין רואה בין שאינה רואה ודרשו בפרשה זו י"א יום שבין סוף נדה לתחלת נדה ל שכל שלשה רצופין שתראה באחד עשר יום הללו תהא זבה: (לא) והזרתם. אין נזירה אלא פרישה מ וכן (ישעיה א) נזורו אחור וכן (בראשי' מט) נזיר אחיו: ולא ימותו בטמאתם. הרי הכרת של מטמא

שפתי חכמים

וגו' קאי על המרכב כדפרש"י דאין טמון כמו בגדים: ז פי' בשבילה להיות ככלם לימי טהרה בשבילה כלו' מיד שנכנסה לימי טהרה אף הוא יהא כן ת"ל כו': ח וכן שנינו בת"כ ימים שנים רבים שלשה או אינו אלא עשרה אמר ימים ואמר רבים מה ימים מיעוט ימים שנים אף רבים מיעוט רבים שלשה יכול שנים ושלשה הרי חמש וכי נאמר ימים ורבים וכו': ט פי' ואחר שבעה לאחה שלשה ימים רצופים או היא זבה וצריכה שבעה נקיים וקרבן אבל אם ראתה שלשה ימים רצופים בתוך עת נדתה אינה אלא כנדה ואינה טמאה אלא שבעה ומיד שפסקה אחר ז' טובלת ומשמשת עם בעלה ואינה צריכה לא שבעה נקיים ולא קרבן ומ"ה הולרך הקרא לו' בלא עת נדתה ללמד את זה ופרשה לאשונה דכתי' בה ואשה כי תהיה זבה מיירי כשראתה יום א' או שני ימים שהיא זבה קטנה. ודברי רש"י ז"ל הם תלמוד ערוך במס' נדה ע"ש: י כלו' לא כי תזוב סתמא אפי' יום א' מפני שאותה שתזוב יום א' אינה זבה גדולה אלא זבה קטנה ושומרת יום כנגד יום דלעת ערב טובלת את עצמה ומשמשת עם בעלה והללו דנקט רש"י כלו' הנזכרים לעיל כי היכי דלא תקשה עליו מדוע סתם הכ' ולא פי' לפי שהם הנזכרים למעלה: כ דאין לו' סמוך לנדתה כלומר שלא פסקה מלראות כל שבעת ימי נדתה וביום השמיני לנדתה ראתה ג"כ א"כ עדיין נדה היא ואינה באה לכלל זבה עד שתפסוק ותעבר לכל הפחות יום א' להראות שפסקה מלראות דם נדות ומעיינה מדם נדות הוא סתום ועתה נפתח מעיין אחר. ודברי רש"י ז"ל הם ממדרש אגדה דמס' נדה (דף עג) והם דרש מקרא בלא עת נדתה סמוך לנדתה ומקרא דאו כי תזוב על נדתה מופלג מנדתה: ל פי' שכל דמי האשה מיום שתקבע לה וסת עד שתמות או עד שתעקר הוסת ליום אחר היא סופרת ז' מתחלת יום הוסת ואחר כך י"א יום ואחריהם ז' וכן תוזר חלילה ובאותן ז' ימים כל דם שתראה בהן הן דמי הנדה ויושבת בנדתה ז' ימים אפי' לא ראתה אלא יום א' ואפי' שופעת דם כל ז' ימי נדתה ופסקה בסוף השבעה לערב טובלת ומשמשת עם בעלה ואינה צריכה לא ז' נקיים ולא קרבן וכל דם שהיא רואה בתוך י"א ימים שבין נדה לנדה הן דמי הזיבה וזה משפטה אם תראה יום או יומים באותן י"א יום היא שומרת יום כנגד יום ואינה טמאה אלא יום הראיה לבד וביום המחרת אם לא ראתה כל היום לערב טובלת ומשמשת עם בעלה ואם ראתה ג' ימים רצופים באותן י"א יום או צריכה ז' ימים נקיים וקרבן: מ דהוסיל וו' דוהזרתם דגושה מביא נו"ן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) ואשה כי תזוב. זש"ה בעצלתים ימך המקרה ע"י שהאשה מתעצלת לבדוק את עצמה מדמיה מטמאה כל טהרות שעשתה למפרע ונעשית עכה ועניס כמו שמצינו בשפחתו של ר"ג שהיתה מסנה חביות ממקום למקום והיתה בודקת עצמה בין כל אחת ואחת לסוף בדקה עצמה ומצאה טמאה ואלו לא בדקה בין כל אחת ואחת היו כולן טמאות ולכך אמרו חכמים כל היד המרבה לבדוק

אור החיים

ורחצו ולא וא"ו ואשה הגם דאיכא תיבת אותה שממנ' דורשים מיעוט למר שלא כדרכה ולמר כלה אז לא היינו דורשים תיבת אותה בדרך זה והיינו דורשים אותה לדרשה אחרת אחר שנתגלה לנו בפירוש בפסוק שמטמא בית הסתריה מ"ל כלה מ"ל וכו' ואדרבא היה מקום לומר אותה לרבות כל סתרי' אבל מאומ' ואשה בוא"ו השוה אותם הכתוב לשאר טומאת סתרים דלא מטמאים ולפי מה שדרשו ת"כ ואשה לרבות בת ג' שנים ויום אחד גילו דעתם שסוברים שתיבת אותה מיוהדת היא לדורש' למיעוט ולא לרבות ולזה נשארו וא"ו ואשה מיותרת ודרשו לבת ג' שנים ויום אחד:

מרפא לשון

כפי טבע לשונם. כד) ותהי נדתה, ותהי ריחוקה, צ"ע למה לא תר' ויהי ריחוקה. לג) והדוה בנדתה, ולדסאובתא בריחוקה. ה"ג וי"ג ולדסובתא. וכן בכ"מ כמו וטמאתו עליו וסאובתיה עלוהי, והכל אחד, כי שורש המלה היא סוב כמו שפירש היא"ר לקמן יט כ' שהוא כמו עצמותיו סבואים שפי' הערוך מלוחלחין הרבה כמו

מסורת הקריאה

רפין. ר"ל התי"ו רפי. וסי' נמסר באיוב סי' י"ג: (כה) עת, נמסר עליו ג' פתחין, ר"ל בסגול. א' דין, וב' בחגי א' ב': תהיה, בטפחא: (כו) כל המשכב, קדמא דזב בפסוק ד' המשכב ברביע. דזבה הוא דין כל המשכב בגרשיים וסימן אשה גרושה. פי' הך כל המשכב דמיירי באשה הוא גרושה. בגרשיים: לה. הלמ"ד

וְכִבֶּ֧ס בְּגָדָ֛יו וְרָחַ֥ץ בַּמַּ֖יִם וְטָמֵ֥א עַד־הָעָֽרֶב׃ כח וְאִֽם־טָהֲרָ֖ה מִזּוֹבָ֑הּ וְסָ֥פְרָה לָּ֛הּ שִׁבְעַ֥ת יָמִ֖ים וְאַחַ֥ר תִּטְהָֽר׃ שביעי כט וּבַיּ֣וֹם הַשְּׁמִינִ֗י תִּֽקַּֽח־לָהּ֙ שְׁתֵּ֣י תֹרִ֔ים א֥וֹ שְׁנֵ֖י בְּנֵ֣י יוֹנָ֑ה וְהֵבִיאָ֤ה אוֹתָם֙ אֶל־הַכֹּהֵ֔ן אֶל־פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ ל וְעָשָׂ֤ה הַכֹּהֵן֙ אֶת־הָאֶחָ֣ד חַטָּ֔את וְאֶת־הָאֶחָ֖ד עֹלָ֑ה וְכִפֶּ֨ר עָלֶ֤יהָ הַכֹּהֵן֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה מִזּ֖וֹב טֻמְאָתָֽהּ׃ מפטיר לא וְהִזַּרְתֶּ֥ם אֶת־בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל מִטֻּמְאָתָ֑ם וְלֹ֤א יָמֻ֙תוּ֙ בְּטֻמְאָתָ֔ם בְּטַמְּאָ֥ם אֶת־מִשְׁכָּנִ֖י אֲשֶׁ֥ר בְּתוֹכָֽם׃ לב זֹ֥את תּוֹרַ֖ת הַזָּ֑ב וַאֲשֶׁ֨ר תֵּצֵ֥א מִמֶּ֛נּוּ שִׁכְבַת־זֶ֖רַע לְטָמְאָה־בָֽהּ׃ לג וְהַדָּוָה֙ בְּנִדָּתָ֔הּ וְהַזָּב֙ אֶת־זוֹב֔וֹ לַזָּכָ֖ר וְלַנְּקֵבָ֑ה וּלְאִ֕ישׁ אֲשֶׁ֥ר יִשְׁכַּ֖ב עִם־טְמֵאָֽה׃ פ פ פ

תרגום אונקלוס

לְבוּשׁוֹהִי . וְיִסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא . כח. וְאִם דְּכִיאַת מִדּוֹבַהּ וְתִמְנֵי לַהּ . שִׁבְעָא יוֹמִין וּבָתַר כֵּן תִּדְכֵּי : כט. וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה . תִּסַּב לַהּ תַּרְתֵּין שַׁפְנִינִין . אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה . וְתַיְתֵי יָתְהוֹן לְוָת כַּהֲנָא . לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא : ל. וְיַעֲבֵיד כַּהֲנָא יָת חַד חַטָּתָא . וְיָת חַד עֲלָתָא . וִיכַפַּר עֲלַהּ כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ . מִדּוֹב סְאוֹבְתַהּ : לא. וְתַפְרְשׁוּן יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסּוֹאֲבָתְהוֹן . וְלָא יְמוּתוּן בְּסוֹאֲבָתְהוֹן . בְּסָאוֹבֵיהוֹן יָת מַשְׁכְּנִי דְּבֵינֵיהוֹן : לב. דָּא אוֹרָיְתָא דְּדוֹבָנָא . וּדְתִפּוֹק מִנֵּיהּ . שִׁכְבַת זַרְעָא לְאִסְתַּאֲבָא בַהּ : לג. וְלִדְסָאוֹבְתַהּ (נ"י וּלְדִסוֹבְתָהּ) בְּרִיחוּקַהּ . וּלְדְדָאִיב יָת דּוֹבֵיהּ . לִדְכַר וּלְנוּקְבָא . וּלְגְבַר . דְּיִשְׁכּוֹב עִם מְסָאַבְתָּא :

פ פ פ

תפסיר הרס"ג

מנהא יגנס. פיג'סל ת'יאבה. וירחץ' באלמא וינגס אלי אלמג'יב: (כח) פאן טהרת מן פיצ'הא. פלתחץ סבעה' איאם ובעד ד'אלך תטהר: (כט) ופי אליום אלת'אמן. תאכ'ד' שפנינין. או פרכ'י חמאם. ותאתי בהמא אלי אלאמאם. אלי באב כ'בא אלמחצ'ר: (ל) ויעמל אלאמאם אחדהמא ד'כוה. ואלאכ'ר צעידה. ויסתג'פר ענהא בין ידי אללה. מן פיץ' נגאסתהא: (לא) פיגב אן תגאנבא בני אסראיל מן נגאסתהם. ולא יהלכון בנגאסתהם. אד' הם נגסו מסכני אלד'י פי מא בינהם: (לב) הד'ה שריעה' אלד'איב. ומן תכ'רג מנה נטפה לאלתנגס בהא: (לג) ואלחאיץ' פי טמת'הא. ואלפאיץ' פי ד'ובה. מן ד'כר ואנת'י. ורגל יצ'אגע נגסה:

נוה שלום

נדתה. (לא) והזרתם, פיגב אן תגאנבא. מצוה והחובה שתפרישו את בני ישראל וכו', בטמאם, אד'א הם נגסו, אם הם טמאו את וכו' הוא שחייבים דאלו על טמאת עצמם אין חייבים ע"ל דברים יד ח. (לג) בנדתה, טמת'הא, (אלטמת' הו אלחיץ').

אבן עזרא

או יארע לה זוב על נדתה: (כט) והביאה אותם, מלרע והיא מלה זרה: (לא) והזרתם. יש מפרשים בו והזהרתם בחסרון הה"א וזה לא יתכן כי הה"א איננו מאותיות המשך כי לא יהיה נח נעלם כי אם בסוף המלה רק פירושו כמו וינזרו מקדשי בני ישראל כעין והרחקתם וממנו נזיר שהרחיק נפשו מתאות העולם ומשקלו והפלתם את הארץ כי הנו"ן מובלע בדגש: בטמאתם. בעבור טומאתם ופירושו בטמאם את משכני: (לב) לטמאה בה. שמצוה היא שישב טמא ועוד אפרש זה: וטעם לזכר. פירושו זאת תורת הזב: וטעם עם טמאה. זבה או נדה:

חסלת פרשת מצורע

ת"א מזוכה. נדה לז: וספרה לה. כתובות פב הוריות ד: ואחר. נדה סו סח לג לז: והזרתם את. מ"ק ה שבועות יח נדה סג: זאת תורת. מגילה כ נדרים לה נדה כב לד לה: והדוה. שבת סד שבועות יח נדה כד: והזב את. נזיר כט סה ב"ק כד ערכין ג נדה כח נה: לזכר. נדה לב לד:

בעל הטורים

ישראל אע"פ שהן טמאים שכינה ביניהם שנא' השוכן אתם בתוך טומאותם ולא כמות שאין הכהן נכנס עמו בבית. י"א פעמים כתי' בפרשה זבה זובו זובה כנגד י"א יום שבין נדה לנדה: (לג) ולאיש. ג'. דין. ואידך ולאיש שתים מכסות להנה. ולאיש בושת בן שאול כי הם ב' תבות ולאיש אשר ישכב יש לו להתביים כדכתיב ולאיש בושת כילד יעשה כמו שמצינו בר"א שהיה מגלה טפח ומכסה טפח ודומה לו כמו שכפאו שד וזהו ולאיש שתים מכסות

רש"י

נ מקדש קרוי מיתה: (לב) זאת תורת הזב. בעל ראיה אחת ומהו תורתו: ואשר תצא ממנו שכבת זרע. הרי הוא כבעל קרי טמא טומאת ערב: (לג) והזב את זובו. בעל ב' ראיות ובעל ג' ראיות שתורתן מפורשת למעלה:

רשב"ם

זבה להביא קרבן אלא לאחר שבעת ימי נדה אם תראה ג' ימים רצופים בתוך אחד עשר יום בין בתחלתן בין בסופן צריך שבעת ימים נקיים רצופים וקרבן בשמיני:

שפתי חכמים

לפניה והוי כאלו כתי' והנזרתם וטורם דוהזרתם הוא נזר: נ דק"ל על מה דכתיב הכא בטומאת מקדש מיתה דמיתה פירושו הוא נכרת ואין זרעו נכרת לאפוקי כרת הוא וזרעו נכרת והא כתיב בתחלת פרשת אקא דעל טומאת מקדש בכרת הוא. ומתרץ הכי הכרת וכו' והרי מיתה נאמר על כללות מיתה בידי שמים ועל פרטות ג"כ: ס דק"ל דהא מדמה ליה הזב לבעל קרי להודיע שטומאתו אינו אלא כבעל קרי שהוא טומאת ערב ואח"כ כתיב והדוה בנדתה וגו' שמדמה אותו לנדה שהיא מטמאה טומאה חמורה ועל זה פי' שזה קאי על בעל שתי ראיות שהן מטמאין טומאה חמורה כמו שמפורש לעיל והבעל שתי ראיות הוא מקישו לנדה שאינה מביאה קרבן ומדהזכיר הכ' ג' זיבות מורה על בעל ג' ראיות שמביא ג"כ קרבן כמו שמפורש לעיל בפרשה:

דעת זקנים מבעלי התוספות

בגדים מטובלות:(כח) ואחר תטהר.במי מקוה שיש בהן מ'.וכן דרשו רז"ל אך במי נדה יתחטא מים שהנדה טובלת בהן וכתי' ורחץ את כל בשרו במים ודרז"ל מים שכל גופו עולה בהם ושערו חכמים מי מקוה מ' סאה וסמך לדבר מי השלוח ההולכים לאט בגי' מ' סאה: מצות השם (כט) [קפג] (עשה פט) שתקריב הזבה קרבן כשתתרפא שנא' וביום השמיני תקח לה שתי תורים וגו':

אבי עזר

והפסוק לא מיירי ברשיעי: (לא) (והזרתם וגו') ידוע לנו כי לא נמצא בכל המקרא גזרה מעי"ן הפעל ה"א שיהיה נעלם ברבוי או בסמיכות או בכינוי ולא נעלם רק אם למ"ד הפעל ה"א לכן הורה הרב דלא כיש אומרים ואמן יש אומרים אחיר נתיב דקאמר והזרתם בתוך השלמים ושגגה היא לפניו. ונוה שכתב הרב כמו והפלתם וכו' כבר מחק המגיה בספר מרגליות טובה תיבת והפלתם וכתב תחתיה בהפלכם כי לא נמצא במקרא והפלתים. אבל הדברים כאומרים באמת כמו הפלתם למשואות והגשתם אל התווה:

נחל קדומים

לג (ד) ולאיש אשר ישכב עם טמאה. ולאיש בשת בן שאול ולאיש שתים מכסות את גויותיהנה. כן הוא במסרה. ואפשר דהמשמש עם טמאה בניו מתים וכמ"ש רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל דזה סמיכות ולאיש אשר ישכב עם טמאה אחרי מות. וז"ש ולאיש אשר ישכב עם טמאה זה גורם ולאיש בושת בן שאול רמז לאיש הזה בושת כי בן שאול שבנו ימות ויקבר וזהו בן שאול פי' קבר קרי ביה שאול בצירי. ועונו ועון שגרם שמת בנו שני העונות עליו ועל הטמאה שתים מכסות את גויותיהנה עונתם על עצמותם ודוק:

מרפא לשון

זולל וסובא, ומסאבתא. ר"ל רבת הלחות והמדוה והחולי עכת"ד. ותרגום זה אינו כפי משמעות לה"ק שהוא מל' וכל מדוי מצרים, והטעם שאעפ"י שהנדה קראה הכ' דוה מפני שסיבתה חולי בטבעה מ"מ אין החולי נושא על ענין אלא הטומאה הבאה מסיבתו שמפני טומאתה מרחקין אותה לא מפני חליה וכן תר' לקמן (כ י) ואיש אשר ישכב את אשה דוה, ית איתא טומאה, מט"ז, אלא שלא תר' סאובתא מטעם שית' שם, ועוד נר' דגם בכ"מ שתר' טמא, מסאב, הוא פתרון ענין לא פירוש מלה דל' טומאה נגזר מל' טומטום ומורה על המניעה ומקצת מקומות אינו אלא מצד מצות השם לא מצד מיאוס כמו כל טומאת מגע וכן מוכח ממה שאמרו במשנה במסכת ידים פ"ד כתבי הקדש מטמאין את הידים, וכן עצמות יוחנן כ"ג טמאים ואמרו שם לפי חיבתן היא טומאתן שאלו היתה טומאה זו ענין מיאוס יהיו שני הפכים סותרים שאין חיבה לדבר מיאוס כלל, ועוד דלאו דווקא הטמא תרגומו מסאב, אלא אף האסור כמו שתר' פן תקדש דלמא תסתאב, וכן בעל מום נקרא מסאב כמו שפי' רז"ל על פסוק ואם כל בהמה טמאה לקמן כ"ז י"א וכן אמרו ירעה עד שיסתאב ופי' יפול בו מום.

מסורת הקריאה

בדגש: כטמאת, המ"ם רפה והוא שוא נח: (כח) וספרה, מלעיל והפ"א בשוא נע. לה, הלמ"ד בדגש: (כט) והביאה, נמסר עליו, לית בטעם מלרע זולת דין:

הפטרת מצורע

ג וארבעה אנשים היו מצרעים פתח השער ויאמרו
איש אל־רעהו מה אנחנו ישבים פה עד־מתנו:
ד אם־אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם
ואם־ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל־מחנה
ארם אם־יחינו נחיה ואם־ימיתנו ומתנו: ה ויקמו
בנשף לבוא אל־מחנה ארם ויבאו עד־קצה מחנה
ארם והנה אין־שם איש: ו ואדני השמיע | את־
מחנה ארם קול רכב קול סוס קול חיל גדול ויאמרו
איש אל־אחיו הנה שכר־עלינו מלך ישראל את־
מלכי החתים ואת־מלכי מצרים לבוא עלינו:
ז ויקומו וינוסו בנשף ויעזבו את־אהליהם ואת־
סוסיהם ואת־חמריהם המחנה כאשר היא וינסו
אל־נפשם: ח ויבאו המצרעים האלה עד־קצה
המחנה ויבאו אל־אהל אחד ויאכלו וישתו וישאו
משם כסף וזהב ובגדים וילכו ויטמנו וישבו
ויבאו אל־אהל אחר וישאו משם וילכו ויטמנו:
ט ויאמרו איש אל־רעהו לא־כן | אנחנו עשים
היום הזה יום־בשרה הוא ואנחנו מחשים וחכינו
עד־אור הבקר ומצאנו עוון ועתה לכו ונבאה
ונגידה בית המלך: י ויבאו ויקראו אל־שער העיר
ויגידו להם לאמר באנו אל־מחנה ארם והנה אין־
שם איש וקול אדם כי אם־הסוס אסור והחמור
אסור ואהלים כאשר המה: יא ויקרא השערים
ויגידו בית המלך פנימה: יב ויקם המלך לילה
ויאמר אל־עבדיו אגידה־נא לכם את אשר־
עשו לנו ארם ידעו כי־רעבים אנחנו ויצאו
מן־המחנה להחבה בהשדה לאמר כי־יצאו
מן־העיר ונתפשם חיים ואל־העיר נבא:
יג ויען אחד מעבדיו ויאמר ויקחו־נא חמשה מן־
הסוסים הנשארים אשר נשארו־בה הנם ככל־
ההמון ישראל אשר נשארו־בה הנם ככל־המון
ישראל אשר־תמו ונשלחה ונראה: יד ויקחו שני
רכב סוסים וישלח המלך אחרי מחנה־ארם לאמר
לכו וראו: טו וילכו אחריהם עד־הירדן והנה כל־
הדרך מלאה בגדים וכלים אשר־השליכו ארם

*בשדה קרי *המון קרי

הפטרת מצורע

(ג) מה, ברביע: (ד) אמרנו, הנגינה במ"ם: ומתנו, נמסר עליו ה' ולית פתח, ר"ל מלת ומתנו כתיב ה' פעמים ולית בפתח המ"ם זולת דין כי שארא בקמץ: ומתנו, נמסר ה' ד' קמץ, ר"ל וא' פתח והוא הראשון שבפסוק: (ו) ואדני, הוי"ו בפתח והאל"ף נחה, ובטע' גרשיים: שכר, מתג בשי"ן: עלינו, הנגינה בלמ"ד: (ז) ויקומו, הנגינה בקו"ף: בנשף, הנגינה בנו"ן: וינסו, מלעיל: (ח) ויבאו, הנגינה בבי"ת: (יא) ויגידו בית, מלת ויגידו בז"ק ומלת בית במרכא, אבל בב' כ"י ויגידו במרכא ומלת בית במקף: (יב) עשו, מלעיל: בהשדה, בשדה קרי: (יג) ויען, הנגינה ביו"ד: ויקחו, חד מן ו' רפין נמסר במס"ג ועין שמות י"ב ג': ונראה, נמסר ד' רפין, ר"ל שהוי"ו בשוא והנו"ן רפה, ועין בראשית ל"ו כ': (טו) בהחפזם, בחפזם קרי: (טז) ויהי סאה־סלת, כן ניגונו בכ"י ישן: והסמ"ך בשוא, עין פסוק י"ח: (יז) והמלך, הנגינה במ"ם: נשען, העי"ן בקמץ בספרינו, ובב' כ"י בפתח וידמה שכן היה גירסת רש"י ז"ל ולכן פי' אתמול כשבא לבית אלישע, בלשון עבר, רוו"ה: (יח) וסאה, הסמ"ך בחטף קמץ והוי"ו במתג, וכן כתב רד"ק בשרשים ויהי סאה סלת בשוא הסמ"ך, וסאה סלת בשקל, בחטף קמץ הסמ"ך וכן בכ"י ישן גם בשל נ"ד: (יט) ויאמר, נמסר במס"ג ג' פסוקים ויאמר ויאמר קדמא בפתח ובתרא בסגול וסי' א' ויוסף עוד לדבר (בראשית י"ח כ"ט) ב' ויען השליש (מ"ב ז' ב') ג' וחברו (הוא דין): עשה, השי"ן בסגול, כי הוא מן כ"ב פתחין, ר"ל סגול, ועין מש"כ שמות ט"ו י"א:

מוסרי של"ה והגהות

ענין מצורע מחמת לשון הרע ואל יחשוב אדם המספר לשון הרע שרואה את עצמו שאינו מצורע כי זה הוא לו לרעה כי נפשו מצורעת כמו שלמדו בזוהר מפסוק שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו אל תקרי מצרות אלא מצורעת כלומר נפשו שהיא נשמתו היא מצורעת ב"מ ע"ב שומר נפשו

(ג) וארבעה אנשים. אלו"ל אלו הם גחזי וג' בניו: פתח השער. כמו שדרך המצורעים להיות חוץ למחנה כמ"ש מחוץ למחנה מושבו: עד מתנו. עד אשר נמות: (ד) ונפלה. כמו אל הכשדים אתה נופל: (ו) השמיע את מחנה ארם. לפני אלו המצורעים באותו הלילה כי אם נסו מאתמול ביום ההוא היו רואים ישראל ולכן הוא אומר ויקומו בנשף תיכף כששמעו הקול נכנס פחד גדול בלבם וכו':

[אהבת יהונתן] (ו) וה' השמיע את מחנה ארם קול רכב קול סוס וגו' הנה שכר עלינו מלך ישראל את מלכי החתים ואת מלכי מצרים וגו'. וצריך להבין למה דוקא מלכי מצרים ועוד למה דוקא קול סוס ורכב. וי"ל דהנה כשישראל עושין רצונו של מקום הקב"ה עושה להם נס בעצמו ובכבודו כמש"ה ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור. אבל בזמן שאין עושין רצונו כגון על הים שהתחילו ואמרו המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מתלבש הקב"ה ע"י שר וידוע דשר של מצרים היה סוס דכתיב לסוסתי ברכבי פרעה, ובחבקוק כתיב כי תרכב על סוסיך מרכבותיך ישועה והם היו באותו זמן אין עושין רצונו ולכן השמיע השם קול סוס וקול רכב והיו סוברים שמלכי מצרים באין עליהם לכך ברחו וא"ש עכ"ל.

(ז) וינוסו אל נפשם. להציל נפשם ולא חסו על הממון ואפילו הסוסים לא אסרו לרכוב עליהם: (ט) לא כן. לא טוב כתרגומו לא כשר מה דאנחנא עבדין: מחשים. שותקים מלבשר: וחכינו עד אור הבקר. אם נחכה עד אור הבקר מלבשר מלאנו עון בזה: עוון. מלא בשני ווי"ן: (י) אל שוער העיר ויגידו להם. שוער דרך כלל כמו ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו או פירושו קראו אל שוער אחד מן השוערים וקמו כולם והגידו להם זה הדבר: הסוס אסור והחמור אסור. דרך כלל כמו ויהי לי שור וחמור ופירושו שהיו אסורים על אבוסיהם: (יא) ויקרא השוערים. שוער העיר קרא אל שוערי בית המלך והם הגידו בית המלך פנימה: (יב) להחבה. בה"א: בהשדה. ככתב בה"א הידיעה כמשפט כמו להגדוד אשר בא עליו והדומים לו וקרי בשדה בלא ה"א הידיעה כמנהג ברוב לשקל: (יג) ככל המון ישראל אשר נשארו בה. נכתב ההמון על הידיעה במיכוי כמו הטעם המלחמה האהרון הברית והדומים להם וקרי בלא ה"א הידיעה כמנהג ברוב ופי' הפ' כן הוא הנם ככל המון ישראל פי' הסוסים בחוטי ורעים ככל המון ישראל שנשארו במצור שהם כחושים מהרעב וא"ם היאך לא נשארו כי אם חמשה סוסים שמדון הנם ככל המון ישראל אשר תמו למו שתמו האנשים כן תמו הסוסים כן פירש א"א ז"ל. וי"ת אם ידון הא אינון ככל המונא דישראל דספו: ככל המון ישראל. כב"ף: (יד) ויקחו שני רכב סוסים. ואלא אמר חמשה סוסים והיאך אמר שלא לקחו אלא שנים כי פי' שני רכב סוסי' שנים סוסים ורוכבין עליהם וכת"י תרין רכבי סוסוון אלא מן החמשה

(א) וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער. אמרו בגמרא מאן נינהו גחזי וג' בניו ופירש הרב מהר"י דממ"ש פתח השער משמע שהיו עוסקים בתורה כפי' שער בכמה מקומות והיינו דבעי מאן נינהו דתיקון המצורע הוא לעסוק בתורה ואלו שהיו עוסקים בתורה אמאי נשארו מצורעים ומשני דאינהו גחזי ובניו דקללם אלישע דיהיו מצורעים כל ימיהם זהו תורף דבריו בקצור והגם שיש להשיב על דבריו מ"מ יש לצדד לקיימם ואכמ"ל:

(ד) ואדני השמיע את מחנה ארם וגו'. הנה רז"ל אמרו דכי כתיב וה' בשם הויה דרשו הוא ובית דינו כידוע ואפשר דכי כתיב ואדני בשם אדני הוא רחום בדין דהוי מודיע דמדה אחרת נתחברה וכי כתיב שם הויה שהוא מדת רחמים הוי"ו רמז לבית דינו כ"ל. וכי כתיב אדני שהיא מדה"ד הוי"ו רמז למדת רחמים והוא רחום בדין והכא כתיב ואדני השמיע שהוא רחום בדין לעשות נס לישראל ולחיותם ברעב:

(ה) ואת סוסיהם ואת חמוריהם וגו'. כי כל כך חרדה נפלה עליהם שלא עצרו כח להכין הסוס והחמור לרכוב יסברו שלא היה זמן אפי' לזה וינוסו אל נפשם ועוד יש טעמים אחרים הנה הנם במפרשים:

רד"ק

שאמרו אחרו, הסנים הטובים שנחפזו:
(יג) בהחפזם. הכתיב הוא מם ה"א ישים מבנין נפעל אם. מה"א נקודה צלר"י והקרי הוא בלא ה"א מן הקל:
(טז) ויהי כדבר. לפי שאמר כאשר דבר איש האלהים. ספר קיום היו הדברים אע"פ שכבר כתב למעלה הביא עוד הדברים הנה על המעשה:
[אהבת יהונתן]
(יז—יח) ויאמר הנה כתה וגו' וירמסוהו העם בשער
שיצוא. הא דמספיים במיתה והלא אין מעמוד בדבר לס. היות הטעם הוא האית' בגמ' כשמת אחאב אמר קאכוד רשעים רנה ופה"ג. הא גתיס ולא קלר זה אנזה. כל הגילה בקשו מ"ה לומר שירה אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה. א"כ איך קאמר באבוד רשעים רנה: ע"ש. ויש להקשות לנוה לא מקשה הגמ' מבלי"ן קראי אהדדי. וכראה דודאי אלל ישראל מיתתו היה כפרתו אע"פ שהיה רשע אמר שפיר באבוד רשעים רנה. אבל בעכו"ם שמיתתן לא זהו כפרתן לא שייך אלא רנה דאי מי היה אפשר בתשובה. ולפי זה גם קראי אהדדי די"ל חילוק בין ישראל לעכו"ם מסא"ב על אחאב פריך, שפיר דאחאב היה מד' מלכים שאין להם חלק לעולם הבא. ולא שייך רנה. סגלו. וא"ס. ולפ"ז השנים שנה דמיתתו היה כפרתו לא היו מיתתו דבר רע ולכך מסיימין בזימות. בלע המות לנצח. ויסיו המתים עם בא משיח ב"ב אמן:

הפטרת מצורע

בַּחְפְזָם וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים וַיַּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ: יז וַיֵּצֵא
הָעָם וַיָּבֹזּוּ אֵת מַחֲנֵה אֲרָם וַיְהִי סְאָה סֹלֶת
בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל כִּדְבַר יְהוָה:
יז וְהַמֶּלֶךְ הִפְקִיד אֶת־הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁעָן עַל־יָדוֹ
עַל־הַשַּׁעַר וַיִּרְמְסֻהוּ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּרֶדֶת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו:
יח וַיְהִי כְּדַבֵּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר
סָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל וּסְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה
כָּעֵת מָחָר בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן: יט וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ
הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם
הֲיִהְיֶה כַּדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנְּךָ רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא
תֹאכֵל: כ וַיְהִי־לוֹ כֵּן וַיִּרְמְסוּ אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת:

נחל שורק

(טז) כאשר דבר איש האלהים אשר דבר ברדת המלך אליו וגו'. יש מי שפירש כי הנה המלך היה רוצה להרוג לאלישע ח"ו וכשהלך המלך אצלו אמר אלישע סאתים שעורים בשקל וכו' והמלך האמין ונח רוגזיה וחרה לו לשליש וענה עזות ה' עושה ארובות בשמים וכו' וכונתו לעורר מדנים על לבא המ"ת המלך לזלזל בנביא וע"ב קללו אלישע ובזה מדוקדקים הפסוקים האלו נמיושבים ודוק הטב:

מוסרי של"ה והגהות

ירחק בתכלית ההרחקה (אח"י וז"ש והיה בעור בשרו לנגע צרעת אין והיה אלא לשון שמחה שיש שמחה שהוא על גופו לא על נשמתו. מאי"ן):

גה"ה למנחת שבת ובה"ה

תפסיר הרס"ג

(א) ת'ם כלם אללה מוסי. בעד מות אבני הרון. אד' תקדמא בין ידי אללה עלי מא ביין פמאתא:
(ב) וקאל לה, מר הרון אכ'יך. באן לא ידכ'ל פי כת'יר מן אלאוקאת אלי אלקדס. מן דאכ'ל אלסגף. מן חצ'רה' אלג'שא. אלד'י

נוה שלום

(א) וידבר וכו', אן אללה כלם מוסי וכו', רצה בתיקון זה לומר שמיד אחרי מות שני בני אהרן אמר ה' למשה שיזהיר את אהרן שלא יבא בכל עת ולא ימות, וטעם הכתוב שהפסיק בפרשיות הטומאה והטהרה עיין רמב"ן ז"ל: בקרבתם לפני ה', אד' תקדמא בין ידי אללה עלי מא בין, כ"ה הנוסחא המדוייקת, ור"ל בשביל קרבתם לפני ה' מדעת עצמם כמו שנתפרש והינו בפ' שמיני ויקחו בני אהרן וכו' ויקריבו אש זרה אשר לא צוה אותם. (ב) ואל יבא בכל עת, פי כת'יר מן אלאוקאת, שלא יכנס לבית קה"ק

אבן עזרא

(א) אחרי מות. אחר שהזכיר את ישראל שלא ימותו אמר השם למשה שיזהיר גם לאהרן שלא ימות כאשר מתו בניו וזאת הפרשה לאות כי בני אהרן הכניסו הקטרת לפנים מהפרכת. ומלת בקרבתם. שם הפעל וה"א לקרבה אל המלאכה שבה הי"ו כמנהג. ת"א הנקבה וטעה רבי ישועה שאמר שהוא שם במשקל חכמתם: (ב) אל הקדש. כנגד אהל

ויקרא טז אחרי

טז א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי
מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם
לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ
וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ

תרגום אונקלוס

א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה בָּתַר דְּמִיתוּ תְּרֵין בְּנֵי אַהֲרֹן. בְּקָרוֹבֵיהוֹן אִישָׁתָא נוּכְרֵיתָא קֳדָם יְיָ וּמִיתוּ:
ב. וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה. מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן אֲחוּךְ. וְלָא יְהֵי עָלֵיל בְּכָל עִדָּן לְקוּדְשָׁא. מִגָּיו לְפָרוּכְתָּא. לִקְדָם

ת"א אחרי מות. יומא נג סח מגילה ל לא סוטה מ שבועות יח: דבר אל אהרן. מנחות כז:

בעל הטורים

(א) אחרי מות. כתיב לעיל ולאיש אשר ישכב עם טמאה וסמיך ליה אחרי מות רמז למה שאמרו המשמש עם הטהורה ופירשה נדה תחתיו לא יפרוש בקשה מי אלא ימתין עד שימות האבר ויפרוש. ועוד כתיב לעיל זאת תורת וסמיך ליה אחרי מות. מלמד שמתו על שהורו הלכה בפני רבן. ועוד כתיב לעיל משכני אשר בתוכם וסמיך ליה אחרי מות. רמז למה שנאמר בקרובי אקדש. וסמיך פרשת יוהכ"פ לפ' נדה לומר מה נדה תשב ז' נקיים קודם שתטהר אף ביוהכ"פ מפרישין הכהן ז' ימים קודם שיכנס לפנים:
(ב) ויאמר ה' אל משה. והלא כבר נאמר וידבר. אלא הדיבור הא' לו מעשה פרה שגם היא צריכה פרישת ז' ימים קוד': אחרי

רשב"ם

(א) אחרי מות. הזהיר את אהרן שלא ימות כבניו על

רש"י

(א) וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו'. מה ת"ל (ס"א אין אנו יודעים מה נאמר לו בדבור ראשון) היה ראב"ע מושלו משל לחולה שנכנס אצלו רופא א"ל אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב א בא אחר וא"ל אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני זה זרזו יותר מן הראשון לכך נא' אחרי מות שני בני אהרן: (ב) ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן וגו'. שלא ימות כדרך שמתו בניו:

שפתי חכמים

א פי' טחב כ"ע שהוא מקרר ומלחלח ויסוב המקראות כן הוא דקשה לרש"י. מה לריך לכתוב וידבר ה' אל משה לא היה לו לכתוב רק ויהי אחרי מות וגו' ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן או היה לו לכתוב וידבר ה' אל משה אחרי מות וגו' דבר אל אהרן וגו' למה לריך לכתוב ויאמר ה' אל משה וגו' וע"ז פרש"י מה ת"ל כו' והביא עליו משל דרבי אלעזר וכו' כלו' כך הוא פי' המקרא דומיא דמשל זה וכו' א"כ השני זירזו יותר מהראשון ופירושו דקרא נמי כן הוא מה דכתיב וידבר ה' אל משה וגו' ר"ל שלא יאמר משה לאהרן רק שלא יבא אל הקודש מבית לפרוכת ולא יגליד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) אחרי מות. זש"ה קשה כקוטא אלו שני בני אהרן שלא מתו אלא מפני שהורו הלכה בפני משה רבן כדאי' ביומא. כקוטא זה קרח ועדתו אלו נשרפו ואלו נשרפו. אמר רבי אחא בר זעירא זהו שאמר איוב אף לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו לא היו בניו של מצות השם
(ב) [קסד] (גאו לס) שלא יכנסו הכהנים אל מקומות המקדש אלא כדי לעשות עבודתם בעת שנלטוו בה ולא זולת שנאמר ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארון ולא ימות:

נחל קדומים

א (א) שני בני אהרן, ס"ת יין כמ"ד שתויי יין נכנסו גם שני ר"ת שתויי יין נכנסו. רבינו אפרים ז"ל. ובס' קדמון כתיבת יד מצאתי, בעגל יצאו ה' מלאכי חבלה בעון חמשה חומשי תורה האבות ביטלו ג' ומשה כפני חמ"ה ביטל חימה כמ"ש השיב חמתו ונשאר חרון אף ולכן התאנף בחרון אף על אהרן ומתו נדב אביהוא גימט' אף ולכן אמרו רז"ל אף לזאת יחרד לבי על מיתת בני אהרן ונקבר מול בית פעור להכניע קליפת אלהים אחרים שעבדו ישראל לפעור משה גימטריא אלהים אחרים להכניעם ולהיות שבלעם היו לו שני בנים שעשו העגל על ידי אהרן לכן מתו שני בני אהרן בעון העגל. לכן בא אהרן בגלגול עזרא וביטל יצה"ר דע"ז שנעשה ע"י העגל וז"ש יבא בעל השור שהוא אהרן ויעמוד על שורו יצה"ר דע"ז עכ"ד ובמאמר הנז' אף לזאת יחרד לבי שדרשוהו על בני אהרן המדרש כך כיון שראה איוב מיתת שני בני אהרן אמר אף לזאת יחרד לבי ושמעתי דאז"ל איוב ששתק

מסורת הקריאה

(א) אחרי מות, נמסר ג' בטעם, ר"ל בזקף קטן וסי' א' שני בני אהרן, דין, ב' יהואש בן יהואחז (מ"ב י"ד י"ז) ג' וחברו דד"ה

חומת אנ"ך

(א) שני בני אהרן. למ"ד שקטאו שלא רחצו ידים קשה אטו שני בני אהרן לא ידעו כי הבלי רחוץ ידים במיתה והלא הוזהרו כבר. י"ל שבידים פוסל הסח הדעת והם הסיחו דעתם והיו לריכים רחילה אחרת עוד יקשה למ"ד שתויי יין נכנסו והלא לא הוזהר אלא אחר מיתתם י"ל כי אזהרת היין הי"ל להבין מעצמם לבל יקרבו לפני השכינה שתויי יין. ויש מי שאמר כי נסבת ששתו יין בלבל מוחם ונכנסו בלי רחילה ודייק אשר לא צוה אותם בתרי טעמי שהמעכבים היו רבים. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י. במדרש כיון שראה איוב מיתת שני בני אהרן אמר אף לזאת יחרד לבי ושמעתי מפי רבני אשכנז דאיוב היה מיועצי פרעה כשאמר הבה נתחכמה לו שתק והוא סבר דשתיקה לאו כלום היא וכשראה דשני בני אהרן דכדב אמר לאביהוא מתי ימותו שני זקנים הללו ואביהוא

מרפא לשון

א) בקרבתם, בקרוביהון, אישתא נוכריתא. טעמו שהוא כמו בהקריבם אש זרה הכ' בפ' פינחס ולא על הקריבה מתו ואפשר שזה רמז התי"ו בקרבתם שלא אמר בקרבם שתי"ו הנקבה הוא רומז לאש זרה שהקריבו וזה פישוטו, ורז"ל פי' עוד כמה פירושים וטעמים על מיתת נו"א והביאו להם רמזים מהכתובים. ב) אראה על הכפרת,

מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת: ג בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה: ד כְּתֹנֶת־בַּד

תרגום אונקלוס

כַּפּוּרְתָּא. דְּעַל אֲרוֹנָא וְלָא יְמוּת. אֲרֵי בַּעֲנָנָא. אֲנָא מִתְגְּלֵי עַל בֵּית כַּפּוּרֵי: ג. בְּדָא. יְהֵי עָלֵיל אַהֲרֹן לְקוּדְשָׁא. בְּתוֹר בַּר תּוֹרֵי. לְחַטָּתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא: ד. כִּתּוּנָא דְבוּצָא דְּקוּדְשָׁא

ת"א ולא ימות. יומא נג: כי בענן. יומא יט כג: בזאת יבא. יומא ג ד כ: בפר. יומא סט מנחות עו: כתונת בד קדש ילבש. יומא לב זבחים יח יט:

תפסיר הרס"ג

עלי אלצנדוק ללא ימות. לאני מתגלי באלג'מאם פוק אלג'שא: (ג) בהד'ה אלאמור ידכ'ל הרון אלי אלקדס. באן יחצ'ר רת'א מן אלבקר. לאלד'כוה וכבשא לאלצעידה: (ד) ואן ילבס תוניה

נוה שלום

בעתים מרובות דהינו כל השנה כי אם בזאת, בהד'ה אלאמור, בעבודת

אבן עזרא

מועד: כי בענן. הטעם שלא יכנס כי אם בקטרת. שיעשה ענן ולא יראת הכבוד פן ימות והנה טעמו לא אהיה נראה אליו כי אם בענן ויש אומרים כי פי' כי בענן בעבור כי אני דר בענן על הכפרת כטעם ה' אמר לשכון בערפל: (ג) בפר בן בקר. אין פירושו שיביא הפר אל הקדש רק שיתן משלו פר בתחלה חטאת לכפר עליו ועל הכהנים ויש אומרים גם הלוים בעבור שמצאו ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי והוא רחוק רק הלוים יחשבו עם ישראל: (ד) כתנת בד קדש. ולא הזכיר האפוד והחשן ומעיל האפוד כי כבר הזכיר ונשמע קולו בבואו אל הקדש ומזה הכתוב למדו אנשי בית שני ששמשו בלא אורים ותומים גם נביאים היו שם:

רמב"ן

(ד) כתנת בד קדש ילבש. שיהיו משל קדש לשון רש"י ויאמר בגדי קדש הם שיהיו כן כולם של קדש. ובת"כ קדש ילבש שיהיו משל קדש. אין לי אלא אלו בלבד מנין לרבות שאר בגדי כהונה גדולה ובגדי אחיו הכהנים. תלמוד לומר בגדי קודש הם בנין אב לכל הבגדים שיהיו משל קדש. ועל דרך הפשט כאשר אמר ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך בח' הבגדים יאמר שגם אלה בגדי קדש. וסודם כמו האיש לבוש הבדים ולכך הודיעו כי בגדי קדש הם ובויקרא רבה כשירות של מעלן כך שירות של מטן. מה שירות של מעלן איש אחד בתוכם לבוש בדים. כך שירות של מטן כתנת בד קדש: ילבש. יחגור יצנוף נדרש בת"כ לפי שסופינו לרבות לו כלים אחרים. בין הערבים אין לו. יכול לא ילבש של שחרית ת"ל ילבש יחגור יצנוף וכתב רש"י ז"ל יצנוף יחית ברישיה יניח בראשו וכמו ותנח בגדו אצלה ואחתתיה. ולא נתברר לי דעת אונקלוס בזה כי הצניפה סבוב שיגלגלנה בראשו כצניף ולמה יתרגם אותה בהנחה בלבד ולא יתרגם בה הלשון שמיוחד לו לצניפה ממש ואולי איננו בלשון הארמית כי גם הצניפות והרדידים שבישעיה תרגם יונתן ב"ע כתריא ואין לשניהם לשון בצניף ובמצנפת רק להק שניהם מצנפתא:

רשב"ם

ביאת מקדש שלא כדת: (ב) כי בענן אראה על הכפרת, לפי פשוטו שהרי מתוך עמוד הענן אני נראה כל שעה על הכפורת כדכתיב ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים ואם יראה הכהן ימות. לפיכך* כשנכנס ביוה"כ צוהו הקב"ה להקטיר קטורת בפנים תחלה להחשיך את הבית בענן הקטורת ואח"כ

בעל הטורים

מות שני כ"ח בגימ' פרה אדומה: (ג) בזאת. עולה ת"י. רמז לבית

רש"י

ולא ימות. שאם בא ב הוא מת: כי בענן אראה. כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני ג ולפי שגלוי שכינתי שם יזהר שלא ירגיל לבא זהו פשוטו. ומדרשו לא יבא כי אם בענן הקטרת ד ביוה"כ: (ג) בזאת. גימ' שלו ד' מאות ועשר ה רמז לבית ראשון: בזאת יבא אהרן וגו'. ואף זו לא בכל עת כי אם ביוה"כ ו כמו שמפורש בסוף הפרשה בחדש השביעי בעשור לחודש: (ד) כתנת בד וגו'. מגיד

שפתי חכמים

לו מיתה כדרך שמתו בניו ואח"כ כתיב אחרי מות וגו' ויאמר ה' אל משה וגו' כלו' חזר הקב"ה ואמר למשה שיאמר לאהרן דבור אחר להזהיר אותו פעם שנית שלא יבא למקדש ולהזהיר לו כמי מיתה כדכתיב אחרי מות שני בני אהרן וגו' ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן וגו' ולא ימות כלו' אם לא תבא אל המקדש לא תמות כדרך שמתו בניך אבל אם תבא אל המקדש כמו בניך תמות ג"כ כמו הם: ב הולך לפרש זה דלפי' רש"י הם משל מב' רופאים והשני הזהירו יותר שלא תמות כדרך שמת וכו' ובקרא לא כתיב כי אם ולא ימות ולא כתיב שאם יבא ימות אבל באל יבא ולא ימות משמע כדרך שלא באו בניו ולא מתו. לזה פי' שבמלת ולא ימות מרומז כמי שאם יבא ימות כי מכלל לאו אתה שומע הן: ג ולפ"ז כי טעם אלמעלה לסיבת מיתה למי שנכנס אל הקודש ומלת כי משמש בל' דהא ככל כי שבמקרא ויהיה פי' של בענן ענן ממש ומה שהוסיף לפרש תמיד אני נראה מפני שמלת אראה הוא לשון עתיד ומפרש מלת אראה אני נראה שהוא בינוני שאין סבת המיתה שיראה לעתיד: ד ולפי' רבותינו משמש כי דהכא בל' אלא כלו' אל יבא אל הקדש אלא בענן הקטרת ביוהכ"פ כי עשן הקטרת דומה לענן דלעיל שפירושו שהשכינה שורה בו ולא שיכוין רש"י בפי' זה שיבא עם ענן הקטרת מבחוץ שזה הוא דעת לדוקים אלא לאפוקי ממה שפי' תחלה שהוא הענן שהשכינה שורה בו. ומה שפרש"י ביוה"כ בסמוך מפרש רש"י בעצמו דכולה פרשה זו משתעי ביוהכ"פ: ה דק"ל למה לריך למיכתב בזאת אין לו' דקאי אקרבנות שמפורש אח"כ דא"כ הל"ל באלו יבא אהרן ל' רבים דהא שני קרבנות היו. ועוד זאת ל' נקבה והקרבנות המפורשים אח"כ זכרים הן. או לא הל"ל לגמרי בזאת אלא הל"ל כי בענן אראה על הכפרת ובפר בן בקר לחטאת יבא אהרן וגו' אלא לרמז כמה שנים יש לעמידת בית ראשון וא"ת וכי בבית שני היו כהנים גדולי' והא אף בבית שני היו כהנים גדולים. וי"ל דכך פירושו של קרא גימ' של בזאת שנים יהיו כהנים דומיא דאהרן שיהיו מושחין אותן בשמן המשחה אבל אחר בית ראשון לא נמצאו שהיו מושחין אותן בשמן המשחה דומיא דאהרן משום דבסוף עמידת הבית הראשון נגנז שמן המשחה מיאשיהו ואילך: ו אע"פ שכבר פי' לעיל גבי בענן אראה שהיה ביוהכ"פ דלא תימא דקרא ה"ק בענן לבדו אל יבא אלא ביוהכ"פ אבל בהבאת פר לחטאת ואיל לעולה אפי' בשאר

סדר עבודת כה"ג ביוהכ"פ

שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין, ומסרו לו זקנים מזקני בית דין, וכל שבעת הימים בכל יום קורין לפני הכ"ג סדר יוהכ"פ הכתוב בפרשה אחרי מות, וזקני ב"ד מוסרין אותו לזקני כהונה ומעלין אותו לבית אבטינס ללמד אותו חפינת הקטרת איך יקטיר ביוהכ"פ ואומרים לו אישי כהן גדול אנו שלוחי ב"ד ואתה שלוחנו ושליח בית דין, משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך, הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין, וכל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה. ערב יוהכ"פ שחרית היו מעמידין אותו בשער המזרח ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה. ערב יוהכ"פ עם חשכה לא היו מניחין אותו לאכול הרבה, לפי שהמאכל מביא לשינה ויכול לבא לידי קרי. בליל יוהכ"פ לא היו מניחין אותו לישן כלל. אם היה חכם דורש ואם לאו תלמידי חכמים דורשים לפניו, ואם רגיל לקרות קורא ואם לאו קורין לפניו באיוב ובעזרא ובדברי הימים. משהגיע זריחת השמש שחרית היה הולך לטבול עצמו, פושט בגדי עצמו וטובל ולובש שמנה בגדים מכנסים וכתונת אבנט ומצנפת חשן ואפוד ומעיל וציץ, והיה מקדש ידיו ורגליו בכיור והולך לבית השחיטה הביאו לו תמיד של שחר שחטו וקבל דמו וזרק דמו על המזבח העולה. ונכנס להיכל להקטיר קטרת על מזבח הזהב ומטיב נרות המנורה ומקריב את האימורין והמנחה והיין מהתמיד כדרך כל יום. אחר זה עושה קצת ממוסף היום, ר"ל הפר ושבעה כבשים. ואם חל יוהכ"פ להיות בשבת היה עושה גם כן סמוך לזה מוסף השבת שני כבשים ומנחתם ונסכיהם, אח"ז היה מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי הזהב וטובל ולובש בגדי לבן ומקדש עוד ידיו ורגליו, ומיד בא אצל פרו וסמך שתי ידיו על ראשו ומתודה עליו חטאתו וחטאות ביתו, ומשם היה בא למזרח העזרה לצפון המזבח והסגן הולך לימינו וראש בית אב לשמאלו, ושם היו עומדים שני שעירים, ומטיל עליהם גורלות, ואותו שעלה עליו גורל לה' מעמידו כנגד בית שחיטתו, ואשר עלה עליו הגורל לעזאזל קשר בראשו לשון של זהורית שהוא צמר אדום ומעמידו כנגד בית שלוחו וחוזר מיד אצל פרו וסמך והתודה עליו בעדו ובעד ביתו ובעד אחיו הכהנים, ושוחט הפר ההוא ומקבל דמו במזרק אחד של זהב ונותנו לכהן אחד שימרס אותו על הרובד כדי שלא יקרוש, מיד הביאו לו מחתה אחת של זהב וחותה כ"ג אש ממזבח החילון ונותן על

דעת זקנים מבעלי התוספות

אהרן דומין למטה שהרי המטה נכנס לפני ולפנים יבש ויצא לח שנא' ויוצא פרח. וגם טיטוס הרשע נכנס בשלום ויצא בשלום. ובני אהרן נכנסו בשלום ויצאו שרופים. זש"ה בחוריו אכלה אש ובתולותיו לא הוללו למה בחורי בני אהרן אכלה אש לפי שבתולות לא הוללו שהרי כמה בתולות נאות יושבות עגונות וממתינות להם והם אמרו אחי אבינו המלך אבינו כהן גדול אחי אמנו נשיא אנחנו סגני כהונה אי זו אשה הוגנת לנו ולכך לא נשאו ומתו בלא בנים וכ"ל דהיינו דמהדר קרא וימותו כלו' בלא זכרון: (ג) בזאת. רמז לבית ראשון שיתקיים ת"י שנים בגימטריא של בזא"ת:

מצות השם

(ג) [קפה] (עשה ל) שיעשה הכהן גדול כל עבודת יום הכפורים על סדר הכתוב שנאמר בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה וגו':

נחל קדומים

נדון ביסורין והוא חשב דעל השתיקה אינו חייב כלום אך אז"ל דאמר נדב לאביהוא מתי ימותו שני זקנים הללו וכו' ועל זה מתו והרי נדב הוא שדיבר ואביהוא שתק ואפ"ה מתו שניהם ומזה מוכח דהשתיקה הוא עון פלילי ועל זה חרד איוב ודוק כי קצרתי: (ב) בקרבתם לפני ה' וימותו. אפשר בהקדים מ"ש בפסחים דף כ"ו גבי קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה. ותניא לולין היו פתוחין שבהן היו משלשלין את האומנים בתיבות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדש הקדשים. ומסיק דמעלה עשו בבית קדשי הקדשים. והדברים ק"ו כלפי מעלה וז"ש בקרבתם כמ"ש ויחזו את האלהי"ם והיה ס"ד שהוא כמו מראה שאין בו משום מעילה

מרפא לשון

על בית כפורי. פי' לאו דווקא על הכפרת אלא על כל בית קה"ק שהוא בית הכפרת כמ"ש וכבוד ה' מלא את המשכן וכה"א והענן מלא את בית ה' וכאלו אמר אראה על הדביר שתר' בית כפורי.

חומת אנ"ך

שתק ומתו שניהם ש"מ דעל השתיקה לבד נענש ולזה אמר אף לזאת יחרד לבי עכ"ד והבאתיו בנחל קדומים. ועתה ראיתי במדרש תנחומא על הסדר שאומר שהשנים דיברו בפיהם ואם כן נפל היסוד: (ג) בזאת יבא אהרן אל הקדש. בנחל קדומים כתבתי בעניותי כי דורשי רשומות אמרו כי זאת גימטריא קול צום ממון ומועילים לתשובה ולבטל גזרה רעה וכו' ע"ש. ועתה ראיתי במדרש קהלת דף נ"ו על פסוק כי ברוב חלומות וכן בדף ק"ג סוף ע"א וכן בב"ר פ' מ"ד שלשה דברים מבטלים גזרות רעות תפלה תשובה צדקה הה"ד ויכנעו עמי וכו' ויתפללו ויבקשו פני זו צדקה כמד"א אני בצדק אחזה פניך ע"ש וזה שרש דברי הראשונים כ"ן דהני תלתא צום ממון קול הן בם מועיל ובמקום תשובה אמור רבנן צום. וקול הוא

מסורת הקריאה

ב' כ"ה כ"ה: (ב) אחיך. הנגינה בחי"ת: (ד) בד', נמסר במס"ג כולהון פתחין בר מן אחד וסי' ועשה להם מכנסי בד (שמות כ"ח מ"ב): ילבש. הבי"ת בקמץ ונמסר עליו לית קמץ זולת זה:

תרגום אונקלוס

יִלְבַּשׁ . וּמִכְנְסִין דְּבוּץ יְהוֹן עַל בִּשְׂרֵיהּ . וְהֶמְיָנָא דְבוּצָא יֵיסַר . וּמַצְנֶפְתָּא דְבוּצָא יַחֵית בְּרֵישֵׁיהּ . לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא אִנּוּן . וְיַסְחֵי בְמַיָּא . יָת בִּשְׂרֵיהּ וְיִלְבְּשִׁנּוּן: ה. וּמִן כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. יִסַּב. תְּרֵין צְפִירֵי עִזֵּי לְחַטָּתָא . וּדְכַר חַד

קֹ֣דֶשׁ יִלְבָּ֗שׁ וּמִֽכְנְסֵי־בַד֮ יִהְי֣וּ עַל־בְּשָׂרוֹ֒ וּבְאַבְנֵ֥ט בַּד֙ יַחְגֹּ֔ר וּבְמִצְנֶ֥פֶת בַּ֖ד יִצְנֹ֑ף בִּגְדֵי־קֹ֣דֶשׁ הֵ֔ם וְרָחַ֥ץ בַּמַּ֛יִם אֶת־בְּשָׂר֖וֹ וּלְבֵשָֽׁם׃ ה וּמֵאֵ֗ת עֲדַת֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל יִקַּ֛ח שְׁנֵֽי־שְׂעִירֵ֥י עִזִּ֖ים לְחַטָּ֑את וְאַ֥יִל אֶחָ֖ד לְעֹלָֽה׃

ת"א ומכנסי בד. יומא כה סנהדרין פע: בשרו. יומא יב: בגדי קדש הם. יומא יט זבחים סא: ומאת עדת בני ישראל. יומא ג סב שבועות יד: ואיל אחד. יומא ג ע׳

בעל הטורים

לבית ראשון שעמד ת"י שנה: (ד) ולבשם. אותיות בלו שם

רש"י

שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים ז שהוא משמש בהם בחוץ שיש בהם זהב לפי שאין קטיגור נעשה סניגור (ר"ה כו) אלא בד׳ ככהן הדיוט ח וכולן של בוץ: קדש ילבש. (ת"כ) שיהיו ט משל הקדש: יצנף. כתרגומו יחית ברישיה י יניח בראשו כמו (בראשית לט) ותנח בגדו אצלה: ורחץ במים. אותו היום טעון טבילה בכל חליפותיו (יומא לב) חמש פעמים היה מחליף כ מעבודת פנים לעבודת חוץ ומחוץ לפנים ומשנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב ובכל חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים

שפתי חכמים

ימות השנה יבא לפיכך פי׳ כאן ואף זו לא בכל עת וכו׳: ז דק"ל והלא כבר מפורש הלבשתן בפרשת ואתה תלוה ל"פ מגיד וכו׳: ח משמע כמי דהיה קשה לו מה דכתיב דוקא בגדים של הכ"ג: ט דק"ל מה דכתיב קדש ילבש משמע קודם לבישה הן קדש וכי מה קדושה יש בהן קודם לבישה וא"ל דבבר ביוה"כ שעבר היה לובשן וזה יוה"כ שני דהא מיד אחר לבישה טעונים גניזה ולא יעבוד בהן לעולם שהרי כתיב והניחם שם. וע"ז פי׳ שיהיו משל הקדש כלומר שיקנה אותן במעות של קודש לפי שמצינו שהספר בא משלו הייתי אומר שאף הבגדים יהיו משלו קמ"ל. והטעם שהספר משלו בא לפי שהספר בא לכפרה שנא׳ וכפר בעדו ובעד ביתו אבל בבגדי׳ היה מתפלל בעד כל ישראל: י ויהיה בי"ת ובמלנפת נוסף כמו בי"ת בכותו שמים שפרה שהיא ג"כ נוספת כאלו אמר ומלנפת בד ילנף ויתפרש הבי"ת במקום עם כלו׳ עם מלנפת בד יסבב ראשו. וכן תרגומו ומלנפתא בלא בי"ת ואשר הביאו לזה מפני שאין בל׳ הארמי לניפה אבל בל׳ הקרא מלינו לנוף ילנוף ויתפרש הבי"ת בל׳ עם כמו ובאבנט בד יחגור אף כאן עם מלנפת בד יסבב ראשו והכרח להביא התרגום להודיענו שהלניפה הוא בראש ולא במקום אחר ולהב זה פי׳ מלת יחית שהוא ל׳ יניח: כ וזהו סדר העבודות בי"כ בתחלה טבל ולבש בגדי זהב לתמיד של שחר שהוא עבודת חוץ ואח"כ פשט וטבל ולבש בגדי לבן לעשות עבודת פר ושעיר וקטרת של מחתה בפנים ואח"כ פשט בגדי לבן וטבל ולבש בגדי זהב לעשות עבודת איל שלו ואיל העם ומקלת המוספין בחוץ ואחר כך פשט בגדי זהב וטבל ולבש בגדי לבן ליכנס לפנים ולהוציא הכף והמחתה ואח"כ פשט בגדי לבן וטבל ולבש בגדי זהב לעשות עבודת חוץ ושירי המוספין ותמיד של בין הערבים וקטרת הסמים ודו"ק ותמלא. וכדפרש"י לקמן על קרא זה ורחץ במים וגו׳ משמע שהיה צריך לטבול קודם לבישת בגדי לבן ולקמן ג"כ כתיב שצריך לטבול קודם לבישת בגדי זהב אמרי׳ דבכל פעם שמשנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומלבן לזהב שצריך טבילה ומה שפי׳ עוד שצריך עוד שני קדושי ידים ורגלים דמש"ה הטיל הקרא ורחץ במים בין ופשט ולבש ליתן רחיצה לפשיטה ורחיצה ללבישה ואם אינו ענין

סדר עבודת כה"ג ביה"כ

המחתה, והביאו לו ג"כ כף אחת של זהב וכלי מלא קטרת דקה מן הדקה, והיה כ"ג לוקח מאותו כלי מלא חפניו קטרת ונותן לכף שלפניו ומוליך המחתה בימינו והכף בשמאלו והולך ליכנס בבית קדש הקדשים, והסגן שהיה בימינו וראש בית אב שהיה בשמאלו היו מגביהין הפרוכת מלפניו ונכנס הכ"ג בקדש הקדשים ומניח את המחתה בין שני בדי הארון ומשנגנז הארון במרכן בית ראשון אבן היתה שם בקדש הקדשים גבוה מן הארץ שלש אצבעות ועליה מניח את המחתה ואוחז שפת הכף בראשי אצבעותיו או בשיניו ומערה הקטרת מהכף בתוך חפניו באופן שלא ישאר כלום בכף ויחזיר חפניו להמלא מהקטרת כבראשונה כי לא היה הכ"ג מערה הקטרת מהכף אל המחתה אלא מהכף אל חפניו ומחפניו אל המחתה ונותן הקטרת ע"ג גחלים שבמחתה והיה ממתין שם עד שימלא הבית עשן ויוצא מהלך אחורנית פניו כנגד הארון ואחוריו כלפי הפתח עד לאחו מקדש הקדשים. ובצאת הכ"ג מקדש הקדשים בהיכל היה מתפלל תפלה קצרה על תבואת השנה ועל מלכות בית דוד, ואח"כ היה לוקח את הדם מיד הכהן שהיה ממרס אותו ונכנס עם הדם פעם אחרת לבית קדשי הקדשים ושם היה מזה ממנו על הכפרת ולפני הכפרת, ר"ל כלפי מעלה פעם א׳ וכלפי מטה שבע פעמים, והיה מונה כהזאות האלו ככה, אחת אחת ואחת ושתים אחת ושלש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע, ויוצא מקדש הקדשים ומניח את מזרק דם הפר אשר הוציא על כן הזהב שהיה בהיכל, ומיד היה שוחט את שעיר יום הכפורים אשר לעם שהגיע בבית שחיטתו ולוקח דמו במזרק אחר ונכנס שלישית לקדש הקדשים והזה שם מדם השעיר כאשר הזה מדם הפר ויוצא ומניח מזרק דם השעיר ההוא על כן אחד מזהב שהיה ג"כ בהיכל, ולוקח דם הפר ומזה ממנו בהיכל כנגד הארון על הפרכת ולפני הפרכת אחת למעלה ושבע למטה כמו שהזה לפני ולפנים, וכן היה לוקח דם השעיר ומזה ממנו באותו אופן עצמו על הפרכת ולפני הפרכת, ואחר ההזאות האלה היה מערב ומערב היטב דם השעיר לתוך דם הפר ומאותו דם המעורב היה מזה על קרנות מזבח הזהב ד׳ הזאות וכלן היו מלמטה למעלה חוץ מהאחרונה שהיתה מלמעלה למטה, והיה חותה הדשן שעל מזבח הזהב הילך והילך עד שמגלה זהב גגו של מזבח ושם היה מזה מדם התערובת ההוא שבע פעמים ושאר הדמים ההם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון ומשם היו נשפכים ויוצאים לנחל קדרון, ומיד היה חוזר כ"ג לשעיר המשתלח וסומך שתי ידיו עליו ומתודה עליו עונות בני ישראל ושולחו ביד איש עתי המדברה ושם היה סלע אחד גבוה והשליח דוחהו בשתי ידיו ונעשה אברים אברים, וכשהלך הכ"ג את השעיר היה מוציא אימורי הפר והשעיר שהכניס דמם לפני ולפנים ונותן אותם בכלי להקטירם על המזבח והפר והשעיר עצמם היה משלח לבית הדשן לשרפה, כי כמו שהשעיר היה משולח חוץ לחומה כן פר החטאת ושעיר החטאת היו נשרפים חוץ לחומה, והנושא אותם והמשלח את השעיר היו מטמאים וטעונים כבוס בגדים, ובבא המגיד להגיד שהגיע השעיר המשתלח המדברה היו יודעים זה מהרה עם היותו י"ב מילין מירושלים לפי שהיו בדרך מגדלים וצופים עליהם ומניפים בסודרים זה לזה באופן שבזמן מועט היה נודע הדבר בירושלים. אע"פ שהאיש עתי לא היה חוזר באותו יום, וגם אחז"ל שהי׳ לשון של זהורית תלוי בפתחו של היכל וכהגיע השעיר למדבר הי׳ מלבין, ושיודע הכ"ג שהגיע השעיר במדבר היה בא לעזרת הנשים ולוקח ספר תורה בחיקו וקורא בפרשת אחרי מות ובאך בעשור להיותם כתובים קרובים זו לזו, וכן היה קורא בפרשת מוסף שבסדר פנחס

תפסיר הרס"ג

מן עשר מקדסה. בעד אן יכון עלי בדנה סראויל מן עשר. ויתקלד בזנאר מן עשר מחץ׳ ויתעמם בעמאמה מת׳ל ד׳אלך. פהד׳ה הי ת׳יאב אלקדס. יג׳סל בדנה באלמא וילבסהא: (ה) וליאכ׳ד׳ מן גמאעה׳ בני אסראיל. עתודין מן אלמאעז לאלד׳כוה. וכבשא

נוה שלום

יום הכפורים. (ד) ומכנסי בד, בעד אן יכון שתקדים לבישת המכנסים ללבישת הכתונת, עיין רמב"ם פ"י מהל׳ כלה"מ. בד, עשר מחץ׳, מן הפשתן לבדו והינו כל ארבעה בגדים אלו, עיין רמב"ם

אבן עזרא

(ו) והקריב אהרן את פר החטאת. אל פתח אהל מועד כמשפט: וטעם וכפר בעדו. כי בו יכפר. בעדו ובעד ביתו אחר שישחטנו וי"א כי העמדתו היא כפרה: (ח) גרלות. ידועים מדברי קבלת אבותינו. אמר הגאון כי עזאזל שם הר ונקרא כן בעבור שהוא תקיף כי טעם זכר השם כטעם הררי אל יקותיאל והגאון הלוי תפשו כי האל"ף במלת עזאזל בין זי"ן לזי"ן ויש אומרים שהוא הר סמוך אל הר סיני והשם צוה להוליך השעיר ולהעלותו שם עד שישחט ואחר כן היו מוליכים אותו בבית המקדש להר אחר והעד שאמר ויעש אהרן וכן בחג שבועות לפי דעתי כאשר אפרש במקומו וי"א כי עבודת בית שני לא היתה כראשון כי היה הכהן מחוסר בגדים ואין כפרת וזה המפרש אמר כי השעיר ישלח במדבר וטעמו כטעם צפור המטהר מהצרעת שהוא על פני השדה מקום שאין שם ישוב והעד אל ארץ גזרה ואנחנו

אבי עזר

(ו) והקריב אהרן וגו׳) כאלו נאמר ושחט את פר החטאת וכפר בעדו ובעד ביתו וכן צריך לפרש לקרא בפסוק י"א. וי"א כי בהעמדה יכופר עון. ונפקא מינה בין שני דעות האלה מבואר פ׳ לו ובפ׳ שמיני: (ח) (אמר הגאון כי עזאזל וכו׳) המפרשים דברו הרבה בענין הסוד שכתב הרב בהיותך בן שלשים ושלש תדעהו ולדעתי נראה הרמז קאי על בלעם שחי ל"ג שנים כמבואר בחלק כי מצאו כן בפנקסו של בלעם וסמכוה אקרא הרשעים לא יחצו ימיהם וזה שרמז הרב בתיבה שאחרי׳ המדברה כי גם בלעם שת אל המדבר פניו. ועיין ביומא פ"ו תנא דבי רבי ישמעאל עזאזל שמכפר על עון עזא ועזאל. ומצאתי במדרש אבכיר הובא בילקוט ברשית שאלו תלמידיו את יוסף מה עזאל וכו׳ ומסיים שם ולכך היו ישראל מקריבים קרבנות ביום הכפורים אחד לה׳ ואחד לעזאזל שיכפר על עונותיהם של

חומת אנ"ך

תפלה וכפ"ז רמז עצ"ת שכתבתי שם הוא עינוי צדקה תפלה: (ד) בגדי קדש הם. הכתוב הרגיש מדוע לא ילבש בגדי זהב ועוד שכשמע קולו ולא ימות לז"א בגדי קדש הם כמשז"ל אין קטיגור נעשה סניגור. וז"ש אלו בגדי קדש הם אבל האחרים בגדי קטרוג. א"כ אלו בגדי ענוה בגדי קדש לא בגדי התפארות. א"כ לפי שהקב"ה חס על ממונם של ישראל שהדין הוא שטעונים גניזה ויצטרכו לממון מופלג בכל שנה זהו בגדי קדש שצריך

מרפא לשון

ד) ובאבנט בד יחגר, ייסר. כצ"ל ובס׳ נל"ג כ׳ שאפשר שהוא ט"ס וראוי לתר׳ יזדרז ואינו אלא מפני שאינו מבין ל׳ ארמי ובמכסים הלשון ופשוט הוא שלא יתכן לתר׳ בל׳ זירוז שאין טעם מצוה זו כדי להזדרז שא"כ אין האבנט מעכב אלא הזירוז ואמנם כשיהיה פועל זה ע"י אחר נופל בו ל׳ זירוז לפי שלא יתכן ל׳ אסירה מפני שמשמעו שאוסר אותו דרך יסורין וכן תרגום לא

נחל קדומים

לז"א לפני ה׳ דשאני כבוד ה׳ שנתחייבו מיתה לשעבר על זה וז"ש וימותו כבר נגזר עליהם מאז בו בפרק ויחזו את האלהים וכמ"ש דלא רצה ה׳ לערבב שמחת התורה כדכתיב ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו לז"א וימותו כבר לשעבר. א"נ לפני ה׳ דלא תימא דדן אותם במדה"ד הגמור כמ"ש הרב תורת חיים דמחשבתו יתברך לדון במדה"ד מתקיימת בגדולי ישראל מאד (עיין ראש דוד בראשית ע"ש) לז"א לא כי אלא לפני ה׳ וימותו: ג (ג) בזאת יבא אהרן וגו׳. דורשי רשומות אמרו כי ג׳ דברים מועילים לתשובה ולבטל גזירה ולקרב הגאולה והם קול צום ממון שמספרם שוה ושלשתן גי׳ זא"ת. וזהו בזא"ת אני בוטח זהו הורף דבריהם. וזה יש לרמוז ואף גם זא"ת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים דהני תלת מילי מועלים להגן בגלות ולקרב הגאולה. ואפשר זה רמז עצת ה׳ היא תקום עצ"ת ר"ת עינוי צדקה תורה שהם הג׳ האמורים ודוק והארך:

ו וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ: ז וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ח וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל: ט וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת: י וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל

* שני בסת"י

קידושין ד: לעזאזל. יומא סז: את השעיר. יומא מ: ועשהו חטאת. יומא מ. מג. קידושין ז. חולין כד. כריתות כה: והשעיר אשר. יומא לט:

תרגום אונקלוס

ו. וִיקָרֵיב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִּילֵיהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנַשׁ בֵּיתֵיהּ: ז. וְיִסַּב יָת תְּרֵין צְפִירִין. וִיקִים יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: ח. וְיִתֵּן אַהֲרֹן עַל תְּרֵין צְפִירִין עַדְבִין. עַדְבָא חַד לִשְׁמָא דַּיְיָ. וְעַדְבָא חַד לַעֲזָאזֵל: ט. וִיקָרֵיב אַהֲרֹן יָת צְפִירָא. דִּסְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָא לִשְׁמָא דַּיְיָ. וְיַעְבְּדִנֵּיהּ חַטָּאתָא: י. וּצְפִירָא דִּסְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָא לַעֲזָאזֵל יְתָּקַם כַּד

ת"א ויקח את שני. שבועות יג.

תפסיר הרס"ג

לאלצעידה: (ו) פיבתדי אולא ויקדם רת' אלד'כוה אלד'י לה, ויסתג'פר ענה ועז אלה: (ז) ת'ם יאכ'ד' אלעתודין, ויוקפהמא בין ידי אללה. ענד באב כ'בא אלמחצ'ר: (ח) וילקי עליהמא סהמין אחדהמא לבית אללה, ואלאכ'ר לגבל עזאז: (ט) פיקדם אלעתוד אלד'י וקע עליה אלסהם לבית אללה. ויצנעה ד'כוה: (י) ואלעתוד אלד'י וקע עליה אלסהם לגבל

נוה שלום

פ"ח מהל' כלה"מ. (ז) והקריב אהרן, פיבתדי אולא פיקדם וכו', כלומר שהוא בא אצל פרו ראשונה שהיא תחלת העבודות המיוחדות ליום זה. (ח) לה', לבית אללה, שיקרב בבית המקדש. לעזאזל, לגבל עזאז, למד ראשונה במקום לגבל ולמד אחרונה נוספת כפי רשב"ם ונשאר עזאז והוא שם ההר, והארץ הקשה נקרא בערבי עזאז, וכן פי' בספר השרשים לאבן גנאח, והגאון במאמר ג' פ"י אמר ששני השעירים קרבן לה' אלא שהאחד היו מקריבים על הכהנים במקדש כי רוב חטאיהם היו במקדש, והשני מקריבים אותו על ההמון חוץ למקדש, וטעם הטלת הגורלות בעבור שינוי המוקרב בעדם שהם הכהנים וישראל וראוי שיפילו גורלות כדי שיקריב כל אחד את שלו בעד נפשו בבירור שהוא קנין לו ע"כ. (י) לכפר עליו, ליסתג'פר ענדה, סמוך לו, ע"ל שמות כט לו. לשלח, ת'ם יטלק, ואח"כ ישלחנו בהר עזאז במדבר.

אבן עזרא

השיבינו כי השעיר ישלחו במדבר כאשר הוא כתוב וירדוף אחריו עד שיברח ויעל על הצור על כן אמרו חז"ל ודוחפו ויאמר רב שמואל אע"פ שכתוב בשעיר החטאת שהוא לשם גם השעיר המשתלח הוא לשם ואין צריך כי המשתלח איננו קרבן כי לא ישחט ואם יכולת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו כי יש לו חברים במקרא ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלשים ושלש תדענו: (ט) ועשהו חטאת. שישחטנה: (י) יעמד חי, מהבנין הכבד הנוסף שלא נזכר שם פועלו והיה היו"ד ראוי להיותו מאוסף בשורק רק נרחב בעבור אות הגרון וכן יחרם כל רכושו: לכפר עליו. כי הכפרה יהי

אבי עזר

ישראל ביום הכפורים והוא עזאזל שפתורים ע"כ המדהם, גידוע שנלעס לחד קסם מן עזאזל ושפיר חמז קרב נלוחת לשונו כהחורוג גם. חפסר לומר בדרך אחר לפי המנוקר דברי הרב פ' וגם נפש נפיו ובכוחתיו שלשים ושלש וגם היוי הק' שנים ושלש ונפש יעקב משלים לשלשים ושלש וזה שרמז הרב על יעקב שלת דורן לעשו

רשב"ם

יביא דם הפר ודם השעיר: (ו) והקריב אהרן. בעזרה את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו יתוודה עליו כיד. ולפי הפשט וביאנו בעזרה כדי להקריב אותו לכפרת כמו שמפורש לפנינו ושחט את פר החטאת אשר לו:

בעל הטורים

שטעילין גניזה: (ו) וכפר. בגי' זה בוידוי דברי' שמתודה על פרו: (ח) וגורל. ב' הכא ואידך וגורל לעזאזל דהיינו האמן שהמל"מ ויבז בעיניו והפיל גורלות על ישראל ואמר הקב"ה אינכו טוה לך ככה הפלתי גורלות. וכפל חבלי' דישראל מכל ע' אומות וז"ם גורל א' לה' וגורל א' לעזאזל שמכפר עוונותם של ישראל דכתיב ונשא עוונתם עוונות תם הוא מכפר. ג"פ כתיב עזאזל (לכך ט' דלא מסיר דמשלח) כנגד נושא עון ופשע וחטאה שכוללות ג' סבות:

רש"י

מן הכיור: (ו) את פר החטאת אשר לו. האמור למעלה ולמדך כאן שמשלו הוא בא ולא משל צבור: וכפר בעדו ובעד ביתו. (ת"כ) מתודה עליו עונותיו ועונות ביתו: (ח) ונתן אהרן על שני השעירים גרלות. מעמיד א' בימין וא' לשמאלו ונותן ב' ידיו בקלפי ונוטל גורל בימין וחברו בשמאל ונותן עליהם את שכתוב בו לשם הוא לשם ואת שכתוב בו לעזאזל משתלח לעזאזל: עזאזל. הוא הר עז וקשה צוק גבוה ש שנא' ארץ גזרה חתוכה: (ט) ועשהו חטאת. (ת"כ) כשמניח הגורל עליו קורא לו שם ואומר לה'

שפתי חכמים

לטבילה דכבר למדנוה הכנסו עיין לקידוש: ל דק"ל נ"ל אשר לו והא אין פר אחר נזכר בפרשה זו אלא של אהרן כלכתי' בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר וגו' משמע להביא הקרבנו משלו. וגם מדכתי' בסמוך ומאת עדת ב"י יקח שני שעירי עזים וגו' משמע דקרבנו' הכתובי' למעלה בשביל עצמו הביא: מ דכפרה ממש א"א לו' דאין כפר' אלא לאחר זריקת דמים כדכתי' בסמוך וכפר עליו ולקח מדם וגו' ונתן על קרנו' המזבח וזה עדיין הי הוא שהרי אח"כ כתי' ושחט את פר החטאת לכך ילפי' מלכפר עליו פירושו וידוי: נ מדכתיב ונתן על שני השעירים וגו' דמשמע בלתיכה אחת כתן על שניהם גורלות וזה א"א אם לא אחד ביד ימין וא' ביד שמאל: ס דבל' עזאזל נשמעים תרוויהו. שהיא מלה מורכבת עז אל ואל ל' חוזק הוא כמו ואת אילי הארץ לקח ומפלים עוד לפ"י מנלן דהר היה שם משום שנא' ארץ גזרה. וגזרה ל' חתוכה אם אתה מחתך חרין באהרן מגילה נעשית הר שהרי שעומד באותו חרין הרי הוא כמו שעומד בעמק ההר: ע כלו' ועשהו חטאת היינו קורא עליו שם העלאה ומ"מ מכ"ל לרש"י דלמא שהקריבו לשם חטאת כדין חטאת. וי"ל דלקמן בפ' כתיב ושחט את שעיר החטאת וגו'. משמע דעדיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) גורל אחד לה' כו' לעזאזל. כתב הרב אברהם בן עזרא ז"ל כשתגיע לשלשים ושלש תדענו וה"פ כשתגיע לגלעד שעולה בגימ' ל"ג תמצא לו דומה שאותה תיבה מתחלקת לשנים כלו' גל עד כך והכא נמי אתה מחלק אותה תיבה לשנים לפי אזל וזהו שעיל שמשתלח שהולך לעז לנוק ההר שהוא עז הולך מתרגמינן אזל: ופל

עניני עבודת כה"ג ביה"כ

אבל זה היה קורא על פס כתי' שלא לילול ש"ת בלבור, ומבלה עליו שמנה ברכות, אח"כ היה הולך כ"ג לבית הטבילה ומקדש תחשילה ידיו ורגליו ופושט בגדי לבן וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו, ועושה מה שנשאר למשות מהמוסף שהוא שעיר החטאת ושאר הקרבות איל העם ואילו של כ"ג שהיו שניהם עולות, ומיד אח"ז היה עושה קרבן תמיד של בין הערבים שהוא היה אחרון לכל הקרבנות היום, והיה עושה כל זה בבגדי זהב. אח"ז בא פעם אחרת לבית הטבילה ומקדש בתחילה ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב טעליו וטובל [ואחר כל טבילה היה מסתפג] והיה לובש בגדי לבן פעם שניה ומקדש ידיו ורגליו ונכנס פעם רביעית לקדש הקדשים כדי להוציא משם את המחתה והכף שנשארו שמה מעת ההקטרה ובלאתו משם היה חוזר לבית הטבילה ומקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי לבן וטובל ומסתפג וחוזר ללבוש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו ומקטיר על מזבח הזהב הקטרת של בין הערבים ומדליק את הנרות במנורה כשאר הימים ואח"ז היה מקדש ידיו ורגליו, וכל קדוש ידים ורגלים הוא מן הכיור, ופושט בגדי זהב ולובש בגדי עצמו של חול. והיו מלוים כל העם את הכ"ג עד ביתו, ויו"ט היה עושה כ"ג בצאתו בשלום מן הקדש:

מרפא לשון

יחגרו ביוע מתר' לא ייסרון ופצ"ל ובמצנפת בד יצנף, ומצנפתא דבוצא יחית ברישיה. פצ"ל דלא כנ"א ובמצנפתא ופי' יחית כלומר ע"י צניפה אלא שאין בל' ארמי ל' פועל מיוחד לצניפה כמ"ש הרמב"ן ז"ל. וכ"ה בכל מקום שנגזר פועל משם כמו כי לא המטיר שתר' לא אחית כמשנ"ת בפ' בראשית. ח) גורל אחד לה', לשמא דה' מפני שכנגדו לעזאזל הוסיף מלת לשמא כדי שלא יהיו בהיקש אחד המושג ושאינו מושג למ"ד שעזאזל הוא הר עז וקשה ולמ"ד שהוא שם מלאך רע שלא יהיו קדש וחול בהיקש אחד, וכן תר' בפ' משפטים זבח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו אלהין לשמא דה' מט"ז והרמב"ן ז"ל כ' הטעם כי האחד לשם ה' ולא לו, והב' לעזאזל, ולא לשמן של עזאזל יעש"ב וכ' היא"ר צ"ע אם היה כותב השם באותיותיו אם לא, ונר' שהוא כותב השם באותיותיו שכן אמרו במסכת יומא גורלות של כל דבר, והקשו פשיטא, והשיבו לפי שמצינו בציץ שהשם כתוב עליו והוא של זהב יכול אף זה כן ת"ל גורל ריבה של זית ריבה של אגוז ריבה של אשכרוע. ע"כ. משמע מזה שהיה כותב ה' באותיותיו לעולם, ועוד שהיל"ל ג"כ לשמא דעזאזל.

רמב"ן

(ח) וגורל אחד לעזאזל. הר גבוה צוק קשה שנאמר ארץ גזרה לשון רש"י. ובת"כ לעזאזל למקום הקשה שבהרים יכול בישוב. תלמוד לומר המדברה. ומנין שיהא צוק ת"ל אל ארץ גזרה. ולפי זה יהיה פירוש מלת לעזאזל לקשה והוא כפול הזי"ן כמו עזוז וגבור. ור"א כתב אמר רב שמואל אע"פ שכתוב בשעיר החטאת שהוא לשם גם השעיר המשתלח הוא לשם ואין צורך כי המשתלח איננו קרבן שלא ישחט ואם יכלת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו כי יש לו חברים במקרא ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלשים ושלש תדענו והנה ר"א נאמן רוח מכסה דבר אבל אני הרכיל מגלה סודו שכבר גלו אותו רבותינו במקומות רבים אמרו בבראשית רבה ונשא השעיר עליו זה עשו שנאמר הן עשו אחי איש שעיר את כל עונותם עונות תם שנאמר ויעקב איש תם ומפורש מזה בפרקי רבי אליעזר הגדול לפי' היו

יעמד חי לפני יהוה לכפר עליו לשלח אתו לעזאזל המדברה:
יא והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט את פר החטאת אשר לו:
יב ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני יהוה ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מבית לפרכת:
יג ונתן את הקטרת על האש לפני יהוה וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות:
יד ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפרת

תרגום אונקלוס

חי. קדם יי לכפרא עלוהי. לשלחא יתיה לעזאזל למדברא: יא. ויקריב אהרן ית תורא דחטתא דיליה. ויכפר עלוהי ועל אנש ביתיה. ויכוס. ית תורא דחטתא דיליה: יב. ויסב מלי מחתיתא. גומרין דאישא. מעלוי מדבחא מן קדם יי. ומלי חופנוהי. קטורת בוסמין דקיקין. ויעיל מגיו לפרוכתא: יג. ויתין ית קטרת בוסמיא. על אישתא קדם יי. ויחפי ענן קטורתא. ית כפורתא. דעל סהדותא ולא ימות: יד. ויסב מדמא דתורא. וידי באצבעיה. על אפי

ת"א יעמד חי. יומא מ מד סס עא: לכפר עליו. יומא מ עה: לעזאזל המדברה. יומא סז: אשר לו. סס נא שבועות יד: ושחט את פר. מנחות יט: אשר לו. שבועות יד: ולקח מלא המחתה. יומא מה) מס זבחים כח: גחלי אש: פסחים עה: ומלא חפניו. יומא מו מז זבחים קט: והביא מבית. יומא מז מט מנחות יא: ונתן את הקטרת. יומא נג: וכסה ענן. סס נג: על פני הכפרת. סס נס סנהדרין ס: מנחות כז:

תפסיר הרס"ג

ח עזאזל יטלק. חיא. בין ידי אללה ליסתג'פר עגדה. ת'ם יטלק. פי גבל עזאז פי אלבר: (יא) ויקדם הרון ת'אניה. רת' אלד'כוה אלד'י לה. ויסתג'פר ענה וען אלה. ת'ם ידבחה: (יב) ת'ם יאכ'ד' מל אלמגמרה. גמר נאר. מן פוק אלמד'בח מן בין ידי אללה. ומל חפניה. מן בכ'ור אלצמוג' אלמדקוק. וידכ'ל אלגמיע אלי דאכ'ל אלסג'ף: (יג) נילקי ד'אלך אלבכ'ור. עלי אלנאר בין ידי אללה. חתי יג'טי צ'באב אלבכ'ור. אלג'שא. אלד'י עלי אלשהאדה ולא ימות: (יד) ת'ם יאכ'ד' מן דם אלת'ור. וינצ'ח מנה באצבעה. קבאלה' אלג'שא

נוה שלום

(יא) והקריב אהרן, ויקדם הרון ת'אניה, אחר שהגריל על שני השעירים בא לו אצל פרו שנית. (יג) וכסה, חתי יג'טי, כלומר שאח"כ ממתין עד שיתמלא כל הבית עשן, ולא ימות, פאנה לא ימות, אעפ"י ששוהה שם אינו מתחייב מיתה. (יד) קדמה, שרקיא מרה ואחדה, הזאה אחת קודם השבע הזאות כמו שבא בקבלה, ולפני הכפרת, ת'ם ינצ'ח,

חלק הדקדוק

(יב) המזבח. בפשטא אחת בכל התיגאן

אבן עזרא

עליו ופירושו לשלח אותו: (יא) והקריב אהרן. בעבור שארכו דברי השעירים הוסיף לבאר אחר שהקריב הפר ושני השעירים אל אהל מועד יחל לשחוט את הפר שלו: (יב) המחתה. ידועה היא: חפניו. שניהם: קטרת סמים. היא הנזכרת והיה נראה לנו כי על פני הכפורת ולפני הכפורת כמשמעו והמעתיקים אמרו כי על פני הכפרת הוא על בין הבדים ולפני הכפורת

אבי עזר

וגם אחאגו שולחים מנחה לזכרון. ולעורר שלא לקטרג שרו של עשו על בני יעקב ומרומז בתיבת שעיר על שר עשו שיושב בשעיר גם ומעורר לזכור כניעתו של יעקב בהוליכו מנחה לאחיו. גם מרמז על הברכה שקבל יעקב מאביו בתעתועים. גם מעורר השעת עשו בשביל מנחה קטנה נזל עלינו את הבכורה וזה רמז ושעיר על רעהו יקרא וזה מרומז בתיבה שלפני עזאזל הוא שעיר שיש לו חברים במקרא הוראת כבשים וגדיים קטנים והוראת שדים והוראת הר שעיר והוראת איש שעיר וכולהו שייכי הכא. ואתה הקורא אם תראה דברי המפרשים אז תבחר כי דברי קושט לפניך. ואפשר לפרש כונת הרב שתדע סודו לכשיגמרו יחושלים ועיין בפסוק ותלעות נלע על נלע שלם ושלשים פעמים ועיין מיורא דה יוסי לר' פפי בבא בתרא ע"א ועוד תהלה בספתי אף ונפקחו עיניך:

בעל הטורים

(יב) ומלא חפניו. ב'. דין. ואידך ומלא החבל לסחיות גבי יואב שבזכות עבודת יוה"כ היו נוצחים במלחמה: סמים דקה. בגימ' דקה מדקה: דקה. ב' דין ואידך ואחר האש קול דממה דקה זהו כי בענן אראה על הכפורת פי' כי בענן הקטורת

רשב"ם

(י) לשלח אותו לעזאזל המדברה, לפי פשוטו לשלח אותו חי אל ההרים אשר במדבר כמו שמצינו בצפורי מצורע ושלח את הצפור החיה על פני השדה לטהרו מטומאתו, אף כאן לטהר את ישראל מעונותם משלחו אל המדבר והוא מקום מרעה הבהמות כדכתיב וינהג את הצאן אחר המדבר. ובתלמוד מדבריות בייתות. במס' ביצה: עזאזל. למ"ד יתירה כלמ"ד בית ארבאל שהוא מלא וארב לו. וזנן מ"ם של ריקם וחנם יתירה לתיקון פעולה כמו נו"ן של שגעון ועצבון ועשרון:

רש"י

לה' חטאת: (י) יעמד חי. כמו יועמד חי על ידי אחרים ותרגומו יתקם כד חי. (ת"כ) מה ת"ל פ לפי שנא' לשלח אותו לעזאזל ואיני יודע שילוחו אם למיתה אם לחיים לכך נא' יעמד חי עמידתו חי עד שישתלח מכאן ששליחותו למית': לכפר עליו. שיתודה עליו צ כדכתיב והתודה עליו וגו': (יא) וכפר בעדו וגו'. (ת"כ) וידוי שני עליו ועל אחיו הכהנים ק שהם כולם קרוים ביתו שנא' (תהלים קלה) בית אהרן ברכו את ה' וגו' מכאן שהכהנים מתכפרים בו (ת"כ) וכל כפרתן אינה אלא על טומאת ר מקדש וקדשיו כמו שנא' וכפר על הקדש מטומאות וגו': (יב) מעל המזבח. ש החיצון (יומא מה): מלפני ה'. מצד שלפני הפתח והוא צד מערבי: דקה. (יומא מו) מה ת"ל דקה והלא כל הקטורת דקה הוא שנא' (שמות ל) ושחקת ממנה הדק אלא שתהא דקה מן הדקה שמערב יוה"כ היה מחזירה למכתשת: (יג) על האש. שבתוך ת המחתה: ולא ימות. הא אם לא עשאה כתקנה א חייב מיתה: (יד) והזה באצבעו.

שפתי חכמים

לא סקרילו: פ פי' לפי שנא' יעמד ואין עמידה אלא מחיים א"כ מה תלמוד לומר חי כו': צ אבל לא כפרת דמים שהרי השעיר הזה לא היה נקרב ואין בו קבלת דמים שהרי נשתלח לעזאזל: ק וגם זה אינו כפרת דמים שהרי עדיין לא נשחט פרו. וא"ת למה לא כפר אהרן על אחיו הכהנים בוידוי ראשון שהתודה בעדו ובעד ביתו. וי"ל משום דכתיב התקוששו וקושו ואמר ר"ל קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים. לכך התודה אהרן מתחלה בעדו ובעד ביתו לבדו ואח"כ בוידוי שני התודה גמי בעד אחיו. ומלת ביתו כאמרה גם על אחיו שנא' בית אהרן וגו': ר מזה רולה ג"כ להוכיח דגם שכתוב ובעד ביתו דקאי אכל אחיו הכהנים שהרי כל כפרתו אינו אלא על טומאת מקדש וקדשיו. א"ב כל הכהנים צריכים כפרה ע"ז: ש מדכתיב מעל המזבח מלפני ה'. ופרש"י מצד שהוא לפני הפתח זה נקרא לפני ה' וא"כ ע"ב מזבח החיצון הוא. דאי פנימי מאי מלפני ה' משמע מצד שלפני ה' והא כולו מזבח הפנימי לפני ה' אלא מזבח החיצון הוא וצד מערבי הוא כנגד מזרח המוקדש שבשם הוא פתח המקדש שנקרא פנים: ת להוציא שלא תפרש שהאש תהלת היא' לפני ה' ושם נתן הקטר' מ"מ פי' על האש שבתוך המחתה נתן הקטרת לפני ה'. כלו' מבפנים ולא מבחוץ כדעת לדוקים: א כלו' שלא נתן בה כל הסממנים במשקלם אע"פ שלא עשה כלדוקים אלא לאחר שנכנס נתן הקטרת על האש אבל במחתה אפ"ה אם חסר מסממניה הן סממנים או המשקל בלא

מרפא לשון

יב) קטרת סמים דקה, דקיקין, תר' כן לפי שאין נופל על שם קטורת לא דקה ולא גסה וכמשנ"ת בסוף פ' תצוה. יד) על פני הכפרת, קדמה, קדומא. כן הגא"ך זצ"ל צ"ע למה לא תר' מדנחא ולא קשיא כי לא יאות לתרגם כן אלא על דבר שהוא תחת אויר השמים

רמב"ן

נותנין לו לסמאל שוחד ביום הכפורים שלא לבטל את קרבנם שנאמר גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל גורלו של הקב"ה לקרבן עולה וגורלו של עזאזל שעיר החטאת וכל עונותיהם של ישראל עליו שנאמר ונשא השעיר עליו ראה סמאל שלא נמצא בהם חטא ביום הכפורים אמר לפני הקב"ה רבון כל העולמים יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת שבשמים מה מלאכי השרת יחפי רגל כך הן ישראל יחפי רגל ביום הכפורים מה מלאכי השרת אין בהם אכילה ושתיה כך ישראל אין בהם אכילה ושתיה ביום הכפורים מה מלאכי השרת אין להם קפיצה כך ישראל עומדין על רגליהם ביום הכפורים מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם כך הן ישראל שלום מתווך ביניהם ביום הכפורים מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך הן ישראל נקיים מכל חטא ביום הכפורים והקב"ה שומע עדותן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקדש ועל הכהנים ועל כל עם הקהל שנאמר וכפר את מקדש הקדש וגו' ע"כ. אגדה זו והנה הודיענו שמו ומעשהו וזה סוד הענין כי היו עובדי אלהים אחרים הם המלאכים עושים להם קרבנות והם להם לריח ניחוח כענין שנאמר ושמני וקטרתי נתת לפניהם ולחמי אשר נתתי לך סולת ושמן ודבש האכלתיך ונתתיהו לפניהם לריח ניחוח ויהי להם נאם ה' אלהים, ואתה צריך להתבונן בכתוב במקרא ובמסורת והנה התורה אסרה לגמרי קבלת

מסורת הקריאה

(יב) המחתה, הנגינה בתי"ו: (יג) ענן, נמסר עליו ד' חטפין

קֵ֑דְמָה וְלִפְנֵ֣י הַכַּפֹּ֗רֶת יַזֶּ֧ה שֶֽׁבַע־
פְּעָמִ֛ים מִן־הַדָּ֖ם בְּאֶצְבָּעֽוֹ׃ טו וְשָׁחַ֞ט
אֶת־שְׂעִ֤יר הַֽחַטָּאת֙ אֲשֶׁ֣ר לָעָ֔ם
וְהֵבִיא֙ אֶת־דָּמ֔וֹ אֶל־מִבֵּ֖ית
לַפָּרֹ֑כֶת וְעָשָׂ֣ה אֶת־דָּמ֗וֹ כַּאֲשֶׁ֤ר
עָשָׂה֙ לְדַ֣ם הַפָּ֔ר וְהִזָּ֥ה אֹת֛וֹ
עַל־הַכַּפֹּ֖רֶת וְלִפְנֵ֥י הַכַּפֹּֽרֶת׃
טז וְכִפֶּ֣ר עַל־הַקֹּ֗דֶשׁ מִטֻּמְאֹת֙ בְּנֵ֣י
יִשְׂרָאֵ֔ל וּמִפִּשְׁעֵיהֶ֖ם לְכָל־חַטֹּאתָ֑ם
וְכֵ֤ן יַעֲשֶׂה֙ לְאֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד הַשֹּׁכֵ֣ן אִתָּ֔ם
בְּת֖וֹךְ טֻמְאֹתָֽם׃ יז וְכָל־אָדָ֞ם לֹא־
יִהְיֶ֣ה ׀ בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֗ד בְּבֹא֛וֹ לְכַפֵּ֥ר

ת"א ולפני הכפרת יזה. יומא נה: אשר לעם. שבועות יג יד: ועשה את דמו. יומא נה: והזה אותו. שם: וכפר על הקדש. מכות ז ח יב: ומפשעיהם לכל. מכות ח י כריתות כה:

תרגום אונקלוס

כָּפּוּרְתָּא קִדּוּמָא . וְקֳדָם
(י"נ וְלִקֳדָם) כָּפּוּרְתָּא .
יַדֵּי שְׁבַע זִמְנִין . מִן דְּמָא
בְּאֶצְבְּעֵיהּ : טו. וְיִכּוֹס .
יָת צְפִירָא דְּחַטָּתָא דִּלְעַמָּא.
וְיַעֵל יָת דְּמֵיהּ . לְמִגָּיו
לְפָרוּכְתָּא. וְיַעֲבֵד לִדְמֵיהּ .
כְּמָא דַּעֲבַד לִדְמָא דְּתוֹרָא .
וְיַדֵּי יָתֵיהּ . עַל כָּפּוּרְתָּא
וְקֳדָם כָּפּוּרְתָּא :
טז. וִיכַפַּר עַל קוּדְשָׁא .
מִסּוֹאֲבָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל .
וּמִמְּרָדֵיהוֹן לְכָל חַטָּאֵיהוֹן .
וְכֵן יַעֲבֵיד לְמַשְׁכַּן זִמְנָא .
דְּשָׁרֵי עִמְּהוֹן בְּגוֹ סוֹאֲבָתְהוֹן :
יז. וְכָל אֱנָשׁ . לָא יְהֵי
בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא . בְּמֵיעֲלֵיהּ .
לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא עַד

תפסיר הרס"ג

שרקייא מרה ואחדה. ת'ם ינצ'ח בין ידיה מנה סבע מראר: (טו) ת'ם ידבח עתוד אלד'כוה אלד'י לאלקום. וידכ'ל מן דמה אלי דאכ'ל אלסגף. ויצנע בה. כמא צנע בדם אלרת'. וינצ'ח מנה. קבאלה' אלג'שא ובין ידיה: (טז) ויכפר (י"נ ויסתג'פר) פי אלקדס. ען מעאצי בני אסראיל. וגרומהם וגמיע ד'נובהם. וכד'אלך יצנע פי אלדמוין. (י"נ אלדמיון). פי כ'בא אלמחצ'ר. אלד'י הו סאכן מעהם. פי מא בין מעאציהם: (יז) ולא יכון אחד מן אלנאס פי כ'בא אלמחצ'ר. חין ידכ'ל ליסתג'פר פי

נוה שלום

ואח"כ יזה וכו'. (יז) מטמאת. מעאצי, טמאתכ, מעאציהם, ע"ל יא מג. וכן יעשה, וכד'אך יצנע פי אלדמוין, דם הפר ודם השיער שחוזר ומזה על

חלק הדקדוק

והיא מלרע: טז) השכן אתם בתוך טמאותם. תיבת אתם בטפחא בכל התיגאן המדוקדקות לא בתביר. [ובתיגאן שלנו בזקף. ר"א אלשיך]:

אבן עזרא

ידוע מדבריהם והוא אמת: (טו) ושחט את שעיר החטאת אשר לעם. ועתה ישחטנו בצאתו כי י"א שהוא ישחוט קודם הפר ואיננו אמת: (טז) וכפר על הקדש. הוא קדש הקדשים: וכן יעשה לאהל מועד. שיזה שבע פעמים לפני הכפרת ועל קרנות מזבח הקטורת: וטעם וכפר על הקדש. להיות הדם כופר שלא ישחת בעבור טומאת הטמאים: (יז) וכל אדם. מהכהנים. לכפר בקדש. בפנים: וכפר בעדו ובעד ביתו. בפר חטאתו: ובעד כל קהל ישראל. בשעיר חטאתם:

אבי עזר

(י) (לכפר עליו) לא סלקא דעתך לפרש באופן אחר תיבת עליו כי הפסוק מיירי בשעיר לכן מפרש הרב שהכפור יהיה על השעיר הזה כטעם ונשא השעיר. והתיבה לכפר מקור ומבנין הכבד עם בכל"ס: (יז) (וכפר בעדו) עיין לעיל פ' שמיני

בעל הטורים

שנא' בה דקה יהיה קול דממה דקה ויראה כבוד ה': (יד) יזה. ב' דין ואידך כן יזה גוים רבים בפרשת הנה ישכיל עבדי שמדבר בענין משיח שעתיד הקב"ה להחזיר ב' המשפחות שבטילו מלך המשיח תחזור ג"כ משפחת כהונה (ובית דוד) לעבודתם: ולפני הכפורת יזה ז"פ למה מזה אחת למעלה וז' למטה כי די לתחתונים שיהיו א' מז' בעליונים וכן אמר דוד ז' הללו את ה' מן השמים וא' הללו את ה' מן הארץ וכן משה לא הזכיר השם בהאזינו אלא לאחר כ"א תיבות אמר די שאהיה א' מז' מהמלאכים שמזכירים השם אחר ג' תיבות. ע"ז הזאות על הכפורת כנגד ע"ז בריתות שנכרתו בסיני. ע"ז על הפרוכת כנגד ע"ז שבאהל מועד. ע"ז על מזבח הזהב עם שיורי הדם שעל המזבח החיצון כנגד ע"ז שבערכות מואב והיינו דכתיב דם הברית. וה' טבילות כנגד ה' עבודות שמשנה מחוץ לפנים ומפנים לחוץ וכנגד ה' תפלות והן כנגד ה"פ מלך הכבוד שבמזמור לה' הארץ ומלואה ובאות לכפר על הנפש שיש לה ה' שמות. וי' קדושין כנגד י"פ שמזכיר השם בו ביום. ובפרשה י"פ השם עד תטהרו. וכ"ד כפרות כתובין בענין יה"כ בואתה תלוה ובהר סיני וכאן ובאמור אל הכהנים ובפנחס לכפר על כ"ד עבירות שביחזקאל בפ' הודע את ירושלים וכ"ד עריו' הכתובי' בזה הסדר: (טז) השוכן אתם בתוך. בגימטריא אף על פי שהם היו עושים השכינה ביניהם:

רש"י

הזאה אחת ב במשמע: ולפני הכפרת יזה שבע. הרי א' למעלה וז' למטה: (טו) אשר לעם. מה שהפר מכפר על הכהנים מכפר השעיר על ישראל ג והוא השעיר שעלה עליו הגורל לשם: כאשר עשה לדם הפר. א' למעל'ה וז' למט': (טז) מטמאת בני ישראל. (ת"כ) על הנכנסין למקדש בטומאה ה ולא נודע להם בסוף ו שנא' לכל חטאתם וחטאת היא ז שוגג: ומפשעיהם. אף הנכנסין ח מזיד בטומאה: וכן יעשה לאהל מועד. (יומא נז) כשם שהזה משניהם בפנים אחת למעלה ושבע למטה כך מזה על הפרוכת מבחוץ משניהם אחת למעלה ושבע למטה: השכן אתם בתוך

שפתי חכמים

יסא כתיקונו חייב מיתה מ"ה נקט רש"י הא אם לא עשאה כו' דהא פשיטא מכלל נאו אתה שומע הן. וק"ל: ב אינו ר"ל שמלת והזה אחת במשמע דוהזה אינו משמע אם אחת או יותר אלא ר"ל והזה באצבעו משמע הזאה אחת מכח ג"ש דאמרו דמים למטה בשעיר ואמרו דמים למטה בפר מה למטה בפר שבע אף שעיר למטה שבע וכשם שלמעלה בשעיר אחת מדכתי' והזה אותו ודרז"ל אותו מיעוטא הוא פעם אחת יזה ולא יותר נמדנו שדם השעיר דלמעלה על הכפרת אינו אלא אחת אף הזאת פר למעלה אחת דדמים דמים לג"ש. הרא"ם: ג כלו' דהפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש כדפי' רש"י לעיל בסמוך כך שעיר לצבור מכפר על טומאת מקדש. וה"פ דק"ל מה צריך לכתוב אשר לעם והא אין שעיר חטאת אחר אלא שעיר חטאת אשר לעם אלא לומר לך מה מכפר הפר על הכהנים מה שמכפר השעיר על העם ושעיר אשר לעם ודאי מכפר על טומאת מקדש כדכתי' גבים וכפר על הקדש מטומאות וגו'. וכך ודאי מכפר פר דכהן על טומאת מקדש: ד פי' מה שצריך רש"י לפרש זה כדי שלא נילף דמים עליונים מתחתוני' ותחתוני' מעליוני' וכימא למעלה ולמטה או אחד או ז' דה"א דנילף גופא מגופא קמ"ל כאשר עשה להקיש שעיר לפר לכל עשיותיו: ה פי' על הנכנסים בשגגת טומאת מקדש וקדשיו ולא על טומאת ע"א וג"ע או ש"ד הנקראים טומאה מדכתיב וכפר על הקדש ש"מ בטומאת מקדש וקדשיו קמיירי: ו דאי נודע בסוף למה לוה סקרא להקריב שעירי עזים והא לעיל בפ' ויקרא כתיב ואם כל עדת וגו' ונודעה החטאה אשר חטאו עליה והקריבו הקהל פר בן בקר אלא ע"כ הכא מיירי בשוגג גמור מ"ה הקריבו שעיר עזים לא פר וקרבן זה מביא לתלות עליו להגן עליו מן היסורים עד שיודע לו ויביא לכלל חטאת עולה ויורד: ז וכה"א נפש כי תחטא בשגגה ומפשעיהם הם המורדים ר"ל המזידים וכה"א מלך מואב פשע בי ומיירי נמי שאין ידוע להם בסוף: ח וא"ת יאמר לשוגג צריך כפרה כ"ש מזיד. וי"ל דה"א מזיד שהוא חמור אין לו כפרה

רמב"ן

אלהותם וכל עבודה להם. אבל צוה הקב"ה ביום הכפורים שנשלח שעיר במדבר לשר המושל במקומות החרבן והוא הראוי לו מפני שהוא בעליו ומאצילות כחו יבא חורב ושממון כי הוא העולה לכוכבי החרב והדמים והמלחמות והמריבות והפצעים והמכות והפירוד והחרבן והכלל נפש לגלגל מאדים וחלקו מן האומות עשו שהוא עם היורש החרב והמלחמות ומן הבהמות השעירים והעזים ובחלקו עוד השידים הנקראים מזיקין בלשון רבותינו ובלשון הכתוב שעירים כי כן יקרא הוא ואומתו שעיר ואין הכונה בשעיר המשתלח שיהיה קרבן מאתנו אליו חלילה אבל שתהיה כונתינו לעשות רצון בוראנו שצונו בכך והמשל בזה למי שעשה סעודה למלך וצוה המלך את האיש העושה תן מנה אחת לעבדי פלוני שאין העושה הסעודה נותן כלום משלו לעבד ההוא ולא לכבודו יעשמ עמו רק הכל נתן למלך והמלך נותן פרס לעבדו ושמר זה מצותו ועשה לכבוד המלך כל אשר צוהו ואמנם המלך לחמלתו על בעל הסעודה רצה שיהיו כל עבדיו נהנין ממנה שיספרו בשבחו ולא בגנותו וזה טעם הגורלות כי אלו היה הכהן מקדיש אותם בפה להי ולעזאזל היה כעובד אליו ונודר לשמו אבל היה מעמיד אותם לפני ה' פתח אהל מועד כי שניהם מתנה לה' והוא נתן מהם לעבדו החלק אשר יבא לו מאת השם הוא הפיל להם גורל וידו חלק להם כענין שנאמר בחיק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו וגם אחרי הגורל היה מעמידו לפני ה' לומר שהוא שלו ואין אנחנו מכוונים בשלוחו אלא לרצון לשם כמו שאמר יעמד חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אותו וגו' ולכך לא נשחוט אותו אנחנו כלל ותרגם אונקלוס לשמא דהשם ולעזאזל כי האחד לשם ה' ולא לו והשני

בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד
בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל׃ שני
יח וְיָצָא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־יְהוָה
וְכִפֶּר עָלָיו וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם
הַשָּׂעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב׃ יט וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ
שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ
מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כ וְכִלָּה
מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת־הַשָּׂעִיר
הֶחָי׃ כא וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת־שְׁתֵּי יָדָו
עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה
עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם
וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר
וְשִׁלַּח בְּיַד־אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה׃

תרגום אונקלוס

מִפְּקֵיהּ. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ. וְעַל כָּל קְהָלָא דְיִשְׂרָאֵל: יח. וְיִפּוֹק לְמַדְבְּחָא. דִּקְדָם יְיָ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי. וְיִסַּב. מִדְּמָא דְתוֹרָא וּמִדְּמָא דִצְפִירָא. וְיִתֵּן. עַל קַרְנָת מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: יט. וְיַדֵּי עֲלוֹהִי מִן דְּמָא. בְּאֶצְבְּעֵיהּ שְׁבַע זִמְנִין. וִידַכֵּינֵיהּ וִיקַדְּשִׁנֵּיהּ. מִסּוֹאֲבַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כ. וִישֵׁיצֵי מִלְּכַפָּרָא עַל קוּדְשָׁא. וְיָת (י"נ וְעַל) מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת (י"נ וְעַל) מַדְבְּחָא. וִיקָרֵיב יָת צְפִירָא חַיָּא: כא. וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן יָת תַּרְתֵּין יְדוֹהִי. עַל רֵישׁ צְפִירָא חַיָּא. וִינַדֵּי עֲלוֹהִי. יָת כָּל עֲוָיָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְיָת כָּל מְרָדֵיהוֹן לְכָל חֲטָאֵיהוֹן. וְיִתֵּין יָתְהוֹן עַל רֵישׁ צְפִירָא. וִישַׁלַּח. בְּיַד גְּבַר דִּזְמִין לִמְהָךְ לְמַדְבְּרָא:

ת"א ולקח מדם הפר ומדם השעיר. יומא נז נח זבחים פא מנחות כב חולין לח תמורה ה: וטהרו וקדשו. יומא נט: וכלה מכפר את הקדש. יומא נז ס סא זבחים מ נב: וסמך אהרן. מנחות צג: החי שם לב: והתודה עליו. יומא לו כריתות כה: ואת כל. כריתות כה כו: איש עתי. יומא כו כריתות יד: המדברה. יומא סו יבמות יג: *ידיו קרי

תפסיר הרס"ג

אלקדס אלי אן יכ'רג. וקד אסתג'פר ענה וען אללה. וען גמיע גוק אל אסראיל: (יח) ת'ם יכ'רג אלי אלמד'בח. אלד'י בין ידי אללה פיסתג'פר ענה. באן יאכ'ד' מן דם אלרת' ומע דם אלעתוד מגמועין. ויצ'ע עלי ארכאנה מסתדירא: (יט) וינצ'ח עלי סטחה מנה. באצבעה סבע מראר. ויטהרה ויקדסה. מן מעאצי בני אסראיל: (כ) פאד'א פרג' מן אלאסתג'פר פי אלקדס. ופי כ'בא אלמחצ'ר וענד אלמד'בח. יקדם אלעתוד אלחי: (כא) ויסנד ידיה עלי ראסה. ויקר בד'נוב בני אסראיל. וגרומהם וגמיע כ'טאיאהם. פאד'א תלאהא ענד ראס אלעתוד. בעת' בה מע רגל

נוה שלום

הפרכת מדם כל אחד מהם. (יח) ולקח מדם הפר וכו'. מן דם אלרת' ומן דם התערובת על קרנת מזבח הזהב ועל טהרו, עיין רמב"ם פ"ה מהל' עבודת יוה"כ. (יט) והזה עליו, ת'ם ינצ'ח עלי סטחה, גגו, הינו טהרו של מזבח, עיין רש"י. (כא) ונתן אותם, פאד'א תלאהא ענד ראס אלעתוד, וכשאומר בפיו דברי הוידוי אצל ראש השעיר אז משלח את השעיר ביד האיש המזומן לכך, ודרך הגאון לתרגם לשון נתינה שאצל דבור אמירה בפה כמו ראה אנכי נתן לפניכם, ונתת את הברכה, והטעם שהברכה והוידוי אין בהם דבר ממשי. ולפיכך נתינה האמורה בהם אמירה היא, ולשון נתינה מתחלק לכמה פנים, ותרגם כל מקום לפי ענינו כעין מה שתרגם לקמן דברים יד כה כו. עתי, מעד בה, מזומן ורגיל בכל עת,

חלק הדקדוק

כ) השעיר החי. לפי שהחית קמוצה מפני ההפסק לפיכך ההא בסגול. וכשתהיה ההא פתוחה ג"כ החית פתוחה על ראש השעיר החי (מהרי"ב):

אבן עזרא

(יח) ויצא אל המזבח. הוא מזבח העולה: (כא) ונתן אותם. אחר שיסורו מישראל כאילו נתונים הם על ראש השעיר והולכים אל מקום שלא יזכרו עוד והכתוב דבר להבין הכל: עתי. מזומן לעתו או מנהגו ללכת בכל עת בכפורים והיו"ד להתיחס לעת כמו פנימי והמפרשים אותו חכם איננו נכון בעיני וחז"ל אמרו שהנושא הוא כהן

רשב"ם

(כא) ביד איש עתי, איש הבקי בדרכים ובמדברות ורגיל בכל עת ששולחין אותו:

רש"י

טומאתם. אע"פ שהם טמאים שכינה ביניהם: (יח) אל המזבח אשר לפני ה'. זה מזבח הזהב שהוא לפני ה' בהיכל ומה ת"ל ויצא ט לפי שהזה ההזאות על הפרוכת ועמד מן המזבח ולפנים והזה ובמתנות המזבח הזקיקו לצאת מן המזבח ולחוץ ויתחיל מקרן מזרחית צפונית (יומא נח): וכפר עליו. ומה היא כפרתו ולקח י מדם הפר ומדם השעיר מעורבין כ זה לתוך זה: (יט) והזה עליו מן הדם. אחר שנתן מתנות באצבעו על קרנותיו מזה ז' הזאות ל על גגו (ת"כ): וטהרו. ממה מ שעבר: וקדשו. לעתיד לבא: (כא) איש עתי. (יומא סו) המוכן לכך מיום נ אתמול:

שפתי חכמים

לעולם לכך נא' ומפשעיהם. ומדאיצטריך מזיד א"כ לשתוק משוגג וי"ל דס"ה מזיד החמור צריך כפרה אבל שוגג הקל א"צ כפרה: ט ר"ל דהא אהרן קודם לזה היה גבי פרכת שהם הזה ההזאות וכתיב ויצא משמע שיצא מהפרכת לחוץ ומפרש רש"י דעל זה כתי' שייך לו' ויצא דהוא היה אצל הפרכת והפרכת ממזבח ולפנים הוא ממילא כשיחזור למזבח שייך לומר ויצא. ומה שפירש"י ויתחיל מקרן מזרחית צפונית ר"ל כשרצה להזות היה הופך פניו לצד המזבח נמצא צד ימינו הוא לצד צפון והולך מצד צפונו של מזבח כדאמרינן כל פינות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין הילכך כשחזר לחוץ על צד צפונית הוא הולך עד פני המזבח שהוא מזרח ומשם היה מתחיל מיד דקרן מזרחית צפונית לפי שאין מעבירין על המצות: י דא"ל שהוא וידוי דהא לעיל מיניה כתיב וכפר בעדו שהוא וידוי והוא כפרת דברים כמו שמפורש לעיל א"כ כפרתו הוא ולקח מדם וכו' כאלו אמר וכפר ומה היא כפרתו ולקח מדם הפר: כ מדכתיב בסוף פרשת תצוה וכפר על קרנותיו אחת בשנה משמע דלא נתן על קרנות המזבח הפנימי אלא פעם אחת בשנה וא"כ אי לא היו מעורבין זה בזה אלא נתן כל אחד בפני עצמו דם הפר ודם השעיר היה נתינת הדם על קרנות המזבח הפנימי ב' פעמים בשנה אלא ע"כ צ"ל במתנה אחת נותן והא כיצד הא ב' דמים הם דם הפר ודם שעיר אלא מעורבין זה בזה: ל מדכתי' עליו משמע על גגו הוא נותן: מ פי' וטהרו מן הטומאה שעברה וקדשו שיזהרו מלטמאו לעתיד: נ בת"כ עתי שיהיה מזומן וקרא עתי שהוא מורגל ללכת עם עתים הרבה:

מרפא לשון

והחמה זורחת עליו וכמו שנת' בפ' חיי שרה כה ו. כ) וכלה מכפר את הקדש, על קדשא, ה"ג וכן יאת אהל מועד ואת המזבח, ועל ועל, וכן לקמן בפ' ל"ג וכפר את מקדש, על מקדש, וכן כל הפסוק ובדפו' ל"ג הכי ואולי הוא על פי קריאת מדנחאי על הכהנים כמ"ש

מסורת הקריאה

פתחין. ועין שמות מ' ל"ח: (כ) החי. נמסר עליו קדמאה (הוא דין) החי בסגול תחת הה"א תניין (בפסוק שלאחר זה) החי בפתח תחת הה"א. וסימן ההשב. הה"א הראשון בסגול והשני בקמץ. אף כאן הראשון בסגול והשני בפתח תולדות הקמץ, והמנחת ש"י הביא סימן אחר הכ המדברים. שהה"א הראשון בצירי אף כאן ה"א הראשון בסגול שהוא תולדת הצירי. והשני בפתח, סימן אחר האנכי הריתי. הה"א הראשון בסגול והשני בקמץ כן הכא כהסימן

רמב"ן

לעזאזל ולא לשמו של עזאזל ומפני זה אמרו רבותינו אם בחקתי דברים שיצר הרע מקטרג בהם ואומות העולם משיבין עליהם לבישת שעטנז ופרה אדומה ושעיר המשתלח ולא מצאו בקרבנות תשובה לאומות העולם עלינו כי הם על אשי ה' אבל בשעיר המשתלח ישיבו עלינו כי יחשיבו שאנו עושים כמעשיהם וכן בפרה אדומה מפני שהיא נעשית מחוץ למחנה וענינה דומה לענין שעיר המשתלח להעביר רוח הטומאה כענין שנאמר בעתיד ואת הגלולים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ ומזה תבין טעם כבוס בגדי המשלח את השעיר לעזאזל והשורף את הפרה ומה שהזכירו רבותינו בכבוס הבגדים של פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים. והנה רמז לך ר"א שתדע סודו כשתגיע לפסוק ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים והמלה מורכבת וחביריה רבים והנה הענין מבואר זולתי אם תחקור מהענין לשכלים הנבדלים

כב וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֺנֹתָם אֶל־אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלַּח אֶת־הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר: כג וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם: כד וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלַת הָעָם וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד הָעָם: שלישי שני כשהן מחוברין כה *וְאֶת

חמישי בסת"י

תרגום אונקלוס

כב. וְיִטּוֹל צְפִירָא עֲלוֹהִי. יָת כָּל עֲוָיָתְהוֹן (י"נ חוֹבֵיהוֹן) לַאֲרַע דְּלָא יָתְבָא. וִישַׁלַּח יָת צְפִירָא בְּמַדְבְּרָא: כג. וְיֵיעוֹל אַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא. וְיַשְׁלַח יָת לְבוּשֵׁי בוּצָא. דִּלְבַשׁ בְּמֵיעֲלֵיהּ לְקוּדְשָׁא. וְיַצְנְעִנּוּן תַּמָּן: כד. וְיַסְחֵי יָת בִּשְׂרֵיהּ בְּמַיָּא בַּאֲתַר קַדִּישׁ. וְיִלְבַּשׁ יָת לְבוּשׁוֹהִי. וְיִפּוֹק. וְיַעְבֵּיד יָת עֲלָתֵיהּ וְיָת עֲלַת עַמָּא. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל עַמָּא: כה. וְיָת תַּרְבֵּי

ת"א אל ארץ גזרה .. יומא סז: כמדבר. שם: ובא אהרן אל. שם לב-ע: ופשט-את. שם מא: והנחן את בשרו. שם לב: והניחם שם. פסחים כו יומא יב כד זבחים. מז חולין קטז כריתות ו מעילה יח: ולבש את, שם כה: ויצא ועשה. יומא ע-עג: ואת חלב. שם עא:

תפסיר הרס"ג

מעד בה אלי אלבר: (כב) פהו יחמל אלעתוד עלי ענקה, ען גמיע ד'נובהם אלי ארץ' מנקטעה. ת'ם יטלקה פי אלבר: (כג) ת'ם ידכ'ל הרון אלי כ'בא אלמחצ'ר. פיכ'רג אלמגמרה. ת'ם ינזע ת'יאב אלעשר. אלד'י לבסהא פי ד'כולה אלי אלקדס. וידעהא הנאך: (כד) ת'ם יג'סל בדנה באלמא פי מוצ'ע מקדס. וילבס ת'יאבה אלמעלומה. ת'ם יכ'רג. ויקרב צואעדה וצואעד אלקום. ויסתג'פר ענה וענהם:

נוה שלום

עיין רשב"ם. (כב) ונשא השעיר, פהו יחמל אלעתוד, דבק. והוא האיש העתי נושא השעיר על שכמו על כל עונותם וכו'. (כג) ובא אהרן. ת'ם ידכ'ל פיכ'רג אלמגמרה, וכו' כמו שקבלו רז"ל שפסוק זה מדבר על ביאת כ"ג לבית קה"ק להוציא הכף והמחתה אעפ"י שאינו מוציאם אלא אחר שמקריב את עלתו ואת עלת העם, ולרמב"ם עד לאח' שמקריב תמיד של בין הערבים, עיין רמב"ן ז"ל. ודעת הגאון בסדר עבודת יוה"כ שחיבר נוטה לדברי הרמב"ם ז"ל. (כד) את בגדיו, ת'יאבה אלמעלומה. בגדי זהב שעובד בהם עבודות שאינם מיוחדים ליום זה דהינו התמידין והמוספים וקטרת של שחר ושל בין

אבן עזרא

ודבריהם אמת: (כד) במקום קדוש. בחצר אהל מועד וסדין היו פורשין לו: בגדיו. שישמש בהן בכל יום וי"א שהם הנזכרים והעד שלא נכתב ולבש בגדים אחרים: עלתו. הוא האיל. ואיל העם ופר העם ושבעה כבשיהם כי כן כתוב: (כה) ואת חלב החטאת. חלב פר החטאת וחלב שעיר החטאת גם חלב שעיר העזים שהוא חטאת לכהן כמשפט ואינו נשרף וזה בפרשת פינחס: ורחץ את בשרו במים. ודי לו כי לא יטמא עד הערב: (כז) יוציא אל מחוץ למחנה. בצווי: ושרפו. הכהנים וכל אחד מהשורפים ירחץ במים ומיד יבא אל המחנה והעד שאמר ואחרי כן יבא אל המחנה כי מה צורך לאמרו: (כט) והיתה לכם לחקת עולם. זאת העבודה: בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשותיכם. אחר שהכתוב אומר והתענג בדשן נפשכם ידענו כי הענוי הפך התענוג והוא הצום ועוד ונפש נענה תשביע שטעמו כמו ותפק לרעב נפשך

אבי עזר

ב': (כט) (והיתה לכם לחוקת) הרב בא לפרש מדלא נכתב לענות את הגוף כי הגוף הוא מעונה ולא הנפש אבל הכתוב דבר בחיות הגוף כטעם והדם הוא הנפש כמו שכתב הרב לקמן בפסוק דמו בנפשו והגוף בעצמו כאליר יבש אם אין לו דם ונפש לכן אמר הכתוב דרך

רשב"ם

(כב) גזרת. ארץ חרבה שאין בה שום תבואה שהיא גזורה ונכרתת מכל טוב:

בעל הטורים

(כג) והניחם (שם). אותיות וי"ח מנה. כבכר היה לבוש בגדים של י"ח מנה:

שפתי חכמים

ס ולמה הפסיק אמר רב חסדא גמירי חמש טבילות ועשרה קדושין טובל ומקדש בו ביום ואילו כסדרן לא משכחת אלא שלש ופרש"י לא משכחת אלא שלש טבילות אחת לתמיד של שחר ואחת בינו ובין עבודת היום כולו עם הוצאת כף ומחתה ואחת בין הוצאת כף ומחתה לאילו ואיל העם ועמהם המוספים ותמיד של בין הערבים לפיכך צריך להפסיק אילו ואיל העם בין עבודת היום להוצאת כף ומחתה. והולכן מפסיק בין אילו ואיל העם לתמיד של בין הערבים הרי חמש טבילות תמיד של שחר בבגדי זהב עבוד' היום בבגדי לבן אילו ואיל העם בבגדי זהב של מזבח החיצון הוצאת כף ומחתה בבגדי לבן ומוספים ותמיד של בין הערבים בבגדי זהב עכ"ל רש"י ובין כל לבישה צריך טבילה הרי ה' טבילות. ובכל טבילה צריך קידוש לפניה ולאחריה הרי י' קדושין: ע פי' שלא ישתמש כ"ג אפי' ביוה"כ הבא ולא כהן הדיוט בכל ימות השנה דא"ל שיניח אותם במקום שפשטם ולא יוציאם חוצה דהא לא כתב בשום מקום לפני ה' דעלה קאי והניחם שם אלא מלמד וכו': פ פי' ולכך הוליכו שניהם: צ פרש"י בגמ' מכסף א' בנאה זממו פרוה: ק רא"ם. היתה בחיל דהא כל יומא כמי איתא אבל ארבע טבילות חובה של יום כתיב בהו במקום קדוש: ר לא בגדים שלו שלבשן כל ימות השנה שלא בשעת העבודה והם בגדי חולין שהרי היה עושה אילו ואיל העם ל"פ שהם בגדי קודש ומה שקורין בגדיו משום שהוא עובד בהן כל ימות השנה: ש לכתב הרא"ם תימה למה הולך לפרש דבר שהוא מבואר בזה וכו'. וי"ל דהא דפרש"י את עולתו איל לעולה כו' ללמד בא כשם שעולה של אהרן איננו אלא איל האמור למעלה כי אהרן לא היה מקריב אלא עולה אחת כך ואת עולת העם כמו האמור למעלה לאפוקי העולות הכתובים בפ' פנחס ובעשור לחדש וגו' והקרבתם עולה לה' פר בן בקר אחד וגו' והוכחה רש"י מדכייליכהו הקרא בהדא ולא כתיב ועשה את עולתו וכפר בעדו ועשה את עולת העם וכפר בעדם אלא נו' שגם עולת העם הוא ג"כ האמור למעלה כמו עולת אהרן ולא עולות האמורים בפ' פנחס: ת דאי היה אימורי פר קטאת לבד או שעיר לבד שהוא קרבן העם היה לו לכתוב חלב הטאת העם או

רש"י

(כג) ובא אהרן אל אהל מועד. אמרו רבותינו שאין זה מקומו של מקרא זה ונתנו טעם לדבריהם ס במס' יומא (דף לב) ואמרו כל הפרשה כלה נאמרה על הסדר חוץ מביאה זו. שהיא אחר עשיית עולתו ועולת העם והקטרת אימורי פר ושעיר שנעשים בחוץ בבגדי זהב וטובל ומקדש ופושטן ולובש בגדי לבן: ובא אל אהל מועד. להוציא את הכף ואת המחתה שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים: ופשט את בגדי הבד. אחר שהוציאם ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים וזהו סדר העבודות תמיד של שחר בבגדי זהב. ועבודת פר ושעיר הפנימיים וקטרת של מחתה בבגדי לבן ואילו ואיל העם ומקצת המוספין בבגדי זהב והוצאת כף ומחתה בבגדי לבן. ושירי המוספין ותמיד של בין הערבים וקטורת ההיכל שעל מזבח הפנימי בבגדי זהב. וסדר המקראות לפי סדר העבודות כך הוא ושלח את השעיר במדבר ורחץ את בשרו במים וגו' ויצא ועשה את עולתו וגו' ואת חלב החטאת וגו' וכל הפרשה עד ואחרי כן יבא אל המחנה ואח"כ ובא אהרן: והניחם שם. מלמד שטעונין גניזה ולא ישתמש באותן ארבעה בגדים ליום ע כפורים אחר: (כד) ורחץ את בשרו וגו'. (יומא לב) למעלה למדנו מורחץ את בשרו ולבשם שכשהוא משנה מבגדי זהב לבגדי לבן טעון טבילה שבאותה טבילה פשט בגדי זהב שעבד בהן עבודת תמיד של שחר ולובש בגדי לבן לעבודת היום וכאן למדנו כשהוא משנה פ מבגדי לבן לבגדי זהב טעון טבילה: במקום קדש. המקודש בקדושת עזרה והיא היתה בגג בית הפרוה צ וכן ד' טבילות הבאות חובה ליום אבל הראשונה היתה ק בחיל: ולבש את בגדיו. שמנה בגדים שהוא עובד בהן ר כל ימות השנה: ויצא. מן ההיכל אל החצר שמזבח העולה שם: ועשה את עלתו. איל לעולה האמור למעלה בזאת יבא אהרן וגו': ואת עולת העם. (יומא עג) ואיל לעולה האמור למעלה ש ומאת עלת בני ישראל וגו': (כה) ואת חלב החטאת. אימורי ת פר ושעיר: יקטיר המזבחה. על מזבח החיצון דאלו בפנימי כתיב לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה ומנחה (שמות ל):

נחל קדומים

כב (ד) ונשא השעיר עליו את כל עונותם. אמרו רז"ל את כל עונותם עונות תם זה יעקב מלמד שביום הכפורים נוטל כל עונות ישראל ומשים אותם ע"ג פ' וכו' ע"ש ופירש הרב אליהו אשכנזי ז"ל במ"ש בח"מ סי' כ"ט דעדים שאמרו שקר העדנו נאמנים על עצמם ומשלימים מביתם והנה אמרו רז"ל שביוה"כ אומר להקב"ה יש לך אומה בארץ כמלאכי השרת וכו' וא"כ דא תברתיה כי כל מה שהעיד כל השנה דתדיר יורד ומשטין עולה ומקטרג הוא שקר וישראל הם נקיים והקדוש ב"ה שהיה לו אותו חוב על ישראל אינו מאבד חובו אלא ישלם מביתו דהיינו שישא עליו את כל עונותם עכ"ד ואפשר דזה פנימיות מ"ש רז"ל השטן גימט' שס"ד דבכלהו יומי אית ליה רשותא לאשטוני בר מיוה"כ, והכונה לרמוז דיוה"כ שהוא מלבד בזה הוא מפסיד כל השס"ד ימים על

מרפא לשון

במנחת שי. כב) את כל עונתם, ית כל חוביהון, כ"ה נסח"י וכ"כ היא"ר. דלא כנ"א עויתהון והכי דייקא לפי שחוביהון הוא כולל כל החובות שעליהם מעונות ופשעים וחטאים וכן פי' החכם שד"ל הובא בס' נל"ג לקמן פ' לג: ושלח את השעיר במדבר, במדברא. ה"ג והיא"ר ז"ל הקשה דלפי משמעות הלשון הי"ל למדברא וגר' שכצ"ל לפי שכבר נאמר ושלח ביד איש עתי המדברה ומתר' ביד גבר דזמין למהך למדברא ולכן לא תר' בפ' זה וישלח ית צפירא למדברא דמשמע שישלחנו מן הישוב אל המדבר, ולא יוליכנו בעצמו למדבר ואינו אלא שיוליכנו למדבר וישלחנו במדבר כדינו.

מסורת הקריאה

הראשון: (כג) הבד. הבי"ת בקמץ: (כט) השביעי. הנגינה בעי"ן:

רמב"ן

ולרוחות בקרבן וזה יודע ברוחות בחכמת גגרומנסי"א ויודע גם בשכלים ברמזי התורה למבין סודם ולא אוכל לפרש כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היוני אשר הכחיש כל דבר זולת המורגש לו והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת:

חֵלֶב הַחַטָּאת יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה׃
כו וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת־הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם
וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה׃
כז וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת ׀ שְׂעִיר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם
לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם
וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פִּרְשָׁם׃ כח וְהַשֹּׂרֵף
אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ
בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה׃
כט וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת־
נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ
הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃ ל כִּי־
בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר
אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה
תִּטְהָרוּ׃ לא שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם
וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃
לב וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח אֹתוֹ
וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת

תרגום אונקלוס

חַטָּתָא יַסֵּיק לְמַדְבְּחָא׃ כו. וּדְמוֹבֵיל יָת צְפִירָא לַעֲזָאזֵל. יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי. וְיַסְחֵי יָת בִּשְׂרֵיהּ בְּמַיָּא. וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃ כז. וְיָת תּוֹרָא דְחַטָּתָא. וְיָת צְפִירָא דְחַטָּתָא. דְּאִתָּעַל מִדְּמְהוֹן לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא. יַפְּקוּן לְמִבַּרָא לְמַשְׁרִיתָא. וְיוֹקְדוּן בְּנוּרָא. יָת מַשְׁכֵּיהוֹן וְיָת בִּשְׂרְהוֹן וְיָת אוּכְלְהוֹן׃ כח. וּדְמוֹקִיד יָתְהוֹן. יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי. וְיַסְחֵי יָת בִּשְׂרֵיהּ בְּמַיָּא. וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃ כט. וּתְהֵי לְכוֹן לִקְיָם עָלַם. בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה. בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא תְּעַנּוֹן יָת נַפְשָׁתְכוֹן. וְכָל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן. יַצִּיבַיָּא וְגִיוֹרַיָּא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן׃ ל. אֲרֵי בְּיוֹמָא הָדֵין. יְכַפַּר עֲלֵיכוֹן לְדַכָּאָה יָתְכוֹן. מִכֹּל חוֹבֵיכוֹן. קֳדָם יְיָ תִּדְכּוֹן׃ לא. שַׁבָּא שַׁבָּתָא הִיא לְכוֹן. וּתְעַנּוֹן יָת נַפְשָׁתְכוֹן. קְיָם עָלַם׃ לב. וִיכַפַּר כָּהֲנָא דִּירַבֵּי יָתֵיהּ. וְדִיקָרֵיב יָת קוּרְבָּנֵיהּ. לְשַׁמָּשָׁא תְּחוֹת

תפסיר הרס"ג

(כה) ושחום אלד'כואת יקתרהא עלי אלמד'בח: (כו) ואלמטלק אלעתוד פי גבל עזאז. יג'סל ת'יאבה. וירחץ' בדנה באלמא. ובעד ד'אלך ידכ'ל אלי אלעסכר: (כז) ואמא רת' אלד'כוה ועתוד אלד'כוה. אלד'י אדכ'ל מן דמאהמא לאלאסתג'פאר פי אלקדס. פליכ'רגהא אלי כ'ארג אלעסכר. ויחרקו באלנאר. גלודהא ולחומהא ופרת'הא: (כח) ואלמחרקהמא. יג'סל ת'יאבה. וירחץ' בדנה באלמא. ובעד ד'אלך ידכ'ל אלי אלעסכר: (כט) פיכון ד'אלך לכם רסם אלדהר. פי אליום אלעאשר. מן אלשהר אלסאבע תגיעו אנפסכם. ושיי מן אלאעמאל לא תעמלו. אלצריח. ואלג'ריב אלדכ'יל פי מא בינכם: (ל) ופי הד'א אליום. יסתג'פר ענכם ליטהרכם כמא ביינת. פמן גמיע כ'טאיאכם. בין ידי אללה תטהרון: (לא) וסבת הי עטלה לכם. אד' תגיעון אנפסכם. רסם אלדהר: (לב) וכד'אלך יסתג'פר אלאמאם אלד'י ימסח. ויכמל ואגבה. ליאם מכאן

נוה שלום

הערבים. (כה) חלב החטאת, שחום אלד'כואת בל"ר אמורי הפר והשעיר, וכת"א. (כט) תענו, תגיעו, תרעיבו נפשותיכם מאכילה ושתיה (אלגוע נקיץ' אלשבע) ותרגם ונפש נענה תשביע, ואלנפס אלגאיעה תשבעהא. (ל) יכפר עליכם, יסתג'פר ענכם, כהן גדול, כמא

אבן עזרא

כי דרך דברי הנביאים להכפל ואחר שיש לנו קבלה אין צורך לחפש ואין עניתי בצום נפשי ראיה בעבור זכר צום והכלל כל עינוי שימצא במקרא דבק עם נפש הוא הצום: האזרח והגר בתוככם. לא נעזבנו לעשות מלאכה ולא נכריתנו על הצום: (ל) יכפר עליכם. הכהן על כן אמרו המפרשים על השעיר המשתלח כי יעמד חי לכפר עליו כי העמדתו היא כפרה: מכל חטאתיכם. כאשר פירשתי ששם חטאת שם כלל על כן תמצא על השגגה ועל הזדון: (לא) שבת שבתון. יש אומרים שביתה לנפש ולגוף ואחרי' אמרו שהוא שביתת השביתה שאין למעלה ממנה ושניהם שמות פעם יבא זה קודם זה והם שוים ואינו רחוק: חקת עולם. להתענות: (לב) וכפר הכהן. שב עתה לפרש על כל מה שיכפר: אשר ימשח אתו. המושח בשמן המשחה אחר שמלא את ידו: ולבש. הוא הלובש אלה בגדי קדש

ת"א והמשלח את. שם ס עא: ואת פר. שם זבחים פג: לכפר בקדש. שם: יוציא אל מחוץ למחנה. יומא סח זבחים קד: את עורתם ואת בשרם. יומא סז: והשורף. שם כח עא זבחים פג: תענו את נפשותיכם. יומא עד נדרים ס: כי ביום הזה. יומא לה מא פו: שבת שבתון. שם עז חולין קא: ועניתם את נפשותיכם. יומא עד: וכפר הכהן. שם ה:

רשב"ם

(לב) וכפר הכהן אשר ימשח אותו. לפי שאמר בזאת יבא אהרן ואם אין אהרן תהיה עבודת יוהכ"פ בכהן

רש"י

(כז) אשר הובא את דמם. להיכל ולפני א ולפנים: (לב) וכפר הכהן אשר ימשח וגו'. (ת"כ) כפרה זו של יוה"כ אינה כשרה אלא בכ"ג ב לפי שנאמרה כל הפרשה באהרן הוצרך לומר בכ"ג הבא אחריו שיהא כמוהו: ואשר

שפתי חכמים

אי הוה כל פר לבד דהוא קרבן של אהרן הים לו למיכתב וחלב החטאת אשר לו כדכתיב לעיל את פר החטאת אשר לו אלא ודאי מדכתיב חלב החטאת סתם של שני חטאות הוא: א לא כמו וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש שפירושו להיכל בלבד ולא לפני ולפנים אבל הכא בפר של יוה"כ קאי שאותו הובא דמו להיכל לפני ולפנים: ב פי' דאשר ימשח

חומת אנ"ך

להכניסם בקדש. הרב הגדול מהר"ר ויטאל לרפתי ז"ל בכ"י: (ל) כי ביום הזה יכפר עליכם וכו'. אפשר לרמוז כמ"ש פ"ב דקדושין הרי את מקודשת ע"מ שאני צדיק גמור מקודשת שמא הרהר תשובה. וכתב רבינו ירוחם דהיכא נ"ד דאפילו גנב וגזלן כיון שקבל עליו להחזיר סגי והרי נחשב צדיק גמור וכפי סברא זו זה ירמוז יכפר עליכם מכל חטאתיכם דייקא אפילו מה שחטאתם לחבריכם ודי במה שתקבלו לפני ה' שתטהרו ותשובו

מרפא לשון

כה) ואת חלב החטאת, חרבי חטאותא, ה"ג בל"ר והטעם לפי שהם אימורי פר ושעיר כמ"ש רש"י ז"ל וחטאת זה הוא שם המין כולל פר החטאת ושעיר החטאת כמ"ש הרא"ם ז"ל. לב) אשר ימשח אתו, דירבי, ה"ג' וכ"ה במסורת התר' אלא שנדפס בטעות קצת וכן אשר

מסורת הקריאה

תענו. מלרע: (לב) הבד, הבי"ת בקמץ, ובמסרת כ"י כתוב עליו כולם קמץ, מ"ש. ור"ל כל היכא דכתיב הבד בה"א כתיב קמץ:

נחל קדומים

פי האמור ודוק הטב: ד (ה) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. אפשר דבעבירות שבין אדם לחבירו אפילו ששאל ממנו מחילה ונתפייס ומחלו עדיין צריך הוא לכפרה כי בעבירות שבין אדם לחבירו חטא לה' גם כן שציוה לאהוב את חבירו ושלא לגונבו ושלא לעשות לו הונאה וכיוצא. וז"ש יכפר עליכם מכל חטאתיכם. וכל חטאתכם בכלל חטאות שבין אדם לחבירו וכי תימא דצריך לפייס לחבירו ואין מתכפר ביוה"כ. לז"א לפני ה' תטהרו כלומר מה שאמרתי מכל חטאתכם הוא בחלק גבוה וז"ש לפני ה' תטהרו. ואה"נ דצריך לפייס לחבירו אלא דאכתי פש גביה מה שחטא לה' בחטא שחטא לחבירו וזהו דמכפר יוה"כ. א"נ במ"ש הרב פר"ח דאף כריתות ומיתות ב"ד יחזילול ה' דצריך יסורין ומיתה מ"מ כבר מיוה"כ מתחיל התחלת הכפרה אך הגמר הוי ביסורין או מיתה וז"ש יכפר עליכם מכל חטאתכם וכריתות ומיתות ב"ד מתחיל הכפרה והולכת ומכפרת. אך גמר הכפרה יהיה לעתיד וז"ש תטהרו לעתיד. אי יאמר במ"ש הרמב"ם שהתשובה היא שיתחרט ויעיד עליו ה'

אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ׃ לג וְכִפֶּר אֶת־מִקְדַּשׁ
הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־
הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־
כָּל־עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר׃ לד וְהָיְתָה־
זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חַטֹּאתָם אַחַת
בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה׃ פ רביעי יז א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן
וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃ ג אִישׁ אִישׁ
מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר
אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר
יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃ ד וְאֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב

ששי בסת"י (שלישי כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

אֲבוּהִי. וְיִלְבַּשׁ. יָת לְבוּשֵׁי בוּצָא לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא: לג. וִיכַפַּר עַל מַקְדַּשׁ קוּדְשָׁא. וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא. וְעַל מַדְבְּחָא יְכַפַּר. וְעַל כָּהֲנַיָּא. וְעַל כָּל עַמָּא דִקְהָלָא יְכַפַּר: לד. וּתְהֵי דָא לְכוֹן לִקְיָם עָלַם. לְכַפָּרָא. עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חוֹבֵיהוֹן. חֲדָא בְּשַׁתָּא. וַעֲבַד. כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי. וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְתֵימַר לְהוֹן. דֵּין פִּתְגָמָא. דְפַקִּיד יְיָ לְמֵימַר: ג. גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל. דִּיכּוֹס. תּוֹר אוֹ אִמַּר. אוֹ עֵז בְּמַשְׁרִיתָא. אוֹ דְּיִכּוֹס. מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא: ד. וְלִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא אֵיתְיֵהּ.

תפסיר הרס"ג

אביה. פלילבס ת׳יאב אלעשר ת׳יאב אלקדס: (לג) ויסתג׳פר פי כ׳ואץ׳ אלאקדאס. ופי כ׳בא אלמחצ׳ר. וענד אלמד׳בח. יסתג׳פר פיהא. ען אלאימה וען סאיר אלגוק: (לד) פתכון הד׳ה לכם רסם אלדהר. אן יסתג׳פר כד׳אך. ען בני אסראיל מן גמיע כ׳טאיאהם. מרה ואחדה פי אלסנה. פצנע כמא אמר אללה מוסי: (א) ת׳ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר הרון ובניה וסאיר בני אסראיל. וקל להם. הד׳א אלאמר אלד׳י אמר בה אללה: (ג) אי רגל מן בני אסראיל. יד׳בח ת׳ורא או כבשא. או ענזא פי אלעסכר. או פי כ׳ארגה: (ד) ולם יאתי בה אלי באב כ׳בא אלמחצ׳ר.

אבן עזרא

כי אחר לא ילבשם: (לג) את מקדש הקדש. היא מבית לפרכת: ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. עמם הלוים כי הם לא יקראו הכהנים רק כל כהן הוא לוי ואין כל לוי כהן: (לד) והיתה זאת לכם. וכבר אמר כן להוסיף אחת בשנה: ויעש. אהרן: (ב) דבר אל אהרן ואל בניו. כי הם השוחטים לישראל אילו היה כתוב במחנה מותר לשחט מחוץ למחנה וזו המצוה תלויה גם בבית המקדש רק בכל מקום שהוא קרוב לירושלים והקרוב ידענו מדברי קבלה כי אם היה המקום רחוק יזבח ויאכל בשר כי כן כתוב ורבים אמרו כי הבשר אסור בגלות ויפרשו בשר ויין לא בא אל פי בשר דג ולא דברו נכונה ואיני רוצה להאריך להשיב עליהם: למען אשר יביאו. זה הטעם על המצוה הזאת ופירוש על פני השדה ולא יזבחו עוד את זבחיהם:

תולדות אהרן

ת"א זה הדבר. נדרים עח כתובות קע זבחים קז: איש איש מבית ישראל. יומא סג זבחים קז קח: שור או כשב. שם קטו: במחנה. שם קז: או אשר ישחט. שם: מחוץ למחנה. שם: ואל פתח. יומא סג קידושין לז ע"ז נא זבחים קו קז קיב קיג קטו תמורה ו יג:

רשב"ם

המשיח תחתיו: (לד) ויעש. אהרן כשהגיע יוהכ"פ:

בעל הטורים

(ב) ואמרת אליהם. מלא י' לומר לך שצריך לפרסם הדבר בי': (ג) אשר ישחט מחוץ למחנה. סמוך פרשת שחוטי חוץ לשעיר המשתלח לומר אע"פ שהתרתי לך שעיר המשתלח בחוץ בדחייתו לצוק ופי' צוק הם סלעים שיש להם כמין שינים בולטין וזו היא

שפתי חכמים

לא שייך אלא בכה"ג כדכתיב והכהן הגדול מאחיו וגו': ג וא"ת א"כ לשתוק מאשר ימשח אותו ואני אומר ומה אפי' מרובה בבגדי' נעשה כ"ג מי שנמשח בשמן המשחה לכ"ש וי"ל דהייתי או' אפי' היכא שהיה שמן המשחה אינו צריך רק לרבוי בגדים לכך אצטריך שניהם: ד פי' דלבישת בגדים הוא מלוי ידים כדכתיב בפ' תצוה והלבשת וחגרת אותם וגו' ומלאת יד אהרן ובניו ופרש"י ומלאת על ידי הדברים האלה: ה מדכתיב בסמוך ואשר ימלא וגו' ר"ל ואשר ימלא מקום אביו אז הוא כהן תחתיו. אע"פ שרש"י דרש למעלה לדרשה אחריתי מ"מ מדסמכו גבי לכהן תחת אביו אתא נ"כ לדרש זה: ו לא מיד אחר הצוואה עשה כן שהרי מיתתן של בני אהרן היה ביום ח' למילואים ומסתמא היתה הצוואה מיד כדי שלא יבא למקדש וח' למילואים היה בר"ח ניסן ואיך עשה אהרן כאשר צוה משה והא לא צוהו הקב"ה אלא דוקא ביוה"כ לכך פי' כשהגיע כו': ז לעיל בפ' שמיני פירשתי ע"ש: ח פי' בקדשים

רש"י

ימלא את ידו. (ת"כ) אין לי אלא המשוח בשמן המשחה מרובה ג בגדים מנין ת"ל ואשר ימלא את ד ידו וגו' והם כל הכהנים הגדולים שעמדו מיאשיהו ואילך שבימיו נגנזה צלוחית של שמן המשחה: לכהן תחת אביו. (ת"כ) ללמד שאם בנו ממלא את מקומו ה הוא קודם לכל אדם: (לד) ויעש כאשר צוה ה' וגו'. כשהגיע יוה"כ עשה כסדר הזה ו ולהגיד שבחו של אהרן שלא היה לובשן ז לגדולתו אלא כמקיים גזירת המלך (ת"כ): (ג) אשר ישחט שור או כשב. במוקדשין הכ' מדבר ח שנאמר להקריב קרבן:

מצות השם

(ד) [קפו] (לאו לו) שלא להקריב קדשים בחוץ שנאמר ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' וגו':

אבי עזר

קצרה וארוכה: (ה) (למען אשר יביאו) הרב מפרש עיקר טעם המצוה כדי שלא יזבחו לשעירים אשר היו רגילים במצרים לכן קרבנו אל בית המקדש. וכבר ביארתי שיש לעולות ולשלמים טעמים רבים נסתרים ונגלים וכל יודע בין יכול לומר טעם נכון משובח ובלבד שיכוין לבו לשמים:

מסורת הקריאה

(לד) זאת, הזי"ן דגושה מדין דחיק:

(ג) או אשר ישחט, כתב המ"ש וז"ל בספרי הדפוס החי"ת בקמץ ומסור עליו במקרא גדולה לית זקף קמץ ע"כ. אך ברוב ס"ס החי"ת בפתח ובגליון של אחד מהם כתוב שכן הוא בהללי עכ"ל, ובמס"ג ריש ויקרא נמסר א"ב מן חד חד קמץ בזקפא וחשיב ביניהם ישחט איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור תניינא דפסוק והוא פסוק זה ש"מ שהוא בקמץ: (ד) הביאו, האל"ף בחולם והנגינה מלרע: קרבן, חד מן ה' קמצין וסימן נמסר לעיל א' ב': לאיש. הלמ"ד בקמץ והוא חד מן ל"ב דכתיב בקמץ: שפך, הפ"א בקמץ ונמסר ב' קמץ בזקף. א' דין. ב' דם הנקי (מ"ב כ"ד ד'): (ה) למען.

נחל קדומים

לעד שלא ישוב לחטוא וז"ש כי ביום הזה יכפר עליכם והול"ל כי היום הזה יכפר עליכם אבל רמוז שקודם יש דבר וזה הדבר ביום הזה בצרוף יום הזה יכפר עליכם דהיינו תשובה ביום הזה יכפר עליכם בתנאי לפני ה' שתקבלו לפני ה' כי תטהרו ולא תחטאו ואפשר עוד לומר בחקירה שיש לחקור שלא תועיל התשובה לכפר מה שחטא בשנה שעברה כי כבר עברה השנה וכך היא המדה ותירצנו בעניותנו בזה דבעשרה ימי תשובה כיון דהם כנגד י"ס דבינה אהני לכפר גם מה שחטא בכל השנים וכמ"ש במ"א וז"ש כי ביום הזה דאתגלי עתיקא יכפר עליכם מכל חטאתכם בין בשנה שעברה בין בכל השנים כמ"ש הרב האר"י ז"ל דמי ששב בימ"ת כל יום מכפר על כל מה שחטא ביום ההוא כל ימיו

מרפא לשון

משח אתו דרבי'. ג) או עז, קרא ותר' וכמ"ש בפ' צו ז' כ"ג.

תרגום אונקלוס

לְקָרָבָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ. קֳדָם מַשְׁכְּנָא דַּיְיָ. דְּמָא יִתְחֲשֵׁיב. לְגוּבְרָא הַהוּא דְּמָא אֲשַׁד. וְיִשְׁתֵּיצֵי. אֱנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּיהּ: ה. בְּדִיל דְּיַיְתוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּבְחֵיהוֹן דְּאִנּוּן דָּבְחִין עַל אַפֵּי חַקְלָא. וְיַיְתוּנּוּן לִקֳדָם יְיָ. לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת כָּהֲנָא. וְיִכְּסוּן. נִכְסַת קוּדְשִׁין. קֳדָם יְיָ יָתְהוֹן: ו. וְיִזְרוֹק כָּהֲנָא יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא דַּיְיָ. בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא. וְיַסֵּיק תַּרְבָּא. לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: ז. וְלָא יְדַבְּחוּן עוֹד יָת דִּבְחֵיהוֹן. לְשֵׁידִין. דְּאִנּוּן טָעַן בָּתְרֵיהוֹן. קְיָם עָלַם. תְּהֵי דָּא לְהוֹן לְדָרֵיהוֹן: ח. וּלְהוֹן תֵּימַר. גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל. וּמִן גִּיּוֹרַיָּא דְּיִתְגַּיְּירוּן בֵּינֵיהוֹן. דְּיַסֵּיק עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא: ט. וְלִתְרַע

קָרְבָּן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם
יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת
הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ׃ ה לְמַעַן
אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־
זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל־פְּנֵי
הַשָּׂדֶה וֶהֱבִיאֻם לַיהוָה אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן וְזָבְחוּ זִבְחֵי
שְׁלָמִים לַיהוָה אוֹתָם׃ ו וְזָרַק הַכֹּהֵן
אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ
נִיחֹחַ לַיהוָה׃ ז וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־
זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה־זֹּאת
לָהֶם לְדֹרֹתָם׃ חמישי שלישי כשהן מחוברין ח וַאֲלֵהֶם
תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל
וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר־
יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ־זָבַח׃ ט וְאֶל־פֶּתַח

ת"א קרבן לה'. יומא סג זבחים קיג: לה'. יומא שם זבחים קח קיג: לפני משכן ה'. שם קיב: דם יחשב. קידושין מג סנהדרין לד זבחים קז קח: ונכרת האיש. קידושין מג: למען אשר. ע"ז נא זבחים קו: והביאום לה'. ע"ז שם זבחים כו מס קו תמורה יב: וזרק הכהן. זבחים קח קיח: והקטיר החלב. פסחים עט זבחים קיט מנחות כז: ולא יזבחו עוד. סנהדרין סא ע"ז נא זבחים קו: חקת עולם. שם: לדרתם. בתרא קד: ואליהם תאמר. זבחים קז קט: איש איש. שם קח: אשר יעלה עולה. שם קט: או זבח. שם קז: ואל פתח אהל מועד. שם קו קט:

בעל הטורים

שחיטתו אעפ"כ השמר בשאר קדשים לשוחטן בחוץ: (ה) והביאם. ג'. דין. ואידך והביאום בבלה בכבואת ירמיה על הגולה. ואידך ולקחום עמים לביא והביאום אל מקומם בשביל שהיו מביאין זבחים לשעירים שהיו עובדים אליהם והביאום בבלה ומיד כשיעשו תשובה

רש"ין

במחנה. חוץ ט לעזרה: (ד) דם יחשב. כשופך דם האדם י שמתחייב בנפשו: דם שפך. (ת"כ) לרבות את הזורק דמים בחוץ: (ה) אשר הם זובחים. אשר הם רגילים כ לזבוח: (ז) לשעירים. לשדים כמו (ישעי' יג) ושעירים ירקדו שם: (ח) אשר יעלה עולה. לחייב על המקטיר איברים ל בחוץ כשוחט בחוץ שאם שחט א' והעלה

רשב"ם

כאשר צוה ה' את משה: (ד) דם יחשב לאיש ההוא דם שפך. חייב מיתה יחשב משמים לאיש ההוא אותו דם ששפך בשעת שחיטת חוץ: (ה) אשר הם זבחים על פני השדה. ויש מהם שטועים לשעירים ולא לשמים:

שפתי חכמים

ששחט בחוץ הכ' מדבר: ט ר"ל מ"ש הכא במחנה לא מיירי במחנ' כהונה דהיינו מעזרה ולפנים דאם שחט הזבח שלא במקומו דהיינו בלפונו של מזבח יהא בכרת דאף אם ישחט אותו בדרום מה לך איסור יש בזה כששחט מעזרה ולפנים אלא חוץ לעזרה: י כאלו אמר דם אדם יחשב לאיש ההוא דאל"כ ולי לא ידענו שדם יחשב כששפך דם בשחיטה: כ דאי זביחה ממש היינו את זבחיהם ומאי קראי ל"ל אלא אשר הם זובחים אשר הם רגילים לזבוח וק"ל. א"כ דק"ל אשר הם זובחים משמע שכבר זבוח והרי אח"כ כתיב וזבחו זבחי שלמים. כא"ס: ל דק"ל מה בא ללמד אשר יעלה עולה אם לאסור שחיטת הקרבת חוץ והלא כבר כאמר איש איש אשר ישחט וגו' ומפרש דבא ללמד לחייב על המקטיר איברים בחוץ. כשוחט כלו' אע"פ ששחט אחד כבר בחוץ והפסיל הקרבן ה"א אם היה מקריב אחר שחיטת פסול אינו עובר עליו דכבר פסלוהו הראשון בא

תפסיר הרס"ג

פיקרבה אד' הו קרבאן ללה בין ידי מסכנה. פהו יחסב עליה כמן קד ספך דם אנסאן. וינקטע ד'אלך אלאנסאן בן בין קומה: (ה) לכי יאתון בני אסראיל. בד'באיחהם אלתי לעלהם אן יד'בחונהא עלי וגה אלצחרא. פיגו בהא בין ידי אללה. אלי באב כ'בא אלמחצ'ר אלי אלאמאם. פיד'בחוהא ד'באיח סלאמה ללה: (ו) וירש אלאמאם דמהא עלי מד'בח אללה. אלד'י ענד באב כ'בא אלמחצ'ר. ויקתר שחמהא. מקבולא מרצ'ייא ללה: (ז) ולא יד'בחו אבדא ד'באיחהם. לאלשיאטין. אלד'י הם יטג'ון פי תבעהא. פיכון ד'אלך להם. רסם אלדהר לאגיאלהם: (ח) וקל להם. אי רגל מן בני אסראיל. ומן אלג'ריב אלדכ'יל פי מא בינהם. יחרק צעידה או ד'בחא: (ט) ואלי

נוה שלום

בינת וכפר בעדו ובעד העם. (ד) דם שפך, כמן ספך דם אנסאן, כמי ששפך דם אדם שמתחייב בנפשו עיין רש"י ז"ל. (ה) אשר הם זבחים, אלתי לעלהם אן יד'בחוהא וכו', אשר באולי יזבחו אותם על פני השדה, והטעם כתב רשב"ם ויש מהם שטועים לזבוח לשעירים ולא לשמים. (ז) לשעירים, ללשיאטין, וכן תרגם לשדים בפ' האזינו, ומחכמי הלשון אמרו שהמלה שיטאן שם לרוח רעה וקשה והאש משכנה, וקרובים דבריהם לדעת הרמב"ן שכתב שהשדים היתה יצירתם משני יסודות האש והאויר וגופם רוחני איננו מורגש יטוש לדקותו וקלותו

אבן עזרא

(ז) לשעירים. הם השדים ונקראו כן בעבור שישתער הגוף הרואה אותם והקרוב בעבור שיראו אותם המשוגעים כדמות שעירים ומלת עוד תורה שכן היו ישראל עושין במצרים: אשר הם זנים. כי כל מי שמבקש אותם ומאמין בהם הוא זונה מתחת אלהיו היחשוב כי יש מי שייטיב או ירע חוץ מהשם הנכבד והנורא. ובזו הפרשה לא הזכיר הגר כי המצוה על ישראל בזבחים ובעולות והזכיר הגר שלא יעזבו ישראל שיזבח הגר לעבודת כוכבים בארץ ישראל וכן משפט כל דם שהוא אסור בעבור שהוא הנפש כי הבשר בדם הוא והאמת כי הנפש שבה יחיה האדם הוא בדם הלב:

נחל קדומים

וז"ש לפנ"י ה' תטהרו לפני ה' דייקא ע"ד ותתפלל על ה' כמ"ש בזהר הקדוש ואהני לכפר על כל השנים שעברו ודוק הטב. ורבינו אפרים ז"ל כתב לפני ה' תטהרו זו מדת רחמים אבל לפני מדת הדין אין נקי וכתיב אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא כלומר אין צדיק לפני מדת הדין אבל לפני מדת רחמים רובם צדיקים עכ"ל. ואפשר בארץ רומז לשכינה דינא דמלכותא

מרפא לשון

ה) וזבחו זבחי שלמים, ויכסון נכסת קדשין. כצ"ל דלא כנ"א וידבחון דבחי קודשין, ואינו כמו ראש הפסוק את זבחיהם אשר הם זבחים שתר' בל' דבחא לפי שזה מדבר כנגד הפסד הב"ח הנק' קדשים ותחלת הפסוק מדבר בנגד תועלת הב"ח הנזבח לקרבן רצון.

מסורת הקריאה

הנגינה במ"ם: (ז) זאת, הזי"ן דגושה: (ח) איש איש, נמסר עליו ג' בטעם בענין, ר"ל במרכא פשטא א' לעיל פסוק ב', ב' דין.

באב כ'בא אלמחצ'ר לם יאתי בה. ליקרבה כד'אך ללה. פינקטע ד'אלך אלאנסאן מן קומה: (י) ואי רגל מן אל אסראיל. ומן אלג'ריב אלדכ'יל פי מא בינהם. יאכל שייא מן אלדם. אחללת ג'צ'בי פיה. וקטעתה מן בין קומה: (יא) לאן נפוס גמיע אלבשריןְ אלדם מסכנהא. ולד'אלך געלתה לכם עלי אלמד'בח. ליסתג'פר בה ען אנפסכם. לאן אלדם יכפר ען אלנפוס: (יב) ולד'אלך קלת לבני אסראיל. כל אנסאן מנכם לא יאכל דמא. חתי אלג'ריב אלדכ'יל פי מא בינכם לא יאכל דמא: (יג) ואי רגל מן בני אסראיל. ומן אלג'ריב אלדכ'יל פי מא בינהם. אצטאד צידא מן אלוחוש. או מן אלטאיר אלד'י אכלה חלאל. פליצב דמה. ויואריה

נוה שלום

באש ובאויר וכו' ע"כ. (יא) נפש הבשר, נפוס אלבשריון, נפשות בני אדם. בדם היא, אלדם מסכנהא, בדם הלב משכנה. וכ"כ ראב"ע וכ"ה דעת הגאון במאמר ב' פ"ג שנפש האדם משכנה בלב. (יג) אשר יאכל, אלד'י אכלה חלאל, שהוא מותר באכילה, וכן תיב"ע לאפוקי כל שאסור באכילה שאין שחיטתו מתירתו דאין חייב בכסוי אלא דם שחוטה הראויה לאכילה. ושפך את דמו, פליצב דמה, כלומר שישחטנו, ולהבדילו מלשון שפיכות דמים האמור אצל הריגה תרגם פליצב דמה שהוא לשון הרקה. וכסהו, ויואריה, לשון הסתרה והעלמה, (כוונת רס"ג שיתן עפר מכל עבריו. יק"א) והטע' כתב רשב"ם כי אז לא יהא ראוי

אבן עזרא

(יא) בנפש יכפר. בנפש שיש בו יכפר. והטעם נפש תחת נפש וי"מ כמו על נפשותיכם ואין לו טעם אחר שאמר לכפר על נפשותיכם: (יג) אשר יצוד ציד חיה. כאיל וצבי: או עוף אשר יאכל. גם מזה הכתוב נלמוד שלא נעזוב הגר שיאכל בארצנו חזיר או סוס או עוף דורס שהוא טמא ויתכן בעבור שצוה שלא יאכל דם ולא יראה דם נשפך חוץ מהמזבח השם צוה לכסות כל דם שאינו קרב לגבי המזבח שלא יחשוב הרואה בראותו והוא דם איל וצבי או עוף כי זבח נזבח לעבודת כוכבים ובפרשת ראה

אבי עזר

(יא) (בנפש יכפר) הרב דוחה דעת יש אומרים שתיבת בנפש קאי על נפש אדם כטעם ונכפר להם הדם תחת נפשם אבל הוא כפל לשון לפי שנאמר לכפר על נפשותיכם. ודעת הרב כי הדם הוא בנפש הבהמה אשר יכפר עליכם וכן מצינו לקמן

אהל מועד לא יביאנו לעשות אתו
ליהוה ונכרת האיש ההוא מעמיו:
י ואיש איש מבית ישראל ומן־הגר
הגר בתוכם אשר יאכל כל־דם
ונתתי פני בנפש האכלת את־הדם
והכרתי אתה מקרב עמה: יא כי
נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו
לכם על־המזבח לכפר על־
נפשתיכם כי־הדם הוא בנפש
יכפר: יב על־כן אמרתי לבני ישראל
כל־נפש מכם לא־תאכל דם והגר
הגר בתוככם לא־יאכל דם: יג ואיש
איש מבני ישראל ומן־הגר הגר
בתוכם אשר יצוד ציד חיה או־עוף
אשר יאכל ושפך את־דמו וכסהו

תרגום אונקלוס

משכן זמנא לא ייתיניה. למעבד יתיה קדם יי. וישתיצי. אנשא ההוא מעמיה: י. וגבר גבר מבית ישראל. ומן גיוריא. דיתגירון ביניהון. דייכול כל דם. ואתין רוגזי. באנשא דייכול ית דמא. ואשיצי יתיה מגו עמיה: יא. ארי נפש בשרא בדמא היא. ואנא. יהבתיה לכון על מדבחא. לכפרא על נפשתכון. ארי דמא הוא על נפשא מכפר: יב. על כן אמרית לבני ישראל. כל אנש מנכון לא ייכול דם. וגיוריא. דיתגיירון ביניכון לא ייכלון דם: יג. וגבר גבר מבני ישראל. ומן גיוריא דיתגיירון ביניהון. דיצוד. צידא חיתא. או עופא דמתאכיל. ויישוד ית דמיה. ויכסיניה בעפרא:

ת"א לעשות אתו. שם קז קח קט:
לה'. שם קח תמורה ו: כל דם. חולין עד: כי נפש הבשר. יומא נט זבחים ב כו חולין קיז מעילה יא: כי הדם הוא. פסחים סה יומא ה זבחים מו מנחות לג חולין קיז כריתות כב מעילה יא: כל נפש מכם. פסחים כב יבמות קיד חולין קכ: אשר יצוד. חולין פד: חיה או עוף. חולין פד: אשר יאכל. שם פה: ושפך את דמו. שם פד פז שבת כב ביצה ב בב"ק לא: וכסהו בעפר. חולין ל פג פד פז:

רשב"ם

(יג) וכסהו בעפר. כי אז לא יהא ראוי לאבילה:

בעל הטורים

ימזכו כדכתיב והביאום אל מקומם: (יג) ושפך את דמו וכסהו

רש"י

הבירו שניהם חייבים: (ט) ונכרת. זרעו נכרת מ וימיו נכרתין: (י) כל דם. לפי שנא' בנפש יכפר יכול לא יהא חייב אלא על דם המוקדשין ת"ל ב כל דם: ונתתי פני. (ת"כ) פנאי שלי ם פונה אני מכל עסקי ועוסק בו: (יא) כי נפש הבשר. של כל בריה בדם היא תלויה ע ולפיכך נתתיו על המזבח לכפר על נפש האדם תבוא נפש ותכפר על הנפש: (יב) כל נפש מכם. להזהיר גדולי' על הקטנים: (יג) אשר יצוד. אין לי אלא ציד אווזין ותרנגולין מנין ת"ל ציד מ"מ א"כ למה נאמר אשר יצוד שלא יאכל בשר אלא פ בהזמנה זאת: אשר יאכל. פרט צ לטמאים:

שפתי חכמים

הכ' ללמד ששניהם עוברים וחייבים: מ (נח"י) הא דלא פי' זה לעיל נראה משום דלעיל כתב מעמו שהוא ל' יחיד אבל מעמיו הוא ל' רבים משמע קאת הרבה מיני כריתות: נ כ' הרא"ם ויש לתמוה נ"ל כל לרבות אף דם חולין שלא לאוכלו תיפוק ליה מקרא דכל הדם לא תאכל דפ' כהן שדרשו שם אע"פ שאין שם זריקה מזבח הוא באזהרה. ותירץ וממה י"ל כתיב בההיא וכתיב בההי כדאמרי' גבי חייב מלא דהוא בזמן הזה. עכ"ל. (נח"י) כבודו במקומו מונח שלא ירד לחלק בין ל' חייב שפירושו כרת ובין ל' לא תאכלו שהוא באזהרה וחילוק זה פשוט הוא. ואשתמיטתיה להרא"ם מה שאמרו פ"ק דכריתות אמר רבא ג' כריתו' האמורות בדם למאי וכו' ע"ש: ס מפני שנתינת פניו של מקום בכ"מ הוא לטובה וכאן הוא לרעה: ע תיקן בזה דבשר דבקרא הוא לאו בשר ממש אלא כל בריה הוא נקרא בשם בשר כמ"ש כי השחית כל בשר את דרכו וגם נקט ל' תלייה להורות שאין הנפש מונחת בדם כי נפש אין בה ממש ואין שייך בה ל' הנחה כ"א ל' תלייה כלומר שקיומה אינו אלא בדם כי בהעדר הדם תפסד הנפש ואמר עוד ולפיכך במקום ואני דבקרא כלו' כיון שהנפש תלויה בדם לפיכך נתתי הדם לכפר על הנפש של אדם ולא שיהא אני דבקרא סיפור בפני עצמו: פ פרש"י כאלו הוא צד שאינה מזומנת לו כלו' שלא יאכל בשר עדיף שלא יעני: צ וא"ת דלמא למעט טרפה הוא דאתא כגון שניקב קרום של מוח או שמטו טרפה. וי"ל דהוכחתו

מצות השם

(יג) [קפז] (עשה לא) לכסות את דם חיה ועוף אחר שחיטתן שנאמר כי יצוד ציד חיה או עוף וגו' ושפך את דמו וכסהו בעפר:

נחל קדומים

ודוק: יג (ו) חיה או עוף וגו' וכסהו בעפר. טעם למצות כסוי אמרו בב"ר דכשהרג קין להבל הניחו על פני השדה ובאו חיות ועופות וחפרו וקברוהו ולפיכך זכו למצות כסוי. אך במדרש תנחומא שם אמרו דב' עופות באו וא' הרג חבירו וחפר וקברו ומשם למד קין וחפר וקבר להבל ועל זה זכו העופות לכסוי. ועוד אמרו רז"ל והובא בס' פענח רזא סוף פ' חיי שרה דחיה שמרה בתולי רבקה שנשרו יבעבור זה זכו החיות לכסוי ועיין לראב"ע ולרבינו בעל הטורים בפרפראותיו:

מרפא לשון

י) ונתתי פני בנפש ההוא, ואתין רוגזי. וכן לקמן בפ' קדשים ואני אתן את פני באיש ההוא, תר' אתין ית רגזי נר' טעמו כי פני כמו אפי ומליצת ונתתי פני כמו וחרה אפי. יב) והגר, וגיוריא. ה"ג בל"ר וכן כולם וכן כל האזרח, יציביא. יג) ציד היה, צידא חיתא, תרגם ציד מוכרח לפרש ציד שהוא חיה או עוף לא ציד שצד אותו חיה או עוף, א"נ לפרש ציד מ"מ אפי' אווזין ותרנגולין

חומת אנ"ך

הגזילה וכיוצא. תכף נתשנים לדיקים ויום הכפורים מכפר: (יג) חיה או עוף וכו' וכסהו בעפר. בפתח עינים ובנחל קדומים הבאתי מרז"ל טעם למצות כסוי בחיה ועוף ושם על הפתח הרגשתי על הרב כנה"ג בדינא דחיי שהוצרך להביא מראב"ע ופרפראות רבינו בעל הטורים ע"ש. ועתה מצאתי לרבינו הרוקח סימן שי"ט שכתב וז"ל למה מכסין דם חיה ועוף ולא דם בהמה מצאתי בהגדה בשעה שהלך אליעזר וכו' שמא כשנפלה כשרו והלכו שניהם ומצאו שם חיות ועופות שמכסין הדם והבהמה לא יצאה לכסות להכי מכסין דמיהן ולא שלה. עכ"ל ונעלם מהרב כנה"ג ז"ל: ושפך את דמו וכסהו. תניא בחולין קף פ"ז במה ששפך בו יכסה שלא יכסנו ברגל שלא יהיו מצות בזויות עליו ע"ש ואמרו בתנחומא פרשת ויגש אמר רשב"י אמר הקב"ה לישראל הוו מכבדין את המצות שהן שלוחי ושלוחו של

מסורת הקריאה

ג' לקמן י"ח ו': (י) ואיש איש. נמסר עליו ב' בטעם דין ואשר יצוד. ר"ל ב' בטעם קדמא ואזלא, דין, ואשר יצוד, לקמן פסוק י"ג: (יא) בדם הוא, סימן על הוא בחירק והוא במלאפום דעניינא עין לעיל ב' ו': (יב) תאכל, מלעיל: יאכל, מלעיל: (יג) ואיש

בֶּעָפָר: יד כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ
בְנַפְשׁוֹ הוּא וָאֹמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
דַּם כָּל־בָּשָׂר לֹא תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ
כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הִוא כָּל־אֹכְלָיו יִכָּרֵת:
טו וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה
וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֶּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהֵר:
טז וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ
וְנָשָׂא עֲוֺנוֹ: פ יח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
ג כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם אֲשֶׁר

* שביעי בסה"י (רביעי כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

יד. אֲרֵי נְפַשׁ כָּל בִּשְׂרָא. דְּמֵיהּ בְּנַפְשֵׁיהּ הוּא. וַאֲמָרִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. דַּם כָּל בִּשְׂרָא לָא תֵיכְלוּן. אֲרֵי נְפַשׁ כָּל בִּשְׂרָא דְּמֵיהּ הִיא. כָּל דְּיֵיכְלִנֵּיהּ יִשְׁתֵּיצֵי: טו. וְכָל אֱנָשׁ. דְּיֵיכוֹל נְבִילָא וּתְבִירָא. בְּיַצִּיבַיָּא וּבְגִיּוֹרַיָּא. וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי. וְיַסְחֵי בְּמַיָּא. וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי: טז. וְאִם לָא יְצַבַּע. וּבִשְׂרֵיהּ לָא יַסְחֵי. וִיקַבֵּיל חוֹבֵיהּ: א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְתֵימַר לְהוֹן. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: ג. כְּעוֹבָדֵי עַמָּא דְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם. דִּיתֵיבְתּוּן בַּהּ

תפסיר הרס"ג

באלתראב: (יד) לאן נפס גמיע אלבשריין. כל ואחד פי דמה. ולאני קלת לבני אסראיל. דם כל בשרי לא תאכלו. אד' נפס כל בשרי אלדם מסכנהא. וכל מן אכלה ינקטע: (טו) ואי אנסאן אכל גבילה או סקימה. מן אלצריח ואלג'ריב. פליג'סל ת'יאבה. וירחץ' באלמא. וינגס אלי אלמג'יב ויטהר: (טז) פאן הו לם יג'סלה. או לם ירחץ' בדנה. פקד חמל וזרה: (א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר בני אסראיל. וקל להם. אנא אללה רבכם: (ג) פכצנאיע אהל בלד

אבן עזרא

אנכי אפרש סוד זה הפסוק: (יד) דמו בנפשו. הוא דבק עם הנפש כי ידוע שהגידים היוצאים מפאת שמאל הלב מחולקים בחצי לדם ולרוח כדמות שמן זית עם האור: ואמר לבני ישראל. טעמו וכבר אמרתי והיא הפרשה הנזכרת ובעבור שהזכיר חיה שאיננה קרבה וכן עוף הזכיר כל נפש אשר תאכל נבלה שאיננה קרבה גם היא גם הזכירה בעבור הציד אם בזדון הוא עובר בלאו וילקה ואם בשגגה יביא חטאת ואם טען טוען והלא הכתוב אמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה התשובה כי זה גר תושב וכן כתוב והגר הגר בתוככם לא נעזבנו שיאכל נבלה רק הנכרי שיבוא בשערינו נתן אותה לו ויאכל אותה לחוץ: (טז) ונשא עונו. תמיד והוא יסלח עונו בעונש שיביא השם עליו ובעבור שהזכיר דברי השעירים שהיו עושים במצרים נסמכה זו הפרשה והעריות על מעשה ארץ כנען כי כן מפורש בסוף: וטעם אני ה' אלהיכם. על זה התנאי אהיה אלהיכם: (ג) ובחקתיהם לא תלכו. שלא ירגיל אדם ללכת בדרך הזה עד שיהיה לו חק: וכמעשה ארץ מצרים. על המשפטים והראיה את משפטי תעשו הם הכתובים על ספר הברית המפורש בפרשת אלה

אבי עזר

בפסוק כי נפש כל בשר בדמו ומרוב דביקתו השאילם הכתוב איש אל אחיו והנפש אשר תאכל כל דם בנפשו נביא לתמנו: (טז) (ונשא עונו תמיד) אי לא מסתפינא הייתי מוחק תיבת יסלח תחת ישא ונאופן אחר אי אפשר לפרשו ועיין פ' כי תשא בפסוק ועתה שא נא חטאתי ובפ' שמיני בד"ה במקום הקדוש ותראה כי הרב גלה לנו מסלות גדולות בהוראת נשיאת חטא ועון לשבח ולגנאי: (ג) (ובחוקותיהם לא תלכו) דקשה לרב תיבת תלכו נאמר כהולך בדרך או בעצת רעהו ולא מצינו שמוש במעשה אשר יעשו לכן דחק הרב לומר שלא ירגיל אדם וכו' ודברי רבותינו ידועים

ת"א כי נפש כל בשר. חולין פו: ואמר לבני ישראל. שם כז: וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה. זבחים סט:

בעל הטורים

בעפר. דם חיה ועוף טעונין כסוי שאין מקריבין אותו על המזבח שלא תהא מדה"ד מקטרגת איך דם יאכל דם לכך צוה לכסותו

רשב"ם

(טו) אשר תאכל נבלה. אפי' קטן יטמא: (טז) ונשא

רש"י

(יד) דמו בנפשו הוא. דמו הוא לו במקום הנפש שהנפש תלויה בו: כי נפש כל בשר דמו הוא. הנפש היא הדם. דם ובשר ל' זכר. נפש ל' נקבה: (טו) אשר תאכל נבלה וטרפה. בנבלת עוף טהור דבר הכ' שאין לה טומאה אלא בשעה שנבלעת בבית הבליעה ולמדך כאן שמטמאה באכילתה ואינה מטמאה במגע. וטרפה האמורה כאן לא נכתב אלא לדרוש וכן שנינו יכול תהא נבלת עוף טמא מטמא' בבית הבליעה ת"ל טרפה מי שיש במינו טרפה יצא עוף טמא שאין במינו טרפה: (טז) ונשא עונו. אם יאכל קדש או יכנס למקדש חייב על טומאה זו ככל שאר טומאות: ובשרו לא ירחץ ונשא עונו. על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כבוס בגדים במלקות: (ב) אני ה' אלהיכם. אני הוא שאמרתי בסיני (שמות כ) אנכי ה' אלהיך וקבלתם עליכם מלכותי מעתה קבלו גזרותי. ר' אומר גלוי וידוע לפניו שסופן להכשל בעריות בימי עזרא לפיכך בא עליהם בגזרה אני ה' אלהיכם דעו מי גוזר עליכם. דיין להפרע ונאמן לשלם שכר: (ג) כמעשה ארץ מצרים. (ת"כ) מגיד שמעשיהם של מצרים ושל כנעניים מקולקלים מכל האומות ואותו מקום שישבו בו ישראל מקולקל מן הכל: אשר

שפתי חכמים

מדכתיב הכא ושפך את דמו וכסהו ולעיל כתיב דם שפך מה להלן שחיטה שאינה ראויה כגון ששחט טרפה ואפ"ה כתיב וכסהו בעפר א"כ ואשר יאכל ל"ל אלא פרט לטמאים הוא דאתא אליבא דר"מ ולא כחכמים דהלכתא כוותייהו ול"ע: ק לא שדמיו של אדם תלויין בנפשו אלא נפשו תלוי בדמו: ר רצונו לתרץ והרי הבשר והדם שניהם ל' זכר הם ולמה כתיב היא. ומתרץ הנפש הוא הדם ומלת היא קאי על הנפש שהיא ל' נקבה: ש פי' מדכתי' ולא יאכל לטמאה בה כלו' שאין לו בה טומאה אלא ע"י אכילתם יצאת נבלת בהמה טמאה שמטמאה במגע ובמשא ומ"ה כתיב כאן וכל אשר תאכל ללמדך שמטמאה באכילה ולא במגע ובמשא ואין זה כ"א בנבלת עוף טהור דבהמה מטמאה במגע ובמשא: ת לאפוקי קודם בליעה שבעודנה בפיו טהור ולאפוקי אחר הבליע' שעודנה בתוך מעיו אף שלא נתעכל עדיין וטבל אחר הבליעה שהוא טהור: א כלו' קודם לכן היה כשר ועכשיו נטרף יצא זה שאין כו' כלו' שלא היה לו שעת הכושר: ב דק"ל הל"ל עון ומפי' דל' עונו משמע בעונש המיוחד הנכנס בטומאה למקדש והיינו העונש הכתוב בשאר כל טומאות שהוא בכרת. רא"ם. ס"ג דק' לרש"י למה ישא עונו אם מטמא א"ע: ג (מהרש"י) דק"ל ל"ל בשרו הל"ל ואם לא כבס בגדיו ולא רחץ במים כדכתיב בסמוך וכבס בגדיו ורחץ במים. ומתרץ דמ"ה כתיב ובשרו על רחיצת גופו כו' פי' אם לא טבל שהיא רחיצת הגוף ענוש כרת אם אכל קודש או נכנס למקדש אבל אם לא כבס בגדיו וזרקן למקדש ואפי' נגעו בגדיו בעודנו עליו במת ונכנס למקדש בעודן נוגעין במת פטור מן הכרת וחייב במלקות: ד (רא"ם) דאלהים זה מדת הדין כלו' ליפרע על עונות. ה' זו מדת הרחמים כלו' לכפר על עונות אם יעשה תשובה ולשלם שכר על המצות. (נח"י) ולא זכר מ"ם הרב כיון פ' ואמרת אני ה' וגו' הרי דנאמי הוא מפיק לה בלא מלת אלהים ע"ש: ה פי' ארץ גושן דאם לא כן אשר ישבתם

מרפא לשון

דבר שהוא נצוד ועומד כמו שפי' רז"ל. ג) ובחקתיהם, ובנימוסיהון. כ' היא"ר ז"ל שכל חוק שהוא אצל ע"ז תר' כן שהוא מל' דבר הנמס היפך ל' חק שמשמעותו דבר חקוק וקיים וכינהו אצל ע"ז לגנאי כמו שאמרו רז"ל בית גליא בית כריא, עין כל עין קוץ, אבל חקי התורה אין לקרותם כן כמו שאין לקרות ארון הקדש ארנא בית הכנסת בית עם, וכן את מזבחתם תחצון תר' איגוריהון מל' אגוריה של גוים כלומר כינוס מל' אגרה בקציר כמ"ש רש"י ז"ל מצבה אבן אחת מזבח אבנים הרבה וצ"ע איך לא תר' כינוי בלשון במה ע"כ תד"ק ומ"ש שהתר' כינה אצל ע"ז לגנאי הוא דחוק הרבה לפי שמצינו שהתר' משתמש בלשון זה אף בדבר שאסור

חומת אנ"ך

אדם כמותו אם כבדת אותם כאלו לי כבדתני. ואם בזית אותם כאלו לכבודי בזית ע"ש והאיש הירא מרדה ילבש בעת שמקיים מצוה או מתפלל

מסורת הקריאה

איש. ב' בטעם בענין, עין פסוק יו"ד: (טז) ירחץ, נמסר עליו ל', ר"ל לית עוד בקמץ, ועין לעיל א' ט':

(ב) דבר. נמסר עליו לית בטעם פשטא בספרא וכל וידבר (ר"ל ספר במדבר) דכוותיה בפשטא בר מן א' דבר דציצית בשני גרישין, ר"ל בגרשיים, וכוונתם דוקא על הני' דכתיב דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, דאלו היכי דלא כתיב ואמרת אליהם, איכא

יְשַׁבְתֶּם־בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ׃ ד אֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ ה וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְהוָה׃ ס ששי ו אִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְהוָה׃ ס ז עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לֹא

יומא סו: איש איש אל כל שאר בשרו. שבת יג. חגיגה יא כתובות מז סנהדרין ז ע"ז יז: ערות אביך. סנהדרין כד: וערות אמך. שם נג נד:

תרגום אונקלוס

לָא תַעְבְּדוּן. וּכְעוֹבָדֵי עַמְּמֵי אַרְעָא דִכְנַעַן. דַּאֲנָא מַעֵיל יָתְכוֹן לְתַמָּן לָא תַעְבְּדוּן. וּבְנָמוֹסֵיהוֹן לָא תְהָכוּן׃ ד. יָת דִּינַי תַּעְבְּדוּן. וְיָת קְיָמַי תִּטְּרוּן לְהַלָּכָא בְהוֹן. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ ה. וְתִטְּרוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי. דְּאִם יַעֲבֵיד יָתְהוֹן. אֱנָשָׁא יֵיחֵי בְהוֹן בְּחַיֵּי עָלְמָא. אֲנָא יְיָ׃ ו. גְּבַר גְּבַר לְכָל קְרִיב בִּשְׂרֵיהּ. לָא תִקְרְבוּן לְגַלָּאָה עֶרְיָא. אֲנָא יְיָ׃ ז. עֶרְיַת אֲבוּךְ. וְעֶרְיַת

ת"א ובחקותיהם לא תלכו. סנהדרין נב ע"ז יא נב חולין עא: ואת חקתי. יומא פז: ושמרתם את. עקרים מד מה: אשר יעשה. ב"ק לח סנהדרין נט מכות כג ע"ז ג: וחי בהם. יומא פה סנהדרין עד ע"ז כו עקדה שער ע: אני ה'.

תפסיר הרס"ג

מצר. אלד'י אקמתם פיה לא תצנעו. וכצנאיע אהל בלד כנעאן. אלד'י אנא מדכ'לכם הנאך לא תצנעו. וברסומהם לא תסירו: (ד) אחכאמי פאצנעו. ורסומי אחפצ'ו וסירו בהא. אנא אללה רבכם אגאזיכם כ'ירא: (ה) פאחפצ'ו רסומי ואחכאמי. פאן גזא אי אנסאן עמל בהא. אן יחיא אלחיאה אלדאימה. אנא אללה דאים אלבקא: (ו) כל רגל מנכם אלי נסיב ד'אתה. לא יתקדם לכשף סותהא. אנא אללה נהיתכם ען ד'אלך: (ז) סוות אביך, וסוות אמך לא תכשף. אמא

נוה שלום

לאכילה. (ה) אשר יעשה וכו' וחי בהם, יחיא אלחיאה אלדאימה, כי גמול האדם העושה אותם שיחיה החיים הנצחיים, הורה הגאון ז"ל כי זה שנ' וחי בהם הוא חיי עה"ב שהם נצחיים, אבל חיי העה"ז לא יצדק בהם שם חיים לפי שהם חיי זמן וכטוב כחוטא שוים בהם, ולזה תרגם אני ה' אנא אללה דאים אלבקא, הקיים לנצח. שאר, נסיב, הקרוב מצד האב או מצד האם. אני ה', אנא אללה נהיתכם ען ד'אלך וקלת, אני ה' הזהרתי אתכם וצויתי שלא תקרבו לגלות ערוה שאר בשר ואמרתי כל פרשת עריות. (ז) אמך היא, אמא סוה' אמך פהי אמך נפסהא, זה שכפל אמך היא לצד שהיא עצמה אמך אעפ"י שאינה אשת אביך, ואשת אביך שאינה אמך לפי שהיא כערות אביך וזהו שביאר בה

אבן עזרא

המשפטים: (ד) אני ה' אלהיכם. אז אהיה אלהיכם: וטעם ושמרתם את חקתי ואת משפטי. לבאר שהם חיים לעושיהם בשני עולמות כי המבין סודם חי העולם יחיינו ולא ימות לעולם על כן כתוב אני ה' אלהיכם כאשר פירשתיו: (ו) איש איש. כל איש ואיש ובעבור שלא הזכיר מבית ישראל לא נעזוב הגר שיעשה אחת מהתועבות הנזכרות בארצנו שלא יטמא את הארץ: אל כל שאר בשרו. שם כלל לכל העריות ואחר כן פרט. ורב אהרן הכהן אמר שפירושו להוציא שכבת זרע לבטלה: לא תקרבו. כנוי לשכיבה וכן ואקרב אל הנביאה וקרוב ממלת אל תגשו אל אשה: ערוה. דבר מגונה נחשף וצריך להתכסות: וטעם אני ה'. שהשם אוהב הנבדל לעבדו ולשמוע דברו יהר סיני לעד גם הראשון והוא סוד האדם ובעבור שיצר לב האדם כבהמות לא יתכן לאסור כל הנקבות והנה אסר כל הנמצאות עמו בכל עת ובפרשה כי תצא מחנה אגלה לך סוד סתום וחתום והנה כל המתגאל ירחק משם השם

רשב"ם

עונו, אם יאכל קדש או יכנס למקדש: (ה) וחי בהם, אבל אם לא יעשה, ונכרתו הנפשות העושות מקרב

בעל הטורים

סמך לפרשת דם: (ג) ובחוקותיהם לא תלכו. רמז שאין שוחטין בתוך הגומא שלא יחקה את המינין (חולין פ"ב): (ה) וחי בהם. וסמיך ליה לא תקרבו לגלות ערוה לומר אע"פ שאמרתי וחי בהם לא תקרבו לגלות ערוה כי בגלוי עריות יהרג ואל יעבור: (ו) אני ה'. ערות אביך וערות אמך. כי שלשה שותפין יש באדם:

רש"י

אשר אני מביא אתכם שמה. מגיד שאותן עממין שכבשו ישראל מקולקלים יותר מכולן (ת"כ): ובחקתיהם לא תלכו. מה הניח הכ' שלא אמר אלא אלו נימוסות שלהן דברים החקוקין להם כגון ז טרטיאות ח ואצטדיאות רמ"א אלו דרכי האמורי שמנו חכמים: (ד) את משפטי תעשו. אלו דברים האמורים בתורה ט במשפט שאלו לא נאמרו היו כדאי לאומרן: ואת חקתי תשמרו. דברים שהם גזירת המלך שיצה"ר משיב עליהם למה לנו לשומרן ואוה"ע משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז וטהרת מי חטאת לכך נא' אני ה' גזרתי עליכם אי אתם רשאי להפטר: ללכת בהם. אל תפטר מתוכם שלא תאמר י למדתי חכמת ישראל אלך ואלמד חכמת האומות: (ה) ושמרתם את חקותי. לרבות שאר דקדוקי הפרשה כ שלא פרט הכתו' בהם. (ת"כ) ד"א ליתן שמירה ועשייה לחוקים ושמירה ועשייה למשפטים ל לפי שלא נתן אלא עשייה למשפטים ושמירה לחוקים: וחי בהם. לעוה"ב שאם תאמר בעוה"ז והלא סופו הוא מת: אני ה'. נאמן לשלם שכר: (ו) לא תקרבו. להזהיר הנקבה כזכר לכך נא' מ ל' רבים: אני ה'. נאמן נ לשלם שכר: (ז) ערות אביך. זו אשת אביך או אינו אלא כמשמעו נא' כאן ערות אביך ונאמר להלן (ויקרא כ) ערות אביו גלה מה להלן אשת אביו אף כאן אשת אביו: וערות אמך. להביא אמו שאינה ע אשת אביו:

שפתי חכמים

ישבתם בה ל"ל: ו פי' אף ממעשה ארץ גושן וכ"ש משל מצרים דאל"כ מאי וכמעשה ארץ כנען שהכתוב הולך ומוסיף ממצרים לגושן ומגושן לכנען: ז פ"ק דכתובות פרש"י טרטיאות פלטי ע"א ושרים של עובדי אלילים: ח (ג"א) ואצטדיאות שחוק שמסיתים את השוורים ושאר חיות לנגחם ולהלהם זע"ז: ט כגון גזל וש"ד: י דאל"כ ללכת בהם ל"ל שהרי תשמרו כתיב: כ דאל"כ ושמרתם ל"ל הרי כבר כתיב ואת חקותי תשמרו: ל פי' דלעיל כתיב ואת חקותי תשמרו והכא כתיב אשר יעשה אותם דקאי אחוקים ומשפטים ושמירה ועשייה למשפטים לעיל כתיב את משפטי תעשו והכא כתיב ושמרתם את חקותי ואת משפטי: מ וא"ת והא דרך הפסוק לדבר כן בל' רבים כ"ל כל א' מכם כמו בסמוך דכתיב תשמרו ולא תעשו ולא תלכו. וי"ל דשאני הכא הואיל ובתחלה כתב ל' יחיד דכתיב איש וגו' ואח"כ כתיב תקרבו ל' רבים אלא ע"כ תקרבו לרבות הנקבה. וא"ת למה אצטריך לרבות גבי עריות שהוא ל"ת והא נקבה נ"כ חייבת במצות ל"ת דהא הוקשה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. וי"ל דעריות שאני בשלמא שאר איסורין שבתורה כגון אכילת איסור ונבלה וטרפה שאשה חייבת דהא היא עשתה האיסור כמו האיש אבל גבי עריות הבועל עושה מעשה והנבעלת לא עשתה ולא כלום דהרי היא כקרקע עולם לכן אצטריך לרבויי שחייבת: נ אע"פ דאין כאן עשיית מצוה אלא הרחקת עבירה ואין שייך לו' לשלם שכר אלא במעשה י"ל כל מי שבא עבירה לידו וניצל הימנה כותבים לו שכר כאלו עשה מצוה: ס כ"ל משכב זכר. וכתב הרא"ם יש לתמוה על ר"י ורש"י ז"ל שהביאו דבריו למה לא הביאו הג"ש של אביך אביך מקרא דערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא שהיה בלדו ומיירי באזהרה כמותו והביא הג"ש מקרא דפרשת קדושים דמיירי בעונש והניח הדבר בתימה (נח"י) ואני אומר דהיא הכותבת מערות אשת אביך הנכתב בלדו היא קשה כדמקשה התם אין לי אלא באזהרה וכו' עונש מנין דהא זה הפסוק בסמוך מיירי ג"כ באזהרה וע"כ מוכרח ללמד מאשת אביו גלה ע"ש: ע כ"ל:

מצות השם

(ו) [קפח] (לאו לז) שלא נתעדן ונתקרב לאחת מן העריות בשום מין קירוב בחבוק ונשוק וכדומה לעידונים אלו שנאמר איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני ה':

(ז) [קפט] (לאו לח) שלא נגלות ערות האב שנאמר ערות אביך לא תגלה:

מרפא לשון

לגנותו כמו מה משפט האיש דאליהו (במלכים א, ז,) שת"י מה נימוסא דגוברא והנכון שכן נקרא המנהג וטכסיס איזה דבר בל' ארמי נימוס וטעמו מוסר שהסכים עליו השכל ולכן לא יפול ל' זה על חוקי התורה האלהית שהם גזירות אלהיות שלא על פי השכל האנושי אלא על חוקים שנהגו בהם בני אדם מדעתם ואם הוא מל' דבר הנמס כמ"ש ז"ל י"ל שכן נק' חוקים של ב"ו נימוסים מפני שאין דרכם להתקיים לעולם כי מה שיסכים עליו חכם זה לא יסכים עליו חכם אחר בין באותי הדור בין בדור אחר. וגם מה שתר' מזבח אצל ע"ז איגורא אינו נראה שהוא כינוי לגנאי אף לפי מה שפירש אתו מל' אגוריות של גוים וממה שהקשה למה לא כינה בלשון במה נמצאת סייעתא לדברינו שלא כינה לגנאי מעולם.

חומת אנ"ך

או לומר בתו' יהיה בכבוד גדול כדת מה לעשות: (ו) איש איש אל כל שאר בשרו. אמר איש איש לרמוז מ"ש הרדב"ז בתשובותיו משם המקובלים דאין משתמשין בשרביטו של מלך וזה טעם העריות. והדברים עתיקים. ומינה דיעקב אבינו עליו השלום הותר בשתי אחיות דהקב"ה כנ יכול קראו אל: לא תקרבו. פירש"י להזהיר הנקבה כזכר. פי' אף על גב דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין אצטריך דלא כיוון דהיא קרקע עולם מפרשים:

מסורת הקריאה

בטעם אחרינא: (ה) וחי, הוי"ו בקמץ: (ז) תגלה, הלמ"ד בצירי, עין פסוק ט"ו: אמך היא, נמסר במס"ר כל ערייתה היא, ר"ל כל פרשת עריות הוא הה"א בחירק. ומן סוף סדרא דערייתא עד סוף סיפרא הוא. ר"ל במלאפום, בר מן ט"ו היא, בחירק, וסי' א' והוא שפחה (י"ט כ') ב' בנפש ההוא (כ' ו') וכל הנפש ההוא בכלל זה, ג' זמה הוא (שם י"ד) ד' והוא תראה (שם י"ז) ה'

תְגַלֶּה אִמְּךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃
ס ח עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה
עֶרְוַת אָבִיךָ הִוא׃ ס ט עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ
בַת־אָבִיךָ אוֹ בַת־אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת
אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן׃
ס י עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ אוֹ בַת־בִּתְּךָ לֹא
תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה׃ ס
יא עֶרְוַת בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת
אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה
עֶרְוָתָהּ׃ ס יב עֶרְוַת אֲחוֹת־אָבִיךָ
לֹא תְגַלֵּה שְׁאֵר אָבִיךָ הִוא׃ ס
יג עֶרְוַת אֲחוֹת־אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה כִּי־
שְׁאֵר אִמְּךָ הִוא׃ ס יד עֶרְוַת אֲחִי־
אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא

תרגום אונקלוס

אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי. אִמָּךְ הִיא. לָא תְגַלֵּי עֶרְיְתַהּ: ח. עֶרְיַת אִתַּת אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי. עֶרְיְתָא דַּאֲבוּךְ הִיא: ט. עֶרְיַת אֲחָתָךְ בַּת אֲבוּךְ אוֹ בַת אִמָּךְ. דִּילִידָא מִן אֲבוּךְ מִן אִתָּא אוּחְרֵי. אוֹ מִן אִמָּךְ מִן גְּבַר אָחֳרָן. לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתְהוֹן: י. עֶרְיַת בַּת בְּרָךְ אוֹ בַת בְּרַתָּךְ. לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתְהוֹן. אֲרֵי עֶרְיָתָךְ אִנִּין: יא עֶרְיַת בַּת אִתַּת אֲבוּךְ דִּילִידָא מִן אֲבוּךְ. אֲחָתָךְ הִיא. לָא תְגַלֵּי עֶרְיְתַהּ: יב. עֶרְיַת אֲחַת אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי. קָרִיבַת אֲבוּךְ הִיא: יג. עֶרְיַת אֲחַת אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי. אֲרֵי קָרִיבַת אִמָּךְ הִיא: יד. עֶרְיַת אַחְבּוּךְ לָא תְגַלֵּי. לְאִתְּתֵיהּ לָא תִקְרַב. אִתַּת

ת"א אמך היא. שם עא עה: ערותה. שם נג: ערות אשה.
שם כד: ערות אחותך. יבמות כב כג: ערות בת בנך. שם כב כג לז: ערות בת אשת אביך. יבמות כב: ערות אחות אביך. שם כד: שאר אביך היא. בתרא קט: שאר אמך היא. שם: ערות אחי אביך. סנהדרין כח:

רשב"ם עמם: (ט) מולדת בית או מולדת חוץ. פנויה. כך נראה בעיני

רש"י

(ח) ערות אשת אביך. לרבות לאחר מיתה: (ט) בת אביך. אף בת אנוסה פ' במשמע: מולדת בית או מולדת חוץ. בין שאומרים לו לאביך קיים את אמה ובין שאומרים לו הוצא את אמה כגון ממזרת או נתינה: (י) ערות בת בנך וגו'. בבתו מאנוסתו הכ' מדבר צ ובתו בת בתו מאשתו ק אנו למדין מערות אשה ובתה שנא' בהן לא תגלה בין שהיא ממנו בין שהיא מאיש אחר: ערות בת בנך. ק"ו לבתך ר אלא לפי שאין מזהירין מן הדין למדוה מגז"ש ש במס' יבמות: (יא) ערות בת אשת אביך. לימד שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית לכך נאמר בת אשת אביך כראויה לקידושין: (יד) ערות אחי אביך לא תגלה.

שפתי חכמים

כגון שנולד מאנוסת אביו או ממפותת אביו: פ וקרא דערות בת אשת אביו ללמד מי שיש לו אישות לאביך בה פרט לאחותו שנולדה לאביו מן השפחה משום דלא תפסי בה קדושין: צ כל"ת שלא תאמר מדכתיב בת בנך ובת בתך הא בת בנה ובת בתה מאיש אחר מותר והא כתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ובת בתה. ל"פ שמיירי באנוסה דלאו אשתו ולפיכך אינו באזהרת לא תגלה אלא בבת בתו שבאה מזרעו אבל בתו של אנוסתו שבאה מזרע אחרים אינו באזהרת לא תגלה וה"ה בת אשתו דלאו בתו: ק פי' וה"ת אחר שזה המקרא של ערות בת בנך וגו' באנוסים קמיירי א"כ בתו ובת בנו מנשואתו מנין דליכא למימר דהתיא בק"ו מאנוסתו דהא אין מזהירין ואין עונשין מן הדין והשיב בתו אנו למדין וכו': ר פי' ק"ו לבתך מן שאנוסה דאלו מן הנשואין מערות אשה ובתה ילפינן: ש כתיב הכא בערות בת בנך הנה ולקמן כתיב ערות אשה ובתה וגו' והתם כתיב ג"כ הנה מה שנה

מצות השם

(שם) [קכ'] (לאו לט) שלא לגלות ערות האם שנא' וערות אמך לא תגלה אמך היא לא תגלה ערותה:

(ח) [קכא] (לאו ק) שלא לגלות ערות אשת האב לעולם שנאמר ערות אשת אביך לא תגלה:

(ט) [קכב] (לאו קא) שלא לגלות ערות אחותו מאביו או מאמו אף שהיא מאנוסת אביו או שהיא אחותו מאמו מן הזנות בכל ענין שתהיה נאסרה עליו שנאמר ערות אחותך בת אביך או בת אמך מולדת בית או מולדת חוץ לא תגלה ערותן:

(י) [קכג] (לאו קב) שלא לגלות ערות בת הבן שנא' ערות בת בנך לא תגלה:

(שם) [קכד] (לאו קג) שלא לגלות ערות בת הבת שנא' או בת בתך לא תגלה ערותן כי ערותך הנה:

(שם) [קכה] (לאו קד) שלא לגלות ערות הבת ק"ו מערות בת בנך ולפי שאין עונשין מן הדין לא למדה הכתוב אלא מג"ש כמבואר במס' יבמות (דף ג) (והרי היא מגופי תורה):

(יא) [קכו] (לאו קה) שלא לגלות ערות בת אשת אביו דהיינו אחותו מנשואת אביו שנאמר ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא לא תגלה ערותה:

(יב) [קכז] (לאו קו) שלא לגלות ערות אחות האב מ"מ שנאמר ערות אחות אביך לא תגלה שאר אביך היא:

(יג) [קכח] (לאו קז) שלא לגלות ערות האם בכל ענין שתהיה שנא' ערות אחות אמך לא תגלה כי שאר אמך היא:

(יד) [קכט] (לאו קח) שלא לגלות ערות אחי אביו בכל ענין שיהי' נקרא אחיו שנא' ערות אחי אביך לא תגלה:

תפסיר הרס"ג

סוות אמך פהי אמך נפסהא. לא תכשפן סוותהא: (ח) ואמא סוות אביך פהי זוגה' אביך. לא תכשפן סוותהא: (ט) וסוות אכ'תך אבנה' אביך או אבנה' אמך. אלמולודה דאכ'לא לא כ'ארגא. לא תכשפן סיותהמא: (י) וסוות אבנה' אבנך או אבנה' אבנתך. לא תכשפהמא. לאנהמא סוואתך: (יא) וסוות אבנה' זוגה' אביך אלמולודה מן אביך. הי אלתי ביינת אנהא אכ'תך. לא תכשפן סוותהא: (יב) וסוות אכ'ת אביך פלא תכשף. לאנהא נסיבה' אביך: (יג) וסוות אכ'ת אמך פלא תכשף. לאנהא נסיבה' אמך: (יד) וסוות עמך לא תכשף. וד'אלך אן לא תתקדם אלי זוגתה. אד' הי

נוה שלום

ערות אביך היא. (ט) מולדת בית, אלמולודה דאכ'לא. מולדת חוץ, או כ'ארגא, היה נראה לפרש דאכ'לא מן הנישואין, וכ'ארגא מזנות, אבל ממה שביאר הגאון בפסוק ערות בת אשת אביך וכו' יהיה הפירוש כת"א, ודאכ'לא אחותו מאביו והיא הנק' מולדת בית, וכ'ארגא אחותו מאמו והיא הנק' מולדת חוץ, וזהו ע"ד הפשט וכ"כ רד"ק בספר השרשים שרש ילד. (יא) ערות בת אשת וכו' אחותך היא, אלד'י בינת אנהא אכ'תך, שנזכרה בפסוק הקודם ערות אחתך וכו' מולדת בית. (יד) ערות אחי אביך וכו', וסוה' עמך וכו' וד'אלך אן לא תתקדם וכו', זה שאמר הכתוב ערות אחי אביך הוא אל אשתו לא תקרב שאסורה עליך כמו דדתך אחות אביך.

אבן עזרא

המקובל על כן הזכיר אני ה'. (ז) ערות אביך. והחל מהאב שהוא קודם הבן ואמר שאסור הוא כל מי שהוא ערות אב ואם והנה היא האם בראש ואח"כ ערות אשת אב ואיננה אם ואח"כ האחות שהיא בת אביו או בת אם: (ט) מולדת בית. שנולדה על משפט בית ישראל אחר אירוסין וקדושין: מולדת חוץ. חוץ מהמנהג ויש אומרים כי פירוש מולדת כמו יולדו על ברכי יוסף שגדלה עמך בבית או היא במקום אחר ומדינה אחרת וגדלה בחוץ מבית האב עמך. ואחר כך הזכיר בת בנך: (יא) ערות בת אשת אביך. יש אומרים שהוא האחות האב ואם ואנחנו ידענו כי השוכב עמה עובר על שני לאוין ויש אומרים כי זה הפסוק לחזוק והצדוקים אמרו שאיננה בת אם ויפרשו מולדת אביך שגדלה אביך והטעם שלקח האב אשה והיתה לה בת קטנה וכן יפרשו על תמר וראייתם כי לא ימנעני ממך רע לא היתה

מרפא לשון

ח) אשר יעשה אתם האדם וחי בהם, דאם יעביד יתהון אנשא ייחי בהון בחיי עלמא. ה"ג דלא כנ"א וייחי וכן חבריו דביחזקאל כ' שאין וי"ו וחי וי"ו המוסיף והנה תר' אשר דאם כמו אשר נשיא יחטא, וחברו את הברכה אשר תשמעו שתר' אם. אמנם צ"ל למה תר' וחי בהם ייחי בהון בחיי עלמא ולא כן תרגם כאן למען יאריכון ימיך שאצל כבוד אב ואם וכיוצא, והלא גם בזה פירשו רז"ל יאריכון ימיך לעולם שכלו ארוך ונר' שטעמו מפני שלא אמר בל' גמול ושמרתם את חקתי ואת משפטי למען תחיון אלא בדרך חיוב אשר יעשה אותם האדם יחי בהם ממילא, ולכן הוא ודאי ייעוד על חיי העה"ב בפשיטות שאל"כ אין שמירת החוקים והמשפטים מחייב חיי עה"ז שאין מחייב חיי הגוף אלא שמירת הבריאות ואכילה ושתייה ומה שלמדו חז"ל מפ' זה שפיקוח נפש דוחה את המצוה אינו עיקר פשט הכ' אלא דרך למידות דה"ה דחיי עה"ז כשאפשר. ט) מולדת בית, דילידא מן אבוך מן איתא אוחרי. ה"ג דלא כנ"א מן אתתא אחרנתא, והטעם כדי להשוות הלשון מן איתא אוחרי כמו מן גבר אחרן בתנועות שוות. יז) שארא הנה, קריבן אנין ה"ג. זמה היא, עיצת חטין. ה"ג

מסורת הקריאה

והוא גלתה (שם י"ח) ר' נדה הוא (שם כ"א), ז' היא מחללת (כ"א ט') חֵ' הוא בתרומה (כ"ב י"ב) ט' שבת הוא (כ"ג ג') י' עצרת היא (שם ל"ו) י"א י"ב י"ג יובל הוא ג' בענייגא (כ"ה י' י"א י"ב) י"ד היא אחזתם (כ"ה ל"ג) ט"ו נקבה הוא (כ"ז ד'): (יב) ערות,

תִקְרָב דֹּדָתְךָ הִוא: ס טו עֶרְוַת
כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֵּה אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא
לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ: ס טז עֶרְוַת אֵשֶׁת־
אָחִיךָ לֹא תְגַלֵּה עֶרְוַת אָחִיךָ הִוא:
ס יז עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֵּה
אֶת־בַּת־בְּנָהּ וְאֶת־בַּת־בִּתָּהּ לֹא
תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה
זִמָּה הִוא: יח וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא
תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ
בְּחַיֶּיהָ: יט וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ

תרגום אונקלוס

אחבוך היא: טו. ערית כלתך לא תגלי. אתת ברך היא. לא תגלי ערינה: טז. ערית אתת אחוך לא תגלי. ערית אחוך היא: יז. ערית אתתא וברתה לא תגלי. ית בת ברה וית בר ברתה. לא תסב לגלאה ערינה. קריבן אנין עיצת חטין היא: יח. ואתתא עם אחתה לא תסב. לאעקא לה. לגלאה ערינה. עלה בחייהא: יט ולאתתא בריחוק סאובתה.

ת"א ערות כלתך לא תגלה. יבמות כא: אשת בנך הוא. סנהדרין נג עו: ערות אשת אחיך. יבמות נה: ערות אחיך היא. שם: ערות אשה ובתה. שם כב לז: את בת בנה. שם כא: שארה הנה. חגיגה יא יבמות ג כריתות ה: זמה הוא. חגיגה יא יבמות ג סנהדרין עה כריתות ה טו: ואשה אל אחותה. יבמות ג יד כח קידושין נ: לצרר עליה בחייה. יבמות ח ע יג: לגלות ערותה עליה. הוריות ח: ואל אשה בנדה. שבת יג מכות יד שבועות יח כריתות ב:

תפסיר הרס"ג

כעמתך: (טו) וסוות כנתך פלא תכשף. והי זוגה' אבנך. לא תכשף סוותהא: (טז) וסוות זוגה' אכ'יך פלא תכשף. אד' הי כסוות אכ'יך: (יז) וסוות אמראה ואבנתהא לא תכשף. וכד'אלך אבנה' אבנהא ואבנה' אבנתהא. לא תתכ'ד' לתכשף סואתהמא. אד' הן נסאיב והי פאחשה: (יח) ואמראה מע אכ'תהא לא תתכ'ד'. לתכון צ'ארתין. לתכשף סוותהא. מעהא פי חיאתהא: (יט) ואלי אמראה פי חיצ'ה' נגאסתהא. לא תתקדם.

נוה שלום

(טו) כלתך, כנתך, (אלכנה, אמראה' אלאבן או אמראה' אלאך'). לטמאה בה, ולא ללתנגס בהא, ולא להתטמאות בה באבר מת או בהעראה בלי הוצאת

אבן עזרא

מולדת דוד ואחר שהמעתיקים אמרו כי בת אשת אב מותרת אין צורך להשיב על הבודאים מלבם ויתכן להיות בת אשת אביך בת אנוסה. ומלת שאר ובשר. קרובים בטעם: (יד) דודתך היא. חשובה היא כדודתך וכן הנה חנמאל דודי והנה מה יעשו הסומכים במצות על התורה לבדה כי לא אסר הכתוב אשת אחי האם ולא אם האב ולא אם האם על כן אנחנו צריכים לקבלה ויתכן שלא הזכיר אשת אחי האם כי נלמוד מאשת אחי האב והזכירה בפרשת קדושים גם הנזכרות שלא הזכירם הכתוב דבר על ההוה: (טז) ערות אשת אחיך. בפרשת כי ישבו אחים והאומר למה לא הזכיר הכתוב הבת והיא מפורשת ערות אשה ובתה בתו או שאיננה בתו כי אחר ששכב עם האם נאסרה הבת: (יז) שארה הנה. הם שני שמות שאר עם שארה. שארה היה האל"ף ראוי לנוח כלמ"ד שלמה לולי שהיא מהגרון: (יח) לצרור. מגזרת וכעסתה צרתה והנה לא הזכיר בפרשת קדושים עונש השוכב עם שתי אחיות כאשר לא הזכיר עונש השוכב עם בת בנו ועם בת בתו וטעם המפרש כי רחל ולאה לא היו אחיות וראייתו כי את כל התועבות האל וזו איננה ראיה גמורה והשואל איך יעניש השם על דבר שלא הזהיר יש משיבים כי בני נח

אבי עזר

ופשוטים במקרא: (יז) (שארה הנה) הם שני שמות כמו צדק צדקה ומוקד ומוקדה לפי דעת הרב ושניהם הוראתם קרבת איש: (יח) (לצרור וגו' וזו איננה ראיה) עיין לקמן בפסוק את משפטי תעשו כתב הרב ואם יש לך לב תוכל להבין וכו' לכן כתב הרב פה וזו איננה ראיה גמורה כי את כל התועבות קאי על התושבים ואנשי הארץ ועיין הרמב"ן בפ' תולדת ובמזרחי פ' קדושים בד"ה אם תאור קין

רשב"ם

בעיני לפי פשוטו: (יח) לצרור. כמו וכעסתה צרתה. שתי נשים לאיש אחד נקראות צרות זו לזו:

בעל הטורים

(יח) עליה בחייה. גימ' אף היבמה (עם האותיות): (יט) ואל אשה. ב'. דין. ואידך ואל אשה נדה לא יקרב וכן בנדת ב' הכא

רש"י

ומה היא ערותו אל אשתו לא תקרב: (טו) אשת בנך היא. לא אמרתי אלא בשיש לבנך אישות בה א פרט לאנוסה ושפחה ונכרית: (יז) ערות אשה ובתה. לא אסר הכתו' אלא ע"י נשואי הראשונה לכך נא' לא תקח ל' קיחה. וכן לענין העונש אשר יקח את אשה ואת אמה (ויקרא כ) לשון קיחה אבל אנס אשה מותר ב לישא בתה: שארה הנה. קרובות זו לזו: זמה. עצה כתרגומו ג עצת חטאין שיצרך יועצך לחטוא: (יח) אל אחתה. שתיהן ד כאחת: לצרר. ל' צרה לעשות את זו צרה לזו: בחייה. למדך שאם גרשה

שפתי חכמים

דכתיב התם מיירי בבתה אף הנה דכתיב הכא מיירי בבתה: ת אבל גבי ערות אביך לא הוצרך לכתוב אחריו אל אשתו לא תקרב להודיע מה היא ערותו משום דסמך הקרא על הג"ש דלעיל: א והא דלא נקט רש"י גם לעיל גבי ערות בת אשת אביך אנוסה משום דלעיל מרבינן אנוסה לחיוב כדכתיב בת אביך ופרש"י אף בת אנוסה במשמע. וא"ת מ"ש הכא דממעט מקרא דאשת בנך את האנוסה ואלו גבי בת אשת אביך אינו ממעט האנוסה אם מפני דלעיל ריבה הכ' משום דכתיב בת אביך ואף בת אנוסה במשמע ה"נ כתיב כלתך אף האנוסה במשמע. ותירץ הרא"ם שאני התם דהוי תרי קראי וכל אחד נדרש לעצמו וכיון שמאחד משמע אף האנוסה ומהאחד משמע למעט אנוסה כדי שלא יסתור זה את זה דרשו שלא בא למעט אלא השפחה וכו' בלבד כדי לקיים שני המקראות אבל הכא שהרבוי והמיעוט שניהם במקרא א' אין כל א' נדרש לעצמו אלא קראו מבאר קראו כאילו כלתך אמרתי באותה שיש לבנך אישות בה פרט לאנוסה וכו' שאין לבנך אישות בה וכו': ב ומקרא של ערות בת בנך וגו' דאסר הקרא בת אנוסתו לא אסר אלא בתו ובת בתו מאנוסתו אבל בתה ובת בתה לא: ג כי דגש המ"ם מביא את הכפל והוי זמם שהיא לשון מחשבה: ד כדתנן המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת אינה מקודשת מדכתיב אשה אל אחותה לא תקח לא ישו לקוחים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יט) ואל אשה. לפי שהוא מצוי אצלה בימי טהרתה שייך למימר שלא תקרב ביאתה אלא שממתין עד שתטהר:

מצות השם

(שם) [ר] (לאו קט) שלא לגלות ערות אשת אחי אביו שנא' אל אשתו לא תקרב דודתך היא:

(טו) [רא] (לאו קי) שלא לגלות ערות אשת מי שקרוי בנו אפי' ממזר פרט לבן שפחה ונכרית כי אין זה קרוי בנו שנאמר ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה:

(טז) [רב] (לאו קיא) שלא לגלות ערות אשת אחיו בכל ענין שתהיה חוץ מכשהיא במקום מצוה שהתורה התירה ביבום והכא אסרו שנא' ערות אשת אחיך לא תגלה ערות אחיך היא:

(יז) [רג] (לאו קיב) שלא לגלות ערות אשה ובתה שנא' ערות אשה ובתה לא תגלה וגו':

(שם) [רד] (לאו קיג) שלא לגלות ערות אשה ובת בנה על ידי נשואי הראשונה כנזכר במצוה הקודמת שנאמר את בת בנה ואת בת בתה לא תקח וגו':

(שם) [רה] (לאו קיד) שלא לגלות ערות אשה ובת בתה על ידי נשואי הראשונה שנא' ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא:

(יח) [רו] (לאו קטו) שלא יקח אדם אחות אשתו כ"ז שאשתו בחיים ואפי' שגרש את אשתו אחותה אסורה עליו בכל ענין עד שתמות אשתו זו שנתקדשה לו ראשונה שנא' ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה:

(יט) [רז] (לאו קטז) שלא לבוא על האשה נדה ולא יקרב אליה בשום קירוב ונגיעה שנא' ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב:

מרפא לשון

ול"ג חטאין, אולי הוא קיצור לשון כמו נבייא, נביין וצ"ע למה לא תר' עיצת חטאה. כ) ואל עמיתך, ובאיתת חברך. כ' היא"ר שכן יתכן לפי העניין שנקשר בו ולפי הלשון וכן ונתת אל הארן עכ"ל, ולפי מש"ל בפ' שלח על תר' שכבת הטל הוא מדוקדק יותר. כא) ומזרעך לא תתן, ומזרעך. ה"ג וכלשון המשנה פ"ד דשקלים וכ"כ היא"ר ז"ל דלא כנ"א ומבנך, וכבר פי' היא"ר ז"ל דבכ"מ שתר' בנך או ברך הוציא היוצא מהם לדורות ופירוש נכון הוא כי גם בני בנים הם בכלל אזהרת ומזרעך ולכן צריך לתר' ומזרעך לא ומבנך ומה שדחה פירוש זה בס' נל"ג ממה שתר' וזרע אין לה, ובר ובמשנה איתא שאפי' זרע זרעה, הוא מאין תבונה שאם אין בן מהיכן יבא בן הבן ואילו תרגמו וזרעא לית לה, היה משמעו שאם אין לה אלא בן לא תאכל בתרומה אא"כ יש לה בני בנים. ואני אוסיף עוד ביאור על מה שפי' היא"ר ז"ל כי זרעא בתר' יכלול גם בני בנים עד סוף כל הדורות שכן הוא תרגום משפחה ולכן כל מקום שכתוב ל' זרע והוא כולל גם כל משפחתו מתר' בל' זרע שהוא תרגום ל' משפחה ג"כ כמו זה שאמר הכ' ומזרעך לא תתן שהוא כמו וממשפחתך לא תתן וכמו אשר יקרב מכל זרעכם שהוא כמו מכל משפחתכם זולתי כשיאמר זרעך. אחריך או לדרתם שבאמרו אחריך או לדרתם אז הוציא מל' זרעך היוצא מהם לדורות שאינו אלא כפל לשון לומר משפחתך

מסורת הקריאה

נמסר עליו מכאן ועד סוף עניינא כולהון ערות, ר"ל במרכא: (יד) תקרב, הרי"ש בקמץ: (טו) תגלה, נמסר עליו כל סחופי בצירי, סחופי הוא שם הכינוי לאתנחתא. וכוונתה כל מלות תגלה הבא באתנחתא הוא בצירי הלמ"ד ושארא בסגול: (כ) לטמאה בה, במקף והבית רפה: (כג) לטמאה בה, במקף והבי"ת רפה: לרבעה, מפיק ה"א. ונמסר עליו לית מפיק ה"א וא' לא מפיק ה"א (כ' ט"ז) והוא חד מן י"א זוגין מן ב' ב' חד מפיק ה"א וחד לא מפיק ה"א נמסר במס"ר: תבל, נמסר עליו ב' מלעיל וסי' הארץ מתחת.

לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ׃ כ וְאֶל־
אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ
לְזָרַע לְטָמְאָה־בָהּ׃ כא וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־
תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל
אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃ שביעי רביעי
כשהן מחוברין כב וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב
מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִוא׃ כג וּבְכָל־
בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְטָמְאָה־
בָהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה
לְרִבְעָהּ תֶּבֶל הוּא׃ כד אַל־תִּטַּמְּאוּ
בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם׃
כה וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֺנָהּ
עָלֶיהָ וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ׃
מפטיר כו וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי
וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל
הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכְכֶם׃ כז כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת
הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר

תרגום אונקלוס

לָא תִקְרַב. לְגַלָּאָה עֶרְיְתַהּ: כ. וּבְאִתַּת חַבְרָךְ. לָא תִתֵּן שְׁכוּבְתָּךְ לְזַרְעָא. לְאִסְתַּאָבָא בַהּ: כא. וּמִזַּרְעָךְ לָא תִתֵּן לְאַעְבָּרָא לְמוֹלֶךְ. וְלָא תַחֵיל. יָת שְׁמָא דֶאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ: כב. וְיָת דְכוּרָא. לָא תִשְׁכּוּב מִשְׁכְּבֵי אִתָּא. תוֹעֵיבָא הִיא: כג. וּבְכָל בְּעִירָא. לָא תִתֵּין שְׁכוּבְתָּךְ לְאִסְתַּאָבָא בַהּ. וְאִתְּתָא. לָא תְקוּם. קֳדָם בְּעִירָא. לְמִשְׁלַט בַּהּ תִּבְלָא הוּא: כד. לָא תִסְתָּאֲבוּן בְּכָל אִלֵּין. אֲרֵי בְּכָל אִלֵּין אִסְתָּאֲבוּ עַמְמַיָּא. דַּאֲנָא מַגְלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן: כה. וְאִסְתָּאֲבַת אַרְעָא. וְאַסְעָרִית חוֹבַהּ עֲלַהּ. וְרוֹקִינַת אַרְעָא יָת יָתְבַהָא: כו. וְתִטְּרוּן אַתּוּן. יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי. וְלָא תַעְבְּדוּן. מִכֹּל תּוֹעֵיבָתָא הָאִלֵּין. יַצִּיבַיָּא וְגִיּוֹרַיָּא דְיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן: כז. אֲרֵי יָת כָּל תּוֹעֵיבָתָא הָאִלֵּין. עֲבַדוּ אֱנָשֵׁי אַרְעָא

תפסיר הרס"ג

לתכשף סוותהא: (כ) ומע זוג'ה צאחבך. לא תגעל מצ'אגעתך לאנסאל. ולא לאלתנגס בהא: (כא) ולא תעט מן נסלך לאלתקריב לאלצנם. ולא תבד'ל אסם רבך. אנא אללה אלמעאקב: (כב) ואלד'כר פלא תצ'אגעה עלי צ'רוב מצ'אגעת אלנסא. פאנהא כריהה: (כג) ומע שי מן אלבהאים. לא תגעל מצ'אגעתך לאלתנגס בהא. וכד'אלך אלאמראה לא תקף. בין ידי בהימה לתנזוהא פאנהא דאהיה: (כד) לא תעצוני בשי מן הד'ה. לאן במת'להא עצאני אלאמם. אלד'י אנא טארדהם מן בין ידיכם: (כה) ולמא נגס אהל אלבלד. טאלבתהם בד'נובהם. פשתת אלבלד אהלה: (כו) פאחפצ'ו אנתם רסומי ואחכאמי. ולא תצנעו שיא מן הד'ה אלמכארה. אלצריח. ואלג'ריב אלדכ'יל פי מא בינכם: (כז) אד' גמיע הד'ה אלמכארה. צנעהא אהל אלבלד אלד'י מן

נוה שלום

זרע ותיבת לא נמשכת. (כא) להעביר למלך, ללתקריב ללצנם, צנם שם כולל לכל מין ע"ז ויהיה הענין שיקריב מזרעו לכל מי שימליכהו עליו, ועמש"ל סוף פרשת יתרו משם הגאון ז"ל. (כג) לרבעה. לתנזוהא, אלנזא הקפיצה והדלוג והושאל לרביעה. תבל, דאהיה, דבר זר ומתועב עד מאד, (אלדאהיה, אלאמר אלמנכר אלעט'ים). (כד) כי בכל אלה, לאן במת'להא. כי בדומים להם המרו לפני הגויים וכו'.

אבן עזרא

נצטוו על העריות האלה ואחרים אמרו אע"פ שהכתוב אמר כל התועבות האל בשם כלל אין הפירוש על כולם כי אם על רובם ודעתי תדענה בפרשת וילך משה והשוכב עם הנדה חשוב מהעריות: (כ) ואל אשת עמיתך. להוציא השבויה ויש אומרים כי כבר היתה אסורה ואשר גברה תאות יצרם על דעת לבם תעו בפי' לזרע וידענו כי המשגל נחלק לג' חלקים האחד לפריה ורביה בלא תאוה והשני להקל מלחות הגוף והשלישי לתאוה הנמשלת לתאות הבהמה ואחר שאמר הכתוב לזרע שטעמו אפי' לזרע הנה היא אסורה אסור חמור ומזרעך לא תתן הבא אחריו לעד. והוסיף לטמאה בם כי לא ינקה כל הנוגע בה והוא טמא לעולם ובפ' הזה לא אסר הנכרית כלל ואין טענה מהשבויה כי היא מתייהדת: (כא) למלך. שם צלם ודרשו חז"ל שהוא שם כלל כל מי שימליכנו עליו ויתכן שהוא תועבת בני עמון. ומלת להעביר. כמו לשרוף כי זאת היתה עבודתו וי"א כי יעביר הבן על האש ויש מי שיחיה ויש מי שימות ואחרים פי' בעבור שאין בפסוק זכר אש להעביר מתורת השם לדת המולך וחללת השם שהוא נקרא עליך שהוא אלהיך בתתך מזרע קדש למולך והגאון אמר כי הנאוף על שמנה מעלות והקשה שבכלם הבהמה שהיא ממין אחר ואחריה הזכר שכל המין אסור ואחריה ערות אשת אב וחביריה שהן אסורות בכל עת. ולא אאריך כי לא יועילו אלו הדברים כי הכתוב אמר על כלם ונכרתו הנפשות העושות: (כב) ואת זכר. אחר שמצאנו הן שכבתי אמש את אבי הנה אזהרה לשוכב ולנשכב ויאמר רב חננאל ז"ל כי יש מי שיחדש בגיפן כצורת בשר אשה וזה לא יתכן בתולדה וי"א אנדרוגינוס וכל הצער הזה בעבור היות משכבי אשה לשון רבים ודברי יחיד שני משכבים והנכון בעיני כי המצוה כפשוטה גם אנשי התושיה חייבו מיתה עליה והכתוב אחז דרך כבוד לאמר כמו לא תקרב ואחר שהזכר נברא לעשות והנקבה להעשות הזהיר הכתוב שלא תהפוך דברי השם ויש משכב להוציא הזרע על כך מלת משכבי לשון רבים ואין ראוי להאריך. והזכיר תועבה היא כי הוא דבר נתעב לנפש קדושה אפילו בתולדת. ומלת שכבתך. כבר פירשתיה ויתכן להיותו שכבתך. משכיבה כי עם השכיבה יקרה קרי וכמו שאמר באשת איש לטמאה בה

ת"א לא תקרב. שבועות יח: ומזרעך לא תתן. מגילה כה סנהדרין סד: משכבי אשה. יבמות פג סוטה כו קידושין כב סנהדרין נד כה הוריות ד: ובכל בהמה לא תתן. סנהדרין נד: אל תטמאו בכל אלה. סנהדרין נח מכות כד: ותטמא הארץ. שבת לג: ושמרתם אתם. סנהדרין מ: כי את כל. שבת לג יבמות כא כתובה פח תמורה כט:

בעל הטורים

ואידך בטהרה בנדת עמי הארצות שאם לא קרב אל אשה נדה כתיב ביה לדיק הוא חיה יחיה אבל אם קרב אליה בנדת טומאתה

רש"י

לא ישא את אחותה כל זמן שהיא בחיים: (כא) למלך. ע"א היא ששמה מולך וזו היא עבודתה שמוסרים בנו לכומרים ועושין שתי מדורות גדולות ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי מדורות האש: לא תתן. זו היא מסירתו לכומרים: להעביר למלך. זו העברת האש: (כג) תבל הוא. לשון קדש ערוה וניאוף וכן ואפי על תבליתם (ישעי'

שפתי חכמים

אפי' באחת מהן. ופי' אל אחותה כמו על ופי' כמו עם אחותה כמו על נשיו שפירושו עם נשיו: ה(דב"ט) דאל"כ בחייה ל"ל הא כבר

מצות השם

(כא) [רח] (לאו קיז) שלא למסור אחד או שנים מבניו כדי להעבירם באש כדרך עבודת המולך שנא' ומזרעך לא תתן להעביר למולך:
(כב) [רט] (לאו קיח) שלא לבא אל הזכר ולא להביא הזכר עליו שנא' ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא:
(כג) [רי] (לאו קיט) שלא לבוא על שום בהמה וחיה ולא יביאם עליו שנא' ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה:
(שם) [ריא] (לאו קכ) שלא תביא האשה בהמה על עצמה שנא' ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה תבל הוא:

נחל קדומים

כ (ז) ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע. ק"ק וכי אם נתכון להנאתו לבד יפטר וי"ל דהכי קאמר אפילו לא היתה כונתו אלא לפריה ורביה כגון שהיתה לו אשה עקרה וסבר ללכת אל אשת עמיתו אולי יבנה אפ"ה הזהירו הכתוב שלא לעשות. רבינו אפרים בפי' כ"י ועמ"ש הראב"ע:

מרפא לשון

אחריך, ולכן תר' בנך. כב) משכבי אשה, אתא. והיא"ר ז"ל הביא עליו מסורת אשה דמתר' איתא ו' באוריתא, ואת זכר וחבירו דוה, לא יהיה כלי גבר ב' בו וכל איש ואשה ואיש או אשה, ע"כ ומינה

מסורת הקריאה

א' דין, ב' תבל עשו (כ' י"ב) ופירוש הסימן מפרש המבין חידות דר"ל הני תרי תבל המה לשון נאוף וערוה טעמם מלעיל, כמשפט ב' סגלון רצופים על הרוב הנגינה בראשונה. אמנם מלות תבל אשר פירושו ארץ הוא מתחת. כלומר הטעם מלרע, כי לא יתכן שיבא נח נראה אחר צירי שהוא ת"ג אם אין נגינת טעם עמה:

לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ: כח וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם: כט כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם: ל וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

פ פ פ

תרגום אונקלוס

דִקְדָמֵיכוֹן . וְאִסְתַּאֲבַת אַרְעָא: כח. וְלָא תְרוֹקֵין אַרְעָא יָתְכוֹן . בְּסַאוֹבֵיכוֹן יָתַהּ . כְּמָא דְרוֹקִינַת . יָת עַמָּא (נ"י עַמְמַיָא) דִקְדָמֵיכוֹן: כט. אֲרֵי כָּל דְיַעֲבֵיד . מִכֹּל תּוֹעֵיבָתָא הָאִלֵּין . וְיִשְׁתֵּיצְיָן (נ"י וְיִשְׁתֵּיצוֹן) . נַפְשָׁתָא דְיַעְבְּדָן מִגּוֹ עַמְּהוֹן: ל. וְתִטְּרוּן יָת מַטְּרַת מֵימְרִי . בְּדִיל דְלָא לְמֶעְבַּד . מִנִּמּוֹסֵי תּוֹעֵיבָתָא דְאִתְעֲבִידָא קֳדָמֵיכוֹן . וְלָא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן . אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

ת"א ולא תקיא. שבת לג: כי כל אשר. יבמות ח לד קידושין סז בתלא פח בכורות נז כריתות כב: ונכרתו. קידושין כב ב"ק לב מכות כג כריתות ב: ושמרתם את. מ"ק ה חגיגה יח יבמות כא שבועות ז: לבלתי עשות. חגיגה יח שבועות ז:

תפסיר הרס"ג

קבלכם. חתא נגס: (כח) ללא ישתתכם אלבלד אד'י נגסתמוה. כמא שתת אלאמם אלד'ין מן קבלכם: (כט) ואעלמו אן כל מן יצנע שיא מן גמיע הד'ה אלמכארה. תנקטע תלך אלנפוס אלצאנעאת מן בין קומהא: (ל) ואחפצ'ו מא אסתחפצ'תכם. ללא תצנעו. מן רסום אלמכארה אלתי צנעת מן קבלכם. ולא תעצוני בהא. אנא אללה רבכם אגאזיכם כ'ירא:

נוה שלום

(כט) כי כל אשר יעשה, ואעלמו אן כל מן צנע וכו', לפי שבפסוק הקודם אמר ולא תקיא וכו' שהוא אזהרה בעונש כללי חזר והודיעם בפסוק זה העונש הפרטי שהוא כרת.

אבן עזרא

כן אמר בבהמה: (כג) ובכל בהמה. נקבה: לפני בהמה. זכר: לרבעה. שב אל הבהמה כי האשה היא הנרבעת וזאת המלה מגזרת ארבעה: תבל הוא. אנשי הדקדוק אמרו שזאת המלה מהכפל כמו תמס יהלוך והתי"ו נוסף ואמרו כי טעמה כמו השחתה ויש אומרים כי גם מבול ממנו וקרוב מגזרת בלל ה' שפת כל הארץ וזה הכלל אסר הכתוב כל מין שיוכל אדם להתייחד עמם אשת איש ונכריה ואשר לא יוליד כי מין לא יוליד כי אם ממינו וכמינו: (כד) אל תטמאו. דגשות הטי"ת להבלע תי"ו התפעל ולא נו"ן בנין נפעל והעד דגשות המ"ם כמשפט והנה הזכיר על כלם שהם מטמאים הנפש: משלח מפניכם. טעמו מהארץ הטהורה מתים או מגורשים: (כה) ותקיא הארץ. כל מה שיקיא האדם הוא נתעב בעיניו ואליו לא ישוב: (כו) ושמרתם את חקתי. אלה שאמרתי לכם אלה תהיינה אסורות: ואת משפטי תעשו. שתעשו המשפט שאצוה על העובר על אחת מהן וטעם ולא תעשו מכל התועבות האלה שנית להכניס הגר כי זאת המצוה היא שוה לאזרח ולגר בעבור שהוא דר בארץ ישראל ואם יש לך לב תוכל להבין כי בימי יעקב שלקח שתי אחיות בחרן ואחריו עמרם שלקח דודתו במצרים לא נטמאו בהם: וטעם כי את כל התועבות האל. שתדעו זה גם אתם גם בניכם שתשמרו אותם ותהיה הארץ טהורה ולא תקיא הארץ אתכם: (כז) האל. עם האלה שוה כמו ההם ההמה ואין זאת דעת הגאון: (כח) כאשר קאה. פועל עבר מגזרת שתו ושכרו וקיו כי אותיות אהו"י מתחלפים ויש ארץ לשון זכר נעתם ארץ ולא נשא אותם הארץ או חסר מלת היא כאילו הוא כאשר היא קאה כמו באה עם הצאן: ונכרתו הנפשות העשת. בפרהסיא שתמיתום ואם בסתר אני אכריתם: (ל) ושמרתם את משמרתי. זאת המשמרת והיא לבלתי עשות: וטעם אשר נעשו לפניכם. שלא יאמר אדם הואיל ועשו כן הקדמונים אעשה כן גם אני: וטעם אני ה' אלהיכם. דבק עם משמרתי שלא ישאל חסר לב למה זאת המשמרת כי אני ה' אלהיכם עשו כל אשר אצוה אתכם:

חסלת פרשת אחרי מות

בעל הטורים

הרי הוא כנדת עמי הארצות: (כט) הנפשות העשת. כתיב חסר לומר שחייב אפי' בלא התראה:

רש"י

י). ד"א תבל הוא ל' בלילה וערבוב זרע אדם וזרע בהמה: (כח) ולא תקיא הארץ אתכם. משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס שאין עומד במעיו אלא מקיאו כך ארץ ישראל ו אינה מקיימת עוברי עבירה ותרגומו ולא תרוקן לשון ריקון מריקה עצמה מהם: (כט) הנפשות העשת. הזכר והנקבה ז במשמע: (ל) ושמרתם את משמרתי. להזהיר ב"ד ח על כך: ולא תטמאו בהם אני ה' אלהיכם. הא אם תטמאו איני אלהיכם ט ואתם נפסלים מאחרי ומה הנאה יש לי בכם ואתם מתחייבים כליה לכך נאמר אני ה' אלהיכם: חסלת פרשת אחרי

שפתי חכמים

כתיב אל אחותה דמשמע שתיהן כא': ו דלפי פשוטו של מקרא משמע שלא תקיא הארץ את ישראל אפי' אם יטמאו אותה כאשר קאה את הגוי שטימאו אותה וא"כ מה גיזם להם שישמרו את החוקים והמשפטים לכן הביא משל לבן מלכים וכו' כלו' שאתם תהיו כמו בן מלכים כשם שיאכל דבר מאוס מיד מקיא מפני שהוא מפונק כך אם אתם תטמאו את הארץ מיד תקיאה אתכם ולא תאריכו ימים על האדמה כמו הגוי אשר לפניכם שהאריכו ימים על האדמה אף שעשו כל התועבות האלה אבל אתם אם תעשו התועבות האלה מיד תקיא אתכם: ז עי' לעיל בפסוק לא תקרבו: ח דאי להזהיר את ישראל על כך הרי כבר אמור ושמרתם את חקותי וגו' ולא תעשו מכל התועבות האלה: ט דק"ל והא בתחלת הפרשה כתיב אני ה' אלהיכם. לכן פרש"י דאני ה' אלהיכם דכתיב הכא הוא קבלת מלכותי וגזרותי ומש"ה הוצאתי אתכם וא"כ כשתטמאו את עצמכם ולא תשמרו את גזרותי א"כ נפסלים אתם ממני וא"כ מה הנאה תהיה לעולם בכם כיון שאין אתם מקיימין גזירותי ומשפטים של הקב"ה וכ"ש שאין אתם מקיימים גזירות ומשפטים של שאר מלכי בו"ד וממילא אתם חייבים כליה כיון שאין צורך בכם ובפרט שאתם עובדים עבודת אלילים:

הפטרת אחרי בעמוס ט'

א הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־
יְהוָה הֲלוֹא אֶת־יִשְׂרָאֵל הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

רד"ק

(א) הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל. כבני כושיים שהם עבדים והם השחורים מבני כוש בן חם שהם נמכרים לעבדים כן היה ראוי שתהיו אתם עבדים לי כי מבית עבדים קניתי אתכם והעליתי אתכם מארץ מצרים: ופלשתים מכפתור וארם מקיר. זה נפרש בענין תמה וכי העליתי פלשתים וארם מגלותם כמו שהעליתי אתכם מארץ מצרים כי אני הגליתי אותם מארצם בעבור אהבתכם לפי שהיו שכניכם והרעו לכם מאד והגליתי אותם מארצם ואחר כך לא העליתי אותם מגלותם כמו שהעליתי אתכם מגלותכם. ואף על פי שעדיין לא גלו ארם ופלשתים כשנאמרה נבואה זאת אעפ"כ זכרם הנבואה כי כן דברי הנבואה הם במקומות רבים עבר במקום עתיד שהרי הוא כאלו נעשה כי דברי האל יתב' אמת. ואמר פלשתים שגלו מכפתור העליתי אותם אחר כן. וכן ארם העליתי אותם מקיר אחר שגלו אליה כמו שהעליתי אתכם מגלותכם ממצרים. זהו הפי' הנראה לי בפסוק הזה כי קשה הוא לפרשו. והחכם ר' אברהם בן עזרא כתב כן אמר יפת כי נשי הכושיים הם הפקר ואין איש מהם יודע מי אביו ואתם בני אב א' הייתם ואיככם כמו פלשתים מכפתור וארם מקיר שהתערבו זה בזה. ויתכן כי טעם הלא את ישראל העליתי הנה דבר ידוע כי אני אביכם. וכן אמר משה הלא הוא אביך קנך וא"ש מארץ ישרת בעבור אחר וככה הוא העליתי אתכם ממצרים ומפלשתים ומכפתור וארם מקיר. ואחז"ל פירש הלא כבני כושיים אתם שאינכם משתנים בעונכם כל ימיהם כך אינכם סרים מדרכיכם הרעים הלא את ישראל העליתי מארץ מצרים משעבודם ופלשתים מכפתור באו להם המשחיתים שהחריבו אותם וכן אמר בתורה והעוים היושבים בחצרים עד עזה כפתורים היוצאים מכפתור השמידום וישבו תחתם א"כ נראה שהעוים בחצרים וגבולם היה עד עזה ועזה מערי פלשתים והכפתורים

חומת אנ"ך

(כח) ולא תקיא וכו' כאשר קאה וכו'. פירש דלא מני נהקאה כגוים אלא ונכרתו וכו' מפרשים:

מסורת הקריאה

הוא, במלאפום: (כט) מכל, נמסר עליו ב' בטעם. א' דין, ב' לעיל פסוק כ"ו. שנים בטעם מרכא:

מרפא לשון

לא תזוז. כט) ונכרתו, וישתיציין, נ"א וישתיצון והאי דייקא טפי.

אבי עזר

גשא אחותו וכו': (כח) (להעביר כמו לשרוף). פלוגתא דאביי ורבא בפרק ארבע מיתות ומה שכתב הרב בניאוף על שמונה מעלות עיין פ' יתרו תמצא מבוארים היטב כי גולה לנו מוסר גדול משמירתן: (כג) (תבל הוא) והמדקדק הנזכר. נתן סימן ארבעה הם קטני ארץ שם הנה שלא ה' ברש"י פ' קדושים בד"ה תבל עשו משמע שיש דעות אם שרשו תבל או בלל. ועיין מזרחי שם. אבל לפי דברי הרב בפ' אמור בד"ה תבלל בעינו אין הכרע לדברי המזרחי כלל וגם רש"י סובר לשני הפרושים דשרשו בלל: (כו) (ואת משפטי תעשו וגו') כי משפט סובל הוראות מצות וחוקים וגם סובל הוראת דין ועונש על העוברים כמו ונסכיהם כמשפטם חוק. בצדק תשפוט דין. ומלינו אבל עונש או שכר לעשות משפט עמו לעשות בהם משפט עשה משפט לעשוקים אבל במקום שהוראתו דין וחוק ומצוה נאמרה לפרקים בלשון שמירה והרב רדף אחר רוב המקרא שהוראתו דין ומשפט אף שנינה הכתוב בלשון שמירה ונעלם מן הרב גמרא יומא בפ' שני שעירים תנו רבנן את משפטי תעשו וכו': (כח) (כאשר קאה) דרב סובר שהוא מגזרת נחי למ"ד ה"א והוראתה לשון זכר ומביא ראיה דמצינו במקרא בלשון זכר כאשה

הפטרת אחרי

וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וַאֲרָם מִקִּיר׃ ח הִנֵּה עֵינֵי ׀
אֲדֹנָי יֱהוִֹה בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ
מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֶפֶס כִּי לֹא הַשְׁמֵיד אַשְׁמִיד אֶת־
בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה׃ ט כִּי־הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה
וַהֲנִעוֹתִי בְכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעַ
בַּכְּבָרָה וְלֹא־יִפּוֹל צְרוֹר אָרֶץ׃ י בַּחֶרֶב יָמוּתוּ כֹּל
חַטָּאֵי עַמִּי הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ וְתַקְדִּים בַּעֲדֵינוּ
הָרָעָה׃ יא בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת
וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי
עוֹלָם׃ יב לְמַעַן יִירְשׁוּ אֶת־שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה עֹשֶׂה זֹּאת׃
יג הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקֹּצֵר
וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס
וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגַגְנָה׃ יד וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת
עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ עָרִים נְשַׁמּוֹת וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים
וְשָׁתוּ אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פְּרִיהֶם׃
טו וּנְטַעְתִּים עַל־אַדְמָתָם וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל
אַדְמָתָם אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

רד"ק

והכפתורים היוצאים מכפתור השמידו וכל הנבואות שאמר מהממלכות והאומות באותה הפרשה נינוי רבים ושנים ארוכים היו. וכן וארם מקיר מקיר בא אגלת פלאסר שהגלם שם. כמו שאמר ויעל מלך אשור אל דמשק וגו' וגלו עם ארם קירה וכן אמר בכאן ופלשתיים מכפתור כי פלשתים מכפתור בא להם השודד וארם מקיר בא להם השודד כמו כן. ויונתן תרגם כבני כושיים כבנין להימין כושיים ככתב בשני יודי"ן ונקראה הראשונה וכן ופלשתיים: (ב) הנה עיני ה'. בממלכה החטאה. הוא מלכות אפרים כי כל המלכים היו רעים וחטאים מירבעם בן נבט עד הושע בן אלה: והשמדתי אותם. פי' המלכות אשמיד שלא יהיה עוד מהם מלך אבל בית יעקב לא אשמיד: (ג) כי הנה אנכי מצוה. זה אני גוזר עליהם שאניע אותם בכל הגוים כאשר ינוע בכברה כמו שינוע גרגיר החטה בכברה כשכוברים אותה ויפול לארץ העפר והפסולת שבה והגרגרים הטובים שהם גסים ישארו למעלה וכן הצרורו' שבה שהם גסים והם מתנועעים בכברה אילך ואילך כשכוברין אותה כן ישראל יתנועעו ויטלטלו בכל הגוי' ולא יכלו ויפלו לארץ אלא חטאים שבהם הדומים לעפר ולפסולת שאין להם תקוה בגאולה ולא ישובו מחטאת אותם יפלו לארץ והאחרים החיים שיהיו בזמן הגאולה וכן אותם שימותו בגולה ומתו בתשובה כולם יראו הגאולה וישובו לארצם: (ד) בחרב ימותו כל חטאי עמי. על אותם חוטאים שבדורו אמר הנביא ולא כל החוטאים כי רבים מהם גלו אלא החוטאי' שהיו מתיאשי' מן הפורעניו' והיו אומרים לא תקרב ותמהר בעדינו הרעה ונעשה כתאות לבינו ואם תבא הרעה לא תבא בעבור מעשינו אלא מקרה הוא בעולם כמו שאמר בתורה והלכתם עמי בקרי: (ה) ביום ההוא. ביום הגאולה אקים את סוכת דוד הנופלת. לפי שאמר מלכות אפרים תבטל אמר כי מלכות דוד תקום והיא הסוכה על דרך משל כי היא סוככת על העם: וגדרתי את פרציהן. פרצי ישראל. ואמר והריסותיו דרך כלל ואמר ובניתיה על הסוכה: (ו) למען יירשו. הפסוק כמו הפוך למען ירשו אשר נקרא שמי עליהם את שארית אדום. ר"ל אותם שנקרא שמי עליהם ירשו את אדום וטעם למען אמר אבנה אותה כימי עולם למען ירשו את אויביהם שכניהם והם אדום ופלשתים ומואב ועמון וזהו שאמר וכל הגוים וזהו כימי עולם כי דוד מלך ישראל שם באדום נציבים. והם אדום הכניעם לפניו כמו שאמר בנבואת עובדיה וירשו הנגב את הר עשו. וכן אמר בנבואת ישעיה אדום ומואב משלוח ידם. וכן שאמר כולם שאמר את שארית אדום ועובדיה אמר ולא יהיה שריד לבית עשו כן יהיה כי עם עשו לא יהיה להם שריד כי כולם יכלו לימות המשיח אבל את ארצם יירשו ישראל ולא כולה אלא שארית מה שלא יהיה ממנה חרבן עולם כי קצתם יהיה חרבן עולם לאות לדורות על שהרעו לישראל שהיו אחיהם וקצתם ירשו אותה ישראל וישבו בה: עושה זאת. זאת הגזרה אני שאמרתיה אעשנה כי הכח בידי לעשות: (ז) הנה ימים באים. חורש בקוצר כל כך תהיה התבואה רבה עד שיתעסקו בקצירת התבואה עד עת שחריש ויפגשו זה בזה החורש בקוצר על דרך שאמר בתורה והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע אבל זה הוא יותר: ודורך ענבים במושך הזרע. כמו שאמר בתורה ובציר ישיג את זרע ופי' מושך הזרע נושא הזרע אל השדה לזורעו ומה שאמר מושך הוא בלשון שאמר נושא משך הזרע והוא ענין יקר כמו משך חכמה והזרע יקר לזורעו וי"ת במפיק בר זרעא: והטיפו ההרים עסיס. על דרך משל מרוב היין והפירות על דרך זבת חלב ודבש ועסיס הוא שם כלל לכל משקה שיוצא מן הענבים ומשאר פירות שיוצא המשקה מהם ונקרא עסים לפי שיוצא המשקה מהם ע"י סחיטה וכתישה מן ועסותם רשעים: תתמוגגנה. על דרך משל כאלו הגבעות נמוגו ומתמוססות מרוב החלב שזב עליהם מן הצאן ואע"פ שלא זכר חלב כן ר"ל אלא שסומך על המבין בחסרון המלה וכן אמר בנבואת יואל יטפו ההרים עסים והגבעות תלכנה חלב. ויתכן שהכל דרך משל על שפע רוב הטובה שתהיה להם לישראל מבלי עמל ויגיעה כמו שפירשנו שם ושם אמר יטפו מן הקל והנה אמר והטיפו מן הכבד והענין אחד אלא שהכבד מורה רב הפעולה: (ח) ושבתי. מבואר הוא ומה שאמר ושתו את יינם ואכלו פריהם ר"ל שלא יהיה יגיעם לריק שיעבדו אדמתם ויאכלו אויביהם השכנים להם כמו שעשו בהיותם על אדמתם קודם הרבה פעמים אשר לא היו עושים רצון האל יתברך. וכן אמר בנבואת ישעי' ובנו בתים וישבו ונטעו כרמים ואכלו את פרים. ומה שאמר ואכלו פריהם והנה אמר ושתו את יינם כוונת הענינים אחת כי הענבים הם לאכילה ולשתיית היין שיוצא מהם וה"ה לשאר תבואות ושאר אילנות השדה: (ט) ונטעתים. כען שנטוע שלא יזוז ממקומו והענין שלא יגלו עוד מארצם וזה שיהיו תמיד עובדים האל יתברך ועושין את רצונו: אמר ה' אלהיך. הוא מאמר האל יתברך כנגד הנביא:

מסורת הקריאה

הפטרת אחרי מות

(ב) והודעתה. מפיק ה"א, ונמסר עליו לית מפיק ה"א: (ג) עתה. מפיק ה"א ונמסר עליו ב' מפיק ה"א אי דין, ב' וקרוב לבוא עתה (ישעיה י"ג כ"ב): לטמאה, ה"א רפי: (ו) היו, מלעיל: (ז) הקלו. מלעיל: בעשק. נמסר עליו ב' פתח ובענין. ר"ל ב' כתיב הבי"ת בפתח ושניהם בענין זה א' דין. ב' בפסוק י"ב ושארא הבי"ת בשוא: הונו. מלעיל: (ח) קדשי. הקו"ף בקמץ גדול ובלא מתג: (ט) היו. מלעיל: אכלו. המונח באל"ף: (י) גלה בך. הבי"ת רפה: (יא) ענה בך. הבי"ת רפה: בעשק. הבית בפתח, ועין פסוק ז': (יד) לימים. נמסר ה' דגשים בקריאה. ר"ל שהלמ"ד בפתח והיו"ד בדגש. וסי' א' עשרת כסף לימים (שופטים י"ז י') ב' ובגלחו את ראשו (ש"ב י"ד כ"ו) ג' היעמד לבך (דין) ד' ובאתי להבינך (דניאל י' י"ד) ה' על כן קראו לימים האלה פורים (אסתר ט' כ"ו):

אבי עזר

המשך מעמוד הקודם

הורגל לומר כל דבר אשר אין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו אבל לפירוש השני סובר הרב שרשה קוא לכן כתב שחסר אלת היה כמו בערב היא באה וכמו באה עם הצאן ולא קאמר הרב סתם שרשה קוא על משקל באה כי מעורר בלאותו מהן שכתב כבר בכל לשון בינוני הנמצא במקרא שחסר היה כמו ופרעה חולם כתב היה חולם וכן רבקה שומעת וגם כאן מוכח שהיא בינוני מטעם הנגינה וגם הוראתו כי עודנו קאה ומתעב בגוים ההמה לכן כתב שחסר היה והדברים כנים: (ל) (וטעם אני ה' אלהיכם) לא ידעתי מדוע שנה המחבר דרכו הרגל לפרש על מאמר אני ה' סוף שמיני בפסוק והייתם קדושים ולעיל בפסוק ונשא עונו:

* גג"ד למנחת שבת ובו"ה

* בפשוטה (חמישי) כשהן מחוברין

תפסיר הרס"ג

(א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר גמאעה' בני אסראיל. וקל

אבן עזרא

(א) טעם אל כל עדת בני ישראל. להכניס את הגרים בעבור שהם נזהרים על העריות כישראלים וטעם להזכיר זאת הפרשה אחרי העריות שלא יחשבו כי בעבור שמירת העריות לבדם יעמדו בארץ אמר להם

ויקרא יט קדושים

יט א *וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

תרגום אונקלוס

א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ ב. מַלֵּיל. עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

רש"י

(ב) דבר אל כל עדת בני ישראל. מלמד שנאמרה

שפתי חכמים

א וא"ת והא כל התורה כולה שנה משה לישראל. וי"ל דפרשה

חומת אנ"ך

(ב) אל כל עדת בני ישראל וכו' קדושים תהיו וכו'. רמז שדבר שבקדושה צריך עשרה לכן אמר עדת כי עדה היא עשרה. קדושים וכו'. מפרשים: (ג) איש אמו ואביו תיראו. איש אמו רמז לבעל אמו כמו

נחל קדומים

ב (א) קדושים תהיו. פי' מזומנים תהיו למצותי כמו ואל העם תאמר התקדשו למחר. כי קדוש אני כלומר אני מזומן לשמוע בקולכם בכל עת שאתם קוראים אותי שנאמר כה' אלהינו

ספורנו

(ב) דבר אל כל עדת. קדשים תהיו. אחר שהשרה שכינתו בישראל לקדשם לחיי עולם כמו שהיתה הכונה באמרו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ובאמרו כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים והייתם קדושים והבדילם מטומאת המאכלות והזרע כטומאת הנדה והנגעים הנמשכין ממנה ומטומאת הזבה וטומאת החטאים כאמרו מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו ומחברת השדים ורוח הטומאה ומטומאת העריות כאמרו אל תטמאו בכל אלה. אמר עתה שהכונה בכל אלה האזהרות היא שיהיו קדושים וזה כדי שידמו ליוצרם כפי האפשר כמו שהיתה הכונה בבריאת האדם כאמרו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. וזה באר עתה באמרו כי קדוש אני ה' אלהיכם וראוי שתדמו אלי כפי האפשר בעיון ובמעשה ולהשיג זה ההדמות באר שנצטרך לשמור את המצות.

ואמרת אלהם קדשים תהיו כי
קדוש אני יהוה אלהיכם: ג איש
אמו ואביו תיראו ואת־שבתתי
תשמרו אני יהוה אלהיכם: ד אל־

תרגום אונקלוס

וְתֵימַר לְהוֹן קַדִּישִׁין תְּהוֹן. אֲרֵי קַדִּישׁ. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: ג. גְּבַר מִן אִמֵּיהּ וּמִן אֲבוּהִי תְּהוֹן דָּחֲלִין. וְיָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי תִּטְּרוּן. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: ד. לָא תִתְפְּנוּן בָּתַר טַעֲוָן.

תפסיר הרס"ג

להם כונו מקדסין. לאני אללה רבכם אלקדוס: (ג) ליכ'אף כל אנסאן אמה ואביה. ואחפצ'ו סבותי. אנא אללה רבכם אגאזיכם כ'ירא: (ד) לא תולו אלי אלאות'אן.

אבן עזרא

שגם יש מצות אחרות אם לא תשמרום תגורשו מן הארץ והם עשרת הדברים הנזכרים כי הנה אזהרה על עבודת כוכבים אחר שאמר כי קדוש אני ה' כי הוא כנגד הדבור הראשון על דעת רבים ולא תשבעו בשמי. הוא דבור לא תשא: (ב) ואת שבתתי תשמרו. זכור את יום השבת. גם איש אביו ואמו תיראו הוא דבור כבד את אביך ואת אמך. גם לא תעמוד על דם רעך. דבור לא תרצח. ודבר השפחה הנחרפת אזהרת לא תנאף עם שהיא חפשית. גם לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תעשוק את רעך כנגד השלשה הנשארים וכבר אמרתי לך בפרשת ואלה המשפטים שכל מצוה ומצוה עומדת בפני עצמה לכן יש כדמות סמך להדביק הפסוקים. והנה פי' קדושים תחלתו איש אמו ואביו תיראו והנה אמר כי יאריכון ימי המכבד אם כן יקצרון ימי המקלה על כן אמר תיראו. וטעם להזכיר האם קודם האב כי הקטן איננו מכיר בתחלה כי אם אמו ואחר כן אביו ואחר כן שבת כי מצוה על הקטן לשמור את השבת ואין ככה שאר המועדים ואחר כן יכיר אלהיו ששבת ביום השביעי ואחריו אל תפנו אל האלילים ומורא האבות ידוע מהקבלה. ואמר איש פעם אחת דרך קצרה. ואמר תיראו לשון רבים כי חייבים הרואים ללמדו ולהכריחו וכן בשמירת שבת: וטעם אני ה' אלהיכם. שתעשו כמוני ששבתי מכל מלאכה: (ד) אל תפנו. אפי' בלב

אבי עזר

(ג) **איש** פעם אחת. כדרך קצרה) כי כאמר איש איש אל כל שאר בשרו איש איש כי תשטה אשתו וכן כחות המליצה לחזוק הדבר כטעם יהיה מי שיהיה הן גדל או קטן וכאן קצר הכתוב ואפשר כיון שנכלל גם אשה לכן דבר הכתוב

רבינו בחיי

(ד) **לא** תעשו לכם אני ה' אלהיכם. סיים כאן בג' פסוקים אני ה' אלהיכם וכן במצות הגר ובמצות מאזנים וקצת מצות אחרות, והטעם בזה כי המצות כלן אלהיות והמצות המעשיות כלן עדות על האלהות ולכך ארז"ל כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה כי מי שהיה עוסק בתורה תמיד ולא היה משתדל במצות המעשיות אין לו שלמות כלל וקרוב הוא שיכפור כיון שאינו מעיד במעשיו

ת"א קדושים תהיו. עקדה שער כד: איש אמו ואביו תיראו. יבמות ה ו קידושין כט לו מליעא לב כריתות כח: את שבתותי תשמורו. שבת סט יבמות ו:

רשב"ם

(ב) קדשים תהיו, מפני שהרבה מצות הוזהרו להתקדש ולשמור: (ג) זאת שבתותי תשמורו, כשם שבעשרת הדברות נאמר כבוד אב ואם אצל שמירת שבת* שהושוו כבודם לכבוד המקום אף כאן סמכן הכתוב לפי פשוטו:

בעל הטורים

(ב) קדושים תהיו. לעיל נגיה כתיב ושמרתם את משמרתי וסמיך ליה קדושים תהיו שאם ישמור עלמו מן החטא שוב אין חטא בא על ידו ומקדשין אותו מלמעלה: אני ה' אלהיכם. וסמיך ליה דבר אל כל עדת בני ישראל לומר שבני ישראל ייחדו השם ויאמרו ה' אחד: עדת בני ישראל. וסמיך ליה קדושים שדבר שבקדושה צריך עשרה דהיינו עדה וכן י"פ ק' אלהיכם בפרשה זו: אני ה' אלהיכם איש אמו ואביו תיראו לומר שהקול כבוד אב ואם ומוראם ככבוד השם ומוראו וסמיך ליה את שבתותי תשמורו שאם א"ל אביו לחלל שבת אל ישמע לו. וסמיך לשבת ע"ג שהקולים הם מנסך יין לע"ג ומחלל שבת כדאי' בפ"ק דחולין: אלהיכם. וסמיך ליה אל תפנו כלומר אל שעיתם מדעתכם אל תפנו לו:

שפתי חכמים

א נאמרה להן בהקהל נשים וטף דכתיב כל עדת בני ישראל כדכתיב בפ' וילך הקהל את העם האנשים והנשים והטף אבל משה לא שנה אלא לאנשים. עי"ל דמשה שנה להם כתות כתות זו אחר זו אבל פרשה זו היה במעמד כל ישראל וכ"ת שאינם יכולין לומר אי אפשי במצוה זו דיש לי לשאול עליה ומה שלא שאלתי מיד למשה לפי שלא היו שם כל ישראל. ומ"ם היו כל ישראל ביחד שלא יכולין לומר כזה: ב דהא אין קדושה שייך אלא במה שהם פרושים ונבדלים מן העמים במעשה כגון בליליא ותפלין ושאר מ"ע אבל בשב ואל תעשה אין ניכר שום פרישות. ומתרץ הוו פרושים וכו' ר"ל דקאי אפרשה של עריות דלעיל. ומן העבירות דנקט רש"י ר"ל נמי עבירות של עריות: ג דק' לרש"י דהיה ל' יחיד ותיראו ל' רבים: ד וא"ת והא אמרי' בסוף הכתוב אשה לאיש. וי"ל דהיינו היכא דכתיב בל' זכר אבל היכא דכתיב איש ממעטינן אשה אי לאו ריבוייה: ה ואין להקשות אם כן למה מרבינן אשה. די"ל כגון גרושה או אלמנה דאין רשות אחרים עליה: ו פי' מפתה אותו כדמתרגמינן כי יפתה אחי ישדל: ז דעת רש"י בזה שאל תקשה מנ"ל לפרש דלכך סמכו יחד כדי לומר שאעפ"י שהזהרתיך על מורא אב ואם אין דוחה שבת הא רש"י ס"ל בפ' ויקהל להיפך דמה שמוקדם בפסוק הוא עיקר. וכאן הקדי' מורא אב ואם לשבת א"כ דלמא מורא אב ואם דוחה שבת. ועוד מנ"ל לפרש וכן בשאר כל המצות דלמא דוקא שבת אינו דוחה שהוא חמור ויש בו מ"ע ול"ת אבל שאר כל המצות נדחין מפני מורא אב ואם לכך פי' אני ה' אלהיכם אתה ואביך כו': ח וא"ת והא בפרשה זו לא כתיב כבוד אלא מורא וגם לעיל פרש"י אם כן למה נא' איש מפני שהאיש כו' משמע נמי שר"ל דפרשה זו מדברת בכבוד דגבי מורא אין שייך סיפק ואין סיפק. וי"ל כיון דלעיל מרבינן אשה מדכתיב תיראו ומ"מ איש מוזהר טפי מאשה מדכתי' איש כמו שפרש"י לעיל ואם אינו לענין מורא דאין שייך בה סיפק ואין סיפק תנהו לענין כבוד דשפיר שייך בו אינו סיפק מפני שרשות אחרים עליה: ט י"מ כ"מ שמיוחד לו בבית. וי"מ מקום מיוחד שיש לו אצל זקנים: י כגון שהזקנים מדברים זה אחר זה וכשיגיע הזמן שהוא מדבר לא ידבר הבן במקומו: כ וא"ת היאך

רש"י

פרשה זו בהקהל א מפני שרוב גופי התורה תלויין בה: קדושים תהיו. הוו פרושים מן העריות ב ומן העבירה שכ"מ שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה (ויקרא כא) אשה זונה וחללה וגו' אני ה' מקדשכם. (שם) ולא יחלל זרעו אני ה' מקדשו. (שם) קדושים יהיו אשה זונה וחללה וגו': (ג) **איש אמו ואביו תיראו**. כל אחד מכם תיראו ג אביו ואמו. זהו פשוטו. ומדרשו אין לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר תיראו ד הרי כאן שנים א"כ למה נא' איש שהאיש סיפק בידו לעשות אבל אשה רשות אחרים ה עליה: **אמו ואביו תיראו**. כאן הקדים אם לאב לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו. ובכבוד הקדים אב לאם לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו ו בדברים: **ואת שבתותי תשמרו**. סמך שמירת שבת למורא אב לומר אף על פי שהזהרתיך על ז מורא אב. אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו וכן בשאר כל המצות: **אני ה' אלהיכם**. אתה ואביך חייבין בכבודי ח לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי. איזהו מורא לא ישב במקומו ט ולא ידבר במקומו י ולא יסתור את דבריו. ואיזהו כבוד מאכיל ומשקה כ מלביש ומנעיל מכניס ומוציא: (ד) **אל תפנו אל האלילים**.

עניני קדושה ופרישות

(ב) דבר אל כל עדת בני ישראל וגו' קדושים תהיו וגו'. מדוע בפרשה זאת כמעט בכל מצוה ומצוה נאמר אני ה' אלהיכם, מה שלא נמצא כן בשארי פרשיות שבתורה. התירוץ בזה, כלה הקב"ה לאמר לבני ישראל בפרשה זו שאין ראוי שימלאו סמעלות והמדות המשובחות מפני שיגזור בהם השכל האנושי. אלא מפני שלוה הקב"ה בהם ללכת בדרכיו ולדבקה בו יעשו כל מה שיעשו מהטוב והשלמות, לא מפני בחינה אחרת ומשפט שכלי מדומה. ולכך אמר קדושים תהיו, שלא נאמר זה על העריות בלבד אלא על כל הדברות בכלל שיהיו קדושים ומקדשים עצמם בכל הדברים, כלומר אע"פ שהתרתי לכם המשגל עם הנשים ואכילת הבשר ושתיית היין ושאר התענוגים, לא מפני זה תהיו שטופים בעניינים הגשמיים ההמה, אל תהיו בסובאי יין בזוללי בשר למו. אבל תהיו קדושים ר"ל פרושים מן החמריות. ולא תעשו זה כפילוסופים המתבודדים שיסגפו גופם להמשך אחר שכלם, אלא כי קדוש אני ה' אלהיכם, נבדל מכל חומר וגשמיות, ודי לעבד להתנהג במנהג האדון ותלכו בדרכי להיות קדושים כמוני. ולפי שבמדות האנושיות כבוד אב ואם היא היותר מפורסמת מהמדו' האנושיות וכל אדם יחזיק בה מילדותו. וכן שמירת השבת היא מצות מנוח' והשקט וכל אדם יחפוץ בה להיות שביעית ימיו במנוחה. ע"כ זכרם לאשונה. ואמר גם אלה לא ישמרו בני ישראל אלא מפני שהן מצות אלהיות, וזהו אמרו איש אמו ואביו תיראו, כלומר אע"פ שכל איש ירא את אביו ואת אמו מילדותו, אתם לא תיראו את האב ואת האם ולא תשמרו את השבתות אלא מפני שלויתי אני בו והוא אמרו אני ה' אלהיכם כעבורי ראוי שתעשו זה לא בבחינה אחרת. וכן אמרו אל תפנו אל האלילים וגו'. לא אמרתי שתחדלו מזה להיותם דברים שאין בהם ממש והשכל מבטיל אותם, אלא מפני שאני לויתי עליו, והוא אמרו אני ה' אלהיכם, כי כיון שאני שבת הסבות אלהיכם ומשגיח ומנהיג אתכם מה לכם לרדוף אחרי הפסילים שהם הבל ואין בם מועיל. הנה התבאר למה לוה ה'

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) קדושים תהיו. וזהו קדושים תהיו כי קדוש אני ה'. אל תפנו אל האלילים אפי' אמרו לשם שמים שנו עושין כדי להכיר סבורא

מצות השם

(ג) [ריב] (עשה לב) ליראה מהאבות שאפי' סכו לבן וירקו בפניו לא יכלימם שנא' איש אמו ואביו תיראו:

נחל קדומים

בכל קראינו אליו. רבינו אפרים בפי' כ"י: ג (ב) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו. דרשו רז"ל והביאו רש"י איש למעוטי אשה שרשות אחריב עליה ואפשר שלזה סמך ואת שבתותי תשמורו לומר כשם שפטרתי לאשה מכבוד או"א לפי שרשות אחרים עליה כך אתה פטור מלכבד אביך אם יאמר לך חלל שבת לפי שרשותי עליך וכמ"ש רז"ל וז"ש ואת שבתותי תשמורו אני ה' אלהיכם

מרפא לשון

ג) איש אמו ואביו תיראו, גבר מן אבוהי ומן אמיה תהון דחלין. ואצל השי"ת תר' את ה' אלהיך תירא, ית ה' אלהך תדחל, מפני שהוא נעלם מעיני האדם לא יאות לומר אצלו מן ה' אלהך תדחל אא"כ יאמר ק' יי' ומפני שאמר עוד וקדמוהי תפלח לא תרגמו כן מפני הכפל ותר' ית ה' אלהך תדחל כלומר ית שם ה' אלהך תדחל. שבתתי, שביא דילי, עמ"ש בפ' כי תשא לא יג.

מסורת הקריאה

(ד) האלילם, הה"א במונח: (ח) כי, במקף לא בתביר: (יג) תגזל,

חומת אנ"ך

איש כעמי. ואת שבתותי רמז לתוספת והוא על הקדש זה נלמד מזולת את גם שבתותי תוספת וא"כ שבת לה אחד הוא רק ג' תוספת מלפניו ותוספת ומלאחריו. תשמורו תמתיכו שלא ילא כמו ואביו שמר את הדבר. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י: **ואת** שבתותי תשמורו. פרש"י ז"ל סמך שבת למורא אב לומר אעפ"י שהזהרתיך על מורא אב אם יאמר לך חלל שבת אל תשמע לו. ויש לדקדק לדעת הסמ"ג והטור בי"ד סימן ר"ס דאם אביו רשע פטור מכבוד או"א אמאי אצטריך קרא ומה זו סמיכה הא אם אביו רשע שאומר לו חלל שבת ודאי שאינו שומע לו שהוא רשע ואינו חייב כלל בכבודו אפילו במה שהוא מותר. וזו ראיה לדעת הרמב"ם ז"ל שסובר דאף אם אביו רשע חייב בכבודו מדאצטריך לימוד דאם אומר לו אביו חלל שבת שלא ישמע לו. ואפשר ליישב לדעת הסמ"ג והטור דפליגי על הרמב"ם ז"ל דאצטריך קרא כשהבן קבל עליו שבת מבעוד יום דלדידיה הוא שבת ואביו עדיין לא קבל שבת שהוא מבעוד יום ואז אומר לו אביו שיעשה מלאכה והוא חילול שבת לגביה דידיה הו"א שישמע לו שאביו אינו רשע כי עדיין לא קבלו הצבור שבת. קמ"ל דאל ישמע לו. מכיון שהבן קבל והוא אסור לעשות מלאכה כאלו הוא שבת. א"כ אפשר דמלאכה זו אביו צריך

תרגום אונקלוס

וְדַחְלָן דְּמַתְּכָא. לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: ה. וַאֲרֵי תִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ. לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסוּנֵיהּ: ו. בְּיוֹמָא דְּיִתְנְכֵס. יִתְאֲכִיל וּבְיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי. וּדְיִשְׁתְּאַר עַד יוֹמָא תְּלִיתָאָה. בְּנוּרָא

תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
ה וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ: ו בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף:

ת"א אל תפנו אל האלילים. שבת קמט: לרצונכם תזבחוהו. זבחים מז מנחות קי חולין יג כט: ביום זבחכם יאכל. פסחים ג מגילה כ: והנותר עד יום. זבחים לו: השלישי. זבחים כח כט:

בעל הטורים

ס' אלהיכם. וסמיך ליה וכי תזבחו שצריך לזהות לה': (ה) תזבחהו חסר וי"ו שלא יהיו שנים שוחטים זבח אחד:

רשב"ם

(ה) לרצנכם. שיהא תמימים* לסמיכה ולכל משפטיו של קרבן וכמו שמפרש והולך:

רש"י

ל לעבדם (ת"כ) אלילים לשון אל כלא הוא חשוב: ואלהי מסכה. תחילתן אלילים הם אם אתה פונה אחריהם מ סופך לעשותן אלהות: לא תעשו לכם. לא תעשו לאחרים ולא אחרים נ לכם וא"ת לא תעשו לעצמכם אבל אחרים עושין לכם ם. הרי כבר נאמר (שמות כ) לא יהיה לך לא שלך ולא של אחרים: (ה) וכי תזבחו וגו'. לא נאמרה פרשה זו אלא ללמד שלא תהא זביחתן אלא ע"מ להאכל בתוך הזמן הזה שאם לקבוע להם זמן אכילה הרי כבר נאמר (ויקרא ז) ואם נדר או נדבה זבח קרבנו וגו': לרצנכם תזבחהו. תחלת זביחתו תהא ע"מ נחת רוח שיהא לכם לרצון שאם תחשבו עליו מחשבת פסול לא ירצה עליכם לפני: לרצנכם. אפיי"למנטו. זהו לפי פשוטו. ורבותינו למדו (חולין יג) מכאן למתעסק בקדשי' ע שפסול שצריך שיתכוין לשחוט: (ו) ביום זבחכם יאכל. כשתזבחוהו תשחטוהו ע"מ זמן זה שקבעתי לכם כבר:

שפתי חכמים

תלה זה בכאן לעיל היה לו לפרשו וגם גבי כבוד היה לו לפרשו בפ' וישמע יתרו. וי"ל דבלא פי' זה הייתי אומר דמורא היינו דאפי' אמר לך חלל השבת תשמע לו ותחללו וכן בשאר כל המצות אם אומר לך עבור עליהם חייב אתה לשמוע לו ולעבור עליהם וכבוד דכתיב במקום אחר הוא שלא ישב במקומו כו' אבל השתא דפרש"י דמורא אב ואם אין דוחה המצות ע"כ מורא היינו לא ישב במקומו א"כ איזה הוא כבוד ומתקן מאכיל אותו וכו': ל פי' לא תפנה מחשבתך לעבדם ואין פי' לעבדם כמשמעו שזה כבר אמור אחת בעשרת הדברות ואחת בפ' משפטים ולימד דאף שלא כדרכן אסיר לעובדן. ועוד הא כ' אחר זה אם אתה פונ' סופך כו' והא כבר עשאן אלהות כיון שעובדן. אלא ע"כ צ"ל לא תפנה מחשבתך לעובדם. וא"ל אל תפנו לראות א"כ היה לו לכתוב לא תביטו: מ דאל"כ למה קראן תחלה אלילים ואח"כ קראן אלהות: נ ר"ל דמחלקינן הפסוק לא תעשו פי' לאחרים. ולכם פי' ולא אחרים לכם והוא שתי אזהרות אחת לא תעשו ואחת לכם: ס ואין להקשו' למה לא מקשה רש"י נמי וגם תעשו לאחרים. דזה אין מתוכן דלא משמע מלא יהי' לך אלא אם עושה הוא או אחרי' לו שאסור לקיימו אבל שהוא לא יעשה לאחרים לא משמע מלך. וא"ת הואיל וכן הוא דלמא הוא מותר לעשות לאחרים דדוקא כתיב לא תעשו לכם. וי"ל הואיל ומרבינן מלך לא שלך ולא של אחרים ע"כ לכם דכתיב כאן לא קאי אלא תעשו דהא של אחרים נמי אסור לך וצריך לחלק הפסוק וא"כ לא תעשו ע"כ לא תעשו לאחרי' משמע. מהרי"ן: ע ר"ל שנתעסק בדבר אחר ובא שחיטה לידו כגון שזרק סכין בכותל לנועלו ובזריקה נשחטה הבהמה בלא כוונה:

דעת זקנים מבעלי התוספות

הבורא ולהבדיל כמה שהעכו"ם עושין א"ס אל תפנו: (ד) ואלהי מסכה לא תעשו לכם. מהו לכם שהרי לעשות לאחרים יש אזהרה אלא אמר הקב"ה ואלהי מסכה לא תעשו לאחרים ומה שאחרים עושין לא תקבלו בשלום:

עניני קדושה ופרישות

למשה שידבר אל כל עדת בני ישראל המצות האלה, שהיה מפני שהכינם בזה לכרות הברית שבפרשה בחקתי, ובא להזהירם על המצות בכלל שישמרו אותם לא מפני שיחייב אותם השכל האנושי אלא מפני שצוה בהם השם, ולכך התחיל בכבוד אב ואם שהיא המפורסם שבפעולות בני אדם, ואח"כ אמר על שמירת שבת וכל המצות שבא זכרם בפרשה זו, ובכל אחת אומר אני ה' אלהיכם להזהיר שישמרו המצות בעבור שהוא יתברך צוה בהם:

(ה) וכי תזבחו זבח שלמים לה' וגו'. אם יהיה כל עבודתכם לשם השם לא תחטאו ולא תצטרכו להביא קרבנות חטאות ואשמות רק כאשר תזבחו איזה קרבן יהיה שלמים, ורק לרצונכם תזבחו אותו, הגי איני מצוה לכם שתזבחו אף שלמים, רק אם הרצו לזבוח זבחי שלמים היכלו לזבוח, ואף שזבחי שלמים הוא לרצונכם עכ"ז יש בו קדושת קרבן, ע"כ נתתי זמן לאכילתו שני ימים, ואם ישתנו במחשבה זרה פגול הוא לא ירצה, ומצות השלמים היא ג"כ מצות לדקה, כי בשה לא יוכלו הוא וביתו לאכול שור שלם בשני ימים, מסתמא יזמינו אליו איזה עניים ויתומים שיאכלו אתו. ע"כ יהיה לרצון לפני הקב"ה כאילו הקריב כל הכשר על מזבח ה', ולא מבשר זבח שלמים לבד יתן לעניים, רק אף בקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור ולקט קצירך לא תלקט וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם, והאי לעני ולגר תעזוב אותם קאי על שלמים ופאה ולקט ועוללות ופרט, שהעיקר מכל אלה שהעניים יהנו מהם, ולא תעשה כל זה מצד הרחמנות, כי ירך לבבך, ותאמר איך אוכל לאכול בשר לבדי ולקצור שדי וכרמי לי לבדי ולרש אין כל, ולמען יהיה לבבך טוב עליך, ע"כ תתן להעניים חלקם כדי שתאכל אתה את כל בטובת הלב, לא זהו עובד ה' רק עובד את עצמו, ועובדו ידרוש, ע"כ אמר הקב"ה על כל מצוה אלה אני ה' אלהיכם, לשם מצות ה' תעשה כל זאת ותתן לעניי חלקו מחמת אני ה' אלהי כלכם אלהיך ואלהי העני, וחלק העני הוא אצלך, וכך חלקתי אנכי, שלך יהיה כך וכך, ולהעני יהיה כך וכך, ומדוע ככה חלקתי אין לך עסק בנסתרות אלא אתה תתן להעני לשלם מוכן אשר יש לעני עמך:

מצות השם

(ד) [ריג] (לאו קכא) שלא לפנות אחר העבודת כוכבים לא במחשבה ולא בדבור ולא בעמות שבראים שנאמר אל תפנו אל האלילים:

(שם) [ריד] (לאו קכב) שלא לעשות אלילים ואפילו לעובד כוכבים שנא' ואלהי מסכה לא תעשו לכם:

(ה) [רטו] (לאו קכג) שלא לאכול הנותר מן הקדשים אחר זמן המוגבל לאכילתם שנאמר והנותר עד יום השלישי באש ישרף וגו' ואוכליו עונו ישא וגו':

נחל קדומים

שאני מושל בכם. ורבינו האר"י זצ"ל פירש כי המחדש חידושי תורה בשבת גורם כבוד גדול לאביו בעולם הבא כמ"ש בזהר הקדוש וז"ש איש אמו ואביו תיראו לכבדם על ידי חידושי תורה

חומת אנ"ך

לה והוי"א דאתי עשה דכבוד או"א ודחי איסור שבת ואביו אינו רשע שהוא סובר דרמונא שרייה לכבוד או"א קמ"ל. ואה"כ דאם אביו יאמר לו חלל שבת בלי צורך דאז הוא רשע להכי לא אצטריך קרא דאינו חייב בכבודו וכ"כ הרב המאירי והריטב"א ז"ל פ"ק דיבמות. ודרך רמז אפשר לרמוז ואת שבתותי תשמורו אני ה' כמו שדרשו בזהר הקדוש אשר ישמרו את שבתותי דמסרסי גרמייהו וכו'. ור"ת ואת שבתותי תשמורו אני אשתו רמז לעונת ת"ח משבת לשבת וכ"ט אני ה' דהוא זיווגא דמטרוניתא כמ"ש בזהר הקדוש וזה רמז אנ"י ה'. והר"ן ז"ל כתב דאם צריך לעיין בתורה פטור ולכן לא הזכיר במשנה עונתן של ת"ח דלא פסיקא מילתא. ולפי דברי הזהר הקדוש נראה דיכיח לעסוק בתורה והטעם שהוא יחיד עליון ומה שלא נזכר במשנה עונתן דת"ח כבר כתב מהר"ש שיף ז"ל דלא תנייה משום צניעות וא"ש רמז אשתו שאמרנו שהוא בהעלם ואינו ניכר: (ד) אל תפנו. בזהר הקדוש דף פ"ד ר"ש כד הוה אזיל בשוקא והוו חברייא אזלין אבתריה והוו כשי שפירן אמר אל תפנו וכו' ע"ש ואפשר לרמוז ר"ת אל תפנו. אל

תפסיר הרס"ג

ומעבודאת מסבוכה. לא תצנעו לכם. אנא אללה רבכם אלואחד: (ה) ואד'א ד'בחתם ד'בח סלאמה ללה. פעלי מא ירתצ'א מנכם אד'בחוה: (ו) אן יכון יוכל פי יום ד'בחכם ומן ג'ד. ומא בקי אלי אליום אלת'אלת'. פליחרק באלנאר:

אבן עזרא

להסתכל: האלילים. הם הפסילים ונקראו כן כי הם דבר שקר כמו רופאי אליל כלכם ויתכן להיותו מגזרת אל והטעם שאיננו יש: ואלהי מסכה. לקבל כח העליונים כי אין צורך לאלוה אחר עמי על כן כתוב אני ה' אלהיכם ובלשון רבים תפנו גם תעשו כי הרואה ולא יגלה הדבר הוא משתתף עמו: (ה) וכי תזבחו זבח שלמים. דבק עם הכתוב למעלה בעבור שלא יזבחו לשדים לא אלוה כי אם לשם לבדו. וטעם לשון רבים תזבחו כי על הרוב דבר הכתוב שיתחברו אנשים על זבח אחד: וטעם לרצנכם. שיביאו הזבח ברצונכם ולא

רבינו בחיי

על האלהות והדעות האמתיות אינן מתקיימות אלא בפעולות ומטעם זה תזכיר התורה תמיד בספור קצת המצות אני ה' אלהיכם:

(ה) וכי תזבחו זבח שלמים לה', כשתרצו לעבוד עבודה לא תעשו כן לאלילים ואלהי מסכה אלא לשם המיוחד זהו שאמר לה' ולא תעשו זה על מנת לקבל פרס אלא לרצונכם כלומר שתהיה כונתכם לעשות רצונו בלבד ושיהיה לרצון לכם. ומה שאמר תזבחהו ולא אמר תזבחו כשם שאמר בסדר אמור אל הכהנים וכי תזבחו זבח תודה לה' לרצונכם תזבחו. דרשו בו רז"ל תזבחהו כתיב חסר וא"ו ובא ללמד שאין אדם שוחט במוקדשין שני זבחים כאחד אלא זבח אחד ולא שני בני אדם שוחטין זבח אחד ומדאסר רחמנא במוקדשין שמע מינה דבחולין מותר וזו היא ששנינו השוחט שני ראשים כאחד שחיטתו כשרה שנים אוחזין בסכין ושוחטין כך דרשוהו רז"ל במסכת חולין. ויתכן לומר לפי הקבלה בהוספת הה"א והוא"ו שבמלת תזבחוהו ממה שידוע כי שתי אותיות אחרונות של השם המיוחד הם שתי מדות הרחמים והדין ולפי שהזכיר הכתוב הזה קרבן שלמים והשלמים באים להשלים המדות על כן הוצרך

ספורנו

הכתובות בלוח הראשון שכל הכונה בהם היא לחיי עולם בלבד כמו שבאר בסופם כאמרו למען יאריכון ימיך כאשר התבאר במקומו והתחיל לבאר כבוד אב ואם ואמר איש אמו ואביו תיראו להורות

ז וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה׃ ח וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ
יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃
ט וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא
תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט
קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט׃ י וְכַרְמְךָ לֹא
תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי
וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

תרגום אונקלוס

יִתּוֹקַד: ז. וְאִם. אִתְאֲכָלָא יִתְאֲכִיל בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה. מְרַחַק הוּא לָא יְהֵי לְרַעֲוָא: ח. וּדְיֵיכְלִנֵּיהּ חוֹבֵיהּ יְקַבֵּיל. אֲרֵי יָת קוּדְשָׁא דַּיְיָ אַחֵיל. וְיִשְׁתֵּיצֵי. אֱנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ: ט. וּבְמִחְצַדְכוֹן יָת חֲצָדָא דְּאַרְעֲכוֹן. לָא תְשֵׁיצֵי. פָּתָא דְּחַקְלָךְ לְמִחְצַד. וּלְקָטָא דְּחַצְדָּךְ לָא תְלַקֵּיט: י. וְכַרְמָךְ לָא תְעַלֵּיל. וְנִתְרָא דְּכַרְמָךְ לָא תְלַקֵּיט. לַעֲנָיֵי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן. אֲנָא יְיָ

תפסיר הרס"ג

(ז) ואן אכל מנה שי פי אליום אלת'אלת'. פהו כאלאכ'ס לא יקבל: (ח) ואכלה פקד חמל וזרה. למא בד'ל קדס אללה. וינקטע ד'אלך אלאנסאן מן בין קומה: (ט) ואד'א חצדתם זרע בלאדכם. פלא תסתקץ טרה' צ'יעתך פתחצדהא. ולקיט זרעך פלא תלקטה: (י) וכרמך פלא תמושה. ומפרוט כרמך פלא תלקטה. בל אתרכהא לאלצ'עיף ואלג'ריב. אנא

נוה שלום

(ט) פאת שדך, טרה' צ'יעתך, סוף שדך. (י) לא תעולל, פלא תמושה, (מאש אלרגל, תתבע באקי קטיף כרמה פאכ'ד'ה). ופרט, ומפרוט, כפירוש

חלק הדקדוק

ח) כי את קדש ה' חלל. תיבת כי במקף לא בתביר בכל סת"י וכ"כ ר"מ ז"ל:

אבן עזרא

בהכרח: (ח) ואוכליו. כל אחד מאוכליו וכן וצדיקים ככפיר יבטח: כי את קדש ה' חלל. אחד שהקריב האימורים לגבוה הנה כל הבשר קדש. וחלל מגזרת חול שאין לו טעם כדמות חלל ובפרשה הזאת באר עונש העון ונכרתה הנפש ההיא: וטעם ובקצרכם. אחר זבח שלמים כאשר נתת לשם האימורים כן תתנו מקציר ארצכם לכבוד השם לעני ולגר. ודקדוק בקצרכם זר והיא שם הפעל מן הקל: (ט) פאת שדך. שיעזוב פאה בשדה: ולקט. ידוע: (י) תעולל. תכרית העוללות הם הקטנים כמו עולל גם יקראו יונקות וזאת המלה כמו ושרשך מארץ חיים שטעמו יכרית השרש וכן מסעף פארה יכרות הסעיף: ופרט. ידוע בדברי קבלה מגזרת הפורטים על פי הנבל: לעני. ישראל: ולגר. הגר

אבי עזר

נקלרה לדרוש ממנה גם האשה: (ח) (קודש ה' חלל) לאו דוקא מגזרת חול אלא מהוראת חול כטעם חולין הוא לך בלשון הגמרא אבל גזרתו מכפולים כידוע במקרא ואגב שיטפא נקט הרב מגזרת חול: (ט) (בקוצרכם זר) וכבר ידעת כי שמות הפועלים משתנים כי כן כתבו המדקדקים וכן כתב הרב לקמן בפסוק לרבעה אותה:

רבינו בחיי

להוסיף בכאן שתי אותיות הללו לרמוז על שתי המדות כענין תוספת ה"א וא"ו של (שמות ב) ותראהו את הילד

ת"א לא ירצה. פסחים עז יומא ז: ואכליו עונו ישא. זבחים כח תמורה ג כריתות ה: כי את קדש ה' חלל. זבחים כח מד מה: לא תכלה. שבת כג חולין קמא תמורה ו: פאת שדך. נדרים ו: לקצור. חולין קלז: וכרמך לא. פיאה י חולין קלא: לא תלקט. גיטין יב חולין קלא קלד: תעזוב. יומא לו ב"ק לד תמורה ו:

רשב"ם

(ז) ואם האכל יאכל. במחשב לאכלו חוץ ממקומו פירשו חכמים: (י) לא תעולל. פאה משמע כדכתיב עולל יעוללו בגפן:

בעל הטורים

(ט) ובקצרכם. קרי ביה ובקצר כם שצריך להניח א' מס"ס שהוא שיעור של פיאה. וד' פעמים ל' קציר בפסוק למעוטי קצרוהו לסטים. כרסמוהו נמלים. שברתו הרוח. אכלתו בהמה: פאת שדך. בגימ' (שיעור) הפאה אחד מששים. ונכרתה וסמיך ליה ובקצרכם מי שגוזל את העניים וקבע את קובעיהם נפש: לא תלקט. וסמיך ליה לא תגנובו להזהיר לבעל הבית שלא יגנוב ממה שראוי לעניים. וכן להזהיר לעניים שלא יגנבו משל בעל הבית יותר מהראוי. כדתנן שנים לקט שלשה אינו לקט:

רש"י

(ז) ואם האכל יאכל וגו'. אם אינו ענין לחוץ לזמנו שהרי כבר נאמר (ויקרא ז) ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו' תנהו ענין לחוץ למקומו פ יכול יהיו חייבין כרת על אכילתו ת"ל (שם) והנפש האוכלת ממנו עונה תשא ממנו ולא מחבירו יצא הנשחט במחשבת צ חוץ למקומו: פגול. מתועב כמו (ישעיה סה) ומרק פגולים כליהם: (ח) ואכליו עונו ישא. בנותר גמור הכתוב מדבר ק ואינו ענוש כרת על הנשחט חוץ למקומו שכבר מיעטו הכתוב. וזה בנותר גמור מדבר. ורז"ל למדוה ר מג"ש: (ט) לא תכלה פאת שדך. שיניח פאה ש בסוף שדהו (ת"כ): ולקט קצירך. שבלים הנושרים בשעת ת קצירה אחת או שתים אבל שלש א אינן לקט: (י) לא תעולל. לא תטול עוללות ב שבה והן ניכרות איזהו עוללות כל שאין לה לא כתף ג ולא נטף: ופרט כרמך. גרגרי ענבים ד הנושרים בשעת בצירה: אני ה' אלהיכם. דיין ה להפרע ואיני גובה מכם אלא ו נפשות שנאמר (משלי כב) אל תגזל דל וגו' כי ה' יריב ריבם וגו':

שפתי חכמים

פ ר"ל שאם חישב בזמן שחיטה ע"מ לאכול חוץ למקומו. ת"ל והנפש האוכלת בחוץ לזמנו כתיב: צ ר"ל בשחיטה היה מחשבתו לאכול חוץ למקומו. ר"ל חוץ לקלעים: ק דק"ל כיון דקרא דואם האכל יאכל וגו' מדבר במחשבת חוץ למקומו ואין ענוש כרת עליו הא כתיב ואוכליו עונו ישא משמע דיש עליו עונש כרת. ומתרץ דזה מדבר בנותר גמור: ר נאמר כאן כי את קדש ה' חלל ונאמר להלן בפ' תצוה ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא מה להלן מדבר בנותר גמור אף כאן בנותר גמור: ש פרש"י בגמר קצירת שדהו ולא בתחילתו: ת פי' ולא בשעת קטוף מליאת שאם נושר מידו אינו לקט דקציר במגל הוא שדרכו בכך: א דבפ' אמור כתיב ג"כ ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם ומיעוט רוב שנים. ועוד מצאתי שנא' ולקחתם לכם אגודת אזוב ופרש"י ג' קלחים נקראים אגודה לכך פרש"י כאן אבל ג' אינן לקט אלא אגודה: ב ל' עולל ויונק. כלו' האשכלות הקטנות: ג פי' שאינן תכופים ושוכבין זע"ז כמו הבריות שזה שוכב על כתף חבירו. נטף פי' כמו טיפות הנוטפים זא"ז ואינן תכופין וסמוכין כמו הכתף זה מקרי נטף. פי' האשכול יש שממנו יוצאין מהשדרה שלו פצולים מכאן ומכאן זעג"ז ובאותן הפצולים תלוין גרגרי ענבים יחד בקיבוץ א' ומחובר כל הפיצולי' עם הגרגרי' שמהן זו האשכול ויש ממנו שאין פצולין יוצאין ממנו כלל אלא גרגרי ענבים תלוין מהשדרה שלו ויורדין מראש האשכול עד סופו וכל א' מב' המיני' הללו אינו נקרא עולל אלא אשכול שמו אבל מי שאין לו משני המינים הנזכרים לעיל אלא שהגרגרים כולם מקובלים יחד במקום אחד ואין שם שדרה כלל והרוב מזה המין נקראים בוסר ונמצאין בראשי הגפנים זה נקרא עולל ועליו הזהיר הכ' שלא ליטול. הרא"ם. ע' במס' פאה דף ע בפי' הר"ש: ד ר"ל דפרט ל' יחיד כמו פרט וכלל דהיינו גרגרי ענבים: ה דק"ל דכתי' לא תעולל וגו' לא תלקט כולן ל' יחיד וכתיב ה' אלהיכם ל' רבים אלא ה"פ אני ה' שאני דיין ליפרע ואם כן אתי שפיר דכתיב ל' רבים אלהיכם מאחר שפורע נפשות דהיינו נפשו של גזלן וכזה יקח גם נפש בניו של גזלן שישארו יתומי': ו (ג"ס) דאם ל"כ למה נזכר כאן נאמן ליפרע יותר ממקום אחר:

מצות השם

(ט) [רטז] (לאו קכד) שלא לקצור כל זרע השדה שנא' ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור:

(שם) [ריז] (לאו קכה) שלא נלקט השבלים שנופלים בשעת הקציר שנאמר ולקט קצירך לא תלקט:

(י) [ריח] (עשה לג) להניח פאה מזרע השדה לעניים שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם:

(שם) [ריט] (עשה לד) לעזוב אותם השבלים שילקטו העניים שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם:

(שם) [רכ] (לאו קכו) שלא לאסוף כל פירות הכרם שנאמר וכרמך לא תעולל:

(שם) [רכא] (עשה לה) להניח פאה ועוללות בכרם לעניים שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם:

(שם) [רכב] (לאו קכז) שלא נלקט פרט הכרם שהן גרגיר אחד או שנים הנפרטים מן האשכול בשעת הבציר שנא' ופרט כרמך לא תלקט:

(שם) [רכג] (עשה לו) לעזוב פרט הכרם הנזכר לעניים שנא' לעני ולגר תעזוב אותם:

חומת אנ"ך

תסתכלו פני נשים ונגדיהן כמשז"ל ע"פ ומה אתבונן על בתולה והכל רמוז בר"ת תפנו: (ז) ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה. רש"י ורז"ל מכח אינו ענין דרשוהו בחוץ למקומו והרב המג"ן ז"ל רמז דאם תחשוב כל הפ' בגימטריא יעלה במחשב חוץ למקומו הכתוב

ספורנו

שלא יהיה הכבוד בהם על אופן שיהיה לבו גס בהם אע"פ שיכבדם בהאכל ובמשתה ובמלבוש כמו שהזכירו ז"ל (פ"ק דקדושין) כאמרו יש מאכיל אביו פסיוני וטורדו מן העולם אבל יהיה כבודו להם כמכבד נוראים אצלו למעלתם עליו. ואח"כ באר ענין שבת יאמרו ואת שבתותי תשמורו שלא על שבת בראשית בלבד הזהיר אבל על כל מיני השבת שהם שבת בראשית ושבת הארץ ושמטת כספים המעידים על חדוש העולם וכאמרו אח"כ אל תפנו אל האלילים באר שכאשר הזהיר ואמר לא תעשה לך פסל שלא בלבד אסר לקבלם עליו לאלהים אבל אסר אפילו לכבדם ולעשות מסכה בשעות ידועות להשיג בהם הצלחות קנינים מדומים וזולתם:

יא לֹא תִּגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ: יב וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: יג לֹא־תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת

תרגום אונקלוס

אֱלָהֲכוֹן: יא. לָא תִּגְנְבוּן. וְלָא תְכַדְּבוּן וְלָא תְשַׁקְּרוּן גְּבַר (נ"י אֱנָשׁ) בְּחַבְרֵיהּ: יב. וְלָא תִשְׁתַּבְעוּן בִּשְׁמִי לְשִׁקְרָא. וּתְחֵיל. יָת שְׁמָא דֶאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ: יג. לָא תַעֲשׁוֹק יָת חַבְרָךְ וְלָא תֵינוֹס (וי"ג תוֹנֵיס).

ת"א לא תגנבו. מציעא סא סנהדרין פו: לא תשקרו. ב"ק קה שבועות לו: לא תשבעו. שבת לג שבועות כ כא לו: לא תעשוק. מציעא קיא: ולא תגזול. מציעא כז קיג מכות טז שבועות מה חולין קמא תמורה ו: לא תלין פעולת שכיר. ב"ק צט מציעא ק קיא קיב שבועות מה:

תפסיר הרס"ג

אללה רבכם אגאזיכם כ'רא: (יא) לא תסרקו. ולא יגחד ולא ינכת' כל אמר באצחבה: (יב) ולא תחלפו באסמי באטלא. פאנך אד'א בד'לת אסם רבך. אנא אללה אלמעאקב: (יג) לא תג'שם צאחבך ולא תג'צבה. ולא תבית אגרה' אלאג'יר.

בעל הטורים

(יא) לא תגנבו. וסמיך ליה ולא תכחשו. שהגונב בא לידי לא תכחשו ולידי לא תשקרו ולידי לא תשבעו: (יג) לא תלין פעולת שכיר. וסמיך ליה לא תקלל כי אף אם ילין שכרך אל תקללהו אלא תתבעהו

רשב"ם

(יא) לא תגנבו. ממון: לא תכחשו. כפירת ממון המופקד בידו. כדכתיב וכחש בה: ולא תשקרו. ממון שהלוהו: (יב) ולא תשבעו. אפי' בלא כפירת ממון: (יג) לא תעשק.* עושק שכר שכיר וממונו: ולא תגזול. כעין ויגזול את החנית מידו: ולא תלין.* שכר לילה:

רש"י

(יא) לא תגנבו. אזהרה לגונב ממון אבל לא תגנוב שבעשרת הדברות אזהרה לגונב נפשות דבר הלמד מענינו ז דבר שחייבין עליו מיתת ב"ד: ולא תכחשו. לפי שנא' (ויקרא ה) וכחש בה ושלם קרן וחומש למדנו עונש אזהרה מנין ת"ל ולא תכחשו: ולא תשקרו. לפי שנאמר (שם) ונשבע על שקר ישלם קרן וחומש למדנו עונש אזהרה מנין ת"ל ולא תשקרו: לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבעו. אם גנבת סופך לכחש סופך לשקר סופך להשבע לשקר: (יב) ולא תשבעו בשמי. למה נא' לפי שנאמר (שמות כ) לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד מנין לרבות כל הכנויין ת"ל ולא תשבעו בשמי לשקר כל שם שיש לי: (יג) לא תעשוק. (ת"כ) זה הכובש ח שכר שכיר: לא תלין. לשון נקבה מוסב

שפתי חכמים

ז ר"ל דהתם כתיב לא תרצח לא תנאף שהוא מיתת ב"ד אף לא תגנוב מדבר במיתת ב"ד ע"כ לא תגנובו דכאן איננו אלא לממון דאל"כ תרתי ל"ל. וכ' הרא"ם ויש לתמוה למה צריך רש"י להוכיח מהתם דכאן מדבר בגונב ממון. הרי מכאן ג"כ מוכח דדבר הלמד מענינו הוא דכאן אינו מדבר אלא בממון. וי"ל דכאן ג"כ מדבר במיתה דכתיב אני ה' אלהיכם. ופרש"י דיין ליפרע ואיני גובה מכם אלא נפשות. ולכך הביא רש"י לעיל דרשה זו. ועוד נ"ל כלומר לתרץ דלא תקשה ואימא איפכא דכאן איירי בגונב נפשות ולעיל איירי בגונב ממון ותירץ. דבר הלמד מענינו וכו': ח דכל

אבן עזרא

אתכם: (יא) וטעם לא תגנבו. אחר כך. כי כן צויתיך שתתן משלך אל העניים לכבוד השם אף שתקח מה שהוא לאחרים: וטעם תגנבו. כי הרואה ומחריש גם הוא גנב: תכחשו. בפקדון מופקד אצלך והיודע ואיננו מעיד גם הוא מכחש: תשקרו. שיבקש ממון ממי שאין לו אצלו כלום. וטעם ולא תשבעו בשמי לשקר אחר לא תגנובו כי החשוד בגנבה ופקדון ישבע: וטעם תשבעו. להכניס המשביע: וטעם וחללת. שהנשבע לשקר מכחש השם כאשר פירשתיו: (יג) לא תעשק את רעך. בסתר: ולא תגזול. בגלוי בחזקה: פעלת. כמו שכירות וכן ופעולתו לפניו ויתכן היותו דרך קצרה והטעם שכר פעולתו ורבים פירשוהו על שכיר יום שיאמר לו גם תעשה בבקר ובבקר אתן לך שכר שני ימים והמעתיקים אמרו כי הוא שכיר יום כי שכיר לילה לא תבוא עליו השמש. וכן לא תקלל חרש בעבור שיש לך.

אבי עזר

(רש"י לא תלין לשון נקבה) דלא מצינו אתך בקמץ הכ"ף אלא במשרת או בלשון נקבה אבל בלשון זכר או במפסיק כאמר אתך בקמץ התי"ו וכן נאמר ולבנותיך אתך החיה אשר אתך בקמץ הכף וכן י"ד מקומות בתורה ושפיר דברי רש"י דקאי על הפעולה לכן נאמר בקמץ הכ"ף והרב מזרחי כתב דלא מצינו גזרת לון יוצא במקרא רק פעם אחת ערום ילין מבלי לבוש לכן מפרש שהיא לשון נקבה נסתר ולא הבנתי דבריו הלא מצינו יוצא בחוץ לא ילין גר ולמה נכריח להוציא המקרא מפשוטו אם מצינו השורש הזה יוצא פעמיים ושלש. גם דברי באר רחובות רחוקים מגדר הדקדוק והנכון כמו שכתבתי:

רבינו בחיי

שאמרו ותרא מבעי ליה ודרשו בו מלמד שראתה עמו שכינה אבל שם בתודה שהוא קרבן הודאה לשם המיוח' לא הזכיר אות ה"א ואמר תזבחו וזה מבואר:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) ולא תלין. כתוב בת"כ אין לי אלא שכר אדם שכר בהמה ושכר קרקעות מנין. ת"ל ולא תלין פעולת שכיר הרי כל דבר במשמע. ומכאן יש ללמוד דהמשכיר בית או בהמה לחבירו ומשהה שכרו שעובר עליו משום בל תלין. והתלמוד שלנו אינו מזכיר קרקעות כלל:

מצות בין אדם לחברו

(יא) לא תגנובו וגו'. ואם תקיים מצות הצדקה, תאמר בלבבך אם אני נותן מה שהוא שלי לעניים, איך אגנוב מה ששייך לאחרים, וליקח לעצמי, ע"כ בטח לא תגנובו, ואם לא תגנובו לא תבואו לכחש ולשקר ולא לישבע לשקר, ולא יהיה חלול השם, ולא תעשה זאת מצד שבלבך מחייב אותך, רק מאמת כי אני ה' מצוה אותך על כל זה: (יג) לא תעשוק וגו'. אם תשכור פועל למלאכתך אל תעשוק שכרו. כי זהו גזל גמור, ומכ"ש שלא תגזול, ואף לעכב את שכרו אתך עד יום מחר אינך רשאי, כי אליו הוא נושא את נפשו, ואם תעכב שכרו אתך, והפועל יבא לעת ערב לביתו בידים ריקניות, והוא ואשתו ובניו רעבים, וכל היום היו מצפים כי בוא יבא אביהם עם שכרו ויוכלו לקנות ג"כ להשביע רעבונם, ועכשיו כאשר בא הפועל לביתו ומאומה אין בידו, יאמרו נא ארור האיש אשר עשית עמו היום, ויעברו על לאו לא תקלל חרש, ומי הביא אותם אל המכשול הזה, הלא אתה, ועברת על לפני עור לא תתן מכשול, ע"כ הזהר מלעשות כזאת, לא מאמת שבלבך, רק מאמת יראת מאלהיך, או יאמר שהשומע לא יקלל חרש, והרואה לא ישגה עור בדרך. וכתב אברבנאל כי הוא דבור המשלי לכל בעל כח שלא יענה את אלופי הכח כי זה יבא מפחיתות המדות. ועל כל הדברים האלה אמר ויראת מאלהיך, כלומר לא תמנע מעשות הדברים האלה מפני הרואים אלא מפני יראת אלהיך כי אין אלהיך כאלהי העמים שעינים להם ולא יראו: אזנים להם ולא ישמעו אבל אלהיך עיניו המה משוטטות בכל הארץ, ולכן ראוי שתירא ממנו. ולכן אמר אני ה' בוחן לב וחוקר כליות. ואם לא תירא מאחרים והעור מפני שאינם רואים ולא שומעים ראוי שתירא מאלהיך שיש לפניו עין רואה ואוזן שומעת. ולא תחשוב כיון שהמשפט לאלהים הוא בב"ד של מעלה לא ישתדלו ב"ד של מטה בענין המשפט, אין הענין כן, וזהו לא תעשו עול במשפט, ודבר כנגד הדיינים, ובעבור שאין בית דין פחות משלשה דיינים לכן אמר בל' רבים לא תעשו עול במשפט, לא תשא פני דל, לעזרו כנגד העשיר. ולא תהדר פני גדול, בטענתו, אבל בצדק תשפט עמיתך אם דל ואם עשיר:

מצות השם

(יא) [רכד] (לאו קכח) שלא לגנוב ממון חבירו אפי' להכעיסו לשמה ואפי' ע"מ לשלם ארבעה וחמשה שנא' לא תגנבו:

(שם) [רכה] (לאו קכט) שלא לכחש ממון אחרים שבידו באיזה אופן שיהיה שנאמר ולא תכחשו:

(שם) [רכו] (לאו קל) שלא לישבע על כפירת ממון שכפר בו וכחש ואם נשבע עובר גם על מה שנאמר ולא תשקרו איש בעמיתו:

(יב) [רכז] (לאו קלא) שלא לישבע לשקר שנאמר לא תשבעו בשמי לשקר:

(יג) [רכח] (לאו קלב) שלא להחזיק בממון חבירו דרך אלמות או דמייה ולמאות וזהו שנאמר לא תעשוק את רעך:

(שם) [רכט] (לאו קלג) שלא ליטול דבר מאת חבירו בעל כרחו בכח זרוע ובפירסום שנאמר ולא תגזול:

(שם) [רל] (לאו קלד) שלא לאחר פרעון השכר שכיר עד אחר זמן המוגבל שנא' לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר:

חומת אנ"ך

הזה מדבר דוק ותשכח לא פחות ולא יותר: (יא) לא תגנובו. בגונב ממון הכתוב מדבר דעל הרוב משתתפים שנים אבל גונב נפש על הרוב הוא לבדו וכמ"ש רש"י ז"ל דלא תגנוב דעשרת הדברות בגונב נפש וכו'.

מרפא לשון

יב) ולא תשבעו, תשתבעון. ה"ג בל' התפעל דלא כנ"א תשבעון ויש בלשון זה בין שבועת אלה הנק' מומתא בין שבועת ברית הנק' קיימא, שכולם נק' שבועה בכלל. יג) לא תעשוק, לא תעשוק. ה"ג העי"ן בשו"א נח לפי שאנו צחי לשון ואין אנו מניעין העי"ן בל' המקרא אלא מפני מצות חכמי המוסרה ז"ל וכן בכ"מ. ולא תגזול, ולא תוגיס. כ"ה בנוס' דווקני וכמשנ"ת בפ' ויצא (לא לא) בפ' פן תגזל את בנתיך. לא תלין, לא תבית. טעמו שהוא פועל יוצא וכמו שפירש היא"ר שהוא מוסב אל האדם וכן לא תלין נבלתו צריך לפרש כן, ומהא שהקשה הרא"ם שלא מצינו המלה הזאת יוצאת בשום מקום אלא בפ' ערום ילין מבלי לבוש כבר השיב עליו ספר אבי עזר המפרש להראב"ע דלמה נוציא המקרא מפישוטו אם לא מצינו השורש הזה יוצא פעמים ושלש, גם אין להקשות ממה שאמר

נחל קדומים

בשבת וזהו את שבתותי תשמורו: יב (ג) ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך אני ה'. אפשר במ"ש בזהר הקדוש פ' יתרו דהקב"ה כשברא העולם חקק שמא קדישא על צרורא והניחו ע"פ תהום וכשנשבעין לשקר פורחים אותיות שמא קדישא ואתבדרו גו תהומי ובעיין מייא לשטפא עלמא עד דאומין וארמיז לחד ממנא יעזריאל די ממנא על ע' מפתחן וחקיק בצרורא אתוון כמלקדמין וכו' ע"ש דף צ"א. וז"ש ולא תשבעו בשמי לשקר שאז שמא קדישא אשר חקוק בצרור על פני תהום פרחי אתוון וכו' וז"ש וחללת את שם אלהיך דהיינו השם החקוק בצרור והמים רוצים לאבד ולשטוף העולם. וכי תימא הרי כמה שבועות לשקר והעולם כמנהגו נוהג לז"א אני ה' מדת רחמים שרומז לחקוק ה' כבראשונה. והרב החסיד מהר"א קראקא ז"ל כתב דה"ט שאמרו בירוש' דאם אמר שם לבטלה יאמר בשכמל"ו והביאו מרן סימן ר"ו ועיין שו"ת פנים מאירות ח"ג סימן ט' והטעם כי בשכמל"ו גימט' שם יעזריאל ועוד ע' דממנא על ע' מפתחן כי הוא השם החוקק שמא קדישא פעם אחרת בציווי ה' ודוק. וכשבא לידי פי' הקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז"ל ראיתי שכתב שלא חייב מיתה לנשבע על שקר לרעתו

שְׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר׃ יד לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃ שני חמישי כשהן מחוברין טו לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ׃

פסחים כב מ"ק ס יז נדרים סה קידושין לב מליצה עה ל ע"ג ו כו חולין ז נדה כז: ויראת מאלהיך. ס' הזוהר פ' ויקהל: בצדק תשפט עמיתך. סנהדרין ח לב שבועות ל:

תרגום אונקלוס

לָא תְבִית . אַגְרָא דַאֲגִירָא . לְוָתָךְ עַד צַפְרָא : יד. לָא תְלוּט דְלָא שָׁמַע . וְקֳדָם דְלָא חָזֵי . לָא תְשִׂים תַּקְלָא . וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ : טו. לָא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִין . לָא תִסַּב אַפֵּי מִסְכֵּינָא . וְלָא תְהַדַּר אַפֵּי רַבָּא . בְּקוּשְׁטָא תְּדִינֵיהּ

ת"א אתך. מליצה קיא: לא תקלל חרש. סנהדרין סו שבועות לה. תמורה ד: ולפני עור לא תתן מכשול.

תפסיר הרס"ג

ענדך אלי אלג'דאה: (יד) לא תשתם אצמא. ובין ידי אעמא. לא תצייר מעת'רא. וכ'ף רבך אנא אללה אלמעאקב: (טו) לא תצנעו גורא פי אלחכם. ולא תחאבון פקירא. ולא תבתהגון גלילא. בל אחכם פי מא בין קומך באלעדל:

אבן עזרא

כח. וכן ולפני עור: (יד) ויראת מאלהיך. שהוא יכול להעניש לשומך חרש ועור: (טו) לא תעשו עול. על הדיינים והעדים ידבר: פני גדול.

אבי עזר

(יז) (בפסוק הוכיח תוכיח וגו'). ווה כינונו דברי איוב באומרו האכוש מאלוה יצדק כדרך האומרים אם ה' יבוא משווים להוכיח על פניך רק מצוה לאנשים להוכיחם זה לזה. ואם מעושהו יטהר גבר. על דרך זה הארכתי בדברים נכבדים בחקירות שונות בזה הענין ואין כאן מקומם: שם (לא תשנא את אחיך) הנה שנה הכתוב באהבה רעך ובשנאה אחיך כי שניהם מורים על הוראה אחת בשינוי לשון כי ידוע שאחוה ורעות יחדיו נדבקו והזהיר בתורה בשני לשונות המורים על הוראה אחת למען חזוק הענין. ועיין בפסוק וכשלו איש

רבינו בחיי

(יד) לא תקלל חרש. הזכיר הכתוב חרש כדי ללמוד ק"ו אם החרש שלא ישמע כשהוא מקלל אותו הזהירה עליו תורה אין צ"ל מי שישמע והתקצף ונתבייש וכל זה שיהיה האדם גדור בדבורו ושלא ירגיל את נפשו בתכונה רעה ואין האיסור מצד חבירו השומע אלא מצד עצמו ואם הוא גדור בזה אצל החרש כל שכן אצל השומע ולכך הזכיר הכתוב חרש והוא בנין אב לכל השאר ועוד מפני שדבר הכתוב בהווה שבני אדם מקללים החרש ומכשילים העור ולא ייראו מהם. ועל זה אמר ויראת מאלהיך שכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך וכן הזכיר שלמה ע"ה (משלי כד) כי תאמר הן לא ידענו זה הלא תוכן לבות הוא יבין ונוצר נפשך הוא ידע והשיב לאדם כפעלו, וזהו שאמרו רז"ל דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים:

רשב"ם

(יד) לא תקלל חרש. בהווה דבר הכתוב. וטעמו ברי"ש כי משקל דגש הוא. כמו עור גבן:

(טו) בצדק תשפוט עמיתך. כמו שב"ד יושבים בשני ובחמישי: בצדק. פירוש במזל צדק ולדק משמש ביום שני וביום ה' בתחלתו:

בעל הטורים

תתבעהו בב"ד: (יד) לא תתן מכשל. חסר וי"ו לומר אפי' אינו נותן מכשול ממש אלא אפי' יועצו לפי דרכו: ויראת מאלהיך. וסמיך ליה לא תעשו עול במשפט כי לא לאדם תשפטו כי אם לה': בצדק תשפוט עמיתך. וסמיך ליה לא תלך רכיל אזהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה ולא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבין:

שפתי חכמים

ל עוסק כדיעת שכל שכיר הוא: ט ופי' הרא"ם דאי הוי תי"ו הנוכח א"כ הוי פועל יוצא ולא מלינו המלה הזאת בשום מקום שהיא יוצאת אלא פועל עומד כמו ויליו שם וילן שם כי בכתוב נלין רק בפסוק ערום ילין בלי לבוש. ויותר טוב לפרש על הפעולה ויהיה עומד. וכ"ל דאי קאי אבעל הבית לא נתקשר עמו אלא אתך דלא הל"ל אלא לא תלין פעולת שכיר עד בוקר: י דק"ל דמשמע כל הלילה מותר ללון רק עד הבוקר אסור והא בפ' כי תלא כתיב ולא תבוא עליו השמש ומתרץ דבשכיר יום הכ' מדבר: כ עונה או יום או לילה שהוא י"ב שעות נקרא עונה: ל דלא הל"ל אלא וכשיא לא תאור בעמך נ"ל אלא לרבות כל שבעמך. ומה שדרשו בעושה מעשה עמך אינו אלא מסמיכות מדסמיך אזהרת נשיא לאזהרת עמך: מ דאי לא מיעוטא ה"א דגם מת בכלל דהא לקמן כתיב אביו ואמו קלל לרבות לאחר מיתה לכך אילטריך למיעוטא: נ וא"ת מנ"ל לרש"י שפירושו כן דלמא כמשמעו וי"ל דרש"י בעלמו מתרץ ויראת מאלהיך שהדבר הזה כו'. ואי אמרת לפני עור כמשמעו הא דבר זה מסור לבריו' דדעתו של זה לרעה שהרי נתן תקלה לרגלי העור ואיך שייך ויראת מאלהיך בדבר המסור לבריות אלא ודאי אין פירושו כמשמעו: ס כמו אל תבא עליו בעקיפין (ול' ערמה הוא) דבפ' בהר ופרש"י בב"ק (דף קיג) בעלילות והוא כמו עוקב ל' ויעקבני זה פעמים כי פ"א מתחלף בבי"ת כדבסמוך דפרש"י בעלמו: ע וגם התועבה קרויים שנוי שנא' כי כל תועבת ה' אשר שנא בפ' ראה: פ דאל"כ מאי לא תשא פני דל אטו הני לאו בכלל לא תעשו עול במשפט: צ ר"ל דוקא כשהוא חבירך תדין אותו לכף זכות אבל אם הוא רשע הוי דן אותו לחובה:

רש"י

מוסב ט על הפעולה: עד בקר. בשכיר יום הכ' מדבר שיציאתו י משתשקע חמה לפיכך זמן גבוי שכרו כל הלילה ובמקום אחר הוא אומר (דברים כד) ולא תבוא עליו השמש מדבר בשכיר לילה שהשלמת פעולתו משיעל' עמוד השחר (ב"מ קי) לפיכך זמן גבוי שכרו כל היום לפי שנתנה תורה זמן לבעל הבית עונה כ לבקש מעותיו: (יד) לא תקלל חרש. אין לי אלא חרש מנין לרבות כל אדם ת"ל (שמות כב) בעמך לא תאר ל א"כ למה נאמר חרש מה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים יצא המת מ שאינו בחיים (ת"כ): ולפני עור לא תתן מכשול. (ת"כ) לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו נ אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור ואתה עוקף עליו ס ונוטלה הימנו: ויראת מאלהיך. לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה ויכול להשמט ולומר לטובה נתכוונתי לפיכך נאמר בו ויראת מאלהיך המכיר מחשבותיך וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריו' מכירין בו נאמר בו ויראת מאלהיך: (טו) לא תעשו עול במשפט. מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול. שנאוי. ומשוקץ. חרם ותועבה. שהעול קרוי תועבה שנא' (דברים כה) כי תועבת ה' וגו' כל עושה עול ע. והתועבה קרוי שקץ וחרם שנאמר (שם ז) ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו שקץ תשקצנו וגו': לא תשא פני דל. (ת"כ) שלא תאמר עני הוא זה פ והעשיר חייב לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בנקיות: ולא תהדר פני גדול. שלא תאמר עשיר הוא זה בן גדולים הוא זה היאך אביישנו ואראה בבושתו עונש יש בדבר לכך נאמר ולא תהדר פני גדול: בצדק תשפט עמיתך. כמשמעו, ד"א הוי דן את חבירך צ לכף זכות (סנהדרין לב):

מצות השם

(יד) [רלא] (לאו קלה) שלא לקלל בשם כל אדם כשר מישראל שהוא בחיים ודומה לחרש שנאמר לא תקלל חרש:

(שם) [רלב] (לאו קלו) שלא לייעץ לאיש תם ויושר שהוא סומא בדברי העולם ואינו מבחין בין טוב לרע. עלה שידע בה היועץ שאינה הגונה למתייעץ בין בדרכי הגוף בין בלוכך תיקון הכסף. שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול:

(טו) [רלג] (לאו קלז) שלא יעוות הדיין המשפט דהיינו שידין נגד מה שידע בו שהוא האמת כדין התורה שנא' לא תעשו עול במשפט:

(שם) [רלד] (לאו קלח) שלא לכבד לאחד מבעלי הדין בשעת שעומדין בדין ואפי' לגדול וכשוא פנים שרהוי לכבוד שנא' ולא תהדר פני גדול:

(שם) [רלה] (עשה לז) להשוות בעלי הריב בכל הדברים ולדון ביניהם הדין תורה כמו שיודע בו ואם יעשה פשרה שיב בה שלום מה טוב לו כמ"ש בצדק תשפוט עמיתך:

נחל קדומים

כדי שלא תהא מיתתו כפרה עליו וק' לי הדל שהרי חייב מלקות שהוא במקום מיתה ומתכפר: טז (ד) לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך אני ה'. פי' כי רעך כ"י בדמותי וצלמי ונמצא כי שופך דם רעהו ח"ו מעלה עליו כאלו ממעט כבודו ח"ו וזהו

מסורת הקריאה

הגימ"ל בלא דגש: (יד) חרש, נמסר עליו ג' בטעם מלרע, וסי' מי שם פה לאדם (שמות ד' י"א) ב' לא תקלל חרש (דין) ג' כמו פתן חרש (תהלים נ"ח ה') וחד וחרש כמלאכי (ישעיה מ"ב י"ט): (טו) במשפט, ה' דגשים, עין לקמן פסוק ל"ה: (יט) תשמרו, המ"ם

מרפא לשון

הכ' אתך בקמץ הכף שלא נמצא כן אלא במשרת או בל' נקבה שאין מזה הכרח לפרש תי"ו תלין תי"ו הנקבה. יד) לא תתן מכשול, לא תשים. כ' היא"ר שהוא ל' שימה של הטמנה ולכך לא תר' וקדם עוירא לא תשוי תקלא ור"ל לפני העור בלבד לא תטמון מכשול וכן פי' תר' ויישם בארון, ושמוהי. יו) לא תלך רכיל, לא תיכול קורצין. ה"ג ובקלף ישן מצאנו קרצין בחירי"ק ועוד נ"א קרצין בפת"ח ופירושו כ' רש"י ז"ל נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל דבריהם שום הלעטה והיא נקראת אכילת קורצין וכתב עליו הרמב"ן ז"ל שאין בפירוש זה טעם או ריח אבל הוא ל' השמעת קול כמו שת"י קרא בגרון אכלי בגרונא, ושרק לו מקצה הארץ, ויכלי ליה וכו' ודרך הרכילים לבא ברבים או לפני המושל וינהמו בגרונם ויקרצו בעיניהם לרמוז כי שמעו דברים עד שיפצרו בהם ויגידו אותם על כן נק' אוכל קורצין נוהמים ברמזים זת"ד. וכן פי' הערוך ורשב"ם והיא"ר ז"ל, ואמנם גם זה הפירוש אין בו טעם וריח מכמה קושיות א' שאין לשון תיכול מל' תכלי שזה ל' קל וזה ל' כבד והיל"ל לא תכלי כלשון ת"י עוד ב' שהיצ"ל לא תכלי ותקרוץ שהם ב' פעולות שונות ג' שאין דרך מספרי לה"ר בכתר כדרך העולם אין בו אסור ויותר נכון נר' לפרש כי לא תיכול קורצין כמו לא תאכל בוסר, מלשון מ"ש בברכות הפת שעיפשה והיין שהקרים מברך שהכל נ"ב. וכן במסכת ע"ז דף ל' ע"א אמר רבא האי חמרא דאקריס אין בו משום גילוי ומשום יין נסך, ובתר' משלי הוות לאביו בן כסיל תר' בר סכלא קשי לאבוי היך קרסי. שר"ל הבן הכסיל קשה לאביו כמו הבוסר כמו שתר' שם ס' י"ן יולד הכסיל לתוגה לו, וחימוצא דיליה,

טז לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא־תַעֲמֹד
עַל־דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה׃ יז לֹא־תִשְׂנָא
אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ
אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא׃
יח לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ

לְחַבְרָךְ׃ טז. לָא תֵיכוֹל קֻרְצִין (י"נ קוֹרְצִין) בְּעַמָּךְ לָא תְקוּם עַל דְּמָא דְחַבְרָךְ. אֲנָא יְיָ׃ יז. לָא תִשְׂנֵי יָת אֲחוּךְ בְּלִבָּךְ. אוֹכָחָא תוֹכַח יָת חַבְרָךְ. וְלָא תְקַבֵּיל עַל דִּילֵיהּ חוֹבָא׃ יח. לָא תְקוּם וְלָא תִטַּר דְּבָבוּ לִבְנֵי עַמָּךְ. וְתִרְחֲמֵיהּ לְחַבְרָךְ

ת"א לא תלך רכיל. כתובות מו סנהדרין ל לא: לא תעמוד על דם רעך. סנהדרין עג: לא תשנא. פסחים קיג נדרים סה סוטה ג ערכין טז: הוכח תוכיח. מליעא לא: לא תקם ולא תטר. יומא כג:

בעל הטורים

(טז) רכיל בעמיך. מלא יו"ד שהרכיל עובר בי' הדברות. בירושלמי מותר לומר לשה"ר על בעלי מריבה שנאמר לא תלך רכיל [בעמך בעושה מעשה עמך] אבל לא תעמוד על דם רעך וכן מלינו בכהן הרכיה ואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך: (יז) ולא תשא עליו חטא. וסמיך ליה לא תקום רמז לת"ח שאינו נושא חטא אם נוקם

רשב"ם

(טז) לא תלך רכיל. המחזר בעיירות מהלך לומר לשון הרע מזה אל זה. ותרגום לא תיכול קורצין. לא תכריז רכילות. וכן בדניאל אכלו קורציהון דיהודאי. הכריזו. וכן ירעם בשמים מתורגם אכלי מן שמיא. ל' השמעת קול: לא תעמוד על דם רעך. לא תעמוד מנגד אלא ניתן להצילו בנפשו של רודף: (יז) לא תשנא את אחיך בלבבך. אם גמלך רעה לא תתראה לפניו כאוהב ובקרבו ישים ארבו לא טוב אל תשנאהו בלבך אלא הוכח תוכיחהו על מה שעשה ומתוך כך יהיה שלום: ולא תשא עליו חטא. בלבבך: (יח) לא תקם. לגמול לו רעה תחת רעה: ולא תטר. אפי' בלבבך אלא עבור

רש"י

(טז) לא תלך רכיל. אני אומר ע"ש שכל משלחי מדנים ומספרי לה"ר הולכים בבתי רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק נקראים הולכי רכיל הולכי רגילה ורקיה לדברי שלא מלינו רכילות שאינו כתוב בל' הליכה. לא תלך רכיל. הולכי רכיל נחשת וברזל (ירמי' ו) ושאר לה"ר אין כתוב בו הליכה (תהלים קא) מלשני בסתר רעהו (שם קב) לשון רמיה (שם יב) לשון מדברת גדולות לכך אני אומר שהל' רכיל הולך ומרגל שהכ"ף נחלפת בגימ"ל שכל האותיות שמוצאיהם ממקום אחד ק מתחלפות זו בזו בי"ת בפ"א וגימ"ל בכ"ף וקו"ף בכ"ף ונו"ן בלמ"ד וזיי"ן בצד"י וכן (ש"ב יט) וירגל בעבדך רגל במרמה לאמר עלי רעה וכן (תהלים טו) לא רגל על לשונו וכן רוכל הסוחר ומרגל אחר כל סחורה וכל המוכר בשמים להתקשט בהם הנשים ע"ש שמחזר תמיד בעיירות נקרא רוכל ל' רוגל. ותרגומו לא תיכול קורצין כמו (דניאל ג') ואכלו קורציהון די יהודאי אכל קורצא בי מלכא נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל דבריהם שום הלעטה והוא גמר חזוק שדבריו מקויימים ומעמידם על האמת ואותה הלעטה נקראת אכילת קורצין לשון קורץ בעיניו (משלי ו') שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם ולרמוז דברי רכילותן שלא יבינו שאר השומעים: לא תעמוד על דם רעך. לראות במיתתו ואתה יכול להצילו (ת"כ) כגון טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו: אני ה'. נאמן לשלם ש שכר ונאמן ש להפרע: (יז) ולא תשא עליו חטא. לא תלבין את פניו ברבים: (יח) לא תקום. אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני זו היא נקימה ואיזו היא נטירה א"ל השאילני קרדומך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני מגלך אמר לו הא לך ת ואיני כמותך

שפתי חכמים

ק ר"ל שים בקלת האותיות שמוצאיהם בשפה וקלתן בלשון וקלתן בגרון: ר למקיימים האזהרות: ש פי' לעוברים בהם: ת וא"ת ולמה התחיל בתקום במגל ובתטור התחיל בקרדום. וי"ל דגבי נקימה נקט מגל בריבא לרבותא דאפילו אם לא רצה להשאילך אפילו מגל שהוא בת זוז אחד והוא מבקש ממך קרדום שהיא בת

עניני מצות בין אדם לחברו

(טז) לא תלך רכיל בעמך. י"מ שהרכיל הכ' במקום ג' כמו רגיל כלומר לא תלך מבית לבית לראות ולשמוע, לראות מה יאכלו ומה ישתו, ומה יעשו שמה, ולשמוע מה ידברו כדי שיהיה לך מהלכים בין אנשים רבים, ותספר בבית ראובן מה שראית ושמעת בבית שמעון, ובבית שמעון תספר מה שראית ושמעת בבית ראובן, ומזה יכול לבוא ריב ומלה בין ראובן ושמעון עד שיבואו לידי הכאה ואולי תסתעף מזה הריגה גמורה אף שלא נתכוונת לכל זה, עכ"ז אתה שפכת הדם הזה, והזהירך התורה לא תעמוד על דם רעך, ואמר אני ה' יודע הכל:
(יז) לא תשנא את אחיך בלבבך. אם ספרו לראובן דברים רעים על שמעון, לא תשנא את שמעון בלבבך, רק תוכיח את שמעון בדברים רכים. למה עשית או למה דברת כזה וכזה, ותשמע מה יענה שמעון ע"ז, או שמעון יודה על פשעו, ויאמר און פעלתי ולא אוסיף עוד, או שמעון יברר כי שקר הדבר, ומעולם לא דבר עליו שום רע, והאיש אשר הלשין עליו בדה הדבר מלבו, ובין כה וכה יעשו שלום ביניהם, וגם הוכיח את האיש אשר ספר לך הלשון הרע שלא יעשה עוד כן: ולא תשא עליו חטא. ואחר שנעשה שלום ביניכם לא תחשוב עוד דמה שעבר ולא ישאר שום שנאה בלבבכם איש אל רעהו וכאילו לא היה מעול' שום דין ודברים ביניכם. ואמר
(יח) לא תקום ולא תטור את בני עמך וגו'. ואף אם תדע בטח שהרבך חטא נגדך, ואינו רוצה להשלים אתך. עכ"ז לא תנקם בו לעשות עמו רע בפועל ממש, וגם לא תטור השנאה בלבך

מצות השם

(טז) [רלו] (לאו קלט) שלא להגיד לחבירו דברים הרעים שהגידו דבר עליו שלא בפניו שנא' לא תלך רכיל בעמך:
(שם) [רלז] (לאו קמ) שלא להמנע מלהציל נפש מישראל כשרואה אותו בסכנה ויש בידינו להצילו בשום צד שנאמר לא תעמוד על דם רעך:
(יז) [רלח] (לאו קמא) שלא לשנוא את אחד מאחיו שנאה הכבושה בלב שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך:
(שם) [רלט (עשה לח)] להוכיח אפילו מאה פעמים ואפי' קטן לגדול שראה בו שאינו מתנהג כשורה בין בדברים שבין אדם לחבירו ועכ"ש בדברים שבין אדם למקום שנא' הוכח תוכיח את עמיתך:
(שם) [רמ] (לאו קמב) שלא לבייש פני חבירו ברבים ואפילו שהתחלת התוכחה בדברים שבין אדם למקום שנא' ולא תשא עליו חטא:
(יח) [רמא] (לאו קמג) שלא לגמול לחברו כמעשהו הרע שהרע לו שזהו נטילת נקימה ואסור שנאמר לא תקום:
(שם) [רמב] (לאו קמד) שלא לשמור בלב הדבר שהרע לו חבירו אפילו שאינו כדי להרע לו. אלא להזכירו בלבד אסור. שנאמר ולא תטור:

חומת אנ"ך

והפרשים. ועוד האריכו: (יח) ואהבת לרעך כמוך אני ה'. כתב הרמב"ן ז"ל בספרו דף ט"ז ע"ד סימן ל"ז וז"ל בב"ר זה ספר תולדות אדם אומר בן עזאי זה כלל גדול בתורה ורבי עקיבא אומר ואהבת לרעך כמוך גדול מזה. וכתב בפרשת קדושים ואהבת לרעך כמוך כלל גדול

מרפא לשון

וכינה המלשינות אכילת בוסר לפי שהמלשין סופו לחזור לאחוריו ושניו קהות א"נ מפני שאינו מספר לשה"ר אלא מחמת קנאה וקהיון שנים שיש לו מחבירו והנה כמו שכינה הכ' בעל לה"ר וגנאי הולך רכיל ע"ש שהוא הולך ומרגל בבני אדם, כנגד זה כינה אתו בתר' אוכל בוסר ע"ש שהוא לוקח לו קנאה מהם ואוכל בוסר שלהם וכמו שדרך בני אדם לומר על מי שסיפר לה"ר עליהם שאכל הרעי שלהם ובזה מדוקדק הלשון שנ' בדניאל ואכלו קרציהון דיהודאי שלא אמר ואכלו קרצא על יהודאי ול' קורצא הוא כמו קורסא שכן דרך הסמ"ך והצד"י להתחלף כמו קרסולין שי"ג קרצולין וכמו תר' מלקחים ציבתא משורש סב ויש להביא עוד רמז נכון לתרגום זה מל' המקרא כי לא תלך רכיל כמו לא תאכל בסר שכן תאלך

תפסיר הרס"ג

(טז) לא תמץ' מאהלא בקומך. ולא תקום עלי דם צאבחך. אנא אללה אלמעאקב: (יז) לא תשן אכ'יך פי קלבך. בל עצ'ה ועצ'א. ולא תחמל ענה וזרא: (יח) לא תנקם ולא תחקד עלי קומך. ואחבב לצאחבך

נוה שלום

רש"י. (יו) לא תלך רכיל, מאחלא, מרגל ודובר סרה, בספרים גרסי מאהלא בהא במקום מאחלא בחית כי ממוצא אחד הם. אני ה', אנא אללה עאלם אלג'יב, רואה מה שאתם עושים

אבן עזרא

בממון כברזילי: (טז) רכיל. כמו רכולתך מכל אבקת רוכל והטעם המלשין כי הרוכל מעתיק יקנה מזה וימכור לזה והרכיל יגלה לזה מה ששמע מזה: ולא תעמד על דם רעך. שלא יתחבר עם אנשי דמים וידוע כי כמה נרצחו ונהרגו בעבור המלשינות ודואג האדומי לעד: וטעם אני ה', רואה מה שאתה עושה בסתר: (יז) לא תשנא את אחיך. הפך ואהבת לרעך והנה אלה המצות כולם נטועות בלב ובהשמרם ישבו בארץ כי על שנאת חנם חרב בית שני: הוכח תוכיח. שמא תחשדהו בדבר ולא היה כן וזה טעם ולא תשא עליו חטא כי עונש יהיה לך בעבורו: (יח) לא תקם ולא תטר. מפורש בדברי חז"ל: ואהבת לרעך. על דעת רבי' שהלמ"ד נוסף כלמ"ד לאבנר ועל דעתי שהוא כמשמעו שיאהב הטוב לחברו כמו

נחל קדומים

אני ה' והוא על דרך מ"ש בזהר לא תענה ברעך עד שקר דהוי ח"ו כאלו משקר בהקב"ה דכתיב ביה רעך ורע אביך אל תעזוב. רבינו האר"י ז"ל: יז (ה) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. אפשר במשז"ל דמי שיש בידו למחות ואינו מוחה נתפס בעד החוטא וז"ש הוכח תוכיח ולא תשא אתה עליו בשבילו חטא דאם לא תוכיח נענש בשבילו. א"נ אפשר דזמנין דאמרו מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין ולזה נענש אהרן ע"ה שהיה נוטל העגל ופוחסו לפניהם ועי"ז היו מזידים. אך אם מוכיח לת"ח שכבר הוא יודע הומר העון מצוה להוכיחו ולא שייך מוטב שיהיו שוגגין וכו' שיעשו במזיד. וז"ש הוכח תוכיח אפילו ק' פעמים והיינו את עמיתך שהוא ת"ח כמו שדרז"ל בצדק תשפוט את עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות. ואז כשהוא ת"ח ולא תשא עליו חטא דשויתיה מזיד ואחר זמן רב בא לידי פי' התורה כ"י להקדו' רבינו שלמה אסתרוק ז"ל ושם ראיתי שכיונתי לדעתו דעת עליון בדרך הא' שכתבתי בעניותי במ"ש מי שיש בידו למחות וכו' ועוד פירש ולא תשא עליו חטא שלא יגביה לו החטא ויאמר לו כמה גדול חטאך כמה כבד עונך כי יכבדו עליו דבריך ויטעון נגדך אבל יאמר לו דרך אהבה אחי כמדומני ששגית בזה וכיוצא דברים רכים ולשון חיבה וכבוד ויקבל. או יאמר כאשר תוכיחנו יהיה בהסתר ולא תלבין פניו וז"ש עמיתך שתוכיחנו כעמית מאהבה וכמ"ש מלבין פני חבירו ברבים אין לו חל"ה ואעפ"י שיש עבירות קשות מזו ואין ענשם חמור כל כך עכ"ז זו המדה להלבין פני חבירו ברבים תכונה רעה ומי שתכונותיו רעות כזה אין תקוה לאחריתו ונחלה אין לו בקרב אחיו כי רוע התכונה בנפש חולי רע ומלפפתו עד יום המיתה לז"א ולא תשא עליו חטא זהת"ד הרב הקדוש הנז' ז"ל: יח (ו) לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך וגו'. שדך לא תזרע כלאים וגו'. אפשר להבין סמיכות מצות אלו במ"ש בקצור הסמ"ג (שקצרו הרב ז"ל עצמו) לאוין רע"ט וז"ל לשון כלאים לשון מניעה וכו' מניעת הכחות ממה שנבראו ובזאת ה' רצה להורות שלא יהיה בין בני ישראל ערבוב אלא אחדות שלימה ואהבה ולא לשון הרע ונטירה ושנאה עכ"ל. ועל פי זה יבא על נכון קשר הכתובים לא תקום ולא תטור ואהבת לרעך כמוך וכו' וסמיך ליה את חקותי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים שלא יהיה ערבוב. ומכ"ש

וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה׃
יט אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־
תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע
כִּלְאַיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא
יַעֲלֶה עָלֶיךָ׃ כ וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־
אִשָּׁה שִׁכְבַת־זֶרַע וְהִוא שִׁפְחָה
נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדָּתָה

* שלישי בספרדי

תרגום אונקלוס

כְּוָתָךְ . אֲנָא יְיָ : יט. יָת קְיָמַי תִּטְּרוּן . בְּעִירָךְ לָא תַרְכֵּיב עֵירוּבִין . חַקְלָךְ לָא תִזְרַע עֵירוּבִין . וּלְבוּשׁ עֵירוּבִין שַׁעַטְנֵיזָא . לָא יִסַּק עֲלָךְ : כ. וּגְבַר . אֲרֵי יִשְׁכּוֹב יָת אִתְּתָא שְׁכְבַת זַרְעָא . וְהִיא אָמָא אֲחִידָא לִגְבַר . וְאִתְפְּרָקָא לָא

תפסיר הרס״ג

מת׳ל נפסך. אנא אללה אגאזיך כ׳ירא: (יט) רסומי פאחפצ׳והא. בהאימך לא תנזוהא מן נועין. וצ׳יאעך לא תזרעהא מן נועין. ות׳וב מן נועין מלחמין. לא יעלו עליך: (כ) ואי׳ רגל צ׳אגע אמראה מצ׳אגעה׳ אנסאל. והי אמה מכ׳טובה לאי רגל כאן. ופדא לם

נוה שלום

בסתר, וכ״כ ראב״ע. (יט) שעטנז, מלחמין, דבוקים ומעורבים ותרגם לא תלבש שעטנז, ת׳ובא מכ׳תלטא, וענינם אחד. (כ) נחרפת, מכ׳טובה, יעודה שאינה מאורסת, בקרת, מחדודה, אסורה ולוקה וזוהי דרך מפרשי הפשט, וכתב רד״ק בספר השרשים משם הגאון כי לשון בקרת לפי שהמלקות היא ברצועה של בקר,

אבן עזרא

לנפשו: וטעם אני ה׳. כי אני אלוה אחד בראתי אתכם. וטעם להזכיר אחר אלה המצות בהמתך לא תרביע כלאים. להזהיר אחר היותך קדוש שלא תעשה חמס לבן אדם כמוך גם לא תעשה לבהמה לשנות מעשה השם על כן כתוב את חקתי תשמרו לשמור כל מין שלא יתערב מין עם מין: (יט) כלאים. שני מינים ועוד אפרש מלת כלאים. וטעם השדה והבגד להיות לזכרון כי יש מצות רבות לזכר כחג המצות וסוכות וציצית ושופר ומזוזה ותפילין ודפה ארמוז לך סוד דע כי השלם שלם מאד על כן כתוב באברהם וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי: שעטנז. המעתיקים אמרו שהיא שלש מלות או מחומשת ופירושה מעורב והוא שם לבדו במקרא: (כ) והוא שפחה. אמרו המכחישים כי איננה יהודית והנכון על דרך הפשט שהיא הנזכרת בפרשת וכי ימכור איש את בתו לאמה והיא ישראלית והטעם שהוא יעדה שיקחנה אדוניה או בנו ואיננה מאורסה וזה טעם כי לא חפשה איננה חפשית עד שתהיה מאורסה כמשפט הבנות: ומלת נחרפת. על דעת רבים יעודה לפי דעתי שהמלה מגזרת חרפה בעבור היותה שפחה והיא בתולה ברשות אחר ואינה מאורשה: והפדה. שם הפועל מהבנין שלא נקרא שם פועלו מהכבד הנוסף והטעם שלא פדאה אביה או אחד ממשפחתה קודם היותה

אבי עזר

נאחיו: (יט) (השלם שלם מאד) אמר המחבר הלא זכרתי בפ׳ שמיני בפסוק ויומתו לפני ה׳ כי המתכוין לעשות רצון קונו בתמים לא ישיגנו טעות ושגגה עיין שם באריכות ועיין ביומא פ״ג אמר רב אברהם אבינו קיים את כל התורה כולה גם נכון דברתי בפסוק נח איש צדיק תמים עיין בספר מבשר ישועה שיפה דורש פסוק ונחה עליו רוח ה׳ רוח חכמה וכו׳ כי היא קרוב לענין זה: (כ) (והפדה

ת״א ואהבת לרעך כמוך. פסחים עה כתובות לז נדרים סה סוטה ח קידושין מח ב״ק נא סנהדרין נה נח סד נדה יז עקרים מ״ד פמ״ה עקדה שער ח ושער כג: את חקותי תשמרו. קידושין לט: ובגד כלאים שעטנז. יבמות ד נדה סא: לא יעלה עליך. יומא סט ביצה יד תמיד כז: ואיש כי ישכב את אשה. סנהדרין כט כריתות פ יא: שכבת זרע. כריתות יא: והיא שפחה. קידושין ו כריתות יא: והפדה לא נפדתה. גיטין לט מא כריתות יא:

רשב״ם

על מרתך: ואהבת לרעך כמוך. *רעך הוא אם טוב הוא אבל לא אם הוא רשע כדכתיב יראת ה׳ שנאת רע: (יט) בהמתך לא תרביע כלאים. לפי ד״א ותשובת המינין. כשם שצוה הכתוב שכל אחד וא׳ יוציא פרי למינהו במעשה בראשית כך צוה להנהיג את העולם בבהמות בשדות ואילנות וגם בחרישת שור וחמור. שהם שני מינים. וגם בצמר ופשתים *אחר שזה מין בהמות וזה מין קרקע וגידוליו. ולמינים אמרתי הצמר צבוע והפשתן אינו צבוע וקפיד בבגד של שני מראות. *וחכמי הדור הודו לי: (כ) נחרפת. מסורה ומיוחדת לעבד עברי אם אדוניו יתן לו אשה. ודומה לו׳ עם חרף נפשו למות, מסר נפשו. וכן בתרגום: לא נפדתה. שאינה משוחררת. ואיננה כאשת איש לידון בחנק: בקרת

בעל הטורים

ונוטר: (יח) ואהבת לרעך כמוך. וסמיך ליה לא תרביע כלאים האוהב אשתו לא ישמש עמה ועיניו באשה אחרת ולא יכפנה להשמים: (יט) לא תרביע כלאים. וסמיך ליה ואיש כי ישכב את אשה ש״ז והיא שפחה נחרפת דהיינו כמו כלאים שהיא חציה שפחה וחציה בת חורין. וסמיך לשפחה חרופה ערלתו את פריו לומר שהבועל שפחה חרופה הפרי יהיה רשע ועוד דאמרי׳ כשיעה מקטע רגליהון דבועלי נדות כמו זה שלא היה יכול להמתין עד שנשתחררה: (כ) והפדה לא נפדתה. בגי׳ יהיה בכסף ובשוה כסף:

שפתי חכמים

חמס וזה אפ״ה לא תקום והטאילו ומש״ה גבי נטירה נקט קרדום בריטא כדי לדקדק ולפרש הרכותא דלעיל: א ר״ל במצוה זו נכלל כל התורה כמו שאמר הלל הזקן מאי דסני לך לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושא היא: ב שנמלל פירוש מסוך: ג ושזור מעורב: ד לשון כמש ר״ל כמש נתקשה כמו דבר שזור שהוא קשה: ה ר״ל שעטנז לשון חיבור שמחבר צמר לפשתים: ו אבל במשנה יש לו דמיון כמו הרי את חרופתי ביהודה וכו׳ וזהו פשוטו אבל מדרשו בכריתות דף י״א: ז ר״ל מדכתיב בסמוך והפדה לא נפדתה דמשמע זה את זה אם הפדה היא למה אומר לא נפדתה ואי לא נפדתה למה אמר והפדה אלא פדויה ואינה פדויה כמו שפירש רש״י בסמוך: ח ר״ל דודאי מקודשת לאיש מדאיצטריך הכתוב לבועל להביא אשם ואי מקודשת לבן חורין אסור להשתמש בלד עבדות שבה ואי מקודשת לעבד כנעני שאליו בן חורין אסור בלד עבדות שבו להשתמש בלד

רש״י

שלא השאלתני זו היא נטירה שנוטר האיבה בלבו אע״פ שאינו נוקם: ואהבת לרעך כמוך. (ת״כ) אר״ע זה כלל א גדול בתורה: (יט) את חקתי תשמרו. ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים וגו׳ חקים אלו גזרות המלך שאין טעם לדבר: ובגד כלאים. למה נאמר לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן ת״ל בגד מנין לרבות הלבדים ת״ל שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז ואומר אני נוז לשון דבר ב הנמלל ג ושזור זה עם זה לחברו (מ״ק יב) כמו חזיין לנאזי דאית בהון שאנו מפרשין ל׳ ד כמש ול׳ שעטנז פי׳ מנחם מחברת ה צמר ופשתים: (כ) נחרפת לאיש. מיועדת ומיוחדת לאיש ואיני יודע לו דמיון במקרא ו ובשפחה כנענית שחציה שפחה וחציה בת חורין ז המאורסת לעבד עברי ח שמותר בשפחה הכתוב מדבר: והפדה לא נפדתה. פדויה ואינה פדויה

עניני מצות ב״א לחברו

בלבך, אף אם הוא אינו מכבך, אבל מבני עמך הוא, הוא ישראל כמוך. ואהבת לרעך כמוך, ולא תאמר לא אקום ולא אטור וגם לא אאהב אותו, אל תאמר כן אך תאהב אותו כמוך, כאילו הוא רעך ולא עשה לך רעה מעולם כי אני ה׳ עושה כן, אע״פ שהרבה הכעסת לפני, מ״מ אני אוהב אותךומשפיע עליך רב טוב: (יט) את חקותי תשמרו וגו׳. כל הדברים האמורים עד כה אשר גם שכל כל מין אנושי מסכים לזה, בודאי מחויבים אתם לשמרם, אלא אפילו הדברים שהם חקתי שלא תבין בשכלך מה המה המלות האלה עכ״ז תשמרו אותם, ומבאר איזה חקים, בהמתך לא תרביע כלאים שלא ירביע שני מיני בהמות, שיולידו מין שלישי מין חדש אשר ה׳ לא ברא׳ בששת ימי בראשית: שדך לא תזרע כלאים. שלא יזרע שני מיני זרעים כלופים, כגון חטים ושעורים, שהחטים יונקים מן השעורים, והשעורים יונקים מן החטים. ויש בהחטים טעם חדש ובהשעורים טעם חדש. אשר לא ברא ה׳. ובגד כלאים שעטנז וגו׳. לנוות שני מינים צמר ופשתים יחדיו, אף שאינם רק מחוברים יחד, לא תעשה כן: (כ) ואיש כי ישכב את אשה וגו׳ והיא שפחה נחרפת לאיש וגו׳. כגון שפחה כנענית של שני שותפים, ואחד השותפים שחרר אותה ואחד לא שחררה, ונתקדשה לבן חורין, והיא מקודשת ואינה מקודשת וזונתה, מיתה שניהם אינם מחויבים, כי לא חופשה. ע״כ קידושיה אינם קידושים. מ״מ היא לוקה מדוע הפקירה עצמה לזנות, כי לפי דעתה היא ארוסה, והוא יביא קרבן כי מטעם קידושין יש בה והשפחה היא כעין כלאים, אירות ושעבוד כגוף אחד:

מצות השם

(שם) [רמג] (עשה לט) לאהוב כל אחד מהכשרים אהבת הנפש וכמו שחומל על עצמו ועל ממונו כך צריך לחמול על חבירו כי זה כלל בתורה שנאמר ואהבת לרעך כמוך:
(יט) [רמד] (לאו קמה) שלא להרביע שום בהמה וחיה במין שם שאינו מינו שנאמר את חקותי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים:
(שם) [רמה] שלא לזרוע בא״י שני מיני זרעים כגון חטה ושעורה או פול ועדשה כאחד שנאמר שדך לא תזרע כלאים:

מרפא לשון

אותיות תאכל וכן רכיל עולה בגימטריה בסר עם ב׳ כוללים. יז) ולא תשא עליו חטא, ולא תקביל על דיליה חובא. פי׳ הרמב״ן ז״ל שר״ל שלא תקבל אתה עונש בחטא שלו בשביל שלא הוכחת אותו. חי) לא תקם ולא תטר, לא תקוב ולא תטר דבבו. פירושו כמו לא תקום ולא תטור נקמה, דבבו ל׳ נקמה ואעפ״י שהוא תר׳ איבה לאו דוקא וכל ל׳ בעיל דבבא בתר׳ הוא כמו בעל נקמה וכמו שית׳ לקמן (כו לו) ומכאן אתה למד. ואהבת לרעך כמוך, ותרחמיה לחברך. ה״ג ותרחמיה במפיק וטעמו שהוא דבק לראש הפסוק ור״ל לא תקום ולא תטור אבל תאהבנו לרעך כמוך שאין אתה עושה נקמה בעצמך ושונא לנפשך ולז״א ואהבת לרעך כמוך ולא ואהבת את רעך כמו ואהבת את ה״א. כ) נחרפת לאיש, אחידא לגבר. נראה טעמו כי נחרפת כמו זבולון עם חרף נפשו שתרגומו מסרו נפשהון וכמו שפי׳ הרשב״ם ז״ל. בקורת תהיה, בקורתא תהי בה. ה״ג דלא כג״א לה וכ״כ היא״ר ז״ל ונימוקו עמו שהוא שם לא תאר, ולעד״ן שהוא ל׳ דין שיעשו בה ולכן צ״ל בה ולא לה ול׳ בקרת י״מ שהוא מל׳ ביקור וי״מ מל׳ זדון. כג) ערלים, מרחק לאבדא, פי׳

חומת אנ״ך

בתורה בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם גדול מזה נ״ל פירושו דהכי דריש בן עזאי זה ספר תולדות אדם כל אדם יאהב את חבירו כאלו הוא תולדה שלו כלומר בנו ורע״ק אומר כל אדם יאהב את חבירו כעצמו. בן עזאי סובר אדם אוהב בנו יותר מגופו ורבי עקיבא סובר אוהב את גופו יותר מבנו (כנ״ל להגיה) ולהכי כלל של ואהבת לרעך כמוך גדול מכלל של זה ספר תולדות אדם עכ״ל. והנה לסברת בן עזאי דאדם אוהב את בנו יותר מגופו ולהכי כתיב זה ספר תולדות אדם הרי הכתוב קרי בחיל ואהבת לרעך כמוך. ואפשר דסבר דהחיוב הוא ואהבת לרעך כמוך אך מצוה לאהוב חבירו כבנו וז״ש זה ספר תולדות אדם לא בדרך חיוב, ובסברת בן עזאי אפשר לפרש פסוק כרחם אב על בנים ריחם ה׳ על יריאיו פירוש דמעכותנותו יתברך מרחם על יריאיו כרחם אב על בנים שאוהבם יותר ממנו כביכול

מסורת הקריאה

בחולם, והנגינה במ״ם: (כ) ואיש, נמסר כל ריש פסוק דקדשים ואיש ברביע בר מן ג׳, א׳ דין, ב׳ לקמן כ׳ י״ג, ג׳ שם י״ח: והפדה, הה״א בקמץ לבד והפ״א בשוא נח: חפשה, הפ״א רפי ולא מפיק ה״א: נתן, התי״ו בפתח כי הוא מן י״ג פתחין נמסר במס״ר:

או חפשה לא נתן־לה בקרת תהיה לא יומתו כי־לא חפשה׃
כא והביא את־אשמו ליהוה אל־פתח אהל מועד איל אשם׃
כב וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני יהוה על־חטאתו אשר חטא ונסלח לו מחטאתו אשר חטא׃ פ
שלישי כג וכי־תבאו אל־הארץ ונטעתם כל־עץ מאכל וערלתם ערלתו את־פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל׃
כד ובשנה הרביעת יהיה כל־פריו קדש הלולים ליהוה׃

(רביעי חמישי (שישי) כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

אִתְפָּרְיַקַת בְּכַסְפָּא. אוֹ חֵירוּתָא לָא אִתְיְהִיבַת לַהּ בִּשְׁטָר. בִּקּוֹרְתָא תְּהֵי בַהּ. לָא יְמוּתוּן אֲרֵי לָא אִתְחָרַרַת: כא. וְיַיְתֵי יָת אֲשָׁמֵיהּ לִקְדָם יְיָ. לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא. דִּכְרָא לַאֲשָׁמָא: כב. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא. בְּדִכְרָא דַּאֲשָׁמָא קֳדָם יְיָ. עַל חוֹבְתֵיהּ דְּחָב. וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ. מֵחוֹבְתֵיהּ דְּחָב: כג. וַאֲרֵי תֵיעֲלוּן לְאַרְעָא. וְתִצְבּוּן כָּל אִילָן דְּמֵיכַל. וּתְרַחֲקוּן רַחָקָא יָת אִבֵּיהּ. תְּלָת שְׁנִין. יְהֵי לְכוֹן. מְרַחַק לְאַבָּדָא לָא יִתְאֲכִיל: כד. וּבְשַׁתָּא רְבִיעֵיתָא. יְהֵי כָּל אִבֵּיהּ. קוֹדֶשׁ תּוּשְׁבְּחָן קֳדָם יְיָ: כה.

ת"א בקרת תהיה. שם: לא יומתו. גיטין מג כריתות שם: והביא את אשמו. שם: איל אשם. שם כב: באיל האשם. ב"ק קיא זבחים מט כריתות ט: ונטעתם. פסחים כג סוכה לה: וערלתם. ברכות לו יומא עה קידושין כז ב"ק קא חולין קכא: ערלתו. שבת קח: שלש שנים. ר"ה ט: ערלים לא. פסחים כב קידושין כו ב"ק קא: ובשנה הרביעית. ר"ה י: קדש הלולים גו'. ברכות לה ב"ק סט:

תפסיר הרס"ג

תפדא. ועתקהא לם ידפע אליהא. פלתכון מחדודה. ולא יקתלא אד' לם תעתק: (כא) פליאת בקרבאנה ללה. אלי באב כ'בא אלמחצ'ר. כבשא לקרבאן אלאת'ם: (כב) פיסתג'פר ענה אלאמאם בין ידי אללה. ען כ'טיתה אלד'י אכ'טא. פיג'פר לה ד'אלך: (כג) ומד' תד'כלון אלי אלבלד. פתג'רסון כל שגר מטעם. פתחרמו ת'מרה תחרימא. ת'לאת' סנין. יכון עליכם מחרמא לא יוכל: (כד) ופי אלסנה אלראבעה. יכון גמיע ת'מרה.

נוה שלום

* ועיקר דיני שפחה חרופה מבואר ברמב"ם פ"ג מהל' אסורי ביאה. (כג) וערלתם ערלתו, תחרמו ת'מרה תחרימא, לשון איסור והרחקה והוא ענינו המפורש בו ערלים לא יאכל. (כד) הלולים, מוהלא, לשון העתקה שצריך להעלותו כלו לפני ה' לירושלי' ונוהג בו קדושה לאכלו שם בקדושת מעשר שני, ואם הויו במלת מוהלא מהמונ אז יהיה משרש אהל ופירושו מיוחד ומזומן להעלותו לפני ה', ותרגם

אבן עזרא

בוגרת: או חפשה. השורק מקום קמץ חטף כי האחד חופש והטעם שהיה המנהג לכתוב לה גט חופש אם מכרה האב עד זמן קצוץ והמעתיקים אמרו שחציה חפשית וחציה אמה והוא אמת: בקרת תהיה. יש אומרים שפירושו כמו פילגש אמרו כי כן בנות מלכים ביקרותיך ולא פרשו נכון כי ביקרותיך טעמו השפחות היקרות ונעלם היו"ד בעבור האות המשרת בחיר"ק והיה בחיר"ק בעבור המחוברות שני שואי"ן נעים האחד תחת האות המשרת והשני תחת האות הראשון של השרש בלשון נקבות ואין כח בלשון להזכיר ככה וכן משפט כל הלשון ואין מלה זרה חוץ ממלת ורבים מישני אדמת עפר יקיצו על קריאת בן נפתלי. ויש אומרים בקורת מגזרת לא יבקר הכהן והטעם שיחפש הדבר והמעתיקים אמרו כי יש עליו מלקות ברצועה של בקר וזה אמת מדברי קבלה והמלה כדמות אסמכתא. וטעם להזכיר זאת הפרשה כי הוא עושק אדני השפחה ע"כ יביא איל אשם ועוד על דרך דרש שזאת השכיבה כמו כלאים חפשי עם שפחה: (כב) ונסלח לו. אפרשנו עוד. וטעם להזכיר ערלת הפרי. בעבור שהזכיר זרע השדה וזרע האשה שהיא כארץ הזכיר גם הנטוע וידוע כי הפרי הבא עד שלש שנים אין בו תועלת ומזיק כאשר יזיק לגוף כל דג שאין לו סנפיר וקשקשת ויזיק לנפש החכמה בשר כל עוף דורס והבהמות הטמאות והמשכיל יבין. וטעם (כג) וערלתם ערלתו. שאותו הפרי הוא חשוב כערלה

בעל הטורים

ונסלח לו מחטאתו אשר חטא. וסמיך ליה וכי תבואו אל הארץ לומר כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון: כל עץ מאכל. בגימ' זהו פלפלין: סמך לא תאכלו על הדם לערלה לומר שאסור לאכול

רשב"ם

בקרת תהיה. כמו לא יבקר הכהן, כן פתרוהו דונ"ש ומנחם, יחקרו בית דין אם לא חופשה לא יחייבו מיתה כאשת איש: (כג) וערלתם. ל' סתימה ואטימה והרחקה, ערלה אזנים, ערל לב, שתה גם אתה והערל: (כד) קדש הלולים

רש"י

ושתם פדיון בכסף: או חפשה. ט בשטר: בקרת תהיה. היא לוקה ולא הוא י יש על ב"ד לבקר את הדבר שלא לחייב' מיתה כי לא חפשה ואין קידושיה גמורין. ורבותינו למדו מכאן שמי שהוא במלקות יהא בקריאה כ שהדיינים המלקין קורין על הלוקה (דברים כח) אם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך וגו': כי לא חפשה. (מכות כג) לפיכך אין חייב עליה מיתה ל שאין קידושיה קידושין הא אם חופשה קידושיה קידושין מ וחייב מיתה: (כב) ונסלח לו מחטאתו אשר חטא. לרבות את נ המזיד כשוגג: (כג) וערלתם ערלתו. ואטמתם אטימתו יהא אטום ונסתם מליהנות ממנו: שלש שנים יהיה לכם ערלים. מאימתי מונה לו משעת נטיעתו (ת"כ) יכול אם הגניעו לאחר שלש שנים יהא מותר ם תלמוד לומר יהיה ע בהוייתו יהא: (כד) יהיה כל פריו קדש. כמעשר שני שכתוב בו (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ וגו' קדש לה'.

שפתי חכמים

פירות שנה אלא ע"כ צ"ל שמקודשת לעבד עברי שהוא מותר בה: ט מדכתיב או חפשה לא נתן לה וגמר לה לה מאשה דכתיב וכתב ונתן לה: י דלא תימא גילה הכתוב מלקות באשה והאש באיש וילמוד האחד מחבירו שתהיה האשה במלקות והאש וכן האיש מ"ה כתיב תהיה למעט האיש ממלקות: כ ר"ל מדכתיב בקורת שהוא לשון קריאה שקורין על הלוקה אם לא וגו': ל כי כל כי שבמקרא הוא נתינת טעם אדלעיל: מ הוצרך לדיוקא הזאת לומר דאף אם תופשה אפי' בכסף נעשית בת חורין להתירה לבן חורין וקידושיה קידושין: נ ופירש"י בפ' ד' מחוסרי כפרה לעשות מזיד כשוגג שיביא קרבן על המזיד דהא קרא יתירה הוא דהא לעיל מיניה כתיב על חטאתו אשר חטא ונסלח לו ולמה חזר וכתב עוד מחטאתו אשר חטא לומר שאף המזיד מביא קרבן: ס וה"ק פריו שלש שנים יהיו ערלים ומשם והלאה הן עצמן יהיו מותרין(כ"ח)וכ"ל כשלמא אי מנינן הג' שנים משעה שמוליא פרי פשיטא דהוי ידעינן שכל מה שגדל בג' שנים אסור לעולם אבל השתא דמונין מנטיעתו ואפילו שלא גדל כלום ומה שיגדל לאחר ג' שנים מותר מיד ש"מ דלאו בפרי תליא מילת' אלא בשנים מעתה ה"א אפי' מה שגדל בתוך ג' שנים מותר לאחר ג' שנים סו"ל ובשנים תליא מלתא לכך ת"ל יהיה: ע כלומר

דעת זקנים מבעלי התוספות

כג) וערלתם הפסוק הזה על תינוק אומר שלש שנים יהיה לכם

עניני חקים ומשפטים

(כג) וכי תבואו אל הארץ וגו'. אמר הקב"ה כאשר תבואו אל

מצות השם

(כג) [רמו] (לאו קמז) שלא לאכול ערלה שלש שנים הראשונים לנטיעת האילן שנא' שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל:

(כד) [רמז] (עשה ק) להיות כל פירות היוצאים מאילן בשנה הרביעית לנטיעתו קדש כדי שיאכלוה הבעלים כמו מעשר שני בירושלים שנא' ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים:

חומת אנ"ך

ע"ד דמליכו דירבעס עע"ז וכשהושיט ידו לעדו ותיבש ידו וכמש"ל. ואפשר לרמוז בקרלין והאבת לרעך כמוך ואין טוב לאוהבו כבנו. אני ה' דאהבתי אתכם כרחם אב על בנים. ולדעת רבי עקיבא דאוהב את גופו יותר מבנו אפשר לרמוז בפסוק קח נא את בנך את יחידך ואחז"ל בילקוט האזינו שאלו לשחוט את עצמו וזהו יחידך כלומר נפשך. ולהכי קאמר קח נא את בנך. וגם את יחידך נפשך. ולדעת בן עזאי אפשר לומר קח נא עתה את בנך שאתה אוהב יותר מגופך. וגם את יחידך תכין עצמך לכך אבל בתחילה עתה תקח בנך. ואחר כך אמר לו עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני כלומר ומאשר עשית בבנך ממילא נודע דגם יחידך נפשך היית נותן לי. וראיתי בתשובות הרב מהר"י מברונא ז"ל סימן קל"ח שכתב המגיה כר"ו במדבר קדמות כתב אוהב אדם את בנו יותר ממנו או לא פלוגתא דתנאי ראב"ן ואנא כפשאי בקשתיהו ולא מצאתיהו ועכ"פ ק"ל מודע הלך למרחקים להביא מן החדש הנגלות לנו מקומו שולף בתלמוד וכו' ע"ש. ודברי ראב"ן הנה הנם בסימן ל"ז. ומה שהקשה דהוא תלמוד ערוך בבתרא דף קל"ו ע"ב דבריה עדיפא ליה מדנפשיה. לא שוא מתיא דהתם לענין ממונא רוצה האב שיהיה עשיר בנו אבל לענין אהבה שאוהב בנו יותר מגופו לא שמענו תדע דלדעת ראב"ן

נחל קדומים

שצריך שלא יהא ערוב ושנאה בין ישראל זה לזה ויהיו כלם באחדות גמורה ודוק: כג (ז) שלש שנים יהיה לכם ערלים. נ"ל לפי שלא נבראו האילנות אלא ביום הג' לבריאת העולם לכך ציוה הקב"ה שלש שנים יהיה לכם ערלים יום לשנה. רבינו אפרים ז"ל:

מרפא לשון

מתועב וצריך לאבדו, והוצרך לפרש שצריך שילך לאיבוד לומר דלאו דוקא מרחק שאסור באכילה אלא שאסור בהנאה שיהיה ריחוקו לאיבוד וק"ק למה תר' מרחק ולא מסאב של' טומאה נופל על הערלה יותר ונר' שטעמו כי ערלים היפך קדש הילולים וכמו שהרבעי קדש לאכלו לפנים מן החומה בחיבה וכבוד כנגד זה הערלה יהיה מרוחק ומתועב וכמו שהרבעי נפדה כנגד זה הערלה אין לו פדיון והולך לאיבוד ולכן תר' ערלים מרחק לאבדא. היפך קדש הלולים, ועוד יש להביא רמז לתר' מל' המקרא כי ערלים בגי' מרחק עם ב' כוללים. כד) קדש הלולים, קדש תשבחן. כל ל' תושבחות בתר' התי"ו בשורק לא בחירק וכצ"ל ורק בלה"ק התי"ו בחירק כמ"ש הרד"ק ז"ל בשער השמות אבל לא בל' ארמי

כה וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כו לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ:

תרגום אונקלוס

וּבְשַׁתָּא חֲמִישֵׁיתָא. תֵּיכְלוּן יָת אִבֵּיהּ. לְאוֹסָפָא לְכוֹן עֲלַלְתֵּיהּ. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: כו. לָא תֵיכְלוּן עַל דְּמָא. לָא תְנַחֲשׁוּן וְלָא תְעָנְנוּן:

תפסיר הרס״ג

מקדסא מוהלא ללה: (כה) ופי אלסנה אלכ׳אמסה. תאכלו ת׳מרה. פאני אללה רבכם אזיד לכם פי ג׳לתה: (כו) לא תאכלו עלי אלדם.

נוה שלום

אשר הללוך אבותינו, אלד׳י אהלה לך אבאינא, (ישעיה סד י), והינו המקדש שיחדוהו למשכן לו. (כו) תנחשו, תתטירו, ידאג אם נפלה פתו וכו׳, תעוננו, תתפאלו, סימנים שבהם

אבן עזרא

שהיא מזקת ולא תועיל כערלת שפה ואוזן וערלת בשר. וטעם וערלתם. שיהיה נחשב בעיניכם כדבר ערלה גם יפה הוא מתורגם בארמית: יהיה לכם ערלים. פירוש וערלתם: (כה) קדש הלולים. להלל השם והכהן יאכלנו. וטעם להוסיף לכם תבואתו. תבואתו דבק עם קדש הלולים ואם הוא רחוק וכן שלם ישלם ואם אין לו דבוק עם חמשה בקר ישלם תחת השור ורבים כמוהם. וטעם אני ה׳ אלהיכם. שאוסיף ברכה בתבואה: (כו) לא תאכלו על הדם. דבוק עם הכתוב למעלה כי הזהיר על עץ נטוע שלא יאכלנו מפריו עד השנה החמישית גם כן כל בשר טהור לא יאכל עד שיזרוק דמו על מזבח השם אם היה קרוב אל מקום הקדש והעד הנאמן דברי שאול כי אהרון היה עמו כי כן כתוב הנה אוכלים על הדם כאילו אוכלים זבחים לשעירים כאשר פירשתי שהיה כן מנהגם במצרים לזבוח בשם השדים כי אחר שלא נזרק הדם על המזבח לשם השם הנה הדבר ברור על כן דבק עמו לא תנחשו כי במצרים היו אוכלים על הדם וזונים אחרי השדים ובארץ כנען מנחשים ומעוננים כי כן כתוב גם זה כמעשה ארץ מצרים כמעשה ארץ כנען. ומלת מנחש. מנסה כמו נחשתי ויברכני ה׳ כי נחוש בצורות ובמקלות ובמעשים ובתנועות ובימים ושעות: תעוננו. יש אומרים מלשון עצה שיחשוב בלבו דבר ויטה אזניו לשמוע מה יענה המדבר ולא אבה הדקדוק וי״א מעונן לשון ועונתה לא יגרע והנכון בעיני מגזרת ענן כי ידוע כי יש מי שיעונן שיסתכל בעננים ובדמותם ובתנועתם ויתכן להיות תעוננו מפעלי הכפל כמו תסובבו כי מצאנו ועוננים כפלשתים כי יתכן היותו מבנין הכפול והעד ומעונן ומנחש. וטעם להזכיר לא תקפו פאת ראשיכם כמעשה הגוים להיות מובדלים מהם ואחר ששער הראש והזקן לתפארת נברא אין ראוי להשחיתו וי״א כי זה הפסוק דבק עם ושרט לנפש כי יש מי שישחית פאת ראשו גם פאת זקן

אבי עזר

ומבנין) משני בניינים כמו טרף טורף יוסף והתמה מאד על מדקדקים הראשונים אשר כל דבריהם בלשות מורץ ובשרשים להזכיר בנין הפעל מזכירים ששה תיבות ומהבנין

ת״א בשנה החמישית. כ״ה י: להוסיף לכם תבואתו. ברכות לה: לא תאכלו על הדם. ברכות יא מ״ק יד סנהדרין כג ספר הזוהר פ׳ ויקהל: לא תנחשו ולא תעוננו. סנהדרין כו:

רשב״ם

הלולים. קדש כמעשר שני לאכלו בירושלים ולהלל לבורא שכן מצינו במעשר שני שיאכלוהו במקום אשר יבחר למען תלמד ליראה את ה׳ אלהיך כל הימים: (כה) להוסיף לכם תבואתו. לכך תזכו אם תעשו כאשר צויתי: (כו) לא תאכלו על הדם. לפי פשוטו דבר* הלמד מעניני: לא תנחשו ולא תעוננו. אף זה יעשו כחקות הגוים שאוכלי׳ על קבר ההרוג לשם מכשפו׳ שלא ינקום או מכשפות אחר כעין שאנו אומרים במסמר מן הצלוב. ורבותינו דרשוהו בכמה ענינים במס׳ סנהדרין:

בעל הטורים

בלא ברכה כערלה בלא חילול: לא תאכלו על הדם. וסמיך ליה לא תנחשו שלא ינחש באכילה כדרך שעושין הרואים שאוכלים לחם על ההרוג. שלא יקמו גואלי ההרוג:

שפתי חכמים

בהוייתו שיש לו כנ׳ שנים שהוא אסור יהא כן: פ דלכך תליא בפי׳ דלעיל שאל הקשי ליה מנא ליה לפרש דגמרינן קדש קדש ממעשר לענין שמותר בפדיון דלמא גמרינן קדש קדש משביעי׳ לענין שאין לו פדיון שנאמר כי יובל היא קודש תהיה לכם. ומתרץ אי גמרינן קדש קדש משביעית אין מתיישב מה שכתוב אחריו קדש הלולים לה׳ כיון שאסור לפדותו ולאכלו בשלמא אי קאי אמעשר א״ש דכתיב קודש הלולים דה״פ ודבר זה כו׳ (ועיי׳ ברכות לה): צ או בקריאתן או בפגיעתן אם הוא לטובה או לרעה. ואליעזר עבד אברהם ויהונתן לא סמכו על הדבר. אליעזר סמך על זכותו של אברהם ויהונתן בן שאול לזרז את נערו אמר כן ובלאו הכי היה עולה. בחולין לה:

רש״י

מה מעשר שני אינו נאכל חוץ לחומת ירושלים אלא בפדיון אף זה כן. ודבר זה הלולים לה׳ הוא שנושאו שם פ לשבח ולהלל לשמים: (כה) להוסיף לכם תבואתו. המצוה הזאת שתשמרו תהיה להוסיף לכם תבואתו שבשכרה אני מברך לכם פירות הנטיעות, היה ר״ע אומר דברה תורה כנגד יצה״ר שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו הנם לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואתו: אני ה׳. אני ה׳ המבטיח על כך ונאמן לשמור הבטחתי: (כו) לא תאכלו על הדם. להרבה פנים נדרש בסנהדרין (ס״ג) אזהרה שלא יאכל מבשר קדשים לפני זריקת דמים ואזהרה לאוכל מבהמת חולין טרם שתצא נפשה ועוד הרבה: לא תנחשו. (שם ס״ו) כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות צ פתו נפלה מפיו צבי הפסיקו בדרך: לא תעוננו. ל׳ עונות ושעות שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה שעה פ׳ קשה לצאת:

דעת זקנים מבעלי התוספות

ערלים שאינו יודע לדבר. ובשנה הרביעית תאכלו את פריו שאז מתחילו לקרוא בתורה ומשם ואילך להוסיף לכם תבואתם כמו שאמז״ל מכאן ואילך תקבל ליה וספי ליה כתורא מכאן אגדו הכמים בן חמש שנים למקרא בן עשר למשנה

עניני חקים ומשפטים

הארץ ובעת תטעו כל עץ מאכל, הפירות הגדולים באילן שלש שנים הראשונים יהיו לכם ערלים, הכלי יקר פירש טעם הערלה לזכור כי הכל נברא בששת ימי בראשית, כמו בששת ימי בראשית כל צמח האדמה נבראו ביום א׳ והיו מכוסים תחת הארץ עד יום ג׳, וביום הג׳ נבראו כל עץ פרי, וביום הד׳ נגמר בישולם ע״י השמש והירח, כמ״ש הכתוב ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים, אך עדיין לא היה ני לאכלם, ורק היו להלל לה׳ על בריאתם, וביום החמישי היו הכל נמאכל לבהמות וחייתו ארץ, כן לוה ה׳ שיתנהג בביאתם לארץ, שלש שנים הראשונים יהיו הפירות אסורים לאכול כאילו לא היו בעולם, כפי׳ רש״י לשון ערלה אטום ומכוסה, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה׳, ובשנה החמישית תאכלו את פריו וגו׳. והנה לא נתלתה מצות הערלה בפרי האדמה כמו שנתלתה בפרי העץ. כי לא שייך בהם שלש שנים ערלים: (כו) לא תאכלו על הדם. כתב אברבנאל בשם המ״כ שהיה דרכי העכו״ם לשפוך דם הרבה בארץ ובתוך הדם הזה נטעו האילן. שיגדל למות. ע״כ הזהירה התורה שלא יאכלו מפרי העץ שינטעו אותו על הדם אשר שפכו עליו בארץ. והיה דרכם לנטוע העץ בשעה ידוע להם כפי סידור הכוכבים ומזלם וכפי מהלך הלבנה. ע״כ אמרה תורה לא תנחשו ולא תעוננו. ר״ל אל תבקשו עת ועונה ידועה וניחוש שעות בדבר זה. גם היה מדרכי האמורי להקיף פאת ראש הנוטע והשחתת זקנו. ע״כ לוה הקב״ה לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך, ולאו זה שייך לנטיעת האילנות, והוא ג״כ לאו תמידי לכל איש ואשה, כי גם נשים לא יקיפו שער ראשם להיות נראה כאנשים, ואם להתגודד בחרבות וברמחים ועשותם השרט בבשרם, כי היה זה מיוחד אללם להוריד בם החוס היסודי הפועל בהווה וכמו שראינו בנביאי הבעל שכדי להוריד האש על המזבח היו מתגודדים בחרבות וברמחים כמשפטם, ע״כ לוה הקב״ה ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וגו׳, וגם הלאו הזה שייך לנטיעת האילנות, והוא ג״כ לאו תמידי. וגם היה מנהגם בהרכבת האילן לעשותו ע״י נערה יפה לזנות עמה, ע״כ הזהירה התורה אל תחלל את בתך להזנותה, מפני זה הזהירה התורה אחרי מצות הערלה מאותן העבודות שהיו רגילים הכנענים לעשותן למהר תולדות הפרי, אם היות שהם בעצמם מצוה כוללות ותמידיות כמו שדרשו ולמדו חכמינו ז״ל, ע״כ סיימה התורה ולא תזנה הארץ בפירותיה, ומלאה הארץ זמה באנשים. ורק את שבתותי תשמורו, ותאמינו כי אנכי בראתי האדמה וכל אשר עליה, ולא תשגו ממנהג הטבע אשר בראתי. ומקדשי תיראו. מהנסים שנעשו בבית המקדש, תדעו ותבחנו כי רק בידי לשנות דרכי הטבע, ולא בהתחבולות אנושיות, רק בהתבוננו בתפלה ותחנה לפני בבית שמקודש הזה:

מצות השם

(כו) [רמח] (לאו קמח) שלא להרבות באכילה ושתיה המביאה לשפוך דם והיא אכילת בן סורר ומורה בהיותו זולל וסובא חייב מיתה וזהו שהזהירה התורה לא תאכלו על הדם: (שם) [רמט] (לאו קמט) שלא יאמר אדם דבר זה אירע לי טוב או אינו טוב ומפני כך ימנע מלעשות שום מעשה כי זהו ניחוש שהזהירנו עליו שנאמר לא תנחשו: (שם) [רנ] (לאו קנ) שלא לקבוע עתים ולומר שעה פלונית טובה לעשות בה פעולה פלונית או להפך שנאמר ולא תעוננו:

נחל קדומים

כו (ח) לא תאכלו על הדם. על הדם גימטריא זה בלא נטילה. לא תאכלו על הד״ם מ״ט ברכות מברך אדם שחרית קודם אכילה. נט״י לתפלה ומ״ו ברכות בתפלת השחר ונט״י לאכילה וברכת המוציא הרי מ״ט ומי שאוכל בלא א׳ מהם דמו בנפשו. ד״א לא תאכלו על הדם לא תאכלו בלא תלמוד תורה שנדרשת במ״ט פנים לכך תקנו בתפלת השחר תורה ומשנה וגמרא. רבינו אפרים

מרפא לשון

שכן הוא בכל הנוסחאות כל לשון תושבחא התי״ו בשורק וכן הוא לתפארת הקריאה להיות בשורק מפני שהשי״ן מאותיות השריקה וכמו שם תורביינא שהוא תר׳ האומן, ופשוט הוא דגם בכל ל׳ ארמי צ״ל כן כמו בקדיש שצ״ל שירתא ותושבחתא בשור״ק אלא שראיתי טועים בזה לקרותו בחיר״ק מפני שראו בסידור האר״י ז״ל שכתוב שצ״ל מלך מהולל בתשבחות בתיו בחירק וסוברים

חומת אנ״ך

ז״ל ר׳ עקיבא ס״ל דאדם אוהב את גופו יותר ממנו וא״כ לדידיה הסוגיא הנזכר הפך רבי עקיבא. ומכח סוגיא זו סי״ל לאחות פירושו אלא מוכרח לחלק בין אהבת הגוף לממון. ותו לדידיה פשיטא ליה והיינו רבותא דאשכחנא דהוא פלוגתא דתנאי ואמאי קשיא ליה דהלכתי למרחקים לו׳ את הגלוי. ואנג ראיתי דהרעיש העולם והקשה מסוגיא זו לכווה רבנים כאשר האריך שם. ויכולנו לפתו״ר מה שאמרו שם בגמרא לר״ל אע״ג דבעלמא ק״פ לאו כקה״ג הכא אצטריך סד״א כל לגביה נפשיה אפי׳ במקום בריה נפשיה עדיפא ליה קמ״ל דהכוונה דהגם דנפשיה עדיפא ליה מ״מ פסיקא מילתא דקנין פירות לאו כקנין הגוף ולא מהני ה״ט דנפשיה עדיפא ליה להפך הלכה רווחת דק״פ לאו כקנין הגוף ובזה נפל היסוד. הן אמת דצריך

לראות דברי התוספות שהזכיר שם ודברי הראשונים. לא ע״ט האסף: (כ) נחרפת לאיש. עיין לרש״י ז״ל ורשב״ע ז״ל ויש מפרשים נחרפת לאיש מוכות לשון חריף להוצאה. ויש מפרשים לשון זבולון עם חרף נפשו למות ויש מפרשים לשון מוקדמות כמו חריפי ואפילי. בימי חרפי: (כג) ונטעתם כל עץ מאכל. סמך למה שאמרו בן חמש שנים למקרא. כי הבנים משלו לעץ ופרי ושלשה שנים ערלים שאין מכניסין התינוק ללמוד. והרביעי כל פריו קדש מלמדין אותו ברכות ושבחות. א״כ מלמדין אותו האותיות והנקודות. ובשנה החמישית תאכלו את פריו שיודע מקרא להוסיף וכו׳ שמכאן ואילך מוסיפין ללמדו כל הארבעה ועשרים משנה ותלמוד. מפרשים. ואפשר לרמוז כי ר״ת שנים יהיה לכם ערלים גימטריא שמע

תרגום אונקלוס

כז. לָא תַקְפוּן . פָּתָא דְרֵישְׁכוֹן . וְלָא תְחַבֵּיל . יָת פָּתָא דְדִקְנָךְ : כח. וְחִבּוּל עַל מִית . לָא תִתְּנוּן בִּבְשַׂרְכוֹן . וְרוּשְׁמִין חֲרִיתִין . לָא תִתְּנוּן בְּכוֹן . אֲנָא יְיָ : כט. לָא תַחֵיל יָת בְּרַתָּךְ לְאַטְעָיוּתַהּ . וְלָא תִטְעֵי אַרְעָא . וְתִתְמְלֵי אַרְעָא עֵיצַת חֲטִין : ל. יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִילִי תִּטְּרוּן . וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דָּחֲלִין . אֲנָא

כז לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא
תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ׃ כח וְשֶׂרֶט
לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת
קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם אֲנִי יְהוָה׃
כט אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ
וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ
זִמָּה׃ ל אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ
וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה׃ לא אַל־

תפסיר הרס"ג

לא תתטיירו ולא תתפאולו: (כז) ולא תחדקו בזואיא רוסכם. ולא תסתאצל זואיא לחיתך: (כח) וכ׳דשא עלי מיית. לא תגעלו פי אבדאנכם. וכתאבה׳ ושם. לא תגעלו פיכם. אנא אללה אלמעאקב: (כט) ולא תבד׳ל אבנתך לאלפגור. כלא יפגר אהל אלארץ׳. פתמתלי פואחשא: (ל) סבותי פאחפצ׳והא. ומקדסי פהאבוה. אנא אללה שרפתהמא: (לא) ולא תולו אלי

ת"א לא תקיפו פאת ראשכם. יבמות ה נזיר כז מא קידושין כט לה

מכות כ: ולא תשחית. שבת סז קכט נזיר נח קידושין כט לב לה ב"ק לא מכות כא חולין ז: ושרט לנפש לא תתנו. מכות כ: וכתבת קעקע. שם כא: אל תחלל את בתך. סנהדרין עו: ומלאה הארץ זמה. יומא יח יבמות לו נזיר מ: את שבתותי תשמרו. ס׳ הזוהר פ׳ בראשית:

בעל הטורים

(כז) לא תקיפו. בגימ׳ א׳ המקיף וא׳ הניקף חייבים הם: ולא תשחית. בגימ׳ זהו תער ולא מספרים: פאת זקנך. וסמיך ליה ושרט לנפש לומר כשם שחייב על הפאה בה׳ פאות כך חייב אם שרט ה׳ שריטות בה׳ אצבעות: (כח) קעקע בגימ׳ שם שכותב שם הטומאה (כדאי׳ במס׳ מכות דף כא): (כט) ומלאה הארץ זמה. וסמיך ליה את שבתותי לומר שקבלה דשתא ריגלא (ועיין רש"י קידושין דף פא) שאוכלין ושותין ושמחין בשבתות. והיינו דכתיב זנות יין ותירוש יקח לב. סמך שבתותי תשמורו לאל תפנו אל האובות שהשואל אוב אינו נודע בשבת: (ל) אני ה׳. וסמיך ליה מפני שיבה תקום אמר הקב"ה אני כבדתי זקנים שנא׳ ונגד

רשב"ם

(כט) להזנותה . זנות של פנויה להיות בקדשה ;

רש"י

(כז) לא תקפו פאת ראשכם. (מכות כ) זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו ונמצא הקף ראשו עגול סביב שעל אחורי אזניו עקרי שערו למעלה מצדעיו הרבה: פאת זקנך. סוף הזקן וגבוליו והן חמש שתים בכל לחי ולחי למעלה אצל הראש שהוא רחב ויש בו שתי פאות ואחת למטה בסנטרו מקום חבור שני הלחיים יחד: (כח) ושרט לנפש. כן דרכן של אמוריים שיהיו משרטין בשרם כשמת להם מת: וכתבת קעקע. כתב המחוקה ושקוע שאינו נמחק לעולם שמקעקעו במחט והוא משחיר לעולם: קעקע. ל׳ (במדבר כה) והוקע אותם (שמואל ב כא) והוקענום תוחבין עץ בארץ ותולים אותם עליהם ונמצאו מחוקין ותחובין בקרקע א: (כט) אל תחלל את בתך להזנותה. במוסר בתו פנויה לביאה שלא לשם קידושין: ולא תזנה הארץ. אם אתה עושה כן הארץ מזנה את פירותיה לעשותן במקום אחר ולא בארצכם וכה"א (ירמיה ג) וימנעו רביבים וגו׳: (ל) ומקדשי תיראו. לא יכנס לא במקלו ולא במנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו ואע"פ שאני מזהירכם על המקדש את שבתותי תשמורו אין בנין ביהמ"ק ב דוחה שבת: (לא) אל תפנו

שפתי חכמים

ק כאלו אמר לא תשחיתו לצדעיכם. וקראם פאת ראש מפני שסוף הראש הוא סוף עיקרי השער שבפדחתו וסוף עיקרי השער שבאחורי האזנים וסוף עיקרי השער שבאחורי הקדקד שמשם ולמטה שער העורף דעורף להדי הצואר הוא ונמצא שכל עיקרי השער הם נטועים בסוף הראש בעיגול חוץ מן הצדעים שיורדין מכאן ומכאן ולמטה ומעכבים העיגול וכשישוה שער הצדעים בתער וישוה אותם לאחורי אזניו ולפדחתו נשאר כל ראשו מוקף סביב בעיגול ולפיכך אמר לא תקיפו פאת ראשכם במקום לא תשחיתו לצדעיכם: ר ר"ל במקום חבור הלחי עם הצדע והדדי הן שני פאות והוא ראש העצם שבלחי ואחת בסוף רוחב הלחי שהלחי רחב בראשו והם הנקראים תפוחי הפנים ובא אותו הקנה באמצע הפנים והוא סוף רוחב הלחי ואחת במקום חבור שני הלחיים יחד בסנטרו שבו שבולת הזקן. רא"ם. ועיין בטור יו"ד סי׳ קפ"א: ש דאל"כ מה ענינו לכאן אלא לא תנחשו ולא תעוננו שהן מעשה האמוריים: ת הורה לנו בזה שאינו חייב אא"כ כתב ואינו חייב אא"כ קעקע: א ר"ל האדם שנתלה עליו נראה כאלו הוא נתחב בקרקע והוקע ל׳ תחיבה: ב וא"ת היאך ס"ד דבנין מקדש דוחה שבת הא מקדש עשה ושבת עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה וי"ל דאי לאו קרא ה"א הואיל ומקריבים במקדש קרבנות שדוחין שבת דעבודה דוחה שבת א"כ ק"ו בנין המקדש שתדחה לכך איצטריך קרא. ואע"פ שהקדים שבת לבית המקדש ה"מ דבנין ביהמ"ק אינו דוחה שבת כמו שפרש"י בפ׳ ויקהל א"כ למה לא׳ אני ה׳. וי"ל כיון דכתיב יראה גבי מקדש ה"א שהוא דוחה שבת שאין בה אלא שמירה בעלמא מש"ה כתיב

מצות השם

(כז) [רנא] (לאו קנא) שלא לגלח ולהשוות שערות ראשו לאחורי אזנו ולפדחתו כי זהו הנקרא הקפת פאתי הראש שאמרה תורה שנאמר לא תקיפו פאת ראשכם:

(שם) [רנב] (לאו קנב) שלא לגלח אפי׳ פאה אחת מחמשת פיאות הזקן שהן שתים בכל לחי ואחת מלמטן שנקרא שבולת הזקן ועל כל אחת מהן לוקה מלקות אחד ואם גלחם בבת אחת לוקה חמש שנא׳ ולא תשחית את פאת זקנך:

(כח) [רנג] (לאו קנג) שלא נכתוב בבשרנו כתב חקוק ורשום בדיו או בשאר מיני לצבועים שמניחים רושם הכ׳ המחקק ואינו נמחק לעולם שזהו הנקרא כתובת קעקע שאסרם תורה שנא׳ וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה׳:

(ל) [רנד] (עשה קא) ליראה מן המקדש דהיינו לנהוג בו כבוד ולא יקל ראשו כי לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על מוראו שנאמר ומקדשי תיראו אני ה׳:

נוה שלום

יצליח או לא. (כח) ושרט, וכ׳דשא, קרע בעור הבשר. קעקע, ושם. (ג׳רד אלאברה פי אלבדן וד׳ר אלנילג עליה). (לא) אבת, משעוד׳ין, אחזי עינים

אבן עזרא

בעבור המת: (כח) ושרט. גם הפאה בראש ובזקן ידועים מדברי קבלה. ומלת לנפש. הגוף המת וכן מתורגם והוא האמת ולא נדגש הנו"ן להקל על הלשון: וכתבת קעקע. יש אומרים שהוא דבק עם ושרט לנפש כי יש מי שירשום גופו בצורה הידועה באש על המת, ויש עוד היום רושמים בנערותם בפניהם להיות ניכרים. ומלת קעקע. כפולה כמו רוקע הארץ וצאצאיה והוא מגזרת והוקע אותם ועל דעת המתרגם גם היא מלה זרה גם הוא הנכון. וטעם להזכיר אל תחלל את בתך. בעבור שרט לנפש שלא תתגלה לעיני הכל כי קול שבאשה ערוה ואף כי שרט: (כט) ולא תזנה הארץ. הטעם זנות אנשי הארץ כמו ארץ כי תחטא לי: וטעם להזכיר (ל) את שבתתי תשמרו. בעבור המת שאין לו אבל בשבת. וטעם ומקדשי תיראו. על הכהן הגדול שלא יהיה כשאר האבלים וכן אזהרה על כל אנשי המקדש. וטעם אני ה׳. שאם לא ייראו ממקדשו ויתנו לו כבוד יענישם. וטעם להזכיר האובות וידעונים. בעבור המת וכן כתוב בישעי׳ בעד החיים אל המתים: (לא) האבת. מגזרת וכאובות חדשים כי הם עיקר זאת האומנות: והידענים. מגזרת דעת

אבי עזר

שלא נקרא שם פעלו והכבד הנוסף והיה די להם נתינה אחת: שם (בקורת תהיה) עיין פ׳ שוות בפסוק לוי ויהודה ותוולא ידך נפרש דברי הרב היטב גם לא נעלם ממך כי שני שוא"ן לא יוכלון לבא יחד

מרפא לשון

שיש בזה סוד והאומר בתושבחות בשורוק מקצץ בנטיעות ואפילו בקדיש נזהרים בזה כי לא ידעו מה הוא הטעם של הרב זלה"ה ואינו אלא מטעם הרד"ק ז"ל והוא לא אמר אלא על בתשבחות בלה"ק ועדיין יש להסתפק בו כי ראייתו הוא מל׳ תפארת ואינו דומה הלשון שזה פ"א הפעל שלו שין מאותיות השריקה וכן גי׳ הראשונים גם בלה"ק בתושבחות בשורק ולכן אין מזה הכרח לשבש הגי׳ בלה"ק כ"ש בתרגום. לא) אל תפנו אל האבת, בדין, ה"ג בל׳

נחל קדומים

ז"ל בפרישתו כתיבת יד: כז (ט) פאת ראשכם ולא תשחית. ר"ת פרות שהמשחית זקנו יבואו מלאכי חבלה הדומים לפרות ונותנין נפשו בזפת. ס׳ הגן. ואפשר לרמוז תשחית את פאת

מסורת הקריאה

(כט) להזנותה, מפיק ה"א : (לא) תבקשו, הקו"ף בלי דגש : (לב) מאלהיך,

רמב"ן

(ל) את שבתתי תשמרו. האזהרות בשבת רבות בתורה כמו בעבודת כוכבים מפני שגם היא שקולה כנגד כל המצות כי מי שאינו משמר אותם מכחיש במעשה בראשית ואין לו תורה כלל. ולרבותינו בהן מדרש אמרו בכאן יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת תלמוד לומר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה׳ בת"כ ועל דרך האמת יצוה בשבת הגדול ובשבת שהוא מקדשו וצוה בו שמירה ומורא דהנה אין מלאכת בית המקדש דוחה השבת והמקדש ואם תשכיל תבין:

תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
לב מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ
אֲנִי יְהוָה׃ רביעי ששי כשהן מחוברין לג* וְכִי־יָגוּר
אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ׃
לד כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר ׀ הַגָּר
אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ כִּי־גֵרִים
הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה

* חמישי בסת"י

תרגום אונקלוס

לא. לָא תִתְפְּנוּן בָּתַר בִּדִּין וּזְכוּרוּ. לָא תִתְבְּעוּן לְאִסְתַּאָבָא בְהוֹן. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: לב. מִן קֳדָם דְּסָבַר בְּאוֹרָיְתָא תְּקוּם. וּתְהַדַּר אַפֵּי סָבָא. וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ: לג. וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא בְּאַרְעֲכוֹן. לָא תוֹנוּן יָתֵיהּ: לד. כְּיַצִּיבָא מִנְּכוֹן יְהֵי לְכוֹן. גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן. וְתִרְחַם לֵיהּ כְּוָתָךְ. אֲרֵי דַּיָּירִין הֲוֵיתוֹן בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

ת"א מפני שיבה תקום והדרת. מגילה יז קידושין לב לג: זקן ויראת מאלהיך. שם לב לג מליעא כח: וכי יגור אתך גר. מגילה יז יבמות מו: לא תונו אותו. מליעא כו:

תפסיר הרס"ג

אלמשעוד'ין ואלעראפין. ולא תטלבו אן תעצוני בהא. אנא אללה רבכם עאלם אלג'יב: (לב) מן בין ידי ד'י אלשיבה פקם. ואבתהג וגה אלשיך'. וכ'ף רבך אנא אללה: (לג) ואד'א סכן מעכם ג'ריב פי בלדכם. פלא תצ'הדוה: (לד) וליכון מעכם כצריח מנכם. אלג'ריב אלדכ'יל פי מא בינכם. ואחבב לה כנפסך. לאנה טאל מא כנתם ג'רבא פי בלד מצר. אנא אללה רבכם

נוה שלום

בענינים מבהילים. ידעונים, עראפין, מגידי עתידות. (לג) תונו אותו, תצ'דוה, לצערו ולהקניטו אפילו בדברים עיין רש"י ז"ל, ותרגם ואל תדכא עני, ולא תצ'הד אלמסכין. (לד) כאזרח מכם, ואליכון מעכם כצריח מנכם, אבל יהיה תושב עמכם כאחד אנשי הארץ ותושביה. הגר הגר, אלג'ריב אלד'כיל, גר צדק שמקיים כל המצות, וזוהי הוראת מלת אלד'כיל בכל מקום שתרגם אצל ג'ריב.

אבן עזרא

שיבקשו לדעת העתידות ורוקי מות אמרו לולי שהאובות אמת גם כן דרך הכשוף לא אסרה הכתוב ואני אומר הפך דבריהם כי הכתוב לא אסר האמת רק השקר והעד האלילים והפסילים ולולי שאין רצוני להאריך הייתי מבאר דבר בעלת אוב בראיות גמורות. וטעם אל תפנו. לידוע האומנות. וטעם אל תבקשו. לשאול כשאול. וטעם אני ה' אלהיכם. שלא תבקשו כי אם השם לבדו והנה הזכיר לטמאה כי נפש הפונה והמבקש טמאה היא כי איננה דבקה בשם. וטעם להזכיר מפני שיבה תקום. בעבור המת כי הזקן קרוב למיתה כי גופו כמת נחשב והנה טעמו כל זקן וכל איש שיבה. וטעם ויראת מאלהיך. שיענישך בימי הזקנה: (לג) וכי יגור אתך גר. הזכירו אחר הזקן והטעם כאשר הזהרתיך לכבד הזקן הישראלי בעבור שאין לו כח שהוא בארצך ברשותך: (לד) ואהבת לו. מפורש. וטעם לא תעשו עול. בעבור הגר הטעם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו וכן במדה שלא תעשה מרמה במדת האמות גם האמות משתנות ויתכן להיות פי' כמשפט הידוע

אבי עזר

ברחשית התינה: (לד) (ואהבת לו גם האמות וגו') הזהיר התורה שלא להונות את הגר הבא ממדינה אחרת אשר שם מדה קטנה ולא ידע משפט אמות המדינה הזאת או לפעמים נמכר במדינה אחת סחורה ידועה במדה גדולה ושאר במדה קטנה והודיע התורה שאל יורה היתר להונות רעהו או גר כי על כל נעלם יביאהו אלהים במשפט ועיין נבא בתרא

בעל הטורים

זקניו כבוד: (לב) זקן ויראת. מזהיר לזקן שלא יטריח: מפני שיבה תקום. וסמיך ליה וכי יגור אתך גר לומר אפי' מפני זקן

שפתי חכמים

אני ה' ובזה נמי יתורץ קושיות דלעיל: ג לפי שנא' בפ' שופטים לא ימצא בך וגו' והתם ג"כ אזהרה על זה ולא נא' שם כרת והכא כתיב כרת שנא' והכרתי אותו מקרב עמו א"כ ודאי בכאן מדבר בבעל אוב עצמו והתם מדבר בשואל בבעל אוב: ד כ' ר"ם בשם ר' מאיר בר קלונימוס שהיא חיה ששמה ידוע וכמין חבל גדול יוצא משורש שבארץ ששם גדלה אותה חיה כעין קשואים ודלועים אלא שהידוע צורתו כצורת אדם בין בצורת פניו בין בצורת שאר אבריו ובטבורו הוא מחובר באותו חבל ואין כל בריה רשאי להתקרב במלא החבל שטורפת והורגת את הכל ובמלא החבל רועה את כל שסביבותיה וכשבאים לצוד אותה מורים בחצים מרחוק אל החבל עד שיפסוק ומיד מתה. סמ"ג ע"כ: ה דק"ל דפשיטא הוא דאין אדם מטמא א"ע מדעתו ומתרץ להיות עסוקי' בו כו': ו רש"י מפרש ל' אתם כלו' רשע שחייב הרבה אשמות. ור"ת מפרש שהוא בור ל' של לא תתם מתרגמינן לא תבור ר"ל בור: ז לאו מכוערקין דזקן דרש רק מג"ע דזקן זקן מזקני ישראל כדכתיב אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו כלו' שהם גדולים וחכמים: ח וא"ת היאך ס"ד דיעלים עיניו פשיטא שעובר וי"ל דה"פ יכול יעלים עיניו קודם שיבא לד"א שלו דאינו חייב לקום מפניו אלא כשיבא לד"א שלו: ט דהא בפ' בהר כתיב לא

רש"י

אל האובות. אזהרה לבעל אוב ג וידעוני. בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו. וידעוני המכניס עצם חיה ששמה ידוע ד לתוך פיו והעצם מדבר: אל תבקשו. להיות עסוקים בם ה שאם תעסקו בם אתם מיטמאין לפני ואני מתעב אתכם: אני ה' אלהיכם. דעו את מי אתם מחליפין במי: (לב) מפני שיבה תקום. יכול זקן ו אשמאי. ת"ל זקן אין זקן אלא שקנה ז חכמה: והדרת פני זקן. איזהו הדור לא ישב במקומו ולא יסתור את דבריו יכול יעלים עיניו ח כמי שלא ראהו לכך נא' ויראת מאלהיך שהרי דבר זה מסור ללבו של עושהו שאין מכיר בו אלא הוא וכל דבר המסור ללב נא' בו ויראת מאלהיך: (לג) לא תונו. אונאת דברים ט לא תאמר לו אמש היית עובד ע"א ועכשיו אתה בא ללמוד תורה שנתנה מפי הגבורה: (לד) כי גרים הייתם. מום שבך אל תאמר

עניני חקים ומשפטים

(לא) אל תפנו אל האובות ואל הידעונים. לדעת העתידות ואל תבקשו אותם, כי אין בהם זולת טומאה לפי שהם נעשים בעצמות אדם או בעלם נבלת בהמה וחיה ידועה, וזהו לטמאה בהם, ואמר בזה אני ה' אלהיכם, ר"ל משגיח בכם ושוכן בתוככם ואין ראוי שתבואו לפני טמאים, ואם תאמרו שצריכים אתם לדעת הדברים העתידים ולתקן הדברים הטבעיים, הנה להשיב ע"ז אמר מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, ואמר זה על החכמי' האמתיים כלם, ובזה ישתלמו בשאול מאתם לא באוב וידעוני; והנביאים וזקני הדור שילך אליהם וישאל מהם והם יודיעום וע"כ אמר בהדור הזקן ויראת מאלהיך לפי שטבע הנערים והבחורים לשחוק ולהלעיג מהזקנים ולכך הזהירם שיירא מהשם, כי אם לא יעשו כן ולא יהדרו פני הזקן לא יגיעו להיות זקן כמוהו, וכדומה לזה נאמר ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך, כלומר שאם תלעיג מעור ותתן מכשול לפניו יהיה

מצות השם

(לא) [רכה] (לאו קכד) שלא לעשות מעשה אוב ולא לפנות לשאול בו ואז"ל אוב זה פיתום המדבר משחיו שנאמר אל תפנו אל האובות:

(שם) [רכו] (לאו קכה) שלא לעשות מעשה ידעוני שהוא מעשה דומה לאוב להניח עצם בתוך פיו והוא מדבר מאליו ויש בכניסם שמן עבודת כוכבים ומזלות שנאמר ואל הידעונים אל תבקשו לטמאה בהם אני ה' אלהיכם:

(לב) [רכז] (עשה קב) לכבד את החכמים ולקום מפניהם שנא' מפני שיבה תקום והדרת פני זקן:

נחל קדומים

זקנך ר"ת זפת עם הכולל: לב (י) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן. כלומר כשתראה אדם זקן מאד עומד והוא מיצר מאד בעמידתו ואתה יושב תקום ותושיבהו במקומך. והדרת פני זקן שאם אינו זקן כל כך תהדר אותו ותאמר לו אם תרצה לשבת במקומי. רבינו אפרים ז"ל. ורז"ל אמרו הביאו הרב עיר וקדיש בס' חרדים דהרגיל לקום מפני שיבה זוכה לירא את ה' דכתיב מפני שיבה תקום ויראת מאלהיך: לג (יא) וכי יגור וגו' לא תונו אותו.

מרפא לשון

כבד ובני"ש בדין הבי"ת צירי והד"ל רפוי ונר' שהוא מל' כזבים וכמ"ש בברכות נ"ט אומא טמיא כדיבא הוא וכדיבין מלוי. לב) מפני שיבה, מן קדם דסבר באורייתא. וכן פירשו בזוהר פרשה זו דף פ"ז ע"ב ז"ל שיבה דאוריתא סתם אבל בגמ' קידושין ל"ב אמרו מפני שיבה יכול מפני זקן אשמאי ת"ל זקן אין זקן אלא חכם שנא' אספה לי שבעים איש מזקני ישראל רבי יוסי הגלילי אומר אין זקן אלא שקנה חכמה שנא' ה' קנני ראשית דרכו וכו' איסי בן יהודה אומר כל שיבה במשמע וכו' משמע דלכ"ע שיבה כמשמעו

חומת אנ"ך

דכשמתחיל לדבר מלמדו פסוק שמע: (לב) מפני שיבה תקום והדרת. פירשו המפרשים והנה נדרש כן בזהר הקדוש דהפירוש לזכור את בוראו בימי בחרותו עד שלא יזקין וז"ש מפני שיבה תקום קודם שתזקין תקום כגבור חיל לשוב בתשובה וס"ת מפני שיבה תקום והדרת מיתה כי האדם לא ידע קיצו והמיתה ממתנת לו ולכן תקום לכבוש יצה"ר לעבוד עבודתו יתברך ויתעלה: (לד) כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים. אפשר דנודע דכל גלות מצרים היה לברר ניצוצי הקדושה אשר נפלו שמה. ונפש הגר שנתגייר הוא בירור וניצוצי הקדושה שיש באומתו. וז"ש ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם הלא אתם בירורתם ני' הקדו' במצרים וזה הגר הוא בירור ניצוץ קדו' שבאומה ההיא. ולהיותו מעין דוגמא ואהבת לו כמוך כי אתה ידעת כמה חשוב לפניו ית' להוציא לאור ניצוצי הקדושה וזה כל פרי התורה והמצוה ולכן ואהבת לו כמוך:

מסורת הקריאה

המ"ם בדגש: (לד) כאזרח, ג' קמצין, וסי' א' דין, ב' כאזרח בבני ישראל (יחזקאל מ"ז כ"ב) ג' ומתערה כאזרח רענן, (תהלים

תרגום אונקלוס

לה. לָא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִין. בְּמִשְׁחֲתָא . בְּמַתְקָלָא וּבִמְכִילְתָא : לו. מוֹזְנָוָן דִּקְשׁוֹט מַתְקָלִין דִּקְשׁוֹט . מְכִילָן דִּקְשׁוֹט . וְהִינִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לְכוֹן . אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן . דְּאַפֵּיקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם : לז. וְתִטְּרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל דִּינַי . וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן . אֲנָא יְיָ : א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : ב. וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֵּימַר . גְּבַר גְּבַר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל . וּמִן גִּיּוֹרַיָּא דְּיִתְגַּיְּירוּן בְּיִשְׂרָאֵל . דְּיִתֵּין מִזַּרְעֵיהּ . לְמוֹלֶךְ

ויקרא יט כ קדושים

אלהיכם: לה לא-תעשו עול במשפט
במדה במשקל ובמשורה: לו מאזני
צדק אבני-צדק איפת צדק והין
צדק יהיה לכם אני יהוה אלהיכם
אשר-הוצאתי אתכם מארץ
מצרים: לז ושמרתם את-כל-חקתי
ואת-כל-משפטי ועשיתם אתם
אני יהוה: פ חמישי כ א *וידבר יהוה
אל-משה לאמר: ב ואל-בני ישראל
תאמר איש איש מבני ישראל ומן-
הגר | הגר בישראל אשר יתן מזרעו

שישי (שביעי) חמשי (מחוברין)

ת"א לא תעשו עול במשפט. מליעא סא בתרא פט: מאזני צדק. סנהדרין לט: והין צדק. מליעא מט: אשר יתן. חגיגה יא: כי מזרעו. סנהדרין סד:

בעל הטורים

אלהיכם: אני ה'. וסמיך ליה וכי יגור אתך גר לומר כל המטה דינו של גר כאלו מטה דינו של הקב"ה: (לה) במדה. ב'. דין. ואידך אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה. במדה הכתובה במורך. מה התם איירי במדת קרקע אף הכא איירי במדת קרקע: (לו) והין צדק יהיה לכם. וסמיך ליה ושמרתם את חקותי לומר שטעות המדות כאלו עובר על המצות כולם:

רשב"ם

(לה) במדה. במדת קרקע: ובמשורה. מדת הלח כמו ומים במשורה תשתה: (לו) והין. מדת הלח:

רש"י

לחברך: אני ה' אלהיכם. אלהיך ואלהיו אני: (לה) לא תעשו עול במשפט. אם לדין הרי כבר נא' לא תעשו עול במשפט ומהו משפט השנוי כאן היא המדה והמשקל והמשורה מלמד שהמודד נקרא דיין שאם שיקר במדה הרי הוא כמקלקל את הדין וקרוי עול שנאוי ומשוקץ חרם ותועבה וגורם לחמשה דברים האמורים בדיין ב מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם: במדה. זו מדת ל הארץ: במשקל. כמשמעו: במשורה. היא מדת מ הלח: (לו) אבני צדק. הם המשקולות ששוקלין כנגדן: איפת. היא נ מדת היבש: והין. זו היא מדת ס הלח: אשר הוצאתי אתכם. ע"מ כן. ד"א אני הבחנתי במצרים בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור ואני הנאמן להפרע ממי שטומן משקלותיו במלח ע להונות את הבריות שאין מכירים בהם: (ב) ואל בני ישראל תאמר. עונשין

שפתי חכמים

תוכו שמדבר באונאת ממון דהא מדבר במקח וממכר וא"כ לא תוכו דכתיב כאן מדבר באונאת דברים: י משום דכתיב משפט מלמד שהמודד נקרא דיין וכ"מ שאם שיקר במדה הרי הוא כו': כ וק' למה לריך משפט ללימוד זה הא ג"כ בכאן כתי' עול משמע עול ושכוי כמו שפרש"י לעיל גבי דיין. וע"ק למה פי' בכאן וגורם לה' דברים כו' למה לא פי' זה לעיל בדיין. וי"ל דכך כוונת רש"י למה לריך למיכתב משפט ללמד שהוא לדיין לענין שיהא קרוי עול שנוי כו' הא בכאן ג"כ כתיב עול. ומתרץ דלענין זה הוקש לדיין לו' שגורם לה' דברים האמורים בדיין: ל ר"ל שני אחים או שני שותפים לא ימדוד לזה חלקו בחבל בימה"ג מפני שאז החבל לח ונמתח ביותר ולזה בימות החמה שאז החבל קשה ואינו נמתח ונמלא שזה יפסיד. א"כ אפי' אם ימדוד בען לא ימדוד לזה בימות החמה ולזה בימה"ג מפני שבימות החמה הארץ יבשה ובקועה ובימה"ג מחובר להדדי: מ ה"ג במשורה מדת הלח ול"ג מדת היבש דמשורה היא מדת הלח כמו ומים במשורה תשתה: נ שנא' והעומר עשירית האיפה: ס שנא' רביעית ההין: ע וי"מ שלוקח טומן משקלותיו במלח כדי שיהא כבד ע"י לחלוחית המלח וי"מ המוכר טומן משקלותיו במלח לפי שלח המלח הזק וחריף וממעט את המשקל ונעשה קל ומוכר לבריות ושוקל במשקל זה:

ענייני חקים ומשפטים

שכלך שתהיה עור כמוהו, גם שזהירה התורה שלא ילעיגו מהגר, ויהיה הגר נחשב אללם כאזרח הארץ, כמו שהיה נולד

מצות השם

(לה) [רנח] (לאו קנו) שלא להונות במדת הלח והיבש ולא במאזנים ולא בכל דבר הנמדד במדת הקרקעות והבגדים שנא' לא תעשו עול במשפט, במדה, במשקל, ובמשורה: (לו) [רנט] (עשה קג) לצדק המאזנים המשקלות והמדות ולישר אותם בתכלית יושר האמיתית באופן שלא יהיה בהן שום לד רמאות להונות הבריות ולגנוב אותם במלעותן אלא יהיו כולם מיושרות ומכוונות אל האמת יפה יפה שנא' מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם אני ה' וגו':

תפסיר הרס"ג

אגמעין: (לה) לא תצנעו ג'שא פי אלחכם. ולא פי אלמסאחה ואלוזן ואלמכיאל: (לו) בל מיאזין עאדלה וצנגאת עאדלה. ואכיאל עאדלה. ואקסאט עאדלה תכון לכם. אנא אללה רבכם אלעדל. אלמכ'רגכם מן בלד מצר: (לז) ואחפצ'ו גמיע רסומי ואחכאמי. ואעמלו בהא. אנא אללה אגאזיכם כ'ירא: (א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) ומר בני אסראיל וקל להם. אי אנסאן (י"ג רגל) מן בני אסראיל. ומן אלג'ריב אלדכ'יל פי מא בינהם. יעטי מן נסלה לאלצנם פליקתל קתלא. והו אן

אבן עזרא

בארץ: (לו) מאזני צדק אבני צדק. פי' במשקל: איפת צדק. ביבש: והין צדק. בלח פי' במשורה: וטעם אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם. בעבור שהזכיר כי גרים הייתם בארץ מצרים על כן אתם חייבין לשמור חקותי ומשפטי בלבבכם ועשיתם אותם. וטעם אני ה'. שתרדפו אחרי החקות ששמתי בכם כי כלם צדק: וטעם (א) וידבר ה' אל משה לאמר. בעבור כי אלה המצות חיוב על כל ישראל ואין גר עמם על כן כתוב בתחלה אל כל עדת ישראל ועתה יחל להזכיר עונש הזנות על כל מי שהוא דר בארץ ישראל אזרח או גר תושב והחל מהקשה שבכלם והוא אשר יתן מזרעו למולך והטעם לשכב עם עובדת עבודת כוכבים וטעם עם הארץ שהוא דר בה אזרח או גר וזה

רבינו בחיי

(לה) לא תעשו עול במשפט. כבר הזהיר למעלה לא תעשו עול במשפט לא תשא פני דל. אבל המשפט אשר שם הוא דיני התורה הכתובים בסדר משפטים ושבכאן הוא משפטי המדינות וחוקיהם וסדוריהם בעניני המשקלות והמדות וכענין שכתוב (שמות טו) שם שם לו חק ומשפט שהוא ע"ד הפשט משפטי המדבר וחקיו.

במדה זו חלוקת קרקע כגון האחין שחלקו קרקע ומדדו לאחד מהם בימות הגשמים אין מודדין לשני בימות החמה באותו חבל לפי שהחבל הוא לח בימות הגשמים לרבוי ליחות הזמן והוא מתארך ומתרכך כל צרכו אבל בימות החמה הוא כווץ ומתקצר והרי השני מתאנה:

מסורת הקריאה

ל"ז ל"ה): (לה) במשפט, נמסר במס"ג ח' דגשים, ר"ל דכתיב הבי"ת בפתח והמ"ם בדגש וסי' א' לא תעשו עול (לעיל פסוק ט"ו) ב' וחברו (דין) ג' ויגבה ה' צבאות (ישעיה ה' י"ז) ד' על כן לא יקומו (תהלים א' ה') ה' ידרך ענוים (שם כ"ה ט') ו' שאת פני רשע (משלי י"ח ה') ז' שמח בחור (קהלת י"א ט') (ח' חסר כאן ממס"ג פסוק אחד, והוא לא תכירו פנים דברים א' י"ז) וכל איוב דכוותיה. (בפתח). במ"א על זה פקחת עיניך (י"ד ג') שהוא בשוא: במדה. נמסר ג' דגשים. ר"ל הבי"ת בפתח והמ"ם בדגש. וסי' א' דין. ב' אך רחוק יהיה (יהושע ג' ד') ג' במדה הראשונה דד"ה (ב ג' ג') אנ"ך. ר"ל חד באוריתא וחד בנביאים וחד בכתובים. וסי' בלשון תרגום, תעבדון. הוא תרגום של מלת תעשו דהכא. רחיקין. תרגום של רחוק. אריכין. תרגום של הארך. בד"ה שם: במשקל, נמסר במס"ג ד' דגשים. ר"ל הבי"ת בפתח והמ"ם בדגש. וסי' א' דין. ב' והשיבו לחמכם במשקל (לקמן כ"ו כ"ו) ג' לזהב במשקל (דה"א כ"ח י"ד) ד' מזקק למזבח הנחשת. צ"ל ולמזבח הקטרת זהב מזקק (שם י"ח): (לו) מאזני. הדרגא במ"ם: איפת. הטעם באל"ף:

מרפא לשון

שהוא גדול בשנים אף דלאיסי בן יהודה כל שיבה במשמע הצד השוה לכלם דשיבה כמשמעו וזקן הוא תאר לחכמה אלא דלת"ק בעינן זקן בחומר וצורה ולריה"ג סגי בצורה ואפי' יניק וחכים וצ"ל מפני מה התר' בהיפך ונר' טעם התר' דשיבה עדיפא מזקנה והיא כינוי לחכמה דבכ"מ שבאים זקנה ושיבה לתארים נרדפים נאמר זקנה תחלה ואח"כ שיבה כמ"ש בשמואל ואני זקנתי ושבתי ובתהלים וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני, וכן אמרו באבות בן ששים לזקנה בן ע' לשיבה, ולכן תר' שיבה דסבר באורייתא, וזקן כמשמעו ואעפ"י שבפ' זה נאמרה שיבה תחלה לא זו אף זו קאמר לא זו שצריך לקום ולהדר פני שיבה שהוא חכם דסבר באורייתא אלא אף זו שצריך לקום ולהדר פני זקן שהוא גדול בשנים, וכן הוא עד"ה ג"כ כמו שכ' האר"י ז"ל דמפני שיבה תקום בסוד א"א והדרת פני זקן בסוד ז"א דשיבה עדיף מזקן אבל רז"ל דרשו בהיפך מפני שהם מפרשים ב' תארים אלו שיבה וזקנה כמו שנאמרו כאן שיבה ואח"כ זקן וזקן עדיף תאר לחכם מפני שהוא בא לכפל יותר אלא שנחלקו בפרטות הלשון כנז"ל ואיכא

למלך מות יומת עם הארץ ירגמהו באבן: ג ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי: ד ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא בתתו מזרעו למלך לבלתי המית אתו: ה ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אתו ואת כל הזנים אחריו לזנות אחרי המלך מקרב עמם: ו והנפש אשר תפנה אל האבת ואל הידענים לזנת אחריהם ונתתי את פני בנפש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו:

תרגום אונקלוס

אתקטלא יתקטיל. עמא בית ישראל ירגמוניה באבנא: ג. ואנא. אתין ית רוגזי באנשא (נ"א בגוברא) ההוא. ואשיצי יתיה מגו עמיה. ארי מזרעיה יהב למולך. בדיל. לסאבא ית מקדשי. ולאחלא ית שמא דקודשי: ד. ואם. מכבש יכבשון עמא בית ישראל. ית עיניהון מן גוברא ההוא. בדיהב מזרעיה למולך. בדיל דלא למקטל יתיה: ה. ואשוי אנא ית רוגזי. באנשא ההוא ובסעדוהי. ואשיצי יתיה. וית כל דטען בתרוהי. למטעי. בתר מולך מגו עמהון: ו. ואנש. דיתפני בתר בדין וזכורו. למטעי בתריהון. ואתין ית רוגזי באנשא ההוא. ואשיצי יתיה מגו עמיה: ז.

ת"א למען טמא. שבועות ז: ואם העלם. כתובות ל: בתתו מזרעו. סנהדרין סד: ושמתי אני. שבועות לט: והכרתי אותו. שם לט:

תפסיר הרס"ג

ירגמוה אהל אלבלד באלחגארה: (ג) ואנא אחל ג'צ'בי בד'אלך אלאנסאן. פאקטעה מן בין קומה. אד' אעטא מן נסלה לאלצנם. לכי ינגס מקדסי. ויבד'ל אסמי אלמקדס: (ד) ואן תג'אפל אהל אלבלד תג'אפלא ען ד'אלך אלרגל. מע אעטאיה מן נסלה לאלצנם. ולם יקתלוה: (ה) אחללת אנא ג'צ'בי. בד'אלך אלאנסאן ובמגאנסיה. וקטעתה. וגמיע אלטאג'יון תבעה ורא אלצנם בן בין קומהם: (ו) ואי אנסאן ולא אלי אלמשעוד'ין ואלעראפין. ליטג'י אלנאס פי תבעהם. אחללת ג'צ'בי בד'אלך אלאנסאן. וקטעתה

נוה שלום

(ג) את שם קדשי, אסם קדסי, וי"ג אסמי אלמקדס. (ה) ובמשפחתו, ובמגאנסיה, הדומי' לו ועושים כמעשיו, וכ"כ ר' יונה אבן גנאח הביאו ראב"ע, וא"א ז"ל בפירושו לת"א הביא ראיה ממה שדרז"ל ע"פ ויהונתן בן גרשם בן מנשה ממשפחת יהודה והוא לוי יאמרו לא אימא דאבוה מיהודה ולא אימא דאמיה, אלא על שעשה מעשה מנשה הבא מיהודה קרי ליה ממשפחת יהודה, הרי שכל הדומים במעשיהם נקראים משפחה אחת ע"כ. (ו) לזנת אחריהם, ליטג'י אלנאס תבעהם, להזנות בני אדם אחריהם, ולפי שכבר בא הצווי ואזהרה כללית באמרו אל תפנו אל האבת וכו' נכפל הצווי הפרטי בפסוק זה על האיש המטעה אחרים

אבן עזרא

בפרהסיה: (ג) ואני אתן את פני באיש ההוא. אם היה בסתר וי"א כי טעמו להכרית זרעו: למען טמא את מקדשי. שהוא בתוך ארץ ישראל: ולחלל את שם קדשי. שישמעו הגוים והיה נראה לנו כי הטעם באבן שם המין כמו ויהי לי שור וחמור ודברי הקבלה נכונים והם אמת. ויאמר רבי יונה המדקדק הספרדי נ"ע כי פי' ובמשפחתו הדומה אליו ומי הביאנו בצרה הזאת רק פי' כמשמעו כי עם הארץ יעלימו עיניהם בעבור שהם ממשפחתו: וטעם (ה) ואת כל הזנים אחריו. שאם לא יומת יזנו אחרים: (ו) והנפש אשר תפנה אל האבת. טעמו כאשר אכרית הנותן מזרעו למולך בסתר או בגלוי אם לא ימיתוהו עם הארץ כן אכרית הזונה מאחרי לפנות אל האובות ומצאנו נפשים גם כל נפש ארבעה עשר וכן

אבי עזר

דף פ"ט בעניני המשקולת: (ו) (והנפש אשר תפנה) לשון נקבה ואחר כך והכרתי

בעל הטורים

ג) ואני אתן, ב'. דין. ואידך ואני אתן את סככך שאם מזל

שפתי חכמים

פ דק"ל הא לאוין הללו כתובין כולן כבר בפ' אחרי מות. ומתרץ לעיל כתובין האזהרות וכאן כתובין עונשין על האזהרו': צ דאם"ל שעם הארץ ירגמוהו הוא פי' של מות יומת לבתוק קרא מיני' ולא לכתוב מות יומת: ק דאל"כ הארץ ל"ל הל"ל העם ירגמו אותו וגו'. [מהרר"ה] וכהאי לאוד לא סגי דא"כ הל"ל עם העולם ובהאי לאוד נמי לא סגי דא"כ ה"ל לפרש דבא"י קמיירי מדכתב סתם משמע כל העולם: ר דק"ל אדרבה זו טובה לו שהקב"ה נותן פניו אליו ועוד דהא אין דרכו לבוש פניו אלא בצדיקים. נ"פ שלא מענין פנים הוא: ש (נח"י) בת"כ נ"ל דהכי פירושו שאם כל הצבור נתנו מזרעם למולך אין נכרתין דא"ל שאין כל הצבור בהכרת מהמת חטא היחיד דהא מילתא דפשיטא היא דהא הפי' משפחתו אינן בהכרת ע"ש יוחר: ה פרש"י בסנהדרין ס"ד דהכי הוי קרא כי מזרעו נתן למולך וכן בתתו מזרעו למולך יתירי ניהו לכך דרשו חד לרבות בן בנו ובן בתו וחד לרבות זרע פסול: א אבל לא מקדש ממש כי מה עניין טומאת מקדש אצל הטומאה. כתב הרא"ם אבל יש לתמוה איך מטמא כ"י בהיות אחד אשר יחטא וכו'. וי"ל כיון שעובד ע"א א"כ נסתלקה השכינה מן הארץ ובהסתלקות השכינה יבואו רוחות הטומאה בארץ ומנוולה יטמאו כל ישראל: ב ר"ל שכולן מחפין בזכותו לפי שקרובין לו לפיכך כולן נזכרים. (נח"י) נ"ל שקאי אדלעיל ואם העלם יעלימו ומסתמא מפני שמתיראין ממנו ומהמשפחה שמחפין עליו המשפחה בהכרת אלא ביסורין:

רש"י

פ על האזהרות: מות יומת. (ת"כ) בב"ד ואם אין כח לב"ד עם הארץ צ מסייעין אותן: עם הארץ. (ת"כ) עם שבגינו נבראת הארץ ד"א עם ק שעתידין לירש את הארץ ע"י מצות הללו: (ג) אתן את פני. (ת"כ) פנאי שלי ר פונה אני מכל עסקי ועוסק בו: באיש. ולא בצבור שאין כל ש הצבור נכרתין: כי מזרעו נתן למלך. לפי שנא' מעביר בנו ובתו באש בן בנו ובן בתו ת מנין ת"ל כי מזרעו נתן למולך. זרע פסול מנין. ת"ל בתתו מזרעו למולך: למען טמא את מקדשי. את כנסת ישראל שהיא א מקודשת לי כלשון (ויקרא כא) ולא יחלל את מקדשי: (ד) ואם העלם יעלימו. אם העלימו בדבר אחד סוף שיעלימו בדברים הרבה אם העלימו סנהדרי קטנה סוף שיעלימו סנהדרי גדולה: (ה) ובמשפחתו. אמר ר"ש וכי משפחה מה חטאה אלא ללמדך שאין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולם מוכסין שכולם ב מחפין עליו: והכרתי אתו. למה נא' לפי שנא' ובמשפחתו יכול יהיו כל המשפחה בהכרת ת"ל אותו. אותו בהכרת ולא כל המשפחה בהכרת אלא ביסורין: לזנות אחרי המלך. (ת"כ) לרבות שאר ע"א שעבדה בכך ואפילו אין זו

נחל קדומים

פירש"י הונאת דברים לא תאמר לו אמש היית עע"ז וכו' אין כונתו שיאמר לו דרך בזיון כי אין זה בכלל הונאה רק ביזוי והקטנה אבל הכונה שלא תאמר בשפת חלקות כמה נאים מעשיך ואשריך שאמש היית עע"ז ועתה באת לחסות תחת כנפי השכינה והוא חושב שכוונתך רצויה לכבדו ולהגדילו אבל כונתך להזכירו מעשיו הראשונים הרעים ואין הונאה גדולה מזו. רבינו שלמה אסתרוק ז"ל בפירוש כ"י:

מסורת הקריאה

(ג) באיש. הבי"ת בקמץ. ונמסר עליו ח', ר"ל ח' כתיב הבי"ת בקמץ. וסי' נמסר במס"ג א' ויפצרו באיש בלוט (בראשית י"ט ט') ב' ויצו אבימלך (שם כ"ו י"א) ג' ואני אתן את פני (דין) ד' לא יאבה ה' סלח לו (דברים כ"ט י"ט) ה' ויחר אף דוד (ש"ב י"ב ה') ו' והשמתיהו לאות ולמשלים (יחזקאל י"ד ח') ז' ושמתי אני את פני (לקמן פסוק ה') ח' מה לעשות באיש (אסתר ו' ו'): טמא. ב' דגשים. ר"ל הטי"ת בפתח והמ"ם בדגש וסי' נמסר לעיל י"ג מ"ד: (ד) העלם יעלימו. תרויהון העי"ן בשוא לבד והוא נח:

מרפא לשון

בינייהו לענין הלכה דלת"ק אין חיוב לקום אלא מפני חכם שהוא זקן ולריה"ג חייב לקום אפי' מפני קטן שהוא חכם ולאיסי בן יהודה צריך לקום בין מפני זקן לבד בין מפני חכם לבד ואצ"ל זקן וחכם ונפסקה הלכה כאיסי בן יהודה לחומרא וראיתי למפרשים ז"ל כמה פירושים כמאן אזלא שיטת התר' ולדעתי כל הסברות איתנהו ביה וכמו שהתנאים הנזכרים דורשים ל' המקרא כך הם דורשים ל' התר' למר כדאית ליה דלתנא קמא שאמר בעינן זקן וחכם הכי קאמר התר' מן קדם דסבר באוריתא והוא סבא תקום ותהדר ולריה"ג שאמר אפי' יניק וחכים ה"ק התר' מן קדם דסבר באורייתא אפי' יניק וחכים וכן מן קדם סבא שהוא חכם ג"כ דסבא כולל גם לחכם כדמתר' זקני ישראל סבי ישראל ולאיסי בן יהודה שאמר כל שיבה במשמע ה"ק התר' מן קדם דסבר באוריתא שהוא חכם מ"מ בין גדול בין קטן ותהדר אפי סבא שהוא זקן מ"מ בין חכם בין שאינו חכם. י) עם הארץ ירגמהו, עמי בית ישראל. לעיל בפ' (ד' כ"ז) ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ תר' מעמא דארעא כמשמעו שר"ל מעם הארץ לאפוקי עיני העדה והכהן המשיח

ז וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ ששי שביעי כשהן מחוברין
ח* וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם
אֹתָם אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃ ט כִּי־
אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו
וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ
קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ׃ י וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף
אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־
אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף
וְהַנֹּאָפֶת׃ יא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־
אֵשֶׁת אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה מוֹת־
יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם בָּם׃ יב וְאִישׁ
אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ מוֹת יוּמְתוּ
שְׁנֵיהֶם תֶּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם׃

* שביעי פסח"ש

תרגום אונקלוס

ז. וְתִתְקַדְּשׁוּן. וּתְהוֹן קַדִּישִׁין. אֲרֵי. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: ח. וְתִטְּרוּן יָת קְיָמַי. וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן. אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן: ט. אֲרֵי גְּבַר גְּבַר. דִּילוּט יָת אֲבוּהִי. וְיָת אִמֵּיהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל. אֲבוּהִי וְאִמֵּיהּ. לָט קַטְלָא חַיָּיב: י. וּגְבַר. דִּיגוּף יָת אִתַּת גְּבַר. דִּיגוּף יָת אִתַּת חַבְרֵיהּ. אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל גַּיָּפָא וְגַיַּפְתָּא: יא. וּגְבַר. דְּיִשְׁכּוּב יָת אִתַּת אֲבוּהִי. עֶרְיְתָא דַּאֲבוּהִי גַּלִּי. אִתְקְטָלָא יִתְקַטְלוּן תַּרְוֵיהוֹן קַטְלָא חַיָּיבִין: יב. וּגְבַר. דְּיִשְׁכּוּב יָת כַּלְּתֵיהּ. אִתְקְטָלָא יִתְקַטְלוּן תַּרְוֵיהוֹן. תִּבְלָא עֲבַדוּ קַטְלָא חַיָּיבִין: יג.

ת"א והתקדשתם. ברכות נג יומא לט יבמות ס: איש איש. סנהדרין פה שבועות כז: אביו ואמו. מליעא לד סנהדרין פה שבועות כז חולין עה: ואיש אשר. קידושין יט סנהדרין נא נב: ואיש אשר. שם נד: ערות אביו. שם עה: דמיהם בם. שם כריתות ה:

תפסיר הרס"ג

מן בין קומה: (ז) פתקדסו וכונו מקדסין. לאני אללה רבכם אלקדוס: (ח) ואעמלו בהא. לאני אללה מקדסכם: (ט) אי אנסאן לען אביה ואמה. פליקתל קתלא. למא לען אביה ואמה. פקד חל דמה: (י) ואי רגל זנא בזוגה' רגל. או זנא באמראה' צאחבה. פליקתל אלזאן ואלזאניה קתלא: (יא) ואי רגל צ'אגע זוגה' אביה. פקד כשף סווה' אביה. פליקתלא גמיעא פקד חלת דמאהמא בד'אלך: (יב) ואי רגל צ'אגע כנתה. פליקתלא גמיעא. ולמא צנעא דאהיה פקד חל

נוה שלום

לזנת אחריהם וכו'. (י) את אשת איש, זוגה' רגל, פרט לאשת קטן שאין קדושין לקטן, אשת רעהו, אמראה' צאחבה, פרט לאשת גוי שאין לגוי

אבן עזרא

והכרתי אותו: (ז) והתקדשתם כי אני ה' אלהיכם. קדש ונתתי לכם חקת לשמרם כדי לקדשכם וכבר הזכיר זה הכתוב והטעם להכניס את הגרים התושבים עם ישראל שהם חייבים להיותם קדושים בעבור שידורו בארץ קדושה. והחל להזכיר עונש הכתובים בתחלת הפרשה מהאב כאשר החל איש אמו ואביו תיראו. וטעם להזכיר האב קודם האם בעבור כבודו ואיננו כמו איש אמו ואביו תיראו כי לא יומת אם לא היה בר מצוה: (ט) אשר יקלל את אביו. מושך עצמו ואחר עמו וכן הוא ואשר יקלל את אמו. וטעם אביו ואמו קלל. כאומר תועבה גדולה עשה: דמיו בו. כמו דמו בראשו והנסקלים גם הנחנקים דמיהם בם וכלל אומר בכל המיתות כי צריכים אנחנו למסורת אבותינו כי לא נוכל להוציאם להמיתם מהכתוב גם כן לא נכתב בן כמה שנים יהיה בר מצוה ואחר כן הזכיר ואיש אשר ינאף את אשת רעהו. כמו אביו ואמו קלל כי עשה דבר רע: (י) והנואפת. אם היתה אנוסה לא תקרא בשם הזה: (א) ערות אביו גלה. דבר גדול עשה: (יב) כלתו. אשת בנו: תבל.

בעל הטורים

בתשובה ואני אתן שכלך שעונותיו נחשבין לו כזכיות: (ח) אני ה' מקדשכם. סמך אלל אביו ואמו כי ג' שותפין יש באדם. סמך ואיש אשר ינאף את אשת רעהו למקלל אביו ואמו לפי שהממזר

רש"י

ג עבודתה: (ז) והתקדשתם. זו פרישות ע"א: (ט) אביו ואמו קלל. לרבות לאחר ד מיתה: דמיו בו. זו סקילה וכן כ"מ שנא' דמיו בו דמיהם בם ולמדנו מאוב וידעוני שנא' בהם באבן ירגמו אותם דמיהם בם. ופשוטו של מקרא כמו דמו בראשו אין נענש על מיתתו אלא הוא שגרם לעצמו שיהרג: (י) ואיש. פרט ה לקטן: אשר ינאף את אשת איש. פרט לאשת קטן למדנו שאין לקטן קידושין. ועל איזו אשת איש ו חייבתי לך: אשר ינאף את אשת רעהו. פרט לאשת עו"ג למדנו שאין קידושין לעו"ג: מות יומת הנואף והנואפת. כל מיתה האמורה בתורה סתם ז אינה אלא חנק: (יב) תבל עשו. גנאי. ל"א מבלבלין ח זרע

רשב"ם

(ט) דמיו בו. דמיו בראשו. הוא חייב עצמו מיתה: (י) את אשת רעהו. ולא עובד כוכבים:

שפתי חכמים

לפיכך ובמשפחתו וכו': ג מפני שכבר כתיב והכרתי אותו מקרב עמו והכרתי אותו תו ל"ל אלא להכי הדר כתביה דלכתוב ביה ואת כל הזונים וגו' שפירושו לזנות אחר המולך לעשות כמוהו בשאר ע"א שאע"פ שהיא שלא כדרכה שאם עבדה בכך חייב עליה כרת: ד דלא תקים למכה אביו שחייב דוקא בחיים דהא"כ הרי כבר אמור איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אלא כאן בא לרבות לאחר מיתה: ה וא"ת פשיטא הא לאו בר עונשין הוא. וי"ל דהא קמ"ל דקטן אינו נענש אבל היא נענשה אפי' אם בא קטן עליה: ו הולרך רש"י להאריך פה ועל איזו א"א וכו' ולא אמר אשת רעהו פרט לאשת ע"א כמו שאמר ואיש פרט לקטן אלא דק"ל למה ליה לקרא להאריך ולכתוב ב"פ אשר ינאף לא היה לו לכתוב אלא אשר ינאף את א"א אשת רעהו ל"ל מש"ה פי' דקרא עצמו פי' דבריו ועל איזה א"א וכו' ומה שפי' עוד למדנו כו' שלא תקשה לו מ"מ הא א"א היא ואע"פ שאין חייבים במלות מ"מ הא אשת היא ל"פ למדנו כו': ז מדכתיב מות יומת סתם והוא מיתה בידי אדם ומלינו נמי מיתה סתם שהוא מיתה בידי שמים גבי ער ואונן דכתיב וימת גם אותו מה מיתה בידי שמים אין בה רושם אף מיתה בידי אדם אין בה רושם: ח לפי' הראשון שרשו תבל ויבלול ל' גנאי ועניין בלילות כל הארצות. ולפי' הב' שרשו

ענייני חקים ומשפטים

ונכני ישראל, ע"כ לא יעשו להגר עול במדה במשקל ובמשורה ובדרך קלל אומר לכם ושמרתם את חקתי ואת משפטי ועשיתם אותם אני ה':

מצות השם

(ט) [רס] (לאו קנז) שלא לקלל אב ואם ואפי' לאחר שמתו בשם מן השמות המיוחדים ואם קללם מיתתו בסקילה שנא' כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו בו:

אבי עזר

אותו לשון זכר לכן נופרש הרב דשייך בו לשון זכר נקבה:

מסורת הקריאה

(ה) באיש, הבי"ת בקמץ, עין פסוק ג': (יא) מות יומתו שניהם. נמסר עליו ב' בענין דכלתו ודאשת אביו ושארא יומתו, ר"ל ב' כתיב בענין זה יומתו המ"ם בשוא, א' דכלתו, בפסוק שאחר זה.

רמב"ן

(ט) טעם כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו. יחזור לראש הפרשה שאמר איש אמו ואביו תיראו. ואמר כאן כי איש איש אשר לא ישמע וכו' ומקלל אביו ואמו מות יומת. ועל דרך האמת בעבור שאמר והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' אלהיכם ואומר אני ה' מקדישכם כי השם הנכבד הוא המקדש אותנו כי הוא אבינו וגואלנו מעולם הוא שמו אם כן המקללין

מרפא לשון

והנשיא שכבר הזכיר דינם באופן אחר, והכא תר' עם הארץ, עמא בית ישראל, לפי שכל אשר בשם ישראל יכנה מצוה זו מוטלת עליו ומש"ה עם הארץ דרשוהו רז"ל לשבח דר"ל עם שבגינו נבראת הארץ והרמב"ן ז"ל ביאר בו סוד גדול יעוש"ד. וזה דבר פשוט ונכון אלא שבעל נל"ג נתן נבלה סרוחה לאנקלוס בזה שדוגמא תר' ודבר זה אסור לשמעו ודינו מבואר במס' עידיות פ"ה מ"ו ורח"ל מהאי דעתא שלא די שאינו מאמין שהתר' ניתן מסיני אלא שמטיל בו דברי חנופה. ה) באיש ההוא ובמשפחתו, ובסעדוהי. ודכוותיה בב"ב פ' יש נוחלין הובא בע"י דרז"ל פ' ויהונתן בן גרשם בן מנשה ממשפחת יהודה והוא לוי (שפטים יז) ואמר לא אימה דאבוה מיהודה ולא אימא דאימיה אלא על שעשה מעשה מנשה הבא מיהודה קרי ליה ממשפחת יהודה הרי שכל הדומים במעשיהם ונעזרים זה מזה נק' בני משפחה אחת וגם הריטב"א

יג וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר
מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם
מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם: יד וְאִישׁ
אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ
זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן
וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם: טו וְאִישׁ
אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת
יוּמָת וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ:
טז וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה
לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת־הָאִשָּׁה
וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם
בָּם: יז וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֲחֹתוֹ
בַּת־אָבִיו אוֹ בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־
עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִרְאֶה אֶת־עֶרְוָתוֹ
חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם

תרגום אונקלוס

יג. וגבר דישכוב ית דכורא משכבי אתא תועיבתא עבדו תרויהון אתקטלא יתקטלון קטלא חייבין: יד. וגבר דיסב ית אתתא וית אמה עיצת חטין היא בנורא יוקדון יתיה ויתהון ולא תהי עיצת חטין ביניכון: טו. וגבר דיתין שכובתיה בבעירא אתקטלא יתקטיל וית בעירא תקטלון: טז. ואתתא דתקרב לות כל בעירא למשלט בה ותקטול ית אתתא וית בעירא אתקטלא יתקטלון קטלא חייבין: יז. וגבר דיסב ית אחתיה בת אבוהי או בת אמיה ויחזי ית עריתה והיא תחזי ית עריתיה קלנא הוא וישתיצון לעיני בני עמהון ערית[א]

תפסיר הרס"ג

דמאהמא: (יג) ואי רגל צ'אגע ד'כרא עלי פן מצ'אגעה' אלנסא. פקד צנעא גמיעא כריהה. פליקתלא קתלא פקד חל דמאהמא: (יד) ואי רגל אתכ'ד' אמראה ואמהא פתלך פאחשה. פליחרק באלנאר הו והן עלי אלבדל. ולא תכון פאחשה פי מא בינכם: (טו) ואי רגל געל מצ'אגעתה. מע בהימה פליקתל קתלא. ואלבהימה איצ'א פאקתלוהא: (טז) ואיה' אמראה. תקדמת אלי בהימה לתנזוהא. פאקתל אלאמראה ואלבהימה. למא צנעא דאהיה פקד חל דמאהמא בד'אלך: (יז) ואי רגל אתכ'ד' אכ'תה. אבנה' אביה או אבנה' אמה. פנצ'ר אלי סוותהא. ונצ'רת אלי סוותה פד'אלך עאר. פינקטעאן מן חצ'רה' קומהם. למא כשף סווה' אכ'תה

נוה שלום

קדושין. (יד) ואתהן, והן עלי אלבדל, זאת או זאת שאם היתה אשתו האם תשרף הבת וכן להיפך. (יז) חסד, עאר, חרפה, כמו פן יחסדך שומע, וכן תרגם וחסד לאמים חטאת. (כ) דדתו, זוגה' עמה, אשת אחי אביו וכבר קראה הכתוב בשם זה אחר שביאר שהיא

אבן עזרא

פירשתיו: (יג) תועבה עשו. אם הנשכב איננו אנוס: (יד) ואיש אשר יקח את אשה וגו' זמה היא. כטעם זנות במחשבה: ואתהן. זאת או זאת אם היתה האם אשתו תשרף הבת וכן הפך הדבר: (טו) ואת הבהמה תהרגו. שלא תחטיא אחר ויש אומרים להסתיר הקלון: (טז) לרבעה. שם הפעל וא' הוא בחיר"ק כמו בשברי לכם כי משקלי שמות הפועלים הם משתנים: (יז) ואיש אשר יקח את אחתו. במקום שאינם יודעים בו ואח"כ נודע הדבר. וטעם וראה את ערותה. או ראה כמו אביו ואמו קלל וראה כמו גלה. וטעם והיא תראה את ערותו. שהסכימו שניהם על זה: חסד הוא. מגזרת פן יחסדך שומע וטעמו תוספת בזנות: ערות אחתו גלה. באונס: עונו ישא לבדו. וטעם להזכיר אלה הדברים באחות בעבור שגדלו יחד והם נערים משחקים וכל עת יתייחד עמם ולא הזכיר הכתוב עונש בת הבן או בת הבת כי סמך על תורה שבעל פה גם יתכן שלא הזכירם בעבור חוסר תאות האב כי הוא בא בימים בזמן שתהיה לו בת בוגרת ועל כן לא הזכיר הכתוב אם האב ואם האם כי

ת"א ואיש אשר ישכב את זכר. סנהדרין שם: את אשה ואת.
חגיגה יא: יבמות ג סנהדרין עה ע"א יז כריתות ה: באש ישרפו. יבמות לד: שם סנהדרין עו: ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה. שם תמורה כח: ואת הבהמה תהרגו. סנהדרין ב: והרגת את האשה ואת הבהמה. שם טז: ואיש אשר יקח, יבמות עז סנהדרין נח מכות ה יד: חסד הוא. עקדה שער סד:

רשב"ם

(יז) חסד הוא. כמו פן יחסדך שומע וכן וחסד לאומים חטאת קלון לאומים על ידי חטאת וכן תרגם רב יוסף

בעל הטורים

אינו יודע מי אביו ומקללו: (יז) ואיש אשר יקח את אחותו. סמך את אחותו לבהמה לפי ששניהם מלוין עמו בבית וסמיך ליה נדה שגם היא מלויה עמו תמיד: והיא תראה את ערותו ונכרתו לעיני בני עמם. רמז למה שאמרו המסתכל בערותו עקום סוין ליה בניה סומין וזהו וכאשר את ערותם שמסתכל באותו מקום.

שפתי חכמים

בגל: ט דאל"כ משכבי אשה ל"ל וכי יש לו לזכר משכב אחר עד שיאמר משכבי אשה לאפוקי משכב אחר. מכחול כדרך שמכניסין קיסם בשפופר' אלולה שהכחול בתוכו ומוציאין מן הכחול במכחול

רש"י

אלא בזרע הבן: (יג) משכבי אשה. (סנהדרין נה) מכנים כמכחול ט בשפופרת: (יד) ישרפו אתו ואתהן. (שם עה) אי אתה יכול לומר אשתו הראשונה ישרפו שהרי נשאה בהיתר ולא נאסרה עליו אלא אשה ואמה הכתובים כאן שתיהן לאיסור שנשא את חמותו ואמה. ויש מרבותינו שאומרים אין כאן אלא חמותו ואמה אתהן את אחת מהן ול' יוני הוא הן אחת: (טו) ואת הבהמה תהרגו. אם אדם חטא בהמה מה חטאה אלא מפני שבאה לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכ' תסקל ק"ו לאדם שיודע להבחין בין טוב לרע וגורם רעה לחבירו לעבור עבירה כיוצא בדבר אתה אומר (דברים יב) אבד תאבדון את כל המקומו' הרי דברים ק"ו מה אילנות שאינן רואין ואינן שומעין על שבאת תקלה על ידם אמרה תורה השחת שרוף וכלה המטה את חבירו מדרך חיים לדרכי מיתה עאכ"ו: (יז) חסד הוא. ל' ארמי חרפה חיסודא (שם כח) ומדרשו א"ת קין נשא את

מצות השם

(יד) [כסא] (עשה קד) להיות ב"ד עושין במקלת עבירות משפט בשרפה ואמת מכן היא הבא על אשה ועל אמה שנאמר ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתהן:

מסורת הקריאה

ודאשת אביו. הוא דין. ושארא המ"ם בקמץ: (יג) יומתו. נמסר עליו ג' קמץ בענין. א' את זכר (דין) ב' לרבעה (פסוק ט"ז) ג' באבן ירגמו (פסוק כ"ז), וסי' דסמיך לשניהם יומתו בשוא תחת המ"ם ושארא יומתו בקמץ תחת המ"ם, ועיין פסוק י"א: (יד) אמה, הה"א במפיק: באש, נמסר עליו קלוי באש גרש. פסוק הוא ויקרא ב' י"ד, וכתב המבין חידות וז"ל ונתנו הכא לסימן לומר קלוי הוא לשון קול (נגינת טעם) של מלת באש הוא גרש בטעם גרשיים עכ"ל. אבל מה זה סימן על פסוק זה, מנ"ל דזה באש הוא בגרשיים הלוא סימן זה נוכל לומר גם על באש של פסוק אחר, ונ"ל דכוונתה דקלוי הוא לשון שריפה, וה"פ קלוי באש, ר"ל מלת באש הסמוך אצל קלוי היינו אצל ישרפו, הוא בגרשיים: (טו) בבהמה, נמסר ד' רפין, וסי' נמסר בראשית ט' י': (טז) לרבעה, בלא מפיק, ונמסר עליו לית דלא מפיק וחד מפיק, והוא לעיל י"ח כ"ג עי"ש: יומתו, נמסר עליו ג', ר"ל

רמב"ן

את המשתתפין ביצירה חייב מיתה וזה טעם משפט הנואף והנואפת אשר סמך לכאן והקדימו לכל העריות. וכבר רמזתי זה למעלה. והזכיר הכתוב קצת העריות לחייב בהם מיתה והן אשת איש ואשת אב והכלה והזכר ואשה ואמה והוא הדין אשה ובתה ובת בתה כי הזכיר קצת שאר האשה והוא הדין לכל הנזכרים שם באזהרה וכל שכן שאר עצמו בת בנו ובת בתו הנזכרים ואין צריך לומר בתו ובכל זה עוד מדרשים רבים לחייב אותם וכן הזכיר חיוב הרביעה במיתה וחזר והזכיר כרת אחר בנדה לחייבו

עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא׃ יח וְאִישׁ
אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה
אֶת־עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ הֶעֱרָה וְהִוא
גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ
שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם׃ יט וְעֶרְוַת אֲחוֹת
אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה כִּי
אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ׃ כ וְאִישׁ
אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ עֶרְוַת דֹּדוֹ
גִּלָּה חֶטְאָם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ׃
כא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אֵשֶׁת אָחִיו
נִדָּה הִוא עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים
יִהְיוּ׃ כב וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי
וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
וְלֹא־תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי
מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ׃

תרגום אונקלוס

דַּאֲחָתֵיהּ . גַּלִּי חוֹבֵיהּ יְקַבֵּיל: יח. וּגְבַר . דְּיִשְׁכּוֹב יָת אִתָּא טוּמְאָה . וִיגַלֵּי יָת עֶרְיְתַהּ יָת קְלָנַהּ גַּלִּי . וְהִיא . תְּגַלֵּי יָת סוֹאֲבַת דְּמַהָא . וְיִשְׁתֵּיצוֹן תַּרְוֵיהוֹן מִגּוֹ עַמְּהוֹן: יט. וְעֶרְיַת אֲחָת אִמָּךְ . וַאֲחָת אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי . אֲרֵי יָת קָרִיבְתֵּיהּ גַּלִּי חוֹבְהוֹן יְקַבְּלוּן: כ. וּגְבַר . דְּיִשְׁכּוֹב יָת אִתַּת אַחְבוּהִי . עֶרְיְתָא דַּאֲחְבוּהִי גַּלִּי . חוֹבְהוֹן יְקַבְּלוּן דְּלָא וְלַד יְמוּתוּן: כא. וּגְבַר . דְּיִסַּב . יָת אִתַּת אֲחוּהִי מְרַחֲקָא הִיא . עֶרְיְתָא דַּאֲחוּהִי . גַּלִּי דְּלָא וְלַד יְהוֹן: כב. וְתִטְּרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן . וְלָא תְרוֹקֵין יָתְכוֹן אַרְעָא . דַּאֲנָא . מַעֵיל יָתְכוֹן . לְתַמָּן לְמִתַּב בַּהּ: כג. וְלָא

ת"א ערות אחות. מכות יד כריתות ב טו: ואיש אשר ישכב את, יבמות נד מכות יד נדה מא: את מקרה. הוריות ד: והיא גלתה. נדה יט: וערות אחות אמך. יבמות נד: ערות דודו. יבמות נד: ערירים ימותו. שם נה: ואיש אשר. שם נד: ערות אחיו. שם נה: ערירים יהיו. שם נה:

תפסיר הרס"ג

פקד חמל וזרה: (יח) ואי רגל צ'אגע אמראה חאיץ'. פכשף סוותהא ועראא נביעהא. והי' איצ'א כשפת נביע דמהא. פינקטעאן גמיעא מן בין קומהם: (יט) וסווה' כ'אלתך ועמתך לא תכשף. פאן מן ערא נסיבה פקד חמל וזרה: (כ) ואי רגל צ'אגע זוגה' עמה. פקד כשף סווה' עמה. וממא חמלא וזרהמא ימותאן עקימאן: (כא) ואי רגל אתכ'ד' זוגה' אכ'יה. אלתי הי מבעדה מנה. פלמא כשף סווה' אכ'יה יכונאן עקימאן: (כב) ואחפצ'ו גמיע רסומי ואחכאמי. ואעמלו בהא. ולא ישתתכם אלבלד. אלד'י אנא מדכ'לכם הנאך לתחוותה:

נוה שלום

אשת אחי אביו ע"ל יח יד. (כא) נדה היא, אלתי הי מבעדה מנה, אשר היא אסורה ומרוחקת ממנו לאפוקי מצות

אבן עזרא

הן זקנות: (יח) דוה. היא חולה בעבור הדם. וטעם מקרה הערה. שעשה תועבה גדולה. וטעם והוא גלתה. ברצונה כי אם היא אנוסה לבדו יכרת: (יט) וערות אחות אמך. טעמו כבר הזהרתי לא תגלה והנה המגלה את הערוה הערה שארו: עונם ישאו. אם הדבר ברצונם לא הזכיר עונש אחות האב גם לא הזכיר כלל עונש שתי אחיות והמשכיל יבין גם דברי הקבלה אמת: (כ) את דדתו. היא אשת דודו: ערירים ימותו. אמרו הצדוקים שהוא כמו ערומים ופי' ימותו כמו יומתו ולא אמרו אמת והנכון שהוא כדברי המתרגם ארמית וכבר פירשתי כתבו את האיש הזה ערירי כי הוא כמו הולך ערירי. ואמר על אשת אח נדה והטעם ראוי שירחק ממנה וכן אמרו אחיכם שונאיכם מנדיכם והנה אין בעריות זכר נדה כי אם באשת אח והנדה אסורה גם תבוא עת להיות מותרת גם כן יתכן באשת האח כאשר אפרש בפרשה כי ישבו אחים יחדו ואשר אמרו כאשר היא אחות האב אסורה כן אסור לאשה שתנשא לדודה לא זה הדרך כי העריות הזכרים הם המכריחים ואין מי יכריחם ואם בדרך שקול דעתם החסרה יראה לנו למה לא נקבל עדות שתים נשים ואם על הערכים תהיינה ארבעת נשים כמו שני עדים על כן אנחנו צריכים לקבלה: (כב) ושמרתם את כל חקתי. שלא לעבור על אלה העריות: ואת כל משפטי. משפטי העונש. וטעם ולא תקיא הארץ. אפרש

בעל הטורים

ונכרתו לעיני בני שהבנים יכרתו עיניהם: (יח) דוה. ג'. דין. והידך תזרם כמו דוה כל היום דוה שע"ג מטמאה כנדה ובעון שעבדו עו"ג גרמו להיות כל היום דוה: מקרה. ב'. דין, והידך והוכשתי את מקורה שבשביל שהערה מקורה יבש מקורה דכתיב ערירים יהיו ולא תוליד: הערה. ג'. דין. והידך כי את שארו הערה אשר הערה למות נפשו שבשביל שהערה שארו הערה למות נפשו שנתחייב מיתה בעדים והתראה: מקור דמיה. קרי ביה דמי ס' שה' דמים טמאים באשה. בכולם לא נא' יכרת אלא על אשת רעהו שהקב"ה מלא עליו אף שאוסרה על בעלה:

רשב"ם

וחיסור דעמא חטאוהי: (כ) ערירים ימותו. לא יניחוהו מהשמים להחיות להוליד בנים:

רש"י

אחותו חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו שנא' (תהלים פט) עולם חסד יבנה: (יח) הערה. גלה וכן כל ל' ערוה גלוי הוא והוי"ו יורדת בתיבה לשם דבר כמו זעוה מגזרת (אסתר ה) ולא קם ולא זע וכן אחוה מגזרת אח. והערה זו נחלקו בה רבותינו (יבמות נה) י"א זו נשיקת שמש וי"א זו הכנסת עטרה: (יט) וערות אחות אמך. שנה הכתו' באזהרתן לומר שהוזהר עליהן בין על אחות אביו ואמו מן האב בין על אחיותיהן מן האם אבל ערות אשת אחי אביו לא הוזהר אלא על אשת אחי אביו מן האב: (כ) אשר ישכב את דדתו. המקרא הזה בא ללמד על כרת האמור למעלה שהוא בעונש הליכת ערירי: ערירים. כתרגומו בלא ולד ודומה לו (בראשית טו) ואנכי הולך ערירי יש לו בנים קוברן אין לו בנים מת בלא בנים לכך שנה בשני מקראות אלו ערירים ימותו ערירים יהיו ערירים ימותו אם יהיו לו בשעת עבירה לא יהיו לו כשימות לפי שקוברן בחייו ערירים יהיו שאם אין לו בשעת עבירה יהיה כל ימיו כמו שהוא עכשיו: (כא) נדה היא. השכיבה הזאת מנודה היא ומאוסה. ורבותינו דרשו לאסור הערא' בה

שפתי חכמים

ומעבירין על סעין: י פי' באחרי מות נכתב אחר כל העריות ונכרתו וגו' שהוא בעונש ערירי דשם כרת הוא נכרת וזרעו נכרת אבל לא ידעינן איזה זרע נכרת אם אותן שהיו לו קודם החטא שהם בכלל העונש ואם הם אותן שנולדו לאחר החטא דוקא שהם בני רשע והתא קרא דעריריים ימותו דמשמע דימותו כמו שהם ערירים עתה והתא קרא דעריריים יהיו דמשמע שבשעת מיתתן סופן לבא לידי ערירי שאם יש לו בנים קוברן בין

מסורת הקריאה

ג' כתיב בקמץ, עין פסוק י"ג: (יז) ואיש, עין לעיל י"ט כ': אמו. הנגינה במ"ם: (יח) ואיש, עין לעיל י"ט כ': (יט) ישאו, נמסר במס"ג ו' קמצין, וסי' א' דין, ב' בפסוק שלאחר זה, ג' כי עבדת הקדש עליהם (במדבר ז' ט') ד' זהב ולבונה ישאו (ישעיה ס' ו') ה' המה מלכותם (צ"ל כלמתם) ישאו (יחזקאל ל"ו ז') ו' הלא אלה כלם עליו (חבקוק ב' ו'): (כ) ישאו, השי"ן

רמב"ן

בהערה בלא גמר ביאה. הוא שאמר את מקורה הערה וכן באחות אם ואחות אב כי את שארו הערה והזכיר דודתו וכן אשת אחיו לחייבם בערירות בין שלא היו לו בנים או היו לו והכרת הבא

מרפא לשון

ז"ל רמז זה שם. חי) ואיש אשר ישכב את אשה דוה, ית איתא טומאה. ה"ג דלא כנ"א אתתא מסאבא, וכן ת"י (ישעיה ל') תזרם כמו דוה תרחקינון כמה דמרחקין ית טמאתא, וכ' היא"ר שלכך תרגמו טומאה ולא סאובתא כדלעיל (טו לג) כדי לכלול בו נדה וזבה ושומרת יום כנגד יום משא"כ התם שאינו מדבר כי אם על הנדה לבד כדכתיב בנדתה, זת"ד. אבל אינם עולים יפה עם תרגום תזרם כמו דוה דלעיל ולכן נר' הטעם שלא רצה לתר' ית אתתא סאובתא או מסאבתא לפי שהוא שם פועל כמו מתטמאות או מטומאת כענין מתוקנת ומקולקלת או מתוקנת ומתקלקלת ואין שייך ל' זה אלא כשמזכיר ענין הגורם או המקבל פעולת הסיאוב ובכאן אינו אלא שם תאר איך היא האשה ולכן תר' איכא טומאה שזהו שם תאר כמו בהפך איתא דכיא.

שביעי כג וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה עָשׂוּ וָאָקֻץ בָּם׃
כד וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָם וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּה לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים׃
מפטיר כה וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא׃
כו וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי׃
כז וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם׃ פ פ פ

ת"א והבדלתם בין. מעילה טז: תרמש האדמה. מכות ד: ואיש או אשה. סנהדרין סו: אוב או ידעוני. ברכות נה סנהד' סה: מות יומתו באבן. סנהדרין סו כריתות ס:

תרגום אונקלוס

תְּהָכוּן בְּנִמּוֹסֵי עַמְמַיָּא. דַּאֲנָא מַגְלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן. אֲרֵי יָת כָּל אִלֵּין עֲבַדוּ. וְרַחֵיק מֵימְרִי יָתְהוֹן: כד. וַאֲמָרִית לְכוֹן. אַתּוּן תֵּירְתוּן יָת אַרְעֲהוֹן. וַאֲנָא. אֶתְּנִנַּהּ לְכוֹן לְמֵירַת יָתַהּ. אֲרַע. עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן. דְּאַפְרֵישִׁית יָתְכוֹן מִן עַמְמַיָּא: כה. וְתַפְרְשׁוּן. בֵּין בְּעִירָא דַּכְיָא לִמְסָאֲבָא. וּבֵין עוֹפָא מְסָאֲבָא לְדַכְיָא. וְלָא תְשַׁקְּצוּן יָת נַפְשָׁתְכוֹן בִּבְעִירָא וּבְעוֹפָא. וּבְכֹל דְּתַרְחֵישׁ אַרְעָא. דְּאַפְרֵישִׁית לְכוֹן לְסָאָבָא: כו. וּתְהוֹן קֳדָמַי קַדִּישִׁין. אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ. וְאַפְרֵישִׁית יָתְכוֹן. מִן עַמְמַיָּא לְמֶהֱוֵי פָּלְחִין קֳדָמָי: כז. וּגְבַר אוֹ אִתָּא. אֲרֵי יְהֵי בְּהוֹן בִּדִּין. אוֹ זְכוּרוּ אִתְקְטָלָא יִתְקַטְלוּן. בְּאַבְנָא. יִרְגְּמוּן יָתְהוֹן קַטְלָא חַיָּבִין:

פ פ פ

תפסיר הרס"ג

(כג) ולא תסירו פי רסום אלאמם. אלד'י אנא טארדהם מן בין ידיכם. פאנהם למא צנעו גמיע הד'ה אקליתהם: (כד) וקלת לכם חאכמא. אנתם תחוזון בלדהם. ואנא אעטיה לכם תחוזוה. בלד יפיץ' אללבן ואלעסל. לאני אללה רבכם. אלד'י אפרזתכם מן גמיע אלאמם: (כה) פמייזו אלבהימה אלטאהרה מן אלנגסה. ואלטאיר אלנגס מן אלטאהר. ולא תרגסו אנפסכם באלבהאים ואלטיור. וסאיר מא ידב עלי אלארץ'. אלד'י אפרזתה לכם לאלתנגיס: (כו) וכונו לי מקדסין. לאני אללה אלקדוס. אפרזתכם מן אלאמם לתכונו לי כ'אצה: (כז) ואי רגל או אמראה. כאן מנהמא משעוד'א. או עראפא פליקתלא קתלא. ובאלחגארה ירגמוהמא פקד חלת דמאהמא:

נוה שלום

יבום. (כג) ואקץ בם, אקליתהם, מאסתים ושנאתים. (כד) ואמר לכם, וקלת לכם חאכמא, אחר שקצתי באלו הגוים גזרתי ואמרתי לכם אתם תירשו וכו' וכן לקמן במדבר כו סה תרגם כי אמר, חכם. (כו) להיות לי, לתכונו לי כ'אצה להיות לי לעם סגלה.

אבן עזרא

בפרשת וילך: (כג) ואקץ בם. דרך משל כמו ותקצר נפשו. וטעם ארץ זבת חלב. שאין כמוה: (כד) אשר הבדלתי אתכם מן העמים. באלה החקים ועוד שתבדילו מן הבהמה. וטעם הטהרה. העשרה הנזכרים וכל האחרים טמאים. וטעם העוף הטמא. הנזכר וכל האחרים טהורים. וטעם לטמא. שתדעו שהוא טמא במחשבה ובדבור וכן תשקצו מן העוף על כן גר תושב לא יאכל טמא בארץ טהורה כי על זה התנאי ידור בתוכנו ואם תשמרו כל אשר צויתי אתכם אז תהיו קדושים כי חייבים אתם ללכת אחרי כי קדוש אני. וטעם ואיש או אשה. בעבור שאמר על האבות לטמאה בהם אמר היו קדושים והמיתו אשר יטמא נפשו באוב ובידעוני כי עד כה לא הזכיר עונש פונה אל אוב בפרהסיא. וטעם להזכיר האשה כי זאת האומנות ביד הנשים יותר וכן מכשפה לא תחיה:

חסלת פרשת קדושים

בעל הטורים

(כד) אשר הבדלתי אתכם. ע' מלות בפ' קדושים כנגד ע' אומות שהבדלתי אתכם מהם: (כו) ואבדל אתכם מן העמים. וסמיך ליה איש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני כי אני הבדלתי אתכם מן העכו"ם והשרתי שכינה ביניכם ואינכם צריכין לאוב וידעוני כאשר העכו"ם שאין להם נביא ולא יודע עד מה ולכך צריכין לאוב וידעוני:

שפתי חכמים

ב היו לו קודם השחיטה בין לאחר השחיטה כולן יהיו נכרתין: כ פי' טהורה וטמאה ע"י פעולתך כגון שחט כל הושט ואחד הקנ' בלבד טמא. שחט כל הושט ורוב הקנה טהור כלו' טהרת אותו לאכיל': ל דפי' לטמא לך קאמר שהוא טמא ע"י פעולתך כדלעיל:

רש"י

כנדה שהערוה מפורשת בה את מקור' הערה: (כג) ואקץ. ל' מיאוס כמו (בראשית כז) קצתי בחיי כאדם שהוא קץ במזונו: (כה) והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה. אין צ"ל בין פרה לחמור שהרי מובדלין וניכרין הם אלא בין טהורה לך ב לטמאה לך בין שנשחט רובו של סימן לנשחט חציו וכמה בין רובו לחציו מלא שערה: אשר הבדלתי לכם לטמא. ל לאסור: (כו) ואבדל אתכם מן העמים להיות לי. אם אתם מובדלים מהם הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם של נ"נ וחבריו. ראב"ע אומר מנין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר אי אפשי ללבוש כלאים אבל יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי ת"ל ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי שתהא הבדלתכם מהם לשמי פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים: (כז) כי יהיה בהם אוב וגו'. כאן נאמר בהם מיתה ולמעלה כרת. עדים והתראה בסקילה מזיד בלא התראה בהכרת ושגגתם חטאת וכן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת:

מצות השם

(כג) [רסב] (לאו קנח) שלא ללכת בחקות ונימוסי העובד כוכבים שנא' ולא תלכו בחקות הגוי אשר אני משלח מפניכם:

מסורת הקריאה

בקמץ, עין פסוק י"ט: (כה) לטמאה, נמסר עליו ל' ר"ל לית עוד הלמ"ד בפתח; בבהמה, ו' דגשים, עין בראשית ט' י"ד: לטמא, המ"ם דגושה: (כז) והייתם לי, מלעיל, ונמסר עליו כולם דסמיך מלעיל, כוונתם הואיל ויש לנו כלל מוסכם מכל המדקדקים, כל הם הן כם כן תם תן, שמוש בסוף התיבה תהיה בהם נגינת טעם להטעים השומע לשון רבים איך הוא אם לזכרים אם לנקבות אם לנמצאים ינמצאות או לנסתרים ונסתרות, לפי"ז והייתם דהכא וחבריו שהם מלעיל זרים המה, לזה אמרו במסורת כולם דסמיכי מלעיל, לומר אלין דסמיכי למלה זעירא כמו הכא והייתם לי או למלה אשר נגינת הטעם בתנועה הראשונה אזי נוהג במלת והייתם דין נסוג אחור מפני קירוב הטעמים, נגד הכלל הנזכר תם תן וכו' אבל כל מלות והייתם שאינן סמוכים למלה זעירא או למלה אשר טעמה בתנועה ראשונה יתקייב במלת והייתם הטעם מלרע כמו והייתם קדשים (ויקרא י"א ל') שם הטעם במלת והייתם מלרע:

רמב"ן

באחותו הוא מיותר ונדרש לרבותינו למה יצא כרת באחותו וכו'. על דרך הפשט הוסיף בכרת לעיני בני עמם לומר שתמות בנוער נפשם בענין שיראו ויבינו וישכילו יחד כי יד ה' עשתה זאת וקדוש ישראל גזרה. וטעם עונו ישא שיהיה החטא ההוא דבק בו מן העת ההוא מעשיו לא יצליחו ורבצה בו האלה כי יכהו השם בתחלואים רעים עד השמידו בכרת כענין שאמרו סימן לעבירה הדרוקן ולא הוצרך להזכיר חייבי הכרת האחרים כגון אמו ואחות אשה שכבר למדנו מן הנזכרים כל הצריך:

הפטרת קדושים

לאשכנזים ביחזקאל כ"ב. ואם אחרי מות וקדושים מחוברים אז מפטירין הפטורת אחרי מות הלא כבני כושיים.

א ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: ב ואתה בן־אדם
התשפט התשפט את־עיר הדמים והודעתה את
כל־תועבותיה: ג ואמרת כה אמר אדני יהוה עיר
שפכת דם בתוכה לבוא עתה ועשתה גלולים עליה
לטמאה: ד בדמך אשר־שפכת אשמת ובגלוליך
אשר־עשית טמאת ותקריבי ימיך ותבוא עד־
שנותיך על־כן נתתיך חרפה לגוים וקלסה לכל־
הארצות: ה הקרבות והרחקות ממך יתקלסו־בך
טמאת השם רבת המהומה: ו הנה נשיאי
ישראל איש לזרעו היו בך למען שפך־דם:
ז אב ואם הקלו בך לגר עשו בעשק בתוכך יתום
ואלמנה הונו בך: ח קדשי בזית ואת־שבתתי
חללת: ט אנשי רכיל היו בך למען שפך־דם
ואל־ההרים אכלו בך זמה עשו בתוכך:
י ערות־אב גלה־בך טמאת הנדה ענו־בך:
יא ואיש ׀ את־אשת רעהו עשה תועבה ואיש את־
כלתו טמא בזמה ואיש את־אחתו בת־אביו ענה־
בך: יב שחד לקחו־בך למען שפך־דם נשך ותרבית
לקחת ותבצעי רעיך בעשק ואתי שכחת נאם
אדני יהוה: יג והנה הכיתי כפי אל־בצעך אשר
עשית ועל־דמך אשר היו בתוכך: יד היעמד לבך

רד"ק

ויהי דבר ה': (ב) ואתה בן אדם התשפוט התשפוט. הכפל לחזק הענין כמו האכה אכה. אמר אם תשפוט אותה ראה מעשיה: את עיר הדמים. אע"פ שהיתה עיר גילולים ותועבות אחרות העון הגדול הוא שפיכות דם נקי וכן אמר במנשה אחר שזכר כל תועבותיו וגם דם נקי שפך מנשה: והודעתה. תודיע אותה את כל תועבותיה ועליהם תשפטנה. והמשפט הוא בדברים שתודיענה כי היא חייבת לפי מעשיה כל הרע הבא עליה ויותר וי"ת התוכח ית קרתא דאשדי דם זכאי: (ג) ואמרת. עיר שופכת דם. עיר שאנשיה שופכים דם וכן דרך הל' לזכור העיר במקום אנשיה לפי שהעיר כוללת אותם כולם כמו העיר היוצאת אלף. עיר הומיה. קריה עליזה. והדומה להם: בתוכה. אמר בתוכה לשני טעמים האחד כי שפיכות דמים לעיני כל היא רעה גדולה יותר משפיכות דמים בדרכים ובמסתרים. והשני אמר בתוכה כלומר כי תוכה מלא דם מרוב שפיכות דמים כמ"ש על מנשה עד אשר מלא ירושלים פה לפה: לבא עתה. שפיכות דמים גרם לה לבא עת חרבנה: ועשתה. גילולים עליה לטמאה. אמר עליה לפי שהגלולים היו על ההרים ועל הגבעו' וי"ת עליה בגוה: לטמאה. הטומאות שהאדם נוזהר עליהם הם מדרגות יש טומאה במגע ויש טומאה חמורה ממנה לבטול בעילות האסורות ויש עוד טומאה חמורה ממנה והיא עו"ג שהיא טומאת הנפש ועל אלה השתים האמורות קאה ארץ כנען הגוי אשר בה לפיכך זכרה בזו הפרשה ולפיכך אמר על מעשה הגילולים לטמאה וכן בתורה אמר בהפך קדושים תהיו ואמר אחריו אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם כי עבודת הגילולים הוא טומאת הנפש. לפיכך אמר לטמאה ואמר ובגילוליך אשר עשית טמאת כי היא הטומאה הגדול': (ד) בדמך. ותקריבי ימיך. אם ברעותיך הקרבת ימי גלותך וחרבנך: ותבא עד שנותיך. שנות הגלות והחרבן והוא כפל הענין במלות שונות ואמר ותבא שהוא ל' זכר הנמצא ול' ספרבה לנקבה הנמצאת כמו שכתבנו כמה פעמים כי כשמדבר כנגד העדה פעמים ידבר בל' זכר ופעמים ידבר בל' נקבה כי יכונו בעם שהוא ל' זכר ובעדה שהוא ל' נקבה: על כן נתתיך חרפה לגוים. שהגוים מחרפים ומבזים אותך על עזבך תורת אלהיך והם לא עזבו תורת אלהיהם: על כן נתתיך. זאת חרפה וקלסה להם כלומר בפיהם וטעם נתתיך כי כולם שולטים בך ולא יראו ממך לחרפך ולגדפך הפך הכבוד שהי' לך והיראה' ממך אם היית עושה רצוני כמ"ש וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך לפיכך כשעברת על רצוני משלו בך גוים רבים ועתה חרפה וקלס' להם ופי' קלס' לעג וכן יתקלסו בך וכן הוא במלכים יתקלס ורוזנים משחק לו: (ה) הקרובות. טמאת השם. שיש לך שם טומאה בגוים כי מלבד שאת טמאה בגופך את טמאה בשמך: רבת המהומה. שמהומותיך רבות לרעב ולחרב ולדבר: (ו) הנה נשיאי ישראל. המלכים והשרים: איש לזרועו היו בך. כלומר כל איש ואיש לפי חזקו היו להרע ולשפוך דם זהו שאמר לזרועו לפי זרועו והתגברותו מפני עשרו או קרוביו וכן איש זרוע לו הארץ: (ז) אב ואם הקלו בך. ספר להם מן העבירות החמורות שהיו בהם ושראוי לכל אדם להרחיקה ואפי' לא הזהירה עליהם התורה: עשו בעשק בתוכך. כל אם שהיו עושים ומתעסקים עם הגר היה בעשק לפי שאין לו קרובים ועוזרים וכן הונו היתום והאלמנה לפי שהם חלושים שמת בעלה ואביו: (ח) קדשי בזית. כמ"ש והבאתם גזול את הפסח ואת החולה וכל זה דרך בזיון: ואת שבתותי חללת. כמו שראינו שהזהירם ירמיהו על חלול השבת: (ט) אנשי רכיל. שהיו הולכים רכיל מתחלופים לחזקים כדי לשפוך דם נקי חנם: ואל ההרים אכלו. כמו שפירשנו למעלה בפסוק ואל ההרים לא אכל: זמה עשו בתוכך. אמר זמה דרך כלל לכל העריות ואח"כ פרט קצתם: (י) ערות אב. זכר החמורה שבעריות והוא שאמר בתורה ערות אביך והיא אמו שהיא אשת אביו ובאמרו גלה ל' יחיד והאחרים ל' רבים יש בו כמו לנס שאמרו רז"ל כי אמון הרבה אבנים שבא על אמו: טמאת הנדה. שם כ"ל אשה שהיא מדם נדות וכמהו שם והוליאו את הנדה מן הקדש כימי נדת דותה והתאר כמו כן בזה המשקל נדה היא וזכר בבעילת הענוי שאמר ענו בך כי יש לה ענוי אם יבעלוה בנדתה כמו שיש לבתולה: (יא) ואיש את אשת רעהו. אינו אומר על איש אחד לבד כמ"ש ואיש לא ינבל עליהם והדומים לו אלא אמר איש ואיש כמו איש מזרעך איש כי יתן מום בעמיתו והדומים להם וכן ואיש את כלתו ואיש את אחותו ואמר ענה בך כי ברוב אם ישכב עם אחותו ישכב עמה בבית אביו והיא עודנה בתולה: (יב) שחד. מלכך ושריך לקחו שחד מבעל הריב לשפוך דם נקי: נשך ותרבית לקחת. כפל הענין במ"ש והרז"ל זהו נשך זהו תרבית ולא חלקו הכתוב אלא לעבור עליו בשני לאוין: ותבצעי רעיך בעושק. פירושו כתרגומו והניח כמיך באונסיה כלו' הכנית נגעיך וכתב להם בלע כסף מן העושק שעשקת בני עמך החלושים ורעיך הם אביר ומלכים שהיו נותנים להם שחד להיות להם לעזרה: ואותי שכחת. כי לא בטחת בי ולא בקשת ממני עזר אלא מן האומות המלכות אותך וכן אמר לטעם אחר ואותי שכחת אמר אותי שכחת בהזכרתי אותך על כל אלה העבירות והלכת אחרי תאותך ולא זכרת אותי בלויתיך עליהן: (יג) והנה הכתי כפי. דרך משל כאדם המצטער כמ"ש וגם אני אכה כפי אל כפי: אל בצעך. כמו על וכדברי רבותי' ז"ל כ"ד חטאות סדר יחזקאל ומכולם לא חתם אלא בגזל שנאמר הנה הכתי כפי אל בצעך: אשר עשית ועל דמך אשר היו בתוכך. אמר דמך ל' יחיד דרך כלל ואמר היו בתוכך ל' רבים כי דמים רבים שפכו וי"ת כך הא איתיתי פורענותי עלך בחובי ממון אנוסך די אנסת כ"ל מה שלקחו באונס מן האנסים שאין כח בידם להמלט מן האנסים השם: (יד) היעמד לבך. היוכל לעמוד לבך

מסורת הקריאה

הפטרת קדשים

(יא) ביום ההוא. בטעם רביע: הנפלת. הפ"א בסגול באתנחתא: (יב) עשה. נמסר עליו ו' בסיפרא. ר"ל ו' פעמים כתיב עשה בסגול בספר זה דתרי עשר. ועי' מש"כ שמות ט"ו י"א: (יג) ונגש. בשין ימנית: תתמוגגנה. בפתח בסוף פסוק. ונמסר עליו לית ופתח. ונמנה במערכת אות פ"א בכלל פתחין דספרא: (יד) וישבו. השי"ן בקמץ בזקף: ונטעו כרמים. בזקף קטן. ושתו בטפחא ומלרע:

צוארי שלל

(ד) ביום בחרי בישראל וכו' עמ"ש בעניותנו בספרי הקטן דברים אחדים דרוש כ"ט ע"ש בס"ד:

(י) ואתן להם את חקותי ואת משפטי הודעתי אותם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וגם את שבתותי נתתי להם להיות לאות ביני וביניהם לדעת כי אני ה' מקדשם. לא נאריך בדקדוקים. ואפשר ואתן להם את חקותי כלומר בדרך מתנה ולא דרך מקח שאם האדם קונה איזה חפץ יכול לבזותו ולאבדו כי כספו הוא. אמנם גדול שנתן מתנה אין למקבל לזלזל במתנה אחר שקבלה כי נמצא מזלזל בנותן וכמו שאמרו כת הקודמים והארכנו בזה בדרוש שבת כלה בס"ד. וז"ש ואתן להם את חקותי בתורת מתנה כדי שיכבדוה ולא יזלזלו בם. ועל שאר מצות שמעיות שיש להם טעם עפ"י מדות שהתורה נדרשת וכיוצא סברת אמיתיות אמר ואת משפטי הודעתי אותם שהודעתי' טעמי הדינים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אפשר במה שידוע דעל ידי המצות שמקיים האדם בזריזות ושמחה מגרש הסט"א אשר בקרבו ושורה קדושה המתיחסת למצות ההם ונמצא שמגרש הסט"א בחי' מות ומשרה קדושה ע"י עשיית המצות וכמ"ש מעבירין את המ"ת מלפני הכלה וז"ש אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כי הם חיותו ומגרש המות ויחי. וכי תימא אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ואם ח"ו חטא אין לו תקומה. לזה אמר וגם את שבתותי נתתי להם להיות לאות וכו' כלומר דבזה נודע שהם בחי' בנים ולא עבדים.

מוסרי של"ה והגהות

לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר. טעם מצוה זו לפי שהקב"ה מזמן פרנסת ברואיו וגזר שפועל זה יאכל אותו היום משכירותו וזה שלא נתן לו שכירותו חלל גזירת המלך והמלאך הממונה על אותו היום מקרבו לפני יוצר כל ודן אותו כמי שעבר על גזירת המלך:

שלא להכשיל לשום אדם בעצה שאינה הגונה שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול. טעם מצוה זו משום ואהבת לרעך כמוך מאי דסאני לך להברך לא תעביד והוא תיקון עולם וישובו. ולפי שלפעמים יתן עצה דמשתמע בתרי אנפי כדי שיוכל להשמט כשיתרעם וישבע שלטובה נתכוון והם דברים המסורים ללב לכך ויראת מאלהיך אני ה' בראתי אותו בעינים ואתה הוצאת את עיניו ועשית אותו סומא דע שאני הוא המשגיח והרואה אם לפני עור תתן מכשול:

אם־תחזקנה ידיך לימים אשר אני עשה אותך
אני יהוה דברתי ועשיתי: טו והפיצותי אותך
בגוים וזריתיך בארצות והתמתי טמאתך ממך:
טז ונחלת בך לעיני גוים וידעת כי־אני יהוה:

לרוב הצרות שאני מביא עליך זהו לימים אשר אני עושה אתך ר"ל ימי הצרות: דברתי ועשיתי. כמו שדברתי כן אקיים כי אני ה' והיכולת בידי: (טו) והפיצותי. והתמותי טמאתך ממך כי לא עבדו גלולים שהם הטומאה הגדולה בגלות: (טז) ונחלת בך. עיקרו ונחלת והפעל הנו"ן פ"א הפעל היתה ראויה עין הפעל להדגש לולי שהחי"ת אינה מקבלת דגש. ופירושו תהי נחלת בעצמך כי עד עתה היית נחלתי ומעתה אין את נחלתי וי"מ נחלת ענין חלול: לעיני גוים. שהם יראו כי את נחשבת נחלתי בהיותך בגלות ביניהם: וידעת כי אני ה'. אז תדעי ותכירי כי אני ה' כי עזבת שכחת אותי ואז בבא עליך כל הרעות שאמרתי לך על ידי נביאי תדע כי אני ה' אומר ועושה גוזר ומקיים:

הפטרת קדושים ביחזקאל כ' לספרדים והאיטליינים:

א ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: ב בן־אדם דבר את־
זקני ישראל ואמרת אלהם כה אמר אדני יהוה
הלדרש אתי אתם באים חי־אני אם־אדרש לכם
נאם אדני יהוה: ג התשפט אתם התשפוט בן־
אדם את־תועבת אבותם הודיעם: ד ואמרת
אליהם כה־אמר אדני יהוה ביום בחרי בישראל
ואשא ידי לזרע בית יעקב ואודע להם בארץ
מצרים ואשא ידי להם לאמר אני יהוה אלהיכם:
ה ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ
מצרים אל־ארץ אשר־תרתי להם זבת חלב ודבש
צבי היא לכל־הארצות: ו ואמר אלהם איש שקוצי
עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל־תטמאו אני יהוה
אלהיכם: ז וימרו־בי ולא אבו לשמע אלי איש את־
שקוצי עיניהם לא השליכו ואת־גלולי מצרים
לא עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות
אפי בהם בתוך ארץ מצרים: ח ואעש למען שמי
לבלתי החל לעיני הגוים אשר־המה בתוכם
אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ
מצרים: ט ואוציאם מארץ מצרים ואבאם אל־
המדבר: י ואתן להם את־חקותי ואת־משפטי
הודעתי אותם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם:
יא וגם את־שבתותי נתתי להם להיות לאות ביני
וביניהם לדעת כי אני יהוה מקדשם: יב וימרו־בי בית־
ישראל במדבר בחקותי לא־הלכו ואת־משפטי
מאסו אשר יעשה אתם האדם וחי בהם ואת־שבתתי
חללו מאד ואמר לשפך חמתי עליהם במדבר

ויהי: (ב) בן אדם. את זקני ישראל. כמו עם או אל: הדרש. האל"ף בחיר"ק: (ג) התשפט. ת"י התוכח יתהון התוכח בל אדם כלומר הרצה לשפוט אותם כרשעתם הוכח אותם על מעשיהם הרעים והודיעם גם כן את תועבות אבותם כי מקדם הכעיסוני במעשי ידיהם: (ד) ואמרת. ביום בחרי בישראל. השי"ת בקמ"ץ חטף לתפארת הקריאה הזה התוכחה מעת שהיו לעם בגלות מצרים. ויום שבחר בהם הוא יום ששלח להם אחד נביאיו ומי הם משה ואהרן מרים וזה הענין והתוכחה שהוכיחם במצרים ע"י נביאיו לא ראינו אלא מדברי יחזקאל במדרש הרי שנאה זו היתה כבושה לפני המקום קרוב לתשע מאות שנה משהיו במצרים עד יחזקאל והית' אהבתו מכסה עליהם וע"י שהיו עתה מרבים לפשוע נתעוררה השנאה וע"ז נאמר שנאה תעורר מדנים ועל כל פשעים תכסה אהבה: ואשא ידי. כמו שנא' אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב וכאן פירש לזרע יעקב כי מה שנתן לאברהם וליצחק בעבור זרע יעקב אמר. וכן אמר שם ונתתי אותה לכם מורשה אני ה': ואודע להם. נודעתי להם ע"י נביאי ששלחתי להם ואשא ידי להם כמ"ש אני ה'. ואני ה' שבועה. וכן נשאתי את ידי ואשא את ידי וי"ת קיימית במימרי. וכמו כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם: (ה) ביום ההוא. כמו שאמר לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם: צבי היא לכל הארצות. תפארת וחמדה לכל הארצות היא כי היא הנוף האמצעי והוא ממוצע מאויר הגופות והאויר מזוג וטוב לכל הארצות. וכן אמר יפה נוף משוש כל הארץ. ות"י לבי היא תושבחתא היא לכל מדינתא: (ו) ואומר אליהם, קודם לכן אמרתי להם ע"י הנביאים הראשונים שנבאו להם מרע"ה: איש שקוצי עיניו השליכו. כי העינים מביאות האדם לחטא כמו שאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם וכן אמר בפרשה זו כי אחרי גילוליהם לבם הולך ואמר אחר כן ואחרי גלולי אבותם היו עיניהם. ואמרו רז"ל עינא ולבא סרסורי דחטאי נינהו: ובגלולי מצרים. כתרגומו ובפולחן טעות מצראי לא תסתאבון: (ז) וימרו בי. לשפוך חמתי לכלות אפי כפל הענין במ"ש כי כשישפוך אדם את עברתו הוא מכלה ממנו את שבתוכו: (ח) ואעש. לבלתי החל מבנין נפעל ולכי השי"ת מקום פתח וכן כי תחל לזנות והם ענין חלול: אשר נודעתי. על ידי הנביאים: לעיניהם. כי המצרים היו שומעים דבר אליהם הנביאים והיו מבטיחים אותם להוציאם מתוכם אף קודם משה רע"ה כי משבא אליהם משה רע"ה בשליחות האל לא החזיקו במעשיהם הרעים שהרי אמר ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל והאמינו במשה מפני האותות שעשה לעיניהם. ולא עשו כן הנביאים הראשונים והדברי נבואתי ר"ל כי אף

דהמשתמש בשרביטו של מלך חייב מיתה ואיך אנו שומרים שבת אלא מוכרח שאנו בנים וז"ש וגם את שבתותי כלומר עוד טובה גדולה נוספת שנתתי שבת שמורה שהם בנים ובזה אם חטאו ושבו מתקבלים דאב שמחל על כבודו כבודו מחול. א"נ אשר יעשה אותם האדם וחי שבאמצעות המצות יושפע עליו מהקדושה שהיא חיים וחי. ומלבד זה עוד זאת יתירה וגם את שבתותי שבאה נשמה יתירה לדעת כי אני ה' מקדש"ם. א"נ במשז"ל דכל השומר שבת אפי' עע"ז כאנוש מוחלין לו וז"ש ואתן להם את חקותי וכו' וגם את שבתותי וכו' דאם באולי חטאו בשמירת שבת מתכפר להם הכל:

א"נ אפשר במה שאמרו פרקא קמא דחגיגה את ה' האמרת היום וכו' אמר הקדוש ברוך הוא לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם וכתבו בתוספת אמרו במדרש שלשה מעידין זה על זה ישראל ושבת והקדוש ברוך הוא הקדוש ב"ה ושבת מעידין על ישראל שהם יחידים באומות ישראל ושבת מעידין על הקדוש ברוך הוא שהוא אחד הקב"ה ושבת מעידין על השבת שהוא יום מנוחה. ופירשו המפרשים דקשיא להו להתוספות במה שאמרו דישראל והקב"ה מעידין זה על זה דהרי איכא למיחש לגומלין ח"ו וכמ"ש פ"ד דדמאי והעדות הזה ודאי כלפי הגוי' אשר אינם מאמינים ולזה הוצרך עדות ומאחר שכן מאי אהני האי סהדותא אכתי יאמרו דח"ו הם גומלין זה את זה. לכן התוספות מייתו המדרש דקאמר שלשה מעידין זה על זה והשתא כל דאיכא תלתא אין לחוש לגומלין. ואפשר דזה רמז וגם את שבתותי נתתי להם לאות ביני וביניהם כלומר דהשבת יעיד על הקדוש ברוך הוא שהוא אחד ועל ישראל שהם גוי אחד בארץ. לדעת כי אני ה' יחיד מקדשם להיות גוי אחד בארץ. וכשיש עדות השבת יצטרף עם השבת ישראל להעיד על הקדוש ברוך הוא שהוא אחד. והקב"ה עם השבת להעיד על ישראל שהם גוי אחד בארץ:

א"נ ואוציאם מארץ מצרים ואביאם אל המדבר ואתן להם את חוקותי וכו' כמשז"ל אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים על מנת כן פדיתיך וכתיב בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה ואמרו ז"ל בערובין דף נ"ד אם משים אדם עצמו כמדבר שהכל דשין בו תורה נתנה לו במתנה גם אז"ל לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן. ואמרו ז"ל כשבאו ישראל ליכנס לארץ אמרה תורה לפני הקדוש ברוך הוא עתה יכנסו לארץ זה רץ לשדהו וזה לכרמו תורה מה תהא עליה ואמר ליה הקדוש ברוך הוא כבר נתתי לישראל השבת שיעסקו בו בתורה. ובזה נבא אל הביאור ואוציאם מארץ מצרים על מנת לקבל התורה ואביאם אל המדבר שהוא הפקר לכל ולרמוז שאם יהיו כמדבר שהכל דשין בו תורה נתנה להם במתנה וזה רמז אל המדבר ואתן להם דאם משים עצמו כמדבר תורה נתנה לו במתנה וזהו ואת"ן להם במתנה. וגם היה במדבר שהיו אוכלי המן ויכולים לעסוק בתורה וכי תאמרו ואחר שבאו לארץ שהם טרודים למצוא טרף ולעבוד את האדמה תורה מה תהא עליה לזה אמר וגם את שבתותי נתתי להם. כלומר אם יעסקו במלאכתם ימי השבוע כבר יש שבת שיכולים ללמוד בו תורה לשמה ויתקיים זה וזה בידם:

א"נ השינוי דבתחילה אמר ואתן להם את חוקותי והדר אמר וגם את שבתותי נתתי להם אפשר במשז"ל שבת ודינין במרה אפקוד ונמצאו כשבאו נגד הר סיני כבר היו מצווים על השבת במרה. וזה שאמר ואתן להם את חוקותי וכו' דהיינו במעמד הר סיני וקודם לזה וגם אני נתתי לשעבר את שבתותי שנצטוו במרה:

הפטרת קדושים

לכלותם: יד ואעשה למען שמי לבלתי החל לעיני
הגוים אשר הוצאתים לעיניהם: טו וגם־אני נשאתי
ידי להם במדבר לבלתי הביא אותם אל־הארץ
אשר־נתתי זבת חלב ודבש צבי היא לכל־הארצות:
טז יען במשפטי מאסו ואת־חקותי לא־הלכו בהם
ואת־שבתותי חללו כי אחרי גלוליהם לבם הלך:
יז ותחס עיני עליהם משחתם ולא־עשיתי אותם
כלה במדבר: יח ואמר אל־בניהם במדבר בחוקי
אבותיכם אל־תלכו ואת־משפטיהם אל־תשמרו
ובגלוליהם אל־תטמאו: יט אני יהוה אלהיכם בחקותי
לכו ואת־משפטי שמרו ועשו אותם: כ ואת־
שבתותי קדשו והיו לאות ביני וביניכם לדעת
כי אני יהוה אלהיכם: כא וימרו־בי הבנים בחקותי
לא־הלכו ואת־משפטי לא־שמרו לעשות אותם
אשר יעשה אותם האדם וחי בהם את־שבתותי
חללו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בם
במדבר: כב והשבתי את־ידי ואעש למען שמי לבלתי
החל לעיני הגוים אשר־הוצאתי אותם לעיניהם:

רד"ק

מעבדת אליה' משה רבי' ע"ה בשליחו' האל היו בהם רשעים ולא שבו מדרכם הרעה ואותם מתו בג' ימי אפלה כדי שלא יראו המצרים במפלתם וישמחו להם: (ט) ואוציאם. והבאם. חסר יו"ד: (י) ואתן. וחי בהם. כתרגומו וייחי בהון לחיי עלמא וכן ת"א וחי בהם אני ה': (יא) וגם את שבתותי. אמר- וגם כי היא מתנה טובה נתנה אלהים לעמו ישראל כדי לזכור להם בו את יום המנוחה שהניח להם והוציא אותם מעבדות לחירות וזהו האות שהוא בין האל ובין ישראל שהוא קדשם והבדילם מן האומות והפריסם מגלותי מצרים ונתן להם תורה קדוש' חקים ומשפטים צדיקים ואמר שבתותי לשון רבים כלל בו שביתת המועדים כי גם הם זכר ליציאת מצרים ולפי שמצות שבת גדולה ושקולה כנגד כל המצות אמר כמה פעמים בפרשה תוכחות חלול שבת: (יב) וימרו בי. בחקותי לא הלכו. צוה אותם במרה כמ"ש שם שם לו חק ומשפט: חללו מאד. כי שבת ראשונה חללו שיצאו ללקוט המן לפיכך אמר מאד וגם החקים והמשפטים אשר צוה עברו עליהם. כמ"ש עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי: ואומר. מבואר הוא: (יד) וגם אני נשאתי את ידי להם. בדבר מרגלים שאמר ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ: (טו) יען. מבואר הוא: (טז) ותחס עיני. ולא עשיתי אותם כלה. כי השארתי בניהם אחריהם להביאם אל הארץ: (יז) ואומר. בחוקי. בוי"ו עם הדגש וכל הענין הוא מבואר:

צוארי שלל

ואפשר לתת טעם למה שהקדוש ברוך הוא זריז קדים לצוות על השבת במרה קודם שיקבלו התורה במה שאמרו ז"ל שמלאכי השרת היו רוצים התורה כמש"ה תנה הודך על השמים ופירשו הראשונים דמכח דינא דבר מצרא אתו עלה מלאכי השרת כי הם בשמים שרפים עומדים ממעל וזוכים בתורה מכח דינא דבר מצרא.

ומורינו הרב מהר"י זלה"ה היה אומר כי הנה הרב שפתי כהן בח"מ סי' קע"ה עלה ונסתפק אם לגבי בן איכא דינא דבר מצרא והוא מפורש בשיטת הראשונים אסיפת זקנים לרבינו בצלאל זלה"ה דשם בפירושא אתמר דלגבי בן ליכא דינא דבר מצרא ע"ש ומעתה אין להם למלאכים שום טענה מטעם דינא דבר מצרא כי ישראל הם בנים ולגבי בן ליכא דינא דבר מצרא ובזה היה מפרש הרב ז"ל משנת חסידי' חביבין ישראל שנקראו בנים חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה וכו' אלו דברי הרב ז"ל:

דה"ו למנחת שבת וב"ה

ויקרא כא אמור

תרגום אונקלוס

א. ואמר יי למשה. אימר לכהניא בני אהרן. ותימר להון. על מית לא יסתאב בעמיה: ב.

כא א ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם לנפש לא־יטמא בעמיו:

ת"א אמור אל הכהנים בני אהרן ר"ס עז יבמות סה סוטה כג קידושין לה לו: אמור ואמרת. יבמות קיד: לנפש לא יטמא בעמיו. סוטה ג קידושין כט סנהדרין טז.

רשב"ם

(א) לנפש לא יטמא בעמיו. איש בעם הכהנים לא יטמא לנפש אדם. כמו בתולה מעמיו יקח אשה. אבל אלו היה כתיב לעמיו היה משמע לא יטמא לעמיו. כמו שכתוב לנפש לא יטמא: לאחיו ולאחותו לא יטמא להם. ולא נאמר בהם. גם יש לפרש לנפש הנמצא

בעל הטורים

(א) אמר אל הכהנים. סמך אזהרת כהנים שלא יטמאו לאוב שגם בו נאמר אזהרה שלא לטמא בו א"נ שלא יטמא הכהן למת כשילכו לשאול באוב שצריכין ליטמא כשעושין בו א"נ להכי סמך אמור אל הכהנים לאוב וידעוני שאם תאמרו ממי נדע העתידות הרי לא ידרוש באוב וידעוני לכך סמך לו אמור אל הכהנים הרי לך כהן שישאל לך באורים ותומים. בתנחומא ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני זה שאול ואשה בעלת אוב וסמך לו אמור אל הכהנים. והכי איתא היה לו לשאול באורים ותומים האמור למטה ולא באוב האמור למעלה. לעיל מיניה כתיב דמיהם בם וסמיך ליה לא יטמא שאם יטמא דמיו בו והיינו דאמרינן כהן ששמע בטומאה אחיו הכהני' מפצעים את מוחו: אל הכהנים. בגי' זה לא חללים: בני אהרן. בגי' זהו גם בעלי מומין. למה אמר בני אהרן ולא בנות אהרן לפי שהם גרמו מיתה לדורות: אמור אל הכהנים וגו' ואמרת בגי' לדורות: ואמרת הם אותיות אמרות טהורות. אמור ואמרת אמירה ראשונה כדי שלא ליטמא במת ואמירה שנייה לטמא למת

רש"י

(א) אמור אל הכהנים. אמור ואמרת להזהיר א גדולים על הקטנים: בני אהרן. יכול חללים תלמוד לומר ב הכהנים: בני אהרן. אף בעלי מומין במשמע: בני אהרן. ולא בנות אהרן: לא יטמא בעמיו. (ת"כ) בעוד שהמת

שפתי חכמים

א דלא היה לו לכתוב אלא אמור אל הכהנים אלא אמור להזהיר את עצמן ואמרת אליהם להזהיר הגדולים על הקטנים ואם תאמר למה לא מתרץ רש"י נמי דבר ואמרת דכתיב בפרשת קדושים. וי"ל דדבור הוי כלל ולא מפרש מהו הדבור ואמרת הוי פרט ר"ל דבר זה אמור להם אבל הכא גבי אמור הוא פרט קשה לרש"י למה לי ב' פרטים: ב וקשה למה מהפך רש"י הפי' של פסוק בתחלה היה לו לפרש בני אהרן ואח"כ ואמרת אליהם. וע"ק נגי"ל נמיעף כב הלימודים מבני אהרן. וי"ל דס"ם כיון שפירשתי ואמרת אליהם להזהיר הגדולים על הקטנים קשה גנ"ל הכהנים בני אהרן בשלמא בלא זה הייתי אומר אי כתיב הכהנים ולא בני אהרן ה"א דוקא גדולים אבל לא קטנים לכך

תפסיר הרס"ג

(א) ת'ם קאל אללה למוסי. מר אלאימה בני הרון. וקל להם. לא ינגס כל ואחד מנכם במיית מן

אבן עזרא

(א) אמר אל הכהנים. אחר שהזהיר ישראל ובני אהרן בכללם להיותם קדושים הזכיר בני אהרן שהם חייבים להשמר מדברים אחרים בעבור שהם משרתי השם ויתכן להיות פי' אמור אל הכהנים כל הפרשה הנזכרת כי התורה בידם: ואמרת אליהם. טעמי המצות שהם חייבים לשמרם לבדם: לנפש. הוא המת: מלת יטמא. מבנין התפעל ודגשת הטי"ת להתבלע התי"ו: וטעם בעמיו. בכל ישראל שהם עמיו:

רבינו בחיי

(א) אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו. אמר, תחלה אמור אל הכהנים והחזיר עוד ואמרת אליהם ושעורו אמור אל הכהנים הפרשה של מעלה כי הם מורי התורה מזהירים את העם ואמרת

ספורנו

(א) ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים. מה שנאמר למעלה להבין ולהורות כל מיני הטומאות ולהבדיל בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור כי זה יאות יותר לכהנים כאמרו ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור ולהורות: ואמרת אליהם. שצריכים הם ליזהר בלעדי אלה גם מטומאת מת וחלול הזרע שהם מעלות קדושה לכהנים בלבד:

לנפש לא יטמא בעמיו. שום אחד מהכהנים לא יטמא לנפש בעמיו שהוא כל מת מן ההמון שאינו קרובו אלא שהוא מעמו בלבד:

חומת אנ"ך

(א) אמור אל הכהנים. בתנחומא. אמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי מלמד שהראה לו הקב"ה למשה דור דור וכו' והראהו שאול ובניו נופלים בחרב אמר לפניו רבש"ע מלך ראשון שיעמוד על בניך ידקר בחרב א"ל הקב"ה ולי אתה אומר אמור אל הכהנים שהרג נוב עיר הכהנים וכו' ע"ש וכבר בפני דוד כתבתי בעניותי במאמר זה. ואפשר במ"ש רז"ל אין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל וכתבנו דיוסף הוא בחינת יסוד. וגם בנימין אמר אהא בטיר אתרא דאתי כמ"ש בזהר הקדוש ויסוד הוא שלום בגימטריא עשו לבטלו והחרב ניתן לעשו. וזהו תמיהת משה רבינו מלך ראשון שיעמוד על בניך שהוא מבנימין שלא השתחוה לעשו והוא שטנו של עשו ידקר בחרב שהוא סטרא דעשו. והשיבו הקב"ה שהוא הרג בחרב

ב כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ
וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו׃
ג וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו
אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא׃
ד לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחַלּוֹ׃

תרגום אונקלוס

אֱלָהֵין לְקָרִיבֵיהּ. דְּקָרִיב לֵיהּ. לְאִמֵּיהּ וְלַאֲבוּהִי. וְלִבְרֵיהּ וְלִבְרַתֵּיהּ וְלַאֲחוּהִי׃ ג. וְלַאֲחָתֵיהּ בְּתוּלְתָּא דְּקָרִיבָא לֵיהּ. דְּלָא הֲוָת לִגְבַר. לַהּ יִסְתָּאַב׃ ד. לָא יִסְתָּאַב בְּרַבָּא בְּעַמֵּיהּ׃

תפסיר הרס"ג

קומה׃ (ב) אלא לנסיבה. אלאקרב אליה. אמה ואביה. ואבנה ואבנתה ואכ׳יה׃ (ג) ואכ׳תה אלבכר אלאקרב אליה. והי אלתי לם תציר לרגל. פבהא ינגס׃ (ד) ולא ינגס בכ׳טיר מן קומה. לאנה תבד׳לה׃

נוה שלום

(ד) בעל בעמיו, בכ׳טיר, כת"א וכנסת"י ברבה, והטעם שאפילו לנשיא לא יטמא, (אלכ׳טיר אלשריף ואלרפיע).

ת"א כי אם לשארו. יבמות כב סוטה ג: לאמו ולאביו. נזיר מג מד זבחים ק: ולאחותו. ברכות יט מגילה ג נזיר מח זבחים ק: הבתולה. יבמות ס: לה יטמא. נזיר מג סוטה ג יבמות לז: לא יטמא. יבמות כב ל קידושין עז זבחים ק: להחלו נזיר מג:

רשב"ם

בעמיו לא יטמא׃ (ד) לא יטמא בעל בעמיו. שום בעל בעם הכהנים לא יטמא לאשתו׃ להחלו. שהרי מתחלל מכהונתו ולפי דברי חכמים, לא מטמא לאשתו פסולה* וחללה אבל מטמא לאשתו כשרה ג.

רש"י

שהמת ג בתוך עמיו ולא מת ד מלוה׃ (ב) כי אם לשארו. (ת"כ) אין שארו אלא ה אשתו׃ (ג) הקרובה. לרבות את ו הארוסה׃ אשר לא היתה לאיש. למשכב׃ לה יטמא. ז מלוה (ת"כ)׃ (ד) לא יטמא בעל בעמיו להחלו. (ת"כ) לא יטמא לאשתו פסולה שהוא מחולל בה בעודה עמו וכן פשוטו של מקרא לא יטמא בעל בשארו בעוד שהיא בתוך עמיו שיש לה קוברין שאינה מת מצוה ובאיזה שאר אמרתי באותו שהיא להחלו להתחלל.

שפתי חכמים

איצטריך למכתב בני אהרן להזהיר הגדולים על הקטנים. אבל השתא דלמדתי זה מואמרת אליהם קשה ל"ל למכתב הכהנים. ומתרץ אי כתיב בני אהרן ולא הכהנים ה"א יכול אפילו חללים ת"ל הכהנים ר"ל שהוא כהן גמור. ועוד מתרץ רש"י שאל תקשה לו מנלן לתרץ דהכהנים ממעט חללים דלמא לכך איצטריך דאי לא כתיב הכהנים אלא בני אהרן ה"א דומיא דבני אהרן שהיו תמימים לאפוקי בע"מ לכך איצטריך הכהנים לרבות בעלי מומין. ומתרץ דמן בני אהרן אף בע"מ במשמע ולא היה מתורץ למה לי הכהנים אלא לכך איצטריך כמו שפירשתי לעיל למעט חללים ועוד קשה לרש"י בני אהרן ל"ל דלא היה לו למכתב רק הכהנים ויכול אני למעט חללים ולרבות בע"מ שהרי שניהם נתמעטו ממלת הכהנים. ומתרץ אי לא כתיב בני אהרן ה"א דגם בנות אהרן במשמעות של הכהנים דכ"מ שנכתב בתורה בל׳ זכר אף הנשים בכלל לכך אצטריך בני אהרן ולא בנות אהרן ע׳ במזרחי שפירש דלהכי איצטריכו תרווייהו דאלו מבני אהרן גריד׳ ה"א אף חללי׳ במשמע וא"כ אין כאן מיעוט הממעט חללים ויכולים להיו׳ נכללין בבני אהרן ת"ל הכהנים ילאו חללים והדר אמר ומנין לרבות אף בע"מ ת"ל בני אהרן כלומר דלא אתא שום מיעוט למעטינהו כמו שבא מיעוט הכהנים למעט חללים ונשאר בני אהרן דאף בע"מ במשמע ולמעט בנות אהרן ואלו בכהנים גרידא ה"א כהנת בכלל דהשוו לכל עונשין שבתורה נשים ול"ל איפכא דהוה לאומרא הכהנים יכול ולא חללים ת"ל בני אהרן ואף חללים בכלל בני אהרן דא"כ מעוטא דהכהנים במאי מוקמת ליה: ג דאל"כ בעמיו ל"ל אלא ר"ל שישנו בתוך עמיו שיש הרבה בני אדם שמתעסקין עמו לקבור אותו: ד ר"ל שאין לו קוברין שמיתר לטמא לו ומת מצוה הוא כל שקורין ואין אחרים עוסקין אותו. ה ר"ל שארו דכתיב הכא וא"ת היה לו לכתוב הקרובה שהיא ל׳ נקבה. וי"ל דכל היכא דכתיב שאר היינו שאר בשר והוי כאלו כתיב שאר בשר ובשר לשון זכר הוא לכך כתיב הקרוב בל׳ זכר: ו יש מקשין ואימא איפכא למעט הארוסה שלא יטמא לה. וי"ל דא"כ לשתוק קרא ולא יכתוב הקרוב׳ ואנן ידעינן דארוס׳ נמעוט מדכתיב אשר לא היתה דפשט הויה הוא קדושין וא"כ ממילא אנו יודעין דארוסה אסורה מלטמא לה אלא ע"כ הקרובה לרבו׳ בא שיטמא לה ואשר לא היתה פי׳ למשכב הוא כדפי׳ רש"י בסמוך. וא"ת מנא ליה לרבות ארוסה דלמא הא דכתי׳ הקרובה לרבות מוכת עץ הוא דאתא שלא תמעט מוכת עץ מד׳כתיב הבתולה ולא בעולה ואשר לא היתה בא למעט הארוסה וי"ל דא"כ לא לכתוב קרא לא הבתולה ולא הקרובה ואנא ידענא דלמוכת עץ מותר לטמא אלא על כרחך ל"ל דהקרובה לרבות ארוסה הוא בא ואשר לא היתה לאיש פי׳ למשכב וממילא איתרבי מוכת עץ כיון דבלא משכב נעשית בעולה, ואין להקשות לשתוק קרא מבתולה ולא לכתוב נמי אשר לא היתה לאיש. א"כ ה"א הקרובה למעט ארוסה הוא בא מש"ה הוצרך לכתוב אשר לא היתה לאיש כדפי׳ רש"י לציל וממילא ילפינן נמי למוכת עץ: ז מדכתיב לפניו לא יטמא בעל בעמיו כי אם לשארו וגו׳ ולאחותו הבתולה וגו׳ משמע דכל הני דקחשיב דשאי לטמא להן ל"ל למכתב עוד לה יטמא

מצות השם

(א) [רסג] (לאו קנב) שלא יטמא כהן הדיוט למתים זולתי אל המפורשים במקרא שנא׳ אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו:

(ג) [רסד] (עשה קה) שיטמאו הכהנים לקרוביהם המפורשים בכתוב שהם ששה ואם לא רצו מטמאין אותם בעל כרחם כאשר נתורם אלינו מאבותינו המקובלים על פסוק שנאמר לה יטמא:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) לנפש לא יטמא. כלומר אפי׳ לעמיו לקרובים וכ"ש נכרים. לאביו ולאמו לומר מה אביו ואמו שהם בני קיימא אף כל אלו בני קיימא יצאו נפלים שאינו מטמא להם. ומ"ט דכאן גבי כהן הדיוט מקדים אמו לאביו משום דגבי הדיוט כתיב יטמא הילכך לא מבעיא לאמו שהיא ודאי אלא אפי׳ לאביו שאינו ודאי יטמא. וגבי כ"ג דכתיב לא יטמא קאמר לא מבעיא לאביו שאינו ודאי אלא אפי׳ לאמו שהיא ודאי לא יטמא: לאחיו ולאחותו. איתמר בת"כ יכול לאחיו ולאחותו מן האם ת"ל לבנו ולבתו מה בנו ובתו שהם יורשין אף אחיו ואחותו היורשין אותו לאפוקי נן האם שאינם יורשין: (ב) כי אם לשארו הקרוב אליו. איתמר בת"כ הקרובה ולא הארוסה וגבי לאחותו פרש"י הקרובה אליו לרבות הארוסה ושיא הכותנת דכיון דכהן אינו מטמא לארוסתו א"כ דין הוא שיטמא לאחותו ארוסה הואיל ואם היה בעלה כהן אינו מתעסק בקבורתה. והז"ל שארו זו אשתו וכן מוכח לקמן דכהן מטמא לאשתו דכתיב לא יטמא בעל בעמיו להחלו הא שלא להחלו מטמא ועוד מדכתיב ולאחותו הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש לה יטמא הא אם היתה לאיש לא יטמא לה לפי שבעלה קרוב לה יותר ומטמא לה ואפי׳ כהן דכתיב והיו לבשר אחד ואין לך קורבה גדולה מזו: (ג) ולאחותו הבתולה. הז"ל לאחותו הוא דאינו מטמא הא הוא מטמא למת מצוה. ונמצא בספר הרמב"ם ז"ל דהיינו מת מוטל על הדרך והוא רחוק כל כך מבני אדם שאם יצעק שמואלו מאותו מקום לא יהא קולו נשמע לאחרים. וזהו שאז"ל קורא ואין אחרים עונין אותו זהו מת מצוה וזהו חומרא גדולה דמשמע שאם אנו מוצאין שום מתעסקים אחרים דאין כהן יכול להטמא למת מצוה: (ד) לא יטמא בעל בעמיו להחלו. פירש

אבן עזרא

(ב) כי אם לשארו הקרוב אליו. היה נראה לנו כי פירושו כמו איש איש אל כל שאר בשרו שם כלל ואחר כן פרט לאמו ולאביו: וטעם בעל בעמיו. שלא יטמא הבעל באשתו וכאשר ראינו שהעתיקו רבותינו כי יטמא לאשתו ושמו לשארו כדרך אסמכתא כאשר פירשתי במלת לעם נכרי ואמרו כי פי׳ בעל גדול שהעם ברשותו כמו בעליו אין עמו בטל הפי׳ הראשון. וטעם להזכיר אמו קודם האב כי הזכר חי יותר מהנקבה ברוב: הקרובה אליו. להיות אחותו מאם והנה לא יטמא בעל בעמיו בכהנים או בישראלים חוץ מהנזכרים: להחלו. דגשות הלמ"ד להתבלע אחר והוא שם

רבינו בחיי

אליהם פרשה זו. ואבותינו ז"ל פירשו אמור ואמרת להזהיר הגדולים על הקטנים, והאזהרה הזו לומר שלא נסייע בטומאת הקטנים בידים ובאו בזה אזהרות רבות בתורה כפי מה שדרשו רז"ל בדם ובשרצים ובטומאה נסייע באחד מהם שיעברו עליו הקטני׳ ומהם נלמוד לכל אסורין שבתורה שלא נסייע באחד מהם שיעברו עליו הקטנים אבל אם יעשו הן לדעת עצמן אין אנו מצווין עליהם להפרישם, ויאמר הכתוב לפי המדרש הזה אמור אל הכהנים בני אהרן ותחזור ותאמר להם שלא יטמאו ושיהיו כל בני אהרן נשמרים מזה ואפילו הקטנים.

ובמדרש אמור ואמרת, אמירה ראשונה שיטמא למת מצוה, אמירה שניה שלא יטמא לאחרים, ומה שהוצרך הכתוב לומר הכהנים והיה הכתוב ראוי לומר אמור אל בני אהרן אבל היה זה להוציא החללים מכלל הפרשה כי אע"פ שהם בני אהרן אינם כהנים. ולכך הוצרך לבאר הכהנים:

נחל קדומים

ב (א) כי אם לשארו וגו׳ ולאביו וגו׳. בנזיר דף מ"ג ע"ב נקטע ראשו של אביו אינו מטמא וכתבו התוספות בכהן הדיוט מיירי דמותר ליטמא לאביו ולא בכ"ג ונזיר. ודבריהם צריכין ביאור דמה באו ללמדנו מקרא שכתוב. ואחד קדוש פירש דכונת התוספות דאפשר היה לפרש בכהן גדול ובא לצורך הדיוק דדרשינן לאביו הוא דלא יטמא אבל מטמא למת מצוה והייתי דורש לאביו שלם לא יטמא אבל מטמא למצוה אם הוא שלם דוקא. ולהכי כתבו

מסורת הקריאה

(ג) הקרובה, הקו"ף בדגש: (ד) להחלו, נמסר במס"ג ה׳ מלין בטעמא, פי׳ סוף פסוק לא ישרתוהו לעולם כי אם מרכות ובה׳ מקומות ישרתוהו מאיילא בתיבתו וסי׳ א׳ להחלו דין, ב׳ לדרתיכם (במדבר ט"ו כ"א) ג׳ ממועצותיהם דהושע (י"א ו׳) ד׳ והאשתאלי בריש דה"א (ב׳ נ"ג) ה׳ וקויתי לו (ישעיה ח׳ י"ז) והמקף מחברו בתיבה אחת ולכן נחשבת למלה אחת, וי"א בטעם לאתנחתא פי׳ האתנחתא לעולם לא ישרתנה כי אם מונח בר מן י"א מקומות:

מרפא לשון

ד) לא יטמא בעל בעמיו, ברבה בעמיה, ה"ג וכ׳ היא"ר ז"ל דלא כנ"א רבא בעמיה ולפי גי׳ זו כ׳ הרמב"ן שהוא כמו מבעלי יהודה וכו׳ והוא דחוק שלפי פירושו יהיה לאו זה כפול ומיותר, והל"ל לנפש לא יטמא בעל בעמיו, ועוד שהיל"ל לא יטמא קדוש בעמיו כי לא משום כבוד הכהן הזהירו הכ׳ שלא יטמא למתים, אבל לפי גירסתינו תהיה בית פעל שמושית ור"ל שלא יטמא בעליון בעמו כגון נשיא

תרגום אונקלוס

לְאַחְוָתֵיהּ: ה. לָא יְמָרְטוּן מְרַט בְּרֵישְׁהוֹן. וּפָתָא דְדִקְנְהוֹן לָא יְגַלְּחוּן, וּבִבְשַׂרְהוֹן. לָא יְחַבְּלוּן חִבּוּל: ו. קַדִּישִׁין יְהוֹן קֳדָם אֱלָהֲהוֹן. וְלָא יַחֲלוּן. שְׁמָא דֶאֱלָהֲהוֹן. אֲרֵי יָת קוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ. קוּרְבַּן אֱלָהֲהוֹן. אִנּוּן מְקָרְבִין וִיהוֹן קַדִּישִׁין: ז. אִתְּתָא מַטְעֲיָא וּמַחֲלָא לָא יִסְּבוּן. וְאִתְּתָא דְּמִתָּרְכָא מִבַּעְלַהּ לָא יִסְּבוּן. אֲרֵי קַדִּישׁ הוּא קֳדָם אֱלָהֵיהּ: ח. וּתְקַדְּשִׁנֵּיהּ. אֲרֵי יָת קוּרְבַּן אֱלָהָךְ הוּא

ויקרא כא אמור

ה לא־יקרחה קרחה בראשם
ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם
לא ישרטו שרטת: ו קדשים
יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם
אלהיהם כי את־אשי יהוה לחם
אלהיהם הם מקריבם והיו קדש:
ז אשה זנה וחללה לא יקחו ואשה
גרושה מאישה לא יקחו כי־קדש
הוא לאלהיו: ח וקדשתו כי־את־

ה ׳יקרחו קרי

ת"א לא יקרחו. קידושין לו מכות כ: ופאת זקנם. יבמות ה נזיר מ מא כה קידושין לה מכות כא: קדושים יהיו. יבמות כ סנהדרין נג פג זבחים יז: הם מקריבים. סנהדרין נא: ואשה גרושה, יבמות כב לב לד. גיטין פב. קידושין עח: גרושה. יבמות סד סה: וקדשתו. מ"ק כח. יבמות פח. נדרים סב. גיטין נט הוריות יג:

בעל הטורים

מלוס: לנפש לא. בגי' דם המת: (ה) לא יקרחה. כתי' בה"א לחייב על ה' קרחו' אפי' קרה מאיבען בפע' א': ופא' זקנ' בגי' זו בתער: (ח) וקדשתו. שלש קדושות בפסוק לפתוח לאשון ונכרך לאשון

רש"י

הוא מכהונתו: (ה) לא יקרחו קרחה. (ת"כ) על מת ח והלא אף ישראל הוזהרו על כך אלא לפי שנאמר בישראל בין עיניכם (דברים יד) יכול לא יהא חייב על כל הראש ת"ל בראשם וילמדו ישראל מהכהנים בגזר' שוה נאמר כאן קרחה ונאמר להלן בישראל קרחה מה כאן כל הראש ט אף להלן כל הראש במשמע כ"מ שיקרח בראשו ומה להלן על מת אף כאן על מת: ופאת זקנם לא יגלחו. לפי שנא' בישראל (ויקרא יט) לא תשחית יכול לקטן במלקט י ורהיטני לכך נא' לא יגלחו שאינו חייב אלא על דבר הקרוי גלוח ויש בו השחתה וזהו תער: ובבשרם לא ישרטו שרטת. לפי שנא' בישראל (ויקרא שם) ושרט לנפש לא תתנו יכול שרט חמש שריטות לא יהא חייב אלא אחת ת"ל לא ישרטו שרטת לחייב על כל שריטה ושריטה שתיבה זו יתירה היא לדרוש שהיה לו לכתוב לא ישרטו ואני יודע שהיא שרטת: (ו) קדושים יהיו. (ת"כ) על כרחם יקדישום ל ב"ד בכך: (ז) זונה. שנבעלת בעילת ישראל האסור לה כגון חייבי כריתות או נתין או ממזר: חללה. שנולדה מן הפסולים שבכהונה כגון בת אלמנה מכ"ג או בת גרושה וחלוצה מכהן הדיוט וכן שנתחללה מן הכהונה על ידי ביאת אחד מן הפסולים מ לכהונה: (ח) וקדשתו. על כרחו שאם לא

רשב"ם

(ה) לא יקרחו. על מת. והוא הדין לישראל (ז) ותללה.*באותן שכתוב בהן ולא יחלל זרעו:

שפתי חכמים

אלא למלוס: ח כמו שמוכיח רש"י מג"ש: ט וא"ת דלמא איפכא מה להלן בין עיניכם דוקא אף בכהנים בין עיניכם דוקא ולא על כל הראש. וי"ל דאין יכול למילף כהנים מישראל לענין זה דשא בהדיא כתיב הכא בראשם דמשמע כל הראש. ואין להקשות השת' נמי היאך ילפינן גבי ישראל נמי כל הראש הא כתיב בין עיניכם. די"ל דודאי כל הראש במשמע והא דכתיב בין עיני' לג"ש אחרת אצטריך כדי שילמוד תפילין מיניה דכתיב והיו לטוטפות בין עיניכם שלא תאמר בין עיניכם ממש דילפינן ג"ש כתיב הכא בין עיניכם ולהלן כתיב לא יקרחו קרחה בין עיניכם מה להלן מקו' שעושה קרחה אף גבי תפילין מקום שעושה קרחה. ואין להקשות היאך ס"ד שילמוד כהנים מישראל דדוקא בין עיניכם דה"ל לא יקרחו קרחה ל"ל וגו' הא בכלל ישראל הם. די"ל דלכך אצטריך כדי שילמוד ממנו שאם קרח הרבה קריחות בפעם אחת שחייב על כל קריחה וקריחה, ובזה יתורץ קושית הא"ס שהקשה היאך מלו רז"ל לדרוש לפי שנאמר לא תשימו קרחה בין עיניכם אין לי אלא על בין עיניכם מנלן לרבות את כל הראש ת"ל בראשם והא בין עיניכם כתיב ואם קרא בראשם בא לרבות כל הראש קרא דבין עיניכם היכי מיתוקמא והדרשה הוה ליה למדרש איפכא לפי שנאמר לא יקרחו קרחה בראשם שומע אני כל הראש ת"ל בין עיניכם לא אמרתי אלא על בין העינים בלבד דהשתא ליכא לאקשויי והא בראשם כתיב דבין העינים נמי ראשם הוא שאפילו מקצת ראשו ראשם מקרי והא דהדר כתביה גבי כהנים אינו אלא משום קרחה יתירה דאית ביה לחייב על כל קרחה וקרחה וכו' והרב הניח הדבר בצ"ע ודו"ק: י ר"ל יהא נמי חייב וכו' וילפי' ישראל מכהנים דריבה בהן הכ' מצות יתירות אפ"ה אינן חייבין אלא אגילוח כעין תער ישראל נכ"ש: כ וילפינן ישראל מכהנים מג"ש דשריטה שריטה אבל א"ל דילפינן במה מצינו ישראל מכהנים שיהו חייבין על כל שריטה דאיכא למיפרך מה לכהנים שריבה בהן מצות נהכי לריכים אנו לג"ש. ואף שלא הזכיר זה רש"י ז"ל מפני שסמך במה שכתב בג"ש דקרחה קרחה. ולא חש להאריך: ל מדלא כתיב קדושים הם אלא קדושים יהיו משמע על כרחם: מ כגון אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט שנתחללה היא מן הכהונה ונקראת חללה אע"פ שקודם לכן ג"כ היתה אסורה לכהן כ"מ אם בא כהן אחר כך עליה שחייב שני לאוין אחד

דעת זקנים מבעלי התוספות

הרב בכור שור כמו לבעל בעמיו כלומר באפי' לכ"ג שמת שסוף בעל ואדון וקדושתו גדולה אפ"ה לא יטמא לו כהן אחר אם אינו מקרובין המוזכרים בפסוק:

מצות השם

(ו) [רסה] (לאו קס) שלא יטמא כהן טבול יום עד שיעריב שמשו כי קודם הערב שמש אחר הטבילה נעשה שני לטומאה שנאמר קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם:
(ז) [רסו] (לאו קסא) שלא ישא ויבעול כהן בין גדול בין הדיוט אשה זונה שנאמר אשה זונה לא יקחו:
(שם) [רסז] (לאו קסב) שלא ישא ויבעול כהן בין גדול בין הדיוט אשה חללה שנאמר וחללה לא יקחו:

תפסיר הרס"ג

(ה) לא ינתפו נתפא מן שער רוסהם. וזואיא לחאהם לא יחלקוהא. ופי אבדאנהם. לא יכ'דשון כ'דשא: (ו) וליכונו מקדסין לרבהם. ולא יבד'לו אסם רבהם. פאנהם למא הם מקרבין קראבין אללה רבהם אלדאימה. יכונו מקדסין: (ז) באמראה פאגרה ומבד'ולה לא יתזווגו. ובאמראה מטלקה מן בעלהא לא יתזוגו. פאן כל ואחד מנהם מקדס לרבה: (ח) וקדסה באלאלזאם.

נוה שלום

(ז) זנה, פאגרה, האשה הנבעלת לאסור לה נק' פאגרה וכן האיש הבא על אשה האסורה לו נקרא פאגר. והוא שם משותף לנשבע על שקר או עושה עול, ותרגם במשלי אדם בליעל, אלאנסאן אלפאגר. (ח) וקדשתו, פקדסה באלאלזאם, על כרחו, עיין רש"י ועיין

חלק הדקדוק

ה) לא יקרחה, תיבת יקרחו בהא לרמוז הדין שאמרו במשנה הקורח חמש קרחות על מת אחד או קרחה אחת על חמשה מתים (שי"ש): ז) ואשה גרושה מאישה, התרגום ואתתא דמתרכא, הדלת בחירק והתיו רפי וכן כולהו שבתרגום הניקוד בכולם כן הוא. מתרכא המם בשוא, דמתרכא הדלת בחירק, ומתרכא, הוו בשורק ואין במם חירק והתיו רפי, וכן הוא בכל הקדמונים גם בדפוסים, ומלמדי תינוקות שלא ידעו דקדוק הלשון עותו שלא כדת. ומה שתרגם כאן וחללה ומחלה, ולקמן גבי כהן גדול תרגם חללה חלילא, פי' הראשונים כי החללה יש בה שני סוגים, האחד שנבעלה לפסול לה שנעשית חללה, והשני שתהיה בת חלל: ח) כי את

אבן עזרא

הפעל מבנין נפעל: (ה) לא יקרחו קרחה בראשם. על המת: ופאת זקנם. על המת כמנהג מקומות בארץ כשדים והנה התברר פי' את פאת זקנך: וטעם שרטת. אפי' אחת וכבר נזהרו ישראל על אלה: וטעם הזכירם כי ראש מוקרח וזקן מגולח ובשר שרוט לא ישמש לפני השם: (ו) ולא יחללו שם אלהיהם. פי' כי את אשי ה': (ז) אשה זנה. לא מצאנו על דרך הפשט בכל המקרא זונה כי אם כמשמעה גם כן ויתנו את הילד בזונה כאשר פירשתיו: וחללה. שאינה מפורסמת כזונה ולפי הפשט היה נראה מדברי יחזקאל כי אלמנות כהן מותרות לכהנים לכן דברי הקבלה הוא הנכון: (ח) וקדשתו. במחשבה ובדבור: לחם אלהיך. מאכל שהוא קרב לשם: אני

רבינו בחיי

(ד) לא יטמא בעל בעמיו. פי' רש"י ז"ל לא יטמא הבעל לאשתו פסולה שהוא מחולל בה מכהונתו. והרמב"ן ז"ל פי' בעל נכבד כמו בעלי יהודה הנכבדים שביהודה, אמר לא יטמא נכבד בעמיו להקל את כבודו כי למעלת הכהן בעבור שהוא ראוי להיות הגדול והנכבד בעמיו יזהירנו שלא יחלל מעלתו בטומאת המתים. ודרשו רז"ל בעמיו במת שהוא בתוך עמיו יצא מת מצוה:

מסורת הקריאה

שישרתנה מאיילא על פי המסורה, והיא דומה לטפחא שנוטה לצד ימין וסימן וימיני טפחה שמים, וסי' הי"א נמסר בסדר פנחס כ"ח כ"ו: (ו) והיו. מלעיל: (ז) יקחו. הקו"ף בקמץ. ונמסר יו"ד בקריא וקמצין וסי' א' ב' בפסוק דין, ג' ובליעל כקוץ מונד (ש"ב כ"ג ו') ד' אהליהם וצאנם יקחו (ירמיה מ"ט כ"ט) ה' תחלת עריצים (איוב כ"ז י"ג) ו' קשר נביאיה (יחזקאל כ"ב כ"ה) ז' והאלמנה אשר תהיה (שם מ"ד ב"ב) ה ומבניך אשר יצאו דמלכים (ב כ' י"ח) ט' וחברו דישעיה (ל"ט ז') י' בניך ובנותיך יקחו (יחזקאל כ"ג כ"ה): (ח) וקדשתו. הקו"ף בלי קדמא רק קטן לבד על התי"ו:

מרפא לשון

ואב"ד וכמו שתר' הגאון ז"ל. ז) אשה זונה וחללה, מטעיא ומחלא. ה"ג ול"ג מחללא וכן דרך לחסר למ"ד הכפל כדמתר' ולא יחללו, ולא יחלון, ואף בלה"ק כמו כי תחל, לבלתי החל, ואמנם ניקוד מטעיא ומחלא אינו מדוקדק לפי שהם מבנין נפעל וראוי היה להנקד המי"ם בשורק מוטעיא ומוחלא, וכמו שית' לקמן פ' יד. ואשה גרושה, דמתרכא. כ' מהרי"ץ ז"ל בח"ה ז"ל דמתרכא הדלת בחירק והתי"ו רפה וכן כלם מנוקדים כן בכל הקדמוניות גם בדפוסים ומלמדי תינוקות שלא ידעו דקדוק הלשון עותו שלא כדת עכ"ל טעמו דמה שגורסים מלמדי תינוקות דמתרכא בדגש הוא תר' המתגרשת בל' הווה וזה שיבוש אבל הגי' העיקרית דמתרכא ברפי היא תר' המגורשת בל' עבר. א"נ מה שגורסין דמתרכא בל' מתפעלת יהיה משמע שהאשה יכולה לגרש עצמה שלא ברצון בעלה מה שאינו אבל הגי' העיקרית דמתרכא בל' נפעלת משמע שהיא גרושה ע"י בעלה דוקא וכן עיקר ואעפ"י שלפי הדקדוק היה ראוי להנקד התי"ו בשורק והריש בדג"ש ודכוותיה מתר' האשם המושב לה' דמתיב

לחם אלהיך הוא מקריב קדש
יהיה־לך כי קדוש אני יהוה
מקדשכם: ט ובת איש כהן כי תחל
לזנות את־אביה היא מחללת באש
תשרף: ס י והכהן הגדול מאחיו
אשר־יוצק על־ראשו שמן המשחה
ומלא את־ידו ללבש את־הבגדים
את־ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם:
יא ועל כל־נפשת מת לא יבא לאביו
ולאמו לא יטמא: יב ומן־המקדש
לא יצא ולא יחלל את מקדש

תרגום אונקלוס

מְקָרֵיב . קַדִּישׁ יְהֵי לָךְ . אֲרֵי קַדִּישׁ . אֲנָא יְיָ מְקַדֶּשְׁכוֹן : ט. וּבַת גְּבַר כָּהֵין . אֲרֵי תִּתַּחַל לְמִטְעֵי . מְקְדוּשַׁת אֲבוּהָא הִיא מִתַּחֲלָא . בְּנוּרָא תִּתּוֹקַד : י. וְכָהֲנָא דְּיִתְרַבָּא מֵאֲחוֹהִי . דְּיִתְרַק עַל רֵישֵׁיהּ מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְדִיקָרֵיב יָת קוּרְבָּנֵיהּ . לְמִלְבַּשׁ יָת לְבוּשַׁיָּא . יָת רֵישֵׁיהּ לָא יְרַבֵּי פֵּירוּעַ . וּלְבוּשׁוֹהִי לָא יְבַזַּע : יא. וְעַל. כָּל נַפְשָׁת מִיתָא לָא יֵיעוֹל . לַאֲבוּהִי וּלְאִמֵּיהּ לָא יִסְתָּאַב : יב. וּמִן מַקְדְּשָׁא לָא יִפּוֹק . וְלָא יַחֵיל . יָת מַקְדְּשָׁא

תפסיר הרס"ג

לאנה יקרב קרבאן רבך אלדאים. פליכון לך מקדסא. כמא אני אללה מקדסכם: (ט) ואיי אבנה' רגל אמאם. תבד'לת פפגרת. פקד פצ'חת אביהא. פלתחרק באלנאר: (י) ואלאמאם אלכביר מן אכ'ותה. אלד'י יצב עלי ראסה דהן אלמסח ויכמל ואגבה בלבס אלת'יאב. פלא ישעת' ראסה. ות'יאבה לא ימזקהא: (יא) ועלי אי אנסאן מיית לא ידכ'ל. חתא באביה ואמה לא ינגס: (יב) ומן אלמקדס לא יכ'רג וראהמא. ולא יבדל קדס (י"נ

נוה שלום

רמב"ם רפ"ד מהל' כלה"מ. (ט) תחל לזנת, תבד'לת פפגרת, נתחללה וזנתה, את אביה וכו'. פקד פצ'חת אביהא, בישה את אביה כלומר חללה כבודו שהרי הוא עצמו אינו נעשה חלל ותחל מלשון חילול עיין רש"י וראב"ע. ואונקלוס תרגם בענין אחר. (יב) לא יצא, לא יכ'רג וראהמא, לא יצא אחר מטתם ואפילו אביו ואמו, שאין כ"ג יוצא אחר המטה. ואם הוא בשעת עבודה אפילו כהן הדיוט אינו יוצא,

חלק הדקדוק

לחם אלהיך, תיבת כי במקף וגעיא בכל התיגאן לא בתביר. וכ"כ רמ"ל ז"ל: י) אשר יוצק, האלף בגעיא: ד) והנוגע בכל טמא נפש, תיבת והנוגע בפשטא אחת בכל התיגאן, וזוהי שטת ר"מ לונזאנו והירושלמיים, והיא

אבן עזרא

ה' מקדשכם. כלכם: (ט) כי תחל. לדעת רבים מגזרת תחלה ולפי דעתי מלשון חלול רק הוא מהבנין הכבד הנוסף כמו לא יחל דברו ועל שני הפירושים המלה היא מפעלי הכפל רק היא זרה ויתכן שתהיה זרה החל גם תחל שלא יתערבו עם טעם תחלה בעבור היות התי"ו קמוץ בקמץ קטן וכן לבלתי החל: ובת כהן. אם חללה עצמה בזנות בעבור שחללה כבוד אביה: באש תשרף. בעולה או ארוסה: (י) את הבגדים. והם בגדי קדש: את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם. מזה הכתוב נלמוד מה שהעתיקו חז"ל במשפט האבלות: (יא) ועל כל נפשת מת לא יבא. גוף מת והגוף חסר כי מת שם התאר וכן ועשיר יענה עזות ומאכלו בריאה תחסר שם: וטעם לא יבא. באהל או בבית ששם המת: וטעם לאביו ולאמו. שהיא מצוה עליו לכבדם בחייהם ובמותם ואף כי לאחיו ולבנו: (יב) ומן המקדש לא יצא אמרו

אבי עזר

(ט) כי תחל) הנה במאיר כתיב ונוית כי תחל בתוך הוראת תחלה וגם בתוך הוראת חלל שמע ווניה גם לדידיה לא הוברר הדבר. אבל המורים על חלל

ת"א ובת איש כהן. סנהדרין נ נא סו עז: את אביה היא מחללת. שם ס עב עו: באש תשרף. פסחים עה: והכהן הגדול מאחיו. יומא יח. הוריות ט יב. חולין קלד: את ראשו לא יפרע. סוריות יב יג: ועל כל נפשות מת. לא סנהדרין ד הוריות יב עז חולין עב: לאביו. נזיר מז: לאביו ולאמו לא יטמא. שם מח: ומן המקדש לא יצא. סנהדרין יח יע סד זבחים יז:

רשב"ם

(ט) ובת איש כהן, ארוסה, ומפורש בסנהדרין:*

בעל הטורים

וליתן לו מנה יפה ראשון: (ט) באש תשרף. ולפי שכל מעשה הכהנים באש לפיכך מיתתה באש: (י) והכהן הגדול. בה' גדול מאחיו בנוי בכח בעושר בחכמה ובשנים: יולק. ב' דין ואידך והכר יולק יסודס מלמד שמשמן המשחה אשר עשה משה היה מושך ככהר וממנו היו מושחין כל המלכים: ללבוש. ב' דין ואידך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש כדדרשינן גדלהו משל אחיו וזהו כיון שמלא ידו ללבוש הבגדים אז ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש: (יא) ועל כל נפשות מת וגו'. כל הפסוק האותיות של סופי

רש"י

רלה לגרשה הלקהו ויסרהו עד שיגרש: קדוש יהיה לך. נהוג בו קדושה לפתוח ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה(ת"כ):(ט)כי תחל לזנות. כשתתחלל על ידי זנות ם שהיתה בת זיקת ע בעל וזנתה או מן האירוסין או מן הנשואין. ורבותינו נחלקו בדבר והכל מודים שלא דבר הכ' בפנויה: את אביה היא מחללת. חללה ובזתה את כבודו שאומרים עליו ארור שזו ילד ארור שזו גדל: (י) לא יפרע. לא יגדל פרע על אבל פ ואיזהו גידול פרע יותר מל' יום: (יא) ועל כל נפשת מת. באהל צ המת: נפשת מת. להביא רביעית דם מן ק המת שמטמא באהל: לאביו ולאמו לא יטמא. לא בא אלא להתיר ר לו מת מצוה: (יב) ומן המקדש לא יצא. אינו הולך אחר המטה ועוד מכאן למדו רבותינו שכ"ג מקריב אונן ש וכן משמעו אף אם מתו אביו ואמו אינו צריך לצאת מן המקדש אלא עובד עבודה: ולא יחלל את מקדש. שאינו מחלל

שפתי חכמים

משום גרושה ואחד משום חללה: נ וא"ת הא לעיל נמי כתיב קדושים יהיו על כרחם. י"ל דלעיל מיירי לענין שלא יטמא למתים חייב ב"ד להפרישו בע"כ והכא מיירי באשה הפסולה וזהו דנקט רש"י הכא ואם לא רלה לגרש הלקהו כו': ס דק"ל דמשמע דוקא כשתתחיל לזנות היא בשרפה הא אם כבר התחילה לזנות ולא היו יודעין ולבסוף נודע הדבר אינה בשרפה וזה אין לו שום טעם לכן פי' כשנתחללה ע"י זנות והודיענו שמלת תחל מל' חלול ולא לשון התחלה: ע זיקה ל' קשירה ומלכיהם נהוגים ת"י ומלכיהם זקוקין: פ דילפינן מבני אהרן דכתיב לאשיכם אל תפרעו מה להלן על האבל אף כאן על האבל ואיזהו גידול פרע יותר מל' יום דילפינן מנזיר דכתיב בו יהיה גדל פרע יהיה בגי' שלשים: צ ר"ל מדכתיב לא יבא ואין שייך ביאה אלא בדבר שיש לו תוך: ק וא"ת והא בפ' הקת ג"כ כתיב במת בנפש ופרש"י בנפש זו רביעית דם ול"ל תרי קראי. וי"ל דכאן מדבר שמטמא באהל והתם מדבר במטמא במגע: ר דהא כבר כתיב ועל כל נפשות מת לא יבא וע"כ זה בא ללמד שאינו נטמא אף לאביו ולאמו דאי דוקא לאמר ב"א הוא דאתא פשיטא דהא אפי' כהן הדיוט הוא אסור כדכתיב לנפש לא יטמא אלא ע"כ על כל נפשות מת לא יבא לאסור בכ"ג. אף מה שהתיר בכהן הדיוט דהיינו אביו ואמו וא"כ לאביו ולאמו לא יטמא ל"ל אלא ודאי לכך איצטריך דאי לאו לאביו ולאמו ה"א כיון דקרא ועל כל נפשות וגו' בא לאסור בכהן גדול אף מה שהתיר בכהן הדיוט ולעיל התיר לו ג"כ מת מצוה ואביו ואמו וכאן בכ"ג אסור לו הכל והואיל ואסר לו מת מצוה בכאן ה"א אף באביו ואמו אם הם מת מצוה אסור לו ליטמא להן דדוחק הוא לחלק לכך חזר וכתב לאביו ולאמו לא יטמא לומר לך דאביו ואמו לא דמי לשאר אדם דלשאר אדם אסור ליטמא אפי' מת מצוה ולאביו ולאמו כשהן מת מצוה מותר ליטמא להן. כך מצאתי: ש פי' מקרא הוא ילפינן דהיינו מדכתיב ולא יחלל את

מצות השם

(שס) [רסח] (לאו קסג) שלא ישא ויבעול כל כהן שום אשה גרושה שנאמר ואשה גרושה מאישה לא יקחו:

(ח) [רסט] (עשה קו) לקדש זרעו של אהרן ולהקדימו לכל דבר שבקדושה מאהל שהש"י בחר בהם וקרבם ולקחם לעבודתו שנאמר וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב:

מסורת הקריאה

כי, במקף לא בתביר: (י) ראשו, נמסר עליו ג' מלין בטעמא, ור"ל ג' מלין נמצא בטעם מוגח לגרמיה. (הוא הפסק שאחר מלת ראשו נקרא לגרמיה), קודם מהפך א' דין, ב' תפרעו (לעיל י' ו') ג' ושם שני בניו (רות א' ב'): יפרע, הרי"ש בקמץ, והוא

נחל קדומים

התוספות דבכהן הדיוט איירי ודוק כי קצרתי: ט (ב) באש תשרף והכהן הגדול. רמז ליהושע בן יהוצדק הכהן הגדול על שלא מיחה בבניו שנשאו נשים נכריות נענש שהושלך לתוך כבשן האש ובספרי פ' בלק דורשו בענין אחר רבינו מהר"א מגרמיזא בכ"י:

מרפא לשון

ולא דמתתב מטעם זה כמשי"ת בפ' נשא (ה ח). ט) ובת איש כהן, כהין. ה"ג ול"ג כהנא מפני העמדת הטעם וכן וכהן כי יקנה ובת כהן כהין וחב. את אביה היא מחללת, מקדושת אבוהא היא מתחלא. תר' הפועל נפעל כדרכו בכ"מ כמו בתר' זרע זרע (בראשית א) אשר לא ידעו איש (בפ' וירא יט ח) ומ"ש במחברת הללים לפי שאין האב נעשה חלל שזינתה בתו אלא הבת היא שנעשית זונה וחללה ולזה היא חייבת מיתה ומש"ה את אביה היא מחללת דרשוהו רז"ל לכמה פנים י"א שבארוסה הכתוב מדבר שזינתה והיא בבית אביה וי"א שאם היו נוהגים בו קדש נוהגים בו חול ארור שזה ילד ארור שזה גידל והתר' תפס הצד השני שהוא עיקר הנושא למש"ה באש תשרף. ואמנם אפשר לפרש ל' הכ' כפי התר' ממש כי את אביה היא מחללת ר"ל חלק הנתון בה מאביה שמחמתו נמשך לה קדושת הכהונה וזהו שתר' מקדושת אבוהא היא מתחלא. באש תשרף, בנורא תתוקד. כבר פירשנו כי נורא בתר' ירצה אל צורת האש לא אל חומרה דווקא וכן אמרו בפסחים באש תשרף אמר רב מתנה מפתילה של אבר דכ' באש תשרף לרבות כל שרפות הבאות מחמת האש וכו' וכל היכא דכ' באש לרבות כל שריפה הבאה מחמת האש הוא והכתיב ושרף אתו על עצים באש ותניא באש ולא בסיד רותח התם באש תשרף לבסוף כתיב שרפה לרבות כל שריפה הבאה מחמת האש הכא כתיב ושרף אתו על עצים באש, אמר רחמנא באש אין מדי אחרינא לא ע"כ וכבר נת' זה לעיל ד' יב. י) והכהן הגדול, וכו' ודיקריב ית קרבניה וגו' פירוש שהוא גדול

אֱלֹהָיו כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו
אֲנִי יְהוָה: יג וְהוּא אִשָּׁה בִבְתוּלֶיהָ
יִקָּח: יד אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה
אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה
מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה: טו וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ
בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ: ס שני
טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
יז דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזַּרְעֲךָ
לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם לֹא
יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו: יח כִּי
כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב
אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֻם אוֹ שָׂרוּעַ:

תרגום אונקלוס

דֶּאֱלָהֵיהּ . אֲרֵי . כְּלִיל . מְשַׁח רְבוּתָא דֶּאֱלָהֵיהּ . עֲלוֹהִי אֲנָא יְיָ : יג. וְהוּא. אִתְּתָא בִּבְתוּלַהָא יִסַּב : יד. אַרְמְלָא וּמְתָרְכָא וַחֲלִילָא מַטְעֲיָא . יָת אִלֵּין לָא יִסַּב . אֱלָהֵין . בְּתוּלְתָא מֵעַמֵּיהּ יִסַּב אִתְּתָא : טו. וְלָא יַחֵיל זַרְעֵיהּ בְּעַמֵּיהּ . אֲרֵי . אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁיהּ : טז. וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימַר : יז. מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן לְמֵימַר . גְּבַר מִבְּנָךְ לְדָרֵיהוֹן . דִּיהֵי בֵיהּ מוּמָא . לָא יִקְרַב . לְקָרָבָא קוּרְבָּנָא קֳדָם אֱלָהֵיהּ : יח. אֲרֵי כָל גְּבַר . דְּבֵיהּ מוּמָא לָא יִקְרַב . גְּבַר עֲוִיר אוֹ חֲגִיר . אוֹ חֲרִים אוֹ סְרִיעַ : יט. אוֹ

ת"א כי נזר שמן. הוריות יב : והוא אשה בבתוליה יקח . יבמות נט וש"נ : אלמנה. יבמות נט: אלמנה וגרושה וחללה. שם ס כתובות כט וש"נ : בתולה מעמיו. יבמות עא עז קידושין עג: יקח אשה. יבמות סא : ולא יחלל זרעו בעמיו. יבמות ס וש"נ : איש מזרעך. חולין כד : איש עור. בכורות עד : או חרם. שם :

בעל הטורים

תיבות כפולות רמז לרביעית דם הבא משני מתים שמטמא : לחופה וכן והוא כחתן יוצא מחופתו:בבתוליה. בי"ת ויו"ד יתירין (יג) והוא אשה בבתוליה יקח. והוא עולה י"ח רמז בן י"ח שנה דהוי מלי למכתב בתולה רמז עד י"ב שנים בתוליה שלמים :

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) אשר יהיה בו מום לא יקרב. תימה אמאי מצרכינן במסכת קידושין קרא הנני נותן לו את בריתי שלום לומר כשהוא שלם ולא כשהוא חסר תיפוק ליה מהכא וצ"ע :

רש"י

בכך את העבודה שהתיר לו הכתוב הא כהן הדיוט שעבד אונן חלל : (יד) וחללה. שנולדה מפסולי ת כהונה : (טו) ולא יחלל זרעו. הא אם נשא אחת מן הפסולות זרעו הימנה חלל מדין קדושת א כהונה : (יז) לחם אלהיו. מאכל אלהיו כל ב סעודה קרויה לחם כמו (דניאל ה) עבד לחם רב : (יח) כי כל איש אשר בו מום לא יקרב. אינו דין ג שיקרב כמו (מלאכי א) הקריבהו נא לפחתך : חרם. שחוטמו שקוע בין שתי העינים שכוחל שתי עיניו ד כאחת : שרוע. שאחד מאיבריו גדול מחבירו עינו אחת גדולה ועינו אחת קטנה או שוקו אחת

שפתי חכמים

מקדש אלהיו דה"ל מדכתיב לא יצא דרשינן הכי איך יתכן לדרוש השתי דרשות מן המקרא הזה דהא שדרשו אינו הולך אחר המטה משמע בין בעבודה ובין שלא בעבודה ולפי המדרש האחר יחייב שיפרש בשעת עבודה : ת וא"ת הא כבר פי' לעיל ואי רוצה לפרש גם כאן היה לו לפרש גם פי' שני שפירש לעיל והיה לו לפרש ג"כ זונה דכתיב כאן . וי"ל כאן צריך לפרש הפי' של חללה דה"א דמיירי דוקא בשנתחללה מן הכהונה ע"י ביאת פ' מן הפסולים פי' אף שלא כדרכה. אבל בתולה שנולדה מן הפסולין לכהונה לא הוה חללה דדוקא כתיב והללה זונה דמשמע חללה שהיא זונה דהא כתיב לפניו אלמנה וגרושה דמשמע אלמנה או גרושה א"כ גם בכאן היה לו לכתוב וזונה דמשמע או זונה אלא מדכתי' זונה בלא וא"ו משמע חללה שהיא זונה לכך הוצרך רש"י לפרש דנולד' מפסולי כהונה גם כן מקרי חללה וזונה לא קאי אחללה והא דלא כתיב וחללה וזונה דכך המקרא לדבר כן כמו לעיל כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו היה לו לכתוב ולאמו : א (כמ"י) ר"ל שבניו הזכרים מותרים ליטמא ולישא גרושה וכל כיוצא בזה : ב וא"ת למה לא פי' זה לעיל דכתיב לחם אלהיהם הם מקריבי' והיו קודם . וי"ל דלעיל ה"א הא דנקט לחם וגו' קאי על לחם הפנים שהיה בהיכל אבל הכא כתיב לא יקרב להקריב וגו' להקריב ל"ל אלא ע"כ בכל הקרבנות שמקריבים על המזבח מיירי לכך הוצרך לפרש כל מאכל וכו' : ג דאל"כ לא יקרב ל"ל דהא לעיל כתיב לא יקרב : ד פי' שחוטמו שקוע סמוך לעיניו עד שכשרוצה לכחול שתי עיניו אין חוטמו מעכבת מלכחול שתיהן יחד בכחילה אחת:

מצות השם

(יא) [רע] (לאו קסד) שלא יכנס כ"ג באהל המת ואפי' לאותם המתים שחובה על שאר הכהנים לטמא הוא אינו יכול להטמא שנאמר ועל כל נפשות מת לא יבא :
(שם) [רעא] (לאו קסה) שלא יטמא כ"ג לא במגע ולא במשא אפי' לאביו ולאמו שנאמר לאביו ולאמו לא יטמא :
(יג) [רעב] (עשה קז) שישא הכהן הגדול נערה בתולה ולא קטנה ובוגרת שנאמר והוא אשה בבתוליה יקח :
(יד) [רעג] (לאו קסו) שלא ישא כ"ג את האלמנה ואפי' מן האירוסין שנאמר אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח :
(טו) [רעד] (לאו קסז) שלא יבעול כ"ג את האלמנה ואפי' בלא קדושין שנאמר ולא יחלל זרעו בעמיו :
(יז) [רעה] (לאו קסח) שלא יעבוד כהן בעל מום קבוע בבית המקדש שנאמר איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב וגו' :

תפסיר הרס"ג

תקדיס) רבה. לאן למא תאג דהן מסח רבה עליה. אנא אללה שרפתה: (יג) והו פלא יתזווג אלא באמראה בכר : (יד) אמא ארמלה או מטלקה ומבד'ולה ופאגרה. פלא יתזווג באחדי מן הולאי. אלא באמראה בכר מן קומה יתזווג : (טו) ולא יבד'ל נסלה בסואהא מן קומה. לאני אללה מקדסה : (טז) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא : (יז) מר הרון וקל לה. אי רגל מן נסלך עלי מר אגיאלהם. יכון פיה עיב. לא יתקדם. ליקרב קרבאן רבה : (יח) לאן כל רגל פיה עיב לא יתקדם. פמן ד'אלך אלאעמא ואלאזמן.

נוה שלום

עיין רמב"ם פ"ב מהל' בה"ב. (יג) והוא אשה וכו', והו פלא יתזוג אלא וכו', כשנושא אשה לא ישא אלא בתולה, אלמנה וכו'. (יד) זנה, יפאגרה, כמו לפי שהוא אסור לישא בעולה וכן וזנה עיין ראב"ע. בתולה, בכר, בכסר אלבא, והשם בתולים, בכארה, והשרש בערבי נחלק לפנים אחרים. גם השם העברי משותף לזולת בתולי הנערות. (טו) זרעו, נסלה בסואהא, בזולתה, דהינו בעולה או אחת מהפסולות לו אעפ"י שהיא מעמיו. (יח) פמן ד'לך

אבן עזרא

המעתיקים אחר המת והוא הנכון ויש אומרים בשבעת ימי המלואים וזה לא יתכן כי כבר באר ומלא את ידו ג"כ יתכן שלא יצא מן המקדש כי אם לדבר מצוה : (יג) בבתוליה. יש שמות בלשון הקדש לא יפרדו לעולם כמו נעורים וזקונים ועלומים ובתולים ויש שמות בלשון הקדש שלא יתחברו נטף ושכם וזהב וברזל : (יד) אלמנה וגרושה. כלל מכהן או מישראל : וחללה זנה. חסר וי"ו הדבק כמו שמש ירח עמד זבולה : וטעם להוסיף כי אם בתולה. להזכיר עמיו כי הבתולה השבויה והמתייהדת אסורה לו : (טו) ולא יחל זרעו. פי' אלמנה וגרושה בסתר כי את כל אלה לא יקח בגלוי ואחר שהזכיר קדושת הכהנים החל להזכיר המומין : (טז) לחם אלהיו.

אבי עזר

בכל המקרא נאמרים בשני למדי"ן. והמורים על תחלה נאמרים חסר למ"ד אחת במקרא. לכן נראה יותר שהוראתו מלשון תחלה ודברי הרב שכתב ויתכן שתהיה זרה לא אוכל לפרש היטב כי הצירי מורה יותר על לשון תחלה כמו שאר רעותיה המוזכרים. והנה החל הגוף הוא החל להיות נגור : (יא) (על נפשות מת והגוף חסר וכו') ולדעתי לא חסר מאומה כי נפש הוא מושאל לגוף כמו והנפש אשר לא תעונה כל נפש אשר תאכל וכאלו נאמר על כל גוף מת לא יבוא. וכבר פרשתי יפה בפסוק

נחל קדומים

יג (ג) והוא אשה בבתוליה יקח. והוא גימטריא י"ח דבן י"ח לחופה. הכי דרוש דורשי רשימות. ויען כי ראיתי מי שכתב והוא בקונטרים הנדפס מצואות הרב משה יונה ז"ל שזה היה בזמנם שהיו בריאים

חומת אנ"ך

סטרא דעשו לכהנים שהם נחינת חסד : (יז) איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום. דהו"א כיון שהוא מוחזק שהוא משלשלת כהונה לא ידחה

מסורת הקריאה

חד מן א"ב חד חד זקף קמץ וסי' נמסר בריש ויקרא : (יב) כי, כ"ד בטעם פזר מנוים במס"ר : נזר, הנגינה בנו"ן : (יג) בבתוליה, הבי"ת רפה, דכלל ב' אותיות בג"ד כפ"ת זו אצל זו כשהם ממוצא אחד שהראשונה דגושה אעפ"י שהיא סמוכה לאותיות אהו"י אינו אלא כשתהיה נקודה בשוא כמו לא ירדנו בפרך כ"כ כל המדקדקים, מ"ש : (יח) בו, נמסר עליו כולם בלא מקף, ר"ל כל

מרפא לשון

בשני דברים בשמן המשחה. שיוצק על ראשו ומתקדש בו ובבגדי כהונה שלובש ומתכפר לו בהן כמו הקרבנות וכמו שנת' לעיל סוף פ' משפטים שכל דבר שיעשה האדם להרצות בו לפני השי"ת נקרא קרבן. יד) וחללה זונה, וחלילא מטעיא. לעיל תר' חללה דכהן הדיוט מחלא, והכא של כהן גדול תר' חלילא גר' הטעם לפי שהחללה יש בה ב' סוגים א' שנבעלה לפסול לה, והב' שנולדה בפיסול ואשר היא מהסוג הא' תקרא בל' התר' מחלא בל' מופעלת מפני שהיא מחוללת ע"י אחריב שמפני שנבעלה לפסול לה נתחללה ואשר היא מהסוג הב' תקרא חלילא לפי שהיא חללה מעצמה משעת הורתה בפיסול ולפי שהחללה שנבעלת לפסול לה היא אסוריה לכ"ג מטעם שאינה בתולה לכן לא תר' ומחלא כמו בכהן הדיוט שהוא מותר בבעולה אלא תר' חלילא כי רק שנולדה מפסולי כהונה אפשר שישאנה והיא בתולה צריך להזהירו עליה וכמ"ש הרא"ם ז"ל על דברי רש"י ז"ל בפסוק זה ע"ש. חי) או חרום או שרוע, או חרים

יט אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה בוֹ שֶׁבֶר רָגֶל
אוֹ שֶׁבֶר יָד׃ כ אוֹ־גִבֵּן אוֹ־דַק אוֹ
תְבַלֻּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ
מְרוֹחַ אָשֶׁךְ׃ כא כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ
מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ
לְהַקְרִיב אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה מוּם בּוֹ
אֵת לֶחֶם אֱלֹהָיו לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב׃
כב לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וּמִן־
הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל׃ כג אַךְ אֶל־הַפָּרֹכֶת
לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי־
מוּם בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי כִּי

תרגום אונקלוס

גְּבַר . דִּיהֵי בֵּיהּ תְּבַר רִגְלָא . אוֹ תְּבַר יְדָא : כ. אוֹ גְבִין אוֹ דוּקָא . אוֹ חִלִּין בְּעֵינוֹהִי . אוֹ גַרְבָן אוֹ חֲזָזָן . אוֹ מְרִיס פַּחֲתִין : כא. כָּל גְּבַר דְּבֵיהּ מוּמָא . מִזַּרְעָא דְּאַהֲרֹן כָּהֲנָא . לָא יִקְרַב . לְקָרָבָא יָת קוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ . מוּמָא בֵּיהּ . יָת קוּרְבַּן אֱלָהֵיהּ . לָא יִקְרַב לְקָרָבָא : כב. קוּרְבַּן אֱלָהֵיהּ . מִקּוּדְשֵׁי קוּדְשַׁיָּא . וּמִן קוּדְשַׁיָּא יֵיכוּל : כג. בְּרַם לְפָרוּכְתָּא לָא יֵיעוֹל . וּלְמַדְבְּחָא . לָא יִקְרַב אֲרֵי מוּמָא בֵּיהּ . וְלָא יַחֵיל יָת מַקְדְּשַׁי . אֲרֵי . אֲנָא יְיָ

ת"א שבר רגל. שם מה : או גבן או דק. מגילה כד בכורות לח מג : או תבלל. בכורות לח מד : בעינו. שם מד : או גרב. בכורות מא מג : או מרוח אשך. שם מד : כל איש אשר בו מום. שם מג : לחם אלהיו. זבחים קא קב : אך אל הפרכת. עירובין קה : ולא יחלל. בכורות מג :

בעל הטורים

(כב) לחם אלהיו. הפסוק מתחיל בלמ"ד ומסיים בלמ"ד. רמז לס' מומין באדם : (כג) אך אל הפרוכת לא יבא. אך מיעוטא הוא שלפעמים יבא כההיא דאמרינן אם אין הכהנים נכנסים לויים אם אין טהורין נכנסין טמאין אם אין טמאין נכנסין בעלי מומין :

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) אך אל הפרכת לא יבא. במ"כ עביד לריכותא מפרכת וממזבח דאי כתיב פרכת משום דלפנים ואי כתב מזבח משום דבר עבודה הוא :

שפתי חכמים

ה וא"ל היינו פסח די"ל פסח מיירי שאבריו כשאר כל אדם אך שוק א' יותר קצרה אבל שרוע הוא להיפך כי כל איבריו כשאר אבריס של אדם אך שוק א' הוא יותר ארוך ול' שרוע הוא מל' כי קצר המצע מהשתרע : ו ר"ל שיש לו כמין חלזון או כמין נחש או כגרגיר של ענב בעיניו יש שגורסין חלזון נחש עיניו ר"ל שיש לו כמין חלזון או נחש בעיניו וי"א ענב ל' עניבה דדרך של נחש שכורך את עצמו ועניבה הוא ל' כריכה והכל הוא דבר אחד : ז פחדין פי' ביצים : ח דאל"כ כל איש אשר בו מום שנים ל"ל הא לעיל כתיב איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום וגו' : ט וא"ת והא רש"י פי' זה לעיל וע"ק דכאן מפרש כל מאכל ולעיל פירש דוקא מאכל אלהיו. וי"ל דלעיל מדבר בקרבן תמידין דהם נקראים לחם שנאמר לחמי לאשי והכא מדבר בקדשי קדשים וה"א דלא מקרי לחם לכן פירש כל מאכל קרוי לחם : י דאל"כ מה לי ולפרוכת עד שיזהיר הכ' מלבא שם : כ וא"ת להכתב ב ומפורש בת"כ : ולא יחלל את מקדשי. שאם עבד

רש"י

ארוכה ה מחברתה: (כ) או גבן. שגביני עיניו שערן ארוך ושוכב : או דק. שיש לו בעיניו דוק שקורין טיל"א. כמו (ישעיה מ) הנוטה כדוק : או תבלל. דבר המבלבל את העין כגון חוט לבן הנמשך מן הלבן ופוסק בסירא שהוא עוגל המקיף את השחור שקוראים פרוניל"א והחוט הזה פוסק את העוגל ונכנס בשחור ותרגום תבלול חליז לשון חלזון שהוא דומה לתולעת אותו החוט וכן כינוהו חכמי ישראל במומי הבכור חלזון נחש ו עינב: גרב וילפת. מיני שחין הם : גרב . זו החרס שהיא יבשה מבפנים ומבחוץ : ילפת . היא חזזית המצרית ולמה נקראת ילפת שמלפפת והולכת עד יום המיתה והוא לח מבחוץ ויבש מבפנים ובמקום אחר קורא לגרב שחין הלח מבחוץ ויבש מבפנים שנא' (דברים כח) ובגרב ובחרס כשסמוך גרב אצל חרס קורא לילפת גרב וכשהו' סמוך אצל ילפת קורא לחרס גרב כך מפור' (בכורו' מד): מרוח אשך. לפי התרגו' מריס פחדין ז שפחדיו מרוססים שביצים שלו כתותין. פחדין כמו (איוב מ) גידי פחדיו ישורגו: (כא) כל איש אשר בו מום. לרבות שאר ח מומין : מום בו. בעוד מומו בו פסול הא אם עבר מומו כשר : לחם אלהיו. כל מאכל ט קרוי לחם: (כב) מקדשי הקדשים. אלו קדשי הקדשים : ומן הקדשים יאכל. אלו קדשים קלים. ואם נאמרו קדשי הקדשים למה נאמרו קדשים קלים (ת"כ. זבחים קא) אם לא נא' הייתי אומר בקדשי הקדשי' יאכל בעל מום שמצינו שהותרו לזר שאכל משה בשר המלואים אבל בחזה ושוק של קדשים קלים לא יאכל שלא מצינו זר חולק בהן לכך נאמרו קדשים קלים : (כג) אך אל הפרכת. להזות ז' הזאות י שעל הפרכת: ואל המזבח. החיצון ושניהם הוצרכו

מצות השם

(יח) [רעו] (לאו קסט) שלא יעבוד כהן בעל מום עובר כל זמן שהמום בו שנאמר כי כל איש אשר בו מום לא יקרב וגו' : (כג) [רעז] (לאו קע) שלא יכנס כהן בעל מום להיכל שנא' אך אל הפרכת לא יבא :

תפסיר הרס"ג

ואלאכ'רם ואלכ'אמע ; (יט) או רגל יכון פיה כסר רגל. או כסר יד (כ) או אחדב או אכ'פש. או כת'יב פי עינה. או בה גרב או חזאז. או אדר ; (כא) כד'אך כל רגל פיה עיב. מן נסל הרון אלאמאם. לא יתקדם ליקרב קראבין אללה. ומהמא ד'אלך אלעיב פיה. פקרבאן רבה. לא יתקדם ליקרבה ; (כב) לאכן רזק רבה. מן כ'ואץ אלאקדאס. ועואמהא יאכל ; (כג) אמא אלי אלסגף פלא ידכ'ל. ואלי אלמד'בח. פלא יתקדם אד' פיה עיב. ולא יבד'ל מקאדסי. לאני אללה.

נוה שלום

רגל וכו', ומן המומים הפוסלים איש עור וכו' ועוד יש מומים רבים המפורשים בדברי קבלה נלמדים מאלו הכתובים בתורה. פסח, אזמן, שאפס כח אחד מאיבריו, חרום. אכ'רם, שנחסר תנוך חוטמו או נפצע. שרוע, כ'אמע, שצולע בהלוכו, והוא בערבי כמו אערג', ותרגם שרוע שבמומי בהמה בענין אחר וכן אנקלוס הבדיל ביניהם. (כ) גבן, אחדב, חוט שדרתו בולט לחוץ. דק, אכ'פט, עיניו קטנות. תבלל, כתיב, בליטה בתוך עינו, וי"ג וכת, (אלוכתה כאלנקטה פי אלשי, יקאל פי עינה וכתה). מרוח אשך, אדר, ביציו נפוחים וגדולים. (כא) מום בו, ומהמא וכו', וכל זמן שיש בו מום פסול הא אם עבר מומו כשר. (כב) ומן הקדשים יאכל, ועואמהא יאכל, שאוכל מן הכל בין מקדשי

אבן עזרא

הוא קרבן המזבח ואלה הכהנים הדיוטים על כן אמר כל מי שהוא מזרע אהרן הכהן : (יט) חרם. הפך שרוע והנה חרם מגזרת חרם ; שרוע. מגזרת מהשתרע : (כ) או גבן. קרוב מגזרת הרים גבנונים והגו"ן שרש והוא שם התאר וכן דק והוא כמשמעו להיות דק קצר קומה : תבלול בעינו. יש אומרים מגזרת תבל עשו השחתה ויש אומרים מגזרת בלולה בשמן והתי"ו על שני הפירושים נוסף גם גרב בעין על דעת רבים כן ; ילפת. כטעם דבק מגזרת וילפת שמשון וי"א עוות מגזרת ויחרד האיש וילפת והיו"ד נוסף כיו"ד יצהר : מרוח. שם התאר מגזרת רוח : אשך. הביצה ואחר שפרט אמר כלל כל איש אשר בו מום : וטעם מום בו. כמו אביו ואמו קלל : (כב) לחם אלהיו. לחם הפנים והאשם והחטאת שהם קדשי הקדשים כנגד השלמים כי גם השלמים קדש : ומן הקדשים. המעשר והבכור : (כג) אך

אבי עזר

בעשור לחודש תענו את נפשותיכם : (יג) (נבתוליה וגו' יש שוות בלשון הקודש שלא

נחל קדומים

וחזקים אבל עתה יכולים להמתין עוד. ומזה נמשך דגם משז"ל על בן ד' שלא נשא דכל ימיו בעבירה והקדוש ברוך הוא אומר תפח עצמותיו וכו' לפי סברתו ישתנה הזמן עוד כמה שנים. ואני ההדיוט אומר דאין לסמוך על זה דתורה חתומה נתנה בש"ס ובפוסקים ואין להורות קולות בדבר שחיי עולם הבא תלוי בזה ואכמ"ל. ואפשר דלרמז זה מלבד כי והוא גימט' י"ח עוד נרמז בס"ת אשה בבתוליה יקח גימ' ח"י ובא הרמז פעם ב' בסוף תיבות לרמוז דגם באחרית הימים בגלות החיל הזה לא נשתנה הזמן. דהגם דעתה הגוף חלש מ"מ עתה הזקין היצה"ר ונתחזק בתוקף גדול. ויש טעם למנין זה כי יסוד נקרא חי ולכן בן י"ח

חומת אנ"ך

אותו מום ודוקא השתא פסול לא להלן אמר לחידוש אפי' מזרעך לא יקרב. וכפל הכתובים דע שיש ב' מיני מומין מום מיוחד באדם והוא קל. ומין שני

מסורת הקריאה

בו בזה הענין בלא מקף רק בטעם, אבל זולת זה מצינו מלת בו במקף כמו בו בערו (ויקרא י"ג י"ח) : (כג) אני, במרכא :

מרפא לשון

או שריע. ולקמן שרוע וקלוט תר' יתיר וחסיר וצריך לפרש למה הכא תר' שרוע שריע, ולקמן תר' יתיר וגר' דהכא לפי ששני השמות חרום ושרוע הם שווים בשני הלשונות כי חרום הוא מל' חרם שהוא בל' התר' ג"כ חרמא ושרוע הוא מלשון סרח העדף שתרגומו ג"כ סרחא לכן תר' שרוע שריע כלשונו שכן הוא כנגד שם חרים, אבל לקמן ששני השמות שרוע וקלוט אינם שוים בשני הלשונות שניהם כי קלוט תר' חסיר לכן הוצרך לתר' שרוע יתיר שכן הוא כנגד שם חסיר, ואמנם ב' התרגומים של שרוע שהם שריע ויתיר אעפ"י שמתחלפים בלשונם מ"מ עניינם אחד דשריע היינו יתיר כמו וסרח העדף שתר' וסרחא דיתיר אלא ששם שריע נאות להזדויג כנגד שם חרים ושם יתיר נאוה להזדויג כנגד חסיר כפי צחות הלשון. כ) או תבלול בעינו, או חליז בעינוהי. כ' היא"ר ז"ל יש בתרגומים חלוף נוסחאות ובערוך ערך חלז, ובפרק על אלו מומין היה בעינו דק תבלול חלזון נחש וכו' וי"מ חלזון הוא תבלול ותר' בבלי או חליז בעינוהי, והת' ירושלמי חלזנא וצ"ע כי לפי זה נר' שהתרגום שלנו נקרא תרגום בבלי והלא אונקלוס הגר מפי ר' אליעזר ורבי יהושע אמרו וכולם מארץ ישראל היו ואפשר שלמד לפניהם וירד

אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: כד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל־כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: פ כב א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן
וְאֶל־בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר
הֵם מַקְדִּשִׁים לִי אֲנִי יְהוָה:
ג אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל־אִישׁ ׀
אֲשֶׁר־יִקְרַב מִכָּל־זַרְעֲכֶם אֶל־
הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מִלְּפָנַי אֲנִי יְהוָה: ד אִישׁ אִישׁ
מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב

תרגום אונקלוס

מְקַדְּשְׁהוֹן: כד. וּמַלֵּיל מֹשֶׁה. עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי. וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי. וְיִפְרְשׁוּן מִקּוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלָא יַחֲלוּן יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי דְּאִנּוּן מַקְדְּשִׁין. קֳדָמַי אֲנָא יְיָ: ג. אֵימַר לְהוֹן. לְדָרֵיכוֹן. כָּל גְּבַר דְּיִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכוֹן. לְקוּדְשַׁיָּא דְּיַקְדְּשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ. וְסָאוֹבְתֵיהּ עֲלוֹהִי. וְיִשְׁתֵּיצֵי. אֱנָשָׁא הַהוּא. מִן קֳדָמַי אֲנָא יְיָ: ד. גְּבַר גְּבַר מִזַּרְעָא דְּאַהֲרֹן. וְהוּא סְגִיר אוֹ דָאִיב. בְּקוּדְשַׁיָּא

ת"א דבר אל אהרן. סנהדרין פג זבחים טו טז יז תמורה ג: בני ישראל. זבחים מה: ולא יחללו. שבת לג. ע"ז כז כד זבחים מד מה: אמר אליהם. כתרא קכ: אשר יקרב. זבחים מה מעילה ו: איש איש מזרע אהרן. הגיגה ד וש"כ:

תפסיר הרס"ג

מקדסהמא: (כד) פאמר מוסי בד'אלך הרון ובניה. וסאיר בני אסראיל: (א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר הרון ובניה. באן יגאנבו אקדאס בני אסראיל. ולא יבד'לו מא סמיתה קדסא. ממא הם מקדסוה לי. אנא אללה שרפתה: (ג) קל להם. אי רגל מן נסלכם עלי מר אגיאלכם. תקדם אלי' אלאקדאס אלד'י יקדסוהא בני אסראיל ללה. פקרבה ונגאסתה עליה. פינקטע ד'אלך אלאנסאן מן בין ידיי. אנא אללה אלמעאקב: (י"נ בני אסראיל ללה. והו פי חד נגס ילזמה פתכ'תרם תלך אלנפס מן עאלמי. אנא אללה אלמעאקב:) (ד) אי רגל מן נסל הרון. פי מא הו אברץ או ד'איב. פלא יאכל מן אלאקדאס.

נוה שלום

קדשים בין מקדשים קלים, עיין רש"י ז"ל. (ב) שם קדשי, מא סמיתה קדסא, מה שקראתיו קדש מכל מה שהם מקדישים לי. (ג) וטמאתו עליו, פי חד נגאסה ילזמה, והוא טמא בטומאה שחייבין עליה כרת על ביאת המקדש, עיין רמב"ם פי"ח מהל' פסולי המוקדשין. מלפני, מן עאלמי, בפתח אלמים, משני עולמים העה"ז והעה"ב.

אבן עזרא

אל הפרכת לא יבא. להיותו כהן גדול גם אל המזבח לא יקרב: (כד) וטעם ואל כל בני ישראל. שלא יזבח להם שלמים בעלי מום לולי הקבלה ובעבור שהזכיר כי בעל מום יאכל קדש הזהיר שיהיה האוכל טהור. (ב) וינזרו. כמו והזרתם והוא מבנין נפעל והטעם ירחקו ויבדלו מגזרת נזיר: ולא יחללו. מושך עצמו ואחר עמו וכן הוא ולא יחללו את שם קדשי ולא יחללו אשר הם מקדישים לי: וטעם אני ה' קדוש. וטעם מלפני אני ה'. כי אחר שיכרת מלפני השם לא יעמוד כאשר פירשתי בסוד השם: (ד) עד אשר יטהר.

אבי עזר

יתפרדו וכו') כי מצינו לעולם בלשון רבים אשת נעורים בן זקונים אבל זהב וכסף לא ימצא בלשון רבים. וכבר כתבו המדקדקים טעם נכון שקראו הכוונו כספים בלשון רבים: (ב) (וינזרו כמו והזהרתם) כי יש סוברים והזהרתם מגזרת השלמים וכבר סתר הרב דעתם כי אין הה"א מאותיות הנעלמים באמצע תיבה ובאמת וינזרו והזהרתם שניהם מגזרת חסרי נו"ן: שם (ולא יחללו) ראיתי כי גם רש"י ז"ל כתב סרס המקרא וכו' ולא ידעתי למה יצאו מגדר הפשט שלא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדשים אותי בתפלתם ובקרבנתם ואם יגעו בקדשים בימי טומאתם יחללו שמי המקודש וצריך כל

דשב"ם

(ב) וינזרו. מאכילת קדשים בטומאת הגוף: (ג) אשר יקרב. לאכול:

רש"י

עבד עבודתו ל מחוללת להפסל: (כד) וידבר משה. המצוה הזאת: אל אהרן וגו' ואל כל בני ישראל. להזהיר ב"ד על מ הכהנים (ת"כ): (ב) וינזרו. אין נזירה אלא פרישה וכן הוא אומר (יחזקאל יד) ויגזרו מאחרי (ישעיה א) נזורו אחור, יפרשו מן הקדשים בימי טומאתן. ד"א וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי ולא יחללו את שם קדשי סרס המקרא נ ודרשהו: אשר הם מקדישים לי. לרבות קדשי כהנים עצמן: (ג) כל איש אשר יקרב. אין קריבה זו אלא אכילה וכן מצינו שנאמרה אזהרת אכילת קדשים בטומאה בל' נגיעה בכל קדש לא תגע (ויקרא יב) אזהרה לאוכל ולמדוה רבותינו מג"ש ם וא"א לומר שחייב על הנגיעה שהרי נא' כרת על האכילה בלו את אהרן שתי כריתות זו אצל זו ואם על הנגיעה חייב לא הוצרך לחייבו על האכילה וכן נדרש בת"כ וכי יש נוגע חייב א"כ מה ת"ל יקרב משיכשר להקרב שאין חייבין עליו משום טומאה אא"כ קרבו מתיריו ע וא"ת שלש כריתות בטומאה למה פ כבר נדרשו במס' (שבועות ז) אחת לכלל ואחת לפרט וכו': וטמאתו עליו. וטומאת האדם עליו. יכול בבשר הכ' מדבר וטומאתו של בשר עליו ובטהור שאכל את הטמא הכ' מדבר ע"כ ממשמעו אתה למד במי שטומאתו פורחת ממנו צ הכ' מדבר וזהו האדם שיש לו טהרה בטבילה: ונכרתה וגו'. יכול מצד זה לצד

שפתי חכמים

מנא ליה לרש"י דלמא מזבח הפנימי וי"ל דאי מדבר במזבח הפנימי א"ז לא צריך למכתב הו ואל הפרוכת לא יבא דאם אסור ליקרב למזבח הפנימי שהוא חוץ לפרוכ' מכ"ש שאין רשאי ליקרב אל הפרוכת אלא אי מדבר במזבח החיצון שניהם הוצרכו לכתוב ומפרש כו': ל כלומר מקדשי שהא' בקרא אינו מקדש ממש אלא פי' עבודתו כי מלת מקדש קא' על מקדש ממש וגם על העבודה שנעשה במקדש: מ דאל"כ מה לישראל כאן אלא אזהרת כהנים. נ ר"ל וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי אבל לא כמו שכ' בקרא ואי לא מסורס המקרא אלא אשר הם מקדישים לי כתיב אחר ולא יחללו ואשר הם מקדישים לי מרבה אני אפילו קדשי כהנים עצמן כדפירש רש"י בסמוך א"כ אין לפסוק הכרע דמצינו לפרש דלאו דולא יחללו קאי ג"כ על אשר הם מקדישים לי או את אשר הם מקדישים לי קאי אאני ה' ויהיה פירושו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי אבל אותם אשר הם מקדישים לי אני ה' להפרע מהם אבל אינם בחילול וכו'. הרא"ם ואני מצאתי בספר מוגה דהאי ד"א שגרס רש"י לעיל ע"ם וצריך להגיה האי ד"א למטה וכך הוא הגירסא יפרשו מן הקדשים בימי טומאתן וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי אני ה' ולא יחללו את שם קדשי סרס המקרא ודרשהו ד"א אשר וכו'. ושמעתי לפרש דהכי פירושו דלישנא קמא פרש"י וינזרו מקדשי בני ישראל בימי טומאתן ולפי הד"א שפרש"י וינזרו וכו' דקאי אבהמ' שהקדישו לקרבן שוזהרו הכהנים שלא יאכלו אותם אלא יקריבו אותן ע"ג מזבח דלא תימא מאחר דקדשים מותרים לכהנים אחר הקרבת מתירין א"כ בהמה משהקדישה אותה תהא נמי מותרת לכן הזהיר ע"ז ולכך מפרש רש"י הקרא ודורשו כאלו כתיב וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי דקאי על קריאת שם של הקדש: ס ה"ג ולמדוהו רבותינו בהיקש וכי יש נוגע חייב א"כ כו' ר"ל אם על הנגיעה חייב לא הוצרך לחייבו על האכילה אלא ע"כ צ"ל אין קריבה זו אלא אכילה. וא"ת לעולם אימא לך יקרב מיירי בנגיעה ודקשה לך א"כ לשתוק מן האכילה האמור בלו את אהרן הילטריך דה"א אין עונשין מן הדין. וי"ל דוקא בעונש דיני אדם אין עונשין מן הדין אבל בדיני שמים עונשין מן הדין: ע ר"ל אינו חייב אלא א"כ קרב דבר שמתיר את הקרבן באכילה דהיינו חלב וזריקת דם: פ ר"ל לפי מה שפירשתי לעיל שהרי נא' כרת על האכילה בלו את אהרן שתי כריתות זו אצל זו ואם על וכו'. דמשמע דגם כרת זה מדבר באכילה וא"כ לפ"ז מכ"ש קשה ג' כריתות ל"ל הא כבר נדרשו: צ כלומר מדכתיב עליו כלו' שעדיין מצות השם (כ) [רעה] (לאו קעה) שלא יעבוד כהן בעודו טמא שנא' ולא יחללו את שם קדשי:

חומת אנ"ד

כולל אדם ובהמה וזה חמור כיון שישנו אוס אף בבהמה. המין הא' אמר בתחילת הכתובים שיעבר עליו הכהן ויענש. המין השני החמור עליו נאמר ולא יחלל את מקדשי שמלבד שיענש הכהן עוד העבודה תתחלל. הרב הגדול

מסורת הקריאה

(ב) וינזרו, נמסר עליו לית וא' וינזרו, ר"ל לית בשוא הוי"ו וא' הוי"ו בפתח (הושע ט' י'), והוא חד מן כ"ב זוגין מן ב' ב' חד מלרע וחד מלעיל, ר"ל חד בשוא וחד בפתח, כי בעלי המסורת

מרפא לשון

לבבל או אפשר שהוא עשה התר' ירוש' בעצמו וחכמי בבל תקנוהו אח"כ ללשונם עכ"ל מה שאמרו במשנה היה בעינו דק תבלול חלזון נחש, פי' תבלול של חלזון נחש כי תבלול הוא שם פועל מל' בלבול וחלזון שם דבר המבלבל העין והיינו חליז שבתר' ומ"ש היא"ר שנק' תרגום בבלי או שאונקלוס ירד לבבל או שחכמי בבל העתיקוהו מתר' ירושלמי כל אלו דברים רחוקים מאד והנכון מ"ש במחברת הכללים כלל א'. או גרב או ילפת, או גרבן או חזזן. פי' כמו בעל גרב או בעל חזזית וכמ"ש בפ' תצוה (כח יז). מרוח אשך, מריס פחדין. ה"ג ובקדמוניות פחתין. ועמ"ש היא"ר

ז"ל כי פחדין מל' גידי פחדיו ישורגו ופחתין מל' פחיתות לפי שהן פחיתות האדם וחסרונו ולשון אשך הוא נוטרי' איש כאן כלו' ששם ניכר בין איש לאשה ולד"ן כי פחדין או פחתין הוא כמו בהתין בחילוף המוצאות ופירוש מריס פחדין מרוח המבושים או מעוך המבושים, ובמה שתר' פחתין ולא פחתא רמז דהיינו הביצים שדרכם להיות רבים לא הגיד דווקא דמכל שכן הוא. ב) וינזרו, ויפרשון. ה"ג בפתח היו"ד ופי' היא"ר ז"ל כלומר יפרישו את עצמם ומ"מ כן דרך התר' בכ"מ כמשי"ת בפ' מסעי ל"ג יג וכמ"ש מהרי"ץ בפי' הסליחות על ולא נהדר ריקן מקמך. ד) והנגע

בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר והנגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע: ה או איש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו או באדם אשר יטמא לו לכל טמאתו: ו נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים: ז ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים כי לחמו הוא: ח נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה אני יהוה: ט ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללהו אני יהוה

תרגום אונקלוס

לא ייכול. עד דידכי. ודיקרב בכל טמי נפשא. או גבר. דתפוק מניה שכבת זרעא: ה. או גבר דיקרב. בכל רחשא דיסתאב ליה. או באנשא דיסתאב ליה. לכל סאובתיה: ו. אנש דיקרב ביה. ויהי מסאב עד רמשא. ולא ייכול מן קודשיא. אלהין אסחי בשריה במיא: ז. וכמיעל שמשא וידכי. ובתר כן ייכול מן קודשיא. ארי לחמיה הוא: ח. נבילא ותבירא. לא ייכול לאסתאבא בה. אנא יי: ט. ויטרון ית מטרת מימרי. ולא יקבלון עלוהי חובא. וימותון ביה ארי יחלוניה.

תפסיר הרס"ג

אלי אן יטהר. ומן מס נגס במיית. או כ'רגת מנה נטפה' אנסאל: (ה) ואי רגל דנא. בכל דביב סבילה אן ינגס מנה. או באנסאן סבילה אן ינגס מנה. עלי צ'רוב נגאסתה: (ו) פאי אנסאן דנא בשי מן ד'אלך. פלינגס אלי אלליל. ולא יאכל מן אלאקדאס. אלא אן ג'סל בדנה באלמא: (ז) פאד'א ג'אבת אלשמס פקד טהר. ובעד ד'אלך יאכל מן אלאקדאס. לאנה טעאמה: (ח) ואלנבילה ואלסקימה. לא יאכלהא פיעצינ' בהא. אנא אללה אלמעאקב: (ט) פליחפצ'ו מא אסתחפצ'תהם. ולא יחמלו ענה וזרא. פיהלכון אד' הם תבד'לוה.

נוה שלום

(ח) נבלה, ואלנבילה (אלנבילה אלמיתה) ובחר בשם הדומה לעברי. וטרפה, אלסקימה, שנמצאת טרפה מחמת חולי דהינו שיש בה מכה

אבן עזרא

ימי טהרתו: (ה) אשר יטמא לו. בשבילו כמו אמרי לי אחי הוא כל אלה הנזכרים יטמאו עד הערב: (ז) ובא השמש וטהר. ידוע כי וטהר שב אל הטמא כמו וכפר עליה הכהן וטהרה כי אין בפסוק זכר יום רק חז"ל העתיקו אפי' שיבוא השמש לא יאכל עד סור האור ושמו זה הפסוק לאסמכתא כאשר פירשתי בפסוק לעם נכרי על כן אמרו טהר יומא: כי לחמו. מאכלו וכבר פירשתיו וריקי מוח יפרשו הפסוק שהוא בספר יחזקאל והוא כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים כל מה שנבלהו וטרפוהו עופות או בהמות וזה הבל כי הנה בתורה כתוב כל נבלה וטרפה לא יאכל והטעם שאם יאכל לא ישמש: (ט) ושמרו את משמרתי. רמז למקדש על כן ולא ישאו עליו

אבי עזר

יגיעתם. ולכן גדלה תלונת ישעי' באמרו בתוך עם טמא שפתים אנכי יושבת ואת ה' צבאות ראו עיני וירא על נפשו:

ספורנו

(ז) כי לחמו הוא. ולא יצטרך להמתין על כפרתו קודם שיאכל לחמו כאמרם ז"ל (פ"ק דברכות) העריב שמשו אוכל בתרומה:

ת"א עד אשר יטהר. יבמות עד עה: והנוגע בכל טמא נפש. ב"ק כה: או איש אשר תצא. שבת סד וס"כ: או איש אשר יגע. שבת שם ב"ק שם כתלא שם נדה שם: נפש אשר תגע בו. יבמות עג מכות יט: ולא יאכל מן הקדשים. יבמות עד: ובא השמש וטהר. ברכות ב שבת יד יבמות עה: ואחר יאכל מן הקדשים. יבמות עד: נבלה וטרפה. חולין ק נדה מב: ושמרו את. סנהדרין פג: ולא ישאו. זבחים מה: ומתו בו. יבמות פז סנהדרין פג ל חולין קיג כריתות ז: אני ה'. סנהד' פג:

רשב"ם (ח) נבלה וטרפה לא יאכל. אף ע"פ שמליקת העוף הותרה

רש"י

זה יכרת ממקומו ויתישב במקום אחר ת"ל אני ה' בכל מקום אני: (ד) בבל טמא נפש. במי שנטמא במת: (ה) בבל שרץ אשר יטמא לו. בשיעור הראוי לטמא ק בכעדשה (ת"כ): או באדם. ר במת: אשר יטמא לו. כשיעורו לטמא ש וזהו כזית: לכל טומאתו. לרבות נוגע בזב וזבה ת נדה ויולדת: (ו) נפש אשר תגע בו. באחד מן הטמאים א הללו: (ז) ואחר יאכל מן הקדשים. כדרש ביבמות בתרומה שמותר לאכלה ב בהערב השמש: מן הקדשים. ולא כל הקדשים: (ח) נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה. לענין הטומאה הזהיר כאן ג שאם אכל נבלת עוף טהור שאין לה טומאת מגע ומשא ד אלא טומאת אכילה בבית הבליעה אסור לאכול בקדשים ול"ל וטרפה מי שיש במינו טרפה יצא נבלת עוף טמא שאין במינו טרפה: (ט) ושמרו את משמרתי. מלאכול תרומה ה בטומאת הגוף: ומתו בו. למדנו שהיא מיתה ו בידי

שפתי חכמים

עליו שלא נטהר מטומאתו דאי אשר קאי שאין לא טהרה במקום היה לו לו' והוא טמא כלומר שאינו נטהר מטומאתו והא דמקשה רש"י הכא אחר שפי' קריבה זו אכילה. י"ל בשלמא בלא זה היה לו לתרץ ג' כריתות חד לאיסור אכילה וחד לאיסור נגיעה וחד כרת לאכלו קודם שקרבו מתיריו. אבל השתא דפרש"י דאין חייב על הנגיעה ואין חייב אלא אחר שקרבו מתיריו א"כ קשה שלש כריתות למה לי וכו': ק דאל"כ לא לכתוב אלא או איש אשר יגע בכל שרץ ותו לא אשר יטמא לו ל"ל אלא דלא תימא דוקא נוגע בשרץ שלם: ר וא"ת והלא טומאת מת צריך ז' וכאן כתיב שלא צריך אלא רק הערב שמש כמו טומאת שרץ שנאמר וטמא עד הערב וי"ל דלא בא אלא ללמד טומאת מת מטומאת שרץ מה טומאת שרץ צריך הערב שמש אף טומאת מת כן שלא תאמר נשנכנס מקצת יום ז' הוא טהור לפי שמקצת היום ככולו. מלאתי: ש דאל"כ אשר יטמא לו ל"ל מאי באדם לכל טומאתו שמעינן לי': ת שאע"פ שאינם מטומאת מת שמיירי ביה קרא מ"מ הם בכלל לכל טומאתו שכל אלה טומא' אדם הם: א ר"ל דהל"ל נפש אשר נגע בהם: ב פירוש הכי מן הקדשים ולא כל הקדשים דמשמע מקצת קדשים בקדשי תרומה מיירי: ג ק"ל הא כבר כתיב נבלה וטרפה לא יאכל. והא דאמר לענין הטומאה הזהיר וכו' פירוש לא שבא להזהיר על אכילתה אלא רק לענין הטומאה לומר שאם אכל וכו' ומה שאמר אלא טומאת אכילה בבית הבליעה עי' בפ' אחרי מות בפסוק אשר תאכל נבלה: ד וא"ת מה צריך רש"י לנקוט במה שאין מטמא כך היה לו לומר שאם אכל נבלת עוף טהור שיש לה טומאת אכילה בבית הבליעה. וי"ל שרש"י רוצה להוכיח מה שנקט נבלת עוף טהור ולא נקט נבלת בהמה משום דבקרא כתיב נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה באכילה ר"ל באכילה מטמאה ואין מטמאה במגע ובמשא ואי מדבר בנבלת בהמה הא מטמא נ"כ במגע ובמשא בשלמא אי מדבר בנבלת עוף אתי שפיר דמטמאה דוקא באכילה לפי שאם יאכל נבלת עוף טהור אין לה טומאת מגע ומשא אלא טומאת אכילה כו': ה פירוש דושמרו אדלעיל קאי דמיירי בתרומה כדפרש"י לעיל: ו הקשה הרא"ם יש מצות ה'(ד)[רעט](לאו קעב)שלא יאכל כהן טמא תרומה שנא' איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר:

נחל קדומים

לחופה. העוד לנו ציצים ופרחים בזה בס"ד: ה (ד) או באדם אשר יטמא לו. פירש"י במת בכזית וכתב הרא"ם דאע"ג דמאשר יטמא לו דשרץ נפקא הא לא איריא דכה"ג אשכחן פ"ב דפסחים דאמרו שם כתב בהאי וכתב בהאי ע"ש. ומקשים דח"ו לא זכר דפ' ע"פ מסיים בגמ' כתב בהאי וכתב בהאי וצריכי ע"ש ובפירש"י

מסורת הקריאה

קורין לשוא נגד הפתח מלרע והפתח מלעיל, והמה מנוים במס"ר אות וי"ו: (ה) באדם, ד' רפין, ר"ל הבי"ת בשוא הנקרא רפי, ועיין לעיל י"ג ט': (ו) נפש, נמסר עליו ג' ר"פ ועיין לעיל ה' ט"ו: (ח) לטמאה בה, הבי"ת רפה: (ט) ומתו, מלעיל: (י) יאכל, ב' בפסוק

מרפא לשון

בכל טמא נפש, טמי קרא ותר' וטעמו נת' בסוף פ' קדושים ומ"ש הא"ר לחלק בין טמי נפשא ובין טמי דאנשא אינו מוכרח

רמב"ן

(ח) נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה. יאמר שיזהר מאכילת נבלה וטרפה שלא יטמא בה. ויצטרך להנזר מן הקדשים. ולא יאכל בהם עד שירחץ בשרו במים ובא השמש וטהר. והטעם בעבור שהזכיר טומאת האדם לכל טומאותיו כי הזכיר הצרעת והזוב שיכלול הזכר והנקבה וטומאת המת ושכבת הזרע והשרץ וחזר להזהיר מן הקדשים בטומאת הנבלות והזכיר בהם דרך התראה באכילתן.

מְקַדְּשָׁם: י וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ
תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ:
יא וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ
הוּא יֹאכַל בּוֹ וִילִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ
בְלַחְמוֹ: יב וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ
זָר הִוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא
תֹאכֵל: יג וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה
וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל־
בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אָבִיהָ
תֹּאכֵל וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ: יד וְאִישׁ

תרגום אונקלוס

אֲנָא יְיָ מְקַדֵּשְׁהוֹן: י. וְכָל חִילוֹנַי לָא יֵיכוֹל קוּדְשָׁא. תּוֹתָבָא דְכָהֲנָא. וַאֲגִירָא לָא יֵיכוֹל קוּדְשָׁא: יא. וְכָהֵין, אֲרֵי יִקְנֵי נְפַשׁ קִנְיַן כַּסְפֵּיהּ. הוּא יֵיכוֹל בֵּיהּ. וִילִידֵי בֵּיתֵיהּ. אִנּוּן יֵיכְלוּן בִּלַחְמֵיהּ: יב. וּבַת כָּהֵין. אֲרֵי תְהֵי לִגְבַר חִילוֹנַי. הִיא. בְּאַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא לָא תֵיכוֹל: יג. וּבַת כָּהֵין, אֲרֵי תְהֵי אַרְמְלָא וּמְתָרְכָא. וּבַר לֵית לַהּ. וּתְתוּב לְבֵית אֲבוּהָא כְּרַבְיוּתַהּ. מִלַּחְמָא דַּאֲבוּהָא תֵּיכוֹל. וְכָל חִילוֹנַי לָא יֵיכוֹל בֵּיהּ: יד. וּגְבַר. אֲרֵי יֵיכוֹל

תפסיר הרס"ג

לאני אללה מקדסהם בד'אלך: (י) וכל אגנבי לא יאכל קדסא: (יא) ואי' אמאם אשתרא אנסאן שראא במאלה. פהו יאכל מנה. וכד'אלך תיאליד ביתה. הם יאכלון מן טעאמה: (יב) ואיה' אבנה' אמאם. תזוג'ת רגלא אגנבייא. פהי לא תאכל מן רפאיע אלאקדאס: (יג) ואיה' אבנה' אמאם צארת ארמלה. או מטלקה. ולא נסל להא. פלתעוד אלי בית אביהא כחכם צבאיהא. ומן טעאמה תאכל. וסאיר אלאגנביין לא יאכלו מנה: (יד) ואי אנסאן

ת"א וכל זר לא יאכל קדש. פסחים כג. יבמות כח ע עא כתובות כה קידושין סט סנהדרין פג. מכות יח כריתות ד: תושב כהן יבמות ע עא קידושין ד זבחים פב: וכהן כי יקנה. יבמות נז סו כתובות נז: קנין כספו. יבמות סז, כתובות כח, גיטין מב פה, קידושין ה: ויליד ביתו. גיטין מג נדה מד: ובת כהן. יבמות סח סט וש"נ, ספר הזוהר פ' משפטים ופ' ויקרא ופ' קדושים: היא בתרומת הקדשים. יבמות פז, קידושין סט: ובת כהן כי תהיה אלמנה. יבמות סח סוטה כו קידושין עד: וזרע אין לה. יבמות ע קידושין ד סד נדה מד: ושבה אל בית אביה. יבמות סח פו וש"נ: מלחם אביה תאכל. יבמות פז: וכל זר לא יאכל בו. שם סח: ואיש כי יאכל. עירובין לב יומא פ מעילה לט מעילה יט:

אבן עזרא

חטא ומתו בו: (י) וכל זר. שאינו מזרע אהרן: (יא) הם יאכלו בלחמו. זכרים ונקבות: (יב) בתרומת הקדשים. השוק והחזה: (יג) מלחם אביה תאכל. כמו בראשונה: וכל זר לא יאכל בו. על בן אם יש לה ובעבורו לא תאכל

בעל הטורים

(י) תושב כהן ושכיר. בגימ' זה קנוי קנין עולם וקנוי קנין שנים: (יא) וכהן ב'. דין. ואידך ויגאן בזעם אפו מלך וכהן. וזהו שאמרו בפ' מקום שנהגו ד' צווחות צווחה עזרה שאו שערים ראשיכם ויכנס ישמעאל בן פיאבי וישמש בכהונה גדולה שהיה לדיק ורבים אוכלי שלחנו ולא נמלא נותר בימיו. וזהו וכהן כי יקנה שהיה לו הרבה קניני נפשות ולכך הוא ראש פסוק שהיה לדיק אבל ויגאן בזעם אפו הוא ינאי המלך שהיה רשע לכן הוא סוף פסוק. ד"א לפי שהיו מהם כהנים רשעים לקנות כהונה מאשר לא להם על כן ויגאן בזעם אפו מלך וכהן: בלחמו. ג'. הכא. ואידך נשחיתה עץ בלחמו ע"כ בלחמו קדמו נודד שהלכו בגולה מפני חרב נטושה וקשת דרוכה: (יג) כנעוריה. מלא וי"ו לומר לך שאין בין נערות

רשב"ם

הותרה להם. שדומה לנבלה: (י) וכל זר לא יאכל קדש. תרומה: (יד) כי יאכל קדש, תרומה:

רש"י

שמים: (י) לא יאכל קדש. בתרומה הכתוב מדבר שכל הענין דבר בה: תושב כהן ושכיר. תושבו של כהן ושכירו ז לפיכך תושב זה נקוד פתח לפי שהוא דבוק ואיזהו תושב זה נרצע שהוא קנוי לו עד היובל ואיזהו שכיר זה קנוי קנין שנים שיוצא בשש ח בא הכ' ולמדך כאן שאין גופו קנוי לאדוניו לאכול בתרומתו: (יא) וכהן כי יקנה נפש. עבד כנעני שקנוי ט לגופו: ויליד ביתו. אלו בני השפחות ואשת כהן אוכלת בתרומה מן המקרא הזה שאף היא קנין כספו ועוד למד ממקרא אחר כל טהור בביתך וגו' בספרי: (יב) לאיש זר. ללוי וישראל: (יג) אלמנה וגרושה. מן האיש הזר: וזרע אין לה. ממנו כ: ושבה. הא אם יש לה זרע ממנו ל אסורה בתרומה כ"ז שהזרע מ קיים: וכל זר לא יאכל בו. לא בא אלא להוציא את האונן שמותר בתרומה זרות אמרתי לך ולא אנינות: (יד) כי

שפתי חכמים

לתמוה מהיכן למדו שהוא במיתה בידי שמים והלא קי"ל כל מיתה האמורה בתורה סתם אינו אלא חנק וכו'. והניח הדבר בצ"ע. וי"ל דע"כ מיתה דהכא בידי שמים היא דהא קדשים שהם חמורים מתרומה דהא אסור לאכול קדשים בהערב שמש אפ"ה אם אכל קדשים בטומאת הגוף אינו א"מ בידי אדם דילפי' אכילת קדשים מביאת מקדש בהיקש וביאת מקדש בטומאה הוא בכרת דכתיב ונכרתה כי את מקדש ה' טמא תרומה הקל לא כ"ש שאין א"מ בידי אדם. ועי"ל דרש"י פי' לעיל בפ' כי תזריע בכל קדש לרבות את התרומה ש"מ מיתה שנאמר בתרומה הוא כרת כמו אכילת קדש. ועי"ל דקרא דייקא דכתיב ומתו בו וגו' אני ה'. דקשה ל"ל אני ה' אלא אני ה' מוסב לתחלת המקרא על ומתו בו וגו' אני ה' נאמן ליפרע שהנית אותו והיינו מיתה בי"ש: ז פי' לא תושב שהוא כהן וכן שכיר דאטו משום קנין שנים הפסיד כהונתו: ח ואין להקשות א"כ לכתוב תושב שקנוי לו עד היובל ואפ"ה אין אוכל בתרומה ואז לא אילטריך למכתב שכיר שאינו אוכל כיון שיולא בשש די"ל דאי לא כתיב שכיר הוה מוקמינן קרא אמסתבר וה"א תושב זה הקנוי קנין שנים שיוצא בשש מש"ה אינו אוכל. אבל נרצע שקנוי לו עד היובל אוכל בתרומה לכך אילטריך תושב ושכיר: ט דק"ל הא בפסוק שלפניו משמע שאין גופו קנוי לו וכאן כתיב כי יקנה וגו'. ומתרץ דלעיל מדבר בעבד עברי וכאן מדבר בעבד כנעני: י דק"ל פשיטא תהיה לאיש זר דהא אסורה לקרובים ומתרץ דלוי וישראל נקראים זר אללם: כ כלומר אע"פ שיש לה זרע מאיש אחר שהוא כהן אפ"ה לא תאכל אם יש לה זרע ממנו: ל אע"פ שפשוט הוא הולרך לומר כאן מפני שאין כוונת התורה להודיע היתר כמובן מן המקרא אלא כאלו אמר ובת כהן כי תהיה אלמנה וגו' ולה זרע ממנו לא תאכל בתרומה: מ אבל אחר מיתתו חוזרת אע"פ דגבי יבמה אם מת בעלה ואח"כ מת הבן הכי הוא כמי ואינה חוזרת להזקק ליבם אפי' הכי לענין

מצות השם

(י) [רפ] (לאו קעג) שלא יאכל כל זר תרומה ובכורים שנקראו תרומה שנאמר וכל זר לא יאכל קדש:
(שם) [רפא] (לאו קעד) שלא יאכל תושב כהן ושכירו תרומה כנזכר שנאמר תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש:
(שם) [רפב] (לאו קעה) שלא יאכל ערל קדש ותרומה. ונלמד אג"ש שנאמר תושב ושכיר בפסח וכן בתרומה מה תושב ושכיר שנאמר בפסח כל ערל אסור בו אף תושב ושכיר שאמור בתרומה כל ערל אסור בה וה"ה לכל שאר הקדשים:
(יב) [רפג] (לאו קעו) שלא תאכל מחללה את הקדש דהיינו תרומה וחזה ושוק שנא' ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל:

ספורנו

(ט) אני ה' מקדשם. אני קדשתי אותם הקדשים מכיון שהקדישום ישראל וראוי שיענשו הכהנים על חלולם:
(טז) והשיאו אותם עון אשמה. הם עצמם כשהקדישו ההקדש עשו שיהיו אשמים כשיהיו מועלים בו ליהנות ממנו ולא נאמר הפה שאסר הוא הפה שהתיר והטעם בזה הוא כי אני ה' מקדשם שכיון שהקדישו את הדבר אני ה' מקדשו ואין לאל ידם להפקיע את קדושתו:
(יח) אשר יקריב קרבנו. אחר שדבר בכהנים המקריבים וקדושתם דבר בתנאי הנקרבים ואמר לכל נדריהם ולכל נדבותם שאע"פ שהם קרבנות נדבה ויחשוב שכל מה שיתנדב אפי' בעל מום יהיה לרצון כיון שלא היה זה שנתן חובה עליו כמו שחשבו קצת מישראל והראה טעותם הנביא באמרו וכי תגישון עור לזבוח אין רע וכי תגישו פסח וחולה אין רע הקריבהו נא לפחתך:
(יט) לרצנכם. לקרבן שיהיה לרצון לכם ולא לבדק הבית:
תמים זכר. שיהיה תמים כי אמנם הצור תמים פעלו ותמים ירצה וזה

מרפא לשון

כמשי"ת בפ' בהעלתך ט' י'. יא) וכהן כי יקנה, וכהין ארי יקני.

מסורת הקריאה

ושניהם הטעם ביו"ד: תושב, השי"ן בפתח, ונמסר עליו ל', ר"ל לית עוד בפתח: (יא) יאכל, הטעם ביו"ד: (יג) וזרע, הנגינה בזי"ן: ושבה, מלרע ונמסר עליו ב' בטעם מלרע לאתנחה, (ישעיה כ"ג י"ז) וחד היא שבה (אסתר ב' יו"ד), והם שלא כמנהג: יאכל. מלעיל: (יד) יאכל, מלרע, ונמסר עליו לית בטעם מלרע דסמיך.

רמב"ן

והטעם כי בעבור שנפש האדם קצה באכילת השרצים ולא תקוץ בנבלה ובטרפה הזהיר על הטומאה בהווה והטרפה הנזכרת כאן טרפת הארי והדוב שהמית אותה בשדה כי מחיים לא תטמא כי מעט שתטרף בהמה מן הארי תקרא טרפה בין מחיים בין לאחר שתמות והנה הזכיר כאן כל הטומאות כלם כי הבהמה הטמאה אחרי שאמר בה שאין לה שחיטה כאשר פירשתי בסדר ויהי ביום השמיני הנה היא בכלל נבלה וזה דרך פשוטו ומדרשו גם כן לענין הקדשים בטומאה והזכיר כאן ובנבלת עוף טהור הכתוב:

כִּֽי־יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף
חֲמִֽשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־
הַקֹּֽדֶשׁ׃ טו וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַיהוָֽה׃
טז וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם
אֶת־קָדְשֵׁיהֶם כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדְּשָֽׁם׃ פ שלישי יז* וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹֽר׃ יח דַּבֵּר אֶֽל־אַהֲרֹן וְאֶל־
בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל
וּמִן־הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַקְרִיב
קָרְבָּנוֹ לְכָל־נִדְרֵיהֶם וּלְכָל־נִדְבוֹתָם
אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה לְעֹלָֽה׃
יט לִרְצֹנְכֶם תָּמִים זָכָר בַּבָּקָר
בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּֽים׃ כ כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ
מוּם לֹא תַקְרִיבוּ כִּי־לֹא לְרָצוֹן

* שלישי פסח"י

תרגום אונקלוס

קוּדְשָׁא בְּשָׁלוּ. וְיוֹסֵף חוּמְשֵׁיהּ עֲלוֹהִי. וְיִתֵּין לְכָהֲנָא יָת קוּדְשָׁא: טו. וְלָא יַחֲלוּן. יָת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. יָת דִּיַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ: טז. וִיקַבְּלוּן עֲלֵיהוֹן (י"נ עֲלוֹהִי) עֲוָיָן וְחוֹבִין. בְּמֵיכַלְהוֹן בְּסוֹאֲבָא (יב"י בְּסוֹאֲבָא) יָת קוּדְשֵׁיהוֹן. אֲרֵי. אֲנָא יְיָ מְקַדֵּשְׁהוֹן: יז. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: יח. מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי. וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְתֵימַר לְהוֹן. גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרַיָּא בְּיִשְׂרָאֵל. דִּיקָרֵיב קוּרְבָּנֵיהּ לְכָל נִדְרֵיהוֹן וּלְכָל נִדְבָתְהוֹן. דִּיקָרְבוּן קֳדָם יְיָ לַעֲלָתָא: יט. לְרַעֲוָא לְכוֹן. שְׁלִים דְּכַר. בְּתוֹרַיָּא. בְּאִמְּרַיָּא וּבְעִזַּיָּא: כ. כֹּל. דְּבֵיהּ מוּמָא לָא תְקָרְבוּן. אֲרֵי לָא לְרַעֲוָא

תפסיר הרס"ג

אכל שייא מן אלאקדאס סהוא. פליזיד עליה מת'ל כ'מסה. וידפעה אלי אלאמאם ען אלקדס: (טו) ולא יבד'לו אקדאס בני אסראיל. ומא ירפעונה ללה: (טז) פיחמלו ענהא ד'נובא ואת'אמא. אד'א אכלו כד'אך אקדאסהם. לאני אללה מקדסהם: (יז) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: מר הרון ובניה. וסאיר אל אסראיל. וקל להם. אי רגל מן אל אסראיל או מן אלג'רבא אלדאכ'לין פיהם. שא אן יקרב קרבאנא עלי צ'רוב מן נד'ורהם ותברעהם. אלתי יקרבונהא ללה צעידה: (יט) פלמרתצ'א מנכם. אן יכון ד'כרא צחיחא. מן אלבקר ואלצ'אן ואלמאעז: (כ) וכל מא פיה עיב לא תקרבוה. פאנה לא ירתצ'א

נוה שלום

המטרפת אותה ע"ל ז' כד. (יו) באכלם את קדשיהם, אד' הם אכלו כד'אך אקדאסהם, ישאו בשבילם עון ואשמה על שחללו קדשי וכו' ואכלום. (יט) לרצנכם, ואלמרתצ'א מנכם, ע"ל א ג.

אבן עזרא

היא: (יד) ונתן לכהן את הקדש. טעמו עם הקדש או תהיה מלת ונתן לכהן מושכת עצמה ואחרת עמה וכן פירושו ויסף חמשיתו עליו ונתן לכהן ונתן את הקדש ולפי דעתי שאין צורך בעבור מלת עליו: (טו) והשיאו אותם. פעל יוצא לשני' פעולים והטע' שיזהירו ויורום עד שלא ישגו ואחרי שהזכיר קדשי בני ישראל הזהיר שלא יביאו הקדשים מבעלי המומין: וטעם (יח) ומן הגר. כי משפט אחד לנודר ולמתנדב לישראל ולגר כי כן כתוב וחכמים הפרישו בין נדר ובין נדבה וכל נדר נדבה ואין כל נדבה נדר וכל קרבן שיעלה כלו על המזבח ראוי

ספורנו

באר באמרו כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהיה לכם כענין הירצך או הישא פניך. ואחר שהזהיר על העולה שהיא קדשי קדשים שיהיה זכר ושלא יהיה בו מום ובאר שזה אינו מחויב זולתי בבקר ובצאן כאמרם ז"ל תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות.

ת"א ויסף חמשיתו עליו. יבמות פז מליעא לד חולין קל: ונתן לכהן את הקדש. פסחים לב מליעא נד: ולא יחללו. סנהדרין פג זבחים ג יב מה מו תמורה ג נדה לב: והשיאו אותם עון אשמה. סנהד' ל: וידבר ה' אל משה לאמר. פסחים מב, תמורה ז: איש איש מבית ישראל. נזיר סב מנחות מג חולין יג: אשר יקריב קרבנו. מנחות קד: לכל נדריהם ולכל נדבותם. נזיר כה: אשר יקריבו לה'. מנחות מג: לעולה. נזיר כח: כל אשר בו מום. תמורה ה ו: כי לא לרצון. מנחות כה:

רשב"ם

(טז) באכלם. הזרים: את קדשיהם. תרומה:

בעל הטורים

לנגרות אלא ו' קדשים בלבד: (טז) והשיאו. ב'. הכא. ואידך והשיאו כל ישראל אל העיר בענין אבשלום בעצה שנתן לו חושי שיען לו לרעתו וזהו והשיאו אותם עון אשמה. י"א פעמים מזכיר קדשים בזאת הפרשה (מן איש איש מזרע אהרן עד כי אני ה' מקדשם דחד לגופיה) כנגד י"א דברים שבין תרומה לקודש: באכלם. ב'. הכא. ואידך באכלם מעבור הארץ דאוכל תרומה

רש"י

יאכל קדש. נ תרומה: ונתן לכהן את הקדש. (ת"כ) דבר הראוי להיות קדש ס שאינו פורע לו מעות אלא פירות של חולין והן נעשין תרומה: (טו) ולא יחללו וגו'. להאכילם לזרים: (טז) והשיאו אותם. את עצמם יטענו עון באכלם את קדשיהם שהובדלו לשם תרומה וקדשו ונאסרו עליהם. ואונקלוס שתרגם במיכלהון בסואבא שלא לצורך ע תרגמו כן: והשיאו אותם. זה אחד מג' אתים שהיה רבי ישמעאל דורש בתורה שמדברים באדם עצמו וכן (במדבר ו) ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו הוא יביא א"ע וכן (דברים לד) ויקבור אותו בגיא הוא קבר את עצמו: (יח) נדריהם. הרי פ עלי: נדבותם. הרי צ זו: (יט) לרצונכם. הביאו דבר הראוי לרצות אתכם לפני שיהא לכם לרצון. ואיזהו הראוי לרצון: תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים. אבל בעולת העוף א"צ תמות וזכרות

שפתי חכמים

תרומה אם מת חוזרת ואינו נהפך כתי מדכתיב וזרע אין לה: נ משום דכל הפרשה כולה בתרומה מיירי ודלא כהרא"ם שפירש מג"ע דקדש קדש דכתיב גבי ביעור מעשר הוצאתי הקדש מן הבית: ס דק"ל הא כבר אכל התרומה כיון שצריך לשלם ולמה כתי' ונתן לכהן את הקדש: ע פי' נראה שדעת המתרגם היה שלא יחללו מוסב למעלה אל ויזהרו מקדשי בני ישראל כלו' יזהרו בהם שלא יחללום וישיאו את עצמם עון כשיאכלום בטומאה. ולפיכך כתב ואין צורך כי כבר אפשר שיפורש ולא יחלל על ענינו שלא יאכילו לזרים. הרא"ם: פ ר"ל ואם הפרים ונאבד קודם הקרבה חייב באחריותו: צ ואם נאבד אינו חייב באחריותו: ק שלא תאמר

מצות ה' (טו) [רפד] (לאו קמז) שלא לאכול טבל דהיינו שדבר שלא ניטל ממנו תרומה ומעשרות שנא' ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה':

מרפא לשון

טעם שלא תר' ארי יזבן נת' בפ' ויגש. טז) באכלם את קדשיהם. במיכלהון בסואבא. ית קדשיהון. כ' רש"י ז"ל דשלא לצורך תרגמו כן וכבר האריך היא"ר ז"ל לפרש טעם התרגום ותורף דבריו שדברי רש"י ז"ל תמוהים שהרי לפי פירושו בסנהדרין צ' היה צריך לתרגם כן שכן אמרו שם כל הנותן תרומה לכהן עם הארץ כאלו נותנה לפני ארי וכו' ר' יוחנן אומר אף גורם לו מיתה דכ' ומתו בו כי יחללוהו ראב"י אומר אף משיאו עון אשמה שנא' והשיאו אותם עון אשמה ופירש"י ז"ל עונות הרבה מטעין עליו באכלם את קדשיהם מתר' במיכלהון בסואבא ית קדשיהון עוד פירש שפ' זה אזהרה בפני עצמה וכשאמר באכלם את קדשיהם על הכהנים אמר כמו הישראלים ואם יאכלו אותם בטהרה ובהיתר הכהנים או הישראלים כגון קדשים קלים ומעשר שני למה אמר כן אלא ודאי באוכלם בטומאה או באיסור אמר כן זת"ד ולכן צריך היה לתר' כן שאלו לא הוסיף בסואבא היה עיקר נושא הענין חסר כי אין באכילת הקדשים עון אשמה אא"כ יש איסור בדבר בין אצל הכהנים בין אצל ישראל וצ"ל במיכלהון בסואבא כלומר

מסורת הקריאה

ד"ל דכל היכא דסמיך מלת יאכל למלה זעירא או למלה שהטעם בתנועה ראשונה משפטו להיות מלעיל בדין נסוג אחור. בר מן דין שהוא מלרע עפ"י המסורה: (טז) והשיאו, מלעיל: (כב) עורת,

רמב"ן

מדבר שאין לה טומאת מגע ומשא אלא טומאת בית הבליעה ואסרו לאכול בקדשים וצריך לומר וטרפה מי שיש במינו טרפה יצא

יִהְיֶה לָכֶם׃ כא וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב זֶבַח־
שְׁלָמִים לַיהוָה לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה
בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן
כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ׃ כב עַוֶּרֶת אוֹ
שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב
אוֹ יַלֶּפֶת לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיהוָה
וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
לַיהוָה׃ כג וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט
נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֵדֶר לֹא יֵרָצֶה׃
כד וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא
תַקְרִיבוּ לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא

תרגום אונקלוס

יְהֵי (נ"י יְהוֹן) לְכוֹן: כא. וּגְבַר אֲרֵי יְקָרֵיב נִכְסַת קוּדְשַׁיָא קֳדָם יְיָ. לְפָרָשָׁא נִדְרָא אוֹ לִנְדַבְתָּא. בְּתוֹרֵי אוֹ בְעָנָא. שְׁלִים יְהֵי לְרַעֲוָא. כָּל מוּם לָא יְהֵי בֵיהּ: כב. עֲוִיר אוֹ תְבִיר אוֹ פְסִיק אוֹ יַבְלָן. אוֹ גַרְבָן אוֹ חֲזָזָן. לָא תְקָרְבוּן אִלֵּין קֳדָם יְיָ. וְקוּרְבָּנָא (נ"י וְקוּרְבָּן). לָא תִתְּנוּן מִנְּהוֹן. עַל מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ: כג. וְתוֹר וְאִמַּר יַתִּיר וַחֲסִיר. נְדַבְתָּא תַּעְבֵּיד יָתֵיהּ. וּלְנִדְרָא לָא יִתְרְעֵי: כד. וּדְמְרִיס וּדְרְסִיס וּדְשְׁלִיף וּדְגְזִיר. לָא תְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ. וּבְאַרְעֲכוֹן לָא תַעְבְּדוּן:

ת"א תמים יהיה לרצון. מנחות כז. בכורות לג, לט: כל מום. ביצה כז מנחות כז בכורות לג: עורת או שבור. סוטה מז בכורות יד תמורה ו: או חרוץ. בכורות מא: או גרב או ילפת. בכורות מא: ואשה לא תתנו מהם. יומא כג: על המזבח. תמורה ז: ושור ושה שרוע. פסחים מג, חולין פ: נדבה תעשה אתו. תמורה ז: ולנדר לא ירצה. שם: ומעוך וכתות. שבת קיא, קידושין כה, מנחות נז, בכורות לג לט, תמורה ו: לא תקריבו. שם: ובארצכם לא תעשו. חגיגה יד:

בעל הטורים

בטומאת סגיף (עיין קידושין דף לד): (כד) ובארצכם לא תעשו. יסמיך ליה ומיד בן ככל לומר שאסור לסרס אפי' ע"י עכו"ם:

רש"י

ואינו נפסל במום אלא בחסרון אבר: (כא) לפלא נדר. להפריש ק בדיבורו: (כב) עורת. שם דבר של מום ד עורון בל' נקבה שלא יהי' בו מום של עורת: או שבור. לא ש יהיה: חרוץ. ריס של עין שנסדק או שנפגם וכן שפתו שנסדקה או נפגמה: יבלת. ורוא"ה בלע"ז: גרב. מין חזזית וכן ילפת ולשון ילפת כמו (שופטי' טז) וילפת שמשון שאחוזה בו עד יום מיתה שאין לה רפואה: לא תקריבו. ג' פעמים להזהיר על הקדשתן ועל שחיטתן ועל זריקת דמן: ואשה לא תתנו. אזהרת הקטרתן: (כג) שרוע. אבר גדול מחבירו: קלוט. פרסותיו ת קלוטות: נדבה תעשה אתו. לבדק הבית: ולנדר. (ת"כ) למזבח: לא ירצה. איזה הקדש בא לרצות הוי אומר זה א הקדש המזבח: (כד) ומעוך וכתות ונתוק וכרות. בביצים או בגיד: מעוך. ביציו מעוכין ביד: כתות. כתושים יותר ממעוך: נתוק. תלושין ביד עד שנפסקו חוטים שתלויים בהן אבל נתונים הם בתוך הכיס והכיס לא נתלש: וכרות. כרותין בכלי ועודן בכיס: ומעוך. תרגומו ודימרים. זהו לשונו בארמית ל' כתישה: וכתות. תרגומו ודירסים כמו (עמוס ו) הבית הגדול רסיסים בקיעות דקות וכן קנה המרוסס: ובארצכם לא תעשו. דבר זה לסרס שום בהמה וחיה ואפילו טמאה ב לכך נא' בארצכם לרבות כל אשר בארצכם א"א לומר לא נצטוו על הסרום אלא בארץ ג שהרי סרום חובת הגוף הוא וכל חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בח"ל:

רשב"ם

(כג) וקלוט. פרסותיו קלוטות: נדבה תעשה. לבדק הבית: ולנדר. לקרבן:

שפתי חכמים

אם חשב בלבו להביא נדר יביא נדר ל"פ להפריש וכו'. וא"ת מ"מ למה לרש"י למינקט בדבורו כיון שפירש להפריש פשיטא שבדבורו הוא. וי"ל שלא תאמר שהפריש בהמה וא"כ לא יהיה הפרש בין נדר לנדבה ל"פ בדבורו אם אומר הרי זו או הרי עלי: ר פי' אין עורת תואר לנקבה כלומר בהמה עורת שהרי כל הענין הזה הוא בל' זכר רק הוא שם דבר כמו עורון אלא שם עורון הוא בל' זכר ושם עורת הוא בל' נקבה כאלו אמר לא יהיה בו מום של עורת: ש והא דלא נקט רש"י לא יהיה בו שבור כמו שנקט גבי עורת משום דשבור הוא שם התואר כלומר הקרבן לא יהיה שבור מ"מ אינו נופל עליו אלא ל' יהיה אבל כשיהיה שם דבר של עורון נופל עליו ל' בו ולא יהיה כלומר לא יהי' בו המום של עורת: ת ר"ל בהמה שמפרסת פרסה וברגל א' פרסותיו קלוטות ואינה סדוקה כשאר פרסות רגלים אלא שדומה רגליו לשל סוס ולשל חמור: א רש"י רוצה להוכיח בזה שאל תקשה מנ"ל דנדבה תעשה אותו לבדק הבית ולנדר לא ירצה היינו למזבח דלמא איפכא. ומתרץ איזה הקדש כו' הוי אומר זה הקדש המזבח הילכך מ"ש לא ירצה מדבר במזבח וממילא מה שכתוב נדבה תעשה מדבר בהקדש בדק הבית. והרא"ם פי' מפני שרוב נדבות הם לבדק הבית ורוב נדרים למזבח. לכן קרא בדק הבית בשם נדבה ושל מזבח נדר: ב לא שלא תקריבו בארצכם מעוך וכתות שהרי אין הקרבה בח"ל אלא מאי לא תעשו הסירום בלבד הוא דקאמר: ג פי' שא"א לו' שפי' ובארצכם לא תעשו הוא שלא ינהגו באיסור הסירום אלא בארץ ולא בח"ל אבל לא לרבות כל שבארצכם דהיינו אף הטמאה. דהא הסירום חובת הגוף היא ואינה תלויה בארץ

מצות השם

(כב) [רפה] (לאו קפח) שלא להקדיש בעלי מומים לגבי מזבח שנא' כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהיה לכם: (כא) [רפו] (עשה יח) שיהיו כל הקרבנות הקרבים לגבי המזבח שלמים במינם ותמימים מן המומים שנתפרשו בכ' ואותן שאמרו ע"פ הקבלה שהן מומין פסול שנאמר תמים יהיה לרצון: (שם) [רפז] (לאו קפט) שלא יתן מום בקדשים שנא' כל מום לא יהיה בו: (כב) [רפח] (לאו קפ) שלא לשחוט בעלי מומין לשם קרבן שנא' עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב לא תקריבו אלה לה': (שם) [רפט] (לאו קפא) שלא להקטיר אמורי בעלי מומין שנא' ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה': (כד) [רל] (לאו קפב) שלא לזרוק דם בעלי מומין לגבי המזבח שנא' ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו לה': (שם) [רלא] (לאו קפג) שלא לסרס שום בעל חי ועכ"ש אדם שנאמר ובארצכם לא תעשו:

תפסיר הרס"ג

מנכם: (כא) וכד'אלך אי אנסאן שא אן יקרב ד'בח סלאמה ללה. תסויג' נד'רא או תברעא. מן אלבקר או מן אלג'נם. פאלצחיח הו אלמרתצ'א מנה. לא יכון פיה שי מן אלעיוב: (כב) מן עורא או מכסורה או מבתורה או ד'את ת'אלול. או בה גרב או חזאז. פלא תקרבוהא ללה. ולא תגעלו מנהא קרבאנא עלי מד'בח אללה: (כג) ואי ת'ור או שאה כאנת גאמזה או מדמגה. פאצנעה עלי גהה' אלתברע. ואמא עלי גהה' אלנד'ר פלא ירתצ'א: (כד) ואלממרוס ואלמדקוק ואלמנצול ואלמקטוע. פלא תקרבוהא ללה. ופי בלדאנכם

נוה שלום

(כב) חרוץ, מבתירה, חתוכה. (כג) שרוע, גאמזה, שהולך בקפיצה. וקלוט, או מדמגה, שפסיעותיו ארוכות והוא

אבן עזרא

להיותו בלא מום: (כא) לפלא. לפרש: (כב) עורת. שם התואר לעין וי"א כי שבור ביד וחרוץ ברגל וחרוץ מגזרת כן משפטיך אתה חרצת כמו גזור: יבלת. כמו תבלול וכללו של דבר אנחנו נסמוך על הקבלה ולא נשען על דעתנו ההסרה: לא תקריבו אלה לה'. לפלא נדר ולא יקח מאלה האמורים: (כג) שרוע. כראשון וקלוט הפכו והוא מגזרת עיר מקלט: (כד) ומעוך. מגזרת מעכו שדיהן: וכתות. מגזרת ואכות אותו טחון ושניהם בביצים: ונתוק. מגזרת כאשר ינתק פתיל הנעורת: ובארצכם לא תעשו. לשנות מעשה

רבינו בחיי

(כד) ובארצכם לא תעשו, לפי שהזכיר למעלה ומעוך והוא המסורס לכך סמך ובארצכם לא תעשו כן לסרס שום בעל חי ואפי' טמא, וכשאמר בארצכם לא נאמר שלא נצטוינו אלא בארץ שהרי הסרוס חובת הגוף הוא בכל מקום ולא בא אלא לרבות כל שבארצכם ואפילו דברים טמאים שלא תסרסום, או יהיה מלת תעשו הפך העשיה והוא בטול התולדה וכמוהו (קהלת ט) כי אינם יודעים לעשות רע כלומר לבטל הרע ולהסירו וכן (בראשית ט) אשר עשה לו בנו הקטן שדרשו רז"ל סרסו ומזה לפי דעתי (משלי י) משחית נפשו הוא יעשנה. כי החוטא בנאוף הוא משחית

ספורנו

(כא) ואיש כי יקריב זבח שלמים לה'. באר שאע"פ שהם קדשים קלים ובהם לא יתחייב זכרות כמו שבאר למעלה באמרו אם זכר אם נקבה מכל מקום יתחייב בהם התמות ובאר הטעם בזה באמרו לא תקריבו אלה לה' שאין ראוי להקריב בעל מום לאל ית'. והוסיף טעם שני באמרו ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה' אם אולי נפל בו מום אחר שהקדישוה הבעלים לא יעלו האימורים למזבח כי אין ראוי שיהיה בקרבן מום הנמאס לפניו:

(כד) ומעוך וכתות אחר שדבר במומים המקריים אשר ענינם בקדשים בלבד שאסור להקריב בעלי מומין למזבח ולהטיל בהם מום אחר הקדשן דבר על מומים מלאכותיים שאסור להטילם אפי' בבהמת חולין:

מסורת הקריאה

הגהינה בוי"ו: (כג) ושה. עין דברים י"ז א': ולנדר. הנו"ן בצירי, ונמסר במס"ג ה' קמצין בלישנא, ר"ל בצירי שהוא קמץ קטן, וסי' א' ונדר אלמנה וגרושה (במדבר ל' י') ב' כי נדר נדר עבדיך (ש"ב ט"ו ח') ג' ולנדר לא ירצה (דין) ד' ונדרו נדר לה' ושלמו (ישעיה י"ט כ"א) ה' כל נדר וכל שבועת (במדבר ל' י"ד), וסי' בלשון תרגום נדרא דארמלתא שלם עבדא ולא אתקבל, נדרא הוא כל נדר, דארמלתא, הוא ונדר אלמנה, שלם הוא ושלמו.

רמב"ן

נבלת עוף טמא שאין במינו טרפה לשון רש"י ובטומאת שאר נבלות ריבו אותם בת"כ אשר יגע בשרץ אין לי אלא השרץ מנין לרבות את הנבלה ת"ל בכל:

תַעֲשׂוּ: כה וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם: ס כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כז שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהוָה: כח וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד: כט וְכִי־תִזְבְּחוּ זֶבַח־תּוֹדָה לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ: ל בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל

תרגום אונקלוס

כה. וּמִיַּד בַּר עַמְמִין. לָא תְקָרְבוּן. יָת קוּרְבַּן אֱלָהֲכוֹן מִכָּל אִלֵּין. אֲרֵי חִבּוּלְהוֹן בְּהוֹן מוּמָא בְּהוֹן. לָא לְרַעֲוָא יְהוֹן לְכוֹן: כו. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: כז. תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עֵז. אֲרֵי יִתְיְלִיד. וִיהֵי. שִׁבְעָה יוֹמִין בָּתַר אִמֵּיהּ. וּמִיּוֹמָא. תְּמִינָאָה וּלְהַלָּא (י"נ וּלְהַלְּאָה). יִתְרְעֵי. לְקָרָבָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: כח. וְתוֹרְתָא אוֹ סֵיתָא. לַהּ וְלִבְרַהּ. לָא תִכְּסוּן בְּיוֹמָא חַד: כט. וַאֲרֵי תִכְּסוּן נִכְסַת תּוֹדְתָא קֳדָם יְיָ. לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסוּן: ל. בְּיוֹמָא

ת"א ומיד בן נכר. סוטה מו תמורה ז: כי משחתם בהם מום בם. יומא עד ע"ז כג זבחים עז חולין כג בכורות כז תמורה כח: שור או כשב. ב"ק סה עז עח וש"כ: והיה שבעת. זבחים יב חולין פא וש"כ: ומיום השמיני. שבת קלה זבחים יב חולין פא: יכלה לקרבן. יומא סג: ושור ושה אותו ואת בנו. חולין עח עט פב קטו: לא תשחטו. יומא סד חולין פב: ביום אחד. חולין פג:

תפסיר הרס"ג

לא תצנעוהא: (כה) ומן יד אלאמם, לא תקרבו. קרבאן רבכם אלדאים ופיה שייא מן הד'ה אלעיוב. לאן פסאדהא מעהא והו אלעיב אלד'י פיהא. פלא תרתצ'א מנכם: (כו) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (כז) ואי עגל או חמל או גדי אד'א יולד. פליקם סבעה' איאם מע אמה. ומן אליום אלת'אמן פצאעדא. ירתצ'א אן יקרב קרבאנא ללה: (כח) ואלבקרה ואלנעגה. הי וולדהא. לא תד'בחוהמא פי יום ואחד: (כט) ואד'א ד'בחתם ד'בח שכר ללה. פעלי מא ירתצ'א מנכם אד'בחוה: (ל) אן יוכל פי ד'אלך

נוה שלום

שרוע. (כז) שור או וכו', אי עגל, תרגם בשמות המיוחדים לקטנים שבמינים אלו לפי שהכתוב על שם סופם קראם. (כח) ושור או שה, ואלבקרה ואלנעגה, כת"א שאין מצוה זו נוהגת אלא בנקבות ושור ושה

חלק הדקדוק

מלרע: כה) כי משחתם, שם בחטף

אבן עזרא

השם: (כה) ומיד בן נכר. שלא יחשוב בלבו הואיל והוא קרבן בן נכר לא אחוש להקריבו: משחתם. המ"ם נוסף והתי"ו שרש מגזרת השחתה ומ"ם להיות להם משחתם שרש והתי"ו נוסף: ירצו. מבנין נפעל ואחר שהזכיר לא ירצו הזכיר כי כל קרבן שיקרב קודם יום השמיני גם הוא לא ירצה: (כז) שור או כשב או עז. נקראים על שם סופם כמו ובגדי ערומים תפשיט יומת המת כי יפול הנופל או הטעם זכר המין. וטעם ומיום השמיני כמו הנמול עד המרובע: והלאה. אחריו והעד חץ יהונתן: (כח) ושור או שה. פירשתיו והמצוה על זכר ונקבה: וטעם (כט) וכי תזבחו זבח תודה. שיאכל ביום אחד בעבור שהזכיר ושור או שה שלא ישחט ביום אחד והוסיף על הפרשה הכתוב בצו את אהרן מל' לרצונכם: וטעם

רבינו בחיי

נפשו ומי שמשחית נפשו בודאי יבטל אותה ויסירנה ממעלתה הראויה לה כי אין ביד האדם לעשות הנפש ויש בידו להשחיתה ולבטלה:

(כז) שור או כשב או עז כי יולד. אמרו במדרש שור או כשב יבא שור ויכפר על תבנית שור שנאמר (תהלים קו) וימירו את כבודם בתבנית שור. וכן דרשו בתרומת המשכן שהזכיר זהב בראשונה הוא שאמר זהב וכסף ונחשת. יבא זהב שבתרומת המשכן ויכפר על

בעל הטורים

(כז) שור או כשב או עז. סמיך לבן נכר לומר שאין מקבלין קרבן חובה אלא מישראל: והיה שבעת ימים וגו'. אמר הקב"ה אם ישחוט ביום ראשון יהא נראה כשוחט לשם שמים וארץ שנבראו ביום ראשון ואם ביום ב' יהא נראה כאלו שוחט לרקיע שנעשה ביום ב' וביום ג' לים וליבשה וביום ד' לשם מאורות וביום ה' לשם שרצים וביום ו' לשם אדם אלא ימתין עד שבעה וידע שבראתי העולם בשבעת ימים ונחתי בשביעי וישחט לשמי: (כח) אתו ואת בנו. ב' . הכא . ואידך ועבדו אותו וגו' ואת בנו גדי כ"כ. בשביל שנא' אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד והוא לא עשה כן אלא שחט בני צדקיהו לעיניו ע"כ נאמר בו ועבדו אותו וגו' ואת בנו עד בוא עת ארצו גם הוא ועבדו בו גוים רבים שנהרג בלשצר ונטלה ממנו המלכות. סמך אותו ואת בנו לשור או כשב לומר שנוהג במוקדשין: (כט) וכי תזבחו. סמך לאותו ואת בנו. רמז למה שאמרו בד' פרקים בשנה צריך להודיע אמו מכרתי היום לשחוט.

שפתי חכמים

אלא ע"כ לא בא אלא לרבות אפי' בהמה טמאה. רא"ם: ד פי' דוקא לקרבן יחיד שהביאו לכהן להקריבו אז לא יקבלו בע"מ אבל אם הם תמימים יקבלו כמו שפרש"י איש איש לרבות את הנכרים וכו': ה פי' דמלא ירצו לכם נשמע שהם אינם מקובלים לשם והיכי נופל לומר ע"ז מלת לכם אם לא שיוסיף מלת לכפר גם שיכה מלת לכם וכתב עליכם כי עם מלת כפרה אינה נופלת רק ל' על כמו ונרצה לו לכפר עליו: ו דילפינן משלוח הקן כדלקמן ומה התם אף הנקבות בכלל דהא כתיב או על האפרוחים שכולל בין זכרים בין נקבות ה"ה ה"נ ל"ש זכרים ול"ש נקבות: ז דילפינן במה מצינו משילוח הקן דמלות אותו ואת בנו נאמרה בבנים ובאבות ומלות שילוח הקן נאמרה בבנים ובאבות מה להלן בבנים ואם דכתיב והאם רובצת אף הכא בנים ואם. וא"ת הל"ל אותה ואת בנה. וי"ל כיון שכתוב לפניו שור או שה ל' זכר נקט נמי אותו ואת בנו דסמיך ליה ל' זכר: ח ר"ל אם שחט בנה קודם הוא ג"כ חייב מדכתיב לא תשחטו נשמע דמלינו שני שוחטים חייבין בין השוחט האם בין השוחט הבת וסיכן מלינו ע"כ צ"ל דמיירי בג' פרות אם ובתה ובת בתה ונעולם הראשון פטור. וא"ל דמיירי כגון ששחט זה האם ושנים האחרים שחט כ"א בתה דזה פשיטא הוא דשניהאחרונים חייבים דהא תרווייהו אותו ואת בנו ניכהו. אלא ודאיכך מלינו כגון ששחט אחד פרה ואחד שחט אמה דסוף חייב ואחד שחט בתה סע"פ שהראשון ששחט בתה קודם ולמה יתחייב מי ששחט האם אלא לאו ש"מ אף אם שחט בנ־

רש"י

(כה) ומיד בן נכר. נכרי שהביא קרבן ליד כהן להקריבו לשמים לא תקריבו לו בעל מום ד ואע"פ שלא נאסרו בעלי מומים לקרבן בני נח אא"כ מחוסר אבר. זאת נוהגת בבמה שבשדות אבל על המזבח שבמשכן לא תקריבוה אבל תמימה תקבלו מהם לכך נא' למעלה איש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל: משחתם. חבולהון: לא ירצו לכם. לכפר ה עליכם: (כז) כי יולד. פרט ליוצא דופן: (כח) אתו ואת בנו. נוהג בנקבה שאסור לשחוט האם והבן או ו הבת ואינו נוהג בזכרים ז ומותר לשחוט האב והבן: אתו ואת בנו. אף בנו ואותו ח במשמע: (כט) לרצנכם תזבחו. תחלת זביחתכם הזהרו שתהא לרצון לכם. ומהו הרצון: ביום ההוא יאכל. לא בא להזהיר אלא שתהא שחיטה על מנת כן אל תשחטוהו ע"מ לאכלו למחר שאם תחשבו בו מחשבת פסול לא יהא לכם לרצון. ד"א לרצונכם לדעתכם. מכאן למתעסק שפסול.

מצות השם

(כה) [רלב] (לאו קפד) שלא להקריב קרבנות בעלי מומים מיד העובדי כוכבים שנא' ומיד בן נכר לא תקריבו:

(כז) [רלג] (עשה קע) להקריב קרבן מבהמות אחר שיהיו מבן שמונת ימים או יותר אך לא פחות מזה כי אז יקרא מחוסר זמן בגופו שנאמר שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה':

(כח) [רלד] (לאו קפה) שלא נשחוט כל עיקר בהמה ובנה ביום אחד שנא' ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד.

נחל קדומים

ע"ש ויש ליישב ודוק: כז (ה) ומיום השמיני והלאה ירצה. הטעם כי מה שהקריב אדם הראשון באחד בשבת היה כי ביום הששי סרח ושבת ראשונה לא נתנה לדחות אצלו וזה היה ביום ח' לבריאת העולם אמר הקדוש ברוך הוא כמו שאדם הראשון הקריב ביום הח' כך מיום הח' והלאה ירצה כי כל הבריות נבראו ביום ראשון אלא שסודרו בכל יום כדאיתא בב"ר נמצא שהיתה הקרבתו יום ח' לבריאתו. רבינו אפרים בפרישתו כ"י: כח (ו) אותו ואת בנו לא תשחטו. רש"י כתב דאינו נוהג בזכרים ומותר לשחוט האב והבן. וכן נראה ממה דמתרגם אנקלוס ותורתא ושיתא לה ולברה. והוא שיטה מחוורת בש"ס דאין חוששין לזרע האב וכמ"ש הרמב"ן ומה שהקשה חזקוני לק"מ ועיין בי"ד סימן ט"ז

חומת אנ"ך

ומהר"ר ויטאל נרפתי בפירושו כ"י: (כח) ושור או שה אותו ואת בנו וכו'. פירש בתרגום המיוחס ליונתן עמי בית ישראל היכמא דאבונן רחמין בשמיא כן תהוון רחמין בארעא תורתא או רחלא יתה וית ברה וכו' ע"ש הקשה הרב מהרש"א ז"ל בחדושי הלכות במגילה על דף כ"ה דהוא הפך

מרפא לשון

בטומאה אי קאי אכהנים או באיסור אי קאי אישראל שהאיסור נק' סואבא ג"כ כמו שתר' פן תקדש דלמא תסתאב ודו"ק. כח) ושור או שה, ותורתא או סיתא. ה"ג דלא כמ"ש היא"ר להגיה רחלתא ודכוותה בפ' ויקרא (ה ז) ואם לא תגיע ידו די שה כמיסת שיתא כמו שנת' שם ולא יתכן לתר' אימרתא כי אימר הוא שם המין כמו שם זה בלה"ק שהוא שם המין. אתו ואת בנו, לה ולברה. כ' היא"ר צ"ע למה לא תר' יתה וית ברה וכן כי אהבך ואת ביתך דעשר תעשר ולאנש ביתך, ואביו אהבו, רחים ליה, באהבתו אתה, בדרחים יתה עכ"ל. ולעד"ן דאין לתר' יתה וית ברה אא"כ מצוה לשחוט שאינו אתו ואת בנו שר"ל יתה וית ברה לא תכסון ביומא חד אלא יתה וית חברתה וכן כי אהבך ואת ביתך לא בא לשלול זולתם שאלו היה אצל אחר היה אומר ג"כ לא אצא מעמך ואביו ואהבו לא בא לשלול אחיו שלא היה אוהב אותם אלא אותו ולכך

מסורת הקריאה

עבדא הוא נדר עבדיך, ולא אתקבל הוא ולא ירצה: (כז) והלאה. מלעיל:

תרגום אונקלוס

הַהוּא יִתְאֲכִיל. לָא
תַשְׁאֲרוּן מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא.
אֲנָא יְיָ: לא. וְתִטְּרוּן פִּקּוֹדַי.
וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן. אֲנָא יְיָ:
לב. וְלָא תַחֲלוּן יָת שְׁמָא
דְקוּדְשִׁי. וְאֶתְקַדַּשׁ. בְּגוֹ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֲנָא יְיָ
מְקַדִּשְׁכוֹן: לג. דְּאַפֵּיק
יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם.
לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ. אֲנָא
יְיָ: א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימַר: א. מַלֵּיל. עִם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן.
מוֹעֲדַיָּא דַּיְיָ. דִּתְעָרְעוּן

ת"א ולא תחללו. סנהדרין עד: ונקדשתי. ברכות יא מגילה כג סנהד' עד: אשר תקראו. ר"ה כד: אלה הם מועדי, שם:

לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר אֲנִי
יְהוָה׃ לא וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם
אֹתָם אֲנִי יְהוָה׃ לב וְלֹא תְחַלְּלוּ
אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃
לג הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה׃ פ
רביעי כג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְהוָה

בעל הטורים

וכל הפרקי' ברגלים לכדסמך אותו לרגלים: (ל) לא תותירו ממנו עד בקר. וסמיך לי' אני ה' ושמרתם מצותי לומר שאין מעבירין על המצות כלומר לא תותירו המצות: (לב) ונקדשתי בתוך ב"י. בגימ' זהו אין אומרים קדושה פחות מעשרה: בתוך בני ישראל. וסמיך ליה מועדים שבמועדים מתקבצים כדי להתפלל ולהלל להקב"ה שברוב עם הדרת מלך: מקדשכם. וסמיך ליה מועדי ה' שחייב אדם לטהר עצמו ברגל: (ב) מועדי ה'. מלא וי"ו על ו' סדרים שלומים יוצאים: מקרא קדש. בגימ' משתה: מקרא

רש"י

בשחיטת קדשים ואע"פ שפרט בנאכלים לשני ימים ט חזר ופרט בנאכלין ליום אחד שתהא זביחתן ע"מ לאכלן בזמנן: (ל) ביום ההוא יאכל. לא בא להזהיר אלא שתהא שחיטה ע"מ כן שאם לקבוע לה זמן אכילה כבר כתיב (ויקרא ז) ובשר זבח תודת שלמיו וגו': אני ה'. דע מי גזר על הדבר ואל יקל בעיניך: (לא) ושמרתם. (ת"כ) זו י המשנה: ועשיתם. זה המעשה: (לב) ולא תחללו. לעבור על דברי מזידין כ ממשמע שנא' ולא תחללו מה ת"ל ונקדשתי ל מסור עצמך וקדש שמי יכול ביחיד ת"ל בתוך בני ישראל וכשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו ע"מ למות שכל המוסר עצמו ע"מ הנס אין עושין לו נס. שכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שלא מסרו עצמן ע"מ הנס שנא' (דניאל ג) והן לא ידיע להוא לך מלכא וגו' מציל ולא מציל ידיע להוי לך וגו': (לג) המוציא אתכם. ע"מ כן: אני ה'. נאמן לשלם שכר: (ב) דבר אל בני ישראל וגו' מועדי ה'. עשה מועדות שיהיו ישראל מלומדין בהם שמעברין את השנה מ על גליות שנעקרו ממקומן לעלות לרגל ועדיין לא הגיעו

שפתי חכמים

קודם ואח"כ שחט אותו חייב: ט בפ' צו דכתיב ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה. חזר ופרט בנאכלים וכו' שהשלמים שאמורים כאן הם שלמים הנאכלים ליום אחד: י ר"ל שהוא שונה ושומר כל המצות בלב ואח"כ ועשיתם מה שתשמור בלב כי לעולם הפעולה אחר המחשבה דהיינו השמירה בלב: כ ר"ל מי פתוה להעבירך על הדת אל תשמע לו לעבור על דברי: ל בשלמא בלא זה ה"א חדא על השוגג וחדא אמזיד וקאי על האדם שיזהר שלא יבא לידי איסור חמור שהוא מזיד ולא לידי איסור קל כגון השוגג אבל השתא שפי' דאיירי הקרא במזידין א"כ ונקדשתי ל"ל: מ ה"ג עשה המועדות שיהיו ישראל מלומדין בהם ר"ל שיהיו רגילין לעלות לרגל ומפרש והולך כיצד שמעברין כו'. כיון שנעקרו ממקומן מעברין דאם לא יעברו לא יוכל לעלות ולהגיע לירושלים אלא עד אחר הרגל ובשנה הבאה לא יכלו לעלות לרגל

עניני המועדים

(ב) דבר אל בני ישראל וגו' מועדי ה' וגו' אלה הם מועדי. הנה התורה חברה את קדושת השבת לקדושת המועדים, והקדימה קודם כל המועדים, כי כן דרך העולם בתחלה בונין היסוד של הבנין, ואם היסוד הוא חזק יוכל לבנות עליו תחתיים שניים ושלישים חומה גבוה מאד, ואם היסוד הוא חלש ורפה כל הבנין יפול ברוב ימים ברוח מצויה וקלה. הנה היסוד כל המועדים הוא יום השבת, כי שני טעמים כתבה התורה על שביתת השבת. א', כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ. ב', וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו' על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת. ולמה לנו שני טעמים על שביתת השבת, הלא באחד די. אך באמת טעם אחד הוא וזה תלוי בזה, כי כל הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה במצרים, לא היו בשביל להוציא את ישראל ממצרים, כ"א רצה הקב"ה היה מעורר את רוח פרעה לשלח את ישראל חפשים. כמו שהעיר את רוח כורש מלך פרס ויעבור קול בכל מלכותו וגו' מי בכם מכל עמו וגו' ויעל. או שהמכה הראשונה, או אחת מכל שאר המכות כאשר באו על פרעה ועל מצרים לא היה הקב"ה מסירם מהם עד שישלחו את ישראל מארצם, ולמה היו רבוי המכות ושנוייהם ושנויי שנוייהם, שכל היו בשביל ישראל, שיכירו כח ה', כמו שאמר הכ' בפירוש בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו וגו' למען שתי אותותי אלה בקרבו ולמען תספר באזני בנך וגו' וידעתם כי אני ה', את כל זה עשיתי למענכם, למען תדעו כי יש ה' בורא העולם ומצוהו והכל בידו וברצונו ובלעדו לא ירים איש את ידו ואת רגלו כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ, ומחמת כי הוא ברא

מצות השם

(לב) [רלה] (לאו קפו) שלא לעשות שום דבר שימשך ממנו חילול השם הנכבד והנורא אשר בחר בנו מכל עם להיות לו עם סגולתו שנא' ולא תחללו את שם קדשי:

(שם) [רלו] (עשה קי) חובה עלינו לקדש את השם ולמסור אפי' נפשינו למות על קיום מצות הדת שנא' ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם

תפסיר הרס"ג

אליום פקט. לא יבקו מנה אלי אלג'דאה. אנא אללה אמרת בד'אלך: (לא) פאחפצ'ו וצאיאי. ואעמלו בהא. אנא אללה אגאזיכם כ'ירא: (לב) ולא תבד'לו אסם קדסי. בל אתקדס פי מא בין בני אסראיל. אנא אללה מקדסכם: (לג) אלמכ'רגכם מן בלד מצר. לאכון לכם אלאהא. אנא אללה אלמעאקב: (לד) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר בני אסראיל וקל להם. אעיאד אללה. אלתי יגב אן

נוה שלום

בעברי שם המין. (ב) תקראו, תסמוהא, וכן תרגם כי קרא שמטה, ויהיה תקראו כמו לראות מה יקרא לו, ואביו קרא לו וכו'. מקראי קדש, באסמא כ'אצה, בשמות נכבדים ומיוחדים שבהם יהיה ניכר קדושתם ומעלתם על שאר הימים. מועדי, אעיאדי, כל יום שהוא בא מזמן לזמן לזכר מאורע חשוב או

אבן עזרא

אני ה'. להיות התודה שלימה: (לא) ושמרתם מצותי. בלב: ועשיתם אתם אני ה'. שאחקור מה שיש בלב ואראה כל העשוי: וטעם (לב) ולא תחללו את שם קדשי. עם בני אהרן ידבר כי הפרשה דבקה והם המצווים שלא ישחטו להם או לישראל אם ובן ביום אחד גם יתכן שמצות וכי תזבחו זבח תודה לכהנים והעד שהחל בפרשה אחרי כן דבר אל בני ישראל ועד שני ונקדשתי בתוך בני ישראל: (לג) המוציא אתכם. והסוף אני ה' שהוא הדבור הראשון והוא עיקר כל המצות ואחר שהזכיר קדשי בני ישראל הזכיר הימים שיקריבו בהם העולות והחל מהשבת: (ב) וטעם אלה הם מועדי. בעבור היות שבתות רבות

רבינו בחיי

זהב העגל זהו שאמר הכתוב (הושע ז) ברעתם ישמחו מלך, וכי מה אתה רואה בשור לעשותו ראש לכל הקרבנות אמר רבי לוי משל למטרונא שיצא עליה שם רע באחד מגדולי המלכות בדק המלך בדברים ולא מצא בהן ממש מה ישה הלך עשה סעודה והושיבה בראש המסובין להודיע שבדק המלך ולא מצא בדברים ממש כך בדק הקב"ה ומצא שלא עשו ישראל את העגל אלא הגרים שהיו ביניהם אלו ערב רב שנתגיירו בגאולת מצרים הם שאמרו לישראל (שמות לב) אלה אלהיך ישראל. לפיכך נעשה ראש לכל הקרבנות. הזכיר מטרונא והכונה על ישראל:

מרפא לשון

לא תר' בהם יתיה אבל באהבתו אתה תר' בדרחים יתה שכן הוא בא לשלול זולתה שאינו אוהב לישא אלא אותה ולא אחרת ויש בכלל דקדוק זה דלאו דווקא אותו ואת בנו דה"ה לבנו ואותו דר"ל לה ולברה לא יהיה בהם שחיטה ביום א' מ"מ. ב) מועדי ה', מועדיא דה'. ל' מועד מפני שהוא אצל השי"ת הוא קרא ותר' ולא מתרגם זמניא דה' מפני שאין השי"ת תחת הזמן ואדרבה הוא ברא אתו ובפ' וביום שמחתכם ובמועדיכם תר' ובמועדיכון ג"כ אבל לא מפני טעם זה אלא מפני שהוא שם עצם כתר' שבת שבתא

נחל קדומים

ואחרונים: ב (ז) מועדי ה'. פרש"י עשה מועדות וכו' על גליות שנעקרו ממקומן לעלות לרגל וכו' לפום ריהטא משמע דיושבי ח"ל חיבים לעלות לרגל והוא הפך התוס' בריש פסחים. אמנם יש לדחות ועיין מרכבת המשנה למר"א אלפאנדרי פ"ד דקדוש החדש ואין כאן מקום להאריך. והקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז"ל פירש בפסוק אשר תקראו אותם מקראי קדש אלה הם מועדי דהכונה שנמסר בידכם הקביעות כמו שאמר אשר תקראו אתם. עכ"ז אני מעלה עליכם כמו שאני הוא הקובע זמנם וז"ש אשר

חומת אנ"ך

הש"ס שם. ובדוחק אפשר ליישב קצת דמה שאומר בש"ס הוא שאומר שטעם המצוה הוא שהקב"ה ריחם על אותו ואת בנו ומשתקין אותו שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינן אלא גזרות. אבל כונת פירוש הנזכר דודאי יש סוד למצוה והוא גזרה. אך מצוה לישראל שירחמו מלבד הסוד והגזרה:

אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ
אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי׃ ג שֵׁשֶׁת יָמִים
תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־
מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הִוא לַיהוָה
בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ פ ד אֵלֶּה מוֹעֲדֵי
יְהוָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ
אֹתָם בְּמוֹעֲדָם׃ ה בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבָּיִם
פֶּסַח לַיהוָה׃ ו וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָה
שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ׃ ז בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

תרגום אונקלוס

יָתְהוֹן מְעָרְעֵי (בנ"י מְעָרַע) קַדִּישׁ. אִלֵּין אִנּוּן מוֹעֲדָי: ג. שִׁתָּא יוֹמִין תִּתְעֲבֵיד עֲבִידְתָּא. וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה. שְׁבָא שַׁבָּתָא מְעָרַע קַדִּישׁ. כָּל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן. שַׁבְּתָא הִיא קֳדָם יְיָ. בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן: ד. אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ. מְעָרַע קַדִּישׁ. דִּתְעָרְעוּן יָתְהוֹן בְּזִמְנֵיהוֹן (וי"נ בִּזְמַנֵּיהוֹן): ה. בְּיַרְחָא קַדְמָאָה. בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא. לְיַרְחָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא. פִּסְחָא קֳדָם יְיָ: ו. וּבַחֲמֵישַׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין. חַגָּא דְפַטִּירַיָּא קֳדָם יְיָ. שִׁבְעָא יוֹמִין פַּטִּירָא תֵּיכְלוּן: ז. בְּיוֹמָא קַדְמָאָה. מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן. כָּל עֲבִידַת פּוּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן:

ת"א שבת הוא. חולין קא: אלה מועדי ה'. ר"ה כא כב כד כה: ובחמשה עשר יום. סוכה כז כח:

תפסיר הרס"ג

תסמוהא באסמא כ'אצה. הד'ה הי אעיאדי: (ג) סתה' אייאם תצנע אלצנאיע. ופי אליום אלסאבע עטלה הי סבת אסם מקדס. כל צנאעה לא תעמלו. כד'אך הי סבת ללה. פי גמיע מסאכנכם: (ד) הד'ה אעיאד אללה. אלתי אסמאהא כ'אצה. אלתי יגב אן תסמוהא פי אוקאתהא: (ה) פי אלשהר אלאול. פי אליום אלראבע עשר מנה בין אלג'רובין. פסחא ללה: (ו) ופי אליום אלכ'אמס עשר מן הד'א אלשהר. חג אלפטיר ללה. סבעה' אייאם תאכלו פטירא: (ז) פי אליום אלאול מנה. אסם מקדס יכון לכם.

נוה שלום

אסיפת עם נקרא עיד. (ה) פסח, פסחא, כצורתו בלי תרגום וכן הניחו אנקלוס לפי שהוא שם מיוחד לקרבן זה בלה"ק. אבל החג קראו הכתוב חג המצות. (ז) מלאכת עבדה, צנעה' מכסב, תרגם עבדה מכסב שהיא מלאכה שעושה האדם להשביח ולתקן נכסיו, או להשתכר להוסיף על קניניו, וזהו ענין מלאכת עבדה האסורה בי"ט, יצאה מלאכת אכל נפש שאינה אלא

אבן עזרא

בשנה: (ג) בכל מושבתיכם. בארצכם וחוץ מארצכם בבית ובדרך: וטעם שבת הוא לה'. פירשתיו. ואחר כן הזכיר המועדים ואמר בשבת אלה הם מועדי ובמועדים אמר במועדם והטעם באיזה יום שיהיה מהשבוע והנה אני נותן לך כלל בדברי המועדים כי בזמן שבהמ"ק קיים היו המועדים נמסרים לבית דין הלא תראה כי אמר על פסח חזקיהו ויועץ המלך ואחר שקבע ר"ח ניסן עבר השנה ובזה תפשוהו חכמינו ז"ל כי היה ראוי שלא יעבר ניסן בניסן והמעתיקים אמרו כי כי ב"ד היה מסתכל בדברים רבים בקביעות השנה ואמרו על ר"ע שקבע שתי שנים מעוברות שנה אחר שנה לפי צורך השעה ואין בכל המקרא ראיה איך היו ישראל קובעים החדשים והמועדים ומה שאמר הגאון כי על חשבון העיבור היו נסמכים איננו אמת כי במשנה גם בתלמוד ראיות שהיה פסח בבד"ו גם שני מעשיות שם ועבור השנים קרוב מתוספת שנת החמה על הלבנה ואיננו על דרך הקדמונים ותחלת החשבון וי"ד פי' שים עם לבהר"ד ד"ח תתע"ו יבא המולד וי"ד כי שנה נוספה להחל מחשבון בהר"ד בעבור חמשה הימים שהיו קודם בריאת האדם ויום בשנה חשוב שנה וזה לא יזיק על כן לא תוכל לקחת תוספת שנה נוספה כי לא היתה והנה העבור אחר שנה וחצי שנה והעבור בנוי על המהלך התיכון על כן אמרו פעמים שבא

רשב"ם

(ב) אשר תקראו אותם מקראי קדש. אשר תזמנו אותם זמני קרש. כל לשון קריאה שאצל מועדים לשון קביעת

רש"י

לירושלים: (ג) ששת ימים. מה ענין שבת אצל מועדות ללמדך שכל המחלל את המועדות מעלין עליו כאלו חלל את השבתות וכל המקיים את המועדות מעלין עליו כאלו קיים את השבתות: (ד) אלה מועדי ה'. למעלה מדבר בעבור שנה וכאן מדבר נ בקדוש החדש: (ה) בין הערבים. משש שעות ס ולמעלה: פסח לה'. הקרבת ע קרבן

שפתי חכמים

דסוברין שאינן יכולין לבא לירושלים קודם הרגל הלכך מעברין. ועיין בסנהדרין (דף יא): נ ר"ל לעיל כתיב מועדי ה' אשר תקראו אותם וקרינן אתם. ר"ל דתלוי הכל בב"ד אם מעברין השנה מעובר ואם לאו אינו מעובר. וכאן ג"כ כתיב מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אתם משמע דתלוי בב"ד שאם קדשוהו מקודש ואם לאו אינו מקודש: ס ר"ל דבתחלת היום עד שש שעות מאיר היום ביותר וכשיגיע משש שעות ולמעלה אינו מאיר כ"כ כבתחלה וא"כ משש ואילך נקרא ערב וכשיקרב הלילה שהוא מאפיל ביותר זהו ערב ממש נמצא משש שעות ואילך עד הלילה נקרא הכל בין הערבים: ע דפסח לא קאי איו"ט אלא אהקרבה

עניני המועדים

השמים והארץ, ע"כ יכול לעשות כל אלה הנסים והנפלאות, זהו מן הקודם אל המאוחר, וידיעת ההפכים אחד הוא, מן המאוחר אל הקודם, ממה שראינו כל הנסים והנפלאות בארץ מצרים הכרנו כי ה' ברא העולם, כי אם לא היה הוא הבורא, לא היה יכול לעשות כאלה. ע"כ אמרה תורה זכור את יום השבת לקדשו כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, ומנין נדע כי כן הוא האמת כי ה' ברא את השמים ואת הארץ, ע"כ אמרה תורה וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלהיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, שם ראית עין בעין כי ה' ברא העולם ומלואו, כי אם לא היה הוא הבורא לא היה יכול לעשות כל אלה הנסים והנפלאות אשר ראו עיניך. והנה כל המועדים הם זכר ליציאת מצרים, ואיך היה יכול להיות יציאת מצרים, רק ע"י הקב"ה שהוא ברא העולם בששת ימים, נמצא ענין השבת שהוא מורה על חדוש העולם, הוא היסוד של כל מקראי קודש הנזכרים ונעשים זכר ליציאת מצרים, כי אם לא השבת לא היו המועדים, ע"כ טרם החל הקב"ה לצוות על המועדים, היה הראשון לצות על השבת, כי אם יאמינו בני ישראל אמונת אומן כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וינח ביום השביעי, ע"כ ישמרו את השבת לקדשו בכל פרטיו ודקדוקיו, אז יאמינו אמונה שלמה בכל האותות והמופתי' שספרה לנו התור' שעשה הקב"ה במצרים, ממילא יעריצו ויקדישו את כל המועדים הנזכרים ונעשים על ענין יציאת מצרים, כמו שאמר הכ' זכר עשה לנפלאותיו, ואם לא יאמינו ביום השבת לשמרו ולקדשו, מחמת כי לא יאמינו כי ה' ברא העולם, לא יאמינו גם בנפלאות מצרים, ולא יקדשו את המועדים, כי כאשר יפול היסוד יפול הבנין:

(ד) אלה מועדי ה' וגו'. התחיל הכ' בפסח כי הוא הראשון לכל מצות השם

(ז) [רצז] (עשה קיא) לשבות ממלאכת עבודה ביום ראשון של פסח שנא' ביום הראשון מקרא קודש יהיה לכם:

(שס) [רצח] (לאו קסו) שלא לעשות מלאכת עבודה ביום ראשון של פסח שהוא יום ט"ו בניסן שנאמר ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו:

מסורת הקריאה

(ג) תעשה, התי"ו בצירי: (י) דבר, נמסר עליו ח' ר"פ בטעם בספרא,

ספורנו

(ג) **שבת** היא לה'. הוא היוצר אור ובורא חשך קובע אותה בכל מושבותיכם. אע"פ שתשתנה תחלת היום והלילה כפי השתנות האורך בגלילות מתחלפות ועם זה היתה השבת הראשונה משוערת כפי איזה אורך מיוחד בהכרח מ"מ תהיה תחלת השבת וסופה בכל אחד מהגלילות ליושביו כפי התחלת היום והלילה בגליל ההוא: (ד) **אלה** מועדי ה'. אחר שדבר בשבת שמועדה כבר נקבע כאמרם

נחל קדומים

תקראו אתם אלה הם מועדי: **ה** (ח) בארבעה עשר לחדש. ס"ת שרה כי בניסן נפקדה שרה. פסח לה' עת רחמים הוא וה"ט שאז"ל דמחיית עמלק תהיה בע"פ וזה טעם משז"ל בניסן עתידין ליגאל ואז"ל הגאולה תהיה בזכות אברהם ושרה וזה רמז שרה בס"ת כנז' ור"ת הראשון בארבעה עשר לחדש בעלה רמז לאברהם אבינו ע"ה לפני הקב"ה ורגיל לרחם על בריותיו בעת הזו מבראשית עד היום. פסח לה' עם האותיות גימטריא רד"ו סוד זה מסר יעקב לבניו פקוד יפקוד אלהים אתכם. פה סח פה שבמרכבה סח ואמר לפני הקב"ה הגיע העת שתגאל את ישראל כי אותיות שבמרכבה מלמדין סניגוריא על ישראל. רבינו אפרים ז"ל בפרישתו כ"י:

ח וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: פ
ט * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת־קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם

* חמישי

תרגום אונקלוס

ח. וּתְקָרְבוּן קוּרְבָּנָא . קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין . בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ . כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן : ט. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : י. מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן . אֲרֵי תֵיעֲלוּן לְאַרְעָא . דַּאֲנָא יָהֵיב לְכוֹן . וְתַחְצְדוּן

ת"א כי תבואו אל הארץ. מנחות פד: וקצרתם. חגיגה יז מנחות עא: והבאתם את. שבת קל מנחות סג סט עב פד:

תפסיר הרס"ג

כל צנעה' מכסב לא תעמלו: (ח) וקרבו קרבאנא ללה. פי הד'ה אלסבעה' אלאיאם. ופי אליום אלסאבע אסם מקדס. כל צנאעה' מכסב לא תעמלו: (ט) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (י) מר בני אסראיל וקל להם. אד' תדכ'לון אלי אלבלד. אלד'י אנא מעטיכם. פאחצדו מן זרעהא. ואיתו בג'מר.

נוה שלום

להנאת הגוף. (י) עמר, בג'מר, ותרגם בפסוק שכחת עמר, כפה, על כן יש לפתרו כהוראת מלת ג'מר מלשון קיבוץ ואסיפת עם, על שם מעשהו שהוא בא בקיבוץ אנשים ובעסק גדול ומקמח של שלש סאין שעורים מוציאים העשרון מנופה בי"ג נפה והכתוב דיבר על תכלית המעשה. ואלו תרג' כפישוטו מה שייך מדה ועדיין הוא קציר, ולכך תרגם במלה הקרוב מבטאה לעברי להורות שעמר זה צריך מעשים רבים

אבן עזרא

בארוכה ובקצרה ואין הקביעות רודף אחר ראית הלבנה בירושלים או בקצה מזרח או במערב כלל והעד מקום המחברת התיכונה כי הנה היא על ירושלים ועוד שראינו פעמים רבות הלבנה בחדש ניסן בליל שני וכן היתה נראית בכל העולם וקביעות החדש היה ליל שלישי וכן אירע לשלשה חדשים קודם ניסן וזה נתקן בשנת גטר"ד בעבור הדחיה גם פעמים היה הקביעות בתשרי יום חמישי ולא נראית הלבנה בליל שבת והיה האויר זך וזה יקרה בכל שנה שהמולד קרוב מחצי היום והיתה הלבנה בחצי גלגל הגבוה גם אין הקביעות בנוי על עת התחברות המאורות אפי' במהלך האמצעי כי הנה בטור"ד גם בטר"ד יוכיחו ולולי שלא אאריך הייתי מפרש סוד העיבור וסוד ההלכה החמורה שהוא נולד קודם חצות והכלל שחז"ל העתיקו לנו שנסמוך על העיבור בגלות וכן קבלנו מפי נביאים ולא נוכל לעשות דבר אחר טוב ממנו וזה ששנינו ב' ימים בגלות והוא על דבר ספק והמתענים יום הכפורים שני ימים מה יועילם בעבור הדחיות כי בשנת גטר"ד אם חל המולד היה ראוי שיתענה בשמונה לקביעותנו וכי למה נעוות אנחנו חשבון שנתנו בעבור שנה אחרת וכן יקרה להם על הראיה: (ה) בין הערבים. פירשתיו: (ח) אשה לה'. בפרשת פינחס. וטעם להזכיר כי תבאו אל הארץ בעבור שישמרו כל השבתות במדבר ופסח בהר סיני כי זו הפרשה סמוכה להקמת המשכן: וטעם דבר אל בני ישראל. שיתחברו ואחר כן ואמרת אליהם: (יא) ממחרת השבת. אמרו חז"ל ממחרת יום טוב והמכחישים אמרו שהוא כמשמעו והמאמינים הביאו ראיות משנת השמטה

בעל הטורים

קדש. בגימ' במאכל ובכסו' נקיה: (י) קצירה. שני' וקצרתם את קציר' ביום קצירה. שאם תביאו העומר וקצרתם את קצירכם ואם לאו

רש"י

שמו פסח: (ח) והקרבתם אשה וגו'. הם המוספים האמורים בפרשת פנחס ולמה נאמרו כאן לומר לך שאין המוספין מעכבין זה את זה: והקרבתם אשה לה'. מ"מ אם אין פרים הבא אילים ואם אין פרים ואילים הבא כבשי': שבעת ימים. כ"מ שנא' שבעת שם דבר הוא שבוע של ימים פ' שטיינ"א בלע"ז. וכן כל לשון שמונה ששה חמשה שלשה: מלאכת עבודה. אפי' מלאכות החשובות לכם עבודה וצורך שיש חסרון כיס בבטלה שלהם כגון דבר האבד כך הבנתי מת"כ דקתני יכול אף חולו של מועד יהא אסור

רשב"ם

זמן הוא, כמו קרא עלי מועד, וכן התרגום מערע

שפתי חכמים

כו': ב והכוונה בזה כי שבעה הוא כמו שם תואר לקבוץ שבע' שהם בעלי חומר או ב"מ או למאים או דומה אבל השבוע מורה על השבעה המופשטים מן החומר כמו הגבורה והחכמה שהם מופשטים מהחומר לא כמו הגבור והחכם שהוא מורה על החיבור עם החומר ומפרש אחריו ממה הוא הקבוץ מימים. וע' בפרשת

עניני המועדים

המועדים, וכתב פה בקיצור יען כי כבר האריכה התורה בכל חקותיו ובכל משפטיו בסדר בא, ובא כאן עוד הפעם לספח אותו למועדים האלה אשר בא זכרם עד הנה בקצרה ופה האריכה התורה לכתוב מהם: (י) כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וגו'. כתב העקדה הנה החג הזה חג השבועות מעורר ומזכיר אותנו בעיקר האמונה בנבואה ותורה מן השמים, ע"כ באו בפרשה אשר בו נצטוינו לחוג אותו ענינים המתיחסים לקנין התורה והחכמה האלהית, כי ידוע שאף שקנין הטובות הזמניות הוא הכרחי לחיי האדם עלי ארץ, בכל זאת אינן ראויות להיות התכלית המבוקש כ"א השתדלות וכונת הקונה אותן צריכה להיות תמיד רק לבא על ידן ובאמצעותן אל קנין השלמות הנפשית, כי במלאת ספק ומחסורי האדם הגופנים, יוכל יותר על נקלה להתעסק בהשלמת נפשו מבלי עצב ודאגה, ומה שהבטיחה ג"כ התורה קניני הזמן אלה לשכר עושי מצותיה הוא רק יען כי מלבד שהם אות ורמז על השכר הרוחני, יגיע גם האדם על ידם יותר על נקלה אל היכולת והאפשרות להוסיף עוד שלמותו האמתית ולקנות על ידה השכר הנצחי, גם בפרשתנו יש רמז על זה, כי באמרו כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, יורה כי הארץ וכל תבואתה הן מתנות אלהיות למלאות מחסורנו ההכרחיים למען השיג ע"י התכלית הנרצה בעיני ה' יתברך, שהוא קנין התורה ושלמות נפשית, וע"כ הוכרח למאמר זה מצות הבאת ראשית הקציר לפני ה' לרצון, לעורר אותנו בזה כי כל קנינינו הארציים צריכים להיות תמיד קודש לה', ונועדים ממנו רק לתכלית הנרצה לפניו, ויום הנפת העומר היה לפי קבלת חז"ל ממחרת מועד הפסח [טז ניסן] עת צאתנו ממצרים והחל בנו הנהגת אלהים הנסיית ולא ממחרת שבת בראשית אשר בו החלה הנהגת העולם הטבעית, להורות בזה כי גם ברכת תבואת הארץ ותנובת יבולה למכביר לא תהיה לבני ישראל ע"פ הנהגה הטבעית, כ"א ע"פ ההנהגה ההשגחית והנסיית לפי גמול מעשיהם. ועל התשוקה המחויבת להיות בלב כל איש ישראלי ללמוד התורה ולקיום מצותיה וחקיה, רומזת מצות הספירה, כי ספירת הימים לדבר מה, תורה על הצער אשר יש לנו כל עוד יעדר הדבר ההוא ממנו, והעונג אשר ניחל להשיג בבוא אלינו, וכמו שנצטוו הזב והזבה לספור שבעה ימים לטהרתם, להורות בזה שמחתם בקרבתם יום יום אל טהרתם והסרת טומאתם, כן היה הענין גם בבחינת ישראל וקבלתם התורה, כי אף שתכלית יציאתם ממצרים היתה רק לעבוד את ה' יתב' ולקבל תורתו על הר סיני כמאה"כ בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, הוכרחו בכל זאת למנות שבעה שבועות מיום צאתם ממצרים עד התרחקו מטומאת גילולי מצרים עד בוא יום טהרתם המוסרית בקבלתם התורה, ואף שהיה הדין נותן שאם מטומאת הגוף לטהרתו צריך מנין שבעה ימים, יצטרך מטומאת הנפש לטהרתם שבעה יובלים, בכל זאת הקל השי"ת עול המתנתם הזאת. ולזה שתהיינה רק שבעה שבועות, כי כנשר הנושא גוזליו על כנפיו ומשגב להם בזאת תנועה קלה ומהירה, אף כי בעצמם לא היו יכולים עוד לעוף ולהרחיק מקנם, כן סייע ה' להם בטהרתם להקל אותם לשם, כמאה"כ ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי. ובמשך זמן זה הורכנו ע"י הנס שנעשה להם במרה, ושימת שם להם חוק ומשפט, להיות ראוים יותר לקבלת התורה, ולזכרון מנין הימים הזה שמנו אבותינו בצאתם ממצרים, נצטוינו גם אנחנו לספור הימים בכל שנה מפסח עד עצרת, ולהראות גם בזה משוש לבנו בראותנו כי מדי יעבור יום יום אנו קרבים יותר לבא אל יום שמחתנו יום מתן תורתנו, וכל זה יורה גם על התשוקה והכוסף אשר צריכים להיות לנו אל לימוד התורה וידיעתה, כי רק אז אם בכל אות נפשנו נשתדל בה, וכצמא נערוג אל אפיקי מימיה, תבא גם היא כמים בקרבנו, ותכה בלבנו שורש כל ימוש, כמאה"כ הוי כל צמא וגו', ומאחז"ל והוי שותה בצמא את דבריהם, וסיום ב' הקרבנות אשר נצטוו ישראל להביא מתבואת הארץ בתחלה ובסוף ימי הספירה, אשר הם כענין הכנה ליום נתינת התורה, באים ממינים שונים, כי מנחת העומר באה מהשעורים אשר הובאה בחג הפסח, היא רומזת על האומה הישראלית בכלל, אשר בעבור פחיתות ערכם הם מאכל משותף לאדם ולבהמה, ומנחת שתי הלחם בחג השבועות הבאה מן החטים שהם מאכל אדם ביחוד, בעבור חשיבותם, רומזת לשלמים בעם. [והנה היום הזה יום מתן תורה גדול כבודו מאד עד שביום ההוא קנה העולם קדושה והארה שאין כמוה בעולם עד

מצות השם

(ח) [רנט] (עשה קיב) להקריב קרבן מוסף בכל ז' ימי הפסח שנאמר והקרבתם אשה לה' שבעת ימים:
(שם) [ס] (עשה קיג) לשבות ממלאכת עבודה ביום ז' של פסח שנאמר ביום השביעי מקרא קדש:
(שם) [סא] (לאו קפח) שלא נעשה מלאכת עבודה ביום ז' של פסח שנאמר ביום השביעי מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא תעשו:

מסורת הקריאה

ר"ל בטעם גרשיים. וסי' א' אדם (א' ב') ב' דהכהן משיח (ד' ב') ג' תזריע (י"ב ב') ד' קדשים (י"ט ב') ה' דמועדים (כ"ג ב') ו'

ספורנו

ז"ל (פלחים פרק ע"פ) שבת היא דקבעה אנפשה התחיל בענין המועדות אשר מועדה הוא ע"י קריאת ב"ד כמו שבא בקבלה (ר"ה פ' אא"מ) אתם אפי' שוגגין אפי' מזידין אפי' מוטעין: (ה) בין הערבים פסח לה'. הזכיר ענין הפסח אע"פ שאין יומו מקרא קדש כי היא סבת השתנות זמני המועדים כי אמנם היות הכוונה שיהיה זמן זבח הפסח לדורות מכוון עם הזמן שהיה הזבח של אותה פסיחה שנעשית בחצי אותה הלילה בכוון היא סבה שיהיה זה מסור לב"ד ועבוריהם וחשבונם כמו שבאר באמרו שמור את חדש האביב ועשית פסח לה' אלהך וכו' ובאה הקבלה על זה שיקבעו חדוש הלבנה של פסח שיהיה באביב:

אֶת־עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל־הַכֹּהֵן: יא וְהֵנִיף אֶת־הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה לִרְצֹנְכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן: יב וַעֲשִׂיתֶם בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם אֶת־הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תָּמִים בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה לַיהוָה: יג וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן אִשֶּׁה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ וְנִסְכֹּה יַיִן רְבִיעִת הַהִין: יד וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת־קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם:

ת"א קצירכם. פסחים כג ר"ה יג: ביום הניפכם. מגילה כ: ומנחתו שני. מנחות כט: ונסכה יין. שם: ולחם וקלי. פסחים כג כריתות ה: עד עצם היום. סוכה מא ר"ה ל מנחות סח: עד הביאכם. מנחות פח שבת קלח: לדרתיכם. מנחות פד:

רשב"ם קריש. ולשון במקרה הכסיל: (יא) ממחרת השבת. ממחרת ונסכו קרי

תרגום אונקלוס

יָת חֲצָדַהּ. וְתַיְתוֹן יָת עוֹמֶר. רֵישׁ חֲצָדְכוֹן לְוָת כַּהֲנָא: יא. וִירִים יָת עוּמְרָא. קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן. מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא. יְרִימִנֵּיהּ כַּהֲנָא: יב. וְתַעְבְּדוּן. בְּיוֹם אֲרָמוּתְכוֹן יָת עוּמְרָא. אִמַּר שְׁלִים בַּר שַׁתֵּיהּ. לַעֲלָתָא קֳדָם יְיָ: יג. וּמִנְחָתֵיהּ תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין. סוּלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח. קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא. וְנִסְכֵּיהּ חַמְרָא רַבְעוּת הִינָא: יד. וּלְחֵם וּקְלֵי וּפֵירוּכָן לָא תֵיכְלוּן. עַד כְּרַן יוֹמָא הָדֵין. עַד אַיְתוֹאֵיכוֹן. יָת קוּרְבָּנָא דֶּאֱלָהֲכוֹן. קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן. בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן: טו. וְתִמְנוֹן

תפסיר הרס"ג

אול חצאדכם אלי אלאמאם: (יא) פיחרכה בין ידי אללה. עלי מא ירתצ'א מנכם. וליכון תחריכה לה. מן ג'ד אלעטלה: (יב) וקרבו פי יום תחריככם לה. חמלא צחיחא אבן סנתה. צעידה ללה: (יג) ומעה מן אלבר. עשרין סמד מלתות בדהן. קרבאנא מקבולא מרצ'ייא ללה. ומזאגה מן אלכ'מר רבע קסט: (יד) וכ'בזא וסויקא ופריכא לא תאכלו. אלי ד'את הד'א אליום. אלי אן תאתו בקרבאן רבכם. רסם אלדהר עלי מר אגיאלכם. פי גמיע

נוה שלום

אחר הקצירה. (יג) ונסכה יין, ומזאגה מן אלכ'מר, ונסכו מן היין, כלומר שמביא עם הקרבן יין לנסך, ומלת מזאג בערבי כמו מסיכה או מזיגה בעברי וכן תרגם למסך שכר אל יחסר המזג, ובלשון הכתוב נתכנה היין נסך כמו הסלת שנקרא מנחה בכל מקום שנזכרו בסתם גם ששניהם נק' נסכים עיין רמב"ם בפ"ב מהל' מעה"ק. (יד) וקלי, וסויקא, המובחר מקמח חטים או שעורים. וכרמל, פריכא, שבלים הנפרכים ביד, וכן תרגם אביב.

חלק הדקדוק

קמץ (מהרי"ב): יא) ממחרת השבת, כל מחרת דסמיך להא פתח (מהרי"ב): יג) ונסכה יין, ונסכה בהא. לרמוז מה שאמרו במשנה מאין היו מביאין יין לנסכין קרוחיין וחלוטיין (כנוס' כ"י תימן) וכו' שהן חמש ארצות, וזהו ונסכה בהא שהם המובחרים, וקרינן ונסכו לרמוז מה שאמרו במשנה שכל הארצות היו כשרות (שי"ש):

אבן עזרא

והיובל והצום הגדול ויום תרועה שכתוב בו שבתון וכן שבתון נאמר בראשון של סוכות ובשמיני ואמרו כי שבע שבתות שבועות וכמוהו באי השבת עם יוצאי השבת והם שנים פירושים בפסוק אחד והנה שלשה עיירים וראייתם תמימות וחכם ברומי הביא ראיה ממחרת הפסח מצות וקלוי ולא ידע כי בנפשו הוא כי הפסח ביום ארבעה עשר וממחרתו יום *חמשה עשר וכן כתוב ויסעו מרעמסס בחדש הראשון ולאכול קלי אסור עד עבור תנופת העומר. והגאון אמר ששני פסחים הם פסח ה' ופסח ישראל ופסח ה' בליל חמשה עשר והנה ממחרת הפסח ביהושע יום ששה עשר ויהיה פי' ממחרת הפסח הכתוב בתורה ממחרת זבח הפסח ולא אמר כלום כי לא נקרא החג פסח רק בעבור שפסח השם על הבתים וממחרתו הוא לבקר יום חמשה עשר וכן כתוב כל

*עי' ר"ה ד' י"ג תו' ד"ה דאקריבו וכו'

רש"י

במלאכת עבודה צ וכו': (י) ראשית קצירכם. שתהא ראשונה ק לקציר: עומר. עשירית האיפה כך היתה ר שמה כמו (שמות טז) וימודו בעומר: (יא) והניף. (מנחות סא) כל תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד ש מוליך ומביא לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד לעצור ת טללים רעים: לרצנכם. אם תקריבו כמשפט זה יהיה לרצון לכם: ממחרת השבת. (שם סו) ממחרת יו"ט א' של פסח שאם אתה אומר שבת בראשית א אי אתה ב יודע איזהו: (יב) ועשיתם. כבש. חובה לעומר ג הוא בא: (יג) ומנחתו. מנחת ד נסכיו: שני עשרונים. כפולה היתה: ונסכו יין רביעית ההין. (מנחות פט) אף ע"פ שמנחתו כפולה אין נסכיו כפולים: (יד) וקלי. קמח עשוי מכרמל רך שמייבשין אותו בתנור: וכרמל. הן כליות שקורין גרניילי"ש: בכל משבתיכם. (קדושין לז) נחלקו בו חכמי ישראל יש שלמדו מכאן שהחדש נוהג בחו"ל וי"א לא בא אלא ללמד שלא נצטוו על החדש אלא לאחר ירושה

שפתי חכמים

בא: צ ומתרץ דבחול המועד מותר דבר האבד מכמע דביו"ט עצמו אפי' דבר האבד אסור: ק כלומר שלא יהא רשות לישראל לקצור שדותיהם עד שיקצור העומר תחילה לכל הנקצרים ולא שתפרש ראשית קצירכם כלומר דוקא מראשית קציר השדה תקריבו העומר אבל לא מסוף קציר השדה או האמצע: ר כלומר שם המדה המכילה בתוכה עשירית האיפה קרוי עומר: ש וא"ת מנ"ל לרש"י דתנופה נאמר ג"כ על מעלה ומוריד. וי"ל דילפינן ג"ש הוכה הונף דכתיב בפ' תצוה אשר הונף ואשר הורם והתם מוליך ומביא מעלה ומוריד דהונף היינו מוליך ומביא דהוא לי הנפה בסודרין שעשו להכרית הזבובים שמוליכים ומביאים אותם והורם היינו מעלה ומוריד דהורם לי הרמה ואם מגביה צריך אתה להורידו אף כאן כן: ת ר"ל שיהיה הטל לברכה ולא לקללה: א כל שבת נקרא שבת בראשית ע"ש ששבת בו הקב"ה במעשה בראשית: ב ואע"פ שזאת סרהיה היא פריכא בגמרא והביא שם ראיות אחרות. מ"מ הביא ראיה זו משום שהיא תשובה לדברי צדוקים ובייתוסין מש"ה הביא ראיה זו: ג דק"ל הא בפ' פנחס מנה קרבנות המוספין כמו שפרש"י ולמה לא מנה ג"כ כבש זה. ומתרץ דכבש זה לא בא למוספין אלא חובה לעומר בא: ד כלו' לא המנחה בפני עצמה האמורה בפ' ויקרא נדבתי' בתרי' ונסכו יין רביעית ההין וכיון דיין הוא יין הנסכים ודאי מנחה היא ג"כ

עניני המועדים

באמרו חז"ל כתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, למה כתיב הששי בה', לומר שכל העולם שנברא תלוי ביום הששי של סיון, שהוא יום מתן תורה, וא"כ כדאי הוא היום הזה לקבוע עליו יום חג לה', וכמו שהמלכים והשרים לא על סלהם לבדו ישימו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) ומנחתו שני עשרונים. ארז"ל זה חלוק מכל שאר כבשים דאין לך כבש בתורה שיהא במנחתו יותר מעשרון אבל מן הנסך אינו חלוק כדכתיב ונסכו יין רביעית ההין. ולכך אנו מפרשים בתחלת המוסף שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון

מצות השם

(י) [שב] (עשה קיד) להקריב ביום שני של פסח שהוא ט"ז בניסן יתר על קרבן המוסף מנחת העומר שנא' והבאתם את עומר ראשית קצירכם וגו' והניף את העומר לרצונכם ממחרת השבת: (יד) [שג] (לאו קסט) שלא לאכול להם העשוי מתבואת חדשה קודם שיעלה יום ט"ז בניסן שנאמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה: (שם) [שד] (לאו קל) שלא לאכול קלי מתבואה חדשה קודם שיעלה יום ט"ז בניסן שנא' וקלי לא תאכלו עד עצם היום הזה: (שם) [שה] (לאו קלא) שלא לאכול כרמל מן החדש קודם שיעלה יום ט"ז בניסן שנא' וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה:

מרפא לשון

וכיוצא. יא) ממחרת השבת, מבתר יומא טבא. כן דרך הכ' לקרות י"ט שבת כמ"ש לקמן בפ' כ"ד ובחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון ובפ' ט"ל ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון וקראו הכ' שבת לפי שזהו עיקר חובתו של יום בתורה לשבות ממלאכה כמ"ש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו אבל התרגום קרא' יום טוב לפי שזהו עיקר קדושתו אצלינו מקרא קדש קדשהו בכסות נאה במנה יפה וכו' ומט"ז אנו אומרים בתפלת יו"ט את יום טוב מקרא קדש הזה ולא את יום איסור מלאכה הזה ואמנם לא תר' יומא טובא אלא מפני שהוא

מסורת הקריאה

דין. ז' בהר סיני (כ"ה ב') ח' ערכין (כ"ז ב'): (יב) ועשיתם, נמסר במס"ג ועשיתם דעומר בזקף גדול. ועשיתם שעיר עזים (לקמן פסוק י"ט) בתביר. וסימן בלשון ארמי עומרא סליק צפירא נחית. פי' העמר סליק למעלה לקרבן. וכן ועשיתם דכתיב גבי עמר הטער למעלה על המלה. צפירא. הוא שעיר בלשון ארמי והוא נחית למטה שהוא חטאת ונאכל. אף ועשיתם דכתיב אצל שעיר הטעם נחית למטה מהמלה בתביר שהוא תחת האות. והוא חד מן י"ו זוגין מתחלפין בטעמא בחד עניינא חד זקיף לרומא וחד נחית לתהומא. ועין שמות ו' ט': (יד) ולחם. הנגינה בלמ"ד: (טו) ממחרת.

טו וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה׃
טז עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה׃
יז מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ ׀ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַיהוָה׃
יח וְהִקְרַבְתֶּם עַל־הַלֶּחֶם שִׁבְעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי

תרגום אונקלוס

טו וְתִמְנוֹן לְכוֹן מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא. מִיּוֹם אַיְתוֹאֵיכוֹן. יָת עוּמְרָא דַאֲרָמוּתָא. שְׁבַע שָׁבוּעָן שַׁלְמָן יְהוֹיָן: טז. עַד מִבָּתַר שְׁבוּעֲתָא שְׁבִיעֵיתָא. תִּמְנוֹן חַמְשִׁין יוֹמִין. וּתְקָרְבוּן. מִנְחָתָא חֲדַתָּא קֳדָם יְיָ: יז. מִמּוֹתְבָנֵיכוֹן. תַּיְתוֹן לְחֵים אֲרָמוּתָא. תַּרְתֵּין גְּרִיצָן תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין. סוּלְתָּא יְהוֹיָן. חֲמִיעַ יִתְאַפְיָן. בִּכּוּרִין קֳדָם יְיָ: יח. וּתְקָרְבוּן עַל לַחְמָא. שִׁבְעָא אִמְּרִין

ת״א וספרתם. שם סה: ממחרת השבת. שם סה: מיום הביאכם.
שם סו: שבע שבתות. שם סה סו: תספרו חמשים. חגיגה יז מנחות סה: מנחה חדשה. מנחות ח פג פד: ממושבותיכם תביאו לחם תנופה. זבחים כז מנחות נו כז סט עז עח פג פד: סלת תהיינה. מנחות מה עז: והקרבתם על הלחם. מנחות מה:

בעל הטורים

א דגוש

ביום קצירה: (יח) על הלחם. ב׳ במסו׳ והקרבתם על הלחם שבעת כבשים כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם ע״כ והקרבתם

רשב״ם

ממחרת יום ראשון של פסח: (טז) מנחה חדשה. להתיר חדש במקדש כי הוא זמן בישול תבואות:

רש״י

ויושיבה משכבשו וחלקו: (טו) ממחרת השבת. ממחרת יו״ט: תמימות תהיינה. מלמד שמתחיל ומונה מבערב שאל״כ אינן תמימות: (טז) השבת השביעית. כתרגומו שבועתא ה שביעתא: עד ממחרת השבת השביעית תספרו. ולא עד בכלל והן ארבעים ותשעה יום: חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה׳. ביום החמשים ז תקריבוה ואומר אני זהו מדרשו אבל פשוטו עד ממחרת השבת השביעית שהוא יום חמשים תספרו ומקרא מסורס הוא: מנחה חדשה. היא המנחה הראשונה שהובאה מן החדש וא״ת הרי קרבה מנחת העומר אינה כשאר כל המנחו׳ שהיא באה ז מן השעורים: (יז) ממושבותיכם. ולא מחו״ל: לחם תנופה. לחם תרומה המורם לשם גבוה ח וזו היא המנחה החדשה האמורה למעלה: בכורים. ראשונה לכל המנחות אף למנחת קנאות הבאה מן השעורים ט לא תקרב מן החדש קודם לשתי הלחם: (יח) על הלחם.

שפתי חכמים

מנחת נסכים אע״פ שהיא שני עשרונים ומנחת נסכים לכבש הוא עשרון א׳ אפ״ה היא מנחת נסכים אלא שהיא כפולה: ה דק״ל דאי שבת ממש א״כ שבע שבתות לא יהיו חמשים יום אלא מ״ב יום: ו ר״ל כיון באין מונין אלא מ״ט יום היאך מיושב מ״ש בקרא נ׳ יום ומתרץ דנ׳ לאו אתספרו קאי אלא אהקרבה קאי ביום הנ׳ תקריבוהו ויהפך בי״ת כאלו אמר ביום הנ׳ תקריבוהו: ז ר״ל היא תחילה מן החטים ועומר תחלה מן השעורין: ח פי׳ אין התנופה הזאת מאותה התנופה שאמר מוליך ומביא וכו׳ כי אותה תנופה הוא אחר ההבאה והאי התנופה הוא קודם הבאה כדכתיב מלחם התנופה תביאו שהתנופה קודם ההבאה הלכך ע״כ צ״ל תנופה דהכא מל׳ הרמה והפרשה המורמת לשם גבוה: ט לא ראשונה לנקלרים אלא היא עצמה היא בכורים להיות ראשונ׳ לכל המנחות דאל״כ בכורים נ״ל דהא לעיל כתי׳ והקרבתם מנחה חדשה לה׳ שמביא מנחה מן החדש אלא להכי כתי׳ בכורים ל׳ בכור כדי שתהא היא ראשונה לכל המנחות וכו׳ כלומר שאף מנחת קנאות שהיא מן השעורים אינה באה אלא אחר המנחה

דעת זקנים מבעלי התוספות

לכבש לפי שמלינו כבש שמנחתו חלוקה שהיא משני עשרונים אבל מן הנסוך אין אנו אומרים כ״א ויין נסכו לבבד ואין אנו מפרשי׳ הנסכים לפי שלא מלינו שום כבש חלוק בנסוך היין ולכך כתיב ונסכו דהכא בה״א למדרש ונסכה דהכלה מנחה קאי דאי כתיב ונסכו ה״א דהכל עשרון ועשרון קאי. ולפי הפשט משמע כי אחד משני עשרונים הוי מנחת העומר שהוא עשרון והוא בא עם זה הכבש והעשרון השני הוא עשרון הראוי למנחתו ותדע שאין בנסכו כ״א

עניני המועדים

שלחנם כ״א על מיני בשר הנבחרים שבמינם, כן מפני הדמוי לזה הקב״ה שיקריבו על הלחם שבעה כבשים תמימים ופר בן בקר ואיל ומנחתם ונסכיהם, וכל זה לכבד השלחן אלהי בבשר ובלחם ממינים שונים, בשמן וביין, ולכך אמר והקרבתם על הלחם מנחה חדשה לה׳, שענינו שיקריבו בעבור שמחת הלחם שהוא קליר חטים המנחה החדשה שהיא לה׳ לשבח ולהודות לשמו על אשר לא הסיר חסדו ואמתו מאתנו בענינו כפשנו בנפיכת התורה ובעניני גופנו לכך תבואות אדלנו:

מצות השם

(טו) [טו] (עשה קטו) לספור מיום הבאת העומר יום יום ושבוע שבוע עד מלאת תשעה וארבעים יום שהם שבע שבועות תמימות שנאמר וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום:

(יז) [טז] (עשה קטז) להביא ביום חמשים מהקרבת העומר שתי הלחם חמץ עם הקרבנות הבאים בגלל הלחם מלבד מוסף היום שנאמר ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים סלת תהיינה חמץ תאפינה וגו׳:

מסורת הקריאה

הרי״ש בפתח. ונמסר עליו כל דסמיך לה״א פתח. ר״ל כל ממחרת דסמיך למלה המתחלת בה״א פתח. ושארא ממחרת הרי״ש בקמץ: (טז) תספרו, בטפחא ועין במ״ש: (יז) תביאו. האל״ף בדגש. ונמסר חד מן ד׳ אלפין דגושים בקריאה וסי׳ א׳ ויביאו לו את המנחה (בראשית מ״ג כ״ו) ב׳ תביאו לחם (דין) ג׳ ושפו עצמותיו לא ראו (איוב ל״ג כ״א) ד׳ ויביאו לנו כיד אלהינו (עזרא ח׳ י״ח).

רמב״ן

(יז) חמץ תאפינה. צוה הכתוב שהתיינה חמץ לפי שהם תודה לשם כי חקות קציר שמר לנו וקרבן התודה יבוא על לחם חמץ. ואולי אסור החמץ מפני שירמוז אל מדת הדין כי נקרא חמץ כאשר יקרא היין אשר יקהה חומץ יין וחומץ שכר והלשון נגזר מלשון מעול

מרפא לשון

שם עצמוני ואם לא כן היה אומר מבתר נייחא כמו שתר׳ לקמן (כד) יהיה לכם שבתון נייחא. וכן בפ׳ ט״ל ביום הראשון שבתון וביום הח׳ שבתון נייחא שהוא כמו שבות כדאי׳ בת״כ ביום הראשון שבתון שבות. יו) עד ממחרת השבת השביעית, עד מבתר שבועתא שביעיתא. תר׳ שבת שבועא לפי שאינו לא י״ט ולא שבת שנא׳ שבע שבתות תמימות תהיינה ואם נמנה שבע שבתות תמימות מאחר יו״ט ראשון של פסח לא נסיים ביום שבת דווקא ולא ימים טובים יש בתוך הספירה ועל כרחינו מ״ש אח״כ עד ממחרת השבת השביעית, ר״ל השבוע השביעית וקרא השבוע שבת בסוף כמו שקראן תחלה שבע שבתות, זהו תר׳ שניתן בסיני כפי כוונת נותן התורה וכפי המקובל בידינו. ותופשי המקרא שכפרו בפירוש זה כבר טענו עליהם רז״ל בכמה קושיות כדאי׳ במנחות דף ס״ה.

תפסיר הרס״ג

מסאכנכם: טו) ואחצו לכם מן ג׳ד אלעטלה. מן יום גיתם בג׳מר אלתחריך. סבעה׳ אסאביע תאמה תכון: (טז) ואלי ג׳ד אלאסבוע אלסאבע. פיכון גמלה׳ מא תחצונה כ׳מסין יומא. וקרבו. קרבאנא גדידא ללה: (יז) אן תאתו מן מסאכנכם בכ׳בז לאלתחריך. רג׳יפין מן עשרין. סמדא יכונאן. וכ׳מירא יכ׳בזאן. המא בכור ללה: (יח) וקרבו מע אלג׳ריפין. סבעה חמלאן

נוה שלום

(טו) ממחרת השבת, מן ג׳ד אלעטלה, כל שבת שבתון שאצל ימים טובים מתרגם עטלה וכמו כן שבת הארץ, לבד יום השבת שתרגם בשמן הידוע סבת, שבע שבתת, סבעה אסאביע. שהשבוע נקרא שבת כמו באי השבת עם יצאי השבת. (יז) שתים, רג׳יפין, שתי חלות. שני עשרנים, מן עשרין, שכל אחד עשרון סלת. (יח) על הלחם. מע אלרג׳יפין, עם שתי חלות הלחם.

אבן עזרא

היום ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת. ועוד אמר הגאון שמצות וקלוי היה מהישן וזה איננו רחוק כי הכתוב אמר על תנופת העומר שתהיה מהחל חרמש בקמה ואם תנופת העומר היתה יום חמשה עשר מתי קצרו ועשו מצות ועוד כי אין קציר כי הוא ראשית קציר שעורים גם יש כדמות ראיה על פירושו שאמר מעבור הארץ ויתכן שזה השם נקרא על התבואה שיש להשנה שעברה. וטעם מעבור הארץ ארץ סיחון ועוג והעד שאמר אחר כן מתבואת ארץ כנען ועוד כי קלוי איננו כמו קלי והכתוב אמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו ואין פסוק קלוי באש טענה כי הוא תאר המעשה כי אביב קלוי באש יקרא קלוי ועוד יש להשיב מאין נדע כי הניף הכהן בעבר הירדן תנופת העומר כי הכתוב אמר אשר אני נותן לכם ועוד לא נתנה להם ולא בא הכתוב להזכיר מצות וקלוי רק בעבור ששבת המן וכן טעם כל הפסוק ועוד אמר הגאון אם השבת כמשמעה מאיזה שבת נחל לספור וישועה השיב כי שמנה עשר ימים הם שיש בהם קרבן ונקראו מועדים מלבד השבתות ואחר שיש קרבן ביום תנופת העומר לאות ולעד כי התנופה באחד מימות מועד האביב והנה שכח קרבנות ראשי חדשים שלא נזכרו ועוד כי הכתוב אמר כאלה תעשו ליום שבעת ימים והיה ראוי שיאמר מלבד תנופת העומר גם זאת איננה טענה עלינו כי אנחנו נסמוך במצות על הקבלה והנה ביום שבועות ולא הזכיר בפרשת פינחס מלבד כבשי השלמים ולמעלה פר בן בקר אחד ואילים שנים ובפינחס פרים שנים ואיל

שָׁנָה וּפַר בֶּן־בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם
שְׁנָיִם יִהְיוּ עֹלָה לַיהֹוָה וּמִנְחָתָם
וְנִסְכֵּיהֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהֹוָה׃
יט וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת
וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח
שְׁלָמִים׃ כ וְהֵנִיף הַכֹּהֵן ׀ אֹתָם עַל
לֶחֶם הַבִּכֻּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהֹוָה
עַל־שְׁנֵי כְּבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַיהֹוָה
לַכֹּהֵן׃ כא וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם ׀ הַיּוֹם
הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־
מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת
עוֹלָם בְּכָל־מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם׃
כב וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם
לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ

תרגום אונקלוס

שַׁלְמִין בְּנֵי שְׁנָא. וְתוֹר בַּר תּוֹרֵי. חַד וְדִכְרִין תְּרֵין. יְהוֹן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ. וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן. קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: יט. וְתַעְבְּדוּן. צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא. וּתְרֵין אִמְּרִין. בְּנֵי שְׁנָא לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא: כ. וִירִים כָּהֲנָא יָתְהוֹן. עַל לַחְמָא דְּבִכּוּרַיָּא אֲרָמָא קֳדָם יְיָ. עַל תְּרֵין אִמְּרִין. קוּדְשָׁא. יְהוֹן קֳדָם יְיָ לְכָהֲנָא: כא. וּתְעָרְעוּן. בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין. מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן. כָּל עֲבִידַת פּוּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן. קְיָם עָלַם. בְּכָל מוֹתְבָנֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן: כב. וּבְמִחְצַדְכוֹן יָת חֲצָדָא דְּאַרְעֲכוֹן. לָא תְשֵׁיצֵי. פָּתָא דְּחַקְלָךְ בְּחַצָּדָךְ.

תפסיר הרס"ג

צחאח׳ בני סנה. ות׳ורא מן אלבקר וכבשין. יכונאן צעידה ללה. וברהמא ומזאגהמא. קרבאן מקבול מרצ׳י ללה: (יט) וקרבו איצ׳א עתוד מן אלמאעז לאלד׳כוה. וחמלין אבני סנה לד׳בח אלסלאמה: (כ) פיחרך מא יגב מנהא אלאמאם. מע רג׳יפי אלבכור תחריכא בין ידי אללה. עלי אלחמלין. ולתכון קדסא ללה. תדפע אלי אלאמאם: (כא) ואסמו ד׳את ד׳אלך אליום. אסמא מקדסא יכון לכם. כל צנעה׳ מכסב לא תצנעו. רסם אלדהר פי גמיע מסאכנכם. עלי מר אגיאלכם: (כב) ואד׳א חצדתם זרע ריאצ׳כם. פלא תסתקץ טרה׳ צ׳יעתך פי

נוה שלום

(כ) והניף הכהן, פיחרך מא יגב מנהא, דהינו חזה ושוק של שני כבשי השלמים עם שתי הלחם אחר שהניף שני הכבשים מחיים קודם שחיטתן. (כב) פאת, טרה, גבול דהינו סוף

אבן עזרא

אחד גם יוכל המאמין להשיב כי בדרך נבואה ידע היום שיהיה בו תנופת העומר שיום השבת יהיה הקביעות והעד מערך הלחם שהיה בשבת והזכיר הכתוב איך יחשבו בשנה הראשונה ואז הקריבו שלמים והעולה הנזכרת ואחר כן הנזכרת בפינחס ואח"כ אמר בשבועותיכם שבעה שבועות ולא אמר שבתות ואין ראיה כי תחלת השבוע יום ראשון וטמאה שבועים יוכיח והנה ארמוז לך סוד אחד שכל המועדים תלוים ביום ידוע מהחדש ולא נאמר בחג השבועות (מספר) (ס"א יום מועד) בעבור הספירה שהיא מצוה וחז"ל העתיקו כי בחג השבועות היה מתן תורה ועליו נאמר כי חג ה׳ לנו: יש אומרים כי כל לרצונכם פירושו להיות לכם לרצון בעבור והניף את העומר לפני ה׳ לרצונכם וטעמו שתניפו ברצונכם והטעם שתתנו כבש בן שנתו כדי שתהיו נרצים והמכחישים אמרו כי בן שנה איננו כבן שנתו כי בן שנתו עוד אין לו שנה ובן שנה שיש לו שנה תמימה והנה לא קראו בחנוכת המזבח כבש אחד בן שנתו לעולה ובפרשה אחרונה כבשים בני שנה שנים עשר: (יד) ולחם. מחדש והעד כי הפסח יאכלו על מצות ומרורים לולי הקבלה היה נראה כי ספירת הימים כשנות היובל והמכחישים אמרו כי טעם תמימות שלא תעלה במספר השבת הראשונה שיחל ממחרתה: (טז) תספרו חמשים יום. כי כן מספר התורה וכן וביום השמיני בכל מקום: מלת (יז) תביאו. זרה בעבור דגשות האל"ף כי לא נדע לו טעם: ממושבתיכם. צריכים אנו לקבלה מאיזה

ת"א יהיו עלה. שם: ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת. זבחים: כה: והניף הכהן אתם. מנחות סב: על שני כבשים. מנחות מה מו סב: קדש יהיו. ערכין כט: וקראתם. חגיגה יז: ובקצרכם. שם חולין קלא קלו: לא תכלה פאת. מכות טז חולין קלז: שדך. שם קלט: בקצרך. שם קלז:

רשב"ם

(כב) ובקצרכם. ממחרת הפסח לאחר הקרבת העומר:

בעל הטורים

על הלחם שבעת כבשים. כי אכילת המזבח מעין אכילת אדם כדאמרי׳ גבי נסכים מה אכילת אדם אכילה מרובה משתייה וכו׳:

שפתי חכמים

הזאת ואע"פ שמנחת הקנאות אינה באה מן החטין: י ולא חובת היום שאם לא הביא הלחם אינו מביא כבשים כו׳. ואמר בגלל הלחם כי לא יתכן להיות כמשמעו עליו ממש אלא על פי׳ בגלל שמצינו שעל משמש במקום למ"ד המשמשת במקום בגלל. (נח"י) הרא"ם הוליך לבאר כונת הרב וכו׳ שאם לא הביא לחם אינו מביא כבשים. והביא ראיה דברי הת"כ ואשתמיטתיה הא דאמרינן במנחות (דף מה) במשנה ויותר מבואר בסוגיא. והכי אמרינן התם בדברי ר"ע: כ פי׳ אע"פ שמספר הכבשים והשעיר שבזאת הפרשה הם כמספר אותן שבפ׳ פנחס מ"מ מספר פרים ואילים שבזאת הפרשה אין מכוון עם פר ואיל שבפ׳ פנחס דכאן כתי׳ פר בן בקר אחד ואילים שנים ובפ׳ פנחס כתיב פרים בני בקר שנים ואיל אחד: ל דילפי׳ ג"ש דאותם אותם כתיב הכא והניף הכהן אותם ולהלן בפ׳ מצורע כתיב והניף אותם תנופה מה להלן מחיים שהרי כתיב אחריו ושחט אף כאן מחיים. והרא"ם פי׳ מדכתיב בשלמי יחיד את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם דמשמע ל׳ רבים והל"ל בל׳ יחיד כיון דבשלמי יחיד מיירי לימד על שלמי צבור שטעונים תנופה אם כן והניף אותם תנופה לפני ה׳ דכתיב הכא ל"ל אלא ללמד שתנופת שלמי צבור תנופתם מחיים. והוא בפרק כל המנחות: מ דהל"ל קדש יהיו ל"ל דלא גריעי שלמי צבור משלמי יחיד שהם קודש

רש"י

בגלל הלחם הובא י ללחם: ומנחתם ונסכיהם. כמשפט מנחה ונסכים המפורשים בכל בהמה בפ׳ נסכים (במדבר טו) ג׳ עשרונים לפר וב׳ עשרונים לאיל ועשרון לכבש זו היא המנחה והנסכים חצי ההין לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש: (יט) ועשיתם שעיר עזים. (ת"כ. מנחות מה) יכול ז׳ כבשים והשעיר האמורים כאן הם ז׳ הכבשים והשעיר האמורים בחומש הפקודים כשאתה מגיע אצל פרים ואילים אינן הם כ אמור מעתה אלו לעצמן ואלו לעצמן אלו קרבו בגלל הלחם ואלו למוספין: (כ) והניף הכהן אותם תנופה. (מנחות סב) מלמד שטעונין תנופה מחיים ל יכול כולם ת"ל על שני כבשים: קדש יהיו. לפי ששלמי יחיד קדשים קלים הוזקק לומר בשלמי צבור מ שהם קדשי קדשים: (כב) ובקצרכם. חזר ושנה לעבור עליהם בשני לאוין. אמר רבי אבדימי ברבי יוסף מה ראה הכתוב ליתנם באמצע הרגלים פסח ועצרת מכאן ור"ה ויה"כ וחג מכאן. ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי

מצות השם

[כא] [שח] (עשה קיז) לשבות ממלאכת עבודה ביום עצרת שנא׳ וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם:

(שם) [שט] (לאו קלב) שלא לעשות מלאכת עבודה ביום עצרת שנא׳ כל מלאכת עבודה לא תעשו:

מסורת הקריאה

ועין בראשית מ"ג כ"ו: (כא) מושבתיכם. במרכא וטפחא בחדא מלה. ונמסר עליו ח׳ מלין בתרי טעמי. פי׳ הטפחא לא ישרתנה מרכא בתיבתה כי אם במלה מיוחדת למרכא ומלה מיוחדת לטפחא. אבל בח׳ מקומות ישרת המרכא לטפחא בתיבה אחת. וסי׳ א׳ בכל מושבותיכם (דין) ב׳ את כל ההרותיה בקע (מ"ב ט"ו ט"ז) ג׳ מבליגתי (ירמיה ח׳ י"ח) ד׳ ומכל גלוליכם (יחזקאל ל"ו כ"ה) ה׳ מכל תועבותיכם (שם מ"ד ו׳) ו׳ כי למבראשונה (דה"א ט"ו י"ג) ז׳ ונבזביתך (דניאל ה׳ י"ז) ח׳ שהם הרהיבני (ש"ה ו׳ ה׳) וסי׳ מה"ם תגלו"ש: (כב) ובקצרכם, נמסר עליו לית בטעם וחד ובקצרכם

חומת אנ"ך

(כב) ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקוצרך. יש לדקדק דפתח בלשון רבים ובקצרכם וסיים בלשון יחיד לא תכלה בקוצרך. ופירש הרב המובהק כמהר"ר משה בירדוגו ז"ל בספר ראש משביר כ"י דתנן קצר חציה ומכר חציה הלוקח נותן פאה לכל ז"ש ובקוצרכם רבים שכל אחד קצר חציה אתה שגומרת הקצירה תתן פאה וז"ש לא תכלה פאת

רמב"ן

וחומץ כי נגזל מהם טעמם ולא יאכלו וכן כי יתחמץ לבבי יכעוס ויאבד טעמו ממנו. ובעבור שהקרבנות לרצון לשם הנכבד לא יובאו מן הדברים אשר להם היד החזקה לשנות הטבעים וכן לא

וְלֻקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר
תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ
כג חמישי * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר: כד דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן
תְּרוּעָה מִקְרָא־קֹדֶשׁ: כה כָּל־
מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ
וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה: כו ס וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כז אַךְ
בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם
הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם

תרגום אונקלוס

וּלְקָטָא דְחַצָדָךְ לָא תְלַקֵּיט . לַעֲנַיֵי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן . אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן : כג. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : כד. מַלֵּיל . עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר . בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּחַד לְיַרְחָא . יְהֵי לְכוֹן נְיָחָא . דּוּכְרַן יַבָּבָא מְעָרַע קַדִּישׁ : כה. כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן . וּתְקָרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ : כו. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : כז. בְּרַם . בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין יוֹמָא דְכִפּוּרַיָא הוּא . מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן . וּתְעַנּוּן יָת נַפְשָׁתְכוֹן . וּתְקָרְבוּן

ת"א ולקט קצירך. שם קלא: תעזוב. ב"ק לד תמורה ו: בחדש השביעי באחד לחדש. מגילה ל: שבתון זכרון תרועה. ר"ה יא כו כה כט לב לד: כל מלאכת עבודה לא תעשו. ר"ה כח: אך בעשור. יומא עח פו סוטה מ שבועות יג. כריתות ז ס' הזוהר פ' תלוה: יום הכפרים הוא. שבועות יג. חולין קלא: ועניתם את. יומא פא.

תפסיר הרס"ג

חצאדך. ונת'יר זרעך פלא תלקטה. בל לאלצ'עיף ואלג'ריב אתרכהמא. אנא אללה רבכם אגאזיכם כ'ירא: (כג) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא. (כד) מר בני אסראיל קאילא. פי אליום אלאוול מן אלשהר אלסאבע. יכון לכם עטלה. ותבויק גלבה. אסמא מקדסא: (כה) כל צנאעה' מכסב לא תעמלו. וקרבו קרבאנא זאידא ללה: (כו) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (כז) אמא פי אליום אלעאשר מן הד'א אלשהר אלסאבע והו יום אלג'פראן. אסמא מקדסא יכון לכם. ואגיעו אנפסכם. וקרבו

נוה שלום

השדה, (כד) זכרון תרועה, ותבויק גלבה, תרגם זכרון, תקיעה בשופר, תרועה כפישוטה, גם הרמב"ן ז"ל נתכוון לפתרון זה והוא כפי הנאות בענין וכן תרגם לקמן במדבר י ט, ומה שתרגם ותבויק בויו המוסיף לומר שהתרועה בקול שופר חובה על כל ישראל ביום זה שכן נקרא יום תרועה.

אבן עזרא

מקום יוקח ומתי יבוקש: לחם תנופה. לכהן עם כבשי השלמים ויתכן ששנה כתוב בשנה הראשונה בעבור שהיא תחלת ההתחלה ויש אומרים כי יקרב פר ואילים שנים או שני פרים ואיל אחד כרצון הכהן ועוד לא ראינו מצות כזאת ובפנחס אפרש האמת ואחר ששחיטת השלמים ביום חג שבועות והיא יום מקרא קדש הנה מותר לשחוט בכל המועדים הפך דברי הצדוקים: וטעם להזכיר ובקצרכם את קציר ארצכם פעם שנית בעבור כי חג שבועות בכורי קציר חטים הזהיר שלא תשכח מה שצויתיך לעשות בימים ההם. וטעם להזכיר וידבר ה' עם יום התרועה בעבור היותו מועד בפני עצמו כי חג השבועות תלוי מיום תנופת העומר וכן הזכיר עם הצום הגדול ועם חג הסוכות: (כד) בחדש השביעי. כי תחלת החשבון מניסן כי בו יצאנו ממצרים ועוד כי אביב השערים תחלה ואחר כן בכורי קציר חטים ואחר כך באספך את מעשיך ואלה המועדים תלוים להיותם בימים הנזכרים ואחר שאמר לתקוע בחצוצרות בכל חדש הנה זכרון תרועה גם יום תרועה מצוה לתקוע בשופר וכן ביום הכפורים ואני הנה ארמוז לך סודות ושים לבך אולי תבינם: אמרו המעתיקים. שיום ר"ה יום הדין וטעם התרועה זכר למלכיות השם ואחר שהעיקר כל ר"ח היה ר"ח ניסן נכבד כי בו הוקם המשכן ובעתיד אמר יחזקאל בראשון באחד לחדש וכן תעשה בשבעה בעבור המרובע והנה חמשה עשר לנכח ויום שביעי גם מרובע ופסח שני יתחלפו הגדול והקטן על כן יום ראש השנה

בעל הטורים

(כד) שבתון זכרון תרועה. שבשבת אין תוקעין שאין תקיעת שופר דוחה שבת ואין בו אלא זכרון תרועה הכל במקדש תוקעין. תקעו שופר בציון ר"ת שבת שבציון תוקעין אפי' בשבת: זכרון. ג' במסורה. דין. ואידך אין זכרון לראשונים. ואידך אין זכרון לחכם עם הכסיל. כנגד ג' ספרים שנפתחים בר"ה ע"כ בשנים כתיב אין זכרון דהיינו לצדיקים ולרשעים שאין צריכים להזכירם יותר אלא אלו נחתמים מיד לחיים ואלו למיתה והיינו אין זכרון לחכם. וגם בפסוק השני כתיב אין זכרון שהוא כנגד הרשעים. אבל בפסוק השלישי כתיב זכרון שהוא כנגד הבינונים שתלויין ועומדין וצריך להזכירם עוד ביה"כ: (כז) אך בעשור לחודש.

רשב"ם

(כד) זכרון תרועה. ע"י התרועה תזכרו למקום כדכתיב והרעותם בחצוצרות וגו' ונזכרתם וגו': (כז) אך בעשור וגו'. בשאר י"ט הותרה מלאכת אוכל נפש ונאסרה מלאכת עבודה, אבל יוה"כ שהוא יום עינוי כל מלאכה אסורה כשבת: והקרבתם אשה. כדכתיב באחרי מות

רש"י

מעלין עליו כאלו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו: תעזוב. (פאה פ' ד) הנח לפניהם והם ילקטו ואין לך לסייע לאחד מהם: אני ה' אלהיכם. נאמן לשלם שכר: (כד) זכרון תרועה. (ר"ה לב) זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות ג לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל: (כה) והקרבתם אשה. המוספים האמורין בחומש הפקודים: (כז) אך. כל אכין ורקין שבתורה מיעוטין מכפר הוא לשבים ואינו מכפר על שאינם שבים:

שפתי חכמים

אלא לומר שהם קדש קדשים: ג פי' דק"ל למה לא כת' יום תרועה כמו בפ' פנחס וע"ז פי' זכרון פסוקי וכו' ותו ק' ליה למה מזכיר פסוקי שופרות בשלמא פסוקי מלכיות שאומרים אותם משום דהקב"ה דן בר"ה כל העולם כמלך אלא פסוקי שופרות למה

דעת זקנים מבעלי התוספות

כ"א כביעית כמו בשאר נסכים: (כז) אך בעשור לחדש. מהו אך לפי שכל שאר ימים טובים נקראים מקרא קדש לאכול ולשתות ולהתענג וזה אסור בכל אלו לכך כתיב אך לומר שאינו נקרא מקרא קדש אלא לכבד היום להקריב קרבן ולאסרו במלאכה אך

עניני המועדים

(כג) בחדש השביעי באחד לחדש וגו'. כתב האלשיך ז"ל כי דרכו של הקב"ה הפך דרך מלכי הארץ, כי הנה זה דרכם כי בהשמע לאחד מהמלכים כי אנשי עיר אחת מערי ממשלתו אשר לא טוב בעיניו עשו יקבע יום מועד להעמידם במשפט ומי אשר

מצות השם

(כד) [שי] (עשה קיח) לשבות ממלאכת עבודה בר"ה שנאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש:

(כה) [שיא] (לאו קלג) שלא לעשות מלאכת עבודה בר"ה שנא' כל מלאכת עבודה לא תעשו:

(שם) [שיב] (עשה קיט) להקריב קרבן מוסף בר"ה שנאמר והקרבתם אשה לה':

(כז) [שיג] (עשה קכ) להתענות ביה"כ שנאמר אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים הוא מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשותיכם:

מסורת הקריאה

בפשטא. ר"ל לית עוד מלת ובקצרכם בטעם גרשיים זולת דין. וחד נמצא בפשטא, והוא לעיל י"ט ט': (כד) דבר. ד' בטעם

רמב"ן

יובאו מן הדברים המתוקים לגמרי כגון הדבש רק מן הדברים המזוגים כאשר אמרו בבריאת העולם שיתף מדת הרחמים במדת הדין ובראו. והנה בחג השבועות שהוא יום מתן תורה יביא הקרבן בדין תודה כי הוא יום העצרת והמשכיל יבין וזה סוד מה שאמרו רבותינו כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל לעולם וכו' כי בו מצה וחמץ כענין בעולם הבא:

(כב) ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה. לשון רש"י. חזר ושנה בהם לעבור עליהם בשני לאוין. ור"א אמר כי הטעם בעבור כי חג השבועות בכורי קציר חטים הזהיר שלא תשכח מה שצויתיך לעשות בימים ההם. והנכון בעיני כי ובקצרכם את קציר ארצכם רמז לקציר הנזכר בראש הפרשה יאמר כי כשתבואו אל הארץ וקצרתם את העומר ראשית קצירכם לא תכלה פאת השדה ההוא לצורך העומר ולא תלקט הלקט לומר שלא תדחה המצוה ההיא את הלאוין האלה:

(כז) אך בעשור לחדש. כל אכין ורקין שבתורה מעוטין מכפר הוא על השבים ואינו מכפר על שאינן שבים לשון רש"י מדברי רבותינו

וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה׃ כח וְכָל־
מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ כט כִּי כָל־
הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם
הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ׃ ל וְכָל־הַנֶּפֶשׁ
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ׃ לא כָּל־מְלָאכָה
לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם
בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ לב שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן
הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם
בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד־
עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם׃ פ ששי
לג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
לד דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר

תרגום אונקלוס

קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: כח. וְכָל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן. בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין. אֲרֵי יוֹמָא דְכִפּוּרַיָא הוּא. לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן. קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן: כט. אֲרֵי כָל אֱנָשׁ דְּלָא יִתְעַנֵּי. בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין. וְיִשְׁתֵּיצֵי מֵעַמֵּיהּ: ל. וְכָל אֱנָשׁ. דְּיַעֲבֵיד כָּל עֲבִידָא. בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין. וְאוֹבֵיד. יָת אֱנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּיהּ: לא. כָּל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן. קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן. בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן: לב. שַׁבָּא שַׁבָּתָא הוּא לְכוֹן. וּתְעַנּוֹן יָת נַפְשָׁתְכוֹן. בְּתִשְׁעָא לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא. מֵרַמְשָׁא עַד רַמְשָׁא. תְּנוּחוּן נְיָחֲכוֹן: לג. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: לד. מַלֵּיל. עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר.

ת"א וכל מלאכה לא תעשו. שם: כי כל הנפש אשר לא תעונה. שם יבמות מ: וכל הנפש אשר תעשה. יומא פא: והאבדתי את. יומא פד: שבת שבתון. שם פז: ועניתם את נפשותיכם. ברכות ח פסחים סח יומא פא ר"ה ט: תשבתו. יומא פא:

תפסיר הרס"ג

קרבאנא זאידא ללה: (כח) וכל עמל לא תעמלו. פי ד'את הד'א אליום. לאנה יום ג'פראן לכם. יסתג'פר פיה ענכם. בין ידי אללה רבכם: (כט) וכל אנסאן באלג'. לם יצום פי ד'את הד'א אליום. ינקטע מן קומה: (ל) וכל אנסאן יצנע שייא מן אלצנאיע. פי ד'את ד'אלך אליום. אביד ד'אלך אלאנסאן מן בין קומה: (ל) וכל צנאעה לא תעמלו. רסם אלדהר עלי מר אגיאלכם. פי גמיע מסאכנכם: (לב) עטלה הי סבת לכם. ותגיעו אנפסכם. מן עשייה' אלתאסע פי הד'י אלשהר. אלי אלעשי אלת'אני. תעטלו עמלכם: (לג) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (לד) מר בני אסראיל קאילא. פי אליום

נוה שלום

(כב) כי כל הנפש, וכל אנסאן באלג', שהביא שתי שערות אחר ששלמו י"ג שנה הוא שחייב כרת אם לא התענה, וכן הנקבה שהביאה שתי שערות אחר ששלמו לה י"ב שנה כי שם אנסא; כולל זכר ונקבה, ולהוציא מדעת המכחישים שמענים הקטנים מאחר שיגמלו. (לב) שבת שבתון, עטלה הי סבת, תרגם שבתון, סבת להורות שהוא אסור בכל מלאכה בשבת, ותרגם שבת עטלה מפני הכפל ואולי ללמד שאין

אבן עזרא

גדול מכולם אע"פ שהוא יום דין אסור להתענות בו ועזרא יוכיח ויום הכפורים הקטן במחברת והנה סכות כחג פסח רק שמיני ואין שביעי ומה יתברר לך הסוד וסוד השבת: וטעם אך בעשור. בעבור שיום מקרא קדש יום שמחה וכן כתוב בספר עזרא לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים: (כז) ועניתם. פירשתיו: (כח) לכפר עליכם. פירוש כי יום כפורים עליכם לבדכם: (כט) כי כל הנפש אשר לא תענה. זה מהבנין שלא נקרא שם פועלו וזה אות כי מי שנדע שאינו שומר זו המצוה כאשר נשמרנו נכריחנו להתענות: וטעם שלא יעשו מלאכה. שלא תהיינה הנפשות מתעסקות חוץ מבקשת כפור העונות: (ל) והאבדתי. יש הפרש בינו ובין ונכרתה ולא אוכל לפרש: וטעם (לא) כל מלאכה. לא תעשו פעם אחרת להוסיף חקת עולם לדורותיכם: (לב) תשבתו שבתכם. זה יום השבת לא יקרא שבת ישראל כי אם שבת ה'.

אבי עזר

(כט) (אשר לא תעונה זה מהבנין שלא נקרא שם פועלו וכו') וכן כתב הרב לעיל והובא אל הכהן ברצונו ושלא לרצונו

בעל הטורים

אך מיעוטא הוא שמכפר לשבים ואינו מכפר לשאינן שבים. וה' עינוים הם אכילה ושתיה ורחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש

רש"י

(ל) והאבדתי. לפי שהוא אומר כרת בכ"מ ואיני יודע מה הוא כשהוא אומר והאבדתי למד על הכרת שאינו אלא אבדון: (לא) כל מלאכה וגו'. לעבור עליו בלאוין הרבה או

עניני המועדים

הטא לו ימחנו מספרו מן העולם. הלא דרך המלך הוא שחפן יתפון במשמאילים יותר ממיימינים, למען סלחות רעם גבורותיו יכה משפטיו כדי להשמיע את עוברי רצונו תקפו למען תפול אימתו על כל מלכותו ורגזו וחלו מפניו. אך לא כדרך מלכי ארץ דרכיו יתב', חלילה, כי חפץ חסד הוא וברגע באפו חיים ברצונו וכל חפצו במזכים ולא במחייבים. וזה יאמר פה וידבר ה' אל משה לאמר, שהוא לאמר ענין היום, כי יום תרועה הוא. אך דבר אל בני ישראל אשר אהבתי אותם בסגנון זה, בחדש השביעי באחד לחדש שהוא יום הרת עולם, אל תפחדו ואל תיראו, כי הנה לשבח ולשמחה יהיה לכם זכרון התרועה וההכנעה, כי הזכרון של ההכנעה שהיא התשובה יוסף לשמחה. כי זכרון התרועה יהיה לכם מקרא קדש, לכן כל מלאכת עבודה לא תעשו, ומה שהוא אוכל נפש תעשו, כמו בכל מועד, וכל זה הוא בר"ה, אך בעשור לחדש השביעי הזה אין בו לא אכילה ולא שתיה, כי אז יה"כ הוא כי תשובה תולה ויה"כ מכפר, ואינו כר"ה שאתם אוכלים והמזבח אוכל, כ"א שאתם תרעבו והמזבח יאכל, וזהו ועניתם את נפשותיכם והקרבתם אשה לה'. הנה כלל הדבריה כי הוא יתב' רופא רחמן ונאמן לכל תחלואי נפשנו מעלה ארוכה לכל תחלואינו לאט לנו, כי מיום ר"ה מתחיל לעורכנו מתרדמת אולתנו בהשמיע קול שופר כי ישמיע לאזננו קול ושוכרו עמו

מצות השם

(שם) [שיד] (עשה קלא) להקריב קרבן מוסף ביה"כ שנאמר והקרבתם אשה לה':

(כח) [שטו] (לאו קלד) שלא לעשות מלאכה כל עיקר ביה"כ שנא' וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה:

(כט) [שטז] (לאו קלה) שלא לאכול ולשתות ביה"כ שנאמר כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרת' מעמיה:

(לב) [שיז] (עשה קכב) לשבות ממלאכה כל עיקר ביה"כ שנא' שבת שבתון הוא לכם:

רמב"ן

ואם כן יהיה טעם הכתוב כי באחד לחודש יהיה לכם לכולכם יום זכרון תרועה שתהיו כולכם נדונין לפניו אך יהיה למקצתכם בעשור לחדש הזה יום הכפורים. והנה הוא כטעם בלבד וכן שא נא חטאתי אך הפעם וכן הרק אך במשה הבלבד במשה וכן אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה יאמר בלבד בחמשה עשר תחוגו את חג ה' שבעת ימים לא רצופים שאין חגיגה דוחה שבת ובדרך הזה תפרשנו בכל המצות כפי קבלת רבותינו וכמוהו אך טרף טרף שלא נעשה בו ענין אחר לבד הטרף. וכן כי היו בני ישראל ובני יהודה אך עושים הרע בעיני ה' מנעורותיהם כי בני ישראל

חומת אנ"ך

שדך בהנרד אתה שגזורת הקלירה: (לד) בחמשה עשר יום לחדש השביעי וכו'. הרמז בזאת המצוה הוא כי אחר שישראל יצאו ביד רמה מיום הדין שהוא יום ראש השנה והשם סלח לחטאתם מכח התשובה ומכח יום

מסורת הקריאה

תביר ריש פסוק בספרא וסי' נמנה לעיל ז' כ"ג: (לב) שבת שבתון הוא, במלאפום. כל שבת הוא בחירק במ"א הוא. שבת שבתון הוא דין. עוד נמסר קדמא (ויקרא ט"ז ל"א) היא. תניין (דין) הוא ואחד פסוק סימן ותאכל היא והוא, פסוק הוא מ"א י"ז ט"ו, ונתנו הכא לסימן לומר שבתחלה היא ואח"כ הוא: (לד) דבר, נמסר ב' ר"פ בטעם תביר בענין תרועה חג הסכות,

תרגום אונקלוס

בַּחֲמֵישַׁת עַשְׂרָא יוֹמָא . לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין . חַגָּא דִּמְטַלַּיָּא . שִׁבְעָא יוֹמִין קֳדָם יְיָ: לה. בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ . כָּל עֲבִידַת פּוּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן: לו. שִׁבְעָא יוֹמִין . תְּקָרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ . בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה . מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן . וּתְקָרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כְּנִישִׁין תְּהוֹן . כָּל עֲבִידַת פּוּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן: לז. אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַּיְיָ . דִּתְעָרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ . לְקָרָבָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ . עֲלָתָא וּמִנְחָתָא . נִכְסַת קוּדְשִׁין וְנִסּוּכִין

ויקרא כג אמור

בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָֹה׃
לה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־
מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ לו שִׁבְעַת
יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַיהוָֹה בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָֹה עֲצֶרֶת הִוא
כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃
לז אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָֹה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ
אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה
לַיהוָֹה עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים

תפסיר הרס"ג

אלכ'אמס עשר מן אלשהר אלסאבע. חג אלמצ'אל. סבעה' אייאם ללה: (לה) פי אליום אלאוול אסם מקדס. כל צנאעה' מכסב לא תעמלו׃ (לו) ופי הד'ה אלסבעה' אלאייאם. תקרבו קרבאנא ללה. ופי אליום אלת'אמן. אסם מקדס יכון לכם. וקרבו קרבנא זאידא ללה ואמכת'ו פי קדסה. וכל צנאעה' מכסב לא תעמלו: (לז) הד'ה אעיאד אללה. אלתי יגב אן תסמוהא באסמא כ'אצה. ותקרבו פיהא קראבינא ללה. מן צעידה ובר. וד'בח ומזאג

נוה שלום

עונשו חמור כשבת. (לו) אשה לה', קרבאנא זאידא ללה, שצריך פייס מחדש. עצרת היא, ואמכת'ו פי קדסה,

אבן עזרא

(לו) שבעת ימים תקריבו אשה. ואם איננו שוה כאשה חג הפסח: עצרת הוא. יש אומרים שטעמו קהלה כטעם עצרת בוגדים והטעם התחברות כל ישראל לשלש רגלים ולא דברו נכונה כי הנה כתוב בפסח וביום השביעי עצרת וכתוב ופנית בבקר והלכת לאהליך והקרוב שהוא כמו נעצר לפני ה' שיהיה בטל מכל עסקי העולם ופירוש עצרת היא כל מלאכת עבודה לא תעשו וכן כתוב בעצרת מועד הפסח: (לז) אלה מועדי ה'. שאתם חייבים להקריב בהם אשה ופי' כי בכולם יש בהם עולה ומנחה זבח ונסכים כי עד עתה לא הזכיר רק אשה לבד ויתכן להיות עולה לבדה או

רבינו בחיי

(כח) וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפורים הוא. מה שהזכיר הכתוב כאן לשון כפרה ולשון עצם מפני שלא תאמר כיון שלא הזכיר קרבן בפרשה אם אין מקדש ואין קרבן אין יום הכפורים מכפר לכך בא לומר שאין הכפרה תלויה בקרבן ולא בשום דבר אחר אלא עצומו של יום מכפר ויש לו סגולה זו שהוא מכפר ובלבד לשבים. וכענין שדרשו מלשון אך בעשור וכענין שהזכרתי:

ת"א בחמשה עשר. סוכה כז כח: חג הסכות. שם ט ביצה ל: ביום הראשון. פסחים ה חגיגה יח: כל מלאכת עבודה לא תעשו. שם: עלה ומנחה. מנחות מד: זבח ונסכים. שם בכורות יז תמורה יד:

רש"י

או להזהיר על מלאכת לילה כמלאכת יום: (כז) מקרא קדש. ביוה"כ קדשהו בכסות נקיה ובתפלה ע ובשאר ימים טובים במאכל ובמשתה ובכסות נקיה ובתפלה: (לו) עצרת היא. עצרתי אתכם אצלי כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים כיון שהגיע זמנן להפטר אמר בניי בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם: כל מלאכת עבודה. אפילו מלאכה שהיא עבודה לכם שאם לא תעשוה יש חסרון כיס בדבר: לא תעשו. יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה ת"ל היא: (לז) עלה ומנחה. (מנחות מד) מנחת נסכים

שפתי חכמים

אומרים אותן. ומתרץ לזכור לכם וכו': ס וא"ת למה איצטריך להכי מה"ת למעט לילה. וי"ל ה"א הואיל וכתיב בעצם היום דמשמע בעצומו של יום דוקא כמו בעצם היום הזה בא נח. בעצם היום הזה נימול אברהם דהוה דוקא בעצומו של יום. אף אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה הוא דוקא בעצומו של יום. לכך איצטריך כל מלאכה. כא"ס. א"נ הואיל ובעצם היום ממעט תוספת יו"כ מה שמוסיף מחול על הקדש בכניסתו וביציאתו שאינו בכרת אם עושה בהם מלאכה ה"א דממעט לילה נמי וממלאכה לכך איצטריך רבויא: ע והא דמהפך כש"י הקרא דמקרא קדש דהיה לו לפרש לעיל קודם פי' והאבדתי וקודם כל מלאכה לא תעשו. וי"ל דלעיל לא יכול לפרש קדשהו בכסות נקיה וכו' דלמא הא דכתיב מקרא קדש לאסור הלילה כיום לענין עשיית מלאכה וכרת אבל עכשיו דכתיב כל מלאכה לא תעשו שהוא מיותר ובא ללמד ולהזהיר על מלאכת לילה כיום ע"כ האי מקרא קדש בא

עניני המועדים

מפרק הרי עונותינו ומשכר סלעי פשעינו כי הוא זכרון תרועת מלחמה אשר ילחמו עלינו חיל אשמותינו לפניו כוננו בב"ד הגדול והנורא אשר בשמים ממעל ביום הרת עולם יעמוד במשפט כל יצורי עולם לגרשנו מן הארץ ולהאבידנו כי אז נכנע ונשוב אל אלהינו כי ירבה לסלוח. והיה הולכים ושבים יום יום עד בא יום השפור כי אז ע"י מורק ושוטף דבק חלאת טומאת אשמותינו הדבקים בנפשותינו ואשר תאלף עבודת היום עם עצומו של יום וה' עניים תורק פעם אחת כל חלאת אשמותינו עד תומס, כי קשה יומא דכפורא מיומא דדינא כי נורא הוא ומי יכילנו כי רוב העולם נדונים ביה"כ וזה בשני בחינות א' שיעמוד בין החיים ובין המתים לבינונים, שנית דרך כלל לכל יצורי עולם לכפר על עונותם לפי תשובת כל איש ואיש וזכותו:

(לד) בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסכות וגו'. כתב האברבנאל הנה בחג הזה באו שתי מצות שהם הסוכה והלולב [עם עוד ג' מיניו] ושהם אינם שוים בטעמיהם כי מצות סוכה היא לזכרון סעבר כמ"ש כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים. והלולב הוא מפני ההוה בכל שנה לתת שבח והודאה אליו על אסיפת התבואה שבזמן ההוא היו נאספות מן השדה, ולפי שהיה ענין הסכות בראשונה, ע"כ נקרא חג הסכות ולא נקרא חג הלולב, והחג הזה הוא שבעת ימים. והיום השמיני הוא ג"כ קדש ונקרא עצרת, שיעצרו החג עוד ביום ההוא, ויעצרו לשבת בירושלים גם אותו היום, ומאמת כי כעת היה לכם פנוי מענין תבואותיהם שהיו כולם כבר נאספות מן השדה אל בתיהם, ע"כ יוכלו להתעכב בירושלים ולשמוח שם

מצות השם

(לד לה) [ש"ח] (עשה קכג) לשבות ממלאכת עבודה ביום ראשון של חג הסכות שנאמר בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסכות שבעת ימים לה' ביום הראשון מקרא קדש:
(שם) [שיט] (לאו קלו) שלא נעשות מלאכת עבודה ביום ראשון של סכות שנאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו:
(לו) [שכ] (עשה קכד) להקריב קרבן מוסף בחג הסכות שנא' שבעת ימים תקריבו אשה לה':
(שם) [שכא] (עשה קכה) לשבות ממלאכת עבודה ביום שמיני עצרת שנאמר ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם:
(שם) [שכב] (עשה קכו) להקריב קרבן מוסף ביום שמיני חג העצרת שנאמר והקרבתם אשה לה' עצרת היא:
(שם) [שכג] (לאו קלז) שלא נעשות מלאכת עבודה ביום שמיני חג העצרת שנאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו:

חומת אנ"ך

הכפורים רצה השם להודיע לכל העולם החסד הגדול שעשה עוונם לכפר עונותיהם לפי שעד עכשיו מכה הדין והעון היו ישראל נפחד ודאגה ספוקים וטמונים אבל עתה שנצאו בדין והם בשמחה רצה השם שיצאו ונפתיהם בלא פחד ויצאו השדה לעשות סוכות ולישב שם בהשקט ובשמחה. ומפרשים: (לז) אשר תקראו אותם מקראי קדש. אפשר אתם ר"ת אנוסים תועים מזידין כמו שאמרו רז"ל דעל פיהם יהיה בכל אופן:

מסורת הקריאה

עין לעיל פסוק כ"ד: (לו) אשה, כל דסמיך להל"ע פתחין, עין

מרפא לשון

(לו) עצרת היא, כנישין תהון, ה"ג וטעמו ית' לך ממה שאכתוב

רמב"ן

אך מכעיסים אותי שלא יעשו דבר אחר. ועל דרך הפשט אך טעמו אכן לאמת הענין אכן נודע הדבר אכן כאדם תמותון אכן בעשור לחודש יום הכפורים הוא הבטחה באמתת הענין יאמר באחד לחודש יום הדין אמנם בעשור לחודש יום הכפורים על כן תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו. וכן אך עצמי ובשרי אתה אך מלך ישראל הוא. אך טוב לישראל אלהים לברי לבב. וככה פי' אך את שבתותי תשמרו הנה צויתי אתכם במלאכת המשכן אכן את שבתותי תשמרו לעולם וכן כולם יתפרשו לך בדרך הזה אם תשכיל בהם:

דבר־יום ביומו: לח מלבד שבתת יהוה ומלבד מתנותיכם ומלבד כל־נדריכם ומלבד כל־נדבתיכם אשר תתנו ליהוה: לט אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את־תבואת הארץ תחגו את־חג־יהוה שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון:
מ ולקחתם לכם ביום הראשון

תרגום אונקלוס

פתגם יום ביומיה: לח. בר משביא דיי. ובר ממתנתכון. ובר מכל נדריכון ובר מכל נדבתכון דתתנון קדם יי: לט. ברם בחמישת עשרא יומא לירחא שביעאה. במכנשכון ית עללתא דארעא. תיחגון ית חגא קדם יי שבעא יומין. ביומא קדמאה ניחא. וביומא תמינאה ניחא: מ. ותסבון לכון ביומא קדמאה.

ת"א מלבד שבתות ה'. שם: בחמשה עשר יום לחדש. ר"ה ז: ביום הראשון שבתון. פסחים ה: ולקחתם לכם ביום הראשון. שם לא סוכה

יא כ כט ל לג לד מא מג. מגילה כ מנחות פז ס' הזוהר פ' נח עיין נאמר על ד' מינים בלולב שבאים לרצות על המים ופ' תצוה ופ' ויקרא:

תפסיר הרס"ג

ואגב כל יום פי יומה: (לח) מא כ'לא סבות אללה. ומא כ'לא עטאיאכם. ונד'ורכם ותברעכם. אלד'י תעטוהא ללה: (לט) אמא פי אליום אלכ'אמס עשר מן אלשהר אלסאבע. פי אואן גמעכם ג'לה' אלארץ'. תחגו חג ללה סבעה' אייאם. פ' אליום אלאוול מנהא עטלה. ופי אליום אלת'אמן עטלה: (מ) וכ'ד'ו לכם פי אליום אלאוול.

נוה שלום

עיין לקמן במדבר כט לה. (לט) באספכם, פי אואן גמעכם, בזמן אספכם וכו' עיין רמב"ן. (מ) כפת תמרים, לב אלנכ'ל, (לב אלנכ'לה, קלבהא). וענף עץ עבות, ומן אג'צאן עוד אלאס. ותרגם בישעיה ותחת הסרפד יעלה הדס. ובדל אלסוס אסא, (אלאס, שגר עטר אלראיחה ואוראקה דאימה' אלכ'צ'רה). עבת, עלי צנעה' אלצ'פר, שענפיו קלועים במעשה עבת, עיין רש"י, ולשון ספרא, וענף עץ עבת, את שענף עצו דומה לקליעה זה הדס. וערבי. ג'רב, (שגרה גאזיה צ'כ'מה שאבה). נחל, אלואד, והוא העמק שנגרים בו המים ואעפ"י שאין בו מים יקרא נחל עיין ספר השרשים לרד"ק, ותרגם ונשב בגיא, וגלסנא פי אלואד, נחל איתן, ואד עצב.

אבן עזרא

מנחה לבדה: (לח) מתנותיכם. בגי' רגלים ונדרי הצבור והיחיד ונדבותיכם. וטעם אך בעבור שהזכיר בפרשה שהיא קודם זאת ענוי הנפש אסר להתענות בחג הסכות כי בו כתובות ושמחת ושמחתם והיית אך שמח: (לט) באספכם את תבואת הארץ. שדות וכרמים: תחגו. מפעלי הכפל והטעם על הזבחים: ביום הראשון שבתון. שם ויחסר יהיה לכם ואילו היה שם התאר היה ה"א תחת בי"ת: (מ) ולקחתם לכם. אנחנו נאמין בדברי המעתיקים כי לא יכחישו הכתוב אע"פ שמצאנו ויקחו להם איש שה לבית אבות גם הם העתיקו כי פרי עץ הדר הוא אתרוג ובאמת כי אין פרי עץ יותר הדר ממנו ודרשו בו הדר באילנו בדרך אסמכתא כאשר פירשתי בפסוק לעם נכרי והצדוקים אמרו כי מאלה תעשו סוכות והביאו ראיה מספר עזרא ואלה עורי לב הלא יראו כי אין בספר עזרא ערבי נחל ולא פרי עץ כלל רק עלי חמשה מינים ואין זכר לעלי הדס ועלי עץ עבות טענה על קדמונינו וכן מין הדס איך אילנו גבוה והנה הם שני מינים גבוה ונמוך והגולה מארץ קדר לארץ אדום אם יש לו

אבי עזר

כי כן משפט זה הבנין: (לט) (באספכם וגו' שם ויחסר יהיה לכם) ואלו היה שם התואר היה ה"א תחת שם השני והוה

רשב"ם

ובפינחס: (לט) אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי

בעל הטורים

סמעה. כנגד ה"פ נפש דכתיבי בפרשה. וכנגד ה' שמות שיש

רש"י

הקריבה פ עם העולה: דבר יום ביומו. חוק הקצוב בחומש צ הפקודים: דבר יום ביומו. הא אם עבר יומו בטל קרבנו: (לט) אך בחמשה עשר יום וגו' תחגו. קרבן שלמים לחגיגה יכול תדחה את השבת ת"ל אך הואיל ויש לה תשלומין כל שבעה: באספכם את תבואת הארץ. שיהא חדש שביעי זה בא בזמן אסיפה מכאן שנצטוו לעבר את השנים שאם אין העבור פעמים שהוא בא באמצע הקיץ או החורף: תחגו. שלמי חגיגה: שבעת ימים. (חגיגה י) אם לא הביא בזה יביא בזה יכול יהא מביאן כל ז' ת"ל וחגותם אותו יום אחד במשמע ולא יותר ולמה נאמר שבעה

שפתי חכמים

ללמד קדשהו בכסות נקיה וכו': פ דק"ל דהרבה מנחות כתובים בפ' ויקרא ולמה לא מפרש איזה מהן. והרא"ם פירש אי מנחה בפ"ע היא עולה וזבח ונסכים ומנחה מבע"ל: צ בפ' פנחס ושם מפורש כל המוספין שיש יום שיש בו מוספין הרבה ויש יום שיש

עניני המועדים

עוד יום אחד, ולפי שלא יאמרו ישראל שבהיותם חוצה לארץ לא יחוגו אותם שבעת ימים כיון שאין להם שמה לא ארץ ולא אסיפת תבואה. הנה להסיר הספק הזה אמר עוד והגותם אותו חג לה' שבעת ימים בשנה חקת עולם, ר"ל עכ"פ תחוגו שבעת ימים לדורות בין בארץ בין בח"ל ולא יהי' אז הסימן באסיפת התבואות כ"א שבחדש השביעי תחוגו אותו, ונתן הסבה למה גם בגלות יחוגוהו, באמרו בסכות תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם, ר"ל שתי סבות הם בחג הזה ואף שאחת מהן תפסק והיא אסיפת התבואות הנה נשארה הסבה השנית והיא לזכרון הסכות אשר ישבו בהן ישראל בצאתם ממצרים ולכן ראוי שיחוגו כל שבעת הימים עכ"פ. והרמב"ם נתן עניין כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים בא עליו דעות לחז"ל, מהם אמרו שהוא סכות ממש ועניין זה שמפני שאדם מתוך הטוב' מבעט לזה יתב' שכאשר ישבו ישראל בבתיהם וארצם אשר ינחלו לפי שלא ראו עיניהם את ישועת ה' אשר גאלם וגמלם כרוב חסדיו שכדי שלא ירום לבבם וישכחו חסדיו יעשו זכר וסימן לזכור הטוב אשר קבלו ממנו ית' כשילאו מבתיהם וישבו בסכות שבעת ימים כדרך אנשי מחנה ותוני המדבר לאות ולזכרון כי כן ישבו בני ישראל בצאתם ממצרים והלכו במדבר, ויש מי שאמר שהסכות היו ענני כבוד וענן שהיה הולך לפניהם בעמוד ענן לנחותם הדרך ויומם השמש לא יכם, ובזה יכירו וידעו השגחתו הפרטית על ישראל נחלתו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

עניתם את נפשותיכם בו כי יום כפורים הוא: (לט) אך בחמשה עשר יום. לפי שגבי פסח לא כתיב שמחה לפי שעדיין לא נלקטה שום תבואה וגבי שבועו' לא כתיב אלא חדא במחה לפי שהתבוא' נלקטה אבל פירות האילן לא נלקטו אך בסכות שהכל נאסף אל תוך הבית וגם נמחלו העונות ביוה"כ כתיב ביה שלש שמחות ושמחתם דהכא ושמחת בחגך והיית אך שמח חדא מתבואה וחדא מפירות האילן וחדא ממחילת עונות וזש"ה והיית אך שמח פתיב לך להתעסק רק בשמחה: (מ) ולקחתם לכם. אחז"ל משלכם להוציא את השאול ואת הגזול שלא יהא סניגורו קטיגורו. משל למלך ששלח שלוחו לגבות בעיר מגבת שלו, לאחר שגבה מלאו עירוני אחד קפחו ונטל את כליו וכל מה שבידו, לימים הולך העירוני הזה לדון לפני המלך ובא לשכור מי שילמד עליו זכות לפני המלך ומלאו אותו הגבאי אמר לו מה אתה עושה בכאן אמר לו יש לי דין לפני המלך ואני מבקש לשכור מי שידבר בשבילי. א"ל תן לי מה שגזלת ממני ואני אדבר בשבילך. החזיר לו הכלים לבד והלך לו נמחר בא לדון לפני המלך באלו יש לך אדם שילמד עליך זכות אמר לו הרי פלוני שילמד עלי זכות אמר לו מה זכות יש לך ללמד ע"ז אמר להם אני אומר לכם מה עשה לי חבירי זה כשהלכתי לגבות מגבת המלך מעיר פלוני עמד עלי בדרך וקפחני ונטל כל אשר לי והכלים הללו הם מקלת כלים שהחזיר לי על מנת שאלמד עליו זכות. התחילו הכל ואמרו אוי לו לזה שנעשה קטיגורו סניגורו (ובמדרש רבה סניגורו קטיגורו): ביום הראשון. הלולב שאנו נוטלין ביום ראשון סוף סי' שזכינו בדין ביה"כ. וזש"ה אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט הארץ במי הכ' מדבר בישראל ובאומות העולם שהקב"ה דן אותם ביה"כ אלו ואלו נכנסין לדין ואין אנו יודעין מי הנוצחים אמר הקב"ה טלו לולביכם בידיכם והכל יודעין שזכיתם בדין. משל לשני ב"ש שנכנסו לדון לפני המלך ולא היו יודעין הבריות מי נצח אלא מי שהוא יוצא ונקל לבן או תפוח בידו אז יודעין שהוא יצא

מצות השם

(מ) [שכד] (עשה קכז) ליטול לולב אחד ואתרוג אחד ושני בדי ערבה ושלשה בדי הדס כשר שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרי' וענף עץ עבות וערבי נחל וגו' לישב

נחל קדומים

טל (ט) אך בחמשה עשר יום וגו' ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו'. יש לדקדק תיבת אך שהיא מיעוט ולפי פשוטו אפשר במ"ש רז"ל ביום הראשון ראשון לחשבון עונות כי ביום הכפורים ישראל נקיים שעלו מן הרחצה לכל עון ולכל חטאת וד' ימים שבינתים עסוקים במצות ותפלות והכנה לחג ובט"ו יום טוב כימים אשר נחו בהם היהודים והוא ראשון לחשבון עונות. ולזה אמר רחמנא אך בחמשה עשר למעט בעניני העוה"ז ולבער היצה"ר וגם לזה אהניא ג"ש דט"ו ט"ו מחג המצות כשם שצריך לבער השאור והחמץ בפסח והוא רמז לבער היצה"ר גם בט"ו לסוכות שמתעורר היצה"ר להחטיאו. וזה רמז ולקחתם לכם ביום הראשון כלומר תקחו ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם גם ביום הראשון הזה תבער היצה"ר שאור שבעיסה מבתיכם בתי הנפש וזה רמז פרי עץ הדר ס"ת יצר לבער היצה"ר ודוק. ומצאתי

מרפא לשון

לקמן (כו לא). מ) פרי עץ הדר, אתרוגין. פי' הרמב"י ז"ל שתר' הדר אתרוגין כענין תרגום נחמד למראה דמרגג, לא תחמד, לא תירוג. כפות תמרים, לולבין. ה"ג בלא וי"ו המוסיף כל' המקרא

חומת אנ"ך

(מ) ולקחתם לכם ביום הראשון. אמרו רז"ל ראשון לחשבון עונות. ולכאורה אינו מובן מאי למימרא. אם לומר דנתכפרו העונות שעברו ביום הכפורים. אין צריך לאומרו דמקרא מלא דיבר הכתוב כי ביום הזה יכפר עליכם. ואם לומר דמכאן ואילך לו יחשוב ה' לו עון. גם זה יתור נפיש. דיום הכפורים אינו מכפר על העונות שיעשה. ואפשר לומר בהקדים מה שנסתפק הרב מהר"ר אברהם חיון ז"ל בס' אמרות טהורות פ"ג דף מ"ז. במי שחטא ונתחרט ושב בתשובה ונתקבלה תשובתו. ואח"כ חזר וחטא באותו חטא עצמו מי אמרינן דנדחית תשובתו וגם החטא הראשון יחזור לכמות שהיה ואינו נמחל. או דילמא החטא הראשון נתכפר בתשובה ואף שאח"כ חטא החטא עצמו הוא לבדו יתחשב לו. והכריע הרב הנזכר שאם כששב לחטוא תהא על תשובתו אז אינו נמחל לו העון הראשון. אך אם הוא שב בתשובה בכל לבו ועדיין הוא רוצה בתשובה אלא שנתגבר יצרו עליו וחזר לחטוא אז העון ראשון נמחל ואין בידו כי אם העון החדש זהו תורף דבריו ז"ל: וכן כתב הרב המבי"ט ז"ל בספר בית אלהים. הנה כי כן היינו מ"ש ולקחתם לכם ביום הראשון ואמרו חז"ל ראשון לחשבון עונות דודאי לא איירי בתוהא.

מסורת הקריאה

לעיל ח' כ"ח: קדש, הנגינה בקו"ף: (לט) תחגו, הגימ"ל דגושה:

פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף
עֵץ־עָבֹת וְעַרְבֵי־נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים׃
מא וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת
יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ׃
מב בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל־
הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת׃
מג לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת
הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי
אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ מד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי
יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ שביעי

תרגום אונקלוס

פֵּירֵי אִילָנָא אֶתְרוֹגִין לוּלְבִין. וַהֲדַסִּין וְעַרְבִין דְּנַחַל. וְתִחְדוֹן. קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן שִׁבְעָא יוֹמִין׃ מא. וְתֵיחֲגוּן יָתֵיהּ חַגָּא קֳדָם יְיָ. שִׁבְעָא יוֹמִין בְּשַׁתָּא. קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן. בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה תֵּיחֲגוּן יָתֵיהּ׃ מב. בִּמְטַלַּיָּא תֵּתְבוּן שִׁבְעָא יוֹמִין. כָּל יַצִּיבָא (י"נ יַצִּיבַיָּא) בְּיִשְׂרָאֵל. יִתְּבוּן בִּמְטַלַּיָּא׃ מג. בְּדִיל דְּיִדְּעוּן דָּרֵיכוֹן. אֲרֵי בִּמְטַלַּת עֲנָנֵי. אוֹתֵיבִית יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּאַפָּקוּתִי יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ מד. וּמַלֵּיל מֹשֶׁה. יָת סְדַר מוֹעֲדַיָּא דַּיְיָ. וְאַלֵּיפִנּוּן

ת"א פרי עץ הדר. ברכות כז סוכה לד לה: כפת תמרים. שם לא לב לד מה: וענף עץ עבות. שם לב: וערבי נחל. שם לג מד: ושמחתם לפני ה' אלהיכם. שבת קלא פסחים ה סוכה מג: וחגתם אתו חג לה'. פסחים ע חגיגה ט י: בחדש השביעי תחגו אתו. חגיגה ט י: בסכת תשבו. סוכה ו ט כו כז כח לו לז קידושין לד סנהדרין ד זבחים לז ערכין ג. ס' הזוהר פ' בראשית ופ' תצוה: כל האזרח בישראל. סוכה כ כח זבחים לז: למען ידעו דורותיכם. עירובין ג סוכה ב זבחים לז: כי בסכות הושבתי. סוכה יא: וידבר משה את מועדי ה'. ר"ס כד מגילה לא לב נדרים עח ברכה קכ מנחות מב:

תפסיר הרס"ג

מן ת'מר שגר אלאתרנג ומן לב אלנכ'ל. ומן אג'צאן עוד אלאס עלי צנעה' אלצ'פר. ומן ג'רב אלואד. ואפרחו בה. בין ידי אללה רבכם סבעה' איאם: (מא) וחגו ד'אלך חג ללה. סבעה' איאם פי אלסנה. רסם אלדהר עלי מר אגיאלכם. פי אלשהר אלסאבע תחגונה: (מב) ואגלסו פי אלמצ'אל סבעה' איאם לאמרי. וכל צריח מן אל אסראיל. יגלסו פי אלמצ'אל: (מג) לכי יעלם אגיאלכם. אני אללה רבכם. אגלסת בני אסראיל פי צ'לאל מן ג'מאמי. חין אכ'רגתהם מן בלד מצר. אנא אללה רבכם צאדק אלועד: (מד) פכ'אטב מוסי באעיאד אללה בני אסראיל:

נוה שלום

(מב) בסכת וכו' שבעת ימים, סבעה איאם לאמרי, שכן צויתי למען ידעו דורותיכם עיין רמב"ן. (מג) כי בסכות, פי ט'לאל מן ג'מאמי, וכת"א ודייק מדכתיב הושבתי דאלו סכות ממש היה אומר ישבו. (מד) וידבר משה, פכ'אטב וכו', לימדם מצות המועדים וכת"א, (אלכ'טאב, מא יכלם בה אלרגל

אבן עזרא

עינים ידע סוד המצוה הזאת: (מג) כי בסכות. שהיו עושים אחר שעברו ים סוף סוכות ואף כי במדבר סיני שעמדו שם קרוב משנה וכן מנהג כל המחנות והנה גם זה המועד זכר ליציאת מצרים ואם ישאל שואל למה בתשרי זאת המצוה יש להשיב כי ענן ה' היה על המחנה יומם והשמש לא יכם ומימות תשרי החלו לעשות סוכות בעבור הקור: (מד) אל בני ישראל. ולא כל בני ישראל כי לא יוכל לדבר עם כלם וכן כתוב דבר אל בני ישראל אין טענה מפ' אל כל עדת בני ישראל כי כל ישראל לא יקרא עדה וטעם להזכיר פרשת שמן זית זך בעבור שהזכיר אשה כל מועד והוא צריך להזכיר הלחם והמנורה כנגד השלחן והוסיף בפרשה הזאת על המנורה הטהורה היא הידועה (עטר) (צ"ל זהב) כלה מעשה בצלאל ולא אחרת ואשר עשוה מברזל בעת הצורך

אבי עזר

למכתב ראשון השנתון כמו חצר המשכן. ווי העמודים. ואינו דומה כלל לעוד היום

רבינו בחיי

(מג) כי בסכות הושבתי את בני ישראל. יש מרז"ל שאמרו סכות ממש

בעל הטורים

לנפש וה' טבילות לכ"ג: (מ) פרי עץ הדר כפות תמרים. פרי עץ הדר בגימ' אתרוגים: עבת. חסר וי"ו בשביל שהם דברים שפוסלים בו ואלו הן יבש גזול אשרה עיר הנדחת נקטם ראשו ושל ע"ג: כפות תמרים. היינו לולב. לולב בגימ' חיים לכך יבש פסול. עץ חיים. היינו לולב שעולה כמנין חיים. וכן תודיעני ארח חיים: (מב) בסכות תשבו שבעת ימים. כנגד שבעת ענני כבוד וכנגד ז' הימים שישראל יושבים בסכות זוכין לז' חופות. ואלו הן. ענן. עשן. נוגה. אש. להבה. כבוד השכינה. וסכת לויתן. וצוה לעשות סוכות בתחלת החורף שאם היו עושים בקיץ לא היה ניכר אלא היה נראה שעושים אותה לצל: (מג) למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי. תגין על כ"ף דבסכות דעד

רשב"ם

הזה. אע"פ שראש השנה ויום הכפורים באים לזכרון לכפרה אבל סוכות בא לשמחה ולהודאה על שמילא בתיהם כל טוב בימי אסיפה:* עצרת. עצירת מניעת מלאכה: (מ) וענף עץ עבות. קמץ הוא. כמו קדוש טהור. עמוק. גדול. כלומר ענף של עץ מעובה הרבה: (מב) כל האזרח. אפי' אותן שיש להם בתים. ישבו בסכות: (מג) למען ידעו דורותיכם פשוטו כדברי האומרים במסכת סוכה סוכה ממש. וזה טעמו של דבר חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך באספך את תבואת הארץ ובתיכם מלאים כל טוב דגן

רש"י

לתשלומין: (מ) פרי עץ הדר. (סוכה לד) עץ שטעם עצו ופריו שוה: הדר. הדר באילנו משנה לשנה ק וזהו אתרוג: כפת תמרים. הסר וי"ו למד שאינו אלא ר אחת: וענף עץ עבת. שענפיו קלועים כעבותות וכחבלים וזהו הדס העשוי כמין קליעה: (מב) האזרח. זה ש אזרח: בישראל. (ת"כ) לרבות את הגרים: (מג) כי בסכות

שפתי חכמים

בו מוספין מועטין: ק וא"ת פלפל ארוך הוא הדר גם כן באילנו משנה לשנה וטעם עצו ופריו שוה כמי. וי"ל דמ"מ אין יוצאין בו דאי שקלת חדא לא הוי כשיעורו ולא ניכר לקיחתו ואי שקלת ב' או ג' ולקחתם פרי כתיב פרי א' במשמע ולא שנים: ר וא"ת אם כן היה לו לכתוב כף (נה"י). וי"ל דכפת היינו בד אחת וכה עלין הרבה אבל אי כתיב כף לא משמע אלא עלה אחת: ש ר"ל ישראל מדכתיב האזרח בה"א הידיעה לונר המיוחן שבאזרחים דהיינו ישראל וא"כ ל"ל בישראל אלא לרבות את הגרים כישראל:

דעת זקנים מבעלי התוספות

זכאי מלפני המלך: פרי עץ הדר. ארבעה מינים הללו יש מהם שיש בו טעם וריח כמו האתרוג והוא כנגד הצדיקים שיש בהם ריח תורה וטעם של מעשים טובים. באילן שבו גדל הלולב יש בו טעם ולא ריח וכנגדו הבינונים של ישראל שיש בהן טעם של מצות ואין בהם ריח תורה. ההדס יש בו ריח ולא טעם והוא כנגד אותן שיש בהם ריח תורה ואין בהן מצות. וערבה אין בה לא טעם ולא ריח וכנגדן עמי הארץ שאין בהם לא ריח תורה ולא טעם של מצות. ואמר אוגדין הארבעה ביחד, לומר שאין הקב"ה מתכלה

מצות השם

(מב) [שכה] (עשה קכח) לישב בסוכה שבעת ימים בימי החג. שנאמר בסכה תשבו שבעת ימים:

חומת אנ"ך

על תשובתו דלאו בשופטני עסקינן אלא איירי כששב בלב שלם ביום הכפורים. ועתה נתגבר עליו יצרו שלא כרצונו וחזר לחטוא החטא עצמו קמ"ל דהעון הראשון נמחל בתשובתו. ועתה הנה שחטא בעון עצמו הוא ראשון וטובא אשמועינן כמ"ש הרבנים הנז': (מג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל. יש לדקדק אומרו למען ידעו דורותיכם יותר ותסגי לו ישבו בסוכות כי בסוכות הושבתי וכו'. ואפשר דיש לחקור דכיון דישיבת סוכה זכר לענני כבוד הי"ל לצוות בפסח לעשות סוכות דבו בפרק יצאנו ממצרים והיו ענני כבוד ולמאי צוה לעשות סוכות בתשרי. והטעם כתבו המפרשים דבקיץ שהעולם הם דרך העולם לישב באויר אם כן אם היה מצוה לעשות סוכות בפסח לא יהיה ניכר שהוא לשם קיום מצוה רק להתענג באויר מכח חום הקיץ לכן ציונו הוא יתברך לקיים מצות סוכה בחדש תשרי שדרך העולם דמי שהיה בקיץ בגנות להתענג באויר עתה בתשרי שמתחיל זמן החורף לשוב לבית. ואז נצטוינו לעשות סוכה להורות דמשום מצוה דוקא אנו עושים וז"ש בסוכות תשבו וכו' וטעם שהמצוה בחדש תשרי למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי והול"ל כי בסוכות הושבתי

נחל קדומים

בס' קדמון כ"י אתרוג לולב הדס ערבה גימט' אלף כ"ד והמזבח היה ל"ב אמות כשתחשוב בתשבורת ל"ב פעמים ל"ב הוא אלף כ"ד וזהו מ"ש חז"ל כל המקיים לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח. וזהו תשב אנוש עד דכ"א ר"ת אלף כ"ד דעד יום הושענא רבא מועיל תשובה כמ"ש חלו נ"א פני אל נ"א יום מר"ח אלול עד הושענא רבא שהם ימי סליחה

מרפא לשון

כפות ופי' כפות ענפים ודכוותיה וכל עצי השדה ימחאו כף פי' ענף ורז"ל דרשו כפות מל' כפיתה כמ"ש בסוכה לב ואימא חרותא בעינן כפות וליכא וקראו התר' לולב ע"ש שמנענעין בו ובלשון חז"ל נק' הושענא ג"כ ע"ש הנענוע מל' מה שת"י (ישעיה כה) ימחאו כף, ישענון בענפיהון ועמ"ש בסוף פר' בא. מב) כל האזרח, כל יציבא. ה"ג בל' יחיד. מג) כי בסכות, ארי במטלת עננין. ה"ג דלא כנ"א ענני והכי דייקא שלא נאמר בסכותי אלא בסוכות סתם ואין טעמו כמאן דאמר סכות ממש שא"כ היה מתר' ארי במטליא, ופשטו של כתוב ענני כבוד שהרי אמר בסכות בפתח הבית לא בשו"א ועוד שאמר והושבתי את בנ"י ולא אמר

מסורת הקריאה

(מ) עבת, העי"ן בקמץ ולא בח"פ: (מג) למען, הנגינה במ"ם:

תפסיר הרס״ג

(א) ת׳ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) אוץ בני אסראיל. אן יאתוך בדהן זית צאף. מדקוק לאלאצ׳אה. לתסרג בה אלסרג דאימא: (ג) כ׳ארג סגף אלשהאדה פי כ׳בא אלמחצ׳ר. ינצ׳דה הרון. מן אלעשי אלי אלצבאח. בין ידי אללה דאימא. רסם אלדהר עלי מר אגיאלכם: (ד) עלי אלמנארה אלטאהרה. יצפהא בין ידי אללה דאימא: (ה) וכ׳ד סמדא. ואכ׳בזה את׳נא עשר גרדקה. ולתכון כל גרדקה מן עשרין: (ו) וציירהמא

תרגום אונקלוס

לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. פַּקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְיִסְּבוּן לָךְ. מְשַׁח זֵיתָא דַּכְיָא. כְּתִישָׁא לְאַנְהָרָא. לְאַדְלָקָא בּוֹצִינַיָּא תְּדִירָא: ג. מִבָּרָא לְפָרוּכְתָּא דְּסָהֲדוּתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא. יְסַדַּר יָתֵיהּ אַהֲרֹן. מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא. קֳדָם יְיָ תְּדִירָא. קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן: ד. עַל מְנָרְתָא דָּכִיתָא. יְסַדַּר יָת בּוֹצִינַיָּא. קֳדָם יְיָ תְּדִירָא: ה. וְתִסַּב סוּלְתָּא. וְתֵיפֵי יָתַהּ. תַּרְתָּא עַשְׂרֵי גְּרִיצָן. תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין. תְּהֵי הָוְיָא גְּרִיצְתָא חֲדָא: ו. וּתְשַׁוֵּי

* שביעי בסח״י

כד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב צַו
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת
זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:
ג מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד
יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר
לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם: ד עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה
יַעֲרֹךְ אֶת־הַנֵּרוֹת לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: פ
ה וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ
שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת: ו וְשַׂמְתָּ אֹתָם

ת״א מערב עד בקר. זבחים יב מנחות פט: על המנורה. מנחות כח: ולקחת סלת. מנחות סו נח: שני עשרונים׳. מנחות לד לה: ושמת אותם. מנחות לד לה:

רשב״ם

תירוש ויצהר. למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב ואל תאמרו בלבבכם כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה. וכסדר הזה נמצא בפרשת עקב תשמעון. וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה׳ אלהיך זה ארבעים שנה וגו׳ ויאכילך את המן וגו׳. ולמה אני מצוה לך לעשות זאת. כי ה׳ אלהיך מביאך אל ארץ טובה ואכלת ושבעת ורם לבבך ושכחת את ה׳ וגו׳ ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה וזכרת את ה׳ אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. ולכך יוצאים מבתים מלאים כל טוב בזמן אסיפה ויושבין בסוכות לזכרון שלא היה להם נחלה במדבר ולא בתים לשבת. ומפני הטעם הזה קבע הקב״ה את חג הסוכות בזמן אסיפת גורן ויקב לבלתי רום לבבם על בתיהם מלאים כל טוב פן יאמרו ידינו עשו לנו את החיל הזה: (ב) ויקחו אליך שמן זית זך. פרשה זו נשנית לפי שהמנורה נוכח השלחן להאיר אל השלחן שעליו לחם הפנים שמפורש כאן שכל זה

בעל הטורים

כ׳ אמה אדם יודע שיושב בצל סוכה: (ב) ויקחו אליך שמן זית. סמך שמן זית לסוכה. לומר שגומרים ההלל כל שמונת ימי חנוכה כדרך שגומרין אותו כל שמונת ימי החג: להעלות נר. ואח״כ כתיב נרות והיינו כב״ה שבליל א׳ מדליק נר אחד ומוסיף והולך: (ג) מחוץ לפרכת העדות. וכן בואתה תצוה אשר על העדות. וזהו שאמרו חז״ל שנר מערבי הוא עדות ששכינה בישראל: מחוץ לפרכת. הפסוק מתחיל במ״ם ומסיים במ״ם שההיכל היה ארכו מ׳ אמה (וכן הפרכת היה מדתה מ״ם): יערוך אותו אהרן. ובואתה תצוה כתיב אהרן ובניו. לפי שאחר שמתו נדב ואביהוא בהכנסם להיכל לא הניח אהרן לבניו ליכנס לבדם אלא היה נכנס עמהם ומ״מ היה פורש בשעת הקטרה: (ה) ואפית אותה. בגי׳ כמין תיבה פרוצה וגי׳ ספינה רוקדת בלחם הפנים כ״ד עשרוני׳ והם י״ב חלות כנגד י״ב מזלות שמחזרין חלילה בכ״ד שעות שביום והם שש המערכת כנגד ששת ימי בראשית שבהם נברא העולם

רש״י

הושבתי. (סוכה יא) ענני כבוד: (ב) צו את בני ישראל. זו פרשת מצות הנרות ופ׳ ואתה תצוה לא נאמרה אלא על סדר מלאכת המשכן לפרש צורך המנורה וכן משמע ואתה סופך לצוות את בני ישראל על כך: שמן זית זך. ג׳ שמנים יוצאין מן הזית הראשון קרוי זך והן מפורשין במנחות (דף כו) ובת״כ: תמיד. מלילה ללילה כמו עולת תמיד שאינה אלא מיום ליום: (ג) לפרכת העדת. שלפני הארון שהוא קרוי עדות (שבת כב, ת״כ). ורבותינו דרשו על נר מערבי שהוא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים: יערך אתו אהרן מערב עד בקר. (ת״כ) יערוך אותו עריכה הראויה למדת כל הלילה ושיערו חכמים חצי לוג לכל נר ונר והן כדאי אף ללילי תקופת טבת ומדה זו הוקבעה להם: (ד) המנורה הטהרה.

שפתי חכמים

ת ר״ל בתחלה בערב כשהדליק את הנרות הדליק הנר מערבי בתחלה כשבא להטיב את הנרות בשחרית היה מטיב כולן ועדיין נר מערבי דולק והוציא הפתילות הדלוקות לחוץ ומטיב אבל נר זה לא היה מטיב עד הערב ונותן בו שמן כמו בשאר נרות. כן

דעת זקנים מבעלי התוספות

לישראל עד שיהיו כולן לאגודה אחת שנא׳ הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה. אימתי הקב״ה מתעלה בזמן שכלנו נעשים אגודה. וכ״ל שלכך אנו אומרים בר״ה ויעשו כולם אגודה אחת. ד״א הלולב דומה לשדרה ההדס דומה לעין הערבה דומה לשפתים האתרוג דומה ללב ואין לך אבר אחד גדול מאלו ושקולין הן כנגד כל הגוף. וזהו שאמר דוד כל עצמותי תאמרנה ה׳ מי

אבן עזרא

על פי הנביאים עשוה: (ה) ולקחת סלת. בצווי וכך ואפית אותה ובאה זו המלה מלרע והיא זרה: (ו) שתים מערכות. במספר השבטים כסוד האפוד והחשן או שני עשרונים כמספר המערכות: על השלחן הטהר. כנגד שלחנות אחרים שיש שם והוא לבדו מצופה זהב יזרו זהב והלבונה שהיתה עם הלחם הוא אשה לשם והלחם לכהן ויתכן שהזכיר זאת הפרשה בעבור שיש חיוב על ישראל לתת עולות המועד

רבינו בחיי

עשו להם ויש שאמר ענני כבוד. דעת האומר סכות ממש עשו להם מפני זה נצטוינו לעשות סכות דוגמתן כדי שיתגלה ויתפרסם מתוך מצות הסכות גודל מעלתן של ישראל במדבר שהיו הולכים עם כובד האנשים והנשי׳ והטף במקום ההוא אשר אין בטבע האדם לחיות בו והוא שהעיד הכתוב (יואל ב) ארץ ציה ושממה. (במדבר כ) לא מקום זרע ותאנה וגפן. וכן אמר הנביא לישראל (ירמיה ב) המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה. יאמר לא הראיתי להם לישראל שהיו במדבר בארץ מאפליה כי שם באותו מקום הכנתי להם כל צרכם ולא חסרו דבר ולפי דעת זו אפשר שבאו להם צמחים מארץ מרחקים ע״י סוחרים. דעת האומר ענני כבוד היו מפני שהיו הולכים בעמוד ענן יומם ובעמוד אש לילה כענין שכתוב (שמות יד) לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם והיו מוקפין ומסוככין מכל צד בענני כבוד וזהו

נחל קדומים

גם מניסן עד עצרת ן׳ יום ימי תשובה והם ק׳ ימים לבטל כח הקליפה שהיא ק׳. אבל ק״א כה הקדושה גימטריא מיכאל וז״ש פ׳ ע״פ הוה עובדא עד ק״א ופקע שידא חנות פתוחה חנות ר״ת חדש ניסן וחדש תשרי אז נפתחו שערי ג״ע. זהו תורף דבריו ועם האמור מובן מ״ש בזהר כי קץ ימים הוא סט״א כי ימים

מרפא לשון

ישבו בני ישראל. ה) יהיה החלה. תהי הויא. ה״ג וכ״כ היא״ר ז״ל וע״ע מה שפירש בה. והיתה ללחם לאזכרה, ללחים לאדכרא. צ״ל למה לא תר׳ ללחמא ונר׳ שהיא סמוכה למלה נעלמת ושיעורו ותהי ללחים אפיא לאדכרא. ויש צורך גדול לרמוז הפנים מפני שבהם סוד הזכירה דסוד לחם הפנים באו״א רעין דלא מתפרשן פנים בפנים ובהם סוד הזכירה שהיא במוח ע״כ קס״א גי׳ זוכר ותר׳ אזכרה אדכרא, גרסינן ולא אדכרתא מוכח דאינו ל׳ הקטרה אלא ל׳ זכירה עיין רד״ק בשרשים.

חומת אנ״ך

והוא לשם מצוה. אבל אם היה בניסן לא היה ניכר שהוא לשם מצוה רק להנאת גופו מפני חום הקיץ. ואמר כי בסוכות הושבתי והול״ל כי בסוכות הולכתי את בני ישראל. אפרש דרוז ונ״ש הרב שפתי כהן ז״ל על התורה דישראל היו יושבים בעננים כמו שיושב בספינה שהוא יושב במקומו והספינה מוליכה אותו למחוז חפצו והוא יושב ועושה מלאכתו כן היו העננים מוליכות אותם והם יושבים כמו שיושב בבית וזה שאמר כי בסוכות הושבתי דהיו

מסורת הקריאה

(ב) ויקחו, נמסר עליו ו׳ רפין, ר״ל שהוי״ו בשוא, ועיין שמות י״ב ג׳: זך, ב׳ קמצין, וסימן ואתה תצוה, ודין: (ג) לפרכת, נמסר עליו לית. ר״ל לית בשוא וחד לפרכת דריש תצוה: (ה) ואפית, הטעם מלרע, ונמסר עליו לית בטעם מלרע, והוא שלא כמנהג. דכלל הוא כל נחי למ״ד ה״א כמו עשה פנה אפה, כשבאו עם תי״ו השמוש בסוף המלה כמו עשית פנית אפית המה מלעיל אף

שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יְהוָה: ז וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַיהוָה: ח בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: ט וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְהוָה חָק־עוֹלָם: ס י וַיֵּצֵא בֶּן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וְהוּא בֶּן־אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית

תרגום אונקלוס

יְתְהוֹן. תַּרְתֵּין סִדְרִין שִׁית סִדְרָא. עַל פָּתוֹרָא דַּכְיָא קֳדָם יְיָ: ז. וְתִתֵּין עַל סִדְרָא לְבוֹנְתָא דָּכִיתָא. וּתְהֵי לִלְחֵים לְאַדְכָּרָא. קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: ח. בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא. יְסַדְּרִנֵּיהּ. קֳדָם יְיָ תְּדִירָא. מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְיָם עָלַם: ט. וּתְהֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי. וְיֵיכְלוּנֵּיהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ. אֲרֵי. קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא לֵיהּ. מִקּוּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ קְיָם עָלַם: י. וּנְפַק בַּר אִתְּתָא בַּת יִשְׂרָאֵל. וְהוּא בַּר גְּבַר מִצְרִי. בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִתְנְצִיאוּ (נ"י וְאִתְנְצִיו) בְּמַשְׁרִיתָא. בַּר אִתְּתָא בַּת יִשְׂרָאֵל. וְגוּבְרָא

ת"א על השלחן. חגיגה כה מנחות כט ל: ונתת על. סוטה לז מנחות סב נו לח: ביום השבת. יומא מ סב: בני ישראל. מנחות כא: והיתה לאהרן. יומא יז בתרא קמג סנהדרין כא ע"ז י: חק עולם. מנחות עו:

בעל הטורים

שהכל מתקיים בזכות ישראל: (י) ויצא בן אשה ישראלית. סמך מקלל ליום השבת. לומר שהמקלל ומקושש היו בזמן אחד ולומר שהמחלל שבת ככופר בעיקר: ויגלו. ב'. ויגלו במחנה. ויגלו שניהם בשדה. כמו למ"ד שילא חייב מבית דינו של משה על

רשב"ם

מתיקון השלחן והמנורה. השמן להאיר. והפת לערוך:

רש"י

שהיא זהב טהור. ד"א על טהרה של מנורה שמטהרה ומדשנה תחלה מן האפר: (ו) שש המערכת. שש חלות המערכת א האחת: השלחן הטהר. של זהב טהור. ד"א על טהרו של שלחן ב שלא יהיו הסניפין מגביהין את הלחם מעל ג גבי השלחן (מנחות לז, ת"כ): (ז) ונתת על המערכת. על כל אחת משתי המערכות היו שני בזיכי לבונה מלא ד קומץ לכל אחד: והיתה. הלבונה הזאת: ללחם לאזכרה. שאין מן הלחם לגבוה כלום אלא הלבונה נקטרת כשמסלקין אותו בכל שבת ושבת והיא לזכרון ללחם שעל ידה הוא נזכר למעלה כקומץ שהוא האזכרה למנחה: (ט) והיתה. המנחה הזאת שכל דבר הבא מן התבואה בכלל מנחה היא: ואכלהו. מוסב על הלחם שהוא לשון זכר: (י) ויצא בן אשה ישראלית. (ת"כ) מהיכן יצא רבי לוי אומר מעולמו ה יצא רבי ברכיה אומר מפרשה שלמעלה יצא לגלג ואמר ביום השבת יערכנו ו דרך המלך לאכול פת חמה בכל יום שמא פת צוננת של תשעה ימים בתמיה. ומתניתא אמרה מבית דינו של משה יצא מחוייב בא ליטע אהלו בתוך מחנה דן אמרו לו מה טיבך לכאן אמר להם מבני דן אני אמרו לו (במדבר ב) איש על דגלו באותות לבית אבותם כתיב נכנס לבית דינו של משה ויצא מחוייב עמד וגדף: בן איש מצרי. הוא המצרי ז שהרגו משה: בתוך בני ישראל. מלמד ח שנתגייר: וינצו במחנה. על עסקי המחנה: ואיש

שפתי חכמים

פרש"י בפרק במה מדליקין: א והוא מקרא קצר וצריך להוסיף חלות אחר מלת שש להודיע אלו ו' מה הן והוסיף מלת אחת להודיע שו' חלות האחרות הן היו על המערכה השניה: ב ופי' טהרו גגו וכו' ישמעאל קורין הגג טהור בטי"ת לפויה הנקרא בלשונן ד"ט, הרא"ם: ג כלומר הסניפין היו למעלה על השלחן ולחם הפנים מונח עליהם והיו בין כל לחם ולחם כמו שמפורש בפ' תרומה כדי שלא יכבד משא העליונים על התחתונים וישברו אבל על השלחן לא היה קנה דהלחם התחתון שוכב על השלחן: ד פי' דילפינן מג"ש כתיב הכא מערכת וכתיב גבי לחם הפנים מערכת מה מערכת האמורה גבי לחם הפנים שתים אף כאן היה שתים נותן שני בזיכי לבונה כלומר על כל המערכה היה נותן לבונה ולא על הלחם היו הבזיכים אלא אצל המערכה כדי שלא יבלעו הלחם מפני כובדן של בזיכין ופירוש על המערכה אצל המערכה וסמוך לו כמו וסכות על הארון את הפרוכת: ה לפי שדרשינן סמיכות ולעיל כתיב חק עולם ויצא וגו' כלומר מעולמו יצא: ו כ' הרא"ם מהכא משמע דמעשה המקלל בשנה שניה היה שהרי לחם הפנים לא היה אלא לאחר שהוקם המשכן וכן מעשה הדגלים לא היה אלא עד שנה שניה כדכתיב בפ' במדבר וקשה דהא פרש"י ויניחו במשמר לא הניחו שמקושש עמו וכו' והמקושש בשנה ראשונה היה כדפרש"י וימצאו איש מקושש עלים בגנותן של ישראל הכ' ונדבר שלא שמרו אלא שבת ראשונה ובשניה בא זה וחללה והו' א"כ מעשה דמקלל ג"כ בשנה ראשונה היה. ותירץ שע"פ שמעשה לחם הפנים לא היה אלא בשנה שניה מ"מ אפשר שלווי לחם הפנים היה בשנה ראשונה ובשעת הלווי כששמע אותו רשע מיד לגלג וע"ש: ז לפי שפרש"י לעיל ויצא מחוייב עמד וגידף קשה היאך תליא זה בזה אלא כך פירושו כשאמר לו באותות לבית אבותם כתיב אמר להן מי היה אבי אמרו לו מצרי היה אמר להו איזה מצרי אמרו לו אותו מצרי שהרגו משה בשם המפורש מיד עמד וגידף: ח וא"ת והא בפ' שמות כתיב וירא כי אין איש ופרש"י עתיד לצאת ממנו איש טוב. וי"ל דלכך נקט רש"י עתיד

[תפסיר הרס"ג]

תפסיר הרס"ג

צפין. סתה פי כל צף. עלי אלמאידה אלטאהרה בין ידי אללה: (ז) ואגעל עלי כל צף לבאנא ד'כייא. וליכון ען אלכ'בז פיחא. מקרבא ללה: (ח) ופי כל יום סבת. יצפהא בין ידי אללה דאימא. מן ענד בני אסראיל עהד אלדהר: (ט) ת'ם ידפע אלי הרון ובניה. יאכלונה פי מוצ'ע מקדס. לאנה להם מן כ'ואץ אלאקדאס. מן קראבין אללה רסם אלדהר: (י) פכ'רג אבן אמראה אסראיליה. והו אבן רגל מצרי. פי מא בין בני אסראיל. פתנאצו פי אלעסכר. הד'א אבן אלאסראיליה. ואלרגל

נוה שלום

צאחבה). (י) ויצא, ולמא אקאם וכו', וכאשר נתישב בן אשה וכו', תרגם כפי ענין הכתוב שאמר בתוך שאם כפישוטו היל"ל מתוך, ועוד הרי כתוב וינצו במחנה, וכבר באה מלת יצא בענין ישיבה ועכבה כמו יצא נא אבי ואמי אתכם (ש"א כב ג) עיין

חלק הדקדוק

י) וינצו במחנה, תרין ומתחלפין בטעמא וינצו במחנה מלעיל, וינצו שניהם מלרע (מהרי"ב). ובספר א"ת כתב שהיא מלרע מטעם שאין בתיבה זו רק תיבה אחת:

אבן עזרא

ושמן ולחם תמיד: (ט) לאהרן ולבניו. כל בני ביתו: (י) ויצא בן אשה ישראלית. מאהלו כמו יצאו נצבים פתח אהליהם: בן איש מצרי. מתיהד: ואיש הישראלי. כמו לאיש העשיר את יום השביעי ולא נדע למה נסמכה זאת הפרשה אולי דבר המקלל דברים אשר לא כן בעבור הלחם והשמן והקרבנות:

אבי עזר

גדול והאלהה גדולה: (י) (איש הישראלי כמו לאיש העשיר וכו') דברי הרב פשוטים שאינו מורה על סמיכות של. רק על סמיכות שהוא. ועיין בדברי הרב בבראשית פסוק ויהי בוקר יום הששי ועיין מה שכתבתי שם. ויפה נדרשת במסכת שבת פ"ט מיימרא דריש לקיש יום הששי ה"א

רבינו בחיי

העיקר והנכון בפשט הכתוב ועל כן אמר כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים. וידעו להורות הפליאה הזאת כי הסכות

מסורת הקריאה

עם וי"ו המהפך מעבר לעתיד, זולת דין הוא מלרע: (ז) ללחם. חד מן ד' דגשים, עין בראשית מ"א נ"ה: (ט) קדש, הנגינה בקו"ף: קדשים, אין בקו"ף מתג: הוא, במלאפום, ונמסר עליו ה' דמטעין, וסבירין דצ"ל היא בחירק, ועין שמות כ"ט כ"ח: (י) וינצו, מלרע: בן, נמסר במס"ג כל בן המנוגן בקמץ במ"ז פתחין, ר"ל כל בן שיש בו נגינת טעם הוא בצירי בר מן ז' שהם

רמב"ן

(ט) והיתה לאהרן ולבניו. המנחה הזאת שכל דבר הבא מן התבואה בכלל מנחה הוא. ואכלוהו מוסב על הלחם לשון רש"י ויתכן כי והיתה על כל אחת מן המערכות ועל דרך האמת והיתה לאהרן ולבניו ברית עולם כדרך בריתי היתה אתו החיים והשלום: (י) ויצא בן אשה ישראלית. טעמו ויצא בתוך בני ישראל וכן ויצא בתוך העיר כי יצא מביתו או ממקום מושבו אל תוך העיר וכן זה יצא מאהלו ממקומו ובא בתוך העם וינצו שם וטעם במחנה כי היתה המריבה במחנה ושמעו רבים ותפשו בו ויביאו אותו אל משה האהלה וטעם הזכיר זה בכאן כדברי האומר מפרשה של מעלה יצא כי חטא בשפתיו על אשה ה' והוכיחו האיש הישראלי וינצו שניהם ויחר אפו וקלל בנפשו וטעם בן הישראלית ואיש הישראלי להורות כי הגוי הבא על בת ישראל הולד אינו ישראל. ואע"פ שפסקנו בגמרא דגוי הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין באשת איש הרי אמרו מזהמין את הולד שהוא פגום לכהונה וכל שכן שאיננו ישראלי בשמי לענין היחס בדגלים ובנחלת הארץ כי לשמות מטות אבותם כתוב בהן ומה שאמר בת"כ בתוך

וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי׃ יא וַיִּקֹּב בֶּן־הָאִשָּׁה
הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם וַיְקַלֵּל וַיָּבִיאוּ
אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית
בַּת־דִּבְרִי לְמַטֵּה־דָן׃ יב וַיַּנִּיחֻהוּ
בַּמִּשְׁמָר לִפְרֹשׁ לָהֶם עַל־פִּי יְהוָה׃ פ
יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
יד הוֹצֵא אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָל־הַשֹּׁמְעִים אֶת־
יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל־

תרגום אונקלוס

בַּר יִשְׂרָאֵל : יא. וּפָרֵישׁ . בַּר אִתְּתָא בַּת יִשְׂרָאֵל יָת שְׁמָא וְאַרְגֵּיז . וְאֵיתִיאוּ (נ"י וְאֵיתִיו) יָתֵיהּ לְוָת מֹשֶׁה . וְשׁוּם אִמֵּיהּ . שְׁלוֹמִית בַּת דִּבְרִי לְשִׁבְטָא דְדָן : יב. וְאַסְרוּהִי בְּבֵית מַטְּרָא . עַד דְּיִתְפָּרַשׁ לְהוֹן עַל גְּזֵירַת מֵימְרָא דַּיְיָ : יג. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : יד. אַפֵּיק יָת דְּאַרְגֵּיז . לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא . וְיִסְמְכוּן כָּל דִּשְׁמַעוּ . יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישֵׁיהּ . וְיִרְגְּמוּן

תפסיר הרס"ג

אלאסראילי : (יא) פסב אבן אלאמראה אלאסראיליה אלאסם ושתמה. פאתו בה אלי מוסי. וכאן אסם אמה. שלומית אבנה' דברי מן סבט דן : (יב) פוצ'עוה פי אלחבס. ליביין להם אמרה ען קול אללה : (יג) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא : (יד) אכ'רג אלשאתם אלי כ'ארג אלעסכר. ויסנד כל מן סמעה אידיהם עלי ראסה. ולירגמוה גמיע

נוה שלום

ספר השרשים לאבן גנאח. (יו) ונקב שם וכו', ומן סבה כד'אך, להוציא

אבן עזרא

(יא) ויקב. יש אומרים שפירושו ויפרש כמו אשר פי ה' יקבנו אשר נקבו בשמות ויש אומרים שהוא כמו מה אקוב והראשון קרוב לפי דעתי: (יב) במשמר. במקום ידוע במחנה: (יד) וסמכו כל השמעים. בעבור כי על פי עדותם יסקל: (טז) כל העדה. הם גדולי הארץ שהם גדולי ישראל ויש אומרים כי יקלל אלהיו בסתר והנכון שמלת אלהים שם התאר והמלאכים יקראו אלהים וכן הדיינים ומי יוכל לדעת מה יש בלב המקלל אך אם יפרש השם הנכבד שאינו שם התאר ולא יתערב עם שם כי הוא לבדו והנה הטעם בעת שיקלל אם יפרש השם יומת בנקבו שם כאשר עשה בן המצרי ולמען כבוד השם לא נזכר ואמר כגר כאזרח יומת ויתכן שהכו אלה הנצים זה את זה על כן נכתבה זאת הפרשה וכבר הזכירה רק הוסיף כגר כאזרח יהיה והחל כי יכה כל נפש אדם בזדון

אבי עזר

יתרה למה לי וכו' : (יא) (ויקוב יש אומרים וכו') ובכפולים וחסרים קאי

רבינו בחיי

הללו יהיו ענני כבוד וכדבר הנביא שאמר (ישעיה ה) וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חפה: וסמיך ליה וסכה תהיה לצל יומם מחורב. והיא סכה של ענני כבוד ומיני מאורות לצדיקים לעתיד לבא ועליו אמר דוד (תהלים כז) כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני וגו'. בסכה כתיב. ודרך הקבלה במצות הסכה אזכירנו בעז"ה בסוף פרשת ראה :

ת"א ויקב את השם. סנהדרין ע : הוצא את המקלל. שם מב מג : ורגמו אותו. סוטה כג סנהדרין מה :

רשב"ם

(יא) ויקב. הזכיר את השם ואח"כ ברכו :

בעל הטורים

שרצה ליטע אהלו במחנה דן. וזהו ויגלו בשדה על עסקי שדה : (יא) ויקוב. ב' במס' מתרי ליסני. ויקוב את השם. ויקוב מור בדלתו והיינו דאיתא בסנהדרין והימא דבריזיה מברז מלמד ששתים רעות עשה : ויקלל. ד' במס'. ויקוב ויקלל ושמעי הלך בצלע ההר הלוך ויקלל ויקלל הפלשתי את דוד ויקלל את יומו באיוב דאיתקש קללת נשיא לקללת השם כדכתיב אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור ע"כ נהרג שמעי והפלשתי אבל איוב שלא רצה לקלל כדכתי' באחת הנבלות תדברי ולא קלל רק את יומו ע"כ ויוסף ה' לאיוב למשנה: (יב) ויניחוהו. ב' במס' הכא ויניחוהו במשמר ויניחוהו מחוץ לעיר גבי לוט ויניחוהו מחוץ לעיר למה ויניחוהו במשמר

שפתי חכמים

לצאת כ"ל דבאותו זמן ככל נולד היה זה אבל אח"כ אין איש עתיד לצאת ממנו שהוא טוב והא דאמר שנתגייר והא נכרי הבא על בת ישראל הולד כשר ומה צריך להתגייר, תירץ הרמב"ן שנכנס לברית מילה וטבילה והרצאת דמים בשעת מתן תורה והוא דבק באמו בתוך בני ישראל. והתוס' תירצו קודם מתן תורה הי' הולד הולך אחר אביו וכאשר נולד לא מנו אותו כי הוא מצרי וכאשר גדל נתגייר כדעתו : ט ר"ל שלא הניחו ליטע אהלו שם : י זה טעם הוא אדלעיל למה לא הניחום ביחד ומפרש לפי שיודעין שזה במיתה אבל מקלל לא היו יודעין שהוא במיתה ושמא לא יהיה במיתה וילטעד זה שסכר הואיל ויושבין יחד ימיתוהו : כ וא"ת כיון שהיו יודעין שהמחלל שבת במיתה למה לא דכוהו בחנק דהא כל סתם מיתה שבתורה הוא חנק. י"ל שסוברין שהמחלל שבת כאלו עובד ע"א וכופר בהקב"ה כיון שאין מאמין ששבת הקב"ה במעשה בראשית אין מאמין שהקב"ה ברא העולם וכאילו מאמין בע"א ושמא כמו שע"א בסקילה כך מחלל שבת בסקילה או שמא

רש"י

הישראלי. זה שכנגדו שמיחה בו ט מטע אהלו : (יא) ויקב. כתרגומו ופרש (סנהדרין פז) שנקב שם המיוחד וגדף והוא שם המפורש ששמע מסיני: ושם אמו שלומית בת דברי. שבחן של ישראל שפרסמה הכתוב לזו לומר שהיא לבדה היתה זונה: שלמית. דהות פטפטה שלם עלך שלם עלך שלם עליכון מפטפטת בדברים שואלת בשלום הכל: בת דברי. דברנית היתה מדברת עם כל אדם לפיכך קלקלה: למטה דן. מגיד שהרשע גורם גנאי לו גנאי לאביו גנאי לשבטו כיוצא בו (שמות לא) אהליאב בן אחיסמך למטה דן שבח לו שבח לאביו שבח לשבטו: (יב) ויניחהו. לבדו ולא הניחו מקושש עמו שניהם היו בפרק אחד ויודעים היו י שהמקושש במיתה (סנהדרין עח) שנאמר (שמות לא) מחלליה מות יומת אבל לא פורש להם כ באיזו מיתה לכך נאמר (במדבר טו) כי לא פורש מה יעשה לו. אבל במקלל הוא אומר לפרוש להם שלא היו יודעים אם חייב מיתה אם לאו: (יד) השמעים. אלו העדים: כל. להביא את הדיינים: את ידיהם.

דעת זקנים מבעלי התוספות

כמוך. שיש לשבח להקב"ה בפה ובלב ובעין ובשדרה שהוא כל הגוף שתלוי בשדרה: (י) והוא בן איש מצרי. הוא גרם לו שברך את השם שדרכן של מצריים לבזות את השם כמו שאמר פרעה לא ידעתי את ה': וינצו במחנה. אמר לו חבירו היאך המצרי משה הרגו אמר לו במה אמר לו בשם המפורש כדפרשינן מיד ויקב את השם ויקלל: (יא) למטה דן. הוא גרם לו המריבה כדאמרי' בפ"ק דפסחים השוה דהוה אמר דוכו דינא אמר שמא משבט דן קא אתי : (יב) לפרוש להם על פי ה'. לפרוש משמע לפרש הכל שלא היו יודעין אם היה חייב סקילה מק"ו דמקלל אביו ואמו דכתיב בהו אביו ואמו קלל דמיו בו או שמא אינו דין שיהא נדון במיתת ב"ד כדי שלא יהא לו כפרה לפי שענשו גדול כדאמרי' גבי מעביר בנו ובתו באש איש כי יתן מזרעו ודרשינן מזרעו ולא כל זרעו מכאן אמרו המעביר כל זרעו פטור והאי פטור לאו פטור ממש קאמר דא"כ מלינו חוטא נשכר אלא ר"ל פוטרין אותו ממיתת ב"ד כדי שלא יתכפר שכך לכך הוצרך לומר לפרוש להם על פי ה'. אבל במקושש שידעו בודאי שהוא חייב מיתה שנאמר מחלליה מות יומת אך לא ידעו באיזו מיתה הוא נהרג אם בחנק משום דכל מיתה האמורה תורה סתם אינה אלא חנק או דילפינן חלול מע"ז לכך לא נאמר בו לפרוש אלא כי לא פורש מה יעשה לו. וקשה כאן ולשם לרבי יהודה דאמר שאינו נהרג עד שיודיעוהו באי זו מיתה נהרג א"כ איך נתחייבו אלו ושמא התרו בהן בכל ד' מיתות ב"ד והתירו עצמן למיתות כולן ומיהו קשיא למ"ד התראת ספק לא שמה התראה שהרי בכל מיתה ומיתה הויא לה התראת ספק ודוחק הוא שיהא בהם כל כך עדים שהתרו להם מכלם פיחד ושמא אפשר להיות כן מדכתיב כאן וסמכו השומעין ולא כתיב העדים וכן במקושש כתיב ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש משמע שהרבה היו שם. ועי"ל חברים היו וס"ל דחבר אין צריך התראה. אן לאכם וימכם עוד : (יד) וסמכו כל השומעים. איתא בת"כ מה נשתנה מיתה זו שהיא בסמיכה אלא לפי שבשעת גמר דין לריכין העדים לומר בפירוש כמו ששמעו

נחל קדומים

גימ' מאה ודוק הטב : יב (י) ויניחוהו במשמר לפרוש להם וגו'. אולי נסתפק שאינו חייב מיתה כטעם נותן כל זרעו למולך שהוא פטור לרעתו כן זה אינו ראוי לסבב לו כפרה ולתת לו מיתה וזה חשב משה כי זה אילי אינו ראוי לכפרה ואין לו מיתה בידי אדם ולה' המשפט. הקדוש רבינו שלמה אסתרוק זלה"ה בפרישתו כ"י :

חומת אנ"ך

יושבים בעננים. והעננים מוליכים אותה בלי טורח כלל: (יא) ויקוב וכו' ויקלל. ויקלל חוזר למשה כי כשידע שמשה הרג לאביו קללו ונתחייב על קללת השם ועל קללת משה. מפרשים והאריכו בהתכת הכהונים :

רמב"ן

בני ישראל מלמד שנתגייר אינו שיצטרך בגירות אלא ככל ישראל שנכנסו לברית במילה וטבילה והרצאת דמים בשעת מתן תורה אבל נתכוונו לומר שהלך אחרי אמו ונדבק בישראל. וזה טעם בתוך בני ישראל שהיה עמהם ולא רצה ללכת אחרי אביו להיות מצרי' וכן מה שאמרו בת"כ אע"פ שלא היו ממזרים באותה שעה הוא היה כממזר כדברי יחיד היא שנויה והלכה הולד כשר והצרפתים אומרים כי טעם הגרות מפני שהיה קודם מתן תורה והיה משפטו לילך אחר הזכר ממה שאמרו באומות הלך אחר הזכר וכאשר נולד

מסורת הקריאה

בסגול, אף שיש בהם נגינת טעם, ועין מש"כ בראשית למ"ד י"ט : (יא) ויקב, הנגינה בקו"ף : (יב) לפרש, בשי"ן ימנית :

הָעֵדָה׃ טו וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר
לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יְקַלֵּל אֱלֹהָיו
וְנָשָׂא חֶטְאוֹ׃ טז וְנֹקֵב שֵׁם־יְהוָה מוֹת
יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ־בוֹ כָּל־הָעֵדָה כַּגֵּר
כָּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ־שֵׁם יוּמָת׃ יז וְאִישׁ
כִּי יַכֶּה כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת׃
יח וּמַכֵּה נֶפֶשׁ־בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ
תַּחַת נָפֶשׁ׃ יט וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם
בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ׃
כ שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן
שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם
כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ׃ כא מפטיר וּמַכֵּה בְהֵמָה
יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת׃ כב מִשְׁפַּט

תרגום אונקלוס

יתיה כל כנשתא: טו. ועם בני ישראל תמליל למימר. גבר גבר. ארי ירגיז קדם אלהיה ויקבל חוביה: טז. ודיפריש שמא דיי אתקטלא יתקטיל. מרגם ירגמון ביה כל כנשתא. גיורא כיציבא. בפרשותיה שמא יתקטיל: יז. וגבר. ארי יקטול כל נפשא דאנשא. אתקטלא יתקטיל: יח. ודיקטול נפש בעירא ישלמנה. נפשא חלף נפשא: יט. וגבר. ארי יתין מומא בחבריה. כמא דעבד. כן יתעביד ליה: כ. תברא חלף תברא. עינא חלף עינא. שנא חלף שנא. כמא דיהב מומא באנשא. כן יתיהיב ביה: כא. ודיקטול בעירא ישלמנה. ודיקטול אנשא יתקטיל: כב. דינא חד יהי

תפסיר הרס"ג

אהל אלמחצ'ר רגמא: (טו) ומר בני אסראיל וקל להם. אי אנסאן שתם רבה פקד חמל וזרה: (טז) ומן סבה כד'אך פליקתל קתלא. לירגמוה גמיע אהל אלמחצ'ר רגמא. אלדכ'יל כאלצריח סוא. איהמא סב אלאסם פליקתל: (יז) ואי אנסאן קתל ואחדה מן נפוס אלנאס פליקתל: (יח) ומן קתל בהימה פליסלם מת'להא. ראסא בדל ראס: (יט) ואי אנסאן געל עיבא פי אחד מן אמתה. פליצנע בה כמא צנע: (כ) לאלכסר בדל אלכסר. ולאלעין בדלהא ולאלסן בדלהא. כמא יגעל עיבא פי אנסאנא. כד'אך יגעל עליה: (כא) ומן צ'רב בהימה פליג'רם. ומן צ'רב אנסאנא ומאת פליקתל: (כב) וליכון לכם חכם

נוה שלום

המקלל בכנוי. (יח) ומכה נפש וכו', ומן קתל בהימה פליג'רם מת'להא, ההורג בהמת חברו ישלם דמי שוויה עיין רמב"ם פ"ה מהל' חומ"צ. (יט) בעמיתו, פי אחד מן אמתה, לכלול גדול וקטן איש ואשה ואפילו עבד כנעני שנוהג במצות שהאשה חייבת בהן. (כ) באדם, פי אחד, באחד מן הנזכרים. ינתן בו, יגעל עליה, יושת עליו כפר, ותיבת בו עליו עיין ראב"ע שמות כא כד שכתב כן משם הגאון ז"ל. (כא) ומכה בהמה וכו', ומן צ'רב בהימה פליג'רם, החובל בהמת חברו משלם דמי נזקו. ומכה אדם, ומן צ'רב אנסאנא פמאת, שמת בכח אותה המכה. (כב) כי אני וכו', לאני אללה רבכם ואחד, בלי אות הידיעה, והענין כשם שאני אלוה אחד לגר ולאזרח כן משפט

אבן עזרא

ולא במלחמה מגר או אזרח: (יח) ומכה בהמה ישלמנה. והנה נפש תחת נפש משמש לשנים הפסוקים: (יט) כן יעשה לו. ואמר שמשון כן עשיתי להם והגאון הביא ראיות משקול הדעת כי לא יתכן להיות שבר תחת שבר כמשמעו כי הראשון בא בלא כוונה ואיך יתכן לעשות שבר כמוהו ואם הוא במקום מסוכן הנה ימות וכן בעין ומי שסר שלישית אור עינו איך יוכל לעשות כן בעין החובל על כן דברי הקבלה אמת כי פי' כל אלה שיש עליו כופר וראוי להוציא עינו אם לא יפדנו ואם טענו עלינו אם היה החובל עני ותשובתינו כי על הרוב דבר הכתוב ושמא יעשיר העני גם זאת התשובה על הטוענים אם היה חובל העין עור: (כ) כן ינתן בו.

אבי עזר

מפלגי: (יט) (כן יעשה לו) כבר הזכיר דבריו בפ' משפטים והמה נכוחים:

ת"א איש כי יקלל אלהיו. חגיגה יא קידושין ל סנהדרין נו שבועות לו: ונשא חטאו. פסחים לג צו ק: ונוקב שם. סנהדרין נו שבועות כו: כגר כאזרח. סנהדרין נו: בנקבו שם יומת. שם ם שבועות ל: ואיש כי יכה. קמא פג סנהדרין עח נדה מד: ומכה נפש בהמה. בילא כא כתובות לה נזיר ח ב"ק יב פג: נפש תחת נפש. שם פד: ואיש כי יתן מום. כתובות לה ב"ק כו לג פג פד: כאשר עשה כן יעשה לו. כתובות כב קמא פד: עין תחת עין. כתובות לב קמא שם: כאשר יתן מום באדם. קמא שם ערכין שבועות מו: כן ינתן לו. כתובות לב קמא פד: ומכה בהמה. כתובות ה לח קמא י נה פג סנהדרין פד: ומכה אדם יומת, שם: משפט אחד. יבמות קכב כתובות לג קמא עד סנהדרין ג כח לב:

בעל הטורים

לדי נשמרו: (טז) בנקבו שם. וסמיך ליה ואיש כי יכה. רמז למה שאמרו יכה יוסי את יוסי. ד"א בנקבו שם וסמיך ואיש כי יכה לומר כל הסופר לשון של ישראל כאלו סופר לשון של שכינה. סמך מקלל לפרשת בהר סיני לומר שהמקלל קלל השם ששמע בסיני. ועוד כאשר צוה ה' את משה וסמיך ליה בהר סיני. לומר כאשר צוה למשה בסיני סקל יסקל או ירה יירה כן יעשה לו:

רשב"ם

(טו) איש איש כי יקלל אלהיו. סתם בכינוי בלא פירוש שם המובהק, ומפרש השם המובהק יתברך שמו, ואחר כך מקללו: (טז) מות יומת. לפי פשוטו יש לפרש כן: (יח) ומכה נפש בהמה. ממיתה לגמרי:

רש"י

אומרים לו דמך בראשך ואין אנו נענשים במיתתך לשאתה גרמת לך: כל העדה. (ת"כ) במעמד כל העדה (מכאן) שלוחו של אדם כמותו: (טו) ונשא חטאו. בכרת כשאין התראה: (טז) ונקב שם. אינו חייב עד שיפרש את השם ולא המקלל בכינוי: ונקב. ל' קללה כמו (במדבר כג) מה אקב: (יז) ואיש כי יכה. לפי שנאמר (שמות כא) מכה איש וגו'. אין לי אלא שהרג את האיש אשה וקטן מנין ת"ל כל נפש אדם: (כ) כן ינתן בו. פירשו רבותינו שאינו נתינת מום ממש אלא תשלומי ממון ם שמין אותו כעבד לכך כתי' בו ל' נתינה דבר הנתון מיד ליד: (כא) ומכה בהמה ישלמנה. למעלה דבר בהורג בהמה וכאן דבר ג בעושה בה חבורה: ומכה אדם יומת. אפי' לא הרגו אלא עשה בו חבורה ם שלא נאמר כאן נפש ובמכה אביו ואמו דבר הכ' ובא להקישו למכה בהמה מה מכה בהמה מחיים אף מכה אביו ואמו מחיים פרט למכה לאחר מיתה לפי שמצינו שהמקללו לאחר מיתה חייב הוצרך לומר במכה

שפתי חכמים

מנק לכך היו מסופקים: ל י"מ אין אנו נענשין לפי שהעדים לריכים להעיד כמו ששמעו מפי המגדף אבל אין ל' רש"י משמע כן: מ פי' כמה הי' שוה בלא מום וכמה הוא שוה עם המום ומשלם הפחת: נ דאל"כ מה ישלמנה מה חסרון עשה בה שישלמנה: ס פי' כיון דלא כתיב הכא נפש ש"מ דבהכאה בלא מיתה מיירי ואי באדם אחר מיירי והא כתיב ומכה איש ומת אמר רחמנא ולא בהכאה בלבד אע"כ במכה או"א מיירי וכו':

דעת זקנים מבעלי התוספות

מפי המברך לפיכך סומכין ידיהם עליו לומר העון הזה שאתה גורם לנו עליך יהיה: (טו) איש איש כי יקלל אלהיו. אפי' המקלל הנשיא ונשא חטאו במלקות שנא' אלהים לא תקלל וגו' ונוקב שם ה' מות יומת מברך את ה' כמו מה אקב לא קבה אל אותו יומת שפשט ידו בעיקר. ובני ישראל עשו קיימו מה שכתוב בפרשה:

מסורת הקריאה

(טז) יומת, נמסר במס"ג ד' קמץ, ועיין שמות ל"א י"ד: (יח) ומכה, נמסר עליו ד' קמץ (ר"ל צירי) ג' מנהון ריש פסוק, ועיין שמות כ"א ט"ו: (יט) יעשה לו, הטעם בעי"ן, והלמ"ד בדגש: (כ) ינתן, הטעם בנו"ן לפי שהוא נסוג אחור ולכן התי"ו בסגול: (כא) ומכה, ד' קמצין, עיין שמות כ"א ט"ו: (כב) משפט, הפ"א בפתח: אני ה', דין לחוד מלת אני במרכא והשם בטפחא, ושארא מלת אני בטפחא והשם במרכא להורות אני ולא אחר:

רמב"ן

זה לא מלו אותו כי מצרי היה בדינו אבל כשגדל נתגייר לדעתו ונמול ואין דעתי כך כי מעת שבא אברהם בברית היו ישראלים ובגוים לא יתחשבו וכמו שאמר בעשו ודלמא ישראל עובר דהו שאני וק"ו הדבר אם לאחר מתן תורה שהגוי הבא על בת אברהם מחייבי לאוין ואין לו בה קידושין הוא מקוה טהרה לאומות להכשיר את ולדה להיות כמוה לא כל שכן קודם מתן התורה שתהא מטהרת ולדה להיות כמוה לחייבו במילה כזרעו של אברהם ויהיה מכלל בני ישראל:

אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה
כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ כג וַיְדַבֵּר
מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת־
הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ
אֹתוֹ אָבֶן וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ פ פ

תרגום אונקלוס

לְכוֹן. גִּיּוֹרָא כְּיַצִּיבָא יְהֵי. אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: כג. וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאַפִּיקוּ יָת דְּאַרְגֵּיז. לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא. וּרְגַמוּ יָתֵיהּ בְּאַבְנָא. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבַדוּ. כְּמָא. דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

פ פ פ

ת"א ויוליאו את. סנהדרין מב מג: וירגמו אתו. שם מג: ובני ישראל עשו. שם:

תפסיר הרס"ג

ואחד. יסאוי פיה אלדכ'יל ואלצריח. לאני אללה רבכם אלואחד: (כג) פכלם מוסי בד'אלך בני אסראיל. ואכ'רגו אלשאתם אלי כ'ארג אלעסכר. ורגמוה באלחגארה חתי מאת. וצנעו בני אסראיל פי סאיר מא נזל עליהם כמא אמר אללה מוסי:

נוה שלום

אחד וכו'. (כג) ובני ישראל עשו, וצנעו בני אסראיל פי סאיר מא נזל עליהם, שאר המצות שנצטוו בהם עשו כמו שקיימו והוציאו את המקלל וכו'.

אבן עזרא

יש בי"ת תחת על כמו אשר אני רוכב בה ורבים כן או פירושו כן ינתן בו אם לא יפדה: וטעם ומכה בהמה. פעם אחרת להזכיר הגר כי נתינת המום הוא בישראל כי כן כתוב בעמיתו רק מכה אדם ובהמה משפט אחד להם כגר כאזרח וכבר הודעתיך כי בהתחבר שנים כפי"ן היא דרך קצרה גם הכתוב אחז דרך קצרה שלא הזכיר עם מכה אדם ומת כי ידוע הוא כי המכה לא יומת עד מות המוכה. ופירוש אחר הזכיר בתחלה נפש והטעם שהכהו במקום מסוכן ואחר כן אמר כלל מי שימית יומת בין שיכה במקום מסוכן או שאינו מסוכן על כן לא הזכיר נפש: וטעם אלהיכם. אלהי האזרח ואלהי הגר: (כג) ובני ישראל עשו. מאותו היום כמשפט הזה בחבל:

חסלת פרשת אמר

רבינו בחיי

(כב) כגר כאזרח יהיה. הנכרי הבא מארץ אחרת ונפרד מארצו נקרא גר מלשון גרגיר הנפרד מן האילן ומי שאבותיו מן העיר נקרא אזרח מלשון (תהלים לז) ומתערה כאזרח רענן כדמיון הנטיעה הנטועה מימי קדם ולכך אמר כי המשפט הזה יהיה שוה בכולן. כי אני ה' אלהיכם אם עשיתם אותו משפט אני ה' אלהיכם ומכלל הן אתה שומע לאו לפי שכל מי שאינו נוהג אותו משפט הרי זה כאלו הוציא עצמו מאלהותו וכפר בעקר שהרי דבר ידוע שכל האמונות שיש לאומות ומשפטיהן פירוש התורה הן. והמשפטים שבתורה הן מעקרי תורה וכשאין אנו עוסקים בהם הנה זה חלול השם ואותן שאפשר להם למחות ואינן מוחין הרי הם מחללים את השם וחולקין כבוד לעכו"ם ומבזים תורת משה ומכלין ממונם של ישראל שכל העולם כלו תלוי בדינים ולא נתן הקב"ה דינין אלא לישראל שנאמר (תהלים קמז) מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום הללויה:

רש"י

שפטור ומה בבהמה בחבלה שאם אין חבלה אין תשלומין אף מכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהם חבורה: (כב) אני ה' אלהיכם. אלהי כלכם כשם שאני מייחד שמי עליכם כך אני מייחדו על הגרים: (כג) ובני ישראל עשו. כל המצוה האמורה בסקילה במקום אחר דחיה רגימה ותלייה: חסלת פרשת אמור

הפטרת אמור (יחזקאל מד)

א וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־
מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי בִּתְעוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵעָלַי הֵמָּה
יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁרְתֵנִי וְעָמְדוּ לְפָנַי לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב
וָדָם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ ב הֵמָּה יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי
וְהֵמָּה יִקְרְבוּ אֶל־שֻׁלְחָנִי לְשָׁרְתֵנִי וְשָׁמְרוּ אֶת־
מִשְׁמַרְתִּי׃ ג וְהָיָה בְּבוֹאָם אֶל־שַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית
בִּגְדֵי פִשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא־יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם צֶמֶר
בְּשָׁרְתָם בְּשַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית וָבָיְתָה׃ ד פַּאֲרֵי
פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־רֹאשָׁם וּמִכְנְסֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־
מָתְנֵיהֶם לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע׃ ה וּבְצֵאתָם אֶל־הֶחָצֵר
הַחִיצוֹנָה אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל־הָעָם יִפְשְׁטוּ
אֶת־בִּגְדֵיהֶם אֲשֶׁר־הֵמָּה מְשָׁרְתִם בָּם וְהִנִּיחוּ
אוֹתָם בְּלִשְׁכֹת הַקֹּדֶשׁ וְלָבְשׁוּ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְלֹא־
יְקַדְּשׁוּ אֶת־הָעָם בְּבִגְדֵיהֶם׃ ו וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ
וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ כָּסוֹם יִכְסְמוּ אֶת־רָאשֵׁיהֶם׃
ז וְיַיִן לֹא־יִשְׁתּוּ כָּל־כֹּהֵן בְּבוֹאָם אֶל־הֶחָצֵר
הַפְּנִימִית׃ ח וְאַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא־יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים
כִּי אִם־בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר
תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקָּחוּ׃ ט וְאֶת־עַמִּי יוֹרוּ בֵּין

רד"ק

(א) והכהנים הלוים בני צדוק. לפי שאמר כי אותם הכהנים שטעו לא ישובו לסדר העבודה לעתיד אמר כי אותם שלא טעו ישובו לסדר עבודתם: (ב) המה יבאו. אל שלחני לשרתני. כמו שת"י לפתורי דלחם אפיא: (ג) והיה בבאם אל שערי החצר הפנימית. החצר הפנימית כמשמעו יהיה פירושו שער עזרת הכהנים והמזבח וממנו לשער האולם כי הכל הוא חצר ויהיה זה א"כ חדוש לעתיד כי בבגדי כהונה שהיו משמשים בהם לצמר היה כמ"ש בתורת משה כי התכלת היא צמר צבוע בתכלת ולא נוכל לומר כי דבר זה על עבודת כה"ג ביה"כ לפני ולפנים שהיה עובד בבגדי פשתים איך קרא הדביר חצר והוא בית ואיך אמר בבאם ילבשו לי רבים והעבודה ההיא לא היתה אלא בכה"ג והיה הוא לבדו נכנס שם וביה"כ לבד: (ד) פארי פשתים. נקראו כן המגבעות לפי שהן על הראש לפאר וכן אמר ומגבעות תעשה להם לכבוד ולתפארת: על מתניהם. כמ"ש בתורה ממתנים ועד ירכים יהיו: לא יחגרו ביזע. פירשו רז"ל לא יחגרו במקום שמזיעין אלא כנגד אצילי ידיהם. ערש"י. וי"ת ולא יזרזון על חרציהון אלהין על לבבהון יסרון: (ה) ובצאתם אל החצר החיצונה. וא"כ אל החצר החיצונה אל העם. אמר איזו חצר החיצונה אל העם פי' מקום שהעם שם והוא עזרת ישראל: יפשטו את בגדיהם. הוא מ"ש למעלה והם יניחו בגדיהם. ע' לעיל רש"י ומל"ד: (ו) וראשם לא יגלחו. ערש"י: ופרע לא ישלחו. לא יגדלו השער מל' יום ואילך: כסום יכסמו את ראשיהם. ערש"י ומל"ד. וי"ת ספרא יספרון ית שער רישיהון: (ז) ויין לא ישתו כל כהן. החצר הפנימית. בעזרת הכהנים מן המזבח ולפנים כמ"ש בתורה ומ"ש לו משמשי הכהנים אף על פי שכתוב בתורה לפי שחידש דברים שאינם מפורשים בתורה שבכתב גם אפשר שחידש דברים שהם לעתיד לתוספת קדושה: (ח) ואלמנה. אם אמר זה על כל כהן יהיה זה לתוספת קדושה לעתיד והוא כי אלמנת כ"ג ואפי' כהן הדיוט יכול לקחתה. וזהו שאמר אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו. ואם נאמר כי על כ"ג דבר יהיה פירושו מכהן יקחו מקצת כהנים יקחו כמו שפירשו רבותינו ז"ל וכמו שת"י שאר כהניא יסבון. והנה הניח זונה וחללה כיון שכתוב בתורה לא זכר הכל:

מוסרי של"ה והגהות

אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. אמרו בזוהר למה אם משום צער ועגמת נפש של הבהמה נשחט כל אחד בבית מיוחד או זה עתה ולאחר כך השנית. אבל הענין הוא שישראל הם בני רחמנים ובמדה שאדם מודד מודדין לו. ואם יתגבר האדם להיות אכזר בענין זה יעורר עליו דין אכזרי מלמעלה ח"ו לכן הזהירה התורה בזה. (אח"י עיין פ' הפועלים דיסורי רבינו הקדוש ע"י מעשה באו והלכו. מאי"ן): מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי. כלומר שאתם מקדשים את המועדים לשמוח בהם לשם ה' ולהיות הסעודה במטעמי יצחק לעורר הרוחניות לדביקות הש"י ולהשגת תורתו הקדושה. ואז הם מקראי קדש ואומר הש"י אלה הם מועדי. אמנם העושים חגים וששים ושמחים למלאות בטנם קיא צואה בלי מקום עליהם נאמר מועדיכם שנאה נפשי וזה טעם איסור מלאכה במועדים כדי שלא יהא טרוד במלאכתו וישכח הדביקות בהש"י. כי המועדים מקודשים ובהם יוסיף הדביקות בהש"י אזי הם מועדי ה'. (אח"י והנוהגים בחה"מ להוציא הימים בשחוק וקלות ראש עון פלילי כמ"ש במ"א מאי"ן):

קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין־טָמֵא לְטָהוֹר יוֹדִעֻם׃ י וְעַל־רִיב
הֵמָּה יַעַמְדוּ °לִשְׁפֹּט בְּמִשְׁפָּטַי °וּשְׁפָטֻהוּ וְאֶת־תּוֹרֹתַי
וְאֶת־חֻקֹּתַי בְּכָל־מוֹעֲדַי יִשְׁמֹרוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי יְקַדֵּשׁוּ׃
יא וְאֶל־מֵת אָדָם לֹא יָבוֹא לְטָמְאָה כִּי אִם־לְאָב
וּלְאֵם וּלְבֵן וּלְבַת לְאָח וּלְאָחוֹת אֲשֶׁר־לֹא־הָיְתָה
לְאִישׁ יִטַּמָּאוּ׃ יב וְאַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ שִׁבְעַת יָמִים יִסְפְּרוּ־
לוֹ׃ יג וּבְיוֹם בֹּאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית
לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ יַקְרִיב חַטָּאתוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
יד וְהָיְתָה לָהֶם לְנַחֲלָה אֲנִי נַחֲלָתָם וַאֲחֻזָּה לֹא־תִתְּנוּ
לָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל אֲנִי אֲחֻזָּתָם׃ טו הַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת
וְהָאָשָׁם הֵמָּה יֹאכְלוּם וְכָל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָהֶם יִהְיֶה׃
טז וְרֵאשִׁית כָּל־בִּכּוּרֵי כֹל וְכָל־תְּרוּמַת כֹּל מִכֹּל
תְּרוּמוֹתֵיכֶם לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה וְרֵאשִׁית עֲרִסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ
לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל־בֵּיתֶךָ׃ יז כָּל־נְבֵלָה וּטְרֵפָה
מִן־הָעוֹף וּמִן־הַבְּהֵמָה לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים׃

°למשפט קרי °ישפטהו קרי

רד"ק

(י) ישפטהו. ישפטו הריב כמו שכתובים משפטי הריב בתורה וכתיב ושפטוהו ר"ל יעמדו למשפט ושפטוהו כמשפטו: ואת חקותי בכל מועדי בדברי הקרבנות. וכן את שבתותי יקדשו: (יא) ואל מת אדם. זהו בכהן הדיוט: (יב) ואחרי טהרתו. אפשר שיהיה זה לעתיד לתוספת קדושה שאחר שיטהר לסוף שבעה עוד יספרו לו ז' ימים אחרים: (יג) וביום בואו אל הקדש. ר"ל אחרי שיטהר ויכנס לקדש שלא נכנס שם בטומאתו עתה אחרי שיטהר יקריב קרבן חטאת בעבור טומאתו וזה יהי' חידוש לעתיד. ורז"ל פירשוהו בלא חידוש מקצתם פירשו יקריב חטאתו עשירית האיפה שהיה כ"ג מקריב בכל יום בלא הקריב אותו בימי טומאתו אמר שיקריבנה אחרי טהרתו. ומקצתם אמרו יקריב חטאתו בא ללמד שלא יוכל לשלוח קרבנותיו בימי טומאתו שנא' וביום בואו וגו' יקריב בזמן שראוי לביאה ראוי להקרבה ובזמן שאין ראוי לביאה אין ראוי להקרבה. ואני תמיה למי שאמר יקריב חטאתו זו היא עשירית האיפה והלא מדבר בכהן הדיוט שמטמא לקרובים ועשירית האיפה כ"ג היה מקריב אותה משלו בכל יום מחציתה בבקר ומחציתה בערב וכהן הדיוט לא היה מקריב אותה אלא בשעת חינוך עבוד' כלומר ביום שמתחיל לעבוד וכ"ג לא היה מטמא לקרובים. וא"כ מה הוא שאמר וביום בואו אל הקדש וגו'*). ומ"ש יספרו לו ולא אמר יספור לו. ר"ל יספרו אחיו הכהנים שאם שכח הוא לא יניחוהו הם ליכנס לקדש עד שיעברו לו ז' ימים ויטהר: (יד) והיתה להם לנחלה. הכהונה תהיה להם לנחלה שלא תהי' להם אחוזה בישראל כמו שאמר בתורה: (טז) וראשית כל בכורי כל. בכורי כל פרי והם שבעת המינים: מכל תרומותיכם. ראשית מכל תרומותיכם והיא תרומה גדולה שהיתה לכהן: להניח ברכה אל ביתך. טעמו אל כל אשר זכר בפסוק זה: (יז) כל נבלה וטרפה. אף על פי שישראל ג"כ מוזהרין עליה הכהנים מוזהרין יותר מפני הטומאה לפי שהם תמיד במקדש לכך הם מוזהרין יותר על הטומאה מישראל ולפיכך אמר לא יאכלו הכהנים ואמר לא יאכלו ולא אמר ולא יגעו כי יש נבלה שאינה מטמאה אלא בבית הבליעה והיא נבלת עוף טהור. עיין רש"י:

הפטרת אמר

(יז) בבואם. בגרשיים: אל שערי, במהפך החצר בפשטא, כן ניקודו בכ"י של נ"ד לבדו רוו"ה בשרתם, ברביע: (יט) ובצאתם, בתלישע גדולה. מ"ש. ורוו"ה כתב בת"ק בכ"י ורפ"ו וס"ם: בלשכת הלמ"ד במתג והשי"ן בשוא לבדו והכ"ף רפה: (כב) יקחו, נמסר עליו י', ר"ל יו"ד כתיב בקמץ. עי' ויקרא כ"א ז': (כג) לטהור. נמסר עליו ב' רפים. ר"ל ב' כתיב הלמ"ד בשוא והטי"ת רפה, וסי' א' דין, ב' ובין הטמא לטהור (יחזקאל כ"ב כ"ו): (כה) לטמאה, ה"א רפה: ולאם, בתלישא גדולה בספרינו אבל בב' כ"י בת"ק. רוו"ה: (ל) בכורי, מלעיל שהקדמא בכ"ף: כל, רפי: תרומת. מלרע. כ"ה בכ"י וגם ברפ"ו ואחרים רוו"ה:

גד"ג למנחת שבת ובי"ה

ויקרא כה בהר

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי

תרגום אונקלוס

א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינַי לְמֵימַר: ב. מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

תפסיר הרס"ג

(א) ת'ם כלם אללה מוסי. פי טור סיני תכלימא: (ב) מר בני אסראיל

נוה שלום

(א) בהר, פי' טור, (אלטור, גבל ינבת

בעל הטורים

(א) בהר סיני. סמך מקלל לבהר סיני. לפי שבסיני שמעו לא

רשב"ם

(א) בהר סיני. קודם שהוקם אהל מועד:

רש"י

(א) בהר סיני. מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרה כללותיה (ופרטותיה) ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו א כללותיהן ודקדוקיהן מסיני. כך שנויה בת"כ. ונ"ל שכך פירושה לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה למדנו שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו מסיני ובא הכ' ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כולן כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב:

שפתי חכמים

א וא"ת מנ"ל לרש"י דכולם נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני ודאי מכח יתור לשון של בה"ס יש ללמוד שכללותיהן ודקדוקיהן נאמרו בה"ס מ"מ שמא בא ללמד על שמיטה עצמה ולא על שאר מצות וגם היא גופה תקשה לך מנלן דלמא בהר סיני אתא דלא תימא באהל מועד דכתיב בריש דפרשת ויקרא אכולהו פרשיות שאחר פרשת ויקרא קאי מ"ה כתיב כאן בה"ס. וי"ל דלכך פי' רש"י ונ"ל שכך פירושה לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במ"ת שכללותיהן נאמרו בפ' משפטים א"כ יכול אני לבא לידי טעות ויכול לו' דלכך נשנו כל המצות בערבות מואב משום פרטותיהן ודקדוקיהן אבל אינם מסיני. והא דכתיב לקמן בסוף הספר אלה המצות וגו' דמשמע דכל המצות נאמרו מסיני דלמא אכללות של מצות קאי ולא על הפרטות אבל כיון דשמיטה לא נשנית שם אלא ברמיזה שמוט תשמוט א"כ צריך אני לומר שכללותיו ופרטותיו נאמרו כולן מסיני וא"כ למה נא' כאן בה"ס אלא בא ללמד כאן על כל דבור ודבור שנאמרו למשה שמסיני היו

אבן עזרא

(א) בהר סיני. אין מוקדם ומאוחר בתורה וזו הפרשה קודם ויקרא וכל הפרשיות שהם אחריו כי הדבור בהר סיני ועתה כרת הברית הכתוב בפרשת ואלה המשפטים יהזכירה במקום הזה לחבר תנאי הארץ יכאשר אמר על העריות כי בעבורה תקיא הארץ אותם וכן אמר בפרשת אם בחקתי על שבתות הארץ והזכיר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) בהר סיני. כל הפרשיות שלמעלה מראש הספר ועד כאן נאמרו באה"מ וכלהו שייכי באה"מ כמו הקרבנות ומצורעים וב"ק ויולדות וכהנים ולוים וכל הענין אבל שתי פרשיות הללו בה"ס ואם בחקתי לא שייכי כ"כ באה"מ ולא לכהנים לכך נאמר בה"ס ומ"מ כתבינהו בת"כ לפי שמדברת בשביעית ביובל וערכין וחרמים דשייכי בת"כ. ש"מ שמתקדשים בשניה וביובל וגם כתיב והעברת שופר תרועה וכתיב במקום אחר ובני אהרן יתקעו. לפיכך נצטרפו כאן בת"כ. ומשום דלא תיסוק אדעתין שנאמרו באה"מ כתיב בהר סיני:

*) יכול היות שכ"ג נטמא בשוגג.

רבינו בחיי

(א) וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר. נתעוררו החכמים ז"ל מה טעם הזכיר בכאן בהר סיני והיה ראוי

נחל קדומים

א (א) בהר סיני. למה הזכיר הר סיני אצל קריאת דרור אמר להם הקדוש ברוך הוא אני קראתי לכם דרור ממצרים ונתתי לכם התורה בהר סיני וקראתי לכם דרור מן המות דרור מן המזיקים שנאמר חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות גם אתם תקראו דרור איש לרעהו ובית ראשון עמד דרו"ר שנים ונחרב בעון דרור שנאמר אתם לא קראתם דרור וכו'. רבינו אפרים בפרישתו כ"י. ואפשר לומר טעם למה שהזכיר בהר סיני קודם מצות השמיטה במ"ש המפרשים בטעם השמיטה לפי שבכל שנה מתבטלים שני חדשים ניסן ותשרי כמ"ש רבא לא תחזו אפאי ביומי ניסן ויומי תשרי שיטרחו בקציר ובציר ושאר השנים יהיו פנויים ללמוד ובששה שנים הם י"ב חדשים ולכן באה שנת

מרפא לשון

ב) ושבתה הארץ, ותשמיט ארעא. ה"ג התי"ו בפתח אבל והרצת ותרץ, והם ירצו מתר' ותרעי ירעון בחירק דלא כמ"ש היא"ר

מסורת הקריאה

(ב) אל הארץ, נמסר עליו ג' בטעם, וקשה אם קאי על ב' מלות אל הארץ הלוא רבים הם בטעם קטן, ואם על כל הד' מלות כי תבאו אל הארץ ליתא עוד בטעם זה כי כל שארא כי תבאו אל הארץ, בטעם מונח רביע, לכן נ"ל דצ"ל לית בטעם, וקאי על ד' מלות אלו, דלית עוד בטעם מהפך פשטא קטן, כי שארא במונח

זקל להם. אד'א דכ'לתם אלי אלבלד. אלד'י אנא מעטיכם. פעטלו אלארץ' עטלה ללה: (ג) אן תכון סת סנין תזרע צ'יעתך. וסת סנין תרפק כרמך. ותגמע ג'לתהא: (ד) ופי אלסנה אלסאבעה עטלה לאלארץ', הי סבת ללה (נ"נ עטלה הי סבת ללה. והי סבת אלארץ'). לא תזרע צ'יעתך. ולא תרפק כרמך: (ה) וכ'לף זרעך פלא תחצדה. ואלפראד מן ענבך פלא תקטפה.

נוה שלום

אלשגר). (ד) תזמר, תרפק, תיקון ויפוי. (ה) ספיח, כ'לף. ספ:חיה, כ'ז:פהא, מה שצמח במקום הנקצר. ענבי נזיריך, אלפראד מן ענבך, המופרש מן הענבים (אלפארד מן אלשגר, אלמתנחי ען

חלק הדקדוק

ה) ואת ענבי, דגש הנון לתפארת

אבן עזרא

בתחלה פי' השבתות: (ב) ושבתה הארץ שבת לה'. מצוה על ישראל שלא יעזוב גר לזרוע שנת השבת כאשר לא נעזבנו לעשות מלאכה בשבת כי הוא ברשותנו: וטעם שבת לה'. כיום השבת וסוד ימי עולם רמוז במקום הזה: (ג) את תבואתה. שב אל הארץ הנזכרת בפסוק הראשון: (ד) שבת שבתון. פירשתיו: (ה) ספיח. ידוע שהוא מגזרת ספחני נא גם נזירך ידוע שהוא מגזרת נזיר: שנת שבתון. הטעם כי שנת שבתון היא לארץ והטעם שהארץ אינה

אבי עזר

(ג) וסוד ימי עולם) הלא כבר פקח המחבר עינינו בפ' נח בפסוק עוד כל ימי הארץ וזה גם כי המפרשים שוטטו בעיונם לרמוז ככבדות בחקירות עמומות מה שיש בו די לנבונים. ואנכי לא אוכל מלט משא החקירות: (ד) (שבת שבתון פרשתיו). ועיין פ' אחרי שם פירש הרב דעתו: (ה) (שבת שבתון) המדפיס טעה אשר העמיד שבת שבתון במקום שנת כי דברי הרב נאמרים על תיבת שנת (ולפנינו מתוקן כבר הלשון) והנה קשה לרב כפל הלשון דנאמר ברישא שבת שבתון יהיה לארץ. לכן מפרש עתיד במקום הוה ויהי כמו היא. ומיהו אין צורך כלל לדברים האלו כי מצינו הרבה פעמים במקרא באריכו' כי מצינו הרבה פעמים במקרא באריכות

רבינו בחיי

שיאמר וידבר ה' אל משה לאמר כמשפט: בשאר מקומות התורה ומזה דרשו בתורת כהנים מה ענין שמטה

ישראל ואמרת אלהם כי תבאו
אל־הארץ אשר אני נתן לכם
ושבתה הארץ שבת ליהוה: ג שש
שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר
כרמך ואספת את־תבואתה:
ד ובשנה השביעת שבת שבתון
יהיה לארץ שבת ליהוה שדך לא
תזרע וכרמך לא תזמר: ה את
ספיח קצירך לא תקצור ואת־ענבי

תרגום אונקלוס

וְתֵימַר לְהוֹן . אֲרֵי תֵיעֲלוּן לְאַרְעָא . דַּאֲנָא יָהֵיב לְכוֹן . וְתַשְׁמֵיט אַרְעָא . שְׁמִטְּתָא קֳדָם יְיָ : ג. שֵׁית שְׁנִין תִּזְרַע חַקְלָךְ . וְשֵׁית שְׁנִין תִּכְסַח כַּרְמָךְ . וְתִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתַּהּ : ד. וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעֵיתָא . נְיָח שְׁמִטְּתָא יְהֵי לְאַרְעָא . דְּתַשְׁמֵיט קֳדָם יְיָ . חַקְלָךְ לָא תִזְרַע . וְכַרְמָךְ לָא תִכְסַח : ה. יָת כָּתֵי חֲצָדָךְ לָא תִחְצוֹד .

ת"א שש שנים . נדרים סא: ובשנה השביעית. ר"ה ח מ"ק ג: שדך לא תזרע. ר"ס ט מ"ק ג מכות ח:

רשב"ם

(ב) ושבתה. לשון ביטול: (ג) ואספת. שלא תפקיר:

בעל הטורים

תמה ונזדעזע כל העולם וזה שמע ולא נזכר. ועוד כדאיתא בקדושין שם בן ארבע אותיות חכמים מוסרים אותו לתלמידיהם פעם אחת בשבוע לכך סמך לו שמטה:

רש"י

(ב) שבת לה'. לשם ה' כשם שנאמר ב בשבת בראשית: (ד) יהיה לארץ. לשדות ג ולכרמים: לא תזמור. שקוצצין ד זמורותיה ותרגומו לא תכסח ה ודומה לו (ישעיה לג) קוצים כסוחים (תהלים פ) שרופה באש כסוחה: (ה) את ספיח קצירך. אפילו לא זרעתה והיא צמחה מן הזרע שנפל בה בעת הקציר היא קרוי' ספיח: לא תקצור. להיות

שפתי חכמים

כללותיהן ודקדוקיהן. וה"ה בכ"ן אב לכל התורה כולה: ב וא"ת היאך תלוי זה בזה. וי"ל לפי שפעמים אין אדם חורש את האדמה אלא מפני טובתו כדי שתהא הארץ שמנה. לכן פרש"י כשם שנא' גשבת בראשית כלו' דהתם כתיב ויום השביעי שבת לה' והטעם משום שהקב"ה שבת ביום ז' אף כאן הטעם להזכרם כלו' לעשות שמטה בשנה השביעית להזכיר שהקב"ה שבת ביום השביעי ולא בא הכ' להזהיר שלא יחרוש האדמה אלא בשביל השם ולא יהא כונתו בשביל טובתו: ג דאל"כ היה ראוי לאסור אף לעשות גומא בארץ. לכן פרש"י לשדות ולכרמים והוכחתו מדכתיב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור משמע דוקא שדות וכרמים אסור אבל גומא מותר, וקא דלא פרש"י זה לעיל גבי ושבתה הארץ. י"ל דה"א מנ"ל דלמא אף חפירת קרקע אסור אבל הכא כתיב בהדיא שדה וכרם: ד וקא דלא פרש"י זה לעיל גבי ושש שנים תזמור כרמך. י"ל דלעיל ה"א דתזמור ל' נטיעה הוא כלו' שלא יטע זמורות להיות כרם אבל הכא כתיב וכרמך לא תזמור דכתיב כרמך בריבא ש"מ שהוא כרם נטוע כבר וא"כ מאי לא תזמור אלא ע"כ פי' ל' כריתה הוא: ה וקא דלא פי' כתרגומו. י"ל שאף

עניני שמטה ויובל

(ב) כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וגו'. כתב האברבנאל בדרך הב'. הנה האנשים השלמים ראוי שיחוסו על אבדת זמנם יותר מאבדת כל הנכסים והממונות שיש להם שימי שנות האדם וחייו הוא הדרך אשר ילך בו האדם להשיג שלמותו, וכמו שאמרו במשנה יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העולם הבא. ולהיות ימי האדם ושנות חייו מעט מזער בערך השלמות שיקנה, לכן ראוי שלא יאבד האדם את זמנו, כי היום קצר והמלאכה מרובה, ולכן אמר רבי מאיר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה, וכדי שיהיה זה לאדם תמיד לנגד עיניו באתה החכמה האלהית להעירו במצותיו על קוצר ימיו ומספר שנותיו. ומפני זה נכתב בתורה שברא היוצר ית' את עולמו במספר שבעת ימים כדי שהאדם יתן אל לבו שימי שנותיו הם שבעים שנה ושלא יוציא אותם לריק אבל במעשים נבחרים במעשה בוראם ואז ביום השביעי ינוח וישבות בעולם הנשמות, ילזכר זה ג"כ באו שביעיות רבות בתורה בינ המופה והשמירת טומאת הנדה ובבכית המילה ובטהרת המצורע וטומאת המת וימי המלואים לכהני ה', והיו גם ימי חג הפסח שבעה וימי ספירת העומר שבעה שבועות תמימות, וימי חג הסכות שבעה כלם לזכור שימי שנותינו בהם שבעים שנה. הנה מפני זה עלמו לוה ית' במצות השמטה ובמצות היובל, שהיתה השמטה שש שנים לעבוד את האדמה, ובשנה השביעית שבת שבתון להעיר ולרמוז שימי שנותינו שבעים שנה. וחמשים שנה אחרי הילדות הוא איש זרוע לו הארץ, ולכן יזרע שדהו ויזמור כרמו ויאסוף תבואתו, אמנם בשנה השביעית שהוא כמו לעשרת השנים האחרונים מימיו אין ראוי שיעבוד עוד כי הוא אם בגבול הישישות או בקבר, ולכן שבת שבתון יהיה לארץ ושבת לה', כי אז תדבק הנפש עם בוראה ותעזוב העסקים הגשמיים, הנה כי כן טעם מצות השמטה הוא שיזכור האדם כמה ימי שני חייו, ולפי שהתכלית בזה הוא להשגת שלמותו אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה שיאכלו ויזונו במזון הצריך לנפשם, ולא לבד יהיה זה לשרידים אשר ה' קורא, כי גם לעבדים ולאמהות, כי מלבד שיהיה עיקר המצוה שביתת הארץ והתבואות שתוציא מעצמה בשנה השביעית יהי' הפקר להם ולבהמות לאכול. הנה זהו הרמז אשר תרמוז המצוה אליו ושכן יהיה אחרי מות האדם שנכסיו וכל אשר לו יהיו לאשר לא עמל בהם ולא גדלם. ואמנם מצות היובל היא ג"כ מזה הטעם עצמו כי כמו שבשני השמטות באו במספר שבע שנים כן היה היובל משבע שמטות והיה לרמוז ולהעיר שאין כל ימי האדם ושנותיו שוים בעבודת האדמה ומלאכתה, כי הנה בימי הילדות לא יוכל האדם לעבוד עבודה ולא ג"כ בימי הישישות אבל ימי העמל והעבודה הם על הרוב חמשים שנה, ובהגיע האדם להם. שהם בסוף ששים שנה מימיו, ר"ל עשר שנים הראשונות מילדות וחמשים שנה ימי העסק ראוי שיעזוב אדם הדברים הגשמים ותאות החמריות ויקדש עצמו ויתנהג בקדושה ובטהרה, ולרמוז לזה אמר וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים שיפנה ויחשוב עצמו שימי מלאכתו ושנות עמלו ועסקיו הם על הרוב מ"ט שנה, ובהגיעו להם ר"ל אחרי ילדותו יעבור השופר בחדש השביעי כי הוא כבר בגבול השבעים שנה. וביום הכפור שיהיה מכופר מעונותיו יקדש שנת החמשים, ר"ל שמשם והלאה יתנהג הזקן בקדושה ויקרא דרור בארץ שהגוף יהיה חפשי וכן חורין מכל עמלו, ולכך קראו יובל מלשון בליה ושמחה, ואמר ושבתם איש

נחל קדומים

השמיטה דאין לטרוח בה שום דבר וילמדו תורה בי"ב חדשים להשלים הי"ב חדש דבטלו בששה שנים. ולכן כתיב בהר סיני לאמר רמז אמירת ב"ק היוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה והוא כמערכה אל מצות השמיטה דבאה שיהיו פנויים ללמוד ולהשלים מה שחסרו מת"ת: ג (ב) שש שנים תזרע. ס"ת שמע בפסוק שמע ישראל ששה תיבות לומר לך כל הזורע ששה ימים ונח ביום השביעי מעיד ביחודו של הקב"ה שהוא יחיד וברא כל העולם בששה ימים וינח ביום השביעי וכל הזורע בשמיטה כאלו כופר ביחודו של עולם. שבת לה' שש שנים תזרע כלומר אם תשמור שמיטה כראוי מבשרך שתזרע שדך שש שנים שלא תצטרך למכרה. רבינו אפרים ז"ל. ואמרו רז"ל אם אין אתם גובין חובות בשמיטה גם אני לא אגבה עבירות שלכם. ופירשו ז"ל במאמרם ז"ל הנה ה' נצב על חומת אנ"ך כבע"ח ושטרו בידו ובזה א"ש שכיון שאין גובין חובות ושטרות בשמיטה מדה כנגד מדה שכ"י הוא כבע"ח ישטרו בידו לא יגבה שטרו מעונות. והיינו דכתיב בשמיטה אל תונו כי סגולת השמיטה שלא יגבה העבירות לכן ציוה הוא יתברך אל תונו דהונאה ה' נצב

חומת אנ"ך

(ג) שש שנים תזרע שדך. פי' בניווי על דרך מ"ש במתניתא מינייכו לא תחזו אפלי לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי וכוונא ששני חדשים בכל שנה בטלים ולזה נלטוו בשמיטה שנה א' י"ב חדש תמורת השני חדשים שבטלו בכל שנה מהששה שנים וז"ש ובשנה השביעית שבת שבתון וכו' שבת לה' דשנה זו מקודשת לה' לפרוע הי"ב חדשים שני חדשים בכל

מרפא לשון

ובקדמוניות גם אלו בפת"ח כמ"ש היא"ר ז"ל. ד) שבת שבתון יהיה לארץ, ניח שמטתא. ה"ג דלא כנ"א שבא שבתא ובזה א"ש דמתר' יהי בל"ז, שבת לה' דתשמיט קיי'. ה"ג דלא כנ"א שמטתא קיי'. ה) את ספיח, כתי. ה"ג רפי הת"יו וכ"כ היא"ר וחברו במלכים ב' יט וזה לך האות אכול השנה ספיח ובשנה השנית סחיש ת"י ודין לך אתא אכול בשתא הדא כתין ובשתא תנייתא כת כתין ומצאתי לחכם

מסורת הקריאה

רביע: (ד) תזרע, נמסר במס"ג ב' קמצין, וסי' א' דין, ב' פן תקדש המלאה (דברים כ"ב ט'), והוא חד מן י"ב זוגין (צ"ל ט"ז) מן ב' ב' קמצין וסי' נמסר בריש ספר במדבר: (ה) ענבי, דגש

תרגום אונקלוס

וְיָת עִנְּבֵי שִׁבְקָךְ לָא תִקְטוֹף . שְׁנַת שְׁמִטְּתָא יְהֵי לְאַרְעָא :
ו. וּתְהֵי . שְׁמִטַּת אַרְעָא לְכוֹן לְמֵיכַל . לָךְ וּלְעַבְדָּךְ וּלְאַמְתָךְ . וּלַאֲגִירָךְ וּלְתוֹתָבָךְ . דְּדָיְרִין עִמָּךְ :
ז. וְלִבְעִירָךְ . וּלְחַיְתָא דִּבְאַרְעָךְ . תְּהֵי כָּל עֲלַלְתַּהּ ׃

ויקרא כה

נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ׃
ו וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ׃
ז וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ

ת"א לכם. ב"ק ק : לאכלה. פסחים נב סוכה מא קמא קב ע"ז כב מנחות עד בכורות יב : ולבהמתך. פסחים נב תענית ו ז :

תפסיר הרס"ג

לאנהא סנה' עטלה לאלארץ' ׃ (ו) וליכון מא ינבת מן אלארץ' אלמעטלה לכם מאכלא. לך ולעבדך ולאמתך. ולאגירך ולצ'יפך. אלמקימין מעך ׃ (ז) ולבהאימך. ולאלוחש אלד'י פי ארצ'ך. תכון

נוה שלום

אמת'לה). (ו) שבת הארץ, מא ינבת פי אלארץ' אלמעטלה, מה שצמח

בעל הטורים

(ה) ענבי. ב' במסורה. דין. ואידך ענבימו ענבי רוש. שאם תבצור בשביעית יהיו ענבי רוש שבעון שביעית גלו ישראל:

רש"י

מחזיק בו כשאר קציר ו אלא הפקר יהיה לכל : נזירך . שהנזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הפקרתם: לא תבצור. אותם אייך בוצר ז אלא מן ההפקר : (ו) והיתה שבת הארץ וגו'. אע"פ שאסרתים עליך לא באכילה ולא בהנאה אסרתים אלא שלא תנהוג בהם כבעל הבית ח אלא הכל יהיו שוים בה אתה ושכירך ותושבך : שבת הארץ לכם לאכלה. (ת"כ) מן השבות ט אתה אוכל ואי אתה אוכל מן השמור: לך ולעבדך ולאמתך. (ת"כ) לפי שנא' (שמות כג) ואכלו אביוני עמך יכול יהיו אסורים באכילה לעשירים ת"ל לך ולעבדך ולאמתך הרי בעלים ועבדים ושפחות אמורים כאן: ולשכירך ולתושבך. (ת"כ) אף ל הנכרים: (ז) ולבהמתך ולחיה. אם חיה אוכלת בהמה לא כ"ש מן שמזונותיה עליך מה ת"ל ולבהמתך מקיש בהמה לחיה

שפתי חכמים

הוא ל' מקרא קולים כסומים. וכן מלינו בפ' וילא חוס פי' רש"י שחוס והוא כתרגומו ולמה לא פי' כתרגומו אלא משום שאף הוא ל' משנה שתמתית כו': ו דק"ל קלירך ל"ל לא הנ"ל אלא את ספיח לא תקלור. ועז"פ להיות מחזיק כו'. א"כ דק"ל ואיך כתב לא תקלור והא לכתיב והיתה לכם לאכלה וגו' ש"מ דמותר לאכול ואין סברא שיאכל מן השדה כבהמה בלא קלירה. ועז"פ להיות מחזיק וכו' : ז הרא"ם פירש באזהרה לאשונה השמיענו שאפי' בספיחים שלמחו מעלמם אינו רשאי לקלור מהם אלא מן ההפקר וה"ס ענבים שנהיו בלא זמירה וחפירה ואזהרה השניה היא שאפי' סענבים שהפריש ב"א מהם או אפי' עבר וחרש וזרע וחזר והפקירם מותרים באכילה ויכול לבלור מהם גם הוא כא' מן העניים וה"ה בזורעים את הפרים ב"א מהם או אפי' עבר וחרש וזרע וחזר והפקירם הם מותרים באכילה ויכול גם הוא לקלור מהם כא' מן העניים הקולרים: ח וא"ת הרי גם לעיל פי' רש"י לא תבלור להיות מחזיק בו כשאר קליר אלא הפקר יהיה לכל דמשמע מותר בהנאה ובאכילה. וי"ל דגם לעיל סוכחתו מכאן שאם לא כתיב קרא זה והיתה לכם לאכלה הייתי אומר לא תקלור אפי' באכילה ובהנאה אסור : ט שבות הוא ל' רפות כלומר מה שהוא רפות לכל אדם לאכל ממנו דהיינו הפקר אתה אוכל : י פי' מן הפירות של שביעית השמור לעלמו מלהפקירן לכל מדכתיב והיתה שבת הארץ ולא כתיב והיתה תבואות שבת הארץ וגו' אלא שבת ל' שבות. ואע"ג דלעיל כתיב לא תבלור ופרש"י אותם אייך בוצר אלא מן הפקר. י"ל דלעיל מיירי אלא בענבים והכא כולל כל יולאים מן הארץ. א"כ היא גופא מהכא נפקא דאי לאו האי קרא ה"א לא תבלור כלל כדפירשתי לעיל: כ הא דכתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וקמרבה נמי לדידים ה"א דוקא אם הוא ג"כ עני מדכתיב ואכלו אביוני עמך מ"ה כתיב לך ולעבדך וגו' היינו עשיר דאף הוא אוכלו. וא"ת למה כתיב כאן לעבדך ולאמתך לא היה לו לכתוב רק לך שהרי עניים ככר כתיב דכתיב ואכלו אביוני עמך. וי"ל דכאן מדבר קודם ביעור שיש עדיין תבואה בשדה שאין בעה"ב לריך ליתן על השדה משלו ובא להודיע שכולן אוכלין מן השדה והתם מדבר לאחר ביעור שבעה"ב לריך ליתן על השדה ולהכי כתיב ואכלו אביוני עמך שהם אוכלין ואין לריכין ליתן על השדה : ל (נח"י) דאי אפשר לומר ישראל ושכיר היינו קנין שנים ותושב היינו קנין עולם דכל שכיר ותושב שבמקרא דהא כבר כתיב ולעבדך ולאמתך שהם עברים וקא משמע לן שאף ע"פ שנקראת השנה קודש אפ"ה מותרים הפירות לנכרים : מ (נח"י) וה"פ נאמר שכונת הפסוק להתיר הפירות ואפי' לעכו"ס ולבהמות ולחיות אע"פ שהן קודש א"כ יוסר יש סברא

אבן עזרא

ברשותך בשנה הזאת : (ו) והיתה שבת הארץ. הטעם כל מה שהוציאה מעצמה : וטעם לכם. לכל העולם : וטעם לך. שיש רשות לבעל האדמה לאכול הספיחים : (ז) ולבהמתך. שהיא ברשותך : ולחיה. שאינה ברשותך ;

רבינו בחיי

לענין הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אף כל המצות כולן נאמרו כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן מסיני.

וכתב הרמב"ן ז"ל כי פירוש הברייתא הזאת בתורת כהנים שאמרה מה שמטה נאמרו פרטיה כלליה ודקדוקיה מסיני הכוונה לומר שהשמטה נאמרו כללותיה מסיני דכתיב בפרשת ואלה המשפטים (שמות כג) והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ואלו דיני השמטה בדרך כלל ובכאן חזר ואמר כי בהר סיני נאמרו עוד כל פרטיה שהרי כולן נזכרו בפרשה זו בסוף הענין כתיב אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני, להקיש כל המצות אל השמטה הנזכרת שכלן היו כן שנאמרו בכלל ופרט והכל מסיני כן נראה לי וזה כפתור ופרח, ע"כ לשון הרב. ולפי דעת הרב ז"ל יהיה בהר סיני בלוחות שניות כי מצות השמטה בדרך כלל נאמרה בברית הראשון ואחרי כן בברית השני נאמרה בפרטיה ודקדוקיה ועונשיה,

עניני שמטה ויובל

אל אמונתו רומז לגוף, ואיש אל משפחתו תשובו רומז לנפש שתשוב לנחלבה , ולהיות מהמחשים והלאה יובל אמר לא תזרעו ולא תקלרו כי יתבטלו העבודות הגשמיות בזמן הישישות ואין ראוי לאדם בימים ההם כי אם שישמור את נפשו ויכין לידה לדרכו :

(ו) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו'. הנה בשבת כתיב ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו. ואמרו חז"ל ברכו במן שהיה המן יורד ע"ש פי שנים שני העומר לאחד. ויקדש אותו, שאינו יורד בשבת, ולכאורה היה נראה שהוא כמו גריעותא לשבת שאין המן נמלא בו ונמלא בכל השבוע, אבל אחרי העיון הטוב יראה שהוא להיפך. כי השבת הוא המחלק המזון לכל ימי השבוע, והוא דומה למלך שמחלק מזון לכל עבדיו ולהיות כי אין כבוד למלך שיתן הוא בעלמו בכבודו המזון מידו לידם מונה שרי אלפים ושרי מאות ויתן להם המזון לחלק לעבדיו, והנה מי שאינו מבין אומר שגדולת העבד יותר מגדולת האדון, שהעבד יש לו מזון ומחלק והאדון יושב בטל, והאמת אינו כן כי מגדולת העבד יוכל גדולת האדון שכל מה שמחלק העבד הוא ממה שנתן לו האדון. וכן בשבת כל ששת ימי המעשה נותנים ומחלקים ממה שנותן להם השבת ביום השבת, וע"כ אין ביום השבת מן כי באותו היום העבדים לוקחים המזון לחלקו לכל העולם, וא"כ השבת הוא הזן ומפרנס, וכן הוא ג"כ בשמטה שנמשלה לשבת בכל עניניה, כמו שידענו שמדת השמטה היא מחלקת מזון לכל ששת השנים כמו השבת לכל ששת הימים, וזהו שאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ר"ל ממה שתשבות הארץ בשמטה תהי' שבת אכילתם כל שש השנים לך ולעבדך ולאמתך וגו'. וכאשר איך השבת והשמטה שוין בענין זה, כי בשבת כתיב ויברך אלהים את יום השביעי במה ברכו במן שהיה בע"ש יורד פי שנים שני העומר לאחד וכן בשמטה בשנה הששית שהיא ע"ש השמטה כתיב וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים, ובשבת לא היה המן יורד משום קדושתו כמו שאמר הכ' ויקדש אותו קדשו במן שאינו יורד והיו אוכלים ממן שירד בע"ש, כן בשבת השמטה לא היו זורעים וקולרים ולא היה שם חריש וקליר כשאר השנים אלא אוכלים ממה שנתנה הארץ מעלמה או נתבואת שנת הששית.

מצות השם

(ד) [שכו] (לאו קלח) שלא לעבוד את האדמה בשנה השביעית שנא' ובשנה השביעית וגו' שדך לא תזרע :
(שם) [שכז] (לאו קלט) שלא לעבוד עבודה גם באילנות בשנה השביעית שנאמר וכרמך לא תזמור :
(ה) [שכח] (לאו כ) שלא נקלור מה שהלמיחה הארץ מעלמה ב בשנה השביעית כמו שנקלר בכל שנה בהכנה ותיקון שנא' את ספיח קלירך לא תקלור :
(שם) [שכט] (לאו רא) שלא נלקט מה שילמחו האילנות מן הפירות בשנה השביעית כמו שנאסוף פירותיהן בכל שנה שנאמר ואת ענבי נזירך לא תבלור :

מרפא לשון

קדמון בכ"י שפירש שהוא מל' כתית למאור שמכתישת השבלים הגורשים בשדה ישארו לשנה השנית ויצמחו ע"כ. שנת שבתון יהיה לארץ, שנת שמטתא יהי לארעא. צ"ל למה לא תר' תהי בל' נקבה כי שנה ושמטה ל' נקבה וכבר הקשה היא"ר בזה ואפשר שהוא מוסב אל הדין שפירש להיות בשנת השמטה ור"ל שעם הדין

מסורת הקריאה

הנו"ן לתפארת : (ו) והיתה, הנגינה בתי"ו : שבת, הבי"ת בפתח, ונמסר ד' פתחין וסי' א' דין, ב' ואת שבת קדשך (נחמיה ט' י"ד) ג' עלת שבת בשבתו (במדבר כ"ח יו"ד) ד' להכין שבת שבת (דה"א ט' ל"ב) וכל שבת שבתון דכותיה בפתח : (ז) ולבהמתך,

נחל קדומים

כבע"ח ושטרו בידו עכ"ד. ולי הדל אפשר בסגנון אחר דמאחר דבזכות שמירת השמיטה אינו גובה שטרות העבירות א"כ יש לאומר שיאמר שישמור השמיטה ויונה את חבירו מאי אמרת דע"י ההונאה נצב ושטרו בידו הא הוא מוחל שטרי העונות. לז"א אל תונו דבהונאה נפרע הקב"ה בעצמו כמ"ש פרק הזהב דף נ"ט ואין הפרגוד ננעל וכל השערים ננעלו חוץ משערי הונאה ע"ש פ' הזהב וז"ש ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך

רמב"ן

(ו) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. בעבור שאמר שבת שבתון יהיה לארץ אמר שתהיה השביתה הנזכרת לכם לאכלה ותחיו בה כלכם אתה ועבדך והבהמה והחיה שתחיו כולכם מאשר תוציא

תִּהְיֶה כָל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל׃ ס
ח וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים
שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ
יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע
וְאַרְבָּעִים שָׁנָה׃ ט וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר
תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר
לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ
שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם׃ י וְקִדַּשְׁתֶּם
אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם
דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא

תרגום אונקלוס

לְמֵיכַל: ח. וְתִמְנֵי לָךְ. שְׁבַע שְׁמִטָּן דִּשְׁנִין. שְׁבַע שְׁנִין שְׁבַע זִמְנִין. וִיהוֹן לָךְ. יוֹמֵי שְׁבַע שְׁמִטָּן דִּשְׁנִין. אַרְבְּעִין וּתְשַׁע שְׁנִין: ט. וְתַעְבַּר. שׁוֹפַר יַבָּבָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה. בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא. בְּיוֹמָא דְכִפּוּרַיָּא. תַּעְבְּרוּן שׁוֹפָרָא בְּכָל אַרְעֲכוֹן: י. וּתְקַדְּשׁוּן. יָת שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין. וְתִקְרוֹן חֵירוּתָא. בְּאַרְעָא לְכָל יָתְבַהָא. יוֹבְלָא הִיא תְּהֵי לְכוֹן. וּתְתוּבוּן. גְּבַר

ת"א תהיה. קמא כא נדה נא: שבע שנים. עקדה שער כט: והעברת. שבת לו ר"ה כז: תרועה. ספר הזוהר פרשה אמור: בחדש השביעי. שם לג: ביום הכפורי'. שבת קלא ר"ה ח לג ערכין כח: וקדשתם את. ר"ה ו ח כד נדרים כא סנהדרין י: וקראתם דרור. ר"ה ט קידושין לח ערכין לב:

תפסיר הרס"ג

גמיע ג'לתהא מאכלא: (ח) ת'ם אחץ סבע סנין עטלה. וד'אלך אלסבע אלסנין סבע מראר. פיציר גמלה' ד'אלך. תסעה וארבעין סנה: (ט) ואצ'רב בבוק מגלב. פי אליום אלעאשר מן אלשהר אלסאבע. והו יום אלג'פראן. אצ'רבו פיה באלבוק פי גמיע בלדכם: (י) וקדסו הד'ה סנה' אלאטלאק. ונאדו בעתק פי אלבלד לגמיע אהלה. פתכון

נוה שלום

מאליו בארץ השובתת מעבודה. (ח) שבע שנים שבע פעמים, וד'לך סבע מראר, ולא תרגם שבע שנים לפי שהיא כפל שבע שבתת שנים. (י) וקראתם דרור, ונאדו בעתק, הכריזו שחרור וכת"א. יובל, אטלאקא.

אבן עזרא

(ט) והעברת שופר תרועה. יש מחלוקת אם נברא העולם בניסן או בתשרי ואין צורך להאריך כי מעתיקי הדת תקנו לנו בתפלות ראש השנה זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון והנה ראינו תקיעת שופר בשנת היובל בתשרי בתחלת השנה ועוד בפרשת הקהל את העם לקרוא בתורה בחג הסוכות וכתוב למען ישמעו ולמען ילמדו ולא יתכן להיות אחר חצי השנה (ועוד וחג האסף בצאת השנה וכן תקופת השנה) (במ"ט אינו) והעד הנאמן שנת השבת שכתוב לא תזרעו ובמרחשון יחלו בארץ ישראל לזרוע ואם היתה תחלת השנה מניסן הנה לא יקצרו אשר זרעו בשנה הששית ולא יזרעו כי הנה שנת השמטה היא ואחר שלא יקצרו זרע שנה ששית לא יזרעו פעמים והכתוב אמר לא תזרעו בשנה השביעית לבדה ויהודה הפרסי אמר כי ישראל היו מונים בחשבון השמש ואילו היה זה נכון הנה לא פירש משה מהלך שנה תמימה כי חכמי המזלות לא יכלו עד הנה להוציאה לאור כי חכמי הודו מוסיפים על רביעית היום חומש שעה ותלמי וחביריו אומרים כי יחסר חלק משלש מאות ביום והוא קרוב ממהלך העבור והבאים אחריו אמרו חלק ממאה ושש ואחרים מאה ועשר ואחרים מאה ושלשים גם מאה ושמונים כי יש מי שהיא שנתו להשלמת המזלות מנקודה נראית ויש מנקודת הגלגל הנטוי לימין ולשמאל ואנחנו צריכים לקבלה ועוד כי פי' חדש יכחיש הפרסי והצדוקים אומרים שהדת על שנת הלבנה. דע כי אין ללבנה שנה כלל רק בקשו המחשבים מספר חדשים קרובים לשנת החמה ומצאום י"ב כאשר אין לחמה חדש והמחשבים בקשו מספר לחדש שיהיה נחלק קרוב לחדש מימות חדשי הלבנה ע"כ חדשינו הם ללבנה ושנותינו ישובו בסוף לשנות החמה על כן העתיקו חז"ל כי לעולם היה

בעל הטורים

(ט) בחדש השבעי. חסר יו"ד לומר ששבע במלות: תעבירו שופר בכל. ר"ת שבת. לומר דוקא תקיעת יובל שהוא בב"ד דוחה שבת: (י) דרור. עולה כמנין ת"י. רמז כמנין דרור שנים היו דרורים בארץ משנכנסה הבית:

רש"י

כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה ג לבהמתך מן הבית: (ח) שבתת שנים. שמטות שנים ס יכול יעשה שבע שנים רצופות שמטה ויעשה יובל אחריהם ת"ל שבע שנים שבע פעמים הוי אומר כל שמטה ושמטה בזמנה (ת"כ): והיו לך ימי שבע וגו'. מגיד לך שאע"פ שלא עשית שמטות ע עשה יובל לסוף מ"ט שנה ופשוטו של מקרא יעלה לך חשבון שנות השמטות פ למספר מ"ט: (ט) והעברת. לשון (שמות לו) ויעבירו קול במחנה לשון צ הכרזה: ביום הכפורים. (ת"כ) ממשמע שנאמר ביה"כ איני יודע שהוא בעשור לחדש א"כ למה נאמר בעשור לחדש אלא לומר לך תקיעת עשור לחודש דוחה שבת בכל ארצכם ואין תקיעת ר"ה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בב"ד בלבד: (י) וקדשתם. (ת"כ) בכניסתה מקדשין אותה בב"ד ק ואומרים מקודשת השנה: וקראתם דרור. לעבדים בין נרצע בין שלא כלו לו שש שנים משנמכר א"ר יהודה מהו לשון דרור כמדייר בי דיירא ר וכו' שדר בכ"מ שהוא רוצה ואינו ברשות אחרים: יובל הוא. שנה זאת מובדלת משאר שנים בנקיבת שם לה לבדה ומה שמה יובל שמה על שם תקיעת שופר:

שפתי חכמים

להתיר לבהמה שמלווה באכילתה שהיא ברשותך ומזונותיה עליך משא"כ חיה לכן מת"ל ולבהמתך ולאפוקי ממה שהקשה הרא"ם ע"ש: ג כלומר מה שאספת מפירות שביעית לבהמתך צריך אתה לבערם מן הבית כשכלה לחיה מן השדה וצריך להפקיר כל מה שאסף מן הפירות של שביעית לבית: ס פי' דשמטה נקראת שבת כדכתיב אז תרצה הארץ את שבתותיה וכן ת"א שבע שמיטין דשנין והוכחתו הוא מדכתיב שבע שנים שבע פעמים דמשמע דקאי אשנים ולא אשבועות שנים דומיא דשבע שבתות תמימות דהיינה שת"א שבע שבועין שלמין: ע פי' ודרוש קרא הכי והיה לך מ"ט שנים אז והעברת שופר וגו' ותקרא יובל: פ וא"ת וכי צריך הכ' להודיע מנין. ותי' הרא"ם דמנהג הכ' כך הוא בכמה מקומות. וכ"ל לפי ששנת היובל עולה לכאן ולכאן כלו' שהוא שנת היובל וגו מתחילין לספור השמטה אחר היובל א"כ הייתי אומר גם שנת השמטה עולה לכאן ולכאן וא"כ לא יהיה חשבון השנים רק מ"ג לכך פרש"י מ"ט. ועי"ל דכתיב שבע שבתות השנים וא"כ כתיב והעברת שופר וגו' בעשור לחדש ביה"כ וא"כ הייתי אומר מ"ט שנים כלים ביה"כ וא"כ יהיה י' ימים יתרים. לכן פי' רש"י מ"ט: צ לא שעברה ביד: ק כלומר ולא בעשור לחדש שבו העברת שופר של יובל דא"כ את שנת החמשים שנה ל"ל הא ממילא שמעינן דשנת החמשים שנה מקדשין. וא"ל דמהכא משמע דמתחלת השנה נעשו ב"ח ולעיל כתיב והעברת שופר וגו' בי' לחדש לענין מה הוא העברת שופר בי' הא ככר מקודשת השנה לכל מילי מתחלת השנה ככר תירצו (ר"ה י) מר"ה עד יה"כ לא היו העבדים נפטרים לבתיהם ולא משתעבדין לאדוניהם אלא אוכלין ושותין ועטרותיהן בראשיהן כיון שהגיע יה"כ תקעו ב"ד בשופר נפטרין עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן: ר ומוביל סחורתא בכל מדינתא. ופי' הערוך כמדייר בי דיירא. פי' שיכון נושא הסבל הסוחר ומוליך סחורה בכל מקומות. מדייר ל' כילה דיירא לשון סבל מדוור בשני ווי"ן ורש"י פי' שם כמדייר בי דיירא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) וספרת לך. לכאורה משמע דמלוה אתא לאשמועינן דמלוה למימני יומי ושבועי כמו בספירת העומר ואי קשיא בזבה דכתיב וספרה היה לה לברך כמו בספירת העומר. וי"ל שמא תראה ותסתור ונמצאת ברכה לבטלה:

מצות השם

(ח) [של] (עשה קכט) לחייב הב"ד הגדול של הסנהדרין להיות מונים שנה שנה מהחמשים שנה ושבוע שבוע של שנים עד שנת היובל כמו שאנו מונין ימי ספירת העומר שנא' וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים: (ט) [שלא] (עשה קל) לתקוע בשופר בי' בתשרי משנת החמשים שנאמר והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם וגו': (י) [שלב] (עשה קלא) לקדש שנת החמשים בביטול עבודת האדמה והפקר מה שתצמיח כמו בשנת השמטה שנאמר וקדשתם את שנת החמשים שנה:

מסורת הקריאה

הלמ"ד במתג ולא בקדמא למעלה רק קטן לבד: (ט) שופר, הפ"א בפתח, לפי שהוא סמוך: (יא) תזרעו, הרי"ש בקמץ, ונמסר עליו

רמב"ן

הארץ מעצמה בשביתתה או שהשנה תקרא שבת הארץ כאשר יקרא היום שבת ה' ושבת סתם והטעם על תבואת השבת כי השבת לא תאכל:

(ט) ביום הכפרים. ממשמע שנאמר ביום הכפרים אינו יודע שהוא בעשור לחדש א"כ למה נאמר בעשור לחדש אלא תקיעה בעשור לחדש דוחה שבת בכל ארצכם ואין תרועת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית דין בלבד לשון רש"י והנה הרב מפני בקיאותו בתלמוד והכל לפניו כשולחן ערוך אינו חושש וסותם הברייתות והן מטעות לשאר בני אדם שידוע הוא וברור בגמרא כי התקיעות כולן של ר"ה ויום הכפורים ואפילו של רשות מותרות הן בשבת לפי שהיא חכמה ואינה מלאכה ותוקעין היו בדין תורה בשבת של ר"ה ושל יוה"כ בכל מקום וענין התקיעה בב"ד תקנת ר"י בן זכאי היא משחרב בהמ"ק לפי שגזרו בה מפני שהכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר שמא יטלנו בידו

תרגום אונקלוס

לְאַחְסָנְתֵיהּ. וּגְבַר לְזַרְעִיתֵיהּ תְּתוּבוּן: יא. יוֹבֵלָא הִיא. שְׁנַת. חַמְשִׁין שְׁנִין תְּהֵי לְכוֹן. לָא תִזְרְעוּן. וְלָא תִחְצְדוּן יָת כַּתַהָא. וְלָא תִקְטְפוּן יָת שְׁבַקְהָא: יב. אֲרֵי יוֹבֵילָא הִיא. קוּדְשָׁא תְּהֵי לְכוֹן. מִן חַקְלָא. תֵּיכְלוּן יָת עֲלַלְתַּהּ: יג. בִּשְׁתָּא דְיוֹבֵלָא הָדָא. תְּתוּבוּן. גְּבַר לְאַחְסָנְתֵיהּ:

ויקרא כה בהר

תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ:
יא יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ:
יב כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:
יג בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:

תפסיר הרס"ג

לכם אטלאקא. ירגע פיהא כל אמר אלי חוזה ואלי עשירתה: (יא) ומן שרוט הד'ה סנה' אלאטלאק סנה' אלכ'מסין. אן לא תזרעו פיהא. ולא תחצדו כ'לפהא. ולא תקטפו פראדהא: (יב) לאנהא סנה' אטלאק. תכון לכם מקדסה. ומן אלצחרא. תאכלו ג'לתהא מבאחא: (יג) ופי הד'ה סנה' אלאטלאק. ירגע כל

נוה שלום

כמו שילוח, וכן פי' ראב"ע. (יא) יובל היא, ומן שרוט הד'ה וכו', ומתנאי שנה זו שלא תזרעו וכו' כלומר אעפ"י שהיא שנה ראשונה לשבוע הואיל והיא שנת החמשים קדש היא לכם, וכל דיניה בעבודת הארץ כדין שנת השמטה החולפת. (יג) תונו. יג'בן, וכן תרגם ולמה תניאון ויניאו בקצת

חלק הדקדוק

(מהרי"ב): יב) מן השדה, ההא באולא

אבן עזרא

בית דין עושה שבעה עבורים בכל המחזור הלכה למשה מסיני אע"פ שהיו קבועים בכל חדש על פי ראיית הלבנה וסוד המחזור ידוע מחכמת המזלות וטעם תעבירו שיתקעו שופר בכל המזלות: (י) וקדשתם את שנת החמשים. בעבודת הארץ וכל יושביה: דרור. ידועה שהוא כמו חפשי וכדרור לעוף עוף קטן מנגן כשהוא ברשותו ואם הוא ברשות אדם לא יאכל עד שימות: יובל. כמו שלוח וחז"ל אמרו שפירוש יובל כבש והראיה שופרות היובלים ונקראה השנה בשם השופר וטעם תהיה לכם. לישראלים לבדם: ושבתם איש אל אחזתו. כאשר יפרש כי בשנת היובל תשוב הארץ הנמכרת לבעליה: ואיש אל משפחתו. העבד הנמכר לישראל: (יא) יובל הוא. אחר שהיא שנת יובל לא תזרעו: (יב) קדש תהיה לכם. כי הוא מפורשת בינות השנים: מן השדה תאכלו. מה שיוציא השדה מעצמו תאכלו כלכם ככתוב בשנת השמטה: (יג) בשנת היובל

אבי עזר

הענין יוכפל הדברים: (י) (יובל כמו שלוח) עיין בפ' יתרו בפסוק במשוך

רבינו בחיי

(י) וקראתם דור בארץ לכל יושביה יובל היא. פירש רש"י ז"ל כי נקרא המועד בשם יובל על שתוקעין בו בשופר מלשון (יהושע ו) במשוך בקרן היובל (שם ב) שופרות היובלים. וכן דעת המפרשים:

בעל הטורים

(יא) ספיחיה. ב' דין. ואידך תשטוף ספיחיה עפר ארץ והיינו דאיתא בתוספתא כשביעית פורץ אדם כלמו וסותר גדרו. והיינו דכתיב אבנים שחקו מים תשטוף ספיחיה עפר ארץ שאפי' אם יש לו גדר אבנים שחקנו ואף אם בא על שדהו שטף מים לא יגדור אותה: נזיריה. ב' במסו' דין. ואידך זכו נזיריה משלג למה שחור אומרים לנזירא לכרמא לא תקרב זכו נזיריה שלא תבצרו את נזיריה. ע' שמיטות ויובלות בטלו ישראל בארץ וכנגדם גלו ע' שנה זה הוא וטמאה שבועיים כנדתה. שבעים כתיב חסר וכתיב בתליה כנדתה על כן היו כנדה דכתיב סביביו צריו היתה ירושלים לנדה ביניהם כמנין נדה דיום אחד של שנה האחרון חשוב שנה: (יג) איש אל אחזתו. וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך לומר נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות עוד סמך אל תונו לאיש לאחזתו לומר שגם קרקע יש בו אונאה

רשב"ם

(י) ושבתם איש. לירושתו, כמו שמפורש לפנינו שהמוכר שדה חוזר לו בחנם ביובל: ואיש אל משפחתו. עבד עברי חוזר חפשי ביובל: (יא) נזיריה. גידולי ענבים שנשרו לא תבצרו. וכן ספיחים בתבואה: (יב) מן השדה תאכלו. ולא מן הנאסף אל הבית שאסור לאוספו:

רש"י

ושבתם איש אל אחזתו. שהשדות ש חוזרות לבעליהן: ואיש אל משפחתו תשובו. לרבות ת הנרצע: (יא) יובל הוא שנת החמשים שנה. מה ת"ל לפי שנאמר וקדשתם וגו' כדאיתא א בר"ה ובת"כ: את נזריה. את הענבים המשומרים אבל בוצר אתה מן המופקרים כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל ב נמצאו שתי שני' קדושות סמוכות זו לזו שנת מ"ט שמטה ושנת החמשים יובל: (יב) קדש תהיה לכם. (ת"כ) תופסת דמיה ג כהקדש יכול תצא היא להולין ד ת"ל תהיה בהוייתה תהא: מן השדה תאכלו. (ת"כ) ע"י השדה אתה אוכל מן הבית משם כלה לחיה מן השדה אתה צריך לבער מן הבית כשם שנאמר בשביעית ה כך נאמר ביובל: (יג) תשובו איש אל אחזתו. והרי כבר נאמר ושבתם איש אל אחזתו אלא

שפתי חכמים

מי שהוא ברשותו לגור בכל מלון שירצה: ש ולפ"ז מקרא מסורס הוא ולריכין לומר ושבה אחוזתו אל איש כלומר ולא שהבעלים חוזרין לשדות כמובן מושבתם איש וגו': ת פי' הנרצע שפגע בו יובל קודם שם לרציעתו. וא"ת והלא כבר כתי' וקראתם דרור ופי' רש"י לעבדים בין נרצע וכו' ולמה כתיב ואיש אל משפחתו. וי"ל דמה שפי' רש"י על וקראתם דרור לעבדים בין נרצע כו' הוא יליף מאיש אל משפחתו תשובו כי זהו עיקר הפסוק, ולאיש לדברי שהרי פי' רש"י בואלה המשפטים על לעולם בהם תעבודו עד היובל והקשה או אינו אלא לעולם ממש. ת"ל ואיש אל משפחתו תשובו ולא מייתי קרא דוקראתם דרור אלא ש"מ דזה עיקר. ועי"ל דאי לא כתיב אלא וקראתם דרור לבד ה"א ה"מ שיוצא ביובל סיבה שמכרוהו בית דין אבל מוכר עצמו לא לכך נאמר ואיש אל משפחתו תשובו או להיפך: א כלומר כ"מ דצייך לומר קודם כמו ביו"ט ושבת מוסיפין מחול על הקודש והכא ביובל נ"כ כתיב וקדשתם ה"א ה"נ מוסיפין משנה שלאחר היובל ליובל. לכך נאמר יובל היא שנת החמשים דוקא שנה זו ולא יותר וא"ל להוסיף משנה שלאחריה: ב וא"ת למה מפרש רש"י כשם שנא' כו' גבי לא תבצור את נזיריה יותר מגבי לא תזרע ולא תקצור. וי"ל דלכך פרש"י כשם כו' לפי שכ' ביובל לא תבצרו את נזיריה סתם ואיכא למימר דלמא שאר פירות ולא ענבים לכך פרש"י כשם כו' דהתם גבי שמטה נמי נאמר ואת ענבי נזירך לא תבצור וה"נ כתיב את נזיריה והתם קאי על ענבים דכתיב שם בהדיא ואת ענבי נזירך לא תבצור ה"נ קאי על ענבים ולכך פרש"י כשם כו' כלו' דשנת שמטה ושנת יובל שוין בכל דבר: ג פי' אי פרקינהו לפירות שביעית או דיובל בדמים הני דמים תפיסי קדושה כמו הקדש שפדוהו בדמים שהדמים נתפסין ונעשו הקדש: ד כמו הקדש שפדוהו בדמים שהדמים נתפסים במקומו והוא יוצא לחולין אף פירות שביעית כן ת"ל תהיה: ה וא"כ למה מפ' רש"י כשם דהכל פי' לעיל גבי נזיריה. וי"ל דהאיה הוא לפירושו שפי' כלה לחיה מן השדה אתה צריך לבער מן הבית. ואין להקשות מנ"ל דלמא אע"פ שכלה לחיה מן השדה אי אתה צריך לבער מן הבית והא דכתיב מן השדה תאכלו פירושו שמה שאתה תביא מן השדה ביומו אתה תאכל ולא מה שאתה אוכלת ממנו בבית די"ל אי אתה מודה כשם שנא' בשמטה כך נא' ביובל ובשמטה כתיב ולבהמתך ולחיה ופרש"י אם חיה אוכלת בהמה לא כ"ש ומתכן כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן

מצות השם

(יא) [שלג] (לאו רב) שלא לעבוד את האדמה ואת האילנות בשנת היובל שנא' יובל היא שנת החמשים שנה תהיה לכם לא תזרעו:

(שם) [שלד] (לאו רג) שלא ללקט ולקצור ספיחי תבואות שנת היובל כמו בשאר השנים שנא' ולא תקצרו את ספיחיה:

(שם) [שלה] (לאו רד) שלא לקבץ פירות האילנות בשנת היובל כמו בשאר השנים שנא' ולא תבצרו את נזיריה:

רמב"ן

וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר והתיר לנו רבי יוחנן בן זכאי בב"ד בלבד ואין לזה עיקר בענין הכתוב כלל ומה שהזכירו תקיעה בעשור דוחה שבת לומר שהיא נעשית בכל יוה"כ כי הדחיה ביום הכפורים שחל להיות בשבת ושחל להיות בחול אחת היא שיום הכפורים כשבת לכל מלאכה בין להוצאה בין לכל המלאכות ומכל מקום רצה הרב ללמדנו שתקיעת שופר ביום הכפורים נעשית בכל מקום שפירש תעבירו שופר בכל ארצכם ללמד שכל יחיד חייב לתקוע ואין התקיעה בבית דין בלבד כמו הספירה:

ספורנו

(יא) יובל הוא שנת החמשים שנה תהיה לכם. כמו שיצאה הקרקע להירות מיד הקונים כן תהיה בלתי משועבדת ביד הבעלים השבים אליה שלא ישתמשו בה כדרך בעלים באותה השנה:

(יב) קדש תהיה לכם מן השדה תאכלו. אע"פ שאסרתי לבעלים להשתמש בה בזריעה וקצירה ושלא יאסוף כל פירות השדה אליו כשאר השנים כאמרו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו. לא אסרתי לאכול מפריה אבל מותרים הם לאכול פירותיה כשאר כל אדם כמו בשביעית:

שני יד וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ
אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ
אִישׁ אֶת־אָחִיו׃ טו בְּמִסְפַּר שָׁנִים
אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ
בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ׃
טז לְפִי ׀ רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ
וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ
כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ׃
יז וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ
וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ יח וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי
וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם

תרגום אונקלוס

יד. וַאֲרֵי תְזַבְּנִין זְבִינִין לְחַבְרָךְ. אוֹ תִזְבּוֹן מִיַּד חַבְרָךְ. לָא תוֹנוֹן גְּבַר יָת אֲחוּהִי: טו. בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא בָּתַר יוֹבֵלָא. תִּזְבּוֹן מִן חַבְרָךְ. בְּמִנְיַן שְׁנֵי עֲלַלְתָּא יְזַבֵּין לָךְ: טז. לְפוּם סַגִּיוּת שְׁנַיָּא. תַּסְגֵּי זְבִינוֹהִי. וּלְפוּם זְעֵירוּת שְׁנַיָּא. תַּזְעֵר זְבִינוֹהִי. אֲרֵי מִנְיַן עֲלַלְתָּא. הוּא מְזַבֵּין לָךְ: יז. וְלָא תוֹנוֹן גְּבַר יַת חַבְרֵיהּ. וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ. אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: יח. וְתַעְבְּדוּן יָת קְיָמַי. וְיָת דִּינַי תִּטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן. וְתִתְּבוּן

ת"א וכי תמכרו. סוטה מ קידושין כ כו מציעא מז נא נח בכורות יג ערכין ל: או קנה. מציעא מז נו נח בכורות יג: אל תונו איש את אחיו. מציעא נא נח בכורות יג: במספר שנים. גיטין מח מציעא קי ערכין יד יח כט ל לג נדה מז: לפי רוב השנים. ערכין כט: ולא תונו איש את עמיתו. מציעא נח נט: ויראת מאלהיך. שם נח:

תפסיר הרס"ג

אמר אלי חוזה: (יד) ואד'א בעת ביעא לצאחבך. או אבתעת מנה. פלא יג'בן כל ואחד אכ'אה: (טו) באחצא סנין מן בעד סנה' אלאטלאק. תשתרי' מן צאחבך. ובאחצא סני ג'לתהא יביעך הו: (טז) פעלי קדר כ'תרת אלסנין. יגב אן תכת'ר לה אלת'מן. ועלי קדר קלתהא. יגוז אן תקל לה. לאנה אנמא יביעך ג'לאת מחצאה: (יז) ולא יג'בן כל ואחד צאחבה. וכ'ף רבך. פאני אללה רבכם אלמעאקב: (יח) ואעמלו רסומי. ואחכאמי אחפצ'והא ואעמלו בהא.

חלק הדקדוק

בכל התיגאן: טז) הוא מכר לך. תיבת הוא בטפחא לא במארכה בכל התיגאן:

אבן עזרא

הזאת. טעמו בתחלת השנה: (יד) או קנה. שם הפעל ויחסר מקום קניתם קנה וכן זכור את יום השבת ורבים כמוהם: וטעם תמכרו. לשון רבים על פי עדים: וכן טעם אל תונו. רק כמספר שנים: (טז) תרבה מקנתו. הפך תמעיט: וטעם אל תונו איש את עמיתו. אזהרה למוכר כי הראשון לקונה: (יז) כי אני ה' אלהיכם. ואחר שאני אלהיכם אפרע משניהם מאשר יונה עמיתו ואם תעשו חקותי תתן הארץ פריה. וטעם להזכיר זה בעבור מספר תבואות אמרו הצדוקים כי תבואתנו ראיה כי תחלת השנה מניסן ואין זו ראיה כי יתכן להיות פי' תבואתנו מה שתוציא הארץ מעצמה ואם אמרו לא תקרא תבואה כי אם ספיח הנה לנגדם מן השדה תאכלו את תבואתה ועוד יודיענו איך יעשו בשנת היובל כי לא יזרעו בששית ובשביעית ובשמינית רק יזרעו בתשיעית ויקצרו בעשירית ולמה לא הזכיר הכתוב זה כי אמר לשלש השנים לבדם והנכון בעיני שפירוש ועשת את התבואה שאתן ברכה בששית שיספיק ויוסיף עוד שנה ובשנת היובל יהיו שלש שנים בלא תוספת ומלת ועשת זרה כמו משרת את המלך כי בעבור התחברות שני תוי"ן חסרו האחד להקל

אבי עזר

היובל: (יד) (קנה שם הפועל) ובתשלומו או קנה תקנו. ותיבת קניתם טעות המדפיס וצ"ל תקנו דומיא דרישא וכי תמכרו: (טז) (תרבה מקנתו) ראיתי למפרשים שהלכו בדרכי החקירה בדברי הרב ולדעתי החקירה אך למותר כי כן רגל הרב לדבר כזה פעמים כמו לא תשגא הפך ואהבת וכן והחזקת בו היפך ומטה ידו. ועיקר טעמו דרב לפרש כי כן נאות הפסוק לכתוב בלשון המורה על ההיפוך אף אם יוכל הכתוב לכתוב תיבה אחרת נאה ומונה לענין הזה. אבל הדבר והפוכו מנהגות הלשון כמו זוג הנקודות

רשב"ם

(טז) כי מספר תבואת. שעד היובל הוא מוכר ולא גוף

בעל הטורים

עד כדי דמיו: (יד) קנה. ג'. דין. ותרי גבי דוד לא כי קנה אקנה בכסף מלא. כי קנו אקנה מאותך במחיר כשקנה הגורן מארונה דאע"ג דדרשינן או קנה מיד עמיתך שתקנה מיד ישראל ולא מיד עכו"ם אעפ"כ קנה דוד הגורן מארונה כיון שלא היה יכול לקנות מישראל: אל תונו איש את אחיו, וסמיך ליה במספר. לומר לך דבר שבמדה ושבמשקל אין בו אונאה: (יז) איש את עמיתו ויראת. ס"ת שתות לומר לך שאונאה עד שתות: אני ה' אלהיכם וסמיך ליה ועשיתם את חקותי יעשה השלום.

שפתי חכמים

שבית וה"ה גבי יובל נמי לכך פרש"י כשם שנאמר כו': ו כלומר ולא תאמר כיון דבנו יורש אותו אל ישוב השדה לאביו ביובל: ז בפ' קדושים פירשתי: ח פירוש פשוטו וכו' פירוש קרא דמספר שנים סוף מה שפירש אחריו לפי רוב השנים וכו' והיא דבק עם אל תונו ואף על פי שהפסוק הראשון תפש השנים שעברו אחר היובל תמורת השנים שנשארו עד היובל שבפסוק האחרון עפני שמתחייב זה מזה כי הקונה והמוכר אינם מביטים אלא על השנים שנשארים עד היובל וכפי מספרם יהיה חשבון. לכן פרש"י שני פסוקים על מספר השנים הנשארות. רא"ם: ט מפני דקשה להו לפרש שיהא הפסוק הראשון דבוק לאחרון: י מפני דתרבה ותמעיט מקנתו משמע שירבה וימעיט קניותיו וא"ז כונת הכ' מפ"ה פי' תרבה מקנתו תמכרנה ביוקר ותמעיט מקנתו שיקנה בזול והא דאמר תרבה מקנתו תמכרנה ביוקר ולא נקט תרבה בדמים כמו שנקט תמעיט בדמים כדי שלא נחשוב שפי' ירבה וימעיט דמיהן יותר מכדי שוויו אבל מתמכרנה ביוקר

רש"י

לרבות המוכר שדהו ועמד בנו וגאלה שחוזרת ו לאביו ביובל: (יד) וכי תמכרו וגו'. לפי פשוטו כמשמעו ועוד יש דרשה מנין כשאתה מוכר מכור לישראל חברך ת"ל וכי תמכרו ממכר לעמיתך מכור ומנין שאם באת לקנות קנה מישראל חברך ת"ל או קנה מיד עמיתך: אל תונו. זו אונאת ז ממון: (טו) במספר שנים אחר היובל תקנה. זהו פשוטו ליישב המקרא על אופניו על האונאה בא להזהיר כשתמכור או תקנה קרקע דע כמה שנים יש עד היובל ולפי השנים ואתבואות השדה שהיא ראויה לעשות ימכור המוכר ויקנה הקונה שהרי סופו להחזירה לו בשנת היובל ואם יש שנים מועטות וזה מוכרה בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח ואם יש שנים מרובות ואכל ממנה תבואות הרבה הרי נתאנה מוכר לפיכך צריך לקנותה לפי הזמן וזהו שנאמר במספר שני תבואות ימכר לך לפי מנין שני התבואות שתהא עומדת ביד הלוקח תמכור לו ור"ד מכאן שהמוכר שדהו אינו רשאי לגאול פחות משתי שנים ט שתעמוד שתי שנים ביד הלוקח מיום ליום ואפילו יש שלש תבואות באותן שתי שנים כגון שמכרה לו בקמותיה. ושני אינו יוצא מפשוטו כלו' מספר שני' של תבואו' ולא של שדפון ומיעוט שנים שנים: (טז) תרבה מקנתו. תמכרנה ביוקר: תמעיט מקנתו. תמעיט י בדמיה: (יז) ולא תונו איש את עמיתו. (ת"כ) כאן הזהיר על אונאת דברים שלא יקניט איש את חבירו ולא יסיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ וא"ת מי יודע אם נתכוונתי לרעה לכך נאמר ויראת מאלהיך היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו נאמר בו ויראת

מצות השם

(יד) [מלן] (עשה קלב) לדון בדין מקח וממכר שנא' וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו':
(שם) [מלז] (לאו כה) מל"ת שלא להונות זא"ז במקח וממכר שנא' וכי תמכרו וכו' או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו:
(יז) [מלח] (לאו כו) שלא להונות בדברים שנאמר ולא תונו איש את עמיתו:

מרפא לשון

של שדך לא תזרע וגו' יהיה שנת שבתון אל הארץ. יד) וכי תמכרו ממכר, וארי תזבין זבינין. ה"ג דלא כנ"א וארי תזבנון כי כל הפסוק ל"י כמ"ש היא"ד ז"ל ותר' ממכר זבינין בל' קל מל' קנין כמו וכי תמכרו מקנה וכן והיה ממכרו, תר' זבינוהי. כמו מקנהו. וכן ויצא ממכר בית כמו מקנת בית ואין כן לא ימכרו ממכרת עבד שהוא אזהרה למוכר שלא ימכור הישראל ממכר עבד דהיינו שלא יעשה סימטא ויעמידנו על אבן הלקח ולכן תר' זיבון בל' כבד לפי שהשם זיבון הוא מל' הפועל יזדבנון, יהוא שם פעולת המכירה. אבל ממכר דהכא הוא שם דבר הנמכר ובל' התר' נק' זבינא ונק' בלה"ק ג"כ מקנה, ומזה למדו רז"ל בב"מ דף נז וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה וגו' דבר הנקנה מיד ליד יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאעפ"י

חומת אנ"ך

שנה ומששה שנים. מפרשים: (יד) וכי תמכרו ממכר. רמז שותפין שמכרו שיעברו שניהם. ממכר. למעט כלי בעלי בתים שאין בהם אונאה או לומר אף על פי שמכרוה לך ביוקר ואונאה עם כל זה אל תונה אתה את חבירך. או קנה מיד עמיתך. לאפוקי נושא ונותן באמונה שאומר קניתי זה החפץ בכך תן לי כך ריוח שאין בו אונאה כי נתלה באחר עליו אין אונאה רק ביד עמיתך הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י: (טז) כי מספר תבואות הוא מוכר. בא הכתוב לומר ולתרץ קושיות הרמב"ן ז"ל ועושהו כטלטל שבזמן שהיובל נוהג אין קונה ומסתכל אלא בתבואות התולש. ומביא א"כ טלטל הוא ויש בו אונאה. ולא תונו איש את עמיתו חזר והזהיר

מסורת הקריאה

ב' בקמץ א' דין ב' ובית לא תבנו (ירמיה ל"ה ז'): (יד) ממכר. נמסר ב' קמץ, ר"ל הכ"ף בקמץ. וסי' א' דין, ב' ומכרי כל ממכר

אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח׃
שלישי שני כשהן מחוברין יט וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ
וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח
עָלֶיהָ׃ כ וְכִי תֹאמְרוּ מַה־
נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא
נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ׃
כא וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם
בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־
הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים׃
כב וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת
וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד
הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא

תרגום אונקלוס

עַל אַרְעָא לְרָחְצָן: יט. וְתִתֵּין אַרְעָא אִבַּהּ. וְתֵיכְלוּן לְמִשְׂבַּע. וְתִתְּבוּן לְרָחְצָן עֲלַהּ: כ. וַאֲרֵי תֵימְרוּן. מָא נֵיכוּל בְּשַׁתָּא שְׁבִיעֵיתָא. הָא לָא נִזְרַע. וְלָא נִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתַּנָא: כא. וַאֲפַקֵּיד יָת בִּרְכְתִי לְכוֹן. בְּשַׁתָּא שְׁתִיתֵיתָא. וְתַעֲבֵיד יָת עֲלַלְתַּהּ. לִתְלָת שְׁנִין: כב. וְתִזְרְעוּן. יָת שַׁתָּא תְּמִינֵיתָא. וְתֵיכְלוּן מִן עֲלַלְתָּא עַתִּיקָא. עַד שַׁתָּא תְּשִׁיעֵיתָא. עַד מֵיעַל עֲלַלְתַּהּ. תֵּיכְלוּן עַתִּיקָא:

ת"א הן לא נזרע. פסחים נא: ועשת את התבואה. ר"ה יג. נדרים סא: וזרעתם את השנה השמינית. ר"ה שם: ואכלתם מן התבואה ישן. בתרא לא: עד בוא

תפסיר הרס"ג

ואסכנו אלבלד ואת'קין בי: (יט) תכ'רג לכם אלארץ' ת'מרהא פתאכלוה הנייא. ותקימון בהא ואת'קין: (כ) פאן קלתם. מא נאכל פי אלסנה אלסאבעה. אד' לא נזרע. ולא נגמע ג'לתנא: (כא) פאמר בברכתי לכם. פי אלסנה אלסאדסה. פתכפיכם ג'לתהא ת'לאת' סנין: (כב) ואזרעו פי אלסנה אלת'אמנה. ואנתם תאכלון מן ג'לתהא עתיקא. אלי אלסנה אלתאסעה. אלי מגי ג'לתהא. תאכלון עתיקא:

נוה שלום

נוסחאות, ועיין עוד שם. (יט) ונתנה, תכ'רג לכם, דבק לפסוק שלפניו. (כא) ועשת, פתכפיכם וכו', תספיק לכם תבואתה שלש שנים, ששית ושביעית ושמינית עיין רש"י ז"ל.

אבן עזרא

על הלשון: (כב) ישן. שב אל מן וטעמו כעצם וכן מן הכפרת תעשו

בעל הטורים

לאם פוטלס: (יח) וישבתם לבטח. בטח בא"ת ב"ש שנ"ס כמשכון שנס עמד הבית וישבו בטח:

רשב"ם

הקרקע: (כא) לשלש השנים. לפי הפשט. זריעת ששית תפרנס ששית ושביעית ושמינית יזרעו ויאכלו מתבואת ששית עד תחלת ט' שיתפרנסו מתבואה הנזרעה בח': גאולה

רש"י

מאלהיך: (יח) וישבתם על הארץ לבטח. שבעון שמטה ישראל גולים שנאמר (ויקרא כו) אז תרצה הארץ את שבתותיה והרצת את שבתותיה וע' שנה של גלות בבל כנגד ע' שמטות שבטלו היו: (יט) ונתנה הארץ וגו'. וישבתם לבטח עליה. שלא תדאגו משנת בצורת: ואכלתם לשבע. אף בתוך המעים ל תהא בו ברכה: (כ) ולא נאסף. אל הבית: את תבואתנו. כגון יין ופירות האילן וספיחין ג הבאים מאליהם: (כא) לשלש השנים. למקצת הששית מניסן ועד ר"ה ולשביעית ולשמינית שיזרעו בשמינית במרחשון ויקצרו בניסן: (כב) עד השנה התשיעית. עד חג הסכות של תשיעית שהיא עת בא תבואתה של שמינית לתוך הבית שכל ימות הקיץ היו בשדה בגרנות ובתשרי הוא עת האסיף לבית ם ופעמים שהיתה צריכה לעשות לארבע שנים בששית שלפני השמטה השביעית שהן בטלין מעבודת קרקע שתי שנים רצופות השביעית והיובל ומקרא זה נאמר בשאר השמטות כולן:

שפתי חכמים

אינו משמע ביותר מכדי שויו אלא שויו רב. רא"ם: כ ופירש ועשיתם את חקותי וגו' דהתחלת הקרא מיירי בחקות ומשפטים של שמטה דאל"כ מה ענין זה לכאן: ל ר"ל ושלא בהדיא כתיב ונתנה הארץ את פריה וממילא שמעינן דאוכל לשובע ולמה כתיב ואכלתם לשובע לכך פרש"י בתוך כו'. והא דמהפך רש"י לפרש תחלה מלת וישבתם לבטח שכ' אחר מלת ואכלתם לשובע. משום דרש"י פי' לעיל מיניה וישבתם על הארץ לבטח משום עון שמטה ישראל גולין וכו' וק"ל ולמה כתב עוד וישבתם לבטח עליה. ומתרץ שלא תדאגו משנת בצורת וכדי להודיע ההפרש שבין וישבתם על וגו' ובין וישבתם לבטח. הרא"ם: מ והוא מלשון כניסה אל הבית אבל אין לומר ולא נאסף בשדה אל הגדים והוא מל' קיבוץ אל מקום אחד א"כ מה תועלת בזה אם היה נאסף בשדה בגדים ולא היה נאסף לבית: נ מדכתיב הן לא נזרע ממילא דלא נאסף התבואה ולמה כתיב ולא נאסף את תבואתינו אלא ודאי כך פירושו ולא נאסף את תבואתינו כגון יין ופירות וספיחים שאינם צריכים זריעה: ס משמע שלא היו אוכלים מן התבואה עד חג הסכות ולעיל פרש"י לשלש השנים קצת הששית מניסן עד ר"ה ולשביעית ולשמינית שיזרע בשמינית במרחשון ויקצור בניסן. משמע שהיו אוכלין מיד בניסן וקשיא אהדדי. וי"ל לעיל כתיב וכי תאמרו כלומר אם תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף והשיב הקב"ה על דבריהם וצויתי את ברכתי ועשת את התבואה לשלש השנים כמו שפרש"י שיזרעו בשמינית במרחשון ויקצרו בניסן אבל באמת לא היו אוכלין עד שנה ט' שהוא חג הסכו' והא דכתי' ואכלת וגו' עד השנה התשיעי' רבותא קמ"ל לא מבעיא לשלש שנים שמניסן של ששית עד ניסן של שמינית אלא אפי' עד סוף השמינית שהוא תחלת השנה התשיעית יספיק לכם סיעו שתאכלו ממנו כמו בכל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) וכי תאמרו. תימה מאי קאמר ושלא מה שלקטו בשנה הששית סוף לאכול בשביעית. אלא הכי קאמר ה"ק וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל מכאן ואילך:

אבי עזר

והאותיות כן זווג הוראה והפוכס כי מהראוי לומר תחסר מקנתו לפי דרך הגיוני אולם דבר הכתוב בין רב למעט. ואתה הקורא שים לבך בכל המקומות אשר כתב הרב כן ותראה כי לדקו דברי. ועיין בפ' כסף מלא: (יז) (ומלת ועשת. זרה) הנכון ועשתה ונפלה למ"ד הפעל. והרב נקט דמיון בעלמא כמו שחסר שם תי"ו להקל על הלשון כן חסר כאן ה"א: (כב) (ישן שב אל מן) לפי דקדוק הלשון נכון לכתוב מן תבואה הישנה כמו נגדי הסרד לחם הפנים לכן סרס הרב המקרא כאלו נאמר ואכלתם ישן מן התבואה. גם מפרש שמלת מן מורה על עצם הדבר כי למלת מן הוראות רבות כמו מן יום ההוא והלאה מן גורן מן השמים וכל אחת הוראה בפני עצמה

רבינו בחיי

(כ) מה נאכל בשנה השביעית. והלא יכולין היו לאכול מן הששית אלא בשנה השביעית דבק עם הן לא נזרע ולא נאסוף וכאלו אמר מה נאכל בשמינית שהרי בשביעית לא נזרע. עד בא תבואתה. כנוי תבואתה לשמיני' לא לתשיעית ושעור הכתוב כן וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד בא תבואתה ותספיק

מרפא לשון

שמטלטלין אמר קרא וכי תמכרו ממכר מי שגופו קנוי וגופו מכור יצאו שטרות שאין גופן קנוי ואין גופן מכור ואין עומדין אלא לראיה שלהם ע"כ הרי שהוקש ממכר לקנין והוא שם פועל המכירה שתר' זיבון שא"כ ליכא למילף מניה יצאו שטרות שאין גופן מכור ואין להם אונאה. טו) במספר שני תבואות, עללתא. ה"ג בל"י וכן כי מספר תבואות עללתא ויתכן שהוא ל"ר כמו עללתא, אלא שקיצרו התנועות וכמ"ש סוף פ' ויגש. טז) לפי רב השנים, סגיות. וכן בפסוק נ"א אם עוד רבות, סגיות, וכמ"ש בפ' תולדות מה כח. כא) ועשית את התבואה, ותעביד. ה"ג דלא כנ"א ותכנוש וכ"כ היא"ר ואינו כמו ותעש הארץ דפ' מקץ דמתר' וכנשו דיירי אר' לפי שהוא מדבר כנגד השנה או הארץ או הברכה ול' תעביד הוא ל' רבוי פירות כמו אחסנתיה תהי מעבדא פירין ארע עבדא חלב ודבש ארעא דזיתהא עבדין משחא והיא עבדא דבש, ותר' את

חומת אנ"ך

להורות דין חלוף אונאה בין שתות ליתר משתות הראשון בדבר הראשון ועכשיו מדבר בשני. או בא להזהיר על פחות משתות שיש איסור בדבר אעפ"י שאין שם חזרת ממון. או הכפל שההונאה הוא בקנב מעות או בנתינה למכירו פירות רקובין או יין מזוג במים. א"כ שני סיבות יש לאיסור זה אחת היותנו בני אב אחד גם בני אל אחד הלא אב אחד לכלנו הלא אל א' בראנו מדוע נבגד איש באחיו הביטו אל אברהם אביכם אל תונו איש את אחיו כי בני אב אחד אתם. ולא תונו איש את עמיתו כי בני אל חי אתם לזה ויראת מאלהיך כי אני ה' הנפרע ולא ע"י שליח כמ"ש אני ה' גנב על חומת אנך ובידו. א"כ אני ה' אלהיכם שמכרתי לאברהם שמים וארץ ולא

מסורת הקריאה

(נחמיה י"ג כ'): (כ) נזרע, נמסר עליו ל', ר"ל לית עוד בקמץ: (כא) וצויתי, מלעיל: ועשת, השי"ן בקמץ, ונמסר עליו ל, ר"ל לית

תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן׃ כג וְהָאָרֶץ
לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־
גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי׃ כד וּבְכֹל
אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ׃
ס רביעי כה * כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר
מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו
וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו׃ כו וְאִישׁ
כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל
וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ׃

* שלישי בפסו״י (שני כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

כג. וְאַרְעָא . לָא תִזְדַּבַּן לַחֲלוּטִין . אֲרֵי דִילִי אַרְעָא . אֲרֵי דַּיָּרִין וְתוֹתָבִין . אַתּוּן קֳדָמָי : כד. וּבְכֹל אֲרַע אַחְסָנַתְכוֹן . פּוּרְקָנָא תִּתְּנוּן לְאַרְעָא : כה. אֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךְ . וְיִזַּבִּין מֵאַחְסָנְתֵיהּ . וְיֵיתֵי פָּרִיקֵיהּ דְּקָרִיב לֵיהּ . וְיִפְרוֹק . יָת זְבִינֵי דַאֲחוּהִי (י״נ אֲחוּהִי) : כו. וּגְבַר (י״נ וְגַבְרָא) . אֲרֵי . לָא יְהֵי לֵיהּ פָּרִיק . וְתַדְבֵּיק יְדֵיהּ . וְיַשְׁכַּח כְּמִסַּת

ת״א תבואתה. שם: והארץ לא תמכר לצמיתות. מציעא עט סנהדרין קו ערכין טו: כי לי הארץ. גיטין מז: ובכל ארץ אחוזתכם גאלה. קידושין כא: כי ימוך אחיך. שם כ ערכין ל: ומכר מאחזתו. קידושין ס: וגאל את. שם כא: ואיש כי לא יהיה לו גואל. ערכין כ כא:

תפסיר הרס״ג

(כג) ואלארץ׳ פלא תבאע בתאתא. לאנהא לי. ואנמא אנתם סכאן ואצ׳אף לי: (כד) ופי גמיע בלד חוזכם. אגעלו ולאיה לאלארץ׳: (כה) ואד׳א תמאהן אכ׳יך. פבאע שייא מן חוזה. פליאת ולייה אלאקרב אליה. ויתולא ביע אכ׳יה: (כו) ואי רגל לם יכון לה ולי. פנאלת ידה. ואצאב כמקדאר פכאכה:

נוה שלום

(כד) גאלת, ולאיה, זכות למוכר לפדות

אבן עזרא

את הכרובים: (כג) לצמתות. כמו כריתות והתי״ו שרש מגזרת יצמיתם ה׳ אלהינו: כי לי הארץ. זה טעם נכבד וכן אמר משה בתפלתו ה׳ מעון אתה היית לנו אתה כמו מעון עומד ודור הולך ודור בא: (כד) ארץ אחזתכם. שירשתם בארץ כנען גם בארץ האמורי: (כה) ימוך. מהפעלים השנים הנראים ונח נעלם ביניהם וטעמו כמו דל ואביון: הקרב אליו. ממשפחתו:

רשב״ם

(כד) גאולה תתנו לארץ. אם ירצה המוכר לפדותה לפני היובל:

בעל הטורים

(כג) כי גרים ותושבים אתם עמדי. וסמיך ליה ובכל ארץ אחזתכם. לומר שבכל מקום שגלו שכינה עמהם:

שפתי חכמים

שנה ושנה שאוכלין מן ניסן עד חג הסכות של שנה הבאה וכו׳: הרא״ם: ע כאלו אמר לא יכבשנה הלוקח תחת ידו מלהחזירה עד שנמצא שנמכרת לצמיתות: פ והא דלא נקט רש״י כמו דכתיב בקרא שהיא שלי מפני כי אין טעם כדבר לאמר לא יכבשנה הלוקח בידו מלהחזיר לבעלים מפני ששלי הארץ אלא מפני שמלהם היא היה לו לומר או מפני שהארץ אינה שלך ולכן אל ירע בעיניך מלהחזירה לכן נקט הרב שאינה שלך. הרא״ם: צ דאל״כ ובכל ל״ל אלא לרבות גאולה אף בקרובים לבתי ערי חומה ועבד עברי הנמכר לישראל: ק כתב הרא״ם לא ידעתי מי הכריחו לומר שהוא סמוך לפרשה שלאחריו ולא לראש הפרשה עצמה וזה לומר כאן שאין הלוקח יכול לעכב אלא גאולה יתנו לארץ ע״כ. ונראה דהוכרח רש״י לפרש כן דקשה לו ל״ל הקרא ובכל ארץ אחזתכם וגו׳. והא בפרשה שניה כתיב שאין הלוקח רשאי לעכב. לכן פי׳ שאף המקרא הזה סמוך לפרשה שלאחריו. ודו״ק: ר דכיון שאין רשאי למכור אלא מפני דחקו מאי האי דכתיב מאחוזתו כיון שהשעה דוחקתו שצריך למכור אפי׳ כו׳. לכן פי׳ למדה תורה כו׳ כלומר אף אם השעה דוחקתו ימכור כלו אלא ישייר לעצמו כו׳. וק״ל: ש כתב הרא״ם כמ״ד וגאל רשות ובא הכ׳ של וגאל לומר שאין הלוקח יכול לעכב דאל״כ וגאל ל״ל בשלמא למ״ד חובה שפיר שבא הכא הכ׳ לחייב היותר קרוב שיגאלנה אלא למ״ד רשות וגאל ל״ל וכי תעלה על דעתך שאם רצה לגאול שלא יהא רשאי לגאול אלא ע״כ הא קמ״ל שאין הלוקח יכול לעכב: ת כלו׳ וכי יש לך בישראל מנוטלי חלק בארץ שאין לו גואלים מזרע יעקב: א כלומר שהם עניים. כתב הרא״ם אבל בקידושין שנו אלא זה שיש לו ואינו רוצה שהרשות בידו. ומכאן הביא ר״י ראיה דהאי קרא דוגאל את ממכר אחיו רשות דקאמר התם אתה אומר רשות או אינו אלא חובה ת״ל ואיש כי לא יהיה לו גואל וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים אלא זה שיש לו ואינו רוצה ליקח שהרשות בידו. ואם היה כדברי רש״י שאין לו גואל שיכול לגאול שאין לו השגת יד שוב אין ראיה מן המקרא הזה דקרא וגאל את ממכר אחיו ברשות קמיירי דלמא בחובה קמיירי ומאי ואם אין להיה גואל שאין לו גואל שיש לו השגת יד לגאול וא״כ לפי פי׳ הרא״ם יהיו דברי רש״י סותרי׳ זא״ז דלעיל פי׳ כמ״ד דברשות קמיירי כמו שפי׳ הרא״ם והכא פי׳ כמ״ד חובה ואף כי הרבה פעמים מצינו שרש״י פי׳ פעמים כי האי מ״ד ופעמי׳ כי האי מ״ד אע״פ שמניהם סותרים זא״ז היינו בב׳ מקומות אבל במקום א׳ כי הכא קשה. לכן נראה דרש״י סובר כמ״ד חובה ולעיל נמי בחובה איירי ודלא כהרא״ם. וא״ת מה מתורץ בזה וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל שהוא עשיר שיכול לגאול ממכרו. וי״ל דהכי פירושו אין לו גואל הקרוב שיכול לגאול ממכרו לפי שהמצוה מוטלת על הקרוב לו ביותר ואותו קרוב אינו עשיר כ״כ שיכול לגאול ממכרו:

רש״י

(כג) והארץ לא תמכר. (ת״כ) ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ע ביובל שלא יהא הלוקח כובשה: לצמתת. לפסיקה למכירה פסיקה עולמית: כי לי הארץ. (ת״כ) אל תרע עיניך בה פ שאינה שלך: (כד) ובכל ארץ אחוזתכם. (ת״כ) לרבות בתים צ ועבד עברי ולפי פשוטו סמוך לפרשה שלאחריו שהמוכר אחוזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים ק או הוא או קרובו ואין הלוקח יכול לעכב: (כה) כי ימוך אחיך ומכר. (ת״כ) מלמד שאין אדם רשאי למכור שדהו אלא מחמת דוחק עוני: מאחזתו. ולא כולה למד ד״א ר שישייר שדה לעצמו: וגאל את ממכר אחיו. (ת״כ) ואין הלוקח ש יכול לעכב: (כו) ואיש כי לא יהיה לו גואל. (קידושין שם ת״כ) וכי יש לך אדם בישראל שאין לו ת גואלים אלא גואל שיוכל לגאול א ממכרו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו. על שעשה סחורה בפירות שביעית כדפרש״י וכן מצינו בימי ירמיה שנמכרו ישראל לעכו״ם לפי שחללו השביעית שנא׳ ויגל את השארית וגו׳ וכתיב עד רצתה הארץ את שבתותיה. וכא גואלו זה הקב״ה שנא׳ אשר לו אלהים קרובים אליו. וגאל את ממכר אחיו אמר לו ירמיה להקב״ה רבון העולמים קיימת להם כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו קיים להם וגאל את ממכר אחיו שאתה קראת אותם אחים שנא׳ למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך. וזש״ה למענכם שולחתי בבלה:

מצות השם

(כג) [שלט] (לאו רז) שלא למכור שדה בארץ ישראל לצמיתות שנא׳ והארץ לא תמכר לצמיתות:

(כד) [שמ] (עשה קלג) להשיב בשנת היובל להבעלים הראשונים כל אשר בשם קרקע יכונה בלא כסף ובלא מחיר שנאמר ובכל ארץ אחוזתכם גאלה תתנו לארץ וגו׳:

אבי עזר

שיש לנך ובין נדברים האלה: (כה) (כי ימוך מפעלים השנים) ולדברי שאר המדקדקים הוא מכפולים כי משפחתו ובית

רבינו בחיי

לכם עד השנה התשיעית וכשאומר לשלש השנים אינם ג׳ שלמים כי באור בשנה הששית חצי ששית וכל השביעי׳ שאינן זורעין וחצי שמינית, כן פי׳ החכם ר׳ אברהם ז״ל:

(כג) והארץ לא תמכר לצמיתות. למדך שאם הלוקח כובשה לשדה זו ואינו מחזירה לבעלים ביובל עובר בלאו זה ולשון צמיתות הוא מכירה פסוקה ומוחלטת וכן התרגום לחלוטין: כי לי הארץ. אל תרע עיניך בה כי העולם שלי ורוצה אני בכך כך דרשו רז״ל:

וע״ד הקבלה כי לי הארץ עתידה לחזור לי ביובל ולזה רמז דוד המע״ה באמרו (תהלים כד) לה׳ הארץ ומלואה. ולא יעלם ממך כונת תחלת המזמור באות למ״ד שהוא הגדול שבכל האותיות וקראוהו חכמי האמת מגדל

נחל קדומים

כי אני ה׳ אלהיכם כלומר אני בעצמי כ״י נפרע: כג (ג) כי גרים ותושבים אתם עמדי. כביכול השכינה בגלות בד׳ מלכיות וזהו אתם עמדי עמי ד׳. רבינו אפרים ז״ל:

מסורת הקריאה

עוד בקמץ: (כג) לצמתת, הלמ״ד בחירק והצד״י רפה, ונמסר עליו קדמא (דין) למ״ד חירק, תניין (בפסוק למ״ד) למ״ד פתח, וסי׳ חלילה, ר״ל דשם למ״ד הראשון בחירק והשני בקמץ אבי הפתח. כן גם כאן הראשון בהירק והשני בפתח, והמ״ש מביא בשם חזקוני סימן אחר. הראשון בחירק וסימן כי לי כל הארץ, ר״ל דאחריו כתיב כי לי, הלמ״ד בחירק, והב׳ הלמ״ד בפתח וסי׳ לקנה אתו, ר״ל דשם כתיב אחריו לקנה הלמ״ד בפתח: ועין פסוק ל׳: (כו) והשיגה, מלעיל: (כז) לאיש, הלמ״ד בקמץ: (כח) ואם, בקדמא לא במקף,

רמב״ן

(כג) והארץ לא תמכר לצמתת. ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל שלא יהא לוקח כובשה לשון רש״י. ואם כן למה יזהיר במכירה והראוי לא תקנה לצמתת ואולי יאמר לא תמכר לכם לצמתת וכן לא ימכרו ממכרת עבד אזהרה בלוקח שיוציאנו ביובל כפי׳ פשוטו. ויתכן שיהיה לא תמכר לצמתת לאו במוכר שלא ימכור אותם לחלוטין לומר הריני מוכרה לך לעולמים גם אחרי היובל ואע״פ שהיובל מפקיעה הזהיר הכתוב למוכר או לשניהם שלא יעשו ממכרם לצמתת ואם אמרו כן יעברו בלאו הזה ולא יועיל להם כי תחזור ביובל וכך פירשו הרב רבי משה והטעם בזה בידוע כי בדעות בני אדם שאם יעשו ממכרם מתחלה כמספר שנים עד

כז וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב
אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ
וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׃ כח וְאִם לֹא־מָצְאָה
יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד
הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְיָצָא
בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׃ ס חמישי שלישי כשהן מחוברין
כט וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר
חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת
מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ׃ ל וְאִם
לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה
תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר
אֲשֶׁר־לֹא (לו קרי) חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה
אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל׃ לא וּבָתֵּי

תרגום אונקלוס

פּוּרְקָנֵיהּ: כז. וִיחַשֵּׁיב יָת שְׁנֵי זְבִינוֹהִי. וְיָתֵיב יָת מוֹתָרָא. לְגַבְרָא דְזַבֵּין לֵיהּ. וִיתוּב לְאַחְסַנְתֵּיהּ: כח. וְאִם לָא אַשְׁכַּחַת יְדֵיהּ. כְּמִסַּת דְּיָתֵיב לֵיהּ. וִיהֵי זְבִינוֹהִי. בְּיַד דִּזְבַן יָתֵיהּ. עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא. וְיִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא. וִיתוּב לְאַחְסַנְתֵּיהּ: כט. וּגְבַר. אֲרֵי יְזַבֵּין בֵּית מוֹתַב קַרְתָּא מַקְּפָא שׁוּר. וִיהֵי פּוּרְקָנֵיהּ. עַד מִשְׁלַם שַׁתָּא דִזְבִינוֹהִי. עִדָּן בְּעִדָּן יְהֵי פּוּרְקָנֵיהּ: ל. וְאִם לָא יִתְפְּרֵיק. עַד מִשְׁלַם לֵיהּ שַׁתָּא שַׁלְמְתָא. וִיקוּם. בֵּיתָא דִּבְקַרְתָּא דְּלֵיהּ שׁוּרָא. לַחְלוּטִין. לְדִזְבַן יָתֵיהּ לְדָרוֹהִי. לָא יִפּוֹק בְּיוֹבֵילָא: לא. וּבָתֵּי

ת״א וחשב את שני ממכרו. ערכין שם: והשיב את העודף. שם: לאיש אשר מכר לו. שם: ושב לאחוזתו. שם יד: ואיש כי ימכר. מגילה ג קידושין כ ערכין לא: עד תם שנת. שם יח נדה עז: ימים תהיה. כתובות נג קידושין כ: עד מלאת לו שנה. ערכין לא: תמימה. שם: וקם הבית אשר בעיר. קמא כב ערכין לא: אשר לא חומה. מגילה ג שבועות יז ערכין לב: לקונה אתו. שם לא: לא יצא ביובל. שם כט: ובתי החצרים. שם לג:

בעל הטורים

(כח) מצאה. ב׳ במסורה. ואם לא מצאה ידו. ואידך גם צפור מצאה בית ודרור קן לה. פי׳ אם לא מצאה ידו שאינו יכול לגאול

רשב״ם

(כז) והשיב את העודף. מן השנים עד היובל שלא אכל עדיין העודף המעדיף תדע על שנים שאכל כבר:

רש״י

(כז) וחשב את שני ממכרו. כמה שנים היו עד היובל כך וכך ובכמה מכרתיה לך בכך וכך עתיד היית להחזירה ביובל נמצאת קונה מספר התבואות כפי חשבון של כל שנה אכלת אותה שלש שנים או ארבע הוצא את דמיהן מן החשבון וטול את השאר וזהו: והשיב את העדף. בדמי המקח על האכילה שאכל ויתנם ללוקח: לאיש אשר מכר לו. המוכר הזה ב שבא לגאלה: (כח) די השיב לו. (ערכין ל) מכאן שאינו ג גואל לחצאין: עד שנת היובל. (ת״כ) שלא יכנס לתוך אותה שנה כלום ד שהיובל משמט בתחלתו: (כט) בית מושב עיר חומה. (ת״כ) בית בתוך עיר המוקפת חומה ה מימות יהושע בן נון: והיתה גאלתו. לפי שנאמר בשדה שיכול לגאלה משתי שנים ואילך כל זמן שירצה ובתוך שתי שנים הראשונים אינו יכול לגאלה. הוצרך לפרש בזה שהוא חלוף שאם רצה לגאול בשנה ראשונה גואלה ולאחר מכאן אינו גואלה: והיתה גאלתו. ו של בית: ימים. ימי שנה שלמה קרויים ימים וכן (בראשית כד) תשב הנערה אתנו ימים: (ל) וקם הבית וגו׳ לצמיתת. יצא מכחו של מוכר ועומד ז בכחו של קונה: (אשר לא חמה. לו קרינן אמרו רז״ל אע״פ שאין לו עכשיו הואיל והיתה לו קודם לכן. ועיר נקבה היא והוצרך לכתוב לה אלא מתוך שצריך לכתוב לא בפנים תקנו לו במסורת זה נופל על זה): לא יצא ביבל. אמר רב ספרא אם פגע בו יובל בתוך שנתו לא יצא: (לא) ובתי

שפתי חכמים

ב פי׳ לא הלוקח הראשון שמכר לשני שגם הוא נקרא מוכר דא״כ נמצא דמוכר שדה אחוזתו לפעמים יפסיד דשמא קנה לוקח ראשון במנה ומכר במאתים: ג דאל״כ די נ״ל אלא לומר שאם מצאה ידו כדי גאולת כל השדה הוא גואל ואם לאו לאו: ד בערכין (דף ל) פרש״י בין השמשות של ערב שנת היובל נפקא שביעית והשיב שעתא תרוייהו משמטים עכ״ל: ה פי׳ שבתחלה סוקפה ואח״כ נתיישבה ואמר מימות יהושע כו׳ דמסתמא אין הכ׳ מדבר אלא בעיר שמוקפת בשעת כיבוש שהוא תחלת ישיבתן בארץ: ו כלו׳ ולא של ממכר דומיא דומלא כדי גאולתו דלעיל דהתם ע״כ צ״ל גאולתו של ממכר לא גאולתו של אחוזה דאחוזה ל׳ נקבה אבל הכא דבית ל׳ זכר הוא וגם לא נזכר פה ממכר עד שיפול עליו כנוי של גאולתו ע״כ צ״ל שפירושו גאולתו של בית. רא״ם: ז כלו׳ אע״פ שהיה בידו של קונה מ״מ היה ג״כ בכחו של נמכר שעדיין היה בידו לפדותו ועמד בידו של קונה שסוב אין יכול להוציאו מידו.

מצות השם

(כפ) [שמא] (עשה קלד) שיהיה פדיון לקרקעות הנמכרים תוך חומת המדינה עד תום שנה לבד ואחר השנה יתקיים לקונה ולא יצא ביובל שנאמר ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה וגו׳:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כט) ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה. איש זה הקב״ה שנא׳ ה׳ איש מלחמה כלומר בעל והדון כמו איש נעמי שמכר מושב ביתו לכשדים שנא׳ כי בחר ה׳ בציון אוה למושב לו: והיתה גאולתו עד תום שנת ממכרו. שנא׳ לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד

תפסיר הרס״ג

(כז) פליחסב סני ביעה. וירד אלפאצ׳ל אלי אלרגל אלד׳י באעה. וירגע אלי חוזה: (כח) ואן לם תנאל ידה מקדאר מא ירדה עליה. פליבק ביעה. פי יד אלמשתרי מנה. אלי סנה׳ אלאטלאק. ויכ׳רג פיהא. וירגע אלי חוזה: (כט) ואי רגל באע ביתא מסכנא פי קריה להא סור. פליכון באלכ׳יאר. אלי אנקצ׳א סנה מן יום ביעה. פיכון פכאכה חולא: (ל) פאן לם יפתכה. אלי אן כמלת לה סנה תאמה. פקד ת׳בת אלבית אלד׳י פי אלקריה אלתי להא סור. בתאתא ללמשתרי ולאגיאלה. לא יכ׳רג פי סנה׳ אלאטלאק: (לא) וביות אלארבאץ׳.

נוה שלום

ממכרו מלפני היובל. (כט) והיתה גאלתו, פליכון באלכ׳יאר, גואלה בכל עת שירצה ואפילו ביום ממכרו ועד

אבן עזרא

(כז) וחשב. מהבנין הכבד הדגוש: (כח) ויצא. הממכר. והנה שם תחת תאר השם ורבים כמוהו ואחר שהזכיר בית מושב ידענו כי ומכר מאחזתו שדה או כרם: (כט) עיר חומה. עיר מוקפת: ימים. שנה עד שוב הימים מקור וחום וקיץ וחרף כאשר היו כי סבתם שוב השמש למקומה והנה אנחנו צריכים לקבלה על שנה תמימה אם לחמה אם ללבנה ואם מעוברת:

רבינו בחיי

הפורה באויר אחר שתבין מה שכתבנו למעלה, או יאמר לי הארץ העליונה ובשנה השביעית אינה פועלת בתחתונה וכאלו אין התחתונה שלי לכך לא תהא שלכם. וזהו שאמרו במדרש כי גרים ותושבים אתם עמדי אל תעשו עצמכם עקר אתם עמדי דיו לעבד שיהא כרבו כשהיא שלי הרי היא שלכם, ובאור זה כשהיא שלי בשאר השנים שהיא פועלת בארץ הרי היא שלכם אבל בשביעית שאינה פועלת בארץ וכאלו אינה שלי לכך לא תהא שלכם לפי שדיו לעבד שיהא כרבו וזה מבואר:

(כה) כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו. מלמד שאין אדם רשאי למכור שדהו

מסורת הקריאה

ומלת לא במקף: (כט) מושב, השי״ן בפתח: (ל) ואם, במונח לא במקף: מלאת, הלמ״ד בחולם והאל״ף נחה: לצמיתת, נמסר עליו קדמא (בפסוק כ״ג) לצמתת רפי תניין (הוא דין) לצמיתת דגש. סי׳ מוכר חלש קונה חזק, ר״ל הראשון בחירק והצד״י רפי והשני הלמ״ד בפתח והצד״י בדגש, וסימן מוכר חלש קונה חזק, פי׳ קדמא דמיירי במוכר כי סמוך לו מלת לא תמכר הוא חלש ורפי כי המוכר עצב מפני שהוא מוכר מחמת דוחקו וחלישת יכלתו, אבל תניין דמיירי בקונה כי סמוך לו מלת לקנה, והקונה שמח כי

רמב״ן

היובל יקל בעיניהם הענין ואם יקנה לחלוטים תקשה בעיני החזרה מאד ויהיה כענין שאמרו במאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עבד לא מהני ולקי משום דעבר אהורמנא דמלכא. הנכון בעיני שאין זה לאו ללקות עליו אבל הוא טעם יאמר הנהיגו ביניכם היובל ואל יקשה בעיניכם כי לי הארץ ואיני רוצה שתמכר לצמיתות כשאר הממכרים וזו היא כונתם בת״כ לצמיתת לחלוטין כי לי הארץ אל תרע עיניך בה כי גרים ותושבים אתם אל תעשו עצמכם עיקר אתם עמדי דיו לעבד שיהא כרבו כשהיא שלי הרי היא שלכם וטעם כי לי הארץ על דרך האמת כמו ויקחו לי תרומה וזהו שרמזו כאן דיו לעבד שיהא כרבו כי יהיה היובל נוהג בעולם והמשכיל יבין:

החצרים אשר אין להם חמה סביב על שדה הארץ יחשב גאלה תהיה לו וביבל יצא: לב ועדי הלוים בתי ערי אחזתם גאלת עולם תהיה ללוים: לג ואשר יגאל מן הלוים ויצא ממכר בית ועיר אחזתו ביבל כי בתי ערי הלוים הוא אחזתם בתוך בני ישראל: לד ושדה מגרש עריהם לא ימכר כי אחזת עולם הוא להם: ס לה וכי

* חמישי (שלישי כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

פצחיא . דלית להון שור מקף סחור סחור . על חקל ארעא יתחשבון . פורקנא יהי להון . וביובלא יפקון : וקרוי ליואי . בתי קרוי אחסנתהון . פורקן עלם יהי לליואי : לג. ודיפרוק מן ליואי . ויפקון זביני ביתא . וקרוי אחסנתיה ביובלא . ארי בתי קרוי ליואי . אנין אחסנתהון . בגו בני ישראל : לד. נחקל . רוח קרויהון לא יזדבן . ארי אחסנת עלם הוא להון : לה. וארי יתמסכן

ת"א על שדה הארץ יחשב . קידושין כא ערכין שם: גאלה תהיה לו. קידושין כ ערכין ל : גאולת עולם ללוים. שם לג: ואשר יגאל מן הלוים. שם: ויצא ממכר בית. שם: כי בתי ערי הלוים. שם: ושדה מגרש עריהם. שם: כי אחוזת עולם. שם כח לד: וכי ימוך אחיך . קידושין כ מציעא עא קיד ערכין ל :

רשב"ם

(לג) ואשר יגאל מן הלוים, כמו שנא' גאולת עולם תהי' ללוים. והוא ירצה לגאול. ואין לו במה לגאול: ויצא ממכר בית וגו' כלומר תשוב לו בחנם: (לד) ושדה מגרש.

בעל הטורים

ישאר ביד הלוקח עד שנת הדרור. וזהו מלאה בית ודרור שבשנת הדרור ימלא ביתו: (לד) ושדה. ב' במסורה. דין. ואידך ושדי תרומות. היינו דאמרינן בערכין ושדה מגרש עריהם לא ימכר. פי' לא ישונה וכמו כן שדי תרומות לא ישונה כדכתיב אל על ואל.

רש"י

החצרים. כתרגומו פצחין עיירות פתוחות מאין חומה ויש הרבה בספר יהושע (יהושע יג) הערים וחצריהם (בראשית כה) בחצריהם ובטירות': על שדה הארץ יחשב. הרי הן כשדות הנגאלים עד היובל ויוצאין ביובל לבעלים אם לא נגאלו: גאולה תהיה לו. (ת"כ) מיד אם ירצה. ובזו יפה כחו מכח שדות שהשדות אין נגאלות עד שתי שנים: וביובל יצא. ח בחנם: (לב) וערי הלוים. ארבעים ושמנה עיר שנתנו להם: גאלת עולם. גואל מיד אפי' לפני שתי שנים אם מכרו שדה משדותיהם הנתונות להם באלפים אמה סביבות הערים או אם מכרו בית בעיר חומה גואלין לעולם ואינו חלוט לסוף שנה: ואשר יגאל מן הלוים. ואם יקנה בית או עיר מהם: ויצא ביובל. אותו ממכר של בית או של עיר ישוב לאחי שמכרו ולא יהי' חלוט כשאר בתי ערי חומה של ישראל וגאול' זו ל' מכירה. ד"א לפי שנאמר גאולת עולם תהיה ללוים ט יכול לא דבר הכתוב אלא בלוקח ישראל שקנה בית בערי הלוים אבל לוי שקנה מלוי יהיה חלוט ת"ל ואשר יגאל מן הלוים. אף הגואל מיד לוי גואל גאולת עולם: ויצא ממכר בית. הרי זו מצוה אחרת י ואם לא גאלה יוצאה ביובל ואינו נחלט לסוף שנה כבית של ישראל: כי בתי ערי הלוים הוא אחזתם. לא היה להם נחלת שדות וכרמים אלא ערים לשבת ומגרשיהם לפיכך הם להם במקום שדות ויש להם גאולה כשדות כ כדי שלא יופקעו נחלותיהם מהם: (לד) ושדה מגרש עריהם לא ימכר. מכר גזבר שאם הקדיש בן לוי את שדהו ולא גאלה ומכרה גזבר אינה יוצאה לכהנים ל ביובל כמו שנאמר בישראל (ויקרא כו) ואם מכר

שפתי חכמים

וכתב הרא"ם אבל יש לתמוה למה לא פי' דמלת וקם אלמיתות קאי דעד השתא היה בידו של קונה קנין של שנה וכו'. ונ"ל דדיוקא דרש"י הוא מדכתיב בקרא ללמיתות לקונה וגו' לקונה יתירא הוא שפיטא דאקונה קאי אלא לקונה דייקא הוא לקונה ולא למוכר כלומר דעד השתא היה ברשות של מוכר לפדותו ועכשיו אחר שעברה השנה יצאה מרשותו של מוכר וכו': ח כלומר בלא השלמה דגבי שדה אחוזה תניא אכלה שנה ופגע בו יובל משלים לו עוד שנה אחר היובל להכי אצטריך וביובל יצא קרא יתירא הוא לומר שיצא בחנם בלא השלמה: ט פי' ד"א ואשר יגאל הוא גאולה ממש ל' פדיון ולא ל' קנין ואדלעיל קאי דכתי' גאולת עולם תהיה ללוים בא הכ' לומר שלא בישראל שקנה מלוי בלבד קאמר שיש ללוי לפדותו לעולם אלא אפי' לוי שקנה מלוי פודה שמוכר גאולת עולם: י הייכו לפי פי' ד"א וכו' ולא אגאולת עולם דלעיל מיניה קאי דמיירי בפדיון אבל לפי פי' ראשון כולה חדא מילתא היא: כ והא דקאמר ויש להם גאולה כשדות ולא קאמר נמי ויוצאין ביובל כשדות לאו דוקא הוא אלא הה"נ ויוצאין ביובל וחד מינייהו נקט. כתב הרא"ם אך קשה לי זה הטעם כי בתי ערי הלוים וגו' לא שייך אלא בישראל הקונה מן הלוים אבל כשהקונים הם לוים דלא שייך האי טעמא שהרי נשאר ביד לוי ולא יפקעו נחלתם דלמא דינם כבתי ערי חומה של ישראל וכו'. ושמא י"ל משום שרוב הקונים מן הלוים הם ישראלים מפני שהם הרוב כתנה התורה הטעם בעבורם ולא חששה למיעוטא דקונים שהם לוים. ולי נראה מיתורא דקרא יש ללמוד דאין לחלק בין הקונים הן שהן ישראלים או לוים דין אחד להם מדכתיב היא אחוזתם בתוך בני ישראל נ"ל אלא לדרשה קאתי לומר שנחלת לוים תהיה בשלימות כמו שהוא בתחלה בתוך בני ישראל ואם אינו ענין לקונים ישראלים תנהו ענין לקונים לוים שיחזרו ביובל: ל כתב הרא"ם ויש לתמוה דמדהולרך להביא ראיה מקרא דאחוזת עולם הוא להם שלא ימכר מכר עולם כדתניא בת"כ לא ימכר מכר גזבר או לא ימכר מכר עולם פי' שאין הלוי יכול למכרו ת"ל כי אחוזת עולם ולא הביא ממ"ש גאולת עולם תהיה ללוים ש"מ דס"ל דהנהו קראי דלעיל בבתים וערים קמיירי ולא בשדה מגרש וכיון שכן הוא למה לא יפרשו לא ימכר שלא יוכל הלוי

מצות השם (לד) [סמג] (לאו כח) שלא לשנות מגרשי ערי הלוים ושדותיהם שנאמר ושדה מגרש עליהם לא ימכר:

תפסיר הרס"ג

אלתי ליס להא סור יחיט בהא. פכמת'ל צ'יאע אלארץ' תחסב. אן יכון להא ולאיה. ותכ'רג פי סנה' אלאטלאק: (לב) ואמא קרי אלליואניין. וביות קרי חוזהם. פלהם אן יפתכוהא אבדא: (לג) ומן ישתרי ד'אלך מנהם. פליכ'רג כל בית מביוע. וקרי חוז לאייהם כאן פי סנה' אלאטלאק. לאן ביותהם וקראהם. הי חוזהם פי מא בין בני אסראיל: (לד) ואמא צ'יאע פנא קראהם לא תבאע בתה. לאנהא חוז אלדהר להם: (לה)

נוה שלום

סוף שנה מאותו היום. (לג) ואשר יגאל, פמן ישתרי, ואשר יקנה מן הלוים,

חלק הדקדוק

לד) כי אחזת עולם הוא להם. תיבת עולם בטפחא לא בתביר ברוב התיגאן המדוייקות:

אבן עזרא

(לא) על שדה הארץ יחשב. כמו ויבואו האנשים על הנשים ופי' עם: גאלה תהיה לו. לכל בית ובית כמו בנות צעדה על שור וכמו על בניה כי איננו: (לב) גאלת עולם. נצחי ובעבור שאמר גאלת עולם אמר ואשר יגאל והטעם כמו יקנה וי"א אפילו אם היה הגואל לוי. וי"ו ויצא כפ"א רפה בלשון ישמעאל. בית או עיר המשפט אחד:

אבי עזר

אביו מכפולים: (לג) (גאולת עולם) לפי פירוש הראשון הוראת יגאל יקנה ונא כן לזוג התיבות. ולפי דעת יש אומרים הוראתו גאולה ועיין במכלול לרד"ק בפרשה

רבינו בחיי

אלא מפני דוחק ועוני. מאחזתו, ולא כל אחזתו למדה תורה דרך ארץ שישייר לעצמו. ובא גואלו הקרוב אליו וגאל את ממכר אחיו. הדין הזה שצותה התורה הוא דרך רחמנות במוכר שדהו מתוך דוחק ועוני שיוכל לגאול אותו לזמן קצוב הוא בעצמו אם השיגה ידו ומצא כדי גאולתו או אחד מקרוביו כדי שישוב לאחזתו קודם היובל ואם

חומת אנ"ך

אוכיתיו כי קיימתי הכל כמ"ש בתד' הרב הגדול הנז': (לה) והחזקת בו וכו'. במדרש וכי ימוך אחיך הה"ד אשרי משכיל אל דל א"ר יונה נותן אל דל לא כתיב אלא משכיל אל דל הוי מסתכל בו האיך לזכותו ע"ש שהאריכו במדרש בענין מצות הצדקה ואפשר לרמוז במ"ש והחזקת בו דהול"ל תחזיק בו. ואפשר דרמז די"ו והחזקת מוליד תיבה כאלו החזקת והחזקת ע"ד שארז"ל ויתן לך יתן ויחזור ויתן. והכא הפירו' החזקת והחזקת כי אם החזקת פעם א' ומטה ידו פעם אחרת לא תסבור שכבר יצאת י"ח עמו. אין זאת אלא הגם שהחזקת כבר והחזקת פעם אחרת. עוד ירמוז דלא יתן מתנה מרובה פעם אחת שאם כה יעשה העני מוציאה תכף ויחזור לעניו. ולכן צריך שיתן לו מעט מעט כדי שיועיל לו לזמן הרבה וזה הרמז החזקת והחזקת כי אשר עלה על לבך לתת תחזיק ידו כמה פעמים. עוד אפשר לרמוז במ"ש הגאון מהר"ר נפתלי ז"ל בסגולת חכמים בפתיחת מגילה משם המקובלים כי כאשר יקבל עליו לדקה תכף משמים יריק לו ברכה על ידי השכינה ע"ש באורך וזה רמז והחזקת דקודם שתחזיק ידו כבר נשפע עליך שפע רב ואח"כ והחזקת

מרפא לשון

התבואה בנוס' ישי' ית עללתה במפיק ה"א. לג) ואשר יגאל מן הלוים, ודיפרוק. כ' היא"ר ז"ל צ"ע משמעותו כי רש"י ז"ל כ' גאולה זו ל' מכירה וי"ל לפי דעת התר' כי הוא מקרא חסר והרי הוא כאלו כתב ואשר יגאל מן הלוים יגאל ואשר לא יגאל ויצא ממכר בית וגו' עכ"ל ואכתי י"ל למה לא מילא התר' חסרונו של מקרא והיל"ל ודיפרוק מן ליואי יפרוק ודלא יפרוק וגו' ואפשר שהוא כן כדרך כמה משניות דאמרינן עלייהו חסורי מחסרא והכי קתני ומ"מ יפה מתר' כל' המקרא שהרי יש בל' גאולה ל' מכירה כמו שאמר בועז לגואל קנה נגד הישבים וגו' אם תגאל גאל ואלו תרגמו בל' מכירה ממש היה סותר לדבר אחר שכתב רש"י ז"ל שלימד על לוי שהקונה מלוי שגואל גאלת עולם וע"ע מ"ש

מסורת הקריאה

מחמת תוקף עשרו וחזקו הוא קונה לכן מלת לצמיתת לגביה דגש ועין לעיל פסוק כ"ג: (לג) הוא, בחירק: (לד) ושדה, השי"ן בח"פ: הוא להם, במלאפום, ונמסר עליו ה' דסבירין היא עין פ'

יָמ֣וּךְ אָחִ֔יךָ וּמָ֥טָה יָד֖וֹ עִמָּ֑ךְ וְהֶחֱזַ֣קְתָּ
בּ֔וֹ גֵּ֧ר וְתוֹשָׁ֛ב וָחַ֖י עִמָּֽךְ׃ לו אַל־תִּקַּ֤ח
מֵֽאִתּוֹ֙ נֶ֣שֶׁךְ וְתַרְבִּ֔ית וְיָרֵ֖אתָ מֵֽאֱלֹהֶ֑יךָ
וְחֵ֥י אָחִ֖יךָ עִמָּֽךְ׃ לז אֶ֨ת־כַּסְפְּךָ֔ לֹֽא־
תִתֵּ֥ן ל֖וֹ בְּנֶ֑שֶׁךְ וּבְמַרְבִּ֖ית לֹא־תִתֵּ֥ן
אָכְלֶֽךָ׃ לח אֲנִ֗י יְהוָה֙ אֱלֹ֣הֵיכֶ֔ם אֲשֶׁר־
הוֹצֵ֥אתִי אֶתְכֶ֖ם מֵאֶ֣רֶץ מִצְרָ֑יִם לָתֵ֤ת
לָכֶם֙ אֶת־אֶ֣רֶץ כְּנַ֔עַן לִהְי֥וֹת לָכֶ֖ם
לֵֽאלֹהִֽים׃ ס ששי רביעי כשהן מחוברין לט * וְכִֽי־
יָמ֥וּךְ אָחִ֛יךָ עִמָּ֖ךְ וְנִמְכַּר־לָ֑ךְ לֹא־
תַעֲבֹ֥ד בּ֖וֹ עֲבֹ֥דַת עָֽבֶד׃ מ כְּשָׂכִ֥יר

* שישי בסת"י

תרגום אונקלוס

אֲחוּךְ . וּתְמוּט יְדֵיהּ עִמָּךְ . וְתַתְקֵיף בֵּיהּ . יְדוּר וְיִתּוֹתַב . וְיֵיחֵי עִמָּךְ : לו. לָא תִסַּב מִנֵּיהּ חִיבּוּלְיָא וְרִבִּיתָא . וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ . וְיֵיחֵי אֲחוּךְ עִמָּךְ : לז. יָת כַּסְפָּךְ . לָא תִתֵּין לֵיהּ בְּחִיבּוּלְיָא . וּבְרִבִּיתָא לָא תִתֵּין מֵיכְלָךְ : לח. אֲנָא . יְיָ אֱלָהֲכוֹן . דְּאַפֵּיקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם . לְמִתַּן לְכוֹן יָת אַרְעָא דִכְנַעַן . לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ : לט. וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אֲחוּךְ . עִמָּךְ וְיִזְדַּבַּן לָךְ . לָא תִפְלַח בֵּיהּ פּוּלְחַן עַבְדִּין : מ. כַּאֲגִירָא

תפסיר הרס"ג

ואד'א תמאהן אכ'יך. פמאלת ידה מעך. פאשדדה. באן יכון לך סאכנא וצ'יפא. פיעיש מעך: (לו) לא תאכ'ד' מנה עיינה ולא רבא. וכ'ף רבך. חתי יעיש אכ'יך מעך: (לז) ולא תדפע אליה ורקך וטעאמך. בעיינה ולא ברבא: (לח) אנא אללה רבכם. אלמכ'רגכם מן בלד מצר. לאעטיכם בלד כנעאן. פאכון לכם אלאהא: (לט) ואד'א תמאהן אכ'יך מעך. פבאע נפסה לך. לא תסתכ'דמה כ'דמה' אלעביד:

נוה שלום

עיין רש"י וראב"ע. (לה) גר ותושב, באן יכון לך סאכנא וצ'יפא, כת"א בנסת"י ידור ויתותב. ומלת גר כמו בארץ מגורי אביו. (לז) בנשך, בעינה, בכסר אלעין. ובמרבית, ולא ברבא,

אבן עזרא

(לה) ומטה ידו. מגזרת לא ימוט והמ"ם שרש וכמוהו אם אמרתי מטה רגלי: אחיך. ישראל: עמך. שאתה חייב לנמצא עמך שאתה רואה: גר ותושב. ואם הוא מארצך או גר ותושב: וחי. כמו יחיה: והחזקת בו. הפך ומטה ידו שלא יפול: (לו) נשך ותרבית. מפורש בדברי הקבלה. תי"ו תרבית נוסף כמו תרמית והוא מגזרת רב רק הוא מהפעלים שלמ"ד שלהם נח נעלם כמו תכלית שנאה ואחר כן פי' הנשך והתרבית גם מ"ם מרבית נוסף כמו מ"ם ואבן משכית: (לח) וטעם אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים. שהייתם גרים והנה נתתי לכם אחוזה והטעם דבק עם גר ותושב וחי עמך גם עם כל הפרשה הנזכרת בעבור גאלת הארץ. והזכיר פרשת ומטה ידו עמך בעבור שיזכיר הישראלי שיהיה לו צורך רב עד שימכור עצמו שיצא ביובל והנה כל פרשת הסדר דבקה: (לט) ונמכר לך. הוא מעצמו

אבי עזר

זו: (לה) (חי עמך כמו יחיה) כי הנראה שהוא פעל עבר אבל תרגום אונקלוס מהפכו להבא וזה שכתב הרב כמו יחיה ועיין במכלול:

רבינו בחיי

לא מצאה ידו ואין לו גואל קרוב שיוכל לגאול אז יצרך להמתין עד היובל ויצא ביובל בחנם ושב לאחזתו. ומוכר שדה זו אינו יכול לגאול כי

ת"א אל תקח מאתו נשך ותרבית. קידושין כ ב"ק קיב מליעא עא ערכין ל: ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך. מליעא עא תמורה ו נדרים סב: את כספך לא תתן בנשך. מליעא ס: לתת לכם. כתובות קי: וכי ימוך אחיך עמך. קידושין כ מליעא עא ערכין ל:

בעל הטורים

מטר: (לו) וחי אחיך עמך. וסמיך ליה אל תקח מאתו נשך ותרבית. למד שכל המלוה ברבית אינו חי וכה"א בנשך נתן חיה לא יחיה: (לז) כסף. בגימ' זה נחש. לעתיד לבא אין הנחש מתרפא דכתיב ונחש עפר לחמו. כן הלוקח רבית לא יקים. ד"א שדומה רבית לנחש שנושך כנחש. רבית עולה תרי"ב שסקול כנגד תרי"ב מצות: (מ) כשכיר. ב'. דין. ואידך עד ילכם לשכיר יומו. כמו למה שאמרו חכמים פועל חוזר אפי' בחצי היום. פי' כשכיר יהיה עמך עד שירצה ואפי' ביומו אם ירצה

רשב"ם

כמפורש באלה מסעי: (לט) עבדת עבד, לרדותו בפרך

רש"י

את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד אבל בן לוי גואל לעולם: (לה) והחזקת בו. אל תניחהו שירד ויפול ויהיה קשה להקימו אלא חזקהו משעת מוטת היד למה זה דומה למשאוי שעל החמור עודהו על החמור אחד תופס בו ומעמידו נפל לארץ חמשה אין מעמידין אותו: גר ותושב. אף אם הוא גר או תושב מ ואיזהו תושב כל שקבל עליו שלא לעבוד ע"א ואוכל נבלות: (לו) נשך ותרבית. חד שוינהו רבנן ולעבור עליו בשני לאוין: ויראת מאלהיך. לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש הימנו ומורה לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו הוצרך לומר ויראת מאלהיך או התולה מעותיו בנכרי כדי להלוותם לישראל ברבית הרי זה דבר המסור ללבו של אדם ומחשבתו לכך הוצרך לומר ויראת מאלהיך: (לח) אשר הוצאתי וגו'. והבחנתי בין בכור לשאינו בכור אף אני יודע ונפרע מן המלוה מעות לישראל ברבית ואומר של נכרי הם. ד"א אשר הוצאתי אתכם מאמ"צ ע"מ שתקבלו עליכם מצותי אפילו הן כבדות עליכם: לתת לכם את ארץ כנען. בשכר שתקבלו מצותי: להיות לכם לאלהים. (ת"כ) שכל הדר בארץ ישראל אני לו לאלהים וכל היוצא ממנה כעובד ע"א: (לט) עבודת עבד. עבודה של גנאי שיהא ניכר בה כעבד שלא יוליך כליו אחריו לבית המרחץ ולא ינעול לו מנעליו: (מ) כשכיר כתושב. עבודת קרקע ומלאכת אומנות

שפתי חכמים

למכור השדה מגרש שלו וקרא דלעיל בבתים וערים בלבד קמיירי לא בשדה מגרש וכו' וצ"ע. וי"ל דהכי קא יליף מקרא דכי אחוזת עולם כלומר אלו לא נאמר כי אחוזת עולם ה"א לא ימכר דכתיב בשדה מגרש פי' לא יוכל למכור הלוי שדה מגרש שלו וקרא דגאולת עולם מיירי בבתים וערים ולא בשדה מגרש אבל השתא דכתיב כי אחוזת עולם הוא להם א"כ ילפי' אחוזת אחוזת מבתים וערים מה בתים יכולין למכור אף שדה מגרש יכולין למכור דומיא דבתים שלא ימכר ממכר עולם וא"כ כיון דילפינן דדין א' להם לבתים וערים ושדה מגרש א"כ לערבינהו קרא ולכתבינהו גבי הדדי אלא ע"כ לא ימכר למכר לגזבר הוא דאתא. ובזה יתורץ נמי הקושיא השניה שהקשה הרא"ם על מתניתא דת"כ: מ פי' אבל לא גר תושב דוקא דומיא דואל תונו את הגר ואהבתם את הגר משום דבריישא דקרא כתיב וכי ימוך אחיך ותושב לאו אחיך הוא כיון שהוא אוכל נבלות אף שמקיים ז' מצות בני נח ואינו עובד

דעת זקנים מבעלי התוספות

אתכם: (לח) לתת לכם את ארץ. כדאמרינן בשלהי מס' כתובות לעולם ידור אדם בארץ ישראל ואפי' בעיר שרובה עכו"ם. ואל ידור בח"ל ואפי' בעיר שרובה ישראל שכל הדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה שנא' להיות לכם לאלהים. וכן דוד הוא אומר כי

מצות השם

(לו) [סמג] (לאו רפ) שלא להלוות ברבית שנא' את כספך לא תתן לו בנשך: (לט) [סמד] (לאו רי) שלא לעבוד בעבד עברי בעבודה שיש בה בזיון ועינוי גדול והכנעה שנאמר לא תעבוד בו עבודת עבד:

חומת אנ"ך

ועם כל זה מעלה עליך הכתוב וחי עמך כאילו אתה החיית אותו. הנס שבו בפרק כבר נפתחו השמים להריק לך ברכה וזהו וחי עמך שגם אתה תחיה בשפע הנשפע לך. וזה רמז מ"ש במדרש הה"ד אשרי משכיל אל דל דתכף כשהוא משכיל נשפע עליו שפע על ידי השכינה שהוא שם אדני גימטריא אל דל. ועם כל זה הנה שכרו ביום רעה ימלטהו ה' וכו'. ובפשיטות יש לרמוז אל דל גימט' אדני שע"י הצדקה מיחד שם אדני עם שם הויה יחוד קבה"ו כמו שכתב רבינו האר"י זצ"ל: (לו) וחי עמך. קודם שיגזלך מושל רשע יהיה אחיך ולא גוי כמו שביאר במדרש. הלא פרוס לחלקים כבר ומה שתפסיד גזור ופרוס אשאל ממך שיהיה לרעב. ועניים מורים דין תניא. א"כ פירושו תלמידים העונים בתורה והרבנים מורים דין תניא. ויראת מאלהיך העומד שם כמו שדרשו רז"ל על פסוק כי יעמוד

מרפא לשון

הרמב"ן ז"ל. לה) והחזקת בו גר ותושב וחי עמך, ותתקיף ביה ידור ויתותב וייחי עמך. ה"ג דלא כנ"א דייר ותותב וכ"כ היא"ר ז"ל וטעמו כ' הרמב"ן שכולם מן המצוה ר"ל שתחזיק בו לגור אתך תחלה וגם תתן לו מקום להתיישב בו וגם פרנסה להתפרנס בה.

מסורת הקריאה

תצוה כ"ט כ"ה: (לה) ומטה, מלעיל: והחזקת בו, מלת והחזקת מלעיל וכן נמסר עליו לית מלעיל, ר"ל לית עוד מלעיל זולת זה ומלת בו דגושה כדין דחיק (לז) את כספך, במקף ובקטן לבד בלי קדמא: בנשך, הנו"ן בסגול באתנחתא. ונמסר עליו י"ו פתחין בסיפרא באתנחתא סוף פסוק, וסגול הוא בכלל פתחין שהוא נקרא פתח קטן: (לח) אני. נמסר עליו לית בטעם רביע

כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל
יַעֲבֹד עִמָּךְ׃ מא וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא
וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־
אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב׃ מב כִּי־עֲבָדַי הֵם
אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד׃ מג לֹא־
תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ׃
מד וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ
מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם
תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה׃ מה וְגַם מִבְּנֵי
הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם
תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם
אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם
לַאֲחֻזָּה׃ מו וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם

תרגום אונקלוס

כְּתוֹתָבָא יְהֵי עִמָּךְ . עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵילָא יִפְלַח עִמָּךְ : מא. וְיִפּוֹק מֵעִמָּךְ . הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּיהּ . וִיתוּב לְזַרְעִיתֵיהּ . וּלְאַחְסָנַת אֲבָהָתוֹהִי יְתוּב : מב. אֲרֵי עַבְדַי אִנּוּן . דְּאַפֵּיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם . לָא יִזְדַּבְּנוּן זְבוּן עַבְדִּין : מג. לָא תִפְלַח בֵּיהּ בְּקַשְׁיוּ . וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ : מד. וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָךְ דִּיהוֹן לָךְ . מִן (יב"י בְּנֵי) עַמְמַיָּא . דִּבְסַחְרָנֵיכוֹן . מִנְּהוֹן תִּקְנוּן עַבְדִּין וְאַמְהָן : מה. וְאַף . מִבְּנֵי תוֹתָבַיָּא עַרְלַיָּא . דְּדָיְרִין עִמְּכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן . וּמִזַּרְעִיתְהוֹן דְּעִמְּכוֹן . דְּאִתְיְלִדוּ בְּאַרְעֲכוֹן . וִיהוֹן לְכוֹן לְאַחְסָנָא : מו. וְתַחְסְנוּן יָתְהוֹן . לִבְנֵיכוֹן

תפסיר הרס"ג

(מ) בל כאגיר או צ'יף יכון מעך. ואלי סנה' אלאטלאק יכ'דמך: (מא) ת'ם יכ'רג מן ענדך. הו ובניה מעה. וירגע אלי עשירתה. ואלי חוז אביה: (מב) לאנהם עבידי. אלד'י אכ'רגתהם מן בלד מצר. פלא יבאעו ביע אלעביד: (מג) ולא תסתולי עליה באקמא. וכ'ף רבך: (מד) ועבדך ואמתך אלד'י יכונו לך. פמן אלאמם אלד'ין חואליכם. מנהם תקתנון עביד ואמא: (מה) ואיצ'א מן בני אלסכאן. אלמקימין מעכם תשתרון מנהם. ומן עשירתהם אלמולודין פי בלדכם. פיכונו לכם חוזא: (מו) תורת'ונהם לבניכם מן בעדכם

אבן עזרא

או גנב ממך ומכרוהו בית דין: (מא) הוא ובניו עמו. זה שהעתיקו חכמים ועבדו לעולם: (מב) וטעם כי עבדי הם. כי אני קניתים מבית עבדים: (מג) תרדה בו. כטעם ממשלה: בפרך. כדברי המתרגם ארמית: (מד) מאת הגוים אשר סביבתיכם. כעמון ומואב ואדום וארם: (מה) וגם מבני התושבים. הדרים בארץ כנען שהיא ארצכם והם מהגוים הנזכרים או מצרים וכל עם חוץ משבעת הגוים כי הכתוב הזהיר עליהם לא תחיה כל נשמה והנה אסור אפילו להאכילם ויתכן שחז"ל אמרו עבד כנעני על הגר הגר בארץ כנען ואיננו כנעני בייחוסו או הם ידעו להוציא זה הדבר לאמתו כי דעתנו נקלה כנגד דעתם: (מו) והתנחלתם. מבנין התפעל וכמוהו והתאויתם לכם: לעלם בהם תעבדו. מותרים רק אשר מצאנו חז"ל שאמרו כי היא מצוה קבלנוה: וטעם ובאחיכם בני ישראל. שתעשה הפרש בין אחיך ובין הנכרי:

רבינו בחיי

אם אחר שתי שנים לפי שצריך שתעמוד ביד הלוקח שתי שנים שיאכל תבואתה וזהו שכתוב במספר שני תבואות ימכר לך. כי מלת שני כולל לשון שנים ולשון שנים ותוך ב' שנים אלו אינו יכול לגאול אלא משם ואילך: והנה זה בהפך מבית שהוא יכול לגאול שנה ראשונה כענין שכתוב ימים תהיה גאולתו ומשם ואילך אינו יכול לגאול זהו שאמר אם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות:

עין משפט

ת"א עד שנת היובל יעבוד עמך. קידושין כ: ויצא מעמך הוא ובניו עמו. קידושין כב: ושב אל. סם טו כא מליעא עא מכות יג: לא ימכרו ממכרת עבד. סנהד' פו עקדה שער ס: וגם מבני. יבמות מז מח סוטה ג גיטין לג קידושין סו: אשר הולידו. יבמות עח סוטה כ: והתנחלתם. מגילה כג כתובות מג נזיר כא גיטין לט קידושין עז כב בתרא קי:

בעל הטורים

יחזור: (מה) הולידו. ב' במס'. דין. ואידך אשר הולידו בנים בתוככם ביחזקאל בענין חלוקת הארץ שלוה ליתן לגרים חלק בארץ שאע"פ שבביאת הארץ לא נטלו גרים חלק בארץ לעתיד לבא יטלו חלק בארץ: (מו) והתנחלתם אותם לבניכם. ב'. דין.

שפתי חכמים

ע"א: נ פי' ד' קראי כתיבי חד עד שנת היובל יעבוד עמך ואוקמוה במוכר עצמו שפגע בו יובל קודם שש ושב אל משפחתו במכרוהו ב"ד שפגע בו יובל קודם שש ואיש אל משפחתו תשובו בנרצע שפגע בו יובל קודם שש לרציעתו. ועבדו לעולם בנרצע שפגע בו יובל אחר שש לרציעתו: ס ולא אחוזת קרקעותיו דא"כ אחוזת אבותיו דכתיב בקרא למ"ל. ועוד הא לאו במוכר אחוזתו קמיירי אלא בכבוד אבותיו הוא כלומר שלא יזלזלו אותו שהוא עבד: ע וא"ת למה צריך רש"י לפרש אותם תקנו. וי"ל אם לא פירש כן הייתי אומר אם היו להם עבדים הכנענים להם אותם

רש"י

כשאר שכירים התנהג בו: עד שנת היובל. אם פגע בו יובל לפני שש שנים נ היובל מוציאו: (מא) הוא ובניו עמו. אמר ר"ש אם הוא נמכר בניו מי מכרן אלא מכאן שרבו חייב במזונות בניו: ואל אחוזת אבותיו. אל כבוד אבותיו ס ואין לזלזלו בכך: אחוזת. חזקת: (מב) כי עבדי הם. (ת"כ) שטרי קודם: לא ימכרו ממכרת עבד. בהכרזה כאן יש עבד למכור ולא יעמידנו על אבן הלקח: (מג) לא תרדה בו בפרך. מלאכה שלא לצורך כדי לענותו אל תאמר לו החם לי את הכוס הזה והוא אינו צריך עדור תחת הגפן עד שאבוא שמא תאמר אין מכיר בדבר אם לצורך אם לאו ואומר אני לו שהוא לצורך הרי הדבר הזה מסור ללב לכך נאמר ויראת: (מד) ועבדך ואמתך אשר יהיו לך. א"ת א"כ במה אשתמש בעבדי איני מושל בו' אומות איני נוחל. שהרי הזהרתני (דברים כ) לא תחיה כל נשמה אלא מי ישמשני: מאת הגוים. הם יהיו לך לעבדים: אשר סביבותיכם. ולא שבתוך גבול ארצכם שהרי בהם אמרתי לא תחיה כל נשמה: (מה) וגם מבני התושבים. שבאו מסביבותיכם לישא נשים בארצכם וילדו להם הבן הולך אחר האב ואינו בכלל לא תחיה אלא אתה מותר לקנותו כעבד: מהם תקנו. ע אותם תקנו: (מו) והתנחלתם אותם לבניכם. החזיקו בהם לנחלה לצורך בניכם אחריכם. ולא יתכן לפרש

מצות השם

(מב) [שמב] (לאו ריא) שלא למכור עבד עברי כדרך שמוכרין הכנעני בהכרזה על אבן סמקא אלא בהצנע ודרך כבוד שנא' לא ימכרו ממכרת עבד:

ספורנו

(מב) כי עבדי הם. אע"פ שהלך זה וקנה אדון לעצמו היה ראוי לכל שעבוד מכל מקום מצד מה שהוא עבדי אין בידו למכור עצמו לעבדות מוחלט:

(מח) אחרי נמכר גאלה תהיה לו. כבר בארו ז"ל (סנהדרין) שלא תאמר מאחר שהלך זה ונעשה משמש לע"ג אדחה אבן אחר הנופל ת"ל אחרי נמכר גאולה תהיה לו:

רמב"ן

(מז) משפחת גר. זה עובד כוכבים כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה להיות לה שמש ולא לאלהות אלא לחטוב לה עצים ולשאוב לה מים לשון רש"י מת"כ. ואם כן יאמר או לעקר ומשפחת גר וקרא עבודת כוכבים עקר בעבור

מרפא לשון

מד) מהם תקנו, תקנון. צ"ל למה לא תר' תזבנון ונר' טעמו שאינו ל' קנייה של מכר לבד דמאי נ"מ לקנות מהם ולא ישאר בידו אבל הוא ל' קנייה של זכות שיהיה קניינו מהם לעולם ודבק הוא למש"ה על זה והיו לכם לאחזה, וכבר נת' בסוף פ' ויגש דכל קנין שהוא ל' זכייה הוא קרא ותר' ול'מהם תקנו כמו אותם תקנו כמ"ש

מסורת הקריאה

בספר זה ובריש פסוק: (לט) עבדת. מלעיל: (מד) ועבדך ואמתך. לית ושארא ואמתך בסגול: (מה) הגרים, נמסר ד' קמץ. ר"ל ד' שהג' בקמץ ושארא בצירי, וסימן א' דין. ב' לעיל פסוק ו', ג' והגרים עמהם (דה"ב ט"ו ט') ד' הגרים בתוככם (יחזקאל מ"ז כ"ב): והיו. מלרע: (מו) ובאחיכם. נמסר ו' מלי בטעמא אזלא ומהפך. אזלא הוא קדמא. וסימן א' ובאחיכם. דין. ב' כל העדה (במדבר כ' א') ג' וכל צורותיו (יחזקאל מ"ג י"א) ד' הקצותהם. (צ"ל בקניתיהם על יאשיהו (ד"ה ב' ל"ה כ"ה) ה' גדבריא (דניאל ג' ב') ו' זמריא

ויקרא כה בהר

אחריכם לרשת אחזה לעלם בהם
תעבדו ובאחיכם בני־ישראל איש
באחיו לא־תרדה בו בפרך: ס
שביעי מז *וכי תשיג יד גר ותושב עמך
ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב
עמך או לעקר משפחת גר:
מח אחרי נמכר גאלה תהיה־לו
אחד מאחיו יגאלנו: מט או־דדו או
בן־דדו יגאלנו או־משאר בשרו
ממשפחתו יגאלנו או־השיגה ידו
ונגאל: נ וחשב עם־קנהו משנת

* שביעי בפסח״י (רביעי כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

בתריכון לירותת אחסנא. לעלם בהון תפלחון. ובאחיכון בני ישראל גבר באחוהי. לא תפלח ביה בקשיו: מז. וארי תדביק. יד ערל ותותב דעמך. ויתמסכן אחוך עמיה. ויזדבן. לערל תותב דעמך. או לארמאי מזרעית גיורא: מח. בתר דאזדבן. פורקנא יהי ליה. חד מאחוהי יפרקניה: מט. או אחבוהי. או בר אחבוהי יפרקניה. או מקריב בשריה. מזרעיתיה יפרקניה. או דתדביק ידיה ויתפריק: נ. ויחשיב עם זבניה.

ת״א לרשת אחזה. בכורות יג: לעולם בהם תעבדו. ברכות מז סוטה ג גיטין לח קידושין כב נדה מז: וכי תשיג. קידושין יד: לגר תושב עמך או לעקר. שם ב״ק קיג ערכין ל: אחד מאחיו. קידושין כא: או דדו או בן דדו יגאלנו. יבמות כד קידושין טו: או השיגה ידו. שם טז: ממשפחתו יגאלנו. יבמות כד קידושין כא: וחשב עם קנהו. שם יז קמא קיג:

תפסיר הרס״ג

כמיראת' אלחוז. ותסתכ'דמונהם אבדא. ואמא אכ'ותכם בני אסראיל פכל ואחד לא יסתולי עלי אכ'יה באקמא: (מז) ואן נאלת יד ג'ריב או סאכן מעך. ותמאהן אכ'יך מעה. פבאע נפסה לג'ריב או סאכן מעך. או לאצל עשירה' אלג'ריב: (מח) פבעד מא אנבאע יכון לה פכאך. ואחד מן אכ'ותה יפתכה: (מט) או עמה או אבן עמה יפתכה. או מן נסיב ד'אתה. מן עשירתה יפתכה. או נאלת ידה פפך נפסה: (נ) פליחאסב משתריה. כם מן סנה'

נוה שלום

ענינם אחד. (מו) לעלם, אבדא, הזמן הארוך שאין לו קץ יקרא בערבי אבד, אבל מלת לעלם שאצל עבד עברי תרגם אלי אלדהר, לפי שיש לו קץ עד היובל. (מז) גר ותושב, ג'ריב או סאכן, וכן תרגם לגר תושב שבסוף הפסוק, ומלת או נסתרת בשתיהן, ותרגם גר, ג'ריב, והוא הגר הלן ועובר לדרכו, ותרגם תושב סאכן, ובמקום אחר תרגם צ'יף והכל אחד והוא הנקרא בדרז״ל גר תושב.

בעל הטורים

ולידך והתנחלתם את הארץ. זהו שאמרו חכמים דעבד איתקש לקרקעות לקנות בכסף ובשטר ובחזקה: (מט) בן דדו. חסר וי״ו אותיות בן דוד: (נא) אם עוד רבות בשנים. רבות בגימ' יובל

רש״י

הנחילום לבניכם שא״כ היה לו לכתוב והנחלתם אותם לבניכם: והתנחלתם. כמו והתחזקתם: איש באחיו. להביא נשיא בעמו ומלך במשרתיו שלא לרדות בפרך: (מז) יד גר ותושב. גר והוא תושב כתרגומו ערל תותב וסופו מוכיח ונמכר לגר תושב: וכי תשיג יד גר ותושב עמך. מי גרם לו שיעשיר דבוקו עמך: ומך אחיך עמו. מי גרם לו שימוך דבוקו עמו ע״י שלמד ממעשיו: משפחת גר. זה עכו״ם כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לע״א עצמה להיות לה שמש ולא לאלהות אלא לחטוב עצים ולשאוב מים: (מח) גאולה תהיה לו. מיד אל תניחהו שיטמע פ עד שנת היובל שהרי כל עצמו לא קנאו אלא לעובדו עד היובל שהרי ביובל יצא כמו שנאמר למטה ויצא בשנת היובל ובנכרי שתחת ידך הכתוב מדבר צ ואעפ״כ לא תבא עליו בעקיפין מפני חלול השם אלא כשיבא ליגאל ידקדק בחשבון לפי המגיע בכל שנה ושנה ינכה לו הנכרי מן דמיו אם היו עשרים שנה משנמכר עד היובל וקנאו בעשרים מנה נמצא שקנה הנכרי עבודת שנה במנה ואם שהה זה אצלו ה' שנים ובא ליגאל ינכה לו חמשה מנים ויתן לו העבד ט״ו מנים

רשב״ם

כעבד כנען: (מז) או לעקר. שנעקר מזה המלכות רחוק מארצכם לא תושב ולא גר ולא גוי ואזרח:

שפתי חכמים

עבדים תקנו מהם. לכך פרש״י אותם תקנו כלומר הם עצמם תקנו. ועי״ל לכן פרש״י אותם תקנו ר״ל האבות של בנים מותר לקנות ר״ם בניהם שמותרים לקנות אבל אי פי' של מהם כמשמעו הייתי אומר פי' מן האבות מותר לקנות הבנים אבל האבות עצמן אסורין לקנות לעבדים ל״פ מהם תקנו אותם תקנו אפי' האבות עצמן מותר לקנות כמו הבנים. וא״ת ולמה לא פרש״י זה לעיל גבי מהם תקנו עבד ואמה. וי״ל דלעיל לא צריך רש״י לפרש מידי לפי שהכל' גופיה מפרש והולך מהם תקנו עבד ואמה אבל כאן שלא כתיב בפסוק מידי בתריה ולא ידעינן היכא קאי מהם תקנו דלמא קאי אבהמות וה״פ מהם תקנו בהמות לכך צריך רש״י לפרש אותם תקנו. רא״ם. וא״ת מנ״ל לרש״י לפרש אותם תקנו דילמא מהם כמשמעו הוא ולא אותם. וי״ל דלעיל בפרשת שמות כתיב ותמלא הארץ אותם ופרש״י מהם ושם מוכרח שפי' אותם הוא מהם ש״מ דפירושו של אותם מהם ה״נ דפירושו של מהם אותם: פ מצאתי בשם הערוך מטמון תרגום טמיע. ובערוך הגדול מצאתי ויחפרהו ממטמוני' תרגום מן טומעיא כי בא השמש תרגו' ירושלמי טמיעת שמשא ירצה לומר אל תניחהו עד שיהא טמון

דעת זקנים מבעלי התוספות

גרשוני שיוס וגו': (מז) וכי תשיג יד גר. גר זה מלכות מדי. תושב. זו מלכות יון: או לעקר משפחת גר. זו מלכות אדום שתעקר: (מח) אחרי נמכר גאולה תהיה לו. שנא' כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה: אחד מאחיו יגאלנו. ר״ל דהיינו הקב״ה שהוא אחד ואחיו שנא' למען אחי ורעי: (מט) או דודו. זה הקב״ה שנא' זה דודי וזה רעי: או בן דודו. זה מלך המשיח. שנאמר בו אמר אלי בני אתה: או השיגה ידו. ע״י מצות וזכיות שבידו

מצות השם

(מו) [שמו] (עשה קלה) לעבוד בעבד כנעני לעולם שנאמר לעולם בהם תעבודו: (סס) [שמז] (לאו ריב) שלא להעביד עבד עברי בדבר שאין לו צורך בו שנא' לא תרדה בו בפרך:

אבן עזרא

(מז) או לעקר. כמו שרש והטעם ששב לדת ישראל הוא ממשפחת גר ואין ריע לו רק הוא כמו מלת ושרשך הפך וכן ואת סוסיהם תעקר: (מט) או השיגה ידו. שמצא אבדה אז ירש ממון מת ממשפחתו. והזכיר בתחלה האח והמשפחה כי הוא הדבר הנמצא ברוב: (נ) קנהו. בה״א ובלא ה״א שוה: המכרו. שם הפעל מבנין נפעל והשנים שיעמוד עמו כימי שכיר יהיה:

רבינו בחיי

(נ) וחשב עם קונהו. יזהיר הכתוב שידקדק עמו בחשבון ולא יבא עליו בעקיפין לפי שגזל העכו״ם אסור מפני חלול השם ובעכו״ם שתחת ידו הכתוב מדבר ואע״פ כן הזהירה עליו התורה שיזהר עמו שלא יגזול אותו וכך אמרו רז״ל וכן העלו שם בגמרא ריביתא דעכו״ם מותר שנאמר (דברים כג) לנכרי תשיך וכתיב (שם) לא תשיך לאחיך אחיך ולא כותי אבל להטעותו אסור שהרי יש בזה חלול ה'. ואם החזיר לו טעותו הרי זה

רמב״ן

שאדם חייב לשרש אחריה ולעקרה. ואונקלוס תרגם לארמאי והוא הנכון והזכיר הכתוב נמכר לגר התושב עמנו והנמכר לעקר משפחת הגר שהוא עובד כוכבים עצמו. והוא מלשון עקר שרשוהי. ואמר משפחת גר שהגר ותושב שהשיגה ידו עמנו הוא חבור כאח שמך עמו שימכר לעקר משפחתו וצוה הכתוב שתהיה לו גאולה והיא מצות עשה לכל ישראל שנגאל אותו ואחר כך צוה בקרובים שהם קודמים. וטעם המצות ברור כדי שלא ישמע וילמד ממעשיהם כי בשאר הנמכרים הגאולה בקרובים רשות. ולכך אמר כאן כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם לומר אע״פ שאין הגר תושב והעקר חייבין במצות היובל לא יקנו את עבדי להם לעבדים:

מרפא לשון

רש״י ז״ל. מז) יד גר ותושב, ערל ותותב. ה״ג ותותב כל' המקרא וכן ונמכר לגר תושב תותב תר' בלא וי״ו כלשון המקרא ופירושו כ' רש״י ז״ל שהוא תושב וגר' שהיה ראוי לתר' גר ותותב או גיורא תותבא שכל גר שהוא שם עצם הוא קרא ותרגום כמו ואהבתם את הגר, לגר אשר בשעריך, לגר ליתום ולאלמנה ומפני שבא שם תותב סמוך הוא לשון ארמי ומי שאינו יהודי נקרא אצלו ארמאי כמותו, מח) אחרי נמכר, בתר דיזדבן. ה״ג ובנוס' ישנות דאזדבן. והכי דייקא שהוא ל' עבר וכבר כתבתי בכ״מ שכן

מסורת הקריאה

(עזרא ז' כ״ב): (מח) נמכר, הכ״ף בפתח: (נ) המכרו, המונח

הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה
כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי
שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ׃ נא אִם־עוֹד
רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ
מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ׃ נב וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר
בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ
כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ׃
נג כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ
לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ׃ נד וְאִם־לֹא
יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא
וּבָנָיו עִמּוֹ׃ מפטיר נה כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי
אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ כו א לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם

תרגום אונקלוס

מִשַּׁתָּא דְּאִזְדַּבַּן לֵיהּ. עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵילָא. וִיהֵי. כְּסַף זְבִינוֹהִי בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא. כְּיוֹמֵי אֲגִירָא יְהֵי עִמֵּיהּ: נא. אִם עוֹד סַגִּיּוּת בִּשְׁנַיָּא. לְפוּמְהוֹן יָתִיב פּוּרְקָנֵיהּ. מִכְּסַף זְבִינוֹהִי: נב. וְאִם זְעֵיר. אִשְׁתְּאַר בִּשְׁנַיָּא. עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵילָא וְיִחַשֵּׁיב לֵיהּ. כְּפוּם שְׁנוֹהִי. יָתִיב יָת פּוּרְקָנֵיהּ: נג. כַּאֲגִיר שְׁנָא. בִּשְׁנָא יְהֵי עִמֵּיהּ. לָא יִפְלַח בֵּיהּ בְּקַשְׁיוּ לְעֵינָךְ: נד. וְאִם לָא יִתְפְּרֵיק בְּאִלֵּין. וְיִפּוֹק בְּשַׁתָּא דְיוֹבֵילָא. הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּיהּ: נה. אֲרֵי דִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדִין. עַבְדַּי אִנּוּן. דְּאַפֵּיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: א. לָא

תפסיר הרס"ג

אנבאע לה. אלי סנה' אלאטלאק. פיסקט ת'מן ביעה עלי אחצא אלסנין. וליכון מעה פיהא כאייאם אלאגיר: (נא) פאן בק' מן אלסנין כת'יר. פעלי קדרהא ירד פכאכה. מנסובא מן ת'מן שראה: (נב) ואן בקי מן אלסנין קליל. אלי סנה' אלאטלאק פליחאסבה. ועלי קדרהא ירד פכאכה: (נג) ובאלגמלה כאגיר סנה בסנה יכון מעה. לא יסתולי עליה באקמא בחצ'רתך: (נד) ואן לם יפתך בהד'ה אלאמור. פליכ'רג פי סנה' אלאטלאק. הו ובניה מעה: (נה) לאן בני אסראיל עביד לי. אד' הם עבידי. אלד'י אכ'רגתהם מן בלד מצר. אנא אללה רבכם אעבדוני: (א) לא תצנעו לכם

אבן עזרא

(נא) וי"ו אם עוד רבות בשנים. ואם מעט נשאר בשנים. כפ"א רפה בל' ישמעאל והטעם בין היות השנים הנשארות רבות או מועטות: לפיהן ישיב גאלתו. על כסף מקנתו כן יחשב לו: (נג) כשכיר שנה. להוסיף לא ירדנו בפרך לעיניך לא נעזוב הגר לרדות בו בפרך: (נד) ואם לא יגאל באלה. בשנים הנשארות ליובל וי"א על ידי אלה הנזכרים: (נה) כי לי בני ישראל. טעם שתודיעו כן הגר הקונה העבד הישראלי: (א) לא תעשו לכם אלילם. בעבור שנמכר לגוי הזהיר על עבודת כוכבים שלא ישמש אדוניו בפסל ולא יעבוד אדוניו בשבת ובזה יקנהו הנכרי:

רבינו בחיי

קדוש ה' ומפני זה צוה יעקב לבניו להחזיר טעות של עכו"ם הוא שכתוב (בראשית מג) ואת הכסף המושב בפי אמתחותיכם תשיבו בידכם ואע"פ שהיו המצריים עובדי עכו"ם צוה להחזיר אותו מפני קדוש ה' והיה זה קודם מתן תורה וכל שכן בזמן הזה שהאדם חייב בכך גזלו אסור ממ"ש (דברים ז) ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לך בזמן כבוש א"י שהיו מסורין בידך. ועוד מהכתוב הזה וחשב עם קונהו שיש לו לזה שגואל את העבד לדקדק עם העכו"ם אדוניו בחשבון כפי שניו שאם לא דקדק וגזל ממנו יש בדבר חלול ה' יותר מהגוזל לישראל וכן מצינו בתוספתא דבבא קמא הגוזל את העכו"ם חייב להחזיר חמור גזל העכו"ם מגזל ישראל מפני חלול ה' ע"כ. טעם הדבר

ת"א כימי שכיר. קידושין כ ערכין ל: אם עוד רבות בשנים. קידושין כ ערכין ל: ישיב גאלתו. קידושין ח: מכסף מקנתו. קידושין ח ערכין ל: ואם מעט נשאר בשנים. קידושין כ: כפי שניו. קידושין שם ערכין שם: ואם לא יגאל באלה. קידושין שם: ויצא בשנת היובל. שם: כי לי בני ישראל עבדים. שם כג קמא קיז מציעא י:

בעל הטורים

בגירפון כסף: (נב) שניו. ג'. דין. ואידך ורב שיהיו ימי שניו. מספר שניו ולא יחקר. פי' כפי שניו בין אם הם רבים כדכתיב ורב שיהיו ימי שניו או מועטים כדכתיב מספר דהיינו מועטים. כמו נחי מספר לעולם ישיב גאולתו. י"ד פעמים כתיב יובל כפ' כנגד י"ד יובלות שהיו בארץ עד שגלו בימי הושע בן אלה. וי"ט פעמים גאולה יגאלנו ונגאל כנגד י"ט ברכות. לכן צריך לסמוך

שפתי חכמים

בין ע"ה: צ מסכרא אומר כן דאי כע"א שאינו תחת ידו מה אתה יכול לעשות לו עד שיאמר הכ' עליו ויצא בשנת היובל וגו': קוא"ת וסיאך אני יודע אם כונתו לרדותו בפרך שהרי לעיל פי' רש"י לא תרדה בו בפרך מלאכה שלא לצורך וזה אינו יכול לידע שמא הוא לצורך. וע"ק מה שפרש"י לעיל א"ת במי אשתמש כו'. ומאי קשה ליה לרש"י והרי כל מה שהוא צורך לו מותר להשתמש בעבד עברי. וי"ל דמה שפרש"י לעיל לא תרדה בו בפרך מלאכה שלא לצורך כדי לענותו ה"פ שלא תאמר לו החם לי כוס זה וא"צ כו או עדור תחת הגפן זו עד שתבא אפי' הוא לצורך שמא לא יבא לעולם א"כ מתורץ הכל מה שפרש"י וא"ת א"כ במי אשתמש שהרי אפי' מלאכה שהוא לצורך אסור להשתמש כדפרש"י. וגם מתורץ מה שפרש"י ואתה רואה לפי שאתה יכול לראות אם אומר עשה לי מלאכה זו עד שתבא אפי' הוא לצורך נקרא רידוי הואיל

רש"י

וזהו והיה כסף ממכרו במספר שנים: (נ) כימי שכיר יהיה עמו. חשבון המגיע לכל שנה ושנה יחשוב כאלו נשכר עמו כל שנה במנה וינכה לו: (נא) אם עוד רבות בשנים. עד היובל: לפיהן. הכל כמש"פ: (נג) לא ירדנו בפרך לעיניך. כלומר ק ואתה רואה: (נד) ואם לא יגאל באלה. באלה הוא נגאל ואינו נגאל בשש: הוא ובניו עמו. הנכרי חייב במזונות בניו: (נה) כי לי בני ישראל עבדים. שטרי קודם: אני ה' אלהיכם. כל המשעבדן מלמטה כאלו משעבדן מלמעלה: (א) לא תעשו לכם אלילים. (ת"כ) כנגד זה הנמכר לנכרי שלא יאמר

דעת זקנים מבעלי התוספות

שבידו ונגאל: (נ) וחשב עם קונהו. זה שעו שקנהו בעוה"ז: כימי שכיר יהיה עמו. שישיב לו שכירותו כד"א גלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו וגו': (נג) לא ירדנו בפרך. שמוזהרין אוה"ע שלא להשתעבד בישראל יותר מדאי: (נד) ואם לא יגאל באלה. שמשפטים אשר תשים לפניהם שלא קיימו הגלות מ"מ לא אניחם בגלות אלא ויצא בשנת היובל כלומר ביום שימשוך הקב"ה ביובל ויתקע בשופר כדכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים וגו': הוא ובניו עמו. הקב"ה ובני ישראל עמו שנאמר ושב וקבצך ישוב לא נאמר אלא ושב: (נה) כי לי בני ישראל מצות השם (נג) [שמח] (לאו ריג) שלא להניח הכנעני השוכן בארץ ישראל להעביד עבד עברי שמכר עצמו בעבודת פרך שנאמר לא ירדנו בפרך לעיניך:

נחל קדומים

נה (ד) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם כבר ידוע כי בחסדיו יתברך הרבים הוציאנו לפני הזמן והוצרך עשר מכות לפרעה ולמצרים כדי שישלחונו. וכבר נודע כי דצ"ך עד"ש באח"ב ג"י תק"א והוא במספר אש"ר. גם אמרו פ' השולח דאם פדה לשם עבד ישתעבד וז"ש כי לי בני ישראל עבדים וכי תימא למה ישראל בפרטות הם עבדיו לז"א עבדי הם אש"ר הוצאתי אותם והכיתים למצריים מכות כמנין אשר שהם דצך עדש באחב שהיה לפני הזמן והוצאתים לשם עבד וזהו אני ה' אלהיכם כלומר הוצאתים ע"מ שתקבלו אלהותי וכמשז"ל אנכי ה' אלהיך אש"ר הוצאתיך על מנת כן פדיתיך. ולהורות כי הוציאנו לשם עבד שנעבדנו לו יתברך לזה דקדק לומר כי לי בני ישראל עבדים. וכי תימה למה אמר עבדים לז"א עבדי הם אשר הוצאתי כלומר התניתי וקבלו להיות עבדים בהיותם במצרים קודם אשר הוצאתי. וקרוב לזה יתפרש בהקדמה שכתבתי בכמה מקומות דהיה שני שטרות במתנת ארץ ישראל דבשטר בין הבתרים היה עבדות ת' שנה ובשטר המילה יש תנאי אלהותו יתברך והו"ל כשני שטרות היוצאות על שדה א' דאי

חומת אנ"ך

לימין אביון. הרב הגדול הנזכר ז"ל: (נה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי וכו'. אפשר לרמוז כי הגם דיש מקטרגים ומדת הדין ח"ו שולטת מגביר הרחמים וזה רמוז עבדי גימטריא אלהים מדת הדין. ה"ס גימט' הויה דאלפין שם הרחמים. אש"ר בזכו' האבו' שחיו תק"ב שנה כמספר אשר עם הכולל וכל שכותם עבדו את ה' כמ"ש בספר חסידים ובזכותם על יד הבינה שרמוז אש"ר הוצאתי אותם מארץ מצרים ודוק כי קצרתי:

מרפא לשון

דרך אל"ף איתן ויו"ד אית"ן להתחלף בתר'. נא) לפיהן ישיב גאלתו, לפומהון. ה"ג פום במלאפום ובנ"י בשורק והמים דגושה וכן כפי שניו כפום בשורק וכן כוליה לישנא וכל דכוותה כמו

מסורת הקריאה

במ"ם: (נג) בפרך. הבי"ת דגושה והיינו לפי ששניהם אותיות בומ"ף והראשונה בשוא והוא בכלל אתי מרחוק: (נד) באלה, הבי"ת בשוא ולא בקמץ: (נה) כי לי. נמסר עליו בהעלתך (ח' י"ז) כי לי כל. בכור. במונח) ר"ל מלת כי במונח ומלת לי במהפך.

תַעְבְּדוּן לְכוֹן טַעֲוָן . וְצֵילַם וְקָמָא לָא תְקִימוּן לְכוֹן . וְאֶבֶן סִגְדָּא . לָא תִתְּנוּן בְּאַרְעֲכוֹן . לְמִסְגַּד עֲלַהּ . אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן : ב. יָת יוֹמֵי שַׁבְּיָא דִּילִי תִּטְּרוּן . וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דָּחֲלִין . אֲנָא יְיָ :

אֱלִילִ֗ם וּפֶ֤סֶל וּמַצֵּבָה֙ לֹא־תָקִ֣ימוּ לָכֶ֔ם וְאֶ֣בֶן מַשְׂכִּ֗ית לֹ֤א תִתְּנוּ֙ בְּאַרְצְכֶ֔ם לְהִשְׁתַּחֲוֹ֖ת עָלֶ֑יהָ כִּ֛י אֲנִ֥י יְהוָ֖ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ ב אֶת־שַׁבְּתֹתַ֣י תִּשְׁמֹ֔רוּ וּמִקְדָּשִׁ֖י תִּירָ֑אוּ אֲנִ֖י יְהוָֽה׃
פ פ פ

אות'אנא. ומנחותה ונצבה לא תקימו לכם. וחגר מזכ'רפא. לא תצנעו פי בלדכם. לתסגדו לה. אנא אללה רבכם אלואחד : (ב) סבותי פאחפצ'והא. ומקדסי פהאבוה. אנא אללה אגאזיכם כ'ירא :

נוה שלום

(א) אלילים, אות'אנא, צלמים, ופסל, ומנחותא, מאבנים מפוסלות. ומה שמתרגם בפסוקים אחרים פסל, פסלא, הוא לשון גנאי בערבי ע"ל דברים ד יט. משכית, מזכ'רפא, מצוירת.

אבן עזרא

(ב) ומקדשי תיראו. שיבא למקדש שלש רגלים ויתכן להיות טעם לא תעשו לכם אלילים בעבור שאמר עבדי הם ואחר שהם עבדי יעבדו אותי לבדי ולא אחרים: ופסל. ידוע, ומצבה לפסל: משכית, שם כמו מרבית וטעמו אבן מצויירת מגזרת עברו משכיות לבב שכיות החמדה: לא תתנו בארצכם. זה משפט עבודת כוכבים במרקוליס: כי אני ה' אלהיכם. לי תשתחוו ובתרגום ירושלמי כן: (ב) את שבתותי תשמרו. שנות השמיטה: ומקדשי תיראו. שנת היובל. כי כן כתוב קדש תהיה לכם ולפי דעתי שהזכיר את שבתותי מטעם ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני ולא בעבור שהזכירה להשתחות עליו והטעם שתבואו בכל שבת להשתחות לפני ולא על אבן משכית רק מקדשי והנה הזכיר היום הנבחר כי הוא נבחר לעבודת השם כאשר פירשתי וגם הזכיר המקום הנבחר: וטעם אני ה'. ששבתי מכל מלאכה בשבת ובכבודי דר במקדש על כן הזכיר מלת תיראו:

חסלת פרשת בהר סיני

בעל הטורים

גאולה לתפלה: (א) ופסל. הפ"א עקומה לומר לך שכל המודה בע"א כאלו כופר בכל התורה כולה שניתנה מנשיקות פיהו של הקב"ה: (ב) את שבתותי תשמורו. סמך לע"א ששקול שבת כנגד ע"א וסמיך לו את מקדשי תיראו שאין בנין בהמ"ק דוחה שבת: את שבתותי תשמורו. הרי שכתב שמירה אחר השבת. שמור את יום השבת הרי שמירה לפניו. שצריך שמירה בין מלפניו בין מלאחריו והיא תוספת מחול על הקדש:

רשב"ם

(א) משכית. מן שכה כמו מרבית מן רבה. ואיני מוצא לו חבר כי אם חברו עברו משכיות לבב. ל' ראיית לבבו. אף כאן אבן רואה שיש לו בה צלמים וציורים להסתכל בהן:

רש"י

הואיל ורבי מגלה עריות ר אף אני כמותו הואיל ורבי עובד ע"א אף אני כמותו הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו לכך נאמרו מקראות הללו ואף הפרשיות הללו נאמרו על הסדר בתחלה הזהיר על השביעית ואם חמד ממון ונחשד על השביעית סופו למכור מטלטליו לכך סמך לה וכי תמכרו ממכר (מה כתיב ביה או קנה מיד וגו'. ד"א הנקנה מיד ליד) לא חזר בו סוף מוכר אחוזתו לא חזר בו סוף מוכר את ביתו לא חזר בו סוף לוה ברבית כל אלו האחרונות קשות מן הראשונות לא חזר בו סוף מוכר את עצמו לא חזר בו לא דיו לישראל אלא אפילו לנכרי: ואבן משכית. ל' כסוי כמו (שמות לג) ושכותי כפי שמכסין הקרקע ברצפת אבנים: להשתחות עליה. אפילו לשמים לפי שהשתחואה בפשוט ידים ורגלים היא ש ואסרה תורה לעשות כן חוץ מן המקדש: (ב) אני ה'. נאמן לשלם שכר:

חסלת פרשת בהר

שפתי חכמים

ואמר עד שאבא: ר וא"ת בשלמא ע"א ושבת כתיבי בקרא הכא בפרשה אלא ג"ע לא הוזכר בקרא למה נקט רש"י ג"ע. וי"ל אף שלא נזכר בקרא ג"ע למזו ג"כ על ג"ע כיון שהזכיר ע"א כדאמר במדרש שני שדיך וגו' שהיו השני לוחות מכוונים דבור כנגד דבור לא תנאף כנגד לא יהיה לך דהיינו ג"ע. א"נ ע"ד שאמרו לא עבדו ישראל ע"א אלא כדי להתירם בעריות והא דהזהיר שבת דהא כל המחלל שבת כאלו כופר בבריאת עו"א א"נ כגון שיקנה העבד למשכב זכור היינו עריות: ש וא"ת מנלן לרש"י שהשתחואה בפישוט ידים ורגלים. וי"ל דלעיל בפ' וישב כתיב הלהשתחות לך אפים ארצה ש"מ דהשתחואה בפישוט ידים ורגלים היא: ת וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא אף במקדש אסור לעשות כן. וי"ל דכתיב בקרא ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה משמע בארצכם אסרה תורה אבל במקדש לא אסרה תורה:

דעת זקנים מבעלי התוספות

עבדים. ולא עבדי עשו: אני ה' אלהיכם. וכתיב עוד לא תעשו לכם אלילים ומה שייך זה לכאן אלא אומר אני שבא ליתן טעם על מה אנו נגאלין בלא קיום המצות שהרי מ"מ קיימו דבור לא יהיה לך אלהים אחרים: (א) ואבן משכית. אבן שיש בו צורה ובכ"א מסתכלין בה ומשתחוים עליה ודומה שמשתחוה לצורה ומשכית ל' שכיה שהכל שכין ביופיה: (ב) את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו. אקדים מקדש לשמירת שבת לומר לך מה שמירת שבת לעולם שנאמר אות היא לעולם אף מורא מקדש לעולם שאף בחורבנו אסור ליכנס בו:

מצות השם

(א) [שמע] (לאו ריד) שלא לעשות אבן מוכנת להשתחות עליה אפי' היה זה לשם יתברך שנאמר ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה:

הפטרת בהר ירמיהו סי' לב

א וַיֹּ֖אמֶר יִרְמְיָ֑הוּ הָיָ֥ה דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃ ב הִנֵּ֡ה
חֲנַמְאֵ֞ל בֶּן־שַׁלֻּ֣ם דֹּדְךָ֗ בָּ֤א אֵלֶ֙יךָ֙ לֵאמֹ֔ר קְנֵ֣ה לְךָ֗ אֶת־
שָׂדִי֙ אֲשֶׁ֣ר בַּעֲנָת֔וֹת כִּ֣י לְךָ֛ מִשְׁפַּ֥ט הַגְּאֻלָּ֖ה לִקְנֽוֹת׃
ג וַיָּבֹ֣א אֵלַ֡י חֲנַמְאֵ֣ל בֶּן־דֹּדִי֩ כִּדְבַ֨ר יְהוָ֜ה אֶל־חֲצַ֣ר
הַמַּטָּרָ֗ה וַיֹּ֣אמֶר אֵלַ֡י קְנֵ֣ה נָ֠א אֶת־שָׂדִ֨י אֲשֶׁר־בַּעֲנָת֜וֹת
אֲשֶׁ֣ר ׀ בְּאֶ֣רֶץ בִּנְיָמִ֗ין כִּֽי־לְךָ֞ מִשְׁפַּ֧ט הַיְרֻשָּׁ֛ה וּלְךָ֥
הַגְּאֻלָּ֖ה קְנֵה־לָ֑ךְ וָאֵדַ֕ע כִּ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה הֽוּא׃ ד וָֽאֶקְנֶה֙
אֶת־הַשָּׂדֶ֔ה מֵאֵ֛ת חֲנַמְאֵ֥ל בֶּן־דֹּדִ֖י אֲשֶׁ֣ר בַּעֲנָת֑וֹת
וָֽאֶשְׁקֲלָה־לּוֹ֙ אֶת־הַכֶּ֔סֶף שִׁבְעָ֥ה שְׁקָלִ֖ים וַעֲשָׂרָ֥ה

רד"ק

(א) ויאמר ירמיהו. חנמאל בן שלום דודך. שלום היה דוד ירמיהו אחי אביו כמו שאומר חנמאל בן דודי. בא אליך שהולך למכור שדהו והנה הוא בא אליך ויאמר לך שתקנהו: (ב) משפט הגאולה. אם מכרתיו לאחר לך משפט הגאולה שתגאלהו מידו אף כי אתה ראוי לקנותו מידי: (ג) כדבר ה'. כמו שאמר ה' שיבא אלי כן עשה: כי דבר ה' הוא. ידעתי כי מהשם הוא שאקנהו כי אם לא היה מאתו למה אמר אלי שיבא חנמאל אלי למכור שדהו. ויש מפרשים כי חנמאל בא ע"פ הדבור לירמיהו: (ד) ואשקלה לו. הקו"ף בשו"א ופת"ח: את הכסף. הכסף שהסתכתי עמו שבעה שקלים ועשרה הכסף השקלים הם מנים והכסף הוא סלעים. וכן ת"י שבעה מנין

רבינו בחיי

כי הגוזל לישראל חברו אינו קורא תגר ואינו נותן דופי באמונת ישראל אבל הגוזל את העכו"ם קורא תגר ונותן דופי באמונת ישראל ובתורת משה והרי זה מחלל את ה'. מצורף לזה תמצא שהתפלל שלמה ע"ה להקב"ה כי כשיבא ישראל להתפלל בבית שבנה לשמו שיתן לו שאלתו כפי מה שידע שראוי לכך זהו שאמר (מ"א ח) אשר תדע את לבבו ואם יבא הנכרי שם להתפלל שיתן לו שאלתו על כל פנים זהו שאמר (שם) ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי כלומר בין ראוי בין שאינו ראוי תן לו והטעם לפי שהישראל אינו קורא תגר והנכרי קורא תגר:

מרפא לשון

צא מן התיבה פוק בשורק וזה ממה שיורה כי עיקר הלשון היה בשורק וכמו ששמעתי ששתי תנועות חולם קמץ אינם אלא בלה"ק וסי' כי ה"ק לישראל הוא ועכשיו נהגו לקרותם בחולם בתאר לה"ק אבל בדניאל ופום ממלל רברבן בשורק כמנהג הלשון. א) ואבן משכית, ואבן סגדא. לשון משכית, י"מ לשון כיסוי כלומר אבן שמכסה על הקרקע וי"מ שהיא מל' משכיות לבב כלומר אבן המצויירת אבל לא יתכן לתרגמה כן כמשמעה אבנא דמכסייא או אבנא דמצויירא מפני שיהיה משמעו שאם אינה מכוסה שהיא עגולה או אם אינה מצויירת אין בה איסור ומותר להשתחות עליה ולכן תר' אבן סגדא כפי הפועל שפירש לה הכ' להשתחות עליה ועמ"ש בפ' במדבר ד' ס' בס"ד.

נחל קדומים

בעי בהאי גבי אי בעי בהאי גבי וכשראו ישראל דהיו נטמעים ח"ו ביטלו שטר בין זבתרים של גלות ורצו בשטר המילה בקבלת אלהותו וזה בקיצור נמרץ וז"ש עבדי הם אשר הוצאתי דהם בחרו בשטר המילה אני ה' אלהיכם שקבלתם אלהותי ומשום הכי יצאתם בתוך הזמן וקבלתם התורה וא"כ זה מפורסם כי עבדי הם וקבלתם אלהותי ובמקומות אחרים כתבתי דכאשר עשו העגל הקב"ה תפס השיטה דשני שטרות קיימין גלות וקבלת אלהותו ובזה אפשר לרמוז בפ' הן גאלתי אתכם אחרית כראשית להיות לכם לאלהים הכונה דבגאולה נחזור לתנאי המילה לבד כמו שהיה ביצ"מ וזה שאמר הן גאלתי אתכם אחרית בגאולה העתידה כראשית כימי צאת ממצרים להיות לכם לאלהים בזה התנאי דוקא ונסתלק תנאי הגלות ודוק כי קצרתי:

מסורת הקריאה

ודין כי לי במקף ובמהפך וסימן עבדים זריזין בוכריא מתינין פי' בעלי המסורת נתנו סימן דרך הלצה כמנהגם בלשון תרגום, עבדים הוא הך דהכא דסמיך ליה מלת עבדים נתנו סימן זריזין, לומר כמו עבדים שהם זריזין במלאכתם, כן כי לי דהכא הוא במקף ונקרא במהירות ובזריזות, בוכריא מתינין, ר"ל הך דבהעלתך שהוא סמוך למלת כל בכור הוא במונח כמו בכור ואדון שהוא במתון ונחת כן מלת כי הוא במתון וניגון: ·
(א) משכית, השי"ן שמאלי: (ב) תשמרו, המ"ם בחולם:

הפטרת בהר

הַכָּֽסֶף׃ ה וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֶחְתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל
הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם׃ ו וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה
אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי׃
ז וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־
מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים
בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר
הַמַּטָּרָה׃ ח וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר׃ ט כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־
הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת
הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־
חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים׃ י כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד
יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת׃
יא וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה
אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר׃ יב אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה ׀
אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל
וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־דָּבָר׃ יג עֹשֶׂה
חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֺן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם
אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
יד גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת
עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו
וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו׃ טו אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל
וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה׃
טז וַתֹּצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּאֹתוֹת
וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא
גָּדוֹל׃ יז וַתִּתֵּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ
לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ יח וַיָּבֹאוּ
וַיִּרְשׁוּ אֹתָהּ וְלֹא־שָׁמְעוּ בְקוֹלֶךָ וּבְתֹרוֹתְךָ לֹא־הָלָכוּ
אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת לֹא עָשׂוּ וַתַּקְרֵא
אֹתָם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת׃ יט הִנֵּה הַסֹּלְלוֹת בָּאוּ
הָעִיר לְלָכְדָהּ וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים
עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַחֶרֶב וְהָרָעָב וְהַדָּבֶר וַאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
הָיָה וְהִנְּךָ רֹאֶה׃ כ וְאַתָּה אָמַרְתָּ אֵלַי אֲדֹנָי יְהוִה קְנֵה־
לְךָ הַשָּׂדֶה בַּכֶּסֶף וְהָעֵד עֵדִים וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד

מסורת הקריאה

הפטרת בהר

(ז) בענתות, נמסר עליו קמץ, ר"ל דין לחוד בעניינא בקמץ הבי"ת ושארא בפתח, וכתב רוו"ה שכ"ה במ"ג רפ"ו אבל באחרים גם ב"ב כ"י בולהון פתחין: (ח) אלי, הנגינה בלמ"ד: קנה נא, במקף בכ"י וס"מ וכמשפטו המפורש במשפטי הטעמים רוו"ה: בענתות עי' פסוק ז'. ואדע. נמסר ג' בקריאה ובטעם זקף. וסי' א' ואדע כי לא אבוש (ישעיה נ' ז') [אבל בספרים שלנו הוא בטעם טפחא] ב' ואדע כי דבר ה' הוא (דין) ג' יאדע כי כרובים המה (יחזקאל י' כ'): (ט) בענתות. עי' פסוק ז': ואשקלה. הקו"ף בחטף פתח עפ"י המסרה כי הובא במ"ש: (יא) את החתום. במקף. ובכ"י את בדרגא והאל"ף בצירי: (יד) ספר. הנגינה בסמ"ך: ונחתם. נמסר ו' בקריאה וקמצין ר"ל התי"ו בקמ"ץ. ונמסר במס"ג במ"א ח' מ"ו. וסי' א' ואנפת בם, ונחתם (מ"ב ח' מ"ו) ב' וחברו דדה"ב (ו' ל"ו) וסלחת לעמך (מ"ב ח' נ') ד' לקוח את הספרים (ירמיה ל"ב י"ד) ה' עשה לך מוסרות (שם כ"ז ב') ו' וישאל דוד בה' (דה"א י"ד י'): (טו) יקנו. מלרע: (יח) עשה. מלעיל: (כ) שמת, הנגינה בתי"ו: (כג) וירשו. היו"ד במתג והרי"ש בשוא נע:

צוארי שלל

(טו) אשר שמת אותות ומופתים בארץ מצרים עד היום הזה. אפשר במה שהוכיח מהרש"פ דגאולת מצרים מועלת לנו תמיד וכמו שכתב בזהר הקדוש דלכן מזכירים גאולת מצרים והשירה קודם יוצר והעמידה כי בם נרמזה הגאולה העתידה והוא תקון לשכינה ובהא א"ש מ"ש עד היום הזה:

א"נ אותות ומופתים בארץ מצרים על האותות שהיו בארץ עצמה כמו הברד והארבה וכתב בס' מנחה בלולה שקבל שהארבה אפי' בהיותו קרוב לארץ מצרים מטה הדרך ואינו נכנס וכמדומה שגם ברד שמעתי שאינו עושה מעולם וזהו עד היום הזה. ובישראל ובאדם שאלו ממכות שהיו בארץ לא היו בארץ גושן. א"נ ובישראל במ"ש שהמכות היו באות כרגע על ישראל ואח"כ הולכות על המצריים כדי שידעו

רד"ק

מנין ועשר שהעין דכסף: (ה) ואכתוב בספר ואחתום. כתבתי דברי המקנה בספר ואח"כ חתמתי הספר בחותם: ואעד עדים. במקנה שקניתי העדתי עדים כלומר בפני עדים שזמנתי לכך קניתי השדה והם היו חותמים בספר המקנה: ואשקול הכסף במאזנים. כבר אמר למעלה ואשקלה לו אלא רוצה לומר שבפני עדי המקנה שקל לו הכסף משקל ישר במאזנים כדי שלא יוכל להיות ביניהם דברים על משקל הכסף: (ו) ואקח את וגו' החתום. ר"ל ספר המקנה החתום כמש"א ואחתום: המצוה והחקים. ר"ל ספר המצוה והחקים וספר שזכר עומד במקום שנים וספר זה הוא תנאי המכירה כמו מספר שני תבואות שהוא מצוה בתורה והחקים מנהגים שהיו נוהגין בזמן ההוא בענין המכירה וכל זה כתוב בספר אחד: ואת הגלוי. רוצה לומר ספר הגלוי כי שני ספרים כתב במקנה האחד שהיה חתום ואחד שהיה גלוי כשירצו לראותו ולקרותו שיעשו כדי שלא יפתחו החתום. והנה הם שלשה ספרים. ואדוני אבי ז"ל פירש הגלוי ספר שכתב בו שגלה אוזן הגואלים אם ירצו לקנות. כמו שעשה בעז. וי"ת ית שטרא דזביני וגו' כבעמוד: (ז) ואתן את הספר המקנה. בא בה"א הידיעה עם הסמיכות כמו ממלכות הארץ כמו שכתבנו למעלה: לעיני חנמאל דודי. רוצה לומר בן דודי כי בן דודו היה כמו שאמר למעלה וכן ואת לוט אחיו רוצה לומר בן אחיו. או חנמאל זה היה אחר שהיה דודו אחי אביו והמוכר היה בן דודו. אבל חנמאל זה שהיה דודו היה שם בעת המקנה. ובאמרו שנתן לו ספר המקנה ר"ל עם הספרים האחרים אלא שזכר ספר המקנה שהוא העיקר: הכותבים בספר המקנה. ר"ל שחתמו בו שמם לעדות: (ט) לקוח. מקור במקום צווי כמו זכור את יום השבת הלוך וקראת והדומים להם: ואת החתום. ספר המצוה והחקים וגם הוא היה חתום: למען יעמדו ימים רבים. עד שוב הגולה שאז תתקיים נבואת עוד יקנו בתים ולהיות לאות לשיבת הגלות לזה הוצרך לקנות השדה לנחמה לישראל שלא יחשבו שאבדה תקותם אם יגלו: (יב) אהה. אתה עשית את השמים ואת הארץ. וכיון שעשית אותם לא יתכן שיפלא ויעלם ממך כל דבר הנעשה בין בשמים בין בארץ ואם תתן העיר ביד הכשדים אתה ידעת וחשב ירמיהו כי אולי שב אפו ונחם מרוב חסדיו וזכר להם חסדי אבות הראשונים לפיכך אמר עושה חסד לאלפים שאם לא כן למה אמר שיקנה השדה והעיר קרובה להכבש. וזהו ענין תפלתו:

(למלאות הגליון הצגנו פה המצודת ציון מהפטרה זו)

(ג) משפט. ענין מנהג וסדר. וכן ומשפט הכהנים (ש"א ב): (ה) בספר. כן נקראת מגילה כתובה: (ט) יעמדו. יתקיימו: (יב) אהה. הוא ענין צעקת יללה: יפלא. ענין

נחל קדומים

ג (א) אם בחקתי תלכו וגו'. מה כתיב למעלה את שבתותי תשמורו ומקדשי. אפשר לרמוז מ"ש הר"ן פ' אעפ"י דלא הוזכרה עונת ת"ח במשנה דזמנין דמשכחת דגם בשבת יהיה מוכרח לעיין בתורה להוציא לאור דין הנצרך ופטור. ולפי דעתו אפשר רמז את שבתותי תשמורו ומקדשי ר"ת אשתו דעונתן של ת"ח משבת. ועם כל זה לפעמים אם בחוקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה כמ"ש בת"כ ולפי דעת הר"ן דאם יש לו לעסוק בתורה באור שבת פטור. אמנם אני ההדיוט כתבתי בעניותי דלפי הנראה מהזהר הקדוש צריך לקיים מצותו וזמן תורה לחוד וכן משמע ומסתמות הפוסקים ומה שלא נשנה במשנה ה"ט כמ"ש מהר"ם שיף דהם זהירים בצניעות לכך לא זכר התנא עונתן. ולפי זה נאמר דלכך הקדים רמז זה והוא רמז בעלמא דאף במשנה לא נשנה משום צניעות ואח"כ כתיב אם בחוקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה והוי על דרך שכתב רש"י פ' ויקהל הקדים אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת ואף אנו בעניותנו נאמר דהקדים רמז זה ואח"כ אם בחוקותי תלכו שיהיו עמלים בתורה לומר שהתורה אינה דוחה את השבת, לקיים מצותו. והנה ר"ת אם בחוקותי תלכו ואת הוא אבות. ואפשר לרמוז במ"ש המפרשים דיש שבת גופני ושבת רוחני וזהו את שבתותי תשמורו גשמי' ורוחני והמשמר שבת גופני משפיעים לו בעוה"ז ורוחני לעוה"ב כמ"ש הרב זב"ח פ' עקב. וכי תימא מהו שמירת שבת רוחני לז"א אם בחוקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה כלומר בשבת וזהו שמירת שבת רוחני עכ"ד וידוע מ"ש בזהר הקדוש דהמחדש חידושי תורה בשבת גורם נחת רוח גדול לאביו בעוה"ב וזה הרמז אבות כלומר דבעסק התורה בשבת הוא גורם יקר וגדולה לאבות בעוה"ב: (ב) ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. אמרו רז"ל ועשיתם אותם א"ר חמא בר חנינא אם שמרתם הריני מעלה עליכם כאלו אתם עושים אותם כדכתיב ועשיתם אותם א"ר חנינא בר פפא אם שמרתם את התורה מעלה אני עליכם כאלו אתם עושים את עצמכם הה"ד ועשיתם אתם וצריך להבין מאמר ר' חמא אם שמרתם מעלה כאלו עשיתם והלא אם שמרום אינו בדרך העלאה כי שמרום בפועל. וגם מ"ש רבי חנינא בר פפא כאלו אתם עושים עצמכם יש בו חובת ביאו"ר ותו מאי ביניהו. ואפשר במאי דהוו בה קמאי כי הנה תרי"ג מצות כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים.

. צוארי שלל

ישראל תוקף המכות וזהו ובישראל ובאדם:

גד"ד למנחת שבת וב"ה

הפטרת בהר

הַכַּשְׂדִּים׃ כא וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃ כב הִנֵּה אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי כָּל־בָּשָׂר הֲמִמֶּנִּי יִפָּלֵא כָּל־דָּבָר׃

מצודת ציון

מכוסה ונעלם כמו כי יפלא ממך דבר למשפט (דברים יז): כל דבר. שום דבר וכן לא תעשה כל מלאכה (שמות כ):

ויקרא כו בחקתי

ג* אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם׃ ד וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ

תרגום אונקלוס

ג. אִם בִּקְיָמַי תְּהָכוּן. וְיָת פִּקּוֹדַי תִּטְּרוּן. וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן: ד. וְאֶתֵּין מִטְרֵיכוֹן בְּעִדָּנְהוֹן. וְתִתֵּין אַרְעָא

ת"א אם בחקתי תלכו. קידושין פא בתרא פח ע"ז ה: ונתתי גשמיכם בעתם. תענית כב:

תפסיר הרס"ג

(ג) אלא אן סרתם פי רסומי. וחפצ'תם וצאיאי. ועמלתם בהא; (ד) נזלת אג'יאת'ם פי אוקאתהא. ואכ'רגת אלארץ' אדאהא. ושגר

נוה שלום

(ג) אם בחקתי, אלא אן וכו', מלת אלא בפתחין תורה על הקדמה או פתיחה, ור"ל אם קדמתם והלכתם בחקתי ושמרתם מצותי ועשיתם אתם. (ד) ונתתי נזלת וכו' הורדתי גשמיכם בעתם וכו'. יבולה, אדאהא, תוציא תבואתה, וכן תרגם יבול בכל המקרא.

בעל הטורים

(ג) אם בחקתי תלכו. בגימטריא עמלים בדברי תורה. סמך אם בחקתי לשבת וע"א לו' שמקולים הם בכל המצות והחוקים. ועוד סמך שבת לונתתי גשמיכם בעתם דהיינו בלילי שבתות: אם בחקתי תלכו. ר"ת אבת תלכו בדרכי אבות. בחקתי תלכו.

רש"י

(ג) אם בחקתי תלכו. יכול זה קיום המצות כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו א הרי קיום המצות אמור הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו שתהיו עמלים ב בתורה:

שפתי חכמים

א ס"ג כשהוא אומר ועשיתם אותם הרי קיום המצות אמור וכו' וא"כ פי' ואם בחקותי תלכו בעמלים סתם ואת מצותי תשמרו בעמלים על מנת לשמור ולקיים: ב מדכתיב תלכו ולא כתיב

אבן עזרא

(ג) אם בחקתי. תשמרו ועשיתם. מצוה ללמוד וללמד ולעשות. וי"ו ונתתי כוי"ו והארץ היתה תהו ובהו ולעולם כאשר המלה מלרע עם וי"ו הטעם הוא לעתיד ואם מלעיל עבר חוץ ממתי מעט: (ד) יבולה. מן כי בול הרים ישאו לו ולא נדע אם היו"ד שרש או אינו שרש כמלת יקום:

שכר התורה והמצוה

(ג) אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם וגו'. קשה מדוע נאמר לשון הליכה בחקים ול' שמירה במצות, ואיך שייך הליכה בחקים, שהחקים אין להם תיך שילך האדם בהם. אך ידוע כי האדם הוא נהוגאר בשם הולך ואינו עומד במצב אחד. כי כל הברואים חוץ מהאדם הכל עומדים במצב אחד מתחלת בריאתם עד סופם, אפי' מלאכי מעלה נקראו עומדים עבור זה כי כאשר נבראו כן הם לעולם, אינם יורדים ואינם עולים, לא כן האדם, כי מרגע הולדו עד יום מותו הוא רק הולך ומתגדל, הן לעניני גופו והן לעניני נשמתו, ואשרי לאדם שנשמתו הולכת ומתגדלת ומתגברת בכל יום בתורה ומצות ומע"ט, וכמ"ש דוד הע"ה אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו, שאינו עומד ביראת ה' במצב אחד, רק הולך ומוסיף תמיד יראה על יראתו, ואשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה', וכמו כן בלמוד התורה יוסיף בכל יום חכמה על חכמתו, ולא תהיה התורה אצלו כדיוטגמא ישנה שאינו קופנה, אלא בכל יום תהי' חדשה בעיניו, ומחמת שיש לפני האדם ב' דרכים לילך בהם. אחד עניני גופו במסחר וקנין לאסוף הון ולהתענג בהם, ב' עניני נפשו ונשמתו להוסיף הון עבור נשמתו בתורה ומצות ומע"ט, ע"כ אמרה תורה שילך האדם עם החקים, וב' בחקתי הוא לשון עם, כל מקום שילך האדם אף לעניני גופו למסחר וקנין ומלאכה ילך עם החקים שחקק לו השי"ת, דהיינו שישא ויתן באמונה, ולא יונה את חברו בשום ענין הונאה, והכל ע"פ התורה והמצוה שצוה ה' להתנהג בין אדם לחברו. ואת מצותי תשמרו אלו המצות שבין אדם למקום, ישמור לעשות אותם ככתוב בתורה שבכתב ובעל פה:

וכתב האהל יעקב כי עניני בני אדם מתחלקים לכמה סוגים, מהם דברים המיוחדים להחיות הגופות או להפסידם ולהמיתם, כמו עניני אכילה ושתיה כאשר יאכל האדם את הראוי לו ימצא חיים וכאשר יאכל בשר בזמן הראוי ומקום הראוי ושיעור הראוי אז יערב לו ויהיה בריא אולם דשן ושמן, ובשנותו תנאי מן התנאים אם בכמות אם באיכות יסבב לעצמו חולי או מיתות, וכן המו"מ אם יעסוק במו"מ כפי ערכו ואיכותו וכפי הזמן הראוי לזה ירויח ויצליח, ואם ישנה חק אחד יפסיד מה שבידו. ומאלה תקח משל על כל עניני עוה"ז, ממה שאתה רואה מזה עצמו אתה נופל בהשתנות רק דבר אחד מן התנאים הנאותים, כאמרם ז"ל טוב זה מלאך החיים מאד זה מלאך המות, היינו כי כל הפעולות שממשיכים החיים והמסבבים המות יסבו ילכו על מאזני משפט משמרת ההנהגה, וגם כי אנחנו לא נדע מה משיעור ההנהגה, עכ"ז הרולה לדעת יוכל לדעת על פי התורה התמודה, כי בכל מסרה אלינו שיעור מוגבל לאמר כי ראוי לאדם להזהר בעצמו לבקש מה שיספיק לו בכל עניניו כשיעור טוב לבד ולא לרדוף אחר טוב מאד היינו שלא לבקש מותרות כי הוא דרך רע זיקים חלים ומות, זה שאמרו לנו ז"ל טוב זה מלאך החיים, מאד ר"ל כאשר יבקש מותרות ושיהיה לו טוב מאד, זה הוא שליח המות, ודע כי כמו אשר בעניני הגוף החיים והמות מולאם ומובאם ממקום אחד, היינו בשנותו חק מן הדרכים המחוייבים להנהגתו, כן בעניני המצות חיי הנפשות כלולים בהם ב' הקצוות הנ"ל כי כל מצוה יש לה חקים ודינים באיכות עשייתה וזמן עשייתה, והכונה והמחשבה הנאותה אליה, כמו תפלין אם ישקוד בלמוד הלכותיה וכל פרטיה ודקדוקיה לכל חקתיה לדעת איכות עשייתם וזמן הנחתם והמחשבה הראויה אליהם ימשוך לעצמו החיים, ובשנותו חק מחקי המצוה אם במעשה ואם בכונה שלא לשמה וכדומה מן השנוים ישיג מנגד ההיפך, ולפעמים יזדמן אשר אם יבגוד ויתעלם משמור חק הראוי אל המצוה תתהפך בידו המצוה לעבירה, כמאמר (איוב ב) ויהי היום ויבואו בני האלהים להתילב על ה' ויבא גם השטן בתוכם, ר"ל בתוך עדת המזכירים זכות העושים מצות בא גם השטן בתוכם ואומר הלא לא מצוה היא רק עבירה גדולה, וכמאמר (קהלת ג) במקום הצדק שמה הרשע. כלומר גם במעשי המצות משותף חלק רע כי יש בה שינוים הרבה, ומעתה דע כי הסרים מן דרך ה' יהיו על שני דרכים, יש יהיה חובק את ידיו לבלתי עשות שום מצוה מן המצות ויש מן הסרים אשר המצות יעשה אבל יהיה נלוז במעגלותיהם, היינו ישנה את חקם ומשפטם בשינוים וחילופים, והתבונן מעתה כי הקב"ה כמעשה ידיהם יתן להם ויענים אותם ג"כ בעונשים מתחלפים, כי כאשר הקב"ה רואה בבני אדם שאינם עושים כל מאומה מן הטוב, גם הוא ית' יעשה כן, ויקפוץ ידו שלא לתת שפעתו כל מאומה, כמאמר ועצר את השמים ולא יהיה מטר, וכאשר יעשו המצות אבל ישנו החקים גם הוא ית' יעשה כן יתן מטר על הארץ אבל לא בעת הראוי ויהיה המטר עוד סבה להפסיד הצמחים לקלקל התבואות והפירות ולשנות את טעמם, ויתקיים בהם מאמר וזרעתם

ספורנו

(ג) אם בחקתי תלכו. חוקות הם גזרות מלך שינהג האדם בהם בהשתדלות עסקי חייו וההתנהג בהם יקרא הליכה כאמרו בחקותיהם לא תלכו וכן ואת חקותי תשמרו ללכת בהם וכן בחקות החיים הלך:

ואת מצותי תשמרו. הנה השמירה במצות היא ההשגחה באופן עשייתם ובמכוון מהם וזה בעיון נאות כאמרם ז"ל שמור זו משנה. אמר א"כ אם תתנהגו בדרכי האל ית' הנכללים בחלק המעשי בתורתו ותעיינו במצות לדעת אופן עשייתן ותכליתן ובזה תשלימו כונתו להיותכם בצלמו כדמותו:

רבינו בחיי

(ג) אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. החקים שהזהיר בהן כאן הם השמיטה והיובל שהזכיר בפרשה של מעלה ואמר עתה כי אם נלך בהם ונשמור המצות שיתן הגשמים בעתם ויברך לנו התבואה והפירות וכל צמח האדמה כדי שיהיה לנו בזה השפע והשלוה וכל יתר ההכנות:

נחל קדומים

והם שיעור קומה והרי האדם אינו יכול לקיים הרבה מ"ע התלויים במקרה. גט. פדיון יבום. חליצה וכהנה רבות ומ"ע שבמקדש וכיוצא ובמה יזכה האדם לקיים המצות כלם. כי בין כלם הוא שיעור קומה. ורוח חכמים נוחה שאם האדם מקבל כל המצות ומקיים מה שיש בידו לקיים וממתין לקיים כל מצוה שתבא לידו ורוצה הוא בקיומם. בוחן לבות וכליות ה' וידע טוב לבבו ורצונו ומעלה עליו כאלו קיימם כלם. ויש מי שכתב דבעסק התורה במצות חשוב כאלו קיימום וכמו שאמרו כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה. והנה השלמים האלה קשיא להו בהאי קרא אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם דכאשר ירדוף הקורא יסבו"ר ולא ידע למה לי דכתב רחמנא ועשיתם אותם דלכאורה נראה יתר. ולישב זה תרגמא ר' חמא בר חנינא דדבר גדול למדנו הכתוב וקרא להכי הוא דאתא ליתובי דעתא אך יוכל האיש הישראלי לקיים כל רמ"ח מ"ע דכללותם הוא שיעור קומה וכי בצרי מינייהו הוליד את חסרו"ן. וז"א ואת מצותי תשמרו כלומר כאשר יקיים כל מ"ע שיוכל והוא מוכן וממתין לקיים כל מצוה הבאה לידו אהניא ליה כאלו קיים כל הרמ"ח דמצדו לא יבצר והיינו דקאמר ואת מצותי תשמרו מלשון ואביו שמר שתמתינו לקיימה הריני מעלה עליכם כאלו ועשיתם אותם וז"ש ר' חמא בר חנינא אם שמרתם כלומר אם המתנתם שתשמרו מתי יבוא לידכם לקיימם הריני מעלה אני עליכם כאלו ועשיתם אותם הגם דלא תקיימום בפועל זה מגודל חסדיו וצדקותיו לעשות אינו ישנו וז"ש הריני מעלה עליכם דמחשבה טובה מצרפה למעשה אמנם ר' חנינא בר פפא סבר כטעם האחר דע"י עסקו בתורה בדיני המצות נחשב כאלו קיימם וז"ש אם בחוקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה כמ"ש רש"י עסק התורה הוא כאלו ואת

חומת אנ"ך

(ג) אם בחוקותי תלכו וכו'. אפשר לרמוז מוסר גדול שכתבו הראשונים ז"ל והביא דבריהם הרב עיר וקדיש מהר"ס די לונזאנו ז"ל בדרך חיים דף קי"א שהמתפלל צריך שיבין מה שמוציא מפיו ולפני מי הוא עומד. ואמר הכתוב בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה וכו' ואבדה חכמת חכמיו וכו'. והם ז"ל האריכו הרבה וכל האריכות קצור יחשב לגבי חומר הענין. ומזה נלמד

יבולה ועץ השדה יתן פריו: ה והשיג לכם דיש את־בציר ובציר ישיג את־זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם: שני
ו *ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד והשבתי חיה רעה מן־הארץ וחרב לא־תעבר בארצכם: ז ורדפתם את־איביכם ונפלו לפניכם לחרב:

תרגום אונקלוס

עללתה. ואילן חקלא יתין אביה: ה. ויערע לכון דישא לקטפא. וקטפא יערע לאפוקי בר זרעא. ותיכלון לחמכון למשבע. ותיתבון לרוחצן בארעכון: ו. ואתין שלמא בארעא. ותשרון ולית דמניד. ואבטיל. חיתא בשתא מן ארעא. ודקטלין בחרבא לא יעדון בארעכון: ז. ותרדפון ית בעלי דבביכון. ויפלון קדמיכון לחרבא:

ת"א ונתתי שלום בארץ. שם: וחרב לא תעבר. שם:

תפסיר הרס"ג

אלצחרא יכ'רג ת'מרה: (ה) חתי ידרך לכם אלדוס אלקטאף, ואלקטאף ידרך אלבד'אר. ותאכלון טעאמכם הנייא. ותקימון ואת'קין פי בלדכם: (ו) ואגעל לכם אלסלאמה פי אלבלד. פתנצ'געון וליס מזעג. ואעטל שר אלחיואן אלמפסד מן אלארץ'. וסיף לא ימר פי בלדכם: (ז) ואד'א כלבתם אעדאיכם. וקעו בין אידיכם תחת

נוה שלום

(ה) והשיג, חתי ידרך, עד שישיג הדיש זמן (אלקטאף) בצירת הענבים, והבציר ישיג (אלבד'אר) זמן הזריעה. (ו) והשבתי חיה רעה, ואעטל שר אלחיואן אלמפסד, כלומר אשביתם שלא ירעו ולא ישחיתו, וזהו כדעת רבי שמעון שאמר אשביתם שלא יזיקו, עיין רמב"ן ז"ל, וכנגד זה בקללה והשלחתי בכם את חית השדה

אבן עזרא

(ה) דיש את בציר. והנה התבאר באספך את מעשיך מן השדה וכרם: לשבע. שם הפועל: לבטח. בלמ"ד ובחסרונו שוה וכן מלת לבדד והנה הזכיר בתחלה השובע שהוא עיקר: וטעם וישבתם לבטח. כי בימי הרעב יגלו בני אדם ממקומם כטעם לא תוסף תת כחה לך נע ונד: (ז) ונתתי שלום בארץ. בניכם: ואין מחריד. לא מחיה רעה ולא מאויב רק אתם תרדפו האויב ויפול לפניכם והתמה כי מתי מעט מכם ירדפו מתי רב מהאויבים וכבר הודעתיך בספר מאזנים כי עשרה ומאה ואלף ורבבה שהיא עשרת אלפים סך חשבון ומנהג המרבה לומר אחד לעשר כמו כי עתה כמונו עשרת אלפים ופה הוסיף כי המאה ירדפום חמשה והנה כפל מנהג המרבה וכל אחד מהמאה ירדוף מאה וי"א כי בעבור התחברות האחדים יוסיף המספר וכן איכה ירדוף אחד אלף ואין צורך:

רבינו בחיי

(ח) ורדפו מכם חמשה מאה. ומאה חמשיות מכם רבבה ירדופו. והנה יבא החשבון מכוון ושוה כי כשם שיש במאה כ' חמשיות כן יש ברבבה כ' פעמים חמש מאות שהם מאה חמשיות. ודרז"ל ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו היה לו לומר ומאה מכם שני אלפים ירדופו לפי השבון חמש מאות אלא אינו דומה מועטין העושין את התורה למרובים העושין את התורה:

בעל הטורים

היא הירא"ה וכתיב יראת ה' היא אוצרו אם תמצאו את אוצרותי אמלא אוצרותיכם יפתח ה' לך את אוצרו: ועשיתם אותם. אותיו' אמת ר"ל שתתעסקו בתורה דכתיב בה עשיה שכל טוב לכל עושיהם. עשרה פסוקים מאם בחקתי (ר"ל מן ונתתי) עד ואולך אתכם קוממיות. כנגד עשרה ברכות שבויתן לך וכנגד עשרת הדברות: (ה) לשובע. ד' במסו'. הכא. ואידך (בפ' בהר). ואידך בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשובע. ואידך לדם שלא להם לשובע. בכולן מזכיר שובע על הלחם או על הפירות. בשביל שהוא כתיב על מקום ישוב אבל כשהיו במדבר אומר לדם שלא להם לשובע שהולך ליתן כל לידתם לשובע: לשובע. בגימ' אפי' אוכל קימעא: (ו) שלום. אותיות לשמו ששמו שלום: והשבתי חיה רעה. בגימ' אלו ד' מלכיות בבל מדי יון אדום:

שפתי חכמים

תלמדו אלא ללמדך שתלכו אחר מדרש חכמים: ג רלונו בזה דהא אחרי כן כתיב ונתתי גשמיכם וגו'. והוה משמע שיעסקו בתורה ע"מ שיקבלו שכר והלא אמרו רז"ל אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס ל"פ ע"מ לקיים כו' כמו שנ' ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם דמשמע שישמרו בלב בעת שעמלים בה לעשות כל האמור בה: ד וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא בעתם פי' בעת שלריכים אתם לגשמים. וי"ל מדכתי' גשמיכם ולא כתיב גשם אלא גשמיכם משמע גשם שלכם ר"ל בעת שלריכין לו וא"כ בעתם ל"ל אלא בא ללמדך בשעה שאין כו': ה כדאמרינן (פסחים קי"ב) משום דבעתם קאי אלעיל דכתיב בסוף פרשת בהר את שבתותי תשמרו ודרשינן שמילות: ו מדכתיב ועץ השדה דהוא מיותר אלא השדה משמע אילנות שגדלין בשדה שאין דרכן לעשות פרי דהיינו אילן סרק: ז פי' דק"ל דאין זה מכלל ברכה אם יתעכב הדיש עד סמוך לבציר וע"ז פי' וכו': ח מדכתיב בתחלה והשיג לכם דיש וגו' משמע שיהא לכם תבואה מרובה א"כ ל"ל למכתב ואכלתם לשובע פשיטא שיאכלו לשובע כיון שיש להם הרבה תבואה. אלא רבותא קמ"ל אפי' אם אוכל קמעא כו': ט מדכתיב לעיל מיניה ונתנה הארץ יבולה וגו' שמדבר בענין תבואה ואחר ונתתי שלום כתיב ג"כ ואכלתם ישן נושן וגו' שמדבר בתבואה ונתתי שלום כתיב באמלע ולמה כתיב באמלע אלא ששקול כנגד הכל: י ואע"פ שאין במקרא כן אלא כתיב עושה שלום ובורא רע אך שינה משום לישנא מעליא כדאמר בברכות: כ דק"ל דהל"ל וחרב לא יבא בארלכם ועוד הא כתיב וישבתם לבטח ונתתי שלום אלא אין ל"ל שלא יבא חרב למלחמה אלא אפי' כו': ל מדלא כתי' והפלתים לפניכם בחרב או והכיתם אותם בחרב מיבעי לי' אלא שיפלו איש בחרב רעהו. רא"ם. א"נ כי דרך הבורחים כשמכים אותם בחרב מכים אותם מאחוריה' והם נופלים על פניהם וא"כ למה כתיב לחרב אלא לחרב רעהו:

רש"י

ואת מצותי תשמרו. הוו עמלים בתורה ע"מ לשמור ג ולקיים כמו שנאמר (דברים ה) ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם: (ד) בעתם. בשעה שאין דרך בני אדם לצאת ד כגון (בלילי רביעיות, בר"י) בלילי ה שבתות: ועץ השדה. (ת"כ) הן אילני סרק ו ועתידין לעשות פירות: (ה) והשיג לכם דיש את בציר. שיהא הדיש מרובה ואתם עסוקים בו עד הבציר ז ובבציר תעסקו עד שעת הזרע: ואכלתם לחמכם לשובע. (ת"כ) אוכל קמעא ח והוא מתברך במעיו: (ו) ונתתי שלום. שמא תאמרו הרי מאכל הרי משתה אם אין שלום אין כלום ת"ל אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ. מכאן שהשלום שקול ט כנגד הכל. וכה"א (ישעיה מה) עושה שלום ובורא י את הכל: וחרב לא תעבור בארצכם. (ת"כ) אין צריך לומר שלא יבאו למלחמה אלא אפילו לעבור כ דרך ארצכם ממדינה למדינה: (ז) לפניכם לחרב. (ת"כ) איש בחרב ל רעהו:

שכר התורה והמצוה

וזרעתם לריק זרעכם וגו'. סוד שאמר הנביא ע"ה והארץ חנפה תחת יושביה כי עברו תורות חלפו חק הפרו ברית עולם, המליץ על הארץ מאמר חנפה, לאמר כי תעשה משפטים כמשפט החונף אשר לפי הנראה לעין היא ברכה ובאמת היא קללה, וזהו והארץ חנפה תחת יושביה. יען כי עברו תורות שלא למדו, ועי"כ חלפו חק יעשו מצות אשר כפי הנראה היא מצוה ובאמת היא עבירה, ועי"כ הפרו ברית עולם, כי כלם יצאו את חקם זהו אם בחקתי, תלכו, שתהיו עמלים בתורה, ועי"כ ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, באין שום כל מאומה, אז ונתתי גשמיכם בעתם. כלו' גם העולם בכללו לא ישנה את חקו:

נחל קדומים

מצותי תשמרו. ואייתר ליה ועשיתם אותם ולהכי דריש ועשיתם אתם כאלו עושים את עצמכם דרמ"ח מ"ע כנגד אבריו של אדם והמצות שלא קיים חסר"ו של אדם באבריו שכנגדם וע"י התורה אברים קודמין שלמים הם וז"ש כאלו עשיתם את עצמכם דנשלמתם בכל רמ"ח אברים וקיימתם כל המצות. ועוד אפשר לומר בסגנון אחר כי הנה שנו רבותינו עשה מצוה אחת קנה לו סניגור אחד דע"י מעשה המצות נבראים מלאכים קראו בשמותם כשם המצות כמשז"ל וז"ש ר' דוסא בר חנינא אם שמרתם הריני מעלה עליכם כאלו אתם עושים למצות כלומר המלאכים שהם נבראים על ידי המצות ונקראים בשם המצות עצמם מעלה אני עליכם כאלו אתם עושים מלאכים הנבראים על ידי מעשה המצות. ור' חנינא בר פפא דריש קרא באנפא אחרינא דעל ידי התורה והמצות הוא מברר ניצוצי הקדושה השייכים לחלקי נר"ן שלו וברחמיו יתברך מעלה כאלו עשו את עצמם כיון דעל ידו נעשה הגם כי ממנו יתברך הכל. ובלשון אחר אפשר לומר כי הנה תכלית הבריאה לעשות החומר צורה ויהי הגש"ם הא גופא קשיא יזדכך ע"י התורה והמצות בחשיקה ודביקה כאלו הוא. נפש היאמר חומ"ר

מרפא לשון

ה) והשיג לכם דיש את בציר, ויערע לכון דישא לקטפא. גר' שר"ל ויערע לכון עדן דישא לקטפא. וראיה לזה מה שתר' ובציר ישיג את זרע, וקטפא יערע לאפקא בר זרעא. ולא תרגם וקטפא יערע לבר זרעא שר"ל ועדן קטפא יערע לעדן אפוקי בר זרעא וטעמו שהוא דבק אל ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה וגו' שכשיבאו גשמים בעתם והולידו את הארץ והצמיחוה יפה ישיג זמן הדיש לבני אדם עד זמן הבציר וזמן הבציר ישיג עד זמן תחלת הקציר שיהיה כל דבר בזמנו ולא ישתנו העתים משום ודבר בעתו מה טוב וכן לא יהיה הבציר או הקציר מועט עד שישארו בזמן ההוא בטלים ממנו

חומת אנ"ך

דהמתפלל בלא כונה ותהי' יראתו מצות אנשים מלומדה לא יזכה להבין התורה שהרי אמר ה' יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו וכו' ואבדה חכמת חכמיו. והדברים ק"ו שאם החכם עונו ככה יעשה ויראתו מצות אנשים לא יזכה להבין התורה ואבדה חכמתו. וזה רמז אם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה כמ"ש בת"כ אז צריך ואת מצותי דייקא ולא מצות אנשים מלומדה. וז"ש ואת מצותי תשמרו אז תבינו התור' שתהיו עמלים בה ודוק כי

ח וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רְבָבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב׃ ט *וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם׃ י וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ׃

שלישי חמישי כשהן מחוברין

* שלישי בספ"י

תרגום אונקלוס

ח. וְיִרְדְּפוּן מִנְּכוֹן חַמְשָׁא לִמְאָה . וּמְאָה מִנְּכוֹן לְרִבּוֹתָא יְעָרְקוּן . וְיִפְּלוּן בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן . קֳדָמֵיכוֹן לְחַרְבָּא: ט. וְאֶתְפְּנֵי בְּמֵימְרִי לְאוֹטָבָא לְכוֹן . וְאַפֵּישׁ יָתְכוֹן. וְאַסְגֵּי יָתְכוֹן. וַאֲקִים יָת קְיָמִי עִמְּכוֹן: י. וְתֵיכְלוּן עַתִּיקָא דְעַתִּיק. (י"נ דְעַתּוּק) וְעַתִּיקָא. מִן קֳדָם חַדְתָּא

ת"א ואכלתם ישן. בתרא לא:

תפסיר הרס"ג

סיופכם: (ח) חתי יכלב מכם אלכ'מסה מאיה. ואלמאיה תכלב רבווה. ויקע אעדאיכם. בין אידיכם תחת סיופכם: (ט) ואקבל אליכם. ואת'מרכם ואכת'רכם. ואפי בעהדי לכם: (י) ותאכלון אלעתיק אלמעתק. ותכ'רגון אלעתיק מן

חלק הדקדוק

(ט) והקימתי את בריתי אתכם. תיבת

אבן עזרא

(ח) ונפלו איביכם. פעם אחרת שיפלו פעם אחר פעם בלי תקומה: (ט) ופניתי אליכם. להרבות עושריכם ולפרות ולהרבות אתכם בבנים ובבנות והנכון בעיני להיות והפריתי הפך עוצר רחם: והקימתי את בריתי אתכם. להיותכם ככוכבי השמים לרוב וכעפר הארץ: (י) ואכלתם ישן נושן. התמה שתהיו רבים ומרוב התבואה יאכל מי שירצה ישן גם נושן יותר מהישן והוא מבנין נפעל ויש מי שיוצא הישן מביתו מפני החדש כי אין לו מקום לשומו שם ומפרש אמר כי טעם תוציאו אל השדה:

רבינו בחיי

(ט) ופניתי אליכם. שיהא רצוני דבק בכם וידוע כי זה תכלית השכל כי רצון השי"ת הוא חיי העוה"ב וכענין שכתוב (תהלים ל) כי רגע באפו חיים ברצונו וגם זה מרמזי התורה שבה ענינים שהם הבטחה לעתיד וע"כ תמצא בפרשה זו יעודים גופניים ושכליים כי מה שאמר והתהלכתי בתוככם אין להבין אותו יעודי הגוף אלא יעודי הנפש לעוה"ב וכענין שכ' (בראשית ג) מתהלך בגן. ודרז"ל מפ' זה והתהלכתי בתוככם אמרו עתיד הקב"ה לטייל עם הצדיקים בג"ע וכבודו ביניהם. המשיל השגת התענוג אשר לנפשות למחול שהוא עגול כי העגול אין לו תחלה וסוף וכן אותו תענוג אין לו סוף ותכלית ולפי שהעגול סובב תמיד הנקודה והנקודה באמצע לכך אמר וכבודו ביניהם וכן הזכיר בכאן בתוככם כי המשיל את ישראל למחול ועצמו לנקודה. ואחר שאמר והתהלכתי בתוככם אמר והייתי לכם לאלהים והוא מה שאמרו וכל אחד ואחד מראה לו באצבעו שנאמר (ישעיה כה) הנה אלהינו זה והוא משל

בעל הטורים

(ח) ורדפו מכם חמשה. בגימ' אלפים שבכם: רבבה. ד' אמותנו את היו נאלפי רבבה. רבבה כלמה השדה. ושנים יניסו רבבה: רבבה ירדפו. שהתפללו עליה שיהיו זרעה מאותם שנאמר בהם רבבה כלמה ורבבה ירדפו: (ט) ופניתי אליכם. פני ת"י שת"י שנים שעמד הבית יהי' פני שם לדכתיב והיו עיני ולבי שם כל

רשב"ם

(י) וישן מפני חדש תוציאו. מהגרנות למכור כדכתיב תוציא את כל מעשר תבואתך ונתת ללוי וגו':

רש"י

(ח) ורדפו מכם. (ת"כ) מן החלשים שבכם ולא מן הגבורים שבכם: חמשה מאה ומאה רבבה. (ת"כ) וכי כך הוא החשבון והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדופו (יש מדקדקים בלשון רש"י שהוא כמו כפל ואריכות וכי כך הוא החשבון והלא לא היה צ"ל. וכמו כן מדקדקים כל גדולי המפרשים והשוביהם בל' רש"י בפרשת בראשית לא היה צריך להתחיל ומה טעם פתח שג"כ כפל וע"ש בישובם וכאן נראה לפרש למורי הגאון המופלג מוהר"ר משה חריף נר"ו שמלת רבבה סובל ב' פירושים פי' א' עשרת אלפים וע"ז מקשה רש"י וכי כך הוא החשבון ופי' ב' רבבה מספר מרובה על שם ריבוי וזה הפי' שולל רש"י באומרו והלא לא היה צ"ל וכו' ודוק) אלא אינו דומה מועטין העושין את התורה למרובין העושין את התורה: ונפלו איביכם וגו'. שיהיו נופלין לפניכם שלא כדרך הארץ: ופניתי אליכם. אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם. משל למלך ששכר פועלים וכו' כדאי' בת"כ: והפריתי אתכם. (ת"כ) בפריה ורביה: והרביתי אתכם. (ת"כ) בקומה זקופה: והקימתי את בריתי אתכם. (ת"כ) ברית חדשה לא כברית הראשונה שהפרתם אותה אלא ברית חדשה שלא תופר שנא' (ירמיה לא) וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה לא כברית וגו': (י) ואכלתם ישן נושן. (ת"כ) הפירות יהיו משתמרין וטובים להתיישן שיהא ישן הנושן של שלש שנים יפה לאכול משל אשתקד: וישן מפני חדש תוציאו. שיהיו הגרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות ישן וצריכים אתם לפנות האוצרות

שפתי חכמים

מ מדלא כתיב ורדפו ה' מכם מאה כמו שכתוב אח"כ ומאה מכם רבבה אלא לכך שינה וכו' לו' לך דהאי מכם אין פירושו כמשמעו אלא מכם ל' מך כמו ומך אחיך עמו דהיינו עני ומתם עני הוא חלש: נ והלא שייך ה' מאות איש לרבבה לפי חשבון ה' אנשים למאה. ומצאתי בשם מהר"ר יעקב מאורלייג"ש שהוא מפרש הפסוק ורדפו מכם חמשה מאה ומאה פעמים חמשה איש ירדפו רבבה. מצאתי: ס כתב הרא"ם ויש לתמוה דא"כ בפכו"ם דכתיב בהו איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה הים לו לו' ושנים יניסו שני אלפים. בספר אמרי נועם מקשה קושיא זו, ותירץ בשם ר"ת דהכא רודפים והורגים קאמר מדכתיב ונפלו איביכם לפניכם לחרב ולכך לא ירדוף ויהרוג כ"א חמשה מאה אבל התם לא הריגה כ"א רדיפה. ול"נ דכל רדיפה הוא הריגה ולא כן לשון ניסה ולכן גבי עכו"ם דאחד ירדוף ויהרוג אלף ה"ה נמי דשנים יהרגו ב' אלפים ולא יותר וכן ג' ג' אלפים וכן לעולם ולא כן בני ישראל כדפרש"י וכי כך הוא החשבון כו' אבל לענין ניסה יכול להיות ששנים יניסו עשרת אלפים איש ואפשר ששני אנשים מישראל יניסו כפלים מהם כמו יונתן ונושא כליו (ועיין בתוס' דסוטה די"א): ע דקשה לרש"י ל"ל למכתב ב' פעמים ונפלו איביכם הא לעיל ג"כ כתיב ונפלו איביכם אלא כו': פ ולא עבדו לו באמונה אלא מאחד שעבד לו באמונה נכנסו הפועלים ליטול שכרן ונכנס עמהם גם הפועל ההוא אמר לו המלך בני אפנה לך כי אלו עשו עמי מלאכה מועטת ואני נותן להם שכר מועט אבל אתה חשבון רב יש לי עמך. כך הקב"ה. לעכו"ם משלם שכרם במהירות. וכשבא לישראל פונה מכל עסקיו ששכרם הרבה מאד וצריך פנאי לעשות עמהם חשבון לפרוע כל הזכיות. (נח"י): צ וא"ת דלמא והפריתי והרביתי תרוייהו קאי אפריה ורביה כמו בכ"מ כתיב פריה ורביה בהדדי. וי"ל מדלא כתיב והפריתי והרביתי אתכם אלא והפריתי אתכם כו' דמשמע דשני ענינים הם (מהרא"י): ק הרא"ם פי' מכיון שפרים ודאי מתרבין אלא ודאי מה' התרברבות הוא דהיינו קומה זקופה: ר דק' לרש"י מה ברכה יש בזו שתאכלו ישן כו': ש ר"ל ואין דרכו של אדם להיות נשאר בגורן אלא מרקבת אם נשאר בגורן הלכך צריכים לתתו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) ורדפו מכם חמשה מאה ומאה וגו'. תימה שהרי חשבון זה אינו דחמשה למאה הוי אחד שרודף עשרים ומאה לרבבה הוא שאחד רודף מאה. וי"ל דתפלת לבור עדיפא. אי נמי ה"ק ומאה מכם כלומר מאה מניינים של חמשה רבבה ירדופו דהכי נמי אחד לעשרים. ומיהו אותו חשבון דפ' האזינו דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה הוי אחד רודף חמשת אלפים. ועוד קשיא מהתם דהא אמרינן מדה טובה מרובה ממדת פורענות. ולכאורה התם ר"ל אחד מן האומות ירדוף אלף מישראל ושנים רבבה והכא גבי טובה לא קאמר אלא אחד מישראל ירדוף עשרים וי"ל דהתם נמי כ"ל שהרודפים ישראל והנרדפים עכו"ם. ואלעיל קאי לו חכמו ישכילו זאת האומו' ישכילו זאת יבינו לאחריתם איך היה שרודף אחד מישראל אלף עכו"ם. דהיינו שמשון שהרג אלף פלשתים כדכתיב בלחי החמור הכתי אלף איש. ושנים יניסו רבבה. זה יהונתן ונערו. אם לא כי צורם מכרם לאומות ביד אלו וה' הסגירם. וא"כ היה להם להבין שה' פעל כל זאת. א"כ הכא רודפים והורגים קאמר כדכתיב ונפלו אויביכם לפניכם לחרב אבל התם יניסו כתיב אבל לא הורגין:

חומת אנ"ד

קנרחי: (י) ואכלתם ישן נושן וישן. רמז שיאכלו בזכו' ג' אבו' גם יהיה זכות משלכם על דרך חדשים גם ישנים. או על שלשה שנים ששית

מרפא לשון

וכן פירשו בת"כ והשיג לכם דיש את בציר שתהיו עסוקים בדיש עד שתגיע בציר, ובציר וגו' עד שתגיע זרע ר"ל עד שתגיע שעת הבציר ושעת הזרע, ועם פי' זה יובן קשר הברכות ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ וגו' והשיג לכם וגו' שכן הוא כפי סדר השתלשלות הסיבות שמסיבת הגשמים תתן הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו בשופע ומסיבת היותב בעתם יארע זמן הדיש של יבול הארץ עד זמן הבציר של עץ השדה וחוזר חלילה כן לעולם ומתורץ ג"כ מה שהקשה היא"ר, למה לא תר' והשיג וידביק שאין הכוונה על הדיש והבציר עצמם אלא על זמנם ואין נופל ל' הדבקה בזמן. ו) ואין מחריד, ולית דמניד. ה"ג בדג"ש הנון. ז) ונפלו לפניכם בחרב, לחרבא. ה"ג דלא כנ"א בחרבא ופירושו כמ"ש היא"ר שיפלו ואח"כ תהרגו אותם כאלו הם מכינים עצמם למיתה. ח) רבבה ירדפו, לרבותא יערקון, ה"ג העי"ן בקמץ כדי להרפות הרי"ש

נחל קדומים

עמו אנכי בצור"ה בתוך צורה וז"ש מעלה אני עליכם כאלו אתם עושים את עצמכם כי הגש"ם חלף הלך לו זה חומ"ר בקודש נזדכך כי בנפשו הוא והוא בריה חדשה, ובליקוטים כ"י בחוקותי תלכו ואת מצותי ר"ת בתום לרמוז כי ההולך בדרכיו יתברך לשמור מצותיו צריך שיהיה בתום בלי שום פניה. כי אם לשמור יתברך ואם כה יעשה יזכה לשמור ולעשות וז"ש ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם: ה (ג) ואכלתם לחמכם לשובע. אפשר דכל כך יהיה הלחם עשוי ומתוקן והעיקר שהארץ מוציאה החיטים מוטעמים ויפים וכל כך מוטעם כי אף האדם דכבר שבע. יכול לאכול לחם לבדו על דרך רווחא לבסומי שכיח וז"ש ואכלתם לחמכם לשובע אף שתהיו שבעים וע"ד שפירשו כת הקודמין מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך ופי' אשר לא במסכנות תאכל בה לחם: ח (ד) ורדפו מכם חמשה מאה. אמרו רז"ל אינו דומה מועטים העושים למרובים הטעם כי בתורה ס' ריבוא אותיות ויש בהם ס' רבוא פרצופים וכל אחד מישראל נאחז באות א' של תורה ואותה האות משועבדת אליו כשעבוד אשה לבעלה וכדמיון האיש זכר ואות נקבה נאסרת ולכן מצוה לחלל שבת על כל

יא וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־
תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם׃ יב וְהִתְהַלַּכְתִּי
בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים
וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם׃
יג אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם
עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ
אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת׃ פ יד וְאִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־
הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה׃ טו וְאִם־בְּחֻקֹּתַי
תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת־מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל
נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
מִצְוֹתַי לְהַפְרְכֶם אֶת־בְּרִיתִי׃ טז אַף־

* רביעי בסת"י

* שני בסת"י

תרגום אונקלוס

תְּפַנּוֹן: יא. וְאֶתֵּין מַשְׁכְּנִי בֵּינֵיכוֹן. וְלָא יְרַחֵק מֵימְרִי יָתְכוֹן: יב. וְאַשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיכוֹן. וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ. וְאַתּוּן תְּהוֹן קֳדָמַי לְעַם: יג. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן. דְּאַפֵּיקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. מִלְּמֶהֱוֵי לְהוֹן עַבְדִּין. וְתַבְּרִית נִיר עַמְמַיָּא מִנְּכוֹן. וְדַבָּרִית יָתְכוֹן בְּחֵירוּתָא: יד. וְאִם לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי (ינ"י מִנִּי). וְלָא תַעְבְּדוּן. יָת כָּל פִּקּוֹדַיָּא הָאִלֵּין: טו. וְאִם בִּקְיָמַי תְּקוּצוּן. וְאִם יָת דִּינַי תְּרַחֵיק נַפְשְׁכוֹן. בְּדִיל דְּלָא לְמֶעֱבַד יָת כָּל פִּקּוֹדַי. לְאַשְׁנָיוּתְכוֹן יָת

ת"א ונתתי משכני. ערכין ב שבועות טז: ואולך אתכם קוממיות. בתרא פה פה סנהדרין ק: ואם לא תשמעו לי. מגילה לא: ואם בחקתי תמאסו. קידושין סט בתרא סס:

רש"י

למקום אחר ת לתת החדש לתוכן: (יא) ונתתי משכני. זה א בית המקדש: ולא תגעל נפשי. אין רוחי קצה בכם. כל געילה ל' פליטת דבר הבלוע בדבר כמו (ש"ב א) כי שם נגעל מגן גבורים לא קבל המשיחה שמושחין מגן של עור בחלב מבושל כדי להחליק מעליו מכת חץ או חנית שלא יקוב העור: והתהלכתי בתוככם. אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים מפני יכול לא תיראו ממני תלמוד לומר והייתי לכם לאלהים: (יג) אני ה' אלהיכם. כדאי אני שתאמינו בי שאני יכול לעשות כל אלה שהרי הוצאתי אתכם מארץ מצרים ועשיתי לכם נסים גדולים: מטת. כמין יתד בשני ראשי העול המעכבים המוסרה שלא תצא מראש השור ויתיר הקשר כמו (ירמיה כז) עשה לך מוסרות ומוטות: קוממיות. בקומה זקופה: (יד) ואם לא תשמעו לי. להיות עמלים בתורה. ולדעת מדרש חכמים ב יכול לקיום המצות כשהוא אומר ולא תעשו וגו' הרי קיום מצות אמור הא מה אני מקיים ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה ומה ת"ל לי אין לי אלא זה המכיר את רבונו ומתכוין למרוד בו. וכן בנמרוד (בראשית י) גבור ציד לפני ה' שמכירו ומתכוין למרוד בו. וכן באנשי סדום (שם יג) רעים וחטאים לה' מאד מכירים את רבונם ומתכוונים למרוד בו: ולא תעשו. (ת"כ) משלא תלמדו לא תעשו ג הרי שתי עבירות: (טו) ואם בחקתי תמאסו. מואס באחרים ד העושים: משפטי תגעל נפשכם. שונא החכמים: לבלתי עשות. מונע את אחרים מעשות: את כל מצותי. כופר שלא צויתים לכך נא' את כל מצותי ולא נאמר את כל המצות: להפרכם את בריתי. כופר בעיקר הרי שבע עבירות הראשונה

רשב"ם

(יג) מטת עלכם, כדכתיב עשה לך מוסרות, היא הרצועה שקושרין בה העול של עץ הקרוי מוטות, לפי שמטה ומרכין את צואר השור: קוממיות, כשהוסר העול זוקף את ראשו:

בעל הטורים

הימים אבל לאחר שגלו אנה פנה דודך: (יא) ונתתי משכני. מנין שנים של משכ"י עמד בית שני. וסמיך ליה ואכלתם ישן. שבזכות בית המקדש בא השובע: (יב) והתהלכתי. ב' במסו'. והתהלכתי בתוככם. והתהלכתי באמתך. בזכות והתהלכתי באמתך והתהלכתי בתוככם. מאם בחקתי עד קוממיות כל האלפ"א בית"א חוץ מסמ"ך ופ'. וכן בויתן לך חסר סמ"ך ופ'. כי אין שטן ולא אף וקצף ונגף ואף בברכות אלו: (יג) קוממיות. ב' תגין על הקו"ף שעתידין להיות קומתן מאה אמה

שפתי חכמים

באוצרות: ת אבל לא נקט רש"י שזורקין הישן לאיבוד דא"כ מה ברכה יש בה. ועוד איך יאכלו ישן נושן וש"מ ישן נמי הוא יותר טוב מן החדש אלא על כרחך צריך לומר להוציאו מן האוצר וליתן במקום אחר בבית שהאוצר שומר החדש שלא תרקב והישן כיון שעברה עליו השנה אין נח להתקלקל: א אבל אינו משכן כמשמעו דהא"כ ישראל לא היה להם המשכן אלא דוקא במדבר: ב פי' דק"ל למה שינה הכ' דלעיל כתיב אם בחקתי תלכו דהיינו שתהיו עמלים בתורה והכא כתיב ואם לא תשמעו לי דהל"ל אם בחקתי לא תלכו בשלמא אי מיירי נמי במדרש חכמים א"ש דתלי בשמיעה מפני שמדרש חכמים היא נקראת קבלה שהם קבלו איש מפי איש: ג דק"ל כיון שלא למדו ודאי לא יודעין לעשות. ומתרץ דאין הכי נמי דאמר הפסוק כן שאיל ולא תלמדו ודאי לא תעשו: ד דאל"כ דהא לעיל כתיב ולא תעשו דהיינו מואס המצות אם כן ואם בחקתי תמאסו ל"ל אלא מואס באחרים וכן הוא פירוש ואת

תפסיר הרס"ג

חצ'רה' אלחדית'; (יא) ואגעל מסכני פי מא בינכם. ולא אקלאכם (יב) ואסייר נורי פי מא בינכם. ואכון לכם אלאהא. ואנתם תכונו לי שעבא כ'אצה; (יג) אנא אללה רבכם. אלד'י אכ'רגתכם מן בלד מצר. מן אן תכונו להם עבידא. וכסרת קראביס אצרכם. וסיירתכם אחראריא; (יד) ואן לם תסמעו לי ותטיעו. ולם תעמלו. בגמיע הד'ה אלוצאיא; (טו) בל זהדתם פי רסומי. ואקלאת אנפסכם אחכאמי. ללא תעמלו וצאיאי. ותפסכ'ו עהדי;

נוה שלום

זכו'. (יג) מטת, קראביס, הוא מוט עקום שקושרין בעול. קוממיות, אחראריא, חפשים כת"א, כבני חורין

אבן עזרא

(יא) ונתתי משכני. ולא תפחדו שתבואו לעולם לידי חסרון כי כבודי דר עמכם ואיננו כבן אדם שתגעל נפשו לשבת במקום אחד ועוד כי בלכתי אל ארץ אויביכם והמקדש איננו עמכם יתהלך כבודי בתוככם והנה אני אהיה לכם לאלהים ואתם עמי כי על כן הוצאתי אתכם מארץ מצרים: (יג) מטת עולכם. משל כפר החורש שיעבוד אדמת בעליו וישראל השתעבדו בבנין האדמה כי כן כתוב: קוממיות. בקומה זקופה וריקי מוח אמרו כי הקללות רבות מהברכות ולא אמרו אמת רק נאמרו הברכות כלל ונאמרו בקללות פרטים לירא ולהפחיד השומעים והמסתכל היטב יתברר לו דברי: (יד) את כל המצות. אלה הכתובים: (טו) להפרכם. מלה זרה בדקדוק כי

רבינו בחיי

לקרוב הידיעה וההשגה כמי שיש לו ידיעה בחברו והוא מבחין אותו ומכירו בברור:

ואין להבין לשון זה ממש כדבו' העומד לפני האדם אבל הוא כענין שנא' (שמות לב) כי זה משה האיש שכבר היתה להם ידיעה בו ולא היה עומד עמהם. ונתבאר בכאן שכר עולם הנשמות וערב אותו הכתוב בכלל היעודים הגופניים וסמך על שכלו של משכיל שיבינהו מתוכו ולרוב מעלת העולם ההוא לא תזכיר התורה

נחל קדומים

איש ישראל כי התורה והאות ההיא מוכנת אליו לעבודתו אם יזכה וכבר ידעת כי שתי אבנים בונות שתי בתים. ג' אבנים בונות ששה בתים ה' אבנים בונות ק"ך בתים ועל דרך זה הוא צירוף הצדיקים שמתרבה והולך והקב"ה קושר כתרים לאותיות לכל אות ואות כתר וכאשר מתחברים האותיות זה בזה ומקבלים דין מן דין לאין חקר כן הצדיקים בהצטרפם זה לזה מאירים ומתנוצצים לאין מספר לכן ה' מאה ומאה רבבה ירדופו כפי זכותם ברוב עם הדרת מלך מספר קדמון כ"י. ואפשר ז"ש עשה עמי אות לטובה שהאות של תורה אשר אני נאחז בה תתנוצץ ותאיר ותהיה אתי עמי ודוק והאריך: י (ה) ואכלתם ישן נושן וגו' ונתתי משכני בתוככם וגו'. פירש רבינו האר"י זצ"ל דאמרו ז"ל אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף ואמרו בזהר פקודי דמחרבן הבית לא יצאו נשמות חדשות כי כל נשמות הבאות ישנות מתגלגלות ובאות עד יושלם תקונם ואז יבא משיח ואח"כ יבואו נשמות הדשות וז"ש וישן מפני חדש תוציאו הם הנשמות ישנות שיצאו לעולם טרם החדשות ואחר

מרפא לשון

שאינה מקבלת דגש. ישן נושן, עתיקא דעתיק, ה"ג ובקלף ישן דעתוק וכ"כ היא"ר ופירש כלומר שנתיישן אבל עתיק הוא תר' ישן ודקדוק נכון הוא ועיין בבתרא פ"ו משנה ג'. יג) קוממיות בחירותא. ה"ג דלא כנ"א לחירותא דמשמע שעדיין אינם בני חורין. טו) להפרכם את בריתי, לאשניותכון. פירושו ל' חלוף והפוך כתר' ויחלף את משכרתי, ואשני. כי דור' תהפכת, דרא דאשני וכל לשון הפרת ברית מתר' כן וצ"ל למה לא תרגמו בל' ביטול כמו שתר' ואם הפר יפר ואב בטלא יבטיל דלכאורה נר' שכן ראוי לתרגם שזהו ההיפך של קיום הברית וכריתתו דכמו שתרגום כרת ברית גזר קיים, כן ראוי לתר' להפרכם את בריתי לבטלותכון ית קיימי כמו שאומרים נתבטלה הגזירה ונר' שיש בזה סוד ורמז

מסורת הקריאה

(יג) אני, נמסר עליו ב' בטעם ר"פ ציצת, ר"ל ב' פסוקים דכתיב בהם מלת אני בטעם גרשיים ובריש פסוק, א' דין, ב' ציצת ר"ל

תרגום אונקלוס

קְיָמִי: טז. אַף אֲנָא אַעְבֵּיד דָּא לְכוֹן. וַאֲסָעַר עֲלֵיכוֹן בְּיהוּלְתָא שַׁחֶפְתָּא וְקַדַּחְתָּא. מַחְשְׁכָן עֵינִין וּמַפְּחָן נְפַשׁ. וְתִזְרְעוּן לְרֵיקָנוּ זַרְעֲכוֹן. וְיֵיכְלוּנֵיהּ בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן: יז. וְאֶתֵּין רוּגְזִי בְּכוֹן. וְתִתַּבְרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן. וְיִרְדּוּן בְּכוֹן שָׂנְאֵיכוֹן. וְתֶעְרְקוּן וְלֵית

ת"א אף אני אעשה. שבת לב:

ויקרא כו בחקתי

אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה אֶת־הַשַּׁחֶפֶת וְאֶת־הַקַּדַּחַת מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם: יז וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם וְנַסְתֶּם וְאֵין־רֹדֵף אֶתְכֶם:

תפסיר הרס"ג

(טז) אנא איצ'א אצנע בכם הד'ה אלעקובאת. פאוכל בכם עלי סרעה מן חמא אלסל ואלחארה. מא תשכ'ץ עיונכם ותד'בל נפוסכם. ותזרעון זרעכם לאלפראג'. ויאכלונה אעדאיכם: (יז) ואחל ג'צ'בי בכם. פתנצדמון בין ידי אעדאיכם. ויסתולי עליכם שאניכם. פתפרון

בעל הטורים

חמה ולמאן דאמר ב' אמה לכך יש בה שני תגין: (טז) ואכלוהו. ג' במס'. ואכלוהו אויביכם. ואכלוהו במקום קדוש. ואכלוהו ויכלוהו. פי' אני אמרתי ואכלוהו במקום קדוש שתשמרו מצותי ותשארו בארץ במקום קדוש ואם לא עשיתם כן על כן ואכלוהו ויכלוהו אם כוהו שמו ואכלוהו אויביכם: (יז) ורדו. ב' במס' ורדו בכם שונאיכם. ואידך ורדו בדגת הים. אלו זכיתם ורדו בדגת הים. עכשיו שלא זכיתם ורדו בכם שונאיכם:

רש"י

גוררת השניה. וכן עד השביעית. ואלו הן. לא למד. ולא עשה. מואס באחרים העושים. שונא את החכמים. מונע את האחרים. כופר במצות. כופר בעיקר: (טז) והפקדתי עליכם. וצויתי ה עליכם: שחפת. חולי שמשחף את הבשר דומה לנפוח שהוקלה נפיחתו ונראית ו פניו זעופה: קדחת. חולי שמקדיח את הגוף ומחממו ומבעירו. כמו (דברים לב) כי אש קדחה באפי: מכלות עינים ומדיבת נפש. העינים צופות וכלות לראות שיקל וירפא וסוף שלא ירפא וידאבו הנפשות של משפחתו במותו. כל תאוה שאינה באה ותוחלת ממושכה קרויה כליון עינים: וזרעתם לריק. תזרעו ולא תצמח ואם תצמח ז ואכלוהו אויביכם: (יז) ונתתי פני. פנאי שלי פונה אני מכל עסקי להרע לכם: ורדו בכם שנאיכם. כמשמעו ישלטו בכם. אגדת ת"כ מפרשה זו: אף אני אעשה זאת. איני מדבר אלא באף וכן אף אני אלך עמכם בקרי: והפקדתי עליכם שיהיו המכות פוקדות אתכם מזו לזו עד שהראשונה פקודה אצלכם אביא אחרת ואסמכנה לה: בהלה. מכה המבהלת את הבריות ואיזו זו מכת מותן ח: את השחפת. יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו ת"ל שחפת שהוא נשחף או עתים שהוא נשחף אבל נוח ואינו מקדיח ת"ל ואת הקדחת מלמד שהוא מקדיח או עתים שהוא מקדיח וסבור הוא בעצמו שיחיה ת"ל מכלות עינים או הוא אינו סבור בעצמו שיחיה אבל אחרים סבורים שיחיה ת"ל ומדיבות נפש: וזרעתם לריק זרעכם. זורעה ואינה מצמחת ומעתה מה איביכם באים ואוכלים ומה ת"ל ואכלוהו אויביכם הא כיצד זרעה שנה ראשונה ואינה מצמחת שנה שניה מצמחת ט ואויבים באים ומוצאים תבואה לימי המצור י ושבפנים מתים ברעב שלא לקטו תבואה אשתקד. ד"א וזרעתם לריק זרעכם כנגד הבנים והבנות הכתוב מדבר שאתה עמל בהם ומגדלן והחטא בא ומכלה אותם שנאמר (איכה ב) אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם: ונתתי פני בכם. כמו שנאמר בטובה ופניתי אליכם כך נאמר ברעה ונתתי פני. משלו משל למלך שאמר לעבדיו פונה אני מכל עסקי ועוסק אני עמכם לרעה: ונגפתם לפני איביכם. (ת"כ) שיהא המות הורג אתכם מבפנים כ ובעלי דבביכון מקיפין אתכם מבחוץ: ורדו בכם שונאיכם. (ת"כ) שאיני מע.יד שונאים אלא מכם ובכם ל שבשעה שאומות העולם ע"א עומדים על ישראל אינם מבקשים אלא מה שבגלוי שנאמר (שופטים ו) והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם וגו' ויחנו עליהם וישחיתו את יבול הארץ אבל בשעה שאעמיד עליכם מכם ובכם הם מחפשים אחר המטמוניות שלכם וכן הוא אומר (מיכה ג) ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו וגו': ונסתם. מפני מ אימה: ואין רודף אתכם. מבלי נ כח:

שפתי חכמים

משפטי תגעל נפשכם וגו': ה דק"ל דוהפקדתי משמע ל' פקדון ומה פקדון שייך הכא. לכ"פ שהוא ל' צווי: ו ר"ל מראית פניו של בשר שנפוח זעופה שאינו אדום כשאר בשר של אדם בריא: ז דק"ל דבתחלה אמר וזרעתם לריק זרעכם דמשמע שלא יצמח ואח"כ אמר ואכלוהו אויביכם דמשמע שיצמח: ח י"מ שהוא ל' המתנה כלומר שהבריות ממתינין וצופות שכל שעה יקל ממנו החולי וירפא וכשמת נבהלים הבריות שמת מיתה פתאומית. וי"מ מותן ל' מתנים. ר"ל מכה המתחלת במתנים ואותה מכה מבהלת אותו ול' מותן מל' אוזן שמשמע על הר סיני וכו' כלומר שהיה לו לומר אזנים ה"ה נמי ל' מתנים: ט ר"ל וכשאירע פעם שנית שמלחמה: י ר"ל ומאספין להם תבואה כדי שיהא להם לאכול כשלכין על עיירות ישראל: כ וא"ת מנ"ל לרש"י לפרש כך הא כתיב ונגפתם לפני אויביכם משמע שיהיו הורגים אותם בחרבם. וי"ל דהוכחת רש"י מדכתיב ונתתי פני בכם משמע שהוא מיתה בידי שמים דהיינו כרת שמת על מטתו קודם זמנו כדכתיב בפ' קדושים ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אותו נשמע כ"מ שכתיב פני שהוא כרת וכתיב אחריו ונגפתם לפני אויביכם משמע מיתה בידי אדם בסייף. ומתרן שה"פ הא דקאמר ונתתי פני בכם היינו שתהא המות הורגת אתכם מבפנים שהוא כרת. והא דקאמר ונגפתם לפני אויביכם ה"פ ובעלי דבביכון מקיפין אתכם מבחוץ ר"ל עומדין מבחוץ ושמחים במיתתן כמלא שנתנגפו לפני אויביהם. א"כ מדכתיב ונגפתם שהוא ל' מגפה שהוא מיתה בי"ש: ל דק"ל בכם ל"ל דהא כתיב ונגפתם אע"כ לדרשא אתי והולרך לומר תרתי מכם ובכם משום דהמדרש משמע שסרודים יהיו מכם ובקרא משמע שירדו בהם מ"ה הי' תרווייהו: מ דהא כתיב אחריו ואין רודף א"כ למה ינוסו אלא מפני אימה: נ דק"ל הא זה ברכה הוא שאין רודף אותם ומתרץ משום שאין בהם כח ל"ל נלדוף אותם דסבורין מה נכו לרודפן והא אינהן כח למלחמ':

אבן עזרא

משקלי שמות הפעלים משתנים: (טז) והפקדתי עליכם. כאדם פקיד על אחר יעשה חפצו בו: בהלה את השחפת ואת הקדחת. חליים ידועים: וטעם את. עם: וטעם בהלה. שתבהלו ולא תדעו מה תעשו וי"א כי בהלה כפתאום ורבים אמרו כי השחפת והקדחת שנים חליים בזרע כמו השדפון והירקון כי כן כתוב בעבור וזרעתם לריק ואין צורך כי פירושו שיבואו להם חליים ואם באו שוללים לכפרים יאכלו הזרע כי אין מי שיצא אליהם לגרשם: וטעם מכלות עינים. שאלה החליים יחשכו עינים וידאבו הנפש והאל"ף חסר ממלת ומדיבות נפש וכן ממלת שקר מזין וי"א כי העינים מן הגוף בעבור ומדיבות נפש ואין צורך: (יז) ונתתי פני. קצפי ואפי כמו ופניה לא היו לה והטעם כי הנשארים שאין להם חליים אם יצאו אל האויבים ינגפו לפניהם ופעם ינוסו ואין רודף כטעם

אבי עזר

(טז) והפקדתי עליכם כאדם פקיד על אחר וכו') בדברי הפסוק הזה מרומז כי אין רע יורד מלמעלה לכן נאמר והפקדתי ומבנין הפעיל וכן אשור שבט אפי והוראת הפקדתי לשון מינוי: (טו) (להפרכם מלה זרה) כי נכון להפירכם על משקל הקימכם השיבכם:

רבינו בחיי

בשום מקום ענינו מפורש כי הוא נעלם ועמוק מהשגת היחידים בעוד שהם מחומר ואפילו הנביאים לא נתנבאו עליו וכן דרשו רז"ל כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעוה"ב עין לא ראתה אלהים זולתך. בארו בכאן רוב עומקו והעלמתו שאפי' הנביאים לא נתנבאו עליו. והנה כל הפרשה הזאת בין ביעודים גופניים בין ביעודים שכליים הבטחה עתידה היא כי מעולם לא נתקיימה אבל תתקיים בזמן השלמות:

ספורנו

(טז) אף אני אעשה זאת לכם. אעשה מה שחשבתם לעשות שיהיה הברית מופר ובטל גם אתי כמו שאמרתי שבהיותכם לי לעם אהיה לכם לאלהים בלתי אמצעי:

והפקדתי עליכם בהלה. אמנה עליכם פקידי בהלה כענין ולאלה אמר באזני עברו בעיר אחריו והכו אל תחוס עיניכם ואל תחמולו:

ואכלהו אויביכם. כמו שהיה הענין בימי השופטים כאמרו והיה אם זרע ישראל יעלה מדין ועמלק וכל בני קדם:

נחל קדומים

שיושלמו בן דוד בא ונתתי משכני בתוככם. ויבנה בה"מ ואי יבואו נשמות חדשות ומשו"ה איחר ונתתי משכני בתוככם בסוף עכ"ד ואפשר לפ"ז לרמוז כי תיבת נושן גימטריא נשמה ועוד י"א יתרים רמז לסמני הקטרת שיושלם בחי' הבירור ואפשר לרמוז וישן מפני חדש ס"ת ישן כי פעמים שלש עם גבר ורמוז ג"כ וישן לומר ישן וישן ע"ד שאמרו רז"ל ויתן לך יתן ויחזור ויתן. ור"ת וישן מפני חדש תוציאו חותם כי הכל בחותמו יתברך. וגם אותיות חותם על דרך אין מלכות נוגעת בחבירתה אפי' כמלא

מסורת הקריאה

בפ' ציצת (במדבר ט"ו ל"ח): (טז) לכם, ברביע לא בזקף קטן:

יח וְאִם־עַד־אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי
וְיָסַפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל־
חַטֹּאתֵיכֶם׃ יט וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן
עֻזְּכֶם וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל
וְאֶת־אַרְצְכֶם כַּנְּחֻשָׁה׃ כ וְתַם לָרִיק
כֹּחֲכֶם וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם אֶת־
יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ׃
כא וְאִם־תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְלֹא תֹאבוּ
לִשְׁמֹעַ לִי וְיָסַפְתִּי עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁבַע
כְּחַטֹּאתֵיכֶם׃ כב וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם

תרגום אונקלוס

דְּרָדֵיף יָתְכוֹן: יח. וְאִם עַד אִלֵּין. לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי. וְאוֹסֵיף לְמִרְדֵּי יָתְכוֹן. שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן: יט. וְאֶתְבַּר יָת יְקָר תּוּקְפְכוֹן. וְאֶתֵּין יָת שְׁמַיָּא דְּעִלָּוֵיכוֹן תַּקִּיפִין כְּבַרְזְלָא מִלְּאַחָתָא מִטְרָא. וְאַרְעָא דִּתְחוֹתֵיכוֹן חַסִּינָא כִּנְחָשָׁא מִלְּמֶעְבַּד פֵּירִין: כ. וִיסוּף לְרֵיקָנוּ חֵילְכוֹן. וְלָא תִתֵּין אַרְעֲכוֹן יָת עֲלַלְתַּהּ. וְאִילַן חַקְלָא. לָא יִתֵּין אִבֵּיהּ: כא. וְאִם תְּהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ. וְלָא תֵיבוֹן לְקַבָּלָא לְמֵימְרִי. וְאוֹסֵיף לְאֵיתָאָה עֲלֵיכוֹן מַחָא. שְׁבַע כְּחוֹבֵיכוֹן: כב. וַאֲשַׁלַּח בְּכוֹן.

תפסיר הרס"ג

ולא כאלב לכם: (יח) ואן לם תקבלו מני מע הד'ה, זדתכם פי אלתאדיב. סבע עלי כ'טאיאכם: (יט) ואכסר אקתדאר עזכם. ואגעל סמאכם כאלחדיד. וארצ'כם כאלנחאס: (כ) פיפנא קואכם פראג'א. ולא תכ'רג ארצ'כם אדאהא. ושגר אלצחרא לא יכ'רג ת'מרה: (כא) ואן סלכתם מעי לגאגא. ולם תשו אן תסמעו לי. זדתכם צ'רבה. ה' סבע עלי כ'טאיאכם: (כב) ואטלק פיכם.

נוה שלום

שהולכים בקומה זקופה. (יח) שבע על, שבע בחטאתיכם, תרגם בכל הענין שבע כמשמעו שכן נמצאו שבע פורענ' במספר, שש מושברתי עד ועץ הארץ, והשביעית והשלחתי את חית וכו', וכן מנה אותם ראב"ע והשאר נוספת. (כא) קרי, לגאגא, תמשיכו מריכם.

אבן עזרא

מחנה ארם: (יח) ואם עד אלה, המכות: שבע. בעבור היותו חשבון שלם נאמר על לשון רבים וכן כי שבע יפול צדיק וקם עד עקרה ילדה שבעה ואין על חטאתיכם להוסיף שבעה רק ויספתי פעם אחרת כמו קול גדול ולא יסף: וטעם על חטאתיכם. בעבור חטאתיכם וי"א שהחשבון כמשמעו והראשון נכון כי אם נחשוב ושברתי אחד שמיכם כברזל שנים וארץ כנחושה ותם לריק ויבול הארץ ופרי העץ הנה שש ומכת חית השדה הנה שבע: (יט) גאון עוזכם. השובע כטעם וישמן ישורון והגאה אם ישבר יפול וישח: (כ) ותם לריק כחכם. שיגעתם בעבודת האדמה: (כא) קרי. אמרו רבים שפירושו גבורה ונצות כאיש שיחזק לבו ולא יפחד למען שלא ינוצח ואין ריע לו וי"א שהוא מגזרת כל הקורות והטע' שאמר בדברי הפלשתים כי לא ידו נגעה בנו מקרה הוא ועל שני הפירושים יחסר בי"ת כמו כי ששת ימים או יהי כן תלכו עמי הליכת קרי כאשר הראיתיך רבים כאלה והנה כתוב כחטאתיכם ולא יוסיף עליכם ועל חטאתיכם דבק עם ליסרה אתכם וטעם בעבור חטאתיכם: (כב) והשלחתי בכם. מגזרת הנני משליח בך: ושכלה אתכם. בהריגת קטנים: והמעיטה אתכם. בהריגת הגדולים: ונשמו דרכיכם. כי אין דרך בטוח מפחד החיות שאינה ברשות אדם כאש'

אבי עזר

(כא) (קרי והנה כתיב כחטאתיכם) הנה הרב מביא ראיה לדבריו שכתב לעיל ואין על חטאתיכם להוסיף שבעה וכו' וטעם על חטאתיכם בעבור חטאתיכם וכו' ונכון דבריו ומה שאמר ישעיה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה פרשתי באופן אחר ואף שאינו נוגע לכונת זה החיבור אפרש לך בחפזון נמרץ אפס קצהו. הלא

ת"א ושברתי את גאון עזכם. גיטין לז: והשלחתי. שבת לג:

רשב"ם

(יח) שבע על חטאתיכם. כלומר הרבה מכות על חטאתיכם, כמו שבע יפול צדיק וקם. ואור החמה יהיה שבעתים. והחזיקו שבע נשים: (יט) ושברתי את גאון עזכם. כדכתיב בשברי לכם מטה לחם. וכדכתיב גאון שבעת לחם היה לה. ובאגדה היא בהמ"ק, כדכתיב הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם. ולפי הפשט כמו שפירשתי שכך מוכיח סוף המקרא ונתתי את שמיכם וגו': (כ) כחכם. כי האדמה לא תוסף לתת את כחה לכם: (כא) ואם תלכו עמי קרי. מנחם פי' ל' מניעה מגזרת הוקר רגלך והבל הוא. כי הוקר מגזרת חטופי פ"א הפעל כמו הושב את אביך, מן אברם ישב. וקרי מן קרה. מגזרת אקרה כה. וזהו פירושו אם תלכו עמי במקרה ולא תדיר כאדם שאינו הולך תדיר אצל בוראו:

בעל הטורים

(יח) ואם עד אלה. ס"ת מדה שאמדוד לכם מדה כנגד מדה: (יט) את גאון. בגימ' זה המקדש: את גאון עזכם. בגימ' זה ירושלים: (כא) כחטאתיכם. בגימ' בין בשוגג ובין במזיד:

רש"י

(יח) ואם עד אלה. ואם בעוד אלה ם לא תשמעו: ויספתי. עוד יסורים ע אחרים: שבע על חטאתיכם. (ת"כ) שבע פורעניות פ על שבעה עבירות האמורות למעלה: (יט) ושברתי את גאון עוזכם. זה בהמ"ק וכן הוא אומר (יחזקאל כד) הנני מחלל את מקדשי את גאון עוזכם: ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחשה. זו קשה משל משה שם הוא אומר (דברים כח) והיו שמיך אשר על ראשך נחשת וגו' שיהיו השמים מזיעין כדרך שהנחשת מזיעה והארץ אינה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע והיא משמרת פירותיה אבל כאן השמים לא יהיו מזיעין כדרך שאין הברזל מזיע ויהא חורב בעולם והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת מזיע' ויהא צ מאבדת פירותיה: (כ) ותם לריק כחכם. (ת"כ) הרי אדם שלא עמל שלא חרש שלא זרע שלא נכש ק שלא כסח שלא עדר ובשעת הקציר בא שדפון ומלקה אותו אין בכך כלום אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכש וכסח ועדר ובא שדפון ומלקה אותו ר הרי שניו של זה קהות: ולא תתן ארצכם את יבולה. (ת"כ) אף מה שאתה ש מוביל לה בשעת הזרע: ועץ הארץ. (ת"כ) אפילו מן הארץ יהא לקוי ת שלא יחניט פירותיו בשעת החנטה: לא יתן. משמש למעלה ולמטה אעץ ואפרי: לא יתן פריו. כשהוא מפרה משיר פירותיו הרי שתי קללות ויש כאן שבע פורעניות: (כא) ואם תלכו עמי קרי. רבותינו אמרו עראי במקרה שאינו אלא לפרקים כן תלכו עראי במצות. ומנחם פירש לשון מניעה וכן (משלי כה) הוקר רגלך וכן יקר רוח (שם יז) וקרוב לשון זה לתרגומו של אונקלוס לשון קושי שמקשין לבם להמנע מהתקרב אלי: שבע כחטאתיכם. שבע פורעניות אחרים במספר שבע כחטאתיכם: (כב) והשלחתי. לשון א גירוי: ושכלה אתכם. אין לי אלא חיה משכלת שדרכה בכך בהמה שאין דרכה בכך מנין ת"ל (דברים לב) ושן בהמות אשלח ב בם הרי

שפתי חכמים

ס דק"ל דואם עד אלה משמע שקבע להם זמן וה"ק ואם עבר הזמן ועדיין לא תשמעו לי ויספתי ליסרה וגו' וזה לא יתכן לומר שיקבע להם זמן לעבור על המצות לכך פי' דעד כמו בעוד דאל"כ ואם על אלה מבע"ל: ע לא שאוסיף עוד להביא עליכם היסורים הראשונים פעם שניה שהרי יסורים השניים אינן ממין הראשוני': פ דק"ל דהפסוק משמע שהקב"ה יפרע להם שבע פעמים על העבירות וזה אינו דאין נפרע מאדם יותר ממה שהרשיע כנגדו: צ כיון שהיא להם הפירות נרקבין: ק נוכש שמלקט עשבים רעים מתוך הזרעים. כסח קוצר. עודר חופר: ר פי' ותם לריק כחכם אחר העמל והטורח כו' שאז שיניו קהות. שהם פירש כחכם על ממונם הנה מכח לא היה צריך למימר דכבר כתיב ונתתי שמיכם כברזל וגו' ומסתמא ותם לריק (ג"א) גם אין לומר שיתום כח גופם דא"כ לא הל"ל לריק אלא ותם כחכם: ש דק"ל למה לי למכתב ארצכם היה לו לכתוב ולא תתן הארץ כמ"ש לעיל בברכה ונתנה הארץ יבולה אלא ארצכם משמע אף מה שאתם מביאים שם בשעת הזרע משלכם אפי' זה לא תוציא. א"כ דייק מדכתיב יבולה ל' מוביל שהוא מביא. כא"ס: ת דק"ל שהל"ל ועץ לא יתן פריו אבל הארץ למה ליה: א דאין שייך ל' שלימות אלא בבר דעת: ב וכאן

נחל קדומים

גימא ודוק היטב כי קצרתי: יט (ו) ושברתי את גאון עזכם.

מסורת הקריאה

(יז) ורדה, מלרע: (יט) עזכם, הזי"ן דגושה: (כב) והשלחתי,

מרפא לשון

הוא במש"ה כי אני ה' לא שניתי ות"י לא אשניתי קיימי. יט) ונתתי את שמיכם כברזל, תקיפין כברזלא. ואת ארצכם כנחשה, חסינין כנחש, גבי ברזלא נקט תקיף, וגבי נחשא, חסין. וכן במשנה תורה תר' והיו שמיך אשר על ראשך נחשת חסינין כנחשא, והארץ אשר תחתיך ברזל, תקיפא כברזלא נר' טעמו דנחשת קשה מברזל והוא הברזל הקשה הנק' בערבי הנדואן ובל' לעז אצייר' כמו שפי' הבחיי על פ' לטש כל חרש נחשת וברזל וכמו שפי' הרד"ק פ' ונחת קשת נחושה במלכים דנחשת הוא הנקרא בלעז אציי"ר שהוא הנקרא אצלינו הנדואן. וכתב הבחיי ז"ל שנקרא כן מלשון נחשתי ויברכני ה' בגללך שאין אומן בעולם שיוכל להכירו אם הוא אציי"ר או ברזל עד שיביאנו במבחן הנסיון אם ישבר יודע שהוא אצייר ואם יכפל ולא ישבר אז יודע שהוא ברזל וע"כ ולזה נקט התר' תאר חסין אצל הנחשת דתאר חסין עדיף מתקיף וכמו שתר' ולא יכל יוסף להתאפק, לאתחסנא, דכל אפיק לישנא דתוקפא סגי הוא ודכוותיה ת"י והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ויהון דבית יעקב תקיפין כאישתא ובית יוסף חסינין כשלהביתא וכן בישעיה (מג) כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך ת"י ואף בתנייתא כד תהכון לביני עממיא דתקיפין כאישתא לא יכלון לכון ומלכון דחסינן כשלהביתא לא ישיצון יתכון, טעמו בכל אלו התרגומים להוסיף תוקף בתאר חסין לכח השלהבת שהיא קשה יותר מאש סתם ולפי זה צ"ל למה אמר בכאן ונתתי את שמיכם כברזל, ואת ארצכם כנחושה ובמשנה תורה אמר בהיפך והיו שמיך אשר על ראשך נחשת והארץ א"ת ברזל. ואפ' לפרש עד"ה דמשום דקללות אלו הם מבחי' הדכורא ודרך האיש לקנאת על כבוד אשתו יותר מכבודו לכן נתן הקושי הגדול לארץ שה"ס הנוק' ואמר ואת ארצכם כנחשה ובמשנה תורה שהיא

את־חית השדה ושכלה אתכם
והכריתה את־בהמתכם והמעיטה
אתכם ונשמו דרכיכם: כג ואם־באלה
לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי:
כד והלכתי אף־אני עמכם בקרי
והכיתי אתכם גם־אני שבע על־
חטאתיכם: כה והבאתי עליכם חרב
נקמת נקם־ברית ונאספתם אל־
עריכם ושלחתי דבר בתוככם
ונתתם ביד־אויב: כו בשברי לכם
מטה־לחם ואפו עשר נשים לחמכם
בתנור אחד והשיבו לחמכם

תרגום אונקלוס

יָת חֵיַת בָּרָא וְתַתְכֵּיל יָתְכוֹן. וּתְשֵׁיצֵי יָת בְּעִירְכוֹן. וְתַזְעַר יָתְכוֹן. וִיצַדְיָן אוֹרְחָתְכוֹן: כג. וְאִם בְּאִלֵּין. לָא תִתְרְדוּן לְמֵימְרִי. וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ: כד. וַאֲהָךְ אַף אֲנָא. עִמְּכוֹן בְּקַשְׁיוּ. וְאַלְקֵי יָתְכוֹן אַף אֲנָא. שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן: כה. וְאַיְתֵי עֲלֵיכוֹן דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא. וְיִתְפַּרְעוּן מִנְּכוֹן פּוּרְעֲנוּתָא עַל דַּעֲבַרְתּוּן. עַל פִּתְגָמֵי אוֹרָיְתָא. וְתִתְכַּנְשׁוּן לְקִרְוֵיכוֹן. וַאֲגָרֵי מוֹתָנָא בֵּינֵיכוֹן. וְתִתְמַסְרוּן בְּיַד שָׂנְאָה: כו. בְּדְאַתְבַּר לְכוֹן סְעֵיד מֵיכְלָא. וְיֵיפְיָן. עֲשַׂר נְשִׁין לַחְמְכוֹן בְּתַנּוּרָא חַד. וְיָתִיבוּן לַחְמְכוֹן בְּמַתְקָלָא. וְתֵיכְלוּן וְלָא

ת"א ואם באלה לא תוסרו לי. שם סנהדרין כב: עליכם חרב. שם: בשברי לכם. שבת לג: ואפו עשר. פסחים לז:

תפסיר הרס"ג

חיואן אלצחרא פית'כל מנכם. ויקטע מן בהאימכם. ויקלל עדדכם. ותתוחש טרקאתכם: (כג) ואן לם תתאדבו לי בהד'ה אלעקובאת וסלכתם מעי לגאגא: (כד) סרת אנא איצ'א מעכם עלי אללגאג. וצ'רבתכם בסבע עלי כ'טאיאכם: (כה) ואג'זיכם סיפא. מנתקמא נקמה' אלעהד. פתגתמעון אלי קראכם. ואבעת' באלובא פי מא בינכם. ותסלמון פי יד אלעדו: (כו) ואכסר לכם מעין אלטעאם. פיכ'בז כ'תיר מן אלנסא טעאמכם פי תנור ואחד. וירדונה באלמיזאן.

אבן עזרא

פירשתי; (כג) תוסרו. עתיד מבנין נפעל: (כד) על חטאתיכם. דבק עם והכיתי: (כה) נקם ברית. על כן אמרתי כי זאת הברית הכורותה בסיני הכתובה בפרשת אלה המשפטים יום קבלו על נפשם ואמרו נעשה ונשמע אז נכרתה הברית ואמר להם כל הפרשה הזאת: ונאספתם אל עריכם. מפני החרב ושם אשלח הדבר והרעב עד שתרצו להנתן ביד האויב וזה טעם ונתתם ביד אויב והיא מלה מבנין נפעל: (כו) בשברי. שם הפעל ובא שבור כמו בשכבה ובקומה וטעם השבור בעבור מטה לחם והוא דרך משל ובישעיה משען לחם כי הלחם לבב אנוש יסעד: עשר נשים. כי הוא סך חשבון כי מנהג ישראל היה לאפות כל בית תנור לעצמו שיאכלו כל השבוע ומערכת השבת תוכיח: והשיבו לחמכם במשקל. בעבור שהיא מעט: ואכלתם ולא תשבעו יש רעב וישבע האוכל ממעט

אבי עזר

כבר ידעת כי כל עונשים אשר הקב"ה מייסר האדם על חטא העבר מייסרו בעונשים הדומים למין אשר חטא למען יוסר ולמען ידע באמת כי לא מקרה הוא אך יד ה' נגעה בו למען סור משאול נפשו וגם יתן אל לבו שלא לחטוא עוד כהנה. אולם אם אדם חטא פעמים רבות והכל עשוי לו כהיתר אז ננעלו לפניו דרכי החקירה בעונשו ומייסר לו ה' בעונשים זרים אשר לא יוכל לתת אל לבו כי מפני הרעה נענש רק דמה בנפשו שקר לאמר כי מקרה הוא ולא ה' פעל כל זאת וזה שנאמר אם תלכו עמי קרי דהיינו שתחשב בלבך כי אין שכר לעושי טוב ואין רע לעושי רע והכל במקרה אף אני איסר אותך בעונשים שתחשוב שהמה מקרים וכל הצרות אשר יבואו עליך לא יגילוך לתת על לבך לשוב בתשובה. כטעם ואני אחזק את לבו. וכבר הארכתי לפרש זה הפסוק באופן אחר ועיקר אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו כדי שירגש כי באים היסורין לחטא שקדם. אם איש בינות הוא מפשפש ומוצא הרבה מכדי מדתו ויחשב בנפשו להתחרט על כל

בעל הטורים

(כה) נקם. ב' במס'. נקם ברית. נקם אחת משתי עיני. גבי שמשון כדאי' בסוטה שעברו פלשתים על שבועתם וזה הוא נקם ברית דהיינו שבוע' דבשביל השבועה שעברו אמר אנקמה נקם א':

רשב"ם

(כה) נקם ברית, שעברתם, כמו שכתוב למעלה להפרכם את בריתי: (כו) עשר נשים. כלומר הרבה, כמו זה עשר פעמים תכלימוני: בתנור אחד. כי אשה אחת לא תוכל למלא את התנור פת: והשיבו לחמכם במשקל. כי במשקל הביאוהו לתנור ובמשקל השיבוהו להאכילו לבעלים ובמשקל ובצמצום לחם צר ומים לחץ. כדכתיב בן אדם הנני שובר מטה לחם בירושלים ואכלו לחם

רש"י

הרי שתים ומנין שתהא ממיתה בנשיכתה ת"ל (שם) עם חמת זוחלי עפר. מה אלו נושכין וממיתין אף אלו נושכין וממיתין כבר היו שנים ג בא"י חמור נושך וממית ערוד נושך וממית: ושכלה אתכם. אלו ד הקטנים: והכריתה את בהמתכם. מבחוץ: והמעיטה אותכם. ה מבפנים: ונשמו דרכיכם. שבילים גדולים ושבילים קטנים הרי שבע פורעניות. שן בהמה. ושן חיה. חמת זוחלי עפר. ושכלה. והכריתה. והמעיט'. ונשמו: (כג) לא תוסרו לי. לשוב ו אלי: (כה) נקם ברית. ויש נקם שאינו בברית ז כדרך שאר נקמות וזהו סמוי עיניו ח של צדקיהו. ד"א נקם ברית נקמת בריתי אשר ט עברתם. כל הבאת חרב שבמקרא היא מלחמת י חיילות אויבים: ונאספתם. מן החוץ אל תוך הערים מפני המצור: ושלחתי דבר בתוככם. וע"י הדבר ונתתם ביד האויבים הצרים עליכם לפי שאין מלינים את המת בירושלים כ וכשהם מוציאים את המת לקברו נתנים ביד אויב: (כו) מטה לחם. לשון משען כמו (ירמי' מח) מטה עז: בשברי לכם מטה לחם. אשבור לכם כל משען אוכל ל והם חלי רעב: ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד. מחוסר מ עצים: והשיבו לחמכם במשקל. שתהא התבואה נרקבת ונעשית פת נפולה ומשתברת בתנור והם יושבות ושוקלות את השברים

שפתי חכמים

כתיב ג"כ והשלחתי בכם וגו' לג"ש: ג רש"י מביא זה שאל תקשה ליה ותתמה היאך מלינו שבהמה ממיתה בנשיכתה והביא מעשה דבכל היו כו': ד ר"ל כשמתים בניו של אדם כשהם קטנים נקרא משכל כמו שמצינו ברבקה שאמרה למה אשכל גם שניכם יום אחד ובאותו זמן היו קטנים (ונ"ע): ה והא דשינה רש"י הל' ונקט מבפנים גבי בנ"א. י"ל דק"ל למה לא כתיב והכריתה בהמתכם ואתכם אלא משום דבהמה שהיתה מבחוץ בשדה יכריתו אותם מכל וכל אבל האדם שהוא בפנים בתוך העיר עפ"ה לא יכרית כולם אלא ימעיט אותם: ו דלשון לא תוסרו לי אין מיושב בפסוק דודאי לא ירצו לקבל היסורים. לכך פירש שאם בכל אלה היסורים לא תרצו לשוב אלי: ז ר"ל והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית משמע אותו חרב שכתוב בברית דהיינו תורה. אבל יש עוד נקם שאינו בברית והוא סימת כו': ח סימת עינים אינו כתוב בתורה א"כ ה"פ נוקמת נקם ברית שהוא השבועה שנשבע לצדקיהו ועבר על השבועה וסימא את עיני צדקיהו ופי' כשאר נקמות כלומר אם עברו על ד"ת כגון ג"ע ועריות וכדומה להן: ט ר"ל התורה: י דק"ל דאיך אפשר שחרב יכה אותם מעצמו. והא דלא פרש"י זה לעיל גבי וחרב לא תעבור בארצכם. י"ל משום דכתיב לעיל ונתתי שלום דמלת שלום הוא היפך המלחמות כדכתיב אני שלום וכי אדבר המה למלחמ' בודאי קאי אחיל המלחמה אבל הכא לא נזכר שום אויב אלא כדכתיב והבאתי עליכם חרב מ"ה פי' דמלת חרב יורה על חיל האויבים: כ דאל"כ מה ענין הדבר אצל ונתתם ביד אויב. ואע"פ שעשו כל רעות לא היו מלינים את המת לפי שהארץ אינה יכולה לסבול שמסרים מיד אם מלינים אותו: ל הוצרך לפרש מלת בשברי אשבור מפני שמלת בשברי פי' בשעת שברי והנכון פה שישבור ולא בעת שישבור: מ (ג"ה) דא"א לומר מחמת חסרון לחם

מסורת הקריאה

מלרע: ונשמו, מלעיל: דרכיכם, הכפי"ן רפות: (כד) והכיתי, לרע: (כה) ושלחתי, מלעיל: ונתתם, התוי"ן דגושות: (כו) לחם,

מרפא לשון

בחי' הנוקבא וצריכה לתבוע עלבון בעלה יותר מעלבונה לכן נתן הקושי הגדול לשמים ואמר והיו שמיך אשר על ראשך נחשת וסמיכות הכתובים יורה על זה דלמעלה מזה אמר בכאן ושברתי את גאון עזכם ופי' רז"ל זה בהמ"ק ובמשנה תורה אמר יככה ה' בשחפת וכו' שהם מכות הגוף. כה) נקם ברית, על דעברתון על אוריתא. ה"ג ול"ג פתגמי אוריתא וכ"כ היא"ר ז"ל והטעם לפי שלא אמר הכ' נקם דברי הברית ולכן לא הוסיף פתגמי, לומר דברית היינו תורה ואלו הוסיף פתגמי היה משמעו פתרון ענין לא פירוש מלה. והיא"ר ז"ל פירש בענין אחר וחילק בין משמעות אורייתא

נחל קדומים

זו ירושלם. את גאון גימטריא זה המקדש. ליקוטים כתיבת יד

ספורנו

(יט) ושברתי את גאון עזכם. בחרבן משכן שילה כאמרו ויתן לשבי עזו:

(כה) והבאתי עליכם חרב. כמו שהיה הענין בימי מלכי ישראל כאמרו כי ידעתי אשר תעשה לבני ישראל רעה מבצריהם תשלח באש ובחוריהם בחרב תהרוג:

נקמת נקם ברית. נוקמת באותה הנקמה הכתובה בספר הברית כאמרם ז"ל (סנהדרין פ"ד) אע"פ שבטלו סנהדרין דין ד' מיתות לא בטלו:

בְּמִשְׁקָל וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ׃ ס
כז וְאִם־בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי
וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי׃ כח וְהָלַכְתִּי
עִמָּכֶם בַּחֲמַת־קֶרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם
אַף־אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם׃
כט וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר
בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ׃ ל וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־
בָּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת־חַמָּנֵיכֶם
וְנָתַתִּי אֶת־פִּגְרֵיכֶם עַל־פִּגְרֵי
גִּלּוּלֵיכֶם וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם׃
לא וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה
וַהֲשִׁמּוֹתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא
אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם׃ לב וַהֲשִׁמֹּתִי
אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ

תרגום אונקלוס

תִשְׂבְּעוּן: כז. וְאִם בְּדָא. לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי. וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ: כח. וַאֲהָךְ עִמְּכוֹן בִּתְקוֹף רְגַז. וְאַרְדֵּי יָתְכוֹן אַף אֲנָא. שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן: כט. וְתֵיכְלוּן בְּשַׂר בְּנֵיכוֹן. וּבְשַׂר בְּנָתְכוֹן תֵּיכְלוּן: ל. וַאֲשֵׁיצֵי יָת בָּמָתֵיכוֹן. וַאֲקַצֵּץ יָת חֲנִסְנִסֵיכוֹן. וְאֶתֵּן יָת פִּגְרֵיכוֹן. עַל פִּיגוּר טַעֲוָתְכוֹן. וִירַחֵק מֵימְרִי יָתְכוֹן: לא. וְאֶתֵּן יָת קִרְוֵיכוֹן חָרְבָא. וְאַצְדֵּי יָת מַקְדְּשֵׁיכוֹן. וְלָא אֲקַבֵּיל בְּרַעֲוָא. קוּרְבַּן כְּנִישָׁתְכוֹן: לב. וְאַצְדֵּי אֲנָא יָת אַרְעָא. וִיצְדּוּן עֲלַהּ

ת"א בחמת קרי. ס' הזוהר פרשת תרומה: ונתתי את פגריכם. שבת לג סנהדרין סג סד: והשמותי את. שבת קמ מגילה כח:

תפסיר הרס"ג

ותאכלון ולא תשבעון: (כז) ואן לם תסמעו לי ותטיעו. בהד'ה אלעקובאת. וסלכתם מעי לגאגא: (כח) סרת אנא איצ'א מעכם בעקובת אללגאג. ואדבתכם בסבע עלי כ'טאיאכם: (כט) חתי תאכלון לחום בניכם ובנאתכם: (ל) ואנפד' ביעכם. ואקטע אנדאדכם. ואלקי אגסאדכם. עלי אגסאד טואג'יתכם. ואקלאכם: (לא) ואגעל קראכם כ'ראבא. ואוחש מקאדסכם. ולא אקבל ולא ארצ'א קראבינכם: (לב) ואוחש אנא אלבלד מנכם. ויסתוחש

נוה שלום

(כז) מטה לחם, מעין אלטעאב, כת"א. עשר נשים, כת'יר מן אלנסא, להיות עשר סך חשבון דרך הלשון לכתבו במקום הרבוי. (ל) במתיכם, ביעכם, שם זה הונח בערבי „למעבד אלנצארי". חמניכם, אנדאדכם, גבעה או תל גבוה שהיה דרכם לזבוח ולקטר לע"ז במקומות גבוהים וכן תרגם בישעיה והאשרים והחמנים, ואולי נק' חמנים ע"ש שהחמה זורחת עליהם מתחלת זריחתה עד סוף שקיעתה בהיותם יותר גבוהים. וגעלה, ואקלאכם, וכן תרגם ואקוץ בם. (לא) ולא אריח בריח, ולא אקבל ולא ארצ'א, וכת"א ולא אקביל ברעוא, ע"ל בראשית ח כא, ותרגם ניחחכם, קראבינכם כפי הענין.

אבן עזרא

ואתם מאוכל הרבה לא ישבעו: (כז) ואם בזאת. במכה הזאת: וכן אם באלה. באלה המכות הנזכרות: (כח) על חטאתיכם. דבק עם ויסרתי: (כט) ואכלתם בשר בניכם ובשר בנתיכם. אין למעלה מן הרעב הזה ולא יהיה לכם מקום לזעוק ולהתפלל להושע מהרעב כי אשמיד במותיכם מקום הזבחים: (ל) חמניכם. מגזרת חמה בתים העשויים להשתחות לשמש והנו"ן נוסף כנו"ן נשים רחמניות: פגריכם. גופותיכם כמו פגר מובס: גלולים. שם גנאי לעבודת כוכבים מגזרת כאשר יבער הגלל והטעם כי בהתחברכם לבתי עבודת כוכבים שם תהרגו וישחיתו אויביכם צורת גלוליכם ואני לא אושיעכם: וגעלה נפשי אתכם. שתסור השכינה אז תחרבנה עריכם ונשמו מקדשים שלכם והטעם בתחלה היו מקדשי: (לא) ולא אריח בריח. והטעם כי כבוד השם מלא שמים וארץ וכתוב על נח וירח ה' את ריח הניחוח והטעם שלא אקבל עולה אחרי כן מכם. ואחר שאמר עריכם ומקדשיכם אמר את הארץ כל ארץ ישראל: (לב) ושממו עליה. כל כך תהיה שממה שגם האויבים הדרים ישומו עליה הפך

אבי עזר

קוץ וקוץ שעשה בשוגג חשב בעיניו לעון גדול ואף שהקב"ה מחל לו כפר על כל

רשב"ם

במשקל ובדאגה ומים במשורה, אף כאן כתיב בשברי לכם מטה לחם יאפה ויאכל במשקל: ואכלתם ולא תשבעו, כי במשקל ובצמצום יאכלוהו, וגם יש לומר שאותו לחם אף על פי שאוכל ממנו הרבה לא ישביע מסעוד האדם כי מארה תמצא בו:

(כח) ויסרתי, מן ייסר איש את בנו יאמר ויסרתי, וכן ויסרו אותו, כן מן ישב יאמר וישבו טירותיהם בך ביחזקאל: (ל) על פגרי גלוליכם. כי בבית במותיכם תו יגו, כדכתיב בירמיה כי אם גיא ההרגה וקברו בתופת מאין מקום

שפתי חכמים

דהא לכך כתיב בשברי לכם וגו': ג דאל"כ יהיו שמונה רק הוא המקרא דכתיב ברישא דקרא ופי' ע"י המקרא דהיינו חיילות האויבים אתם נתונים ביד האויבים על ידי הדבר: ס רש"י רוצה לפרש היאך בא מה שכתב בקרא ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם דמשמע כשהן מתים הם נופלין על ע"ז שלהם: ע דק"ל למה לא מנה אותן בכלל הפורעניות ויהיו שמונה. לכן פי' זו מדה טובה כו'. ואין להקשות למה לא מנה בכלל הפורעניות

רש"י

לחלקם ביניהם: ואכלתם ולא תשבעו. זה מארה בתוך המעים בלחם הרי שבע פורעניות חרב מגור דבר שבר מטה לחם חוסר עליהם פת נפולה מארה במעים ונתתם אינה מן המנין כ שהיא החרב: (ל) במתיכם. מגדלים ובירניות: חמניכם. מין ע"א שמעמידין על הגגות וע"ש שמעמידין בחמה קרוין חמנים: ונתתי את פגריכם. תפוחי רעב היו ומוציאים יראתם מחיקם ומנשקים אותם וכרסו נבקעת ונופל עליה: וגעלה נפשי אתכם. (ת"כ) זה סילוק שכינה: (לא) ונתתי את עריכם חרבה. יכול מאדם כשהוא אומר והשמותי אני את הארץ הרי אדם אמור הא מה אני מקיים חרבה מעובר ושב: והשמותי את מקדשיכם. יכול מן הקרבנות כשהוא אומר ולא אריח הרי קרבנות אמורים הא מה אני מקיים והשמותי את מקדשיכם מן הגדודיות שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם. הרי שבע פורעניות. אכילת בשר בנים ובנות. והשמדת במות הרי שתים. כריתת חמנים אין כאן פורענות אלא ע"י השמדת הבירניות יפלו החמנים שבראשי הגגות ויכרתו. ונתתי את פגריכם וגו' הרי שלש. סלוק שכינה ארבע. חרבן ערים. שממון מקדש מן הגדודיות. ולא אריח קרבנות. הרי שבע: (לב) והשמותי אני את הארץ. זו מדה טובה ע לישראל שלא ימצאו האויבים נחת

נחל קדומים

בספר רבינו אפרים ז"ל: לא (ז) והשימותי את מקדשכם. רז"ל אמרו אפי' כשהם שוממים בקדושתן ואפשר ולא אריח בריח ניחחכם ולא אמר בריח ניחח רמז דאליהו מקריב שני תמידין בכל יום כמ"ש רז"ל והביאו הרמ"ע ז"ל במאמרות. ואפשר לרמוז את מקדשכם ולא ס"ת אמת שהיא התורה דהעוסק בתורה כאלו הקריב קרבנות. גם רמז שיעשו צדקה שנקראת אמת כמ"ש בתנא דבי אליהו וכמ"ש באבות דר' נתן שהיו בוכים ר"א ור' יהושע שראו בה"מ חרב וא"ל ריב"ז יש לנו כפרה טובה דכתיב עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח וזה רמז אעפ"י כי והשימותי וכו' ולא אריח וכו' יש תיקון ע"י התורה והצדקה וזה רמז עצ"ת ה' היא תקום ר"ת עבודה צדקה תורה ועי"ז היא הרומז לשכינה תקום קימה היתר לה ואותיות מתוק שיתמתקו הדינין וס"ת עצת

מרפא לשון

זבין משמעות פתגמי אורייתא ואינו מוכרח. ל) חמניכם, חנסנסיכון. כ' היא"ר ז"ל שהוא כמו הנצנציכון מל' הנץ החמה וכמו נצנצה בו רוה"ק לפי שהיו עובדי השמש עושין החמנים להיות החמה זורחת עליהם מעת זריחת החמה מיד עד שקיעתה כמ"ש בס'

חומת אנ"ך

שביעית יובל. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל: (לב) והשימותי אני את הארץ וכו'. ברא"ש דוד ריש פ' ואתחנן פירשתי במאי דקי"ל בעל חוב בבינונית מ"ט כדי שלא יהא אדם רואה דירה נאה וכו' וכתבתי דב"ה מן התורה בעידית ע"ש באורך. והאמת דב"ח מן התורה בזבורית כמ"ש בגיטין דף מ"ט. וכפי זה מ"ש מ"ט ב"ח בבינונית ר"ל למה לא תקנו שיהא בעידית ויהיב טעמא שלא יהא אדם רואה שדה נאה וכו' ומ"מ מה שפירשתי בפסוק זה והמשך יש מקום לדרוש דמהש"ס נראה דהסברא היה בעידית ויהיב טעמא והטעם לא שייך כלפי מעלה. וכן בפני דוד ריש פרשת כנגים כתוב כמ"ש ברא"ש דוד ואתחנן וצריך ליישב הדבר. אך מ"ש ברא"ש דוד פ' תשא דף ס"ח ע"ג מה שדייקתי שם מאי דכתיב מהר חורב לא יכון כפי האמור. וקרוב לודאי שהקדמה זו ראיתיה במפרשים כמ"ש ברא"ש דוד ועתה לא אחיה זכירה אל מי מקדושים וה' יצילנו משגיאות ויאיר

מסורת הקריאה

הנגינה בלמ"ד: ואפו, הנגינה בפ"א: במשקל, נמסר ד' דגושים. עין לעיל י"ט ל"ה: (כח) אני. האל"ף בקמץ בזקף ונמסר עליו

ויקרא כו בחקתי

אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ: לג וְאֶתְכֶם
אֱזָרֶה בַגּוֹיִם וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם
חָרֶב וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה
וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָּה: לד אָז תִּרְצֶה
הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ כֹּל יְמֵי
הָשַּׁמָּה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם אָז
תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצָת אֶת־
שַׁבְּתֹתֶיהָ: לה כָּל־יְמֵי הָשַּׁמָּה
תִּשְׁבֹּת אֵת אֲשֶׁר לֹא־שָׁבְתָה
בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם עָלֶיהָ:

תרגום אונקלוס

בְּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן. דְּיָתְבִין בַּהּ:
לג. וְיָתְכוֹן אֲבַדַּר בֵּינֵי
עַמְמַיָּא. וְאַגְרֵי בָּתְרֵיכוֹן
דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא. וּתְהֵי
אַרְעֲכוֹן צָדְיָא. וְקִרְוֵיכוֹן
יְהֶוְיָן חָרְבָא: לד. בְּכֵין
תִּרְעֵי אַרְעָא יָת שְׁמִטַּהָא.
כָּל יוֹמִין דְּצָדְיָאת. וְאַתּוּן
בַּאֲרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן.
בְּכֵין תַּשְׁמֵיט אַרְעָא.
וְתִרְעֵי יָת שְׁמִטַּהָא: לה.
כָּל יוֹמִין דְּצָדְיָאַת תַּשְׁמֵיט.
יָת דְּלָא שְׁמַטַּת. בְּשְׁמִטֵּיכוֹן
כַּד הֲוֵיתוֹן יָתְבִין עֲלַהּ:

ת״א ואתכם אזרה. שבת סה: אז תרלה הארץ. שם עקדם שמר שם:

תפסיר הרס״ג

מנהא אעדאיכם. אלמקימין בהא: (לג) ואד׳ריכם פי מא בין אלאמם. ואגרד אלסיף וראכם. פתציר ארצ׳כם וחשה. וקראכם כ׳ראבא (לד) חינ׳יד׳ תסתופי אלארץ׳ עטלהא. טול איאם וחשתהא. ואנתם פי בלד אעדאיכם. חינ׳יד׳ תתסייב אלארץ׳. ותסתופי עטלהא: (לה) וסבב טול איאם וחשתהא אן תתעטל. כמא לם תעטלונהא פי

נוה שלום

(לג) אזרה, אד׳ריכם, לשון פיזור ושרשו ד׳רא. (לד) אז תרצה, חיניד׳ תסתופי, והרצת, ותסתופי, עיין לקמן

חלק הדקדוק

והקימתי מלרע: לג) ואתכם אזרה בגוים. בא האלף בשוא סגול והראוי בשוא פתח כמו אגלה (ריב״ש): (לד) כל ימי השמה. השין דגושה בכל התיגאן שראיתי וכן תנייתא דלקמן. וכן ראיתי בפירוש להריב״ש: לה) כל ימי השמה תשבת, השין דגושה:

אבן עזרא

משוש לכל הארץ: (לג) אזרה. מבנין הכבד הדגוש ולא די שתזרו עד אשר אריק אחריכם חרב: וטעם אריק. מנדנה: והיתה ארצכם. דבק עם הפסוק הבא אחריו והטעם כאשר תהיה ארצכם שממה אז תרצה הארץ וזאת המלה כמו תשלים וכן עד ירצה כשכיר יומו כי נרצה עונה: (לד) שבתתיה. שמיטות ויובלים וכן כתוב עד רצתה הארץ את שבתותיה ושם פירשתיו: השמה. שם ומשקלי השמות משתנים: וטעם כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם. שתהיה שממה מכם אז תשבת ותמצא מנוחה למלאת שבתותיה: וטעם (לה) כל ימי השמה תשבות. מספר השנים שתשבות וביחזקאל מפורש: (לו) יהנשארים בכם. בעבור שאמר והריקותי אחריכם חרב: מרך. מפעלי הכפל יכן במועל ידיהם מגזרת ורך

אבי עזר

נעלם מרוב יראתו חשב כל פסיעה ופסיעה בנטותו מעט מדרך הישר לחטא גדול ועצום ואף כי היסורין היו רק על חטא אחד וזה שאמר הנביא כי לקחה מיד ה׳ כפלים כי בת ישראל כבר הלכו בדרך סלולה וקבלו עונשם באהבה ולא חשבו אותם למקרה רק יודעים כי יד ה׳ נגעה בהם ולקחו את עונשם יותר מכדי מדתם כאשר הזכרנו מאיש ביכות שהבאנו. וזה לקחה כפלים ובזאת נראה עונש כי כל לבבות הוא דורש ומריח את ריח ניחוחם כמו שהזכרתי בפ׳ ויקרא על פסוק ריח ניחוח: (לו) הא לך מה שהשבתי על אשר נשאלתי בדקדוק הרשב״ם בחקותי. בפסוק והבאתי מרך שכתוב מ״ס של מרך עיקר. דע שבין לרשב״ם ובין לראב״ע הוא תיבת מרך שם המקרה ולדברי רש״י בגמ׳ חולין מ״ט בפרשו על נתמרך שם משמע דמורך ורכך

בעל הטורים

(לג) ואתכם אזרה. סמ״ך עקומה. לומר לך שנתתי לכם ארץ ז׳ עממין לקיים התורה שאלבה עמודים שבעה ואתם שבעה תועבות בלבבכם לכך אתכם אזרה: והריקותי. ב׳ במס׳. הכא. ואידך והריקותי לכם ברכה עד בלי די. אני אמרתי והריקותי לכם ברכה עד בלי די. ואתם לא רציתם לקיים מצותי. על כן

רשב״ם

מקום: (לב) ושממו עליה אויביכם. כשבאים לשבת בה כדכתיב כל עובר עליה ישום וישרוק על׳ מכותיה: (לה) כל ימי השמה תשבות. כל שבעים שנה של גלות בבל. פירשו רבותינו כנגד שנים שהיה לה לשבות ולא שבתה. תשבות מלאפום באתנחתא, אבל בלא אתנחתא, אז תשבת הארץ פתח, וכן וימת וינם באתנחתא כולם מלאפום. וימת. הים ראה וינס:

רש״י

רוח בארץ פ שתהא שוממה מיושביה: (לג) ואתכם אזרה בגוים. זו מדה קשה שבשעה שבני מדינה גולים למקום אחד רואים זה את זה ומתנחמין וישראל נזרו כבמזרה כאדם הזורה שעורים בנפה ואין אחת מהן דבוקה בחברתה: והריקתי. כששולף החרב מתרוקן הנדן צ ומדרשו חרב הנשמטת אחריכם אינה חוזרת מהר ק כאדם שמריק את המים ואין ר סופן לחזור: והיתה ארצכם שממה. שלא תמהרו לשוב לתוכה ומתוך כך עריכם יהיו חרבה נראות לכם חרבות שבשעה שאדם גולה מביתו ומכרמו ומעירו וסופו לחזור כאלו אין כרמו וביתו חרבים כך שנויה בת״כ: (לד) אז תרצה. תפייס את כעס המקום ש שכעס על שמטותיה: והרצת. למלך את שבתותיה: כל ימי השמה. ל׳ העשות (ומ״ס דגש במקום כפל שממה): (לה) את אשר לא שבתה. שבעים שנה של גלות בבל הן היו כנגד ע׳ שנות השמטה ויובל שהיו בשנים שהכעיסו ישראל בארצם לפני המקום ארבע מאות ושלשים שנה שלש מאות ותשעים היו שני עונש משנכנסו לארץ עד שגלו עשרת השבטים ובני יהודה הכעיסו לפניו מ׳ שנה משגלו עשרת השבטים עד חרבות ירושלים הוא שנאמר (יחזקאל ד) ואתה שכב על לצדך השמאלי׳ וגו׳ וכלית את אלה וגו׳ ושכבת על לצדך הימנית ארבעים יום ת ונשאת את עון בית יהודה. ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה החמישית לגלות המלך יהויכין ועוד עשו בם שנים עד גלות צדקיהו הרי ארבעים ושם וא״ת שנות מנשה חמשים וחמש היו

שפתי חכמים

ואתכם אזרה וגו׳ שהיא יותר קשה. וי״ל מאחר שהפסיק במדה טובה לא חשיב בכלל הפורעניות דלעיל וק״ל ידלא כהרא״ם שפי׳ זו מדה טובה קושטא דמלתא קאמר אבל אינו ר״ל אם לא יהיה מדה טובה אלא פורעניות א״כ יהיה שמונה א״כ תקשה לך ואתכם אזרה בגוים שהיא מדת פורעניות והא יהיו שמונה אלא ע״כ צ״ל שאין הכ׳ מקפיד אם נשלם מס״ר שבעה פורעניות שמוסיף עוד פורעניות אחרים נוספים על השבע. עכ״ל: פ כלומר מה שכתוב בקרא ושממו עליה איביכם שלא יוכלו לדור בארצכם מחמת שממון: צ דל׳ ריק לא נופל אחרב אלא אנדן ר״ל תיק החרב: ק ולכך כתיב והריקותי: ר ר״ל אותן מים: ש ל׳ הרא״ם אין פי׳ תפיים כעס המקום אמלת תרצה כי מלת תרצה הוא פועל יוצא לשני ותפיים כעס המקום הוא פועל יוצא לשלישי פי׳ הארץ תרצה את כעסו של מקום אלא פי׳ תפיים כעס המקום הוא פירושו של והרצת את שבתותיה דכתיב בסיפא דקרא ופי׳ מלת תרצה היא תתפייס ופירושו אז תתפייס הארץ מן שבתותיה ומפני שתכלית התפייסות הארץ הוא כדי שתחזור ותפייס את המקום כ׳ רש״י ז״ל מתחלה התכלית ואמר תפייס את כעס המקום. והראיה ע״ז שהרי גבי והרצת פי׳ למלך פי׳ שחסר מלת למלך וגבי מלת תרצה הארץ לא פי׳ חסירה מלת למלך לומר תפייס למלך מכעסו. אלא ע״כ צ״ל דלעיל לא פי׳ רק הכוונה ואמר תפייס את כעס המקום. (ג״א) פי׳ מלת תרצה מל׳ פיוס שיש קרובים בענין ואמר תפייס כעס המקום שאין לפרש שתפייס השמטות שאין שייך לפייס שכבר עברו עליהם אלא יפייסו כעס המקום שכעס על השמטות. אבל והרצת את שבתותיה שהוא ל׳ הפעיל שלא כתב ותרצה שבתותיה כמו ברצם המקרא פירושו והרצת למלך שבתותיה שהוא פועל יוצא לשלישי שהארץ תפייס השמיטות למלך: ת מ׳ יום מרמז על מ׳ שנה מנשה

מסורת הקריאה

כל אני דענין קמץ זקף ושארא אני: (לד) השמה. ה״א של השמה בקמץ לבד והוא חטוף כי השי״ן דגושה והמ״ם ג״כ דגושה וה״א

נחל קדומים

ה׳ היא תקום האמת: לג (ח) ואתכם אזרה. האלף בסגול ולא בפתח ופירשו כת הקודמין ז״ל דכביכול השכינה עמהם והיינו

מרפא לשון

השרשים ע״כ. והנה בישעיה ג׳ ת״י הרעלות חנסנסיא ואולי שמפרש הרעלות שהם כמו צעיפים שמכסים בהם הפנים ויש בהם בתי עינים ולכך נקרא חנסנסיא ע״ש התנוצצות האור מהם. לא) ולא אריח בריח ניחחכם, ולא אקביל ברעוא קרבן כנישתכון, פי׳ קרבנות שבתות ור״ח והמועדים לפי שהיה מנהג ישראל להתאסף בימים אלו לבהמ״ק להתפלל בשעת הקרבנות על כל צרה שלא תבא ועל זה אמר שבעונותיהם לא יתקבלו קרבנותיהם אלו ולא יושעו מצרתם וזהו ענין והשמותי את מקדשיכם דלעיל מניה שפירשו רז״ל שהם שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא לשם שזה היה בימי מקראי קדש שהיו באים לבהמ״ק לעמוד על קרבנם שיתקבל ברצון ועל זה אמר ג״כ ולא אריח בריח ניחחכם שאף אם יעלו עוד קצת מישראל כדי להתפלל על הקרבנות לא יתקבלו בעוונותיהם וכן מצינו שהיה הקב״ה מוכיח בזה לישראל בזמן שלא היו עושים רצונו כמ״ש בעמוס ה׳ ולא אריח בעצרותיכם וכמו שת״י ג״כ בזה הלשון ולא אקביל ברעוא קרבן כנישתכון וכן בישעיה א׳ נאמר חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה, וכמו שת״י ירחין ושבין כנישתא אתון מתכנשין לא שבקין חוביכון לקבלא צלותכון בעדן כנישתכון. לד) אז תרצה, תרעי. ה״ג התי״ו בחירק והיא״ר ז״ל כ׳ בפתח וכ״מ בקלף ישן והכי דייקא לפי מה שפירש״י ז״ל תרצה תפייס כעס המקום וכו׳ אבל והם ירצו את

לו והנשארים בכם והבאתי מרך
בלבבם בארצת איביהם ורדף
אתם קול עלה נדף ונסו מנסת־
חרב ונפלו ואין רדף: לז וכשלו איש־
באחיו כמפני־חרב ורדף אין ולא־
תהיה לכם תקומה לפני איביכם:
לח ואבדתם בגוים ואכלה אתכם
ארץ איביכם: לט והנשארים בכם
ימקו בעונם בארצת איביכם ואף
בעונת אבתם אתם ימקו: מ והתודו
את־עונם ואת־עון אבתם במעלם

ת"א וכשלו איש באחיו. סנהדרין כז שבת לב שבועות ב: ואבדתם. מכות כד: ואכלה אתכם. שם: ואף בעונות אבותם אתם. סנהד' כז:

תרגום אונקלוס

לו. ודישתארון בכון. ואעיל תברא בלבהון. בארעתא דסנאיהון. וירדוף יתהון. קל טרפא דשקיף. ויערקון מערק כד מן קדם דקטלין בחרבא. ויפלון ולית דרדיף: לז. ויתקלון גבר באחוהי. כד מן קדם דקטלין בחרבא ורדיף לית. ולא תהי לכון תקומה. קדם בעלי דבביכון: לח. ותיבדון בֵּיני עממיא. ותגמר יתכון. ארע בעלי דבביכון: לט. ודישתארון בכון. יתמסון בחוביהון. בארעתא דסנאיכון. ואף בחובי אבהתהון בישיא דאחידין (י"נ דאחדין) בידהון יתמסון: מ. ויודון ית חוביהון וית חובי אבהתהון. בשקרהון

רשב"ם

(לו) מרך בלבבם. אינו ל' רך הלבב, ואל הרך לבי, כי המ"ם של מרך עיקר שהרי הניגון במ"ם, כמו אוהל אוכל בכסף, וקראת לשבת עונג, ואין לו חבר כ"א בתלמוד בשחיטת חולין נתמרך באלו טרפות: (לט) ימקו. מן

שפתי חכמים

שנה שהיה יהודה אחר גלות י' השבטים: א כלומר ומנשה נולד מיד כשגלו י' שבטים ושנותיו היו נ"ה ומלכו שמנשה היה רשע וא"כ בימי מנשה הכעיסו לפניו כ"ח שנה לבד מה שהכעיסו לפניו בשאר שנות מלכים. ומתרץ דעשה תשובה כו': ב אע"פ שלא עברו רק על ס"ע שמיטות ויובלות מ"מ היו בגלות ע' שנה שלמים דמה שלא המתין הקב"ה עד שעברו ע' שמיטות לדקה עשה להם: ג כאלו אמר ונסו כמנוסת חרב לא מנוסת חרב שהרי כתיב אחריו ואין רודף: ד כי פי' נדף נדחף ואין העלה הנדחף מוליא קול רק כשידחף אל עלה אחר גם אין העלה נדחף מעלמו רק ע"י הרוח. לכן האריך הרב ברא‍יות והביא התרגום דשקיף שפירושו הכאה לא שפי' נדף דשקיף דנדף ל' דאיפה הוא רק שמן הדאיפה תתחדש ההכאה והתרגום פי' הכונה ולא המלה כדלך התרגום שהוא שומר הטעם בהרבה מקומות והקדים לזה פי' ונסו מנוסת חרב כמנוסת חרב לא מנוסת חרב ממש כדי שיפול עליו הפי' של קול עלה נדף דהא מה שהם נסים לא מפני שהאויב הורג אותם אלא מרוב מורך שבלבם. הרא"ם: ה ויהיה פי' כמפני חרב כמו שנכשל האיש מפני חרב הרודף אחריו כך הוא נכשל מפני עון חבירו: ו ולא אבודות ממש דהא כתיב ואף גם זאת וגו' לכלותם: ז דק"ל אתם ל"ל וע"ק והא כתיב ולא

רש"י

א מנשה עשה תשובה שלשים ושלש שנה וכל שנות רשעו עשרים ושתים כמו שאמרו באגדת חלק ושל אמון שתים ואחת עשרה ליהויקים וכנגדם לצדקיהו לא וחשוב לארבע מאות ושלשים ושש שנה שמיטין ויובלות שבהם והם שש עשרה למאה י"ד שמיטין וב' יובלות הרי לארבע מאות שנה ששים וארבע לשלשים ושש שנה חמש שמיטות. הרי שבעים חסר אחת ועוד שנה יתירה שנכנסה בשמטה המשלמת לשבעים (כ"א ואותו יובל שגלו שלא נגמר בעונם נחשב להם) ועליהם נגזר שבעים שנה שלמים ב וכן הוא אומר (דה"ב לו) עד רצתה הארץ את שבתותיה וגו' למלאות שבעים שנה: (לו) והבאתי מרך. פחד ורך לבב. מ"ם של מרך יסוד נופל הוא כמו מ"ם של מועד ושל מוקש: ונסו מנסת חרב. כאלו רודפים ג הורגים אותם: עלה נדף. שהרוח דוחפו ומכהו על עלה אחר ומקשקש ד ומוציא קול וכן תרגומו קל טרפא דשקיף ל' חבטה שדופות קדים שקיפן קידום לשון משקוף מקום חבטת הדלת וכן תרגומו של חבורה משקופי: (לז) וכשלו איש באחיו. כשירוצו לנוס יכשלו זה בזה כי יבהלו לרוץ: כמפני חרב. כאלו בורחים מלפני הורגים שיהא בלבבם פחד וכל שעה סבורים שאדם רודפם (ת"כ) ומדרשו יכשלו איש באחיו זה נכשל בעונו של זה ה שכל ישראל ערבין זה לזה: (לח) ואבדתם בגוים. כשתהיו פזורים תהיו ו אבודים זה מזה: ואכלה אתכם. אלו המתים בגולה: (לט) בעונות אבותם אתם. (ת"כ) בשעונות אבותם אתם. כשאוחזים מעשה אבותיהם ז בידיהם: ימקו. ל' המסה כמו ימסו וכמוהו (זכריה יד) תמקנה.

בעל הטורים

והכיקותי אחריכם חרב: (לז) ורודף. ג' במס'. וכשלו איש באחיו כמפני חרב ורודף אין. ואידך כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים ואידך אפרים רועה רוח ורודף קדים. בשביל שהם רודף שלמונים ורודף קדים על כן וכשלו איש באחיו כמפני חרב ורודף אין. ו' פעמים כתיב בפרשה עון ועונם וכנגדם גלו משם

תפסיר הרס"ג

עטלכם פי מקאמכם בהא: (לו) ואלבאקיון מנכם. אד'כל אלגבן פי קלובהם. פי בלדאן אעדאיהם. חתי אנה לו לחקהם צות ורקה מנדפעה. והרבו כאלהארב מן אלסיף. ווקעו מן ג'יר כאלב: (לז) ויעת'ר בעצ'הם בבעץ'. כמא יכון מן קבל אלסיף מן ג'יר כאלב. ולא יכון לכם קואם. בין ידי אעדאיכם: (לח) ויביד מנכם פי מא בין אלאמם. ויפניכם בלד אעדאיכם: (לט) ואלבאקיון מנכם. יכ'סעון בד'נובהם. פי בלדאן אעדאיכם. ואיצ'א בד'נוב אבאיהם אלד'ין מעהם יכ'סעון: (מ) פאן אקרו בד'נובהם וד'נוב אבאיהם.

נוה שלום

מא. (לו) מרך, אלגבן, בדגשות הגימל, ועניננו פחד ורעדה ושברון לב. (לח) ואבדתם ויביד מנכם, קצת מכם, כאשר הבטיח לא מאסתים וכו' לכלתם. (לט) ימקו, יכ'סעון, לשון כליון וכת"א. (מ) והתודו, פאן הם אקרו, ואם הם יתודו בפיהם „ולם יתובו" ולא שבו

אבן עזרא

הלבב ויפחדו עד שירדפם קול עלה נדף והוא שם התאר מבנין נפעל ונו"ן השרש מובלע: (לז) איש באחיו. שהוא אוהבו: תקומה. מבנין כבד נוסף מנחי עי"ן וי"ו בעבור התי"ו וכן תרומה: (לח) ואכלה אתכם. מנהג כל הגולים למקום אחר בהשתנות האויר עליהם והמים ימותו רובם: (לט) והנשארים. מהנשארים ימקו בעונם על משקל יסבו ושניהם מפעלי הכפל מגזרת המק בשרו מק יהיה: ואף בעונות אבותם אתם ימקו. כטעם אבותינו חטאו ובמגלת איכה פירשתיו: (מ) והתודו. מבנין התפעל: במעלם אשר מעלו בי. אבותם: ואף אשר הלכו עמי. אלה בניהם בקרי:

אבי עזר

שני שרשים ולהם הוראה אחת כמו הלך ילך אבל דעת רשב"ם אינו כן כידוע לך ולשונו אם תקרא ככתבו. אלא דעתו בתיבת מרך הוראת שבירה ותרגום יונתן ואונקלוס בעוזריו כי בפסוק הילדים רכים פירשו ויניקא רכיכין ועל מרך פירשו תברא ע"ש. וכן דעת רשב"ם לפרש בגמרא תיבת נתמרך ותיבת המרכה שם. ועתה אכופף ידי לבאר לך דיוקא דרשב"ם דמ"ם מרך מן יסוד התיבה לפי שבחן הרד"ק כי מנחה המ"ם מן היסוד כיון שאנו רגילין לקרות כל המנחות בשוא המ"ם ותשתנה תנועת המ"ם ואלו היה נוספת לא נשתנה תנועתה כמו כל המלוה מלות וכדומה. כן בקראנו המרכה מוכח שמ"ם מרך הוא מן היסוד כאשר נאמר מן בוקר רותם כפר לבקרים כפרים שורש רתמים גם דייק שפיר לפי שנגינה מלעיל כפי כל המשקלים רעיו חדש קדש כלם מלעיל ואינם נושכים וי"ו ודקארי ליה

מרפא לשון

עונם צ"ל ירעון בחיר"ק. לו) והנשארים וגו' בארצת איביהם, בארעתא דסנאיהון. וכן והנשארים בארצת איביהם תניינא בארעתא דסנאיכון, וכל שארא בארע בעלי דבביהון כ"ה בכל הנוסחאות המדוקדקות וכ"כ היא"ר ושיש עליה מסורת ונר' הטעם דמפני שהנשארים בארצות האויבים כבר קבלו עליהם עול הגוים ההם ואינם נלחמים עוד עמהם ואינו אומר אלא והבאתי מרך בלבבם, וכן ימקו בעונם שהם קללות שיהיו מאת ה' שלא ע"י אויביהם ולכן אינם נקראים בעלי דבבא אלא שונאים דל' בעלי דבבא פירושו בעלי נקמה כמשנת"ל בפ' לא תקם ולא תטור ואין האויבים נק' בעלי נקמה אלא כשהם קמים לאבד ולהכניע שונאיהם אבל אם כבר עשו נקמתם והפיקו זממם נק' שונאים כיון שאינם צריכים עוד להנקם ולזה תר' איביהם כמו שנאיהם ועמ"ש בסוף פר' וירא ומצינו ג"כ בלה"ק דבעל איבה קשה מהשונא בפ' מסעי נאמר ואם בשנאה יהדפנו וגו' ואם באיבה הכהו בידו וגו' בשונא אמר יהדפנו וגו' בדרך גרמא להזיק, ובבעל איבה אמר הכהו בידו שהיא דרך נקמה בידם. לז) תקומה, קרא ותר'. כ"ה נסת"י וכ"כ היא"ר דלא כנ"א סעדא ולא יתכן בלשון לגי' זו לומר ק' בעלי אלא מבעלי. טל) בעונת אבתם אתם, בחובי אבהתהון בישיא דאחידין בידהון, ה"ג דלא כנ"א דאחידין בידהון עמהון וכ"כ היא"ר ונגינת הטפחא במלת בידהון שהיא תרגום אתם שלא על פי הנחת הטעמים שכן נאות להבנת הענין אשר היל"ל בעונת אבתם אשר אתם. מ) והתודו, ויודון, צ"ל למה לא תר' לא בל' התפעל ויתודון ולא

מסורת הקריאה

אחרונה רפה: (לה) השמה. כמו בפסוק ל"ד: (לו) והבאתי. מלעיל הטעם בבי"ת: עלה. העי"ן בקמץ והלמ"ד בסגול: נדף. הדלי"ת בקמץ. ונמסר עליו ה' קמצין. וסי' א' עלה נדף. דין. ב' כקש נדף קשתו. (ישעי' מ"א ב') ג' העלה נדף תערוץ (איוב י"ג כ"ה) ד' הבל נדף (משלי כ"א ו') ה' וכל מזרע יאור (ישעיה י"ט ז'): ונסו. מלרע: (לט) ואף. נמסר עליו חד מן י"ד זוגין חד סליק לרומא וחד נחית לתהומא קדמאה ואף בעונת (דין) ואף בתביר תניין ואף אשר הלכו (בפסוק שאח"ז) ואף בזקף. סי' עון למטה והליכה למעלה. ר"ל קדמא דסמיך ליה מלת עונת טעמו למטה תחת המלה בטעם תביר, תניין דסמיך למלת הליכה טעמו למעלה

אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וְאַף אֲשֶׁר־הָלְכוּ עִמִּי
בְּקֶרִי: מא אַף־אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי
וְהֵבֵאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ־
אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל וְאָז יִרְצוּ אֶת־
עֲוֹנָם: מב וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב
וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־
בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר:
מג וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתִרֶץ אֶת־
שַׁבְּתֹתֶיהָ בָּהְשַׁמָּה מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ
אֶת־עֲוֹנָם יַעַן וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ

ת"א וזכרתי את בריתי יעקב. ספר הזוהר פרשת ויקרא: ואז ירצו את עונם. ועתה את שבתותיה. עקידס שער כח: יען וביען. שבת לג: סמ"ו

תרגום אונקלוס

דְּשַׁקַּרוּ בְּמֵימְרִי. וְאַף דְּהַלִּיכוּ קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ:
מא. אַף אֲנָא. אֲהָךְ עִמְּהוֹן בְּקַשְׁיוּ. וְאָעֵיל יָתְהוֹן. בַּאֲרַע בַּעֲלֵי דְּבָבֵיהוֹן. אוֹ בְכֵן יִתְּבַר לִבְּהוֹן טַפְשָׁא. וּבְכֵן יִרְעוֹן יָת חוֹבֵיהוֹן:
מב. וּדְכִירְנָא. יָת קְיָמִי דְּעִם יַעֲקוֹב. וְאַף יָת קְיָמִי דְּעִם יִצְחָק. וְאַף יָת קְיָמִי דְּעִם אַבְרָהָם. אֲנָא דְּכִיר וְאַרְעָא אֲנָא דְּכִיר:
מג. וְאַרְעָא תִּתְרְטֵישׁ מִנְּהוֹן וְתִרְעֵי יָת שְׁמִטַּהָא. בִּדְצַדְיָאַת מִנְּהוֹן. וְאִנּוּן יִרְעוֹן יָת חוֹבֵיהוֹן. לְוָטִין

בעל הטורים

סטמים ג' מ"י סנחריב וג' ע"י כ"נ: (מב) וזכרתי את בריתי יעקב. ביצחק לא כתיב ביה זכירה לפי שאפרו צבור ומונח לפני הקב"ה. האבות מנויין למפרע אומר הקב"ה אני זוכר מאין באתם ומונה וממשמש היחם עד למעלה עד בן יעקב בן יצחק בן אברהם. בכולם כתיב אף חוץ מיעקב שהיתה מטתו שלמה ולא יצא ממנו פסולת. וזכרתי הפסוק מתחיל בזכירה ומסיים בזכירה שלעולם יזכור זכות אבות. אברהם נקרא עבדי. כדכתיב זכור לעבדיך וסמיך ליה לאברהם. וכן ביעקב כתיב יעקב עבדי, משא"כ ביצחק. לפי שאברהם ויעקב קיימו המצות בין בארץ בין בחוצה לארץ*). משא"כ ביצחק. אברהם ויעקב שזכרו כאן לאבות ויצחק לא הוזכר בשום מקום בראש. לפי שרצה לומר לעשו הוא גביר לאחיך לעשותו ראש ליעקב: (מג) והארץ תעזב מהם. זיי"ן עקומה שז' שנים נתקיים בא"י גפרית ומלח. מתחלת התוכחה עד גאלה נפשם ע"ן תיבות כנגד ע"ן שנים שחטאו עשרה שבטים. ובכולן לא הוזכר בהם השם. לפי שאמרו אין להם חלק באלהי ישראל. ולכך כתיב בדברי הימים ושבועתו ליצחק. ובתהלים כתיב לישחק. שנשבע הקב"ה כל זמן שלא יחטאו בניו יותר מס"ן שנים שלא יגלם: (ג) בפ' ערכין יש כ' שקלים ול' שקלים וכ' שקלים וי' שקלים וה' שקלים וג' שקלים וט"ו שקלים וי' שקלים בין זכר לנקבה שהוא סך הכל קמ"ג שקלים לכפר על מ"ט קללות שבת"כ ול"ת שבמשנה תורה

*) וקשה הלא יעקב נשא שתי אחיות

רשב"ם

נמקו חבורותי. כמו מן גבע יסעו: (מב) וזכרתי וגו'. אם יכנע לבבם: (מג) והארץ תעזב. כחשבון ביטול *שבועות שיתרצה ויכופר עונם ואז וזכרתי וגו': ותרץ.

רש"י

תמקנה בחוריהן (תהלי' לה) כמקו חבורותי: (מא) והבאתי אתם. (ת"כ) אני בעצמי אביאם ח זו מדה טובה לישראל שלא יהיו אומרים הואיל וגלינו בין האומות ע"א נעשה כמעשיהם אני איני מניחם אלא מעמיד אני את נביאי ומחזירן לתחת כנפי שנא' (יחזקאל כ) והעולה על רוחכם היו לא תהיה וגו' חי אני וגו' אם לא ביד חזקה וגו': או אז יכנע. כמו (שמות כג) או נודע כי שור נגח הוא ט אם אז יכנע. ל' אחר אולי שמא אז יכנע לבבם וגו': ואז ירצו את עונם. יכפרו על עונם י ביסוריהם: (מב) וזכרתי את בריתי יעקוב. בחמשה מקומות נכתב מלא ואליהו חסר בחמשה מקומות יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון כ שיבוא ויבשר גאולת בניו: וזכרתי את בריתי יעקוב. למה נמנו אחורנית כלומר כדאי הוא יעקב הקטן לכך ואם אינו כדאי הרי יצחק עמו ואם אינו כדאי הרי אברהם עמו שהוא כדאי. ולמה לא נאמרה זכירה ביצחק אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח: (מג) יען וביען.

שפתי חכמים

יומתו אבות על בנים וגו'. ל"פ כשאומזין כו': ח פי' מדכתיב והבאתי אתכם ולא כתיב והולכתי אתכם כמו יוליך ה' אתכם ואת מלככם וגו' אלא ש"מ למדרש שיביאם תחת כנפיו בהיותם בארץ אויביהם: ט כ' הרא"ם לא הבנתי כונת הרב בזה דלפי זה יהיה המובן ממנו שאני בעצמי אביאם תחת כנפי השכינה אם יכנע לבבם הערל אבל אם לא יכנע לבבם לא אביאם תחת כנפי השכינ' וזה היפך מן המדרש שהביא אם לא בחמה שפוכה אמלוך עליכם ע"כ ממליך אני מלכותי עליכם אבל היה לו לפרש או אז כמשמעו שפירושו אז אני אביאם תחת כנפי השכינה בע"כ או אז יכנע לבבם מעצמם ולא אצטרך להביאם אני תחת כנפי השכינה בע"כ עכ"ל וקשה מזה דהא רש"י בפ' משפטים מפרש או לא היה תם אלא נודע וכו'. וכ"ל דס"פ או לא אצטרך למלוך עליהם בעל כרחם אם אז מעצמם יכנע לבבם הערל ואז יתודו את עונם ויתכפרו ביסורים ואם יעשו כן אז וזכרתי את בריתי וגו' ויהיה פי' או אז יכנע כמו פי' או נודע כי שור נגח הוא לפי מה שפרש"י לעיל. ובזה יתורץ נמי מאי ל' אחר של רש"י. ודו"ק: י דק"ל מי מרלה את עונם ומתרץ דירלו קאי על היסורים שהם יכפרו על עונם: כ לא ידעתי טעם לה' מקומות כי היה מספיק זה במקום אחד. ושמא היה זה כאלו נשבע בה' חומשי תורה כמו שנכתב ישראל ה"פ בפסוק אחד כנגד ה' חומשי תורה: ל כי פי' יען

דעת זקנים מבעלי התוספות

(מא) או אז יכנע לבבם הערל. בעון מילול שבת שהוא שביעי כמנין

תפסיר הרס"ג

בנכת'הם אלד'י נכת'ו בי. ומא סלכו מעי לגאגא ולם יתובון: (מא) אנא איצ'א אסיר מעהם עלי אללגאג. ואדכ'להם אלי בלדאן אעדאיהם אכ'רין. או אלי אן ינהזם קלבהם אלג'אש. או אלי אן יסתופון ד'נובהם: (מב) ואד'כר להם עהדי אלד'י מע יעקוב. ואיצ'א עהדי אלד'י מע יצחק. ואיצ'א עהדי אלד'י מע אברהים. אד'כרה להם ולנסלהם: (מג) ואלארץ' אלד'י תרכת מנהם ואסתופת עטלהא. באסתוחאשהא מנהם. והם אסתופו ד'נובהם. גזאהם ומן גזאהם. אד' זהדו פי

נוה שלום

בלבם אף אני וכו'. (מא) אויביהם, אעדאיהם אכ'רין, בארצות אחרים מאויביהם, כלומר אוסיף להגלותם מארצות אויב זה לארצות אויב אחר. או אז יכנע, אלי אן ינזהם, עד אשר יכנע לבבם הערל וישובו, ותרגם או אז, עד אשר דרך פתרון וכן פי' ראב"ע. הערל, אלג'אש, המחשב מחשבות רע, ואז ירצו, או אלי' אן יסתופו, או עד שיושלם עונש עונם אם לא שבו. והוו במקום או, ע"ל שמות כא יו, ותרגם ירצו ותרצה והרצת ותרץ לשון השלמה וכן פי' ראב"ע, והוא כמו עד ירצה כשכיר יומו שתרגם פיסתופי כאלגיר יומה, ותרגם ברצי כסף בופא אלמאל. (מב) אזכר והארץ אזכר, אד'כרה להם ולנסלהם, אזכר הברית להם ולזרעם אחריהם הבטחת עולם, ובהעתקות מאוחרות הגיהו כדמיונם ולארצ'הם. (מג) יען וביען, גזאהם ומן גזאהם, גמולם וכגמול אשר במשפטי מאסו

חלק הדקדוק

מג) בהשמה מהם. ז"ל הריב"ש נהפך הקמץ חטף בבית להקל והא הנקבה רפה ודינה במפיק. עוד כתב ודין הא הראשונה במפיק והאחרונה רפה עכ"ל. דעיין לקמן במה שנמסר פרשת

אבן עזרא

(מא) אף אני. כן עשיתי עמהם ויסרתים להביאם אל ארץ אויביהם עד שיכנע לבבם הערל ועוד אפרשנו: ואז ירצו את עונם. ישלימו ויפרעו: (מב) וזכרתי את בריתי. מושך עצמו ואחר עמו וכן הוא וזכרתי את בריתי את ברית יעקב כמו והנבואה עודד הנביא שהוא כמו והנבואה נבואת עודד הנביא ראשיכם שבטיכם שהוא ראשיכם ראשי שבטיכם ויאמר הגאון כי טעם להזכיר בתחלה יעקב בעבור היות שנותיו כלם בברית:

אבי עזר

אין מקום לנגינה למטה וכו' תקשי לך אמאי לא נשתנו הנקודות לומר מרך כמו יובל יותר הלא טוב להיות הנגינה נאות

חומת אנ"ך

עינינו בתורתו על דבר אמת כי"ר: (מב) וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק וכו'. אפשר לתת טעם למה שנכתב יעקב מלא וי"ו. דאמרו רז"ל דעשו היה שמו עשוי שהיה נעשה ונגמר ויעקב היה ראוי ליקרא עקב על שם וידו אוחזת בעקב עשו. ולקח יו"ד מעשוי ונקרא יעקב ונשאר עשו. ולעת"ל יקח וי"ו מעשו וישאר עש ויהיה יעקב מלא עכ"ד. ואפשר שנכתב כאן מלא בה' מקומות אות וא"ו. לרמוז שאז יהיה השם ו"ה שלם שימחה עמלק. ואף את בריתי יצחק וכו' אפשר לרמוז וא"ף גימטריא אני ה' שהוא רחמים ובשם זה יגאלנו ממצרים שגימטריא אחד יתר על אלהים שנהפך לרחמים וזהו אני ה' וכמ"ש הרב ש"כ ע"הת וזה רמז ואף יתהפך אני ה' גימטריא ואף בזכות יצחק ובזכו' אברהם אבינו ע"ה: את בריתי יעקוב. פי' רש"י ז"ל בחמשה מקומות נכתב מלא ואליהו חסר בחמשה מקומות יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו עכ"ל והדבר צריך ביאור דאליהו הנביא זכור

מסורת הקריאה

על המלה בטעם זקף, ועין שמות ו' ט': ימקו. מלעיל: (מ) והתודו. מלרע: (מג) והארץ, הנגינה באל"ף: בהשמה, הה"א בשוא נח

נחל קדומים

ואתכם אזרה בסגול ודוק: מב (ט) וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק וגו'. כ' רש"י ולא נאמרה זכירה ביצחק שאפרו של יצחק צבור ומונח על גבי המזבח פירוש לפירושו כי מה שלא זכר לשון זכירה ביצחק הוא שכבר רמזה באמרו והארץ אזכור כלומר מה שבארץ והוא אפר אילו של יצחק הצבור ומונח בארץ אזכור. או רצה בזה שאין צריך זכירה באשר הוא צבור ומונח לפניו ופי' והארץ אזכור ברית נתינת הארץ לישראל. רבינו שלמה אסתרוק ז"ל. ורבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל כתב וזכרתי את בריתי

מרפא לשון

בל' קל ויודון ואולי טעמו שאינו לא ל'התפעל ולא ל' פועל קל דמפני מלת את אינו ל' התפעל ומפני שצריך להתודות בקושי אינו ל' קל אבל הוא פועל הכבד של הודאה מפני שהוא נעשה אחר הכחשה של כפירה ולזה נקרא ודוי בל' כבד ולא הודאה וכן יתפרש והתודו דפ' נשא שתר' ויודון ג"כ. מג) יען וביען, לוטין חלף ברכן. ר"ל קללות אלו ולא זולתם מפני שהם תמורת הברכות שהיו ראוים לקבל אם שמרו המצות כמ"ש והארץ תעזב מהם ופי'

וְאֶת־חֻקֹּתַי גָּעֲלָה נַפְשָׁם׃ מד וְאַף־
גַּם־זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם
לֹא־מְאַסְתִּים וְלֹא־גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם
לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם׃ מה וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית
רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת
לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה׃ מו אֵלֶּה
הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר
נָתַן יְהוָה בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר
סִינַי בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ רביעי ששי כשהן מחוברין
כז א *וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ
נְפָשֹׁת לַיהוָה׃ ג וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר

* חמישי (שישי כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

חֲלָף בִּרְכָן אַיְתִי עֲלֵיהוֹן דְּבְדִינַי קַצוּ. וְיָת קְיָמַי רַחֵיקַת נַפְשְׁהוֹן: מד. וְאַף בְּרַם דָּא. בְּמִהְוֵיהוֹן בְּאַרְעָא בַּעֲלֵי דְּבָבֵיהוֹן. לָא אַרְטוֹשִׁנּוּן וְלָא אֲרַחֵיקִנּוּן לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן. לְאַשְׁנָאָה קְיָמִי עִמְּהוֹן. אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲהוֹן: מה. וּדְכִירְנָא לְהוֹן קְיָם קַדְמָאֵי (ינ"י קַדְמָאֵי). דְּאַפֵּיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְעֵינֵי עַמְמַיָּא. לְמִהְוֵי לְהוֹן. לֶאֱלָהּ אֲנָא יְיָ: מו. אִלֵּין. קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא וְאוֹרָיָתָא. דִּיהַב יְיָ. בֵּין מֵימְרֵיהּ. וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּטוּרָא דְסִינַי בִּידָא דְמֹשֶׁה: א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. מַלֵּיל. עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן. גְּבַר. אֲרֵי יַפְרֵישׁ נְדַר. בְּפוּרְסַן נַפְשָׁתָא קֳדָם יְיָ: ג. וִיהֵי פוּרְסָנֵיהּ דִּדְכְרָא. מִבַּר

תפסיר הרס"ג

אחכאמי. ורסומי אקלאתהא אנפסהם: (מד) ואיצ'א מע הד'ה אלאמור. מע כונהם פי בלדאן עדאיהם. לא אזהד פיהם ולא אקלאהם לאפנאהם. ולא אפסך' עהדי מעהם. לאני אללה רבהם: (מה) ואד'כר להם עהד אלאוולין. אלד'ין אכ'רגתהם מן בלד מצר בחצ'רה' אלאמם. לאכון להם אלאהא. אנא אללה צאדק אלועד: (מו) הד'ה אלרסום ואלאחכאם ואלדלאיל. אלתי געלהא אללה. בינה ובין בני אסראיל. עלי טור סיני עלי יד מוסי: (א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר בני אסראיל וקל להם. אי אנסאן סווג' נד'רא. מן אלנפוס ללה: (ג) פיכון

נוה שלום

וכו' עיין רש"י ז"ל. (מד) לכלתם, ולא אפניהם, ולא אכלה אותם. להפר, ולא אפסך', ולא אפר בריתי ומלת ולא (געלתים) נמשכת ורבים כן. (ב) יפלא, יסוג' (אלשי גוזה ואבאחה),

אבן עזרא

(מג) והארץ תעזב מהם. טעמו אזכור גם הארץ שפרעה את השבתות ונעזבה מהם וגם אזכור שהם הרצו את עונם: יען וביען. האחד כנגד משפטי מאסו והשני ובחקותי געלה נפשם והבי"ת נוסף כבי"ת בראשונה: (מד) ואף גם זאת. לשון צחות והאחד יספיק וכל המקרא כך וכן הרק אך במשה המבלי אין קברים: לא מאסתים לכלתם. רק ליסרם עד שיכנע לבם: געלתים. סרתי מהם או בחלה נפשי מהם: להפר בריתי. שנשבעתי להם ואף אם הם הפרו את בריתי כי כן כתוב. אני לא אפר בריתי אתם כי אלהים אני: (מה) וזכותי להם. לעולם: ברית ראשונים. זאת הברית הכרותה בסיני וקרא זה הדור ראשונים כנגד הבנים שיגלו בארץ אויביהם וי"א על אבות העולם: וטעם אשר הוצאתי אתם. אותם שנשבעתי לאבותם להוציא בניהם מעבדות והראשון נכון בעיני: (מו) אלה החקים והמשפטים. הם הכתובים בפרשת וישמע ואלה המשפטים ופרשת בהר סיני: אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל. רמז לברית הר סיני כי אחר שנעשה המשכן והיה הכבוד באהל מועד לא עלה משה בהר סיני גם הזכיר הפרשה של הערכין בעבור שנאמרה בהר סיני כי כן כתוב באחרונה כי תחלת ספר וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד בספר ויקרא: (ב) יפליא. יפריש ויבאר: בערכך נפשת. הטע' שידור נדר לאמר אם השם

אבי עזר

פרשית כי שם מקומה מלהיות באות נוספת וכן ימצאו הרבה פעמים שנשתנה הנקודות

ת"א געלה נפשם. בתרא פח: ואף גם זאת. ספר הזוהר פ' האזינו: לא מאסתים ולא געלתים. מגילה יא: דבר אל בני ישראל. נזיר כא תמורה ב ג: כי יפלא. נזיר כא ערכין ה: איש כי יפלא. חגיגה י: כי יפלא נדר. נזיר סב בכורות נא: בערכך נפשת. ערכין ד כ: והיה ערכך. נדה כח: הזכר. שבת קלו בכורות מב:

רשב"ם

מן רצה כמו ויבן כן בנה:* (מה) ברית ראשונים, אשר למענם הוצאתי אותם: (מו) בהר סיני ביד משה. שכן התחילה פ' שמטה וידבר ה' אל משה בהר סיני, וגם גמר התוכחות האלה בשביל השמטה הם, כדכתיב כל ימי השמה תשבות. כי כל מצות של פרשת בהר סיני בשמטות ויובלות מדבר ושליחות עבדים וחזרת קרקעות לכך נאמר כאן התוכחות של עבירות השמטות בהר סיני הכל בפעם אחת: (ב) כי יפליא. יבדיל כמו ל' מפרש שהנודר צריך לפרש באיזה ענין הוא נודר וכמה הוא

שפתי חכמים

בכ"מ הוא גמול והוסיף מלת אשר כי בזולת התוס' לא תתקשר מלת יען וביען עם במשפטי מאסו והוה כאלו אמר יען אשר במשפטי מאסו וביען אשר חקותי געלה נפשם. רא"ם: מ לאפוקי יד ורגל שאין נפשו תלויה בו אם אמר ערך יד או ערך רגל לא אמר כלום ופטור מכלום: נ כ"ל כשאמר דבר של הקדש דמים שאמר

רש"י

גמול ובגמול אשר ל במשפטי מאסו: (מד) ואף גם זאת. ואם אפילו אני עושה עמהם זאת הפורענויות אשר אמרתי בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים לכלותם ולהפר בריתי אשר אתם: (מה) ברית ראשנים. של שבטים: (מו) והתורת. אחת בכתב ואחת בעל פה מגיד שכולם נתנו למשה בסיני: (ב) כי יפלא. יפריש בפיו: בערכך נפשות. ליתן ערך נפשו לומר ערך דבר שנפשו תלויה בו מ עלי: (ג) והיה ערכך וגו'. אין ערך זה ל' דמים נ אלא

מצות תשם

(ב) [שנ] (עשה קלו) לדון בדין ערכי אדם שאמר ערכי עלי או ערך פלוני עלי שצריך שיתן לכהן כפי ערך השנים לזכר ולנקבה כמו שבא בכתוב ולפי ענין המעריך שנא' איש כי יפליא נדר בערכך נפשו' לה' וגו':

נחל קדומים

יעקב ט"ו תיבות בפסוק כי האבות ראו זה את זה ט"ו שנים יחד עכ"ד. ואפשר דזה היה יסוד מוסד לתקן עולם הזה ועולם הבא שנבראו באותיות י"ה במספר שנים הללו וא"ש וזכרתי את בריתי יעקב וגו' שיש ט"ו תיבות כי ט"ו שנים הנז' היה קיום העולם וגם ג' ט"ו הם מ"ה גימטריא אדם שהיה תקון לאדם הראשון שהאבות תקנוהו ובמקום אחר כתבתי אני בעניי בזה בס"ד: ב (י) איש כי יפליא נדר בערכך. סמך ערכין לתוכחה שבתוכחה יש מ"ה קללות ובמשנה תורה צ"ח הרי קמ"ג ובשקלים של ערכין יש קמ"ג שקלים בין

מרפא לשון

שזוהי הקללה על שלא שמרו מצות השמטה שכנגד הברכה שהיו שומרים מצות השמטה שנא' וישבתם על הארץ לבטח (נה יח). מד) ואף גם זאת, ואף ברם דא. ה"ג דלא כנ"א בדא. וכ"ה במסורת התר' ומלת זאת רומזת על לא מאסתים ולא געלתים שאף שיהיו כל הקללות זאת המדה לא תבטל ולכן נ"א בדא לא דייקא. כ) כי יפליא, יפריש. ה"ג בל' כבד דלא כנ"א יפריש וכן כי יפליא פירושו נת"ל בפ' ויקרא ה' ט"ו. ג) והיה ערכך הזכר, דדכורא. לנדר נדר נזיר ובתר' כי תשבע לבטא בשפתים, לכל אשר יבטא

חומת אנ"ך

לטוב הקב"ה שולחו כדכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא ובודאי יעשה שליחותו ומה הערבון הזה ולמה הוצרך. ואפשר לומר במ"ש ילקוט ראובני על פסוק נעשה אדם משם ספר הפרדס דאליהו הנביא זכור לטוב מתחילה היה מלאך ובשעה שאמר הקב"ה לאליהו ושאר מלאכים נעשה אדם אמר הקב"ה אם לפניך טוב לפני לא כ"ש אם טוב בעיניך אני ארד ואשמש לפניו וכו' וירד אחר זמן ועשה שיאמינו העולם כי ה' הוא האלהים וכו' ואחר כך העלהו לשמי מרום וא"ל הקב"ה אתה אפטרופוס על בני תמיד וכו' ע"ש ועפ"ז אפשר לומר דיעקב אע"ה ידע כל זה אמר לאליהו הנביא זכור לטוב שיבא לבשר גאולת בניו והקב"ה מקים דבר עבדו יעקב אע"ה ואמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא. א"כ אפשר שישתדל מה שיוכל לקרב הגאולה הן שיתפלל על זה הן ע"ד מ"ש בספר שכתת לקט שהוא מקבל איזה עונש כדי שיכות הצדיק בג"ע והן שיהא סניגור וכותב זכיות ישראל כמשז"ל וכל זה

מסורת הקריאה

וה"א אחרונה רפה: (מו) אלה, הנגינה באל"ף:
(ב) נדר. הנו"ן בסגול: (ג) והיה ערכך, נמסר עליו ב' בטעם בענין קדמא וחמישא, ר"ל ב' בטעם מהפך פשטא בענין קדמא דין

מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים
שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל
כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ ד וְאִם־נְקֵבָה
הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל׃
ה וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־
עֶשְׂרִים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר
עֶשְׂרִים שְׁקָלִים וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת
שְׁקָלִים׃ ו וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־
חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר
חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ
שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף׃ ז וְאִם מִבֶּן־
שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה
עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל וְלַנְּקֵבָה
עֲשָׂרָה שְׁקָלִים׃ ח וְאִם־מָךְ הוּא
מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן
וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר
תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן׃ ס

תרגום אונקלוס

עֶשְׂרִין שְׁנִין . וְעַד בַּר שִׁתִּין
שְׁנִין . וִיהֵי פֻּרְסָנֵיהּ .
חַמְשִׁין סִלְעִין דִּכְסַף
בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא : ד. וְאִם
נוּקְבְּתָא הִיא . וִיהֵי פּוּרְסָנַהּ
תְּלָתִין סִלְעִין : ה. וְאִם
מִבַּר חֲמֵשׁ שְׁנִין . וְעַד
בַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין . וִיהֵי
פּוּרְסָנֵיהּ . דִּדְכְרָא עֶשְׂרִין
סִלְעִין . וּלְנוּקְבְּתָא עֲשַׂר
סִלְעִין : ו. וְאִם מִבַּר
יַרְחָא . וְעַד בַּר חֲמֵשׁ
שְׁנִין . וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ
דִּדְכְרָא . חֲמֵשׁ סִלְעִין
דִּכְסַף . וּלְנוּקְבְּתָא פּוּרְסָנַהּ .
תְּלָת סִלְעִין דִּכְסַף : ז. וְאִם.
מִבַּר שִׁתִּין שְׁנִין וּלְעֵילָא
אִם דְּכוּרָא . וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ .
חֲמֵשׁ עֲשַׂר סִלְעִין .
וּלְנוּקְבְּתָא עֲשַׂר סִלְעִין :
ח. וְאִם מִסְכֵּין הוּא
מִפּוּרְסָנֵיהּ . וִיקִימִנֵּיהּ קֳדָם
כַּהֲנָא . וְיִפְרוֹס יָתֵיהּ
כַּהֲנָא עַל פּוּם מֵימַר .
דְּתַדְבֵּיק יַד נָדְרָא .

ת"א ואם נקבה. שבת קלו בכורות מב ערכין ד נדה ה כח: ואם מבן חמש. ערכין יח: ואם מבן חדש. שם: ואם מבן ששים שנה. שם כ: ומעלה. בתרא קלא בכורות מט: ואם מך הוא מערכך. תענית ז מגילה יא נליעא קיד ערכין ו כד: והעמידו לפני הכהן. ערכין ד: והעריך אתו הכהן. שם: תשיג יד הנודר. שם ז:

רשב"ם

הוא נודר: (ג) ערכך, שני הכפי"ן כפול הוא, כמו שתאמר מאדום אדמומית מן לבן לבנונית:

רש"י

בין שהוא יוקר בין שהוא זול כפי שניו הוא הערך הקצוב עליו בפרשה: ערכך. כמו ערך וכפל הכפי"ן לא ידעתי מאיזה ם ל' הוא: (ה) ואם מבן חמש שנים. לא שיהא הנודר קטן שאין בדברי קטן כלום אלא גדול שאמר ערך קטן הזה שהוא בן חמש שנים עלי: ואם מבן ששים שנה וגו'. כשמגיע לימי הזקנה האשה קרובה להחשב כאיש. לפיכך האיש פוחת בהזדקנו יותר משליש ערכו והאשה אינה פוחתת אלא שליש בערכה דאמרי אינשי סבא בביתא ע פחא בביתא סבתא בביתא פ סימא בביתא וסימנא טבא בביתא: (ח) ואם מך הוא. שאין ידו משגת ליתן הערך הזה: והעמידו. לנערך לפני הכהן ויעריכנו לפי השגת ידו של מעריך [נערך]: ע"פ אשר תשיג. לפי מה שיש לו יסדרנו וישאיר לו כדי חייו מטה כר וכסת וכלי אומנות אם

שפתי חכמים

הנודר דמי פלוני עלי שמשין לפי היוקר והזול שבאותו זמן אבל הקדם זה אינו כן אלא לפי שניו הכתוב בפרשה כו': ס כ' הרא"ם תימא והלא בת"כ מייתי לה ובערכין (דף ד') שנו בהדיא שהוא כ"ף הכנוי דתניא בערכך ערך כל גופו הוא נותן ואינו נותן ערך איבריו יכול שאני מוציא אבר שהנשמה תלויה בו ת"ל נפשות אלמא פי' בערכך ערך כל גופך הוא ולא ערך מקלתו ואמר ולא ערך איבריו עכ"ל. ולא ידעתי מאי קשיא לו על רש"י ז"ל דרש"י ז"ל כי על שאר ערכך דכתיב בפרשה שאין שייך בו כלל פי' רז"ל וא"כ מדחד לדרשא כתב השאר ערכך אגב זה אע"פ שאין שייך בו הדרש רז"ל כ"ל לרש"י דוחק לפרש כן: ע מל' מפח יקום הוא כלומר שהוא רע בבית: פ אומר טוב ומטמוני מסתרים תרגום

תפסיר הרס"ג

קימה' אלד'כר. מן אבן עשרין סנה. ואלי אבן סתין סנה. פליכון קימתה. כ'מסין מת'קאל פצ'ה במת'קאל אלקדס: (ד) ואן כאנת אנת'א. פקימתהא ת'לאת'ין: (ה) ואן כאן מן אבן כ'מס סנין. ואלי אבן עשרין סנה. פקימה' אלד'כר עשרין מת'קאל. ואלאנת'א עשרה: (ו) ואן כאן מן אבן שהר. ואלי אבן כ'מס סנין. פקימה' אלד'כר כ'מסה מת'אקיל פצ'ה. ואלאנת'א ת'לאת'ה: (ז) ואן כאן מן אבן סתין סנה פצאעדא. פקימה' אלד'כר כ'מסה' עשר מת'קאל. ואלאנת'א עשרה: (ח) ואן כאן מהינא מן אלקימה. פליוקף בין ידי אלאמאם. ויקימה חסב מא תנאל יד אלנאד'ר. כד'אך

חלק הדקדוק

בהעלותך על פדהצור: ג) חמשים שקל כסף. תיבת חמשים במארכה לא בתביר

אבן עזרא

יעשה לי כך אפדה נפשי כדי ערכי או ערך בני או ערך בהמה וכ"ף בערכך על דעת כל המדקדקים נוסף והטעם בערך וי"א כי הכ"ף לנכח הכהן ויפרש כערכך הכהן כערכך אתה והה"א יקרא לו ה"א הקריאה ואמר על הערכך שהיא מלה זרה כמו בתוך האהלי ולפי דעתי שהוא האהל שלי וכן הערכך: (ג) מבן עשרים שנה. החל משהוא נכנס בפקודים: בן ששים. זקן ודעת רבים כי זו גזרת מלך כי מבן חדש עד חמש שנים יתן חמשה שקלים אילו עבר יום אחד נוסף על חדש יתן חמשה שקלים ולפי דעת הגאון שיתן בכל שנה שקל עד חמש שנים שלמות כי אמרו רבים שהם ארבע כחלקי השנים ואחר כן תשע עשרה שלמות ואחר כן תשע וחמשים לשוב אל המקום שהחל ממנו וחמשה עשר להשלמת חמש ושבעים כנגד הד' חלקים ולפי האמת שכל אלה שלמות או יום אחד בשנה חשוב שנה ולא נסמוך רק על דברי הקבלה כי מה צורך לחלוק מבן חדש עד חמש ומחמש עד עשרים אחר שיתן לכל שנה שקל ויש להשיב על דבר החדש והנה מי שהוא פחות מחדש ימים אין לו ערך ואחר ששים שב לאחור. ועוד מה יעשה אחר הששים שנה אם יתן כך תמיד וכל אלה שבושים והכלל כי הוא גזרת הכתוב כי אילו היה על דרך תוספת הזכר על הנקבה הנה אחר ששים יוסיף השלישית והנה מחמש עד עשרים יוסיף החצי ומחדש ועד חמש ומעשרים ועד ששים יוסיף על החצי עשיריתו: (ח) והעריך. שיושם

אבי עזר

בשביל הנגינה להכין לה וושבה גם אודיעך שהמדקדקים ראשונים אחרו ותפרו לדחוק

מרפא לשון

האדם, ואינו כמו והפלה ה' דמתר' ויפריש בל' קל. בערכך, בפורסן. ה"ג בכוליה לישנא. ובקדמוניות דדכרא וכן של פ' במדבר פקד כל בכור זכר, בוכריא דכריא, ורק בפ' ז' אם זכר נמצאת גי' זו אם דכורא ועמשי"ת בפ' במדבר ג' מ'. ח) על פי אשר תשיג, על מימר. ה"ג וי"ג על פום ונר' דעל מימר דייקא שכן במשנה (בערכין פד) אם היה עני והעשיר או עשיר והעני נתן ערך עשיר ואמרו עלה בגמ' עני והעשיר נותן ערך עשיר דאמר קרא אשר תשיג יד הנודר והרי ידו משגת, עשיר והעני נותן ערך עשיר, דאמר קרא על פי אשר תשיג יד הנודר ר"ל מדיוקא דקרא דאמר על פי ולא כפי משמע שהוא כמו על דבר כמו על פי ה'. על פי משה, על פי אהרן והיינו על דברו בשעה שהעריך שאז היה עשיר וערך עשיר קבל עליו ולפ"ז שפיר מתר' על מימר כתרגום על פי אהרן וזולתם.

נחל קדומים

כלם זכר ינקבה וכל הנזכר בפרשה כלומר כדי אלו שיכפרו על אלו. רבינו אלעזר מגרמיזא ז"ל. ולי ההדיוט אפשר לרמוז במנין התוכחות שהם קמ"ג שס"ת אברהם יצחק ויעקב הוא קמ"ב ועם הכולל קמ"ג כי זכות אבות יכולה היא שתגן להציל מן התוכחות כי ח"ו אינם דרך מאיסה וגעילה אלא כאשר ייסר איש את בנו ובסוף זכות אבות תגן עלינו להצילנו. ואפשר עוד לרמוז כי קמ"ב הוא ס"ת אברהם יצחק יעקב. וא' נוסף רמז ליחידו של עולם אב הרחמן וקמ"ב ואז קמ"ג להציל מכל התוכחות כי גברו רחמיו

מסורת הקריאה

והחמישי, בפסוק ו': (ז) והיה ערכך, נמסר עליו ז' דסמיכי בענין וסימן פר"ט ת"ף ז"ש, ר"ל ז' פעמים כתיב ב' המלות והיה ערכך סמיכי בענין זה, ומשונים בטעמא ונתנו סימן על ז' נגינת הטעמים, והסימן הוא ראשי תיבות הטעמים א' פשטא, ב' רביע, ג' טפחא, ר"ת פר"ט, ד' תביר, ה' פשטא, ר"ת ת"ף, ו' זקף, ז' טפחא, ר"ת

ט * וְאִם־בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה
קָרְבָּן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ
לַיהוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ׃ י לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ
וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ־רַע
בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה
בִּבְהֵמָה וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־
קֹּדֶשׁ׃ יא וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה
אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן
לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי
הַכֹּהֵן׃ יב וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין
טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה׃
יג וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה וְיָסַף חֲמִישִׁתוֹ
עַל־עֶרְכֶּךָ׃ יד וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּשׁ אֶת־

* שישי (שביעי כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

יִפְרְסִנֵּיהּ כָּהֲנָא׃ ט. וְאִם בְּעִירָא. דִּיקָרְבוּן מִנַּהּ. קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ. כֹּל דְּיִתֵּין מִנֵּיהּ. קֳדָם יְיָ יְהֵי קוּדְשָׁא׃ י. לָא יַחְלְפִנֵּיהּ (נ"י יַחְלְפִנֵּיהּ). וְלָא יַעְבַּר יָתֵיהּ. טָב בְּבִישׁ אוֹ בִישׁ בְּטָב. וְאִם חַלָּפָא יְחַלֵּיף בְּעִירָא בִּבְעִירָא. וִיהֵי הוּא וְחִלּוּפֵיהּ יְהֵי קוּדְשָׁא׃ יא. וְאִם כָּל בְּעִירָא מְסָאֲבָא. דְּלָא יְקָרְבוּן מִנַּהּ. קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ. וִיקִים יָת בְּעִירָא קֳדָם כָּהֲנָא׃ יב. וְיִפְרוֹס כָּהֲנָא יָתַהּ. בֵּין טָב וּבֵין בִּישׁ. כְּפוּרְסַן כָּהֲנָא כֵּן יְהֵי׃ יג. וְאִם מִפְרָק יִפְרְקִנַּהּ. וְיוֹסֵיף חוּמְשֵׁיהּ עַל פּוּרְסָנֵיהּ׃ יד. וּגְבַר. אֲרֵי

ת"א ואם בהמה אשר יקריבו. תמורה לב: קרבן. שם יג יח: כל אשר יתן ממנו. חולין סט ערכין ד תמורה יא: לא יחליפנו ולא ימיר. מליעא מז חולין ב בכורות יד תמורה ב ג ה ט יג: ואם המר ימיר. זבחים ז מנחות לב ערכין כ תמורה א ח: בהמה בבהמה. שם ט יא: והיה הוא ותמורתו. זבחים יד בכורות לא תמורה ה ט יג יז: ואם כל בהמה טמאה. מנחות עא בכורות לז תמורה יז לב לג: והעריך הכהן אותה. בכורות יד תמורה לג: כערכך הכהן כן יהיה. ערכין יט: ואיש כי יקדיש את ביתו קדש קמא סח סע ע"ז כג חולין קלט ערכין כה תמורה ט כט:

תפסר הרס"ג

יקימה אלאמאם׃ (ט) ואן כאנת בהימה. יצלח אן יקרב מנהא קרבאנא ללה. פכל מא יגעל מן ד'אלך ללה יכון קדסא בעינה׃ (י) לא יבדלה ולא יג'יירה. גייד ברדי ולא רדי בגייד. פאן ג'ייר בהימה בבהימה. פקד צאר הו זבדילה קדסא׃ (יא) ואן כאנת בהימה נגסה. או מא לא יקרב מנהא. קרבאנא ללה. פלתוקף בין ידי אלאמאם׃ (יב) פיקימהא אלאמאם. עלי קדר גודתהא או רדאתהא. פליכון אלואגב כמא קים אלאמאם׃ (יג) פאן שא פכאכהא. פליזיד עלי אלקימה כ'מסהא׃ (יד) ואי רגל אקדס ביתה קדסא

נוה שלום

וקרוב לת"א. (ט) אשר יקריבו, יצלח אן יקרבו וכו׳. הראויה להקרבה דהינו תמימה. יהיה קדש, יכון קדסא בעינה, אעפ"י שהוקדש בסתם ודמיו לבדק הבית מ"מ הוא עצמו בקדושתו עומד שאם זכר הוא ימכר לצריכי עולה ויקריבו אותו עולה, ואם נקבה תמכר לצריכי שלמים ויקריבו אותה שלמים אשר לא יקריבו, או מא לם יקרב בעלת מ:ם. ושיעור הכתוב או אשר עיין רמב"ם פ"ה מהל׳ ערכין. (יא) מנהא, או שאינה ראויה להקרבה דהינו וכו׳, ודעת הגאון שפסוק זה במקדיש בהמה טמאה או טהורה ונפל בה מום שאינה ראויה להקרבה וכן פי׳ שלשים סאין, וחכמי לע"ר לא שוו בשיעור מדתו ויש ששיעורם קרוב

אבן עזרא

הנערך במערכה אחת עם כך וכך וכמוהו אין ערוך אליך ומלת העריך מהבנין הכבד הנוסף וכן יעריכנו הכהן להפריש בינו ובין יערכנו לפני ה׳: והעמידו הכהן. כאילו אמר והעמידו הכהן לפני הכהן כאשר פירשתי ויצק על כף הכהן השמאלית ויהיה דרך צחות או יהיה והעמידו שיעמיד הנודר נפשו: (יד) כן יקום.

אבי עזר

מעט בשרש ולהוסיף אותיות האמנתי"ו. תא חזי מה שכתב המקובל בספר אור נערב בתיבת אימתה תביאמו רזין עלאין וזה לשונו ואם תשאל לבעל דקדוק על תי"ו אימתה ועל וי"ו תביאמו יענה שהמה מאותיות האמנתי"ו כל האומר שאותיות יתרים בתורה יותרו שיניו אם בזדון דבר. ואם שגגה היא שארי ליה מריה ע"כ. לדעתי דברי רשב"ם כנים ורחיה שמביא אבן עזרא מן במועל ידיהם לא יוכל לנגח לא יקום עד אחד ופן גם שם המ"ם מן היסוד. ופן יפג לנך להאמין לי אביא עמי גדול המדקדקים ר׳ יהודה חיוג אשר גם הוא הולך בעקבות הרשב"ם עיין רד"ק פעלים בשורש רכך.

רשב"ם

(ט) כל אשר יתן ממנו לה׳, אם הקדישו סתם. יהיה קודש קרבן ולא לבדק הבית׃ (יא) ואם כל בהמה טמאה. של קדש שהוקדשה לקרבן ונעשה טמאה בעלת מום׃ והעמיד את הבהמה לפני הכהן. ויביא בדמיה קרבן.

שפתי חכמים

וסימא דמעמכן: צ משא"כ בערך אדם דבעינן דכל שנפשו תלויה בו דכתיב ביה נפשות אבל כאן כתיב כל אשר יתן ממנו לכלול כל מה שהוא מקדיש נעשה הקדש: ק כלומר שלא יתן מה שאינו של הקדש בבע"מ של הקדש. וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא כמשמעו שמנה בלחודה. וי"ל שמלינו במקום אחר גבי קדשים דכתיב רע וכתיב מום גביה ש"מ דכל רע שנאמר בקדשים מום הוא דכתיב וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע: ר וא"ת מאי כ"ש הוא זה דלמא דוקא רע שאינו של הקדש אסור ליתן בהקדש הטוב אבל כששניהם טובים לא משמע מזה שכ"ש אסור. ועוד למה צריך לכתוב כלל או רע בטוב שא כ"ש הוא דהא אפי׳ טוב ברע אסור. ועוד למה מפרש רש"י כ"ש טוב בטוב אדרבה בטוב אטוב ברע היה לו לפרש. וי"ל דס"פ דודאי צריך לכתוב או רע בטוב משום סיפא דקרא ואם המר ימיר וגו׳ והיה הוא ותמורתו יהיה קדש דמשמע בדיעבד יהיו שניהם קדש לכך איצטריך או רע בטוב לרבותא דאפי׳ כשנותן רע חולין בטוב הקדש ס"א לא חל עליו קדושה כלל קמ"ל קרא דאם המר דיהיה קדש דהא אתרוייהו קאי והשתא כיון שאפי׳ בעל מום בתם הוי בעל מום קודם מכ"ש תם בתם דהוה קדש כיון דשניהם טובים. וא"ל למה נקט רש"י רע ברע י"ל דהוה אמרינן דוקא אם ימיר בטוב דאלימא קדושתה דטוב ליחול על תמורתו אבל אי הוה ימיר ברע ס"ד דלא אלימא קדושה דבעל מום דליחול קמ"ל דהא כתיב נמי טוב ברע ודו"ק: ש דהוכחת רש"י מסוף הפרשה דכתיב שם ואם בבהמה הטמאה ושם א"א לו׳ אלא שמדבר בבהמה טמאה ממש וקאי אפסוק דכאן כמו שפרש"י שם וא"כ ש"מ דכאן מדבר בבע"מ. רא"ם. א"כ מדכתיב אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה׳ יתירא הוא דפשיטא דאין מקריבים טמאים לה׳ אלא ללמד שבבע"מ הוא מדבר. נ"ל: ת דק"ל דבתחלה כתיב כערכך הכהן כן יקום ואח"כ כתיב ואם גאל יגאלנה ויסף חמישיתו על ערכך ומתרץ דכאן באדם אהר

רש"י

היה אמר מאחיר לו חמורו: (ט) כל אשר יתן ממנו. אמר רגלה של זו עולה דבריו קיימין צ ותמכר לצרכי עולה ודמיה חולין חוץ מדמי אותו האבר: (י) טוב ברע. תם בבעל מום ק: או רע בטוב. (ת"כ) כל שכן טוב בטוב ר ורע ברע: (יא) כל בהמה טמאה. (ת"כ) בבעלת מום הכתוב מדבר שהיא טמאה להקרבה ש ולמדך הכתוב שאין קדשים תמימים יוצאין לחולין בפדיון אא"כ הוממו: (יב) כערכך הכהן כן יהיה. לשאר כל אדם הבא ת לקנותה מיד הקדש: (יג) ואם גאל יגאלנה. בבעלים

מצות השם

(י) [שנא] (לאו כטו) שלא להמיר הקדשים שהקדים למזבח בבהמות אחרות שנא׳ לא יחליפנו ולא ימיר אותו וגו׳:

(שם) [שנב] (עשה קלז) להיות תמורת הקרבן קדוש כקרבן עצמו שנא׳ והיה הוא ותמורתו יהיה קדש:

(יא — יב) [שנג] (עשה קלח) לדון בדין ערכי בהמה שהקדישה ונפל בה מום הרי זו נערכה ונפדית ע"פ כהן שנאמר והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך וגו׳:

נחל קדומים

מאד מאד: יג (יא) ואם גאול. י"ב גאולות בפרשה כנגד י"ב שבטים שנגאלו. ואחר כך סמך ואם בבהמה הטמאה ופדה

מרפא לשון

י) לא יחליפנו, לא יחלפיניה. כצ"ל בלשון כבד ומפני הסוף פסוק

מסורת הקריאה

ז"ט. וא"כ צ"ל במסורה ז"ט ולא ז"ש: (ט) קרבן, נמסר ה׳ קמצין ועין לעיל א׳ ב׳: (י) ברע, נמסר עליו ט׳ קמץ וסימן עין במאיר נתיב דליכא כ"א ח׳: רע, בפתח ונמסר י"א פתחין וסימן עין במאיר עין בראשית כ"ד נ׳: בטוב, נמסר ד׳ רפין ר"ל שהבי"ת בשוא הנקרא רפי ושארא הבי"ת בפתח. וסימן א׳ לא יחליפנו דין, ב׳ ביום טובה (קהלת ז׳ י"ד) ג׳ אנסכה בשמחה (שם ב׳ א׳) ד׳ נפשו בטוב תלין (תהלים כ"ה י"ג): בבהמה, נמסר עליו ד׳ רפין, עין בראשית ט׳ יו"ד: והיה, המתג בה"א: (יא) ואם כל בהמה. כל יאם דענין דבתריהון בהמה או שדה בלא מקף. בר מן א׳ ואם

חומת אנ"ך

מועיל לקרב הגאולה: (יג) ואם גאול יגאלנה. פירש"י ז"ל בבעלים החמיר הכתוב להוסיף חומש וכו׳ כתב הרמב"ם ז"ל סוף ה׳ תמורה וז"ל אעפ"י שכל חקי התורה גזרות הם ראוי להתבונן בהם וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם. הרי אמרו חכמים הראשונים שהמלך שלמה הבין רוב הטעמים שלכל חקי התורה. יראה לי שזה שאמר הכתוב והיה הוא ותמורתו יהיה קדש כענין שנאמר ואם המקדיש יגאל ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו. ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע שטבע של אדם נוטה להרבות קניינו ולחוס על ממונו. ואע"פי שנדר והקדיש אפשר שחזר וניחם ויפדה בפחות שיווי. אמרה תורה אם פדה לעצמו יוסיף חומש. וכן אם הקדיש בהמה קדושת הגוף שמא יחזור בו. וכיון שאינו יכול לפדותה יחליפנה בפחותה ממנה ואם תתן לו רשות להחליף הרע ביפה יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא לפיכך סתם הכתוב בפניו שלא יחליף וקנסו אם החליף והיה הוא ותמורתו יהיה קדש. וכל אלו הדברים לכוף יצרו ולתקן דעותיו עכ"ד והרב הלבוש ז"ל כתב טעם זה מדנפשיה והם דברי הרמב"ם וכבר העיר על דבריו הרב ליה לדרך וכל דבריהם חיים:

בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן
בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ
הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם׃ טו וְאִם־הַמַּקְדִּישׁ
יִגְאַל אֶת־בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־
עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ׃ חמישי שביעי כשהן מחוברין
טז וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ
לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע
חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף׃
יז אִם־מִשְּׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ
כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם׃ יח וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל
יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־
הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד
שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ׃ יט וְאִם־

תרגום אונקלוס

יַקְדֵּישׁ יָת בֵּיתֵיהּ קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ. וְיִפְרְסִנֵּיהּ כָּהֲנָא. בֵּין טָב וּבֵין בִּישׁ. כְּמָא דִּיפְרוֹס יָתֵיהּ. כָּהֲנָא כֵּן יְקוּם: טו. וְאִם דְּאַקְדֵּישׁ. יִפְרוֹק יָת בֵּיתֵיהּ. וְיוֹסֵיף. חוּמֶשׁ כְּסַף פּוּרְסָנֵיהּ. עֲלוֹהִי וִיהֵי לֵיהּ: טז. וְאִם מֵחֲקַל אַחְסָנְתֵיהּ. יַקְדֵּישׁ גְּבַר קֳדָם יְיָ. וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ לְפוּם זַרְעֵיהּ. בֵּית זְרַע כּוֹר שְׂעָרִין. בְּחַמְשִׁין סִלְעִין דִּכְסַף: יז. אִם מִשַּׁתָּא דְּיוֹבֵלָא יַקְדֵּישׁ חַקְלֵיהּ. כְּפוּרְסָנֵיהּ יְקוּם: יח. וְאִם בָּתַר יוֹבֵילָא יַקְדֵּישׁ חַקְלֵיהּ. וִיחַשֵּׁיב לֵיהּ כָּהֲנָא יָת כַּסְפָּא. עַל פּוּם שְׁנַיָּא דְּאִשְׁתָּאֲרָא. עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא. וְיִתְמְנַע מִפֻּרְסָנֵיהּ:

ת"א ואם המקדיש. מליעה כד תמורה ט: ואם משדה. קידושין כא ערכין יד כה: אם משנת היובל. ערכין כד: אם אחר היובל שם: זרע חמר קידושין סא בתרא קג ערכין,ה ז יד כה: וחשב לו הכהן. ערכין יד כה: ונגרע מערכך. שבת פז. ערכין כה:

רשב"ם

ואם מכר הגזבר* לאיש אחר. לא יוכל בעלה לפדותה עוד אלא מתחלקת לכהנים ביובל. לכהנים של* אותו

רש"י

החמיר הכתוב להוסיף חומש (ת"כ) וכן במקדיש בית וכן במקדיש את השדה וכן בפדיון מעשר שני הבעלים מוסיפין חומש ולא שאר כל אדם: (טז) והיה ערכך לפי זרעו. לא כפי שויה א אחת שדה טובה ואחת שדה רעה פדיון הקדשן שוים בית כור שעורים בחמשים שקלים כך גזירת הכתוב והוא שבא לגאלה בתחלת היובל ואם בא לגאלה באמצעו נותן לפי החשבון סלע ופונדיון לשנה לפי שאינה הקדש אלא למנין שנות היובל שאם נגאלה הרי טוב ואם לאו הגזבר מוכרה בדמים הללו לאחר ועומדת ביד הלוקח עד היובל כשאר כל השדות המכורות וכשהיא יוצאה מידו חוזרת לכהנים של אותו משמר שהיובל פוגע בו ומתחלקת ביניהם זהו המשפט האמור במקדיש שדה ועכשיו אפרשנו על סדר המקראות: (יז) אם משנת היובל יקדיש וגו'. אם משעברה שנת היובל מיד הקדישה ובא זה לגאלה מיד: בערכך יקום. כערך הזה ב האמור יהיה. חמשים כסף יתן: (יח) ואם אחר היובל יקדיש. וכן אם הקדישה משנת היובל ונשתהה ביד גזבר ג ובא זה לגאלה אחר היובל: וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות. כפי חשבון כיצד הרי קצב דמיה של ארבעים ותשע שנים חמשים שקל הרי שקל לכל שנה ושקל יתר על כולן והשקל ארבעים ושמונה פונדיון הרי סלע ופונדיון לשנה אלא שחסר פונדיון אחד לכולן ואמרו רבותינו שאותו פונדיון קלבון ד לפרוטרוט והבא לגאול יתן סלע ופונדיון לכל שנה לשנים הנותרות עד שנת היובל: ונגרע מערכך. מנין השנים שמשנת היובל ה עד שנת הפדיון: (יט) ואם גאל יגאל.

שפתי חכמים

הבא לקנות וכאן בבעלים הרוצים לפדות: א פירוש לפי זרעו לפי כמות הזרע שיוכל לזרוע בה דהיינו לפי גודלה לא לפי שויה שאם היתה גדולה שיכול לזרוע בה חומר שעורים אע"פ שהיתה זיבורית נותן ערך הנ' בפרשה: ב ופי' יהיה במקום יקום מפני שהוכחת הנ' על הנתינה לא על שיקום ביד מי שהוא עומד ומלת יקום לא תסבול ענין נתינה פי' מלת יקום יהיה מפני שזאת המלה תסבול שיהיה בקיומו או שיהיה בשיעור שיתן שהוא מענין נתינה: ג פי' מה שאמר הכ' וחשב לו הכהן וגו' ואינו נותן כל החמשים שקל לאו דוקא כשיהי' הקדש מאוחר משנת היובל גם אם יהי' ההקדש מיד אחר שנת היובל אלא שהגואל לא בא לגאול אלא אחר כמה שנים משהקדיש והכתוב כתב האחד וה"ה למי שבא אחר שהקדיש כמה שנים: ד כלומר הכרעה לכל סלע. ופונדיון ל' פרוטה כלו' על יד על יד: ה שאותן שנים נשתהה ביד הקדש לפיכך מונין לו מאותן שנים שהרי מה שלריך הגואל ליתן אינו אלא כפי המנין שמשנת הפדיון עד שנת היובל שהגואל אוכל פירותיו לא כפי מנין השנים

מצות השם

(יד) [שנד] (עשה קלט) לדון בערכי בתים שהקדישום הבעלים ורולים לפדותם מיד ההקדש שלריך להעריכם הכהן ונותן לו כפי הערך שיאמר ועוד חומש נוסף על מה שהעריך שנאמר ואיש כי יקדיש את ביתו קדש והעריכו וגו':

(טז) [שנה] (עשה קמ) לדון כדין ערכי שדות שהקדישום הבעלים ורולים לפדותם לריך שיתן כערך הקלוב לפרשה שנאמר ואם משדה אחוזתו יקדיש איש לה' והיה ערכך לפי זרעו:

תפסיר הרס"ג

ללה, פליקימה אלאמאם. עלי גודתה או רדאתה. כמא יקימה כד'אך יגב: (טו) פאן שא אלמקדס פכאך מנזלה פליזיד עלי קימתה כ'מסהא ויכון לה: (טז) ואן אקדס אנסאן ללה שיא מן צ'יעה' חוזה. פלתכון אלקימה עלי קדר בד'רה. כל מבד'ר כור מן שעיר. בכ'מסין מת'קאל פצ'ה: (יז) פאן אקדס צ'יעתה מן סנה' אלאטלאק. פאלקימה ת'אבתה בחאלהא: (יח) ואן אקדסהא בעד סנה' אלאטלאק. פליחסב לה אלאמאם אלדראהם. עלי קדר אלסנין אלבאקיאת. אלי סנה' אלאטלאק. וינקץ מן אלקימה:

נוה שלום

רמב"ן ז"ל. (יז) חמר, כר, וגם בערבי נקרא החמר כור, ושיעורו בדרז"ל למדת חז"ל, וכתב בספר השרשים לאבן גנאח שהוא הגדול שבמדות בני ישראל. (יט) ואם גאל יגאל,

חלק הדקדוק

בכל התיגאן: טו) ואם המקדיש. ההא באזלא:

אבן עזרא

כמו יעמוד: (טז) ואם משדה אחזתו. שיירש עם ישראל. חמר שעורים. וכתוב כי עשרת הבתים חומר ושם כתוב האיפה והבת והנה זרע איפת שעורים בחמשה שקלים וזו גזרת המלך בדמי העבד: (יז) אם משנת היבל. בעצם השנה: (יח) ונגרע מערכך. מה שהלך אחר היובל (יט) וי"ו ואם גאול יגאל כפ"א רפה בל'

אבי עזר

גם אודיע לך אחי שאין אתנו יודע עד מה בתכונת הנגינה עד יבוא יורה לדק עיין בפ' תלוה ברש"י הכהן תחתיו ובניו ועיין שיח ילחק שער השיחה פ"ה ותראה שכל אחד פנה דרך לעצמו ואנחנו על שככה הלכנו עד יערה רוח ממרום. ומה שכתבת בדברי רשב"ם שם בפסוק ימקו בעונם שכתוב שהוא מחסרי נו"ן ובאמת הוא מן הכפלים ומשורש מקק לדקת בדבריך כי בכל פנות שאתה פונה לסיוע לדברי רשב"ם יתנגדו כנגדך שני דגושים אשר בתיבת ימקו ואין זאת אלא מכפולים ודגש המ"ם מורה על נו"ן פעל ודגש הקו"ף מורה על קו"ף החסירה. ואין זאת אלא טעות הדפוס או קולר השגחתו. ואתה שלום ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובת הדברים האלה תקח בלנבך. עד כמה פעמים אני מפלירך לבל תאר אותי במחוגת החכמים ולפאר אותי בשבחים הלא סופר לך מחכם אחד אשר ישב תמיד במערה בדבוק חברים להשכיל בחכמות. ובא עליו מלך גדול עם חילו וסבב סביבו לכבד את החכם ולפייסו ואמר לו המלך העמק שאלה או הנגה יכל אשר תחפוץ אתן לך והשיב לו שאלה גדולה אני מבקש אל

רבינו בחיי

(י) לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב. הטעם בזה מפני שירדה תורה לסוף דעתו של אדם שהוטבע בו יצה"ר ומה שנדר והקדיש אולי יחזור בו וינחם וירצה להחליף הבהמה שהקדיש בפחותה ממנה כי מאחר שהיא קדושה קדושת הגוף ואינו יכול לגאול אותה יחליפנה ועל כן סתם הכתוב שלא יחליף כלל טוב ברע או רע בטוב שאם יתיר לו להחליף רע בטוב יבא להחליף הטוב ברע ויאמר טוב הוא. ואם המר ימיר קנסו הכתוב ואמר והיה הוא ותמורתו יהיה קדש ומהטעם הזה בעצמו אמר הכתוב במי שהקדיש את ביתו ורוצה לגאול אותו שיוסיף חומש כי אע"פ שנדר והקדיש אפשר שיתנחם ולכך הטיל עליו הכתוב שיצטרך בזה להוסיף חומש אם יפדה אותו והוא שכתוב ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערכך וכן כתב הרמב"ן ז"ל:

נחל קדומים

בהמה טמאה אלו גרים ופדה שעתידין ליגאל שנאמר ונלוו גוים רבים אל ה' גוים רבים ר"ת גר. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל. הוא ברחמיו יגאלנו ויעשה למען שמו אלהים חיים:

מסורת הקריאה

בהמה אשר יקריבו (פסוק ט'): קרבן, ה' קמצין וסי' בר נשא וכו'. עין לעיל א' ב': (טו) ויסף, הנגינה בסמ"ך: והיה, מלעיל בה"א: (יח) שדהו, הנגינה בדלי"ת: וחשב לו הכהן, נמסר קדמאה (הוא דין) הכהן בקדמא ואזלא תניין (בפסוק כ"ג) הכהן ברביע וסימן הכהן בכספא אזל, כהן דחושבנא רבע, בעלי המסורת נתנו סימן בדרך הלצה לומר הכהן בכספא פי' הך הכהן דהכא דסמיך ליה את הכסף סימנו אזל, מלת הכהן בטעם אזלא, תניין דסמיך ליה מלת מכסת אשר פירושו מנין וחשבון, רבע מלת הכהן בטעם

גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ
אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו
וְקָם לוֹ: כ וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה
וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר
לֹא־יִגָּאֵל עוֹד: כא וְהָיָה הַשָּׂדֶה
בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה
הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: ששי כב וְאִם
אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה
אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה: כג וְחִשַּׁב־
לוֹ הַכֹּהֵן אֵת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ עַד
שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת־הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם
הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: כד בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל
יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ
לַאֲשֶׁר־לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ: כה וְכָל־

תרגום אונקלוס

יט. וְאִם מִפְרַק יִפְרוֹק יָת חַקְלָא . דְּאַקְדֵּישׁ יָתֵיהּ . וְיוֹסֵיף . חוּ֫מְשׁ כְּסַף פּוּרְסָנֵיהּ. עֲלוֹהִי וִיקוּם לֵהּ: כ. וְאִם לָא יִפְרוֹק יָת חַקְלָא. וְאִם זַבֵּין יָת חַקְלָא לִגְבַר אָחֳרָן . לָא יִתְפְּרֵיק עוֹד: כא. וִיהֵי חַקְלָא בְּמִפְּקֵיהּ בְּיוֹבֵילָא . קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ כַּחֲקַל חֶרְמָא . לְכָהֲנָא תְּהֵי אַחְסָנְתֵיהּ: כב. וְאִם יָת חֲקַל זְבִינוֹהִי . דְּלָא מֵחֲקַל אַחְסָנְתֵיהּ. יַקְדֵּישׁ קֳדָם יְיָ: כג. וִיחַשֵּׁיב לֵיהּ כָּהֲנָא . יָת נְסִיב פּוּרְסָנֵיהּ . עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא . וְיִתֵּין יָת פּוּרְסָנֵיהּ בְּיוֹמָא הַהוּא . קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ: כד. בְּשַׁתָּא דְיוֹבֵלָא יְתוּב חַקְלָא . לִדְזַבְנֵיהּ מִנֵּיהּ. לִדְדִילֵיהּ אַחְסָנַת אַרְעָא : כה. וְכָל

ת"א ויסף חמשית. ברכות מע שבת. קכח עירובין נא פסחים לה קידושין ה יא כד מליעא נד בכורות יא יב. ערכין ג : ואם לא יגאל את השדה. ערכין כה כו : ואם מכר את השדה.
שם כו ל : יגאל עוד. שם : והיה השדה בצאתו שם יד כה לג : ביובל קדש. שם כה : כשדה החרם לכהן תהיה. סנהדרין פח ערכין כט לד: לכהן תהיה אחזתו. ב"ק קט ערכין כה כח : ואם את שדה מקנתו. גיטין מח בהלא עב ערכין כו כז : וחשב לו הכהן שם יד : את מכסת. שם : ונתן את הערכך, חולין קלא : בשנת היובל ישוב השדה. ערכין כו :

תפסיר הרס"ג

(יט) ואן שא אלרגל אלמקדס אלצ'יעה אן יפתכהא. פליזיד עלי אלקימה כ'מסהא. ותגב לה : (כ) ואן לם יפתכהא. ובאעהא אלאמין לרגל אכ'ר. פלא תפתך אבדא : (כא) ותכון ענד כ'רוגהא. מן יד אלמשתרי פי סנה' אלאטלאק. קדסא ללה כצ'יאע אלצואפי. ותציר לאלאמאם : (כב) ואן אקדס צ'יעה אשתראהא. וליסת לה בחוז : (כג) פליחסב לה אלאמאם תקסיט אלקימה. מן סנתה אלי סנה' אלאטלאק. וידפעהא פי ד'אלך אליום קדסא ללה: (כד) ותרגע אלצ'יעה פי סנה' אלאטלאק. לאלבאיע אלד'י אשתראהא מנה. אלד'י לה רקבה' אלארץ' : (כה) וגמיע קימתך. תכון במת'קאל

נוה שלום

פכאכהא, ע"ל שמות כא ה. (כ) ואם מכר, ובאעהא אלאמין, הגזבר. (כא) בצאתו ביובל, ענד כ'רוגהא מן יד אלמשתרי, בצאת השדה מיד הקונה מן הגזבר. (כד) עד שנת, מן סנתה אלי' סנה' וכו', שמין אותה מאותה שנה שהקדיש כמה היא שוה עד היובל. (כד) אחזת הארץ, רקבה' אלארץ', בעל השדה הראשון שירשה

אבן עזרא

ישמעאל והוא דבק בטעם הפסוקים שהם למעלה כי הערך עיקר אם יגאל השדה ואם לא יגאל : (כ) ואם מכר. טעמו או מוכר ולא יוכל בעל שדה אחוזה שיגאלנו בעבור שמכרו קודש לה' : (כא) בצאתו ביבל. הזכיר הכתוב על דרך כל שדה כי ביובל יצא : כשדה החרם. שידור נדר להחרימו גם הוא לכהן והערך לכהן כי הוא מעריך ואין צורך להיותו כהן גדול : (כג) מכסת. כמו מכסת נפשות : (כד) לאשר קנהו מאתו. הוא המוכר והוא מפורש לאשר

אבי עזר

תמנע ממני אם טוב אני בעיניך קדל ממני אתה ואילך. כי עבור זה אבקשך לא אוכל לראות השמש בגבורתו ואם את כל הונך תתן לי לא ישוו בביטול רגע אחת מדברי חכמה כן אתה הכבדת עולך בעשר שורות תוארים ושבחים והמה אך למותר כי לא איש כמוני יתואר בשבחים כאלה. מדי דברי אעידך אתה ורעיך לאמור אלאו אפניכם בש"ס ופוסקים ואלאו בטניכם ויהיו לאכלכם וכי יכנו צללי ערב טרם נראו הכוכבים על אפקינו עם צאת בני גילכם בקרית חוצות נגנות קנרים אז תפנו אל הגיונות. אפס אכלו דייכם ואל תמלאו בה ידכם רק טבלו בהוכות ידיכם כאשר יטבלו הרקחות והאופות במלח ותבלין והמלא תסיעו תמו דברי שלמה הכהן : (מג) (וזכרתי את בריתי) דבריו פשוטים כי לא יבואו סמוך עם הכינו יחדיו ובלאו

רשב"ם

משמר ; (כא) תהיה אחוזתו , של מקדיש ; (כד) לאשר קנהו מאתו, שהקונה אותו לא היה יכול להקדישו אלא

שפתי חכמים

השנים שמשנת היובל עד שנת הפדיון שאינו אוכל פירותיו: ו פי' שהוא המוכר ולא המקדיש הנזכר למעלה: ז פי' ביובל: ח פי' ולא מיד ההקדש כי לא מצינו בשום מקום שלום שילא השדה ביובל מיד ההקדש ואיך אמר והיה השדה בצאתו כו': ט מפני שקדוש לה' קא' על הקדש בדק הבית וגם לכהנים אזר ופירש כשדה החרם

רש"י

המקדיש אותו יוסיף חומש על הקצבה הזאת: (כ) ואם לא יגאל את השדה. המקדיש: ואם מכר. ו הגזבר: את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד. לשוב ביד ז המקדיש: (כא) והיה השדה בצאתו ביובל. מיד הלוקחו מן הגזבר ח כדרך שאר שדות היוצאות מיד לוקחיהם ביובל:
קודש לה'. לא שישוב להקדש בדק הבית ליד הגזבר אלא כשדה החרם הנתון ט לכהנים שנא' (במדבר יח) כל חרם בישראל לך יהיה אף זו תתחלק לכהנים של אותו משמר שיום הכפורים של יובל פוגע בו: (כב) ואם את שדה מקנתו וגו'. חילוק יש בין שדה מקנה לשדה אחוזה ששדה מקנה לא תתחלק לכהנים ביובל לפי שאינו יכול להקדישה אלא עד היובל שהרי ביובל היתה עתידה לצאת מידו ולשוב לבעלים לפיכך אם בא לגאלה יגאל בדמים הללו הקצובים לשדה אחוזה. ואם לא יגאל וימכרנה גזבר לאחר או אם לא יגאל הוא בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו אותו שהקדישה ופן תאמר לאשר קנהו הלוקח הזה האחרון מאתו וזהו הגזבר לכך הוצרך לומר לאשר לו אחוזת הארץ מירושת אבות וזהו בעלים הראשונים שמכרוהו למקדיש: (כה) וכל ערכך

דעת זקנים מבעלי התוספות

כמנין פ"ז יכנע לבבם: (כא) והיה השדה בצאתו ביובל. איתא בת"כ מגיד ששדה ל' זכר ולכיך פי' לפירושו וכי לא ידעינן דשדה נזכר בכל מקום ל' זכר אלא הכי קאמר מה שהשדה ל' זכר מבאר טיפים דספי קרא דכתיב לכהן תהיה אחוזתו וכדמסיק התם מנין אתה אומר לשדה שיוצאה לכהנים ביובל דכתיב או אל אחד מבניו הכהנים והרי היא תחת ידו ומנין שיכול הרי היא כשלו כדמסיק התם בערכין בשל אהרים אני זוכה בשלי לא כ"ש ת"ל לכהן תהיה אחוזתו ולא תתחלק לכהנים אבל כיון דשדה נזכר בל' זכר אי הוי

מרפא לשון

מתרגם בלשון זה. כג) מכסת הערכך, נסיב פורסניה, ה"ג וכ"כ היא"ר ז"ל דלא כנ"א מנין ואינו כמו במכסת נפשת תכסו על השה דמתר' במנין תתמנון שא"א לתר' בל' נסיבא.

מסורת הקריאה

רביע : עד, נמסר עליו כל עד דענין בטפחא : (יט) ויסף, הנגינה בסמ"ך : (כג) לו הכהן, עין פסוק י"ח : (כו) בבהמה, ד' רפין עין בראשית ט' יו"ד : (כז) בבהמה, נמסר עליו ו' דגושין, עין בראשית

רמב"ן

(כו) לא יקדיש איש אתו. לשם קרבן אחר לפי שאינו שלו לשון רש"י. והנכון שיאמר אין צורך להקדיש אותו כי אם הוא שור או שה לה' הוא מעצמו והנה הוא כמו שלילות ובמשנה תורה אמר כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש לה' אלהיך שיהא קדש ותנהוג בו קדושה שלא תעבוד בו ולא תגוז אותו ותאכלנו לפני השם כאשר יפרש :

רבינו בחיי

(כו) אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו. מכאן שאין משנים את הקרבנות כגון עולה שאין לשנותה לשלמים ולא שלמים לחטאת וכן כלן. ואמרו בספרי אין לי אלא בכור מנין לכל הקדשים שאין משנין אותן מקדושה לקדושה ת"ל בבהמה לא יקדיש איש אותו כלומר שהוא למד בעצמו כשאמר בבהמה לא יקדיש איש אותו קדושה אחרת אלא שיעמוד בקדושתו הראשונה :

עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל׃
כו אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר יְבֻכַּר לַיהוָה בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה לַיהוָה הוּא׃
כז וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עָלָיו וְאִם־לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ׃
כח אַךְ כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיהוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא

תרגום אונקלוס

פוּרְסָנֵיהּ. יְהֵי בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא. עֶשְׂרִין מָעִין יְהֵי סִלְעָא: כו. בְּרַם בּוּכְרָא. דְּיִתְבַּכַּר קֳדָם יְיָ בִּבְעִירָא. לָא יַקְדֵּישׁ גְּבַר יָתֵיהּ. אִם תּוֹר אִם אִמַּר. דַּיְיָ הוּא: כז. וְאִם בִּבְעִירָא מְסָאֲבָא וְיִפְרוֹק בְּפוּרְסָנֵיהּ. וְיוֹסֵיף חוּמְשֵׁיהּ עֲלוֹהִי. וְאִם לָא יִתְפְּרֵיק וְיִזְדַּבַּן בְּפוּרְסָנֵיהּ: כח. בְּרַם כָּל חֶרְמָא. דְּיַחֲרֵם גְּבַר קֳדָם יְיָ מִכָּל דְּלֵיהּ. מֵאֱנָשָׁא וּבְעִירָא וּמֵחֲקַל אַחְסָנְתֵיהּ. לָא יִזְדַּבַּן וְלָא יִתְפְּרֵיק. כָּל חֶרְמָא. קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא

ת"א וכל ערכך יהיה בשקל הקדש. בכורות י ערכין ד ז: אך בכור אשר יבכר. בכורות טו: לא יקדיש. ערכין כט תמורה כה: אם שור אם שה. זבחים פא: ואם בבהמה הטמאה. מנחות קא: ואם לא יגאל. בכורות יג: אך כל חרם. ערכין כח: מכל אשר לו. שם: ובהמה. שם. לא ימכר ולא יגאל. זבחים ע בכורות נג תמורה ה: ולא יגאל. מליעא מז בכורות לא לב תמורה ה: כל חרם קדש קדשים הוא סנהדרין פח בכורות לד ערכין כח כט תמורה לב:

תפסיר הרס"ג

אלקדס. כל מת'קאל עשרין דאנק: (כו) אמא בכר. יבכר ללה מן אלבהאים. פלא יחתאג אן יקדסה אנסאנא. אן כאן מן אלבקר או מן אלג'נם. פהו ללה: (כז) ואן אקדס שיא מן אלבהאים אלנגסה. פליפדהא בקימתה. ויזיד עליהא כ'מסהא. ואן לם יפתכה פליבאע בקימתה: (כח) ואמא כל צואף. יגעלה אלאנסאן ללה מן גמיע מאלה. מן עביד ובהאים וצ'יעה' חוזה. פלא יבאע ולא יפתך. בל יכון מן כ'ואץ אלאקדאס ללה:

נוה שלום

מאבותיו. (כו) לא יקדיש, פלא יחתאג וכו', אין צורך להקדישו כי אם הוא שור או שה לה' הוא מעצמו וכן הבין רמב"ן ז"ל. (כח) מאדם, מן עביד וכו', מעבדיו ושפחותיו הכנעניב, אבל אם החרים בנו ובתו ועבדו ושפחתו העברים אינם מוחרמים שאין אדם מקדיש דבר שאין גופו שלו.

אבן עזרא

לו אחזת הארץ: (כו) יבכר לה'. נודע שהוא לשם וזאת המלה מהבנין שלא נקרא שם פועלו ופירושו האומר אתן הבכור לשם: (כז) ואם בבהמה הטמאה יפדה בערכך. הבכור עם התוספת חמישית בעבור שהקדישו גם יתן שה כי כן כתוב אם לא יקדישנו ונמכר ופטר חמור. בערך גם השה יתן ורבים אומרים לא כן: (כח) מכל אשר לו. שהוא ברשותו: מאדם. כמו והחרמתי את עריהם. יומת ומלת יחרם מהבנין שלא נקרא שם פועלו כמו יעמד חי:

אבי עזר

זאת אין המשך לתיבת האלה וכוון ג"כ לומר בתשלומו את בריתי אשר כרתי את יעקב כמה שנאמר וזכרתי ברית ראשונים: (ג) (בערכך נפשות וגו' וה"א יקרא לו ה"א הקריאה וכו') הנה כבר גלה הרב דעתו בכמה מקומות שאין מסכים כלל על ה"א הקריאה אבל מביא כן דעת יש אומרים והוא לא סבירא ליה וגם לא יאות בדקדוק הלשון לבוא ה"א הקריאה בתיבת הכהן שהוא בסוף המאמר כי תמיד יבא ה"א הקריאה בתחלה כמו הדור אתם ראו ואשר כתב במכסת הערכך זרה ותבירו ותהי הכנס בפ' וארא כי לא יבא ידיעה עם כינוי יחדיו ודעת הרב שכתב ולפי דעתי וכו' קשה לדעת אם לא שהוראתו כאלו נחסר תיבה אחת כמו ויטומם בתוך האהל אשר לי ועיין (שופטים ז') וכבר דברו בה המדקדקים הרבה גם יודעי חן היו למאורות בכינוי כ"ף ערכך עיין רבינו בחיי מה שכתב ע"פ נסתר: (ח) (להפריש בינו ובין יערכנו) בפ' אמור כי שם הוראתו עשיה והכנה וכאן הוראתו שומא והשואה לכן נשתנו לכתוב בחירק גדול: שם (והעמידו הכהן) כיון שפירש הרב לעיל

בעל הטורים

פורה שהם בין הכל קמ"ז ולכך סמך ערכין לקללות: (כח) יחרם. ג'. כל חרם אשר יחרם. מן האדם לא יפדה זובח לאלהים יחרם. יחרם כל רכושו. לומר זה חייבי מיתות לא נשקול ממונא ונפטרים אף חייבי ממון אין לנו לפוטרו עד שישלם וזהו יחרם כל רכושו דמיירי בחייבי ממון שיתקש לזובח לאלהים יחרם. דהיינו חייבי

רשב"ם

הפירות שיש לו בו עד היובל: (כו) לא יקדיש איש אותו, לקרבן אחר כי הוא עצמו קדוש כבר לקרבן בכור: (כז) ואם בבהמה הטמאה. ממש יקדיש אדם. באותה יש פדיון. ובבהמה טמאה (ממש) [דלעיל] פירשו חכמים

רש"י

ערכך יהיה בשקל הקדש. כל ערכך שכתוב בו שקלים יהיה בשקל הקדש: עשרים גרה. עשרים מעות כך היו מתחלה ולאחר מכאן הוסיפו שתות ואמרו רבותינו שש מעה כסף דינר עשרים כ וארבע מעות לסלע: (כו) לא יקדיש איש אתו. לשם קרבן אחר לפי שאינו שלו: (כז) ואם בבהמה הטמאה וגו'. אין המקרא הזה מוסב על הבכור שאין לומר בבכור בהמה טמאה ופדה בערכך ל וחמור אין זה שהרי אין פדיון פטר חמור אלא טלה והוא מתנה לכהן ואינו להקדש אלא הכתוב מוסב על ההקדש שהכתוב שלמעלה דבר בפדיון בהמה טהורה שהוממה וכאן דבר במקדיש בהמה טמאה לבדק הבית: ופדה בערכך. כפי מה שיעריכה הכהן: ואם לא יגאל. ע"י בעלים (ת"כ): ונמכר בערכך. לאחרים: (כח) אך כל חרם וגו'. (ת"כ) נחלקו רבותינו בדבר. י"א סתם חרמים להקדש מ ומה אני מקיים (במדבר יח) כל חרם בישראל לך יהיה בחרמי כהנים שפירש ואמר הרי זה חרם לכהן ויש שאמרו סתם חרמים לכהנים: לא ימכר ולא יגאל. אלא ינתן לכהן. לדברי האומר סתם חרמים לכהנים מפרש זה בסתם חרמים והאומר סתם חרמים לבדק הבית מפרש מקרא זה בחרמי כהנים שהכל מודים שחרמי כהנים אין להם פדיון עד שיבואו ליד כהן נ וחרמי גבוה ס נפדים: כל חרם קדש קדשים הוא. האומר סתם חרמים לבדק הבית מביא ראיה מכאן והאומר סתם חרמים לכהנים מפרש כל חרם קדש קדשים הוא לה' ללמד שחרמי כהנים חלים על קדשי קדשים ועל קדשים קלים ונותן לכהן כמו ששנינו במס' ערכין אם נדר נותן ע דמיהן ואם נדבה נותן פ את טובתה: מאדם. (ערכין כח) כגון שהחרים עבדיו ושפחותיו

שפתי חכמים

לכהן: י דק"ל דהפסוק משמע דכל ערך לא יהיה פחות משקל וזה אינו דהא מסדרין לו לפי מה שיש לו ויש מאחיר לו כדי חייו כדלעיל: כ דסלע ארבע דינרין ודינר שש מעה נמצא כ"ד מעות לסלע: ל שהרי אין הבכור נוהג בבהמה טמאה אלא בחמור בלבד: מ פי' לבדק הבית: נ פי' ואחר שיבאו ליד הכהן הרי הן חולין גמורין לכל דבריהן ואם רוצה קונה אותן מן הכהן והרי הן כחולין ממש: ס פי' חרמי בדק הבית בעודן בידו ויפלו הדמים לבדק הבית ויצאו הנכסים לחולין: ע ר"ל היינו שאמר הרי עלי ואם כן חייב באחריותו אם נאבד חייב חרמו ולכך צריך ליתן דמי שויה לכהן כיון שהחרם לכהנים והבהמה נקרבת למזבח בשביל הנדר שנדר כבר: פ כלומר שאמר הרי זו א"כ אינו חייב באחריותו אם

מצות השם

(כו) [שנו] (לאו רטז) שלא לשנות הקרבנות דהיינו שלא יעשה הבכור עולה ולא שלמים אשם או האשם חטאת שנאמר אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו:

(כח) [שנז] (עשה קמה) לדון בדיני חרמים אם הם לה' או לבדק הבית או סתמם לכהן עם פרטי דיניהם שנא' אך כל חרם אשר יחרים איש לה' וגו':

(שם) [שנח] (לאו ריז) שלא ימכרו שדות וקרקעות ומטלטלים שהחרימו אותן הבעלים אלא ינתנו לכהנים שבאותו משמר שנאמר לא ימכר:

(שם) [שנט] (לאו ריח) שלא יגאלו שדות וקרקעות ומטלטלים המוחרמים שאין להם פדיון אלא נתנים לכהנים שנאמר ולא יגאל כל חרם:

רמב"ן

(כז) ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך. אין מקרא זה מוסב על הבכור שאין לומר בבכור בהמה טמאה ופדה בערכך וחמור אין זה שהרי אין פדיון פטר חמור אלא טלה והוא מתנה לכהן ואינו הקדש אלא הכתוב מוסב על ההקדש שלמעלה דבר בפדיון בהמה טהורה שהוממה וכאן דבר במקדיש בהמה טמאה לבדק הבית לשון רש"י. ויתכן שנתרץ כי לפי שאמר אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו חזר ואמר ואם בבהמה הטמאה הוא הבכור שהקדיש ופדה בערכך לפרש שאין הבכור נוהג בבהמה טמאה אלא בפטר חמור שכבר נתפרש דינו ולמד שאפילו הקדישו אינו קדוש כדין בכור אלא כשאר הקדש הוא ונפדה ולכך אמר שיפדה אותו המקדיש בתוספת חומש ואחר יקנה אותו בערך והכתוב של מעלה ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה על

מסורת הקריאה

ט' יו"ד: (כח) קדשים, אין בקו"ף מתג: (כט) יחרם, נמסר ג' ב' פתח וא' קמץ, עין (שמות כ"ב י"ט): (ל) מעשר. העי"ן בשוא לבדו והוא נח והשי"ן בפתח כדין סמיכות: (לב) מעשר, כדלעיל פסוק ל': וצאן, נמסר ד' קמץ ר"ל הוי"ו בקמץ, וסימן א' דין, ב' ויזבח בלק (במדבר כ"ב מ') ג' ובני ישראל ויהודה (דה"ב ל"א ו') ד' קניתי עבדים (קהלת ב' ז'): לרע. נמסר ז' ג' קמצין וד' פתחין וסימן א' לא יבקר (דין) ב' האמרים לרע טוב (ישעיה ה' כ') ג' כי רגליהם לרע (משלי א' ט"ז) ד' וחברו (ישעיה נ"ט ז') אלין פתחין. ואלין קמצין, א' כל היום דברי יעצבו (תהלים נ"ו ו') ב' כי לא תהיה אחרית (משלי כ"ד כ') ג' משכיל צדיק (שם כ"א י"ב) וכל למרע פתחי במ"ב קמצין וסימן ולא דבר אבשלום עם אמנון (ש"ב י"ג כ"ב) ושניהם המלכים לבבם למרע (דניאל י"א כ"ז): והיה, מתג בה"א:

חסלת ספר תורת כהנים. בעזר שוכן מעונים.

לה׳: שביעי כט כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת:
ל וכל מעשר הארץ מזרע הארץ
מפרי העץ לה׳ הוא קדש לה׳:
לא ואם גאל יגאל איש ממעשרו
חמשיתו יסף עליו: מפטיר לב וכל
מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר
תחת השבט העשירי יהיה קדש
לה׳: לג לא יבקר בין טוב לרע

תרגום אונקלוס

קֳדָם יְיָ: כט. כָּל חֶרְמָא. דְּיִתַּחְרַם. מִן אֱנָשָׁא לָא יִתְפְּרֵיק. אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל: ל. וְכָל מַעְשַׂר אַרְעָא. מִזַּרְעָא דְאַרְעָא מִפֵּירֵי אִילָנָא. דַּיְיָ הוּא. קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ: לא. וְאִם מִפְרַק יִפְרוֹק. גְּבַר מִמַּעַשְׂרֵיהּ. חוּמְשֵׁיהּ יוֹסֵיף עֲלוֹהִי: לב. וְכָל מַעְשַׂר תּוֹרִין וְעָן. כָּל דְּיִעְבַּר תְּחוֹת חוּטְרָא. עֲשִׂירָאָה. יְהֵי קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ: לג. לָא יְבַקַּר. בֵּין טָב

ת"א כל חרם אשר יחרם. כתובות לו לט ערכין ו: לס׳ הוא. קידושין מג: וכל מעשר הארץ מזרע הארץ. שם: מזרע הארץ מפרי העץ. קמא סט: ואם גאל יגאל איש. קידושין כ קמא סט זבחים ו ערכין ל: איש ממעשרו. קידושין כד קמא סט מליעא נג: וכל מעשר בקר ולאן. בכורות נג נד: כל אשר יעבר. זבחים ט לז מנחות ג בכורות כא מח נא נט תמורה כט מעילה יג: תחת. בכורות יב נד נו: השעירי. מליעא ז זבחים ט חולין קלו בכורות נד נח נט: יהיה קדש. בכורות נב: לא יבקר בין טוב לרע. שם יד לו נג תמורה יג:

תפסיר הרס"ג

(כט) וכל מתלוף אסתחק אלתלף. מן אלנאס פלא יפדא. בל יקתל קתלא: (ל) וגמיע עשור אלארץ׳. מן חבהא ומן ת׳מר אלשגר. פהו ללה קדסא: (לא) פאן אפתך אנסאן שייא מן עשורה. פליזיד עליה כ׳מס ת׳מנה: (לב) וגמיע עשור אלבקר ואלג׳נם. מא יגוז תחת אלעצא. פאלעאשר יכון קדסא ללה: (לג) לא יפחץ

נוה שלום

(כט) כל חרם, וכל מתלוף יסתחק אלתלף, כדברי האומרים שהיא אזהרה שלא ליקח כפר מחייבי מיתות לפטרו.

אבן עזרא

(לב) תחת השבט, שבט הרועה והנה הנבחר הוא הא׳ והעשירי שוה כמו זה רק העשירי יגאלנו ואין כן הבכור והנה יתן הבכור והעשירי בבהמה ובזרע הארץ שהיא התבואת הבכורים והמעשר: (לג) יבקר. כמו יבדיל וכבר

אבי עזר

בפסוק בערכך נפשות שכ"ף ערכך לנכח הכהן א"כ כפל הלשון כי הפסוק מדבר עם הכהן ומצינו דוגמתו בפסוק ויצק על כף כהן השמאלית ועיין בדברי הרב שם: (לד) (בהר סיני ומי שיש לו לב להבין וכו׳) אמר המחבר כל יודעי חן גלו לנו חשיבות מספר עשרה לכן קמה ונצבה בתחלת שם הגדול כי בעשרה לבושים התאזר וגם ברא מלאכיו המשרשים ביו"ד מדרגות חיות כרובים שרפים אופנים אראלים חשמלים תרשישים מלאכים אלקים אשים וגם עולם הגלגלים נברא ביו"ד עיין בספרי המחקרים היטב ומה נחמד דברי חכמינו ז"ל במאמרם העולם נברא ביו"ד מאמרות וכו׳ שהוא מספר שלם ולא במאמר אחד כדי להפרע מן הרשעים כי אם היה במאמר אחד יש מקום לטעות ח"ו בענין שכר ועונש כידוע להמחקר וזה כונת הרב בדברים האמורים פה:

רבינו בחיי

(לב) תחת השבט. אין חיוב מעשר בהמה בבהמות שלקח או שנשתתף עמהן אלא בבהמות הנולדות בעדרו והוא הדין בחיוב בכורה שנא׳ (דברים טו) בבקרך ובצאנך. ואם לקח טלאים מן השוק פטור מלעשר ופטור מן הבכורה וכן כלאים ונדמה ויוצא דופן ויתום והיא בהמה שנולדה ומתה אמה בשעת לידה זה פורש למיתה וזה פורש לחיים כל אלו אינן נכנסין לדיר להתעשר לפי שאינן ראוין לקרבן ואנו למדין מעשר בהמה מקרבן. וכן אמרו רז"ל בפרק אחרון ממסכת

רשב"ם

*שלמים בבעלי מומים כמו שפירשתי. *דין אין לו פדיון: (ל) מעשר הארץ. מעשר שני: סליק סדר ויקרא

רש"י

הכנעניים: (כט) כל חרם אשר יחרם וגו׳. (ת"כ) היוצא ליהרג צ ואמר אחד ערכו עלי לא אמר כלום: מות יומת. הרי הולך למות לפיכך לא יפדה אין לו דמים ולא ערך: (ל) וכל מעשר הארץ. במעשר שני ק הכתוב מדבר: מזרע הארץ. ר דגן: מפרי העץ. תירוש ויצהר: לה׳ הוא. קנאו השם ומשולחנו צוה לך לעלות ולאכול ש בירושלים כמו שנאמר (דברים ד) ואכלת לפני ה׳ אלהיך מעשר דגנך תירושך וגו׳: (לא) ממעשרו. ולא ממעשר חבירו הפודה מעשר של חבירו אין מוסיף חומש ומה היא גאולתו כדי להתירו באכילה בכל מקום והמעות יעלה ויאכל בירושלים כמ"ש ונתת בכסף וגו׳: (לב) תחת השבט. כשבא לעשרן מוציאן בפתח זה אחר זה והעשירי מכה בשבט צבועה בסקרא להיות ניכר שהוא מעשר כן עושה לטלאים ועגלים ת של כל שנה ושנה: יהיה קדש. נקרב למזבח דמו ואימוריו והבשר נאכל לבעלים שהרי לא נמנה עם שאר מתנות כהונה ולא מצינו שיהא בשרו ניתן לכהנים: (לג) לא יבקר וגו׳. לפי שנאמר (שם יב) וכל מבחר נדריכם יכול יהא בורר ומוציא את היפה ת"ל לא יבקר בין טוב לרע בין תם בין בעל מום חלה עליו קדושה ולא שיקריב בעל מום אלא יאכל בתורת מעשר ואסור ליגזז וליעבד: חסלת ספר ויקרא

שפתי חכמים

נאבד ואינו חייב שמרם אלא בכדי טובת הנאה ואינו נותן לכהן אלא טובת הנאה דהיינו מה שכהן אחר רוצה ליתן לבעל הבית זה שימתין בקרבן זה להקריבו עד שיגיע משמר שלו כדי שיהיה לו העור של קרבן וכן שאר דברים לפי שהיו כ"ד משמרות וכל משמר היה נוטל שבוע אחד דבכל שבוע היה משמר אחר מקריבין כל הקרבנות וכל מה שראוי לכהנים נוטלין אותו משמר של אותו שבוע ומה שנותן כהן אחר לבעל הבית זה שימתין בקרבן זה להקריבו עד שיגיע משמר שלו כדי שיהיה לו העור של קרבן וכן שאר דברים והיינו דבר מועט דשמא יאבד הקרבן ולא יהיה כלום דהבעל הבית אינו חייב באחריותו ושיעור זה צריך ליתן בע"ה שהחרים בהמה של נדבה לכהן: צ הכל לא נגמר דינו למיתה אפי׳ הוא מוכה שאין נותן כפי קלב שגים. ומה שפי׳ הפסוקים שלא על הסדר כי מתחלה פירש כל חרם קדש קדשים הוא ואח"כ חזר לתפרש ופי׳ מאדם ובהמה ואח"כ פירש כל חרם אשר יחרם מפני שרלה לפרש כל משפט החרם על הסדר ומפני שפי׳ כך כל חרם שחרם הכהנים לא ימכור לאחר ולא יגאל הוא עלמו רק ניתן לכהן שיים שחל על קדשי קדשים וקדשים קלים ונותן דמי הכלל וטובת הנאה של נדבה לכהן והחרם שהוא לשמים פודה אותו ונותן דמיו לבדק הבית ולא כחרם הכהנים שאין יכול לפדותו עד שיבא ליד הכהן וזהו פי׳ כל חרם קדש קדשים ואחר כך חזר לפרש משפט המוחרמים ופירש מאדם ולא כל אדם אלא עבדיו הכנעניים בלבד וכל חרם אשר יחרם לה׳ וגו׳ ביולא ליהרג שהוא חשוב כמת ואין לו דמים. הרא"ם: ק מדכתיב כאן קדש לה׳ ובמעשר שני כתיב בערתי הקדש מן הבית דילפינן קדש קדש מהדדי לאפוקי מעשר ראשון חולין גמורין הן דכתיב ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן: ר הואיל דמיירי כאן במע"ש ובמעשר שני כתיב דגן תירוש א"כ ודאי מיירי גם כאן מזרע הארץ דגן תירוש ויצהר דהיא מזרע הארץ: ש לא שהוא לה׳ ממש שיהא אסור בהנאה: ת לפי שאין עלוס זו נוהגת אלא בבקר ולאן בלבד שנאמר מעשר בקר ולאן:

דעת זקנים מבעלי התוספות

קאי אשדה הוה ליה למכתב יהיה אחוזתו: (ל) מזרע הארץ. לרבות שום ושחלים וגרגיר. מכאן היה הרב רבי"ה מתקן מה שמקשים העולם על מאי דאמרינן המספרים אלתו קמח אינה חלה וגזל הוא ביד כהן משום דכתיב עריסותיכם ומקשינן א"כ אמאי לא אמרינן הכי דהמספרים מעשרותיו בשבלים אינן מעשר משום דכתיב דגנך. ולהא נימא משום דכתיב גבי מעשר וכל מעשר הארץ מזרע הארץ דמרבינן מה"כ כל דברים שנאכלין והנזרעין בגרן כגון שום ושחלים וגרגיר. וי"א דמדאיצטריך קרא דמעשר מן מצות השם

(לב) [שם] (עשה קמב) לעשר כל הבהמות הטהורות שהם בקר ולאן ועזים שנולדים בעדריו בכל שנה ושנה ולהביא המעשר לירושלים ולאכלו שם אחר הקרבת החלב והדם במזבח שנא׳ וכל מעשר בקר ולאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהי׳ קדש לה׳:

רמב"ן

פי׳ פשוטו בבהמה טמאה ועל מדרש רבותינו הכתוב מיותר בעבור שכפל טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה׳ לפיכך מדרש ואם כל בהמה טמאה ואשר לא יקריבו ממנה קרבן לה׳ לרבות בעלי מומין קבועים שאין מקריבים מהן קרבן לה׳:

(כט) כל חרם אשר יחרם מן האדם. היוצא ליהרג ואמר אחד ערכו עלי לא אמר כלום מות יומת הר׳ הוא הולך למות לפיכך לא יפדה אין לו דמים ולא ערך לשון רש"י. ורבותינו נחלקו בדבר ויש מהם אומרים שהוא אזהרה לחייבי מיתות שאין לוקחין מהן כופר לפטרן ויתכן שהזכיר זה בכאן לומר שלא יתן ממון לשם כשאר החרמים ויכפר ועל דרך הפשט יאמר הכתוב כי כל המחרים משלו בין אדם ובין בהמה ושדה אחוזתו הוא קדש לשם שהן חרמים לכהנים ואין להם פדיון אבל המחרים מן האדם שאינו שלו כגון הנלחמים על אויביהם ונודרים נדר אם נתון תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם ימותו כל האדם הנמצא בהם והטעם שאין דעת הנודר כן לתתו לכהנים רק שיהיה הכל אסור בהנאה כי נתכוין להכרית האויבים ולכלותם ומצינו אנשי יבש גלעד שעברו על שבועת הקהל ולא באו אל המצפה וכתיב וישלחו שם העדה שנים עשר אלף איש לכו והכיתם את יושבי גלעד לפי חרב ואין הסברא נותנת שעשו כל העדה רעה כזאת להמית אנשים רבים מישראל שאינם חייבים מיתה ופינחס היה שם ועל פיו נעשה כל

וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־
הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל׃
לד אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי׃

חזק

תרגום אונקלוס

לְבִישׁ וְלָא יַחְלְפִנֵּיהּ. (י"נ יְחַדְּפִנֵּיהּ) וְאִם חַלָּפָא יַחְלְפִנֵּיהּ (י"נ יְחַלְפִנֵּיהּ). וִיהֵי הוּא וְחִלּוּפֵיהּ. יְהֵי קוּדְשָׁא לָא יִתְפְּרֵיק: לד. אִלֵּין פִּקּוֹדַיָּא. דְּפַקֵּיד יְיָ. יָת מֹשֶׁה לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּטוּרָא דְסִינָי:

ת"א והיה הוא ותמורתו יהיה קדש. בכורות לג: לא יגאל. קמא
ינ בכורות לב: אלה המצות. שבת
קד יומא כ תמורה ג: אל בני ישראל. עקרים מ"ב פרק י"ב.

בעל הטורים

עיטות דכשניהם אני אומר לא יפדם: (לד) אלה המצות. מצות במלוי מ"ם לד"י וי"ו מי"ו. עולה תרי"ב, והוא בגימ' תלמידי חכמים. על שם אמם לב יקח מצות:

דעת זקנים מבעלי התוספות

המעשר למפטר לוי מתרומה גדולה כשהקדי' ישראל מעשרותיו בשיבלין כדמסיק במס' ביצה מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מכלל דהא מעשר חל עליו שפיר כשהקדימו בשבלין. אמנם להא דפריך אי הכי אפי' הקדימו בכרי נמי קשיא ויכולין אנו לומר דלא אצטריך קרא דמעשר מן המעשר למפטר לוי מתרומה גדולה אלא היכא דקדים בכרי דאז חל שם מעשר אבל כי הקדימו בשבלין דאין שם מעשר חל עליו דכתיב מעשר דגנך לא איצטריך קרא. והדרא קושיא לדוכתא אמאי איכ? גזל ביד כלוי. אבל י"ל דלמסקנא ניחא דמשני האי אידגן והאי לא אידגן א"כ לפטרו מתרומה גדולה כשהקדימו בכרי לא איפטר וא"כ קרא למעשר מן המעשר אתא להקדימו בשבלים מכלל דמשהוא בשבלין חל עליו שם מעשר. והמבין יבין: (לד) אשר צוה ה' את משה. כדאי שהליח לשלחו אל בני ישראל כדי שם מי שנשתלא להם שזכות בני ישראל גרנום לו:

מצות השם

(לג) [עשה] (לאו ריט) שלא ימכור מעשר בהמה בשום לד אלא יאכלוהו בעליו או מי שירלו הם עכ"פ בירושלים שנאמר לא יגאל:

סכום פסוקי דספר ויקרא שמנה מאות וחמשים ותשעה נטף סימן. וחציו והנגע בבשר הזב. ופרשיותיו עשרה בא גד סימן. וסדריו כ"ג ובתורתו יהגה יומם ולילה סימן. ופרקיו כ"ז ואהיה עמך ואברכך סימן. מנין הפתוחות שתים וחמשים והסתומות ששה וארבעים הכל שמנה ותשעים פרשיות. דודי צח ואדום סימן:

אותיות רבתי ואותיות זעירי ואותיות הנקודות שבתורה.

אין בס' ויקרא מאותיות רבתי כ"א שתים. והם הוי"ו של גחון דכל הולך על גחון בפ' שמיני והגימ"ל של והתגלח בפ' תזריע. ומאותיות הזעירות גם הם שתים בספרא. והם אל"ף של ויקרא דריש ספרא. והמ"ם של היא העולה על מוקדה. ומאותיות הנקודות אין גם אחת מהם בספרא. ויש סופרין שכותבין רבתא הלמ"ד של והלטאה. ואין דעת הדייקנים נוחה מתם.

תפסיר הרס"ג

ענה. בין גייד לרדי ולא יג'יירה. פאן ג'יירה. פקד צאר הו ובדילה. קדסא לא יפך: (לד) הד'ה אלוצאיא. אלתי אמר אללה בהא מוסי. אלי בני אסראיל פי גבל סיני:

אבן עזרא

פירשתי שהמלה מגזרת בקר: (לד) בהר סיני. פירשתיו בפרשה הזאת ומי שיש לו לב להבין סוד העולם אז ידע סוד הבכור והעשירי והנה אברהם נתן מעשר גם כן יעקב אבינו עליו השלום ועוד אגלה קצת הסוד בזכרי מעשר שני אם יעזרני אחד ואין לו שני:

חסלת פרשת בחקתי

רבינו בחיי

סוטה כתיב הכא תחת השבט וכתיב התם (ויקרא כב) והיה שבעת ימים תחת אמו ודרשינן שור או כשב פרט לכלאים או עז פרט לנדמה כי יולד פרט ליוצא דופן והיה שבעת ימים תחת אמו פרט ליתום מה התם פרט לכל השמות הללו כלאים ונדמה ויוצא דופן ויתום שכולן ממעטין מן הכתוב אף כאן דכתיב תחת השבט פרט לכל השמות הללו:

העשירי יהיה קדש לה'. ליקרב על גבי המזבח דמו ואמוריו והבשר יהיה נאכל לבעלים ולא היה נתן לכהנים כי אין מעשר בהמה מכלל כ"ד מתנות כהונה ואסור למכרו כשהוא תם שהרי נאמר בו לא יגאל. ומפי השמועה למדנו שאף איסור מכירה יש בו שאינו נגאל ונמכר כלל וכן הבכור יש לו דין זה בעצמו שאינו נמכר כשהוא תם כלל ואע"פ שהוא מכ"ד מתנות כהונה ונאכל לכהנים אין לכהן בו זכות שיוכל למכרו כיון שהוא עומד לקרבן דמו ואמוריו והבשר נאכל לכהנים.

מסורת הקריאה

הפטרת בחקתי

(יט) ארץ, האל"ף בקמץ, ונמסר עליו י"ד זקפין קמצין, ועין דברים ל"ב י"ג: ויאמרו, נמסר עליו ט', ר"ל ט' רפין הוי"ו בשוא. ועין דברים ל"ב ז':

הפטרת בחקותי (בירמיה סימן ט"ז)

א יְהוָה עֻזִּי וּמָעֻזִּי וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ
מֵאַפְסֵי־אָרֶץ וְיֹאמְרוּ אַךְ־שֶׁקֶר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ הֶבֶל
וְאֵין־בָּם מוֹעִיל׃ ב הֲיַעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים וְהֵמָּה
לֹא אֱלֹהִים׃ ג לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעָם בַּפַּעַם הַזֹּאת
אוֹדִיעֵם אֶת־יָדִי וְאֶת־גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי־שְׁמִי
יְהוָה׃ ד חַטַּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה בְּעֵט בַּרְזֶל בְּצִפֹּרֶן
שָׁמִיר חֲרוּשָׁה עַל־לוּחַ לִבָּם וּלְקַרְנוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם׃

רד"ק

(א) ה' עזי ומעזי ומנוסי. אמר הנביא דרך קריאה אתה ה' שאתה עזי מאלו הנלחמים עמי ואנוס אליך ביום צרתי אלה שאני מוכיחם על העכו"ם אינם רוצים לשוב מדרכם הרעה וידעתי כי יבא זמן שאפי' הגוים הרחוקים ישובו ויבאו אליך. מאפסי ארץ יבאו אליך במקום הזה ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו והבל. וזה יהיה בימות המשיח. ובאמרו נחלו שעבדו עכו"ם דור אחר דור נחלה לבנים מאבות: ואין בם מועיל. פי' באלהים אחרים. כי אין בהם שיהיה מועיל שום תועלת: (ב) היעשה לו. אלהים. לא יעשו משפט אלהים שיענם בקראם אליהם ויעזרום מצרתם. זה יאמרו הגוים כשיבאו אליך ויודו על עונם ויתמהו איך היתה עולה על דעתם זאת האמונה. (ג) לכן. אמר לו האל לכן הנני מודיעם לאלה שאינם רוצים לשוב כי בפעם הזאת אודיעם את ידי: וידעו כי שמי ה'. כמו כי אני ה' כי הוא שמו ושמו הוא: (ד) חטאת יהודה. ידמה כי חטאתם היא כתובה וחרושה על לוח לבם שלא תוכל להמחק מלבם כאילו היא כתובה וחרושה בעט ברזל כי הדבר שיכתוב האדם בו ותוקק באבן הוא דבר קיים לעולם. ופי' בצפורן כמו בעט כי לפי שהאדם חוקק בצפרניו דמה עט ברזל שהאדם חוקק בו לצפורן או נקרא צפורן. ולה"א במדרש נטל צפורן של ברזל וחקק בו. ושמיר פירושו הברזל החזק כמו שקרא האבן החזק שמיר באמרו כשמיר חזק מצור נתתי מצחך. ותרגם ירושלמי מצור החלמיש שמיר טינרא. ויש לפרש כי שמיר אמר על האבן החזק ובי"ת בצפורן במקום שנים כאילו אמר בשמיר כלו' כתובה בעט ברזל ובצפורן שמיר כי אחר שאמר הכלי שיכתוב בו צריך שיאמר הדבר שיכתוב עליו ואע"פ שאמר על לוח לבם לבם הוא שמיר וחזק שהמשילו במקום אחר לאבן שנאמר והסירותי את לב האבן ותכונת הפסוק כן הוא כתובה בעט ברזל בצפורן ברזל והיא כתובה בשמיר ובאבן חזק כי היא חרושה על לוח לבם ולוח לבם הוא השמיר ובי"ת

רמב"ן

הענין ההוא ועוד מצאתי באגדה בילמדנו תניא רבי עקיבא אומר החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם. אנשי יבש גלעד עברו על החרם ונתחייבו מיתה ולכך אני אומר כי מן הכתוב הזה יוצא להם הדין הזה שכל מלך בישראל או סנהדרי גדולה במעמיד כל ישראל שיש להם רשות במשפטם אם יחרימו על עיר להלחם עליה וכן אם יחרימו על דבר העובר עליו חייב מיתה והוא חיובן של אנשי יבש גלעד ושל יהונתן שאמר לו אביו כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף כי מות תמות יונתן ומהיכן נתחייבו אלו מיתה מן הדין חוץ מן הכתוב הזה וזה היה טעותו של יפתח בבתו כי חשב כי כל חרם נגיד ישראל חלוקים להמית אנשים והעובר על חרמו חייב מיתה כן אם נדר בעת מלחמה לעשות מאיש או אנשים זבח יחול הנדר ולא ידע כי חרם המלך והסנהדרין חל על המורדים לכלותם או על העובר גזירתם ותקנתם אבל לחול הנדר לעשות עולה מדבר שאין ראוי לה' ח"ו ולכך אמר בב"ר שאפי' הקדש דמים לא היה חייב ונענש בדמה. ואל תהיה נפתה בהבלי ר"א האומר כי פי' והעליתיהו עולה לומר אם יהיה היוצא מדלתי ביתי איש או אשה והיה לה' קדש שיהיה פרוש מדרכי העולם לעמוד לשרת בשם ה' בתפלה והוידוים לאלהים ואם יהיה דבר ראוי ליקרב אעלנו עולה ועשה בית לבתו מחוץ לעיר והתבודדה שם וכלכלה כל ימיה ואיש לא ידעה והיתה בתו צרורה שם ואלה דברי רוח כי אם נדר שיהיה

ה כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל־עֵץ רַעֲנָן
עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת׃ ו הֲרָרִי בַּשָּׂדֶה חֵילְךָ כָל־
אוֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז אֶתֵּן בָּמֹתֶיךָ בְּחַטָּאת בְּכָל־גְּבוּלֶיךָ׃
ז וְשָׁמַטְתָּה וּבְךָ מִנַּחֲלָתְךָ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ וְהַעֲבַדְתִּיךָ
אֶת־אֹיְבֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ כִּי־אֵשׁ קְדַחְתֶּם
בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם תּוּקָד׃ ח כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אָרוּר
הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ וּמִן־יְהוָה
יָסוּר לִבּוֹ׃ ט וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא
טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב׃
י בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְטַחוֹ׃
יא וְהָיָה כְּעֵץ ׀ שָׁתוּל עַל־מַיִם וְעַל־יוּבַל יְשַׁלַּח
שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְא כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן
וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת
פֶּרִי׃ יב עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל וְאָנֻשׁ הוּא מִי יֵדָעֶנּוּ׃
יג אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת וְלָתֵת לְאִישׁ
כִּדְרָכָו כִּפְרִי מַעֲלָלָיו׃ יד קֹרֵא דָגַר וְלֹא יָלָד עֹשֶׂה
עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָו יַעַזְבֶנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה
נָבָל׃ טו כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ׃

מסורת הקריאה

(א) חטאת, הטי"ת בפתח, ונמסר עליו ז' פתחין, ועין שמות למ"ד יו"ד: (ג) בחטאת, נמסר עליו קמץ, ר"ל הטי"ת בקמץ: (ה) כה אמר ה' נמסר י"ח בטעם בסיפרא, ר"ל בי"ח מקומות כתיב כה אמר בטעם מונח לגרמיה בריש פסוק בספר ירמיה, וסי' נמסר בירמיה י"ב י"ד במס"ג וז"ל שם כה אמר י"ח בטעמא בספרא וסי' א' מה מצאו אבותיכם בי עול (ב' ח') ב' אל יתהלל חכם (ט' כ"ב) ג' אל דרך הגוים (י' ב') ד' ארור הגבר (י"ז ה') ה' עמוד בחצר (כ"ו ב') על כל שכני הרעים (י"ב י"ד) ז' עשו משפט וצדקה (כ"ב ג') ח' כתבו את האיש (כ"ב ל') ט' הנני שב שבות (ל' י"ח) י' קול ברמה נשמע (ל"א י"ד) י"א מנעי קולך מבכי (ל"א ט"ו) י"ב נותן שמש לאור יומם (ל"א ל"ד) י"ג עוד ישמע במקום הזה (ל"ג י') י"ד אם ימדו שמים (ל"א ל"ו) ט"ו אל תשיאו (ל"ז ט') ט"ז את פרעה חפרע (מ"ד ל') י"ז תאמר אליו (מ"ה ד') י"ח מים עולים מצפון (מ"ז ב'): (ו) כערער, העי"ן שניה בקמץ, כן נמסר עליו קמץ: בערבה, הבי"ת בקמץ, כן נמסר עליו קמץ: יבוא טוב, מלעיל בכ"י רוו"ה: (ז) מבטחו, הטי"ת בפתח בס"מ וכן העיד במכלול, והטעם מלרע: (ח) יבא חם, בכ"י מלרע, ובכ"י ישן מלעיל, רוו"ה: ידאג, האל"ף בקמץ בזקף: (יא) דגר, הגימ"ל בקמץ, ונמסר עליו ל', ר"ל לית עוד בקמץ: ילד, הלמד בקמץ, ונמסר עליו ל' ר"ל לית עוד בקמץ: עשה, מלעיל: במשפט, הבי"ת רפה, ועין מש"כ בראשית מ' ז':

מוסרי של"ה והגהות

ואם תלכו עמי בקרי. צריך לקבוע מקום לתורתו ולתפלתו כמ"ש רז"ל. הכונה שלעולם יהיה דבוק בהם ולא יסיר מהם אפילו בפעם אחת לא בדבור ולא במחשבה ולא במעשה כי אם לפעמים עושה ולפעמים אינו עושה נקרא הולך בקרי כלומר במקרה רק צריך לקבוע מקום לתורתו ולתפלתו ולקדושה שלא יזוז ממנה עולמים רק להעלות נר מצוה ותורה אור תמיד. (אח"י והיינו דתנן עשה תורתך קבע ואשרי השם דרכיו ה' יעזרנו עדכ"ש לידבק בתורתו תורת חיים:

רד"ק

בעט בצפורן היה הבי"ת שקולאים בי"ת העזר ובי"ת בשמיר חסר' בי"ת כלי ופי' חרושה כמו חרותה מן חרות על הלוחות: ולקרנות מזבחותיכ'. בכ"ף אע"פ שאמר לבם ל' נסתר ואח"כ אמר מזבחותיכם לשון נוכח כן הוא דרך המקרא במקומות רבים אמר וכן חטאתיכם חרושה בקרנות מזבחותיכם כי הם החטאת ולמ"ד ולקרנות במקום בי"ת כלמ"ד לפניל' לחרב הרגתי לפלטי ישבת לכסא. והדומים להם: (ה) כזכור. אמר זכירת מזבחותם ואשריהם והספור עליהם הוא ערב עליהם כזכר בניהם שהם מכירים עליהם וזוכרים אותם תמיד לאהבתם אותם. וי"מ כזכר ענין הקטרה כמו אזכרתה לה' כלו' שהיו מעבירים בניהם באש והראשון נכון וי"ת כאדכרא בניהון אגוריהון: על עץ רענן. טעמו דבק עם מזבחותם. לא עם אשריהם כי עץ רענן היא האשרה ופי' על סמוך כמו ועליו מטה מנשה וזבחת עליו את עולותיך והדומים להם כי האשרה היא העץ שהיו נוטעים לעבדו או שהיו מניחים הצורה שהיו עובדים תחת האילן ועליו נאמר בכל מקומות תחת כל עץ רענן והיו בונין מזבחות' סמוך לאותו אילן שהיו מקריבים עליו קרבנות לעכו"ם הנעבדה תחת האילן או לאילן עצמו וכן היו בונין מזבחות על ההרים הרמים ועל הגבעות הגבוהות שהיו עובדים שם אלהיהם כמ"ש: על גבעות. חסר וי"ו השמוש כמו שמש ירח לאורן שמעון והדומים להם. ואני תמה על המתרגם שתרגם על עץ רענן תחות כל אילן עבוף איך תרגם מלה בהפך כי על ותחות שני הפכים: (ו) הררי בשדה. לפי שהיו עובדים על ההרים קרא את ישראל הררי אמר דרך קריאה אתה הררי ומלת בשדה אף על פי שהטעם עמד בה פירושה שהיא דבוקה עם חילך אמר אתם הררי בשדה חילך וכל אוצרותיך לבז אתן כלומר שיוציאו השוללים הבזה בשדה לחלוק שם השלל: חילך. ממונך: כל אוצרותיך. חסר וי"ו השמוש כמו שמש ירח לאורן שמעון והדומים להם: במותיך בחטאת. כמו הפוך כאילו אמר בחטאת במותיך שהם בכל גבולך כלומר למה יהיה כל חילך וכל אוצרותיך לבז בעבור חטאת במותיך. וכן ת"י הפוך בהודין דסויתון פלחין לטעותא בכל תחומיכון: (ז) ושמטתה ובך. פי' ושמטת והשמטה תהיה בך שתשמט מנחלתך לפי שמעת אותם בהיותך בה: והעבדתיך. בדל"ת ולמעלה בפרשת אוי לי אמי והעברתי ברי"ש: קדחתם. הבערתם למעלה קדחה בכאן קדחתם. למעלה עליכם בכאן עד עולם: (ח) כה אמר ה'. לפי שהיו ישראל בוטחים במצרים ובאשור אמר זה: ומן ה' יסור לבו. כי אם לא יסיר לבו מה' אינו רע אם יבטח באדם שיעזרהו ותהיה כונתו כי בעזרת האל יוכל האדם לעזרו לא זולתו: (ט) והיה כערער בערבה. ת"י כערוביתא במישרא. ופירש רב האי ז"ל ערבית הוא קוץ מבחוץ ועצפנים פרי נאכל ונקרא ערער: ולא יראה. על דרך ההשאלה: כי יבא טוב. הוא המטר: ושכן חררים במדבר. שהעץ הוא ישכון במקום שהוא חררים וזהו במדבר במקום שלא יפול שם מטר מרוב החום וחררים ענין חרפה ודלקה מרוב חמימות. חררים שם בשקל חלרים וכפל הענין במ"ש. והמשיל האדם שיסיר בטחונו מהאל כזה העץ שאינו מתנחלה אלא עומד ביובש כל זמן ואע"פ שאין מת כן האדם הרע יהי' ברע כל ימיו ויבחר מותו מחייו: (י) ברוך הגבר. והיה ה' מבטחו אם יבטח בו הוא יהיה מבטחו ולא יירא מכל רע: (יא) והיה כעץ שתול על מים. שלא יצמא לעולם: ועל יובל. ועל פלגי מים ישלח שרשיו שאפי' שרשיו שיתפשטו במקום רחוק יהיו על פלגי מים: ולא יראה. על דרך ההשאלה כלומר אפי' כשיהיה חום בעולם לא יחום ממנו כי על מים הוא שתול ולא יוכל החום ליבשו ואפי' עלהו יהיה רענן שלא יפול כשאר העלים שנובלין עליהם ביאות הגשמים ואפי' יהיה שנת בצורת שימנעו גשמים לא ידאג מפני זה כי הוא על מים. ואמר ידאג על דרך ההשאלה. ולא ימיש מעשות פרי. כי אפי' בשנת בצורת יהיה בלחותו ויתן פריו בעתו. כן האדם הטוב אשר יבטח בה' לא יסיר טובו לעולם ואפי' בעת שאחר בני אדם בצרה הוא יהיה בטוב. כמ"ש בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע וכן האדם הטוב שילמדו בני אדם חכמתו ומעשיו הטובים והעלה הוא משל לממונו ועשרו שיהנו בני אדם ממנו: (יב) עקוב הלב. לפי שדבר על הבטחון שהוא רע כשישים בטחונו באדם. וזה תלוי בכונת הלב. כמ"ש ומן ה' יסור לבו כמו שפירש לפיכך דבר בכונת הלב ואמר כי הלב עקוב יותר מכל דבר כלומר מרמה כי יוכל אדם להראות בפיו ובמעשיו טוב ויסי' לבו רע ומי ידע זה בלתי האל לפיכך אמר מי ידענו ואמר אני ה' חוקר לב והמרמה תלויה בלב ובמעשה כי אע"פ שתהיה לפעמים המרמה בפה שיאמר דברים שהכוונה בהם על שני פנים או יעשה מרמה בידיו הכל היא בכונת הלב לפיכך אמר מכל כי אין דבר מרמה כמו הלב: ואנוש הוא. ענין כאב ושבר כמו אנוש כאבי אנושה מכתי. ויאמר על דרך ההשאלה בכאב הלב ביגון או בדאגה או בעסקים רעים או במחשבה לפיכך אמר ואנוש הוא ואמר חרפה שברה לבי ואנושה: (יג) אני ה' חוקר לב בוחן כליות. זכר כליות כי הכליות יועצות והלב גומר. ולתת. אמר אני ה' חוקר לב וכן בידי ג"כ לתת לאיש כדרכיו: כדרכו. ל' יחיד כתיב וקרי כדרכיו ל' רבים והענין אחד כי זה דרך כלל וזה דרך פרט או הוא ג"כ ככתוב ל' רבים ויו"ד הרבים חסרה מהמכתב: (יד) קורא דגר. לפי שאמר לתת לאיש כדרכיו אמר אל תתמה על הרשע שהוא מצליח בנכסים איך לא יתן לו האל כדרכיו כי תדע כי הרשע שאין עשרו במשפט לא יעמוד לו אלא יצא מידו בחצי ימיו והמשילו לקורא והוא עוף שקוראין בלע"ז פרני"ז והוא רובץ על ביצי עוף אחר ומחמם אותם והבילים ההם לכשיבקעו ויצאו האפרוחים לא יהיו כמו בניו שילכו אחריו אלא יעזבוהו ולא יכירוהו אלא אחרי מי שהוא להם א"כ גם הרשע שעשה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו או ימות הוא ויעזוב עשרו לאחרים ולא ישלים ימיו עם העושר שעשה ויהיה נבל באחריתו כלומר נופל מת טרם זמנו או יאבד העושר מידו בחצי ימיו ויהיה נבל ופחות באחריתו וכן ת"י הפסוק הוא כקוראה די מכנש בעין דלא דיליה וגו' ימו כתוב בלא יו"ד הרבים וקרי ימיו ביו"ד הרבים וכמוהו יחתו מריבו עלו בשמים ירעם: (טו) כסא כבוד. פירש הגאון רב סעדיה דבק עם סוף הפ' שלמעלה ממנו כאילו אמר יהיה נבל מכסא הכבוד כלומר מושלך. ורבותינו פירשו על בית המקדש שאמרו שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואחד מהם מקום בית המקדש שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו מראשון עד שלא נברא העולם. ועוד אמרו שבית המקדש

°יראה קרי °כדרכיו קרי °ימיו קרי

רמב"ן

להי' איננו שיהיה פרוש אבל יהיה כמו שמואל שאמרה אמו ונתתיו לה' והיה משרת בבית ה' לא פרוש וכפי משפטי התורה אין ביד האדם שידור ביוצאי פתח ביתו שיהיו פרושים כאשר אין בידו להעלותם עולה ואם הדבר כן היתה בתו בוכה על בתוליה ורעותיה עמה כזונות לקלס אתנן וח"ו שיהיה חק בישראל לתנות לבת יפתח ד' ימים בשנה מפני שלא נשאת לבעל והיתה עובדת את ה' בטהרה אבל הדבר כפשוטו וטעותו היה ממה שאמרתי ולדעת רבותינו ז"ל יתכן שיהיה הכתוב הזה כולל דברים רבים כמו לא תאכלו על הדם וכמו לא יומתו אבות על בנים שהם דורשים אותו בפסול עדות הקרובים והכתוב אומר בו עוד רק את בניהם לא המית ככתוב בספר תורת משה אשר צוה ה' לאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות וכן זה יכלול דין המעריך מחויב מיתה ודין מי שמחרימים אותו בעת הכבוש כמו שאמרנו העיבר על החרם של ב"ד הגדול או של מלך ישראל כענין מעשה שאול וזהו שנאמר שם ויפדו העם את יהונתן ולא מת כי לפי שאמרה בו תורה לא יפדה מות יומת אמר שם ויפדו העם את יונתן ולא מת. כי בעבור שאירע נס על ידו ידעו כי בשוגג עשה. וזה טעם אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל וכן ת"י בן עוזיאל ארי קדם ה' גלי דבשלו עבד יומא דין ופרקו עמא ית יונתן:

יג מקוה ישראל יהוה כל־עזביך יבשו יסורי° בארץ יכתבו כי עזבו מקור מים־חיים את־יהוה: יד רפאני יהוה וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה:

°וסורי קרי

(יב) מכון לנגד כסא הכבוד שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו וזה סדר דרכו המפרשים [ועיין תהלים קל"ב]. והאמת כי שמואל בן תקון סדיקו לענין הפ' שאמר אני ה' חוקר לב בוחן כליות וגו' ופירש כסא כבוד בחסרון כ"ף הדמיון כאלו אמר ככסא כבוד וכמוהו רבים ופי' הענין כן בא הנביא להודיע שהי"ת שוכן במקדש כמו שיושב בכסא כבוד מרום שהוא השמים העליונים שקראו ישעיהו הנביא ג"כ כסא רם ונשא כן קראו ירמיה מרום ואמר שהוא מראשון כלומר מקדם כמ"ש נכון כסאך מאז אמר כמו שהשמים שהם כסא ה' והם כסא לכבודו מעידים על אלהותו ועל כבודו כן מקום מקדשנו מעיד ומורה על עלם אלהותו שהשכין אורו וכבודו בו ולא ימשוך החושב שהיות הש"י על כסא רם ונשא והוא השמים ימנעהו מלדעת מה אשר בארץ ומלהשגיח בשפלים ומפנות הרעים על רשעם כי מקום מקדשנו הוא עדות וראיה שהוא רואה בשפלים וחוקר לבותם וכליותם כי הוא שוכן במקדשנו ושכנו ושבתו בשמים ונראה בו אורו וכבודו ואמר שהוא שוכן בו והוא נמלא בתוכנו מן הסברה להאמין שהשם רואה אותנו ופוקד את מעשינו ובוחן את לבבינו וכליותינו לטוב ולרע. וזה הפי' הוא נכון לענין הפרשה: (יג) מקוה ישראל. ענינו ל' קריאה אתה שאתה מקוה ישראל ומבטח לכל הבוטחים בך כל עוזביך שאין להם בטחון בך יבשו ממבטחם בבשר ודם כמו שהקדים שהיו בוטחים באדם ואמר עוד וסורי בארץ יכתבו והסורים ממך כמ"ש ומן ה' יסור לבו בארץ יכתבו לא יהיה להם חלק בך כיון שעזבוך אלא יכתבו בארץ כמו הבהמות שלא ישאר מהם דבר שיהיה להם חלק בך: כי עזבו מקור מים חיים את ה'. וזהו מדה כנגד מדה שהם עזבוך שאתה מקור מים חיים שלא יפסקו כן הדבקים בך לא תפסוק טובתם לא בזה ולא בבא והם שעזבוך ושמו בטחונם בבשר ודם שהוא חלק הארץ כן יכתבו הם בארץ ולא בשמים. מקוה ענין תקוה ויש מפרשין כמו מקוה מים כלומר שאתה מקוה טהרה לישראל והראשון נכון: וסורי. יסורי כתיב כלומר אותם שיסורו ממך וקרי וסורי והוא תאר מנחי העי"ן השור"ק כמו סורי הגפן נכריה גולה וסורה נהלך חסיש והדומי' להם ושכנוי לנביא כלומר סורי ממני שהם סרים מהשם כי אני דבק בהשם והם סרים ממני ועוזבים את ה'. וכן אמר ירמיה וסורי ר"ל הסורים ממני כלומר מדרכי הטובה שאני דבק בהן ואפשר שיהיה וסורי כמו סורים ויהיה חסר מ"ם הרבים כמו וקרע לו חלוני שהוא כמו חלונים והדומים להם: (יד) רפאני ה'. הוא בקש רפואה מן המכה והכאב כמו שאמר למה היה כאבי נצח ומכתי אנושה והכאב והמכה כמו שפירשנו הוא הבזוי והקללה: כי תהלתי אתה. אני מתהלל בך שתצילני מידם:

הפטרה לפרשת החודש ביחזקאל סימן מ"ה

בשבת שלפני ר"ח ניסן מוציאין שני ספרים בראשון קורין שבעה גברי בפ' השבוע וקדיש לעילא ובספר שני קורא המפטיר בפ' בא מתחלת החודש הזה לכם עד תאכלו מצות. ואם חל ר"ח עצמו בשבת מוציאין ג' ספרים בראשון קורין ששה גברי בפ' השבוע ולא יאמר קדיש ובספר שני קורא שביעי וביום השבת עד ונסכו וקדיש לעילא ובספר שלישי קורא המפטיר בפ' החודש ומפטירין הפטרת פ' החודש:

כאן מתחילין האשכנזים כל העם הארץ יהיו אל־התרומה הזאת לנשיא בישראל: ועל־הנשיא יהיה העולות והמנחה והנסך בחגים ובחדשים ובשבתות בכל־מועדי בית ישראל הוא יעשה את־החטאת ואת־המנחה ואת־העולה ואת־השלמים לכפר בעד בית־ישראל:

כאן מתחילין הספרדים כה־אמר אדני יהוה בראשון באחד לחדש תקח פר־בן־בקר תמים וחטאת את־המקדש: ולקח הכהן מדם החטאת ונתן אל־מזוזת הבית ואל־ארבע פנות העזרה למזבח ועל־מזוזת שער החצר הפנימית: וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שגה ומפתי וכפרתם את־הבית: בראשון בארבעה עשר יום לחדש יהיה לכם הפסח חג שבעות ימים מצות יאכל: ועשה הנשיא ביום ההוא בעדו ובעד כל־עם הארץ פר חטאת: ושבעת ימי־החג יעשה עולה ליהוה שבעת פרים ושבעת אילים תמימם ליום שבעת הימים וחטאת שעיר עזים ליום: ומנחה איפה לפר ואיפה לאיל יעשה ושמן הין לאיפה: בשביעי בחמשה עשר יום לחדש בחג יעשה כאלה שבעת הימים כחטאת כעלה וכמנחה וכשמן: כה־אמר אדני יהוה שער החצר הפנימית הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח: ובא הנשיא דרך אולם השער מחוץ ועמד על־מזוזת השער ועשו הכהנים את־עולתו ואת־שלמיו והשתחוה על־מפתן השער ויצא והשער לא־יסגר עד־הערב: והשתחוו עם־הארץ פתח השער ההוא בשבתות ובחדשים לפני יהוה: והעלה אשר־יקרב הנשיא ליהוה ביום השבת ששה כבשים תמימם ואיל תמים: ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה מתת ידו ושמן הין לאיפה: וביום החדש פר בן־בקר תמימם וששת כבשים ואיל תמימם יהיו: ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים כאשר תשיג ידו ושמן הין לאיפה: ובבוא הנשיא דרך אולם השער יבוא ובדרכו יצא: ובבוא עם־הארץ לפני יהוה במועדים הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך־שער נגב והבא דרך־שער נגב יצא דרך־שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר־בא בו כי נכחו יצאו°: והנשיא בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו: ובחגים ובמועדים תהיה המנחה איפה לפר ואיפה לאיל ולכבשים מתת ידו ושמן הין לאיפה: וכי־יעשה הנשיא נדבה עולה או־שלמים נדבה ליהוה ופתח לו את־השער הפנה קדים ועשה את־עלתו ואת־שלמיו כאשר יעשה ביום השבת ויצא וסגר את־השער אחרי צאתו: וכבש בן־שנתו תמים תעשה עולה ליום ליהוה בבקר בבקר תעשה אתו: ומנחה תעשה עליו בבקר בבקר ששית האיפה ושמן שלישית ההין לרס את־הסלת מנחה ליהוה חקות עולם תמיד: ועשו° את־הכבש ואת־המנחה ואת־השמן בבקר בבקר עולת תמיד: °יצא קרי °יעשו קרי

כאן מסיימין הספרדים

כה־אמר אדני יהוה כי־יתן הנשיא מתנה לאיש מבניו נחלתו היא לבניו תהיה אחזתם היא בנחלה: וכי־יתן מתנה מנחלתו לאחד מעבדיו והיתה לו עד־שנת הדרור ושבת לנשיא אך נחלתו בניו להם תהיה: ולא־יקח הנשיא מנחלת העם להונתם מאחזתם מאחזתו ינחל את־בניו למען אשר לא־יפצו עמי איש מאחזתו:

מנהג ספרדים אם חל ר"ח ניסן ביום א' לומר אחר הפטרת החודש פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חדש. ואם חל ר"ח בשבת אומרים פסוק ראשון ואחרון של הפטרת שבת ור"ח:

פרק א (א) הבעלי חיים אשר מהם יקריבו למזבח הן שלשה מיני בהמות, בקר, צאן, עזים. בקר כולל, עגל, פר, פרה. התחלת זמן הקרבתן הוא מיום השמיני ללידתן. דהיינו אם נולדו ביום א' לשבוע אפילו בסוף היום, מותר להקריבן ביום א' לשבוע הבא אפילו בשחרית [וכן הדין בצאן ועז] ועגל נקרא מיום הולדו, וכשר להקרבה תוך שנתו עד יום האחרון משנתו הראשונה, ויום האחרון ג"כ בכלל ההכשר, וחשבינן השנה משעה שנולד, דהיינו אם נולד בחצות היום, הוא פסול להקרבה ביום האחרון משנתו אחר חצות היום. ואפילו נשחט קודם חצות ונזרק דמו לאחר חצות, פסול הקרבן. פר ופרה נקראים רק משעברו עליהם שנה ול"א יום משנה שניה, וכשרים להקרבה עד יום האחרון של שנה שלישית ויום האחרון בכלל ההכשר, וחשבינן מעת לעת כנ"ל. צאן כולל, כבש, כבשה, שה כשבים, גדי, איל. התחלת זמן הקרבתן הוא מיום השמיני ללידתן כנ"ל, וכשרים להקרבה עד יום האחרון משנתם הראשונה, ויום האחרון בכלל ההכשר, וחשבינן מעת לעת כנ"ל בעגל. האיל הוא כבש זכר, ואינו נקרא איל עד שיעבור עליו שנה ול"א יום לשנה שניה, ועד סוף שנה ראשונה נקרא כבש, וכשר להקרבה בשם כבש זכר, ומן סוף שנה הראשונה כל ל' יום אינו לא כבש ולא איל רק נקרא פלגס ואינו כשר להקרבה כלל, ומאחר ל"א יום נקרא איל וכשר להקרבה עד יום האחרון משנה שניה שלו, ויום האחרון בכלל ההכשר, וחשבינן מעת לעת כנ"ל. עזים כולל, עז ושה עזים ושעיר עזים ושעיר, התחלת זמן הקרבתן הוא מיום שמיני ללידתן כנ"ל. ועז ושה עזים ושעיר עזים כשרים להקרבה עד יום האחרון משנתם הראשונה, ויום האחרון בכלל ההכשר, וחשבינן מעת לעת כנ"ל בעגל וכבש. וכל מקום שנאמר בו סתם שעיר התחלת זמן הקרבתו משיעבור עליו מיום הולדו שנה ול"א יום משנה שניה, וסוף זמן הקרבתו הוא יום האחרון של שנה שניה כנ"ל באיל, וכל אחד ואחד אחר זמנו נקרא זקן ואינו כשר עוד להקרבה: (ב) העופות אינם כשרים לקרבן רק תורים ובני יונה. התורים אינם כשרים לקרבן רק כשהם גדולים כל כך שנוצות גופם גדולים ומצהיבים כזהב. ובני יונה אינן כשרים רק כשקטנים כל כך כשיעקר מהם נוצה יתמלא מקום העקירה דם. והתורים אם נוצות גופם אינם מצהיבים כזהב, הו"ל מחוסר זמן, ובני יונה שעבר זמנן, ושניהם פסולים להקרבה, ואפילו אם הקריבן הקרבן פסול.

פרק ב (א) הקרבנות הם ד' מינים, העולה והחטאת והאשם והשלמים והתודה. סדר הקרבתן כך הוא. כל קרבנות היחיד טעונים סמיכה מהבעלים בשתי ידיו על ראש הקרבן בין ב' קרניו קודם שחיטה, ואפ' קרבן שותפין כולן סומכין, ובשעת סמיכה מתודה על החטאת החטא שמביאו עליו. ועל האשם החטא שמביאו עליו. ועל העולה מתודה עון העשה או הל"ת שניתק לעשה שעבר עליו. ועל השלמים או תודה אומר דברי שבח ותפלה לה' ית'. חוץ מבכור ומעשר ופסח שאין צריכים סמיכה, וכל קרבן העוף גם כן אין צריך סמיכה, אבל קרבנות הצבור אין צריך סמיכה, חוץ משעיר המשתלח שהכה"ג סומך עליו, וחוץ מפר העלם דבר שסומכין עליו שלשה מזקני סנהדרין. וכל קרבן יחיד שצריך סמיכה אינו רק בקרבן זכרים

של ישראל ולא בקרבן של נשים. הסמיכה צריכה להיות בכל כוחו, ותיכף לסמיכה שחיטה, ואם שחט הקרבן בלא סמיכה, הקרבן כשר: (ב) אם עולה קרבנו. מעמיד הבהמה בצפונו של המזבח, ראשו למזבח ופניו למערב. והסומך עומד במזרח ופניו למערב, ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו ואומר כנ"ל בסעיף א' והשוחט יכול להיות כהן או לוי או ישראל ועומד במזרח הבהמה ופניו למערב, ושוחט בסכין של כלי שרת, ואם שחט בסכין שאינו של כלי שרת בדיעבד כשר, וחותך ב' הסימנים והורידין. ותיכף אחר שחיטה מניף הסכין למעלה שלא יטפטף הדם שעל הסכין לתוך המזרק. והכהן המקבל הדם עומד במערב הבהמה והמזרק בידו, אחוריו לצפון ופניו לדרום, ומושיט המזרק תחת צואר הנשחט, ואוחז הסימנין והורידין שיהיו בתוך אויר המזרק, כדי שיקבל כל הדם, אחר כך מוליך הדם אל המזבח. ועומד על הרצפה נגד קרן מזרחית צפונית של מזבח, וזורק הדם מהמזרק מרחוק נגד הזוית של המזבח למטה מחוט הסקרא שהיה באמצע גובהו של מזבח ומתכוון שזריקת הדם יהיה על ב' צדדי המזבח. מזרח וצפון, והולך משם לקרן מערבית דרומית וזורק ג"כ על הזוית של המזבח, למטה מחוט הסקרא, ומכוון גם כן שזריקת הדם יהיה על ב' צדדי המזבח, מערב ודרום. ושירי הדם שופך על יסוד דרומי של המזבח ואחר כך מפשיטין עור העולה, ומנתחין העולה לאברים [הפשט ונתוח כשר בזר אפילו לכתחילה, רמב"ם מב"מ] ומעלין הנתחים על המזבח ושורפין אותן כלן, והבעלים והכהנים אין להם כלום מהעולה, והחלבים נשרפים ג"כ, וקודם שנותן הבשר על המזבח מולחן יפה כדרך שמולחין בשר לצלי, זולתי העור שלה שהוא לכהן המקריב אותה, יאין העולה אלא מזכר הבקר או מזכרי הצאן יהעיזים או מן תורים ובני יונה ואחד בהן הזכר והנקבה: (ג) ג' מיני עולות הם, עולת חובה, עולת נדר, עולת נדבה, ודיניהם שוים. עולת חובה באה כגון שעבר בשוגג על מצות עשה הכתובה בתורה ולא קיימה, כששב מביא קרבן עולה, או שעבר על לא תעשה הניתק לעשה, דהיינו הלאו לא תותירו ממנו עד בקר, ואם הותיר מן הבשר עד בקר, באה עליו המצות עשה באש תשרפו, על לאו כזה אינו חייב מלקות, כי העשה באה לתקן הלאו, או הלאו דלא תגזול, הוא ג"כ ניתק לעשה, ואם גזל מה יעשה, והשיב את הגזלה, ואם עבר על לאוין כאלה ובא לשוב, מביא קרבן עולה. נדר הוא האומר הרי עלי להביא עולה. נדבה הוא האומר על בהמה אחת הרי זו עולה. והנפקא מינה בין נדר לנדבה. נדר, אם אמר, הרי עלי להביא עולה, והפריש בהמה לעולה לשלם נדרו ומתה הבהמה או נגנבה או נאבדה חייב להביא בהמה אחרת לשלם נדרו. ואם אמר בלשון נדבה, הרי בהמה זו עולה, ומתה או נגנבה, אין צריך להביא בהמה אחרת: (ד) אם חטאת קרבנו. השחיטה וקבלת הדם שוה כעולה, רק דמה יזרוק הכהן ד' מתנות על ד' קרנות המזבח, דהיינו שהכהן לוקח מזרק הדם ועולה לסובב המזבח, ועומד אצל זוית דרומית מזרחית, ואוחז המזרק בידו השמאלי, וטובל אצבע יד ימינו בדם שבמזרק אשר בידו השמאלי ומושך האצבע הטבול על חוד אותו זוית של מזבח למעלה מהסובב, ואחר כך מקנח אצבעו מהדם בשפת המזרק, והולך ומקיף משם דרך ימין לקרן מזרחית צפונית, ומשם לקרן צפונית מערבית, ומשם לקרן מערבית דרומית, ובכל קרן וקרן כשמגיע אליו טובל אצבעו הנ"ל בהדם שבמזרק ומזה כבתחילה ומקנח האצבע כנ"ל. ואח"כ יורד מהמזבח ושופך שירי הדם על יסוד דרומית מערבית, ומולח את האימורין ומקטירן על מזבח החיצון, ושאר הבשר נאכל לזכרי כהונה בעזרה בכל מאכל ליום ולילה עד חצות [ואם החטאת הוא מן הבקר או מן עזים שורף על המזבח החלב אשר על הקרב מבפנים והשתי הכליות עם חלביהן ואת היותרת אשר על הכבד הוא הקצה התחתון היוצא מן הכבד שהוא כדמות הבהן באצבעות היד. ואם היה החטאת מן הכבשים שורפים עוד מלבד החלבים האלה שזכרתי את האליה כולה עם הכליות הסמוכות אליה ואלו כולם נקראים אמורים ר"ל דברים שצוה ה' שישרפו אותם מהחטאת]: (ה) החטאת באה לכפר אם עבר אחד על כל אחד מהכריתות שנזכרו בתורה בשוגג. ואין כל הכריתות בדין זה, כי מי שבטל לעשות הפסח בזמנו או שלא נימול חייב כרת, ואם עבר עליו בשוגג אינו חייב חטאת. לפי שפסח ומילה הם מצות עשה והתורה לא חייבה להקריב חטאת אלא למי שעבר על מצות לא תעשה בשוגג, שנאמר ועשה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשנה. וכן המגדף את השם חייב כרת, אבל אם גדף בשוגג אינו חייב חטאת שנאמר לעושה בשגגה יצא מגדף שאינו עושה מעשה. וכן אם טמא נכנס למקדש או אכל מן הקדשים אף ע"פ שהוא בכרת והייב על שגגתו חטאת אינה חטאת קבועה כי התורה אמרה ואם דל הוא ואין ידו משגת וגו'. אבל שאר הכריתות מהל"ו כריתות שבתורה כל העובר על אחת מהם בשוגג חייב חטאת, אמנם מהו הקרבן שמקריבין על השגגה באלו הכריתות כתב המיימוני שיש חלוק בדבר, אם היתה השגגה בע"א מקריב השוגג עז בן שנתו לחטאת בין שיהיה היחיד הזה מלך או הדיוט או כהן משיח, ואם שגג בטומאת מקדש וקדשיו מקריב כבשה או שעירת עזים, ואם דל הוא מקריב שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה וא' לחטאת. ואם אין ידו משגת מקריב עשרית האיפה. אבל אם היתה השגגה בשאר עבירות, אז יהיה חלוק בין השוגגים, כ"א היה היחיד איש אחד מן העם והוא שקראו הכ' מעם הארץ, חייב שעירת עזים או נקבה מן הצאן לחטאת, ואם היה נשיא או מלך שנכלל בשם נשיא, מקריב שעיר עזים. ואם היה כהן משיח [וע"פ התנאים שנתבארו בהוריות פ"ב] מקריב פר בן בקר לחטאת ויהיה נשרף, והוא אשר יקרא פר הבא על כל המצות, זהו דעת הרמב"ם ז"ל: (ו) ואם אשם קרבנו. שחיטתו וזריקת דמו כמו בעולה בסעיף ב. ובאשם מקריב ממנו האימורים והבשר נאכל לזכרי כהונה בעזרה כמו בחטאת בסעיף ד. ואלו הן האשמות. אם נסתפק לו אם עבר על אחד מהכריתות שנזכרו בתורה אם לא, חייב להביא קרבן אשם, וזה נקרא אשם תלוי, שבא על הספק, ואם יתודע לו שבודאי חטא, יביא חטאת. ועוד יש אשמות שמביאים על ודאי חטא, כגון הבא על שפחה חרופה בין בשוגג בין במזיד חייב איל אשם, ונקרא אשם שפחה חרופה. וכן מי שנהנה מן ההקדש בשוה פרוטה, חייב איל אשם, ונקרא אשם מעילות, וזה אם נהנה בשוגג. אבל אם נהנה במזיד אינו חייב קרבן, וכן שבועת העדות. ומטמא מקדש וקדשיו, ושבועת בטוי, חייב להביא קרבן אשם, וקרבנם שוה. וכן מי שכפר בפקדון ונשבע עליו לשקר, וכן מי שגזל ונשבע על שקר, או מצא אבדה ונשבע על שקר, או שהונה את חבירו במשא ומתן ונשבע על זה לשקר, חייב איל אשם, וזה נקרא אשם גזילות. אלו הם כל הקרבנות שחייב בהם היחיד על דבר שעשה או שדבר כשעובר עבירה בפועל או במבטא שפתים, אשם נזיר ואשם מצורע הוא דוקא כבש, אשם גזילות אשם מעילות אשם שפחה חרופה אשם תלוי הוא איל דוקא: (ז) קרבנות שיתחייב בו האדם מפני ענין מהענינים שהיה בגופו, א) הוא הזב והזבה שבטהרתן מקריב שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, ב) הוא המצורע וקרבנו. שני כבשים אחד לעולה ואחד לאשם, והוא הנקרא אשם מצורע, וכבשה אחת לחטאת. ואם היה עני מקריב שתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה וכבש לאשם, ג) הוא קרבן היולדת כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת. ואם היתה עניה מקרבת שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, ד) הוא קרבן נזיר שנטמא במת, בין שנטמא בשוגג ובין שנטמא במזיד, וקרבנו שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, וכבש בן שנתו לאשם, ה) הוא קרבן הגר, שהגר אינו נכנס לדת האלהים להיות כישראל לכל דבר אלא בשלשה דברים. מילה טבילה, וקרבן. כי בשלשתם נכנסו ישראל לקבל התורה, וקרבן הגר הוא שתי תורים או שני בני יונה, שניהם עולות: (ח) ואם שלמים קרבנו. שחיטתן בכל מקום בעזרה, ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע [כאמור בעולה] והאמורין מקריבין על המזבח, והכהן לוקח החזה והשוק, והבעלים אוכלים הבשר בכל מאכל ובכל אדם ובכל העיר לשני ימים ולילה אחד. שלמי יחיד ותודה באין מכל מיני בהמה בין זכר ובין נקבה, דהיינו כבש כבשה איל עז שעיר שעירה עגל עגלה פר פרה: ואם תודה קרבנו. שחיטתן בכל מקום בעזרה, ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע [כאמור בעולה] והאימורין מקריבין על המזבח. והכהן לוקח החזה והשוק, והבעלים אוכלים הבשר, בכל מאכל, בכל העיר, לכל אדם ליום ולילה עד חצות. ומביא עם התודה מ' לחמים, עשר חלות חמץ, ושלשים חלות מצות. ונחלקים לשלשה מינים, עשרה מהן חלות מאפה תנור, ועשרה מהן חלות רקיקין, ועשרה מהן חלות מורבכת, וארבע חלות, דהיינו חלה אחת מכל מין נותן לכהן, ושאר הלחמים נאכלין לכל אדם טהור בירושלים: (ט) קרבנות העופות. אין כשר בעופות רק תורים או בני יונה. ואינם באים רק לקרבן יחיד לחטאת או לעולה, ואין בהם חלוק אם זכר או נקבה, ואין המומים פוסלים בהם רק מחוסר אבר. ועולת העוף כולה כליל למזבח, וחטאת העוף הדם ימצה על המזבח והבשר נאכל לכהנים, ואינם נשחטים רק נמלקים, וזהו סדר מליקתן, בחטאת העוף הכהן עומד למטה על הרצפה אצל קרן דרומית מערבית של מזבח. ובעולת העוף הכהן עולה בכבש ופונה לסובב ובא לו לקרן מזרחית של מזבח. ובין בעולה ובין בחטאת כך היה סדר המליקה, הכהן מניח העוף על אחורי כף ידו השמאלית, פני העוף על גב ידו וערפו למעלה, והכהן אוחז ב' רגלי העוף בין אצבעותיו זרת וקמיצה של יד שמאלי, ושתי גפי העוף אוחז בין אצבע לאמה, ומושך בידו הימנית עור הגרון עם ב' הסימנים על צד פנימי של אצבע ואמה, ואוחז העור ההוא בין אצבע ואגודל, ואח"כ קוצץ בצפרניו של יד ימנית את חוט השדרה של העוף ממול ערפו, ומנתק שם חוליות המפרקת זה מזה. אבל אינו מנתק עדיין רוב הבשר שמקיף הצואר, ואח"כ מנתק בעולה הושט והקנה או רוב של כל אחד ואחד ובחטאת מנתק רק סימן אחד או רובו של סימן, ובעולה מחתך בצפרנו את הבשר שמקיף המפרקת ומבדיל הראש מהגוף, אבל בחטאת אינו מבדילו מדנשאר מחובר בסימן האחד שאינו מנתקו. בחטאת. אוחז בעוף ומזה דמה מרחוק על קיר המזבח למטה מאמצע גובה המזבח, ואחר שהזה דמה ממצה ודוחק בית המליקה בין אצבעותיו, כדי שעי"ז ירדו שיירי הדם ליסוד המזבח, ואם לא מיצה פסול, ולאחר מצוי הדם הבשר כלו לכהנים כחטאת בהמה. אבל בעולת העוף לאחר שהבדיל הראש מהגוף ממצה ודוחק בית המליקה שבגוף העוף על קיר המזבח למעלה מחוט הסקרא כדי שירד שם דמה, וכן עושה עם הראש שדוחק בית המליקה שבו לקיר המזבח שם. ואחר שמיצה דם הגוף ודם הראש בעולה, נוטל הראש וסופגו במלח וזורקו על גבי האש. ואח"כ נוטל הגוף וקורע מתוכו הזפק עם העור והנוצה שעליו ואת הבני מעיים הנמשכין ויוצאין עם הזפק מתוך הגוף ומשליך הזפק ומה שעמו לבית הדשן שהיה במזרח הכבש. ואח"כ שוסע בידיו את הגוף בין הכנפים, וא"צ לשסעו בכל אורך השדרה, גם לא להבדיל ב' נתחי הגוף זמ"ז.

ואח"כ סופג גם הגוף במלח וזורקו על האש, [רמב"ם פ"ו ממעה"ק ה"כ כא כב]:

עניני ודיני המנחות: א] מנחת סלת כיצד, מביא עשרון סלת ולוג שמן, ונותן מהשמן בכלי, ונותן הסלת על השמן, ואח"כ נותן קצת מהשמן על הסלת ובוללו יפה. ואח"כ נותן בכלי שרת וחוזר ויוצק כל השמן הנשאר בלוג. ואח"כ נותן גם קומץ לבונה עליו, ומביאו אל הכהן. והכהן מוליכה אצל המזבח ומגיש הכלי שבה המנחה כנגד חוד דרומית מערבית. ואח"כ מסלק לבונתה לצד אחד וקומץ ממקום שנתרבה שמנה, ונותן הקומץ לכלי שרת, ונותן כל לבונתה על הקומץ שבכלי ומעלהו למזבח ומולחו ונותנו על האש אשר על המזבח ושירי המנחה נאכל לזכרי כהונה: ב] כיצד קומצין המנחה. אחר שהגיש הכלי שרת שבו המנחה בימינו לקרן דרומית מערבית של מזבח מסלק כל הלבונה שבמנחה לצדדי הכלי. ואוחז הכלי שבו המנחה ביד שמאל, וכופף אצבעות יד ימינו באופן שישאר ריות בין האצבעות שכפף לפס ידו, ומכניס צדדי פס ידו בהסלת במקום ששמנה מרובה. ועי"ז הקמח נדחף ונכנס לתוך הרויח שבין האצבעות הכפופים לפס ידו. ואח"כ מוציא ידו כך מהסלת, ימוחק באגודל את הסלת שבולט ויוצא באצבעות הכפופים מצד זה. ובאצבע הקטנה חוזר ומוחק ג"כ הסלת שבצד האחר כדי שלא ישאר בהקמיצה יותר ממה שנכנס תחת ד' האצבעות הכפופים האמצעיים. ואח"כ נותן הקומץ לכלי שרת והלבונה עליו, כמו שביארנו לעיל: ג] מנחת מאפה תנור כיצד. אם חלות הוא בולל הסלת בשמן ולש בפושרין ואופה ופותת ונותן בכלי שרת ונותן עליה לבונתה, ואין בה יציקת שמן, שנאמר חלות מצות בלולות בשמן. ואם רקיקין היא, לש את הסלת בפושרין ואחר אפיה מושח אותם. שנאמר ורקיקי מצות משוחים בשמן. וכיצד מושחן, מביא לוג שמן לכל עשרון ומושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה כל השמן שבלוג: ד] מנחת המחבת והמרחשת כיצד. נותן השמן בכלי ונותן עליו הסלת ונותן על הסלת שמן אחר ובולל הסלת. ואח"כ לשה בפושרין ואופה אותם במחבת או במרחשת כמו שנדר, ופותת אותם פתים ונות' בכלי שרת ויוצק עליה שאר השמן ונותן לבונתה. מה בין מחבת למרחשת, מרחשת יש לה שפה והבצק שאופין אותו עליה רך שהרי יש לה שפה ואינו יוצא, ומחבת אין לה שפה והבצק שאופין אותו בה קשה כדי שלא יצא מכאן ומכאן: כל ארבע מנחות אלו האפויות, כשאופין אותן אופין כל עשרון עשר חלות, ואם רבה בחלות או חסר כשרה. וכיצד פותתין אותן, כופל החלה לשנים והשנים לארבעה ומבדיל, וכלן פתיתין כזיתים. ואם הגדיל הפתיתין או הקטין אותם כשרים: ה] וסדר התמיד. הכהן מקדש ידיו ורגליו מן הכיור ותורם את הדשן. וזה הכהן עצמו מסדר מערכה גדולה במזרח המזבח, ומניח על האש ב' גזרי עצים. ומבקרין את כבש התמיד ומשקין אותו מים. ושוחטין אותו, וזורקין דמו [הכל כאמור לעיל פ"ב ס"ב] וכן בתמיד של בין הערבים ומצות עשה שאש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה:

דיני ברכות ההפטרה

אלו סימנים שאין קטן עולה למפטיר. ר״ה. ויוה״כ. תענית ציבור שחרית ומנחה. שבת שובה. ז׳ דפסח. ח׳ דשבועות. ד׳ פרשיות. רק אם יש צורך מפני דרכי שלום יכולין לקרותו בפ׳ שקלים ופ׳ החודש: כהן ולוי יכולין לעלות למפטיר. אבל או יא״צ בשבוע שאחריו יש לו קדימה למפטיר: מותר להפסיק אפילו באמצע פרקים דק״ש בכדי לענות ברכו ויהא״ר (ואמנים דברכות התורה וברכות ההפטרה): אסור לדבר בעת אמירת ההפטרה וברכותיה כמו בקריאת ס״ת:

כל הצבור מחויב לומר ההפטרה בלחש ועכ״פ יהיו י׳ סמוך להמפטיר שיוכלו לשמוע ממנו ויאמרו אחריו בלחש ולא יגביהו קולן באמירת ההפטרה אחר שסיים המפטיר ונותחיל לומר הברכות: מי שרוצה להשלים מאה ברכות בשמיעת ברכות המפטיר משום דשומע כעונה מחויב לשמוע כל הברכות מתחלה ועד סוף ויענה אמן ע״כ ברכה אבל לא יענה ב״ה וב״ש משום דהוה אלו כמפסיק באמצע ברכה ומשנה ממטבע חכמים: אם היו י׳ בשעה שהתחיל הברכה הראשונה ויצאו מקצתן יוכל לסיים ההפטרה עם הברכות שלאחריה: בנוסח סיום הברכה נאמן ורחמן אתה. נכון שלא לומר ורחמן בכדי שיהי׳ סמוך לחתימה מעין החתימה. אך מי שאומר אין מזניחין אותו. בנוסח שלא יכבה וי״ג שלא תכבה אין בזה הקפדה כלל: כששני סדרות מחוברין יקרא ההפטרי׳ הב׳ חוץ מפרשת אחרי וקדושים ופ׳ נצבים וילך: אין המפטיר רשאי להתחיל הברכה עד שיגלול הגולל הס״ת: אין להתחיל הברכה עד שיראה מקום התחלת ההפטרה ואין לסלק ההפטרה מלפניו עד שיסיים כל הברכות שלאחריה כדי שיראה על מה הוא מברך:

ברכות ההפטרה

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת: ברוך אתה יהוה הבוחר בתורה ובמשה עבדו ובישראל עמו ובנביאי האמת וצדק:

אחרי קריאת ההפטרה יברך

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם צור כל העולמים צדיק בכל הדורות האל הנאמן האומר ועושה המדבר ומקים שכל דבריו אמת וצדק: נאמן אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך ודבר אחד מדבריך אחור לא ישוב ריקם כי אל מלך נאמן ורחמן אתה: ברוך אתה יי האל הנאמן בכל דבריו:

רחם על ציון כי היא בית חיינו ולעלובת נפש תושיע במהרה בימינו: ברוך אתה יי משמח ציון בבניה:

שמחנו יי אלהינו באליהו הנביא עבדך. ובמלכות בית דוד משיחך. במהרה יבא ויגל לבנו. על כסאו לא ישב זר ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי מגן דוד:

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה לכבוד ולתפארת: על הכל יי אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי מקדש השבת:

אלה שמות הטעמים

פשטא מנח זרקא מנח סגול מנח | מנח רביעי מהפך פשטא זקף-קטן זקף-גדול מרכא טפחא מנח אתנחתא פזר תלישא-קטנה תלישא-גדולה קדמא-ואזלא אזלא-גרש גרשים דרגא תביר יתיב פסיק | סוף-פסוק: שלשלת קרני-פרה מרכא-כפולה ירח-בן-יומו.

כללים בדברי רש״י ז״ל

שמורה בכל טוב וערוכה. לקוחים מדברי המפרשים. אז אומר ככה. וזה אומר ככה:

(א) כל מקום שפירש רש״י כתרגומו. הנה הוא סותר את העברי. פי׳ שאין הפשט כמו העברי:

(ב) ואונקלוס תרגם. אז אינו סותר התרגום אלא מפרש דעתו של אונקלוס:

(ג) המתרגם. בכל מקום שהוא. אז סותר התרגום שהוא טעות:

(ד) ותרגומו. אז מביא רש״י ראיה לפירושו שכן הוא:

(ה) וכשהוא כותב התרגום. כגון דחילו או כיוצא בו ואינו אומר כתרגומו או תרגום. אז אינו קשה על העברי אלא רוצה ליישב ולפרש לשון התרגום. כגון שחלתיה הוא מפרש שהוא לשון הוצאה:

(ו) וכשהוא אומר ואונקלוס תרגם בפנים אחרים. אז לשון המקרא נופל על לשון התרגום אך שמאריך בלשון:

(ז) וכשהוא כותב העברי וגם התרגום. כגון כבד תרגום יקיר ולא אתייקר אז הוא מפרש הפעולה שלא תטעה אחר העברי לומר שהוא צווי אלא שם דבר כמו כי כבד ממך הדבר. וגם כשמשנה לשון תרגום מן העברי לפי לשון התרגום יש לומר כגון ופרינו בארץ וניפוש בארעא ופריש עבר והתרגום מהפכו להבא. או נקבה שכרך. תרגום פרש אגרך שלא נאמר שהגר״ן שמושי:

זה השער ליי צדיקים יבואו בו

ספר

ההפטריות

לכל השנה

מקרא ותרגום יונתן בן עוזיאל

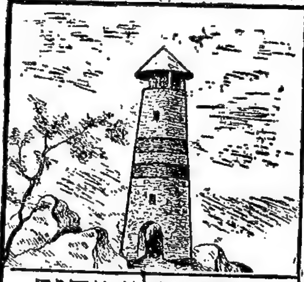
עם **חלק הדקדוק השלם** למהרי"ץ ז"ל

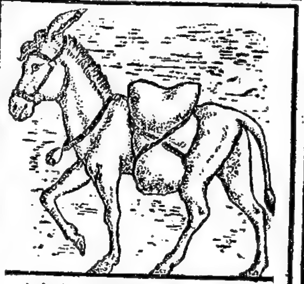
סודר ותֻקן מחדש

יצ"ל ע"י „הצב"י" יוסף חסיד ושות'

פעה"ק **ירושלים** תובב"א

ראובן בכורי אתה

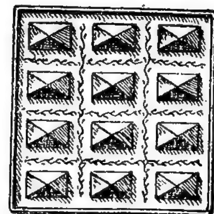

שמעון ולוי אחים

יששכר חמור גרם

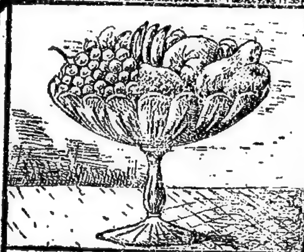

גור אריה יהודה

זבולן לחוף ימים ישכון

יהי דן נחש עלי דרך

תמיך ואוריך לאיש חסידך

גד גדוד יגודנו

מאשר שמנה לחמו

נפתלי אילה שלוחה

יוסף: בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו

בנימין זאב יטרף

כל אלה שבטי ישראל שנים עשר

וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך

אותם איש אשר כברכתו ברך אתם

ברכות ההפטרה

עפ״י נוסח תימן

לפניה יברך: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת
בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק:

לאחריה יברך: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה מְדַבֵּר וּמְקַיֵּם אֲשֶׁר כָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק. נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל נֶאֱמָן אָתָּה בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲגוּמַת נֶפֶשׁ תִּנְקוֹם נָקָם מְהֵרָה בְּיָמֵינוּ וְתִבָּנֶה מְהֵרָה בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

אֶת צֶמַח דָּוִד מְהֵרָה תַצְמִיחַ וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדוּשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִים אֶת שְׁמָךְ בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת. אָמֵן: ואם חל ח״ה או ר״ח להיות בשבת מזכיר ענין היום בברכה זו (באמצע) כמו שמזכיר בתפלה.

לשלש רגלים עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים (בשבת וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה) וְעַל יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה (לפסח וְעַל יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה) (לשבועות וְעַל יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה) (לסוכות וְעַל יוֹם חַג הַסּוּכּוֹת הַזֶּה) (לשמיני עצרת וְעַל יוֹם חַג שְׁמִינִי עֲצֶרֶת הַזֶּה) שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדוּשָּׁה (בשבת וְלִמְנוּחָה) לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִים אֶת שְׁמָךְ בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מְקַדֵּשׁ (לשבת הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

לראש השנה עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים (בשבת וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה) וְעַל יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדוּשָּׁה (בשבת וְלִמְנוּחָה) לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִים אֶת שְׁמָךְ וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן: אָמֵן.

ליום כפור

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים (בשבת אומר וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה) וְעַל יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה לִקְדוּשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִים אֶת שְׁמָךְ וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל מְקַדֵּשׁ (בשבת הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

לתשעה באב

רַחֵם יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֵבָה הַשּׁוֹמֵמָה הַנְּתוּנָה בְּיַד זָרִים הַיּוֹשֶׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ חָפוּי כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלָדָה וַיְבַלְּעוּהָ לִגְיוֹנִים וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. וַיִּתְּנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ. עַל כֵּן צִיּוֹן בְּמַר תִּבְכֶּה. וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ. לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם מֵעַי מֵעַי עַל הֲרוּגֵיהֶם. רְאֵה יְהֹוָה וְהַבִּיטָה וְרַחֵם שׁוֹמְמוֹתֶיהָ וְנַחֲמֶיהָ כִּי אַתָּה יְהֹוָה בָּאֵשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ כַּכָּתוּב וַאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נְאֻם יְהֹוָה חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם: את צמח

הפטרת שמות ביחזקאל סי׳ ט״ז

א ב וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם הוֹדַע אֶת־יְרוּשָׁלִַם
ג אֶת־תּוֹעֲבֹתֶיהָ׃ וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה לִירוּשָׁלִַם
מְכֹרֹתַיִךְ וּמֹלְדֹתַיִךְ מֵאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אָבִיךְ הָאֱמֹרִי וְאִמֵּךְ
ד חִתִּית׃ וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הוּלֶּדֶת אֹתָךְ לֹא־כָרַּת שָׁרֵּךְ
וּבְמַיִם לֹא־רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי וְהָמְלֵחַ לֹא הֻמְלַחַתְּ וְהָחְתֵּל
ה לֹא חֻתָּלְתְּ׃ לֹא־חָסָה עָלַיִךְ עַיִן לַעֲשׂוֹת לָךְ אַחַת מֵאֵלֶּה
לְחֻמְלָה עָלָיִךְ וַתֻּשְׁלְכִי אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּגֹעַל נַפְשֵׁךְ בְּיוֹם
ו הֻלֶּדֶת אֹתָךְ׃ וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ
ז וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי׃ רְבָבָה כְּצֶמַח
הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים שָׁדַיִם
ח נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה׃ וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ
וְהִנֵּה עִתֵּךְ עֵת דֹּדִים וָאֶפְרֹשׂ כְּנָפִי עָלַיִךְ וָאֲכַסֶּה עֶרְוָתֵךְ
וָאֶשָּׁבַע לָךְ וָאָבוֹא בִבְרִית אֹתָךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה וַתִּהְיִי־
ט לִי׃ וָאֶרְחָצֵךְ בַּמַּיִם וָאֶשְׁטֹף דָּמַיִךְ מֵעָלָיִךְ וָאֲסֻכֵךְ בַּשָּׁמֶן׃
י וָאַלְבִּישֵׁךְ רִקְמָה וָאֶנְעֲלֵךְ תָּחַשׁ וָאֶחְבְּשֵׁךְ בַּשֵּׁשׁ וַאֲכַסֵּךְ
יא מֶשִׁי׃ וָאֶעְדֵּךְ עֶדִי וָאֶתְּנָה צְמִידִים עַל־יָדַיִךְ וְרָבִיד עַל־
יב גְּרוֹנֵךְ׃ וָאֶתֵּן נֶזֶם עַל־אַפֵּךְ וַעֲגִילִים עַל־אָזְנָיִךְ וַעֲטֶרֶת
יג תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשֵׁךְ׃ וַתַּעְדִּי זָהָב וָכֶסֶף וּמַלְבּוּשֵׁךְ שֵׁשִׁי וָמֶשִׁי
וְרִקְמָה סֹלֶת וּדְבַשׁ וָשֶׁמֶן אָכָלְתְּי* וַתִּיפִי בִּמְאֹד מְאֹד
יד וַתִּצְלְחִי לִמְלוּכָה׃ וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם בְּיָפְיֵךְ כִּי כָּלִיל
הוּא בַּהֲדָרִי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי עָלַיִךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃

הפטרת וארא ביחזקאל סי׳ כ״ח כ״ט

א וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד לְבֵית
יִשְׂרָאֵל סִלּוֹן מַמְאִיר וְקוֹץ מַכְאִב מִכֹּל סְבִיבֹתָם הַשָּׁאטִים
ב אוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה בְּקַבְּצִי ׀ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפֹצוּ
בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר
ג נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב׃ וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לָבֶטַח וּבָנוּ בָתִּים
וְנָטְעוּ כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים בְּכֹל הַשָּׁאטִים

תרגום

א. וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ, עִמִּי לְמֵימַר: ב. בַּר אָדָם. אוֹכַח יָת יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם, וְחַוִּי לְהוֹן, יָת תּוֹעֵיבָתְהוֹן: ג. וְתֵימַר. כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים, לְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם. תּוֹתְבוּתְכוֹן וְיַלְדוּתְכוֹן. מֵאֲרַע, כְּנַעֲנָאָה. תַּמָּן אִתְגְּלִיתִי עַל אַבְרָהָם אֲבוּכוֹן בֵּין בִּתְרַיָּא, וְהוֹדַעְתֵּיהּ, דְּאַתּוּן נָחֲתִין לְמִצְרַיִם. וּבִדְרָע מְרָמַם, אֲנָא פָּרֵיק יָתְכוֹן. וּבִזְכוּת אֲבָהָתְכוֹן, אֲנָא מְתָרֵיךְ מִן קֳדָמֵיכוֹן יָת אֱמוֹרָאֵי, וּמְשֵׁיצֵי יָת חִתָּאֵי: ד. וְאַף כַּד נְחַתוּ אֲבָהָתְכוֹן לְמִצְרַיִם, תּוֹתָבִין בַּאֲרַע לָא דִּילְהוֹן, מְשַׁעְבְּדִין וּמְעֻנַּן. הֲוַת כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל, דָּמְיָא לְוַלְדָּא דִּרְטִישׁ עַל אַפֵּי בָּרָא, דְּלָא אִתְפְּסִיק שׁוּהֵיהּ. וּבְמַיָּא לָא אִשְׁתְּטֵיף, לְאִתְנַקָּאָה. [נ״י לְאִתְנַקְּדָה] וּבְמִלַּח, לָא אִתְמְלַח. וּבַאֲסָרִין, לָא אִתְאֲסַר: ה) לָא חַסַּת עֲלֵיכוֹן, עֵינָא דְּפַרְעֹה. לְמֶעְבַּד לְכוֹן טָבָא חֲדָא, לְאַנָחָא לְכוֹן מִשִּׁעְבּוּדְכוֹן, לְרַחֲמָא עֲלֵיכוֹן. וּגְזַר עֲלֵיכוֹן גְּזֵירַת גְּמִירָא, לְמִרְמֵי דְּכוּרֵיכוֹן בְּנַהֲרָא, לְאוֹבָדָא יָתְכוֹן. בְּעִדָּן, דַּהֲוֵיתוֹן בְּמִצְרָיִם: ו) וְעַל דּוּכְרַן קְיָים אֲבָהָתְכוֹן קֳדָמַי, וְאִתְגְּלֵיתִי לְמִפְרַקְכוֹן. אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי, אֲרֵי אַתּוּן מְעוּנַּן בְּשִׁעְבּוּדְכוֹן. וַאֲמָרִית לְכוֹן, בִּדְמָא דִּמְהוּלְתָּא, אֲחוּס עֲלֵיכוֹן. וַאֲמָרִית לְכוֹן, בְּדַם פִּסְחָא, אֶפְרוֹק יָתְכוֹן: ז) רִבְוָת. כְּצִמְחֵי חַקְלָא, יְהַבְתְּכוֹן. וּסְגֵיתוֹן, וּתְקֵיפְתּוּן. וַהֲוֵיתוֹן, לְזַרְעִין וּלְשִׁבְטִין. וּבְעוּבָדֵי אֲבָהָתְכוֹן תָּקְנַיָּא, עִדָּן פֻּרְקַן כְּנִישַׁתְכוֹן מְטָא. אֲרֵי אַתּוּן, מְשׁוּעְבְּדִין וּמְעוּנַּן: ח) וְאִתְגְּלֵיתִי עַל מֹשֶׁה, בְּאַסְנָא. אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי, אֲרֵי מְטָא זְמַן פּוּרְקָנְכוֹן. וְאַגֵּינִית בְּמֵימְרִי, עֲלֵיכוֹן. וְאַעְדֵּיתִי, חוֹבֵיכוֹן. וְקַיֵּימִית בְּמֵימְרִי לְמִפְרַק יָתְכוֹן, כְּמָא דְּקַיֵּימִית לַאֲבָהָתְכוֹן. אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. לְמֶהֱוֵיכוֹן עַם, מְשַׁמֵּישׁ קֳדָמָי: ט) וּפְרַקִית יָתְכוֹן, מִשִּׁעְבּוּד מִצְרָאֵי. וְאַעְדֵּיתִי תְּקוֹף מַרְוָתָא, מִנְּכוֹן. וְדַבָּרִית יָתְכוֹן, בְּחֵירוּתָא: י) וְאַלְבֵּישִׁית יָתְכוֹן לְבוּשֵׁי צִיוּרִין, מֶחֱמְדַת סָנְאֵיכוֹן. וִיהַבִית מְסַן דִּיקָר, בְּרַגְלֵיכוֹן. וְקַדֵּישִׁית מִנְּכוֹן כָּהֲנַיָּא, לְמֶהֱוֵי מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי, בְּמַצְנְפָן דְּבוּץ. וְיָת כָּהֲנָא רַבָּא, בִּלְבוּשֵׁי צִבְעֲנִין: יא) וְתַקֵּינִית יָתְכוֹן בְּתִקּוּן פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא, כְּתִיבִין, עַל תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא. וִיהִיבִין, עַל יְדֵי מֹשֶׁה. וּבִקְדוּשַּׁת שְׁמִי רַבָּא, קַדֵּישִׁית יָתְכוֹן. יב) וִיהַבִית אֲרוֹן קְיָמִי, בֵּינֵיכוֹן. וַעֲנַן יְקָרִי, מַטֵּל עֲלֵיכוֹן. וּמַלְאַךְ שְׁלִיחַ מִן קֳדָמַי, מְדַבַּר בְּרֵישְׁכוֹן: יג) וִיהַבִית מַשְׁכְּנֵי בֵּינֵיכוֹן, מְתוּקַּן בִּדְהַב וּבִכְסַף. וִירִיעָת בּוּץ, וְצִבְעֲנִין וְצִיּוּרִין. וּמַנָּא דְּטָב כְּסוֹלֶת וְכִדְבַשׁ וּכְמִשַׁח, אוֹכֵילִית יָתְכוֹן. וְעַתַּרְתּוּן וּתְקֵיפְתּוּן, לַחֲדָא לַחֲדָא. וְאַצְלַחְתּוּן וּשְׁלֵיטְתּוּן, בְּכָל מַלְכְוָתָא: יד) וּנְפַק לִיךְ שׁוּם, כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל. בֵּינֵי עַמְמַיָּא, בְּשׁוּפְרִיךְ. אֲרֵי גְּמִיר הוּא. יְקָרִי, דְּשַׁוֵּיתִי עֲלָךְ. אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים: עד״י

א) וְלָא יְהֵי עוֹד, לְבֵית יִשְׂרָאֵל. מֶלֶךְ מַבְאִישׁ, וְשִׁלְטוֹן מְעִיק. מִכֹּל, סַחְרָנֵיהוֹן. דְּבָזְזִין, יָתְהוֹן. וְיִדְּעוּן. אֲרֵי אֲנָא, יְיָ אֱלֹהִים: ב) כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. כַּד אֲכַנֵּישׁ, יָת בֵּית יִשְׂרָאֵל. מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא, דְּאִתְבַּדַּרוּ בְּהוֹן. וְאֶתְקַדַּשׁ בְּהוֹן, לְעֵינֵי עַמְמַיָּא. וְיִתְּבוּן, עַל אַרְעֲהוֹן. דִּיהַבִית, לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב: ג) וְיִתְּבוּן עֲלַהּ, לְרַחְצָן. וְיִבְנוֹן בָּתִּין, וְיִצְּבוּן כַּרְמִין. וְיִתְּבוּן, לְרַחְצָן. כַּד אֶעֱבֵיד, פּוּרְעָנוּת דִּינִין. מִכֹּל דְּבָזְזִין יָתְהוֹן, מִסַּחְרָנֵיהוֹן. וְיִדְּעוּן. אֲרֵי

יג) * ששי, שש קרי. * אכלתי, אכלת קרי.

חלק הדקדוק

ג) ומולדותיך, בטעם אחד זקף גדול. ד) והמלח, בפשטא אחת והיא מלרע. חה״ד. ז) ערום, מלא ו. ח) ואשבע, האלף בסגול. ותחיי, השוא נח אף שיש געיא כי אותיות אחה״ע לא ינועו כי אם בשוא פתח וכ״כ בשרש יהודה בפירוש, וטעות הוא בפי ההמון. חה״ד. י) ואכסך, כולהו ווין דבענין קמץ זולתי ו זה בפתח בתיגאן המדוקדקות ובירושלמיים ומסיר עליה לחוד פתח, גם בכ״ד גדול

אֹתָם מִסְּבִיבוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃
בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית בָּעֲשִׂרִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־ ד
יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ ה
מִצְרָיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כֻּלָּהּ׃ דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ ו
כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי
וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי׃ וְנָתַתִּי הַחַיִּים בִּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְגַת־ ז
יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־
דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ תִּדְבָּק׃ וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה ח
אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא
תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ
לְאָכְלָה׃ וְיָדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם ט
מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ בְּתָפְשָׂם בְּךָ בַכַּפְּךָ תֵּרוֹץ י
וּבָקַעְתָּ לָהֶם כָּל־כָּתֵף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר וְהַעֲמַדְתָּ
לָהֶם כָּל־מָתְנָיִם׃ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי יא
מֵבִיא עָלַיִךְ חָרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ אָדָם וּבְהֵמָה׃ וְהָיְתָה יב
אֶרֶץ־מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה וְחָרְבָּה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן
אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עָשִׂיתִי׃ לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יְאֹרֶיךָ יג
וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת חֹרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל
סְוֵנֵה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ׃ לֹא תַעֲבָר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל יד
בְּהֵמָה לֹא תַעֲבָר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְנָתַתִּי טו
אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ ׀ אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ
בְּתוֹךְ עָרִים מָחֳרָבוֹת תִּהְיֶיןָ שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי
אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת׃ כִּי כֹּה אָמַר טז
אֲדֹנָי יְהוִה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־
הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה׃ וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת מִצְרַיִם יז
וַהֲשִׁבֹתִי אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם
מַמְלָכָה שְׁפָלָה׃ מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־ יח
תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רְדוֹת בַּגּוֹיִם׃
וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֺן בִּפְנוֹתָם יט
אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְהוִה׃

תרגום

אנא, יי אלההון: ד) בשתא עשיריתא. בעשיראה. בתרי עשר, לירחא. הוה פתגם נבואה מן קדם יי, עמי למימר: ה) בר אדם. קביל נבואה. על פרעה, מלכא דמצרים. ואתנבי עלוהי. ועל מצראי, כלהון: ו) אתנבי ותימר. כדנן אמר, יי אלהים. האנא שלח רגזי עלך, פרעה מלכא דמצרים. דאת דמי לתנינא רבא, דשרי בגו נהרוותא. דאמר. דילי מלכותא, ואנא כבשית: ז) ואתין שירין, בליסתך. [נ״י בלסתך] ואקטיל שלטוני תקפך, עם גברך. ואבטלינך, ממלכותך. וית, כל שלטוני תקפך. עם גברך, יתקטלון: ח) וארטשינך למדברא. יתך, וית כל שלטוני תקפך. על אפי ברא, תתרמי נבילתך. (ינ״י נבילתך) לא תתכניש, ולא תתקבר. לחית ארעא. ולעופא דשמיא, מסרתך לאשתיצאה: ט) וידעון, כל יתבי מצרים. ארי, אנא יי. חלף דהוו. סמך קניא רעיעא, לבית ישראל: י) באתכניותהון בך ביד מלך תקיף, תתמסר. וייבד, בית רוחצנהון. ובאסתמכותהון עלך, תתבר. ולא תהי להון, לבית סומכן: יא) בכן. כדנן אמר, יי אלהים. האנא מיתי עלך, דקטלין בחרבא. ואשיצי מנך, אנשא ובעירא: יב) ותהי ארעא דמצרים, לאשתממו וחרבה. וידעון, ארי אנא יי. חלף דאמר. דילי מלכותא, [נ״י מלכותא דילין] ואנא כבשית: יג) בכן. האנא שלח רוגזי עלך, ועל מלכותך. ואתין, ית ארעא דמצרים. לחורב צדו, ואשתממו. ממגדל סונה, ועד תחום כוש: יד) לא תעבר בה, רגל אנשא. ורגל בעירא, לא תעבר בה. ולא תתיתב, ארבעין שנין: טו) ואתין ית ארעא דמצרים, לצדו. בגו, מדינן צדיין. וקרנהא. בגו קרוין דהואה חרבא, יהוין לצדו. ארבעין, שנין. ואגלי ית מצראי, לביני עממיא. ואבדרינון, במדינתא: טז) ארי. כדנן אמר, יי אלהים. מסוף. ארבעין שנין, אכניש ית מצראי. מביני עממיא, דאתבדרו לתמן: יז) ואתיב, ית גלות מצראי. ואתיב יתהון, לארע פתרוס. על ארע, תותבותהון. ויהון תמן, מלכו חלשא: יח) מן מלכוותא, תהי חלשא. ולא תתרבב עוד, על עממיא. ואזעירינון. בדיל דלא יפלחון, בעממיא: יט) ולא יהי עוד לבית ישראל לאתרחצא עליהון, לאדכרא חובין. באתפניותהון, בתריהון. וידעון. ארי אנא, יי אלהים: כ)

ז) * חחיים, חחים קרי. י) * בכפך, בכף קרי.

חלק הדקדוק

בפתח ומסיר עליה לחוד בענין. ור״ל שכל הענין מדבר בלשון עבר בקמץ וזה לבדו בפתח, ושוב מצאתי כן להרב בעל לשון למודים שכתב כן בפירוש, וכ״כ הרד״ק בשמואל ב. א. פסוק ואעמוד עליו. ונ״ל לתת טעם והוא שיונתן תרגם וית כהנא רבא, וקאי על אהרן קדוש ה׳ הכהן הגדול, ולפי שאהרן לא פסק תמיד משמושו אף בעוה״ב כארז״ל על פסוק שם מת אהרן וכו׳ מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש, אם כן יבוא על נכון הוו בפתח כי הוא דבר שאין לו הפסק והוה תמיד, וע״ד מה שפירשו רז״ל בפ׳ ואברכהו שבא הוו בפתח שהקב״ה מברכו תמיד לאאע״ה. ח״ה, אכן בקצת תיגאן מצאתי הוו קמוצה.
יא) הנני, בקצת תיגאן במארכה לא בתביר. ממך, בהרבה תיגאן המם ראשונה חרוקה והשניה סגולה.

הפטרת וארא

כ וַיְהִי בְּעֶשְׂרִים
וָשֶׁבַע שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי
כא לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד אֶת־חֵילוֹ
עֲבֹדָה גְדוֹלָה אֶל־צֹר כָּל־רֹאשׁ מֻקְרָח וְכָל־כָּתֵף מְרוּטָה
וְשָׂכָר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר עַל־הָעֲבֹדָה אֲשֶׁר־עָבַד
כב עָלֶיהָ׃ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי נֹתֵן לִנְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְנָשָׂא הֲמֹנָהּ וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ
כג וּבָזַז בִּזָּהּ וְהָיְתָה שָׂכָר לְחֵילוֹ׃ פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר־עָבַד בָּהּ נָתַתִּי
לוֹ אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ בַּיּוֹם
כד הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל וּלְךָ אֶתֵּן פִּתְחוֹן־פֶּה
בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ *

(מכאן מתחילים בתיגאן הישנים ועתה נוהגים להתחיל ממשא מצרים)

הפטרת בא בישעיה סי' י"ט

א בָּעֵת הַהִיא יוּבַל־שַׁי לַיהוָה צְבָאוֹת
עַם מְמֻשָּׁךְ וּמוֹרָט וּמֵעַם נוֹרָא מִן־הוּא וָהָלְאָה גּוֹי ׀ קַו־
קָו וּמְבוּסָה אֲשֶׁר־בָּזְאוּ נְהָרִים אַרְצוֹ אֶל־מְקוֹם שֵׁם־יְהוָה
צְבָאוֹת הַר־צִיּוֹן׃
ב מַשָּׂא מִצְרָיִם הִנֵּה יְהוָה רֹכֵב עַל־עָב קַל וּבָא מִצְרַיִם
וְנָעוּ אֱלִילֵי מִצְרַיִם מִפָּנָיו וּלְבַב מִצְרַיִם יִמַּס בְּקִרְבּוֹ׃
ג וְסִכְסַכְתִּי מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם וְנִלְחֲמוּ אִישׁ בְּאָחִיו וְאִישׁ
ד בְּרֵעֵהוּ עִיר בְּעִיר מַמְלָכָה בְּמַמְלָכָה׃ וְנָבְקָה רוּחַ־
מִצְרַיִם בְּקִרְבּוֹ וַעֲצָתוֹ אֲבַלֵּעַ וְדָרְשׁוּ אֶל־הָאֱלִילִים וְאֶל־
ה הָאִטִּים וְאֶל־הָאֹבוֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים׃ וְסִכַּרְתִּי אֶת־מִצְרַיִם
בְּיַד אֲדֹנִים קָשֶׁה וּמֶלֶךְ עַז יִמְשָׁל־בָּם נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה
ו צְבָאוֹת׃ וְנִשְּׁתוּ־מַיִם מֵהַיָּם וְנָהָר יֶחֱרַב וְיָבֵשׁ׃ וְהֶאֶזְנִיחוּ
ח נְהָרוֹת דָּלְלוּ וְחָרְבוּ יְאֹרֵי מָצוֹר קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ׃ עָרוֹת
עַל־יְאוֹר עַל־פִּי יְאוֹר וְכֹל מִזְרַע יְאוֹר יִיבַשׁ נִדַּף וְאֵינֶנּוּ׃
ט וְאָנוּ הַדַּיָּגִים וְאָבְלוּ כָּל־מַשְׁלִיכֵי בַיְאוֹר חַכָּה וּפֹרְשֵׂי
י מִכְמֹרֶת עַל־פְּנֵי־מַיִם אֻמְלָלוּ׃ וּבֹשׁוּ עֹבְדֵי פִשְׁתִּים
יא שְׂרִיקוֹת וְאֹרְגִים חוֹרָי׃ וְהָיוּ שָׁתֹתֶיהָ מְדֻכָּאִים כָּל־עֹשֵׂי

תרגום

וַהֲוָה. בְּעֶשְׂרִין וּשְׁבַע שְׁנִין. בְּקַדְמָאָה, בְּחַד לְיַרְחָא. הֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ, עִמִּי לְמֵימַר׃ כא) בַּר אָדָם. נְבוּכַדְרֶאצַּר, מַלְכָּא דְבָבֶל. אַפְלַח, יָת מַשְׁרְיָתֵיהּ. פָּלְחַן רַב, עַל צוֹר. כָּל שְׂעַר רֵישׁ, נְתַר. וְכָל כְּתַף, אִתְמְרֵיט. וַאֲגַר. לָא הֲוָה לֵיהּ וּלְמַשְׁרְיָתֵיהּ, מִצּוֹר. עַל פָּלְחָנָא, דְּאַפְלַח עֲלַהּ׃ כב) בְּכֵן. כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. הָאֲנָא יָהֵיב. לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל, יָת אַרְעָא דְמִצְרַיִם. וְיִשְׁבֵּי אִתְרְגוּשְׁתַּהּ. וְיִבּוֹז בִּזַּהּ, וְיַעְדֵּי עֲדָאַהּ. וּתְהֵי אֲגַר, לְמַשְׁרְיָתֵיהּ׃ כג) אַגְרֵיהּ, דְּאַפְלַח בַּהּ. יְהַבִית לֵיהּ, יָת אַרְעָא דְמִצְרַיִם. דְּחָבוּ קֳדָמַי, לְאִתְפְּרָעָא מִנְּהוֹן. אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים׃ כד) בְּעִדָּנָא הַהוּא. אֲקִים פֻּרְקָן, לְבֵית יִשְׂרָאֵל. וְלָךְ. אֶתֵּין מַפְתַּח פּוּמָא בִּנְבוּאָה, בֵּינֵיהוֹן. וְיִדְּעוּן, אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ עד"י

א) בְּעִדָּנָא הַהִיא, יַיְתֵינֵיהּ בְּתִקְרֻבְתָּא, לִקְדָם יְיָ צְבָאוֹת. לְעַמָּא אֲנִיסָא, וּבְזִיזָא. וּלְוָת עַמָּא דִיתַּקִּף מִבְּכֵין וּלְהַלָּא. עַמָּא אֲנִיסָא, וּבְזִיזָא. דְּבַזּוּ עַמְמַיָּא, אַרְעֵיהּ. לְאַתְרָא. דְּאִתְקְרֵי שְׁמָא דַיְיָ צְבָאוֹת, דִשְׁכִינְתֵּיהּ, בְּטוּרָא דְצִיּוֹן׃

ב) מַטַּל כָּס דְּלְוָט, לְאַשְׁקָאָה יָת מִצְרָאֵי. הָא יְיָ. מִתְגְּלֵי בַעֲנַן יְקָרֵיהּ, לְאִתְפְּרָעָא מִן מִצְרָאֵי. וְיִתַּבְרוּן. טָעֲוַת מִצְרָאֵי, מִן קֳדָמוֹהִי. וְלִבָּא דְמִצְרָאֵי, יִתְמְסֵי בִּמְעֵיהוֹן׃ ג) וַאֲגְרֵי מִצְרָאֵי, בְּמִצְרָאֵי. וִיגִיחוּן קְרָב. גְּבַר בַּאֲחוּהִי, וּגְבַר בְּחַבְרֵיהּ. קְרֵי בִקְרֵי. מַלְכוּ, בְּמַלְכוּ׃ ד) וְתִתְמְסֵי רוּחָא דְמִצְרָאֵי, בִּמְעֵיהוֹן. וְחַכִּימֵיהוֹן, אֲסַלְּעֵם. וְיִתְבְּעוּן, מִן טַעֲוָן וּמִן חָרְשִׁין. וּמִן בִּדִּין, וּמִן זְכוּרוּ׃ ה) וְאֶמְסַר, יָת מִצְרָאֵי. בְּיַד, רִבּוֹן קְשֵׁי. וּמֶלֶךְ תַּקִּיף, יִשְׁלוֹט בְּהוֹן. אֲמַר רִבּוֹן עָלְמָא, יְיָ צְבָאוֹת׃ ו) וְיִצְדּוֹן מַיָּא, מִיַּמָּא. וְנַהֲרְהוֹן, יֶחְרוּב וְיֵבַשׁ [י"נ וְיִיבַשׁ]׃ ז) וְיִצְדּוֹן נַהֲרָוָתָא. יֵיבְשׁוּן [י"נ יִיבְשׁוּן] וְיֶחֶרְבוּן, נַהֲרֵיהוֹן עַמִּיקַיָּא. קְנֵי וְגוֹמֶא, לָא יִסְקוּן׃ ח) יֵבַשׁ רוּבֵּיהּ דְנַהֲרָא, וִיהֵי כְּכֵיפֵיהּ. וְכֹל, בֵּית מִזְרַע נַהֲרְהוֹן. יֵבַשׁ [י"נ יִיבַשׁ] יֶחְרוּב, וְלָא יְצַמַּח׃ ט) וְיִצְדּוֹן, צַיָּדֵי נוּנַיָּא. וְיִתְאַבְּלוּן. כָּל דַּהֲווֹ רָמַן בְּנַהֲרָא, חַכְּתָא. וּפָרְסֵי מְצָדַן. עַל אַפֵּי מַיָּא, יִצְדּוֹן׃ י) וְיִבַּהֲתוּן. פָּלְחֵי כִתָּנָא, דְסָרְקִין. וּמָחַן מַנֵּיהּ, מְצָדַן׃ יא) וִיהוֹן אֲתַר בֵּית שָׁתֵי מַיָּא, כְּבִישִׁין. אֲתַר דַּהֲווֹ

חלק הדקדוק

הפסוק הזה אם כי נמצא בפי' הרז"ה להפטרות, אך בכל התיגאן והדפוסים מתחילה ההפטרה מן „משא מצרים" וכן כתב הרמב"ם. וכן נהגו.

ג) ונלחמו. במארכה לא בתביר; חה"ד. איש. במקף. ז) קמלו, הלמד רפי בכל ספרי תימן והירושלמיים. חה"ד. ח) נדף, הדלת בפתח בכן התיגאן.

הפטרת בא

יב שְׂכֶר אַגְמֵי־נָפֶשׁ׃ אַךְ־אֱוִלִים שָׂרֵי צֹעַן חַכְמֵי יֹעֲצֵי פַרְעֹה
עֵצָה נִבְעָרָה אֵיךְ תֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה בֶּן־חֲכָמִים אֲנִי בֶּן
יג מַלְכֵי־קֶדֶם׃ אַיָּם אֵפוֹא חֲכָמֶיךָ וְיַגִּידוּ נָא לָךְ וְיֵדְעוּ מַה־
יד יָּעַץ יְהוָה צְבָאוֹת עַל־מִצְרָיִם׃ נוֹאֲלוּ שָׂרֵי צֹעַן נִשְּׁאוּ שָׂרֵי
טו נֹף הִתְעוּ אֶת־מִצְרַיִם פִּנַּת שְׁבָטֶיהָ׃ יְהוָה מָסַךְ בְּקִרְבָּהּ
רוּחַ עִוְעִים וְהִתְעוּ אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל־מַעֲשֵׂהוּ כְּהִתָּעוֹת
טז שִׁכּוֹר בְּקִיאוֹ׃ וְלֹא־יִהְיֶה לְמִצְרַיִם מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
יז רֹאשׁ וְזָנָב כִּפָּה וְאַגְמוֹן׃ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִצְרַיִם
כַּנָּשִׁים וְחָרַד ׀ וּפָחַד מִפְּנֵי תְּנוּפַת יַד־יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־
יח הוּא מֵנִיף עָלָיו׃ וְהָיְתָה אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָּא
כֹּל אֲשֶׁר יַזְכִּיר אֹתָהּ אֵלָיו יִפְחָד מִפְּנֵי עֲצַת יְהוָה
יט צְבָאוֹת אֲשֶׁר־הוּא יוֹעֵץ עָלָיו׃ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ
חָמֵשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מְדַבְּרוֹת שְׂפַת כְּנַעַן וְנִשְׁבָּעוֹת
כ לַיהוָה צְבָאוֹת עִיר הַהֶרֶס יֵאָמֵר לְאֶחָת׃ בַּיּוֹם
הַהוּא יִהְיֶה מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם וּמַצֵּבָה אֵצֶל־
כא גְּבוּלָהּ לַיהוָה׃ וְהָיָה לְאוֹת וּלְעֵד לַיהוָה צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם כִּי־יִצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה מִפְּנֵי לֹחֲצִים וְיִשְׁלַח לָהֶם
כב מוֹשִׁיעַ וָרָב וְהִצִּילָם׃ וְנוֹדַע יְהוָה לְמִצְרַיִם וְיָדְעוּ מִצְרַיִם
אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְעָבְדוּ זֶבַח וּמִנְחָה וְנָדְרוּ־נֵדֶר לַיהוָה
כג וְשִׁלֵּמוּ׃ וְנָגַף יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם נָגֹף וְרָפוֹא וְשָׁבוּ עַד־יְהוָה
כד וְנֶעְתַּר לָהֶם וּרְפָאָם׃ בַּיּוֹם הַהוּא תִּהְיֶה מְסִלָּה
מִמִּצְרַיִם אַשּׁוּרָה וּבָא אַשּׁוּר בְּמִצְרַיִם וּמִצְרַיִם בְּאַשּׁוּר
כה וְעָבְדוּ מִצְרַיִם אֶת־אַשּׁוּר׃ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל
כו שְׁלִישִׁיָּה לְמִצְרַיִם וּלְאַשּׁוּר בְּרָכָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ אֲשֶׁר
בֵּרֲכוֹ יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר בָּרוּךְ עַמִּי מִצְרַיִם וּמַעֲשֵׂה יָדַי
אַשּׁוּר וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל׃

הפטרת בשלח שופטים סי' ד' ה'

א וַיַּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֵת
ב יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

עבדין סכרא, וכנשין מיא, גבר לנפשיה: יב) ברם אטפשו, רברבי טאניס. חכימיא, דמלכוהי לפרעה. מילך, דטעו. איכדין, תימרון לפרעה. בני חכימין אנחנא, ואת בר מלכין דמלקדמין: יג) אן אינון, חכימך. ויחוון כען, לך. וידעון. מא מלך. יי צבאות, על מצרים: יד) אטפשו, רברבי טאניס. טעו, אנש מפיס. אטעיאו ית מצראי, רבני פלכהא: טו) יי רמא ביניהון, רוח דטעו. ואטעיאו. ית מצראי, בכל עובדיהון. כמא דטעי רויא, ומדשדש בתוביה: טז) ולא יהי למצראי, מלכא. דימלוך עליהון. ריש והגמון, שלטון ואטרון: יז) בעדנא ההוא. יהון מצראי, חלשין כנשיא. ויזועון, ויתברון. מן קדם, ארמות גבורתא דיי צבאות. דהוא, מרים עליהון: יח) ותהי. ארעא דבית יהודה למצרים, לדחלא. כל דידכר יתה. ליה, יזוע. מן קדם. מלכא, דיי צבאות. דהוא, מליך עליהון: יט) בעדנא ההוא. יהוין חמיש קרוין, בארעא דמצרים. ממללן, ממלל כנענאי. ומקימן, בשמא דיי צבאות. קרתא בית שמש, דעתידא למחרב. יתאמר, היא חדא מנהון: כ. בעדנא ההוא. יהי מדבחא, מתוקן קדם יי. בגו, ארעא דמצרים. וקמתא בסטר תחומה, קדם יי: כא) ויהי לאת, ולסהיד. קדם יי צבאות, בארעא דמצרים. ארי יצלון קדם יי, מן קדם דחקיהון. וישלח להון. פריק ודין, וישיזבנון: כב) ותתגלי גבורתא דיי, לאיטבא למצראי. וידעון מצראי. למדחל מן קדם יי, בעדנא ההוא. ויפלחון בנכסת קודשין, ובקורבנין. וינדרון נדרין. קדם יי וישלמון: כג) וימחי יי. ית מצראי, מחא ואסינון. ויתובון, לפלחנא דיי. ויקביל צלותהון, ויסי יתהון: כד) בעדנא ההוא. תהי אורח כבישא ממצרים, לאתור. ויגיחון אתוראי במצראי, ומצראי באתוראי. ויפלחון מצראי, ית אתוראי: כה) בעדנא ההוא. יהי ישראל, תליתאי. למצראי, ולאתוראי. ברכא. בגוה דארעא: כו) דברכיה. יי צבאות, למימר. בריך עמי, דאפיקית ממצרים. דעל דחבו קדמי, אגליתי יתהון לאתור. וכדו דתבו, מתקרן עמי ואחסנתי, ישראל: עד"י.

א) ותבר יי, ביומא ההוא. ית, יבין מלכא דכנען. קדם, בני ישראל: ב) ואזלת. יד בני

חלק הדקדוק

יב) אוילים, מלא יוד אחר הוו בכל התיגאן. יז) וחרד ופחד, ברוב התיגאן אין פסיק בין וחרד לופחד. יח) בקצת תיגאן תיבת מפני בפשטא. כ) מזבח, בפשטא אחת והיא מלרע, חה"ד. כב) ועבדו, בקצת תיגאן במקף. נדר, במארכה לא בתביר, חה"ד. ובהרבה תיגאן מדוייקים מצאתי תביר.

הָלוֹךְ וְקָשָׁה עַל יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֵת
יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן׃
ג וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא
ד לֵאמֹר׃ בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב
ה עָם בָּרְכוּ יְהוָה׃ שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ
רֹזְנִים אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר
ו לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ יְהוָה בְּצֵאתְךָ
מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ
רָעָשָׁה גַּם־שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם־עָבִים נָטְפוּ
ז מָיִם׃ הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה
ח סִינַי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן־
עֲנָת בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ אֳרָחוֹת וְהֹלְכֵי
ט נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת׃ חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל
חָדֵלּוּ עַד שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי
י אֵם בְּיִשְׂרָאֵל׃ יִבְחַר אֱלֹהִים
חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים מָגֵן
אִם־יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף
יא בְּיִשְׂרָאֵל׃ לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים
יב בָּעָם בָּרְכוּ יְהוָה׃ רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת
צְחֹרוֹת יֹשְׁבֵי עַל־מִדִּין וְהֹלְכֵי
יג עַל־דֶּרֶךְ שִׂיחוּ׃ מִקּוֹל מְחַצְצִים בֵּין
מַשְׁאַבִּים שָׁם יְתַנּוּ צִדְקוֹת יְהוָה צִדְקֹת
פִּרְזֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־
יד יְהוָה׃ עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי
עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר קוּם בָּרָק וּשֲׁבֵה שֶׁבְיְךָ בֶּן־
טו אֲבִינֹעַם׃ אָז יְרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עָם יְהוָה
טז יְרַד־לִי בַּגִּבּוֹרִים׃ מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם
בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ מִנִּי
מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים וּמִזְּבוּלֻן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט

יִשְׂרָאֵל, עָקְתָא וְתָקְפָא. עַל, יָבִין מַלְכָּא דִכְנַעַן. עַד דְּשֵׁיצִיאוּ. יָת, יָבִין מַלְכָּא דִכְנַעַן: ג) וְשַׁבַּחַת דְּבוֹרָה. וּבָרָק, בַּר אֲבִינוֹעַם. בְּעִדָּנָא הַהוּא, לְמֵימַר: ד) כַּד מְרַדוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּאוֹרָיְתָא, אֲתוֹ עֲלֵיהוֹן עַמְמַיָּא, וּטְרַדוּנוּן מִקִּרְוֵיהוֹן. וְכַד תָּבוּ לְמֶעְבַּד אוֹרָיְתָא, אִתְגַּבַּרוּ אִנּוּן, עַל בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן. תָּרִיכוּנוּן, מֵעַל תְּחוּם אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. בְּכֵין עַל פּוּרְעָנוּת תְּבָר סִיסְרָא וּמַשִּׁרְיָתֵיהּ, וְעַל נִסָּא וּפֻרְקָנָא, דְּאִתְעֲבֵיד לְיִשְׂרָאֵל. דְּתָבוּ חַכִּימַיָּא לְמִתַּב בְּבָתֵּי כְּנִישָׁתָא בְּרֵישׁ גְּלֵי, וּלְאַלָּפָא יָת עַמָּא, פִּתְגָּמֵי אוֹרָיְתָא. בְּכֵין בָּרִיכוּ וְאוֹדוּ, קֳדָם יְיָ: ה) שְׁמַעוּ מַלְכַיָּא. (דַּאֲתוֹ עִם סִיסְרָא לִקְרָבָא) אַצִּיתוּ, שִׁלְטוֹנַיָּא. (דַּהֲווֹ עִם יָבִין מַלְכָּא דִכְנַעַן. לָא בְּחֵילַתְכוֹן וְלָא בִגְבוּרַתְכוֹן, אִתְגַּבַּרְתּוּן וּסְלֵיקְתּוּן, עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל). אָמְרָא דְבוֹרָה בִּנְבוּאָה, קֳדָם יְיָ, אֲנָא מְשַׁבְּחָא. מוֹדְיָא, וּמְבָרְכָא. קֳדָם יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל: ו) אוֹרָיְתָךְ דִּיהַבְתְּ לְהוֹן לְיִשְׂרָאֵל, כַּד עָבְרִין עֲלַהּ, שָׁלְטִין בְּהוֹן עַמְמַיָּא. וְכַד תָּיְבִין לַהּ, מִתְגַּבְּרִין אִנּוּן, עַל בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן. יְיָ. בְּיוֹם אִתְגְּלְיוּתָךְ לְמִתְּנַהּ (י״נ לְהוֹן) מִשֵּׂעִיר, בְּהוֹפָעוּת יְקָרָךְ, עַל תְּחוּמֵי אֱדוֹם. אַרְעָא זָעַת. אַף שְׁמַיָּא מַכּוּ. אַף עֲנָנַיָּא, נְגַדוּ מִטְרָא: ז) טוּרַיָּא זָעוּ, מִן קֳדָם יְיָ. (י״נ טוּרָא דְתָבוֹר וְטוּרָא דְחֶרְמוֹן וְטוּרָא דְכַרְמְלָא, מִתְרַגְּשִׁין דֵּין עִם דֵּין, וְאָמְרִין דֵּין לְדֵין. דֵּין אֲמַר עֲלַי תִּשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּיהּ, וְלִי חֲזְיָא. וְדֵין אֲמַר עֲלַי תִּשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּיהּ, וְלִי חֲזְיָא. אַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּיהּ עַל טוּרָא דְסִינַי, דְּהוּא חַלָּשׁ וּזְעֵיר, מִכָּל טוּרַיָּא). דֵּין סִינַי, אִתְרְגֵיף (י״נ וְאִתְרְגֵישׁ). סְלֵיק תְּנָנֵיהּ, כִּתְנְנָא דְאַתּוּנָא. מִן קֳדָם, דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי. יְיָ, אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל: ח) כַּד חָבוּ בְּיוֹמֵי שַׁמְגַּר בַּר עֲנָת, בְּיוֹמֵי יָעֵל. פְּסַקוּ, עָדֵי אוֹרְחָן. וְדַהֲווֹ מְהַלְּכִין, בִּשְׁבִילַיָּא. תָּבוּ לְמֶהֱוֵי אָזְלִין, בְּאוֹרְחָן מְגַנְּבָן: ט) חֲרוּבָא, קִרְוֵי פַצְחַיָּא. דַּהֲוָאָה יָתְבָן, בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. צַדִּיאָה, וְאִטַּלְטַלוּ דָיְרֵיהוֹן. עַד דְּאִשְׁתַּלַּחִית אֲנָא, דְבוֹרָה. אִשְׁתַּלַּחִית לְאִתְנַבָּאָה, בְּגוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל: י) כַּד אִתְרְעִיאוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמִפְלַח לְטָעֲוָתָא, חַדְתָּן (יב״י חֲדַתָּא) דְּמִקְּרִיב אִתְעֲבִידָא, דְּלָא אִתְעַסַּקוּ בְּהוֹן אֲבָהָתְהוֹן. אֲתוֹ עֲלֵיהוֹן עַמְמַיָּא, וּטְרַדוּנוּן מִקִּרְוֵיהוֹן. וְכַדּוּ דְתָבוּ לְאוֹרָיְתָא, לָא יְכִילוּ לְהוֹן. דְּכַד אֲתָא עֲלֵיהוֹן סָנְאָה, (י״נ וּמְעִיקָא) וְעִמֵּיהּ אֲחִידֵי תְּרִיסִין וְרֻמְחִין. בְּאַרְבְּעִין אַלְפִין, רֵישֵׁי מַשִּׁרְיָן. יְכִילוּ לַאֲגָחָא קְרָבָא, בְּיִשְׂרָאֵל: יא) אָמְרָה דְבוֹרָה בִּנְבוּאָה, אֲנָא שְׁלִיחָא לְשַׁבָּחָא, לְסָפְרֵי יִשְׂרָאֵל. דְּכַד הֲוָת עָקְתָא הַהִיא, לָא פְסַקוּ מִלְּמִדְרַשׁ בְּאוֹרָיְתָא. וְכַדּוּ יָאֵי לְהוֹן דְּיָתְבִין בְּבָתֵּי כְּנִישָׁתָא בְּרֵישׁ גְּלֵי, וּמַלְּפִין (י״נ וּמְאַלְּפִין) יָת עַמָּא, פִּתְגָּמֵי אוֹרָיְתָא. וּמְבָרְכִין וּמוֹדַן, קֳדָם יְיָ: יב) דַּהֲווֹ מְבַטְּלִין עִסְקֵיהוֹן, רָכְבִין עַל אֲתָנָן, דַּחֲשִׁיכָן בְּמִינֵי צִיוּרִין. וּמְהַלְּכִין, בְּכָל תְּחוּם אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. וּמִתְחַבְּרִין, (י״נ וּמִתְחַבְּרִין) לְמִתַּב עַל דִּינָא. יְהוֹן אָזְלִין בְּאוֹרְחָתְהוֹן, וּמִשְׁתָּעַן, עַל גְּבוּרָן דְּאִתְעֲבִידָא לְהוֹן: יג) מֵאֲתַר דַּהֲווֹ אָנְסִין לְהוֹן, וְנָסְבִין מָא דִבְיַדְהוֹן. בֵּית מְתוּבַת מוֹכְסִין, וּמְכוֹנַת לִסְטִין. עַל גּוֹבִין, בֵּית שַׁקְיָא דְמַיָּא. תַּמָּן יוֹדוֹן, עַל זָכְוָתָא דַּיְיָ. עַל זָכְוָתֵיהּ, דְּיָתֵיב קִרְוֵי (י״נ דְּיָתֵיב בְּקִרְוֵי) פַצְחַיָּא, בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. בְּכֵין נְחַתוּ מִכְּרַכֵּי תָקְפְּהוֹן לְמִתַּב בְּקִרְוֵי פַצְחַיָּא, עַמֵּיהּ דַּיְיָ: יד) שַׁבְּחִי (יב״י שַׁבַּחִי) שַׁבְּחִי, דְּבוֹרָה. שַׁבְּחִי וְאוֹדָאִי, מַלִּילִי תֻּשְׁבְּחָא. קוּם בָּרָק. וּשְׁבֵי שִׁבְיָךְ, בַּר אֲבִינֹעַם: טו) בְּכֵין נְחִית (י״נ נְחִית) חַד, מִמַּשִּׁרְיָתָא דְיִשְׂרָאֵל. וְתָבַר (י״נ וְתַבַּר), תְּקוֹף גִּבָּרֵי עַמְמַיָּא. הָא לָא מִגְּבוּרָא, הֲוָת דָּא. אֱלָהֵין יְיָ. תָּבַר (י״נ תַּבַּר) קֳדָם עַמֵּיהּ, תְּקוֹף גִּבָּרֵי סָנְאֵיהוֹן: טז) מִדְּבֵית אֶפְרַיִם. קָם יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן קַדְמוּתָא, אֲגִיחַ קְרָבָא, בִּדְבֵית עֲמָלֵק. בָּתְרוֹהִי קָם מַלְכָּא שָׁאוּל מִדְּבֵית בִּנְיָמִין, קַטֵּיל יָת דְּבֵית עֲמָלֵק, וַאֲגִיחַ קְרָבָא בִּשְׁאָר עַמְמַיָּא. מִדְּבֵית מָכִיר. נְחַתוּ, מָרְשְׁמִין. (נ״י מָרְשְׁמִין) בִּקְרָבָא. וּמִשֵּׁבֶט זְבוּלוּן.

חלק הדקדוק

יא) המתנדבים, המם געי. חה״ד. יב) רכבי אתנת צחרות, התרגום על אתנן דחשיקן, מגזרת מחושקים כסף, ומתבחרין, כן היא הגרסא בישנות והוא על דרך אמרם ז״ל זבל״א וזבל״א וכו׳ ופשוט. חה״ד. יג) מחצצים, החית געי והשוא שבצדי נע, חה״ד. יד) עורי עורי, שנים הראשונים מלרע. ושנים האחרונים מלעיל (רד״ק). חה״ד.

סֵפֶר׃ וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבֹרָה וְיִשָּׂשכָר יז
כֵּן בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח
בְּרַגְלָיו בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים
חִקְקֵי־לֵב׃ לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין יח
הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרִקוֹת עֲדָרִים לִפְלַגּוֹת
רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־לֵב׃ גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יט
שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת אָשֵׁר
יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים וְעַל־מִפְרָצָיו
יִשְׁכּוֹן׃ זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי כ
עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה׃ בָּאוּ מְלָכִים כא
נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן בְּתַעְנַךְ
עַל־מֵי מְגִדּוֹ בֶּצַע כֶּסֶף לֹא
לָקָחוּ׃ מִן־שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים כב
מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא׃ נַחַל קִישׁוֹן כג
גְּרָפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי
נַפְשִׁי עֹז׃ אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי־ כד
סוּס מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו׃ אוֹרוּ כה
מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר
יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת
יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים׃ תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים כו
יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים
בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ׃ מַיִם שָׁאַל חָלָב כז
נָתָנָה בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה׃ יָדָהּ כח
לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת
עֲמֵלִים וְהָלְמָה סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחֲצָה
וְחָלְפָה רַקָּתוֹ׃ בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל כט
שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל בַּאֲשֶׁר
כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד׃ בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה ל
וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא בְּעַד הָאֶשְׁנָב מַדּוּעַ

כָּתְבִין, בְּקוּלְמוּס דְּסָפַר: יז) וְרַבְרְבֵי יִשָּׂשכָר, מִשְׁתַּמְּטִין לְמִלֵּי דְבוֹרָה. וּשְׁאָר שִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר, מְשַׁמְּשִׁין קֳדָם בָּרָק. מִשְׁתַּלְחִין בְּקִרְוֵי מֵישְׁרָא לְכָל אֲתַר דִּצְרִיךְ לְתַמָּן, בְּתִשְׁלַחְתֵּיהּ (י״נ אָזְלִין.) בְּזַרְעֲיָת רְאוּבֵן. סַגִּיאִין, נִכְלֵי לִבָּא: יח) לְמָא תַבְתּוּן, מִמַּשְׁרְיַת קְרָבָא. לְמִתַּב בֵּין תְּחוּמַיָּא לְמִשְׁמַע בְּשׂוֹרָא, (י״נ דָּא מִן דָּא. לְבָרָק אַתּוּן אָמְרִין, דִּילָךְ אֲנַחְנָא. לְסִיסְרָא אַתּוּן אָמְרִין, דִּילָךְ אֲנַחְנָא.) לְמִדַּע אֵידָא הִיא מַשְׁרִיתָא נָצְחָא, (י״נ בִּקְרָבָא) לְמֶהֱוֵי עִמַּהּ. הַכְּדֵין כָּשַׁר לְכוֹן לְמֶעְבַּד, דְּבֵית רְאוּבֵן. הֲלָא יָדְעִתּוּן (נ״י יְדַעְתּוּן). דִּקְדָמוֹהִי גַּלְיָן, מַחְשֶׁבֶת לִבָּא: יט) דְּבֵית גִּלְעָד. בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא, שְׁרוֹ. וּדְבֵית דָּן. גְּזוֹ עֲבַרוּ, יָת יַרְדְּנָא. שַׁוִּיאוּ נִכְסֵיהוֹן, בִּסְפִינַיָּא. דְּבֵית אָשֵׁר. עַל סְפַר יַמְמַיָּא, שְׁרוֹ. קִרְוֵי עַמְמַיָּא דְפַגַּרוּ, תָּבוּ בְּנוֹנוּן, (נ״י בְּנוֹנִין) וִיתִיבוּ בְּהוֹן: כ) דְּבֵית זְבוּלוּן. לְקָבֵיל עַמְמַיָּא דְגַדִּיפוּ, מְסַרוּ נַפְשְׁהוֹן לְקַטָּלָא. אִנּוּן, וּדְבֵית נַפְתָּלִי. יְשַׁבְּחוּנוּנוּן, כָּל יָתְבֵי אַרְעָא: כא) אֲתוֹ מַלְכַיָּא, אֲגִיחוּ קְרָבָא. בְּכֵין אֲגִיחוּ, מַלְכֵי כְנַעַן. בְּתַעְנַךְ הֲווֹ שָׁרַן, וּמָטַן עַל מֵי מְגִדּוֹ. מָמוֹן דִּכְסַף, לָא קַבִּילוּ: כג) מִן שְׁמַיָּא, אִתְּגַח (י״נ אִתְגַּח) עִמְּהוֹן קְרָבָא. מֵאֲתַר דְּנָפְקִין כּוֹכְבַיָּא, מִכִּבְשֵׁי דִבְרֵיהוֹן. תַּמָּן אִתְּגַח (י״נ אִתְגַּח) קְרָבָא, עִם סִיסְרָא: כג) נַחְלָא דְקִישׁוֹן, תַּבְּרִינוּן. נַחְלָא דְאִתְעֲבִידוּ בֵיהּ נִסִּין וּגְבוּרָן לְיִשְׂרָאֵל מִלְּקַדְמִין, הוּא נַחְלָא קִישׁוֹן. תַּמָּן דּוֹשִׁישַׁת נַפְשִׁי, קְטִילֵי גִּבָּרֵיהוֹן בִּתְקוֹף: כד) בְּכֵין אִשְׁתַּלַּפָא, טוּפְרֵי סוּסָוָתְהוֹן. פְּנוּכָא (יב״י מִפְּנוּכָא) דַּהֲוָה מְפַנֵּיק, קֳדָם רְתִכֵּי גִּבָּרוֹהִי: כה) לוּטוּ מֵרוֹז. אֲמַר, (י״נ בָּרָק) נְבִיָּא דַיְיָ. לוּטוּ וְתַבַּרוּ, יָת יָתְבַהָא. אֲרֵי לָא אֲתוֹ, לְסָעוּדָן עַמֵּיהּ (י״נ עַמָּא) דַיְיָ. לְסָעוּדָן עַמֵּיהּ (י״נ עַמָּא) דַיְיָ, כַּד אֲגִיחַ קְרָבָא, בְּגִבָּרַיָּא: כו) תִּתְבָּרַךְ, מִבִּרְכַּת נְשַׁיָּא טָבָתָא. יָעֵל. אִתַּת, חֶבֶר שַׁלְמָאָה. כַּחֲדָא מִנְּשַׁיָּא דִּמְשַׁמְּשִׁין בְּבָתֵּי מִדְרָשִׁין, תִּתְבָּרַךְ: כז) מַיָּא שְׁאֵל יָתַהּ, חַלְבָּא אַשְׁקִיאַתּ יָתֵיהּ. לְמִדַּע, אִם אִית רַעְיוֹנוֹהִי צְלוֹהִי. בְּפִילֵי גִּבָּרַיָּא, קָרִיבַת לְקֳדָמוֹהִי, שְׁמַן דְּגוּבְנִין: כח) (י״נ טָבָא יָעֵל. אִתַּת, חֶבֶר שַׁלְמָאָה. דְּקַיֵּימַת מָא דִּכְתִיב בִּסְפַר אוֹרָיְתָא דְמֹשֶׁה, לָא יְהֵי תִּקּוּן זֵין דִּגְבַר עַל אִתְּתָא, וְלָא יְתַקַּן גְּבַר בְּתִקּוּנֵי אִתְּתָא. אֱלָהֵין) יְדַהּ, לְסִכְּתָא אוֹשִׁיטַת. וִימִינַהּ לְאַרְזַפְּתָא, (י״נ דְנַפָּחִין) לְמִתְבַּר רַשִׁיעִין וְאָנוֹסִין. בְּחָתֵיהּ לְסִיסְרָא, תְּבַרַת רֵישֵׁיהּ. פִּצַּעַת (י״נ פִּצַּעַת מוֹחֵיהּ, אַעְבַּרַת בְּצִדְעֵיהּ: כט) בֵּין רַגְלַהָא. כְּרַע נְפַל, שְׁכֵיב. בֵּין רַגְלַהָא, כְּרַע נְפַל. בַּאֲתַר דִּכְרַע. תַּמָּן נְפַל בְּזִיזָא, סִיסְרָא: ל) מִן חֲרַכָּא, אִסְתַּכִּיאַת וּמְדִיקָא. אִמֵּיהּ דְּסִיסְרָא, מִבֵּינֵי אֲעֵיתָא. אָמְרָא, מָדֵין

חלק הדקדוק

יז) חקקי, הקופין רפוים והשוא נח, וכ״כ רש״י. חה״ד. יח) המשפתים, ההא בגעיא. חה״ד. ובהרבה תיגאן אין געיא. כא) בתענך, העין בשוא נח בכל ספרי תימן והירושלמיים, והנון פתח. חה״ד. כג) נחל קישון גרפם, התרגום נחלא דקישון תברנון. פי׳ דרך המים הניגרים במורד משברין כל הנשטף עמהן. ומזה יש לפרש ההיא דפ״ב דפסחים ולא במים הגרופים. ועיין ר״ן בדף רל״ט. חה״ד. כד) עקבי, הקוף דגש. חה״ד. ובכמה תיגאן רפויה והשוא נח. מדהרות, הממ געי. כח) ומחצה וחלפה, התרגום בישנות פעת, וכן גריס הערוך. חה״ד.

הפטרת בשלת

בְּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא   מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי
לא מַרְכְּבוֹתָיו׃   חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָּה   אַף־
לב הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ׃   הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ
שָׁלָל   רַחַם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר   שְׁלַל
צְבָעִים לְסִיסְרָא   שְׁלַל צְבָעִים
לג רִקְמָה   צֶבַע רִקְמָתַיִם לְצַוְּארֵי שָׁלָל׃   כֵּן
יֹאבְדוּ כָל־אוֹיְבֶיךָ יְהוָה   וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ
בִּגְבֻרָתוֹ   וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ   אַרְבָּעִים שָׁנָה׃

אוּחֲרָא רְתִיכוֹהִי דִבְרִי, לְמֵיתֵי. מְדֵין אִתְעַכַּבוּ, בְהָטַיָּא. דַהֲווֹ מֵיתַן לִי, אִגְּרַת נִצְחָנִין: לא) חַכִּימַת פַּרְסְתְוָנָתְהָא, עָנְיָן לַהּ. אַף הִיא כְּחָכְמְתַהּ. מְתִיבָא, לְמֵימַר לַהּ: לב) הֲלָא מִדְמַשְׁכְּחִין, מְפַלְּגִין בִּזְּתָא. יָהֲבִין גְּבַר וּבֵיתֵיהּ, לְכָל חַד וְחַד. בִּזָּא סַגֵּי, קֳדָם סִיסְרָא. בִּזַּת צִיוּרֵי צִבְעָנִין, עַל צַוְרֵיהּ [י״נ צַוְרֵי]. נִכְסֵי עַתִירַיָּא וּמָאנֵי חֱמוּדָא, קֳדָם גִּבָּרוֹהִי דְבַזּוּ: לג) כְּסִיסְרָא. כֵּין יֵיבְדוּן כָּל סָנְאֵי עַמָּךְ, יְיָ. וְרָחֲמוֹהִי (י״נ צַדִּיקַיָּא). יְהוֹן עֲתִידִין לְאַזְהָרָא בְּזֵיהוֹר יְקָרֵיהּ, עַל חַד תְּלָת מְאָה אַרְבְּעִין וּתְלָתָא, כְּמִפַּק שִׁמְשָׁא בִּגְבוּרְתֵיהּ. וּשְׁדוֹכַת אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל, (י״נ מִלְּמַעֲבַד קְרָבָא), אַרְבְּעִין שְׁנִין: עד״י

הפטרת יתרו ישעיה סי׳ ו׳

א ·בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא
ב רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־הַהֵיכָל׃ שְׂרָפִים עֹמְדִים ׀
מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם ׀ יְכַסֶּה
ג פָנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף׃ וְקָרָא זֶה
אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא
ד כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים מִקּוֹל הַקּוֹרֵא
ה וְהַבַּיִת יִמָּלֵא עָשָׁן׃ וָאֹמַר אוֹי־לִי כִי־נִדְמֵיתִי כִּי אִישׁ טְמֵא־
שְׂפָתַיִם אָנֹכִי וּבְתוֹךְ עַם־טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יֹשֵׁב כִּי אֶת־
ו הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי׃ וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים
ז וּבְיָדוֹ רִצְפָּה בְּמֶלְקַחַיִם לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיַּגַּע עַל־פִּי
וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־שְׂפָתֶיךָ וְסָר עֲוֺנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר׃
ח וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֹמֵר אֶת־מִי אֶשְׁלַח וּמִי יֵלֶךְ־לָנוּ
ט וָאֹמַר הִנְנִי שְׁלָחֵנִי׃ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְאָמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שִׁמְעוּ
י שָׁמוֹעַ וְאַל־תָּבִינוּ וּרְאוּ רָאוֹ וְאַל־תֵּדָעוּ׃ הַשְׁמֵן לֵב־הָעָם
הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן־יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו
יא יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וָשָׁב וְרָפָא לוֹ׃ וָאֹמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי
וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם־שָׁאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין
יב אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה׃ וְרִחַק יְהוָה אֶת־הָאָדָם
יג וְרַבָּה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה וְשָׁבָה
וְהָיְתָה לְבָעֵר כָּאֵלָה וְכָאַלּוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת בָּם
זֶרַע קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ׃

א) בְּשַׁתָּא דְאִתְנַגַּע בַּהּ, מַלְכָּא עֻזִּיָּה. אֲמַר נְבִיָּא. חֲזֵיתִי, יָת יְקָרָא דַיְיָ. שָׁרֵי [י״נ שָׁרֵין] עַל כָּרְסֵי רָם וּמְנוּטַל, בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא. וּמִזִּיו יְקָרֵיהּ, אִתְמְלִי הֵיכְלָא: ב) שַׁמָּשִׁין קַדִּישִׁין בִּרוּמָא, קֳדָמוֹהִי. שִׁתָּא גַפִּין, שִׁתָּא גַפִּין, לְחַד. בִּתְרֵין מְכַסֵּי אַפּוֹהִי, דִּילָא חָזֵי. וּבִתְרֵין, מְכַסֵּי גְּוִיָּתֵיהּ דִּילָא מִתַּחְזֵי, וּבִתְרֵין מְשַׁמֵּשׁ: ג) וּמְקַבְּלִין דֵּין מִדֵּין, וְאָמְרִין. קַדִּישׁ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא, בֵּית שְׁכִינְתֵּיהּ. קַדִּישׁ עַל אַרְעָא, עוֹבַד גְּבוּרְתֵּיהּ. קַדִּישׁ בְּעָלַם עָלְמַיָּא, יְיָ צְבָאוֹת. מַלְיָא כָל אַרְעָא, זִיו יְקָרֵיהּ: ד) וְזָעוּ, אִלְוָת סִפֵּי הֵיכְלָא. מִקָּל, מְלוּלָא. וּבֵית מַקְדְּשָׁא, אִתְמְלִי אֲמִטְתָא: ה) וַאֲמָרִית, וָוי לִי אֲרֵי סְבִית. אֲרֵי גְּבַר חַיָּב לְאוֹכָחָא אֲנָא. וּבְגוֹ עַמָּא דִמְגָעַל בְּחוֹבִין, אֲנָא יָתֵיב. אֲרֵי יָת יְקָר, שְׁכִינַת מֶלֶךְ עָלְמַיָּא. יְיָ צְבָאוֹת, חֲזָאָה עֵינָי: ו) וְאִשְׁתְּוֵי לְוָתִי. חַד, מִן שַׁמָּשַׁיָּא. וּבְפוּמֵיהּ, מַמְלַל. דְּקַבֵּיל, מִן קֳדָם דִּשְׁכִינְתֵּיהּ עַל כָּרְסֵי יְקָרָא, בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא. עִיל, מִן מַדְבְּחָא: ז) וְסַדַּר בְּפוּמִי. וַאֲמַר. הָא שַׁוִּיתִי פִּתְגָמֵי נְבוּאָתִי, בְּפוּמָךְ. וְיִעְדוּן חוֹבָךְ. וְחָטָאָךְ, (י״נ וְחַטָּאָךְ) יִתְכַּפְּרוּן: ח) וּשְׁמָעִית. יָת קָל מֵימְרָא דַיְיָ, דְּאָמַר. יָת מַן אֶשְׁלַח לְאִתְנַבָּאָה, וּמַן יֵיזִיל לְאַלָּפָא. וַאֲמָרִית, הָאֲנָא שְׁלַח יָתִי: ט) וַאֲמַר. אִיזֵיל וְתֵימַר, לְעַמָּא הָדֵין. דְּשָׁמְעִין מִשְׁמַע, וְלָא מִסְתַּכְּלִין. וְחָזַן מֶחֱזָא, וְלָא יָדְעִין: י) טַפֵּישׁ, לִבֵּיהּ (י״נ לִבָּא) דְעַמָּא הָדֵין. וְאֻדְנוֹהִי יַקַּר, וְעֵינוֹהִי טַמְטֵים. דִּלְמָא יְחָזוֹן בְּעֵינֵיהוֹן, וּבְאֻדְנֵיהוֹן יִשְׁמְעוּן. וּבְלִבְּהוֹן יִסְתַּכְּלוּן. וִיתוּבוּן, וְיִשְׁתְּבֵיק לְהוֹן: יא) וַאֲמָרִית. עַד אֵימָתַי, יְיָ. וַאֲמַר. עַד דְּיִצְדְּיָן קִרְוַיָּא, מִבְּלִי יָתֵיב. וּבָתַּיָּא, מִבְּלִי אֱנָשָׁא. וְאַרְעָא, תֶּחֱרוּב וְתִצְדֵּי: יב) וִירַחֵיק יְיָ, יָת בְּנֵי אֱנָשָׁא. וְתִסְגֵּי צַדְיוּתָא, בְּגַוָּהּ דְּאַרְעָא: יג)

חלק הדקדוק

לב) רחמתים, התיו בפתח בכל התיגאן, ה) כי את, תיבת כי ברביע גם בירושלמיים, חה״ד. ו) מלקחים, הקוף בפתח בכל ספרי תימן. ט) שמוע, בפשטא אחת והיא מלרע. חה״ד. בהרבה תיגאן בתרין פשטין.

וישתארון בה, חד מן עשרא. ויתובון, ויהון לצרבא. כבטמא, וכבלוטא. דבמתר טרפיהון דמן ליבישין, ועד כען אנון רטיבין, לקימא מנהון זרעא. כן גלותא דישראל, יתכנשון ויתובון לארעהון. ארי זרעא דקדשא, נצבתהון: יד) אמר נביא, לבית דוד. ארי רבי, אתיליד לנא. בר, אתיהיב לנא. וקביל אוריתא עלוהי, למטרה. ואתקרי שמיה, מן קדם מפליא עיצה אלהא גברא, קים עלמיא. משיחא, דשלמא יסגי עלנא, ביומוהי: טו) סגי רבו לעבדי אוריתא, ולנטרי [נ״י ולנטלי] שלמא, לית סוף. על כרסי דוד, ועל מלכותיה. לאתקנא יתה, ולמבנה. בדינא, ובזכותא. מכען, ועד עלמא. במימרא דיי צבאות, תתעביד דא: עד״י

א) פתגם נבואה. דהוה עם ירמיה, מן קדם יי. בתר דגזר מלכא צדקיה, קים. עם כל עמא, דבירושלם. למקרי להון, חירו: ב) לשלחא. גבר ית עבדיה. וגבר ית אמתיה. בר ישראל ובת ישראל, בני חורין. בדיל דלא יפלחון, בהון. גבר באחוהי, יהודאה: ג) ושמעו כל רברביא וכל עמא, דעלו בקימא. לשלחא. גבר ית עבדיה. וגבר ית אמתיה, בני חורין. בדיל דלא יפלחון בהון, עוד. וקבילו, ושלחו: ד) ותבו, בתר כן. ואתיבו. ית עבדיא, וית אמהתא. דפטרו, בני חורין. וכבשונון, לעבדין ולאמהן: ה) והוה פתגם נבואה מן קדם יי, עם ירמיה. מן קדם יי, למימר: ו) כדנן אמר יי, אלהא דישראל. אנא. גזרית קים, עם אבהתכון. ביומא. דאפיקית יתהון, מארעא דמצרים. מבית עבדותא, למימר: ז) מסוף שבע שנין. תשלחון. גבר ית אחוהי בר ישראל, דיזדבן לך. ויפלחנך, שית שנין. ותפטרניה בר חורין, מעמך. ולא קבילו אבהתכון, למימרי. ולא ארכינו, ית אדנהון: ח) ותבתון אתון, יומא דין. ועבדתון, ית דכשר קדמי. למקרי חירו, גבר לחבריה. וגזרתון קים, קדמי. בביתא. דאתקרי שמי, עלוהי: ט) ותבתון, ואחילתון ית שמי. ואתיבתון. גבר ית עבדיה, וגבר ית אמתיה. דפטרתון בני חורין, לנפשהון. וכבשתון יתהון. למהוי לכון. לעבדין, ולאמהן: י) בכן, כדנן אמר יי. אתון, לא קבילתון למימרי. למקרי חירו. גבר לאחוהי, וגבר לחבריה. האנא מכלי לכון חירו, אמר יי. מן חרבא, מן מותא ומן כפנא. ואתין יתכון, לזיע. לכל, מלכות

יד כִּי־יֶלֶד יֻלַּד־לָנוּ
בֵּן נִתַּן־לָנוּ וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה עַל־שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא
טו יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם׃ לְםַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה
וּלְשָׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כִּסֵּא דָוִד וְעַל־מַמְלַכְתּוֹ לְהָכִין אֹתָהּ
וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְאַת יְהוָה
צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹּאת׃

הפטרת משפטים ירמיה סי׳ ל״ד

א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר
ב בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר׃ לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ
וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־
ג בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ׃ וַיִּשְׁמְעוּ כָל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם
אֲשֶׁר־בָּאוּ בַבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־
שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ׃
ד וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשְּׁפָחוֹת
אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים וַיִּכְבִּישׁוּם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃
ה ו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם
ז הוֹצִאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר׃ מִקֵּץ
שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר־יִמָּכֵר
לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא־שָׁמְעוּ
ח אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם׃ וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם
וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ
ט בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו׃ וַתָּשֻׁבוּ וַתְּחַלְּלוּ
אֶת־שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־
שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם לִהְיוֹת לָכֶם
י לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם
לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ
הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדֶּבֶר
וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לִזְוָעָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃

טו) * למרבה קרי. ד) * ויכבשום קרי. י) * לזעוה קרי.

חלק הדקדוק

טו) ולסעדה, הוו געי. חה״ד. ו) מצרים, ריש פתוחה. ז) תשלחו, התיו גע״.

יא וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִתִי אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ
אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנָי הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ
יב לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו׃ שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלִַם
הַסָּרִסִים וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי
יג הָעֵגֶל׃ וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם
וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ׃
יד וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם
וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם׃
טו הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ
עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה
מֵאֵין יֹשֵׁב׃

טז הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בִּימֵי יְהוֹיָקִים
יז בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר׃ הָלוֹךְ אֶל־בֵּית הָרֵכָבִים
וְדִבַּרְתָּ אוֹתָם וַהֲבִאוֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־אַחַת הַלְּשָׁכוֹת
יח וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם יָיִן׃ וָאֶקַּח אֶת־יַאֲזַנְיָה בֶן־יִרְמְיָהוּ בֶּן־
חֲבַצִּנְיָה וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת־כָּל־בָּנָיו וְאֵת כָּל־בֵּית הָרֵכָבִים׃
יט וָאָבִא אֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־לִשְׁכַּת בְּנֵי חָנָן בֶּן־יִגְדַּלְיָהוּ
אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־אֵצֶל לִשְׁכַּת הַשָּׂרִים אֲשֶׁר מִמַּעַל
כ לְלִשְׁכַּת מַעֲשֵׂיָהוּ בֶן־שַׁלֻּם שֹׁמֵר הַסַּף׃ וָאֶתֵּן לִפְנֵי ׀ בְּנֵי
בֵית־הָרֵכָבִים גְּבִעִים מְלֵאִים יַיִן וְכֹסוֹת וָאֹמַר אֲלֵיהֶם שְׁתוּ־
כא יָיִן׃ וַיֹּאמְרוּ לֹא נִשְׁתֶּה־יָּיִן כִּי יוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ צִוָּה
כב עָלֵינוּ לֵאמֹר לֹא תִשְׁתּוּ־יַיִן אַתֶּם וּבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם׃ וּבַיִת
לֹא־תִבְנוּ וְזֶרַע לֹא־תִזְרָעוּ וְכֶרֶם לֹא־תִטָּעוּ וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם
כִּי בָּאֳהָלִים תֵּשְׁבוּ כָּל־יְמֵיכֶם לְמַעַן תִּחְיוּ יָמִים רַבִּים
כג עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם גָּרִים שָׁם׃ וַנִּשְׁמַע בְּקוֹל
יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ לְכֹל אֲשֶׁר צִוָּנוּ לְבִלְתִּי שְׁתוֹת־
כד יַיִן כָּל־יָמֵינוּ אֲנַחְנוּ נָשֵׁינוּ בָּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ׃ וּלְבִלְתִּי בְּנוֹת
כה בָּתִּים לְשִׁבְתֵּנוּ וְכֶרֶם וְשָׂדֶה וָזֶרַע לֹא יִהְיֶה־לָּנוּ׃ וַנֵּשֶׁב

אַרְעָא: יא) וְאֶתֵּין יָת גּוּבְרַיָּא. דַּעֲבַרוּ, עַל קְיָמִי. דְּלָא קַיִּימוּ, יָת פִּתְגָּמֵי קְיָמָא. דִּגְזַרוּ, קֳדָמַי. עֶגְלָא, דִּפְסַקוּ לִתְרֵין. וַעֲבַרוּ, בֵּין פַּלְגוֹהִי: יב) רַבְרְבֵי יְהוּדָה, וְרַבְרְבֵי יְרוּשְׁלֵם. רַבְרְבַיָּא, וְכָהֲנַיָּא. וְכֹל, עַמָּא דְּאַרְעָא. דַּעֲבַרוּ, בֵּין פַּלְגֵי עֶגְלָא: יג) וְאֶמְסַר יָתְהוֹן, בְּיַד בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן. וּבְיַד, דְּבָעַן לְמִקְטַלְהוֹן. וּתְהֵי נְבִילַתְהוֹן, [נ״י נְבֵילַתְהוֹן] מִשְׁגְּרָא לְמֵיכַל. לְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא, וּלְבְעִירָא דְּאַרְעָא: יד) וְיָת צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה, וְיָת רַבְרְבָנוֹהִי. אֶמְסַר, בְּיַד בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן. וּבְיַד, דְּבָעַן לְמִקְטַלְהוֹן. וּבְיַד. מַשְׁרְיַת, מַלְכָּא דְּבָבֶל. דְּאִסְתַּלַּקָא, מִנְּכוֹן: טו) הָאֲנָא מְפַקֵּיד, אֲמַר יְיָ. וַאֲתִיבִינּוּן. עַל קַרְתָּא הָדָא, וִיגִיחוּן קְרָבָא עֲלַהּ. וְיִכְבְּשׁוּנַּהּ, וְיוֹקְדוּנַּהּ בְּנוּרָא. וְיָת קִרְוַיָּא דְּבֵית יְהוּדָה. אֶתֵּין לְצָדוּ, מִבְּלִי יָתִיב: טז) פִּתְגָם נְבוּאָה. דַּהֲוָה עִם יִרְמְיָה, מִן קֳדָם יְיָ. בְּיוֹמֵי, יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּה. מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה, לְמֵימַר: יז) אֵיזֵיל, לְוָת בֵּית רֵכָב. וּתְמַלֵּיל עִמְּהוֹן. וְתַעֲלֵינּוּן, לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ. לַחֲדָא, מִן לִשְׁכָּתָא. וְתַשְׁקֵי יָתְהוֹן, חַמְרָא: יח) וּדְבָרִית. יָת יַאֲזַנְיָה בַּר יִרְמְיָה, בַּר חֲבַצִּנְיָה. וְיָת אֲחוֹהִי, וְיָת כָּל בְּנוֹהִי. וְיָת, כָּל בְּנֵי בֵית רֵכָב: יט) וְאַעֲלֵית יָתְהוֹן, לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ. לְלִשְׁכַּת. בְּנֵי חָנָן בַּר יִגְדַּלְיָה, נְבִיָּא דַּייָ. דְּבִסְטַר, לִשְׁכַּת רַבְרְבַיָּא. דְּמֵעַל. לְלִשְׁכַּת. מַעֲשֵׂיָה בַּר שַׁלּוּם, אֲמַרְכְּלָא: כ) וִיהַבִית. קֳדָם, בְּנֵי בֵית רֵכָב. כַּלִּידִין. מְלַן חַמְרָא, וְכָסִין. וַאֲמָרִית לְהוֹן, שְׁתוֹ חַמְרָא: כא) וַאֲמַרוּ, לָא נִשְׁתֵּי חַמְרָא. אֲרֵי יוֹנָדָב בַּר רֵכָב, אֲבוּנָא. פַּקֵּיד עֲלַנָא, לְמֵימַר. לָא תִשְׁתּוֹן חַמְרָא. אַתּוּן וּבְנֵיכוֹן עַד עָלְמָא: כב) וּבֵיתָא לָא תִבְנוּן. וְזַרְעָא לָא תִזְרְעוּן, וְכַרְמָא לָא תִצְּבוּן. וְלָא יְהֵי לְכוֹן. אֲרֵי. בְּמַשְׁכְּנִין תִּתְּבוּן, כָּל יוֹמֵיכוֹן. בְּדִיל דְּתִתְקַיְּימוּן. יוֹמִין סַגִּיאִין, עַל אַפֵּי אַרְעָא. דְּאַתּוּן, דָּיְרִין תַּמָּן: כג) וְקַבֵּילְנָא. לְמֵימְרָא דִּיהוֹנָדָב בַּר רֵכָב, אֲבוּנָא. לְכֹל, דְּפַקְּדַנָא. בְּדִיל דְּלָא לְמִשְׁתֵּי חַמְרָא, כָּל יוֹמַנָא. אֲנַחְנָא נְשַׁנָא. בְּנַנָא, וּבְנָתַנָא: כד) וּבְדִיל דְּלָא לְמִבְנֵי בָּתִּין, לְמִתְּבַנָא. וְכַרְמִין וַחֲקָלִין. וְזַרְעָא, לָא יְהֵי לַנָא:

חלק הדקדוק

טו) ולכדה, חסר ו'.

הפטרת משפטים

בָּאֳהָלִ֑ים וַנִּשְׁמַ֣ע וַנַּ֔עַשׂ כְּכֹ֥ל אֲשֶׁר־צִוָּ֖נוּ יוֹנָדָ֥ב אָבִֽינוּ׃ וַיְהִ֗י כו
בַּעֲל֨וֹת נְבוּכַדְרֶאצַּ֣ר מֶֽלֶךְ־בָּבֶל֮ אֶל־הָאָרֶץ֒ וַנֹּ֗אמֶר בֹּ֚אוּ
וְנָב֣וֹא יְרוּשָׁלַ֔͏ִם מִפְּנֵי֙ חֵ֣יל הַכַּשְׂדִּ֔ים וּמִפְּנֵ֖י חֵ֣יל אֲרָ֑ם וַנֵּ֖שֶׁב
בִּירוּשָׁלָֽ͏ִם׃ וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֶֽל־יִרְמְיָ֥הוּ לֵאמֹֽר׃ כז
כֹּֽה־אָמַ֞ר יְהוָ֤ה צְבָאוֹת֙ אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל הָלֹ֣ךְ וְאָמַרְתָּ֗ לְאִ֚ישׁ כח
יְהוּדָ֔ה וּלְיוֹשְׁבֵ֖י יְרוּשָׁלָ֑͏ִם הֲל֨וֹא תִקְח֥וּ מוּסָ֛ר לִשְׁמֹ֥עַ אֶל־
דְּבָרַ֖י נְאֻם־יְהוָֽה׃ הוּקַ֡ם אֶת־דִּבְרֵ֣י יְהוֹנָדָב֩ בֶּן־רֵכָ֨ב אֲשֶׁר־ כט
צִוָּ֜ה אֶת־בָּנָ֣יו לְבִלְתִּ֣י שְׁתֽוֹת־יַ֗יִן וְלֹ֤א שָׁתוּ֙ עַד־הַיּ֣וֹם הַזֶּ֔ה
כִּ֣י שָֽׁמְע֔וּ אֵ֖ת מִצְוַ֣ת אֲבִיהֶ֑ם וְאָנֹכִ֞י דִּבַּ֤רְתִּי אֲלֵיכֶם֙ הַשְׁכֵּ֣ם
וְדַבֵּ֔ר וְלֹ֥א שְׁמַעְתֶּ֖ם אֵלָֽי׃ וָאֶשְׁלַ֣ח אֲלֵיכֶ֣ם אֶת־כָּל־עֲבָדַ֣י ל
הַנְּבִאִ֣ים ׀ הַשְׁכֵּ֣ים וְשָׁלֹ֣חַ ׀ לֵאמֹ֡ר שֻֽׁבוּ־נָ֡א אִישׁ֩ מִדַּרְכּ֨וֹ
הָרָעָ֜ה וְהֵיטִ֣יבוּ מַעַלְלֵיכֶ֗ם וְאַל־תֵּ֨לְכ֜וּ אַחֲרֵ֨י אֱלֹהִ֤ים
אֲחֵרִים֙ לְעָבְדָ֔ם וּשְׁבוּ֙ אֶל־הָ֣אֲדָמָ֔ה אֲשֶׁר־נָתַ֥תִּי לָכֶ֖ם
וְלַאֲבֹתֵיכֶ֑ם וְלֹ֤א הִטִּיתֶם֙ אֶׄתׄ־אׇזְנְכֶ֔ם וְלֹ֥א שְׁמַעְתֶּ֖ם אֵלָֽי׃
כִּ֣י הֵקִ֗ימוּ בְּנֵי֙ יְהוֹנָדָ֣ב בֶּן־רֵכָ֔ב אֶת־מִצְוַ֥ת אֲבִיהֶ֖ם אֲשֶׁ֣ר לא
צִוָּ֑ם וְהָעָ֣ם הַזֶּ֔ה לֹ֥א שָׁמְע֖וּ אֵלָֽי׃ לָכֵ֡ן כֹּֽה־אָמַ֣ר יְהֹוָה֩ לב
אֱלֹהֵ֨י צְבָא֜וֹת אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל הִנְנִ֨י מֵבִ֤יא אֶל־יְהוּדָה֙ וְאֶ֣ל
כׇּל־יוֹשְׁבֵ֣י יְרֽוּשָׁלַ֔͏ִם אֵ֚ת כׇּל־הָ֣רָעָ֔ה אֲשֶׁ֥ר דִּבַּ֖רְתִּי עֲלֵיהֶ֑ם
יַ֣עַן דִּבַּ֤רְתִּי אֲלֵיהֶם֙ וְלֹ֣א שָׁמֵ֔עוּ וָאֶקְרָ֥א לָהֶ֖ם וְלֹ֥א עָנֽוּ׃
וּלְבֵ֨ית הָרֵכָבִ֜ים אָמַ֣ר יִרְמְיָ֗הוּ כֹּֽה־אָמַ֞ר יְהוָ֤ה צְבָאוֹת֙ לג
אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל יַ֗עַן אֲשֶׁ֤ר שְׁמַעְתֶּם֙ עַל־מִצְוַ֖ת יְהוֹנָדָ֣ב אֲבִיכֶ֑ם
וַתִּשְׁמְרוּ֙ אֶת־כׇּל־מִצְוֺתָ֔יו וַֽתַּעֲשׂ֔וּ כְּכֹ֥ל אֲשֶׁר־צִוָּ֖ה אֶתְכֶֽם׃
לָכֵ֗ן כֹּ֤ה אָמַר֙ יְהוָ֣ה צְבָא֔וֹת אֱלֹהֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל לֹֽא־יִכָּרֵ֨ת אִ֜ישׁ לד
לְיוֹנָדָ֧ב בֶּן־רֵכָ֛ב עֹמֵ֥ד לְפָנַ֖י כׇּל־הַיָּמִֽים׃

הפטרת תרומה במלכים א׳ סי׳ ה׳ ו׳

וַֽיהוָ֗ה נָתַ֤ן חׇכְמָה֙ לִשְׁלֹמֹ֔ה כַּאֲשֶׁ֖ר דִּבֶּר־ א
ל֑וֹ וַיְהִ֣י שָׁלֹ֗ם בֵּ֚ין חִירָם֙ וּבֵ֣ין שְׁלֹמֹ֔ה וַיִּכְרְת֥וּ בְרִ֖ית
שְׁנֵיהֶֽם׃ וַיַּ֨עַל הַמֶּ֧לֶךְ שְׁלֹמֹ֛ה מַ֖ס מִכׇּל־יִשְׂרָאֵ֑ל וַיְהִ֣י ב
הַמַּ֔ס שְׁלֹשִׁ֥ים אֶ֖לֶף אִֽישׁ׃ וַיִּשְׁלָחֵ֣ם לְבָנ֗וֹנָה עֲשֶׂ֨רֶת אֲלָפִ֤ים ג

תרגום

כה) וִיתֵיבְנָא, בְּמַשְׁכְּנִין. וְקַבֵּילְנָא וַעֲבַדְנָא. כְּכֹל דְּפַקְדַנָא, יוֹנָדָב אֲבוּנָא: כו) וַהֲוָה. בְּמִסַּק נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל, עַל אַרְעָא. וַאֲמַרְנָא. אִיתוֹ, וְנֵיעוֹל לִירוּשְׁלֵם. מִן קֳדָם, מַשְׁרִית כַּשְׂדָּאֵי. וּמִן קֳדָם, מַשְׁרִית אֲרָם. וִיתֵיבְנָא, בִּירְשְׁלֵם: כז) וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה, מִן קֳדָם יְיָ. עִם יִרְמְיָה לְמֵימַר. כח) כִּדְנָן אֲמַר. יְיָ צְבָאוֹת, אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל. אִיזֵיל וְתֵימַר, לֶאֱנָשׁ יְהוּדָה. וּלְיָתְבֵי, יְרֻשְׁלֵם. הֲלָא תְקַבְּלוּן אֻלְפָן. לְקַבָּלָא לְמֵימְרִי, אֲמַר יְיָ: כט) אִתְקַיַּמוּ. פִּתְגָמֵי, יְהוֹנָדָב בַּר רֵכָב. דְּפַקֵּיד יָת בְּנוֹהִי, בְּדִיל דְּלָא לְמִשְׁתֵּי חַמְרָא. וְלָא שְׁתִיאוּ, עַד יוֹמָא הָדֵין. אֲרֵי קַבִּילוּ. יָת תַּפְקֵידְתָּא, דַּאֲבוּהוֹן. וַאֲנָא. מַלֵּילִית עִמְּכוֹן, מַקְדֵּים וּמְמַלֵּיל. וְלָא קַבֵּילְתּוּן, לְמֵימְרִי: ל) וּשְׁלַחִית לְוָתְכוֹן יָת כָּל עַבְדֵי נְבִיַּיָא, מַקְדֵּים וּמְשַׁלַּח לְמֵימַר. תּוּבוּ כְעַן. גְּבַר מֵאוֹרְחֵיהּ בִּשְׁתָּא, וְאַתְקִינוּ עוֹבָדֵיכוֹן. וְלָא תְהָכוּן. בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא, לְמִפְלַחְהוֹן. וְתִיבוּ, עַל אַרְעָא. דִּיהַבִית לְכוֹן, וְלַאֲבָהָתְכוֹן. וְלָא אַרְכֵּינְתּוּן, יָת אֻדְנְכוֹן. וְלָא קַבֵּילְתּוּן, לְמֵימְרִי: לא) אֲרֵי אֲקִימוּ. בְּנֵי יְהוֹנָדָב בַּר רֵכָב. יָת תַּפְקֵידְתָּא דַּאֲבוּהוֹן, דְּפַקֵּידִנּוּן. וְעַמָּא הָדֵין. לָא קַבִּילוּ, לְמֵימְרִי: לב) בְּכֵן. כִּדְנָן, אֲמַר יְיָ. אֱלָהֵי צְבָאוֹת, אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל. הָאֲנָא מֵיתֵי, עַל אֱנָשׁ יְהוּדָה. וְעַל, כָּל יָתְבֵי יְרֻשְׁלֵם. יָת כָּל בִּשְׁתָּא. דִּגְזָרִית עֲלֵיכוֹן. חֲלָף דִּשְׁלַחִית לְהוֹן יָת כָּל עַבְדֵי נְבִיַּיָא, וְלָא קַבִּילוּ. וְאִתְנַבִּיאוּ לְהוֹן, וְלָא תָבוּ: לג) וְלִבְנֵי בֵית רֵכָב, אֲמַר יִרְמְיָה. כִּדְנָן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת, אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל. חֲלָף דְּקַבֵּילְתּוּן. לְתַפְקֵידַת, יְהוֹנָדָב אֲבוּכוֹן. וּנְטַרְתּוּן. יָת כָּל פִּקּוֹדוֹהִי. וַעֲבַדְתּוּן. כְּכֹל, דְּפַקֵּיד יָתְכוֹן: לד) בְּכֵן. כִּדְנָן אֲמַר. יְיָ צְבָאוֹת, אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל. לָא יִפְסוֹק גְּבַר. לְיוֹנָדָב בַּר רֵכָב. מְשַׁמֵּישׁ קֳדָמַי, כָּל יוֹמַיָּא: עד״י

א) וַיְיָ. יְהַב חָכְמְתָא, לִשְׁלֹמֹה. כְּמָא דְמַלֵּיל, לֵיהּ. וַהֲוָה שְׁלָמָא [נ״י שְׁלָם]. בֵּין חִירָם, וּבֵין שְׁלֹמֹה. וּגְזַרוּ קְיָם, תַּרְוֵיהוֹן: ב) וּמַנִּי מַלְכָּא שְׁלֹמֹה. מַסְּקֵי מִסִּין מִכָּל יִשְׂרָאֵל. וַהֲווֹ מַסְּקֵי מִסִּין. תְּלָתִין אַלְפִין, גּוּבְרָא: ג) וְשַׁלְּחִנּוּן לְלִבְנָן. עַשְׂרָא אַלְפִין בְּיַרְחָא, מִשְׁתַּנַּן. יַרְחָא,

חלק הדקדוק

לב) הנני, לרע, יושבי, בשופר. לג) ותעשו, הוו געי. ככל, בטפחא. צוה במארכה.

בחדש חליפות חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו
ד ואדנירם על-המס: ויהי לשלמה שבעים אלף נשא
ה סבל ושמנים אלף חצב בהר: לבד משרי הנצבים
לשלמה אשר על-המלאכה שלשת אלפים ושלש מאות
ו הרדים בעם העשים במלאכה: ויצו המלך ויסעו אבנים
ז גדלות אבנים יקרות ליסד הבית אבני גזית: ויפסלו
בני שלמה ובני חירום והגבלים ויכינו העצים והאבנים
לבנות הבית:
ח ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני-
ישראל מארץ-מצרים בשנה הרביעית בחדש זו הוא
החדש השני למלך שלמה על-ישראל ויבן הבית ליהוה:
ט והבית אשר בנה המלך שלמה ליהוה ששים-אמה
י ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו: והאולם על-
פני היכל הבית עשרים אמה ארכו על-פני רחב הבית
יא עשר באמה רחבו על-פני הבית: ויעש לבית חלוני
יב שקפים אטמים: ויבן על-קיר הבית יצוע סביב את-
קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב:
יג היצוע התחתנה חמש באמה רחבה והתיכנה שש
באמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה כי מגרעות
נתן לבית סביב חוצה לבלתי אחז בקירות הבית:
יד והבית בהבנתו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן
טו כל-כלי ברזל לא-נשמע בבית בהבנתו: פתח הצלע
התיכנה אל-כתף הבית הימנית ובלולים יעלו על-
טז התיכנה ומן-התיכנה אל-השלשים: ויבן את-הבית
יז ויכלהו ויספן את-הבית גבים ושדרת בארזים: ויבן
את-היצוע על-כל-הבית חמש אמות קומתו ויאחז את-
יח הבית בעצי ארזים: ויהי דבר-יהוה אל-שלמה
יט לאמר: הבית הזה אשר-אתה בנה אם-תלך בחקתי
ואת-משפטי תעשה ושמרת את-כל-מצותי ללכת בהם

תרגום יא

הון בלבנן. תרין ירחין, גבר בביתיה. ואדנירם, ממנא על מסקי מסין: ד) והוו לשלמה. שבעין אלפין, דנטלין בכתפא. ותמנן אלפין, דפסלין בטורא: ה) בר. מרבני אסטרטיגיא, דממנן על עבידתא דלשלמה. תלתא אלפין, ותלת מאה. דמפלחין בעמא. דעבדין, בעבידתא: ו) ופקיד מלכא. ועקרו, אבנין רברבן. אבנין טבן. לשכללא ביתא, אבנין פסילן: ז) ופסלו. ארדיכלי שלמה. וארדיכלי חירום, וארגובליא. ואתקינו. אעיא ואבניא, למבני ביתא: ח) והוה, בארבע מאה ותמנן שנין. למפק בני ישראל מארעא, דמצרים. בשתא רביעיתא, בירח זיו בצניא. הוא, ירחא תניינא. לממלך שלמה, על ישראל. ובנא ביתא, קדם יי: ט) וביתא. דבנא. מלכא שלמה, קדם יי. שתין אמין ארכיה, ועשרין פתייה. ותלתין אמין, רומיה: י) ואולמא. על אפי, היכלא דביתא. עשרין אמין, ארכיה. על אפי, פתיא דביתא. עשר אמין. פתיה, על אפי ביתא: יא) ועבד לביתא. כוין פתיחן מלגיו, וסתימן מלברא. וחפין, כלינסא. בית אבהת, רישי שרית ארזיא: יב) ובנא על כתלי ביתא זיוא, סחור סחור. אקיף ית כתלי ביתא, זיוא, סחור סחור. להיכלא, ולבית כפורי. ועבד מחציא, סחור סחור: יג) מחצתא ארעיתא, חמיש אמין פתיה. ומציעיתא, שית אמין פתיה. ותליתיתא. שבע אמין, פתיה. ארי. נפקתא עבד לביתא סחור סחור לגיו, לברא מן מחציא. למהוי רישי שריתא, ניחן על זיזיא. ולא יהוין שריתא, מעברן בכתלי ביתא: יד) וביתא, באתבניותיה. אבנין שלמן מטקס, אתבני. וארזובין וחוללין, כל מן דברזל. לא אשתמע בביתא, באתבניותיה: טו) תרעא. דמחצתא ארעיתא. פתים לעיבר ביתא, מימינא. ובמסבתא. סלקין מן ארעיתא, לעליתא. באורח, מציעיתא: טז) ובנא ית ביתא, בהנתוכין. ועילא מנהון, סדרא דרכפת דמריש, אעי ארזיא: יז) ובנא ית תייקא, על כל ביתא. חמיש אמין, רומיה. וטליל ית ביתא, באעי ארזיא: יח) והוה פתגם נבואה, מן קדם יי. עם שלמה, למימר: יט) ביתא הדין, דאת בני. אם תהך בקימי, וית דיני תעביד. ותטר ית כל

יב) יציע קרי. יג) היציע קרי. יז) היציע קרי.

חלק הדקדוק

ו) הבית, ד' קמץ, וכל אתנח וסוף פסוק כוותיה, חה"ד. ז) ויפסלו, הוו געי, חה"ד. יא) חלוני שקפים, הטפחא בתיבת שקפים בתיגאן חה"ד. ובמקצת תיגאן מצאתי הטפחא בתיבת חלוני. יג) התחתונה, מלא וו. יד) שלמה מסע, תיבת שלמה במארכה, ותיבת מסע בטפחא בכל התיגאן, חה"ד. טו) ובלולים, הלמד דגש בכל ס"ת, חה"ד. ובתאג עתיק אחד מצאתי הלמד רפויה. יז) ויאחז, לא מפיק אלף בכל התיגאן, חה"ד.

וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ׃
וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ כ

הפטרת תצוה ביחזקאל סי' מ"ג

אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֵּד אֶת־ א
בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֺנֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ אֶת־
תָּכְנִית׃ וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ ב
וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְאֵת כָּל־חֻקֹּתָיו וְכָל־צוּרֹתָו
וְכָל־תּוֹרֹתָו הוֹדַע אוֹתָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־
צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם׃ זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת ג
עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִנֵּה־
זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת׃ וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה ד
אַמָּה וָטֹפַח וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה־רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ
סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ׃ וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד־ ה
הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת
וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה עַד־הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת
וְרֹחַב הָאַמָּה׃ וְהַהַרְאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת וּמֵהָאֲרִאֵיל וּלְמַעְלָה ו
הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע׃ וְהָאֲרִאֵיל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בִּשְׁתֵּים ז
עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ אֶל אַרְבַּעַת רְבָעָיו׃ וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע ח
עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל־אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ
וְהַגְּבוּל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק־לָהּ אַמָּה סָבִיב
וּמַעֲלֹתֵהוּ פְּנוֹת קָדִים׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַר ט
אֲדֹנָי יֱהוִה אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת
עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם׃ וְנָתַתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם י
אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע צָדוֹק הַקְּרֹבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה
לְשָׁרְתֵנִי פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת׃ וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־ יא
אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה וְאֶל־הַגְּבוּל
סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ׃ וְלָקַחְתָּ אֵת הַפָּר הַחַטָּאת יב
וּשְׂרָפוֹ בְּמִפְקַד הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ׃ וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי תַּקְרִיב יג
שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים לְחַטָּאת וְחִטְּאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר

פקודי, למהך בהון. ואקים ית פתגמי, עמך. דמלילית, עם דוד אבוך: כ) ואשרי שכינתי. בגו, בני ישראל. ולא ארחיק, ית עמי ישראל:

א) את בר אדם. חוי ית בית ישראל, ית ביתא. ויתכנעון, מחוביהון. וימשחון, ית טקוסיה ב) ואם יתכנעון, מכל דעבדו. במחזיהון, צורת ביתא. וטקוסיה. ומפקנוהי. ומעלנוהי וכל צורתיה. וית כל גזרתיה וכל צורתיה. וכל דחזי ליה, הודע יתהון. וכתוב, לעיניהון. ויטרון. ית כל צורתיה. וית כל גזירתיה, ויעבדון יתהון: ג) דא, אוריתא דביתא. על ריש טורא. כל תחומיה. סחור סחור, קדש קודשין. הא דא, אוריתא דביתא: ד) ואלין משחת מדבחא, באמיא. באמתא, דהיא אמה ופשך. ותשויתא אמתא, ואמתא פתיא. וגדנפא מקף לה על ספתה סחור סחור, זרתא חדא. ודין, טקוס מדבחא: ה) ומתשוית ארעא. עד מסמתא ארעיתא, תרתין אמין. ופתיא, אמתא חדא. וממסמתא זעירתא. עד מסמתא רבתא, ארבע אמין. ופתיא, אמתא: ו) ומדבחא, ארבע אמין. ומן מדבחא ולעילא. קרנתא, ארבע: ז) ומדבחא. תרתא עשרי, ארכא. בתרתא עשרי, פתיא. מרבע. על, ארבעא סטרוהי: ח) ומסמתא, ארבע עשרי אורכא. בארבע עשרי, פתיא. על, ארבעא סטרהא. וגדנפא מקף לה סחור סחור, פלגות אמתא. ותשויתא לה אמתא, סחור סחור. ומאתר דסלקין לה, מתפנן למדנחא: ט) ואמר לי. בר אדם. כדנן אמר, יי אלהים. אלין, גזרת מדבחא. ביום, אתעבדותיה. לאסקא עלוהי, עלתא. ולמזרק עלוהי, דם נכסת קודשיא: י) ותתן לכהניא ליואי. דאנון מזרעא דצדוק, דקריבין לפלחני. אמר יי אלהים, לשמשא קדמי. תור בר תורי, לחטתא: יא) ותסב מדמיה, ותתין. על ארבע קרנתיה, ועל ארבע, זוית מסמתא. ועל תחומא, סחור סחור. ותדכי יתיה, ותכפר עלוהי: יב) ותסב. ית, תורא דחטתא. ויוקדיניה, באתר דחזי לביתא. מברא, למקדשא: יג) וביומא תנינא. תקריב. צפיר בר עזין שלים, לחטתא.

ב) צורתיו קרי. צורתיו קרי. תורתיו כתיב וקרי. ו) ומהראל, כתיב וקרי. ז) והאריאל, כתיב וקרי.

חלק הדקדוק

א) מעונתיהם, חסר ו׳ בין נון לתיו. ב) וכל צורתיו, הוו געי. אתם, חסר ו׳. ג) סביב סביב, שתיהן בטעם שופר בלי פסיק. ח) אל ארבעת, הטפחה בתיבת ארבעת.

הפטרת תצוה

יד הַטְּאוּ בַּפָּר׃ בְּכַלּוֹתְךָ מֵחַטֵּא תַּקְרִיב פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים
טו וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תָּמִים׃ וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ
טז הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה׃ שִׁבְעַת
יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׂעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפַר בֶּן־בָּקָר וְאַיִל מִן־
יז הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ׃ שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
יח וְטִהֲרוּ אֹתוֹ וּמִלְאוּ יָדוֹ׃ וִיכַלּוּ אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בַיּוֹם
הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלוֹתֵיכֶם
וְאֶת־שַׁלְמֵיכֶם וְרָצָאתִי אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃

הפטרת כי תשא במלכים א׳ סי׳ י״ח

א וַיְהִי יָמִים רַבִּים וּדְבַר יְהוָה הָיָה אֶל־אֵלִיָּהוּ בַּשָּׁנָה
הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לֵךְ הֵרָאֵה אֶל־אַחְאָב וְאֶתְּנָה מָטָר
ב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ וַיֵּלֶךְ אֵלִיָּהוּ לְהֵרָאוֹת אֶל־אַחְאָב
ג וְהָרָעָב חָזָק בְּשֹׁמְרוֹן׃ וַיִּקְרָא אַחְאָב אֶל־עֹבַדְיָהוּ אֲשֶׁר
ד עַל־הַבָּיִת וְעֹבַדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה מְאֹד׃ וַיְהִי
בְּהַכְרִית אִיזֶבֶל אֵת נְבִיאֵי יְהוָה וַיִּקַּח עֹבַדְיָהוּ מֵאָה
נְבִאִים וַיַּחְבִּיאֵם חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה וְכִלְכְּלָם לֶחֶם
ה וָמָיִם׃ וַיֹּאמֶר אַחְאָב אֶל־עֹבַדְיָהוּ לֵךְ בָּאָרֶץ אֶל־כָּל־
מַעְיְנֵי הַמַּיִם וְאֶל כָּל־הַנְּחָלִים אוּלַי ׀ נִמְצָא חָצִיר וּנְחַיֶּה
ו סוּס וָפֶרֶד וְלוֹא נַכְרִית מֵהַבְּהֵמָה׃ וַיְחַלְּקוּ לָהֶם אֶת־
הָאָרֶץ לַעֲבָר־בָּהּ אַחְאָב הָלַךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד לְבַדּוֹ וְעֹבַדְיָהוּ
ז הָלַךְ בְּדֶרֶךְ־אֶחָד לְבַדּוֹ׃ וַיְהִי עֹבַדְיָהוּ בַּדֶּרֶךְ וְהִנֵּה
אֵלִיָּהוּ לִקְרָאתוֹ וַיַּכִּרֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו וַיֹּאמֶר הַאַתָּה זֶה
ח אֲדֹנִי אֵלִיָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ אָנִי לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה אֵלִיָּהוּ׃
ט וַיֹּאמֶר מֶה חָטָאתִי כִּי־אַתָּה נֹתֵן אֶת־עַבְדְּךָ בְּיַד אַחְאָב
י לַהֲמִיתֵנִי׃ חַי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אִם־יֶשׁ־גּוֹי וּמַמְלָכָה אֲשֶׁר
לֹא־שָׁלַח אֲדֹנִי שָׁם לְבַקֶּשְׁךָ וְאָמְרוּ אָיִן וְהִשְׁבִּיעַ אֶת־
יא הַמַּמְלָכָה וְאֶת־הַגּוֹי כִּי לֹא יִמְצָאֶכָּה׃ וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר
יב לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה אֵלִיָּהוּ׃ וְהָיָה אֲנִי ׀ אֵלֵךְ מֵאִתָּךְ
וְרוּחַ יְהוָה ׀ יִשָּׂאֲךָ עַל־אֲשֶׁר לֹא־אֵדָע וּבָאתִי לְהַגִּיד לְאַחְאָב
יג וְלֹא יִמְצָאֲךָ וַהֲרָגָנִי וְעַבְדְּךָ יָרֵא אֶת־יְהוָה מִנְּעֻרָי׃ הֲלֹא־

תרגום

וִידַכּוֹן, יָת מַדְבְּחָא. כְּמָא דְדַכִּיאוּ, בְּתוֹרָא: יד) בְּשֵׁיצָיוּתָךְ, מִלְדַכָּאָה. תְּקָרֵיב תּוֹר בַּר תּוֹרֵי, שְׁלִים. וּדְכַר מִן עָנָא, שְׁלִים: טו) וּתְקָרֵיבִנּוּן, קֳדָם יְיָ. וְיִתְּנוּן כָּהֲנַיָּא עֲלֵיהוֹן, מִלְחָא. וְיַסְּקוּן יָתְהוֹן. עֲלָתָא, קֳדָם יְיָ: טז) שִׁבְעָא יוֹמִין. תַּעֲבֵיד צְפִירָא דְחַטָּתָא, לְיוֹמָא. וְתוֹר בַּר תּוֹרֵי. וּדְכַר מִן עָנָא, שַׁלְמִין יַעְבְּדוּן: יז) שִׁבְעָא יוֹמִין. יְכַפְּרוּן, עַל מַדְבְּחָא. וִידַכּוֹן, יָתֵיהּ. וִיקָרְבוּן, קֻרְבָּנֵיהּ: יח) וְיַשְׁלְמוּן, יָת יוֹמַיָּא. וִיהֵי בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה, וּלְהַלָּאָה. [נ״י וּלְהַלָּא] יַעְבְּדוּן כָּהֲנַיָּא עַל מַדְבְּחָא, יָת עֲלָוָתְכוֹן וְיָת נִכְסַת קֻדְשֵׁיכוֹן. וְיִתְקַבַּל קֻרְבָּנְכוֹן בְּרַעֲוָא, קֳדָמַי. אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים:

עד״י

א) וַהֲוָה, לִזְמַן יוֹמִין סַגִּיאִין. וּפִתְגָם נְבוּאָה, מִן קֳדָם יְיָ. הֲוָה, עִם אֵלִיָּה. בְּשַׁתָּא תְּלִיתֵיתָא, לְמֵימַר. אִיזֵיל, אִתַּחְזֵי לְאַחְאָב. וְאַתֵּין מִטְרָא, עַל אַפֵּי אַרְעָא: ב) וַאֲזַל, אֵלִיָּה. לְאִתַּחְזָאָה, לְאַחְאָב וְכַפְנָא, תְּקֵיף בְּשֹׁמְרוֹן: ג) וּקְרָא אַחְאָב לְעוֹבַדְיָה, דִּמְמַנָּא עַל בֵּיתָא. וְעוֹבַדְיָה. הֲוָה דָּחֵיל חַטָאִין. מִן קֳדָם יְיָ לַחְדָּא: ד) וַהֲוָה, כַּד קַטִּילַת אִיזֶבֶל. יָת, נְבִיַּיָא דַּיְיָ. וּדְבַר עוֹבַדְיָה, מְאָה נְבִיִּין. וְאַטְמַרִינּוּן. (חַמְשִׁין) חַמְשִׁין גֻּבְרָא, בִּמְעָרְתָא. וְסוֹבַרִינּוּן, בְּלַחְמָא וּבְמַיָּא: ה) וַאֲמַר אַחְאָב, לְעוֹבַדְיָה. הַלֵּיךְ בְּאַרְעָא, עַל כָּל מַבּוּעֵי מַיָּא. וְעַל כָּל נַחְלַיָּא. מָאִם, נַשְׁכַּח עִשְׂבָּא. וּנְקַיֵּים, סוּסָוָן וְכוּדְנָוָן. וְלָא נִפְסוּק, מִבְּעִירָא: ו) וּפַלִּיגוּ לְהוֹן. יָת אַרְעָא, לְמֶעְבַּר בַּהּ. אַחְאָב. הַלֵּיךְ בְּאוֹרְחָא חֲדָא, בִּלְחוֹדוֹהִי. וְעוֹבַדְיָה. הַלֵּיךְ בְּאוֹרְחָא חֲדָא, בִּלְחוֹדוֹהִי: ז) וַהֲוָה עוֹבַדְיָה, בְּאוֹרְחָא. וְהָא אֵלִיָּה, לְקַדָּמוּתֵיהּ. וְאִשְׁתְּמוֹדְעֵיהּ, וּנְפַל עַל אַפּוֹהִי. וַאֲמַר. הַאַתְּ דֵּין, רִבּוֹנִי אֵלִיָּה: ח) וַאֲמַר לֵיהּ, אֲנָא. אִיזֵיל. אֵימַר לְרִבּוֹנָךְ, הָא אֵלִיָּה: ט) וַאֲמַר, מָא חָבִית. אֲרֵי אַתְּ. מָסַר יָת עַבְדָּךְ. בִּידָא דְאַחְאָב, לְמִקְטְלִי: י) קַיָּם הוּא, יְיָ אֱלָהָךְ. אִם אִית עַם וּמַלְכוּ. דְּלָא שְׁלַח רִבּוֹנִי לְתַמָּן, לְמִבְעָךְ. וַאֲמַרוּ (נ״י וְאָמְרִין), לָא הֲוָה כָא. וּמוֹמֵי יָת מַלְכוּתָא, וְיָת עַמָּא. אֲרֵי, לָא מַשְׁכַּח לָךְ: יא) וּכְעַן, אַתְּ אָמַר. אִיזֵיל. אֵימַר לְרִבּוֹנָךְ, הָא אֵלִיָּה: יב) וִיהֵי. עַד דַּאֲנָא, אָזֵיל מִלְוָתָךְ. וְרוּחָא מִן קֳדָם יְיָ יִטְּלִינָּךְ, לַאֲתַר דְּלָא אֲדַע. וְאֵהָךְ, לְחַוָּאָה לְאַחְאָב. וְלָא יַשְׁכְּחִינָּךְ וְיִקְטְלִינַּנִי. וְעַבְדָּךְ. דָּחֵיל חַטָאִין מִן קֳדָם יְיָ, מִזְּעוּרָי: יג) הֲלָא אִתְחַוָּא לְרִבּוֹנִי, יָת דַּעֲבַדִית.

יז) וכפרו כתיב, וקרי יכפרו. ידיו קרי.

חלק הדקדוק

יד) בקצת תיגאן ככלותך בכף. טו) והקרבתם, התיו קמץ. ומסיר עלה ל׳, גם בירושלמיים כן בקמץ. חה״ד. והעלו אותם. תיבת אותם בטפחה ותיבת עלה במארכה. יח) בין תיבת הימים לתיבת והיה, פסקא אמצע פסוק. ב) והרעב חזק, הטפחה תיבת חזק גם בכ״ד גדול, חה״ד. ד) ויחביאם, הוו געי. ו) ויחלקו הוו געי.

הגד לאדני את אשר־עשיתי בהרג איזבל את נביאי
יהוה ואחבא מנביאי יהוה מאה איש חמשים חמשים
איש במערה ואכלכלם לחם ומים: ועתה אתה אמר יד
לך אמר לאדניך הנה אליהו והרגני: ויאמר אליהו טו
חי יהוה צבאות אשר עמדתי לפניו כי היום אראה
אליו: וילך עבדיהו לקראת אחאב ויגד־לו וילך אחאב טז
לקראת אליהו: ויהי כראות אחאב את־אליהו ויאמר יז
אחאב אליו האתה זה עכר ישראל: ויאמר לא עכרתי יח
את־ישראל כי אם־אתה ובית אביך בעזבכם את־מצות
יהוה ותלך אחרי הבעלים: ועתה שלח קבץ אלי את־ יט
כל־ישראל אל־הר הכרמל ואת־נביאי הבעל ארבע
מאות וחמשים ונביאי האשרה ארבע מאות אכלי שלחן
איזבל: וישלח אחאב בכל־בני ישראל ויקבץ את־ כ
הנביאים אל־הר הכרמל: ויגש אליהו אל־כל־העם כא
ויאמר עד־מתי אתם פסחים על־שתי הסעפים אם־יהוה
האלהים לכו אחריו ואם־הבעל לכו אחריו ולא־ענו
העם אתו דבר: ויאמר אליהו אל־העם אני נותרתי כב
נביא ליהוה לבדי ונביאי הבעל ארבע־מאות וחמשים
איש: ויתנו־לנו שנים פרים ויבחרו להם הפר האחד כג
וינתחהו וישימו על־העצים ואש לא ישימו ואני אעשה
את־הפר האחד ונתתי על־העצים ואש לא אשים:
וקראתם בשם אלהיכם ואני אקרא בשם־יהוה והיה כד
האלהים אשר־יענה באש הוא האלהים ויען כל־העם
ויאמרו טוב הדבר: ויאמר אליהו לנביאי הבעל בחרו כה
לכם הפר האחד ועשו ראשנה כי אתם הרבים וקראו
בשם אלהיכם ואש לא תשימו: ויקחו את־הפר אשר־ כו
נתן להם ויעשו ויקראו בשם־הבעל מהבקר ועד־
הצהרים לאמר הבעל עננו ואין קול ואין ענה ויפסחו
על־המזבח אשר עשה: ויהי בצהרים ויהתל בהם כז

כד קטילת איזבל. ית נביא דיי. ואטמרית מנביא דיי, מאה גברא. חמשין חמשין גברא, במערתא. וסוברתינון, בלחמא ובמיא: יד) וכען, את אמר. איזיל. אימר לרבונך, הא אליה. ויקטלינני: טו) ואמר אליה. קים הוא, יי צבאות. דמשמישנא, קדמוהי. ארי יומא דין, אתחזי ליה: טז) ואזל עובדיה. לקדמות אחאב, וחוי ליה. ואזל אחאב, לקדמות אליה: יז) והוה. כד חזא אחאב, ית אליה. ואמר אחאב, ליה. האת דין, עכריה דישראל: יח) ואמר. לא עכרית, ית ישראל. אלהין את, ובית אבוך. בדשבקתון, ית פקודיא דיי. ואזלתון, בתר בעליא: יט) וכען. שלח כנוש לותי. ית כל ישראל, לטור כרמלא. וית נביי בעלא, ארבע מאה וחמשין. ונביי אשירתא, ארבע מאה. אכלי, פתורא דאיזבל: כ) ושלח אחאב, בכל בני ישראל. וכנש ית נביי שקרא, לטור כרמלא: כא) וקריב אליה, לות כל עמא. ואמר, עד אימתי. אתון פליגין, לתרתין פלגוון. הלא יי הוא אלהים, פלחו קדמוהי בלחודוהי. ולמא אתון טען בתר בעלא, דלית ביה צרוך. ולא אתיבו עמא. יתיה, פתגם: כב) ואמר אליה, לעמא. אנא. אשתארית נביא. קדם יי, בלחודי. ונביי בעלא. ארבע מאה וחמשין גוברא: כג) ויתיהבון לנא, תרין תורין. ויבחרון להון תורא חד, ויהדמוניה. וישוון, על אעיא. ואישתא, לא ישוון. ואנא. אעביד, ית תורא חד. ואתין, על אעיא. ואישתא, לא אשוי: כד) ותקרון, בשום טעוותכון. ולא תתענון, מן קדם דלית בהון צרוך. ברם אנא אצלי, בשמא דיי. וישלח מימריה ויחית אישתא, (מן שמיא). ארי יי הוא אלהים. ואתיב כל עמא. ואמרו, תקין פתגמא: כה) ואמר אליה, לנביי בעלא. בחרו לכון. תורא חד, ועבידו קדמותא. ארי אתון סגיאין. ותקרון, בשום טעותכון. ואישתא, לא תשוון: כו) ונסיבו. ית תורא דיהב להון, ועבדו. וקרו, בשום בעלא. מצפרא ועד עדן טיהרא למימר, בעלא עניא. ולית קל, ולית דעני. ומשתטן. על איגורא, דעבד: כז) והוה בעדן טיהרא, וחייך בהון אליה. ואמר קרו

חלק הדקדוק

טו) ויאמר, בתרין פשטין. כה) במקצת תיגאן האחד בטעם רביע. כו) ויעשו, הב געי. הצהרים, הוו געי, וכן בכולהו בצהרים, הצהרים, הה"ד, ויפסחו, בזקף בלבד, והוו געי.

אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר קִרְאוּ בְקוֹל־גָּדוֹל כִּי־אֱלֹהִים הוּא כִּי־שִׂיחַ
כז וְכִי־שִׂיג לוֹ וְכִי־דֶרֶךְ לוֹ אוּלַי יָשֵׁן הוּא וְיִקָץ: וַיִּקְרְאוּ
בְּקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת וּבָרְמָחִים עַד־
כט שְׁפָךְ־דָּם עֲלֵיהֶם: וַיְהִי כַּעֲבֹר הַצָּהֳרַיִם וַיִּתְנַבְּאוּ עַד
ל לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה וְאֵין־קוֹל וְאֵין־עֹנֶה וְאֵין קָשֶׁב: וַיֹּאמֶר
אֵלִיָּהוּ לְכָל־הָעָם גְּשׁוּ אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ כָל־הָעָם אֵלָיו וַיְרַפֵּא
לא אֶת־מִזְבַּח יְהֹוָה הֶהָרוּס: וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי־יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהֹוָה
לב אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ: וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים
מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהֹוָה וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם זֶרַע סָבִיב
לג לַמִּזְבֵּחַ: וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּח אֶת־הַפָּר וַיָּשֶׂם עַל־
לד הָעֵצִים: וַיֹּאמֶר מִלְאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מַיִם וְיִצְקוּ עַל־
הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמֶר שַׁלֵּשׁוּ
לה וַיְשַׁלֵּשׁוּ: וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־הַתְּעָלָה
לו מִלֵּא־מָיִם: וַיְהִי | בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא
וַיֹּאמַר יְהֹוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי־
אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי עַבְדֶּךָ וּבִדְבָרְיךָ עָשִׂיתִי אֵת
לז כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: עֲנֵנִי יְהֹוָה עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה
כִּי־אַתָּה יְהֹוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת־לִבָּם אֲחֹרַנִּית:
לח וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהֹוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הָעֵצִים וְאֶת־
הָאֲבָנִים וְאֶת־הֶעָפָר וְאֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעָלָה לִחֵכָה:
לט וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהֹוָה הוּא
מ הָאֱלֹהִים יְהֹוָה הוּא הָאֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לָהֶם
תִּפְשׂוּ | אֶת־נְבִיאֵי הַבַּעַל אִישׁ אַל־יִמָּלֵט מֵהֶם וַיִּתְפְּשׂוּם
מא וַיּוֹרִדֵם אֵלִיָּהוּ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן וַיִּשְׁחָטֵם שָׁם: וַיֹּאמֶר
אֵלִיָּהוּ לְאַחְאָב עֲלֵה אֱכֹל וּשְׁתֵה כִּי־קוֹל הֲמוֹן הַגָּשֶׁם:
מב וַיַּעֲלֶה אַחְאָב לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְאֵלִיָּהוּ עָלָה אֶל־רֹאשׁ
מג הַכַּרְמֶל וַיִּגְהַר אַרְצָה וַיָּשֶׂם פָּנָיו בֵּין בִּרְכָּו: וַיֹּאמֶר אֶל־
נַעֲרוֹ עֲלֵה־נָא הַבֵּט דֶּרֶךְ־יָם וַיַּעַל וַיַּבֵּט וַיֹּאמֶר אֵין

בקל רב, ארי אתון אמרין, דחלא הוא. דלמא
שועי ליה, או אשתדפא אשתדיף. או אורח,
הוה ליה. או דלמא דמוך הוא, ויתער: כח)
וקרו, בקל רב. ואתהממו, כנמוסיהון. בסיפין,
וברמחין. עד דאשתפיך דמא, עליהון: כט)
והוה, כמעבר טיהרא. ואשתטיאו. עד, למסק
מנחתא. ולית קל ולית דעני, ולית דמצית:
ל) ואמר אליה לכל עמא, קרבו לותי. וקריבו
כל עמא, לותיה. ובנא. ית מדבחא דיי,
דהוה מפגר: לא) ונסיב אליה. תרתא עשרי,
אבניא. כמנין, שבטי בני יעקב. דהוה פתגמא
דיי עמיה, למימר. ישראל, יהי שמך: לב)
ובנא ית אבניא. מדבחא, בשמא דיי. ועבד
מזקתא. כבית סאתן, זרעא. סחור סחור,
למדבחא: לג) וסדר, ית אעיא. ונתח, ית
תורא. ושוי, על אעיא: לד) ואמר. מלו
ארבעא כדין, מיא. ואריקו על עלתא, ועל
אעיא. ואמר תנו, ותנו. ואמר תליתו,
ותליתו: לה) ואזלו מיא. סחור סחור, למדבחא.
ואף ית מזקתא, מלא מיא: לו) והוה, במסק
מנחתא. וקריב. אליה נביא, ואמר. יי.
אלהיה דאברהם, יצחק וישראל. יומא דין
יתידע. ארי את יי. דשכינתך שריא בישראל,
ואנא עבדך. ובפתגמך עבדית. ית כל
פתגמיא, האלין: לז) קביל צלותי יי באישתא,
קביל צלותי במטר. וידעון עמא הדין,
במעבדך להון נסא. ארי את, יי אלהים. ואת
ברחמתך יתהון, משתאיל להון במימרך,
לאתבותהון לדחלתך. ואנון. יהבו ית לבהון,
פליג: לח) ונפלת אישתא, מן קדם יי. ואכלת,
ית עלתא וית אעיא. וית אבניא, וית עפרא.
וית מיא דבמזקתא, לחיכת: לט) וחזא, כל
עמא. ונפלו, על אפיהון. ואמרו. יי, הוא
אלהים. יי, הוא אלהים: מ) ואמר אליה,
להון. אחודו, ית נביי בעלא. אנש. לא
ישתיזב מנהון, ואחדונון. ואחתנון אליה, לנחלא
דקישון. ונכיסנון, תמן: מא) ואמר אליה,
לאחאב. סק, אכול ואשתי. ארי קל, אתרגושת
מטרא: מב) וסליק אחאב, למיכל ולמשתי.
ואליה. סליק לריש כרמלא, וגחין לארעא.
(י"נ על ארעא) ושוי אפוהי, בין ברכוהי: מג)
ואמר לעולימיה. סק כען סכי, לאורח מערבא.

לו * ובדבריך, יתיר יוד. מב) ברכיו קרי.

חלק הדקדוק

כז) ויקראו, הוו געי. כט) ויתנבאו, היוד געי. לד) ויצקו, בגעאי והשוא נע. חה"ד. מ) ויתפשום, הוו בגעיא. חה"ד.

הפטרת כי תשא

מד מְאוּמָה וַיֹּאמֶר שֻׁב שֶׁבַע פְּעָמִים: וַיְהִי בַּשְּׁבִעִית וַיֹּאמֶר
הִנֵּה־עָב קְטַנָּה כְּכַף־אִישׁ עֹלָה מִיָּם וַיֹּאמֶר עֲלֵה אֱמֹר
מה אֶל־אַחְאָב אֱסֹר וָרֵד וְלֹא יַעַצָרְכָה הַגָּשֶׁם: וַיְהִי | עַד־
כֹּה וְעַד־כֹּה וְהַשָּׁמַיִם הִתְקַדְּרוּ עָבִים וְרוּחַ וַיְהִי גֶּשֶׁם
גָּדוֹל וַיִּרְכַּב אַחְאָב וַיֵּלֶךְ יִזְרְעֶאלָה:

הפטרת ויקהל במלכים א. סי׳ ז׳

א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת־חִירָם
ב מִצֹּר: בֶּן־אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ־
צֹרִי חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וַיִּמָּלֵא אֶת־הַחָכְמָה וְאֶת־הַתְּבוּנָה
וְאֶת־הַדַּעַת לַעֲשׂוֹת כָּל־מְלָאכָה בַּנְּחֹשֶׁת וַיָּבוֹא אֶל־
ג הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־מְלַאכְתּוֹ: וַיָּצַר אֶת־שְׁנֵי
הָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמַת הָעַמּוּד
הָאֶחָד וְחוּט שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה אַמָּה יָסֹב אֶת־הָעַמּוּד הַשֵּׁנִי:
ד וּשְׁתֵּי כֹתָרֹת עָשָׂה לָתֵת עַל־רָאשֵׁי הָעַמּוּדִים מֻצַק
נְחֹשֶׁת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמַת הַכֹּתֶרֶת הָאֶחָת וְחָמֵשׁ אַמּוֹת
ה קוֹמַת הַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית: שְׂבָכִים מַעֲשֵׂה שְׂבָכָה גְּדִלִים
מַעֲשֵׂה שַׁרְשְׁרוֹת לַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שִׁבְעָה
ו לַכֹּתֶרֶת הָאֶחָת וְשִׁבְעָה לַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית: וַיַּעַשׂ אֶת־
הָעַמּוּדִים וּשְׁנֵי טוּרִים סָבִיב עַל־הַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת
אֶת־הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָרִמֹּנִים וְכֵן עָשָׂה לַכֹּתֶרֶת
ז הַשֵּׁנִית: וְכֹתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוּשַׁן
ח בָּאוּלָם אַרְבַּע אַמּוֹת: וְכֹתָרֹת עַל־שְׁנֵי הָעַמּוּדִים גַּם־
מִמַּעַל מִלְּעֻמַּת הַבֶּטֶן אֲשֶׁר לְעֵבֶר שְׂבָכָה וְהָרִמּוֹנִים
ט מָאתַיִם טֻרִים סָבִיב עַל הַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית: וַיָּקֶם אֶת־
הָעַמֻּדִים לְאֻלָם הַהֵיכָל וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּד הַיְמָנִי וַיִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ יָכִין וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּד הַשְּׂמָאלִי וַיִּקְרָא אֶת־
י שְׁמוֹ בֹּעַז: וְעַל רֹאשׁ הָעַמּוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוֹשָׁן וַתִּתֹּם
מְלֶאכֶת הָעַמּוּדִים:

וסליק, וסכא. נאמר, לית מדעם. נאמר. תוב, שבע זמנין: מד) והוה, בזמנא שביעיתא. נאמר. הא ענגא. זעירא כפסת יד גבר, סלקא ממערבא. נאמר. סק אימר לאחאב, אזדרז וחות. ולא יעכבנך, מטרא: מה) והוה, עד דמזדרז ונחית. ושמיא אתחפיאו, ענגין ורוחא. והוה, מטר סגי. ורכיב אחאב, נאזל ליזרעאל: עד״י

א) ושלח, מלכא שלמה. ודבר ית חירם, מצר: ב) בר אתתא ארמלתא הוא, משבטא דבית נפתלי. ואבוהי גבר צורי, אומן בעבידת נחשא. ואתמלי. ית חכמתא וית סכלתנותא, וית דעתא. למעבד כל עבידא, בנחשא. ואתא, לות מלכא שלמה. ועבד, ית כל עבידתיה: ג) וצר. ית תרין עמודיא, נחשא. תמני עשרי, אמין. ארכיה, דעמודא חד. וחוט משח תרתא עשרי אמין, מצף ליה. וכן, לעמודא תנינא: ד) ותרתין קרנתון, עבד. למתן. על רישי עמודיא, מתך נחשא. חמיש אמין. רומה, דקרנתא חדא. וחמיש אמין. רומה, דקרנתא תנייתא: ה) סריגין, עובד סריגו. קליעין, עובד גדילו. לקרנתון. דעל, ריש עמודיא. שבעא, לקרנתא חדא. ושבעה, לקרנתא תנייתא: ו) ועבד, ית עמודיא. תרין סדרין סחור סחור, על סריגתא חדא. לכסאה ית קרנתון, דעל ריש רמוניא. וכן עבד. לקרנתא, תנייתא: ז) וקרנתון. דעל, ריש עמודיא. עובד שושנתא, לקיט באולמא. ארבע, אמין: ח) וקרנתון. על תרין, עמודיא. אף מלעילא, מלקביל דבקא. דלעיבר, סריגתא. ורמוניא מאתן סדרין עבידין לה, סחור סחור. על, קרנתא תנייתא: ט) נאקים, ית עמודיא. לאולמא, דהיכלא. נאקים ית עמודא, דימינא. וקרא ית שמיה, יכין. נאקים ית עמודא, דשמאלא. וקרא ית שמיה, בעז: י) ועל. ריש עמודיא, עובד שושנתא. ושלימת, עבידת עמודיא: עד״י:

ח) השבכה קרי.

חלק הדקדוק

מה) התקדרו, ההא געי. חה״ד. א) וישלח, כאן תחלת פסקא. חה״ד. ב) אלמנה הוא, בטעם אזיל ואתי בס״ת. חה״ד. ד) מצק, אין בצדי דגש והוא רפי כי ראוי היה להיות מלא. חה״ד.

א וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיּוֹרוֹת
וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
ב הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה׃ עַמֻּדִים
שְׁנַיִם וְגֻלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁתָּיִם
וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר
ג עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים׃ וְאֶת־הָרִמֹּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי
הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמֹּנִים לַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־
ד שְׁתֵּי גֻּלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים׃ וְאֶת־הַמְּכֹנוֹת
ה עֶשֶׂר וְאֶת־הַכִּיֹּרֹת עֲשָׂרָה עַל־הַמְּכֹנוֹת׃ וְאֶת־הַיָּם הָאֶחָד
ו וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר תַּחַת הַיָּם׃ וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־
הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֹהֶל אֲשֶׁר עָשָׂה
ז חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרָט׃ בְּכִכַּר
הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין
ח צָרְתָן׃ וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד מְאֹד לֹא
ט נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת׃ וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים
אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו
י לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב׃ וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאל
לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרֹת וְהַמֶּלְקַחַיִם זָהָב׃
יא וְהַסִּפּוֹת וְהַמְזַמְּרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב
סָגוּר וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים
לְדַלְתֵי הַבַּיִת לַהֵיכָל זָהָב׃ י

א) וַעֲבַד חִירוֹם. יָת כִּיּוֹרַיָא. וְיָת מַגְרוֹפְיָתָא, וְיָת מִזְרְקַיָא. וְשֵׁיצֵי חִירָם. לְמֶעְבַּד, יָת כָּל עֲבִידְתָא. דַעֲבַד. לְמַלְכָּא שְׁלֹמֹה, בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃ ב) עַמּוּדַיָא תְּרֵין. וְאַגָּנֵי קַרְנָתְהוֹן. דְּעַל רֵישׁ עַמּוּדַיָא, תַּרְתֵּין. וְסָרִיגָתָא תַּרְתֵּין. לְכַסָּאָה יָת תַּרְתֵּין, אַגָּנֵי קַרְנָתְהוֹן. דְּעַל, רֵישׁ עַמּוּדַיָא׃ ג) וְיָת רִמּוֹנַיָא. אַרְבַּע מְאָה, לְתַרְתֵּין סָרִיגָתָא. תְּרֵין סִדְרִין דְּרִמּוֹנִין, לְסָרִיגְתָא חֲדָא. לְכַסָּאָה. יָת תַּרְתֵּין, אַגָּנֵי קַרְנָתְהוֹן. דְּעַל, אַפֵּי עַמּוּדַיָא׃ ד) וְיָת בְּסִיסַיָא, עֲשַׂר. וְיָת כִּיּוֹרַיָא עַשְׂרָא, עַל בְּסִיסַיָא׃ ה) וְיָת יַמָּא, חַד. וְיָת תּוֹרֵי תְּרֵי עֲשַׂר, תְּחוֹת יַמָּא׃ ו) וְיָת דּוּדַיָא וְיָת מַגְרוֹפְיָתָא, וְיָת מִזְרְקַיָא. וְיָת, כָּל מָנַיָא הָאִלֵּין. כְּעוֹבַד מָנֵי מַשְׁכְּנָא, דַעֲבַד מֹשֶׁה, כֵּן עֲבַד חִירָם. לְמַלְכָּא שְׁלֹמֹה, בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ. נְחָשׁ, טָב׃ ז) בְּמֵישַׁר יַרְדְּנָא, אַתִּיכִנּוּן מַלְכָּא. בְּעוֹבִי, גַרְגִישְׁתָא. בֵּין סֻכּוֹת, וּבֵין צָרְתָן׃ ח) וְאַצְנַע שְׁלֹמֹה, יָת כָּל מָנַיָא. מִסְּגֵי, לַחֲדָא לַחֲדָא. לֵית סוֹף, לְמַתְקַל נְחָשָׁא׃ ט) וַעֲבַד שְׁלֹמֹה. יָת כָּל מָנַיָא. דִּבְבֵית, מַקְדְּשָׁא דַיְיָ. יָת, מַדְבְּחָא דְדַהֲבָא. וְיָת פָּתוֹרָא. דַעֲלוֹהִי לְחֵים אַפַּיָא, דַּהֲבָא׃ י) וְיָת מְנָרְתָא. חֲמֵשׁ מִיַּמִּינָא. וַחֲמֵשׁ מִשְּׂמָאלָא. וּקְדָם בֵּית כַּפּוֹרֵי, דַּהֲבָא טָבָא. וְשׁוֹשַׁנַּיָא וּבוֹצִינַיָא. וְצֵיבְתַיָא, דַּהֲבָא׃ יא) וְקוּלַיָא. וּמְזַמְּרַיָא וּמִזְרְקַיָא. וּבָזִכַּיָא וּמַחְתְּיָתָא, דַּהֲבָא טָבָא. וּמִגְלְסַיָא. לְדַשֵּׁי בֵיתָא גַוָּאָה, לְקֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָא. לְדַשֵּׁי בֵיתָא. לְהֵיכְלָא, דַּהֲבָא׃ עד״י

ז) האלה קרי.

חלק הדקדוק

א) הכיורות, הטעם על הכף. ב) צרתן, בכל התיגאן אין בצדי געיא והשוא נח וכ״ה בירושלמיים, והתיו רפי, ועיניך לנכח יביטו אות ומופת בנקוד התרגום שבתיגאן שכן הוא. חה״ד. ובמקצת תיגאן התיו דגש.

ברכות ההפטרה

עפ"י נוסח תימן

לפניה יברך: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק:

לאחריה יברך: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה מְדַבֵּר וּמְקַיֵּם אֲשֶׁר כָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק. נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל נֶאֱמָן אָתָּה בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲגוּמַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִנְקוֹם נָקָם מְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתִבָּנֶה מְהֵרָה בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

אֶת צֶמַח דָּוִד מְהֵרָה תַצְמִיחַ וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדוּשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִים אֶת שְׁמָךְ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת. אָמֵן: ואם חל ת"ב או ר"ח להיות בשבת מזכיר ענין היום בברכה זו (באמצע) כמו שמזכיר בתפלה.

לשלש רגלים עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים (בשבת וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה) וְעַל יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה (לפסח וְעַל יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה) (לשבועות וְעַל יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה) (לסוכות וְעַל יוֹם חַג הַסּוּכּוֹת הַזֶּה) (לשמיני עצרת וְעַל יוֹם הַחַג שְׁמִינִי עֲצֶרֶת הַזֶּה) שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדוּשָּׁה (בשבת וְלִמְנוּחָה) לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִים אֶת שְׁמָךְ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ (לשבת הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

לראש השנה עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים (בשבת וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה) וְעַל יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדוּשָּׁה (בשבת וְלִמְנוּחָה) לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִים אֶת שְׁמָךְ וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (בשבת הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן: אָמֵן:

ליום כפור

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים (בשבת אומר וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה) וְעַל יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה לִקְדוּשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִים אֶת שְׁמָךְ וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל מְקַדֵּשׁ (בשבת הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

לתשעה באב

רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֵבָה הַשּׁוֹמֵמָה הַנְּתוּנָה בְּיַד זָרִים הַיּוֹשֶׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ חָפוּי כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלָדָה וַיְבַלְּעוּהָ לִגְיוֹנִים וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְּסִילִים. וַיִּתְּנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ. עַל כֵּן צִיּוֹן בְּמַר תִּבְכֶּה. וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ. לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם מֵעַי מֵעַי עַל הֲרוּגֵיהֶם. רְאֵה יְהוָה וְהַבִּיטָה וְרַחֵם שׁוֹמְמוֹתֶיהָ וְנַחֲמֶיהָ כִּי אַתָּה יְהוָה בָּאֵשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ כַּכָּתוּב וַאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נְאֻם יְהוָה חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם: את צמח

הפטרת ויקרא

הפטרת ויקרא בישעיה סי׳ מ״ג מ״ד

א עַם־זוּ יָצַרְתִּי
ב לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ׃ וְלֹא־אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי־יָגַעְתָּ בִּי
ג יִשְׂרָאֵל׃ לֹא־הֵבֵיאתָ לִּי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ וּזְבָחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי
ד לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה׃ לֹא־קָנִיתָ
לִּי בַכֶּסֶף קָנֶה וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי
ה בְּחַטֹּאותֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֺנֹתֶיךָ׃ אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה
ו פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׃ הַזְכִּירֵנִי נִשָּׁפְטָה
ז יָחַד סַפֵּר אַתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק׃ אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן חָטָא
ח וּמְלִיצֶיךָ פָּשְׁעוּ בִי׃ וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ וְאֶתְּנָה לַחֵרֶם
יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים׃
ט וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל בָּחַרְתִּי בוֹ׃ כֹּה־אָמַר
יְהוָה עֹשֶׂךָ וְיֹצֶרְךָ מִבֶּטֶן יַעְזְרֶךָּ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב
יא וִישֻׁרוּן בָּחַרְתִּי בוֹ׃ כִּי אֶצָּק־מַיִם עַל־צָמֵא וְנֹזְלִים עַל־
יב יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל־זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי עַל־צֶאֱצָאֶיךָ׃ וְצָמְחוּ
יג בְּבֵין חָצִיר כַּעֲרָבִים עַל־יִבְלֵי־מָיִם׃ זֶה יֹאמַר לַיהוָה
אֲנִי וְזֶה יִקְרָא בְשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ לַיהוָה וּבְשֵׁם
יד יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ
יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים׃

הפטרת צו בירמיה סי׳ ז׳

א כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
ב עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל־זִבְחֵיכֶם וְאִכְלוּ בָשָׂר׃ כִּי לֹא־דִבַּרְתִּי
אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאָ אוֹתָם מֵאֶרֶץ
ג מִצְרָיִם עַל־דִּבְרֵי עוֹלָה וָזָבַח׃ כִּי אִם־אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְקוֹלִי וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים
וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם וַהֲלַכְתֶּם בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה
ד אֶתְכֶם לְמַעַן יִיטַב לָכֶם׃ וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנָם
וַיֵּלְכוּ בְּמֹעֵצוֹת בִּשְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע וַיִּהְיוּ לְאָחוֹר וְלֹא
ה לְפָנִים׃ לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר יָצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

תרגום א

א) עַמָא דֵין, אַתְקֵינִית לְפוּלְחָנִי. בְּתוּשְׁבַּחְתִּי, יְהוֹן מִשְׁתָּעַן: ב) אֲמִיר עַל יְדֵי נְבִיַּיָא (ינ״י נְבִיָא) וְלָא בְּפוּלְחָנִי עֲרַעְתּוּן, דְּבֵית יַעֲקֹב. אֲרֵי לְאֵיתוֹן בְּאוּלְפַן אוֹרָיְתִי, יִשְׂרָאֵל: ג) לָא אֵיתֵיתָא קֳדָמַי, אִמְּרִין לַעֲלָא. (ינ״י לַעֲלָתָא) וְנִכְסַת קוּדְשָׁךְ, לָא יַקְרְתָּא קֳדָמַי. לָא אַסְגֵיתִי עֲלָךְ, בְּקוּרְבָּנִין. וְלָא אַתְקֵיפִית עֲלָךְ, בִּלְבוֹנְתָא: ד) לָא זְבֵינְתָא קֳדָמַי בִּכְסַף, קְנֵי בְסַם. וּתְרַב נִכְסַת קוּדְשָׁךְ, לָא דְהֵינְתָּא עַל מַדְבְּחִי. בְּרַם. אַסְגֵיתָא קֳדָמַי, בְּחוֹבָךְ. אַתְקֵיפְתָּא קֳדָמַי, בַּעֲוָיָתָךְ: ה) אֲנָא אֲנָא הוּא. שָׁבֵיק לְחוֹבָךְ, בְּדִיל שְׁמִי. וּהְטָאָךְ, (ינ״י נַחֲטָאָךְ) לָא יִדְּכְרוּן: ו) אֵימַר כְּעַן, נְדִין (ינ״י נְדוֹן) כַּחֲדָא. אִשְׁתַּעֵי אַתְּ, אִם תִּכּוֹל וְתִזְכֵּי: ז) אֲבוּךְ קַדְמָאָה, חֲטָא. וּמַלְפָךְ, מְרַדוּ בְּמֵימְרִי: ח) וַאֲפֵיס, רַבְרְבֵי קוּדְשָׁא. וְאֶמְסַר לְקַטְלָא, יַעֲקֹב. וְיִשְׂרָאֵל, לְחִסּוּדִין: ט) וּכְעַן שְׁמַע, יַעֲקֹב עַבְדִּי. וְיִשְׂרָאֵל, דְּאִתְרְעֵיתִי בֵיהּ: י) כִּדְנָן אֲמַר יְיָ, דַּעֲבָדָךְ. וּדְאַתְקְנָךְ מִמְּעַיִן, יְסַעֲדִנָּךְ. לָא תִדְחַל, עַבְדִּי יַעֲקֹב. וְיִשְׂרָאֵל, דְּאִתְרְעֵיתִי בֵיהּ: יא) אֲרֵי כְּמָא דְמִתְיַהֲבִין מַיָא, עַל אֲרַע [י״נ אֲתַר] בֵּית צַהֲוָנָא. וּמִתְנַגְדִין, עַל יַבֶּשְׁתָּא. כֵּן אֶתֵּין רוּחַ קוּדְשִׁי, עַל בְּנָךְ וּבִרְכָתִי עַל בְּנֵי בְנָךְ: יב) וְיִתְרַבּוֹן צַדִּיקַיָא רַכִּיכִין וּמְפוּנְקִין [נ״י וּמְפַנְקִין] כְּלַבְלְבֵי עֲשַׂב. כְּאִילָן דְּמַשְׁלַח שׁוּרְשׁוֹהִי, [נ״י שָׁרְשׁוֹהִי] עַל נִגְדִין דְּמַיִן: יג) דֵּין יֵימַר, מִדַּחֲלַיָא דַּיְיָ אֲנָא. וְדֵין יְצַלֵּי בְּשׁוּם יַעֲקֹב. וְדֵין, יְקָרֵיב קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ. וּבִשְׁמָא דְּיִשְׂרָאֵל, יִתְקָרֵב: יד) כִּדְנָן אֲמַר יְיָ, מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל. וּפָרְקֵיהּ, יְיָ צְבָאוֹת. אֲנָא הוּא אֲנָא הוּא דְּמִלְקַדְמִין, אַף עָלְמֵי עָלְמַיָא, דִּילִי אִנּוּן. וּבַר מִנִּי, לֵית אֱלָהּ: עד״י

א) כִּדְנָן אֲמַר. יְיָ צְבָאוֹת, אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל. עֲלָוָתְכוֹן. אוֹסִיפוּ עַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן, וַאֲכוּלוּ בִשְׂרָא: ב) אֲרֵי. לָא מַלֵּילִית עִם אֲבָהָתְכוֹן, וְלָא פַקֵּידְתִּנּוּן. בְּיוֹמָא. דְּאַפֵּיקִית יָתְהוֹן, מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם. עַל עִסְקֵי עֲלָוָן, וְנִכְסַת קוּדְשִׁין: ג) אֱלָהֵין, יָת פִּתְגָמָא הָדֵין. פַּקֵּידִית יָתְהוֹן לְמֵימַר, קַבִּילוּ לְמֵימְרִי. וְאֶהֱוֵי לְכוֹן, לֶאֱלָהּ. וְאַתּוּן, תְּהוֹן קֳדָמַי לְעַם. וּתְהָכוּן. בְּכָל אוֹרְחָא, דַּאֲפַקֵּיד יָתְכוֹן. בְּדִיל, דְּיֵיטַב לְכוֹן: ד) וְלָא קַבִּילוּ, וְלָא אַרְכִּינוּ יָת אוּדְנְהוֹן. וַהֲלִיכוּ, בְּעֵיצָתְהוֹן. בְּהַרְהוֹר לִבְּהוֹן בִּישָׁא. וְאִתְחֲזַרוּ בְּפוּלְחָנִי, קְדָל. וְלָא שַׁוִּיאוּ דַּחֲלְתִי, לְקָבֵיל אַפֵּיהוֹן: ה) לְמִן יוֹמָא. דִּנְפַקוּ אֲבָהָתְכוֹן, מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם. עַד, יוֹמָא

חלק הדקדוק

ג) הבאת, חסר יוד. ד) בחטואתיך, כ״ה במקצת תיגאן. הוגעתני, התיו קמץ ומסיר עליה ל׳ קמץ, חה״ד. ח) ואחלל, הוו פתח גם בירושלמיים, וכ״כ רש״ל בס׳ כלי פז. חה״ד. לחרם, הלמד פתח גם בירושלמיים וכ״ד גדול ומסיר עלה ל׳. חה״ד. אמר, בטעם אתי בכל התיגאן. יב) בכן, חסר יוד בכל התיגאן. ב) הוציאי, כתיב וקרי. דברי עולה, תיבת דברי במארכה, ותיבת עולה בטפחא בכל התיגאן.

עַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים
יוֹם הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ׃ וְלוֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם ו
וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם הֵרֵעוּ מֵאֲבוֹתָם׃ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־ ז
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ וְקָרָאתָ אֲלֵיהֶם
וְלֹא יַעֲנוּכָה׃ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לוֹא־שָׁמְעוּ ח
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָיו וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר אָבְדָה הָאֱמוּנָה
וְנִכְרְתָה מִפִּיהֶם׃ *כֹּה ׀ אָמַר ט
יְהוָה אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר
בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ׃ כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל י
הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט
וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃

* ומדלגין וקורין שני פסוקים אלה בירמיה ט׳.

הפטרת שמיני בשמואל ב׳ סי׳ ו׳

וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אָלֶף׃ א
וַיָּקָם ׀ וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה ב
לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם שֵׁם
יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו׃ וַיַּרְכִּבוּ אֶת־אֲרוֹן ג
הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר
בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב נֹהֲגִים אֶת־הָעֲגָלָה
חֲדָשָׁה׃ וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן ד
הָאֱלֹהִים וְאַחְיוֹ הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן׃ וְדָוִד ׀ וְכָל־בֵּית ה
יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכֹל עֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת
וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְנַעַנְעִים וּבְצֶלְצֶלִים׃ וַיָּבֹאוּ עַד־ ו
גֹּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי
שָׁמְטוּ הַבָּקָר׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים ז
עַל־הַשַּׁל וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים׃ וַיִּחַר לְדָוִד עַל ח
אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ
עֻזָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַיִּרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא ט
וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אֲרוֹן יְהוָה׃ וְלֹא־אָבָה דָוִד לְהָסִיר י

תרגום

הדין. ושלחית לותכון, ית כל עבדי נביא. בכל יום, מקדים ומשלח: ו) ולא קבילו, למימרי. ולא ארכינו, ית אודנהון. ואקשיאו, ית קדלהון. אבאישו, מאבהתהון: ז) ותמליל עמהון, ית כל פתגמיא האלין. ולא יקבלון, מנך. ותתנבי להון, ולא יתיבונך: ח) ותימר להון. דין עמא, דלא שמעו. למימרא, דיי אלההון. ולא קבילו, אולפן. פסקת, [ינ״י אתפסקת] הימנותא. ואתמנעת, מפומהון: ט) כדנן, אמר יי. לא ישתבח (שלמה בר דוד) חכימא, בחכמתיה. ולא ישתבח (שמשון בר מנוח) גברא, בגברותיה. לא ישתבח (אחאב בר עמרי) עתירא, בעותריה: י) אלהין בדא, ישתבח דמשתבח. דמסכים, ואילף למדע דחלתי. ארי, אנא יי. עבידנא חסדא. ודין דקשוט וזכו, בארעא. ארי באלין רעוא קדמי, אמר יי: עד״י

א) ואוסיף עוד דוד. למכנש ית כל בחירי ישראל, תלתין אלפין: ב) וקם, ואזל דוד. וכל עמא, דעמיה. מקרויא, דבית יהודה. לאסקא מתמן. ית, ארונא דיי. דאתקרי שמא. שמא, דיי צבאות. דשכינתיה שריא עיל מן כרוביא, עלוהי: ג) ואחיתו. ית ארונא דיי, בעגלתא חדתא. ונטלוהי. מבית אבינדב, דבגבעתא. ועזא ואחיו. בני, אבינדב. מדברין, ית עגלתא חדתא: ד) ונטלוהי. מבית אבינדב, דבגבעתא. אתן עם, ארונא דיי. ואחיו. אזיל, קדם ארונא: ה) ודוד, וכל בית ישראל. משבחין, קדם יי. בכל, אעי בירוון. ובכנרין ובנבלין, ובתופין. ובררביעין, ובצלצלין: ו) ואתו, עד אתר מתוקן. ואושיט עזא, ית ידיה. בארונא דיי, ואחד ביה. ארי מרגוהי, תוריא: ז) ותקיף רוגזא דיי, בעזא. ומחהי תמן. מימרא דיי, על דאשתלי. ומית תמן. עם, ארונא דיי: ח) ותקיף לדוד. על דתרע יי. תרעתא, בעזא. וקרא. לאתרא ההוא, אתרא דמית ביה עזא. עד, יומא הדין: ט) ודחיל דוד. מן קדם יי, ביומא ההוא. ואמר. איכדין. ייעול לותי, ארונא דיי: י) ולא אבא דוד.

חלק הדקדוק

ז) ולא שמעו, תיבת ולא בוו אחד בכל סת״י. ח) לא שמעו, תיבת לא בלי ו. ב) מבעלי, המם געי, חה״ד. ו) עזא, באלף בכל ס״ת ולא בהא. וישלח עזא אל ארון, הכי גרסינן ולא גרסינן „את ידו״ וטעות נפל בקצת קובצי הפטרות שהוסיפו „את ידו״ וסרכא דדברי הימים או של התרגום אטעינהו. והתרגום הוסיפה דרך ביאור, או שהביא גרסתו „את ידו״ בפסוק. חה״ד. ז) בעזא, באלף ולא בהא. ח) בעזא, באלף לא בהא, וכן פרץ עזא באלף.

הפטרת שמיני

אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהֹוָה עַל־עִיר דָּוִד וַיַּטֵּהוּ דָוִד בֵּית עֹבֵד־
יא אֱדֹם הַגִּתִּי: וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן יְהֹוָה בֵּית עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי
שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהֹוָה אֶת־עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־
יב בֵּיתוֹ: וַיֻּגַּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ יְהֹוָה אֶת־בֵּית עֹבֵד
אֱדֹם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ דָּוִד
וַיַּעַל אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֹבֵד אֱדֹם עִיר דָּוִד
יג בְּשִׂמְחָה: וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן־יְהֹוָה שִׁשָּׁה צְעָדִים
יד וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא: וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל־עֹז לִפְנֵי יְהֹוָה
טו וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד: וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים
טז אֶת־אֲרוֹן יְהֹוָה בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר: וְהָיָה אֲרוֹן יְהֹוָה
בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכַל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקְפָה ׀ בְּעַד הַחַלּוֹן
וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהֹוָה וַתִּבֶז
יז לוֹ בְּלִבָּהּ: וַיָּבִאוּ אֶת־אֲרוֹן יְהֹוָה וַיַּצִּגוּ אֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ
בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֹלוֹת לִפְנֵי
יח יְהֹוָה וּשְׁלָמִים: וַיְכַל דָּוִד מֵהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים
יט וַיְבָרֶךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהֹוָה צְבָאוֹת: וַיְחַלֵּק לְכָל־הָעָם
לְכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ חַלַּת לֶחֶם
אַחַת וְאֶשְׁפָּר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ
כ לְבֵיתוֹ: * וַיָּשָׁב דָּוִד לְבָרֵךְ אֶת־בֵּיתוֹ וַתֵּצֵא
מִיכַל בַּת־שָׁאוּל לִקְרַאת דָּוִד וַתֹּאמֶר מַה־נִּכְבַּד הַיּוֹם
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינֵי אַמְהוֹת עֲבָדָיו
כא כְּהִגָּלוֹת נִגְלוֹת אַחַד הָרֵקִים: וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־מִיכַל לִפְנֵי
יְהֹוָה אֲשֶׁר בָּחַר־בִּי מֵאָבִיךְ וּמִכָּל־בֵּיתוֹ לְצַוֹּת אֹתִי נָגִיד
כב עַל־עַם יְהֹוָה עַל־יִשְׂרָאֵל וְשִׂחַקְתִּי לִפְנֵי יְהֹוָה: וּנְקַלֹּתִי
עוֹד מִזֹּאת וְהָיִיתִי שָׁפָל בְּעֵינָי וְעִם־הָאֲמָהוֹת אֲשֶׁר אָמַרְתְּ
כג עִמָּם אִכָּבֵדָה: וּלְמִיכַל בַּת־שָׁאוּל לֹא־הָיָה לָהּ יָלֶד עַד
יוֹם מוֹתָהּ:

* בקצת קהלות מסיימין כאן

כד וַיְהִי כִּי־יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וַיהֹוָה הֵנִיחַ־לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל־
כה אֹיְבָיו: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־נָתָן הַנָּבִיא רְאֵה נָא אָנֹכִי

תרגום

ג

לְאַפְנָאָה לְוָתֵיהּ. יָת אֲרוֹנָא דַּיְיָ, לְקַרְתָּא דְּדָוִד. וְאַפְנְיֵיהּ דָּוִד. לְבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם, גִּתָּאָה: יא) וּשְׁרָא אֲרוֹנָא דַּיְיָ. בֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם. גִּתָּאָה, תְּלָתָא יַרְחִין. וּבָרֵיךְ יְיָ. יָת עוֹבֵד אֱדוֹם, וְיָת כָּל בֵּיתֵיהּ: יב) וְאִתְחַוָּא. לְמַלְכָּא דָּוִד, לְמֵימַר. בָּרֵיךְ יְיָ. יָת בֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם, וְיָת כָּל דְּלֵיהּ. בְּדִיל, אֲרוֹנָא דַּיְיָ. נַאֲזַל דָּוִד. וְאַסֵּיק, יָת אֲרוֹנָא דַּיְיָ. מִבֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם. לְקַרְתָּא דְּדָוִד, בְּחֶדְוָא: יג) וַהֲוָה. כַּד נְטַלוּ. נָטְלֵי אֲרוֹנָא דַּיְיָ, שִׁתָּא זוֹגִין. וּנְכַס תּוֹר, וּפַטִּים: יד) וְדָוִד. מְשַׁבַּח בְּכָל תְּקוֹף, קֳדָם יְיָ. וְדָוִד. אֲסִיר, כַּרְדּוֹט דְּבוּץ: טו) וְדָוִד, וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל. מַסְקִין, יָת אֲרוֹנָא דַּיְיָ. בְּיַבָּבָא, וּבְקָל שׁוֹפָרָא: טז) וַהֲוָה, אֲרוֹנָא דַּיְיָ. אֲתָא, לְקַרְתָּא דְּדָוִד. וּמִיכַל בַּת שָׁאוּל. אִסְתַּכִיאַת, מִן חַרְכָּא. נַחֲזָת, יָת מַלְכָּא דָּוִד. מְרַקֵּיד וּמְשַׁבַּח, קֳדָם יְיָ. וּבְסַרַת עֲלוֹהִי, בְּלִבַּהּ: יז) וְאַעִילוּ, יָת אֲרוֹנָא דַּיְיָ. נַאֲקִימוּ יָתֵיהּ, בְּאַתְרֵיהּ. בְּגוֹ מַשְׁכְּנָא. דִּפְרַס לֵיהּ, דָּוִד. וְאַסֵּיק דָּוִד עֲלָוָן. קֳדָם יְיָ, וְנִכְסַת קוּדְשִׁין: יח) וְשֵׁיצֵי דָּוִד. מִלְּאַסָּקָא עֲלָתָא, וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא. וּבָרֵיךְ, יָת עַמָּא. בִּשְׁמָא, דַּיְיָ צְבָאוֹת: יט) וּפַלֵּיג לְכָל עַמָּא. לְכָל הֲמוֹנָא דְּיִשְׂרָאֵל, לְמִגְּבַר וְעַד אִתְּתָא. לִגְבַר. גְּרִיצְתָּא דִּלְחֵים, חֲדָא. וּפְלוּג חַד. וּמְנָתָא חֲדָא. וַאֲזַל כָּל עַמָּא, גְּבַר לְבֵיתֵיהּ: כ) וְתָב דָּוִד, לְבָרָכָא יָת אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ. וּנְפַקַת. מִיכַל בַּת שָׁאוּל, לְקַדָּמוּת דָּוִד. וַאֲמַרַת. מָא אִתְיַקַּר יוֹמָא דֵּין, מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל. דְּאִתְגְּלִי יוֹמָא דֵּין. לְעֵינֵי אַמְהָת עַבְדּוֹהִי. כְּמָא דְחָלֵיץ וּמִתְגְּלֵי, חַד מִן סְרִיקַיָּא: כא) וַאֲמַר דָּוִד, לְמִיכַל. קֳדָם יְיָ. דְּאִתְרְעִי בִּי, מֵאֲבוּךְ וּמִכָּל בֵּיתֵיהּ. לְפַקָּדָא יָתִי, לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא. עַל עַמָּא דַּיְיָ, עַל יִשְׂרָאֵל. וְשַׁבַּחִית, קֳדָם יְיָ: כב) וְזְעֵירְנָא עוֹד, מִדָּא. וָאֱהֵי מַכִּיךְ בְּעֵינֵי נַפְשִׁי, מִבְּכֵין. וְעִם אַמְהָתָא, דַּאֲתְּ אֲמַרְתְּ. בְּעֵינֵיהוֹן, אֱהֵי יַקִּיר: כג) וּלְמִיכַל, בַּת שָׁאוּל. לָא הֲוָה לַהּ, וְלַד. עַד, יוֹם מוֹתַהּ: כד) וַהֲוָה. כַּד יְתֵיב מַלְכָּא, בְּבֵיתֵיהּ. וַיְיָ. אֲנִיחַ לֵיהּ מִסְּחוֹר סְחוֹר, מִכָּל בַּעֲלֵי דְּבָבוֹהִי: כה) וַאֲמַר מַלְכָּא, לְנָתָן נְבִיָּא. חֲזִי כְעַן. דַּאֲנָא יָתִיב בְּבֵיתָא, דִּמְטוּלַּל

חלק הדקדוק

יא) אדום, כל אדום האמור כאן מלא וו׳ יב) ויגד, בטעם רביע. יג) תיבת ויזבח במארכה, והטפחה בתיבת שור בכל סת״י. טז) נשקפה בעד, בקצת תיגאן אין כאן פסיק, ובית בעד רפויה. יח) מהעלות, אין געיא תחת המם. כג) ילד, הכי גרסינן כתיב וקרי למערבאי דהלכתא כותיהו ועיקר. ועיין בראב״ע בפי׳ שה״ש ובא״ת.

בְּכִיוּרֵי אַרְזַיָּא . וַאֲרוֹנָא דַיְיָ . שָׁרֵי בְּמַשְׁכְּנָא, בְּגוֹ יְרִיעָתָא : כו) וַאֲמַר נָתָן, לְמַלְכָּא . כָּל דִּבְלִבָּךְ, אֵיזֵיל עֲבֵיד . אֲרֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ : עד״י

א) וְגוּבְרָא אֲתָא, מֵאֲרַע דָּרוֹמָא . וְאַיְתִי לִנְבִיָּא דַיְיָ . לְחֵים בִּכּוּרִין, עַשְׂרִין טוּלְמִין דִּלְחֵים שְׂעָרִין . וּפֵירוּכָן, בִּלְבָשֵׁיהּ . וַאֲמַר . הַב לְעַמָּא וְיֵיכְלוּן : ב) וַאֲמַר, מְשׁוּמְשָׁנֵיהּ . מָא, אֶתֵּין דֵּין . קֳדָם, מְאָה גוּבְרָא . וַאֲמַר . הַב לְעַמָּא וְיֵיכְלוּן . אֲרֵי כִדְנָן אֲמַר יְיָ, יֵיכְלוּן וְיוֹתְרוּן : ג) וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן . וַאֲכַלוּ וְאַשְׁאַרוּ, כְּפִתְגָמָא דַיְיָ : ד) וְנַעֲמָן . רַב חֵילָא דְמַלְכָּא דַאֲרָם . הֲוָה גְּבַר רַב קֳדָם רִבּוֹנֵיהּ, וּנְסִיב אַפִּין . אֲרֵי עַל יְדוֹהִי . עֲבַד יְיָ נִצְחָנָא, לֶאֱנָשׁ אֲרָם . וְגוּבְרָא . הֲוָה, גְּבַר חֵילָא . וְהוּא לְקֵי, בִּסְגִירוּתָא : ה) וַאֲרָם, נְפַקוּ בְּמַשְׁרְיָין . וּשְׁבוֹ . מֵאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, עוּלֵימְתָא זְעֵירְתָא (י״נ עוּלֵימָא זְעֵירָא) . וַהֲוָת מְשַׁמְשָׁא . קֳדָם, אִתַּת נַעֲמָן : ו) וַאֲמַרַת, לְרִבּוֹנְתַהּ . טוּבֵי רִבּוֹנִי, אִם יֵיזֵיל . לִקְדָם נְבִיָּא, דִּבְשׁוֹמְרוֹן . בְּכֵין יַסֵּי יָתֵיהּ, מִסְּגִירוּתֵיהּ : ז) וַאֲתָא . וְחַוִּי לְרִבּוֹנֵיהּ, לְמֵימַר . כְּדֵין וּכְדֵין, מַלֵּילַת עוּלֵימְתָא . דְּמֵאַרְעָא, דְּיִשְׂרָאֵל : ח) וַאֲמַר מַלְכָּא דַאֲרָם, אֵיזֵיל אֵיתָא . וַאֲשַׁדַּר אִגַּרְתָּא, לְוָת מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל . וַאֲזַל וּנְסֵיב בִּידֵיהּ, עֲשַׂר כַּכְּרִין דִּכְסַף . וְשִׁתָּא אַלְפִין, דִּינְרִין דִּדְהַב . וְעַשְׂרָא, אִצְטְלָוָן דִּלְבוּשָׁא : ט) וְאַיְתִי אִגַּרְתָּא . לְוָת מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל, וְכֵין כְּתִיב בַּהּ לְמֵימַר . וּכְעַן . כְּמֵיתֵי אִגַּרְתָּא הָדָא, לְוָתָךְ . הָא שַׁדָּרִית לְוָתָךְ, יָת נַעֲמָן עַבְדִּי . וְתַסֵּינֵיהּ, מִסְּגִירוּתֵיהּ : י) וַהֲוָה . כַּד קְרָא מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל יָת אִגַּרְתָּא, וּבַזַּע יָת לְבוּשׁוֹהִי . וַאֲמַר . הַצְרוֹךְ אִית בִּי מִן קֳדָם יְיָ, לְמִקְטַל וּלְאַחָאָה . אֲרֵי דֵין, שָׁלַח לִי . לְאַסָּאָה גְּבַר (נ״י גַּבְרָא), מִסְּגִירוּתֵיהּ . אֲרֵי בְּרַם דְּעוּ כְעַן, וַחֲזוֹ . אֲרֵי תַסְקוּפָא הוּא בָעֵי, לְאִתְגָּרָאָה בִי : יא) וַהֲוָה . כַּד שְׁמַע אֱלִישָׁע, נְבִיָּא דַיְיָ . אֲרֵי בַזַּע מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל, יָת לְבוּשׁוֹהִי . וּשְׁלַח לְוָת מַלְכָּא, לְמֵימַר . לְמָא בַזַּעְתָּא, לְבוּשָׁךְ . יֵיתֵי כְעַן לְוָתִי . וְיִדַּע . דְּאִית נְבִיָּא, בְּיִשְׂרָאֵל : יב) וַאֲתָא נַעֲמָן, בְּסוּסוֹהִי וּבִרְתִכּוֹהִי . וְקָם . בִּתְרַע בֵּיתָא, דֶּאֱלִישָׁע : יג) וּשְׁלַח לְוָתֵיהּ . אֱלִישָׁע, אִזְגַּדָּא לְמֵימַר . אֵיזֵיל .

הפטרת שמיני

יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה׃
כו וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־הַמֶּלֶךְ כֹּל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ לֵךְ עֲשֵׂה כִּי
יְהוָה עִמָּךְ׃

הפטרת תזריע במלכים ב סי׳ ד וה׳

א וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה
וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים־לֶחֶם שְׂעֹרִים
ב וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ׃ וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ
מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי
ג כֹה אָמַר יְהוָה אָכֹל וְהוֹתֵר׃ וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתִרוּ
כִּדְבַר יְהוָה׃
ד וְנַעֲמָן שַׂר־צְבָא מֶלֶךְ־אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לִפְנֵי אֲדֹנָיו
וּנְשֻׂא פָנִים כִּי־בוֹ נָתַן־יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה
ה גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע׃ וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ
ו יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי אֵשֶׁת נַעֲמָן׃ וַתֹּאמֶר
אֶל־גְּבִרְתָּהּ אַחֲלֵי אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז
ז יֶאֱסֹף אֹתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ׃ וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לַאדֹנָיו לֵאמֹר כָּזֹאת
ח וְכָזֹאת דִּבְּרָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־
אֲרָם לֶךְ־בֹּא וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח
בְּיָדוֹ עֶשֶׂר כִּכְּרֵי־כֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת
ט בְּגָדִים׃ וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבוֹא
הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלֶיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ אֶת־נַעֲמָן עַבְדִּי
י וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ׃ וַיְהִי כִּקְרֹא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַסֵּפֶר
וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר הַאֱלֹהִים אָנִי לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת
כִּי־זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱסֹף אִישׁ מִצָּרַעְתּוֹ כִּי אַךְ־דְּעוּ־נָא
יא וּרְאוּ כִּי־מִתְאַנֶּה הוּא לִי׃ וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ ׀ אֱלִישָׁע אִישׁ־
הָאֱלֹהִים כִּי־קָרַע מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל־
הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יָבֹא־נָא אֵלַי וְיֵדַע כִּי
יב יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיָּבֹא נַעֲמָן בְּסוּסוֹ וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֹד
יג פֶּתַח־הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע׃ וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישָׁע מַלְאָךְ לֵאמֹר

יב) * בסוסו בסוסיו קרי.

חלק הדקדוק

א) בצקלנו, הקוף בשוא נח. ז) הנערה, ההא בפתח וגעיא. י) האלהים, ההא בפתח וגעיא. חה״ד. ולהחיות, הוו געי. חה״ד. יא) וישלח אל המלך, תיבת וישלח בפשטא, ותיבת המלך בשופר. יב) ויעמד, הוו געי.

הָלוֹךְ וְרָחַצְתָּ שֶׁבַע־פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן וְיָשֹׁב בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר׃
יד וַיִּקְצֹף נַעֲמָן וַיֵּלַךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַי ׀ יֵצֵא יָצוֹא
וְעָמַד וְקָרָא בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם
טו וְאָסַף הַמְּצֹרָע׃ הֲלֹא טוֹב אֲבָנָה וּפַרְפַּר נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק
מִכֹּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא־אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהָרְתִּי וַיִּפֶן
טז וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה׃ וַיִּגְּשׁוּ עֲבָדָיו וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי
דָּבָר גָּדוֹל הַנָּבִיא דִּבֶּר אֵלֶיךָ הֲלוֹא תַעֲשֶׂה וְאַף כִּי־אָמַר
יז אֵלֶיךָ רְחַץ וּטְהָר׃ וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים
כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ כִּבְשַׂר נַעַר קָטֹן וַיִּטְהָר׃
יח וַיָּשָׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל־מַחֲנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד
לְפָנָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל־הָאָרֶץ
יט כִּי אִם־בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה קַח־נָא בְרָכָה מֵאֵת עַבְדֶּךָ׃ וַיֹּאמֶר
חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם־אֶקָּח וַיִּפְצַר־בּוֹ לָקַחַת
כ וַיְמָאֵן׃ וַיֹּאמֶר נַעֲמָן וָלֹא יֻתַּן־נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד־
פְּרָדִים אֲדָמָה כִּי לוֹא־יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ עֹלָה וָזֶבַח
כא לֵאלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם־לַיהוָה׃ לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח
יְהוָה לְעַבְדֶּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית־רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֺת שָׁמָּה
וְהוּא ׀ נִשְׁעָן עַל־יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמֹּן בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי
כב בֵּית רִמֹּן יִסְלַח־נָא יְהוָה לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר
לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ׃

הפטרת זאת תהיה במלכים ב׳ סי׳ ז׳

א וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה כָּעֵת ׀
מָחָר סְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל בְּשַׁעַר
ב שֹׁמְרוֹן׃ וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ נִשְׁעָן עַל־יָדוֹ אֶת־אִישׁ
הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר הִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם
הֲיִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנְּכָה רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם
ג לֹא תֹאכֵל׃ וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים פֶּתַח
הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה
ד עַד־מָתְנוּ׃ אִם־אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ

וְתִטְבּוֹל שְׁבַע זִמְנִין, בְּיַרְדְּנָא. וִיתוּב בִּשְׂרָךְ. לָךְ, וְאִתַּסֵּי: יד) וּרְגִיז נַעֲמָן, וַאֲזַל. וַאֲמַר. הָא הֲוֵיתִי אָמַר. לְוָתִי, יִפּוֹק מִיפָּק. וִיקוּם וִיצַלֵּי, בִּשְׁמָא דַּיְיָ אֱלָהֵיהּ. וִירִים יְדֵיהּ. עַל אֲתַר בֵּית מַחְתָּא, וְתִתַּסֵּי סְגִירוּתָא: טו) הֲלָא טָבִין אֲמָנָה וּפַרְפַּר, נַהֲרֵי דַּמֶּשֶׂק. מִכֹּל, מֵי אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל. הֲלָא אֶטְבּוֹל בְּהוֹן, וְאֶתַּסֵּי. וְאִתְפְּנִי, וַאֲזַל בִּרְגַז: טז) וּקְרִיבוּ עַבְדוֹהִי, וּמַלִּילוּ עִמֵּיהּ. וַאֲמַרוּ. מָרִי, אִלּוּ פִּתְגָמָא רַבָּא, נְבִיָּא. מַלֵּיל עִמָּךְ, הֲלָא תַעֲבֵיד. וְאַף אֲלָהֵין דַּאֲמַר לָךְ, טְבַל וְאִתַּסֵּי: יז) וּנְחַת. וּטְבַל בְּיַרְדְּנָא, שְׁבַע זִמְנִין. כְּפִתְגָמָא, דִּנְבִיָּא דַּיְיָ. וְתָב בִּשְׂרֵיהּ. כִּבְשַׂר. יְנִיק זְעֵיר, וְאִתַּסֵּי: יח) וְתָב לְוָת נְבִיָּא דַּיְיָ, הוּא וְכָל מַשִּׁרְיָתֵיהּ. וַאֲתָא, וְקָם קֳדָמוֹהִי. וַאֲמַר. הָא כְעַן יְדַעְנָא. אֲרֵי לֵית אֱלָהּ, קַיָּם בְּכָל אַרְעָא. אֱלָהֵין, בְּיִשְׂרָאֵל. וּכְעַן. קַבֵּיל כְּעַן תִּקְרוּבְתָּא, מִן עַבְדָּךְ: יט) וַאֲמַר. קַיָּם הוּא יְיָ. דִּמְשַׁמֵּישְׁנָא קֳדָמוֹהִי, אִם אֲקַבֵּיל. וְאַתְקֵיף בֵּיהּ לְקַבָּלָא, וְלָא אֲבָא: כ) וַאֲמַר נַעֲמָן. וְאִלּוּ יִתְיְהֵיב כְּעַן, לְעַבְדָּךְ. טְעוֹן זוּג כּוֹדְנָוָן, מֵעֲפַר אַדְמְתָא. אֲרֵי לָא יַעֲבֵיד עוֹד, עַבְדָּךְ. עֲלָא וְדִבַח, לְטָעֲוָת עַמְמַיָּא. אֱלָהֵין, לִשְׁמָא דַּיְיָ: כא) לְפִתְגָמָא הָדֵין. יִשְׁבּוֹק יְיָ, לְעַבְדָּךְ. בְּמֵיעַל רִבּוֹנִי לְבֵית (נ״י בֵּית) רִמּוֹן, לְמִסְגַּד תַּמָּן. וְהוּא, סָמִיךְ עַל יְדִי. וְאֶסְגּוֹד, בְּבֵית רִמּוֹן. בְּמִסְגְּדִי, בֵּית (נ״י בְּבֵית) רִמּוֹן. יִשְׁבּוֹק יְיָ לְעַבְדָּךְ, בְּפִתְגָמָא הָדֵין: כב) וַאֲמַר לֵיהּ, אִיזֵיל לִשְׁלָם. וַאֲזַל מִלְוָתֵיהּ, כְּרוֹב אַרְעָא: עד״י

א) וַאֲמַר אֱלִישָׁע. קַבִּילוּ, פִּתְגָמָא דַּיְיָ. כִּדְנַן, אֲמַר יְיָ. כְּעִדָּנָא הָדֵין מְחַר, סָאָה סוּלְתָּא בְּסִלְעָא. וְסָאתַן שְׂעָרִין. בְּסִלְעָא, בִּתְרַעָא דְּשׁוֹמְרוֹן: ב) וַאֲתֵיב גַּבְרָא. דְּמַלְכָּא, סָמִיךְ עַל יְדֵיהּ. יָת נְבִיָּא דַּיְיָ, וַאֲמַר. וְאִלּוּ יְיָ. פָּתַח כַּוִּין, וּמַחִית טוּבָא מִן שְׁמַיָּא. הַיְהֵי, כְּפִתְגָמָא הָדֵין. וַאֲמַר. הָא אַתְּ חָזֵי, בְּעֵינָךְ. וּמִתַּמָּן, לָא תֵיכוֹל: ג) וְאַרְבְּעָא גוּבְרִין. הֲווֹ סְגִירִין, יָתְבִין בְּמַעֲלָנָא דִּתְרַעָא. וַאֲמַרוּ, גְּבַר לְחַבְרֵיהּ. מָא. אֲנַחְנָא. יָתְבִין כָּא, עַד דִּנְמוּת: ד) אִם נֵימַר נֵיעוֹל לְקַרְתָּא. וְכַפְנָא בְּקַרְתָּא, וּנְמוּת

טו) * אבנה, אמנה קרי. כא) * נא כתיב ולא קרי.

חלק הדקדוק

יג) הלך חסר ו. יז) וירד, בקצת חשובי התיגאן באזלא, חה״ד. כא) והשתחויתי, ההא בגעיא. בהשתחויתי, בפשט אחד וכ״כ בירושלמיים והיא מלרע, חה״ד. כב) כברת, בטעם מקף. א) כעת מחר, אין כאן פסיק בכל ספרי תימן והירושלמיים, חה״ד. ב) למלך, בתלשא ימין. חה״ד.

תַּמָּן. וְאִם נְתִיב הָכָא, וּנְמוּת. וּכְעַן. אִיתוֹ וְנִשְׁתְּמַע, לְמַשְׁרִית אֲרָם. אִם יְחַיּוֹנָנָא נֵיחֵי. וְאִם יִקְטְלוּנָנָא, וְנִתְקְטִיל: ה) וְקָמוּ בְּקַבְלָא. לְמֵיעַל, לְמַשְׁרִית אֲרָם. וַאֲתוֹ. עַד סְיָפֵי, מַשְׁרִית אֲרָם. וְהָא לֵית תַּמָּן, אֱנָשׁ: ו) וּמִן קֳדָם יְיָ. אִשְׁתְּמַע, לְמַשְׁרִית אֲרָם. קָל רְתִכִּין, קָל סוּסָוָן. קָל, מַשְׁרְיָן סַגִּיאָן. וַאֲמַרוּ, גְּבַר לַאֲחוּהִי. הָא אֲגַר עֲלַנָא, מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל. יָת מַלְכֵי חִתָּאֵי. וְיָת מַלְכֵי מִצְרַיִם, לְמֵיתֵי עֲלַנָא: ז) וְקָמוּ, נַעֲרַקוּ בְּקַבְלָא. וּשְׁבַקוּ, יָת מַשְׁכְּנֵיהוֹן. וְיָת סוּסָוָתְהוֹן, וְיָת חֲמָרֵיהוֹן. מַשְׁרִיתָא, כְּמָא דְהִיא. נַעֲרַקוּ, לְשֵׁיזָבָא נַפְשְׁהוֹן: ח) וַאֲתוֹ סְגִירַיָא הָאִלֵּין, עַד סְיָפֵי מַשְׁרִיתָא. וְעָלוּ. לְמַשְׁכְּנָא דְחַד, וַאֲכַלוּ וּשְׁתִיאוּ. וּנְסִיבוּ מִתַּמָּן. כַּסְפָּא וְדַהֲבָא, וּלְבוּשִׁין. נַאֲזַלוּ, וְאַטְמַרוּ. וְתָבוּ. וְעָלוּ, לְמַשְׁכְּנָא אָחֳרָנָא. וּנְסִיבוּ מִתַּמָּן. נַאֲזַלוּ, וְאַטְמַרוּ: ט) וַאֲמַרוּ, גְּבַר לְחַבְרֵיהּ. לָא כָשַׁר, מָא דַאֲנַחְנָא עָבְדִין. יוֹמָא הָדֵין, יוֹם בְּשׂוֹרָה הוּא. וְאִלּוּ אֲנַחְנָא, שָׁתְקִין וּמוֹרְכִין. עַד נֵיהוֹר צַפְרָא, וִיצָרְעִנָּנָא חוֹבָא. וּכְעַן, אִיתוֹ וְנִתְמְטֵי. וּנְחַוֵּי, בֵּית מַלְכָּא: י) וַאֲתוֹ. וּקְרוֹ, לְנָטְרֵי תְּרַע קַרְתָּא. וְחַוִּיאוּ לְהוֹן, לְמֵימַר. אֲתֵינָא, לְמַשְׁרִית אֲרָם. וְהָא לֵית תַּמָּן גְּבַר, וְקָל אֱנָשׁ. אֱלָהֵין סוּסָוָן אֲסִירִין, וּחְמָרִין אֲסִירִין. וּמַשְׁכְּנִין, כְּמָא דְאִנּוּן: יא) וּקְרוֹ, נָטְרֵי תַּרְעַיָא. וְחַוִּיאוּ. בֵּית מַלְכָּא, לְגָיו: יב) וְקָם מַלְכָּא, בְּלֵילְיָא. וַאֲמַר לְעַבְדוֹהִי. אֲחַוֵּי כְעַן, לְכוֹן. יָת דַעֲבַדוּ לַנָא, אֱנָשׁ אֲרָם. יָדְעִין, אֲרֵי כָפְנִין אֲנַחְנָא. וּנְפַקוּ מִן מַשְׁרִיתָא לְאִטְמָרָא בְחַקְלָא, לְמֵימַר. אֲרֵי יִפְּקוּן מִן קַרְתָּא, וְנוֹחֲדִנּוּן כַּד חַיִּין. וּלְקַרְתָּא, נֵיעוֹל: יג) וַאֲתֵיב חַד מֵעַבְדוֹהִי, וַאֲמַר. וְיִדְבְּרוּן כְּעַן. חַמְשָׁא מִן סוּסָוָתָא, שְׁאָרָא דְאִשְׁתְּאַרוּ בַהּ. הָא אִנּוּן. כְּכָל הֲמוֹנָא דְיִשְׂרָאֵל, דְאִשְׁתְּאַרוּ בַהּ. וְאִם יֵיבְדוּן, הָא אִנּוּן. כְּכָל הֲמוֹנָא דְיִשְׂרָאֵל, דְסָפוּ. וְנִשְׁלַח, וְנֶחֱזֵי: יד) וּדְבַרוּ. תְּרֵין, רָכְבֵי סוּסָוָן. וּשְׁלַח מַלְכָּא. בָּתַר, מַשְׁרִית אֲרָם. לְמֵימַר, אִיזִילוּ וַחֲזוֹ: טו) וַאֲזַלוּ, בָּתְרֵיהוֹן, עַד יַרְדְּנָא. וְהָא כָל אוֹרְחָא. מַלְיָא לְבוּשִׁין, וּמָנִין. דִּרְמוֹ אֱנָשׁ אֲרָם, בְּאִתְבְּהָלוּתְהוֹן

הפטרת זאת תהיה

שָׁם וְאִם־יָשַׁבְנוּ פֹה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל־מַחֲנֵה
ה אֲרָם אִם־יְחַיֻּנוּ נִחְיֶה וְאִם־יְמִיתֻנוּ וָמָתְנוּ׃ וַיָּקֻמוּ בַנֶּשֶׁף
לָבוֹא אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וַיָּבֹאוּ עַד־קְצֵה מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה
ו אֵין־שָׁם אִישׁ׃ וַאדֹנָי הִשְׁמִיעַ ׀ אֶת־מַחֲנֵה אֲרָם קוֹל
רֶכֶב וְקוֹל סוּס קוֹל חַיִל גָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו
הִנֵּה שָׂכַר־עָלֵינוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־מַלְכֵי הַחִתִּים וְאֶת־
ז מַלְכֵי מִצְרַיִם לָבוֹא עָלֵינוּ׃ וַיָּקוּמוּ וַיָּנוּסוּ בַנֶּשֶׁף וַיַּעַזְבוּ
אֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֶת־סוּסֵיהֶם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר
ח הִיא וַיָּנֻסוּ אֶל־נַפְשָׁם׃ וַיָּבֹאוּ הַמְצֹרָעִים הָאֵלֶּה עַד־
קְצֵה הַמַּחֲנֶה וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אֶחָד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂאוּ
מִשָּׁם כֶּסֶף וְזָהָב וּבְגָדִים וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמִנוּ וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ
ט אֶל־אֹהֶל אַחֵר וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמִנוּ׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ לֹא־כֵן ׀ אֲנַחְנוּ עֹשִׂים הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם־בְּשֹׂרָה
הוּא וַאֲנַחְנוּ מַחְשִׁים וְחִכִּינוּ עַד־אוֹר הַבֹּקֶר וּמְצָאָנוּ
י עָווֹן וְעַתָּה לְכוּ וְנָבֹאָה וְנַגִּידָה בֵּית הַמֶּלֶךְ׃ וַיָּבֹאוּ
וַיִּקְרְאוּ אֶל־שֹׁעֵר הָעִיר וַיַּגִּידוּ לָהֶם לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־
מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ וְקוֹל אָדָם כִּי אִם־
הַסּוּס אָסוּר וְהַחֲמוֹר אָסוּר וְאֹהָלִים כַּאֲשֶׁר הֵמָּה׃
יא יב וַיִּקְרָא הַשֹּׁעֲרִים וַיַּגִּידוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה׃ וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ
לַיְלָה וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו אַגִּידָה־נָּא לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־עָשׂוּ
לָנוּ אֲרָם יָדְעוּ כִּי־רְעֵבִים אֲנַחְנוּ וַיֵּצְאוּ מִן־הַמַּחֲנֶה
לְהֵחָבֵה בהשָּׂדֶה לֵאמֹר כִּי־יֵצְאוּ מִן־הָעִיר וְנִתְפְּשֵׂם
יג חַיִּים וְאֶל־הָעִיר נָבֹא׃ וַיַּעַן אֶחָד מֵעֲבָדָיו וַיֹּאמֶר וְיִקְחוּ־
נָא חֲמִשָּׁה מִן־הַסּוּסִים הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ־בָהּ
הִנָּם כְּכָל־ההָמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ־בָהּ הִנָּם כְּכָל־
יד הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־תָּמּוּ וְנִשְׁלְחָה וְנִרְאֶה׃ וַיִּקְחוּ שְׁנֵי
רֶכֶב סוּסִים וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי מַחֲנֵה־אֲרָם לֵאמֹר
טו לְכוּ וּרְאוּ׃ וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵיהֶם עַד־הַיַּרְדֵּן וְהִנֵּה כָל־הַדֶּרֶךְ
מְלֵאָה בְגָדִים וְכֵלִים אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בהחפזם וַיָּשֻׁבוּ

יב) * בהשדה, בשדה קרי. יג) * ההמון, המון קרי. טו) * בהחפזם, בחפזם קרי.

חלק הדקדוק

ו) קול סוס, בלא ו בכל ספרי תימן ובירושלמיים, וכ"ה בקצת דפוסים חדשים מוגהים, ובקצת דפוסים נדפס בטעות „וקול", חת"ד. ח) המחנה, ההא בגעיא. ח) המחנה, ההא בגעיא. יב) המחנה, ההא בגעיא.

הפטרת זאת תהיה

טז הַמַּלְאָכִים וַיַּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ: וַיֵּצֵא הָעָם וַיָּבֹזּוּ אֵת מַחֲנֵה
אֲרָם וַיְהִי סְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל
יז כִּדְבַר יְהוָה: וְהַמֶּלֶךְ הִפְקִיד אֶת־הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁעָן
עַל־יָדוֹ עַל־הַשַּׁעַר וַיִּרְמְסֻהוּ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר
יח דִּבֶּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּרֶדֶת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו: וַיְהִי
כְּדַבֵּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סָאתַיִם שְׂעֹרִים
בְּשֶׁקֶל וּסְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה כָּעֵת מָחָר בְּשַׁעַר
יט שֹׁמְרוֹן: וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר וְהִנֵּה
יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם הֲיִהְיֶה כַּדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר
כ הִנְּךָ רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכֵל: וַיְהִי־לוֹ כֵּן וַיִּרְמְסוּ
כא אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת: וַיָּחָן יְהוָה אֹתָם וַיְרַחֲמֵם וַיִּפֶן
אֲלֵיהֶם לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְלֹא אָבָה
הַשְׁחִיתָם וְלֹא־הִשְׁלִיכָם מֵעַל־פָּנָיו עַד־עָתָּה:

הפטרת אחרי מות ביחזקאל סי׳ כ״ב

א
ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֲתִשְׁפֹּט
הֲתִשְׁפֹּט אֶת־עִיר הַדָּמִים וְהוֹדַעְתָּהּ אֵת כָּל־תּוֹעֲבוֹתֶיהָ:
ג וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עִיר שֹׁפֶכֶת דָּם בְּתוֹכָהּ
ד לָבוֹא עִתָּהּ וְעָשְׂתָה גִלּוּלִים עָלֶיהָ לְטָמְאָה: בְּדָמֵךְ אֲשֶׁר־
שָׁפַכְתְּ אָשַׁמְתְּ וּבְגִלּוּלַיִךְ אֲשֶׁר־עָשִׂית טָמֵאת וַתַּקְרִיבִי
יָמַיִךְ וַתָּבוֹא עַד־שְׁנוֹתָיִךְ עַל־כֵּן נְתַתִּיךְ חֶרְפָּה לַגּוֹיִם
ה וְקַלָּסָה לְכָל־הָאֲרָצוֹת: הַקְּרֹבוֹת וְהָרְחֹקוֹת מִמֵּךְ יִתְקַלְּסוּ־
ו בָךְ טְמֵאַת הַשֵּׁם רַבַּת הַמְּהוּמָה: הִנֵּה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל
ז אִישׁ לִזְרֹעוֹ הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם: אָב וָאֵם הֵקַלּוּ בָךְ
ח לַגֵּר עָשׂוּ בַעֹשֶׁק בְּתוֹכֵךְ יָתוֹם וְאַלְמָנָה הוֹנוּ בָךְ: קָדָשַׁי
ט בָּזִית וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלָּלְתְּ: אַנְשֵׁי רָכִיל הָיוּ בָךְ לְמַעַן
י שְׁפָךְ־דָּם וְאֶל־הֶהָרִים אָכְלוּ בָךְ זִמָּה עָשׂוּ בְתוֹכֵךְ: עֶרְוַת־
יא אָב גִּלָּה־בָךְ טְמֵאַת הַנִּדָּה עִנּוּ־בָךְ: וְאִישׁ | אֶת־אֵשֶׁת
רֵעֵהוּ עָשָׂה תּוֹעֵבָה וְאִישׁ אֶת־כַּלָּתוֹ טִמֵּא בְזִמָּה וְאִישׁ
יב אֶת־אֲחֹתוֹ בַת־אָבִיו עִנָּה־בָךְ: שֹׁחַד לָקְחוּ־בָךְ לְמַעַן

תרגום

לְמִבְּרַק. וְתָבוּ אִזְגַּדַּיָּא. וְחַוִּיאוּ, לְמַלְכָּא: טז) וּנְפַק עַמָּא. וּבַזוּ. יָת, מַשְׁרִית אֲרָם. וַהֲוָה סְאָה סוּלְתָּא, בְּסִלְעָא. וְסָאתַן שְׂעָרִין. בְּסִלְעָא, כְּפִתְגָּמָא דַיְיָ: יז) וּמַלְכָּא, מַנֵּי יָת גַּבְרָא. דִסְמִיךְ עַל יְדֵיהּ, עַל תַּרְעָא. וְדָשׁוּהִי עַמָּא. בְּתַרְעָא, וּמִית. כְּמָא דְמַלֵּיל, נְבִיָּא דַיְיָ. דְמַלֵּיל. כַּד נְחַת מַלְכָּא, לְוָתֵיהּ: יח) וַהֲוָה. כַּד מַלֵּיל, נְבִיָּא דַיְיָ. עִם מַלְכָּא, לְמֵימַר. סָאתַן שְׂעָרִין, בְּסִלְעָא. וּסְאָה סוּלְתָּא, בְּסִלְעָא. יְהֵי כְּעִדָּנָא הָדֵין, מְחַר. בְּתַרְעָא, דְשׁוֹמְרוֹן: יט) וַאֲתֵיב גַּבְרָא. יָת נְבִיָּא דַיְיָ, וַאֲמַר. וְאִלּוּ יְיָ. פָּתַח כַּוִּין, וּמַחֵית טוּבָא מִן שְׁמַיָּא. הַיְהֵי, כְּפִתְגָּמָא הָדֵין. וַאֲמַר. הָא אַתְּ חָזֵי, בְּעֵינָךְ. וּמִתַּמָּן, לָא תֵיכוּל: כ) וַהֲוָה לֵיהּ, כֵּן. וְדָשׁוּ יָתֵיהּ עַמָּא. בְּתַרְעָא, וּמִית: כא) וְחָס יְיָ עֲלֵיהוֹן וְרַחִים עֲלֵיהוֹן, וְאִתְפְּנֵי בְּמֵימְרֵיהּ, לְאֵיטָבָא לְהוֹן. בְּדִיל קְיָמֵיהּ. דְעִם אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב. וְלָא אֲבָא, לְחַבָּלוּתְהוֹן. וְלָא אַגְלֵינוּן מֵאֲרַע בֵּית שְׁכִינְתֵיהּ, עַד כְּעַן: עד״י

א) וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ, עִמִּי לְמֵימַר:

ב) וְאַתְּ בַּר אָדָם. הֲתוֹכַח הֲתוֹכַח, יָת קַרְתָּא דְאָשְׁדֵי דַם זַכַּי בְּגַוַּהּ. וְחַוִּי לַהּ. יָת, כָּל תּוֹעֵיבָתַהָא: ג) וְתֵימַר. כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. קַרְתָּא דְאָשְׁדֵי דַם זַכַּי, בְּגַוַּהּ. מְטָא, עִדָּן תְּבָרַהּ. וּדְפָלְחִין, לְטַעֲוָתָא. בְּגַוַּהּ, בְּדִיל לְסָאָבוּתַהּ: ד) בְּחוֹבַת דַם זַכַּי דַאֲשַׁדְתְּ, חַבְתְּ. וּבְפוּלְחַן טַעֲוָתִיךְ דִפְלַחְתְּ, אִסְתָּאַבְתְּ. וְקָרִיב, יוֹם תְּבָרִיךְ. וּמְטָא, עִדָּן בִּשְׁתִּיךְ. עַל כֵּן. יְהַבְתִּיךְ חִסּוּדִין, לְעַמְמַיָּא. וּלְצִיב, לְכָל מְדִינָתָא: ה) דְקָרִיבָן. וּדְרַחִיקָן מִנִּיךְ, יִתְלַעֲבוּן בִּיךְ. סוֹאֲבַת שְׁמָא. דְסַגִּיאָן, אִתְרְגוֹשְׁתַהָא: ו) הָא, רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל. גְּבַר לְתוּקְפֵיהּ, הֲווֹ בִיךְ. בְּדִיל, לְמִשְׁפַּךְ דַם זַכַּי: ז) אַבָּא וְאִמָּא, אַקִילוּ בִיךְ. לְגִיּוֹרָא. אֲנַסוּ אוֹנְסָא, בְּגַוִּיךְ. יַתְמִין וְאַרְמְלָן, אוֹנִיאוּ בִיךְ: ח) עַל קוּדְשַׁי, בַּסַּרְתְּ. וְיָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִילִי, אַחֵילְתְּ: ט) גּוּבְרֵי אָכְלֵי קוּרְצָא, הֲווֹ בִיךְ. בְּדִיל, לְמִשְׁפַּךְ דַם זַכַּי. וּבְטוּרַיָּא, פְּלַחוּ בִיךְ לְטַעֲוָתָא. עֵיצַת חַטִּין, עֲבַדוּ בְגַוִּיךְ: י) עֶרְיַת אַבָּא, גַּלִּיאוּ בִיךְ. אִתְּתָא טוּמְאָה, עַנִּיאוּ בִיךְ: יא) וּגְבַר, יָת אִתַּת חַבְרֵיהּ. עֲבַד תּוֹעֵיבָא. וּגְבַר יָת כַּלְּתֵיהּ סַאֵיב, בְּעֵיצַת חַטִּין. וּגְבַר. יָת אֲחָתֵיהּ בַּת אֲבוּהִי, עַנּוֹ בִיךְ: יב) שׁוֹחֲדָא

חלק הדקדוק

ז) נשען, בכמה תיגאן העין בפתח. יח) ויהי, בפשט, חה״ד. וסאה, השוא נח, ואף אם ימצא באיזה ספר געיא בוו יען שהתיבה במקף, חה״ד. ז) בעשק, הבית פתח גם בירושלמיים, וכן דלקמן, חה״ד. יא) ואיש את, ברוב התיגאן אין כאן פסיק.

שְׁפָךְ־דָּם נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לָקַחַתְּ וַתְּבַצְּעִי רֵעַיִךְ בַּעֹשֶׁק וְאֹתִי
שָׁכַחַתְּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי אֶל־בִּצְעֵךְ יג
אֲשֶׁר עָשִׂית וְעַל־דָּמֵךְ אֲשֶׁר הָיוּ בְּתוֹכֵךְ׃ הֲיַעֲמֹד לִבֵּךְ יד
אִם־תֶּחֱזַקְנָה יָדַיִךְ לַיָּמִים אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אוֹתָךְ אֲנִי
יְהֹוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃ וַהֲפִיצוֹתִי אוֹתָךְ בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִיךְ טו
בָּאֲרָצוֹת וַהֲתִמֹּתִי טֻמְאָתֵךְ מִמֵּךְ׃ וְנִחַלְתְּ בָּךְ לְעֵינֵי גוֹיִם טז
וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהֹוָה׃

הפטרת קדושים ביחזקאל סי׳ כ׳

וַיְהִי ׀ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית בַּחֲמִשִׁי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּאוּ א
אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ אֶת־יְהֹוָה וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי׃
וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי ב ג
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הֲלִדְרֹשׁ
אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חַי־אָנִי אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה׃ הֲתִשְׁפֹּט אֹתָם הֲתִשְׁפּוֹט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֲבֹת ד
אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם׃ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה ה
בְּיוֹם בָּחֳרִי בְיִשְׂרָאֵל וָאֶשָּׂא יָדִי לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וָאִוָּדַע
לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהֹוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ ו
מִצְרָיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי לָהֶם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי
הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃ וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו ז
הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־תִּטַּמָּאוּ אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
וַיַּמְרוּ־בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי אִישׁ אֶת־שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם ח
לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ
חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
וָאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה ט
בְתוֹכָם אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ וָאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֲבִאֵם אֶל־הַמִּדְבָּר׃ י
וָאֶתֵּן לָהֶם אֶת־חֻקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי הוֹדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר יא
יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם׃ וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי יב

קַבִּילוּ בִיךְ, בְּדִיל לְמִשְׁפַּךְ דַּם זַכַּי. חִיבוּלְיָא וְרִבִּיתָא, נְסֵיבְתְּ. וְאַהֲנֵית רְחַמַךְ, בְּאוּנְסָא. וּפוּלְחָנִי שְׁבַקְתְּ. אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים: יג) וְהָא אֵיתֵיתִי פּוּרְעָנוּתִי, עֲלַךְ. בְּחוֹבֵי מָמוֹן אוּנְסִיךְ, דַּאֲנַסְתְּ. וְעַל דַּם זַכַּי, דְּאִשְׁתְּפֵיךְ בְּגַוִּיךְ: יד) הֲיִתְקַף לִבִּיךְ, אִם יִתְחַסְנָן יְדַךְ. לְיוֹמַיָּא. דַּאֲנָא, עֲתִיד לְמֶעְבַּד עִמִּיךְ. אֲנָא יְיָ, גְּזָרִית בְּמֵימְרִי וְאַקֵּיִם: טו) וְאַגְלֵי יָתִיךְ, לְבֵינֵי עַמְמַיָּא. וְאֶבַדְּרִנִּיךְ, בִּמְדִינָתָא. וְאֲסֵיף סְאוֹבְתִּיךְ, מִנִּיךְ: טז) וְאִתְקַדֵּשׁ בִּיךְ, לְעֵינֵי עַמְמַיָּא. וְתִדְּעִין, אֲרֵי אֲנָא יְיָ: עד״י

א) וַהֲוָה, בְּשַׁתָּא שְׁבִיעֵיתָא. בַּחֲמִישָׁאָה, בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא. אֲמַר נְבִיָּא. אֲתוֹ גּוּבְרִין. מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל, לְמִתְבַּע אוּלְפָּן מִן קֳדָם יְיָ. וִיתִיבוּ, קֳדָמַי: ב) וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ, עִמִּי לְמֵימַר: ג) בַּר אָדָם. אִתְנַבֵּי. לְסָבֵי יִשְׂרָאֵל, וְתֵימַר לְהוֹן. כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. הַלְמִתְבַּע אוּלְפָּן מִן קֳדָמַי, אַתּוּן אָתַן. קַיָּים אֲנָא, אִם אֶשְׁתְּאֵיל לְכוֹן בְּמֵימְרִי. אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים: ד) הֲתוֹכַח יָתְהוֹן. הֲתוֹכַח, בַּר אָדָם. יָת תּוֹעֲבָת אֲבָהָתְהוֹן, הוֹדַעְנוּן: ה) וְתֵימַר לְהוֹן. כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. בְּיוֹמָא, דְּאִתְרְעֵיתִי בְּיִשְׂרָאֵל. וְקַיֵּימִית בְּמֵימְרִי, לְזַרְעָא דְּבֵית יַעֲקֹב. וְאִתְגְּלֵיתִי לְמִפְרַקְהוֹן, בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. וְקַיֵּימִית בְּמֵימְרִי לְהוֹן, לְמֵימַר. אֲנָא, יְיָ אֱלָהֲכוֹן: ו) בְּיוֹמָא הַהוּא. קַיֵּימִית בְּמֵימְרִי, לְהוֹן. לְאַפָּקוּתְהוֹן, מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם. לְאַרְעָא, דִּיהַבִית לְהוֹן. עָבְדָא חֲלַב, וּדְבַשׁ. תּוּשְׁבַּחְתָּא הִיא, לְכָל מְדִינָתָא: ז) וַאֲמַרִית לְהוֹן. גְּבַר שִׁקּוּצוֹהִי, אַרְחִיקוּ מִקֳּבֵיל עֵינוֹהִי. וּבְפוּלְחַן טַעֲוַת מִצְרָאֵי, לָא תִסְתָּאֲבוּן. אֲנָא, יְיָ אֱלָהֲכוֹן: ח) וְסָרִיבוּ עַל מֵימְרִי. וְלָא אֲבוֹ, לְקַבָּלָא לִנְבִיַּי. גְּבַר יָת שִׁקּוּצֵי עֵינוֹהִי, לָא אַרְחִיקוּ. וְיָת פּוּלְחַן טַעֲוַת מִצְרָאֵי, לָא שְׁבַקוּ. וַאֲמַרִית. לְמִשְׁפַּךְ חִמְתִּי עֲלֵיהוֹן. דִּיחוּל רוּגְזִי, בְּהוֹן. בְּגוֹ, אַרְעָא דְּמִצְרָיִם: ט) וַעֲבַדִית, בְּדִיל שְׁמִי. בְּדִיל דְּלָא יִתַּחַל. לְעֵינֵי עַמְמַיָּא, דְּאִנּוּן בֵּינֵיהוֹן. דְּאִתְגְּלֵיתִי לְמִפְרַקְהוֹן, לְעֵינֵיהוֹן. לְאַפָּקוּתְהוֹן, מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם: י) וְאַפֵּיקְתִּנּוּן, מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם. וְאַעֵילְתִּנּוּן, לְמַדְבְּרָא: יא) וִיהַבִית לְהוֹן, יָת קְיָמַי. וְיָת דִּינַי, הוֹדַעִית יָתְהוֹן. דְּאִם יַעֲבֵיד יָתְהוֹן. אֱנָשָׁא, יֵיחֵי בְהוֹן בְּחַיֵּי עָלְמָא: יב) וְאַף יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי,

חלק הדקדוק

יג) בצעך, בקצת תיגאן היען סגולה. ה) אלהם, חסר יוד. כה אמר, תיבת אמר בפשטא לא בזרקא בכל ספרי תימן, חה״ד. ואני מצאתי בשני תיגאן בזרקא. מצרים, בטעם זקף והריש בפתח. י) ואביאם, מלא יוד.

הפטרת קדושים

לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה
יג מְקַדְּשָׁם: וַיַּמְרוּ־בִי בֵית־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי לֹא־
הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי
בָּהֶם וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם
יד בַּמִּדְבָּר לְכַלּוֹתָם: וָאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי
טו הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם: וְגַם־אֲנִי נָשָׂאתִי יָדִי
לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי
טז זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: יַעַן בְּמִשְׁפָּטַי
מָאָסוּ וְאֶת־חֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ בָהֶם וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ כִּי
יז אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ: וַתָּחָס עֵינִי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחֲתָם
יח וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם כָּלָה בַּמִּדְבָּר: וָאֹמַר אֶל־בְּנֵיהֶם
בַּמִּדְבָּר בְּחוּקֵּי אֲבוֹתֵיכֶם אַל־תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפְּטֵיהֶם
יט אַל־תִּשְׁמֹרוּ וּבְגִלּוּלֵיהֶם אַל־תִּטַּמָּאוּ: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
כ בְּחֻקּוֹתַי לֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם: וְאֶת־
שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

הפטרת אמר ביחזקאל סי׳ מ״ד

וְהַכֹּהֲנִים
א הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי בִּתְעוֹת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵעָלַי הֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁרְתֵנִי וְעָמְדוּ לְפָנַי
ב לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: הֵמָּה יָבֹאוּ אֶל־
מִקְדָּשִׁי וְהֵמָּה יִקְרְבוּ אֶל־שֻׁלְחָנִי לְשָׁרְתֵנִי וְשָׁמְרוּ אֶת־
ג מִשְׁמַרְתִּי: וְהָיָה בְּבוֹאָם אֶל־שַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית בִּגְדֵי
פִשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא־יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם צֶמֶר בְּשָׁרְתָם בְּשַׁעֲרֵי
ד הֶחָצֵר הַפְּנִימִית וָבָיְתָה: פַּאֲרֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־רֹאשָׁם
וּמִכְנְסֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־מָתְנֵיהֶם לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע:
ה וּבְצֵאתָם אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל־
הָעָם יִפְשְׁטוּ אֶת־בִּגְדֵיהֶם אֲשֶׁר־הֵמָּה מְשָׁרְתִם בָּם
וְהִנִּיחוּ אוֹתָם בְּלִשְׁכֹת הַקֹּדֶשׁ וְלָבְשׁוּ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְלֹא־
ו יְקַדְּשׁוּ אֶת־הָעָם בְּבִגְדֵיהֶם: וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע

תרגום

יְהַבִית לְהוֹן. לְמֶהֱוֵי לְאָת. בֵּין מֵימְרִי, וּבֵינֵיהוֹן. לְמִדַּע. אֲרֵי. אֲנָא יְיָ, מְקַדִּשְׁהוֹן: יג) וְסָרִיבוּ עַל מֵימְרֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּמַדְבְּרָא. בִּקְיָמַי לָא הַלִּיכוּ, וְיָת דִּינַי קַצוּ. דְּאִם יַעֲבֵיד יָתְהוֹן אֱנָשָׁא, יֵיחֵי בְּהוֹן בְּחַיֵּי עָלְמָא. וְיָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִילִי, אַחִילוּ לַחֲדָא. וַאֲמָרִית. לְמִשְׁפַּךְ חִמְתִי עֲלֵיהוֹן. בְּמַדְבְּרָא, לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן: יד) וַעֲבַדִית בְּדִיל שְׁמִי. בְּדִיל דְּלָא יִתְחַל, לְעֵינֵי עַמְמַיָּא. דְּאַפֵּיקְתִּנּוּן, לְעֵינֵיהוֹן: טו) וְאַף אֲנָא. קַיֵּימִית בְּמֵימְרִי. לְהוֹן, בְּמַדְבְּרָא. בְּדִיל דְּלָא לְאַעָלָא יָתְהוֹן, לְאַרְעָא דִּיהַבִית. עָבְדָא חֲלָב, וּדְבַשׁ. תּוּשְׁבַּחְתָּא הִיא, לְכָל מְדִינָתָא: טז) (חֲלַף, דִּבְדִינַי קַצוּ. וְיָת קְיָמַי, לָא הַלִּיכוּ בְהוֹן. וְיָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִילִי, אַחִילוּ. אֲרֵי בָּתַר פּוּלְחַן טַעֲוָתְהוֹן, לִבְּהוֹן טָעֵי: יז) וְחָס מֵימְרִי. עֲלֵיהוֹן, מִלְּחַבָּלוּתְהוֹן. וְלָא עֲבַדִית עִמְּהוֹן. גְּמִירָא, בְּמַדְבְּרָא: יח) וַאֲמָרִית לִבְנֵיהוֹן, בְּמַדְבְּרָא. בִּגְזֵירַת אֲבָהָתְכוֹן, לָא תְהָכוּן. וְיָת נִמּוֹסֵיהוֹן, לָא תִטְּרוּן. וּבְפוּלְחַן טַעֲוָתְהוֹן, לָא תִסְתָּאֲבוּן: יט) אֲנָא, יְיָ אֱלָהֲכוֹן. בִּקְיָמַי הַלִּיכוּ. וְיָת דִּינַי טְרוּ, וַעֲבִידוּ יָתְהוֹן: כ) וְיָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִילִי, קַדִּישׁוּ. וִיהוֹן לְאָת, בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן. לְמִדַּע. אֲרֵי. אֲנָא, יְיָ אֱלָהֲכוֹן): עד״י

א) וְכָהֲנַיָּא לֵיוָאֵי, בְּנֵי צָדוֹק. דִּנְטַרוּ. יָת מַטְּרַת מַקְדְּשִׁי, בְּמִטְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִבָּתַר פּוּלְחָנִי. אִנּוּן. יִתְקָרְבוּן לְפוּלְחָנִי, לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי. וִישַׁמְּשׁוּן עַל מַדְבְּחִי. לְקָרָבָא קֳדָמַי, תְּרַב וְדַם נִכְסַת קוּדְשִׁין. אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים: ב) אִנּוּן, יֵיעֲלוּן לְמַקְדְּשִׁי. וְאִנּוּן. יִתְקָרְבוּן לְפָתוּר לְחֵים אַפַּיָּא, (ינ״י דִילִי) לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי. וְיִטְּרוּן, יָת מַטְּרַת מֵימְרִי: ג) וִיהֵי. בְּמֵיעֲלְהוֹן, לְתַרְעֵי דָּרְתָא גַּוָּיְתָא. לְבוּשֵׁי בוּצָא, יִלְבְּשׁוּן. וְלָא תְהֵי עֲלֵיהוֹן, כְּסוּת עֲמַר. בְּשַׁמָּשׁוּתְהוֹן. בְּתַרְעֵי. דָּרְתָא גַּוָּיְתָא, וּלְגָיו: ד) קוֹבְעִין דְּבוּץ, יְהוֹן עַל רֵישֵׁיהוֹן. וּמִכְנְסִין דְּבוּץ. יְהוֹן, עַל חַרְצֵיהוֹן. לָא יֵיסְרוּן עַל חַרְצֵיהוֹן, עַל לִבְּהוֹן יֵיסְרוּן: ה) וּבְמִפַּקְהוֹן. מִדָּרְתָא דְקוּדְשָׁא. לְדָרְתָא בָּרָיְתָא, לְאִתְעָרָבָא עִם עַמָּא. יַשְׁלְחוּן, יָת לְבוּשֵׁיהוֹן. דְּאִנּוּן, מְשַׁמְּשִׁין בְּהוֹן. וְיַחֲתוּן יָתְהוֹן, בְּלִשְׁכַּת קוּדְשָׁא. וְיִלְבְּשׁוּן, לְבוּשִׁין אָחֳרָנִין. וְלָא יִתְעָרְבוּן עִם עַמָּא, בִּלְבוּשֵׁיהוֹן: ו) וְרֵישֵׁיהוֹן,

חלק הדקדוק

טו) פסוק זה הוא סוף ההפטרה בכל ספרי תימן העתיקים וכ״כ כתב הרמב״ם שחותם „צבי היא לכל הארצות", והאחרונים רצו והוסיפו לה תוספת. יט) ואת משפטי שמרו, תיבת משפטי במארכה, ותיבת שמרו בתביר. ותיבת ועשו בטפחה. חה״ד. ובקצת תיגאן תיבת משפטי במארכה, ותיבת שמרו בטפחה, ותיבת ועשו מארכה.

הפטרת אמור

ז לֹא יְשַׁלֵּחוּ כָּסוֹם יִכְסְמוּ אֶת־רָאשֵׁיהֶם: וְיַיִן לֹא־יִשְׁתּוּ
ח כָּל־כֹּהֵן בְּבוֹאָם אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית: וְאַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה
לֹא־יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם־בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל
ט וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר־תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקָּחוּ: וְאֶת־עַמִּי
י יוֹרוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין־טָמֵא לְטָהוֹר יוֹדִעֻם: וְעַל־רִיב
הֵמָּה יַעַמְדוּ לְ*שְׁפֹּט בְּמִשְׁפָּטַי וּשְׁפָטֻהוּ וְאֶת־תּוֹרֹתַי
וְאֶת־חֻקֹּתַי בְּכָל־מוֹעֲדַי יִשְׁמֹרוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי יְקַדֵּשׁוּ:
יא וְאֶל־מֵת אָדָם לֹא יָבוֹא לְטָמְאָה כִּי אִם־לְאָב וּלְאֵם וּלְבֵן
יב וּלְבַת לְאָח וּלְאָחוֹת אֲשֶׁר־לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ יִטַּמָּאוּ: וְאַחֲרֵי
יג טָהֳרָתוֹ שִׁבְעַת יָמִים יִסְפְּרוּ־לוֹ: וּבְיוֹם בֹּאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ
אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ יַקְרִיב חַטָּאתוֹ נְאֻם
יד אֲדֹנָי יֱהוִה: וְהָיְתָה לָהֶם לְנַחֲלָה אֲנִי נַחֲלָתָם וַאֲחֻזָּה
טו לֹא־תִתְּנוּ לָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל אֲנִי אֲחֻזָּתָם: הַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת
וְהָאָשָׁם הֵמָּה יֹאכְלוּם וְכָל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָהֶם יִהְיֶה:
טז וְרֵאשִׁית כָּל־בִּכּוּרֵי כֹל וְכָל־תְּרוּמַת כֹּל מִכֹּל תְּרוּמוֹתֵיכֶם
לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה וְרֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ
יז בְּרָכָה אֶל־בֵּיתֶךָ: כָּל־נְבֵלָה וּטְרֵפָה מִן־הָעוֹף וּמִן־
הַבְּהֵמָה לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים:

הפטרת בהר ירמיה סי׳ ט״ז י״ז

א יְהוָה עֻזִּי וּמָעֻזִּי
וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ מֵאַפְסֵי־אָרֶץ וְיֹאמְרוּ
ב אַךְ־שֶׁקֶר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ הֶבֶל וְאֵין־בָּם מוֹעִיל: הֲיַעֲשֶׂה
ג לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים: לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעָם
בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת־יָדִי וְאֶת־גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי־
שְׁמִי יְהוָה:
ד חַטַּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה בְּעֵט בַּרְזֶל בְּצִפֹּרֶן שָׁמִיר חֲרוּשָׁה
ה עַל־לוּחַ לִבָּם וּלְקַרְנוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם: כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם
מִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל־עֵץ רַעֲנָן עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת:
ו הֲרָרִי בַּשָּׂדֶה חֵילְךָ כָל־אוֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז אֶתֵּן בָּמֹתֶיךָ

לָא יְגַלְּחוּן . וּפֵירוּעַ, לָא יְרַבּוֹן . סַפָּרָא יְסַפְּרוּן, יָת שְׂעַר רֵישֵׁיהוֹן : ז) וַחֲמַר לָא יִשְׁתּוֹן, כָּל כָּהֵין . בְּמֵיעַלְהוֹן, לְדַרְתָּא גַוָּיְתָא : ח) וְאַרְמְלָא וּמְתָרְכָא. לָא יִסְּבוּן לְהוֹן, לִנְשִׁין . אֱלָהֵין בְּתוּלְתָא . מִזַּרְעָא, דְּבֵית יִשְׂרָאֵל . וְאַרְמַלְתָּא, דִּתְהֵי אַרְמַלְתָּא . שְׁאָר כָּהֲנַיָּא, יִסְּבוּן : ט) וְיָת עַמִּי יַלְפוּן . בֵּין קוּדְשָׁא, לְחוּלָּא . וּבֵין מְסָאֲבָא (נ״י מְסָאַב) לְדָכְיָא, יְהוֹדְעוּנּוּנוּן : י) וְעַל פְּלוּגַּת דִּינָא . אִנּוּן, יְקוּמוּן לִמְדָן . בְּדִינֵי רְעוּתִי, יְדִינוּנּוּן . וְיָת אוֹרָיָתִי (נ״י אוֹרָיָתִי) וְיָת קְיָמַי, (נ״י וְיָת קְיָמַי) בְּכָל מוֹעֲדַי יִטְּרוּן . וְיָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי, יְקַדְּשׁוּן : יא) וְעַל מֵיתָא דַּאֲנָשָׁא . לָא יֵיעוֹל, לְאִסְתַּאָבָא . אֱלָהֵין לְאָב . וּלְאֵם . וּלְבַר וְלִבְרַת, לְאָח . וּלְאַחַת . דְּלָא הֲוָת לִגְבַר, יִסְתָּאֲבוּן : יב) וּבָתַר דְּכוּתֵיהּ . שִׁבְעָא יוֹמִין, יִמְנוּן לֵיהּ : יג) וּבְיוֹם מֵיעֲלֵיהּ לְקוּדְשָׁא . לְדַרְתָּא גַוָּיְתָא, לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא . יְקָרֵיב, חַטָּאתֵיהּ . אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים : יד) וּתְהֵי לְהוֹן, לְחֻלָּק . (יב״י לְחֻלָּק) מוֹתַר קוּרְבָּנַי, חוּלָקְהוֹן . וְאַחְסָנָא . לָא תִתְּנוּן לְהוֹן, בְּיִשְׂרָאֵל . מַתְּנָן דִּיהָבִית לְהוֹן, אִנִּין אַחְסָנְתְּהוֹן : טו) מִנְחָתָא, וְחַטָּאתָא וַאֲשָׁמָא . אִנּוּן, יֵיכְלוּנּוּן . וְכָל חֶרְמָא בְּיִשְׂרָאֵל, דִּילְהוֹן יְהֵי : טז) וְרֵישׁ כּוּלָּא בִּכּוּרֵי כוּלָּא, וְכָל אַפְרָשׁוּת כּוּלָּא . מִכֹּל אַפְרָשׁוּתְכוֹן . לְכָהֲנַיָּא יְהֵי . וְרֵישׁ אַצְוָתְכוֹן, תִּתְּנוּן לְכָהֲנָא . לְאַשְׁרָאָה בִּרְכְתָא, בְּבֵיתָךְ : יז) כָּל נְבִילָא, וּתְבִירָא . מִן עוֹפָא, וּמִן בְּעִירָא . לָא יֵיכְלוּן, כָּהֲנַיָּא : עד״י

א) יְיָ . תּוּקְפִי וְרוּחְצָנִי . וּמְשֵׁיזְבִי, בְּעִדָּן עָקָא . לְשֵׁימַע גְּבוּרְתָךְ . עַמְמִין יֵיתוּן, מִסְּיָפֵי אַרְעָא . וְיֵימְרוּן . בְּרַם לְשִׁקְרָא, פְּלַחוּ אֲבָהָתַנָא לְלָמָא, וְלֵית בְּהוֹן הֲנָאָה : ב) הַאֶפְשַׁר דְּיַעֲבֵיד לֵיהּ אֲנָשָׁא, דַּחֲלָן . וְאִנּוּן, טַעְוָן דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ : ג) בְּכֵין, הָא אֲנָא מְחַוֵּי לְהוֹן . בְּזִמְנָא הָדֵין . אַחֲוֵינוּן יָת פּוּרְעָנוּתִי, וְיָת מַחַת גְּבוּרְתִי . וְיִדְּעוּן, אֲרֵי שְׁמִי יְיָ : ד) חוֹבֵי בֵּית יְהוּדָה . כְּתִיבִין . בְּעֵיט דְּבַרְזֶל, בְּטַפַּר שָׁמִיר . חֲרִיתִין, עַל לוּחַ לִבְּהוֹן . וּלְקַרְנַת, אֵיגוֹרֵיכוֹן : ה) כְּאִדְכָּרָא בְנֵיהוֹן, אֵיגוֹרֵיהוֹן . וַאֲשֵׁירֵיהוֹן תְּחוֹת כָּל אִילָן עֲבוֹף . עַל, רָמְתָא מְנוּטַּלְתָּא : ו) עַל דִּפְלַחְתּוּן עַל טוּרַיָּא, בְּחַקְלָא . נִכְסֵיהוֹן כָּל בֵּית גִּנְזֵיכוֹן, לְבִזָּא אֶמְסַר . בְּחוֹבִין דַּהֲוֵיתוֹן פָּלְחִין

י) * למשפט קרי. ושפטהו ישפטהו קרי.

חלק הדקדוק

ט) יודיעום, מלא ו. יד) לנחלה, הלמד געי. א) מאפסי, אין געיא במם. סס.

ז בְּחַטֹּאת בְּכָל־גְּבוּלֶיךָ׃ וְשָׁמַטְתָּה וּבְךָ מִנַּחֲלָתְךָ אֲשֶׁר
נָתַתִּי לָךְ וְהַעֲבַדְתִּיךָ אֶת־אֹיְבֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ
ח כִּי־אֵשׁ קְדַחְתֶּם בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם תּוּקָד׃ כֹּה ׀ אָמַר
יְהוָה אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ
ט וּמִן־יְהוָה יָסוּר לִבּוֹ׃ וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה
כִּי־יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא
י תֵשֵׁב׃ בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה
יא יְהוָה מִבְטַחוֹ׃ וְהָיָה כְּעֵץ ׀ שָׁתוּל עַל־מַיִם וְעַל־יוּבַל
יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶ כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן
יב וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי׃ עָקֹב
יג הַלֵּב מִכֹּל וְאָנֻשׁ הוּא מִי יֵדָעֶנּוּ׃ אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן
יד כְּלָיוֹת וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָו כִּפְרִי מַעֲלָלָיו׃ קֹרֵא
דָגַר וְלֹא יָלָד עֹשֶׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָו יַעַזְבֶנּוּ
טו וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה נָבָל׃ כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם
טז מִקְדָּשֵׁנוּ׃ מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְהוָה כָּל־עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ יְסוּרַי
בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה׃
יז רְפָאֵנִי יְהוָה וְאֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה׃ ·

הפטרת בחקתי ביחזקאל סי׳ ל״ד

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא עַל־רוֹעֵי
ב יִשְׂרָאֵל הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם לָרֹעִים כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי
יְהוִה הוֹי רֹעֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ רֹעִים אוֹתָם הֲלוֹא
ג הַצֹּאן יִרְעוּ הָרֹעִים׃ אֶת־הַחֵלֶב תֹּאכֵלוּ וְאֶת־הַצֶּמֶר
ד תִּלְבָּשׁוּ הַבְּרִיאָה תִּזְבָּחוּ הַצֹּאן לֹא תִרְעוּ׃ אֶת־הַנַּחְלוֹת
לֹא חִזַּקְתֶּם וְאֶת־הַחוֹלָה לֹא־רִפֵּאתֶם וְלַנִּשְׁבֶּרֶת לֹא
חֲבַשְׁתֶּם וְאֶת־הַנִּדַּחַת לֹא הֲשֵׁבֹתֶם וְאֶת־הָאֹבֶדֶת לֹא
ה בִקַּשְׁתֶּם וּבְחָזְקָה רְדִיתֶם אֹתָם וּבְפָרֶךְ׃ וַתְּפוּצֶינָה מִבְּלִי
רֹעֶה וַתִּהְיֶינָה לְאָכְלָה לְכָל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וַתְּפוּצֶינָה׃
ו יִשְׁגּוּ צֹאנִי בְּכָל־הֶהָרִים וְעַל כָּל־גִּבְעָה רָמָה וְעַל כָּל־
פְּנֵי הָאָרֶץ נָפֹצוּ צֹאנִי וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ׃ לָכֵן

תרגום

לטעותא, בכל תחומכון: ז) ואיתי סנאה על ארעכון, ותהי צדיא כשמטתא. ובכין אעביד פורענות דינין, עד דאגלי יתכון מאחסנתכון, דיהבית לכון. ותשתעבדון, לבעלי דבביכון. בארעא, דלא ידעתון. ארי קדום תקיף כאישא. נפק מן קדמי ברגז, עד עלמא יחול: ח) כדנן, אמר יי. ליט גוברא, דיתרחיץ באנשא. וישוי בשרא, רוחצניה. ומן מימרא דיי, יעדי לביה: ט) ויהי, כעכוביתא במישרא. ולא יחזי, ארי ייתי טובא. וישרי דלא ולד, במדברא. כארע סדום, דלא אתיתבת: י) בריך גברא. דיתרחיץ, במימרא דיי. ויהי מימרא דיי, רוחצניה: יא) ויהי. כאילן, דשתיל על מבוע דמיין. ועל נגדין, ישלח שורשוהי. ולא יחזי, ארי ייתי חומא. ויהון טרפוהי, עבוף. ובשנת בצורתא, לא יתר. ולא יפסוק, מלמעבד פירין: יב) נכיל לבא. מכולא, ותקיף הוא. מן ידעניה: יג) אנא יי. חקר לבא, בחר כוליתא. ולמתן לאנש, כאורחתיה. כפירי, עובדוהי: יד) הא כקוראה, דמכניש ביעין דלא דיליה. ומשחין אפרוחין, דבתרוהי לא יהכון. כן כל גבר רשיעא דקני נכסין, בלא בדינא. בפלגות יומוהי, שביק להון. ובסופיה, מתקרי רשיעא: טו) פרענותא תתעביד מניה, מן קדם דשכינתיה, על כורסי יקרא. בשמי מרומא, עיל מן אולא. מקביל, אתר בית מקדשנא: טז) סבור ישראל, יי. כל דשבקו פולחנך, יבהתון. ורשיעיא דעברו על מימרך, בגיהנם, אנון עתידין למפל. ארי שבקו פולחנך. יי, דבדיליה את מיתי עליהון יקרא, כמבוע דמיין. דלא פסקין, מוהי: יז) אסיני יי, ואתסי. פרוקני, ואתפריק. ארי תשבחתי, את: עד״י

א) נהוה פתגם נבואה מן קדם יי, עמי למימר: ב) בר אדם. אתנבי, על פרנסי ישראל. אתנבי ותימר להון, לפרנסיא. כדנן אמר יי אלהים. ני, על פרנסי ישראל. דהוו, מפרנסין נפשהון. הלא לפרנסא עמא. אתמניאו, פרנסיא: ג) ית טובא אתון אכלין, ועמר (נ״י ועמר) נקי אתון לבשין. פטימיא, אתון נכסין. עמא, ליתיכון מפרנסין: ד) ית כאביא לא תקיפתון, ולמריעיא לא אסיתון. ולתביריא, לא צמדתון. וית דאטלטלו, לא אתיבתון. וית דאבדו, לא בעיתון. ובתוקפא. אפלחתון בהון, ובקשיו: ה) ואתבדרו, מבלי פרנס. ואתמסרו, לאשתיצאה. לכל מלכות עממיא, ואטלטלו: ו) טעו עמי, בכל טוריא. ועל, כל רמא מניטלא. (נ״י מנטלא) ועל כל אפי ארעא, אתבדרו עמי. ולית דתבע, ולית

יא) ירא, יראה קרי. יד) ימו, ימיו קרי. טז) יסורי וסורי קרי.

חלק הדקדוק

ז) כל גבוליך, הכי גרסינן כל בכל ספרי תימן ול״ג בכל, חה״ד. ז) מנחלתיך כתיב, מנחלתך קרי. י) מבטחו, הטית בפתח ממשקל מפעל, וכתב בעל ל״ח בדף פ״ח וז״ל יש מזה המשקל בדגש בקבוץ ובכנוי מן משמן אכלו משמנים, ומן משגב משגבי ומנוסי, ומן מבטה מבטחי מנעורי, והי׳ ה׳ מבטחו, ולהורות שהיתה החית ראויה להדגש הטית פתוחה, עכ״ל. כפי הכלל שאותיות אחה״ע לא ידגשו, חה״ד. יג) כדרכיו, כתיב וקרי, יד) במשפט, בית רפויה. ב) הוי רעי ישראל, תיבת הוי בשופר הפוך ותיבת ישראל בזקף גדול, הלא, חסר וו.

רֹעִים שִׁמְעוּ אֶת־דְּבַר יְהוָה׃ חַי־אָנִי נְאֻם ׀ אֲדֹנָי יֱהוִה ח
אִם־לֹא יַעַן הֱיוֹת־צֹאנִי ׀ לָבַז וַתִּהְיֶינָה צֹאנִי לְאָכְלָה לְכָל־
חַיַּת הַשָּׂדֶה מֵאֵין רֹעֶה וְלֹא־דָרְשׁוּ רֹעַי אֶת־צֹאנִי וַיִּרְעוּ
הָרֹעִים אוֹתָם וְאֶת־צֹאנִי לֹא רָעוּ׃ לָכֵן הָרֹעִים שִׁמְעוּ ט
דְּבַר־יְהוָה׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי אֶל־הָרֹעִים י
וְדָרַשְׁתִּי אֶת־צֹאנִי מִיָּדָם וְהִשְׁבַּתִּים מֵרְעוֹת צֹאן וְלֹא־
יִרְעוּ עוֹד הָרֹעִים אוֹתָם וְהִצַּלְתִּי צֹאנִי מִפִּיהֶם וְלֹא־תִהְיֶיןָ
לָהֶם לְאָכְלָה׃ כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי־אָנִי יא
וְדָרַשְׁתִּי אֶת־צֹאנִי וּבִקַּרְתִּים׃ כְּבַקָּרַת רֹעֶה עֶדְרוֹ בְּיוֹם יב
הֱיוֹתוֹ בְתוֹךְ־צֹאנוֹ נִפְרָשׁוֹת כֵּן אֲבַקֵּר אֶת־צֹאנִי וְהִצַּלְתִּי
אֶתְהֶם מִכָּל־הַמְּקוֹמֹת אֲשֶׁר נָפֹצוּ שָׁם בְּיוֹם עָנָן וַעֲרָפֶל׃
וְהוֹצֵאתִים מִן־הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּים מִן־הָאֲרָצוֹת וַהֲבִיאוֹתִים יג
אֶל־אַדְמָתָם וּרְעִיתִים אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל בָּאֲפִיקִים וּבְכֹל
מוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ בְּמִרְעֶה־טּוֹב אֶרְעֶה אֹתָם וּבְהָרֵי מְרוֹם־ יד
יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה נְוֵהֶם שָׁם תִּרְבַּצְנָה בְּנָוֶה טּוֹב וּמִרְעֶה שָׁמֵן
תִּרְעֶינָה אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל׃ אֲנִי אֶרְעֶה צֹאנִי וַאֲנִי אַרְבִּיצֵם טו
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ אֶת־הָאֹבֶדֶת אֲבַקֵּשׁ וְאֶת־הַנִּדַּחַת אָשִׁיב טז
וְלַנִּשְׁבֶּרֶת אֶחֱבֹשׁ וְאֶת־הַחוֹלָה אֲחַזֵּק וְאֶת־הַשְּׁמֵנָה וְאֶת־
הַחֲזָקָה אַשְׁמִיד אֶרְעֶנָּה בְמִשְׁפָּט׃ וְאַתֵּנָה צֹאנִי כֹּה אָמַר יז
אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי שֹׁפֵט בֵּין־שֶׂה לָשֶׂה לָאֵילִים וְלָעַתּוּדִים׃
הַמְעַט מִכֶּם הַמִּרְעֶה הַטּוֹב תִּרְעוּ וְיֶתֶר מִרְעֵיכֶם תִּרְמְסוּ יח
בְּרַגְלֵיכֶם וּמִשְׁקַע־מַיִם תִּשְׁתּוּ וְאֵת הַנּוֹתָרִים בְּרַגְלֵיכֶם
תִּרְפֹּשׂוּן׃ וְצֹאנִי מִרְמַס רַגְלֵיכֶם תִּרְעֶינָה וּמִרְפַּשׂ רַגְלֵיכֶם יט
תִּשְׁתֶּינָה׃ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אֲלֵיהֶם הִנְנִי־ כ
אָנִי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין־שֶׂה בִרְיָה וּבֵין שֶׂה רָזָה׃ יַעַן בְּצַד כא
וּבְכָתֵף תֶּהְדֹּפוּ וּבְקַרְנֵיכֶם תְּנַגְּחוּ כָּל־הַנַּחְלוֹת עַד אֲשֶׁר
הֲפִיצוֹתֶם אוֹתָנָה אֶל־הַחוּצָה׃ וְהוֹשַׁעְתִּי לְצֹאנִי וְלֹא־ כב
תִהְיֶינָה עוֹד לָבַז וְשָׁפַטְתִּי בֵּין שֶׂה לָשֶׂה׃ וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיהֶם כג
רֹעֶה אֶחָד וְרָעָה אֶתְהֶן אֵת עַבְדִּי דָוִיד הוּא יִרְעֶה אֹתָם
וְהוּא־יִהְיֶה לָהֶן לְרֹעֶה׃ וַאֲנִי יְהוָה אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים כד

דבעי: ז) בכן פרנסיא. קבילו, ית פתגמא דיי: ח) קיים אנא. אמר, יי אלהים. אם לא חלף דהוו עמי, לבזא. ואתמסרו עמי. לאשתיצאה. לכל מלכות עממיא, מבלי פרנס. ולא תבעו פרנסי, ית עמי. ופרניסו פרנסיא, נפשהון. וית עמי, לא פרניסו: ט) בכין פרנסיא. קבילו, פתגמא דיי: י) כדנן אמר, יי אלהים. הא אנא שלח רוגזי על פרנסיא, ואתבע ית עמי מידהון. ואבטילנון, מלפרנסא עמא. ולא יפרנסון עוד. פרנסיא, נפשהון. ואשיזיב עמי, מידהון. ולא יתמסרון בידהון, לאשתיצאה: יא) ארי. כדנן אמר יי אלהים. הא אנא מתגלי. ואתבע ית עמי, ואבקרנון: יב) כמא דמבקר רעיא עדריה. ביומא דהוי בגו עניה, ומפריש להון. כן, אבקר ית עמי. ואשיזיב יתהון. מכל אתריא, דאתבדרו לתמן. ביום עננא, ואמטתא: יג) ואפיקנון, מביני עממיא. ואכנישינון, מן מדינתא. ואעילנון לארעהון. ואפרניסנון, על טורי ישראל. בפציריא. ובכל, מותבי ארעא: יד) בפרנוס טב, אפרניס יתהון. ובטור קודשא דישראל, יהי בית משריהון. תמן ישרון, באתר דיאי. ופרנוס טב. יתפרנסון, על טורי ישראל: טו) אנא אפרניס עמי, ואנא אשרינון לרוחצן. אמר, יי אלהים: טז) ית דאבדו אתבע, וית דאטלטלו אתיב. ולתביריא, אצמוד. ולמרעיא, אסובר. וית חטאיא וית חיביא. אשיצי, אפרניס עמי בדינא: יז) ואתון עמי. כדנן אמר, יי אלהים. האנא דאין, בין גבר לגבר. לחטאיא, ולחיביא: יח) הזעיר לכון. דפרנוס טב, אתון מתפרנסין. ומותר, פרנוסיכון. אכלין, שמשיכון. ומשתי מתוקן, אתון שתן. וית מותרא. שמשיכון, שתן: יט) ועמי. מותר מיכל שמשיכון, אכלין. ומותר משתי שמשיכון, שתן: כ) בכן. כדנן אמר. יי אלהים להון. האנא מתגלי. ואדון, בין גבר עתיר. ובין גבר, מסכין: כא) חלף. דבדרע ובכדפא, דחקיתון. ובתוקפכון תבר‍תון, כל כאביא. עד דבדרתון יתהון, לביני מדינתא: כב) ואפרוק לעמי. ולא יתמסרון עוד, לבזא. ואדון. בין גבר, לגבר: כג) ואקים עליהון. פרנס חד, ויפרניס יתהון. ית, עבדי דוד.

חלק הדקדוק

י) ודרשתי, הוו געי. חה״ד. יד) במרעה טוב, הטית דגש גם בירושלמיים וכן בנוה דגש. יז) הנני, אין געיא בהא. כח) ביערים, כתיב וקרי. ז) וידעו, הוו געי. חה״ד. ובמה תיגאן ראיתי שאין געיא. מטת. חסר ו.

הפטרת בחקתי

כה וְעַבְדִּי דָוִד נָשִׂיא בְתוֹכָם אֲנִי יְהֹוָה דִּבַּרְתִּי׃ וְכָרַתִּי לָהֶם֙
בְּרִית שָׁלוֹם וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה־רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְיָשְׁבוּ בַמִּדְבָּר֙
כו לָבֶטַח וְיָשְׁנוּ בַּיְּעָרִים׃ וְנָתַתִּי אוֹתָם וּסְבִיבוֹת גִּבְעָתִי
כז בְּרָכָה וְהוֹרַדְתִּי הַגֶּשֶׁם֙ בְּעִתּוֹ גִּשְׁמֵי בְרָכָה יִהְיוּ׃ וְנָתַן
עֵץ הַשָּׂדֶה אֶת־פִּרְיוֹ וְהָאָרֶץ֙ תִּתֵּן יְבוּלָהּ וְהָיוּ עַל־אַדְמָתָם
לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהֹוָה בְּשִׁבְרִי אֶת־מֹטוֹת עֻלָּם
וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעֹבְדִים בָּהֶם׃

תרגום יג

הוּא, יְפַרְנֵיס יָתְהוֹן. וְהוּא. יְהֵי לְהוֹן, לְפַרְנָס: כד) וַאֲנָא יְיָ. אֱהֵוֵי לְהוֹן, לֶאֱלָהּ. וְעַבְדִּי דָוִד, מַלְכָּא בֵּינֵיהוֹן. אֲנָא יְיָ, גְּזָרִית בְּמֵימְרִי: כה) וְאֶגְזַר לְהוֹן, קְיָם שְׁלָם. וַאֲבַטֵּיל חַיְתָא בִּשְׁתָּא, מִן אַרְעָא. וְיִתְּבוּן בְּמַדְבְּרָא, לְרוּחְצָן. וְיִתְעַתְּקוּן, בְּחוּרְשַׁיָּא: כו) וַאֲשְׁרֵי יָתְהוֹן. סְחוֹר סְחוֹר לְבֵית מַקְדְּשִׁי, וִיהוֹן מְבָרְכִין. וְאַחֵית לְהוֹן מְטַר בְּכִיר, בְּעִדָּנֵיהּ. מִטְרִין דְּבִרְכָא, יְהוֹן: כז) וְיִתֵּן אִילָן חַקְלָא, יָת אִבֵּיהּ. וְאַרְעָא, תִּתֵּין עֲלַלְתַּהּ. וִיהוֹן עַל אַרְעֲהוֹן, לְרוּחְצָן. וְיִדְּעוּן, אֲרֵי אֲנָא יְיָ. כַּד אֶתְבַּר, יָת נִיר תּוּקְפְהוֹן. וַאֲשֵׁיזֵיבִנּוּן. (יִנ״י וַאֲשֵׁזֵיב יָתְהוֹן) מִיַּד, דְּמַפְלְחִין בְּהוֹן: עד״י

הפטרת מחר חדש בשמואל א׳ סי׳ כ

א וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד
ב מוֹשָׁבֶךָ׃ וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
נִסְתַּרְתָּ שָּׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל׃
ג וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה׃
ד וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר
אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם
ה לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהֹוָה׃ וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים
ו מִמְּךָ וָהָלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהֹוָה׃ וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ
ז אֲנִי וָאָתָּה הִנֵּה יְהֹוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם׃ וַיִּסָּתֵר
דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל׃
ח וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם ׀ בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר
וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד׃
ט וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה
י הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר׃ וַיְהִי מִמָּחֳרַת

א) וַאֲמַר לֵיהּ יְהוֹנָתָן, מְחַר יַרְחָא. וְתִתְבְּעֵי. אֲרֵי יְהֵי מַרְנַח, בֵּית אַסְחָרוּתָךְ: ב) וּכְתַלְתוּת יַרְחָא, תִּתְבְּעֵי לַחֲדָא. וְתֵהָךְ לְאַתְרָא. דְּאִטְּמַרְתָּא תַּמָּן, בְּיוֹמָא דְחוּלָא. וְתִתֵּיב בְּסִטַר, אֶבֶן אָתָא: ג) וַאֲנָא. תְּלָתָא גִּרִין, בְּקֶשֶׁת שָׁדֵי. לְמִמְחֵי לִי, לְפַלְגְלֵיסָא: ד) וְהָא, אֶשְׁלַח יָת עוּלֵימָא. אֵיזֵיל, אֵיתָא יָת גִּרַיָּא. אִם מֵימַר אֵימַר, לְעוּלֵימָא. הָא גִּירָא, מִנָּךְ וּלְכָא. סַבְהִי וְאֵיתָא. אֲרֵי שְׁלָם לָךְ. וְלֵית מִדְּעַם בִּישׁ, קַיָּים הוּא יְיָ: ה) וְאִם כְּדֵין אֵימַר, לְעוּלֵימָא. הָא גִּירָא, מִנָּךְ וּלְהַלְאָה. (יִנ״י וּלְהַלְּאָ) אִיזֵיל. אֲרֵי שַׁיזְבָךְ, יְיָ: ו) וּפִתְגָמָא. דְּמַלֵּילְנָא, אֲנָא וְאַתְּ. הָא מֵימְרָא דַּיְיָ, סָהִיד. בֵּינָא וּבֵינָךְ, עַד עָלְמָא: ז) וְאִטְּמַר דָּוִד, בְּחַקְלָא. וַהֲוָה יַרְחָא. וְאַסְחַר מַלְכָּא. עַל לַחְמָא, לְמֵיכַל: ח) וְאַסְחַר מַלְכָּא. עַל שִׁיוֵיֵיהּ. כִּזְמַן בִּזְמַן. עַל, שִׁיוָיָא, דִּמְתוּקַּן לֵיהּ, בִּסְטַר כּוּתְלָא. וְקָם יְהוֹנָתָן. וְאַסְחַר אַבְנֵר, מִסִּטְרָא דְשָׁאוּל. וַהֲוָה אַתְרָא דְדָוִד, מַרְנַח: ט) וְלָא מַלֵּיל שָׁאוּל. מִדְּעַם, בְּיוֹמָא הַהוּא. אֲרֵי אֲמַר, דִּלְמָא עֲרוּעַ הֲוָה לֵיהּ, וְלָא דְכֵי הוּא. אוֹ דִלְמָא לְאוֹרַח אֲזַל, וַאֲנַחְנָא, לָא זַמְּנֵהִי

חלק הדקדוק

א) ונפקדת, בכל התיגאן הקוף בזקף גדול, חה״ד. ב) המעשה, ההא בגעיא. ג) ארה, חסר ו. ד) שלחך, השין בגעיא, חה״ד. ז) על הלחם, כתיב על וקרי אל. ח) כפעם בפעם, בקצת תיגאן אין פסיק. י) ממחרת, המם געי.

הפטרת מחר חדש

הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן
בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃
יא וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית
יב לָחֶם׃ וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא
צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא
וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ׃
יג וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת
הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת
יד עֶרְוַת אִמֶּךָ׃ כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה
לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי
טו בֶן־מָוֶת הוּא׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
טז לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה׃ וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו
לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־
יז דָּוִד׃ וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בָּחֳרִי־אָף וְלֹא־אָכַל
בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ
יח אָבִיו׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד
יט וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ׃ וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֻץ מְצָא־נָא אֶת־הַחִצִּים
אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ׃
כ וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא
יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃
כא וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט
כב נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּי וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו׃ וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע
כג מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן
אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר׃
כד הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ
שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְּׁקוּ ׀ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
כה עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּינִי
וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃

[נ"י זמנהי]: י) וַהֲוָה. בְּיוֹמָא דְבָתְרוֹהִי, דְהוּא עִבּוּר יַרְחָא תִנְיָנָא. וַהֲוָה. אַתְרָא דְדָוִד, מְרוּח. וַאֲמַר שָׁאוּל, לִיהוֹנָתָן בְּרֵיהּ. מָדֵין. לָא אֲתָא בַר יִשַׁי. אַף תְּמָלֵי אַף יוֹמָא דֵין, לְלַחְמָא: יא) וַאֲתֵיב יְהוֹנָתָן, יָת שָׁאוּל. אִשְׁתְּאָלָא אִשְׁתְּאֵיל דָוִד. מִנִּי, לְמֵיזַל עַד בֵּית לָחֶם: יב) וַאֲמַר. שַׁלְּחִנִי כְעַן. אֲרֵי שֵׁירוּ נִכְסַת קוּדְשַׁיָא לְכָל זַרְעִיתָא לַנָא, בְּקַרְתָּא. וְהוּא פַּקִּיד לִי, אָחִי. וּכְעַן. אִם אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין, בְּעֵינָךְ. אֶשְׁתֵּיזֵב כְּעַן, וְאֶחֱזֵי יָת אָחַי. עַל כֵּן לָא עָל. לְפָתוּרָא, דְמַלְכָּא: יג) וּתְקֵיף רוּגְזָא דְשָׁאוּל, בִּיהוֹנָתָן. וַאֲמַר לֵיהּ. בַּר סָרְבָנִיתָא, דְמַרְדוּתַהּ קַשְׁיָא. הֲלָא יְדַעְנָא. אֲרֵי רָעֵי אַתְּ, בְּבַר יִשַׁי. לְבַהֲתָךְ. וּלְבַהֲתַת, קְלָן אִמָּךְ: יד) אֲרֵי כָל יוֹמַיָא. דְבַר יִשַׁי, קַיָים עַל אַרְעָא. לָא תִתַּקַּן, אַתְּ וּמַלְכוּתָךְ. וּכְעַן. שְׁלַח וְאַיְתֵינֵיהּ, לְוָתִי. אֲרֵי גְבַר חַיָיב קְטוֹל, הוּא: טו) וַאֲתֵיב יְהוֹנָתָן. יָת שָׁאוּל אֲבוּהִי, וַאֲמַר לֵיהּ. לְמָא יִתְקְטִיל, מָא עֲבַד: טז) וַאֲרֵים שָׁאוּל יָת מוּרְנִיתָא. עֲלוֹהִי, לְמִמְחֵיהּ. וִידַע יְהוֹנָתָן. אֲרֵי גְמִירָא הִיא. מִן אֲבוּהִי, לְמִקְטַל יָת דָוִד: יז) וְקָם יְהוֹנָתָן. מִן פָּתוּרָא, בִּתְקוֹף רְגַז. וְלָא אֲכַל. בְּיוֹם עִיבּוּר יַרְחָא תִנְיָנָא לַחְמָא. אֲרֵי אִתְנְסֵיס, עַל דָוִד. אֲרֵי אַכְלְמֵיהּ, אֲבוּהִי: יח) וַהֲוָה בְּצַפְרָא. וּנְפַק יְהוֹנָתָן. לְחַקְלָא, לִזְמְנָא דַאֲמַר לֵיהּ דָוִד. וְיָנִיק זְעֵיר, עִמֵּיהּ: יט) וַאֲמַר לְעוּלֵימֵיהּ. רְהוֹט. אַיְתָא כְעַן, יָת גִרַיָא. דַאֲנָא, שָׁדֵי. עוּלֵימָא רְהַט. וְהוּא שְׁדָא גִירָא, לְאַעְבָּרוּתֵיהּ: כ) וַאֲזָא עוּלֵימָא, עַד אֲתַר גִירָא. דִשְׁדָא, יְהוֹנָתָן. וּקְרָא יְהוֹנָתָן. בָּתַר עוּלֵימָא, וַאֲמַר. הֲלָא גִירָא, מִנָּךְ וּלְהַלְאָה [נ"י וּלְהַלָּא]: כא) וּקְרָא יְהוֹנָתָן, בָּתַר עוּלֵימָא. אוֹחִי בִּפְרִיעַ, לָא תִתְעַכַּב. [נ"י תְּעַכֵּיב] וְלַקִּיט. עוּלֵימָא דִיהוֹנָתָן, יָת גִרַיָא. וַאֲתָא, לְוָת רִבּוֹנֵיהּ: כב) וְעוּלֵימָא, לָא יְדַע מִדָּעַם. בְּרַם יְהוֹנָתָן, וְדָוִד. יָדְעִין, יָת פִּתְגָמָא: כג) וִיהַב יְהוֹנָתָן, יָת זֵינֵיהּ. לְעוּלֵימָא, דִילֵיהּ. וַאֲמַר לֵיהּ. אֵיזֵיל, אוֹבִלְהִי לְקַרְתָּא: כד) עוּלֵימָא, אֲתָא. וְדָוִד. קָם מִסְטַר אֶבֶן אָתָא, דִלְקֳבֵיל דָרוֹמָא. וּנְפַל עַל אַפּוֹהִי, עַל אַרְעָא. וּסְגֵיד, תְּלַת זִמְנִין. נַשִּׁיקוּ, גְבַר יָת חַבְרֵיהּ. וּבְכוֹ, גְבַר יָת חַבְרֵיהּ. עַד דְדָוִד, אַסְגֵּי: כה) וַאֲמַר יְהוֹנָתָן. לְדָוִד, אֵיזֵיל לִשְׁלָם. דְקַיֵּימְנָא תַּרְוָנָא, אֲנַחְנָא. בִּשְׁמָא דַיְיָ, לְמֵימַר. מֵימְרָא דַיְיָ. יְהֵי סָהִיד, בֵּינָא וּבֵינָךְ. וּבֵין בְּנֵי. וּבֵין בְּנָךְ, עַד עָלְמָא: עד"י

כא) החצים קרי.

חלק הדקדוק

י) בין דוד לויאמר פסקא באמצע פסוק. יד) שלח וקח, בקצת תיגאן תיבת שלח בטרס לא באולא, וברובן באזלא ועיקר, הה"ד. כד) וישקו, הוו בגעיא. הה"ד.

וּבְיוֹם֙ הַשַּׁבָּ֔ת שְׁנֵֽי־כְבָשִׂ֥ים בְּנֵֽי־שָׁנָ֖ה תְּמִימִ֑ם וּשְׁנֵ֣י עֶשְׂרֹנִ֗ים סֹ֧לֶת מִנְחָ֛ה בְּלוּלָ֥ה בַשֶּׁ֖מֶן וְנִסְכּֽוֹ׃ עֹלַ֥ת שַׁבַּ֖ת בְּשַׁבַּתּ֑וֹ עַל־עֹלַ֥ת הַתָּמִ֖יד וְנִסְכָּֽהּ׃
פ
וּבְרָאשֵׁי֙ חָדְשֵׁיכֶ֔ם תַּקְרִ֥יבוּ עֹלָ֖ה לַיהֹוָ֑ה פָּרִ֨ים בְּנֵֽי־בָקָ֤ר שְׁנַ֙יִם֙ וְאַ֣יִל אֶחָ֔ד כְּבָשִׂ֧ים בְּנֵֽי־שָׁנָ֛ה שִׁבְעָ֖ה תְּמִימִֽם׃ וּשְׁלֹשָׁ֣ה עֶשְׂרֹנִ֗ים סֹ֤לֶת מִנְחָה֙ בְּלוּלָ֣ה בַשֶּׁ֔מֶן לַפָּ֖ר הָאֶחָ֑ד וּשְׁנֵ֣י עֶשְׂרֹנִ֗ים סֹ֤לֶת מִנְחָה֙ בְּלוּלָ֣ה בַשֶּׁ֔מֶן לָאַ֖יִל הָאֶחָֽד׃ וְעִשָּׂרֹ֣ן עִשָּׂר֗וֹן סֹ֤לֶת מִנְחָה֙ בְּלוּלָ֣ה בַשֶּׁ֔מֶן לַכֶּ֖בֶשׂ הָאֶחָ֑ד עֹלָה֙ רֵ֣יחַ נִיחֹ֔חַ אִשֶּׁ֖ה לַיהֹוָֽה׃ וְנִסְכֵּיהֶ֗ם חֲצִ֣י הַהִין֩ יִהְיֶ֨ה לַפָּ֜ר וּשְׁלִישִׁ֧ת הַהִ֣ין לָאַ֗יִל וּרְבִיעִ֥ת הַהִ֛ין לַכֶּ֖בֶשׂ יָ֑יִן זֹ֣את עֹלַ֥ת חֹ֙דֶשׁ֙ בְּחָדְשׁ֔וֹ לְחָדְשֵׁ֖י הַשָּׁנָֽה׃ וּשְׂעִ֨יר עִזִּ֥ים אֶחָ֛ד לְחַטָּ֖את לַיהֹוָ֑ה עַל־עֹלַ֤ת הַתָּמִיד֙ יֵעָשֶׂ֖ה וְנִסְכּֽוֹ׃

הפטרת שבת וראש חדש

בישעיה סי׳ ס״ו

א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה
ב בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי׃ וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה
יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־
ג עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי׃ שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ
זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר
ד לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם
נַפְשָׁם חָפֵצָה׃ גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא
לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע
ה בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ׃ שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה
הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן
ו שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ׃ קוֹל
שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו׃
ז בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֵבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה
ח זָכָר׃ מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם
אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־
ט בָּנֶיהָ׃ הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי
י הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃ שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם

תרגום

א) כדנן, אמר יי. שמיא, כורסי יקרי. וארעא, כיבש קדמי. אידין ביתא, דתבנון קדמי. ואידין הוא אתר, בית אשריות שכינתי: ב) וית כל אלין, גבורתי עבדת. הלא הואה כל אלין, אמר יי. ובדין רעוא קדמי, לאסתכלא ביה. בדענותן, ומכיך רוח. ומשתוי, לקביל פתגמי (י״נ פלחני): ג) נכים תור, כקטיל גבר. דבח אמר, כנקיף כלב. מסיק קרבן, דם חזירא. קרבן מתנתהון, מתנת אונים. אף אנון. אתרעיאו, באורחתהון. ובשקוציהון, נפשהון אתרעיאת: ד) אף אנא, אצבי בתברהון. וסמא דיציפו, לא ישתיזבון. חלף דשלחית נביי, ולא תבו. אתנביאו, ולא קבילו. ועבדו דביש, קדמי. ובדלא צבינא, אתרעיאו: ה) קבילו, פתגמא דיי. צדיקיא דמשתון, לקביל פתגמי רעותיה. אמרין אחיכון סנאיכון, מרחקיכון. בדיל שמי, יסגי יקרא דיי. ונחזי בחדותכון, ואנון יבהתון: ו) קל אתרגושא, מקרתא ירושלם. קלא, מהיכלא. קל מימרא דיי. דמשלם גמלא, לבעלי דבבוהי: ז) עד לא מיתי עקא לה, תתפריק. עד לא מיתי לה, זיע. כחבלין על ילדא, יתגלי מלכה: ח) מן שמע כהדא. מן חזא כאלין. האפשר דתתעביד ארעא, ביומא חד. אם יתברי עמה, זמן חדא. ארי עתידא דתתנחם ציון, ותתמלי, מעם גלותהא: ט) אנא אלהא בריח עלמא מבראשית, אמר יי. אנא ברית כל אנשא. אנא בדרית, תהון, לביני עממיא. אף אנא עתיד לכנשא גלותיך, אמר אלהיך: י) חדו בירושלם. ובועו בה, כל רחמהא. דוצו עמה,

חלק הדקדוק

• ר״ח שחל להיות בשבת מנהג כל העולם להתחיל להפטיר מן וביום השבת, וכן כתבו כל הגאונים, וכ״ה מנהגינו מעולם, ואין לשנות

ד) בתעלוליהם, חסר ו ברוב התיגאן. ז) חבל, החית בצירי, וכ״ה במוסר״רבתא אות הקוף ערך קמץ, חה״ד, ח) יולד, הלמד בסגול בכל התיגאן

וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים
עָלֶיהָ׃ לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ יא
וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ׃ כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה הִנְנִי יב
נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם
עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֳשָׁעוּ׃ כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ יג
תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ׃ וּרְאִיתֶם יד
וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה
אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו׃ כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא טו
וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־
אֵשׁ׃ כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ טז
חַלְלֵי יְהוָה׃ הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר יז
אַחַד בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו
יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה׃ וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה יח
לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי׃
וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם ׀ פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם יט
תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים
אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ
אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם׃ וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם ׀ מִכָּל־הַגּוֹיִם ׀ כ
מִנְחָה ׀ לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים
וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלִַם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ
בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה׃ וְגַם־ כא
מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה׃ כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם כב
הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי
נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃ וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ כג
וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְפָנַי אָמַר
יְהוָה׃ וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם כד
לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃

דַיְיָ. כָּל דַהֲווֹ מִתְאַבְּלִין, עֲלַהּ: יא) בְּדִיל דְתִתְפַּנְקִין, וְתִשְׂבְּעוּן. מִבִּזַּת, תַּנְחוּמַהָא. בְּדִיל דְתִשְׁתּוּן. וְתִתְרְווּן, מֶחֱמַר [נ״י מְחַמַד] יְקָרַהּ: יב) אֲרֵי כִדְנַן, אֲמַר יְיָ. הָאֲנָא מֵיתֵי לַהּ, כִּשְׁפַע נְהַר פְּרָת, שְׁלָם. וְכִנְחַל מְגַבַּר. יְקָר עַמְמַיָא, וְתִתְפַּנְקוּן. עַל גִּסְסִין, תִּתְנַטְלוּן. וְעַל רְכוּבִין, תִּתְרַבּוּן: יג) כִּגְבַר. דְאִמֵּיהּ, מְנַחֲמָא לֵיהּ. כֵּן מֵימְרִי, יְנַחֵים יָתְכוֹן. וּבִירוּשְׁלֵם, תִּתְנַחֲמוּן: יד) וְתִחְזוֹן, וְיִחְדֵּי לִבְּכוֹן. וְגוּיָתְכוֹן, כְּדִתְאִין יַזְהֲרִיּוֹן. וְתִתְגְּלֵי גְבוּרְתָא דַיְיָ, לְאֵיטָבָא לְעַבְדוֹהִי צַדִּיקַיָא וְיֵיתֵי לְוָט, לְבַעֲלֵי דְבָבוֹהִי: טו) אֲרֵי הָא יְיָ, בְּאִישָׁתָא מִתְגְּלֵי. וּכְעַלְעוֹלִין, רְתִכּוֹהִי. לְאָתָבָא בִּתְקוֹף, רוּגְזֵיהּ. וּמְזוֹפִיתֵיהּ, כְּשַׁלְהוֹבִית אִישָׁתָא: טז) אֲרֵי בְּאִישָׁתָא, עָתִיד יְיָ לְמֵידַן. וּבְחַרְבֵּיהּ, יָת כָּל בִּסְרָא. וְסַגִּיאִין קְטִילַיָא, קֳדָם יְיָ: יז) דְמִזְדַּמְּנִין וּדְמִדַּכַּן, לְגִנַּיָּא טָעֲוָתָא. סִיעָא, בָּתַר סִיעָא. אָכְלֵי, בְּשַׂר חֲזִירָא. וְשִׁקְצָא וְעַכְבְּרָא. כַּחֲדָא יְסוּפוּן, אֲמַר יְיָ: יח) וּקְדָמַי, גְּלַן. עוֹבָדֵיהוֹן, וְעֶשְׁתּוֹנֵיהוֹן. עֲתִידְנָא. לְכַנָשָׁא יָת כָּל עַמְמַיָא, אוּמַיָא וְלִישָׁנַיָא. וְיֵיתוֹן, וְיִחְזוֹן יָת יְקָרִי. יט) נַאֲשַׁוֵּי בְּהוֹן, אָתָא. וְאֲשַׁלַּח מִנְּהוֹן, מְשֵׁיזְבִין לְבֵינֵי עַמְמַיָא. לִמְדִינַת יַמָּא, פּוּלָאֵי וְלוּדָאֵי. דְמָתְחִין (נ״י דְנָגְדִין וּמָחָן בְּקַשְׁתָּא, לִמְדִינַת תּוּבַל וְיָוָן. נְגָוָתָא, רַחִיקַיָא. דְלָא שְׁמַעוּ יָת שֵׁימַע גְּבוּרְתִי, וְלָא חֲזוֹ יָת יְקָרִי. וִיחַוּוֹן יָת יְקָרִי, בְּעַמְמַיָא: כ) וְיֵיתוֹן יָת כָּל אֲחֵיכוֹן מִכָּל עַמְמַיָא, קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ. בְּסוּסָוָן. וּבִרְתִכִּין. וּבִרְחֵילָוָן וּבְכוֹדָנָוָן, וּבְתֻשְׁבְּחָן. עַל טוּרָא דְקוּדְשִׁי. יְרוּשְׁלֵם, אֲמַר יְיָ. כְּמָא דְיֵיתוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת קוּרְבָּנָא (י״ג מִנְחָתָא). בְּמָן דְכֵי, לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ: כא) וְאַף מִנְּהוֹן אֲקָרֵיב. לְמֶהֱוֵי כָהֲנַיָא לֵיוָאֵי, אֲמַר יְיָ: כב) אֲרֵי כְּמָא דִשְׁמַיָא חֲדַתִּין. וְאַרְעָא חֲדַתָּא. דַאֲנָא עָבֵיד. קַיְמִין קֳדָמַי, אֲמַר יְיָ. כֵּן. יִתְקַיְּים זַרְעֲכוֹן, וְשׁוּמְכוֹן: כג) וִיהֵי. כִּזְמַן יְרַח, בְּיַרְח. וְכִזְמַן שַׁבָּא, בְּשַׁבָּא. יֵיתוֹן כָּל בְּנֵי בִסְרָא. לְמִסְגַּד קֳדָמַי, אֲמַר יְיָ: כד) וְיִפְּקוּן וְיֶחֱזוֹן. בְּפִגְרֵי, גּוּבְרַיָא חַיָּבַיָא. דְמָרַדוּ בְּמֵימְרִי. אֲרֵי נִשְׁמַתְהוֹן, לָא יְמוּתוּן. וְאִישָּׁתְהוֹן לָא תִטְפֵי. וִיהוֹן מִתְדָּנִין (נ״י מִדַּדְּנִין רַשִׁיעַיָא בְּגֵיהִנָּם, עַד דְיֵימְרוּן עֲלֵיהוֹן צַדִּיקַיָא, מִסַּת חֲזֵינָא: עד״י

יז) אחת קרי.

חלק הדקדוק

י) המתאבלים, המם בגעיא. יא) מזיז כבודה, התרגום בנוס׳ קדמוניות מדוקדקות „מחמר" בריש, דומה למ״ש חז״ל חמר בשר, ודוק והוא מבואר, הה״ד, וכן היתה הנוס׳ בהפטרה „אלחמרא" של ביהכ״נ אלשיך׳ ובידי הפטרות עתיקות שהנוס׳ „מחמד" בדלת. יד) ושש, בקמץ רחב, הח״ד. טו) בחמה, התרגום „בתקוף" כן היא הנוס׳ האמתית וכך פירשו המפרשים, הר״ח כסאר. טז) חללי, החי״ת געי והשוע נע, הה״ד. יז) המתקדשים, המם געי. והמטהרים, המם געי. יח) ובאו וראו כ״ה בכל התיגאן, ובהה״ד כתב ובאו במארכה, וראו, טפחא בכל ס״ת. יט) מהם פלטים, בקצת תיגאן אין פסיק אחר תיבת מהם. כ) בקצת תיגאן אין פסיק אחר תיבת אחיכם ואחר תיבת הגוים. כג) להשתחות, ההא בגעיא. כד) ויצאו, בשופר הולך, וכתב בהה״ד, ארבעה ספרים אין מסיימים אלא מלעיל וסימניך יתק״ק ישעיה, תרי עשר, קהלת קינות. ועיין בסדור שלי הנקרא עץ חיים בס׳ תשעה באב מה שכתבתי שם, עכ״ל. ובכל התיגאן לא נמצא שצריך לחזור על פסוק והיה מדי חדש.

מפטיר־לשבת שקלים שמות סי׳ ל׳ כ״א

וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהֹוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם׃ זֶה ׀ יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהֹוָה׃ כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהֹוָה׃ הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהֹוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהֹוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃

הפטרת שקלים במלכים ב׳ סי׳ י״ב

א־ב בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ׃ בִּשְׁנַת־שֶׁבַע לְיֵהוּא מָלַךְ
יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָ‍ִם וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה
ג מִבְּאֵר שָׁבַע׃ וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהֹוָה כָּל־יָמָיו
ד אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן׃ רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד
ה הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־
הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יוּבָא בֵית־יְהֹוָה כֶּסֶף
עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל
ו לֶב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית יְהֹוָה׃ יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים אִישׁ
מֵאֵת מַכָּרוֹ וְהֵם יְחַזְּקוּ אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת לְכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא
ז שָׁם בָּדֶק׃ וַיְהִי בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לַמֶּלֶךְ
ח יְהוֹאָשׁ לֹא־חִזְּקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת׃ וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ
יְהוֹאָשׁ לִיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וְלַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מַדּוּעַ
אֵינְכֶם מְחַזְּקִים אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת וְעַתָּה אַל־תִּקְחוּ־כֶסֶף
ט מֵאֵת מַכָּרֵיכֶם כִּי־לְבֶדֶק הַבַּיִת תִּתְּנֻהוּ׃ וַיֵּאֹתוּ הַכֹּהֲנִים
לְבִלְתִּי קְחַת־כֶּסֶף מֵאֵת הָעָם וּלְבִלְתִּי חַזֵּק אֶת־בֶּדֶק
י הַבָּיִת׃ וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ
וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ *בַּיָּמִין בְּבוֹא־אִישׁ בֵּית יְהֹוָה
וְנָתְנוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי הַסַּף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא
יא בֵית־יְהֹוָה׃ וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּי־רַב הַכֶּסֶף בָּאָרוֹן וַיַּעַל
סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיָּצֻרוּ וַיִּמְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא
יב בֵית־יְהֹוָה׃ וְנָתְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַמְתֻכָּן עַל־*יַד עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה
*הַפְּקֻדִים בֵּית יְהֹוָה וַיּוֹצִיאֻהוּ לְחָרָשֵׁי הָעֵץ וְלַבֹּנִים

תרגום

א) בַּר שְׁבַע שְׁנִין, יְהוֹאָשׁ כַּד מְלַךְ׃ ב) בִּשְׁנַת שְׁבַע לְיֵהוּא, מְלַךְ יְהוֹאָשׁ. וְאַרְבְּעִין שְׁנִין. מְלַךְ, בִּירְשְׁלֵם. וְשׁוּם אִמֵּיהּ. צִבְיָה, מִבְּאֵר שָׁבַע׃ ג) וַעֲבַד יְהוֹאָשׁ דְּכָשַׁר. קֳדָם יְיָ, כָּל יוֹמוֹהִי. דְּאַלְפֵיהּ. יְהוֹיָדָע, כַּהֲנָא׃ ד) לְחוֹד בָּמָתָא, לָא עֲטָרָא. עַד כְּעַן עַמָּא. מְדַבְּחִין וּמַסְּקִין בֻּסְמִין, עַל בָּמָתָא׃ ה) וַאֲמַר יְהוֹאָשׁ, לְכָהֲנַיָּא. כָּל כְּסַף קֻדְשַׁיָּא. דְּמִתָּעַל לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ, כְּסַף תִּקְלַיָּא, דְּעָבַר עַל מִנְיַן גּוּבְרַיָּא. כְּסַף, פֻּרְקַן נַפְשָׁתָא. דְּמִיתַּן, גְּבַר פֻּרְקַן נַפְשֵׁיהּ. אַף כָּל כְּסַף. דְּמִתְנַדַּב, גְּבַר בְּלִבֵּיהּ. לְאַיְתָאָה, לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ׃ ו) יִסְּבוּן לְהוֹן, כָּהֲנַיָּא. גְּבַר, מִן מַכָּרֵיהּ. וְאִנּוּן. יְתַקְּפוּן, יָת בִּדְקָא דְּבֵיתָא. לְכָל אֲתַר דְּיִשְׁתְּכַח תַּמָּן, בִּדְקָא׃ ז) וַהֲוָה. בִּשְׁנַת עֶשְׂרִין וּתְלָת. שְׁנִין לְמַלְכָּא יְהוֹאָשׁ. לָא תַקִּיפוּ כָּהֲנַיָּא, יָת בִּדְקָא דְּבֵיתָא׃ ח) וּקְרָא מַלְכָּא, יְהוֹאָשׁ. לִיהוֹיָדָע כָּהֲנָא, וּלְכָהֲנַיָּא. וַאֲמַר לְהוֹן. מָדֵין. לֵיתֵיכוֹן מְתַקְּפִין, יָת בִּדְקָא דְּבֵיתָא. וּכְעַן. לָא תִסְּבוּן כַּסְפָּא, מִן מַכָּרֵיכוֹן. אֱלָהֵין לְבִדְקָא דְּבֵיתָא, תִּתְּנוּנֵיהּ׃ ט) וְאִטְפַּסוּ, כָּהֲנַיָּא. בְּדִיל דְּלָא לְמִסַּב כַּסְפָּא, מִן עַמָּא. וּבְדִיל דְּלָא לְתַקָּפָא, יָת בִּדְקָא דְּבֵיתָא׃ י) וּנְסֵיב. יְהוֹיָדָע כָּהֲנָא, אֲרוֹנָא חַד. וּנְקַב חוֹרָא, בְּדַשֵּׁיהּ. וִיהַב יָתֵיהּ בִּסְטַר מַדְבְּחָא, מִיַּמִּינָא. בְּמֵיעַל גּוּבְרָא, לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ. וְיָהֲבִין תַּמָּן כָּהֲנַיָּא, אַמַּרְכְּלַיָּא. יָת כָּל כַּסְפָּא, דְּמִתָּעַל לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ׃ יא) וַהֲוָה כַּד חֲזוֹ. אֲרֵי סְגִי כַּסְפָּא, בַּאֲרוֹנָא. וּסְלֵיק סָפְרָא דְּמַלְכָּא, וְכָהֲנָא רַבָּא. וְצָרוּ וּמְנוֹ. יָת כַּסְפָּא, דְּאִשְׁתְּכַח בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ׃ יב) וְיָהֲבִין, יָת כַּסְפָּא דִּמְטוּקַס. עַל יְדֵי, עָבְדֵי עֲבִידְתָּא. דִּמְמוּנַן, בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ. וּמַפְּקִין

י) * בימין, מימין קרי. יב) * יד, ידי קרי. המפקדם קרי.

חלק הדקדוק

א) יהאש, בקצת תיגאן חסר ו. יב) המתוכן, ברוב התיגאן המדוקדקים אין בהא מאריך וא״כ השוא נח. הה״ד. אכן בכל התיגאן שהיו בביהכ״נ אלשיך יש מאריך תחת ההא.

הפטרת שקלים

הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָה׃ וְלַגֹּדְרִים וּלְחֹצְבֵי הָאֶבֶן וְלִקְנוֹת יג
עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב לְחַזֵּק אֶת־בֶּדֶק בֵּית־יְהוָה וּלְכֹל
אֲשֶׁר־יֵצֵא עַל־הַבַּיִת לְחָזְקָה׃ אַךְ לֹא יֵעָשֶׂה בֵּית יְהוָה יד
סִפּוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת מִזְרָקוֹת חֲצֹצְרוֹת כָּל־כְּלִי זָהָב וּכְלִי־
כָסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית־יְהוָה׃ כִּי־לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה טו
יִתְּנֻהוּ וְחִזְּקוּ־בוֹ אֶת־בֵּית יְהוָה׃ וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת־ טז
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לָתֵת לְעֹשֵׂי
הַמְּלָאכָה כִּי בֶאֱמֻנָה הֵם עֹשִׂים׃ כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת יז
לֹא יוּבָא בֵּית יְהוָה לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ׃

לֵיהּ. לְנַגָּרֵי אָעַיָּא, וּלְאַרְדִּיכְלַיָּא. דְּעָבְדִין, בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּייָ: יג) וּלְאַרְגּוֹבְלַיָּא, וּלְפָסְלֵי אַבְנַיָּא. וּלְמִזְבַּן אָעִין, וְאַבְנִין פְּסִילָן. לְתַקָּפָא, יָת בֵּידַק בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּייָ. וּלְכֹל. דְּיִפּוֹק עַל בֵּיתָא, לְתַקָּפוּתֵיהּ: יד) בְּרַם לָא מִתְעֲבֵיד, בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּייָ. קוּלִין דִּכְסַף, מְזַמְּרַיָּא מִזְרְקַיָּא, (י״נ מִזְרְקָתָא) חֲצוֹצְרָתָא. כָּל מָן דִּדְהַב, וּמָן דִּכְסַף. מִן כַּסְפָּא, דְּמִתָּעַל לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ: טו) אֲרֵי לְעָבְדֵי עֲבִידְתָּא, יָהֲבִין לֵיהּ. וּמְתַקְּפִין בֵּיהּ, יָת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּייָ: טז. וְלָא מְחַשְּׁבִין עִם גֻּבְרַיָּא. דְּיָהֲבִין יָת כַּסְפָּא, עַל יְדְהוֹן. לְמִתַּן, לְעָבְדֵי עֲבִידְתָּא. אֲרֵי בְהֵימָנוּתָא, אִנּוּן עָבְדִין: יז) כְּסַף אֲשָׁמָא, וּכְסַף חַטָּוָתָא. לָא מִתָּעַל, לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ. לְכָהֲנַיָּא, יָהֲבִין לֵיהּ: עד״י

מפטיר שבת זכור דברים סוף פרשת כי תצא

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃ אֲשֶׁר
קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא
יָרֵא אֱלֹהִים׃ וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר
עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח׃

הפטרת זכור בשמואל א׳ סי׳ ט״ו

וַתְּהִי א
הַמִּלְחָמָה חֲזָקָה עַל־פְּלִשְׁתִּים כֹּל יְמֵי שָׁאוּל וְרָאָה שָׁאוּל
כָּל־אִישׁ גִּבּוֹר וְכָל־בֶּן־חַיִל וַיַּאַסְפֵהוּ אֵלָיו׃
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל אֹתִי שָׁלַח יְהוָה לִמְשָׁחֳךָ לְמֶלֶךְ ב
עַל־עַמּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דִּבְרֵי יְהוָה׃
כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק ג
לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם׃ עַתָּה ד
לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא
תַחְמֹל עָלָיו וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק
מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר׃ וַיְשַׁמַּע שָׁאוּל ה
אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה׃ וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב ו
בַּנָּחַל׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סֻּרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ ז
עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק׃ וַיַּךְ ח
שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי

א) נַהֲוָה קְרָבָא, תַּקִּיף עַל פְּלִשְׁתָּאֵי. כָּל, יוֹמֵי שָׁאוּל. וַחֲזֵי שָׁאוּל. כָּל גְּבַר גִּבָּר, וְכָל גְּבַר עָבֵיד קְרָב. וְכָנֵישׁ לֵיהּ, לְוָתֵיהּ: ב) נַאֲמַר שְׁמוּאֵל, לְשָׁאוּל. יָתִי שְׁלַח יְיָ, לְרַבָּיוּתָךְ לְמִהְוֵי מַלְכָּא. עַל עַמֵּיהּ, עַל יִשְׂרָאֵל. וּכְעַן קַבֵּיל. לְמֵימַר, פִּתְגָמָא דַּייָ: ג) כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ צְבָאוֹת. דְּכִרְנָא. יָת דַּעֲבַד עֲמָלֵק, לְיִשְׂרָאֵל. דִּכְמַן לֵיהּ, בְּאוֹרְחָא. בְּמִפַּקֵיהּ מִמִּצְרָיִם: ד) כְּעַן אֵיזֵיל וְתִמְחֵי, יָת דְּבֵית עֲמָלֵק. וּתְגַמַּר, יָת כָּל דִּילְהוֹן. וְלָא תְחוּס, עֲלֵיהוֹן. וְתִקְטוֹל, מִגְּבַר עַד אִתְּתָא. מֵעוֹלֵים, וְעַד יָנִיק. מִתּוֹר עַד אִמַּר. מִגְּמָל, וְעַד חֲמָר: ה) וּכְנַשׁ שָׁאוּל, יָת עַמָּא. וּמְנָנוּן, בְּאִמְּרֵי פַסְחַיָּא. מָאתַן אַלְפִין, גְּבַר רִגְלַי. [נ״י בגלי] וְעַשְׂרָא אַלְפִין, יָת אֱנָשׁ יְהוּדָה: ו) נַאֲתָא שָׁאוּל, עַד קַרְתָּא דְּבֵית עֲמָלֵק. וְטַקֵּיס יָת מַשְׁרְיָתֵיהּ, בְּנַחְלָא: ז) וַאֲמַר שָׁאוּל, לְשַׁלְמָאָה. אֵיזֵיל זוּר אִתְפָּרַשׁ, מִגּוֹ עֲמַלְקָאָה. דִּלְמָא אֲשֵׁיצֵינָךְ, עִמֵּיהּ. וְאַתְּ עֲבַדְתְּ טִיבוּ, עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּמִסַּקְהוֹן, מִמִּצְרָיִם. וְאִתְפָּרַשׁ שַׁלְמָאָה, מִגּוֹ עֲמַלְקָאָה: ח) וּמְחָא שָׁאוּל, יָת עֲמָלֵק. מֵחֲוִילָא, מַעֲלָנָא דְּסַגְרָא.

חלק הדקדוק

ב) למשחך, החית שוא קמץ כי כן דינה וכ״כ רד״ק ז״ל, וכן נמסר בתיגאן לחוד שוא קמץ על חית. חה״ד. ה) ויפקדם, הוו געי. חה״ד. ז) לכו סרו, הסמך דגש בכל ספרי תימן. חה״ד. אספך, המאריך באלף והשוא שבפא נח. חה״ד.

הפטרת זכור

ט מִצְרָיִם: וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חָי וְאֶת־כָּל־הָעָם
י הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב: וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אֲגָג וְעַל־
מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַכָּרִים וְעַל־כָּל־הַטּוֹב
וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נְמִבְזָה וְנָמֵס אֹתָהּ
יא יב הֶחֱרִימוּ: וַיְהִי דְּבַר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: נִחַמְתִּי
כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרַי
לֹא הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה כָּל־הַלָּיְלָה:
יג וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד לִשְׁמוּאֵל
לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד וַיִּסֹּב וַיַּעֲבֹר
יד וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל: וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל
טו בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
וּמֶה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ:
טז וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעֲמָלֵקִי הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־
מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר
יז הֶחֱרַמְנוּ: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הֶרֶף וְאַגִּידָה לְּךָ
אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה וַיֹּאמְרוּ* לוֹ דַּבֵּר:
יח וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אִם־קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי
יט יִשְׂרָאֵל אָתָּה וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: וַיִּשְׁלָחֲךָ
יְהוָה בְּדָרֶךְ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־
כ עֲמָלֵק וְנִלְחַמְתָּ בוֹ עַד־כַּלּוֹתָם אֹתָם: וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ
בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה:
כא וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל
יְהוָה וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג
כב מֶלֶךְ עֲמָלֵק וְאֶת־עֲמָלֵק הֶחֱרַמְתִּי: וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשָּׁלָל
צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית הַחֵרֶם לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל:
כג וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים
כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב
כד מֵחֵלֶב אֵילִים: כִּי חַטַּאת־קֶסֶם מֶרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים
הַפְצַר יַעַן מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ:

תרגום

דְּעַל, אַפֵּי מִצְרָיִם: ט) וַאֲחַד. יָת אֲגַג מַלְכָּא דְּבֵית עֲמָלֵק, כַּד חָי. וְיָת כָּל עַמָּא, גְּמַר לְפִתְגָם דְּחָרֶב: י) וְחָס שָׁאוּל וְעַמָּא, עַל אֲגָג. וְעַל שְׁפַר עָנָא וְתוֹרֵי שַׁמִּינַיָּא [ינ״י וְשַׁמִּינַיָּא] וּפַטִּימַיָּא, וְעַל כָּל דְּטָב. וְלָא אֲבוֹ, לְגַמָּרוּתְהוֹן. וְכָל מִדַּעַם. דְּשִׁיט וְדִבְסִיר, יָתֵיהּ גַּמַּרוּ: יא) וַהֲוָא פִּתְגָם נְבוּאָה, מִן קֳדָם יְיָ. עִם שְׁמוּאֵל, לְמֵימַר: יב) תַּבִית בְּמֵימְרִי. אֲרֵי אַמְלֵיכִית יָת שָׁאוּל, לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא. אֲרֵי תָּב, מִבָּתַר פָּלְחָנִי. וְיָת פִּתְגָמַי, לָא קַיֵּים. וּתְקֵיף לִשְׁמוּאֵל. וְצַלִּי קֳדָם יְיָ, כָּל לֵילְיָא: יג) וְאַקְדֵּים שְׁמוּאֵל. לְקַדָּמוּת שָׁאוּל, בְּצַפְרָא. וְאִתְחַוַּא לִשְׁמוּאֵל, לְמֵימַר. אֲתָא שָׁאוּל לְכַרְמְלָא, וְהָא מְתַקֵּין לֵיהּ אֲתַר, לְפַלָּגָא בֵּיהּ בִּזְתָא. וְאִסְתְּחַר וַעֲבַר. וּנְחַת, לְגִלְגָּלָא: יד) וַאֲתָא שְׁמוּאֵל, לְוָת (י״נ לְקַדָּמוּת) שָׁאוּל. וַאֲמַר לֵיהּ, שָׁאוּל. בְּרִיךְ אַתְּ, קֳדָם יְיָ. קַיֵּימִית, יָת פִּתְגָמָא דַּיְיָ: טו) וַאֲמַר שְׁמוּאֵל. וְאִלּוּ קַיֵּימְתָּא וּמָא קָל עָנָא הָדֵין, בְּאוּדְנָי. וְקָל תּוֹרַיָּא. דַּאֲנָא, שָׁמַע: טז) וַאֲמַר שָׁאוּל, מֵעֲמָלְקָאָה אַיְתִיאוּנוּן. דְּחָס עַמָּא עַל שְׁפַר עָנָא, וְתוֹרֵי. בְּדִיל לְדַבָּחָא, קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ. וְיָת מוֹתָרָא, גַּמַּרְנָא: יז) וַאֲמַר שְׁמוּאֵל, לְשָׁאוּל. אוֹרִיךְ, וַאֲחַוֵּי לָךְ. יָת דְּאִתְמַלַּל מִן קֳדָם יְיָ. עִמִּי, בְּלֵילְיָא. וַאֲמַר לֵיהּ, מַלֵּיל: יח) וַאֲמַר שְׁמוּאֵל. הֲלָא מִן שֵׁירוּיְתָךְ, הֲוֵיתָא שִׁיט וְחַלָּשׁ, בְּעֵינֵי נַפְשָׁךְ. בְּרַם זְכוּת שִׁבְטָא דְּבִנְיָמִין אֲבוּךְ, הִיא גְּרַמַת לָךְ. דִּבְעָא לְמֶעְבַּר בְּיַמָּא, קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּדִיל כֵּן, רַבְּיָךְ יְיָ. לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא, עַל יִשְׂרָאֵל: יט) וְשַׁלְחָךְ יְיָ, בְּאוֹרְחָא. וַאֲמַר. אִיזֵיל וּתְגַמַּר. יָת חַיָּבַיָּא, יָת דְּבֵית עֲמָלֵק. וּתְגִיחַ קְרָבָא, בְּהוֹן. עַד דְּתְשֵׁיצֵי, יָתְהוֹן: כ) וּלְמָא לָא קַבֵּילְתָּא, לְמֵימְרָא דַּיְיָ. וְאִתְפְּנֵיתָא, לְבִזְּתָא. וַעֲבַדְתָּא דְּבִישׁ, קֳדָם יְיָ: כא) וַאֲמַר שָׁאוּל, לִשְׁמוּאֵל. דְּקַבֵּילִית, לְמֵימְרָא דַּיְיָ. וַאֲזַלִית. בְּאוֹרְחָא, דְּשַׁלְחַנִי יְיָ. וְאֵיתֵיתִי. יָת אֲגַג, מַלְכָּא דְּבֵית עֲמָלֵק. וְיָת דְּבֵית עֲמָלֵק, גַּמַּרִית: כב) וְאַפְרֵישׁ עַמָּא מִן בִּזְּתָא. עָן וְתוֹרִין, קֳדָם דְּיִתְחָרְמוּן. לְדַבָּחָא. קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ, בְּגִלְגָּלָא: כג) וַאֲמַר שְׁמוּאֵל. הֲרַעֲוָא קֳדָם יְיָ, בַּעֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין. כְּקַבָּלָא, לְמֵימְרָא דַּיְיָ. הָא קַבָּלָא לְמֵימְרֵיהּ, מִנִּכְסַת קוּדְשִׁין טָב. לְאַצָּתָא לְמִלֵּי נְבִיּוֹהִי, מִתְּרַב פַּטִּימִין: כד) אֲרֵי כְּחוֹבַת גּוּבְרַיָּא דְּשָׁאֲלִין בְּקִסְמָא, כֵּן חוֹבַת כָּל גְּבַר, דִּמְסָרֵיב עַל פִּתְגָמֵי אוֹרָיְתָא. וּכְחוֹבֵי עַמָּא דְּטָעַן בָּתַר טַעֲוָתָא, כֵּן חוֹבַת כָּל אֱנָשׁ, (נ״י גְּבַר) דִּבְצַר וּמוֹסֵיף עַל מִלֵּי נְבִיָּא. חֲלָף. דְּקַצְתָּא, בְּפִתְגָמָא דַּיְיָ. וְרַחֲקָךְ, מִלְּמֶהֱוֵי מַלְכָּא:

יז) * ויאמר, ויאמר קרי.

חלק הדקדוק

כא) אגג, בפתח בכל ספרי תימן, וכתב חה״ד כל דסמיך למם פתח סגול. כד) וימאסך, בכל התיגאן המאריך ביוד, ובאלפין שם מאריך דאם כן הקמץ חטוף והשוא שבסמך נח, לפי הדקדוק וכי תנייתא דלקמן. חה״ד.

הפטרת זכור

כה וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי כִּֽי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּֽי־
יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי יָרֵאתִי אֶת־הָעָם וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָֽם׃
כו וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת־חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַֽיהוָֽה׃
כז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי
מָאַסְתָּה אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מִהְיוֹת מֶלֶךְ עַל־
כח יִשְׂרָאֵֽל׃ וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף־מְעִילוֹ וַיִּקָּרַֽע׃
כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוּת
ל יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב מִמֶּֽךָּ׃ וְגַם
נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵֽם׃
לא וַיֹּאמֶר חָטָאתִי עַתָּה כַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד־זִקְנֵי עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל
לב וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶֽיךָ׃ וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל
לג אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל לַֽיהוָֽה׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת
לד וַיֹּאמֶר אֲגָג אָכֵן סָר מַר־הַמָּֽוֶת׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ כֵּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ
וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל אֶת־אֲגָג לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּֽל׃

תרגום

כה) וַאֲמַר שָׁאוּל לִשְׁמוּאֵל, חַבִית. אֲרֵי עֲבַרִית עַל מֵימְרָא דַּיְיָ, וּבַסָּרִית עַל פִּתְגָּמָךְ. אֲרֵי דְּחֵילִית, מִן עַמָּא. וְקַבֵּילִית, לְמֵימַרְהוֹן: כו) וּכְעַן. שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבִי. וְתוּב עִמִּי. וְאֶסְגּוֹד, קֳדָם יְיָ: כז) וַאֲמַר שְׁמוּאֵל, לְשָׁאוּל. לָא אֲתוּב עִמָּךְ. אֲרֵי קַצְתָּא, בְּפִתְגָּמָא (נ״י בְּמֵימְרָא) דַּיְיָ. וְרַחֲקָךְ יְיָ. מִלְּמֶהֱוֵי מַלְכָּא, עַל יִשְׂרָאֵל: כח) וְאִסְתְּחַר שְׁמוּאֵל, לְמֵיזַל. וְאַתְקֵיף בִּכְנַף מְעִילֵיהּ, וְאִתְבְּזַע: כט) וַאֲמַר לֵיהּ, שְׁמוּאֵל. אַעְדִּי יְיָ. יָת מַלְכוּתָא דְּיִשְׂרָאֵל. מִנָּךְ, יוֹמָא דֵין. וְיַהֲבַהּ. לְחַבְרָךְ, דְּתַקְנִין עוֹבָדוֹהִי מִנָּךְ: ל) וְאִם תֵּימַר אֲתוּב מֵחוֹבִי וְיִשְׁתְּבֵיק לִי, בְּדִיל דְּאַעֲבֵיד מַלְכוּ אֲנָא וּבְנַי עַל יִשְׂרָאֵל, לְעָלַם. כְּבָר גְּזִיר עֲלָךְ מִן קֳדָם מָרֵי נִצְחָנֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל, דְּלֵית קֳדָמוֹהִי שְׁקַר, וְלָא תָּיֵיב מִמָּא דַּאֲמַר. אֲרֵי לָא כִבְנֵי אֱנָשָׁא הוּא, דְּאָמְרִין וּמְכַדְּבִין. גָּזְרִין, וְלָא מְקַיְּימִין: לא) וַאֲמַר חַבִית. כְּעַן. יַקְּרַנִי כְעַן. קֳדָם סָבֵי עַמִּי, וּקְדָם יִשְׂרָאֵל. וְתוּב עִמִּי. וְאֶסְגּוֹד, קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ: לב) וְתָב שְׁמוּאֵל, בָּתַר שָׁאוּל. וּסְגֵיד שָׁאוּל קֳדָם יְיָ: לג) וַאֲמַר שְׁמוּאֵל. קָרִיבוּ לְוָתִי, יָת אֲגַג מַלְכָּא דְּבֵית עֲמָלֵק. וַאֲתָא לְוָתֵיהּ. אֲגַג, מְפַנְּקָא. וַאֲמַר אֲגַג. בְּבָעוּ רִבּוֹנִי, מְרִיר מוֹתָא: לד) וַאֲמַר שְׁמוּאֵל. כְּמָא דְּאַתְכֵּילַת נְשַׁיָּא, חַרְבָּךְ. כֵּן תִּתְכַּל מִנְּשַׁיָּא. אִמָּךְ. וּפַשַּׁח שְׁמוּאֵל יָת אֲגַג. קֳדָם יְיָ, בְּגִלְגָּלָא: עד״י

מפטיר לשבת פרה במדבר סימן י״ט

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹֽר׃ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹֽל׃ וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַֽמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָֽיו׃ וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹֽהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִֽים׃ וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹֽף׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָֽה׃ וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַֽמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָֽרֶב׃ וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָֽרֶב׃ וְאָסַף ׀ אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִֽוא׃ וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָֽם׃ הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם

חלק הדקדוק

כו) ואשתחוה האלף געי׳ כח) ויחזק, סימן זה מסר לו מי שעתיד לקרוע כנף מעילו הוא שימלוך לזה אמר **שאול לדוד כשקרע** כנף מעילו ידעתי כי מלך תמלוך, הכי איתא באגדה, ומביאו רד״ק, חה״ד. לא) והשתחויתי, ההא בגעי׳

מפטיר שבת פרה

וטמא שבעת ימים: הוא יתחטא־בו ביום השלישי וביום השביעי
יטהר ואם־לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי
לא יטהר: כל־הנגע במת בנפש האדם אשר־ימות ולא יתחטא
את־משכן יהוה טמא ונכרתה הנפש ההוא מישראל כי מי נדה
לא־זרק עליו טמא יהיה עוד טמאתו בו: זאת התורה אדם כי־
ימות באהל כל־הבא אל־האהל וכל־אשר באהל יטמא שבעת
ימים: וכל כלי פתוח אשר אין־צמיד פתיל עליו טמא הוא:
וכל אשר־יגע על־פני השדה בחלל־חרב או במת או־בעצם
אדם או בקבר יטמא שבעת ימים: ולקחו לטמא מעפר שרפת
החטאת ונתן עליו מים חיים אל־כלי: ולקח אזוב וטבל
במים איש טהור והזה על־האהל ועל־כל־הכלים ועל־
הנפשות אשר היו־שם ועל־הנגע בעצם או בחלל או במת
או בקבר: והזה הטהר על־הטמא ביום השלישי וביום
השביעי וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר
בערב: ואיש אשר־יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההוא
מתוך הקהל כי את־מקדש יהוה טמא מי נדה לא־זרק עליו
טמא הוא: והיתה להם לחקת עולם ומזה מי־הנדה יכבס
בגדיו והנגע במי הנדה יטמא עד־הערב: וכל אשר־יגע־בו
הטמא יטמא והנפש הנגעת תטמא עד־הערב:

הפטרת פרה ביחזקאל סי׳ ל״ו

א ב ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: בן־אדם בית ישראל
ישבים על־אדמתם ויטמאו אותה בדרכם ובעלילותם
ג כטמאת הנדה היתה דרכם לפני: ואשפך חמתי עליהם
על־הדם אשר־שפכו על־הארץ ובגלוליהם טמאוה:
ד ואפיץ אתם בגוים ויזרו בארצות כדרכם וכעלילותם
ה שפטתים: ויבוא אל־הגוים אשר־באו שם ויחללו את־
שם קדשי באמר להם עם־יהוה אלה ומארצו יצאו:
ו ואחמל על־שם קדשי אשר חללהו בית ישראל בגוים
ז אשר־באו שמה: לכן אמר לבית־ישראל כה
אמר אדני יהוה לא למענכם אני עשה בית ישראל כי

תרגום

א) והוה פתגם נבואה מן קדם יי, עמי למימר: ב) בר אדם. בית ישראל, יתבין על ארעהון. וסאיבו יתה. באורחתהון, ובעובדיהון. כסואבת, אתא טומאה. הות אורחהון, קדמי: ג) ושפכית חמתי, עליהון. על דם זכאי, דאשדו על ארעא. ובפלחן טעותהון, סאבוהא: ד) ואגליתי יתהון, לביני עממיא. ואתבדרו, במדינתא. כאורחתהון בישיא, וכעובדיהון מקולקליא, אתפרעית מנהון: ה) ועלו. לביני עממיא, דאתגליאו לתמן. על דאחילו, ית שמא דקודשי. בדאמרין להון, אם עמיה דיי אלין. ואיכדין מארע בית שכינתיה, גלו: ו) וחסית, על שמא דקודשי. דאחלוהי, בית ישראל. ביני עממיא, דאתגליאו לתמן: ז) בכן, אימר לבית ישראל. כדנן אמר, יי אלהים. לא בדילכון. אנא עביד, בית ישראל. אלהין לשמא דקודשי, דאחילתון. ביני עממיא, דאתגליתון לתמן: ח. ואקדיש, ית שמי רבא. דאתחל, ביני עממיא. דאחילתון,

בֵּינֵיהוֹן. וְיִדְעוּן עַמְמַיָּא, אֲרֵי אֲנָא יְיָ. אֲמַר,
יְיָ אֱלֹהִים. כַּד אִתְקַדַּשׁ בְּכוֹן, לְעֵינֵיהוֹן: ט)
ואקריב יתכון, מביני עממיא. ואכניש יתכון,
מכל מדינתא. ואעיל יתכון, לארעכון: י)
ואשבוק לחוביכון. כמא דמדכן (נ״י דמדכן)
במי אדיותא, ובקטם תורתא דחטאתא, ותדכון.
מכל, סואבתכון. ומכל פלחן טעותכון, אדכי
יתכון: יא) ואתין לכון, לב דחול. ורוח
דחלא, אתין במעיכון. ואתבר ית לבא
דרשעא דהוא תקיף כאבנא, מבשרכון. (ינ״י
מבשרכון) ואתין לכון לב דחול קדמי, למעבד
רעותי: יב) וית רוח קודשי, אתין במעיכון.
ואעביד. ית דבקימי תהכון. ודיני תטרון,
ותעבדון: יג) ותתבון בארעא. דיהבית,
לאבהתכון. ותהון קדמי, לעם. ואנא. אהוי
לכון, לאלה: יד) ואפרוק יתכון. מכל,
סואבתכון. ואבריך ית עבורא, ואסגי יתיה.
ולא אתין עליכון, כפנא: טו. ואסגי, ית פירי
אילנא. ועללת, חקלא. בדיל. דלא תקבלון
עוד. חסודי כפנא, ביני עממיא: טז) ותדכרון,
ית אורחתכון בישיא. ועובדיכון, דלא תקנין
(ינ״י תקנן). ותדנקון, ותהון חזן. על, חוביכון.
ועל, תועיבתכון: יז) לא בדילכון, אנא עביד.
אמר, יי אלהים. יתידע, לכון. בהיתו,
ואתכנעו. מאורחתכון, בית ישראל: יח)
כדנן אמר, יי אלהים. ביומא, דאדכי יתכון.
מכל, חוביכון. ואיתיב, ית קרויא. ויתבנין,
חרבתא: יט) וארעא דהות צדיא, תתפלח.
חלף, דהות צדו. לעיני, כל דעדי: כ)
ויימרון. ארעא דכן דישראל, דהות צדיא.
תבת למהוי, כגנתא דעדן. וקרויא חרבתא.
וצדיתא ומפגרתא, (נ״י ומפגרתא) כרכין
תקיפין יתיבו: כא) וידעון עממיא. דישתארון,
סחרניכון. ארי, אנא יי. בניתי, מפגרתא.
(נ״י מפגרתא) קיימית, צדיתא. אנא יי,
גזרית במימרי ואקיים: עד״י

הפטרת פרה

אִם־לְשֵׁם־קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם׃
וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם ח
בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה בְּהִקָּדְשִׁי
בָכֶם לְעֵינֵיהֶם׃ וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם ט
מִכָּל־הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם׃ וְזָרַקְתִּי י
עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־
גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם׃ וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ יא
חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם
וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר׃ וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי יב
אֵת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם׃ וִישַׁבְתֶּם יג
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי
אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃ וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם יד
וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב׃
וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא טו
תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם׃ וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם טז
הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטֹתֶם בִּפְנֵיכֶם עַל
עֲוֺנֹתֵיכֶם וְעַל־תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃ לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם יז
אֲדֹנָי יְהוִה יִוָּדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית
יִשְׂרָאֵל׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל יח
עֲוֺנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת׃ וְהָאָרֶץ יט
הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר׃
וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת כ
וְהַנְשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ׃ וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר כא
יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת
נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃

מפטיר לשבת החדש בשמות סימן י״ב

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃
הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי
הַשָּׁנָה׃ דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה
וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת׃ וְאִם־יִמְעַט
הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת
נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה׃ שֶׂה תָמִים זָכָר

חלק הדקדוק

ח) לעיניהם, בהא לא בכף בכל ספרי תימן, וכן יש בירושלמיים, חה״ד. יג) והייתם, אין געיא תחת הוו.

בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ: וְהָיָה לָכֶם
לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל
קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי
הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: וְאָכְלוּ
אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ:
אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ
רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ: וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים
נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח
הוּא לַיהוָה: וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה
שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם
שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית
בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם
אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ: שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת
תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְּׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל חָמֵץ
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי:
וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא
לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם
הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב:
שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: כָּל־מַחְמֶצֶת
לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: פ

הפטרה לשבת החדש ביחזקאל סי׳ מ״ה מ״ו

א כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה רַב־לָכֶם נְשִׂיאֵי
יִשְׂרָאֵל חָמָס וָשֹׁד הָסִירוּ וּמִשְׁפָּט וּצְדָקָה עֲשׂוּ הָרִימוּ
ב גְּרֻשֹׁתֵיכֶם מֵעַל עַמִּי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה: מֹאזְנֵי־צֶדֶק וְאֵיפַת־

תרגום

א) כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. סַגִּי לְכוֹן, רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל. חֲטָפָא וּבִזָּא, אַעְדּוּ. וְדִין דִּקְשׁוֹט וְזָכוּ, עֲבִידוּ. סַלִּיקוּ תַּקְלָתְכוֹן, מִגּוֹ עַמִּי. אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים; ב) מוֹזְנְוָן דִּקְשׁוֹט, וּמְכִילָן דִּקְשׁוֹט.

צֶדֶק וּבַת־צֶדֶק יְהִי לָכֶם׃ הָאֵיפָה וְהַבַּת תֹּכֶן אֶחָד יִהְיֶה ג
לָשֵׂאת מַעְשַׂר הַחֹמֶר הַבָּת וַעֲשִׂירִת הַחֹמֶר הָאֵיפָה אֶל־
הַחֹמֶר יִהְיֶה מַתְכֻּנְתּוֹ׃ וְהַשֶּׁקֶל עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים ד
שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל
הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם׃ זֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תָּרִימוּ שִׁשִּׁית ה
הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַחִטִּים וְשִׁשִּׁיתֶם הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַשְּׂעֹרִים׃
וְחֹק הַשֶּׁמֶן הַבַּת הַשֶּׁמֶן מַעְשַׂר הַבַּת מִן־הַכֹּר עֲשֶׂרֶת ו
הַבַּתִּים חֹמֶר כִּי־עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר׃ וְשֶׂה־אַחַת מִן־ ז
הַצֹּאן מִן־הַמָּאתַיִם מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה וּלְעוֹלָה
וְלִשְׁלָמִים לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ כֹּל הָעָם ח
הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְעַל־ ט
הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֵּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחֳדָשִׁים
וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה אֶת־
הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר
בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה בָּרִאשׁוֹן
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־
הַמִּקְדָּשׁ׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת יא
הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזַת שַׁעַר
הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃ וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ יב
שֹׁגֶה וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת׃ בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה יג
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפָּסַח חָג שְׁבֻעוֹת יָמִים
מַצּוֹת יֵאָכֵל׃ וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־ יד
עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת׃ וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה טו
לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת
הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם׃ וּמִנְחָה אֵיפָה טז
לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ בַּשְּׁבִיעִי יז
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת
הַיָּמִים כַּחַטָּאת כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשָּׁמֶן׃

ובתין דקשוט, יהון לכון: ג) מכילתא ובתא, טיקס חד, יהי. סכום, תלת סאין. למסב מעשר כורא במכילת רטיבא, בתא. ועשר כורא יבישא, מכילתא. מן כורא, הוי טקוסיה: ד) וסלעא, עשרין מעין. תלתות מניא, עשרין סלעין. מני כספא, עשרין וחמש סלעין. רבעות מניא, חמש עשרי סלעין. כלהון, שתין. מניא רבא. מני קודשא, יהי לכון: ה) דא אפרשותא, דתפרשון. חד מן שתא במכילתא, מכור חיטין. וחד מן שתא, במכילתא. מכור, שערין: ו) ודחזי למסב מן משחא, במכילת רטיבא. מעשרא (נ"י מעשרא) בתא, מן כורא. חד מן עשרא הויא בתא, מן כורא. ארי עשר בתין, כורא: ז) ואמר חד מן ענא מן מאתן דחזי למסב, מפטמא דישראל. למנחתא ולעלתא, ולנכסת קודשיא. לכפרא עליהון. אמר, יי אלהים: ח) כל, עמא דארעא. יהון עבדין, ית אפרשותא הדא. לרבא, בישראל: ט) ועל רבא תהי. עלתא ומנחתא, ונסכיא. בחגיא ובירחיא, ובשביא. בכל מועדי, בית ישראל. הוא יעביד, ית חטאתא וית מנחתא. וית עלתא, וית נכסת קודשיא. לכפרא, על בית ישראל: י) כדנן אמר, יי אלהים. בקדמאה, בחד לירחא. תסב תור בר תורי, שלים. ותדכי, ית מקדשא: יא) ויסב כהנא, מדמא דחטאתא. ויתין על סקופת ביתא, ועל ארבע. זוית מסמכא למדבחא. ועל סקופת. תרע דרתא גויתא: יב) וכן תעביד, בשבעא בירחא. מגבר דמשתלי, ומטפש. ותכפרון על ביתא: יג) בניסן, בארבעת עשר יומא, לירחא. יהי לכון, פסחא. חגא. שבעא יומין. פטירא, יתאכיל: יד) ויעביד רבא, ביומא ההוא. חליפוהי. וחלף, כל עמא דארעא. תורא, דחטאתא: טו) ושבעא יומי חגא, יעביד עלתא קדם יי. שבעא תורין. ושבעא דכרין שלמין, ליומא. שבעא, יומיא. וחטאתא. צפיר בר עזין, ליומא: טז) ומנחתא. מכילתא לתורא. ומכילתא לדכרא, יעביד. ומשחא, מלי הינא למכילתא: יז) בשביעאה. בחמישת עשרא יומא לירחא, בחגא. יעביד כאלין, שבעא יומיא. כחטאתא, כעלתא. וכמנחתא, וכמשחא:

חלק הדקדוק

ט) והנסך, הנון בצרי, תה"ד. יא) שער, בקצת תיגאן תיבת שער במארכה ותיבת החצר בטפחה.

יח כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים
יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם
יט הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ׃ וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד
עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־עוֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו
וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר עַד־
כ הָעָרֶב׃ וְהִשְׁתַּחֲווּ עַם־הָאָרֶץ פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת
כא וּבֶחֳדָשִׁים לִפְנֵי יְהוָה׃ וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־יַקְרִב הַנָּשִׂיא לַיהוָה
כב בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם וְאַיִל תָּמִים׃ וּמִנְחָה
אֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃
כג וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־בָּקָר תְּמִימִם וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׂים וָאַיִל
כד תְּמִימִם יִהְיוּ׃ וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה
כה וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ וּבְבוֹא
כו הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא׃ וּבְבוֹא עַם־
הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן
לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא
דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בוֹ כִּי
כז נִכְחוֹ יֵצֵאוּ׃ וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם יָבוֹא וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ׃
כח וּבַחַגִּים וּבַמּוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל
וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃

הפטרת שבת הגדול במלאכי סי' ג'

א וְעָרְבָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם
ב כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיֹּת׃ וְקָרַבְתִּי אֲלֵיכֶם לַמִּשְׁפָּט וְהָיִיתִי ׀
עֵד מְמַהֵר בַּמְכַשְּׁפִים וּבַמְנָאֲפִים וּבַנִּשְׁבָּעִים לַשָּׁקֶר וּבְעֹשְׁקֵי
שְׂכַר־שָׂכִיר אַלְמָנָה וְיָתוֹם וּמַטֵּי־גֵר וְלֹא יְרֵאוּנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃
ג ד כִּי אֲנִי יְהוָה לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם׃ לְמִימֵי
אֲבֹתֵיכֶם סַרְתֶּם מֵחֻקַּי וְלֹא שְׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם
ה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה נָשׁוּב׃ הֲיִקְבַּע אָדָם אֱלֹהִים כִּי
אַתֶּם קֹבְעִים אֹתִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה קְבַעֲנוּךָ הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה׃
ו ז בַּמְּאֵרָה אַתֶּם נֵאָרִים וְאֹתִי אַתֶּם קֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ׃ הָבִיאוּ אֶת־
כָּל־הַמַּעֲשֵׂר אֶל־בֵּית הָאוֹצָר וִיהִי טֶרֶף בְּבֵיתִי וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת

יח) כדנן אמר, יי אלהים . תרעא . דדרתא גויתא, דפתים למדנחא . יהי אחיד . שתא, יומי חולא . וביומא דשבתא, יהי פתים . וביומא דירחא, יהי פתים : יט) וייעול רבא . באורח אולמא דתרעא, מלברא . ויקום, על סקופת תרעא . ויעבדון כהניא . ית עלתיה, וית נכסת קודשוהי . ויסגוד . על סקופת תרעא, ויפוק . ותרעא לא יתאחד, עד רמשא: כ) ויסגדון, עמא דארעא . במעלנא, דתרעא ההוא . בשביא ובירחיא, קדם יי : כא) ועלתא . דיקריב רבא, קדם יי . ביומא, דשבתא . שתא אמרין . שלמין, ודכר שלים: כב) ומנחתא, מכילתא לדכרא . ולאמריא מנחתא, דתדביק ידיה . ומשחא, מלי הינא למכילתא : כג. וביומא דירחא . תור בר תורי, שלמין . ושתא אמרין . ודכר, שלמין יהון : כד) ומכילתא לתורא . ומכילתא לדכרא, יעביד מנחתא . ולאמריא . כמא דתדביק, ידיה . ומשחא, מלי הינא למכילתא: כה) ובמיעל רבא . באורח אולמא דתרעא, ייעול . ובאורחיה, יפוק : כו) ובמיעל עמא דארעא . למסגד קדם יי, במועדיא . דעליל . באורח תרע צפונא, למסגד . יפוק, באורח תרע דרומא . ודעליל, באורח תרע דרומא . יפוק, באורח תרע צפונא . לא יתוב . באורח תרעא, דעל ביה . ארי לקבליה, יפוק: כז. ורבא . ביניהון במיעלהון, ייעול ובמפקהון, (לנ"י ובאורחהון) יפקון : כח) ובחגיא ובמועדיא . תהי מנחתא, מכילתא לתורא, ומכילתא לדכרא . ולאמריא, דתדביק ידיה . ומשחא, מלי הינא למכילתא: עד"י

א) ויתקבל, קדם יי . קורבן אנש יהודה, ויתבי ירושלם . כיומי עלמא . וכשנין, דמלקדמין : ב) ואתגלי עליכון, למעבד דינא . ויהי מימרי בכון, לסהיד מוחי . בחרשיא, ובגיפיא . ובדמשתבעין, לשקרא . ובאנסי, אגר אגירא . ארמלא ויתם ומסטן דין גיורא, ולא דחילו מן קדמי . אמר, יי צבאות : ג) ארי . אנא יי, לא אשניתי קימי דמן עלמא . ואתון בני יעקב, אתון מדמן דמן דמאית . בעלמא הדין, דיניה פסיק : ד) למיומי אבהתכון . סטיתון מן קימי, ולא נטרתון . תובו לפולחני, ואתפני במימרי לאיטבא לכון . אמר, יי צבאות . ואם תימרון, במא נתוב : ה) הירגז גבר, קדם דיינא . ארי אתון, מרגזין קדמי . ואם תימרון, במא ארגיזנא קדמך . במעשרא, ובתרומתא : ו) בלטותא, אתון מתלטן . וקדמי, אתון מרגזין . עמא, כולהון : ז) אמר נבייא, איתיאו ית כל מעשרא, לבית אוצרא . ויהי פרנוס, לדמשמשין בבית מקדשי . ונסו כען קדמי, בהדא . אמר, יי

כה) יצאו כתיב יצא קרי. כו) יצאו כתיב יצא קרי.

חלק הדקדוק

יח) שער, בטעם אזיל ברוב התיגאן. כז) והנשיא, הוו געי, חה"ד. ובדרכם יצאו. ובדפוסים ובצאתם, אבל בכל ספרי תימן ובדרכם עיקר, וכלפי שאמר החלה בנשיא וכדרכו יצא שאין מותר לו לעשות קפנדריא אמר כאן ובדרכם יצאו כלומר בדרך העם שהם מצויים לעשותו קפנדריא, אף הוא מצווה לעשותו קפנדריא עמהם וכמותם. וכן ראיתי להרב ר' אברהם בן שלמה קדמון מחכמי צנעא יע"א בפירושו כ"י, ע"ש. חה"ד.

א) הפטרת שבת הגדול וערבה. דע שבכל כתבי יד העתיקים לא

הפטרת שבת הגדול

אמר יהוה צבאות אם־לא אפתח לכם את
ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד־בלי־די: ונערתי ח
לכם באכל ולא־ישחת לכם את־פרי האדמה ולא־
תשכל לכם הגפן בשדה אמר יהוה צבאות: ואשרו ט
אתכם כל־הגוים כי־תהיו אתם ארץ חפץ אמר יהוה
צבאות: חזקו עלי דבריכם אמר יהוה ואמרתם י
מה־נדברנו עליך: אמרתם שוא עבד אלהים ומה־ יא
בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדרנית מפני יהוה
צבאות: ועתה אנחנו מאשרים זדים גם־נבנו עשי יב
רשעה גם בחנו אלהים וימלטו: אז נדברו יראי יהוה יג
איש אל־רעהו ויקשב יהוה וישמע ויכתב ספר זכרון
לפניו ליראי יהוה ולחשבי שמו: והיו לי אמר יהוה יד
צבאות ליום אשר אני עשה סגלה וחמלתי עליהם
כאשר יחמל איש על־בנו העבד אתו: ושבתם וראיתם טו
בין צדיק לרשע בין עבד אלהים לאשר לא עבדו: כי טז
הנה היום בא בער כתנור והיו כל־זדים וכל־עשה
רשעה קש ולהט אתם היום הבא אמר יהוה צבאות
אשר לא־יעזב להם שרש וענף: וזרחה לכם יראי שמי יז
שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאתם ופשתם כעגלי
מרבק: ועסותם רשעים כי־יהיו אפר תחת כפות יח
רגליכם ביום אשר אני עשה אמר יהוה צבאות: זכרו יט
תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחרב על־כל־ישראל
חקים ומשפטים: הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא כ
לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא: והשיב לב־אבות כא
על־בנים ולב בנים על־אבותם פן־אבוא והכיתי את־
הארץ חרם:

תרגום

צבאות. אם לא אפתח לכון. ית כוי דשמיא. ואחית לכון. טובא, עד דתימרון מסת: ח) ואזוף לכון, במסבלא. ולא יחביל לכון, ית אבא דארעא. ולא תתכיל לכון גופנא, בחקלא. אמר, יי צבאות: ט) וישבחון יתכון, כל עממיא. ארי תהון אתון יתבין בארע בית שכינתי, ועבדין בה רעותי. אמר, יי צבאות: י) תקיפו קדמי. פתגמיכון, אמר יי. ואם תימרון. במא אסגינא למללא, קדמך: יא) אמרתון. לא להנאה, מן דיפלח קדם יי. ומא ממון, נתהני לנא. ארי נטרנא, מטרת מימריה. נארי הליכנא, במכיכות רוחא. מן קדם, יי צבאות: יב) וכען. אנחנא, משבחין רשיעין. אף אתקיימו, עבדי חטאה. אף נסיאו. קדם יי, ואשתיזבו: יג) בכן ממללין. דחליא דיי, גבר עם חבריה. ושמיע קדם יי, וגלי קדמוהי. ואתכתיב. ספר דוכרנא, קדמוהי. לדחליא דיי. ולדמחשבין, ליקרא שמיה: יד) ויהון קדמי. אמר, יי צבאות. ליומא. דאנא עתיד, מעבד סגולתא. נאחוס עליהון. כמא דחייס גוברא. על בריה, דפלח יתיה: טו) ותתובון, ותחזון. בין צדיקיא, לרשיעיא. בין דפלחו, קדם יי. לדלא פלחו, קדמוהי: טז) ארי הא יומא, אתי. בער, כתנורא. ויהון כל רשיעיא. וכל עבדי חטאה, סלשין כקשא. וילהיך יתהון, יומא דאתי. אמר, יי צבאות. דלא שבוק להון, בר ובר בר: יז) ותדנח לכון. דחלי שמי, שמשא דזכו. ואסותא, בכנפהא. ותפקון ותשילון, (נ"א ותסגון) כעגלי רבקא: יח) ותדושון רשיעין, ארי יהון קטמא. תחות, פרסת רגליכון. ביומא, דאנא עתיד למעבד. אמר, יי צבאות: יט) אדכרו. אוריתא, דמשה עבדי. דפקידית יתיה. בחורב, על כל ישראל. לאלפא יתהון, קימין ודינין: כ) הא אנא, שלח לכון. ית, אליה נביא. קדם. מיתי יומא דעתיד למיתי, מן קדם יי. רבא, ודחילא: כא) ויתיב לב אבהן, על בנין. ולב בניא, על אבהתהון. דלמא אתגלי. ואשכח ית ארעא בחובהא, ואמחינה גמירא: עד"י

מפטיר ליום א' וב' של פסח במדבר סימן כ"ח ט"ז

ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח ליהוה:
ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג שבעת ימים מצות יאכל:
ביום הראשון מקרא־קדש כל־מלאכת עבדה לא תעשו:
והקרבתם אשה עלה ליהוה פרים בני־בקר שנים ואיל אחד

חלק הדקדוק

נמצאת הפטרה מיוחדת לשבת הגדול וגם הרמב"ם לא הזכירה אלא מפטירין הפטרה הרגילה לפרשה, גם מהרי"ץ לא הזכירה בעץ חיים, ובזמן אחרון נהגו להפטיר בשבת הגדול וערבה. ב) במכשפים, השוא שבמם נע מפני המאריך שבבית, חה"ד. ובמנאפים, המם רפי והשוא נח, חה"ד.

מפטיר א׳ של פסח

וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃ וּמִנְחָתָם
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
לָאַיִל תַּעֲשׂוּ׃ עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת
הַכְּבָשִׂים׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃ מִלְּבַד עֹלַת
הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה׃ כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ
לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עוֹלַת
הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ ס

הפטרה לראשון דפסח ביהושע סי׳ ה׳

א בָּעֵת
הַהִיא אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים
ב וְשׁוּב מֹל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית׃ וַיַּעַשׂ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת
ג צֻרִים וַיָּמָל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעֲרָלוֹת׃ וְזֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר־מָל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם
הַזְּכָרִים כֹּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ בַמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם
ד מִמִּצְרָיִם׃ כִּי־מֻלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֹּצְאִים וְכָל־הָעָם
ה הַיִּלֹּדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ׃ כִּי ו
אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תֹּם כָּל־
הַגּוֹי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הַרְאוֹתָם
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתָם לָתֶת לָנוּ אֶרֶץ
ו זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ וְאֶת־בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם אֹתָם מָל
ז יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרֵלִים הָיוּ כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בַּדָּרֶךְ׃ וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָל־הַגּוֹי לְהִמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד
ח חֲיוֹתָם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גַּלּוֹתִי אֶת־
חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל
ט עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַיַּחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּגִּלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח
י בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ׃ וַיֹּאכְלוּ
מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח מַצּוֹת וְקָלוּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם
יא הַזֶּה׃ וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת בְּאָכְלָם מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְלֹא־
הָיָה עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מָן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאַת אֶרֶץ כְּנַעַן

תרגום

א) בְּעִדָּנָא הַהוּא. אֲמַר יְיָ, לִיהוֹשֻׁעַ. עֲבֵיד לָךְ, אִזְמֵילָן חָרִיפִין. וְתוּב. גְּזַר יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, תִּנְיָנוּת: ב) וַעֲבַד לֵיהּ יְהוֹשֻׁעַ, אִזְמֵילָן חָרִיפִין. וּגְזַר יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּגִבְעֲתָא. וּקְרָא לַהּ, גִּבְעַת עָרְלָתָא: ג) וְדֵין פִּתְגָּמָא, דִּגְזַר יְהוֹשֻׁעַ. כָּל עַמָּא דִּנְפַקוּ מִמִּצְרַיִם דִּכְרַיָּא. כֹּל, גּוּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא. מִיתוּ בְּמַדְבְּרָא, בְּאוֹרְחָא. בְּמִפַּקְהוֹן, מִמִּצְרָיִם: ד) אֲרֵי גְּזִירִין הֲווֹ. כָּל עַמָּא, דִּנְפַקוּ. וְכָל עַמָּא. דְּאִתְיַלַּדוּ בְּמַדְבְּרָא, בְּאוֹרְחָא. בְּמִפַּקְהוֹן מִמִּצְרַיִם, לָא גְּזַרוּ: ה) אֲרֵי אַרְבְּעִין שְׁנִין. הַלִּיכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּמַדְבְּרָא. עַד דְּסָף כָּל עַמָּא. גּוּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא, דִּנְפַקוּ מִמִּצְרַיִם. דְּלָא קַבִּילוּ, לְמֵימְרָא דַּיְיָ. דְּקַיֵּים יְיָ, לְהוֹן. בְּדִיל דְּלָא לְאַחֲזָיוּתְהוֹן, יָת אַרְעָא. דְּקַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְהוֹן, לְמִתַּן לָנָא. אֲרַע. עָבְדָא חֲלַב, וּדְבָשׁ: ו) וְיָת בְּנֵיהוֹן, דְּקָמוּ בְּאַתְרֵיהוֹן. יָתְהוֹן, גְּזַר יְהוֹשֻׁעַ. אֲרֵי עָרְלִין הֲווֹ. אֲרֵי לָא גְּזַרוּ יָתְהוֹן, בְּאוֹרְחָא: ז) וַהֲוָה. כַּד שְׁלִימוּ כָּל עַמָּא, לְמִגְזַר. וִיתִיבוּ בְּאַתְרְהוֹן. בְּמַשְׁרִיתָא, עַד דְּאִתַּסִּיאוּ: ח) וַאֲמַר יְיָ, לִיהוֹשֻׁעַ. יוֹמָא דֵין. אַעְדֵּיתִי. יָת חִסּוּדֵי מִצְרָאֵי, מִנְּכוֹן. וּקְרָא. שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא הַהוּא, גִּלְגְּלָא. עַד, יוֹמָא הָדֵין: ט) וּשְׁרוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּגִלְגְּלָא. וַעֲבַדוּ יָת פִּסְחָא. בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא, לְיַרְחָא. בְּרַמְשָׁא, בְּמֵישְׁרֵי יְרִיחוֹ: י) וַאֲכַלוּ. מֵעֲבוּרָא דְּאַרְעָא. מִבָּתַר פִּסְחָא, פַּטִּיר וְקָלְיָא. בִּכְרַן, יוֹמָא חָדֵין: יא) וּפְסַק מַנָּא, בְּיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי. בְּמֵיכַלְהוֹן, מֵעֲבוּרָא דְּאַרְעָא. וְלָא הֲוָה עוֹד. לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, מַנָּא. וַאֲכַלוּ. מֵעֲלַלַת, אַרְעָא דִּכְנַעַן. בְּשַׁתָּא, הַהִיא:

חלק הדקדוק

א) חרבות, החית בגעיא והשוא שבריש נע, על משקל ערבות, וכן כולהו, חה״ד. ב) חרבות, החית בגעיא. ד) מלים, אין דגש בלמד בכל ספרי תימן. ט) בערבות, העין במאריך והריש בשוא נע. י) ממחרת, מם ראשונה לבד געי וכן תיבת ממחרת השניה, חה״ד.

הפטרת א׳ פסח

בַּשָּׁנָה הַהִיא׃ וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו יב
וַיַּרְא וְהִנֵּה־אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ
יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם־לְצָרֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר ׀ יג
לֹא כִּי אֲנִי שַׂר־צְבָא־יְהוָה עַתָּה בָאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ
אֶל־פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל־
עַבְדּוֹ׃ וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שַׁל־נַעַלְךָ מֵעַל יד
רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ
יְהוֹשֻׁעַ כֵּן׃
וִירִיחוֹ סֹגֶרֶת וּמְסֻגֶּרֶת מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין טו
בָּא׃ וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ׃ טז

יב) וַהֲוָה. כַּד הֲוָה יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ. וּזְקַף עֵינוֹהִי, וַחֲזָא. וְהָא גוּבְרָא, קָאִים לְקִבְלֵיהּ. וְסַיְפֵיהּ שְׁלִיפָא, בִּידֵיהּ. וַאֲזַל יְהוֹשֻׁעַ לְוָתֵיהּ, וַאֲמַר לֵיהּ. הַלְמִסְעֲדָנָא אֲתֵיתָא, אִם לְבַעֲלֵי דְּבָבָנָא: יג) וַאֲמַר, לָא. אֲרֵי אֲנָא מַלְאָךְ שְׁלִיחַ מִן קֳדָם יְיָ, כְּעַן אֲתֵיתִי. (נ״י ל״ג לְאִתְפְּרָעָא מִנָּךְ). וּנְפַל יְהוֹשֻׁעַ עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא, וּסְגִיד. וַאֲמַר לֵיהּ. מָא רִבּוֹנִי, מְמַלֵּיל עִם עַבְדֵּיהּ: יד) וַאֲמַר מַלְאֲכָא דִּשְׁלִיחַ מִן קֳדָם יְיָ, לִיהוֹשֻׁעַ. שְׁרֵי סֵינָךְ, מֵעַל רַגְלָךְ. אֲרֵי אַתְרָא. דְּאַתְּ קָאֵים עֲלוֹהִי, קַדִּישָׁא הוּא. וַעֲבַד יְהוֹשֻׁעַ, כֵּן: טו) וִירִיחוֹ, אֲחִידָא וּמְתוּקְפָא. מִן קֳדָם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לֵית מִנְּהוֹן, נָפֵיק וְעָלֵיל (י״נ עָלֵיל וְנָפֵק): טז) וַהֲוָה מֵימְרָא דַּיְיָ, בְּסַעֲדֵיהּ דִּיהוֹשֻׁעַ. וַהֲוָה שִׁמְעֵיהּ, סָגֵי בְּכָל אַרְעָא: עד״י

הפטרה לשבת חו״ה דפסח ביחזק׳ סי׳ לו. ולז

כֹּה א
אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת
לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם׃ כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן ב
יְרוּשָׁלַםִ בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת
צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיּוֹצִאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ ג
הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת׃ וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב ׀ ד
סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת

א) כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. עוֹד. דָּא. אֶשְׁתְּאֵיל בְּמֵימְרִי לְבֵית יִשְׂרָאֵל, לְמֶעְבַּד לְהוֹן. אַסְגֵּינוּן בַּאֲנָשָׁא. וְאַצְלְחִנּוּן, כִּבְעִירָא: ב) כְּעָמָּא קַדִּישָׁא. כְּעַמָּא דְּמִדַּכַּן וְאָתַן לִירוּשְׁלֶם, בִּזְמַן מוֹעֲדֵי פִסְחַיָא. כֵּן יְהוֹיָן קִרְוֵי אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, דַּהֲוָאָה חָרְבָן. מַלְיָן אֲנָשָׁא, עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְיִדְּעוּן, אֲרֵי אֲנָא יְיָ: ג) שְׁרָת עֲלַי, רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ. וְאַפְּקַנִי בְּרוּחַ נְבוּאָה, דִּשְׁרָת עֲלַי מִן קֳדָם יְיָ. וְאַשְׁרְיַנִי, בְּגוֹ בִּקְעֲתָא. וְהִיא מַלְיָא, גַּרְמֵי אֲנָשָׁא: ד. וְאַעְבְּרַנִי עֲלֵיהוֹן, סְחוֹר סְחוֹר. וְהָא סַגִּיאָן לַחֲדָא, עַל אַפֵּי בִקְעֲתָא. וְהָא

חלק הדקדוק

יב) בהיות, בית געי, חה״ד. יג) וישתחו, התיו קמץ בז״ק ומסיר עלה תרין, יד) נעלך, הנון געי, חה״ד. רגליך, מלא יוד. ד) סביב סביב, ברוב התיגאן אין כאן פסיק. ח) והעלתי, הוו געי, חה״ד. ט) ותקרבו עצמות במרכא וטפחא בכל ספרי תימן, חה״ד. יד) קברתיכם, חסר וו.

הפטרת שבת חוה״מ פסח

ה מְאֹד׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה
ו וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה יָדָעְתָּ׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־
הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ
ז דְּבַר־יְהוָה׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה
ח הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם׃ וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים
וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם
ט רוּחַ וִחְיִיתֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי
וַיְהִי־קוֹל כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־
י עַצְמוֹ׃ וְרָאִיתִי וְהִנֵּה עֲלֵיהֶם גִּדִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרַם
יא עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְמָעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא
אֶל־הָרוּחַ הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר ׀
אֲדֹנָי יֱהוִה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים
יב הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ׃ וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צִוָּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ
יג וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד׃ וַיֹּאמֶר
אֵלַי בֶּן־אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה
אֹמְרִים יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ׃
יד לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה
אֲנִי פֹתֵחַ אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלֵיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם
טו עַמִּי וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָה בְּפִתְחִי אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם
טז מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי׃ וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וִחְיִיתֶם וְהִנַּחְתִּי
אֶתְכֶם עַל־אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי
נְאֻם־יְהוָה׃

תרגום

יַבִּישָׁן, (נ״א יַבִּישִׁין) לַחֲדָא׃ ה) וַאֲמַר לִי. בַּר
אָדָם. הֲיֵיחוּן, גַּרְמַיָא הָאִלֵין. וַאֲמָרִית. יְיָ
אֱלֹהִים, אַתְּ גְּלֵי קֳדָמָךְ׃ ו) וַאֲמַר לִי. אִתְנַבֵּי,
עַל גַּרְמַיָא הָאִלֵין. וְתֵימַר לְהוֹן. גַּרְמַיָא,
יַבִּישַׁיָא. קַבִּילוּ, פִּתְגָמָא דַּיְיָ׃ ז) כִּדְנַן אֲמַר,
יְיָ אֱלֹהִים. לְגַרְמַיָא, הָאִלֵין. הָאֲנָא. מָעֵיל בְּכוֹן.
רוּחָא, וְתֵיחוּן׃ ח) וְאֶתֵּין עֲלֵיכוֹן גִּידִין, וְאַסֵּיק
עֲלֵיכוֹן בִּסְרָא. וְאַקְרוּם עֲלֵיכוֹן, מַשְׁכָּא. וְאֶתֵּין
בְּכוֹן. רוּחָא, וְתֵיחוּן. וְתִדְּעוּן, אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ ט)
וְאִתְנַבֵּיתִי, כְּמָא דְאִתְפַּקְּדִית. וַהֲוָה קָל כְּאִתְנַבָּיוּתִי,
וְהָא זַוְעָא. וּקְרִיבוּ גַּרְמַיָא. גַּרְמָא, לְוָת חַבְרֵיהּ׃
י) וַחֲזֵית. וְהָא עֲלֵיהוֹן גִּידִין, וּבִשְׂרָא סְלֵיק.
וּקְרַם עֲלֵיהוֹן. מַשְׁכָּא, מִלְעֵילָא. וְרוּחָא, לֵית
בְּהוֹן׃ יא) וַאֲמַר לִי. אִתְנַבֵּי, עַל רוּחָא. אִתְנַבֵּי
בַּר אָדָם. וְתֵימַר רוּחָא. כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים.
מֵאַרְבַּע רוּחַיָא, אֵיתַא רוּחָא. וְעוּלִי. בִּקְטִילַיָא
הָאִלֵין, וְיֵיחוּן׃ יב) וְאִתְנַבֵּיתִי, כְּמָא דְפַקְדַנִי.
וְעָלַת בְּהוֹן רוּחָא, נַחֲיוֹ. וְקָמוּ, עַל רַגְלֵיהוֹן.
מַשְׁרְיָין סַגִּיאָן, לַחֲדָא לַחֲדָא׃ יג) וַאֲמַר לִי. בַּר
אָדָם. גַּרְמַיָא, הָאִלֵין. כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, אִנּוּן.
הָאִנּוּן אָמְרִין. יְבִישׁוּ גַּרְמַנָא. פְּסַק סִבּוּרַנָא,
אֲבַדְנָא לַנָא׃ יד) בְּכֵן אִתְנַבֵּי, וְתֵימַר לְהוֹן. כִּדְנַן
אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. הָאֲנָא, פָּתַח יָת קִבְרֵיכוֹן.
וְאַסֵּיק יָתְכוֹן. מִקִּבְרֵיכוֹן, עַמִּי. וְאַעֵיל יָתְכוֹן,
לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃ טו) וְתִדְּעוּן, אֲרֵי אֲנָא יְיָ. כַּד
אֶפְתַּח יָת קִבְרֵיכוֹן. וְכַד אַסֵּיק יָתְכוֹן. מִקִּבְרֵיכוֹן
עַמִּי׃ טז) וְאֶתֵּין רוּחִי בְּכוֹן, וְתֵיחוּן. וְאַשְׁרֵי
יָתְכוֹן, עַל אַרְעֲכוֹן. וְתִדְּעוּן. אֲרֵי אֲנָא יְיָ.
גְּזָרִית בְּמֵימְרִי וְאַקֵּיֵים, אֲמַר יְיָ׃ עד״י

הפטרה לשביעי דפסח בשמואל ב׳ סי׳ כ״ב

וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל א
יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל׃
וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי וּמְצֻדָתִי וּמְפַלְטִי־לִי׃ אֱלֹהֵי ב ג
צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי
וּמְנוּסִי מֹשִׁעִי מֵחָמָס תֹּשִׁעֵנִי׃ מְהֻלָּל ד
אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ׃ כִּי אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־ ה
מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי׃ חֶבְלֵי ו
שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מֹקְשֵׁי־
מָוֶת׃ בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־ ז
אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ
קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו׃ וַיִּתְגָּעַשׁ ח
וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם
יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ׃ עָלָה ט
עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו
תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ׃ וַיֵּט י
שָׁמַיִם וַיֵּרַד וַעֲרָפֶל תַּחַת
רַגְלָיו׃ וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעֹף וַיֵּרָא יא
עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃ וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו יב
סֻכּוֹת חַשְׁרַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים׃ מִנֹּגַהּ יג
נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ׃ יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יד
יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ׃ וַיִּשְׁלַח טו
חִצִּים וַיְפִיצֵם בָּרָק וַיָּהֹם׃ וַיֵּרָאוּ אֲפִקֵי טז
יָם יִגָּלוּ מֹסְדוֹת תֵּבֵל בְּגַעֲרַת
יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ׃ יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יז
יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים׃ יַצִּילֵנִי יח
מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ
מִמֶּנִּי׃ יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי יט
יְהוָה מִשְׁעָן לִי׃ וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב כ
אֹתִי יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי׃ יִגְמְלֵנִי כא

א) וְשַׁבַּח דָּוִד בִּנְבוּאָה, קֳדָם יְיָ. יָת פִּתְגָּמֵי תּוּשְׁבַּחְתָּא, הָדָא. עַל כָּל יוֹמַיָּא. דְשֵׁיזֵיב יְיָ. יָת יִשְׂרָאֵל, מִיַּד כָּל בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן. וְאַף לְדָוִד, מֵחַרְבָּא דְשָׁאוּל: ב) וַאֲמַר. יְיָ. תּוּקְפִּי וְרוּחְצָנִי, וּמְשֵׁיזֵיב יָתִי: ג) אֱלָהִי דְאִתְרְעֵי בִי, קָרְבַנִי לְדַחַלְתֵּיהּ. תּוּקְפִּי, דְּמִן קֳדָמוֹהִי מִתְיְהֵיב לִי תְּקוֹף וּפֻרְקָן, לְאִתְגַּבָּרָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבַי. רְחָצָנִי, דְעַל מֵימְרֵיהּ אֲנָא רְחִיץ, בְּעִדָּן עָקָא. מַגֵּין עֲלַי, מִבַּעֲלֵי דְבָבַי. וַאֲמַר לְאָרָמָא קַרְנִי, בְּפוּרְקָנֵיהּ. סוּמְכָנִי, דַהֲוָה מֵימְרֵיהּ סָמֵךְ לִי, כַּד הֲוֵיתִי עָרֵיק מִן קֳדָם רָדְפַי. פָּרְקָנִי, מִבַּעֲלֵי דְבָבַי. וְאַף מִיַּד כָּל חָטוֹפִין, שֵׁיזֵיב יָתִי: ד) אֲמַר דָּוִד, בְּתוּשְׁבְּחָא, (נ״י בְּתוּשְׁבַּחְתָּא), אֲנָא מְצַלֵּי קֳדָם יְיָ. דִּבְכָל עִדָּן, מִבַּעֲלֵי דְבָבַי, פָּרֵיק יָתִי: ה) אֲרֵי אַקִּיפַתְנִי עָקָא. כְּאִתְּתָא דְיָתְבָא עַל מַתְבְּרָא, וְחֵיל לֵית לַהּ לְמֵילַד. וְהִיא, מְסוּכְּנָא (נ״י מְסַכְּנָא) לִמְמָת. סִיעַת חַיָּבִין, בְּעִיתַת יָתִי: ו) מַשִּׁרְיַת רַשִׁיעִין, אַקִּפוּנִי. קַדְּמוּנִי, דִּמְזַיְּנִין בְּמָנֵי קְטוֹל: ז) אֲמַר דָּוִד, כַּד עָקָא לִי, אֲנָא מְצַלֵּי קֳדָם יְיָ. וּקֳדָם אֱלָהִי, אֲנָא מִתְחַנַּן. וּמְקַבֵּיל מֵהֵיכְלֵיהּ, צְלוֹתִי. וּבָעוּתִי, קֳדָמוֹהִי מִתְעַבְדָא: ח) וְאַרְגִּיפַת וְאִתְרְגִישַׁת, אַרְעָא. שַׁכְלוּלֵי שְׁמַיָּא, זָעוּ. וְאִתְרְכִינוּ, אֲרֵי תְּקֵיף רוּגְזֵיהּ: ט) סְלֵיק וְדוֹנֵיהּ דְּפַרְעֹה, כְּתְנָנָא קֳדָמוֹהִי. בְּכֵן שְׁלַח רוּגְזֵיהּ כְּאִישָּׁא בְּעַרָא, דְּמִן קֳדָמוֹהִי מְשֵׁיצְיָא. מִזּוֹפִיתֵיהּ כְּגוּמְרִין דְּנוּר, דָּלְקָא מִמֵּימְרֵיהּ: י) וְאַרְכֵּין שְׁמַיָּא, וְאִתְגְּלִי יְקָרֵיהּ. וַעֲנַן אַמִּטְתָא, כְּבִישׁ קֳדָמוֹהִי: יא) וְאִתְגְּלִי בִּגְבוּרְתֵּיהּ, עַל כְּרוּבִין קַלִּילִין. וְדַבַּר בִּתְקוֹף, עַל כַּנְפֵי רוּחָא: יב) אַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּיהּ, בְּעַרְפִלָּא. (נ״י בְּעַרְפַלָּא) עֲנַן יְקָר, סְחוֹר סְחוֹר לֵיהּ. מַחֵית מַיִין תַּקִּיפִין, מַרְכֶּפֶת עֲנָנִין קַלִּילִין, בְּרוּם עָלְמָא: יג) מִזִּיו יְקָרֵיהּ, מִבַּהֲקִין שְׁמֵי שְׁמַיָּא. מִזּוֹפִיתֵיהּ כְּגוּמְרִין דְּנוּר, דָּלְקָא מִמֵּימְרֵיהּ: יד) אַכְלֵי מִן שְׁמַיָּא, יְיָ. וְעִלָּאָה, אֲרֵים מֵימְרֵיהּ: טו) וּשְׁלַח מַחֲתֵיהּ כְּגִדִּין, (נ״י כְּגִרִין) וּבַדַּרִנּוּן. בַּרְקִין, וְשַׁגִּישִׁנּוּן: טז) וְאִתַּחְזִיאוּ, עוּמְקֵי יַמָּא. אִתְגַּלִּיו, (נ״י אִתְגְּלִיאוּ) שַׁכְלוּלֵי תֵּבֵל. בְּמִזּוֹפִיתָא, מִן קֳדָם יְיָ. מִמֵּימַר, תְּקוֹף רוּגְזֵיהּ: יז) שְׁלַח נְבִיּוֹהִי מֶלֶךְ תַּקִּיף דְּיָתֵיב בִּתְקוֹף רוּמָא, דַּבְּרַנִי. שֵׁיזְבַנִי, מֵעַמְמִין סַגִּיאִין: יח) שֵׁיזְבַנִי. מִסָּנְאַי, אֲרֵי תַּקִּיפוּנִי. מִבַּעֲלֵי דְבָבַי. אֲרֵי אִתְגַּבַּרוּ, עֲלַי: יט) יְקַדְּמוּנִי, בְּיוֹם טַלְטוּלִי. וַהֲוָה מֵימְרָא דַּיְיָ. סְמַךְ, לִי: כ) וְאַפֵּיק לִרְוָחָא, יָתִי. שֵׁיזְבַנִי, אֲרֵי אִתְרְעֵי בִי: כא) אֲמַר דָּוִד, יְשַׁלְמִנַּנִי יְיָ,

ח) ויתגעש קרי. טו) ויהם קרי.

חלק הדקדוק

ב) סלעי, לרע, חה״ד. יב) חשרת, החית געי והשוא נח מפני טעם המקף, וכ״ה בירושלמיים, חה״ד. יז) ימשני, היוד געי, וכ״ה בירושלמיים, חה״ד.

יְהוָה כְּצִדְקָתִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב
כב לִי: כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא
כג רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי: כִּי כָל־מִשְׁפָּטוֹ
כד לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה: וָאֶהְיֶה
כה תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֺנִי: וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי
כו כְּצִדְקָתִי כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו: עִם־
חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים
כז תִּתַּמָּם: עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־
כח עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל: וְאֶת־עַם עָנִי
כט תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל: כִּי־
אַתָּה נֵירִי יְהוָה וַיהוָה יַגִּיהַּ
ל חָשְׁכִּי: כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי
לא אֲדַלֶּג־שׁוּר: הָאֵל תָּמִים
דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן
לב הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ: כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי
לג יְהוָה וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ: הָאֵל
מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר תָּמִים
לד דַּרְכּוֹ: מְשַׁוֶּה רַגְלָיו כָּאַיָּלוֹת וְעַל־
לה בָּמוֹתַי יַעֲמִדֵנִי: מְלַמֵּד יָדַי
לו לַמִּלְחָמָה וְנִחַת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי: וַתִּתֶּן
לז לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנֹתְךָ תַּרְבֵּנִי: תַּרְחִיב צַעֲדִי
לח תַּחְתֵּנִי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי: אֶרְדְּפָה
אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־
לט כַּלּוֹתָם: וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ
מ תַּחַת רַגְלָי: וַתַּזְרֵנִי חַיִל
מא לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתֵּנִי: וְאֹיְבַי
מב תַּתָּה לִּי עֹרֶף מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם: יִשְׁעוּ וְאֵין
מג מֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם: וְאֶשְׁחָקֵם
כַּעֲפַר־אָרֶץ כְּטִיט־חוּצוֹת אֲדִקֵּם

כְּזָכוּתִי. כְּבָרִירוּת יְדַי, יָתִיב לִי: כב) אֲרֵי נְטַרִית, אוֹרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָם יְיָ. וְלָא הֲלֵיכִית בִּרְשַׁע, קֳדָם אֱלָהִי: כג) אֲרֵי כָל דִּינוֹהִי גְּלַן לָקֳבְלִי, לְמַעְבְּדְהוֹן. וּקְיָמוֹהִי, לָא עֲדִית מִנְּהוֹן: כד) נַהֲוֵית שְׁלִים, בְּדַחְלְתֵיהּ. נַהֲוֵית נְטִיר נַפְשִׁי, מֵחוֹבִין: כה) נַאֲתִיב יְיָ. לִי, כְּזָכוּתִי. כְּבָרִירוּתִי, קֳדָם מֵימְרֵיהּ: כו) אַבְרָהָם דְּאִשְׁתְּכַח חֲסִיד קֳדָמָךְ, בְּכֵן אַסְגֵיתָא לְמֶעְבַּד חִסְדָּא, עִם זַרְעֵיהּ. יִצְחָק דַּהֲוָה שְׁלִים בְּדַחְלְתָךְ, בְּכֵן אַשְׁלֵימְתָּא מֵימַר רְעוּתָךְ, עִמֵּיהּ: כז) יַעֲקֹב דְּהַלֵּיךְ בְּבָרִירוּתָא קֳדָמָךְ, בְּחַרְתָּא בְּנוֹהִי, מִכָּל עַמְמַיָּא. אַפְרֵישְׁתָּא זַרְעֵיהּ, מִכָּל פְּסוֹלָא. פַּרְעֹה וּמַשְׁרְיָתֵיהּ דְּחַשִּׁיבוּ מַחְשְׁבָן עַל עַמָּךְ, בַּ בֵּילְתִּנּוּן כְּמַחְשַׁבְתְּהוֹן: כח) וְיָת עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל דְּמִתְקְרַן בְּעָלְמָא הָדֵין עַם חֲשִׁיךְ, אַתְּ עֲתִיד לְמִפְרַק. וּבְמֵימְרָךְ, תַּקִּיפַיָּא דְּמִתְגַּבְּרִין עֲלֵיהוֹן, תַּמְאִיךְ: כט) אֲרֵי אַתְּ הוּא מָארֵיהּ נְהוֹרֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל, יְיָ. וַיְיָ יַפְקִנַּנִי מֵחֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, וְיַחֲזִינַנִי בְּעָלְמָא, דַּעֲתִיד לְמֵיתֵי לְצַדִּיקַיָּא: ל) אֲרֵי בְּמֵימְרָךְ, אַסְגֵּי מַשְׁרְיָן. וּבְמֵימַר אֱלָהִי, אֲכַבֵּישׁ כָּל כַּרְכִּין תַּקִּיפִין: לא) אֱלָהָא, דְּכֵיוָנָא אוֹרְחֵיהּ. אוֹרָיְתָא דַּיְיָ, בְּחִירָא הִיא. תְּקוֹף הוּא. לְכֹל דְּמִתְרַחֲצִין, עַל מֵימְרֵיהּ: לב) בְּכֵן עַל נִסָּא וּפוּרְקָנָא דְּתַעֲבֵיד לִמְשִׁיחָךְ וְלִשְׁאָרָא דְּעַמָּךְ דְּיִשְׁתַּאֲרוּן, יוֹדוֹן כָּל עַמְמַיָּא, אוּמַיָּא וְלִשָּׁנַיָּא. וְיֵימְרוּן, לֵית (אֱלָהּ) אֱלָא יְיָ, אֲרֵי לֵית בַּר מִנָּךְ. וְעַמָּךְ יֵימְרוּן, לֵית דְּתַקִּיף, אֱלָא אֱלָהַנָא: לג) אֱלָהָא, דְּסָעֵיד לִי בְּחֵילָא. וּמְתַקֵּין (י״נ וּמְתַקֵּיף) שְׁלִים אוֹרְחִי: לד) מְשַׁוֵּי רַגְלַי, קַלִּילִין כְּאַיַּלְתָּא. וְעַל בֵּית תּוּקְפִי, יְקִימִנַּנִי: לה) מַלֵּיף יְדַי, לְמֶעְבַּד קְרָבָא. וּמְתַקֵּיף כְּקֶשֶׁת נְחָשָׁא, דְּרָעַי: לו) וִיהַבְתְּ לִי תְּקוֹף, פּוּרְקָנִי. וּבְמֵימְרָךְ, אַסְגֵּיתָנִי: לז) אַסְגֵּיתָא פְּסִיעָתִי, (י״נ פְּסִעָתַי) קֳדָמַי. וְלָא אִזְדַּעְזָעָא, רְכוּבָתַי: לח) רְדַפִּית שָׂנְאַי, וְשֵׁיצֵיתִנּוּן. וְלָא תַבִית, עַד דְּגַמַּרְתִּנּוּן: לט) וְשֵׁיצֵיתִנּוּן וְגַמַּרְתִּנּוּן, וְלָא יָכִילוּ לִמְקָם. וּנְפַלוּ קְטִילִין, תְּחוֹת פַּרְסַת רַגְלָי: מ) וְסַעַדְתַּנִי בְּחֵילָא, לְמֶעְבַּד קְרָבָא. תַּבַּרְתָּא עַמְמַיָּא דְּקָיְמִין לְאַבְאָשָׁא לִי, תְּחוֹתָי: מא) וְסָנְאַי. תַּבַּרְתָּא קֳדָמַי, מַחְזְרֵי קְדָל. בַּעֲלֵי דְּבָבַי, וְשֵׁיצֵיתִנּוּן: מב) בָּעַן סְעֵיד, וְלֵית לְהוֹן פָּרִיק. וּמְצַלַּן קֳדָם יְיָ, וְלָא מִתְקַבְּלָא צְלוֹתְהוֹן: מג) וְדוּשִׁשְׁתִּנּוּן, כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא. כְּסַיָּן שׁוּקִין

כג) משפטיו קרי. לג) דרכי קרי. לד) רגלי קרי

חלק הדקדוק

כד) ואהיה. הגעיא בוו. כח) ועיניך, תיבת ועיניך במארכה לא בטפחא ותיבת רמים בטפחא, ובזה ניחא דחוזר משפיל ארמים, מה שאין כן אם תהיה הטפחא בתיבת ועיניך דחוזר משפיל אתיבת ועיניך והוא היפך הכוונה, וכן מוכח התרגום, תה״ד. כט) נרי, חסר יוד אחר הנון. לב) מבלעדי, המם בשתיהן בגעיא. לט) ויפלו, הוו בגעיא. ותזרני, הזין דגושה גם ברוב הדפוסים והודגשה הזין לחסרון האלף כמו ותאזרני וכמו ויבשהן כמו וייבשהו וכ״כ בס׳ ערוגת הבושם דף נ״ז ואל יקשה בעיניך אמרם ז״ל בגמרא שבת

הפטרת ז׳ של פסח

אֹרְקָעֵם׃ וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי תִּשְׁמְרֵנִי מד
לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי
יַעַבְדֻנִי׃ בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמוֹעַ מה
אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי׃ בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְגְּרוּ מו
מִמִּסְגְּרוֹתָם׃ חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֻם מז
אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי׃ הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמֹת מח
לִי וּמוֹרִיד עַמִּים תַּחְתֵּנִי׃ וּמוֹצִיאִי מט
מֵאֹיְבָי וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים
תַּצִּילֵנִי׃ עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר׃ מַגְדִּיל נ נא
יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד
לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם׃

בְּעָטִית בְּהוֹן, רְפַסְתִּנּוּן׃ מד) וְתַשֵׁיזְבִנַּנִי. מִפְּלוּגַת, עַמָּא. תְּמַנֵּינַנִי רֵישָׁא, לְעַמְמַיָּא. עַם דְּלָא יְדַעִית, יִפְלְחוּנַנִי׃ מה) בְּנֵי עַמְמַיָּא, יִתְכַּדְּבוּן לִי. לְשֵׁמַע אוּדֶן, (נ״א אוּדַן) יִשְׁתַּמְעוּן לִי׃ מו) בְּנֵי עַמְמַיָּא, יְסוּפוּן. וְיִזוּעוּן, מִבִּירָנְיָתְהוֹן׃ מז) בְּכֵן עַל נִסָּא וּפוּרְקָנָא דַעֲבַדְתָּא לְעַמָּךְ, אוֹדִיאוּ וַאֲמַרוּ, קַיָּים הוּא יְיָ. וּבְרִיךְ תַּקִּיפָא, דְּמִן קֳדָמוֹהִי מִתְיְהֵיב לַנָא, תְּקוֹף וּפוּרְקָן. וּמְרָמַם. אֱלָהּ, תְּקוֹף פּוּרְקָנַנָא׃ מח) אֱלָהָא. דַּעֲבֵיד פּוּרְעָנוּתָא, לִי. וְתַבַּר תְּקוֹף גִּבָּרֵי עַמְמַיָּא דְּקָיְמִין לְאַבְאָשָׁא לִי, תְּחוֹתָי׃ מט) וּפָרְקִי, מִשָּׂנְאַי. וְעַל דְּקָיְמִין לְאַבְאָשָׁא לִי, תְּגַבְּרַנַּנִי. מִגּוֹג וּמַשְׁרְיַת עַמְמִין חָטוֹפִין דְּעִמֵּיהּ, תְּשֵׁיזְבִנַּנִי׃ נ) עַל כֵּן. אוֹדֵי קֳדָמָךְ יְיָ, בְּעַמְמַיָּא. וְלִשְׁמָךְ, אֵימַר תּוּשְׁבְּחָא׃ נא) מַסְגֵּי לְמֶעֱבַד פּוּרְקָן, עִם מַלְכֵּיהּ. וְעָבֵיד טֵיבוּ, לִמְשִׁיחֵיהּ. לְדָוִד וּלְזַרְעֵיהּ, עַד עָלְמָא׃

עד״י

מפטיר ליום א׳ של שבועות במדבר כ״ח כ״ו

וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה
בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים
בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה׃ וּמִנְחָתָם
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד שְׁנֵי
עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד׃ עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת
הַכְּבָשִׂים׃ שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃ מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד
וּמִנְחָתוֹ תַּעֲשׂוּ תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם׃

הפטרה ליו״ט א׳ דשבועות ביחזקאל סי׳ א

וַיְהִי׀ בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּרְבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ וַאֲנִי בְתוֹךְ־ א
הַגּוֹלָה עַל־נְהַר־כְּבָר נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת

א) וַהֲוָה, בִּתְלָתִין שְׁנִין. לִזְמַן דְּאַשְׁכַּח חִלְקִיָּה כָּהֲנָא רַבָּא סִפְרָא דְּאוֹרָיְתָא, בְּבֵית מַקְדְּשָׁא. בְּעֲזָרְתָא, תְּחוֹת אוּלַמָּא דְּהֵיכְלָא. (בְּפַלְגוּת י״ג לֵילְיָא, בָּתַר מֶעֱלְנֵי סִיהֲרָא). בְּיוֹמֵי יֹאשִׁיָּה בַּר

חלק הדקדוק

נא) מגדיל, מגדול קרי. רבי אבהו רמי כתיב ותזרני וכו׳ זיריתני וזירזתני ע״כ דהתם דרש למסורת דחסר אלף ולא מוכח הקראה ולזה תמצא שכתב רש״י עלה שם ותזרני חסר אלף לשון מזרה זריתני. ואם הזין רפויה הרי מלתא דפשיטא שהוא מלשון זרייה ולא בעי לפרושי שהוא מחמת חסרון האלף, הה״ד. מא) ואצמיתם, הוו בקמץ בכל ספרי תימן ובטעות נדפס בשוא. א) ויהי בשלשים, פסיק אחרי ויהי.

(תוספתא) [והוה *) בסוף ארבע מאה, ותלתין שנין. לזמן דאשכח חלקיא כהנא רבא ית ספרא דאוריתא, בבית מקדשא. בעזרתא, תחות אולמא דהיכלא. ברביעא בתמוז, בפלגות ליליא. ביומי יאשיה בר אמון, מלך שבטא דבית יהודה. אשכח חלקיה כהנא רבא ית ספרא דאוריתא, בבית מקדשא. ויהביה, לשפן ספרא. וקרהי שפן ספרא, קדם מלכא יאשיה. וכד שמע מלכא יאשיה ית פתגמי ספרא דאוריתא דהכין כתיב ביה, יגלי יי יתך וית מלכך דתקים עלך, לעם דלא ידעתא את ואבהתך. ותפלח תמן לעממיא פלחי טעותא, אעא ואבנא. בשעתא ההיא, בזע לבושוהי. ואזל ותבר, ית רשע לבא דישראל. ואתיבנון לפתגמי אוריתא, מן קדם דלא אתמסרת קרתא ירושלם, ביד נבוכדנצר כסדאה. דהוה, משתבח בטעותיה. מתיב ואמר, הלא דא היא קרתא ירושלם דאלהא עלאה, דאמרין לית כותיה מסוף עלמא ועד סופיה. עתידא לאתמסרא בידי, ואנא אחריב יתה, ואחריב (נ״י ואקלי) ית בית מקדשא בנורא. ואגלי ית עמא דבה, למדינת טעותי. ובתר כן אסק לשמי שמיא, ואחריב מדורין עלאין. ואגיח קרבא, עם קדישי עליונין. ואשוי כורסי מלכותי, על מן כרוביא. דהכין כתיב, אעלה על במתי עב, אדמה לעליון. בההיא שעתא, מתיבא יתיה רוח קודשא, וכן אמרת ליה. רשיעא בר רשיעא, בר בריה דנמרוד רשיעא. דאמריד עלי, כל עלמא כוליה. וכמה חילוותך וכמה חילא אית בידך, וכמה יומי שני חייך. דאת אמר אסק לשמי מרומא, ואחריב מדורין עלאין. נהלא מן ארעא לשמיא, מהלך חמיש מאה שנין. וסומכיה דשחקים, מהלך חמש מאה שנין. ומן שחקים לזבול, מהלך חמש מאה שנין. וסומכיה דזבול, מהלך חמש מאה שנין. ומן זבול למעון, מהלך חמש מאה. שנין. וסומכיה דמעון, מהלך חמש מאה שנין. ומן מעון למכון, מהלך חמש מאה שנין. וסומכיה דמכון, מהלך חמש מאה שנין. ומן מכון לערבות, מהלך חמש מאה שנין. וסומכיה דערבות, מהלך חמש מאה שנין. וכל קבל שבעא רקיעין, וכסומכותהון. ובתר כן מתחזן רגליהון דחיותא, דאינון רמן כמארעא, לרום שמיא. וכל קביל שבעה רקיעין וכסומכותהון. ובתר כין מתחזן קרסולי חיותא, דאינון רמן כמארעא, לכרום שמיא. וכל קביל שבעה רקיעין וכסומכותהון. ובתר כן מתחזן רגלי חיותא, דאינון רמן כמארעא, לרום שמיא. וכן רכוביהון, וכן מעיהון. וכן גפיהון, וכן גדפיהון. וכן אפיהון וכן טרפיהון, וכן קרניהון וכן רישיהון. וכן דאינון רמן כמארעא, לרום שמיא. וכל קביל שבעה רקיעין, וכסומכותהון. ובתר כן מתגלי כורסיא דמלך מלכיא בריך הוא, יהא שמיה רבא מברך, לעלם ולעלמי עלמיא ית׳. דאינון רמן כמארעא, לרום שמיא. ומהדרין לכורסיא דמלך מלכיא, בריך הוא לעלם, ולעלמי עלמין. אלף אלפין, ורבוא רבון. מלאכי רוגזא, (נ״א רוחא) דאינון רמן כמארעא, לרום שמיא. ובתר כן מתחזן תמני מאה רקיעין לעילא, דממונא עליהון מטטרו״ן שרא רבא. דאם לא רחמנותיה דאלהא עלאה, מתקלי עלמא כוליה בנורא. ואת אמרת אסק לשמי מרומא, ואחריב מדורין עלאין. ואגים קרבא, עם קדישי עליונין. כען אנא אחית יתך לשבעה מדורין תתאין, ואלין שמהתהון. גיהנם שאול, ובור שחת, ודומה וארקא. וטיט היון, ואבדון עולם. עולם דלית שמשא וסיהרא זרחין תמן, ופרסת רגלי בני אנשא, לא משתמע בה. ותהי נפשך משתלהבא בגו גיהנם, עד דימטי יום דינא רבא. דהכין כתיב, אך אל שאול תורד, אל ירכתי בור. בההיא שעתא אתמניאו (נ״א אשתלחו) עלוהי תרין מלאכין אכזראין. חבילו ואחיתו יתיה, לאבדון עולם. אתר דסנחריב מלכא דאתור, שרא תמן. נהוו תרויהון, מהלכין בחשוכא. אתיב סנחריב ואמר ליה לנבוכדנצר, מן את. עני נבוכדנצר ואמר ליה, אנא נבוכדנצר כסדאה, דמרדית באלהא עלאה דיהודאי. ואחרבית קרתא דירושלם, ואגליתי עמא דבה, למדינת טעותי. עני סנחריב, ואמר ליה לנבוכדנצר. רשיעא בר רשיעא, הלא בעינך חזיתא, ובאודנך שמעתא. מה דעבד עמי אלהא דיהודאי, דשרי ואסיק יתי, לקרתא דירושלם. וידי, לא אושיטית בגוה. ונפק חד מן שלהובוהי, (נ״א שלוחוהי) ואוקיד ית משרייתי בנורא. ולא אשתאר לי, אלא אנא בלחודי. ואת מא היא עצתך, לות יהודאי. עני נבוכדנצר, ואמר ליה. כען אם ישבוק יתי אלהא דיהודאי, איזיל ואבני יתיה, באבנין טבן ומרגליין. עני סנחריב, ואמר ליה לנבוכדנצר. רשיעא, שטיא דבעלמא כוליה. הלא שמעתא, מא דמתלין יהודאי למימר. מן דלא תקין במעלי שבתא, מא ייכול בשבתא. בשעתא ההיא, אשתלחו עלוהי מלאכין אכזראין. חבילו ואחיתו יתיה, לאבדון עלם. דהכין כתיב, ומפרש לעיל.]

*) כל תרגום זה לפסוק ראשון לא נמצא לא בכתבי היד ולא בתאג הנדפס ולא במקראות גדולות הוסף על ידי אחרונים שלקטוהו מן המדרשים לפי שנהגו.

הפטרת א׳ שבועות

ב אֱלֹהִים׃ בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ הִיא הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְגָלוּת
ג הַמֶּלֶךְ יוֹיָכִין׃ הָיֹה הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יְחֶזְקֵאל בֶּן־בּוּזִי
הַכֹּהֵן בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים עַל־נְהַר־כְּבָר וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד־
ד יְהוָה׃ וָאֵרֶא וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן־הַצָּפוֹן עָנָן גָּדוֹל
וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחַשְׁמַל
ה מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃ וּמִתּוֹכָהּ דְּמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזֶה מַרְאֵיהֶן
ו דְּמוּת אָדָם לָהֵנָּה׃ וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָת וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם
ז לְאַחַת לָהֶם׃ וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף
ח רֶגֶל עֵגֶל וְנֹצְצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל׃ וִידֵו אָדָם מִתַּחַת
כַּנְפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּם׃
ט חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ כַּנְפֵיהֶם לֹא־יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן
י אִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ׃ וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי
אַרְיֵה אֶל־הַיָּמִין לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול
יא לְאַרְבַּעְתָּן וּפְנֵי־נֶשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּן׃ וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם פְּרֻדוֹת
מִלְמָעְלָה לְאִישׁ שְׁתַּיִם חֹבְרוֹת אִישׁ וּשְׁתַּיִם מְכַסּוֹת אֵת
יב גְּוִיֹּתֵיהֶנָה׃ וְאִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ אֶל אֲשֶׁר יִהְיֶה־
יג שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן׃ וּדְמוּת הַחַיּוֹת
מַרְאֵיהֶם כְּגַחֲלֵי־אֵשׁ בֹּעֲרוֹת כְּמַרְאֵה הַלַּפִּדִים הִיא
מִתְהַלֶּכֶת בֵּין הַחַיּוֹת וְנֹגַהּ לָאֵשׁ וּמִן־הָאֵשׁ יוֹצֵא בָרָק׃
יד טו וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק׃ וָאֵרֶא הַחַיּוֹת וְהִנֵּה
טז אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ אֵצֶל הַחַיּוֹת לְאַרְבַּעַת פָּנָיו׃ מַרְאֵה
הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ וּדְמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּן
וּמַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן׃
יז עַל־אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶן בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן׃
יח וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם וְגַבֹּתָם מְלֵאֹת עֵינַיִם
יט סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּן׃ וּבְלֶכֶת הַחַיּוֹת יֵלְכוּ הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם
כ וּבְהִנָּשֵׂא הַחַיּוֹת מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים׃ עַל אֲשֶׁר

תרגום

אמון, מלך שבטא דבית יהודה. בתמוז, בחמשא לירחא. אמר נביא, ואנא בגו בני גלותא, על נהר כבר. אתפתחו, שמיא. נחזית בחיזו נבואה דשרת עלי, חיזו יקר, שכינתא דיי׳: ב) בחמשא לירחא. היא, שתא חמישתא. לגלות, מלכא יויכין: ג) מהוה הוה פתגם נבואה, מן קדם יי׳. עם יחזקאל בר בוזי כהנא, בארעא דישראל. תב תנינות ואתמלל עמיה, במדינת ארע כשדאי, על נהר כבר. ושרת עלוהי. תמן, רוח נבואה מן קדם יי׳: ד) נחזית. והא רוח עלעולא, אתי מן צפונא. ענן רב, ואישתא משתלהבא. וזיהורא ליה, סחור סחור. ומגו עננא, ומגו עלעולא. כעין חשמלא, מגו אישתא: ה) ומגוה. דמות, ארבע ברין. ודין חזויהון. דמות אנשא, להון: ו) וארבעא אפין, לחדא. וארבעא אפין, לכל חד וחד. שתת עשר אפין, לבריתא חדא. הוי מנין אפיא דארבע ברין, שתין וארבעה אפין. וארבעא גפין, לחדא. וארבעא גפין, לכל חד וחד. שתת עשר גפין, לכל אפא ואפא. שתין וארבעא גפין, לבריתא חדא. הוי מנין גפיא דארבע ברין, מאתן וחמשין, ושתא גפין: ז) ורגליהון, רגלין כינן. ופרסת רגליהון. כפרסת, רגלין סגלגלן. ומזיען עלמא, במהכהון. (י״נ ומנצצן) ומנצנצן. כעין, נחש מצולהב: ח) וידין, כידי אנשא. עביד (נ״י עביד) להון, מתחות גפיהון. על, ארבעא סטריהון. למחתי בהון גומרין דאישא מביני כרוביא, מתחות רקיעא, דעל רישיהון. למיתן על חופני סרפיא, למזרק על אתר רשיעיא, לאבדא חייביא עברי מימריה. ואפיהון וגפיהון, שון לארבעתהון: ט) מכונן. חדא לקביל חדא, גפיהון. לא מתחזרן, במיזלהון. בריא, לקביל אפהא, אזלא: י) ודמות אפיהון, אפי אנשא. ואפי אריא עביד (נ״י עביד) מימינא, לארבעתיהון. ואפי תורא עביד משמאלא, לארבעתיהון. ואפי נשרא, לארבעתיהון: יא) ואפיהון. וגפיהון פריסין, מלעילא. לחדא. תרתין, מכונן חדא. ותרתין מכסין. ית, גויתהון: יב) ובריא. לקביל אפהא, אזלא. לאתר דהוי תמן רעוא למיזל, אזלן. לא מתחזרן, במיזלהון: יג) ודמות בריתא, חזויהון כגומרין דאישא. בערן, כחיזו בעוריא. אישתא. משתלהבא, בין בריתא. וזיהורא לאישתא. ומן אישתא, נפיק ברקא: יד) ובריתא, באשתלוחיהון למעבד רעות רבונהון. דאשרי שכינתיה במרומא, עילא מנהון. כאנפא (נ״י כאנפא) עינא למחזי, חזרן ומקפן ית עלמא, ותיבן בריא חדא. וקלילן, כחיזו ברקא: טו) נחזית בריתא. והא גלגל חד משתוי, במלרע לרום שמיא. בסטר בריתא, לארבעא אפוהי: טז) חיזו גלגליא ועובדיהון, כעין אבן טבא. ודמות חד, לארבעתיהון. וחזויהון, ועובדיהון. כמא דהוי גלגל, בגו גלגל: יז) על ארבעא סטריהון, במיזלהון אזלין. (נ״י אזלן). לא מתחזרן, במיזלהון: יח) וגביהון שון, לקבלא רקיעא. ורומא להון, ודחילן אנון. וגביהון. מלן עינין. סחור סחור, לארבעתיהון: יט) ובמיזל בריתא. אזלין גלגליא, לקבליהון. ובאתרמא בריתא, במלרע לרום שמיא. מתרמין, גלגליא: כ) על אתר דהוי תמן רעוא

חלק הדקדוק

ד) ענן גדול, אין פסיק אחר ענן גם בירושלמיים, חה״ד. טו) האופן, הפא בפתח גם בקצת דפוסים, חה״ד.

ח) וידו, וידי קרי. י) מהשמאל, כתיב וקרי.

הפטרת א׳ שבועות

יִהְיֶה־שָּׁם הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת וְהָאוֹפַנִּים
כא יִנָּשְׂאוּ לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים׃ בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ
וּבְעָמְדָם יַעֲמֹדוּ וּבְהִנָּשְׂאָם מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים
כב לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים׃ וּדְמוּת עַל־רָאשֵׁי
הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא נָטוּי עַל־רָאשֵׁיהֶם
כג מִלְמָעְלָה׃ וְתַחַת הָרָקִיעַ כַּנְפֵיהֶם יְשָׁרוֹת אִשָּׁה אֶל־
אֲחוֹתָהּ לְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה וּלְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת
כד לָהֵנָּה אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶם׃ וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל כַּנְפֵיהֶם כְּקוֹל
מַיִם רַבִּים כְּקוֹל־שַׁדַּי בְּלֶכְתָּם קוֹל הֲמֻלָּה כְּקוֹל מַחֲנֶה
כה בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן׃ וַיְהִי־קוֹל מֵעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר
כו עַל־רֹאשָׁם בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן׃ וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ
אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל
כז דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה׃ וָאֵרֶא ׀
כְּעֵין חַשְׁמַל כְּמַרְאֵה־אֵשׁ בֵּית־לָהּ סָבִיב מִמַּרְאֵה מָתְנָיו
וּלְמָעְלָה וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה רָאִיתִי כְּמַרְאֵה־אֵשׁ וְנֹגַהּ
כח לוֹ סָבִיב׃ כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם
כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב הוּא מַרְאֵה דְּמוּת כְּבוֹד־יְהֹוָה
וָאֶרְאֶה וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי וָאֶשְׁמַע קוֹל מְדַבֵּר׃
כט ל וַיֹּאמֶר אֵלָי בֶּן־אָדָם עֲמֹד עַל־רַגְלֶיךָ וַאֲדַבֵּר אֹתָךְ׃ וַתָּבֹא
בִי רוּחַ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלַי וַתַּעֲמִדֵנִי עַל־רַגְלָי וָאֶשְׁמַע אֵת
לא מִדַּבֵּר אֵלָי׃ וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ
גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהֹוָה מִמְּקוֹמוֹ׃

לְמֵיזַל, אָזְלִין. לְתַמָּן, רַעֲוָא לְמֵיזַל. וְגַלְגַּלַיָּא. מִתְּרַמִּין, לְקָבְלֵיהוֹן. אֲרֵי. כְּרוּחַ בִּרְיָתָא, בְּגַלְגְּלַיָּא: כא) בְּמֵיזַלְהוֹן אָזְלִין. וּבְמִקָּמְהוֹן, קָיְמִין. וּבְאִתְרוֹמֵיהוֹן, כְּמִלְּרַע לְרוּם שְׁמַיָּא. מִתְּרַמִּין גַּלְגְּלַיָּא, לְקָבְלֵיהוֹן. אֲרֵי. כְּרוּחַ בִּרְיָתָא, בְּגַלְגְּלַיָּא: כב) וּדְמוּת. עַל רֵישֵׁי בִּרְיָתָא, רְקִיעָא. כְּעֵין, גְּלִיד חֲסִין. מְרַכַּן עַל רֵישֵׁיהוֹן. מִלְּעֵילָא: כג) וּתְחוֹת, רְקִיעָא. גַּדְפֵּיהוֹן מְכַוְּנָן. חֲדָא, לָקֳבֵל חֲדָא. לַחֲדָא. תַּרְתֵּין, מְכַסְּיָן לְהוֹן. וְלַחֲדָא. תַּרְתֵּין מְכַסְּיָן, לְהוֹן. יָת גְּוִיָּתְהוֹן: כד) וּשְׁמַעִית, יָת קָל גַּדְפֵּיהוֹן. כְּקָל מַיִין סַגִּיאִין כְּקָלָא מִן קֳדָם שַׁדַּי, בִּמְהָכְהוֹן. קָל מַלּוּלְהוֹן, כַּד מוֹדָן וּמְבָרְכָן יָת רִבּוֹנְהוֹן קַיָּמָא, מֶלֶךְ עָלְמַיָּא. כְּקָל מַשִּׁרְיָת, מַלְאֲכֵי מְרוֹמָא. בְּמִקָּמְהוֹן, מְשַׁתְּקָן גַּדְפֵּיהוֹן: כה) וּבִזְמַן דְּהָוֵי רַעֲוָא קֳדָמוֹהִי, לְאַשְׁמָעָא קָל דִּבּוּרָא לְעַבְדוֹהִי נְבִיֵּי יִשְׂרָאֵל, הָוֵי קָלָא. וּמִשְׁתְּמַע מֵעִלָּוֵי רְקִיעָא, (נ״י מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא), דְּעַל רֵישֵׁיהוֹן. בְּמִקָּמְהוֹן, מְשַׁתְּקָן גַּדְפֵּיהוֹן, מִן קֳדָם דִּבּוּרָא: כו) וּמֵעִלָּוֵי רְקִיעָא, דְּעַל רֵישֵׁיהוֹן. כְּחֵיזוּ אֶבֶן טָבָא, דְּמוּת כֻּרְסְיָא. וְעַל, דְּמוּת כֻּרְסְיָא. דְּמוּת. כְּמַרְאֵה אָדָם, עֲלוֹהִי, מִלְּעֵילָא. כז) וַחֲזֵית, כְּעֵין חַשְׁמְלָא. כְּחֵיזוּ אִישָּׁתָא מִגָּיו לַהּ, סְחוֹר סְחוֹר. חֵיזוּ יְקָר דְּלָא יָכְלָא עֵינָא לְמֶחֱזֵי וְלָא אֶפְשָׁר לְאִסְתַּכָּלָא בֵיהּ, וּלְעֵיל. וְחֵיזוּ יְקָר דְּלָא יָכְלָא עֵינָא לְמֶחֱזֵי וְלָא אֶפְשָׁר לְאִסְתַּכָּלָא בֵיהּ, וּלְרַע. חֲזֵיתִי, כְּחֵיזוּ אִישָּׁתָא. וְזֵיהוֹרָא לֵיהּ, סְחוֹר סְחוֹר: כח) כְּחֵיזוּ קַשְׁתָּא. דְּהָוֵי בַּעֲנָנָא, בְּיוֹמָא דְּמִטְרָא. כֵּן חֵיזוּ זֵיהוֹרָא, סְחוֹר סְחוֹר. הוּא. חֵיזוּ, דְּמוּת יְקָרָא דַּיְיָ. נַחֲזֵית, וְאִשְׁתַּטַּחִית עַל אַפַּי. וּשְׁמַעִית, קָל דְּמִתְמַלַּל: כט) וַאֲמַר לִי. בַּר אָדָם, קוּם עַל רַגְלָךְ. וַאֲמַלֵּיל, עִמָּךְ: ל) וְעָלַת בִּי רוּחָא. כַּד מַלֵּיל, עִמִּי. וַאֲקִימַתְנִי, עַל רַגְלַי. וּשְׁמַעִית. יָת דְּמִתְמַלַּל, עִמִּי: לא) וּנְטַלַתְנִי רוּחָא. וּשְׁמַעִית בָּתְרַי. קָל, זִיַע סַגִּי. דִּמְשַׁבְּחִין וְאָמְרִין, בְּרִיךְ יְקָרָא דַּיְיָ, מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּיהּ: עד״י

מפטיר לשחרית יום הכפורים

מפטיר לשחרית יום הכפורים במדבר כ״ט סי׳ ז׳

וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם
עֹלָה לַיהֹוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃ וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן
שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד׃ עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן
לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת
מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם׃ ס

חלק הדקדוק

כא) ובהנשאם, הגעיא בוו גם בירושלמיים, חה״ד. כד) ואשמע, פסיק אחר ואשמע.

· וְאָמַר סֹלּוּ־סֹלּוּ פַּנּוּ־דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל א
מִדֶּרֶךְ עַמִּי: · כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ ב
שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ לְהַחֲיוֹת
רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב ג
וְלֹא לָנֶצַח אֶקְּצוֹף כִּי־רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי
עָשִׂיתִי: בַּעֲוֺן בִּצְעוֹ קָצַפְתִּי וְאַכֵּהוּ הַסְתֵּר וְאֶקְצֹף וַיֵּלֶךְ ד
שׁוֹבָב בְּדֶרֶךְ לִבּוֹ: דְּרָכָיו רָאִיתִי וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאַנְחֵהוּ וַאֲשַׁלֵּם ה
נִחֻמִים לוֹ וְלַאֲבֵלָיו: בּוֹרֵא נוֹב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם ׀ שָׁלוֹם ו
לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְהוָה וּרְפָאתִיו: וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם ז
נִגְרָשׁ כִּי הַשְׁקֵט לֹא יוּכָל וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ וָטִיט: אֵין ח
שָׁלוֹם אָמַר אֱלֹהַי לָרְשָׁעִים:

קְרָא בְגָרוֹן אַל־תַּחְשֹׂךְ כַּשּׁוֹפָר הָרֵם קוֹלֶךָ וְהַגֵּד לְעַמִּי ט
פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם: וְאוֹתִי יוֹם ׀ יוֹם יִדְרֹשׁוּן י
וְדַעַת דְּרָכַי יֶחְפָּצוּן כְּגוֹי אֲשֶׁר־צְדָקָה עָשָׂה וּמִשְׁפַּט
אֱלֹהָיו לֹא עָזָב יִשְׁאָלוּנִי מִשְׁפְּטֵי־צֶדֶק קִרְבַת אֱלֹהִים
יֶחְפָּצוּן: לָמָּה צַּמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ עִנִּינוּ נַפְשֵׁנוּ וְלֹא תֵדָע יא
הֵן בְּיוֹם צֹמְכֶם תִּמְצְאוּ־חֵפֶץ וְכָל־עַצְּבֵיכֶם תִּנְגֹּשׂוּ: הֵן יב
לְרִיב וּמַצָּה תָּצוּמוּ וּלְהַכּוֹת בְּאֶגְרֹף רֶשַׁע לֹא־תָצוּמוּ
כַיּוֹם לְהַשְׁמִיעַ בַּמָּרוֹם קוֹלְכֶם: הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ יג
יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף כְּאַגְמֹן רֹאשׁוֹ וְשַׂק וָאֵפֶר
יַצִּיעַ הֲלָזֶה תִּקְרָא־צוֹם וְיוֹם רָצוֹן לַיהוָה: הֲלוֹא זֶה יד
צוֹם אֶבְחָרֵהוּ פַּתֵּחַ חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע הַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה
וְשַׁלַּח רְצוּצִים חָפְשִׁים וְכָל־מוֹטָה תְּנַתֵּקוּ: הֲלוֹא פָרֹס טו

א) ויימר אליפו ואזהרו, אפנו לב עמא, לאורח תקנא. סליקו תקלת רשיעיא, מאורח כנשתא דעמי: ב) ארי כדנן אמר, רמא ומנוטלא. דשרי בשמיא, וקדיש שמיה. ברומא שרי, וקדישא שכינתיה. אמר למפרק לתבירי לבא, ולמכיכי רוחא. לקימא, רוח מכיכין. ולמסעד, לב תבירין: ג) ארי לא לעלמא, אתפרע כדין. (נ״י בדין) ולא לאפרש, יהי רוגזי. ארי רוחי מיתיא, אנא עתיד לאתבא. ונשמתא, אנא עבדית: ד) בחובי ממונהון, דאנסו. הוה רוגזי עליהון, ואלקיתנון. סליקית שכינתי מנהון, וטלטילתנון. בדרית גלותהון, על דטעו, בתר הרהור לבהון: ה) אורח תיובתהון גליא קדמי, ואשבוק להון. וארחם עליהון. ואשלם תנחומין. להון, ולדמתאבלין עליהון: ו) דברא ממלל שפון, בפום כל אנשא. אמר, שלמא יתעביד לצדיקיא, דנטרו אוריתי מלקדמין. ושלמא יתעביד לתביא, דתבו לאוריתי קריב. אמר יי, ואשבוק להון: ז) ורשיעיא, כימא דטריד. דבעי למנח, ולא יכיל. ועכרין מוהי, סיין וטין: ח) לית שלמא. אמר אלהי, לרשיעיא: ט) נביא אכלי בגרונך, לא תמנע. כקל שופרא, ארים קלך. וחוי לעמי, מרדיהון. ולבית יעקב, חוביהון: י) וקדמי. יום יום, אולפן תבעין. כאלו למדע אורחן דתקנן קדמי, צבן. כעמא, דזכו עבד. ומדין אלהיה, לא אתרחק. שאלין מן קדמי, דין דקשוט. כאלו לאתקרבא לדחלתא דיי, צבן: יא) אמרין, למא אנחנא צימין, וקדמך גלי. מסגפין נפשתנא, וקדמך ידיע. נביא, אימר להון. הא ביום תעניתכון, אתון תבעין צורכיכון. וכל תקלתכון, אתון מקרבין: יב) הא לתחרו ולמצו, אתון צימין. ולממחי, בכורמיזא דרשעא. לא תתענון, תעניין כאלין. לאשמעא במרומא, קלכון: יג) ההדא היא תעניתא, דרעינא בה. יומא. דמסגיף אנשא, נפשיה. כפיף רישיה, כאגמון כפיף. ועל שקא (נ״י סקא) וקטמא, באית. הלהדא, אתון קרן תעני. ויומא דרעוא ביה, מן קדם יי: יד) הלא דא תעניתא, דרעינא בה. פרשו, (בכת״י פרדו) כנשת רשעא. שרו, (נ״י שרי) קטרי כתבי דין מסטי. ופטרו דהוו אניסין, בני חורין. וכל דין מסטי, תסלקון: טו) הלא תפרניס לכפנא מלחמך. ומשיכין מטולטלין, תעיל לגו ביתך.

חלק הדקדוק

ו) נוב, ניב קרי.
ב) ולהחיות, הוו בגעיא. יב) באגרף, בטפחה בכל ספרי תימן, חה״ד. יד) פתח, בפשט אחד בס״ת ובירושלמיים, והיא שטת רמ״ל, חה״ד.

לִרְעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת כִּי־תִרְאֶה עָרֹם
טז וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם׃ אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ
וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְהוָה
יז יַאַסְפֶךָ׃ אָז תִּקְרָא וַיהוָה יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם־
יח תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדַבֶּר־אָוֶן׃ וְתָפֵק
לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ
יט וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם׃ וְנָחֲךָ יְהוָה תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת
נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר
כ לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו׃ וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר־
וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹּדֵר פֶּרֶץ מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת׃
כא אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ
לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְהוָה מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ
כב מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר׃ אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְהִרְכַּבְתִּיךָ
עַל־בָּמוֹתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי
כג יְהוָה דִּבֵּר׃ ומדלגין לסימן נ״ט וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי
כד פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְהוָה׃ וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר
יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא־
יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃

הפטרה למנחת כפור בת״ע יונה

א
ב וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי לֵאמֹר׃ קוּם לֵךְ
אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ כִּי־עָלְתָה רָעָתָם
ג לְפָנָי׃ וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּרֶד
יָפוֹ וַיִּמְצָא אָנִיָּה בָּאָה תַרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ
ד לָבוֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה׃ וַיהוָה הֵטִיל רוּחַ־
גְּדוֹלָה אֶל־הַיָּם וַיְהִי סַעַר־גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֳנִיָּה חִשְּׁבָה
ה לְהִשָּׁבֵר׃ וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו וַיָּטִלוּ

ארי תחזי ערטלאה, ותכסיניה. ומקריב בשרך, לא תכבוש עינך: טז) בכן יתגלי כשפרפרא, נהורך. ואסות מחתך, בפריע תסק. ויהכון קדמך, זכותך. ביקר מן קדם יי, תתכניש: יז) בכן תצלי, ויי יקביל צלותך. תבעי מן קדמוהי, ויעביד בעותך. אם תעדי מבינך, אסטיות דין. מרמז באצבע, ומלמללא, מלין דאונים: יח) ותתפח קדם כפנא, נפשך. ונפש מסוגפא, (נ״י מסגפא) תסבע. וידנח בחשוכא, נהורך. וקבלך, יהי כטיהרא: יט) וידברנך יי, תדירא. ויסבע בשני בוצרתא, נפשך. וגופך, ייחי בחיי עלמא. ותהי נפשך מליא תפנוקין, כגנת שקיא דמרוזיא. וכמבוע דמיין. דלא פסקין, מוהי: כ) ויבנון מנך, חרבת עלם. יסודי דר ודר, תקמים. (נ״י תקומים). ויקרון לך, מקים אורחא דתקנא. מתיב רשיעיא, לאוריתא: כא) אם תתיב משבתא, רגלך. למעבד צורכך, ביומא דקודשי. ותערעה לשבתא, בתפנוקין. לקדישא דיי, תיקר. ותיקר קדמוהי, מלמעבד אורחך. ומלכופקא צורכך, ומלמללא, מלין דאונים: כב) בכן. תתפנק, קדם יי. וישרינך, על תוקפי ארעא. ויוכילנך. פירי, אחסנת יעקב אבוך. ארי במימרא דיי, גזיר כן: כג) וייתי לציון, פריק. ולאתבא מרודיא דבית יעקב, לאוריתא. אמר, יי: כד) ואנא. דין קימי עמהון, אמר יי. רוח קודשי, דעלך. ופתגמי נבואתי, דשויתי בפומך. לא יעדון מפומך, ומפום בנך. ומפום בני בנך, אמר יי. מכען, ועד עלמא: עד״י

א) והוה פתגם נבואה, מן קדם יי. עם יונה בר אמתי, למימר: ב) קום. איזיל לנינוה. קרתא רבתא, ואתנבי עלה. ארי סליקת בישתהון, לקדמי: ג) וקם יונה, למערק לימא. מן קדם דיתנבי, בשמא דיי. ונחת ליפו. ואשכח אלפא, דאזלא בימא. ויהב אגרה. ונחת בה, למיזל עמהון בימא. מן קדם דיתנבי, בשמא דיי: ד) ויי. ארים רוח רב, על ימא. והוה נחשול רב, בימא. ואלפא. בעיא, לאתברא: ה) ודחילו ספניא. ובעו, גבר

חלק הדקדוק

כב) במותי, במתי קרי. טו) ערום, מלא ו. טז) יאספך, הפא והכף רפי בכל ספרי תימן. יח) כצהרים, הכף בגעיא. כא) מכבד, ה״ג בלא ו, ובקצת דפוסים נפל טעות, חה״ד.

אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בָּאֳנִיָּה אֶל־הַיָּם לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם וְיוֹנָה
יָרַד אֶל־יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרָדַם׃ וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב
הַחֹבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ נִרְדָּם קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ
אוּלַי יִתְעַשֵּׁת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבֵד׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־ ז
רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַפִּילָה גוֹרָלוֹת וְנֵדְעָה בְּשֶׁלְּמִי הָרָעָה הַזֹּאת
לָנוּ וַיַּפִּלוּ גּוֹרָלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרָל עַל־יוֹנָה׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו ח
הַגִּידָה־נָּא לָנוּ בַּאֲשֶׁר לְמִי־הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־מְּלַאכְתְּךָ
וּמֵאַיִן תָּבוֹא מָה אַרְצֶךָ וְאֵי־מִזֶּה עַם אָתָּה׃ וַיֹּאמֶר ט
אֲלֵיהֶם עִבְרִי אָנֹכִי וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרֵא
אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הַיָּם וְאֶת־הַיַּבָּשָׁה׃ וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה י
גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ כִּי־יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי־
מִלִּפְנֵי יְהוָה הוּא בֹרֵחַ כִּי הִגִּיד לָהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו יא
מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעָלֵינוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר׃
וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שָׂאוּנִי וַהֲטִילֻנִי אֶל־הַיָּם וְיִשְׁתֹּק הַיָּם יב
מֵעֲלֵיכֶם כִּי יוֹדֵעַ אָנִי כִּי בְשֶׁלִּי הַסַּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם׃
וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל־הַיַּבָּשָׁה וְלֹא יָכֹלוּ כִּי הַיָּם יג
הוֹלֵךְ וְסֹעֵר עֲלֵיהֶם׃ וַיִּקְרְאוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה יד
אַל־נָא נֹאבְדָה בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאַל־תִּתֵּן עָלֵינוּ דָּם
נָקִיא כִּי־אַתָּה יְהוָה כַּאֲשֶׁר חָפַצְתָּ עָשִׂיתָ׃ וַיִּשְׂאוּ טו
אֶת־יוֹנָה וַיְטִלֻהוּ אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֹד הַיָּם מִזַּעְפּוֹ׃ וַיִּירְאוּ
הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ־זֶבַח לַיהוָה
וַיִּדְּרוּ נְדָרִים׃

וַיְמַן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ אֶת־יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בִּמְעֵי יז
הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת׃ וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל־ יח
יְהוָה אֱלֹהָיו מִמְּעֵי הַדָּגָה׃ וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה לִי יט
אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי׃
וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בִּלְבַב יַמִּים וְנָהָר יְסֹבְבֵנִי כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ כ
וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ׃ וַאֲנִי אָמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אַךְ כא
אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ׃ אֲפָפוּנִי מַיִם עַד־נֶפֶשׁ כב
תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי סוּף חָבוּשׁ לְרֹאשִׁי׃ לְקִצְבֵי הָרִים יָרַדְתִּי כג
הָאָרֶץ בְּרִחֶיהָ בַעֲדִי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשַּׁחַת חַיַּי יְהוָה
אֱלֹהָי

מִן דַּחֲלְתֵיהּ . וַחֲזוֹ, אֲרֵי לֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ . וּרְמוֹ יָת מָנַיָּא דִּבְאַלְפָא, לְיַמָּא . לְאָקָלָא, מִנְּהוֹן . וְיוֹנָה . נְחַת, לְאַרְעִית שִׁדָּא דִּבְאַלְפָא . וּשְׁכֵיב, וּדְמוֹךְ : ו) וּקְרֵיב לְוָתֵיהּ, רַב סַפָּנַיָּא . וַאֲמַר לֵיהּ, מָא אַתְּ דָּמוֹךְ . קוּם צַלִּי, קֳדָם אֱלָהָךְ . מָאִם . יִתְרַחַם מִן קֳדָם יְיָ . עֲלָנָא, וְלָא נֵיבַד : ז) וַאֲמַרוּ, גְּבַר לְחַבְרֵיהּ . אֵיתוֹ, וְנִרְמֵי עַדְבִּין . וְנִדַּע . בְּדִיל מַן . בִּשְׁתָּא הָדָא, לָנָא . וּרְמוֹ עַדְבִּין . וּנְפַל עַדְבָא, עַל יוֹנָה : ח) וַאֲמַרוּ לֵיהּ, חַוִּי כְעַן לָנָא . בְּדִיל מַן בִּשְׁתָּא הָדָא, לָנָא . מָא עֲבִידְתָּךְ, וּמְנָן אַתְּ אָתֵי . אֵידָא הִיא מְדִינְתָּךְ . וְאֵי מִדֵּין עַמָּא, אַתְּ : ט) וַאֲמַר לְהוֹן, יְהוּדָאָה אֲנָא . וּמִן קֳדָם יְיָ . אֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא, אֲנָא דָּחֵיל . דַּעֲבַד יָת יַמָּא, וְיָת יַבֶּשְׁתָּא : י) וּדְחִילוּ גוּבְרַיָּא, דַּחֲלָא רַבָּא . וַאֲמַרוּ לֵיהּ, מָא דָא עֲבַדְתָּא . אֲרֵי יְדַעוּ גוּבְרַיָּא . אֲרֵי מִן קֳדָם דְּיִתְנַבֵּי בִּשְׁמָא דַּיְיָ, הוּא עָרִיק . אֲרֵי חַוִּי, לְהוֹן : יא) וַאֲמַרוּ לֵיהּ, מָא נַעֲבֵיד לָךְ . וְיָנוּחַ יַמָּא, מִנָּנָא . אֲרֵי יַמָּא אָזֵיל, וְנַחְשׁוֹלֵיהּ תַּקִּיף : יב) וַאֲמַר לְהוֹן . סַבוּנִי, וּרְמוֹנִי לְיַמָּא . וְיָנוּחַ יַמָּא, מִנְּכוֹן . אֲרֵי יְדַע אֲנָא . אֲרֵי בְדִילִי . נַחְשׁוֹלָא רַבָּא . הָדֵין, עֲלֵיכוֹן : יג) וְשָׁטִין גוּבְרַיָּא . לְאָתָבָא לְיַבֶּשְׁתָּא, וְלָא יְכִילוּ . אֲרֵי יַמָּא אָזֵיל, וְנַחְשׁוֹלֵיהּ תַּקִּיף עֲלֵיהוֹן : יד) וְצַלִּיאוּ קֳדָם יְיָ, וַאֲמַרוּ . קַבֵּיל בָּעוּתַנָא יְיָ, לָא כְעַן נֵיבַד . בְּחוֹבַת נַפְשֵׁיהּ, דְּגוּבְרָא הָדֵין . וְלָא תִתֵּין עֲלָנָא, חוֹבַת דַּם זַכַּי . אֲרֵי אַתְּ יְיָ . כְּמָא דִּרְעֵנָא קֳדָמָךְ, עֲבַדְתָּא : טו) וּנְסִיבוּ, יָת יוֹנָה . וּרְמוֹהִי לְיַמָּא . וְנָח יַמָּא, מִנַּחְשׁוֹלֵיהּ : טז) וּדְחִילוּ גוּבְרַיָּא . דַּחֲלָא רַבָּא, מִן קֳדָם יְיָ . וַאֲמַרוּ לְדַבָּחָא דִּיבַח, קֳדָם יְיָ . וְנַדַּרוּ, נִדְרִין : יז) וְזַמֵּין יְיָ, נוּנָא רַבָּא . לְמִבְלַע, יָת יוֹנָה . וַהֲוָה יוֹנָה בִּמְעַיָּא דְנוּנְתָא . (י״נ דְנוּנָא) תְּלָתָא יוֹמִין, וּתְלָתָא לֵילָוָן : יח) וְצַלִּי יוֹנָה . קֳדָם, יְיָ אֱלָהֵיהּ . מִמְּעַיָּא, דְנוּנְתָא : יט) וַאֲמַר . צַלֵּיתִי . מִדְּעַקְת לִי . קֳדָם יְיָ, וְקַבֵּיל צְלוֹתִי . מֵאַרְעִית תְּהוֹמָא . בְּעֵיתִי, עֲבַדְתָּא בָעוּתִי : כ) וּרְמֵיתַנִי לְעוּמְקַיָּא, לְבָא דְיַמָּא . וְנַהְרָא, סְחוֹר סְחוֹר לִי . כָּל נַחְשׁוֹלוֹהִי דְיַמָּא וְגַלּוֹהִי, עֲלַי עֲדוֹ : כא) וַאֲנָא אֲמַרִית . אִתְרְכִית, מִן קֳדָם מֵימְרָךְ . בְּרַם, אוֹסֵיף לְאִסְתַּכָּלָא . בְּהֵיכְלָא, דְקוּדְשָׁךְ : כב) אַקְפוּנִי מַיָּא, עַד מוֹתָא . תְּהוֹמָא, סְחוֹר סְחוֹר לִי . יַמָּא דְסוּף, תְּלֵי עֵיל מִן רֵישִׁי : כג) לְעִקָּרֵי טוּרַיָּא, נְחָתִית . אַרְעָא . נְגַדַת בְּתוּקְפָהָא, עֵיל מִנִּי עָלְמִין . וְאַתְּ, קָרֵיב קֳדָמָךְ,

חלק הדקדוק

ח) אליו, בטעם רביע. יד) אנה, מלרע בכל התיגאן גם בירושלמיים וכולהו שארא וכ״ה כפי הדקדוק, וכ״כ בעל מקנה אברם, ועיין ערוגת הבשם, חה״ד. טו) ויזבחו, אין געיה ביוד. וידרו, אין געיה ביוד. יט) מצרה לי, הלמד רפי בכל ספרי תימן, וכ״ה בירושלמיים וברוב הדפוסים כי אין בו דין אתי מרחיק כי ההא שרשית כי היא סמן הנקבות כמו חרה לך דלקמן, חה״ד. ויענני, אין געיא בוו.

יד) נקיא, יתיר אלף.

כד בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה זָכָרְתִּי וַתָּבוֹא
כה אֵלֶיךָ תְּפִלָּתִי אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ׃ מְשַׁמְּרִים הַבְלֵי־שָׁוְא
כו חַסְדָּם יַעֲזֹבוּ׃ וַאֲנִי בְּקוֹל תּוֹדָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ אֲשֶׁר נָדַרְתִּי
כז אֲשַׁלֵּמָה יְשׁוּעָתָה לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה לַדָּג וַיָּקֵא אֶת־
יוֹנָה אֶל־הַיַּבָּשָׁה׃
כח כט וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה שֵׁנִית לֵאמֹר׃ קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוֵה
הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת־הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי
ל דֹּבֵר אֵלֶיךָ׃ וַיָּקָם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוֵה כִּדְבַר יְהוָה
וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר־גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃
לא וַיָּחֶל יוֹנָה לָבוֹא בָעִיר מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמַר
לב עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְנִינְוֵה נֶהְפָּכֶת׃ וַיַּאֲמִינוּ אַנְשֵׁי נִינְוֵה
בֵּאלֹהִים וַיִּקְרְאוּ־צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שַׂקִּים מִגְּדוֹלָם וְעַד־קְטַנָּם׃
לג וַיִּגַּע הַדָּבָר אֶל־מֶלֶךְ נִינְוֵה וַיָּקָם מִכִּסְאוֹ וַיַּעֲבֵר אַדַּרְתּוֹ
לד מֵעָלָיו וַיְכַס שַׂק וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֵפֶר׃ וַיַּזְעֵק וַיֹּאמֶר בְּנִינְוֵה
מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וּגְדֹלָיו לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה הַבָּקָר
וְהַצֹּאן אַל־יִטְעֲמוּ מְאוּמָה אַל־יִרְעוּ וּמַיִם אַל־יִשְׁתּוּ׃
לה וְיִתְכַּסּוּ שַׂקִּים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְיִקְרְאוּ אֶל־אֱלֹהִים
בְּחָזְקָה וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמִן־הֶחָמָס אֲשֶׁר
לו בְּכַפֵּיהֶם׃ מִי־יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחַם הָאֱלֹהִים וְשָׁב מֵחֲרוֹן אַפּוֹ
לז וְלֹא נֹאבֵד׃ וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ מִדַּרְכָּם
הָרָעָה וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת־
לָהֶם וְלֹא עָשָׂה׃

לח לט וַיֵּרַע אֶל־יוֹנָה רָעָה גְדוֹלָה וַיִּחַר לוֹ׃ וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה
וַיֹּאמַר אָנָּה יְהוָה הֲלוֹא־זֶה דְבָרִי עַד־הֱיוֹתִי עַל־אַדְמָתִי
עַל־כֵּן קִדַּמְתִּי לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֵל־
מ חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה׃ וְעַתָּה
מא יְהוָה קַח־נָא אֶת־נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי׃ וַיֹּאמֶר
מב יְהוָה הַהֵיטֵב חָרָה לָךְ׃ וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הָעִיר וַיֵּשֶׁב
מִקֶּדֶם לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם סֻכָּה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בַּצֵּל עַד
מג אֲשֶׁר יִרְאֶה מַה־יִּהְיֶה בָּעִיר׃ וַיְמַן יְהוָה־אֱלֹהִים קִיקָיוֹן
וַיַּעַל ׀ מֵעַל לְיוֹנָה לִהְיוֹת צֵל עַל־רֹאשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ מֵרָעָתוֹ
מד וַיִּשְׂמַח יוֹנָה עַל־הַקִּיקָיוֹן שִׂמְחָה גְדוֹלָה׃ וַיְמַן הָאֱלֹהִים

תרגום

לַאֲסָקָא מֵחֲבָלָא חַיַּי, יְיָ אֱלָהִי: כד) בְּאִשְׁתַּלְהָיוּת עֲלַי, נַפְשִׁי. פּוּלְחָנָא דַּיְיָ, אַדְכָּרִית. וְעָלַת לִקְדָמָךְ, צְלוֹתִי. לְהֵיכְלָא, דְקוּדְשָׁךְ: כה) לָא כְעַמְמַיָּא, פָּלְחֵי טַעֲוָתָא. דִּמְאֲתַר דְּמִתּוּטַב לְהוֹן, לֵית אִנּוּן יָדְעִין: כו) וַאֲנָא. בְּקָל תּוּשְׁבְּחָא אוֹדָאָה, קוּרְבָּנֵי אֲקָרֵיב קֳדָמָךְ. דִּנְדָרִית, אֲשַׁלֵּים. פּוּרְקַן נַפְשִׁי בְצָלוֹ, קֳדָם יְיָ: כז) וַאֲמַר יְיָ, לְנוּנָא. וּפְלַט יָת יוֹנָה, לְיַבֶּשְׁתָּא: כח) וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה, מִן קֳדָם יְיָ. עִם יוֹנָה, תִּנְיָנוּת לְמֵימַר: כט) קוּם. אֵיזֵיל לְנִינְוֵה, קַרְתָּא רַבְּתָא. וְאִתְנַבֵּי עֲלַהּ, יָת נְבוּאֲתָא. דַּאֲנָא, מְמַלֵּיל עִמָּךְ: ל) וְקָם יוֹנָה. וַאֲזַל לְנִינְוֵה, כְּפִתְגָּמָא דַּיְיָ. וְנִינְוֵה. הֲוָת קַרְתָּא רַבְּתָא, קֳדָם יְיָ. מַהְלַךְ, תְּלָתָא יוֹמִין: לא) וּשְׁרֵי יוֹנָה, לְמֵיעַל בְּקַרְתָּא. מַהְלַךְ, יוֹמָא חַד. וְאַכְרֵיז וַאֲמַר. עוֹד, אַרְבְּעִין יוֹמִין. וְנִינְוֵה, מִתְהַפְּכָא: לב) וְהֵימִינוּ. אֱנָשֵׁי נִינְוֵה, בְּמֵימְרָא דַּיְיָ. וּגְזַרוּ צוֹמָא, וּלְבַשׁוּ שַׂקִּין. מֵרַבְּהוֹן, וְעַד זְעֵירְהוֹן: לג) וּמְטָא פִּתְגָּמָא, לְוָת מַלְכָּא דְּנִינְוֵה. וְקָם, מִכּוּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ. וְאַעְדִּי לְבוּשֵׁי יְקָרֵיהּ, מִנֵּיהּ. וְאִתְכַּסִּי שַׂקָּא. וִיתֵיב, עַל קִטְמָא: לד) וְאַכְרֵיז. וַאֲמַר, בְּנִינְוֵה. מִגְּזֵירַת מַלְכָּא וְרַבְרְבָנוֹהִי, לְמֵימַר. אֱנָשָׁא וּבְעִירָא, תּוֹרֵי וְעָנָא. לָא יִטְעֲמוּן, מִדָּעַם. לָא יִרְעוֹן. וּמַיָּא, לָא יִשְׁתּוּן: לה) וְיִתְכַּסּוּן שַׂקִּין. אֱנָשָׁא, וּבְעִירָא. וִיצַלּוֹן קֳדָם יְיָ, בִּתְקוֹף. וִיתוּבוּן. גְּבַר, מֵאוֹרְחֵיהּ בִּשְׁתָּא. וּמִן חִטְפָּא, דְּבִידֵיהוֹן: לו) מַן יָדַע דְּאִית בִּידֵיהּ חוֹבִין, יְתוּב מִנְּהוֹן. מְאַם יִתְרַחַם עֲלַנָא, מִן קֳדָם יְיָ. וִיתוּב. מִתְּקוֹף רוּגְזֵיהּ, וְלָא נֵיבַד: לז) וּגְלֵי קֳדָם יְיָ, יָת עוֹבָדֵיהוֹן. אֲרֵי תָבוּ, מֵאוֹרְחָתְהוֹן בִּישָׁתָא. וְתָב יְיָ. מִן בִּשְׁתָּא. דְּמַלֵּיל לְמֶעְבַּד לְהוֹן, וְלָא עֲבַד: לח) וּבְאֵישׁ לְיוֹנָה, בִּישָׁא רַבָּא. וּתְקֵיף, לֵיהּ: לט) וְצַלִּי קֳדָם יְיָ, וַאֲמַר. בְּבָעוּ יְיָ, הֲלָא דֵין פִּתְגָמִי. עַד דַּהֲוֵיתִי קַיָּים, עַל אַרְעִי. עַל כֵּן אוֹחִיתִי, לְמִעְרַק לְיַמָּא. אֲרֵי יְדַע אֲנָא. אֲרֵי אַתְּ אֱלָהָא, חַנָּנָא וְרַחֲמָנָא. מַרְחֵיק רְגַז, וּמַסְגֵּי לְמֶעְבַּד טָבְוָן. וּמְתִיב מֵימְרֵיהּ, מִלְּאַיְתָאָה בִּשְׁתָּא: מ) וּכְעַן יְיָ. סַב כְּעַן יָת נַפְשִׁי, מִנִּי. אֲרֵי. טָב דְּאָמוּת, מִדְּאֵיחֵי: מא) וַאֲמַר יְיָ. הֲלַחְדָּא, תְּקֵיף לָךְ: מב) וּנְפַק יוֹנָה, מִן קַרְתָּא. (נ״י מִקַּרְתָּא) וִיתֵיב, מִמַּדְנַח לְקַרְתָּא. וַעֲבַד לֵיהּ תַּמָּן, מְטַלְּתָא. וִיתֵיב תְּחוֹתַהּ, בְּטוּלָּא. עַד דְּיִחְזֵי. מָא יְהֵי, בְּסוֹף קַרְתָּא: מג) וְזַמֵּין יְיָ אֱלֹהִים, קִיקָיוֹן. וּסְלֵיק, עֵיל מִן יוֹנָה. לְמֶהֱוֵי טוּלָא, עַל רֵישֵׁיהּ. לְאַגָּנָא לֵיהּ, מִבִּשְׁתֵּיהּ. וַחֲדִי יוֹנָה. עַל קִיקָיוֹן, חֶדְוָא רַבָּא: מד) וְזַמֵּין יְיָ

חלק הדקדוק

ל) וילך, בטעם מארכה לא בתביר. לג) ויכס שק, זקף בפתח כדינו, חה״ד. לו) ונחם, החית בפתח, חה״ד. לז) אשר דבר, תיבת דבר במארכה לא בתביר בכל ספרי תימן, חה״ד. לט) אנה, מלרע, חה״ד. הלא, חסר ו.

הפטרת מנחת כפור

תּוֹלַעַת בַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר לַמָּחֳרָת וַתַּךְ אֶת־הַקִּיקָיוֹן וַיִּיבָשׁ:
וַיְהִי ׀ כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ וַיְמַן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית מח
וַתַּךְ הַשֶּׁמֶשׁ עַל־רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלָּף וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ
לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יוֹנָה מו
הַהֵיטֵב חָרָה־לְךָ עַל־הַקִּיקָיוֹן וַיֹּאמֶר הֵיטֵב חָרָה־לִי עַד־
מָוֶת: וַיֹּאמֶר יְהוָה אַתָּה חַסְתָּ עַל־הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר לֹא־ מז
עָמַלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתּוֹ שֶׁבִּן־לַיְלָה הָיָה וּבִן־לַיְלָה אָבָד:
וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֶשׁ־בָּהּ מח
הַרְבֵּה מִשְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע בֵּין־יְמִינוֹ
לִשְׂמֹאלוֹ וּבְהֵמָה רַבָּה:

ומדלגין לסוף מיכה

מט מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֺן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ
לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: נ יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ
יִכְבֹּשׁ עֲוֺנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאותָם:
נא תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ
מִימֵי קֶדֶם:

אלהים, תולעתא . במסק צפרא, ביומא דבתרוהי . ומחת ית קיקיון ויביש : מה) והוה, כמדנח שמשא . וזמין יי . רוח קדומא, שתיקתא . וטפחת שמשא . על רישא דיונה, ואשתלהי, ושאיל ית נפשיה, לממת . ואמר . טב דאמות, מדאיחי : מו) ואמר יי, ליונה . הלחדא תקיף לך, על קיקיון . ואמר . לחדא תקיף לי, עד מותא : מז) ואמר יי . את, חסתא על קיקיון . דלא עמלתא ביה, ולא רביתהי . דבליליא הדין הוה, ובליליא אוחרנא אבד : מח) ואנא, לא אחוס . על נינוה, קרתא רבתא . דאית בה . סגי מתרתא עשרי רבוא, אנשא . דלא ידע, בין ימיניה לשמאליה . ובעירא, סגי : מט) לית בר מנך, את הוא אלהא . שביק לעוין, ומעבר על חובין . לשארא, דאחסנתיה . לא מוריך לעלמין, רוגזיה . ארי רעי לאיטבא, הוא : נ) יתוב מימריה, לרחמא עלנא . ישבוק על חובנא, ברחמתיה . וירמי לעומקי ימא, כל חטאי ישראל : נא) תתין קושטי יעקב לבנוהי, כמא דקיימתא ליה, בבית אל . טבות אברהם לזרעיה בתרוהי, כמא דקיימתא ליה, בין בתריא . תדכר לנא עקידת יצחק, דאתעקד על מדבחא קדמך . תעביד עמנא, טבון . דקיימתא לאבהתנא, מיומי קדם : עד״י

מפטיר ליום א׳ דסכות במדבר כ״ט סי׳ י״ב

וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת
יָמִים: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־
בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ: וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
לַפָּר הָאֶחָד לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד
לִשְׁנֵי הָאֵילִם: וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה עָשָׂר
כְּבָשִׂים: וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד
מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס

הפטרה ליום א׳ דסכות בתרי עשר זכריה יג יד

א וְהֵבֵאתִי אֶת־הַשְּׁלִשִׁית בָּאֵשׁ
וּצְרַפְתִּים כִּצְרֹף אֶת־הַכֶּסֶף וּבְחַנְתִּים כִּבְחֹן אֶת־הַזָּהָב
הוּא ׀ יִקְרָא בִשְׁמִי וַאֲנִי אֶעֱנֶה אֹתוֹ אָמַרְתִּי עַמִּי הוּא וְהוּא
יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהָי:
ב
ג הִנֵּה יוֹם בָּא לַיהוָה וְחֻלַּק שְׁלָלֵךְ בְּקִרְבֵּךְ: וְאָסַפְתִּי

א) ואעיל ית תלתא בפקא, בכור דאישא . ואצרופנון, כמא דצרפין ית כספא . ואבחרנון, כמא דבחרין ית דהבא . הוא, יצלי בשמי . ואנא, אקביל צלותיה . אמרית, עמי הוא . והוא יימר, יי אלהי : ב) הא יומא עתיד למיתי, מן קדם יי . ויפלגון בית ישראל נכסי עממיא, בגויך ירושלם : ג) ואכניש

חלק הדקדוק

מח) משתים, השוא שבשין נח ואף שיש געיא במם בעבור שהתיבה בטעם מקף, עיין במחברת התיגאן, והתיו דגש, חה״ד. א) הוא יקרא, אין פסיק אחר תיבת הוא. ב) הנה, בטעם מארכה, ותיבת יום במקף.

את־כל־הגוים | אל־ירושלם למלחמה ונלכדה העיר
ונשסו הבתים והנשים תשגלנה ויצא חצי העיר בגולה
ד ויתר העם לא יכרת מן־העיר: ויצא יהוה ונלחם בגוים
ה ההם כיום הלחמו ביום קרב: ועמדו רגליו ביום־ההוא
על־הר הזיתים אשר על־פני ירושלם מקדם ונבקע הר
הזיתים מחציו מזרחה וימה גיא גדולה מאד ומש חצי
ו ההר צפונה וחציו נגבה: ונסתם גיא־הרי כי־יגיע גי־
הרים אל־אצל ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש בימי
עזיה מלך־יהודה ובא יהוה אלהי כל־קדשים עמך:
ז והיה ביום ההוא לא־יהיה אור יקרות יקפאון:
ח והיה יום־אחד הוא יודע ליהוה לא־יום ולא־לילה והיה
ט לעת־ערב יהיה־אור: והיה | ביום ההוא יצאו מים־
חיים מירושלם חציים אל־הים הקדמוני וחציים אל־הים
י האחרון בקיץ ובחרף יהיה: והיה יהוה למלך על־
כל־הארץ ביום ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד:
יא יסוב כל־הארץ כערבה מגבע לרמון נגב ירושלם
וראמה וישבה תחתיה למשער בנימן עד־מקום שער
הראשון עד־שער הפנים ומגדל חננאל עד יקבי המלך:
יב וישבו בה וחרם לא יהיה־עוד וישבה ירושלם לבטח:
יג וזאת | תהיה המגפה אשר יגף יהוה את־כל־
העמים אשר צבאו על־ירושלם המק | בשרו והוא עמד
על־רגליו ועיניו תמקנה בחריהן ולשונו תמק בפיהם:
יד והיה ביום ההוא תהיה מהומת־יהוה רבה בהם והחזיקו
טו איש יד רעהו ועלתה ידו על־יד רעהו: וגם־יהודה
תלחם בירושלם ואסף חיל כל־הגוים סביב זהב וכסף
טז ובגדים לרב מאד: וכן תהיה מגפת הסוס הפרד
הגמל והחמור וכל־הבהמה אשר יהיה במחנות ההמה
יז כמגפה הזאת: והיה כל־הנותר מכל־הגוים
הבאים על־ירושלם ועלו מדי שנה בשנה להשתחות

ית כל עממיא לירושלם, לאגחא קרבא. ותתכביש קרתא. ויתבזזון, בתיא. ונשיא, ישתכבן. ויפוק. פלגה דקרתא, בגלותא. ושאר עמא. לא יפסוק, מן קרתא: ד) ויתגלי יי. ויגיח קרבא, בעממיא האנון. כיום אגחותיה קרב, על ימא דסוף: ה) ויתגלי בגבורתיה, בעדנא ההוא. על טור זיתיא. דעל אפי ירושלם, ממדנחא. ויתבזע טור זיתיא מפלגיה, למדנחא ולמערבא. חלא, רבא לחדא. ויתלש, פלגיה דטורא. לצפונא, ופלגיה לדרומא: ו) ויסתתים, חלא דטורא. ארי ימטי חלת טוריא, לאצל. ותערקון. כמא דערקתון, מן קדם זיעא. דהוה ביומי עוזיה, מלך שבטא דבית יהודה. ויתגלי, יי אלהי. כל קדישוהי, עמיה: ז) ויהי, בעדנא ההוא. לא יהי נהורא. אלהין, עדי וגליד: ח) ויהי יומא חד. הוא. יהי ידיע קדם יי, לא כניהור יימם, ולא כקבל ליליא. ויהי לעדן רמשא, יהי נהורא: ט) ויהי, בעדנא ההוא. יפקון מי מבוע, מירושלם. פלגהון, לימא מדנחאה. ופלגהון, לימא מערבאה. בקיטא ובסתוא, יהון נפקין: י) ותתגלי מלכותא דיי, על כל יתבי ארעא. בעדנא ההוא. יפלחון קדם יי, כתף חד. ארי שמיה יציב בעלמא, לית בר מניה: יא) יקפה כל ארעא כמישרא, מגבע לרמון. דרום, ירושלם. ותתרבי ותתיב באתרה, למתרע שבט בנימין עד אתר. תרעא קדמאה, עד תרע זויתא. ומגדל פקוס. עד, שיחי מלכא: יב) ויתבון בה. וקטלא, לא יהי עוד. ותתיב ירושלם, לרוחצן: יג) ודא, תהי מחתא. דימחי יי, ית כל עממיא. דמתכנשין ואתן על ירושלם. יתמסי, בשריה. והוא, קאים על רגלוהי. ועיניהון, יתמסין בגלגליהון. ולישניהון, יתמסי בפומהון: יד) ויהי, בעדנא ההוא. יהי שגוש קטלא, מן קדם יי. סגי, בהון. ויתקפון. גבר, ביד חבריה. ותתלש ידיה (נ"י ידא) עם ידא דחבריה: טו) ואף דבית יהודה. ייתונון עממיא כד אניסין, לאגחא קרבא בירושלם. ויתכנשון נכסי כל עממיא, סחור סחור. דהבא וכספא. ולבושין, לסגי לחדא: טז) וכן תהי, מחת סוסיא. כודניא, גמלא וחמרא. וכל בעירא. דיהון, במשריתא האנון. כמחתא, הדא: יז) ויהי.

ג) תשגלנה, תשכבנה קרי. ז) יקפאון, וקפאון קרי.

חלק הדקדוק

ו) ונסתם, שלשתן הנון בפתח בכל ספרי תימן אצל הטעם בה מלעיל כי הסגולה לא תטעום וכפי משפטה צריך להנעימה אם לעיל אם לרע, ובכאן הוא שם דבר וצריך להטעים האלף מלעיל כי בפעלים יתהפך לרע כמו בצלצלי שמע בעבור היותו שם דבר בא מלעיל עיין ברש"י סוף תהלים, ובפעלים ויהי כאשר שמע לרע, וכן זורע זרע שם דבר לעיל, ובפעלים והיה אם זרע ישראל.

כָּל דְּיִשְׁתְּאַר, מִכָּל עַמְמַיָּא. דְּמִתְכַּנְּשִׁין וְאָתַן,
עַל יְרוּשְׁלַם. וְיִסְקוּן, כְּזְמַן שְׁנָא בִּשְׁנָא.
לְמִסְגַּד קֳדָם מֶלֶךְ עָלְמַיָּא, יְיָ צְבָאוֹת. וּלְמֵיחַג,
יָת חַגָּא דִּמְטַלַּיָּא: יח) וִיהֵי. דְּלָא יִסַּק מִזַּרְעֲיָת
עַמְמֵי אַרְעָא, לִירוּשְׁלַם. לְמִסְגַּד. קֳדָם מֶלֶךְ
עָלְמַיָּא, יְיָ צְבָאוֹת. וְלָא עֲלֵיהוֹן, יְהֵי מִטְרָא:
יט) וְאִם מַלְכוּת מִצְרַיִם לָא תִסַּק וְלָא תֵיתֵי,
וְלָא עֲלֵיהוֹן יִסַּק נִילוּס. בְּרַם עֲלֵיהוֹן, תְּהֵי
מַחֲתָא. דְּיִמְחֵי יְיָ, יָת עַמְמַיָּא. דְּלָא יִסְקוּן.
לְמֵיחַג, יָת חַגָּא דִּמְטַלַּיָּא: כ) דָּא תְהֵי,
פּוּרְעָנוּת מִצְרָאֵי. וּפוּרְעָנוּת, כָּל עַמְמַיָּא. דְּלָא
יִסְקוּן. לְמֵיחַג, יָת חַגָּא דִּמְטַלַּיָּא: כא) בְּעִדָּנָא
הַהוּא. יְהֵי, עַל כְּרוּרוּת סוּסְיָא. קוּדְשָׁא,
קֳדָם יְיָ. וִיהוֹן דּוּדַיָּא, בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ.
סַגִּיאִין כְּמִזְרְקַיָּא, קֳדָם מַדְבְּחָא: כב) וִיהֵי.
כָּל דּוּד בִּירוּשְׁלַם, וּבִיהוּדָה. קוּדְשָׁא, קֳדָם יְיָ
צְבָאוֹת. וְיֵיתוֹן, כָּל דְּדָבְחִין. וְיִסְּבוּן מִנְּהוֹן,
וִיבַשְּׁלוּן בְּהוֹן. וְלָא יְהֵי עָבֵיד תַּגְרָא, (י"ג
תַּגְּרָא) עוֹד. בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ צְבָאוֹת,
בְּעִדָּנָא הַהוּא: עד"י

א) וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ, עִמִּי לְמֵימַר:
ב) בַּר אָדָם. קַבֵּיל נְבוּאָה, עַל גּוֹג אֲרַע מָגוֹג.
רַב. רֵישׁ, מֶשֶׁךְ וְתוּבָל. וְאִתְנַבֵּי, עֲלוֹהִי:
ג) וְתֵימַר. כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. הָאֲנָא שָׁלַח
רְגְזִי עֲלָךְ, גּוֹג. רַב. רֵישׁ מֶשֶׁךְ וְתוּבָל:
ד) וַאֲתָבְבִינָךְ. וְאֶתֵּין שֵׁירִין, בְּלִיסָתָךְ [נ"י
בְּלִיסְתָּךְ]. וְאַפֵּיק יָתָךְ וְיָת כָּל מַשְׁרְיָתָךְ, סוּסָוָן
וּפָרָשִׁין. לְבוּשֵׁי גְּמַר, כֻּלְּהוֹן. מַשְׁרְיָן סַגִּיאִין,
דִּמְזָיְנִין בַּעֲגִילִין וּתְרִיסִין. אָחֲדֵי סַיְפִין, כֻּלְּהוֹן:
ה) פַּרְסָאֵי. כּוּשָׁאֵי וּפוּטָאֵי, עִמְּהוֹן. כֻּלְּהוֹן מְזָיְנִין,
בַּעֲגִילִין וְקוּלְסִין: ו) גּוֹמֶר, וְכָל מַשְׁרְיָתַהָא.
מְדִינַת גַּרְמַמְיָא. סְיָפֵי צִפּוּנָא, וְיָת כָּל מַשְׁרְיָתְהוֹן.
עַמְמִין סַגִּיאִין, דְּעִמָּךְ: ז) אִזְדָּרַז, וְאִתַּקַּן לָךְ.
אַתְּ. וְכָל מַשְׁרְיָתָךְ, דְּאִתְכַּנַּשׁוּ עֲלָךְ. וּתְהֵי לְהוֹן,
לְמַטְּרָא: ח) מִיּוֹמִין סַגִּיאִין, תִּמַּנֵּי מַשְׁרְיָתָךְ.
בְּסוֹף, שְׁנַיָּא. תֵּהָךְ עַל אַרְעָא, דְּתָבוּ עַמַּהּ מִקְּטוֹלֵי
חַרְבָּא. דְּאִתְכַּנַּשׁוּ, מֵעַמְמִין סַגִּיאִין. עַל, טוּרֵי
אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל. דַּהֲווֹ לְחָרְבָּא, תְּדִירָא. וְאִנוּן
מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא אִתְגְּלִיאוּ. וִיתִיבוּ לְרְחָצַן, כֻּלְּהוֹן:
ט) וְתִסַּק, כְּאִתְרְגוּשָׁא תֵּיתֵי. כַּעֲנָנָא. דְּסָלֵיק
וְחָפֵי אַרְעָא, תְּהֵי. אַתְּ, וְכָל מַשְׁרְיָתָךְ. וְעַמְמִין

הפטרת א' של סוכות

יח לְמֶלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת וְלָחֹג אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת׃ וְהָיָה אֲשֶׁר
לֹא־יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפְּחוֹת הָאָרֶץ אֶל־יְרוּשָׁלִַם לְהִשְׁתַּחֲוֺת
יט לְמֶלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה הַגָּשֶׁם׃ וְאִם־
מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם לֹא־תַעֲלֶה וְלֹא בָאָה וְלֹא עֲלֵיהֶם תִּהְיֶה
הַמַּגֵּפָה אֲשֶׁר יִגֹּף יְהוָה אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לָחֹג
כ אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת׃ זֹאת תִּהְיֶה חַטַּאת מִצְרָיִם וְחַטַּאת כָּל־
כא הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לָחֹג אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת׃ בַּיּוֹם הַהוּא
יִהְיֶה עַל־מְצִלּוֹת הַסּוּס קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהָיָה הַסִּירוֹת
כב בְּבֵית יְהוָה כַּמִּזְרָקִים לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהָיָה כָּל־סִיר
בִּירוּשָׁלִַם וּבִיהוּדָה קֹדֶשׁ לַיהוָה צְבָאוֹת וּבָאוּ כָּל־
הַזֹּבְחִים וְלָקְחוּ מֵהֶם וּבִשְּׁלוּ בָהֶם וְלֹא־יִהְיֶה כְנַעֲנִי עוֹד
בְּבֵית־יְהוָה צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא׃

הפטרה לשבת/חוה"מ סוכות יחזקאל סי' לח

א ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־גּוֹג
ג אֶרֶץ הַמָּגוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ וְתֻבָל וְהִנָּבֵא עָלָיו׃ וְאָמַרְתָּ
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי אֵלֶיךָ גּוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ
ד וְתֻבָל׃ וְשֹׁובַבְתִּיךָ וְנָתַתִּי חַחִים בִּלְחָיֶיךָ וְהוֹצֵאתִי אוֹתְךָ
וְאֶת־כָּל־חֵילֶךָ סוּסִים וּפָרָשִׁים לְבֻשֵׁי מִכְלוֹל כֻּלָּם קָהָל
ה רָב צִנָּה וּמָגֵן תֹּפְשֵׂי חֲרָבוֹת כֻּלָּם׃ פָּרַס כּוּשׁ וּפוּט
ו אִתָּם כֻּלָּם מָגֵן וְכוֹבָע׃ גֹּמֶר וְכָל־אֲגַפֶּיהָ בֵּית תּוֹגַרְמָה
ז יַרְכְּתֵי צָפוֹן וְאֶת־כָּל־אֲגַפָּיו עַמִּים רַבִּים אִתָּךְ׃ הִכֹּן
וְהָכֵן לְךָ אַתָּה וְכָל־קְהָלֶךָ הַנִּקְהָלִים עָלֶיךָ וְהָיִיתָ לָהֶם
ח לְמִשְׁמָר׃ מִיָּמִים רַבִּים תִּפָּקֵד בְּאַחֲרִית הַשָּׁנִים תָּבוֹא ׀
אֶל־אֶרֶץ ׀ מְשׁוֹבֶבֶת מֵחֶרֶב מְקֻבֶּצֶת מֵעַמִּים רַבִּים עַל
הָרֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הָיוּ לְחָרְבָּה תָּמִיד וְהִיא מֵעַמִּים
ט הוּצָאָה וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח כֻּלָּם׃ וְעָלִיתָ כַּשֹּׁאָה תָבוֹא כֶּעָנָן
לְכַסּוֹת הָאָרֶץ תִּהְיֶה אַתָּה וְכָל־אֲגַפֶּיךָ וְעַמִּים רַבִּים אוֹתָךְ׃

חלק הדקדוק

יג) קהליך, יש קו רפי בקוף בכל ספרי תימן, גם בירושלמיים יש קו על הקוף כי התו הוא מאותיות השורש, שוב ראיתי במסורה רבתא שבסוף הכ"ד גדול שזוהי דעת בן אשר, עיין שם בפלוגתייהו, הה"ד.

הפטרת שבת חוהמ״ס

י כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא יַעֲלוּ
יא דְבָרִים עַל־לְבָבֶךָ וְחָשַׁבְתָּ מַחֲשֶׁבֶת רָעָה׃ וְאָמַרְתָּ אֶעֱלֶה
עַל־אֶרֶץ פְּרָזוֹת אָבוֹא הַשֹּׁקְטִים יֹשְׁבֵי לָבֶטַח כֻּלָּם יֹשְׁבִים
יב בְּאֵין חוֹמָה וּבְרִיחַ וּדְלָתַיִם אֵין לָהֶם׃ לִשְׁלֹל שָׁלָל וְלָבֹז
בַּז לְהָשִׁיב יָדְךָ עַל־חֳרָבוֹת נוֹשָׁבֹת וְאֶל־עַם מְאֻסָּף מִגּוֹיִם
יג עֹשֶׂה מִקְנֶה וְקִנְיָן יֹשְׁבֵי עַל־טַבּוּר הָאָרֶץ׃ שְׁבָא וּדְדָן
וְסֹחֲרֵי תַרְשִׁישׁ וְכָל־כְּפִירֶיהָ יֹאמְרוּ לְךָ הֲלִשְׁלֹל שָׁלָל
אַתָּה בָא הֲלָבֹז בַּז הִקְהַלְתָּ קְהָלֶךָ לָשֵׂאת ׀ כֶּסֶף וְזָהָב
יד לָקַחַת מִקְנֶה וְקִנְיָן לִשְׁלֹל שָׁלָל גָּדוֹל׃ לָכֵן הִנָּבֵא בֶן
אָדָם וְאָמַרְתָּ לְגוֹג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הֲלוֹא ׀ בַּיּוֹם
טו הַהוּא בְּשֶׁבֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל לָבֶטַח תֵּדָע׃ וּבָאתָ מִמְּקוֹמְךָ
מִיַּרְכְּתֵי צָפוֹן אַתָּה וְעַמִּים רַבִּים אִתָּךְ רֹכְבֵי סוּסִים כֻּלָּם
טז קָהָל גָּדוֹל וְחַיִל רָב׃ וְעָלִיתָ עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל כֶּעָנָן לְכַסּוֹת
הָאָרֶץ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים תִּהְיֶה וַהֲבִאוֹתִיךָ עַל־אַרְצִי לְמַעַן
יז דַּעַת הַגּוֹיִם אֹתִי בְּהִקָּדְשִׁי בְךָ לְעֵינֵיהֶם גּוֹג׃ כֹּה־
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הַאַתָּה־הוּא אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי בְּיָמִים קַדְמוֹנִים
בְּיַד עֲבָדַי נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּבְּאִים בַּיָּמִים הָהֵם שָׁנִים לְהָבִיא
יח אֹתְךָ עֲלֵיהֶם׃ וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹם בּוֹא גוֹג עַל־
אַדְמַת יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה תַּעֲלֶה חֲמָתִי בְּאַפִּי׃
יט וּבְקִנְאָתִי בְאֵשׁ־עֶבְרָתִי דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא ׀ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה
כ רַעַשׁ גָּדוֹל עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃ וְרָעֲשׁוּ מִפָּנַי דְּגֵי הַיָּם וְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וְחַיַּת הַשָּׂדֶה וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה וְכֹל
הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְנֶהֶרְסוּ הֶהָרִים וְנָפְלוּ
כא הַמַּדְרֵגוֹת וְכָל־חוֹמָה לָאָרֶץ תִּפּוֹל׃ וְקָרָאתִי עָלָיו לְכָל־
הָרַי חֶרֶב נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה חֶרֶב אִישׁ בְּאָחִיו תִּהְיֶה׃
כב וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ בְּדֶבֶר וּבְדָם וְגֶשֶׁם שׁוֹטֵף וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ
אֵשׁ וְגָפְרִית אַמְטִיר עָלָיו וְעַל־אֲגַפָּיו וְעַל־עַמִּים רַבִּים אֲשֶׁר
כג אִתּוֹ׃ וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גּוֹיִם רַבִּים
וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהֹוָה׃

תרגום

סַגִּיאִין, דְעִמָּךְ: י) כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. וִיהֵי, בְּעִדָּנָא הַהוּא. יִסְקוּן הַרְהוֹרִין, עַל לִבָּךְ. וְתִחַשֵּׁיב, מַחְשְׁבָן בִּישָׁן: יא) וְתֵימַר. אֶסַּק עַל אַרְעָא, דְיָתְבָא קִרְוֵי פַּצְחַיָּא. אֵהָךְ עַל עַמָּא, דְשָׁקְטִין וְשָׁרַן לִרְחָצָן. כֻּלְּהוֹן. יָתְבִין, בְּלָא שׁוּרָא. וְעַבְרִין וְדַשִּׁין, לֵית לְהוֹן: יב) לְמִבַּז בִּזָּא, וּלְמֶעְדֵּי עֲדָאָה. לְכַנָּשָׁא מַשִׁרְיָתָךְ, עַל חָרְבָתָא דְאִתְיַתְּבָא. וְעַל עַמָּא, דְאִתְכַּנַּשׁוּ מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא. אַצְלַחוּ, בְּנִכְסִין וְקִנְיָן. יָתְבִין, עַל תּוּקְפָּא דְאַרְעָא: יג) שְׁבָא. וּדְדָן. וְתַגָּרֵי יַמָּא וְכָל פַּלְכַּהָא, יֵימְרוּן לָךְ. הֲלְמִבַּז בִּזָּא, אַתְּ אָתֵי. הַלְמֶעְדֵּי עֲדָאָה, כַּנֵּישְׁתָּא מַשִׁרְיָתָךְ. לְמִסַּב, כְּסַף וּדְהַב. לְמִשְׁבֵּי, נִכְסִין וְקִנְיָן. לְמֶעְדֵּי, עֲדֵי סַגֵּי: יד) בְּכֵן, אִתְנַבֵּי בַּר אָדָם. וְתֵימַר לְגוֹג. כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. הֲלָא, בְּעִדָּנָא הַהוּא. כַּד יִתְּבוּן עַמִּי יִשְׂרָאֵל, לִרְחָצָן. תִּדַּע, פֻּרְעָנוּת גְּבוּרְתִּי: טו) וְתֵיהָךְ מֵאַתְרָךְ, מִסְיָפֵי צִפּוּנָא. אַתְּ. וְעַמְמִין סַגִּיאִין, דְעִמָּךְ. רָכְבֵי סוּסָוָן, כֻּלְּהוֹן. מַשִׁרְיָן, וְעַם סַגֵּי: טז) וְתִסַּק, עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל. כַּעֲנָנָא, דְסָלֵיק וְחָפֵי אַרְעָא. בְּסוֹף יוֹמַיָּא, תְּהֵי. וְאַיְתֵינָךְ, עַל אֲרַע בֵּית שְׁכִינְתִּי. בְּדִיל דְיִדְעוּן עַמְמַיָּא, פּוּרְעָנוּת גְּבוּרְתִּי. כַּד אִתְקַדַּשׁ בָּךְ. וִיהוֹן חָזַן בְּפֻרְעָנוּתָךְ, גּוֹג: כִּדְנַן אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. אַתְּ הוּא דְמַלֵּילִית, בְּיוֹמֵי קֳדָם. בְּיַד עַבְדַי, נְבִיֵּי יִשְׂרָאֵל. דְאִתְנַבִּיאוּ. בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן מִלְּקַדְמַת דְּנָא, שְׁנִין סַגִּיאִין. לְאֵיתָאָה יָתָךְ, עֲלֵיהוֹן: יח) וִיהֵי, בְּעִדָּנָא הַהוּא. בְּיוֹם מֵיתֵי גוֹג, עַל אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. יִדְלַק רָגְזִי, בְּחִמְתִּי: יט) וּבְאִתְגְּלָאָה פּוּרְעָנוּתִי, בְּמִדְלַק אִישַׁת רָגְזִי, מַלֵּילִית בְּמֵימְרִי. אִם לָא, בְּיוֹמָא הַהוּא. יְהֵי, זְיַע סַגֵּי. עַל, אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל: כ) וְיִזוּעוּן, מִן קֳדָמַי. נוּנֵי יַמָּא וְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא, וְחֵיוַת בָּרָא. וְכָל רִחְשָׁא, דְרָחֵישׁ עַל אַרְעָא. וְכָל אֱנָשָׁא. דְעַל, אַפֵּי אַרְעָא. וְיִתְפַּגְּרוּן, טוּרַיָּא. וְיִתְלְשׁוּן, מִגְדְּלַיָּא. וְכָל שׁוּר רָם, לְאַרְעָא יִתְחַמַּר: כא) וְאַזְמְנִנֵּיהּ לְמִפַּל בְּחַרְבָּא, עַל טוּרֵי עַמִּי. אֲמַר, יְיָ אֱלֹהִים. חֲרַב גְּבַר, בַּאֲחוּהִי תְּהֵי: כב) וְאֶתְפְּרַע מִנֵּיהּ, בְּמוֹתָא וּבְקַטְלָא. וּמְטַר מִגַּבַּר וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ, אִישָׁתָא וְגוּפְרִיתָא. אַמְטַר עֲלוֹהִי, וְעַל מַשִׁרְיָתֵיהּ. וְעַל עַמְמִין סַגִּיאִין, דְעִמֵּיהּ: כג) וְאֶתְרַבֵּי, וְאֶתְקַדַּשׁ. וְאֲגַלֵּי גְבוּרְתִּי. לְעֵינֵי, עַמְמִין סַגִּיאִין. וְיִדְעוּן, אֲרֵי אֲנָא יְיָ: עד״י

גֹּאֲלֵנוּ ה׳ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃

פָּרְקָנָא, יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ, קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל׃

עַל דָּא יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח שְׁמָא רַבָּא קַדִּישָׁא. דִּילְעֵלָּא רַבָּא וְקַיָּמָא. מְבָרַךְ הוּא לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃

הלק הדקדוק

רָעָה, ורעשו והוא יאמר לָךְ משר לעזור בכיוצא בזה ועיין ערוגות הבושם דף מ, חה״ד. יא) וראמה, הוו געי. חה״ד. ב) ותובל, מלא וו. ג) ותובל, מלא וו. ט) אתך, חסר וו.

לנוחיות הקורא

הצגנו פה ציוני הקריאה בתורה לימים טובים ומועדים.

יום א דר״ה הקריאה וה׳ פקד את שרה **ספר בראשית** כא, א וירא
יום ב דר״ה הקריאה והאלהים נסה **ספר בראשית** כב, א וירא
שחרית כפור הקריאה אחרי מות **ספר ויקרא** טז, א אחרי מות
מנחת כפור הקריאה כמעשה **ספר ויקרא** יח, א אחרי מות
יום א סוכות שור או כשב **ספר ויקרא** כב, כו אמור
שבת חוה״מ סוכות ראה אתה **ספר שמות** לג, יב כי תשא
שמיני עצרת ש״ת וזאת הברכה **ספר דברים** לג, א וזאת הברכה
יום א פסח משכו **ספר שמות** יב, כא בא
ב דפסח שור **ספר ויקרא** כב, כו אמור
ג דפסח קדש **ספר שמות** יג, א ראה
ד דפסח אם כסף **ספר שמות** כב, כד משפטים
ה דפסח פסל לך **ספר שמות** לד, א כי תשא
ו דפסח במדבר סיני **ספר במדבר** ט, א בהעלותך
ז דפסח בשלח **ספר שמות** יג, יז בשלח
שבת חוה״מ דפסח ראה אתה **ספר שמות** לג, יב כי תשא
א שבועות בחודש השלישי **ספר שמות** יט, א יתרו

המשך רשימת המשתתפים יע״א

הרב. זכריה כהן
הרב שלום נחום
הרב. סעידה שמעון
הרב. אהרון קפרי
הרב. אהרין תאם
הרב שלמה חדד
הרב. עובדיא מגער
הרב. ישראל בשארי
הרב. אברהם יפת
הרב. סאלם וקאחי
הרב. שמעון בן דוד
הרב. חיים אברהם
הרב. עובדיא
סאלם זוגאייר
שלמה בן סעדיה חסיד
שלום בן יוסף חסיד
שלמה נחום
שלמה יהודה חגבי
חמדי יחיא
לוי קשת
דאוד אכווע
יחיא עמראן
יוסף חממי
שלום הבה
שלום עדיאן
יוסף גיאת
יחיא בשארי
יהודה קשת
מסעוד הזקן
יאגוט יוסף
יחיא סאלם ישצ״י
יעקוב וקחי
שמואל בדיחי
שלמה ערוסי
שלום ערוסי
אברהם כהן

כהן אהרון
יוסף פנחס
אברהם רוצאבי
שלמה כהן
יוסף סעיד
אהרון מנצור
דאוד מנצור
חיים מזרחי
יעיש כהן
סעדיא נגאר
ציון נגאר
יחיא בנימין גמאל
ישראל מגארי
משה בן דאוד
יפת אברהם
יהודה יעקוב
ישעיהו יהודה
זכריא ידאעי
חיים שוכרי
גדסי עובדיא
יוסף שלום צברי
מעודה חסן
חסן מנצור
אברהם אברהם נגאר
שלום נגאר
שלמה עזאני
דוד עזאני
חיים נהארי
זכריא תאם
עובדיה חבאני
יפת אברהם רמאדי
דוד זכריא שגדרי
יוסף חסן משלום
שלום בושארי
אשוול משה
טירי גרמה

אשול שלום
כהן מנצור
יפת צדוק
שלום כהן
סעדיה צובירי
זכריא חושאי
יחיאל יצהרי
ראובן משלום
שלום חיים
יחיאל חראזי
טירי צדוק גרמה
שלמה עזאני
זכריא עזאני
יוסף יהודה אברהם
יצחק יחיא
מנחם שוסאפי
בוסי יהודה
זכריא יוסף
זכריא עוזירי
מנחם יוסף
יפת אברהם
מנצור משה
אברהם עוקשי
חיים שוכרי
ניסים מטרי
יוסף שלום
שלמה חראזי
ישראל גוריש
יוסף חוברה
אברהם אריכא
שלום ישראל סמינה
יעקוב טאבה
ישראל זכריה סמינה
דוד עדאני
שלמה עדאני
זכריה בן יוסף מדמוני

